

8/7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TARSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT.

A M. TUD. AKADÉLIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1881-diki ÉVFOLYAM.

MOL Könyvtára

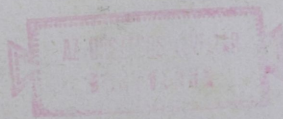

9 210000 287962

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

KNOLL KÁROLY AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
Tholdalagi Mihály Évkönyve 1613—5. Közli: Szilágyi S. . . .	1
Héber kutforrások és adatok VI-ik közl. Khon Sám. . . .	12
A bánya és vasipar története Dobsinán. Irta: Mikulik J. . . .	28. 494
Fráter György levelezése VII-ik közl. Károlyi Árpádtól. . . .	51
Követi utasítás az 1617. országgyűlésre. Közli: Nagy Iván. . . .	80
Adalékok az 1619-iki pozsonyi orsz. gy. történetéhez. III. közl. Nagy Gyulától.	87
Bethlen Gábor és IV. Keresztély. Közli: Fraknoi Vilmos. . . .	98
Regesták a külföldi levéltárakból. Közli: Marczali H. . . .	114. 522
A Telekiek levéltárából. Közli: Koncz József.	139
Cserei Mihály végrendelete. Közli: Aigner Lajos.	148
Adatok a Béldi Pál-féle mozgalom történetéhez. Közli: Szilágyi S.	209
Oklevelek a Magyarországi reformatio korából. Közli: Fabritius Károly.	242. 450. 675
Adatok magyar tudósok és írók életéhez. Közli: Concilia Emil. . .	258
Szigetvár első ostromához. Közli: Szadeczky Lajos.	268
Bethlen Gábor politikai levelezése III. közl. Szabó Károlytól. . .	283
Két verses búcsuztató. Közli: Deák F.	344
Oklevelek a Homonnai-féle mozgalom történetéhez. Közli: Szi- lágyi S.	401
XVI-ik századi magyar tudósok levelei. Közli: Szabó K.	470
Az 1279-iki budai zsinat végzése. Közli: Kohn Sámuel.	543
Balassa Zsigmond támadása. Közli: Barabás Sám.	551
Bethlen Gábor és a porta. I. közl. Szilágyi S.	593
Pázmány Lippay és Esterházy levelezése. Közli: Beke Antal. . .	642
XVI-ik századi levelek Pálffy Miklóshoz. Közli: Jedlicska Pál. . .	691
A Thurzók levéltárczájából. Közli: Barabás S.	706
Bánffy Dénes tragoediája történetéhez. Közli: Torma K.	727

Művelődéstörténeti adatok.

II. Rákóczy Ferencz udvartartási szabályzata. Közli: Thaly K. . .	158
Portai följegyzések a XVI-ik századból. Közli: Barabás S. . . .	173
Vásárlások Rákóczy Gy. lakodalmához. Közli: Barabás S. . . .	180
Magyar esketési okmány 1563-ból. Közli: Szathmáry K.	357
Brandenburgi Katalin kiadásai jegyzéke. Közli: Barabás S. . . .	365
XVII-ik századbeli szakácskönyv. Közli: Toldy László. . . .	367. 569
II. Rákóczi F. utasítása bánya- és pénzverő-házi-inspector a szá- mára. Közli: Thaly K.	371
Az egri vár összeírása 1562-ből. Közli: Szabó K.	746
Kemény János fejedelem kincstára. Közli: Szathmári K.	763

Vegyes közlések.

Végjegyzék Fáy István leveleire irt polemiához. Nagy Iván.	154
Diplomacziái adat az Anjouk korából. Közli: Fejérpataky L.	185
Két régi irat. Közli: gr. Kuun Géza.	187
Kraszna Történetéhez. Közli: Szabó K.	189
Egy régi följegyzés. Közli: Szabó K.	191
Az Iktári Bethlen-család történetéhez. Közli: Szabó K.	192
Két utazási levél a XVII-ik századból. Közli: Beke A.	193
A kis gróf utazásához. Közli: Sz. S.	197
Régi várak összeírása. Közli: Barabás S.	199
Egy adat az 1657-iki lengyel hadjáráthoz. Közli: Szádeczky L.	200
Székelyhid lerombolása történetéhez.	202
Zrinyi Ilona leveleiből. Közli: — r.	204
Szobjeszky levele Bécs ostromáról. Közli: Lénárt I.	204
Komáromy János életéhez. Közli: Szabó K.	206
Losonczy István két magyar levele. Közli: Károlyi Á.	377
Balassa Menyhért egy magyar levele. Közli: Károlyi Á.	381
Kolosvár történetéhez. Közli: Barabás S.	382
Egy adat a kassai apátság történetéhez. Közli: Beke A.	384
Magyar ágyúk Szebenben. Közli: Lénárt J.	385
Nemes János követjelentése. Közli: Lénárt J.	386
Egy adat a beregmegyei oláhok történetéhez. Közli: Petrovay.	390
A szt.-györgyi és bazini uradalom tisztsége. Közli: Thallóczy.	391
Thurzó György levele. Közli: Barabás S.	393
Kibékülési szerződés Mikes B. és neje közt. Közli: Szathmáry.	394
Régi könyv-feljegyzések. Közli: Koncz József	395
Adalék Decsi Czimor János életéhez. Közli: Koncz J.	582
Levél Bocskaytól s Hcmonnai Bálinttól. Közli: Thaly K.	583
I. Rákóczy F. és Zrinyi I. lakodalmi ünnepélye. Közli: Thaly K.	585
Károlyi Sándor jelentése a sz.-gothárdi harczról. Közli: Thaly K.	590
Még egy magyar levél Balassa Menyhérttől. Közli: Károlyi Á.	782
Forgács Ferencz Antwerpenben. Közli: Károlyi Á.	783
Békes Gábor két magyar levele 1576. Közli: Károlyi Á.	784
Tanuvallatás a XVI-ik századból. Közli: — i — r.	787

M. N. MUZEUM

Levéltári Osztály

Cs. Sándor Imre

gyűjteménye

1934. év 40. szám.

THOLDALAGI MIHÁLY ÉVKÖNYVE 1613—15-BŐL.

Azon diplomaták közt, kik Bethlen Gábor iskolájában nevelkedtek fel, s I. Rákóczy György alatt is fontos szerepet játsztak, kiváló helyet foglal el *Tholdalagi Mihály*. Leginkább portai követségekre alkalmazták s többnyire kényes természetű vagy fontos ügyekben. Első nagyobb küldetése 1614-re esik Erdélyi Istvánnal és Bethlen Istvánnal, kikkel együtt mint kapitliha ment be Konstantinápolyba. Attól fogva különböző időben sok megbízást kelle teljesítenie, több béke-alkudozás folytatásában nevezetes szerepet játszott s végre az 1636-iki kényes természetű portai alkudozásokat vezette.

Mint követnek, gyakran kellett urát jelentésekkel fölkeresni: s e jelentések közül a mi megmaradt, az történetünknek kiválóan becses forrása.¹⁾ De ő ezenkívül naplókat és emlékiratokat is készített. Ez utóbbiak közül egyet kiadott gróf Mikó Imre az Erdélyi történelmi adatok I. kötetében, míg a szőnyi alkudozásokról írott terjedelmes naplóját Salamon Ferencz tette közzé a Két magyar diplomatában.

Báró Radvánszky Béla barátom szives közvetítése folytán a Hédervári gróf Khuen-féle gyűjteményből használat végett szerencsés levén 3 kötetet megnyerhetni: ezek közt a 16-ik számú codexben felköltötte figyelmemet egy cím és aláírás nélküli emlékirat, melyet azonnal Tholdalagi Mihály írásának ismertem fel. Ez volt az 1614—15-iki kapitlihaságáról készített emlékirata — melyet fontosságáért érdekesnek tartok egész terjedelmében közölni.

* * *

¹⁾ Ezek közül a legtöbb a török-magyarhoni Államokmántárban van közölve. Ujabban a gyula-fehérvári káptalanban fedezték fel egy halmaz kiadatlan jelentését.

Anno domini 1613. Az mely törökök, tatárok és az két oláh vajdák Bethlen Gábor mellett Báthory Gábor erdéli fejedelem ellen Erdélybe bejöttek vala, kik ellen Báthory Gábor mint olyan nagy háborujában az országnak az meenni magával mind maga fizetett hadaival s mind az ország hadaival felkelhete, felüle és Fehérvárhoz szálla táborban, Szkender pasa Vaskapunál. Az két olá vajda Mihne Raduly havaseli és Tomsa István moldovai vajda Sahin Gira szultánnal és Magyar Oghli Ali pasával Barczaságban levének táborban. Mindaddig tractálták az békességet Báthory Gábor és Bethlen Gábor között, mig per fraudulentiam egy értelemben lehetének egymással az két tábor, ugy annakutánna az tatárok Brassó felől, velek levén Beghner Imre s egyik brassai ur ember többekkel együtt rá indulának Báthory Gáborra; Vaskapu felől is felindula Szkender passa ellene, mely dolgot igen késén vevén eszében Báthory Gábor, mind hadastól Kolosvár felé futa, és Kolosmonostoron belől az szőlőhegy és Monostor közé szálla. Az üdő alatt mindenütt utánna levén az tatárok, alig telepedhetett ott le, mindjárt érkezének az tatárok utánna.

Erősen ostromolván az táborn, belől is az mint lehete oltalmazák; végre egy fő latornak fejét vevén az tábor szélén az többi megcsökönődék és eltávozván az tábor mellől Szamosfalvához táborban szállnak. Báthory Gábor is azon éjjel mivel az kolosvári polgárok be nem bocsáták, minden hadastól elfuta; maga egy részével hadának Váraddá mene, az más része ki ki mind eloszlá és házához futa, szalada. Az tatárság is azon éjjel az Kis-Szamos mellett rablani indula és az egész Mezőséget Erdélybe ellepé, s az hol mi embert marhát találá mind elvivé és mindenütt tüzet vete s égeté az országot. Ez üdő alatt Szkender pasa Bethlen Gáborral együtt Tordához az Aranyas mellé szálla, és onnan tractála az Bethlen Gábor dolga felől az Kolosvárra szorult urakkal és fő emberekkel az polgárokkal. Az országra is mindenfelé elküldöze s császár parancsolatjával hivata mindent Kolosvárra közönséges gyűlésére, az országnak megmaradásáról hogy minden jót végezzenek. Az hova ki féltében az embereknek s ki megunván az Báthory Gábor cselekedetit jó akaratjából is azért, hogy utcunque akármiut, csak menekedhessék meg az Báthory fejedelemségétől, felgyüle és oda mene.

Az kolosváriak is mind az országbeli statusokat s mind Bethlen Gábort bebocsáták az gyűlésbe. Beállván az gyűlés, az propositio Szkender pasától csak az lón, hogy megértette hatalmas császár az Báthory Gábor sok mód nélkül való cselekedetit az országon, azért semmiképpen az országbeli fejedelemségét tovább nem szenvedí, hanem azt kívánja, hogy most oly fejedel-

met válasszanak, az ki az országot törvényében, szabadságában megtartja, az pedig akárki legyen, azzal ő nem gondol, az ország válassza azt az kit akar, és ő annak adja hatalmas császár zászlóját; de míg ez végben nem megyen, addig ki nem megyen az országból hatalmas császár hadaival. Mely pasa szavát megértvén az ország, eleget elmélkedének és azt is hányák veték, hogy választott fejedelmek Báthory Gábor még él s Váradban vagyon; viszont azt is, hogy igen nagy hadai hatalmas császárnak Szkender pasával, Sahin Girával és az két oláh vajdákkal az országban vadnak és most is rabolják az országot. Hogy az országból inkább kitudhassák az hadakat, arra kezdenek hajlani, hogy fejedelmet válasszanak. Azonközben Bethlen Gábor jelen levén, miért kellett volt neki elfutni Báthory Gábor előtt, az ország előtt annak okát és maga ártatlanságát kezdé megmutatni, s meg is mutatá. Annakutánna kíváná azt, hogy ötlet előbbi tiszteességes állapotjában statuálná az ország, immár igazságát értvén, s minden javait engednék birni, kit impetrála is az országtól ugyanakkor. Annakutánna in mense Octobri die 22. kimenvén maga az templomból az ország communi voto fejedelmé választá, és annak utánna az szokás szerint megeskütteté az fejedelemségre.

És azon nap az melyen az voxolás meglón, Tordához az táborban kimene sok urakkal és főemberekkel és ott császár zászlóját kezéhez vevén Szkender pasától és Deák Mehemet hatalmas császár kapucsi pasájától, és tudván azt, hogy még Báthory Gábor élne, ugyanott arról végezének, hogy az pasa, Sahin Gira és az két oláh vajdák menni bizonyos számú hadat hagyjanak mellette Báthory fejedelem ellen, és azokat helyben hagyván, magok úgy mennének ki mindjárt az országból mind hadastól; ezekről végezvén azon nap visszamene Kolosvárra Bethlen Gábor fejedelem. És mikor mindenik natióból való hadakat elrendeltek volna és némely részét Kolosvárhoz is küldték volna s maga mind az pasa és az két vajda s Sahin Gira hazafelé indultak volna, azonban úgy hozák meg, hogy az kikkel sok jót tött Báthory Gábor fejedelem Szilasi János, Ladáni Gergely több latrokkal együtt az Géczi András árulattásából tanácsából többekkel együtt és az váradi István praedicator absolutiójából megölték Báthory Gábort. Kit megértvén Bethlen Gábor még ugyan Kolosváratt levén, az mely hadakat mellette hagytnak vala, azokat mind elbocsátá; az pasának és vajdáknak az hirt utánnok megírá, maga is bátorsággal az országbeli tiszteket akarátja szerint elosztá és mivel még Szeben ki erősebb az szász városok között, Báthory Gábor számára tartatik vala Szilvási Boldisártól és Nagy Gergeltől, azokkal tractála s

elhiteték vele, hogy az urok megholt; az elhívén megadák neki mind Szebent és mind magokat.

Ugy annak utána beszálla Szebenben és azon télen tractálván az szászokkal martiusra Medgyesen az országnak gyűlést csinála. Azalatt Szebenből kiköltözék mindenestől s Szebent megadá az szász nemzetnek. Az gyűlésben az országnak sok külömb-külobbféle dolgairól tractála az statusokkal. és az mint lehegyességet csinála; minden szomszéd országokhoz követeket küldé. Ugyanazon gyűlésen az fejedelem hire nélkül felrohanván az Báthory Gábor szolgálói félék Szilasi Jánosék ellen, rátámadának és az régi ó templom mellett való igen szoros grádicsú toronyba szalaszták fel őket, melyet ostrommal vévén vérrel megtölték, ott ölék meg őket és úgy hányák le az sokaság közé, holott úgy vagdalák el őket, hogy alig esmerték meg, hogy ki melyik teste volt.

Azon gyűlésből választá el az ország fűkövetségre Erdéli István uramot, melléje azon követségre Bethlen István uramot, engemet continuusságra vagy kapikihűjáságra az portára és in mense Aprili Brassóból expediálá urunk ő nagysága ő kegyelmeket, Dejáék Mehemed hatalmas császár — kapucsi pasájával együtt. Engem is utánnok Dálnakból Háromszékről. Erdéli uramékat Terguistián érem el, holott nagy becsülettel láta mind ő kegyelmeket, s mind engem Raduly vajda úgy bocsáta el bennünket portára.

Onnan Terguistiáról megindulván utunkat így continuáltuk. Első nap mentünk egy hitván pusztá faluban, ki Bukorest és Terguistia között majd közép helyen vagyon; onnan másodnap megindultunk és Bukorestre mentünk; jó idején harmadnapján onnan megindultunk, Girgióban mentünk, ott az Dunának habja levén egy nap várakoztunk; harmadnapján költöztünk által Oroszcsikra; nekem egy jó lovam meghalván Girgióban, azon nap ott voltunk Oroszcsikban s másodnap Csernevadára mentünk ebédre. vacsorára egy török faluban. Harmadnapján Girgióból megindulásunk után Sumliára mentünk, holott egy magyarból lőtt Dejáék Memhed aga nevű fiúember nagy böcsülettel gazdálkodék, s megvendék bennünket. Dejáék Memhed kapucsi basának egy jó lovat ada ajándékon. Negyedik nap az Novák havasa alá egy Szmedova nevű bolgár faluban mentünk; ötödik nap által az Novák havasán Dobruljra egy görög faluban; hatodik nap egy Derekeoj nevű török faluban, hetedik nap Fakira mentünk, nyolczadik nap egy görök Eszki Polosz nevű faluban mentünk, mely Eszki Polosz régi várat teszen magyarul, mely régi pusztá vár most is ott a falu felett, egy igen magas kösziklán vagyon, ki régen igen erős és nagy vár volt mint egy ucsás (*igy*) város, kit az hire olyan, hogy Konstantinápoly

megvétele után hét esztendeig tartották az barátok, de végre egyik elárulván az többit, úgy költ török kézben az igen erős hely, és úgy pusztították el. Az mely helyben pedig ez vár vagy on, csak közel azontúl vagy on egy török város Kirk Kiliese nevű, ki annit teszen mint negyven szentegyház. Az az districtus igen igen kösziklás hely, de olyan fűlovak teremnek rajta, kinél jobb nem kívántatik s az igen bővön; kilenczedik nap egy Janina nevű igen nagy görök faluban mentünk, az melyben egy oly forrás vagy on, kinél én soha nagyobbat, szebbet nem láttam, mert az mely helyben felforr az földből, azon felforrásában ha gondviselés volna két feljül csapó molnot elhajtana; keveset haladván az hely kedvéért, ugyan annit hajt egymás után egynehány malomházban. Tizedik nap onnan egy Zarai nevű török városban mentünk, holott ott találván Kadizade Ali passát, ki annakutánna az budai pasaságban Budán hala meg, tisztességgel gazdálkodék, mivel esmeretsege volt velünk az előtt Bocskai István idejében benn levén Erdélybe haddal Segesvár alatt, az honnan elsőbben ment vala fel az budai pasaságra. Tizenegyedik nap onnan egy Köztemer nevű török faluban mentünk; tizenkettődik nap Czilivriján által mentünk és Bujuk Csekmezére mentünk estvére hálai; tizenharmadik nap Kucsuk Csekmezére mentünk; tizenegyedik nap Konstantinápolyban mentünk, és mindenestől az moldovai zarai mellett egy nagy zaraiban szállítottak bennünket és igen nagy becsülettel is gazdálkodtanak.

Találtuk akkor császárságban szultán Ahmetet, ki szultán Memhed(nek) ki Keresztesnél megverte az keresztyénség hadát, fia volt; Memhed volt Murat fia; Murat volt részeges Szelim fia, Szelim volt szultán Szulejmán fia, Szulejmán volt Topuzli nagy Jauz szultán Szelim fia, ki elsőbben az tributariusságtól megszabadította az muzurmany vagy Ali ozman nemzetet az perzsiai vörös törököktől és amazokat subjungálta. Ez szultán Szelim volt szultán Paiazet fia, kinek két öreg fia, Orchán és Szelim levén, még az atyjok életében összeveszvé az császárságon, minde-nik hadat csinált Asiában s megvittak és az első harczon Orchán lőtt győzedelmes, de esmét recolligálván magát Szelim, ujjal megvittak, mely harczon Szelim lőtt diadalmas és az bátyja is elveszett; megijedvén Szelim az bátyja haláláért az atyjától, elűtött és elrejtette s tagadta magát s ment az Kazul császár udvarában; ott lakván egy nehány esztendeig, igen kedves volt az Kazul pasánál úgy hogy belső embere volt és az szatrancs-játszáson igen okos. Egykor az urával szatrancsot játszván, ludat adott az urának s tréfában mondotta neki, hogy császár lúd. Amaz megindulván rajta arczúl csapta; Szelim felkelvén, ki akart menni, de az ura nem engedte, hanem esmét leültette, hogy esmét játszodjanak s játszottak is s akkor is ludat adott neki, és

noha arczúl csapták egyszer, de esmét megmondotta az urának, hogy ludat adott neki, amaz is mindjárt mint inasát arczúl csapta és kiűzte előle. Ez penig immár olykor volt, hogy Konstantinápolyban igen vén ember levén szultán Paiazet, kétségben kezdett volt esni, hogy ha az fia elő nem kerül, idegenre marad az császársága, mivel több fia Szelimnél akkor immár nem volt. És így alattomban jó ajándékot ígért sokaknak és úgy kerestette, hogy feltalálják.

Az két arczúl csapásért megbúsulván Szelim is az sahnál, elhagyta és elment tőle; azonban értésére lött, hogy keresteti az atyja, kin megbátorodván visszairt az sahra azaz az Kazul császárra, hogy engem Pajazet fiát Szelimet kétszer jámbor szolgálatomért, holott enni esztendeig jámborúl szolgáltalak, arczúl csapál, de meg hidd hogy valami időre én is arczúl csaplak érte; és így haza ment szerződés által az atyjához Konstantinápolyban, holott ugyan jó ideig veszteg levén, erőtlen vénségét látván az atyjának, kívánta az uraságot. Végre társokat keresvén magának pártot ütött az atyja ellen és ugyanaz városban az Jeni bacsára szállott táborban, az vitézlő rendnek és városi népnek is nagyobb részével. Az vezérek közül is többen levén, kik titkon consentiáltak véle, végre hirt vivén az vezérek az atyjának, kérdezé tőlök: mit kell művelniek? amazok azt mondták, hogy igen nehéz dolog, mert fiával nagyon közli, kit jövődőben az birodalom illetne, oly fiával penig, ki az birodalomnak csak reménségéért is az bátyját harczon megölette, most is nem kicsin indulattal kelt fel, holott immár az vitézlő rendnek és városi népnek is nagyobb része mind mellette és az kik ott nincsenek is menten mennek hozzá. Hanem valamint békességgel fogjanak hozzá. Végre sok tracta után úgy alkuttak meg, hogy az atya szultán Paiazet menjen Drinápolyban és életéig ott éljen, úgy mint császár szép nyugodalomban s az fiájé legyen az császárság és gubernium; az császári kénccset penig ott hagyja csak annit vigyen el benne, kivel meg ne szükitse az tárlházat, mivel abból kell fizetni az hadaknak szultán Szelimnek. Ezt elvégezvén az császár, elmeneteliben olyan módot rendelték, hogy az apja Czilivriáig visszamenjen, az császár szarájából mindjárt Viziire költözzék és mikor az atyja kiindul az hajókra egyik vizi kapun az másik belső kapun akkor menjen be szultán Szelim az császár szarájában és székiben. Ezek így menvén végben s bemenvén Szelim az tárlházban ő azt mondtotta, hogy minden kénccset fogadása ellen elvitt az atyja, mely praetextussal utánna küldött és ugyan Czilivriáján méreggel megölette s az kénccset s egyéb minden drágaságokat visszahozatott, de az megölés titkon volt.

Annakutána az sahnak első s másod esztendőben az tributumot az százezer tallért vagy anni számú szőr pokróczot meg

nem adta s küldte, kinek meg nem adásának okáért az sah fűköveteit küldte hozzá és fenyegette is, ha meg nem küldi; de amaz csak olyan választ tölt rejá, hogy az vén ember, az ki az szőr pokróczokat tudja volt szőni, megholt, ő meg meg nem tanulta s nem küldheti meg, ha penig érte rá jó, ő is készen várja. És így indítottak egymás ellen hadat és noha subjungálta őket az ozmanli nemzet, de azolta még ha néha megszűnt is köztök per inducias az had, de mindenkor gerjedezett ez óráig, kit isten ezután is soha meg ne szüntessen az ő nagy nevéért.

Fűvezérségben találtuk Nazuf pasát, egy igen vitézlő, nagy kéncsű, hatalmas ur embert, nekünk igen igen jóakarónkat, s Szkender pasa is bejött volt túl Landorfeióvárról addig, míg mi bementünk s őtet is ottben találtuk. Megtelepedvén szállásunkou elsőbben Deják Memhed által egyetértvén Szkender pasával, napot, órát végeztünk az fűvezér Nasuf pasával és úgy mentünk hozzája s más felől Szkender pasa is odajött. Az vezér igen nagy böcsülettel látván bennünket, az urak salutálák és leveleket ajándékokat megadák neki; akkor csak rövideden beszélgetvén, annak végezének napot, hogy az császárral való szembenlétel mikor legyen, s az is meglevén annakutánna osztán, Szkender pasa, Deják Memhed pasa jelenlétekben sokszor lőn az szembenlétel mindaddig, míg az athname levelet megadák és elkészíték. Annakutánna miudenekről választ vevén ő kegyelmek mind együtt Szkender pasával, Deják Memhed pasával kijövének Konstantinápolyból in mense Junio egy Haramiderezi nevű faluban; csak Haramidere mellett valami néhány napig mulatának, az hova én is kimentem vala utánok, s egy éjjel ott hálván ő kegyelmek Erdély felé indultanak s én visszajövék Konstantinápolyba ő kegyelmek örömmel s én bánattal.

Annakutána magam maradván az oratorságban, tisztem szerint igyekeztem az uramnak és hazámnak szolgálni az mire elérkeztem. Lippát penig mivel mind Zsigmond fejedelem, Bocskai fejedelem s annakutánna maga is Bethlen Gábor megigérték volt az töröknek, akkor mikor mind együtt menének ki az urak Szkender pasával, az portán való végezés és kívánság az levén, hogy azon nyáron vagy őszen az fejedelem Szkender pasának kezében adja Lippát; mely dologról hogy bizonyosbat végezzenek az fejedelemmel, azért is menének egyikért Erdély felé az pasák. Ott végezvén és elég ajándékot vevén, úgy mentenek ki Erdélyből. Öszre kelve az melléje rendelt hadat Szkender pasa felvén, az mint én portára értettem, úgy szállott azokkal Tömösvárra Lippának kezéhez való vételéért. És mikor ő is ott lőtt volna táborba, Edélyből az fejedelem is szép haddal, úgy ment alá Lippára és kezéhez vevén Lippát, oly embereket hagyott benne, az kiknek az mikor parancsolja, kezekben adják az törö-

köknök Lippát. Ez üdö alatt penig az fű muftival és Gürcsi Memhed pasával s többekkel öszveháborodván Nazuf pasa, ő is az oknak halálokra s azok is neki halálára igyekezének. Végre császárt magokhoz kapcsolván az mufti és Memhed pasa, császárral egy szombat nap úgymint 27 die Septembris szinte naphalaldatkorban az boztanicsi Huzaim pasa által (ki azután fővezérségre ment vala, kiről, mint holt meg, ezután irom meg) maga házában megfojtatá Nazuf pasát, és teré, heliben Öküsz Memhed pasát, ki az is sógora vala császárnak. Én tudván azt, hogy Lippa el kel Erdélytől, Juszuf csauszszaal együtt, egy Huzaim aga nevű fű és nagy ur barátomhoz, ki ez is annakutánna fővezér lött vala, kit fővezérségében Merne Huzaim pasának línak vala menék, ki akkor csausz pasa vala. Annak szólnán felőle, hogy Szkender pasa és Memhed pasa az magok hasznokért mire vötték volt Nazuf pasát, hogy Lippát elvegyék az országtól, most oda vannak, hogy kézhez vegyék, vagy talán eddig is kezekhez vötték, ki ha úgy lött vagy leszen, bizonyos dolog, hogy az némettel való békesség és kötés ellen leszen, kiért nilván elhigyjék, hogy felbontják az békességet; de eleit kellene venni, hogy az ne lenne. Akarván penig az perzsák ellen hadat indítani tavasszal, az európai békességnek igen kedveznek vala, és így az én szómon az az bizott uram rajta kapa s kérdé, hogyha ezt az dolgot mondomtam-e az fővezérnek, kire megmondám, hogy nem mondomtam, hanem elsőbben vele akartam felőle szólni és úgy akarok az fővezérhez menni, kit ő is javala s mondá, hogy menjek oda s beszéljem meg neki, s annakutánna ő is oda megyen és beszél vele felőle, s azt az dolgot nem kell megengedni. Én azzal elmenék az fővezérhez s az dolgot per ordinem s még bővebben hogy nem mint Huzaim agának megbeszélém, kiről való választételét az fővezér más napra halasztá. Én abban hagyván az dolgot, esmét Huzaim agához menék s megmondám neki, az dolgot miben hagytam, s kérém is, hogy bemenjen az vezérhez s mindjárt be is mene. Én is jó idején másnap felmenék az vezérhez s bemenvén esmét szólók neki, s úgy mondá hogy Erdély hatalmas császárc s ha az ország övé, Lippa is az országgal együtt övé, azért nem kell felbontani az békességet, kit én is bizonyítván mondám, hogy ha nem akarják felbontani s az penig bizonyos, hogy felbomol, azzal nem kellene késni meg kellene parancsolni, hogy Szkender pasa hagyjon békét neki s az én uramnak is meg kellene parancsolni, hogy ki ne adja kezéből. kiről úgy végeznék, hogy az vezér küldjön mindjárt kapucsiakat Szkenderhez és én is egy szolgámat az császár levelével s vezérével az uramhoz, hogy ki ne adja kezéből. kiket ő is elbocsátta s én is az én szolgámat. És mikor az én szolgám Váradá érke-

zett az fejedelelemhez, immár szinte in procinctu volt Lippának dolga, úgy hogy az első elfoglaló Tatár Cselebi benne is volt ugyan számos magával Lippában, azért hogy valamit ellenek ne indithassanak az lippaiak. Immár az pusztá mecsetet meg is tisztították volt, hogy az fejedelem az vezér és császár levelét, hogy bizonyosan elhiggyék, látni küldte, és megirta neki, hogy kimenjen onnan, mert nem adja kezekben. De ezeket az dolgokat Jusuf Csausz által igen titkon agáltam, úgy hogy Zülfikár aga ne értse, mert ha ő tudta volna, végben nem vihettém volna.

És így levén az dolog, Szkender pasa és Dejá Memhed pasa felettte megijedvén, igen sok ajándékkal egy mazul béget küldenek be az fűvezérnek irának az dologról, de kíváltképpen az Kizlár agának és kapi agának, hogy mely nagy kárt tött az fűvezér császárnak, mivel immár benne voltak az törökök és úgy adatta vissza az vezér. Hogy pedig azért az békességet fel nem bontják az németek, azért életeket kit igen féltének vala, annélkül is köték bele. És így megijesztvén az vezért, ők életeknek megtartásáért, nekem pedig csak egy ujjomni levelem, csak egy gyermek sem érkezék hozzám az fejedelemtől, az ki mellett hazugságban hagyhatom vala őket, ki könnyen meglehet vala, sőt meg is ölethetem vala őket, mivel Nazuf pasa párjai valának ők triumphálásnak ellenem, és az előbbi karban állaták az dolgot és levele által esmét meg kelle igrni az fejedelemnek, Lippát hogy megadja. Mely dolog abban marada mind ezer hatszáz 15 esztendeig mind addig, míg ősszel az öregbik szentdemeteri Balassi Ferencz bejűve fűkövetséggel és én érettem Daniel deákot hozá continuus orátorságra. Az üdő alatt pedig Memhed pasa az fűvezér az persákra mene haddal, Gürcsi Memhed pasát hagyja kajmekánnak helyében portán, ki az városból ez képpen s ilyen móddal mene ki etc.

Balassi Ferencz beérkezvén az tőle küldött ajándékokat be adá és Lippa felől is csakugyan igiretet tött, hogy megadja az fejedelem, ha ugyan meg nem engedik és az békességét el akarják annak kezekhez való vételével bontani; de annak semmi helt nem adván, ugyancsak kezekhez való vételét kívánák. Balassi Ferencz is rá felele, hogy megadják annakutánna, csak ő mehessen ki az fejedelemhez; és így akkor kajmekám Gürcsi Memhed pasa lévén helt ada az Balassi Ferencz beszédének, s megigéré, hogy megszerzi császártól, hogy kibocsássa Erdélybe az fejedelemhez s meg is szerzé és az mely vasárnapra audientiát ada császár, rá menénk és az mód szerént az vezérek megvendéklének az divánban bennünket s az vendégség után felvivének bennünket az kaftányozóhelyre és ott kaftányokat adának reánk; de várakodásban vannak s nem mennék be császárhoz sem az közemberek, sem vezérek, azonközben sok várakodás után meg-

izenék az vezérek, hogy sem ők, sem mi szemben nem lehetünk császárral, mivel az szultánák jöttek hozzá és azokat vendékli s nem érkezik az audientiára; azért lássuk hogyha ott hagyjuk az kaftányokat vagy kivisszszük, és az mikor audientiánk leszen császártól, akkor esmét behozzuk s abban leszünk szemben vele. Kire Balassy Ferencz csak azt mondá: ha le nem vonszátok rólunk, itt bizony nem hagyjuk, s mikor az szembenlétel leszen is akkor is kurva az anyja az ki lehuzza; ha behittatok nem mi bününk, hogy szemben nem löttetek velünk. Ezzel kimenénk az divánból mind kaftányostól, és mivel nekem volt több esmeretségem ottben, hogy kimenék, az divánból, kére Balassi Ferencz hogy memék oda az Gürcsi házához s várjam ki az divánból, szóljak vele, mi lehet ez nagy változódásnak az oka, hogy felvittek audientiára és nem löttek szemben velünk, mert nem biheti, hogy az szultánák odajövele volna az oka. Így Balassi uram haza mene, én ott maradék, ki várám az kajmekámot, ki szemben levén velem, igaz okát ilyen(t) mondá az dolognak, hogy azon nap hajnalban érkezett Budáról Ali pasától császárnak egy kapucsi pasája meg olyan hírrel, hogyha császár azt az követet meg nem tartóztatja, soha meg nem adja az fejedelem Lippát, és azért nem lött szemben császár az követtel és nem adott bucsút s választ neki, és mivel az kajmekám állatta azt, hogy igaz léssen szava az követnek bocsássa el császár, mert nem illik megtartóztatni az követet, azért ő reá is haragszik császár s meg is hagyta neki hogy Ikindikor bemenjen hozzája, hogy ez dolog felől beszéljen vele; azért én menjek vissza az követhez, s mondjam meg ezeket neki és az mikor ő kijöhet császártól, értésünkre adja, mi válasza lött. Haza menvén az pasától, megmondám ezeket Balassi uramnak, kin nyavalyás eleget busula de mind késő vacsorakorig is az pasától válaszunk semmi nem jöve s én is haza szállásomra menék Balassi uramtól. Szálláson mikor immár alunnám, úgy jöve Zari Csehemem Ibraim aga nevű kapucsi pasája az vezérnek hozzám és hiva az vezér nevével; én is lovat nyergeltetvén vele együtt felmenék az Balassi uram szállására s megmondám, hogy az vezér hivat elmenjek-e vagy ne, de hogy elmenjek ő kegyelme is ugyan injungálá és úgy menék éjjel oda az kajmekámhoz, ki megmondá, hogy azzal vádolta az kajmekámot Ali pasa, hogy fizetésért fogta nekünk pártunkat és azon mesterkedik, hogy Lippát nálunk hagyja, ki felől ő eleget szabadkozott császárnak, de hitele meg nem lött hanem csak arra bocsátotta ki császár, hogy lássa meg is, mit mond az követ; azért ha azt akarja Balassi Ferencz, hogy mind magának élete megmaradjon és az ur is fejedelemségében megmaradjon s az országra is pusztulás, fegyver ne menjen, lássa vegye elejét az dolognak, mert neki meghagyta császár, hogy

esmét hajnalban bemenjen császárhoz és az követtől választ vigyen. Ő azért lássa Balassi Ferencz mit mivel, de magát megmenti az haláltól, de bizony az különben nem leszen, hanem az mi közönséges veszedelmünkkel mind urunkkal, országunkkal együtt. Azért ha mind az pasával jól akar tenni Balassi Ferencz s mind urát, hazáját meg akarja az veszedelemtől mentenie, cselekedje azt, hogy kérjen audientiát ugyan az kajmekám által extra ordinarie privatim és mondja azt császár előtt, hogy megértette azt, mivel vádolták gonosz akarói az urát s mind országabeli urakat, hogy csak hazugsággal tartja hatalmasságot; azért én azzal bizonyítom meg az uram s hazám hűségét, hogy én itt maradok az új kapikihájával s az másikat bocsássa ki hatalmasságod s mind addig itt leszek, míg az uram és az ország Lippát megadják hatalmasságodnak, csak hogy akkor az vádlókat is büntesse meg hatalmasságod. Melyet ha így megcselekedik Balassi uram, mind az pasát s mind magát, urát hazáját megszabadíthatja az veszedelemtől. Nekem meghagyja, hogy ezzel menjek vissza az követhoz és választ vevén tőle, hajnalig esmét választ vigyek neki, mert akkor be kell menni császárhoz. Én is visszamenek s megmondám ezeket Balassi Ferencznek, eleget zugolódék, szitkozódék szegény; végre monda: ám kurva legyen az anyjok az bestie lélek kurva fiainak, én itt maradok inkább, hogysem az uramra s hazámra veszedelem jöjjön, akármit miveljenek velem. Ennekem monda, hogy menjen el kegyelmed és mondja meg az pasának, hogy az ő Nagysága tanácsadása szerint itt maradok és császárnak is azért megmondom az dolgot, szerezzon audientiát. Én azzal esmét felmenek az vezérhez s megmondám neki; ő is bemene császárhoz, nekem hagyja, hogy ott az komornikja hazában, ki jó esmerőm vala, megvárjam őtet, míg kijő; én is azt cselekedém. Annakutánna kijöven császártól megmondá, hogy az jövő szeredán az Hazkeői kertiben leszen császár velünk szemben privatim. Azzal haza menek s megmondám Balassi uramnak s előjövén az szereda csauszok jövének utánunk és által hívának az tengeren oda Hazkeőre és ott lőnk szemben császárral az kertben és elég bű beszéddel megmondá Balassi Ferencz császárnak az dolgot. Az szembenlételnek vége lévén, esmét szállásunkra bocsátának bennünket.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

HÉBER KUTFORRÁSOK ÉS ADATOK MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉHEZ.

HATODIK KÖZLEMÉNY.

„Hagar“ mint Magyarország elnevezése.

(Szulejmán 1526-ban Buda zsidó lakosságát Törökországba viszi. A plevnai magyar-zsidó község. Törökországban keletkezett egyéb magyar-zsidó községek. Buda héber elnevezései. Egy régiebb asztrológiai kézirat a török-magyar háborukat megelőző égi jelekről. Hagar-Magyarország három árpádkori héber okiratban. A középkori zsidók egymásközi összeköttetése. Magyarországot miért nevezték »Hagar«-nak? Magyarok a szentírás ka'dusi fordításában.)

A középkori s a későbbi héber irodalomban Magyarország neve: *Hungria*, *Ungria*, *Ungária*, s a magyaroké: *Hungrin*, *Ungrin*, *Ungár*.

Ezen a latinból, illetőleg németből kölcsönzött elnevezések mellett, igen gyakran találkozunk még a »Hagar« szóval is, mely a XV. század második fele óta több helyen határozottan *Magyarországot* és (Hágr) magyarokat jelent. Ezt mindenki elismeri. De a »Hagar« szó már korábbi iratokban is többször fordul elő, s épen ezekben a régiebb és aránylag legfontosabb történelmi adatokban e név jelentősége még mindig vitás.

Eredetileg nem kételkedett ugyan senki sem abban, hogy »Hagar« már a XV. század *előtti* héber irodalomban is Magyarországot jelent; szótárak és tudományos munkák mindig is így értették s értelmezték. ¹⁾ De félreértések, az idevágó irodalom és

¹⁾ L. Bochart: *Geogr. sacra* 255. l.; *Buctorf*: *Lexic. chaldaicum talmudicum*, *Castellus*: *Lexic. heptaglotton* חָגָר szó alatt; *Rapaport*: *Kerem Chemed* V. (1841), 201. l.; *Cassel*: *Magyarische Alterthümer* 190. l. és *Ersch* és *Gruber* encyclopaediájában II. 27. k. 122. l.; *Frankel*: *Zeitschrift* 1846, 382. l.; *Steinschneider*: *Catal. Bodlej.* 2912. és 2950. l., *Levy*: *Chaldaisches Wörterbuch* חָגָר szó alatt

bizonyos történelmi tények hiányos ismerete valóságos »Hagar«-kérdést támasztottak, mely még Buda egyik héber elnevezésére »Budun«-ra is kiterjedt, és a legkülönbözőbb s legellentéesebb nézetek föllállítása s megvitatása által oly bonyolódottá vált, hogy eldöntése már nem csekély nehézséggel jár. E kérdéssel pedig annál inkább tisztába kell jönnünk, mivel nyelvészeti és lexicographiai jelentősége mellett még kiváló történelmi jelentőséggel is bír. Az e tekintetben uralkodó bizonytalanság t. i. oka annak, hogy a Magyarország s a magyar zsidók történelmére vonatkozó, főkép régibb héber kűtföket csak bajosan lehet fölhasználni, a mennyiben a bennök előforduló adatokat nehányan Magyarországra, mások pedig más országra vonatkoztatják, ami attól függ, vajjon az illető írók »Hagar« alatt Magyarországot értik-e, vagy sem.

Magát e kérdést egy félreértés vitatása indította meg. Az 1573-ban meghalt *Iszerlesz* Mózes, krakói rabbi döntvénytárában t. i. 82-ik szám alatt a következők olvashatók:

»A németek községe és a *Hagrijim* községe, melyek itt *Pliená*¹⁾-ban léteznek, már régente léptek egyezsége. Az illető oklevél így hangzik: »Mi alulírottak, a német község egyes tagjai s a *buduni* község egyes tagjai, gyülekezetet tartottunk és esküvel megerősített egyezsége léptünk . . . , hogy mindnyájan egy frigyen leszünk együtt . . . s ketten egy jótékonyági együletet képeztünk. . . Jelenleg a két község úgy találja, hogy egymástól elválva marad és esküjét föloldatni óhajtja.«

Ebből *Löv Lipót*, kit megillet az az érdem, hogy első tárgyalta tüzetesen a magyar zsidók történetét és indította meg az idevágó tudományos kutatásokat, azt következtette,²⁾ hogy a XVI. században *Budán* két zsidó község létezett: *magyar* és *német*. *Zipser*³⁾ arra hivatkozva, hogy egy *budai magyar-zsidó községnek* nyomára sehol sem akadunk, »*Hagrijim*« alatt *törököket* akart érteni, mely nézetben a német-zsidó sajtó már csak azért is osztozott, hogy a budai zsidóknak 300 évvel ezelőtt történt magyarosodását tagadhassa. *Löv*⁴⁾ mindamellett védelmezte fölfogását s fentartotta, csupán a »*Plirna*« nevet jelentvén ki homályosnak, mire *Kraus Zsigmond*⁵⁾ ezt a Bolgárországban levő *Pleona*- vagy *Pilavná*-val magyarázta meg. De mivel nem

1) אֶלְיָנָה.

2) Geschichte der Juden in Ungarn, a *Busch*-féle zsidó évkönyvben, 1846, 101. l.

3) Orient, VII (1846) Literaturbl. 590. l.

4) Történelmi és vallástudományi értekezések, Szeged, 1861, 16. l. és »Ben-Chananja« IV. 429. l. és X. 616. l.

5) Ben-Chananja, X. 659. l.

tudta, hová legyen a bolgárországi *budai* zsidókkal; azért »Budun« alatt, mely, mint maga is elismeri, másutt minden bizonynyal *Budát* jelent, épen itt *Viddin*-t ért, s e *Viddin*ből való »Hagri-jim« alatt természetesen szintén *török zsidókat*. *Zipser*¹⁾ később helyesen fölismerte, hogy Iszerlesz főntemlített döntvényében sajátkép nem Budáról, hanem Plivnáról van szó, hosszasan bizonyítván be, ami bebizonyításra nem is szorult, hogy Budun nem *Viddin*, hanem Buda.²⁾ Szerinte e Plivnában csakugyan két közösség létezett, közte egy *magyar*, melyet a Nagy-Lajos által Magyarországból kiűzött zsidók, köztük több *budai*, ott alakítottak.³⁾

E sokat vitatott kérdés egyszerű megoldása abban a magyar, török és héber íróktól egyaránt fölemlített történelmi tényben rejlik, hogy *Szulejmán 1526-ban az általa fölggyújtott Buda zsidó lakosságát s még egyéb magyar zsidókat is magával hurczolt Törökországba, ahol őket különféle városokban telepítette meg.*⁴⁾ E magyar zsidók, kik új hazájukban nem csekély szerepet vittek⁵⁾, ahol nagyobb számmal jelentek meg, nem csatlakoztak a nyelvre és szertartásra nézve tőlük eltérő török zsidókhoz,

¹⁾ Ben-Chananja, X. 693. l.

²⁾ Mellékesen megjegyzem, hogy a *Kalai* Sámuel (döntvényt. 80. sz.) említette »hajó, melyet a török פליבנה-nak nevez«, nem, mint *Zipser* mondja, »Schiff« *Naschas* genannt«, hanem valamely, itt nyilván hibásan írott török szó, melylyel a magyar *naszdul* valahogy összefügg.

³⁾ Ama nehézséget, hogy a Nagy-Lajos által kiűzött zsidók *Bonfinius* szerint Osztrákországba vándoroltak ki, már maga *Zipser* érinti. Hozzá járul még az, hogy Nagy-Lajos 1368 körül űzte ki a zsidókat, Törökországban levő magyar zsidó közösségekről pedig legelőször csak a XVI. század közepe felé van szó.

⁴⁾ L. *Verancsics* összes munkáit II. (Magy. történ. emlékek; írók III.) 26. l.; *Hammer*: Geschichte d. Osmanen (Pest, 1834), II, 55. l. és *Modénai Sámuel*, a XVI. század közepe felé élő török rabbinak az »Orach-Chájim«- és »Jóreh-deáh«-hoz írott döntvénytárát, melynek 40. száma így kezdődik: »A Szófiában levő szent közösségek: a németek, románok és spanyolok, akik előbb laktak e városban, úgy szoktak eljárni. . . . De miután a császár (szultán) — dicsősége szálljon magasra! — a magyar (Ungáriah) királyságot meghódította, az ottani zsidók, kiket a császár magával hozott, ide jöttek; és ezeknek nagy közössége Szófia városában telepedett le. V. ö. *József ha-Kóhen* hasonló tudósítását fent. 347 l.

⁵⁾ A Törökországban megtelepített magyar zsidókról készülő-félben levő »A zsidók történelme Magyarországon« című munkámban bővebben lesz szó.

hanem *külön községeket képeztek*; így például: Szófiában¹⁾, Kavalában²⁾, Viddinben³⁾ és — Iszerlesz föntidézett döntvénye szerint — *Plivnában*, mely nem egyéb mint az imént mult orosz-török háborúban oly híressé vált *Plevna*.⁴⁾ Plevnában pedig a bevándorolt magyar zsidók, a török, azaz *szephárd-szertartásu* zsidó község mellett, egy, természetesen sokkal kisebb német, azaz *német-szertartásu* (askenááz)⁵⁾ községet találtak elő, mely utóbbival az ujonnan keletkezett s valószínűleg szintén csekély számú magyar község, miután az ő szertartása szintén a *német* volt,⁶⁾ az Iszerlesz döntvénytárában említett egyezsége lépett, mely később felbomlott. A plevnai »Hagrijim« tehát csakugyan *magyarok* voltak, és *Budun*, ahonnét jöttek, nem Viddin, mely maguknál a török zsidóknál is »Viddin«, és melyben szintén magyar, még pedig éppen buduni zsidókból álló község volt⁷⁾; hanem mint mindig s mindenütt: *Buda*, melynek héber neve már a XII. század kezdetében *Budn*⁸⁾, azonkívül pedig majd *Ofen*,⁹⁾ majd *Buda*, majd *Budavár*, a török idők óta pedig túlnyomólag *Buden*, vagy *Budun* volt.¹⁰⁾

¹⁾ L. fönt 14. l. 4. jegyzetet.

²⁾ *Modénai Sámuel*: i. h. u. o.

³⁾ *Élijah ben Chájim*: döntvénytár (»Májim-ámukim«) 96. sz., hol azonban, ami jól megjegyzendő, e város soha »Budun«-nak, hanem mindig világosan »Viddin«-nak (וִידִין) nevezetik.

⁴⁾ A török zsidók t. i., *Meir*, kismartoni rabbi helyes megjegyzése szerint (I. döntvényt. II. 19. sz.), a »v« betűt gyakran nem ו-, hanem ז(-bh)-vel szokták írni; így péld.: *Timesbhar* (טִימֶשְׁבָּר) = Temesvár; *Kabhalia* (קַבְּחָלִיָּא) = Kavala (*Modénai Sámuel*: döntvényt. u. o.) Hasonló módon lett Plevnából is *Plibhna*, vagy *Plebhna*, amint a héber פִּלְבְּנָא-t szintén lehet olvasni. *Tráni Józsefnél* (döntvényt. I. 127. sz. azonban világosan *Plevná-t* (פִּלְבְּנָא) találunk.

⁵⁾ L. fent. 13. l.

⁶⁾ L. a *nagyszombati* rabbi *Ájzek*: »Minhágim« című könyvének bevezetését. Az idevágó helyet alantabb hozom föl.

⁷⁾ L. a fentebbi 3. jegyzetet. továbbá *Modénai Sámuel*: i. h. 94. sz.

⁸⁾ L. fent. 107 és 112 l.

⁹⁾ L. fent. 108 l.

¹⁰⁾ *Eisenstadt Meir*: döntvényt. II. 45. sz. »Kérdés: A válólevekben Ofen városa nevét hogyan kell írni? E város neve t. i. németül: Ofen, magyarul: *Buda* és néha *Budavár* (a szövegben tévesen *Budahár* -הָרַבִּי-áll), *mádon pedig e község török uralom alatt volt*, a Törökországban élő minden szefárd-szertartásu zsidó *Budun* (Buden)-nak nevezte, mely név a különféle döntvénytárakban gyakran fordul elő.« Érdekes az 1546-ban író *Lurja Salamon*, lengyel rabbi, egy *régibb* for-

Iszerlesz e döntvényének megvitatása a figyelmet a régiebb zsidó irodalom többi helyére is fordította, ahol az eddig általában Magyarországnak tekintett »Hagar« még előfordul. S ez újabb kutatásoknak az volt eredménye, hogy *Steinhardt*¹⁾ kérdésesnek, *Löw*²⁾ pedig nem épen valószínűnek tekintette, hogy »Hagar« a középkori, főképp francia zsidóknál Magyarországot jelent. Az utóbbi e szó alatt inkább *Spanyolország valamely arabs* királyságát akarta érteni. *Zipser*³⁾ e kérdést eldöntetlen hagyja, és *Löw*, ki 1870-ben másod- és 1871-ben harmad ízben foglalkozott vele⁴⁾, most már határozottan oda nyilatkozott, hogy *Hagar* a régiebb héber irodalomban csakugyan valamely *spanyol-arabs* királyság, nem pedig Magyarország, s hogy ez a »Hagar« elnevezést csak akkor nyerte, amikor a törökök, kiket Hagar, Izmael anyja, utódainak tekintettek, már Magyarország egy részét bírták, tehát körülbelül 1415 óta, mikor a törökök Bosnyákországot meghódítván, Horvát- és Magyarországra is be-berohantak, vagy 1444, azaz a szerencsétlen várnai ütközet óta.« *Löw* e nézetére *Steinschneider* is hivatkozik.⁵⁾

De Magyarország »Hagar« nevét a török győzelmekkel csak úgy lehetne valahogy összefüggésbe hozni, ha föltesszük, hogy az irók, kik ez elnevezéssel éltek, magát Törökországot is »Hagar«-nak nevezték, és azért Magyarországot is, mint a törökök által legalább részben elfoglalt országot, egyszerűen *Törökországnak*, vagy *török tartománynak* nevezték. Ezt tán 1542 óta, azaz mióta Szulejmán Budát s a déli Magyarországot elfoglalta, föl lehetne tenni, noha nem épen valószínű, hogy a zsidó világ, ez esemény után, a csak részben török uralom alá került Magyarország addigi nevét: Hungariát, Ungriát azonnal »Hagar«-ra, azaz Törökországra változtatta át. De »Hagar« — s ezt maga *Löw* is elismeri — *már a XV. század közepe körül határozottan*

rásból merített e következő nyilatkozata: »A válóleveleket tárgyaló szabványokban írva találtam. . . . Igaz ugyan, hogy Prágában csehül beszélnek, mind a mellett legtöbben németül értenek. *De Budán, ahol leginkább magyar (hagar) szót hallani, a német nyelv pedig nincsen annyira elterjedve, a magyar nyelv bír elsőbbséggel . . . e miatt a német nevét csak végül írják, így: Buda, mely Ofennek is nevezetik.*« L. »Jám sel Selómóh«, Gittinhez, 32. sz. a prágai (1812-iki) kiadás 306 l.

¹⁾ Ben-Chananja, V. 16. l.

²⁾ U. o. X. 614. l. folyt.

³⁾ U. o. X. 693. l. folyt.

⁴⁾ Graphische Requisiten und Erzeugnisse bei den Juden, Lipcse 1870, 211. l., 217. jegyz., és: Der jüdische Kongress in Ungarn, IX. l.

⁵⁾ Zeitschrift d. D. M. G. XXVIII. 651. l. és: Polemische Literatur, 254. l.

Magyarország héber neve, tehát már akkor, amikor széles e világon még nem gondolhatott senkisémm arra, hogy a saját királyai-val bíró, független, s a törökkel gyakran kemény háborút viselő Magyarországot *török* tartománynak mondja. De a »Hagar« nevet a török hódításokból már azért sem lehet megmagyarázni, mivel a töröknek és Törökországnak héber neve nem »Hagar«, hanem következésképpen »Tugar« és »Tógármah«. ¹⁾ Maguk a törökországi rabbik, akik a törököt és Törökországot szintén mindig csak így nevezik, Magyarország megjelölésére csak ritkán élnek a »Hungria«, vagy »Ungária« névvel ²⁾, hanem rendszeresen épen »Hagar«-ral. Ugyanezt teszik például 1569-ben az akkor már török uralom alatt élő budai zsidók is. ³⁾ *Tám ibn Jáchja*, konstantinápolyi rabbi, már 1526—1533 körül ⁴⁾ Magyarországot, épen hogy a török birodalomtól megkülönböztesse, »Hagar«-nak nevezi. ⁵⁾ Ugyanezt teszi a pétervári cs. könyvtárban levő, ásztrológiát tárgyaló, régi egy kéziratnak ismeretlen szerzője, ki a *törökök* és a *Hágrí-ok* közti háborúkról beszél, ⁶⁾ Mindezek, ha Magyarország régi nevét csakugyan a török hódítások folytán változtatták volna meg, a Törökország számára befogadott »Tógármah«-val éltek volna. De mivel ezt nem teszik, hanem Magyarországot, török létükre, épen »Hagar«-nak nevezik: ez jele annak, hogy e »Hagar« Magyarországnak már *régibb elnevezése, melyet a török zsidók egyszerűen átvettek*. S ez

¹⁾ L. fent. 1.

²⁾ Így kivételesen *Modénai Sámuel* i. h. 40. sz. többször: Ungriah és Hungaros. V. ö. *Elijah ben Chájim*: i. h., u. o.: קהל קדוש ונבון. A többi török rabbiknál rendszeren »Hagar« fordul elő.

³⁾ *Modénai Sámuel*: i. h. »Éven ha-Ezer«-hez, 114. sz.

⁴⁾ A »Tummát-jesárim« című gyűjteményben fölvetett döntvénytárának 166. száma (81a l.) 1526-ból való, 70. száma pedig (36b l.) 1533-ból.

⁵⁾ L. döntvénytár u. o. 198. sz. (99b l.): »Reuben a *higrí* királyságban (במלכות ההיגרי) levő Budáról idejött Konstantinápolyba. . . Ott a *higrí* királyságban fitestvére és első nejétől való gyermekei éltek, s onnét, a *higrí* királyságtól, gyakran jöttek ide zsidók« sat. »Higrí« a »Hagar« főnévből képezett melléknév.

⁶⁾ L. *Gurland*: Kurze Beschreibung d. mathemat. astronom. u. astrolog. hebr. Handschriften sat. (Pétervár 1866) 28. l. Az illető hely, melynek csak kezdetét közölte a szerző, magyar fordításban következőleg hangzik: »Ádár hó. Ha a hold fogyatkozása után való éjjelen zivatar van; *Ungria* királya az ő ellenségei ellen indul, de nem lesz győztes, hanem visszatér helyére. Kevéssel később a *tugri-k* (= *törökök*) királya a *hagri-k* ellen indul, ezeket legyőzi, felét kard élére hányja« . . .

csakugyan így is van. Löw állítása¹⁾ t. i., hogy »a nagyszombati rabbi *Ajzek*, ki a XV. század második felében irt, az *első* író, aki a »Hagar« elnevezéssel élt«, határozottan téves. A héber irodalom még sokkal korábbi időkből való, alantabb tárgyait helyeit nem is tekintve; a bécsi *Izsák*, mint fentebb (107. l.) láttuk, már 1250—1260 körül a »Hagar«-országban fekvő *Buda és Esztergom városokról s ezeknek meleg forrásaíró* szól, hol »Hagar« nem jelenthet egyebet, mint éppen Magyarországot. Továbbá már a nagyszombati *Ajzek* 1380 körül Bécsben élő tanítója, *Klausner Ábrahám* ²⁾, »Minhágim« (Szertartási szokások) című könyvében Magyarországot szintén világosan nevezi »Hagar«-nak.³⁾ A már 1460-ban meghalt bécsúvárosi rabbi *Iszerlein Izráel*⁴⁾ és ennek kortársa, a Brünnből Regensburgba bevándorolt *Brúna Izráel*, kik magyar zsidókkal sűrűen közlekedtek⁵⁾, s jól tudták, hogy Magyarország akkor önálló államot képezett, Magyarországot mégis már »Hagar«-országnak mondják.⁶⁾ De maga a nagyszombati *Ajzek*, aki »Minhágim« című könyve bevezetésében Magyarországot »Hagar«-országnak nevezi,⁷⁾ már 1421 előtt halt meg.⁸⁾ De még ha csak 1450 után halt volna meg, mint Löw, valószínűleg Wolf (Bibl. hebraea I, 214. sz.) nyomán, állítja: akkor e magyar rabbi az ő hazáját bizonyosan nem nevezte »Hagar«, azaz *Törökországnak*, mivel a törökök 1444-ben a várnai csatában győztek.

Mindezekből világos, hogy Hagarnak, Magyarország elnevezésének a törökökhöz semmi köze; hanem hogy ez sokkal korábbi időkben előforduló elnevezés, melylyel a bécsi *Izsák* mun-

¹⁾ Graphische Requisiten sat. u. o.

²⁾ L. *Zunz*: Zur Geschichte 194. l., és *Graetz*: i. h. VIII. 11. és 12. l.

³⁾ Riva di Trentóban, 1558-ban megjelent első kiadás 8. l.: »Hagar«-országban, Austriában és Stiriában az a szokás. . . . E szavak ott a szöveget kísérő jegyzetek egyikében fordulnak elő, mely jegyzetek többnyire a szerzővel egykoru, részben pedig nálánál *régebb* írók könyveiből vannak merítve.

⁴⁾ *Frankel-Graetz*: Monatschrift, 1869, 133. l.

⁵⁾ L. fent 108. l. folyt.

⁶⁾ L. *Iszerlein* fentebb (109. l.) fölhozott 138. számú döntvényét, melyben Budáról és Pozsonyról szólván, az országot ismételtén »Hagar«-nak nevezi: *הַגָּר* וְהַיְּהוּדִים מֵאֶרֶץ הַגָּר; v. ö. u. o. 142. sz.: *הַגָּר* וְהַיְּהוּדִים מֵאֶרֶץ הַגָּר és *Brúna Izráel*: döntvénytár, 25. sz.

⁷⁾ »A mi országunknak, *Hágár*-nak, Stiriának és Morvaországnak vallásos szokásait jegyeztem föl«, valamivel alantabb ismét. »Hagar« és Stiriáról beszél.

⁸⁾ *Graetz*: i. h. VIII. 12. l.; v. ö. *Zunz*: Zur Geschichte, 194. l.

kájában már a XIII. század első felében találkozunk, s így tehát a zsidóknál már akkor volt ismeretes s szokásos.

E tényállás fölismerése, különösen pedig a magyar zsidóknak Törökországban való fentemlített kivándorlása szemmel tartása mellett, alig történhetett volna az, hogy a bécsi Izsákkal egykoru s a nálánál régibb héber irodalomnak ama kevés helye iránt, hol a »Hagar« országnév még előfordul, kételyt támasztottak, vajjon csakugyan Magyarországot jelent-e? Benső okok nem igazolják a kételyeket, s mindaz, amit a mellett hoztak föl, hogy »Hagar« éppen ezeken a helyeken nem jelenthet Magyarországot, vagy nem jogosult, vagy pedig éppen félreértés.

Nézzük csak közelebből e sokat vitatott helyeket. Mindössze három.

Az első hely nem sokkal, vagy 40—50 évvel régibb időkből való, mint a bécsi Izsák »Or-záruá«-ja. Ez az 1200 körül elhalt,¹⁾ nyilván Rameruban élő, francia rabbi *Izsák ben Ábrahám*²⁾ »Márdekhai könyvé«-ben³⁾ s másutt is fölvetett egyik döntvénye. Ennek tartalmát egy rituális válólévél (»get«) megbirálása képezi, melyet egy *Hagar*-országban élő, vagy ott tartózkodó zsidó onnét Franciaországba, az ott visszamaradt neje számára, küldött, mely válólévél a helyesírással s néhány kifejezésre nézve a Franciaországban fölvetett szokástól eltért, azonkívül pedig a benne előforduló francia tulajdonneveket hibásan tüntette föl, mely okoknál fogva jogérvényességét kétségbe vonták.⁴⁾ Löw⁵⁾ az addig elfogadott nézet ellenében *Hagar*-ország alatt itt »a Spanyolországban levő arabs királyságok egyikét« érti, mivel magából a döntvényből kilálglik, »hogy a hagarországi zsidók kiejtését a francia rabbik ismerték, ami igen valószínűtlen, ha magyar zsidókra vonatkoztatjuk.« Miért? Az Európának egymástól legtávolabb eső országaiban élő zsidók, mint alantabb bemutatjuk, már sokkal korábbi időkben sűrűen érintkeztek egymással. Maga bécsi Izsák, ki születésére nézve

¹⁾ *Zunz*: i. h. és 193. l.

²⁾ L. róla *Grosz*: *Frankel-Graetz Monatschrift* XX. (1871.) 248. l. folyt.

³⁾ *Gittin* IX. 446. E könyvnek egy 1373-ban bevégzett nagybecsi kéziratát nemzeti múzeumunk bírja. L. »A magyar nemzeti múzeum könyvtárának héber kéziratai« című értekezésemet: *Magyar könyvszemle*, II. 17. l. folyt.

⁴⁾ A tényállást helyesen így állapította meg *Steinhardt*: *Ben Chananja*, V. 16. l., ki *Hagar*-ország alatt itt Magyarországot érti. V. ö. i. h. IV. 248. l. és az én »*Mardochai ben Hillel*« sat. című munkámat, 120. l.

⁵⁾ *Ben Chananja*, X. 616. l. és *Graphische Requisiten*, u. o.

cseh volt, és körülbelül ugyanez időben utazta be Magyarországot¹⁾ s ezt »Hagar«-nak nevezi, ifju korában Franciaországba is került, hol tanulás végett sokat időzött²⁾; s a francia rabbik általa és hozzá hasonló utazók s tanítványok által mért nem értesülhettek volna a magyar zsidók kiejtéséről? De a szóban forgó döntvény *ezt nem is állítja*. Ha azt mondja, hogy »a férjnek tartózkodási helye és a hely, ahol a válólével iratott, *arra mutatnak*, hogy Hagar-országból jő (a válólével), s *hogyan kiejtésük olyan*, hogy lágyan ejtik« (a francziát t. i.)³⁾: a francia rabbi nem azt mondja, hogy ő *tudja*, a hagarországi zsidók miképen ejtik a francziát; hanem, hogy a Hagar országban kiállított válólével helyesírása *arra mutat*, hogy az ottani zsidók kiejtése lágy.

A hibás helyesírásból pedig, melylyel e 108 sz kiejtésük folytán a válólévelben éltek, bajosan lehet következtetni valamit; legkevésbé pedig azt, hogy *spanyol* zsidókra mutat, »mivel a »j« betű »e« és »i« közt majdnem úgy hangzik, mint a spanyol »g«.⁴⁾ Ha itt csakugyan valamely »spanyol-arabs királyság«-ról volna szó, nem a *spanyol* kiejtés, vagy *spanyol* írásmód jönne tekintetbe, hanem az *arabs*, mivel az ottani zsidók a XIII. század közepe felé tudvalevőleg arabsul beszéltek s írtak. A hibás helyesírás, ha belőle egyáltalán következtetést lehetne vonni, inkább *magyar*, mint spanyol, vagy arabs zsidókra mutatna.⁵⁾

¹⁾ L. fent. 107. l.

²⁾ *Grosz*: i. h., 249. és 253. l.

³⁾ מִתּוֹךְ מְקוֹם דִּרְתָּהּ הָאִישׁ וּמְקוֹם בְּתִיבַת הַנֶּסֶךְ מִן בֵּית שְׂמַרְיָהוּ
הַגֵּר בֵּית הָאִישׁ לִשְׁנֵים לְדַבֵּר לִשְׁנֵי קָלִילִים

⁴⁾ *Löw*: Graphische Requisiten, u. o.

⁵⁾ A válólévelben két tulajdonnév hibásan van írva: *Bourges* városé és valami *Cher* folyóé. (L. *Steinhardt*: i. h., u. o.) Az előbbit a francia zsidók *Bourjis*- (Bourjes-)nek (בֹּורְזִיִּס) szokták írni, míg a Hagar-országból megérkezett válólével Burzis-t (Burzes-t, בּוּרְזִיִּס) ír, tehát a francia »ge«-t »z« betű által fejezi ki, ami leginkább a régi magyar helyesírásnak felel meg; spanyolok »j«-t, arabok pedig »gim« (ج) betűt írtak volna. A *Cher* folyót pedig a francia zsidók így írták: *Kjir* (Kjer = כִּיר), a válólével pedig *Jir* (Jer = יֵר)-nek, amire Izsák ben Ábrahám csak azt jegyzi meg, »mivel a francziának (t. i. »ch«-nak) a héberben nincsen megfelelő betűje, mindegy: »j« (י) vagy (ק) betűvel írják-e« (a »ch«-t). Ez a kissé homályos יֵרִין שֵׁן שֵׁן אֵת בְּמִקְוֵה הָלֵךְ, כִּי שֵׁן יֵרִין בְּמִקְוֵה קִיִּי-nak sajátképi értelme, mely mondatról *Páduai Meir*, ki döntvénytára 11. számában a francia rabbi e döntvényére hivatkozik, azt mondja, hogy világosan nem érti. A szóban forgó válólével hibás helyesírása azonban

S így nem forog föl semmi ok, melynél fogva azt lehetne állítani, hogy Izsák ben Ábrahám »Hagar« alatt más országot értett, mint a vele majdnem egykoru bécsi Izsák, aki Magyarországot így nevezi.

A második vitás pontot rabbi *Selómoh Jiczcháki* (Rási) Hagar-ország természetes hatáiról szóló fent (102. l.) közlött nyilatkozata képezi. Itt a téves föltevésből kiindult *Löwön* kívül¹⁾, *Zipser* sem akar Magyarországot érteni, és pedig azért nem, mivel rabbi Selomoh Jiczcháki egy másik munkájában, a szentíráshoz irt commentárjában, az I. Krónika, 5, 10-ben előforduló »Hagriim népe« alatt *izmaelitákat* ért, »akik ösanyjuk, Hagar után így neveztetnek«; tehát — ugymond Zipser²⁾ — »világos, hogy Rási »Hagar« alatt más országot és más népet ért, mint Magyarországot és magyarokat.« De Zipser figyelmét kikerülte, hogy a Krónika könyveinek Rási nevét viselő magyarázata *nem e híres commentátor műve.*³⁾ De még akkor is, ha az volna: Rási az ő idejében fennálló Magyarországot »Hagar«-nak nevezhette, de azért az ő bibliai commentárjában a *szent-írásbeli* »Hagriim népe« alatt, melyet a zsidók még Saul király idejében a Jordánvidék keleti részéről űztek el, oly népet kellett értenie, mely *akkor* s még pedig Kánaán szomszédságában élt, valamint azok a zsidók, akik *ujhéber* nyelvszokás szerint, például Franciaországot, Czarfáth-nak, és Törökországot Tógármáh-nak nevezik, azért a *bibliának* Czarfáth-ja és Tógármáh-je alatt nem Francia-, vagy Törökországot fogják érthetni. Ily tényállás mellett nem forog fen semmi ok, a rabbi Selómoh Jiczcháki egy másik, »Párdesz« című könyvében előforduló »Hagar-országból való gazdag rabbi Jiczcháki« alatt egy spanyol-arabs zsidót érteni, mit Löw⁴⁾ nem tudhatni mi okból, bizonyosnak tekint. Sőt egy régi kézirat a »Párdesz« e szavait világosan így idézi: »az *Ungária* országból való rabbi Jiczcháki.« A kézirat írója tehát vagy az előtte fekvő példányban *Ungáriát* talált *Hagar* helyett, vagy pedig *Hagar* helyett maga tette oda az »Ungária« szót,

alig vezethető vissza a hagarországi zsidók sajátságos kiejtésére. Az ottani rabbik, kik a válólevelet kiállították, az előttük ismeretlen francia tulajdonneveket nyilván úgy írták, amint az illető francia zsidó, aki azt kiállította, és a francia rabbiknál befogadott írásmódot nem ismerte, tollukba mondogta.

¹⁾ L. fent. l.

²⁾ Ben-Chananja, X. 693.

³⁾ L. *Azulai*: Sem ha-gedólim I. "ש"ט szó alatt; *Zunz*: Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums, I. 344. l. folyt.; *He-chálucz*, VIII. 135. l.

⁴⁾ *Der juedische Kongress in Ungarn*, IX. l.

mivel Hagarral azonosnak tekintette. Ugyane kéziratban még egy »*Sábtái*« nevezetű *Ungáriából* való előimádkozó (kántor)« is fordul elő, mely alkalommal *Rusziáról* (Gácsországról) és a *Dunáról* is van szó.¹⁾ Rabbi Seló moh Jiczcháki tehát a »Párdesz«-ben egy tudós magyar zsidó kereskedőről²⁾ beszél, mivel valószínűleg a Rajnavárosok valamelyikében találkozott (l. fent. 103. l.), és kitől egy magyarázatot hallott, melyet a »Párdesz«-ben idéz.

Ide tartozik végtére *Jehúdah ha-Kóhen*, mainzi rabbi, 1070-ből való Hagar-országra vonatkozó, érdekes három döntvénye (l. fent. 98. l.), hol *Löv*,³⁾ úgy mint az eddig tárgyalt két helyen, és az ezek tárgyalása alkalmával fölhozott érveknél fogva, szintén valamely spanyol-arabs királyságot akar érteni. De vegyük csak az első döntvény kezdetét: »R. ezt állítja: »S engem Hagar-országban rábírt, *beszéljek* az ő érdekében a királynéval, adna parancsot a pénzverő főnökének, hogy S.-nek . . . egész száz *fontig* veressen *filléreket*.« Majdnem minden egyes szó az *ellen* tesz tanuságot, hogy itt valamely *arabs*, s a *mellett*, hogy itt egy *magyar* királynéről van szó. *Arabs* királyságban zsidó nem is gondolhatott arra, hogy a háremében elzárt királynéval *leszéljen*⁴⁾; *arabs* királyné nem oszthatott parancsot a pénzverő főnökének, s ez tán *arabs* pénzeket veretett volna, de semmi esetre bizonyos számú »font filléreket.« Aki pedig a *magyar* királynők állását s az általuk kibocsátott számos rendeletet ismeri, e szavakban azonnal *épen magyar* királynéra fog ráismerni.

Abban, ami Hagar = Magyarország iránt szintén támasztott kételyt,⁵⁾ hogy t. i. francia és rajnavárosi zsidók Magyarországot már a XI. század vége felé ismerték, sőt oda is utaztak: abban nem láthatunk semmi felötlőt, vagy valószínűtlent. Az egymástól legtávolabb eső országokban lakó zsidók már a legrégibb időkben sűrűen közlekedtek egymással. *Kordovába* érkezett *horvát* zsidók már a X. század közepe felé Chászdái levelét úgy vélték a kozar béghez juttathatni, hogy a horvát király e levelet a *magyar*

¹⁾ *Hamaskir*, XI. 137. l.

²⁾ Rabbi Seló moh Jiczcháki t. i. רבין, azaz *gazdagnak, vagygonosnak* nevezi, ami arra utal, hogy az illető nem foglalt el valamely nyilvános, hivatalos állást, hanem a »rabbi« melléknévet, tudós ember létére, szokás szerint mint tiszteletbeli címet viselte.

³⁾ *Ben-Chananja* és *Graphische Requisiten*, u. o.

⁴⁾ Hogy ez nemcsak szólásmód, a döntvény e szavai is mutatják: . . . »*beszéltem* a királynéval . . . a királyné küldetésében utra keltem«, sat.

⁵⁾ L. *Steinhardt*: *Ben-Chananja*, V. 16. l. és *Löv*: u. o. 616. l.

zsidóknak, ezek pedig Oroszországba, honnét — természetesen megint az ottani zsidók ¹⁾ — Bolgárországba s végtére a kozarokhoz tovább fogják küldeni. S e levelet csakugyan ezen az uton egy német zsidó adta át a kozar bégnek. ²⁾

Ezt az akkori időkben nem épen gyakori közlekedést részben kereskedelmi, részben tudományos czélok s érdekek tartották fen. Tanulni vágyó zsidó ifjak a legtávolabb országokba szoktak volt vándorolni, hogy valamely híres rabbi előadásait hallgassák. Bécsi Izsák, ki cseh létére Magyarországon utazott, már 1217. előtt Regensburgban, nem sokkal később már Párizsban, Provinsban és Coucyban, azután a rajnavárosokban s déli Németországban volt s csak később telepedett le Bécsben. ³⁾ A XII. században számos rajnavárosi (mainzi, speieri) rabbi Cseh-, sőt Oroszországban is járt ⁴⁾; s az 1190 körül élő Eliezer ben Jiczhák, speieri rabbi, Jehúdah ben Jiczhák párizsi rabbit arra figyelmezteti, hogy ennek egy ujonnan hozott rendszabálya a lengyel, orosz és magyar zsidókra ros hatással lesz. ⁵⁾

Végtére még Löwnek egy idevágó nyelvészeti megjegyzéséről kell megemlékeznem, arról t. i. »hogy a szíriaiak az arabsot »Hagar«-nak nevezik; hogy a középkori zsidó költőknél »hagrith« az arabs nemzet elnevezése (Zunz: Synagogale Poesie, 445), és hogy Ábrahám ibn-Ezra az arabs nyelvet a »Hagriok« nyelvének mondja (Moznaj. ed. Heidenh. 2a.)« Löw ebből is azt következteti, hogy »Hagar« a középkori francia és német ⁶⁾ iskolában »a Spanyolországban létező arabs királyságok egyikét« jelenti. »Csak az arabsok elűzetése után — úgy mond — felejtették el »Hagar« e jelentőségét, s vált szokásossá, e névvel Magyarországot jelölni meg, mely elnevezéssel már a XVI. századbeli rabbik éltek.« ⁷⁾ Hogy ez utóbbi állítás téves és Magyarországot

¹⁾ A zsidók Oroszországba már igen régi időkben, részben Görögországból, részben pedig Ázsiából, a Kaukazon át, vándoroltak be. L. Harkavy: Die Juden und die slavischen Sprachen (Vilna, 1867) 1. l. folyt.

²⁾ L. az előbbi évf. 647. és 656. l.

³⁾ Grosz: i. h. 252. l. folyt.

⁴⁾ Zunz: Synagogale Poesie, 72. l.

⁵⁾ L. fent. 107. l.

⁶⁾ Löw e helyt nem szól ugyan a német iskoláról is, de ez állítást később erre is kiterjesztette, a mainzi Jehúdah ha-Kóhen három döntvényében előforduló »Hagar«-t szintén így magyarázván.

⁷⁾ Ben-Chananja X. 616. l. E nézetét Löw később oda módosította, hogy Hagar = Magyarország már a XV. század közepe felé fordul elő.

már sokkal az arabsok elűzetése s a XVI. vagy XV. század előtt nevezték »Hagar«-nak, fentebb (18. l.) bizonyítottam be. De ezt nem is tekintve, a középkori francia s német zsidók alig törődtek vele, az arabsokat mikép nevezik a szíriaiak; noha ezek is az arabsot rendszeren »árbojo« és »tája«¹⁾, és tán itt-ott, de mindenesetre csak *kivételesen*, »hagri«-nak szokták volt nevezni.²⁾

A középkori héber költők az arabsot tudvalevőleg *rendszen* »árbi«-, vagy »jismaéli«³⁾ (izmaelitá)-nak nevezik, mely nevek a héber prózában *majdnem kizárólag* használatnak. De mivel a zsidó költőknek az a szokásuk, hogy népek, országok s városok megjelölésére, ezeknek szokásos neveiken kívül, még a bibliai és a biblia utáni zsidó irodalom elnevezéseit, sőt csak célzásait is szeretik fölhasználni: az arabsot ezen kívül *még a legkülönbféle* módon nevezik. Zunz⁴⁾ *harminczegy* különféle szót hoz föl, mely a középkori zsidó költőknél mint az *arabsok*, és vagy *hetvenet*, mely náluk mint a »keresztények és muhammedánusok« neve fordul elő. E sok név közt a közelfekvő »hagri«, azaz: *Hagar*, Ábrahám neje s Izmaél anyjának utódja, természetesen nem hiányzik. Világos, hogy ebből koránsem lehet következtetni, hogy a középkori francia s német zsidók, a náluk is szokásos nevek mellőzésével, a harmincz, illetőleg hetven szokatlanabb elnevezés közül épen a »Hagar«-t választották, ha valamely arabs királyságot akartak jelölni. Még kevésbbé lehet ezt következtetni abból a körülményből, hogy Ábrahám ibn-Ezra, kinek célzatokat, eredeti kifejezéseket, sőt még élczekeket is hajhászó, sajátos irálya ismeretes, az arabsok nyelvét alkalmilag a hagri-ok, azaz Hagar gyermekei nyelvének mondja, amit az egyik vagy a másik író kivételesen utánozhatott.⁵⁾ *Maga Ábrahám ibn-Ezra az arabsokat rendszeren izmaelitáknak nevezi.*⁶⁾; s épen ott, ahol nyelvüket a »Hagriok nyelv«-nek mondja, az egyes arabs királyságokat vagy tartományokat, mint ilyeneket, névszerint különbözteti meg, így: Dara, Fez, Kordova, Malaga,

1) אַרְבּוֹיּוֹ (אַרְבּוֹיּוֹ) és תַּיָּא.

2) *Castellus* szíriai szótára a »hagar« szó e jelentőségét nem ismeri.

3) אַרְבּוֹיּוֹ vagy אַרְבּוֹיּוֹ.

4) *Synagogale Poesie*, 455. l. folyt.

5) Így péld. a spanyol *Mózes ibn-Tibbón*, aki egy csillagászati munkáról azt mondja, hogy a »hagar nyelvből« héberre fordította; l. *Gurland*: i. h. 30. l.

6) Ezt *Steinschneider*: *Polemische Literatur*, 257. l. különösen kiemeli.

Granada, Toledo és Saragossa tartománya, vagy királysága.¹⁾ S rabbi Selómoh Jiczcháki, ahol az »ország kapui«-féle kifejezést példával akarja megmagyarázni, oly országra utalván, melynek efféle kapui vannak, (I. fent. 102. l.), vagy pedig a mainzi rabbi előtt megjelent pörösfelek (I. fent. 98. l.): minden esetre hasonló határozott elnevezéssel, nem pedig az általános »Hagar-ország«-gal éltek volna. Mert még abban az esetben is, ha »Hagar« alatt csakugyan arabsot értettek volna, bizonytalan maradna, vajjon melyik »arabs országról« vagy királyságról beszélnek; ez pedig e konkrét esetekben épenséggel lehetetlen.

»Hagar«-t néha zsidó, főkép spanyol zsidó költők, itt-ott egyéb zsidó, főkép *spanyol*²⁾ írók, a fentemlitett oknál fogva, az arabsok megnevezésére használták, ahol arabsokról vagy az arabs nyelvről *általában* szóltak;³⁾ de hogy e szó a héber »erecz« (ország) hozzáadásával valahol valamely arabs *országot* jelentett, *annak sehol semmi nyoma*;⁴⁾ de, mint az eddig mon-

¹⁾ L. Meoznáj. bevezetés u. o.

²⁾ Ibn Ezra, Mózsés ibn-Tibbon (I. fent. 24. l. 5. jegyz.)

³⁾ Nyilván e körülményre vezetendő vissza az a tény, hogy a *spanyol* zsidók, s ezek nyomán a velök szoros összefüggésben állott *olasz* zsidók Magyarországot *mindent* csak Ungriának nevezik, *soha* pedig »Hagar«-nak, még akkor sem, amikor a többi zsidó világ Hagar = Magyarországot már általán befogadta; így: *Tudelai Binjamin* (I. fent.

1.), *József ha-Kóhen* és ennek folytatója (fent. 341. l.), a »Juchászín« s a »Salseleth ha-Kábbáláh« szerzői *Phariszol* (az אֱרֶצַת פְּרִישָׁה-*ban* többször), *Cantarini* (I. Zedner: Auswahl historischer Stücke, 155. l.) sat.

⁴⁾ Csak a későbbi irodalomból ismerek én egyetlen egy helyet, hol »erecz hahigrim« ugyan nem valamely *arabs*, hanem *Törökországot* látszik jelenteni, mit Zipser (Orient, 1846, Literaturbl. 796. l.) határozottan állít is. Rabbi Selómoh ben Jiczchák ha-Lévi (הַלֵּוִי) döntvénytárában: Chósen-mispát, 19. sz., e szavak fordulnak elő: »A livornóiaknak ugyanaz a szokásuk van, mely itt a *Hagrik* országában (בְּאֶרֶץ הַחֲגִירִים) uralkodik.« E helyre nézve Zipser ellenében a következőket jegyzem meg. Magából a döntvényből csak annyi világos, hogy a kérdés, melynek eldöntésével foglalkozik, Livornóra *vonatkozik*, ha a következetesen לִיבֹרְנָה vagy לִיבֹרְנָה-nak irott név t. i. csakugyan így olvasandó; de korántsem az, hogy *Szaloniciból való*, és hogy eldöntése Livornóba küldetett. A szóban forgó fentidézett szavak pedig *épen a kérdésben* fordulnak elő. Ennek bevezetése: »Messze földön, túl a tengeren, Livorna városában történt« בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה, מֵעֵבֶר לַיָּם, בְּעִיר לִיבֹרְנָה) (בְּאֶרֶץ לִיבֹרְנָה) ép ellenkezőleg világosan arra mutat, hogy az esemény, melyre vonatkozik, Livornóban történt; de hogy *magát a kérdést nem onnét, hanem onnét messze földről küldötte be valaki a szaloniczi rabbinak,*

dottakból kiviláglik, igenis bizonyos az, hogy »Hagar-ország« eleinte ritkábban, később pedig mindinkább gyakrabban előforduló neve Magyarországnak.

A zsidók t. i. már gyakran említett szokásuk szerint, Magyarország és a magyarok számára is keresvén bibliai nevet, ezt az *Ugri*, *Hungri*, *Hungaria* szóhoz hasonló »Hagar«-ban úgy találták meg, mint a többi európai országok ujhéber nevét az illető hasonló hangzású bibliai nevekben.¹⁾ »Hagar« pedig, mely a szent-írásban többször mint népnek neve fordul elő,²⁾ annál inkább kínálkozott Magyarország számára, mivel a szent-írás kaldeusi fordítása (Targum) e szót két helyütt határozottan így fordítja: *Hungróé*.³⁾ Mivel nem tudjuk bizonyosan, mikor keletkezett a fordítás:⁴⁾ nem tudhatjuk azt sem, vajjon a fordító »Hungróé« alatt csakugyan magyarokat ért-e,⁵⁾ vagy e szót, kaldeusi nyelvszokás szerint, egyszerűen egy »n« betű közbeszurása által képezte-e az eredeti »Hagar«-ból, anélkül, hogy a magyarokra gondolt volna.⁶⁾ Minden esetre az a tény, hogy

s még pedig a „*Hagrik országból*“. S ez miért ne lehetne-e itt is *Magyarország*? Hisz ily kérdéseket tudvalevőleg messze földről, mint (fent. 333. l.) láttuk, például Budáról Konstantinápolyba és Páduába, szoktak küldeni elismert theológiai tekintélyekhez, és maga a *szalonichi rabbi e döntvénytára*, hol világosan törökről, vagy Törökországról van szó, mindig csak a szokásos »tugar«-ral vagy »tógármáh«-val él! Miért nevezné Törökországot épen csak itt »Hagriok országának?« De még föltéve azt is, ami igen valószínűtlen, hogy a szóban forgó kérdés csakugyan Törökországból való, mely itt »Hagrik országá«-nak neveztetik; e körülmény a Hagar-kérdés eldöntésére nézve már nem lehet befolyással, mivel oly késő (a XVI. század vége felé való) időből származik e döntvény, melyről, mint fentebb láttuk, mindenki, még maga Löw is, elismeri, hogy akkor Magyarországot már rendesen »Hagar«-nak nevezték. A kérdésnek előterjesztője legfeljebb csak különczkedésből mondhatta az általán »Tógármáh«-nak nevezett Törökországot »Hagriok országá«-nak, mi akkor már *Magyarországnak* volt befogadott elnevezése.

¹⁾ L. fent. 634. l. 4. jegyz.

²⁾ Zsolt. 83, 7; I. Krón. 5, 10 és 27, 31.

³⁾ חֲגָרִי; így Zsolt. u. o. és I. Krón. 5, 10.

⁴⁾ Zunz: Gottesdienstliche Vortraege, 65. és 80. l.

⁵⁾ Ezt több régebb-újabb tekintély állítja; l. Cassel; Magyarische Alterthümer 193; v. ö. *He-chdluc*, VIII. 135. l. Ez esetben e fordítás legkorábban csak a IX. század vége felé keletkezhett, ami igen késő volna.

⁶⁾ Ezt Cassel: i. h. 189. l. állítja. E nézet magában véve nem épen valószínűtlen; de akkor a bibliai »hagrim«-(חֲגָרִים)-nak a targumban »hángróé«-(חֲגָרִי)-vá kellett volna válnia, nem pedig, még

a szent-írásnak a zsidók előtt nagy tiszteletben álló eme régi fordítása a bibliai »Hagrim« népet »Hungroe«-val fordítja, tökéletesen magyarázza meg azt, hogy a zsidók, kik szokásuk szerint Magyarország s a magyarok számára is bibliai nevet kerestek, s a hasonló hangzású »Hagar«-ban meg is találtak,¹⁾ ez elnevezést lassanként majdnem mindenütt elfogadták, és vele, a *Hungária* név mellett, úgy éltek és élnek még most is, mint például Csehország számára, *Boemia és Pihem* (Böheim) mellett, a bibliai *Kánáánnal*.²⁾ E két név közti választás csak attól függött, s még most is csak attól függ, vajjon valamely író egy szokásos *modern* nevet, vagy valamely *bibliai* nevet akart-e, vonatkozólag akar-e használni.³⁾

A szent-írásban keresett és ettől kölcsönzött »Hagar«, a minden esetre eredetibb »Hungaria« mellett, eleinte (a XI. század óta) természetesen csak ritkábban fordul elő; később, a XV. század óta, már sűrűbben, míg a XVII. század óta a régiebb *Hungáriát*, melyet csak a spanyol s olasz írók tartottak meg,⁴⁾ mindinkább kiszorította.

Közli: DR. KOHN SÁMUEL.

egy 1 becsusztatásával, épen „*hungróé*“-vá. Ugy hiszem, hogy a kaldeusi fordítás eredetileg egyszerűen csak »higróé«-t, vagy tán „*hangróé*“-t fordított, mely szóból későbbi leírók, vagy tán csak e fordítás első kiadói, kik a »Hungarn« nevet már ismerték, »Hungróé«-t csináltak. V. ö. »He-chálucz«, i. h., u. o. E sok tekintetben érdekes kérdést csak régi jó kéziratok nyomán lehetne eldönteni.

¹⁾ Jellemző, hogy az »Ungern« és a »Hagar« szónak hasonlósága még néhány középkori régiebb latin író is arra bírta, hogy a magyarokat *agarenusoknak* nevezze. L. *Cassel*: i. h. 8. l.

²⁾ L. fent. 332. l.

³⁾ Ezt főképp *Löw* felfogása ellen hozom fel, aki (Ben-Chananja, X. 615. l.) annak bebizonyítására, hogy Magyarországot csak a XVI. század óta nevezték »Hagar«-nak, a XII. egész XVII. századból több író (még többet l. *Casselnél*: i. h., 9. l., 2. jegyz.) említ fel, akik *Ungáriát* írnak. A XV. században író *Brúna Izráelnál* mind a két név: »Hagar« (l. fent. 110. l.) és »Ungária« döntvénytár, 12. sz. ארבעה ואלף שנה אחר כך fordul elő.

⁴⁾ L. fent. 24. l.

A BÁNYA- ÉS VASIPAR TÖRTÉNETE DOBSINÁN.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

19.

A kiolvasztott fém eleintén a tulajdonos szabad tetszése szerint hozatott kereskedésbe és forgalomba, de a XVII-ik században, az ú. n. cs. k. kereskedelmi házak és kamarák ragadták kezökbe a fémekkel kereskedést. Történt pedig az az urbura kényelmesebb és biztosabb behajtása érdekében és semmi esetre a termelők előnyére egyrészt azért, mert azáltal a szabad verseny kizáratván, az árak önkényileg állapítottak meg; másrészt pedig azért, mert a szállítás sok tekintetben korlátozva volt és sok zaklatással járt, mely utóbbi elkerülése végett pl. a sztraczenói olvasztó hivatalnokai majd minden bányánál részt nyertek.

Midőn a szomolnoki cs. k. bánya-felügyelőség 1776. november 18-án kimondta, hogy ezentúl csak 85 font réz- és 8 lat ezüst-tartalmu rezet veendő át a magán olvasztóktól és ezen és több efféle rendszabály az egyes olvasztók részéről, már alkalmas szakférfiak biányában is, megtartható nem volt, ahhoz még a Mária Theresia és II. József uralkodása alatt behozott erdőrend az erdők pusztítását betiltotta és a szén majdnem ingyenes előállítását meggátolta, az itteni olvasztók a XVIII. század utolsó negyedében beszüntek és ma helyök sem látszik már. Ily sors érte a sztraczenói cs. k. olvasztót is a XIX. század első negyedében, midőn az állam a felső-magyarországi bányapolgárság olvasztóival versenyezni megszűnt. Ezen olvasztókba szállítottak ezentúl és szállíttatnak most is a dobsinai érczek.

20.

Az érczek ára, a különböző korokban, a különböző fémtartalom mellett immár nehezen állapítható meg és pedig annyival kevésbé, miután egy és ugyanazon bányából került ércz is az idők folyamában különböző fémtartalommal bírt. Így Saler

József Márton 1715-ben a bányaérczet — Grubenerz — 1 fton, a gorcztéri érczet — Halden erz — pedig 36 denáron adta, míg Dobsina városa 1749-ben a vaskőbányákon termelt réz — ezüstérczet 1 ft 36 denáron vette (természetesen targoncza számra.)

Ugyanez áll a magán olvasztókban előállított — sohasem tiszta — fémek áráról is. Dobsina városa például 1772-ben 12 mázsa 8 font schwartzenbergi rézért (27 frt 8 d. költség levonásával) 422 frt 88. d. és 9 mázsa 7 font friedwaldi rézért 112 frt 44 d. kapott.

3. A higany.

21.

A higany és higpírbányászat Dobsinán, mint a hiteles bányakönyvből kivehető, a XVII-ik századot megelőző időkben, sőt még a XVIII-ik század elején is igen terjedelmes volt, aztán hanyatlásnak indult és 1775-ben majdnem teljesen megszűnt. A régente mívelt higpírtelére a XVIII-ik században még eleven emlékezetben voltak és a szomszédos rézbányák közelebbi megjelölésére sűrűn használtattak.¹⁾ Nézzük már most a nevezetesebb bányákat:

a) a XVII. században és elébb különösen a Krebsseufen és, a benne talált higpír után elnevezett Czinnopelkamm — Zinnoberkamm — volt nevezetes higpír-bányászat színhelye. Antony Illés régi bányái közt fel van említve — 1697-ben — »3 czinnóber bánya a Krebsseufen tulsó oldalán,« e bányák mellett volt 1701-ben Kratska Mihály, Klausman Márton és Stubner István egy-egy bányamezeje, melyekben még 1725-ben is higpírt termeltek; — 1725-ben Herrich János Detrik selmeczi bányapolgár egy régi higpír-bányát nyitott fel, melyet »Károly tárna« név alatt miveltetett; — 1727-ben Stupko Baltzo és Kaiser Illés kért fel egy bányamezőt higpír-bányászatra,²⁾ melynek felerészét az elébb nevezett 1720-ban Kramartsig Bartkónak 30 ft 60 d. és 72 d. ára borért engedte át. Azonkívül mivelt itt higpírbányát Saler György és Accipiter Simon 1724, 1727, 1739, és 1743 körül, Csisko Vilmos 1728,

¹⁾ Pl. Csisko Jakab és társai 1753. juni 25-én történt felkérése«
... ein alt verlegen Bergwerk ... in den so genannten Krebsseuffen
auf den Zinober Kam, Neben den Zinober Ganz, auf Kupfer Ertz oder
was ihnen sonsten Gott bescheren möchte ... mit N° 9 Schürf .. bk.

²⁾ »in Krebsseufen unter des Georg.Salers Feldern.« bk.

Ratzenberger Keresztély 1731, Kaiser Illés 1744,¹⁾ Szontagh Gáspár 1749 körül és mások.

Akadunk ugyan itt még később is némi higany termelésre pl. 1770-ben is 9 frt 95 d. folyt Dobsina város pénztárába a Krebsseufenben termelt higanyért, de a bányászat e neme 1775-ig teljesen beszünt úgy, hogy ma már kevés ember van Dobsinán, ki tudja, hogy a Krebsseufenben valaha higanyt is találtak.

b) a Gugelen régi higpír-bányát tárt fel 1725-ben Herrich János Detrik, melyet »Erzsébet tárna« név alatt műveltetett, mi eredménnyel? nem tudjuk; majd 1728-ban Stubner István szintén cinnóber-termelésre kérte fel az itteni rég elhagyott Stempel — Martinkel — és Gigant-féle bányákat, mely évben Pack Gáspár és Klausman Jakab is higpírbányát tárt fel; 1760-ban vasra és cinnóberre irányzá a művelést Paltzman Márton a »gugeli alsó teléren« és 1772-ben ugyanaztette Stentzel Jakab, Koschik Jakab és Kramer András. — Mindezen bányáknak emléke sem maradt meg.

Végül megjegyzem, hogy a XIX-ik század közepe felé a Csuntaván — Strmapirt — kerestek és termeltek is higanyt, sőt ma is találni ott némi higpír nyomokat, melyek azonban jelenleg vájásterdemlőségre alig mutatnak.

22.

A szorosabb értelemben vett bányászat itt is úgy és ugyanazon segédeszközökkel történhetett, mint más érczeknél, kivéven hogy a bár gyéren, de mégis előforduló termék higany-cseppek felszedésére és gyűjtésére különös gond fordítottatott. Említésre méltó, hogy higpírra többnyire egy és legfeljebb 3 mező adományoztatott, míg vasra és rézre (ezüstre) rendszerint 9 és több lett felkérve.

Az ásvány feldolgozása a XVII-ik században még létező s fentebb sokat említett, de a XVIII-ik század közepéig egynek kivételével elpusztult zúzdákban és olvasztókban történt.

Ezen fém különben a bécsi udvari kamara által 1775-ben szorosabb értelemben fenntartott ásványnak nyilvánítottatott, mely kamara 1776-ban rendelte, hogy »a higany különbeni elkobzás terhe alatt Szomolnokra szállítandó, hol az 1748-ban fontonként 36 denárral megállapított árban fog beváltatni és hogy higany-bányászatra ezentúl senkinek adomány nem adható:« mely intézkedés természetesen ezen bányászatnak hanyatlását vonta maga

¹⁾ »auff ein Cinnóber Puch-Werg . . . samt den Cinnóber Streuchen oder Spirungen In Krebsseufen.« bk.

után, jöllehet a higpír »mely csak kis mennyiségben fordul elő és mint festék a higanynál drágábban kel el« ezen rendszabály alól kivétetett és termelése és adásvevése oly megszorítással volt szabad, hogy a termelt és eladandó mennyiséget a bánya-mesternek jegyzőkönyvbe vétel végett eleve be kellett jelenteni.

4. Kőszén, kölen, malom- és egyéb kővek.

23.

A bánya-ipar oly nagy kiterjedése mellett nem csoda, ha a dobsinaiak az ásványokat már régen és alaposan ismerték és ebből folyólag oly ásványokkal is foglalkoztak, melyek csak a legujabb időben lettek értékesítve. Ilyen kísérlet

a) a kőszén kutatás, melyet Lányi Pál 1720. január 29-én a Hanishöh ¹⁾ mögött kezdett meg és 1727-ig folytatott; majd 1769-ben Demiani Mihály is ásatott kőszén a Garten ²⁾ alatt, de, úgy látszik, oly szerény eredménnyel, mint Dobsina városa, mely 1810 körül sőt a legujabb időben is a hegyeskőnél kőszén kerestetett és rövid idő alatt azon meggyőződésre jutott, hogy az elért kőszéntelep nemcsak csekély terjedelmű és újabbkori, hanem sok tekintetben nem is tiszta ásványt tartalmaz.

b) ugyancsak Lányi Pál, illetve leleményes eszű sáfárja Petrovits Mihály volt az, ki 1723. május 24-én a birkelmi kölent — Steinfachs, Asbest — a mélységben kezdte kutatni, de amennyiben követője nem akadt, valószínűleg úgy találta, hogy ez ásvány a mélységben is igen rövid szálakban és nem tisztán fordul elő, a miért azt termelésre és feldolgozásra ma sem tartják alkalmasnak.

c) a kőfejtő helyekre a kohászat nagy kiterjedése mellett, már régen különös gondot fordítottak, tették azt főképp akkor midőn a nagy olvasztó kemenczék behozatala után roppant hőmérsékkel daczoló kőekre volt szükség. A ma is ily célokra kitűnő kőveket szolgáltató winzogi kőbányát a város nyitotta fel 1730. mártius 13-án ³⁾ »a vasművek számára.« Ez volt 1730-ban az új kőfejtő hely; hol lehetett a régi? nem tudom.

¹⁾ »... wo von Hanneshö Wernarer Steig in die Gilnitz kombt und der Gölitz nach Runter ...« bk.

²⁾ »... auf den sogenannten rothen sumpf unterm Garten ohnweith K. K. Stratznaer Einlösungs Hütte« bk.

³⁾ »... unter Hl. Matz Gömmerers Hammer der Grodt nach auf den Gübel gegen Winzog Rauff.« bk.

Végül megjegyzem hogy még malomkövekre is kért fel — 1710. jun. 30-án. — egy kőfejtőt¹⁾ Gömör Simon városi gazda a város számára, melynek ma már emléke sincs meg.

5. A kéklen és nikl.

24.

A szászországi születésű Schön Gottlieb János 1779-ben u. n. festék kéklent — Farb Cobalt — kutatott Nagy-Szlaboson, és midőn ott czélt nem ért, 1780. jul. 25-én Dobsinára jött, hol a! Gugel és Steinberg dülőkben mivel vas- és réz bányákban kéklenyt talált, melyet a dobsinai tanács és bányabiróság által nevezett Schön Gottlieb részére 1780. december 19-én kiállított bizonyítvány szerint is »nálunk eddigelé senki sem ismert és tiszta arsénnek tartott.« Még ez évi augusztus 1-én felkérte a Paltzmann Márton által 1764. óta mivel kögeli vaskő bányákat²⁾ kéklen ásásra s ezekben ez évi szeptember 13-ig 52 mázsányit termelt, melyet tőle a bányával együtt Paltzmann Márton még ez évben visszaperelt. Ezen per később megújított és Schön Gottlieb javára dőlt el, minélfogva 1782—1787-ig beszállított 1480 mázsa 50 font kéklenért 26,858 frt 37³/₄ krnyi kárpótlást nyert, de az ismét megújított perben vesztes maradván, roppant kárpótlási összegek és perköltségek lefizetésére köteleztetett, mire sem hajlandó, sem képes nem lévén, az adósok börtönébe került s ott, mint az emberiségnek majd minden jóltevője, nyomorúságban, mindenkitől elhagyatva és elfeledve meg is halt.

A régente megvetéssel eldobott kéklen a nagy hullámozakat vetett per, különösen a vele járt látványos be- és visszahelyezések következtében, csakhamar ismeretes lett, úgy hogy az u. n. kögeli bányák, a Mariastollen és steinbergi bányák már 1780-ban is igen szépen jövedelmeztek. Ezen bányákhoz járult még a XVIII-ik században a Czemberg, mely a Mariastollen — Theresia bányával ma is a legjövedelmezőbb kéklenbánya, később a Hilfe Gottes — az egykor Ebend alatti rézbánya —, a Golschmiedslandl — az egykori Langenberg —, a Josefí Blandunst és más, ma már félig-meddig kizsákmányolt bányák, melyen a XIX-ik század közepe táján híres, de 1865 körül beszünt, »Sorsmező és Mercurius« bánya a kis Wolfseufenben.

A nagymennyiségben termelt kéklen 1780—1810-ig úgy,

¹⁾ »Wo man sich oben van Langenberg in die Gilnitzstein gegen die Stadtwies gehet die Winter Leuten in Pirken ung Keutschkes Fleken Rauf.« bk.

²⁾ »Am Hübelchen beim Kögl.« bk.

mint a rézércz, Sztraczenóra, illetve Szomolnokra szállítva, a kir. kincstár által beváltatott; de midőn ez, 1710. után többé nem történt, a külföldi piac pedig a kiviteli tilalom miatt zárva volt és hazánkban ezen érczet senki fel nem használta: a bányászati e neme egészen 1828-ig szünetelt. Ezen évben Dulovits András rozsnyói kincstári bányamesternek sikerült kiviteli engedélyt kieszközölni, mire Malvieux pesti bankár közvetítése mellett Askin és Evans birminghami iparosokban a legújabb időkig állandó vevőt talált a dobsinai kéklen ércz, mely nagyrészt Anglia, China és Keletindia gyáraiban az európai continensen ismeretlen módon dolgoztatott fel. Ezen titokzatos feldolgozásról csak részben lebbentetett fel a fátyol 1834. körül, midőn a kéklen hű társát a niklt is, az európai vegygyárakban felhasználni kezdték; mert titok maradt az, jöllehet a legújabb időben concentrálás és extractió útján a csekély kéklen-tartalmu érczeknek is értéket kölcsönözni és a koczka-niklt előállítani sikerült is; de miután ezen, a Cemberg és Mariastollen bányatársulat által, az e célra berendezett hnílecz György hutában tett kísérletek óriási költséggel és néhány év alatt 40,000 frtnyi veszteséggel jártak: legközelebb be fognak szüntettetni és az élelmes angol, kivel a német országi vegygyárak akkor sem tudtak versenyezni, mikor a niklpénz behozatalával a kéklen nikl érczet nagy mennyiségben vették és felhasználták, — ismét versenytárs nélkül marad.

25.

A kéklenbányák művelése reppant haszonnal járt, így a Dobsina városa tulajdonát képező 1/32-rész a Mariastollen bányán

1788-ban 639 frt 10 krt

1790-ben 393 frt 25 krt

1791-ben 487 frt 88 krt

1810-ben 159 frt 56 krt

1838-ban 135 ft.

1874-ben 3440 ft.

1878-ban 840 frt jövedelmezett.

Nem kisebb áldással járt a Czembergánya művelése is, pl. az 1/128-részre

1810-ben 45 ft

1854—1862 183 ft — 412 ft.

1863—1878 180 ft — 2000 ft. (1873-ban)

évi osztalék esett, mely osztalék

1875-ben 1360 ftig

1876-ban 410 ftig

1877-ben 300 ftig

1878-ban 180 ftig szállott le.

Ezen bányánál az évi jövedelmi adó

1854—1862-ig 810 ft 55 kr — 4518 ft 54 kr.

1866—1878-ig 5181 ft 20 kr — 18,403 ft 74 kr.

közt változott, míg 1863—1865-ig összesen 20,769 ft 75 krt tett.

A nyers kéklen és niklércz ára a különböző fémtartalom szerint különböző volt, így mázsáját

1780—1790-ig 11 ft — 63 ftig

1827 körül 24 ft.

1835 » 15 ft — 22 ftig

1846 » 14 ft — 40 ftig

1867 » 30 ft.

1872-ben 40 ft — 46 ftig

1873-ban 90 ft — 93 $\frac{1}{2}$ ftig

1874-ben 60 ft — 94 $\frac{1}{2}$ ftig

1875 » 89 ft — 97 $\frac{1}{2}$ ftig

1879 » pedig 33 frttal fizették.

A jövedelem feltűnő csökkenését nem az ércz kevesbedése, nem is az árak jelentékeny leszállása idézte elő, hanem az, hogy a még mindig nagy mennyiségben termelhető ércz vevők hiányában egyáltalában nem értékesíthető, mely okból ezen, a XIX-ik században Dobsina városának (pl. a cembergi bányán birt 46/128 rész) és összes lakosságának csaknem kizárólagos jövedelmi forrását képező bányászat szomorú jövőt lát maga előtt és maholnap menthetetlenül beszűnik. A legujabb időben bekövetkezett üzleti pangás miatt pénzkészleteiken tengődő gazdag bányatársulatok is kimerültek és valami nagyobb, célhoz vezető vállalat létesítésére, nevezetesen a concentrálás és extractió kísérleteinek folytatására, valamint az elért eredmények kifejtésére immár képtelenek; a szegényebb társulatok pedig még 1—2 év előtt beszüntették a munkát, minek szomorú következménye az lett, hogy közel 200 bányász és családja kenyér nélkül maradt. Ha a nagyobb bányák is azt teszik, — és előbb-utóbb nem is tehetnek mást, Dobsina város lakossága kénytelen lesz kivándorolni, és a haza egy pár ezer munkás honfit, az állam pedig egy alapot veszít, mely neki sok éven át több mint 50,000 forintot jövedelmezett! Visszatértem honnan kiindultam. Videant consules!

II. RÉSZ.

A bányajog és a bányászati intézmények története.

26.

A bányászat, a magyar honfoglalást megelőző és közvetlenül követő időben Dobsinán is, mint Magyarország más vidékein, az egyes vállalkozók szabad tetszésére volt bízva. Az élelmes

quadok, kik a mai királyhegy közelében, a Sajó és Göllnitz mosta völgyekben laktak, korlátlan urai voltak a területnek és a föld gyomrából napfényre hozott érczeknek, melyekből aztán tűz és láng segítségével becses fémeket, vasat, rézet és ezüstöt készítettek. Ezen fémek már alkalmas csereeszközt képeztek és a forgalom közvetítésére szolgáltak.

A népvándorlás hullámai alig érintették a járatlan vadont, melyben a quadok elszórtan laktak, és több mint valószínű, hogy a magyar honfoglalás is bántatlanul hagyta az ép oly békés természetű, mint szorgalmas népet, sőt az sem lehetetlen, hogy párdúczos Árpád szilaj népének híre csak nagy későn jutott ide, a sűrű rengetegbe, melyben a bányász nép megközelíthetlen volt és akkor is ellenőrzés nélkül szabadon űzte bányászatát, midőn az óriási tornai uradalom és az ahhoz tartozó dobsinai terület Domonkos bán és fia Bors kezében volt. Talán csak ajándékot fizetett e nép, mintegy a földesúri jog elismerése jeléül akkor is, midőn 1243-ban Bors gróf magtalan elhunyt után a koronára szállott tornai uradalom Bebek Máté fainak Fülöp és Detre grófoknak adományoztatott. Semmi kétség, hogy a bányászat ily körülmények között gyarapodásnak és virágzásnak indulhatott, már csak azért is mert a bányász egyrészt háborítlanul használhatta ügyességét, és tökéletesbíthette az elődök találmányait, másrészt pedig kizárólag saját maga hasznára dolgozván, idejét nem vesztegette, ereje és élelmessége paragon nem hevert és vállalkozási kedve korlátot nem ismert.

Igy álltak a dolgok 1326-ig, mikor az óriási uradalom már több felé oszlott volt és a dobsinai terület külön földesúr, Csetneki Bebek Miklós tulajdonába ment át, ki a Dobsch és Göllnitz vize mentében elszórtan lakó németeket összegyűjtötte, egy helyre telepítette és ez által Dobsina városának alapítója lett. Ezen város lakossága, az egri káptalan előtt 1326-ban kötött egység értelmében, a híres »korponai szabadsággal« ajándékozta meg, szabadon űzte bányászatát, de a jövedelem harmadrésze ugyanazon egység szerint a földesúrnak tartatott fenn. Ezen még tűrhető »fenntartás« is csökkentette már némileg a vállalkozási kedvet és akadályozta a bányáipar gyarapodását, mely ipar később a szó szoros értelmében hanyatlásnak is indult, midőn az okmányilag is biztosított »bányaszabadság« lassanként annyira korlátozva lett, hogy csakis a földesúr engedélyével (ex annuientia) lehetett bányát nyitni és bányát művelni.

Ily szomorú körülmények közt volt a dobsinai bányáipar, midőn a Miksa-féle bányárendelet hatályba lépett; a földesurak heves ellenkezése daczára az a nép vérébe ment át és egyszerre kedvező fordulatot adott a dolgoknak, amennyiben e ren-

delet következtében a bányászat tényleg — bár nem törvényesen — regale jognak tekintetett és a dobsinaiak által különben sem elismert földesúr az itteni bányákra és az ezekben szabadon termelt érczekre többé semmi jogot nem formálhatott. A szabadság itt is megtermé gyümölcsét, a bánya-ipar általános virágzásnak indult. Nem is lehetett másként. Míg pl. Oláhpatakan vagy más szomszédos helységekből a bányanyitás az e részben külön szabadalommal bíró Andrassy család engedélyétől függött és a bányaüzem nem egyszer a fájás és az utak használatának betiltása következtében lehetetlenné vált: addig Dobsinán ezen iparág egészen szabad volt, sőt mindenféle előjogokkal járt és a városi tanács hathatós támogatásában részesült; mindenkinek módjában volt a csekély — 1788-ban is csak 2 forintból álló — díj egyszer-mindenkorra történő lefizetésével az elébb kikutatott és feltárt telérré adományt — Muthung — és ez által kizárólagos jogot szerezni. A vállalkozás nem járt költséggel, legalább nem olyannal, mely valakit visszariasztani képes lett volna és ha a termőföld tulajdonosával szemben nehézség merült fel, ez a bányászatot nem érintette, nem gátolta, hanem attól függetlenül és külön polgári uton lett kiegyenlítve. A bányászat regaljogi természete sem volt alabor, miután a kincstárnak járt illeték csak a bánya-jövedelmekből szedettet és a pótfizetéssel járt bányaüzem majdnem teljesen adó- és illeték-mentes volt. Nem csuda, ha gomba módra szaporodott a bányák és bányászok száma.

Kérdés: mily viszonyban állott Dobsina városa és bányaipara a magyar felkelőkkel szemben a XVII-ik században? Tény, hogy úgy a felkelő vezérek (pl. Rákóczy, Thököly,) valamint az ezen vezérek táborában volt főurak (pl. Monoki Miklós, Bethlen Gábor alatt) és mások az itteni területre nézve bizonyos, mondjuk földesúri jogokat élveztek, minek következménye lett, hogy Dobsina városa akarva nem akarva minden felkelés részese lett és lakossága már azon okból is különös kedvezményeket nyert, mert az itteni kiterjedt acélgyártás és a sok gazdagon fizető réz- és ezüstbánya a felkelőknek nagy hasznára volt. Igazolja azt Bethlen Gábor 1622. február 2-án Kassán, Szuhay Mátyás, Kende Gábor és Szepessi Pál 1677. október 8-án a budaméri táborban, Teleki Mihály 1678. júli 3-án a dubiczai táborban kelt »protectionális levele«. Az utolsó felkelő II. Rákóczy Ferencz idejében pedig a különös oltalom alá vett város »fejedelmi« lett, Berthoti Ferencz 1703. november 20-án Szomolnokon kelt levele által a hűségi eskü letételére felhivatott és ez által a felkelők táborába tereltetett, melyben a hadjárat végéig állandóan megmaradt és a szent célhoz óriási áldozatokkal járult. Ez okból bátran felteszem, bár közelebbi adataim

nincsenek, hogy a dobsinai birónak Gömör megyéhez intézett kérelme süket fülekre nem talált, midőn 1707-ben a lakosságnak táborba való hurczoltatása ellen felszólalt. »Ha kénytelenek leszünk a táborba menni, úgy mond, pihenni fognak a vasgyárok és az bizonyára nagy kárral járand az országra nézve.«

A magyar felkelők tehát lehetőleg előmozdították a dobsinai bányaipart.

A török két ízben fosztotta ki Dobsina városát a XVI-ik században, de máskülönben megvetéssel viseltetett a hitetlen gyaurok minden »békés természetű« foglalkozása iránt, és midőn e város 1584-ben szenvedett kárán okúlt és a XVII-ik században pontosan fizette az adót és »basa ajándékot«, nem is volt bántása és szabadon tehetett mindent, mi a bányaipar felvirágzását előmozdította.

A német pedig nemcsak hogy nem bántotta, sőt ellenkezőleg dédelgette a várost, mely neki szépen jövedelmezett. Különösen a császári kamara volt az, mely az itteni bányaipart oltalma alá vette, valahányszor csak veszély környékezte, mi igen természetes, mert hiszen a XVII-ik század vége felé Fischer Mihály kassai kamara ispánnak is az itteni bányákon tekintélyes része volt. Nem kell feledni, hogy elődeink élelmes és körültekintő emberek voltak, kik a vitéz német generális urakat Basta György, Götz János és Strasoldo Károlyt (lásd Dobschau című monographiámat és okmánytárát) csak úgy tudták megnyerni és lekenyerezni, mint a kamara-ispánt is és Arslán basát. Ha nem sikerült pénzzel, sikerült érdek-közösséggel! Csak úgy érthetjük, hogy az itteni bányaipar a XVII-ik század folytonos harcaiban nemcsak hogy el nem pusztult, hanem ellenkezőleg a virágzás tetőpontján állott. És itt is csak azt mondom, hogy a szabadság megtermi gyümölcsét!

A XVIII. és XIX-ik században másként álltak a dolgok. Az atyáskodó kormány fonák intézkedései és a városnak a földesurakkal folytatott pereit oly sok és oly nagy akadályokat gördítettek az itteni bányaipar útjába, hogy a lakosság a XIX. század elején már csak romokon tünődött. Ilyen fonák intézkedések voltak:

a) a különféle díjak és illetékek behozatala, mi által a bányászat »szabadsága« elvont fogalom, pusztá szó lett, de a valóságban nem létezett.

b) némely érczek egyedárusítása és a beváltás megszorítása és kényszerű behozatala, minek természetes következménye lett, hogy az érczek ára leszállt, a foglalkozás e neme kevésbé jövedelmező, csábító lett és a vállalkozási kedv csökkent. A vevők versenyének kizáratása;

c) a kiviteli tilalmak által is történt, mely az őstermelés legjövődelméhez ágát, a bánya- és vasipart majdnem teljesen meddővé tette és általános hanyatlást vont maga után;

d) a helybeli bányabíróság működésének 1789-ben történt beszüntetése; a bányász ezentúl kénytelen volt Rozsnyóra, később Iglóra, Lőcsére, Kassára és Rimaszombatba utazni, ha tanácsot és igazságot keresett vagy pedig engedélyt és adományt akart szerezni.

Ezekhez járult, hogy a bécsi kormány a polgári szabadságtól fázott és a főurak és nemesek előjogait az ország egyéb lakosainak kárára gyarapította. Így történt, hogy Dobsina városa jobbágyságnak tekintetett és bár ősi szabadalmait költség-perek útján megvédeni és megtartani törekedett, elszegényedett és meg nem akadályozhatta, hogy éppen a vele bányaipar tekintetében is versengő hatalmas földesurak gyámsága alá ne kerüljön. Szabadalmazott bányaváros volt ugyan akkor is, de a »dominium« felügyelete alatt és ezen »dominium« soha meg nem engedte, hogy versenytársa, a város, a bányaipar érdekeinek előmozdítására intézkedjék vagy éppen áldozatokat hozzon.

Szóval a bányászat mint üzlet megdrágult, kevésbé jövedelmező lett és a városi tanácstól is többé sem támogatást, sem segílyt nem nyert.

A XIX-ik század második negyedében ismét kedvezőbb fordulat állt be. Az úrbéri megváltás és a kiviteli tilalmak eltörlése hatalmas lendületet adott az itteni bányaipar előhaladásának; de a szabadságharcz után behozott eddig nagyrészt ismeretlen terhek, a bélyegek, a különféle vámok, illetékek és a nagyadók nemsokára alabort kötöttek a bányaipar kerekére. Az egyesek képtelenek lettek a sok illetéket megfizetni, az adományozással járó roppant költségeket viselni, kevés ember volt hajlandó kétes eredményű vállalatához fáradságán kívül még tetemes kész kiadással is járulni és ez maga után vonta, hogy a vállalkozók száma csökkent, tömérdek feltárás elhagyatott és új alig nyitattott.

Végre az 1873-ban beállott üzleti pangás még a kevés megmaradt vállalatot is az enyészet örvényébe sodorta és isten csudája, hogy bányászatunk e mai napig egészen el nem pusztult és teljesen be nem szűnt. Ha ezen hajdan virágzó ipar romjait szemlélem, önkénytelenül a szerencsen jut eszembe, ki a jövőre nem gondolva, levágja a cseresznyefát, hogy érett gyümölcséhez annál könnyebben férjen.

Ellenőrzés és felügyelet alatt állott-e Dobsinán a bányaipar, mielőtt a Miksa-féle bánya rendelet hatályba lépett, vagy

nem? nem tudom. Arról sincsenek adataim, hogy jelentkezett-e és miként a vállalkozó ha bányát akart nyitni? meddig terjedt joga a feltárt telér tekintetében? és milyen volt az eljárás, ha a felfedezett ércz két szomszéd közt vita tárgya lett? Tény azonban hogy e feltárások rendszerint sekélyek voltak, mert hiszen a gyenge ember gép és vetőpor segítségével nélkül kezdetleges eszközökkel be nem hatolhatott mélyen a föld gyomrába és amennyiben az ásvány a földtulajdon tartozékát képezte és a termő földre vonatkozó tulajdonjog könnyen meg volt határozható — ritkán fordult elő bonyolult kérdés, melynek eldöntése különös szakértelmet igényelt volna.

Tudtommal nem is volt külön hatóság vagy bíróság, mely a bányauigyekben határozott volna. E mellett szól azon per is, mely a XV-ik században a Bebek család két ága közt folyt és jöllehet tisztán bányauigy volt, még is rendes polgári úton nyert (ha nyert?) elintéztést. Így állván a dolog, hajlandó vagyok hinni, hogy a bányai part nálunk a Miksa féle rendelet hatályba lépétség minden hatósági felügyelet és ellenőrzés nélkül üzték.

A XVI-ik század végén, mikor a Miksa féle bányarendelet már hatályba lépett és az ásvány a termőföld tulajdonától el volt választva, a föld gyomrában külön tulajdont képező telérek dőlésének csapása következtében már sok nehéz kérdés állott elő, mely kérdések eldöntése immár különös szakértelmet igényelt, és amennyiben a telérek ugyanazonossága és a felkérés — birtokba vétel — időpontja döntő befolyást gyakorolt, a bányák előzetes jegyzékbe vételét is szükségessé tette.

Ezen jegyzékbe vétel és hatósági felügyelet érdekében a bányanyitás és bányauzem a dobsinai bányabíróságtól 1683-ban megerősített bánya és hámor rend 25 és 26-ik §-sa értelmében következő eljáráshoz volt kötve. A turzó — kutató — jelentkezett a bányamesternél, kitől 14 napi turzásra engedélyt nyert; a feltárt teléret aztán 6 hét alatt felkérni és kiczövekelni, illetve az illeték lefizetésével nevére iratni volt köteles, mit ha nem tett, jogait elvesztette és a bányát bárki felkérhette. Ezenként szt. Mihály napja után, a 8 nappal előbb közzé tett határnapon minden bányát ki kellett czövekelni, mert ellen esetben bárkinek volt adományozható. A szabályszerűen felkért, s határkövekkel meg is jelölt, de 3 évig miveletlenül hagyott bányát újból kellett felkérni még a volt tulajdonosnak is, ki előjoggal birt, de az illeték újbóli fizetése alúl felmentve nem volt.«

Az u. n. haladékolás később csak egy évre, majd 1775. augusztus 18-tól fogva magas hegynél 14 napra alacsonynál 3 napra és öröktárnánál egy évre volt megengedve, ha e tárna különben jó karban tartatott és évenként egy öllel hosszabbtatott. Említésre méltó, hogy még a XVIII-ik században is a bányarészek hala-

dék tárgyát képezték úgy, hogy egyik bányatárs jogositva volt bányarésztét miveletlenül hagyni, holott társai ugyanazon bányát tovább mivelték, miből ha a bánya azután jövedelmező lett, igen bonyolódott jogviszony keletkezett, mely rendszerint csak egyezés által volt szabályozható. Szokásban volt a felmérték adományozása is, mely rendszerint a régi salakhalmok és gorcztereknél vétetett igénybe, pl. a gelehni és buchwaldi salakhalmok, valamint a schwartzenbergi gorczterek, melyeket a már fennebb említettekén kívül 1772-től különösen rozsnói Lessich János és szomolnoki Petrau József¹⁾ és a város feletti olvasztó salakhalma, melyet 1773-ban Gömörý Sámuel városi gazda²⁾ átkutatott.

A váját érdemlőségre, mely minden egyes esetben vagy a helyszínén megtartott szemle után vagy egy mutatványkó — Handstein — beterjesztésével volt beigazolandó, — nagy súlyt fektettek.

Adás-vevéseknél mindenekelőtt a bányatárs, aztán pedig a rokon birt előintési joggal és minden valamely bányára vonatkozó jogügylet a bíróságnak bejelentetett és mint a felkérés, haladékolás, felmondás és áttétel — Schurfversetzung — jegyzőkönyvbe vétetett, mert ellen esetben jogérvénye és joghatálya nem volt. — Ezen jegyzőkönyv »dobsinai bányakönyv« — Topschauer Bergbuch — nevet viselt, 1696-tóli folytatása reánk maradt és a rozsnói kir. bányabiztosságnál őriztetik. A régi bányakönyv tűz martaléka lett³⁾, de tartalma, legalább részben, a kiadott okmányok és köztudomás alapján az 1696-ban megkezdett új bányakönyvbe átvétetett (recapituláltatott).

28.

A Miksaféle bányarendelet, különösen pedig annak selmeczi és körmöczi magyarázata, valamint az annak alapján képződött szokás szabályozta tehát a dobsinai bányászatot. E jog alkalmazása és a bányaipar minden ágának felügyelete a XVI-ik

¹⁾ »... Die beyder Sontaghischen Kupferhütten und übrige auf Topschauer Territorio befindliche uhralte Schlachaußen ... wie auch die uhralten Schwartzbergerischen Halden doch mit den Beding, dass das vierte Theil denen alten H. Gewerken ohne einige Uhnkosten von dem davon fallenden Nutzen ohne Betrug zukommen soll.« bk.

²⁾ »... Den Schlackhaufen bey der dermahligen Stadt Hütten ober der Stadt zu überklauben.« bk.

³⁾ 1709. »Item Hat auch der Herr Richter Simon Gemerer sein berck auf der Gugel auf Eusen Stein aufs Neue lassen Einschreiben, welcher vor zeiten ist aufgefordert worden, aber hernacher das berckbuch verbrannt ist.« bk.

századtól fogva 1789-ig az évről évre választott bányamesterrel illette, ki a városi tanács jegyzőjével és néhány esküdt tagjával első folyamodásu bányahatóságot és bányabíróságot képezett, melynek jegyzőkönyve hiteles és mérvadó volt. Fennhatósága egész Gömör, Kis-Hont és részben Szepes és Borsod¹⁾ megyék területére is kiterjesztetett. Felelbbviteli hatóság és bíróság volt a szomolnoki főbányamester²⁾, majd a XVIII-ik század folyamában, a szomolnoki (kassai) cs. k. bányafelügyelőség — Administrator, Inspector — és utolsó sorban a selmeczi bányagróf, illetve a bécsi. cs. k. kamara bányászati osztálya. — Az itteni bányabíróság 1789-ben feloszlattatván, teendőit a rozsnyói cs. k. bányasubstitutio, később az ottani bányabiztosság, a szepes-iglai bányakapitányság és a lőcsei később a rimaszombati kir. törvényszék vette át bányahatósági, illetve bányabírósági tekintetben.

A peres kérdések eldöntését még az 1683. évi bányas és hámor-rend is »nehány, a helyszínére kiküldendő értelmes bányászra bizza« de ezen, régente általánosan, a XVIII-ik századtól azonban csak kivételesen dívott sommás eljárás mel-

¹⁾ Lásd a selmeczi cs. k. bányagróf (Obrist Kammer Grafen Amt) 1776. October 14-én kelt rendeletét (Decret) illetve a bécsi cs. k. kamara 1776. Sept. 20-án kelt leiratát! ». . . Dass solches = diósgyőri vasmű — an das Topschauer Berggericht, weil es am nächsten gelegen ist in Jurisdictionen Sachen am schicklichsten gehöre . . .« bk.

²⁾ 1699. »Den 7 Januarii, hat H. Martinus Josephus Saller durch Eliam Keyser eine Anmeldung gethan auff der Silberzech, eine Pink auff zu gewältigen. Gleich hat sich auch angemeldet H. Elias Antony, auff seinem vorgebauten offenen Schacht, laut in alten Bergbuch verschriebenen Feldern, dass er sie belegen will. Hat sie den 30. Januarii belegt, H. Martinus Joseph. Saller den 7. Februarii, eine Muthung eingegeben, im Namen seiner Eingeleibten Gewerkschaft, auf alle Gruben die da zu finden sind. Hat sich dadurch eine Strittigkeit erhöht, zwischen denen neuen und alten Bauleuten, biss vor Herrn Ober »Bergmaister Mathias Frantz Ethesij zu Schmölnitz Klagweiss kommen, durch die neuen Gewerkschaften: da aber benandter H. Ober Bergmaister, bey uns, das alte Berg-Buch auffgeschlagen, und die Anmeldung, und belegung ordentlich erfahren, sing H. Elias Antony, seine zwey Felder zugeeignet worden, der Neuen Gewerkschaft aber mitgeben Neuen Schurff auszustallen.«

»Ao 1689 den 19. Junii, hat H. Hanns Sonntag, im Namen seiner eingeleibten Werkten von dero Königlichen Ober-Berg Ampt Schmölnitz schriftlich zu Topschauer Bergmeister eingebracht, dass die Gewerkschaft auf Neuhauser Hattert, Berdarka und Hankower Hattert, samt den Hüttwerk, gegen ihre Wiederstreber, sollen geschützt werden.« bk.

lett a legújabb időkig a magyar peres eljárás is az ünnepélyes tiltakozással, ellenmondással, szemlével, be és visszahelyezéssel és más eljárással szokásban volt; majd a XVIII-ik század második felében a peres felekkel sommás úton megkísértett az egyesség és ha ez nem sikerült és a felek a rövid úton hozandó ítélet mellőzését és az ünnepélyes eljárást kívánták, vagy az ügy fontos és bonyolult volta azt szükségessé tette, rendes írásbeli utra tereltetett az ügy. A kereset, ellenirat, válasz és viszonzálaszon kívüli periratok beadása, valamint a határnapok elhalasztása nem volt megengedve. — Nevezetes, hogy egy 1775. május 12-én Szomolnokon kelt bánya-felügyelőségi rendelet a per megindítását egy a perpatvarkodásra kiszabható bírság és a perköltség erejéig terjedő óvadék betételéhez, a a felebbezést pedig egy borzasztó eskühöz köti,¹⁾ melyet az ügyvéd csak felétől nyert különös utasítás folytán tehetett le. — A kereset kézbesítését egy esküdt eszközölte, ki azt nagy ünnepélyességgel tette, de sokszor eredmény nélkül járt el, »mert a fél az idéző végzés átvételét megtagadta,« mi új idézést és végre — de csak második, harmadik esetben — makacssági ítéletet vout maga után. Az ítélet rendszerint kihirdtetett és csak igen távollakó feleknek kézbesítettett. Felsőbb rendeletek a perek gyors elintézését ismételve hiába sürgették.

29.

Az XV., XVI. és XVII-ik század virágzó bányaipara a helybeli lakosság számával nem volt arányban, azért, mint az anyakönyvek és jegyzőkönyvek egyaránt igazolják, ez időben számtalan idegen talált itt munkát és kenyeret. Történt ez különösen, mikor az 1644 és 1645-ben dühöngött pestis a lakosság soraiban borzasztó pusztítást tett. Ezen idegenek aztán állandóan itt maradtak — ide telepedtek — úgy, hogy a helybeli bánya- és kohó-munkások a XVII-dik század vége felé már szép számmal voltak. Ezek Stempel András, Klein Mihály, Klausman Jakab és Hancko Balázs legöregebb — legelőkelőbb — bányászok és hámososok által ösztönöztetve, 1683-ban, főkép a jó rend fenntartása érdekében, társulatot alakítottak, melyet az itteni bányabíróság is megerősített és a többször enlített »bánya és hámosrend«-del megajándékozott. Ezen rend »a 6 rangosztályba sorozott bányászokat, hámososokat, kohászokat és szénégetőket istenfélő, jámbor életre, az isteni tisztelet szorgalmas látogatására, az urvacsora gyakori élvezetére, az egyházi és világi felsőbbség valamint a munkaadó urak — Bestseller — iránti tiszteletre, szorgalomra és hűségre a munkában és végül a pálinka ivástóli

¹⁾ Lásd a 32. végén.

tartózkodásra kötelezi. A czéhmester új évkor választandó, mikor a bányamesternek »tehetség szerint« ajándékot adnak; pünkösdkor pedig ünnepet ülnek és »tánczot« — Berg-Keyen — rendeznek. A büntetések kimérése nagyrészt a bíróságnak van fenntartva, a mely meg van állapítva, bor és pénzből áll, így fizet pl. büntetésül egy meszely bort, ki temetésre nem ment főkép ünnep- és vasárnapon. A hámor hétfőn indítandó meg és a hér szombaton, legkésőbb vasárnapon az isteni tisztelet után fizetendő ki. Ha egy vasműben baj történt, akkor a másik vasmű munkásai segédkezet voltak kötelesek nyújtani, mely segély nyújtás csak a társulaton kívül állónak volt megtagadható, sőt annak sem akkor, ha eleve a társulatnak egy itcze bort fizetett. A hámosos ősszel szegődik (áldomás ivással) és a következő nyáron az elvállalt munkában köteles megmaradni. Az itteni munkás megelőzi az idegent, ki egy itcze bort tartozik fizetni a társulatnak, mielőtt munkába áll. A legény — Stübbereiter — $\frac{1}{4}$ tallért, a fűtő — Heizer — és ügyelő — Zuwarer — $\frac{1}{2}$ tallért, a hámosos — Hammerschmied — és kohász — Eisenblöser — pedig egy egész tallért fizet, midőn rangosztályába lép, mely bevételekből 4 font viaszat vesznek az egyháznak. A vaskő szokásos mértéke — a 9 köblös láda — meghagyatik és a bánya- és czéhmester által megvizsgálandó — megméréndő — mihelytt a hámor szünetel (a tél beálltával). A bányász kötelessége arra is ügyelni, hogy ura tulajdonában valaki jogtalanul ne dolgozzék, a bányát el ne foglalja.»

Ezen, a bevezetés és zárszón kívül 31 pontból álló bánya- és hámorend az egyenetlenkedő vasgyári munkások számára 1778-ban újból megerősített és a legújabb időkig, még akkor is érvényben maradt, mikor az itteni vasművek elpusztulása után a dobsinai munkások más helyeken kerestek munkát. Érdekes az ezen hámor és bányarend alapján a fiatal hámososok részére kiadott szabályzat, mely a karácsoni és pünkösdi mulatság mi módoni tartásáról is tüzetesen intézkedik.

Hiteles pecsét alatt Gömör Simon bányamester, Heutschy Sámuel bíró és Schablig György jegyző sajátkezű aláírásával 1778. ápril 13-án kiadott példányát az utolsó — nem rég elhunyt — czéhmester Gömöry Andrásnál találtam, ki nekem az 1683. évszámmal és egy dombormű képpel ellátott — rézből készült — czéhjegyet is készséggel átadta.

A bányászok nem sokáig maradtak az 1683-ban alapított társulatban, hanem az 1743-ban csak a schwartzenberg-gapeli és más részre dolgozó bányamunkások számára Lányi János védnöksége alatt alakult társaságba léptek, melynek 1743 február

10-én bányabíróságilag megerősített, némi módosítással ma is érvényes alapszabályzata 17 pontban »a bevétel és kiadás elkönyvelését és ellenőrzését szabályozza és különösen rendeli, hogy a hétfőn reggel megtartatni szokott isteni tiszteletnél minden bánya 14 denár büntetés terhe alatt megjelenni és munkáját d. u. 3 órakor a meghitelt felőr vezetése alatt, különbeni 12 denárnyi birság terhe alatt megkezdeni köteles. — Továbbá hogy a heti munka 10 szakaszból — Schicht — és egy szakasz $4\frac{1}{2}$ órából illetve két lyuk fúrásából álljon és az alapszabályzat évenként karácson és pünkösöd harmadik napján (ünnepe) a d. u. isteni tisztelet után nyilvános és minden bányászra kötelező összejövetel alkalmával felolvasandó és végül, hogy az istentelenség és könnyelműség (Leichtfertigkeit) a czélmester (Brüder-vater) által 2 pint borral, ellenszegülés esetében 20 bottal — vom Pritschmeister — fenytendő.«

A helybeli bányabíróság 1772. ápril 2-án kelt végzése a fennebbi intézkedéseket annyiban módosította, hogy »a hétfőn délben megkezdendő és szombat délig tartó munkát hetenként 10 szakaszra osztotta fel, a szakaszt pedig 6 órában szabta meg, mely heti munkáért a bánya felőrnek 1 frt 98 d., az öreg bányásznak 1 ft 59 denárt, a targonczásnak — Hundstösser — pedig a végzett munkához arányított bért rendelt kifizettetni; a netaláni mulasztás büntetését a heti bér felerészében állapította meg, kimondván egyúttal hogy egy hónapra eső bér mindig visszatartandó.

Ugy az 1743-ban kiadott alapszabályzat mint az 1772-ben hozott végzés a schwartzenberg-gapeli, michlovi és neuwegi bányatársulat által azonnal, a többi bányák részéről pedig későbbben elfogadtatott és a rozsnyói kir. bánya substitúció 1804-ben kiadott »bányász társasági rende« — Heuer Bruderschaftsordnung — által a könyvvitel, a pénzkezelés ellenőrzése és a birságpénzek és tagdíjak összege tekintetében módosítva az 1859-ben alakult »dobsinai bányász társzláda« kebelében lévő úgynevezett bányász társaságnál — Heuer Bruderschaft — némi részben ma is érvényes.

A szénégetők az 1683-ban alakult társulattól, melyben nekik az utolsó hely jutott, szintén kiléptek és egy az itteni városi tanács által 1808-ban kiadott szabályzattal külön czéhet alapítottak, mely némi részben ma is fenn áll.

Jelen tanulmány némely helyén költségek, bevételek és vételárak összegére történni hivatkozás, nem lesz felesleges e helyütt kiemelni, hogy a pénznek régente igen nagy, a forgalomban lévő dolgoknak pedig igen csekély értéke volt. Kiténik ez különösen a bányamunkások béréből, mely pl. a bánya felőrnél egy-egy hétre 1728-ban 2 ft. 1730-ban 2 ft 24 d.

1750-ben 2 ft 46 d., 1770-ben 1 ft 98 d., 1787-ben 4 ft, 1805-ben 4 ft 30 kr., 1835-ben 4 ft 50 kr., 1846-ban 6 ft, 1867-ben 7 ft 50 kr, volt; — a bányásznál pedig 1727-ben 1 ft 59 d. — 1 ft 11 d., 1750-ben 1 ft 59 d. — 1 ft 47 d., 1770-ben 1 ft 71 d. — 1 ft 48 d., 1787-ben 1 ft 80 d. — 1 ft 47 d., 1805-ben 3 ft 30 kr. — 3 ft 15 kr., 1835-ben 3 ft 75 kr. — 3 ft 25 kr., 1846-ban 4 ft 25 kr. körül és 1867-ben 5 ft volt.

A napszám 1727 és 1730 körül 24 denárt tett.

Haak Márton mint Szmrecsányi szül. Benigni Judith sáfárja — később bányabirósági jegyző — 1760 körül 100 ft illetve 130 frt évi fizetést húzott.

Egy kosár — Füllfass — 1728 és 1750 körül 3 d., egy kupa ugyan akkor 9 d., egy deszka (Gestäng) a bányára szállítva 14–15 d. 1770-ben már 18 denárba került, míg az ásót — Kratze — 1728-ban 24 denáron, 1770-ben már 30 denáron vették.

Hogy a vas fontja a XVIII-ik században 4–7 denárba, az aczéle pedig 30 denárba került, már említettem. Végül megjegyzem, hogy mennél inkább hatolunk a multba, annál értéke-sebbnek találjuk a pénzt és annál olcsóbb más minden. Szem előtt tartandó az is, hogy a régiek előtt a szabadkutatási-bánya mérték és más illeték ismeretlen volt, hogy az akkori csekély terhek nem az egyest, de tisztán a várost sujtották, mely óriási jövedelmeiből a »quantum portionálét a polgárokért megfizetni képes volt és fizette is« mint azt az 1730-ban írt krónikában olvassuk.

Hogy mindezen körülmény a dobsinai bányászatra nagy és jótékony befolyással volt, tagadhatlan.

31.

Régen elismert tény, hogy a bánya- és vasiparos munkája nemcsak életveszélyes, de az egészségre egyáltalában kártékony is, és hogy az elaggott vagy szerencsétlenül járt munkás illetve a sok özvegy és árva vég inség áldozata, ha segélyben nem részesül. Ez volt Dobsinán is az ú. n. társzládák alapításának indító oka.

Már az 1683. évi bánya- és hámorrend is úgy intézkedik (11 pont), »hogy minden bányász és hámoros, valamint szénégető (a legények és fiúk kivételével) havonként 12 denárt fizessen a közös ládába, mely pénz a munkájánál szerencsétlenül járt »testvér« segélyezésére, és ha meghal, tisztességes eltemetésére fordítandó.«

Az 1743. évi szabályzat 10. és 12-ik pontja értelmében a bányász és targonczás 1½ d. a többi bánya munkás pedig 1 denárt köteles hetenként befizetni, mely pénzekből a bányán megsérült segélyezendő.

Az 1804. évi bányásztársasági rend nemcsak az érintetlenül hagyott eddigi befizetések és az egész bevétel és kiadás szabályszerű elkönyvelését és gondos ellenőrzését rendeli el, hanem a segély összegét is megállapítja, midőn az öreg bányásznak naponként 6 krajczárt, a fiatalnak pedig 3 krajczárt utalványoz a betegség tartama alatt és a szükséges gyógyszerek ingyenes kiszolgáltatásában is részesíti őket.

A szénégetők 1808-ban kelt szabályzata szerint a bér minden forintja után 1 d. vagy $\frac{1}{2}$ krajczár a bérfizetés alkalmával a közös ládába befizetendő és az ily módon összegyűlt pénzből a munkájánál önvétke nélkül megsérült mestert 2 ft, a legényt 1 ft 50 kr., a favágó¹ 1 ft és a tanonczt 60 kr illeti hetenként mindaddig, míg munkáját folytatni képes, azon kívül orvosi segélyben is részesülnek, a gyógyszereket ingyen kapják és ha meghalnak, temetési költségekre is 2 ft — később 4 ft — utalványoztatott; a mester, kinek marhája ragadozó állat vagy szerencsétlenség áldozata lett, a vételár felét nyerte a közös ládából.

Hogy ezen társládáknál az egyesek által befizetett összegek a sűrűn igénybe vett kedvezményekkel arányban nem állottak, első tekintetre szembe ötlik, azért ezen intézetek, kivált a hiányos kezelés mellett, hosszasabban fenn nem állhattak; többnyire pénz nélkül voltak és a czéljuk meg nem feleltek.

Ez okból Dobay Vilmos, Coburg Gotha herczeg ő fensége itteni bánya-felügyelője közreműködése és hathatós támogatása mellett 1859-ben egy új bányásztársláda alakult, mely nevezett bánya-felügyelő érdemdús vezetése alatt a lefolyt 20 évben csudákat mívelt és például szolgálhat arra, hogy lehet egyes vízcseppekből a tenger! Az 1872-ben némileg módosított alapszabályzat értelmében a havi befizetés az egyes tagok részéről: 90 kr (előbb 36 kr pp), 60 kr (24 kr pp), 45 kr (18 kr pp) és 15 kr (6 kr pp); az intézet élén áll az elnök és egy 12 tagból álló választmány, azonkívül van pénztárnok, könyvvivő és jegyző; a befizetések $\frac{1}{3}$ -da tőkésítettik, $\frac{2}{3}$ -da pedig a kamatjövedelemmel együtt nyugdíjak és segélyezésekre fordítatik.

Mily áldás ezen intézet Dobsina város bányász lakosságára nézve, mutatják az 1878-ban kiszolgáltatott segélyösszegek, mikor is

1. segélyezések czímén, és pedig: 45, 30, $22\frac{1}{3}$ és 7 krajczáros betegmunka szakaszokra — Kranken-Schichten, — 2 ft, 1 ft 33 kr 1 ft és 23 krajczáros heti segélyezésekre és 12, 8, 6 és 3 ftos temetési költségjárulékokra, összesen 2287 ft 81 kr és

2. nyugdíj czímén, és pedig férfiaknak 6, 5 és 4 ftos, özvegyeknek 3 és 1 ftos és árváknak 3 és 1 ftos havi tételekben, összesen 3383 ft 50 kr lett kifizetve; ez évben (1878-ban) volt a társ-

ládának 1035 tagja 5912 ft 68 krnyi befizetéssel és jöllehet a fennebbiek szerint 5671 ft 31 kr segélyezés és nyugdíj czímén kiadatott, az alaptőke mégis 3225 ft 46 krral gyarapodott.

Ezen alaptőke 1863-ban	8051 ft 80 ¹ / ₂ krt
1869-ben	29028 ft 93 krt
1873-ban	42468 ft 20 krt
1878-ban	61505 ft 03 krt

tett, mely számok Dobay Vilmos e részbeni bokros érdemeit hirdetik.

32.

Jelen tanulmányom folytán több oly okmányra is hivatkoztam, melyekben feles számmal vannak az elavult műkifejezések és dobsinai szólásmódok. Hogy tehát ezen, szerintem fontos okmányokat az is érthesse, ki a bányászati műszavakat nem ismeri és a dobsinai tájnyelvben sem jártas: szükségesnek tartottam ezen tájszólások és — nagyrészt elavult — műszavak betürendes jegyzékét is ide csatolni, mely a források — függelék — tanulmányozásához kulcs lesz és némely bánya-szokásról is bővebb felvilágosítást adand.

Ablegen, elbocsátani a munkából.

Anlegen, munkába fogadni.

Anlassen, megkezdeni az üzemet, megindítani a vas művet.

Auffordern, felkérni, a bányára vonatkozó adományt kérni.

Aufrichtig, becsületes, lelkiössmertes.

Aufwarten, ki-felszolgálni.

Ausfahren, kijönni a bányából, különösen a munkaszakasz elvégzése után.

Ausstecken, kiczövekelti, felmérni és határjegyekkel ellátni a bányát.

Beneben, (neben) mellett.

Belegen, munkába venni a bányát.

Berg, bánya.

Bergeisen, kalapács (szerszám).

Bescheidenheit, jámborság (t. i. szerénység isten előtt).

Besteller, bánya- és vasműtulajdonos.

Blaufeuér, hámor, tót kemencze.

Bevoraus, különösen.

Burggraf, uradalmi igazgató, ki a jobbágyság felett a földesúr nevében bíraskodott is (pl. a XIII. században).

Csakan, csákány, ék alakú szereszm (hosszú, keskeny, hegyes).

Einfahren, a bányába menni, a munka-szakaszt megkezdeni.

Eisenblöser, kohász, kohómester, öntő.

Eisenstein: vas-ércz, vaskő.

Flecken, hegyi rés.

Friedwald, tilalom alatti erdő.

Frischfeuer: izzító kemencze, melyben az öntött vasat újból felolvasztották és a nyert tömböt óriási kalapáccsal kovácsolták és merevségétől megfosztották. Dobsinán mintegy 1750 óta szokásos felkészítési mód.

Fristen, haladékolni, valamely bánya-
ra vonatkozó jogot csekély
mértékű munkával feltartani.

Füllfass, fűzfa vesszőkből illetve
mogoró-fából font kosár, mely-
be ásóka segélyével töltötték
a tovább szállítandó érczet vagy
görelt.

Gang, telér, a meddő közet közt
fekvő, nemes érczet tartalmazó,
vagy ahhoz vezető közet.

Gefärtl, kis telér.

Gestein, közet.

Gestäng, sinek módjára elhelyezett
deszka, melyen a bányába be-
és kijártak, történt pedig az a
nedvesség elkerülése, illetve a
targonczávali szállítás könnyeb-
bítése végett.

Gerechtigkeit, illeték, mely a bá-
nya felkérésekor volt fizetendő.

Gewältigen, felnyitni egy besza-
kadt vájást, keresztül törni egy
sziklát.

Gräulich: csúnya.

Grot: hegycsúcs, hegy gerincez.

Häh (Haun) ásóka, ékalakú, (de
csak egy oldalról) szerszám.

Halde, gorczér, melyre a bányá-
ból kiásott görelt szórták.

Hammer: hámor, tót kemencze,
mely később »Blaufener« nevet
viselt, később a kohótól meg-
különböztetett vasmű, mely iz-
zító — Krischfeuer — és
nyújtó — Streckhammer — és
más — Klapperhammer — há-
mornak nevezetett.

Handlung: vasmű, rendszerint
kohó és hozzá tartozó hámor.

Handfäustel: kalapács és ék (szer-
szám).

Hartnäckigkeit: megrögött go-
noszság.

Herkegen: ellenben.

Heitzer, fűtő, a hámor kovács
segédje, ki a kemenczére ügyelt.

Hübelchen: part, halom.

Hüle: láda, a vasérc régi mér-
téke, ma a szekérnek 3 desz-
kából álló kasa.

Hund: targoncza, szállító eszköz
a bányán.

Hutman: bánya felőr.

Inselt: fagygyú.

Jedweden (jeden): mindenki.

Jenthalben, túlnan.

Ilman (Alme), szilfa

Keilhau, Hah, ásóka, csákány-
forma, de csak egy oldalon ék-
alakú.

Kop: kupa.

Kratze: ásóka, szivalakú la-
pos ék.

Kühr: csapat. A bányamunka t. i.
felváltva történik, míg egy esa-
pat pihen, addig a másik dol-
gozik.

Latze (Lotz, Latte), lécz.

Land, szántóföld.

Leiche, temetés.

Leykauf, áldomás (minden jogüg-
yet pl. adásvétel, munkába sze-
gődés titulus bibendi volt, és
ezen ivás áldomás nevet viselt).

Leiten, erdős hegyoldal, erdő.

Licht, gyertya.

Lichtzieherin, gyertya mártónő, ki
a neki átadott fagygyúból előre
meghatározott számú gyertyát
mártott és ezért díjaztatott.

Leech, kén, kénes réz.

Leuchtschirbl, mécs.

Mass, kohó, az az vasmű, melyben vasérczekből nyers (öntött) vasat készítettek. Az öntött vas vagy aczélhámorba, vagy izzító kemenczébe került hol merevségétől megfosztatott.

Muthen, felkérni (a bányát).

Muthung, adomány (bányára vonatkozó) adomány okmány.

Neuhau (Neihäh), Redova falu.

Opfer: offertorium, az egyháznak adott — áldozott — pénz vagy érték, isteni tisztelet, melynek alkalmával ezen érték lefizetése, átadása történt.

Obwendig } felül.
Obvetter }

Pahr (Poar), targoncza.

Poarer (Bohrer) fúró vas, gömbölyű rúd, aczélezott hegygyel.

Ping, feltárás, gödör alakú üreg (a föld felszínén).

Pfuntze (Leuchschirbl), mécs.

Pritschen, botozni (ütlegetni).

Putzka, nehéz kalapács.

Predig, főistenitisztelet.

Rabisch, Robusch (Kerbholz), rovas, pálcza, melyen az átvett mennyiség jegyek bevágása által elismertetett.

Rauf (Herauf), felfelé.

Raumnadel, takaróvas, erős sodrony a kifűrt lyuk törmeléktől való megtisztítására.

Redel (Ringel?), hegycsúcs, melyből több gerincez ágazik el.

Résch (rösche), meredek.

Reyen (Reigen?) táncz, multság.

Runter (herunter), lefelé.

Röste, pörkölő tüzhely, kemenceze.

Schacht, akna, a földbe függőlegesen lemenő vájás.

Schänden, gáncsolni, szidni.

Schicht: munkaszakas (l. Kühr).

Schwärtling (Schwarte), szél deszka, melynek egyik lapja a fa természetes gömbölyűségével bír.

Scheper (schepen-schöpfen), merítő, vizemelő.

Scheib, tányér, plateau.

Seuffen, völgy, viz által okozott mélyedés.

Spirung (Spur) nyom, mely a telér közel voltára mutat.

Stecht (Stätte), szénboglya helye.

Stollen, tárna, vízszintes vájás.

Stollwäntl, a tárna mellék ága.

Streckhammer, nyújtó hámor, vasmű, melyben kovácsolt vasrudakat felapróznak.

Streichen: közet, mely a telérhez vezet.

Stübbereiter, inas, a hámoros és kohász alárendeltje ki a hálószobát gondozta (Stube bereiten) és kiszolgált, később »Kohlmesser« nevet viselt.

Stufe, egy darab tiszta ércz.

Spressl, nád, mely puskaapor téstával bevonva gyújtó kanóczúl szolgált.

Thäl (Thal), a völgy első mélyedése, völgy.

Tedig, vizzály, lárma, per.

Urlaub, bánya vagy kohó munka elhagyása, ezen munkából való elbocsátás.

Ueberschar, határközeg, két bánya közt fekvő tér.

Verlegen, elhagyott, elpusztult és e miatt szabaddá, felkérhetővé vált.

Zeche, feltárás mint földalatti (barlang alakú) üreg.

Zuschlag, pótlék. Az olvasztás elősegítése céljából a nehezen olvasztható érczhez könnyen olvasztható ércz, régi salak, mész stb. szolgált pótlékul. Ezen pótlék néha a kén és más alkalmatlan fém elvezetésére, kiküszöbölésére is jött alkalmazásba.

Zuwarter, ügyelő, a kohász segédje, ki a kemenczét gondozta.

Zange, vastömb (pl. a tót kemenczében összeolvasztott érczekből összeállítva), mely aztán kalapáccsal felapróztatott (kovácsoltatott).

Rövidítések:

bk. bányakönyv

jkv. tanácsai jegyzőkönyv

ea. esketési anyakönyv.

¹⁾ 1702. »Steffen Eltscher einen Berg auffgefodert und Empfangen auf Kupfer Ertz in Neyweg gerad der alten Hütt Rüber . . .« bk.

²⁾ 1769. den 7. Jan. »Muthung Über dass auf unsern Topschauer Territorio In den so genandten Neuweg Oberhalb HE. Caspar Sontags seiner Gruben unter den alten Teich gelegenen und mit Heil. 3 König Stollen Benamsetes Neues Kupfer Bergwerk . . .« bk.

³⁾ »Ich N. N. Schwöre einen Eyr Gott den Allmächtigen, Gott dem Vater, Gott den Sohn, Gott dem Heiligen Keist [der ohne Erbsünde empfangenen unbefleckten Jungfrauen und Mutter Gottes Maria, und allen Heiligen Gottes], dass ich durch das in causa N. wieder mich hier Löbl. Orts erefnete Endurtheil auch wahrhaftig beschwert zu seyn glaube und dafür halte, daher auch nicht aus Gefährde noch böser Meynung noch zu muthwilliger verlängerung der Sache, sondern allein aus ehrlichen, treuen gutten Gewissen, zur eigenen Nothdurft wieder diesem Spruch an eine hohe behörde appellire, und dies so wahr alls wahr mir Gott helfen wolle.« ([—] a protestansoknak nem szól) bk.

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

FRÁTER GYÖRGY
LEVELEZÉSE ÉS EGYÉBB ŐT ILLETŐ IRATOK.

HETEDIK KÖZLEMÉNY.

CCIII.

(1551. september?)

Frater György Ferdinándnak. — A török a földnépét szabadság-igérettel csalogatja, a ráczok közül sokan elcsábultak; jó volna ezt hasonigérettek által ellensúlyozni.

Sacratissima regia Maiestas . . . stb.

Hodie unus ex meis Chanadino advenit, qui refert Turcas rusticis ubique fide caesaris immunitatem polliceri, quare effectum est, ut ex Rascianis quoque aliqui ad Turcam deficerent, visaque hac Rascianorum defectione et nostris verba dare incipiunt ut et istos hac ratione ad se alliciant. Homines autem in oppressione constituti verbis eiusmodi facile credunt, cum tamen sub hac spe libertatis extremam servitutem recipiant. Huius autem defectionis occasionem (si quid tale acciderit) nos soli damus, cum in tanta oppressione rusticos teneamus, ut, excepto hoc uno quod uxores et liberi illis non eripiantur, omnem crudelitatem in illos exerceamus; propterea si M^{ti} V. videbitur, forsitan non esset alienum, si M^{tas} quoque V. animum vulgi ad se alliceret, proposita illis libertate, in quam eos asserere vellet litterasque suas publicas de hac re statim per primum cursorem ad omnes partes mitteret, ut cognoscerent ad omnes status et ordines M^{tem} V. curam habituram; ut deus quoque per hanc rusticis redditam libertatem facilius placeretur.

(Ered.)

Jegyzet. E levél valószínűleg utóirata egy másik, keltezett levélnek; csakhogy egészen külön papírlapra iratott, minden datum nélkül.

CCIV.

a)

1551. októb. 5. Péterfalvi tábor.

Frater György Castaldónak és Nádasdynak. — Nyugtalanító híreket vőn Báthory Andrástól, mindazáltal még élete földlidozásával is kész kijőni Erdélyből.

Illustrissime et magnifici domini . . . stb.

Heri vesperi quae nova habuimus, D^{bus} V. spect. et mag^{cis} significare curavimus; hodie venit iterum ad nos homo domini Bathori, scribit gentes quas congregaverat dispersas esse; solus in fundo lecti aegerrimus iacet; protestatur de se, quod non tanquam officialis sed ut occupator locorum illorum missus isthuc fuisset; Lippae ex gentibus regiae M^{tis} nullus remanere vult, dicunt non ad custodiendum arces sed ad praeliandum in campo se ipsos conduxisse et parati sunt in campo praeliari; civitates tamen ipsi custodire nolunt. — Ego nihilominus paratus sum exire et cum meis servitoribus simul esse et si quid proderit etiam mortem oppetere. D^{nes} V. mag^{cae} velint huc ad me descendere; ut quid tam opus sit facere, consulere possimus. Pedites si adducere volunt, currus sunt in promptu. D^{nes} V. mag^{cae} scriberent iam ad dominum Sforziam ut maneret Waradini; nihil enim opus est se amplius movere. Postam vero deinceps Varadinum per Crisium ordinare curent. Deus . . . stb. Ex castris ad Peterfalva positis, feria secunda post Michaelis anno domini 1551.

Earundem D^{num} V.

deditissimus

Frater Georgius episcopus Waradiensis.

Külczim: Illustrissimo ac magnificis dominis Joanni Bapt. Castaldo . . . stb. ac Thomae de Nadasd . . . stb.

(Eredeti.)

b)

1551. októb. 5. Péterfalvi tábor.

Frater György Castaldónak. A Báthorytól vett ros sz hírek után alkalmazkodni kellvén, a viselendő dolgokban a megállapított tervtől eltérni szükségessé lesz.

Illustrissime . . stb. domine.

Quae nobis D^{tio} V. mag^{ca} scribit, intelleximus. Verum iam alius est status temporis, sicuti D^{tio} V. ill^{ma} hactenus a servitore

domini Bathori et ex litteris nostris cognovit. Sive igitur Turca Lyppam occupaverit hactenus, sive non; tamen nobis iam alia ratio agendi erit. Quare nobis videtur, ut D^{tio} V. ill^{ma} gentes, interim donec nobiscum una cum domino Nadasdi constituentur, non dimoveat, sed maneant in eodem loco. Et D^{tio} V. ill^{ma} una cum domino Nadasdi quo citius fieri potest, veniant ad nos. Ideo enim hic substitimus quia ista a domino Bathori intelleximus; iam enim aliter nobis quam institueramus omnia agenda erunt. Hodie nihilominus pedites ducentos et totidem equites dimisimus; interim hinc nusquam discedimus donec D^{nes} V. mag^{cae} advenerint. Eandem foelicissime valere optamus. Datum ex castris ad Peterfalwa positis. Quinta octobris, anno domini 1551.

Eiusdem V. ill^{mae} Dⁿis

• deditissimus
Frater Georgius episcopus Waradiensis.

Külczim: Illustrissimo . . . domino Joanni B. Castaldo . . . stb.

(Eredeti.)

CCV.

1551. októb. 12. Kenyérmezei tábor.

Frater György V. Károly császárnak. Sürgetve s könyörgve kéri a császár segélyét a török ellen.

Sacratissima et catholica caesarea Maiestas . . . stb.

Cum de meo in rempublicam christianam studio et de susceptis cum sacra regia M^{te} Romanorum, domino meo clementissimo, in causa regni istius tractatibus, quibus de defensione regni istius agebatur, per ipsam regiam M^{tem} M^{tas} V. sacr^{ma} certior facta extitisset, collaudata mea hac propensione animi, qua erga ipsam sacram regiam M^{tem} ac rempublicam christianam affectus essem, clementer me sacr^{ma} M^{tas} V. hortata fuerat ut in ea sententia persistere, transactisque cum ipsa sacra regia M^{te} rebus ser^{mae} reginae eiusque ill^{mi} filii etiam has regni Hungariae reliquias, quae in ditione filii ser^{mae} defunctae M^{tis}, domini et benefactoris mei clementissimi fuerant, reliquo sacrae regiae M^{tis} imperio in defensionem reipublicae christianae coniungerem: quibus sacr^{mae} M^{tis} V. monitis, satisfactis etiam conditionibus quae de tuto et honesto loco ser^{mae} reginae eiusque filii a M^{te} regia clementer oblatae erant, me paruisse ex sententiaque eiusdem sacr^{mae} et catholicae M^{tis} V. egisse, res ipsa ostendit, cum dudum omnem illam Hungariae partem, unacum provincia

Transsilvania, imposito praesidio, sacra regia M^{tas} in potestate sua habeat. De quo cum primum Turca certior factus esset, subito rem ad arma convertit maioribusque nunc copiis nos oppugnare coepit, ut nuncprimum Turca profiteri videatur, quanti regnum Hungariae a se semper iudicatum extitisset; in quo propulsando quid non sacra M^{tas} regia facit? quid intentata reliquit? quas curas non sustinet? quibus impensis hactenus pepercit? vitam quoque amittere parata ut nos e servitute turcica in fidem et tutelam suam receptos eriperet. Tamen cum huius copiae cum illius viribus non sint conferendae, si quamprimum sacr^{ma} et cath. M^{tas} V. nobis non subvenerit, vereor ne hyems ista finem rebus omnibus nostris imponat. Turca enim relicta consuetudine pugnandi, hyeme nobis bellum difficillimum per Mehmet passam beglerbecum Romaniae intulit, quo tempore alii ab armis discedere consuevissent. Ne igitur nos frustra spe consequendae maioris libertatis servitutem Turcicam abiecisse, neve tutelam et defensionem christianorum sine fructu suscepisse videamur: supplico sacr^{mae} et cath. caes. M^{ti} V. per amorem Jesu Christi, dignetur M^{tas} V. sacr^{ma} ita rebus nostris et huic ultimae calamitati nostrae prospicere, ut sua benignissima manu ex tantis malis erepti, nostra deinceps studia reipublicae christianae effusione sanguinis nostri declarare possimus; in quibus delendis ita hostis attentus est, eoque omnes curas suas iam inde ab initio contulit, quo sublata hac natione hungarica latissimum sibi campum nostro et regni istius interitu ad totam rempublicam christianam aperiatur; a quo hanc apud se constitutam victoriam facile sacr^{ma} et cath. caes. M^{tas} V. eripiet si suo tempestivo subsidio nos iam propemodum in manibus illorum constitutos liberabit. Quod ut sacr^{ma} et cath. caes. M^{tas} V. pro pietate in deum, pro retinenda religione christiana, pro lachrymis eorum omnium qui hoc a M^{te} V. sacr^{ma} mecum una impetrari contendunt, facere dignetur, supplex sacr^{mam} V. dominum clementissimum oro; quam deus optimus . . . conservet . . . *stb.* Ex castris in campo Kenyer positis; 11. die mensis octobris, anno domini MDLI.

Eiusdem sacr^{mae} et cath. caes. M^{tis} V.

fidelis et devotus servus

Frater Georgius episcopus Varadiensis.

Külczim: Sacratissimo et invictissimo principi domino domino Carolo quinto . . . *stb.*

(Eredeti.)

CCVI.

1551. októb. 21. Szászvárosi tábor.

Frater György Ferdinándnak. Kérdi: mit feleljen a beglerbég levelére, — s tudatja hogy a temesváriaknak segélyt vinni siet.

Sacratissima regia Maiestas *stb.*

Primum beglerbegi nuncium alius iterum subsequutus est, quem 20. die praesentis mensis in possessione Aran cum Dewam profecturus essem, conveni, litteras itaque quas ab ipso beglerbeg attulit, in specie ad M^{tem} V. mitto, ut ex illis animum beglerbegi M^{tas} V. intelligat, et tam ad priores quam ad postremas illius litteras quid mihi respondendum sit, M^{tas} V. me edocere dignetur. — Res Temesvarienses hactenus per dei bonitatem optime extiterunt, nec dubito quin deus ipse deinceps quoque causam illorum meliorem reddat, cum et ego et ill^{mus} dominus generalis unacum reliquis M^{tis} V. copiis, opem Temesvariensibus laturo properemus. Deus . . . *stb.* Ex castris ad Zaszwaros 21. die octobris, anno domini 1551.

Eiusdem M^{tis} V.

fidelis servitor

Frater Georgius episcopus Waradiensis.

Külczim: Sacratiss. regiae Maiestati Romanorum . . . stb.

(Eredeti.)

CCVII.

1551. októb. 30. Jófői tábor.

Frater György V. Károlynak köszönetet mond közbenjárásáért bíbornoksága ügyében.

Sacratissime ac invictissime princeps . . . *stb.*

Cum nec nomine ipso clarus, nec ea virtute praeditus essem, ut aliquo me beneficio magnorum et illustrium virorum dignum esse iudicarem, nec merita ulla ad eligendos eiusmodi honores adferre possem, sacr^{mae} M^{tis} V. clementia effectum est ut non solum sanct^{mo} domino nostro notus essem, verumetiam in numerum sanctae illius sedis apostolicae cardinalium per summam M^{tis} V. sacr^{mae} clementiam connumerarer, ut hac M^{tis} V. sacr^{mae} gratia non tam me ornatum quam obligatum esse agnoscerem, ut ea quae in gloriam primum dei, in tuenda religione saluteque regni istius et totius reipublicae christianae hactenus ultro fecissem, nunc tantis M^{tis} V. sacr^{mae} beneficiis devinctus, multo maiori studio obligatus facere contenderem. Itaque etiamsi alii accepto-

rum beneficiorum obliviscuntur, maxima tamen M^{tis} V. sacr^{mae} pietas, qua me ornare dignata est, aeternam apud me memoriam cum omni gratitudine retinebit, declaraturus hoc ipsum in tuenda contra immanem illum hostem religione christiana effusione sanguinis et amissione quoque vitae, quam quidem unicam rem mihi ad omnem meam felicitatem restare video. Cuius rei hodie primum aliqua initia per misericordiam dei extiterunt, cum quatuor amissas arces non sine magna hostium clade recuperassemus, maiora longe deinceps tentaturi, si deus ceptis rebus nos adesse dignabitur. Deus . . . *stb.* Ex castris ad oppidum Joffew positus, penultima die octobris, anno domini 1551.

Eiusdem sacr^{mae} et catholicae M^{tis} V.

fidelis servitor

Frater Georgius episcopus Waradiensis.

Külczim : Serenissimo ac invictissimo principi et domino domino Carolo Quinto . . . *stb.*

(Eredeti.)

CCVIII.

1551. oct. 31.

Ferdinándnak Frater György küldötte Boynichyth György számára adott válasza az erdélyi ügyekről általában tett előterjesztésre.

Responsum datum ultimo octobris.

Sacra Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. regia M^{tas} dominus noster clementissimus gratiose intellexit ea quae egregius dominus Georgius Bojnŷchyth rev^{mi} domini episcopi Waradiensis nomine M^{ti} suae exposuit. Et compertum habet M^{tas} sua regia, ipsum rev^{mm} dominum Waradiensem non tantum M^{ti} suae regiae ac regnis et dominiis suis, sed etiam toti christianitati fideliter, diligenter atque utiliter servivisse, neque dubitat D^{nem} suam rev^{mam} etiam in posterum ita se exhibituram, ut praeter praemium et remunerationem, quam a deo optimo maximo eo nomine habebit, etiam immortalem laudem et gloriam non solum apud summum sanctae Romanae et universalis ecclesiae pontificem, sacram imperatoriam ac ipsam Romanorum regiam M^{tcs}, verum etiam apud universam christianam rempublicam consequutura et magis magisque promeritura sit cum magno, quod etiam in agnatos propinquos et consanguineos suos redundabit, honore, commodo atque beneficio.

Potest itaque ipse rev^{mus} dominus Waradiensis plene confidere imo certus esse quod non tantum his donis et ornamentis, quae hactenus a M^{te} sua accepit, fruetur et gaudebit, sed quod

etiam in posterum longe maiorem munificentiam liberalitatemque Mis suae regiae re ipsa sentiet et experietur.

Quod autem D^{tio} sua rev^{ma} facit mentionem, quod si regina et Petrus Petrowyth non se interposuissent, res illae in quibus nunc laboratur, commodius potuissent perfici; regia M^{tas} sua etiam existimat quod tum ab initio tum successu temporum hucusque omnem moram amovere valde utile et proficuum rebus omnibus fuisset; tamen adhuc nihil diffidit M^{tas} sua, quin dei omnipotentis adiutorio ac ipsius rev^{mi} domini Waradiensis virtute, opera et industria accedente res eo deduci queat, ut illud damnum et incommodum quod ex prurptione beglerbegi acceptum est, resarciatur et recuperetur, dummodo nullus nocivae morae amplius locus detur.

Illud praeterea quod rev^{mus} dominus Waradiensis M^{tem} suam regiam de puero regio fideliter monet atque hortatur, M^{tas} sua regia ab eo clementi animo accipit et quemadmodum ipsum puerum in filium suum suscepit, ita etiam M^{tas} sua omnibus in rebus paterna sua cura et benevolentia ei minime defutura est. Iam autem M^{tas} sua regia sedulo in eo versatur opere, ut sicuti ipse rev^{mus} dominus Waradiensis petit, praefata ser^{ma} domina regina et illustris eius filius ad loca eis designata educantur. Et hoc D^{nis} suae rev^{mae} consilium ab eo clementi animo accipit M^{tas} sua.

Quod postremo D^{tio} sua rev^{ma} de spect. ac mag^{co} domino Joanne Bapt. Castaldo marchione Cassani bellico locumtenente etc. ostendit, regia eius M^{tas} id libenter admodum intellexit; nam cum inter eos bene conveniat, optimam indubitatumque plane spem regia eius M^{tas} eo magis concepit, fore ut ea quae regni istius ac fidelium subditorum suorum salutem, defensionem et conservationem concernunt, non nisi ad optatissimos successus dei beneficio et gratia perducantur.

(Fogalmazvány.)

CCIX.

1551. nov. 5. Bécs.

Ferdinand Frater Györgynek. Losonczy Istvánról, Aldandról. a lugosiak s karánsebesiek segélyezéséről ír s mentegeti magát a felől, a mit Erdély ügyében a portára írt.

Ferdinandus etc.

Reverendissime ¹⁾ stb. Redditae sunt nobis binae litterae Devotionis Tuae, 21. et 24. proxime praeteriti mensis octobris

¹⁾ Ehhez oldalt valamelyik titkos tanácsos ezt írta: iam posito

die ad nos ex castris ad Zaaswaros et deinde ad Dewam positae datae, ex quibus omnia quae nobis D^{to} Tua perscripsit abunde intelleximus. Et primum quantum ad discessum gentium quae ad Lippam congregatae fuerant et Transylvanica subsidia attinet, nos etiam antea ex D^{nis} Tuae litteris quomodo ea res successerit, cognovimus, atque adeo eiusdem excusationem clementi animo accepimus et probavimus, neque animum de victoria despondemus, sed plane confidimus deum optimum maximum haec omnia pro sua divina clementia et bonitate nobis maioribus foelicitatibus et bonis repositurum, opera, industria et studio D^{nis} Tuae accedente.

Quod magnifici fideles nobis dilecti Stephanus Lossontzius et Bernardus de Aldana et alii milites nostri in Temesvario existentes se contra hostes tam strenue et fortiter gerunt, ut in omnibus adhuc eruptionibus dei beneficio superiores fuerint, sicuti Dⁿⁱ Tuae per eum, qui e Temesvario rediit, ostensum est, valde libenter intelleximus, idque erga eos omni gratia clementia munificentiaque nostra regia recognoscere et rependere nunquam immemores erimus.

Cum igitur habita clementi ratione tam servitiorum prae-fati Aldanae quam etiam D^{nis} Tuae intercessionis, pro fratre ipsius Aldanae presbytero, apud nos interpositae ut videlicet ei archidiaconatum Colosiensem conferre dignaremur, omni gratia et clementia eidem propensi simus; dictum autem archidiaconatum Colosiensem priusquam litteras D^{nis} Tuae accepissemus, cuidam capellano ser^{mae} dominae reginae Isabellae qui apud nos ea de causa fuit, contulerimus; D^{to} Tua istius Aldanae fratri ostendere et respondere poterit, quod nos ei de alio aliquo consimili beneficio ecclesiastico primo quoque tempore vacaturo, gratiose providebimus, ita ut fratris sui ac suorum benemeritorum necnon D^{nis} Tuae intercessionis fructum sentire queat.

Sebesienses et Lugasienses omnibus quibus fieri queat modis et rationibus in fide et officio retinendas esse censemus, et non dubitamus quin D^{to} Tua una cum marchione Cassani bellico locumtenente et comite Thoma de Nadasd sit omnes oportunas vias et rationes initura eosdem Sebesienses et Lugasienses hortando et monendo atque auxilia eis etiam praestando ut tam alienati reducantur quam ii qui bene animati sunt, retineantur. Et proinde D^{nis} Tuae institutum de praemittendis aliquot centum equitibus qui omnibus animum addant eosque in fide et fiducia ferendorum subsidiorum contineant et quod D^{to} Tua cum

titulo cardinalis, Dilectio poni debet (azaz: mint bibornokot a kedvesség (kedveltség) megszólítás illeti meg Fr. Györgyöt). E megjegyzést azonban a levél fogalmazója áthúzta s a czimezés maradt a régi.

omni celeritate expeditionem prosequutura sit, clementer probamus atque ut id faciat, illam benigniter omnique studio hortamur, praesertim offerente se ex divina gratia rei bene gerendae occasione.

Vidimus litteras beglerbegi ad D^{nem} Tuam datas easque bene intelleximus. Et cum iam antea Dⁿⁱ Tuae rescripserimus ut de iis quae principi Turcarum et ipsi beglerbego per D^{nem} Tuam ad ipsorum litteras respondenda essent, cum praefatis marchione Cassani bellico locumtenente et comite Thoma de Nadasd consultaret et id quod communi consilio deliberaretur, responderet; nos etiam nunc ad huiusmodi litteras nostras referimus et non dubitamus D^{nem} Tuam cum eorum consilio tale responsum ad huiusmodi principis Turcarum et beglerbegi litteras daturam esse, quod nobis regnisque et dominiis nostris nullam autoritatis et existimationis labefactionem aut diminutionem adferre queat; sicuti D^{to} Tua una cum ipsis bellico locumtenente et comite Thoma de Nadasd haec omnia bene perpendere, dirigere et ordinare sciet.

Ubi ipse beglerbegus in litteris suis facit mentionem, quod nos D^{nem} Tuam apud principem Turcarum, omnia videlicet cum eius consensu et permissione facta esse accusaverimus; nos equidem scripsimus ipsi principi Turcarum nos adeptos esse possessionem Transsylvaniae pacifice et sine alicuius offensione cum consensu reginae, D^{nis} Tuae et omnium statuum et ordinum regni, ea tamen conditione ut nihilominus ipsi principi Turcarum solitum annuum censum persolveremus etc.; quod tamen non eo animo aut proposito ut D^{nem} Tuam accusaremus, sed potius eo consilio scripsimus ut ipse princeps Turcarum intellecta concordia in Transsylvania constituta, sine soliti sui annui muneris praepiudicio, eo minus spei illius occupandae aut invadendae haberet; sed ab eo proposito plane absterreretur atque adeo ad ineundam nobiscum pacem etiam ratione Transsylvaniae eo magis induceretur, quo illa durante omnia eo melius stabiliri ac loca et confinia firmari possent. Haec autem propterea Dⁿⁱ Tuae significare volumus, ut nihil quod ad hoc negotium pertinet, eam lateret; quemadmodum iampridem Dⁿⁱ Tua notificaveramus nos ipsi principi Turcarum ad eum modum scripsisse, quo et D^{to} Tua eo melius omnia ad eum finem dirigere sciret; secus autem, aut in accusationem D^{nis} Tuae nunquam scripsimus. Et haec sunt quae ad illius litteras clementer respondenda duximus, praeter ea, quae etiam ex communibus litteris ad eam et bellicum locumtenentem datis cognoscet. Datum Viennae die 5. nov. 1551.

Az irat élen : Waradiensi.

(Fogalmazvány.)

CCX.

1551. novemb. 6. Bécs.

Ferdinánd Frater Györggyek. Magasztalván érdemeit, arra kéri hogy a beglerbég seregeinek tönkretételére minden alkalmat ragadjon meg s ha annak sikerülne kisiklani, legalább az elfoglalt várakat szerezze vissza s a hadi népet táborban maradásra igyekezzék még egy kis ideig bírni.

Ferdinandus etc.

Reverendissime in Christo pater, amice noster charissime. Litterae quas penultimo mensis octobris die ex castris ad oppidum Joffew positae Dominatio Vestra rev^{ma} ad nos dedit, multis nominibus nobis iucundissimae fuerunt, cum ob id scilicet quod intelleximus studium et operam nostram, quam in eo praestitimus ut D^{no} V. rev^{ma} eximiis praeclarissimisque suis virtutibus et benemeritis condigna a summo pontifice ornamenta consequeretur, sibi gratam et acceptam fuisse et quod illam in eo totam esse sentimus et experimur ut de nobis, de regno isto et de republica christiana ita bene etiam imposterum mereatur, ut expectationis, quam de se amplissimam apud omnes christianos principes et potentatus excitavit, non solum respondeat, sed longe etiam superet. Qua quidem de re nos sane plurimum gaudemus et sumus vicissim eo clementissime propensi ut gratia et munificentia nostra regia D^{nis} D. rev^{mae} dignitati et amplitudini tuendae et ornandae nunquam desimus; tum etiam propterea quod dei optimi maximi beneficio res nostras in tali statu positas esse cognovimus ut vel cladem hostium vel fugam eorundem et recuperationem locorum quae ademerunt nobis domini dei adiutoris nostri auxilio mediante, magnopere polliceamur. Pro hiis itaque summis beneficiis nos ipsi domino deo et protectori nostro debitas easque quam possumus maximas agimus gratias precamurque ut divinam eius protectionem et assistantiam a nobis non auferat, sed hos successus foelicissime propagare dignetur. Ceterum D^{nem} V. rev^{mam} impensissime hortamur et requirimus ut cum ipsa una nobiscum facile videat atque perpendat, ex profligatione et prostratione istius beglerbegi non solum praesentis hyemis quietem sed etiam alia plurima maxime commoda et beneficia ad regni salutem et incolumitatem pertinentia dependere, velit omnem dare operam ut oblata haec rei bene foeliciterque gerendae occasio non negligatur, sed hostis ipse, qui per retrocessionem suam a Themesvariensi obsidione initium fugae palam dedisse videtur, vel prosternatur vel insigni aliqua clade si cum dei auxilio, sicuti operamus, fieri poterit, afficiatur, ne effugiens denuo pugnare possit.

Nec debet quenquam istorum fidelium subditorum nostrorum vel hyemis intemperies vel alicuius alterius rei incommoditas a prosecutione praesentis expeditionis et occasionis abstrahere, cum adhuc in patria existant. Quare non possumus non confidere eos omnes pro tam magno beneficio totius regni atque dulcis patriae eliberatione et quiete, etiam si quid mali et incommodi ferendum esset, id promptissimo animo praesertim paucis hoc tempore subituros esse; sicuti D^{uo} V. rev^{ma} pro sua prudentia illos ad id, his et aliis oportunis rationibus bene adhortari, monere et inducere sciet. Quod si autem bezlerbegus cum exercitu suo evaserit, omnibus possibilibus modis et viis conandum erit ut saltem loca amissa recuperentur recuperataque sine omni mora quam validissime fieri poterit, fortificentur et communiantur. Nam experti iam sumus quantum nobis profuisset si Beche et Bechereke (*sic*) loca alioqui natura munita, etiam artificii et manuum opera fortificata fuissent.

Non alienum praeterea nobis visum est D^{nem} V. rev^{mam} etiam de Zegedino admonere, si fortasse etiam locus ille praesertim cum antea quoque nonnihil spei habitum fuerit, in hac occasione occupari posset. Sicuti non dubitamus D^{nem} V. rev^{mam} haec et alia diligenter consideraturam et quantum dei benignitate favente fieri contra hostes poterit, diligenter suscepturam, ordinaturam et executioni demandaturam esse ut imposterum etiam adhuc laetiora sicuti et ipsa D^{uo} V. rev^{ma} sperat, nobis nunciare possit. Quam quod reliquum. . . *stb.* Datum Viennae die 6. novembris 1551.

Czim: Rev^{mo} in Christo patri domino Fratri Georgio S. R. E. cardinali, episcopo Waradiensi. . . *stb. amico nostro charissimo.*

(Fogalmazvány.)

CCXI.

1551. novemb. 8. Lippai tábor.

Frater György Ferdinándot a lippai ostrom szerencsés folyamáról tudósítja.

Sacratissima regia Maiestas . . . *stb.*

Non frustra me M^{tem} V. animasse, nec aliam faciem rerum praesentium infra unius vel alterius ebdomadae spatium futuram inutiliter M^{ti} V. recepisse gaudeo; cum id quod votis omnibus a nobis expetendum erat, per summam dei clementiam optimamque M^{tis} V. fortunam abunde adepti simus; in qua re quid fecerim, quantumque praestiterim, ab aliis malo quam a me M^{tem} V. cognoscere. Expugnata enim civitate Lyppensi, caesisque tum in urbe tum extra urbem hostibus, plurimisque in Marusium, qui

fuga evadere statuerant, demersis, unica nunc arx restat expugnanda, in qua Ulimanum ducem eorum qui a beglerbego Lyppae relictus fuerant, unacum reliquiis Turcarum inclusum tenemus. Nec dubito quin et hanc dei auxilio recuperaturi simus. Non incruenta haec quidem victoria accidit; ita tamen illa potiti sumus, ut omnis ista gloria, quam nomine M^{tis} V. in clade hostium adepti sumus, soli deo, in cuius manu eventus bellorum consistit, merito sit tribuenda, qui propter Jesum Christum unicum servatorem nostrum et aegrum M^{tis} V. animum hac victoria sublevare et miseram hanc nationem Hungaricam eiusdem initiis rerum feliciam ad spem futurae victoriae revocare dignatus est, cuius nomen sit benedictum in secula, amen.

Rebus igitur Lyppae recte constitutis, si deus coeptis rebus favere dignabitur et si per conditionem quoque temporis concessum extiterit, reliquam etiam partem suscepti belli pari studio et diligentia in expugnandis aliis arcibus prosequemur.

Beglerbeg relictis ultra Tibiscum impedimentis, cum selectis militibus cis Tibiscum remansit. Supplico igitur M^{ti} V. domino clementissimo, ne cesset oratio in ecclesia, ut deus ipse simili eventu reliquam quoque partem belli fortunare dignetur. Deus opt. max. . . . *stb.* Ex castris ad Lyppam positis octavo die novembris anno domini 1551.

Eiusdem Maiestatis Vestrae sacratissimae

fidelis servitor

Frater Georgius

Episcopus Wuradiensis.

Külczim : Sacratissimae regiae Maiestati Romanorum . . . *stb.*

(Eredeti.)

CCXII.

1551. nov. 21. Grátz.

*Ferdinánd Fráter Györgynek köszönetet mond Lippánál tanúsított buzgal-
máért s Mátyás királyra hivatkozával a hadfolytatást télre is lehetőnek, s a
török ellen különösen előnyösnek tartja.*

Ferdinandus etc.

Reverendissime etc. Accepimus litteras Dominationis Vestrae rev^{mae} die octava praesentis mensis novembris ex castris ad Lippam positas ad nos datas, in quibus litteris cum D^{tio} V. rev^{ma} nobis perscripserit victoriam quam exercitus noster deo optimo maximo concedente in expugnanda civitate Lippensi plurimis hostibus trucidatis consecutus est, non potuerunt illae nobis non esse gratissimae. Et quia intelleximus etiam D^{uem} V. rev^{mam}

ea in re fidem ac bonam voluntatem erga nos et christianam rempublicam suam magna eius laude luculenter declarasse, voluimus per praesentes nostras litteras eidem benigne ac clementer gratias agere, cuius nimirum fides ac rerumstrarum foeliciter ac bene gerendarum voluntas tanta fuit, quod propria etiam personae suae minimae pepercerit, sed eam nostra causa in oppugnatione Lippensi summis etiam periculis obiicere non dubitavit. Proinde illa praeclara rev^{mae} D^{nis} V. erga nos et universam rempublicam benemerita gratissimo accipimus animo et probamus, omnique nostra gratia et liberalitate regia recognoscemus et compensabimus. Cumque divina benignitate occasio oblata esse videatur qua hostes profligari et amissa imo etiam plura recuperari posse videantur, si recepta arce Lippensi hostibus fortiter obviam itum fuerit, summo quo possumus studio rev^{mam} D^{nem} V. hortamur et amicissime requirimus ut una cum spectabile et magnifico Johanne Baptistae Castaldo, marchione Casani et comite Platinae nostro consiliario . . . *stb.* . . . fortiter pergere in eoque maxime laborare velit, quo deo proposito reliquiae belli pari prudentia, magnanimitate et fortuna conficiantur et hostis ipse ad gloriam divini nominis et totius reipublicae christianae, praesertim vero afflictis regni nostri Hungariae salutem et conservationem aut opprimatur aut saltem expellatur et amissae nostrae arces praesertim Beche et Bechkereke recuperentur aliaque quae hosti erepta praesidio fidelibus istis nostris et regno esse possent et obtineri poterunt, occupentur. Nec dubitamus plurimum hac quoque hyeme effici posse, cum Dⁿⁱ V. rev^{mae} notum sit regem quondam Matthiam hyberno potissimum tempore Turcis maxime nocuisse et locum Szabacz aliaque multa castra et loca vi eripuisse, cum illi prae figure in campo permanere non possent. — Et in hoc D^{tio} V. rev^{ma} factura est rem non solum dignissimam sed nobis etiam adeo gratam, quod nos eam una cum reliquis suis curis laboribus ac sollicitudinibus quas nostra et reipublicae christianae causa iamdiu iugiter et fortiter sustinet, omni nostra clementia regia uberrime et amicissime recognituri sumus. Datum Grätz 21. novembris 1551.

Az irat élen: Fratri Georgio.

(Fogalmazvány.)

CCXIII.

1551. novemb. 28. Lippai tábor.

Frater György Ferdinándnak. A lippai eseményekről tudósítja s miután a Havasalföldön várakozó Ali császnak menlevelet küldött, kérdi, hogy a megérkezéssel mit tárgyaljon.

Sacratissima regia Maiestas . . . stb.

Quod iamdudum nihil ad M^{tem} V. scripserim, longa obsidio castris huius Lippensis fuit in causa; cum enim quotidie finem expectarem, praeter opinionem diutius protracta est: tametsi tota moenia circumcirca adeo attrita et bombardis quassata sint, fossionibusque ita diruta ut nihil amplius praeter quattuor turres restare videantur et ex illis quoque aliquarum summitates demolitae sunt. Opinio mea erat ut arcem, post captam civitatem, integram ad manus nostras reciperemus, quod ea ratione fieri poterat si istos qui inclusi erant, pacifice dimitteremus. Verum aliis tunc aliter visum est. Iam autem eo ventum est, ut etiam si eam recipiemus, quod dei auxilio non diffido, magna cura de reformatione incumbit. Beglerbegus adhuc citra Tybiscum undecim a nobis miliaribus in castris est. Passa vero Budensis, die proxime praeterita Sabbati Tibiscum traiecit et ad ipsum beglerbegum venit. De numero diversi sunt rumores, nec una modo referuntur. Nos hic omnem eventum rei expectamus; verum propter longam obsessionem et fastidium mali ac pluviosi temporis pedites rustici, qui cum ex Transsilvania tum ex Hungaria venerant, una cum aliqua parte nobilium recesserunt. Equites quoque tam huzaronum quam cataphractorum adeo attriti et defatigati sunt ut vix pedibus sistere possint; nec credo alios praeter stipendiarios M^{tem} V. nobiscum perseveraturos. Non ab re igitur esset si M^{tas} V. novo praesidio hunc exercitum renovare dignabatur, ut possimus auxilio dei pro conservatione terrae contra vim hostis diutius subsistere. Iam autem ex clementia divina arces et fortalitia, excepto Bechye et Bechkereke, omnia quae aestate proxima beglerbegh ademerat, videlicet: Bwycz, Eperyes, Lippa, Pálélése, Chyallya, Nagylak, Fellak, Chanaad, Makó, Bessenyaw, Galad recuperata sunt; restant tantum duae praedictae arces quas deus optimus itidem ut alias ad manus M^{tis} V. dare potest. Et is est status praesentis temporis, quod M^{tem} V. ex litteris quoque illustrissimi domini Joannis Baptistae Castaldi cognituram latius credo.

Ceterum oratores quos cum tributo ad portam imperatoris miseram, salvi et incolumes reversi sunt, quos statim ad M^{tem} V. misissem, ut prioribus quoque litteris scripseram; nullas tamen

litteras per eos miserunt praeter unas Rhuztan passae, quas M^{ti} V. in specie mitto, neque eas interpretari feci. Aly chauz vero, quem una cum istis oratoribus et tributo ex arce me Wywar dimiseram, simul cum illis venit; cum tamen praesentem motum belli intellexisset, ultra Transalpinam venire non ausus est; sed ibidem apud waywodam substitit, petitque a me literas securitatis, ut tuto venire possit. Interim interpretem unum presbyterum qui et lingua hungarica et latina callet, praemisit, a quo hodie litteras ex Transsilvania accepi, quae etsi brevissimae sint, tamen videntur esse alicuius importantiæ. Cum enim hunc Aly chauz cum tributo dimitterem, ex voluntate M^{ti} V. mentionem illi feceram de pace inter M^{tem} V. et caesarem ineunda; ad quam ineundam, ut ex litteris ipsius presbyteri turcici et chauzi, quas suis latinis verbis inseruit, M^{tas} V. cognoscet, non alienum animi habent. Ne igitur chauz iste longa expectatione pertaesus sine relatione retrocedat, decrevi illi litteras meas salvi conductus mittere; interim tamen informationem a M^{te} V. expecto, quid cum eo loqui, agere et tractare debeam. Ex castris ad Lippam positis, XXVIII. die mensis novembris, anno 1551.

Eiusdem Maiestatis Vestrae sacratissimae

fidelis servitor

Frater Georgius episcopus
Waradiensis.

Külczim: Sacratissimae regia Maiestati dei gratia Romano-
rum . . . stb.

(Eredeti.)

CCXIV.

1551. decz. 1. Becsei tábor.¹⁾

Mehmed beglerbég Frater Györgynek. A szultán parancsából visszavonulván Temesvár alól, szemére lobbantja Lippa ostromát s magatartásáról határozott nyilatkozást kíván.

Illustrissime ac reverendissime domine *stb.*

Cum nonnullas Dⁿⁱ V. misimus litteras, quibus et nostris missis taciturnitas responsum fuit, quo mirum admodum admiramur; nam his autem poenitendi tempus veniet; non semper dolis adulationibusque vestris ab imperatore creditum dabitur, quibus illusi atque decepti sumus. Sed imperator noster semper augustus D^{nis} V. censu benigne accepto, nobis mandavit ut a

¹⁾ E levelet közli töredékben Hammer *Gesch. d. Osm. R.* a jegyzetek közt III. k. 723. l.

regno Transsylvaniae foelicissimum erigeremus exercitum et arma totaliter deponeremus; quapropter expugnationem castris Thimisfar (*sic*) dereliquimus et castrum Chianad ceteraque castra dimisimus foelicissimoque exercitui licentiam dedimus ac ad castrum Peciai¹⁾ contulimus. D^{tio} quoque Vestra cum gladiis, fustibus et lanternis ad debellationem civitatis Lyppa venit comitatus caterva fariseorum atque latronum et aliquantulo Turcarum cumiculo fugam arripiendo (*sic*) interfecto ad praefati civitatis castris expugnationem, ubi Holama begh, cum aliquibus caesareis militibus inclusus est, debellare studet. Quo intellecto ab illustrissimo Hali pascia (*pasa*) Budun²⁾ beglerbegi cum toto foelicissimo exercitu sibi commisso venit; nos autem, cum nil innovare a caesare permissum sit, licentiam dedimus; id vero exorbitatione ac abominatione dignum; cum tale committere ultra totius orbis terrarum leges sit; nam ut Cicero inquit: fides hostibus [data] servanda est; et quae in praeteritis litteris nobis D^{tio} V. nunciavit, cognovimus ea fide cavere; verumtamen finis omnium rerum et potentia magna nostri imperatoris semper augusti ac eius ferocitas considerata est, hisque perspectis operari sagacissimum est. Quamobrem D^{tio} V. nobis Mahamut chiausium et Dervis famulum nostrum cum responsu universali mittere dignetur; nam eorum retentio quid-ne prodeat quod Dⁿⁱ V. utile sit? Et ne eidem taedium his meis praestem, finem do. Quae semper bene valeat foelix. Datum in castro Peciai, die vero prima mensis decembris, anno MDLI.^o

(*Tugra, névalírás a levél elölappján.*)

Külczim: Illmo ac rev^{mo} domino Fratri Georgio . . . stb.

(Eredeti.)

CCXV.

1551. deczemb. 2. Bécs.

Ferdinánd Frater Györgynek; — Miután az erdélyi fölkelt hadi népet a harcmezőn marasztani csak Fr. Gy. képes, kéri őt a király, hogy a tüzhelyekhez térni szándékozókat minden áron tartsa vissza.

Ferdinandus etc.

Reverendissime etc. Intelleximus fideles istos regnicolas ac subditos nostros partium regni nostri Transsilvanarum qui nuper evocati ad obviandum communi totius reipublicae christianae hosti Turcae, ut eum ex inferioribus regni nostri Hungariae

¹⁾ = Becse.

²⁾ = Widdin.

partibus divino favente auxilio profligarent sub ductu rev^{mae} D^{nis} V. insurrexerant, in ipso tam praeclari et pii operis quasi limine languescens reditum ad domos suas parare, imo tantam nunc gentium istarum levatitiarum multitudinem e castris recessisse, quod paucus admodum earum numerus reliquus sit. Qui sane intempestivus fidelium istorum regnicolarum nostrorum (qui nimirum ante paucos admodum dies primum insurrexerunt) ex castris recessus, cum valde inopinatus nobis extiterit, non potuit etiam nobis auditu non esse molestissimus, qui a praedictorum fidelium subditorum regnicolarumque nostrorum fide et virtute hoc tempore alieno nihil minus expectavimus, quam ut iactis tam pulchris rei bene gerendae et egregiae suae erga nos voluntatis atque fidei ostendendae fundamentis, adeptaque a deo optimo maximo tam insigni profligandi hostis ex istis inferioribus regni nostri Hungariae partibus occasione, unde et ipsis et ipsorum coniugibus, liberis atque communi patriae diuturna quies, securitas atque tranquillitas expectanda erat, rebus ad optatum fidem nondum deductis ad domos suas redire tantopere festinaturi essent; sed potius existimavisset, si hactenus nondum insurrexissent, nunc saltem cognita praedicta optima occasione sua sponte lubentissimis paratissimisque ad communem salutem promovendam animis, quibuscunque tempestatis et aliis eiusmodi difficultatibus posthabitis insurrecturos et a deo concessam occasionem minime neglecturos fuisse, idque maiorum suorum exemplo, qui sub rege quondam Mathia pia memoriae antecessore nostro hyberno maxime tempore summa animorum fortitudine et mira difficultatum eiusmodi tolerantia multa praeclara et memorabilia facinora contra Turcas ediderunt. Atque idcirco D^{nem} V. rev^{mam} summo quo possumus studio benigne etiam atque etiam requirimus, quod nunc potissimum optimam suam erga nos, afflictum regnum nostrum Hungariae fidelesque illos subditos nostros et universam denique christianam rempublicam affectionem et voluntatem excitare et declarare velit, atque cum praedictis fidelibus regnicolis nostris agere, tractare eosque animare et cohortari, ex quo valde tarde insurrexerunt quod nunc eo diutius in castris permanere non graventur, simulque efficere ut qui iam recesserunt vel redeant vel alii eorum loco insurgant, quoad scilicet arce quoque ipsa Lippensi expugnata beglerbegus cum exercitu suo, deo omnipotente concedente, vel prosternatur vel fugam arripere compellatur arcesque paulo ante amissae recuperentur. Quod quidem eo minus in longum protrahi poterit, quod Turcae una cum equis et iumentis ipsorum calidioribus regionibus asuefacti frigoribus ac tempestatum brumalium rigorem multo minus quam dicti fideles regnicolae nostri in iis asueti et educati ferre poterunt. In quo sane

D^{to} V. rev^{ma} omnem diligentiam omnesque conatus suos adhibituram esse confidimus, ex quo ipsi cognitum et perspectum est, quanta benevolentia et gratia eandem hactenus prosequuti fuerimus atque in posterum quoque prosequuturi sumus, et quanta denique cura paternaeque sollicitudine nos dictarum regni nostri Transilvanarum partium defensionem atque protectionem susceperimus; quemadmodum adhuc in ista cura et cogitatione maxime versamur, ut omni studio caveamus, ne fideles isti regnicolae ab hostibus aliquid detrimenti capiant, sed in pace et securitate vivere possint. Nam in hunc et non alium effectum, pro defensione scilicet ac conservatione partium regni nostri Transilvanarum praedictarum a fidelibus provincialibus et subditis nostris archiducatus nostri Austriae atque ducatus nostri Stiriae tam valida magnaue subsidia, non ad unum annum solum, sed integrum triennium obtinimus, qualia ab eo tempore, quo nos a deo omnipotente ad regnorum dominiorumque nostrorum gubernacula admoti sumus, nunquam alicui concessa fuisse auditum est et indubiam spem habemus a reliquis regnis dominiisque nostris non minora nos subsidia impetraturos esse. Quare eandem D^{nem} V. rev^{mam} iterum magnopere et clementer requirimus ut cum praedictis fidelibus regnicolis subditisque nostris quorum insurrectionem et mansionem ex nutu D^{nis} V. rev^{mae} pendere certo scimus, summa cura et studio agat et efficiat, ne temporis aut aliis difficultatibus a tam laudabili ac salutari opere absterreantur, castrique relictis domum festinent; sed siqui recesserunt, ut illi redeant, vel alii eorum loco insurgant, quo reliqua etiam pars expeditionis quae nunc fere est in fine, tandem foeliciter conficiatur ac tot et tantique labores et sumptus defensionis et protectionis eorum causa maxime suscepti frustra impensi esse non videantur.

Deinde scripsit nobis bellicus locumtenens marchio Cassani rev^{mam} D^{nem} V. flagitare solutionem stipendiorum pro mille equitibus et 500 peditibus sibi, ut conclusum fuerit belli tempore intertenendis. Nos itaque licet ita conclusum fuisse non ignoremus, tamen in ea etiam conclusione expressum esse scimus, quod stipendia illa ex redditibus partium regni nostri Transsilvanarum sumi debeant. Proinde cum D^{to} V. rev^{ma} eosdem redditus in manibus suis habeat, qui nimirum ad eiusmodi stipendiorum solutionem, sicuti D^{to} V. rev^{ma} ipsamet scripsit, non modo sufficiant sed ad maiorem quoque summam ascendant, nos vero alias multos magnosque sumptus et expensas sustinere necesse sit, eandem D^{nem} V. rev^{mam} benigne requirimus quod de iisdem redditibus seipsam ratione praefatorum 1000 equitum et 500 peditum suorum solvere et contentare velit; prout D^{nem} V. rev^{mam}

omnibus modis facturam esse persuasum nobis habemus . . . *stb.*
Datum Viennae secunda decembris 1551.

Az írat élén: Fratri Georgio.

(Fogalm.)

CCXVI.

1551. decz. 3. Lippai tábor.

Frater György Ferdinándnak. — A hadfolytatás lehetővé tétele czéljából magyar országgyűlés haladéktalan egybehívását s azon a király személyes megjelenését javasolja, továbbá engedelmet kér a királyhoz mehetni.

Sacratissima regia Maiestas . . . *stb.*

Scribit M^{tas} V. ut post expugnationem arcis Lippensis non quiescamus, sed ulterius progredi debeamus hostemque aut profligemus aut expellamus arcesque Bechye et Bechkereke recuperemus. Eramus omnes in ea intentione ut hostem persequeremur; qua tamen causa postea [hoc] neglectum sit, M^{tas} V. suo tempore cognoscet. Jam nunc gentes istae quae nobiscum sunt, longa obsidione, pluviis, luto et mala temporis dispositione adeo attritae extenuatae viribusque suis exhaustae sunt, ut amplius ad res gerendas utiles esse non videantur. Regnicolae quoque longam obsidionem et malum tempus pertaesit ac pro fastidio habentes una cum plebe quas consurgere feceramus, recesserunt; neque enim aliquis pro memoria habet, tanto temporis spatio unquam eos in armis fuisse. Ut igitur bellum durabile sit, arbitrio M^{tis} V. stat, necesse est tamen gentem hanc renovare, quod ut commodius fieri possit, opinio mea est, ut M^{tas} V. sine mora statim in Hungaria [comitia] celebrare faciat et si possibile fuerit, bonum esset si M^{tas} V. in eam partem regni descendere posset, ubi propius suis fidelibus subditis esset, ut praesentia M^{tis} V. animarentur et plures quoque comitiis interessent; omnes enim ordines et status regni convocandi erunt, et in istis comitiis M^{tas} V. cum dominis regnicolis omnia pro voto et arbitrio suo tandem concludere poterit. Comitia vero vel ideo non longius differenda sunt ut arces duae Bechye et Bechkereke recuperari possint, quod tempore hyberno [quam liquescente terra commodius fieri potest. Ceterum scripseram antea quoque M^{ti} V. ut si commoditas daretur, libentissime M^{tem} V. convenirem; iam nunc tumultus isti cessabunt, et beglerbegum quoque sine damno recessurum spero; si itaque M^{tis} V. voluntas fuerit ut compositis rebus et sublati tumultibus M^{tem} V. conveniam, M^{tas} V. suam mihi de hac re

voluntatem significare dignetur . . . *stb.* Ex castris ad Lippam positis, tertio die mensis decembris, anno domino 1551.

Eiusdem Maiestatis Vestrae

~
fidelis servitor
Frater Georgius
episcopus Waradiensis etc.

Külczim : Ad proprias manus sacratissimae regiae Maiestatis . . . *stb.*

(Eredeti.)

CCXVII.

1551. decz. 6. Lippai tábor.

Frater György Ferdinándnak. — Újra hangsúlyozza a magyar országgyűlés egybehívása szükségét; okát adja Erdélybe menetelésnek; rádolja azokat, akik a Lippából kivonuló Ulmanti hit ellen megtámadák; sürgetve kér engedélyt Ferdinándhoz fontos ügyek miatt elmehetni s végre János Zs. gondviselését köti szívére a királynak.

Sacratissima regia Maiestas . . . *stb.*

Scripsi M^{ti} V. proximis quoque litteris de celebratione comitiorum; verum cum postea copiosius et diligentius de eadem re cum illustrissimo domino Joanne Baptista Castaldo marchione Casani consiliario et locumtenente M^{tas} V. et magnifico domino Thoma de Nadasd invicem loquuti et tractati fuisset, visum est iterum de ea re, cum per illustrissimum dominum Castaldum quam etiam per me scribere. Nobis enim ita videtur ut M^{tas} V. in celebrandis comitiis nullum tempus, imo si possibile fuerit, ne unum quidem diem differat, pro statu enim et conservatione regni primo quoque tempore admodum necessarium et M^{ti} V. regnoque huic utilem fore arbitramur; nam nunc ita confuse et inordinate aguntur omnia, ut nulla defensio terrae, nec aliqua tranquillitas reipublicae sit; sed duntaxat miserorum subditorum magna ubique oppressio, quibus omnibus in ipsis comitiis M^{tas} V. optime subvenire poterit.

Nunc mihi in Transsilvaniam eundum erit; nam dominis regnicolis Transsilvaniae ad festum diem (*sic*) beati Thomae apostoli ea potissimum gratia comitia generalia indixi, ut in illis certas ac praecipuas personas ad futura comitia eligere et ex regno educere possim. Finitis autem illic comitiis, iterum me in Hungariam conferam et hic quoque ob eandem causam comitia fieri curabo ut ex utroque regno potiores personas M^{tas} V. secum habere possit.

Ceterum Ulymanum ex arce Lippensi una cum suis dimissum esse M^{ti} V. iam notum esse credo; quibus autem de causis

adducti simus ut eum dmitteremus, suo tempore M^{tas} V. cognoscet. Verum cum nos illi fidem pro libera dimissione una cum omnibus dominis dedissemus, non defuerunt aliqui qui eam frangere et irritam facere ausi sunt; nihil tamen illis nocere potuerunt, sed cum summa ignominia et turpitudine in diminutionem reputationis exercitus M^{tis} V. retrocedere coacti sunt. Fortasse bonum esset M^{tem} V. in eiusmodi violatores fidei animadvertere ne quilibet tantam sibi licentiam sumeret.

Aly chaus nondum ad me venit; nec scio utrum retrocesserit, an adhuc in Transalpinis maneat. Iam deo iuvante brevi in Transilvania constituar et si intellexero eum nondum ex Transalpinis recessisse, evocare faciam. Interim M^{tas} V. dignetur informationem dare, quid cum eo loqui et tractari debeam.

Hoc quoque M^{ti} V. significare volui quod multi falsarii monetarum in hoc regno insurrexerant nec parvum damni intulerunt; ex quibus aliqui intercepti et captivi tenentur. Sunt autem inter illos aliquae praecipuae personae; quid de istis quoque mihi faciendum sit, a M^{te} V. informari peto. Deus optimus *stb.* Ex castris ad Lippam positus, sexto die mensis decembris, anno 1551.

Eiusdem M^{tis} V. sacratissimae

fidelis servitor

Frater Georgius episcopus
Waradiensis.

Idem servitor Waradinus manupropria. ¹⁾

Külön papírszeleteken: a) Non possum differre quin M^{tem} V. veniam; finitis itaque comitiis Transilvanicis, si bona voluntas M^{tis} V. fuerit, statim ad M^{tem} V. veniam.

b) Scripseram nuper M^{ti} V. de filio regis, ad quod mihi clementem relationem feci; nondum tamen me continere possum, quin iterum M^{ti} V. scribam; intelligo enim sine custodia et moderatore esse; nuper ex equo praecipitatus non parvum vulnus secundum tempora in capite acceperat, ut difficulter a chirurgis curaretur. Timeo ne et moribus decrescat, tum nemo sit, qui puerile ingenium refrenari possit; quamdiu enim ipse apud eum esse potui, summa cura studui, ut rectis moribus et virtutibus educaretur. Supplico itaque M^{ti} V., dignetur eam curam de eo suscipere, ne susceptae semel vestigia virtutis ob incuriam neglexisse videatur; non enim praeter M^{tem} V. alius est, qui curam eius habeat.

Külczim: Sacratissimae regiae Maiestati ... *stb.* ... Hungariae ...

(Eredeti.)

¹⁾ Ez Fr. Gy. aláírása.

CCXVIII.

1551. decz. 7. Lippa.

Frater György Ferdinándnak. Tudatja, hogy a beglerbégnek hozzá s a makói bíróhoz küldött levele szerint, Makót Szegedhez óhajtja birni a török.

Sacratissima regia Maiestas... stb.

Scriptis et obsignatis prioribus litteris, supervenerunt binae litterae beglerbegi ad nos et iudicem de Makó scriptae, quas M^{ti} V. in specie huic inclusas mitto. Et quamvis animum et mentem ipsius beglerbegi ex litteris istis non satis assequor, arbitrator tamen eum sine damno recessurum. Apparet autem ex litteris ad iudicem possessionis Makó scriptis illius esse intentionis ut terram illam ex Zegedino possideant. Deus tamen optimus mentem illorum subvertere potest. stb Datum ex Lippa, septimo die decembris, anno domine millesimo D. LI^{mo}

Eiusdem Maiestatis Vertrae

fidelis servitor

Frater Gergius episcopus Waradiensis

Servitor Waradiensis mp.¹⁾

Külczim: mint fentebb.

(Eredeti.)

CCXIX.

1551. decz. 8. Belgrád.²⁾

Mehemed beglerbég Frater Györgynek. Az Ulimán lippai bégygel történetek után elhiszi Fr. Gy. hűségét s óva inti ebben megmaradni. A tőle kért várat ő nem adhatja, kérje Fr. Gy. a szultántól stb.

Illustrissime ac reverendissime domine uti frater carissime. Cum non nulla quae inter caesarem nostrum semper augustum et sacrum regem Ferdinandum de Austria successa sint, enarrare vellemus, mirum admodum repraehensione digni erimus (*sic*)³⁾. Quapropter censu benigne ab imperatore recepto ex castro Thimisfar foelicissimum imperatorio mandato caesareum

¹⁾ Ez Fr. Gy. aláírása.

²⁾ E levelet nem egészen közli Hammer Gesch. d. Osm. R. a jegyzetekben III. K. 724. l.; de önkényes correcturákkal.

³⁾ A levél tele van értelmi s grammatikai hibával, úgy, hogy csaknem minden harmadik szó mellé a *sicet* kéne tenni. Jobbnak láttam tehát a figyelmeztető *sic*-ek mellőzésével úgy reproducálni a levelet, a mint iratott.

exercitum ereximus et de eius debellatione nos convertendo arma deposuimus et ad castrum Pecia ¹⁾ conferimus, in cuius itinere sacrae M^{ti} imperatoris deditis epistolis Angelus Anconitanus cum meo misso Tyse capitaneo venit, quem sacra M^{ti} magna habita cura dirigitur. Castrum Chanad ceteraque relicta castra relaxavimus civitatemque Lyppa dimittere commissum fuit; nam D^{tio} V. non spectando mandatum caesareum exequutioni mandari, cum cumulatione gentium et tumultu barbarorum ad debellationem praefatae civitatis Lyppa se contulit ubi quoque aliquantulos Turcas fugaces interficiendo cepit et Holoma pascia cum aliquibus caesareis militibus et praefectis in castro praedictae civitatis inclusit et per aliquorum dierum spatium percutiendo trudendoque quod Dⁿⁱ V. convenit, exhibitum est; equidem benignum et iuste praeclarum censendum ab omnibus fere orbis terrarum hominibus esse cognovimus; nam principum laus et gloria in manibus eorum ministrorum consistit, econversaue zizania, discordia et seditio in eorum malignitate constat; hac ideo ne aliquod innovetur scandalum, cum tua erga caesarem fidelitas animique sinceritas a commissis manifestata fuerit, talique modo Holoma dimittendo et regium exercitum placando; cuius causa fides quae versus D^{nem} V. et inter tales et tantos principes est, praevericari debeatur imperatorque noster semper augustus bellum facere teneat, quod si firmiter ac pacifice permanebitur non efficiet; nam D^{tio} V. nobis missis litteris nunciavit quod castrum Pecia et Bechkerek et civitatem Lyppa neque alia castra usque ad rivum Chiris ²⁾ non esse sub possessione sua neque suae conveniri iurisdictioni; nos autem omnia quae a D^{ne} V. exposita fuerunt, invictissimo imperatori certificavimus; hac ideo causa praestata et detardatio censui, qui si ante missus fuisset non talia succederent, nec huius discordiae bellicae causa fuisset. Nunc vero D^{tio} V. Holoma pasciae ordinavit ut ex parte D^{nis} V. a nobis castra Pecia et Beischerech peteret, nobisque clarum et manifestum est nullam ex eis sua ces. M^{tas} utilitatem et commodum habere; nam non nostrum est castra accipere neque tribuere, id praeter caesari decet, nos autem praedicta castra mandato caesareo accepimus, deo dante conservabimus; sed si voluntas D^{nis} V. fuerit haec habere castra, nuncio litterisque a celso summoque imperatore petat tuaque cognita fidelitate et voluntate non denegabit, benigne atque gratiose concedet. Nos igitur prout posse erit noctuque diuque ad principes pacificandos laborabimus, D^{tio} que V. in castro Pecia, Beischerech et Charag derelicto duci qui Malchoych beghi nuncupatur ex consanguineis

¹⁾ Becse.

²⁾ Körös.

Morat beghi, bene se habere dignetur; cum sit qui commissio-
[ne] caesarea illic permansit. Nos autem hucusque nihil combu-
rimus neque devastavimus, quod si voluissemus [facere potuisse-
mus] cum medietate Romaniae exercitus regnum istud Transsyl-
vaniae divagati sumus. Ideo finem omnium rerum considerare
debet secundum suam prudentiam atque doctrinam religionemque,
cui minime decet meos non mittere homines; itaque talis est
nostra in D^{no} V. spes ut his visis mittere dignetur; nos in castro
Bellograd invernari praeceptum fuit, foelicissimus vero exercitus
in strem¹⁾ et continue facundissimis litteris nos participes reddere
dignerit missosque fideles mittere bene potest, ut in dies nostra
bene convalescat amicitia et amor, qui omnibus totius orbis ter-
rarum hominibus palam sit et semper amoris vinculis pulillamina
amicitiae accrescere nitemur. D^{tio} quoque V. rev^{ma} et ill^{ma} foelix
et prospera valeat hisque actenus. Datum in Bellograd die VIII^a
mensis decembris MDLI^o.

Az előlapon oldalt névalúírás és tugra.

Külczim : Illmo ac rev^{mo} domino Fratri Georgis stb.

(Eredeti.)

CCXX.

1551. decz. 9. Bécs.

*Ferdinand Fráter Györgynek. A törökhöz való viszony, a magyar országgyy-
lés összehívása s Fr. Gy. Bécsbe mentele ügyében.*

Ferdinandus etc.

Reverendissime. Accepimus binas Dominationis Vestrae
rev^{mae} litteras die 28. praeteriti mensis novembris et tertia prae-
sentis ex castris ad Lippam positissimas; et ex prioribus intel-
leximus D^{ncm} V. rev^{nam} nobis mittere in specie litteras Rustani
bassae allatas per oratores a D^{ne} V. rev^{ma} ad portam imperato-
ris Turcarum cum tributo missos, quae tamen redditae nobis non
fuerunt. Et quia in hungaricis litteris continetur a principe quo-
que Turcarum litteras adesse, quas neque in originalibus nec
earundem exemplo percepimus, inpraesentiarum aliud respon-
dere non possumus, nisi quod quamprimum illae praedicti Rus-
tani passae litterae nobis redduntur, Dⁿⁱ V. rev^{mae} super eisdem
litteris et an et qualiter se erga Aly chausum gerere debeat,
mentem ac resolutionem nostram desuper rescribemus.

Ceterum de tempore ac loco celebrandi in regno nostro

¹⁾ Ez így áll betűhíven és világosan, (bár minden értelem nélkül).
Hammer önkényesen javított.

Hungariae generalis conventus nec non de adventu rev^{mae} D^{nis} V. ad nos non potuit nobis non plurimum probari diligens illa rev^{mae} D^{nis} V. admonitio necnon desiderium eius ad nos personaliter veniendi, gratissimusque nobis rev^{mae} D^{nis} V. adventus esset, cuius etiam informatione et consilio in rebus nostris et regni nostri, imo universae reipublicae christianae utiliter dirigendis libentissime uteremur; sed quia nobis videtur, D^{nem} V. rev^{mam} hac praesente rerum bellicarum specie isthinc commode discedere non posse, super utroque puncto amplius deliberandum censuimus; dabimus tamen bonam operam ut tam conventus celebrandi, quam rev^{mae} D^{nis} V. ad nos adventus occasione intra paucos dies Dⁿⁱ V. rev^{mae} mentem et resolutionem nostram benigne significabimus (*sic*); interim eandem rev^{mam} D^{nem} V. clementer requirentes ut in conficienda reliqua belli parte bellico locumtenenti non minus in posterum quam hucusque consilio et auxilio fideliter adesse velit . . . *stb.* Datum Viennae 9. decembris 1551.

Az írat élen: Fratri Georgio.

(Fogalmazvány.)

CCXXI.

1551. decz. 14. Bécs.

Ferdinand Frater Györgynek. A cseh és magyar országgyűlések összehívásáról, a török ügyekről, a pénzhamistókról s János Zsigmond neveltetéséről válasz a barátinak decz. 6. és 7-diki leveleire.

Ferdinandus etc.

Reverendissime. Redditae sunt nobis binae litterae a Paternitate Vestra rev^{ma} die VI. et septima praesentis mensis decembris datae una cum duabus inclusis schedis, nec non binis litteris a beglerbego P^{ti} V. rev^{mae} et iudici in Macko scriptis, quarum omnium tenorem abunde intelleximus. Et quia primo in iis litteris P^{tas} V. rev^{ma} pro sua insigni prudentia et egregia erga nos fide nos denuo admonendos censuit, ne celebrando generali in regno nostro Hungariae cum fidelibus statibus ordinibus ac regnicolis nostris conventui ulteriorem moram interponere vellemus, nos sane prudentem ac fidelem eiusmodi V. rev^{mae} P^{tis} admonitionem perquam benigne suscepimus. Ac licet ipsimet iam dudum facile cognoverimus statum et negotia huius afflicti regni nostri comitiorum celebrationem postulare conventumque indicare voluerimus, tamen ista expeditione propter defensionem eiusdem regni nostri nec non recuperationem locorum a beglerbego occupatorum eiusdemque profligationem suscepta impediti

fuimus, quominus eiusmodi comitia sicuti desiderabamus maturius indicare ac celebrare potuerimus. Quare ea nunc expeditione finita vel dissoluta statim conventum ad diem et locum, quem P^{tas} V. rev^{ma} ex litteris hisce adiunctis ex cancellaria nostra hungarica expeditis intelliget, iudici curavimus cui etiam libenter breviorum terminum praefixissemus, nisi iam statibus et ordinibus regni nostri Bohemiae eiusdemque incorporatis provinciis ad 4. diem ianuarii proxime venturi generalem conventum Praegae celebrandum indixissemus, cui deo dante personaliter interesse decrevimus (sperantes ab ipsis quoque magna et validissima pro defensione partium regni nostri Transilvanarum et resistentia Turcis facienda subsidia et auxilia impetraturos esse), confidimus etiam nos illum tam cito absoluturum quod ad festum purificationis beatae virginis proxime futurum in hanc civitatem nostram Viennam deo concedente foeliciter reverti indictisque generalibus comitiis in regno nostro Hungariae commode interesse valeamus, prout deo bene iuvante eidem omnino intererimus absolutoque conventu bohémico eo liberius et commodius regni nostri Hungariae fideliumque subditorum istorum nostrorum negotiis adesse et incumbere poterimus; requirimus autem benigne P^{tem} V. rev^{mam} quod adiunctas nostras litteras fidelibus istis regnicolis nostris directas ipsis reddi ac transmitti curet.

Quantum vero ad rev^{mae} P^{tis} V. adventum attinet, licet sane ille nobis non tam gratus quam multis respectibus utilis et pro rebus nostris et regni bene utiliterque gerendis necessarius esse videatur; non videmus tamen viam ullam qua rev^{ma} P^{tas} V. citius quam ad tempus indictorum hungaricorum comitiorum ad nos commode venire possit, attento quod interea longius aberimus scilicet comitia regni nostri Bohemiae eidemque incorporatarum provinciarum agentes. Ut autem ad dictum conventum nostrum in regno nostro Hungariae celebrandum ad nos veniat, non solum permittimus, sed eam etiam benigne requirimus et hortamur.

Deinde clementer probamus P^{tem} V. rev^{mam} quod se facturam esse scripsit in conventu isto generali quem statibus et regnicolis partium regni nostri Transilvanarum ad festum beati Thomae apostoli indixit, certas et praecipuas personas eligere, quos secum inde ad futura comitia educere queat.

Quod autem P^{tas} V. rev^{ma} iterum informationem a nobis petit quid cum Aly chaus loqui vel tractare debeat, nos acceptis tum principis Turcarum tum Rustani bassae litteris et intellecto negotio quod dictus chaus proposuerit, P^{ti} V. rev^{mae} mentem et resolutionem nostram primo quoque tempore significabimus, quemadmodum nuper etiam P^{ti} V. rev^{mae} praescripsimus.

De falsariis autem monetarum, quorum multos P^{tas} V.

rev^{ma} in regno insurrexisse scribit, consultum nobis fore videtur, quod ii qui factum excusare non poterunt, sed habita diligenti inquisitione convicti fuerint, interim in bona custodia captivi teneantur, donec P^{ias} V. rev^{ma} ipsamet ad nos perveniat; tunc enim deliberabimus eidemque ostendemus quid de ipsis agi debeat.

Praeterea de illustri Johanne duce Oppoliensi filio nostro charissimo nos quidem id quod D^{tio} V. rev^{ma} scripsit non libenter intelleximus, siquidem Dilectionem eius iam antea in filiorum nostrorum numerum suscepimus eamque omni paterno amore et benevolentia prosequimur atque posthac semper prosequuturi sumus ac incivile quidem existimaremus si Serenitate eius vel invita vel non petente nos de Dilectionis suae educatione et institutione propria motu disponere conaremur; sumus autem amice et benigne parati tam serenissimae reginae quam illustri eius filio omnem amici benigni et paterni animi affectionem quovis tempore declarare et ostendere; nec dubitamus quin serenissima etiam mater eius diligentem ac sedulam Dilectionis suae curam habeat.

Quantum vero ad litteras beglerbegi tum ad P^{tem} V. rev^{am} tum ad iudicem in Macko datas attinet, vidimus quidem illas satis esse superbe scriptas; non tamen arbitramur eas a rev^{ma} P^{ie} V. pluris quam par est fieri, quam scilicet neque minis neque blanditiis Turcarum a sua erga nos fide et constantia terreri vel abstrahi posse iam satis cognitum atque perspectum habemus, sicuti nos tam egregiam, laudabilem et piam intentionem ac voluntatem P^{tis} V. rev^{mae} omni regia nostra benevolentia et gratia recognoscere non obliviscemur. Quae quidem omnie P^{ti} V. rev^{mae} ad litteras suas respondenda duximus. Datum Viennae 14 decembris 1551.

Az írat élen: Fratri Georgio.

(Fogalmazvány.)

Közl: KÁROLYI ÁRPÁD.

KÖVETI UTASÍTÁS AZ 1617. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉSRE.

II. Mátyás király — mint a történelem tanítja, — egyezségre jutván (1617. sept. 2-án) Bethlen Gáborral, halála eseteire már előbb a trón-örökösödés ügyét kívánta megállapítani, s miután azt családja körében egy, még 1617. april. 21-én kelt szerződésnél fogva II. Ferdinand részére valósitania sikerült, ennek gyakorlati érvényesítése céljából 1617. october 10-én Prágában kelt meghívók (regales) által azon évi Lucza napjára vagy is december 13-ra Pozsonyba országgyűlést hirdetett. A meghívó levelekben, — mint az oszgyáni Bakos Jánoshoz szóló regalisban áll,¹⁾ — az ország javára és üdvös békéjére tartozó ügyek tárgyalására hívja fel az ország rendeit. De tíz nappal utóbb a főispánokhoz menesztett k. leirataiban²⁾ már nyíltan kijelenté azt is, hogy az összeülendő országgyűlés által a trón-örökösödés ügyét is elintéztetni kívánja.

E határnap azonban nem tartatott meg. A király november 28-án szintén Prágában kelt. k. k. leiratában részint állami fontos ügyeket, nevezetesen a Velenczésekkel folytatott alkudozást, részint pedig gyöngélkedését hozván fel okúl, az országgyűlés idejét a következő (1618.) évi Vizkereszt ünnepére halasztatá.³⁾

E határnap is meghiúsult. Mátyás ugyan még december 1-én Prágából megindult, de útjában a zord hideg és köszvényes

¹⁾ Kovachich, Vestigia Comitiorum 771.

²⁾ Kovachich, Supplem ad Vestig. Com. III. 370.

³⁾ Kovachich Vestig. Comit. 772.

baja miatt, — mint a Czobor Imréhez intézett meghívó mondja ¹⁾ — késleltetvén, december 27-én Ebersdorf várában kelt meghívóiban most már az országgyűlés határnapjáúl 1618. évi martius 4-ét tűz ki, a midőn végre a diéta, — noha a király személyesen most sem jelenhetett meg, — kir. biztosai közreműködésével még is csakugyan megtartatott.

Magának az országgyűlésnek történetét megírni nem e bevezető sorok hivatása. Irományait *Acta Dietalia Posonien. Anni MDCXVIII.* cím alatt Pesten 1790. kiadá a Martinovics-féle összeesküvés egyik híres tagja Hajnóczy József. Az országgyűlés lefolyásáról pedig több napló maradt fel országos könyvtárainkban, melyekhez adalékul csatlakozik az itt következő vármegyei követutasítás.

Midőn ez országgyűlésre az első meghívók szétküldettek, a vármegyéek alkotmányos hivatásaiak szerint a választandó követek részére utasításaikat azonnal elkészítették. Így történt ez Zemplén vármegyében is, melynek utasítása képezi e közlemény tárgyát, és a nevezett megye szellemi erejének, felfogásának és politikai érzületének képét tárja előnkbe.

Ez utasítás az egykorú eredetiből, az elől megnevezett megyei követ részére kiállított példányból másoltatott le betűhíven, s ámbár a végéről egy levél elveszvéen, ez által a végső pár sorban (csak is) a kelet s hitelesítés ténye hiányzik, az mégis a bevezető sorokból kitűnik, hogy ezen utasítás mindjárt az országgyűlés első határidejének kitűzése után, s így az elhalasztás tudatása előtt, (tehát 1617. december 13-ka előtt) keletkezett, mert a bevezetés az elhalasztásról még mitsem tud, s mitsem említ, a mi magában véve természetes is, mert a vármegye a meghívás után azonnal tartozott követet választani s utasítani.

E követi utasítás fontos történelmi emlék. Tartalmából tanulhat a történetíró, meríthet a jogtudós.

Az egész rendszeresen két részre oszlik. Az első rész az országos ügyeket 25 pontban tárgyalja. A második rész 16 pontja magán-ügyekre vonatkozik. Amaz hangos bizonyítéka az alkotmányos garantiákhoz való ragaszkodásnak és éber figye-

¹⁾ Ugyanott 773.

lemnek úgy a közjogi, mint a magánjogi kérdésekben, kiterjed az ország közigazgatási, honvédelmi, pénzügyi, vallás és kereskedelmi ügyeire, adózási rendszerének módozataira. Az utóbbi rész pedig a magánügyi kérelmek és panaszok elintézésénél is mindég az ország közjavanak szemmel tartását hangsúlyozza. Mint ilyen történelmi érdekű emlék méltóképen tétetik közzé a következő teljes szövegében :

* * *

Instructio Dominorum Nobilium Comitatus Zempleniensis Generosis Dominis Christophoro Viczmándy de Butka et Joanni Földesy, nuntijs Ipsorum in Generalem Diactam, Vniuersis Statibus et Ordinibus Incliti Regni Hungariae, per Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem ad festum Divae Luciae Virginis et Martiris, hoc est decimum tertium diem Mensis Decembris anni praesentis et currentis ad Civitatem Poseniensem indictam et promulgatam delegatis authenticae data.

Itaque ut iidem antelati delegati nuntij nostri in negotijs tam publicis quam priuatis fidei Ipsorum commissis modo tutiori et meliori procedere possint, Eisdem Tota Communitas Dominorum Nobilium Comitatus Zempleniensis hisce cum Articulis delegandos duxit.

1. Quoniam Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas ea, quae ad bonum et Salutarem Regni Hungariae Statum et tranquillitatem pertinent, curanda et tractanda, in praesentique Diacta ruminanda, praesidente sua Regia Maiestate vna cum vniuersis fidelibus Statibus et Ordinibus Inclitj Regni Hungariae elementer decreuerit, pro his et tantis Suae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis benignis paternis Curis, fatigijs, expensis et gratijs Nuntij nostri ante omnia Suae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestati, vna cum reliquis Statibus et Ordinibus Regni Hungariae, Comitatumque, Magnatum et Ciuitatum Nuntijs, immortales quas possunt, agant gratias. Oramus jugiter Nos quidem diuinam Providentiam, ut Sua Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, talia possit vna cum Vniuersis fidelibus Hungaris Statibus et Ordinibus decernere et concludere, quae vergant ad gloriam Nominis diuini, Patriae nostrae dulcissimae, et publicae pacis permansionem ; Unde

2. Postquam vero Sacra Caesarea Regiaque Maiestas fascēs et Gubernacula Regni Hungariae rite suscepit (uti ex paternis Suae Maiestatis conatibus satis fuscē videre est) nil magis cordi, curaeque habuerit, nisi ut hoc afflictissimum Regnum Hungariae in pristinum statum reduceret. De caetero quidem non diffidimus, Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem pari gratia et paterna cura res Hungaricas promoturam. Hac itaque de causa iuxta Viennensem pacificationem et proximas factas Constitutionis Posenienses legitime loco Illustrissimo Pala-

tini Georgii Turzo de Bethlenffalva etc. pie in domino nuper defuncti, primum et alios omnes tractatus, Palatinus eligatur et creetur.

3. Pax et reconciliatio cum Turcis ad Zitva-Torok conclusa et post modum per Suam Maiestatem usque vicennium ratificata salue et intacte permaneat. Deditiorum vero statum et sinistram interpretationem Turcarum ratione palancharum factam Rex et Regnicolae limitent et componant, interim status deditiorum et palancharum interpretatio maneat in moderno statu.

4. De conservatione Coronae, Thesaurario Regni Hungariae, de donationibus et inscriptionibus bonorum Regiorum, et Coronae, de officio Cancellariatus, de Confiniorum praefectura et Capitaneatu, de militem externorum educatione, dignitatibus item officiis Vngarorum cum Germanis in Civitatibus gerendis sine discretione religionis fiendis, refert se Comitatus Zempleriensis ad constitutiones Posonienses in Anno domini millesimo sexcentesimo octauo ante et post Coronationem modernae Regiae Maiestatis proxime editas et per Suam Maiestatem benigne confirmatas.

5. Quia vero publica permansio et salus non solum Regni Hungariae, tamquam antemuralis totius Christianitatis, sed etiam aliorum Regnorum vicinorum et provinciarum ex secuta et bona Confiniorum provisione dependet, sua Regia Maiestas cum fidelibus Statibus et Ordinibus Regni Hungariae certum modum invenire et demonstrare dignetur: Vnde, quomodo, quibus medijs, et rationibus praesidia Regni Hungariae munitionibus, aedificijs, fortificationibus, victualibus, militibusque Hungaris in Confinijs regni Hungariae interteneri et conseruari possint.

6. Articuli de Violentijs, Occupationibus violentis, reoccupationibus bonorum, ablationibus rerum mobilium sub quouis praetextu factis vel fiendis, editi annorum utpote 1608. 1609. et 1613. in suo vigore et esse permaneant. Et Vice-Comites mandatis illegitimis ab executionibus ne inhibeantur, ne turbentur et molestantur; neque obseruentur talia mandata.

7. De receptione Germanorum refert se Comitatus ad Articulum Vndecimum Posony in Generali Diaeta Regnicolarum in anno 1609. editum.

8. Item de Autoritate Thesaurary Regni, Consily item et Cancellariae Hungaricae refert se Comitatus ad Pacificationem Viennensem et Constitutiones Posonienses tempore Coronationis modernae Regiae Maiestatis editas.

9. De externo milite ex Sclauonia et Croatia auferendo, et banali autoritate integre restituenda iuxta priorum annorum Constitutiones Rex et Regnicolae componant.

10. Originalia literarum seu diplomatum manibus proxime defuncti Palatini fidelis conseruationis et custodiae causa tradita et assignata, a haeredibus suis excipiantur, et cuius manibus causa custodiae

dari debebunt, Status Regni inueniant modum et rationem: quomodo et vbi seruari debeant.

11. Tractatus cum Transiluanis initus per Regem et Regnum confirmetur, et de caetero ex utraque parte fiat pax firma.

12. In Pacificatione Viennensi ad septimum Articulum prioris tractatus confirmatio modernae Regiae Majestatis et felicitis reminiscen-tiae quondam Rudolphi Imperatoris accessa fuerat, vt siquis abusus in sedibus spiritualibus inoleuissent, in publica Diaeta coram Regia Maies-tate et Statibus Regni proponantur, limitentur et emendentur. Itaque vt iuxta pacificationem Viennensem vsus sedis spiritualis determinetur, serio requiritur, necessarium est enim, vt non solum tempore belli et Diaetae, sed etiam tempore messis et vindemiae Juristitium Regni obseruetur. Mandata declinatoria obseruentur, Evocationes ratione cau-sarum in seculari foro controuertentium sub amissione officij per Vica-rios minime extradentur, multo magis vtrum rectum iudicium fuerit: Judex secularis in Comitatu dijudicare audeat, sed siquid praetensionis in processu causarum secularium causantes se allegauerint, in Curiam Regiam prouocent, vel iudicis remedijs iuxta Constitutionem Regni in talibus causis obseruandis solito utantur. Non est enim Judex spiri-tualis dijudicator fori secularis, sed Tabula Suae Majestatis. Item ne quotidie, sed certis in terminis iudicentur causae spirituales more Comi-tatum, et per certos ¹⁾ duret celebratio Iudiciorum spiritualium, vbi causantes quoque Procuratores facilius inveniri poterunt. Item succes-sores arbitrorum Iudicum quorumuis, sicuti et Iudices Arbitri in foro seculari per partes ad id adsciti et electi ne infestentur, neque ratione hujusmodi Causarum juri stare teneantur. Consimiliter ad mandata lite-ratoria Iudicum Regni ordinariorum instantes minime infestentur, neque evocationes extradentur in similibus casibus. Imo quae causae concer-nant forum spiritualem, et quae quomodove ibi tractari debeant, Status Regni lucidius limitent et emendent, vt sciatur Lex Canonica non solum per Iudices spirituales, verum etiam per seculares personas et cau-santes.

13. De publica contributione ad diuersas et publicas Regni neces-sitates fienda Rex et Regnicolae concludant.

14. Item de gratuitis laboribus ad Confinia praestandis Regni-colae modo, quo possunt meliori, cum sua Regia Maiestate concludant. Comitatus vero Zempleniensis, quod hactenus gratuitos labores ad loca diruta non praestauerit in arcem Tokaj, non est in causa, non aedifi-cium enim, sed parata pecunia exposcitur per fundatores suae Maiestatis contra publicas Constitutiones, neque potest Comitatus Zemplin cum Comitatu Vngh de nouo arcem Tokaj reaedificare, praesertim cum vsque hodiernum diem loca diruta non sunt inter Magnates et Nobiles diuisa.

¹⁾ Kimaradt: *dies vagy terminos.*

15. De peregrinis et adulterinis monetis Rex et Regnicolae concludant.

16. Similiter de modo Insurrectionis tempore necessitatis et periculi penes Suam Maiestatem et dominum Palatinum et in tali casu pro conseruatione Coronae debita prouisione fienda refert se Comitatus ad Articulum 18. anni 1608. Posonij editum.

17. Causae decimarum iuxta proxime praeteritas Diaetarum Posoniensium Constitutiones in Comitatibus, vbi decima exigitur, determinantur. Decimatores vero contra cuiusuis status et conditionis existentes homines exemptiones habentes et praetendentes iuridice procedant, et ne vi exigant Decimas. Agnellos vero non in pecunijs, sed in specie colligant a misera plebe. Si vero rusticus sponte redimere voluerit, denarios triginta tres et non ultra decimatori dare teneatur. Item decimarum arendationes non alijs, quam militibus confinarijs fiant, ut eo magis miles hungarus in Confinijs aleri (*igy*) possit. Et Capitaneus praesidij diuidat huiusmodi decimam inter praecipuos milites Confiniorum iuxta statum et honoris ipsorum exigentiam. Et Decimatores cum magna frequentia miseram plebem ne onerent.

18. De militum hungarorum intertentione in Castro Buják conducendorum Rex et Regnicolae concludant: vt possessores arcis Buják castrum istud confiniarium facilius pro bono publico conservari possint.

19. Vectura frugum ad Confinia pro solito et antea observato pretio fiat, et coloni per Decimatores vi ne cogantur ad vecturam annonae.

20. Possessiones ad portas minime dicatae — ¹⁾ eo quod ex curijs nobilitaribus constant, de castro quidem ne dicentur ad portas, sed more alias observato taxentur per Vice-Comites Comitatum.

21. Et quia Sacra Caesarea Regiaeque Majestas etiam de legitimo successore et Rege Regni Hungariae unacum Vniuersis Statibus et Ordinibus Incliti Regni Hungariae clementer tractare, vt nobis intimaum est, intendit, post creationem Palatini, de eligendo et ad commendationem Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis recipiendo et rite inaugurando rege habita cum caeteris Statibus et Ordinibus Regni Hungariae mutua intelligentia tractent, et pro bono publico et futura permanence Regni, si Suae Maiestati et Statibus Regni ita videbitur, rite eligere et creare non intermittant, saluis tamen iuribus, libertatibus, libera electione Regni, pacificationibusque Viennensibus semper permanentibus.

22. Item vt idem futurus eligendus Rex ante suscepti regiminis officium se sancte et inuiolabiliter obstringat Vniuersos Status et Ordines Regni Hungariae tam Barones, Magnates et Nobiles, quam etiam liberas Ciuitates ac vniuersos milites in confinijs, oppidis item et villis, in libero vsu et exercitio religionis sancte et inuiolabiliter in Regno

¹⁾ Egy elhalaványúlt szó olvashatlan.

Hungariae et partibus et subjectis ei annexis observaturum juxta Articulum primum posoniensem in anno domini 1608. de religione editum.

23. Concionatores Helueticæ et Augustanæ confessionis sedes spirituales dijudicare nequeant, sed coram Superintendentibus suis causas aliquid prætensionis se contra eosdem habere prætendentes prosequantur, vti authoritas eisdem in primo Articulo posoniensi in anno 1608. ad præcauenda intestina odia et dissidia eisdem attributa est. Et tam Romanæ, Augustanæ, quam Helueticæ confessionis homines, consequenter Concionatores mutuum amorem inuicem colant, et alter alterum in bonis, prouentibus, templis, et jurisdictionibus, sed nec in persona laedant, templa vero et bona abempta (*igy*) prioribus possessoribus restituantur saluo jure alieno.

24. Coloni fugitiui vel vi abducti dominorum Magnatum et Nobilium juxta priorum annorum Constitutiones ex Nijr-Báthor, item ex alijs oppidis et villis, bonisque jure Regni repentibus restituantur, et priuilegia ipsorum vtcunque hactenus impetrata, vel habita contra publicas Regni Constitutiones minime valeant et obseruentur.

25. De educatione vinorum et locis depositionum per Polonosque violenter factis vel fiendis arestationibus Rex et Regnicolæ concludant.

Privatarum Personarum Negotia.

1. Comes Spectabilis et Magnificus dominus Georgius Rákóczy de Vadász, Comes Comitatus Borsodiensis et praesidij Ónodiensis Capitaneus in negotio cum Magnifico quodam domino Morauiae Calta vocato in bonis arcis Lednice ratione depredationis bonorum Arcis Lednice ac alijs justis et legitimis suis vna cum Magnificarum dominarum Susannae conjugis suae et Mariae Lorántfy de Serke filiarum Generosi quondam Michaelis Lorántfy negotijs promoveantur per Nuntios nostros tam apud suam Regiam Majestatem quam vero Status et Ordines Regni Hungariae.

2.¹⁾ propria arcis Kys-Várda vna cum juribus portuarijs possessionarijs — in territorio arcis Kys-Várdaiana habitis gratuitos labores ad arcem Kys-Várda praestent pro futuro bono.

3. Generosus dominus Franciscus Desöfy et consors sua in omnibus justis et legitimis ipsorum negotijs promouebantur tam coram sua Regia Maestate quam Statibus Regni Hungariae.

4. Magnificus Georgius Melijt de Briber et soror ejus Sophia Csapy Generosi quondam Petri Réthey relicta in ipsorum negotijs et juribus Regni consonis tam apud Suam Maestatem quam vero Status Regni promoveantur.

¹⁾ Egy szó olvashatlan, úgy látszik „Bona”.

5. Georgius Zokoly ratione oppidi Makó apud Suam Regiam Maje-
statem et Status Regni promoveatur per Nuntios nostros.

6. Generosus Gregorius Balassa Juratus Notarius Venerabilis
Capituli et Sedis Spiritualis Agriensis in Omnibus justis suis negotijs
coram Statibus et Ordinibus Regni, Suaque Regia Maiestate promo-
veatur.

7. Reverendissimus dominus Franciscus Petheő, Praepositus Con-
uentus Jazouiensis et relicta Stephani Petheő de Gerse in omnibus ipso-
rum negotijs Justis et legitimis coram Rege et Regnicolis promoucantur.

8. Generosus et Magnificus dominus Joannes Czobor de Czobor-
Zenth-Mihály aequae in justis suis et legibus Regni consonis negotijs
promoveatur tam coram Rege, quam vero Regnicolis.

9. Generosus dominus Stephanus de Nagh-Tárkány in omnibus
suis negotijs tam coram sua Regia Maiestate, quam vero Regnicolis
promoveatur per Nuntios nostros.

10. Comes Spectabilis et Magnificus dominus dominus Georgius
Druget de Homonna, Comitatum Zempleniensis et de Vngh Comes,
Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Eques auratus, Consiliarius et
Cubicularius, nec non Pincernarum Regalium in Hungaria Magister in
omnibus justis et legibus Regni congruis negotijs tam coram sua Regia
Maiestate, quam vero Statibus et Ordinibus Regni Hungariae promouea-
tur. Et vt Sua Sacra Caesarea Regiaeque Maiestas arcem Eczed cum lite-
ris priuilegialibus arcem Eczed et bona ejus tangentibus elementer resti-
tuere dignetur haeredibus et successoribusque se gratiose resolvere digne-
tur, in eo inhaereant Nuntij nostri.

11. Generosa et Magnifica domina Catherina Várday, Spectabilis
et Magnifici quondam Pauli Niáry de Bedegh relicta in omnibus justis,
licitis et legibus Regni consonis negotijs promoveatur per Nuntios
nostros.

12. Generosus dominus Ladislaus Barkóczy Vice-Comes Comita-
tus Zempleniensis in omnibus justis et legitimis suis negotijs promouea-
tur per Nuntios nostros.

13. Generosus Caspar Zent-Ivány in omnibus legitimis suis nego-
tjjs aequae promoveatur tam coram Sua Regia Maiestate, quam Statibus
Regni.

14. Generosus Joannes Rákóczy in omnibus justis, legitimis et
legibus Regni consonis negotijs promoveatur per Nuntios nostros tam
coram Regia Majestate, quam vero Statibus Regni.

15. Spectabilis et Magnifica domina Comitissa Catherina Nádasdi
Comitis Spectabilis et Magnifici Domini Georgij Drugeth de Homonna
consors in omnibus justis negotijs suis promoveatur per Nuntios nostros
tam coram Sua Regia Maiestate, quam vero Statibus et Ordinibus Regni
Hungariae.

16. Generosus Christophorus Viczmándy per collegam Nuntium suum tam coram Rege, quam Regnicolis promouetur in justis suis negotijs.

Reliqua vero omnia, quae concernunt salutem et permansionem publicam, ea omnia submissa sunt curae et industriae praefatorum Nuntiorum nostrorum, ita tamen vt iidem Nuntij nostri in omnibus habeant mutuum et reciprocam intelligentiam cum Vniuersis Statibus et Ordinibus Regni *(itt a végén néhány sor, a kelet s kiadvány hitelesítése, egy levél elveszvéén, hiányzik.)*

Közli: NAGY IVÁN.

A D A L É K O K

AZ 1619. ÉVI POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS TÖRTÉNETÉHEZ.

Rimay János, Csúty Gáspár, Armpruszter Ferencz és Dávid János levelei Thurzó Imréhez. (jun. 27. — aug. 10.)

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

XVI.

1619. júl. 29.

Illustrissime Comes... stb.

Jó szerencsékkel bővelkedő egészséges életet kívánunk istentől adatni ngodnak. — Ez előtt való levelünkéből érthette ngod, hogy az morvai statusok levelet küldöttek az országnak, de mit contineált légyen az levél, tudására nem adhattuk ngodnak, mivel még akkoron nem publicáltak volt. Im immár mássát írván, meg küldöttük ngodnak; palatinus uram az maga szállásán olvastatá el előttünk, praefálván az levél olvasása előtt, minemő gyalázatos, mocskos írás, a minemő írást soha az magyar nemzetnek még senki nem küldött, úgy gondolkodjunk annak okáért az választétel felől, hogy az magunk böcsületit meg viseljük, és tessék meg, hogy arra az rebellióra, a kiben ők forognak, az mi állhatatosságunkból semmiképen nem vonhatnak. Az a provincia, a ki Magyarországtól dependeált néha, egynihány garasért, a kit nem jó kedvekből, hanem az ő felségek parancsolatjából és dispensálásából contribuáltak az végekre, im szintén szolgálkká akarnak tenni fenyegető írásokkal rettentvén bennünket, etc. Ezeket az szóknak az czikkellit circumstantiákkal terjesztette, mellette ülvén az Ersek, a ki tanácslotta is ő ngának, hogy ez levelet ne publicálja, mert az az írás az ő felsége hívségétől el vonson bennünket. — Az olvasás után, hogy párt kezdék kérni benne, volt oly ember, a ki azt mondotta, hogy a minemő gyalázatos levél ez, nem hogy páriáját kellene vennünk, de sőt az földbe kellene temetnünk. Mindazáltal tudván mi azt, hogy ott vakarja az testét az ember a hol vizket, s ott kötözi a

holott fáj neki, örömet mását is vöttük, és minthogy ő ngok be is bocsátotta ez körülünk kóborlott hadakat Morvába, — kikbe immár, a mint ez előtt három órával ma érzettük, érdemek szerint az égetésért, dúlásért, fosztásért horogba is hánytanak, nyársra is vontanak s övedzőiglen meg nyúztanak is ímmáran, hogy úgy viselhessék az párducz bőrt az magyar vitézek között, — alítanám, hogy ez napokba szebb és örvendetesb materiájó leveleket is küldhetnek azoknak, a kik az igazságot mindenben fojtogatják és föld alá temetéssel is sententiázzák. — Tudom bizonyosan, hogy az válasz tétele módjában ennek ez levélnek nehezen kezdünk meg alkhatni, mert az minemő választot kellene módja szerint reá tennünk, annak az ellenkezők nem subscribálnak, és sokan vadnak közölünk olyak, a kik ahoz képest ugyan azt állítják, hogy az cursort válasz nélkül kellene inkább elbocsátani; de minékünk az sem tetszik, sőt ha rossz választ, avagy semmi választ is nem akarunk adni, jobb volna csak ehhez képest is eloszlanunk; minthogy az religió dolgát sem igazíthatjuk el, referálná ki ki vármegyéjén ezt az írást, és tennénk választot onnan, mert az oly írás, a ki veszedelmünkben is s megmaradásunkban is okot láttatik nem kicsint magával viselni. — Az csehországi hadak egy holnapig való induciát limitáltak magok között, *fraus tamen et dolus repullulant*; Fux nevő, táborokban forgott úr rendő ember, kit tavaly láthatott ngod is itt Pozsonban, az Battyány uram szállása mellett volt szálláson, ki ütött volt Csehországból Felső-Austriára, de nem esett kedve szerint csatája, meg verték az népét, s maga is megsebesedett, kiben a mint mondják, nehezen kezd meg maradni. Közönségesen az község is Austriába annyira fel lázzattanak és rohantak, hogy semmi híjával nincsenek az magok oltalmára; minden felé strázsákat állónak és oltalom helyeket csináltak magoknak. Immár Alsó-Austria is uniálta magát az több szomszéd országokkal. Stornberg ide jött vala Althammal ma hatod napja, és palatinus uram előtt újban végeztek egymással. Az leveleket is palatinus uram vissza kéré tőlünk, a kiket kezünkökhöz adott volt. Mi abból az dologból ngod képébe minden közünköt ki vöttük; ők lássák immár, mint alkosznak egymással. El kellett volna innen az faluk foglalására Althammal Stornbergnek is menni, de hirtelenséggel hívták innen vissza Austriába az statusok; a mint mi értettük, minap Hornba csaknem alá is vetették az ablakon ő ngát másod magával, hogy az unióra vonakodással akart állani. Bizonyos dolog, hogy az csehországi állapotnak dirigálására és az hadak igazgatására Christianus anhali herceget bocsátotta az Imperium; gróf Turn Prágába vagyon, *commembrummá* tötték az imperiumbeli fejedelmek, és Csehországgal újban uniálták és kötötték magokat. Bukoÿ hada nagy fizetlenségben

vagyon, hat hó pénzekkel tartoznak immáran, fél is, hogy ne deficiáljonak az alatta valók. Az magyarok is az fizetetlenség miatt jötenek el mellőle, és hogy, a praedáért igen is ölték az balonn és franczúzok ökö. — Írhatjuk azt is ngodnak, hogy király urunk mégis Monachiumban, az baváriai herczegnél vagyon, suspensus et dubius animo haeret; futamodott vala az híre, hogy vissza tért Geréczbe, de az fiait bocsátotta csak utából haza, mert el vitte volt magával az szíriai határig Tyroly felé. Kétséggel hiszik az emberek az imperiumi gyűlésnek meg lételét; ez bizonyos, hogy az keresztyén hiten való Electorok egyike sem megyen be Francfurtumba, csak legatusok által fogják az conditiókat proponáltatni annak, a ki római király leszen; úgy proponáltatják penig, hogy mingyárást effectuálja is ökö; ha nem effectuálja, mingyárt felzendülés leszen minden felől; vagyon másfél száz ezer ember rendelve ennek az dolognak prosequálására. Leopoldus kemény magatartásával nem igen kezdte magát kedveltetni Bécsbe; az szegény keresztyéneket exarmálván, attól félek immár, hogy pénzeket, ezüst miveket is el szedeti az csehországi hadnak contentálására; értegetnek is immár afféle szándékozást. — Mansfeld, a kit Csehországba meg is indítottak volt, újjobban reparálta hadát, két ezer emberrel meg is többítette, és be jött Christianus Anhalttal Csehországba; naponkint többülnek állapotjokba, s alítanám, hogy Morvábann is küldönek elegendő segítséget, jóllehet az morvaiak is igen ébren vadnak; Pálffy Miklós alatt való magyarok ütöttek volt Hodolin alá, két falut el égetvén, ölte az morvaiak azokban ötvenig meg, kik közül négyet elevenen fogtanak, s annak egyikét lábbal akasztották fel, az másikat nyársba vonták, ketteit övedzőiglen nyúzatták meg. — Dampier az hadnak derekával, úgymint hat ezeren Znaim felé tendál, de a mint az híre vagyon, alkalmas készüllettel várják oda. Olyan hírt is értünk, hogy Albert herczeg is mind feleségestől Francofurtumban igyekeznék jöni, szorgalmaztatja az felesége, hogy másnak az reá nézendő méltóságot ne engedje. — Itt mi nekünk még sem replicáltak az mi gravame-ninkre; az religio dolgán vagyunk villongásba, kérjük az intercipiált szent egyházaknak vissza adását, de csak egyet sem ígérnek; csudálatos exacerbatioval vadnak ellenünk; Bottyány uram az sok contentio miatt, minthogy ez napokban jól fogta az dolgot velünk, nagy gyűlölségbe ejtette nálok magát, feléjek sem megyen, immár egy-néhány napja, hogy palatinus uram szállására sem ment. — Az nagy keménységhez képest, a kit ellenünk nyilván mutatnak, nem aránzom, hogy az religio dolgát promoteálhassuk, el akarják nyomni és oltani. A mennyire való reménséget palatinus uram kezdett volt ez napokban abból hozzánk nyujtani is, Érsek uram teljességgel obruálta benne; nem tudunk

mit cselekedni, constanter opponáljuk azért mindazáltal ellenek magunkot. Az minemő írást ma be akarunk ez dolog felől adni, le iratván meg küldjük az gravamenekkel együtt ngodnak, hogy ha el nem oszlanunk. Jobb is volna el oszlanunk, hogy nem rossz jövődő állapotunkra itt héjába késnünk. Eddig is oszlottunk volna, ha Bottyány nem tartóztatott volna bennünket, hogy re infecta nem kell hirtelen el mennünk; de a mint arányozzuk, ugyan arra az nyomra kell lépnünk. Sok embernek jut most eszébe az ngod opinioja, tanácslása és tetszése, hogy az tizenhét conditio igazításában foglaltuk volna magunkot, de holmi akadózásokkal mulattuk el az időnek ennyi vontatását. Az pápisták napról napra mind többülnek, az horvátországi bánnal be jöttek az horvát és tótországiak, támogatják vallásukat, mi peniglen szintén akkor oszlottunk el, mikor vallásunkon kellett volna szorgalmatoskodnunk. — Az tizenhét conditionak csak az első articulusát sem vihetők véghez, mert az szomszéd országokkal való pacificationak erősítésére sem hagyának lépnünk, s az religiót is ki akarják tekerni szívünkől. Megtekintheti ngod ez napokban, minemő gravameneket adtak az pápisták be ellenünk; nincs oly úr, a kit nem vádolnak, sőt közönségessen notába akarnak ejteni bennünket; panaszkodnak ngod ellen is, hogy Árvába sok helyekre vinnének pápista papot be, de ngod nem engedi, sőt tizenkét forint bírságlással bünteti azokat ngod, a kik misére járnak s pápistával kereszteltetik gyermekjeket. — Tartsa jó egészségben meg az úr Isten ngodot. — Iratott 29-a July, 1619.

Ngod alázatos szolgálái

Chúti Gáspár mpr.
Rimai János mpr.

Utóirat: Ezt az levelet írtam immár akkor, hogy érkezett az létavai ember az ngod leveleivel, azért vissza bocsátottuk.

Utóirat, egy külön lapon: Nagyságodnak meg szolgáltnám, ha vontatódni kezd az gyűlés állapotja, cserélne meg engem ngod; az minemő épületim volnának előttem, el közeledvén az őszi idő, nem kezdhettek osztán hozzájok; kezdeném, s nagy káromra leszen, ha csak három hetet itt kezdek is késnem. Ez itt való szállásunknak Palatinus uram szállásával való szemben állása nagy akadályok vagyon az embereknek; az uraim ide tartván hozzánk, mind olyan ítéletbe vadnak az ellenkezők, hogy az mi tanácsunkból s velünk való beszélgetésekből vesznek az ellenkezők ellen való oppositiot magoknak; de efféle dologban az állhatatosság dicsíretes, akár ki mit magyarázzon is felőle; ha ők keményen fogják az ő vallásokat, nem succumbálhatunk mi is. Valóba nagy neheztelése vagyon fejenkint az atyafiaknak Ilyés-

házi uramra, hogy voxát és személje viselését Tersztyánszkira bízta; meg nem írhatom ngodnak, minemő pestisse s akadálja religionknak az az ember; el is hitette sokakkal itt, hogy Ilyésházi uram inclinatus az velek való egyezésre; nem tűrhették az uraim, az egész evangelicus status ez dolog felől én velem iratott Ilyésházi uramnak, az szolgájára Fejérvári János uramra bizván credentialissokot, kitől bévséges szózal üzentek ő ngának. Jó volna ngodnak is Ilyésházi uramot meg inteni, hivná el innen azt az versengős nyughatatlan embert; éjet napot egygyé téssen, s úgy futja, ösztököli, tanácsolja, gerjeszti az embereket, noha száraz lúggal igen mossák az uraim fejét és orcáját, de meg temérdekedett afféle dologba az orcája bőri. Ngodnak alázatos szolgája

G. Rimai mpr.

Még egy utóirat: Az ngod böcsületit mégis meg tartják az követ uraim; fejenkint ide gyűlnek hozzánk, itt limitálnak, concludálnak, s innen mennek Palatinus uram házához is, a kik evangelicus statushoz tartozók; nincsen irégység és susogás nélkül ez dolog is.

Külczim: Illrmo Comiti . . . Emerico Thurzo . . . stb.

XVII.

1619. j u l. 30.

Illustrissime comes, domine, dne gratiosissime; humilium seruitiorum meorum in gratiam Illustris D. V. demissam subjectionem. — Ngod 25-a huius exaráltatott kegyelmes levelét vévén alázatosan megértettem. Mihent asszonyom ő nga parancsolatját láttam, Bécsbe mindjárt föl mentem, az keves marhát megvásárlottam, Korn Jakab és Spindler uramékkal elvégeztem, hogy valamikor ő nga érettek küld, készek eljöni; az szekér is öt hétre megkészül; ezekről és egyebekről ő ngát béven informálván mind az marhát, mind az leveleket Erdődy uram ő nga Ladányi nevő szolgájára bízta, csodálom, hogy akkor, mikor az ngod levele költ, még meg nem vitték volt. Litthassy és Dávid János uram ngodnak alázatos szolgálatjokat ajánlják, promissorum non immemores esse volunt, nec sunt. Még ekkoráig, dicsírtessék az úr Isten, nyomokból ki nem vehette senki, most is az egész vármegyék szép egyenlő értelemben vadenak; és most in negotio religionis minemő scriptumot majd hat órákor palatinus uram ő ngnak be adnak, mássát ngodnak Rimay uram communicálja; erre az írásra ha jó válasz leszen — quod romanorum fide tantum immo vix speramus, non ut crede-

remus, — tovább pergálnak, ha nem, cum protestatione elmennek, és az többit alkalmatosb üdőre differálják. — Az minemő híreink voltak, ngodnak megírtam és Litthassy uram levelével együtt az ő kgme kívánsága szerint Boghody Ferencznek transmittáltuk; jövődöben az kit értek, ngodnak alázatosan értésemre adom. — Az alföldrül csuda híreink vadnak, mely okáért ngodnak alázatosan könyörgök, ha mi olyas volna, ngod méltóztassék két vagy három szóval kegyelmessen értésemre adni. — Scultéty urannak az ngtok leveleit még ma elküldöm. — Az hatalmas Isten éltesse ngodat sok esztendeig szerencsés egésségben. — Posoný, 30-a Julý Anno 1619.

Illustris D. V. humilis et fidelis servitor

Franciscus Armpruster mpr.

Külczim: Illustrissimo Comiti ac Dno Dno Emerio Thurzo, . . stb. Býcham.

XVIII.

1619. jul. 30.

Illustrissime Comes ac Domine, Domine et Patrone longe observandissime!

Servitiorum paratissimorum officiosa commendatione praemissa. — Videor videre mihi Illrmam Dominationem Vestram pene indignabundam, negligentiaequae cuiuspiam supinae me incusantem, eo quod nihil hactenus ad Illrmam D. V. de praesenti rerum statu perscripserim. Facturus certe eram officium, meamque ea quoque in parte eidem probaturus operam, ni occupationes et juges et difficiles obicem posuissent. Quaecunque enim hactenus acta et proposita sunt, ista manus ex commilitonum voluntate expediebat, nec vacabat, vel domum aliquas dare litteras, quo nomine excusabilem me apud Illrmam D. V. legati ijsdem perhibebunt.

Tandem perventum est ad gravamina, ut ajunt, religionis evangelicae et romano-catholicae quae si in thesi et antithesi conferantur, illa memoratu vera, numero complura, haec conflicti et pene nulla apparent, si modo ad aequilibrium utraque censore plenipotentiario appenderentur. Frustra tamen urgemus restitutionem templorum, frustra proscriptionem jesuitarum, quantumcunque solidis rem urgeamus et tueamur argumentis, nec quaequam nobis in tollendis politicis etiam gravaminibus spes affulget, Magnatum praeeminentia et assistentia destitutis. Meditamur itaque discessum, si non plerique nobilium etiam frigescent animi.

Caetera ex manuscriptis meis jam in justam accumulatis
prolixitatem, ubi pure transumta fuerint Illrma D. V. intelliget.
Quam incolumi vita et fortuna diutissime potiri divinitus exopto.
— Posonio die 30. July, Anno 1619.

Illrmae D. V. servitor officiosissimus

Johannes Dáwid mpr.

Külczim: Illrmo Comiti, ac Dno, Dno Emerico Thurzó . . . stb.

XIX.

1619. júl. 31.

Illustrissime Comes, Domine Domine gratiosissime!

Humilium servitiorum meorum in gratiam Illustris D. V.
demissam subjectionem. — Az minemő híreink itt voltak, ngodnak
meg írtuk. Palatinus uram ő nga minemő reméletlen scriptumot
küldött az országnak, Rimay uram ngodnak mássát küldi. — Az
római atyafiak teljességesen suppressálni igyekeznek bennünket,
factis, ha az egy Isten az módot és alkalmatosságot magánál
nem tartaná, meg is bizonyítják. — Discuráltatik inter caetera,
mi módon pro¹⁾ ezt az várást secundam viennensem pro-
cessum teljességesen el bírhatnák. Palatinus uram ő nga lovassi
most fognak mustrálni, mi végre? nem tudjuk. Most vala egy
ember nálam, referálá, hogy ezer spanyolt választottak, az ki ide
jöjjön és az koronára vigyázzon. — Bécsbül ngodnak mit írja-
nak, ex inclusis meg érti. — Az úr Isten mint igaz pásztor el
hagyott, meg vetett és megszomorodott szegény hív juhocskáit,
tudjuk, el is hittük, nem hagyja, interim orandum, laborandum!
— Ezzel ngodat az úr Isten hatalmas oltalmába híven ajánlom.
— Posony, ultima July Anno 1619.

Illustr. D. V. humilis ac fidelis servitor

(Franciscus Armpruster) mpr.

Külczim: Illrmo Comiti ac Dno Dno Emerico Thurzó . . . stb
cito cito cito. Bycham.

XX.

1619. júl. 31..

Illustrissime Comes . . . stb.

Az ngod levelét vöttük mind az Palatinus urunknak írt
levelével egyetemben. Alítjuk azért, hogy az minemő dolog felől
ő ngának ír most is ngod, arról választot adott ő nga ngodnak,

¹⁾ Egy szó kiszakadt.

kit el is küldöttünk immár Bicsére, megérti az maga írásából ngod. A minemő karba pedig most itt az dolgok forganak, efféle írásokkal bátor ne is terhelje ő ngát ngod. Harmad nap alatt el válik, el kell-e oszlanunk, avagy még tovább vontatnunk itt az időt? Hic omnia sunt suspecta, fluctuantia et supine nantia. Kivántuk ngodtól, oly emberét küldte volna ide, a kitől üzenhettünk volna voltaképpen ngodnak; levélre nem jó mindent bízni; csak az minemő rövid post scriptiót ez mostani levelében jegyzett ngod is, paraszt ember kezébe bolondra olyat bízni mi nekünk avagy mi reánk nézve is veszedelmes, s az ngod felől való kétségekre is hajlodalmos; minden dolgok vissza magyaráztatnak itt, sőt immár ugyan leselkednek is az levél hordozókra; a paraszt ember süvege megé teszi az levelet s úgy szokott az úton menni, úgy hozták ezt az ngod levelét is ide; ne írjon azért ngod, kérjük ngodot, efféle corderbe való emberektől nekünk; mert így is ha jól gondolkodnék ngod felőle, bűz gyanánt forgunk az emberek orra előtt, nem mind szőri mentébe simogatják itt némelyek az ngod tekintetét; ha volt szándoka is pedig ngodnak Semptére való jövésére, hagyja félbe azt az szándokát ngod, hanem várakozzék az mi ez harmad nap alatt való jöendő concludálásunktól. Nem álitjuk szükséges alkalmatosságát, hogy itt továbbá késhessünk; arról gondolkodunk jó módjával, mint mozdúlhassunk egyszersmind el innen, mert ki vöttük alkalmasint az kétséges dolgoknak folyását; im egy levelet is küldöttünk ngodnak, kit csak ez estve hoztanak Bécsből. Éltesse jó egészségbe az úr Isten ngodot. — Iratott Pozsonban, ultima Julý, 1619.

Ngod alázatos szolgálói

Chúty Gáspár mpr.
Johannes Rimai mpr.

Külczim: Illrmo Comiti . . . Emerico Thurzó . . stb.

XXI.

1619. aug. 2.

Illustrissime Comes . . . stb.

Humilium servitiorum . . . stb. — Ngod 29-a Julý nekem irattatott kegyelmes levelét vévén, ngod izenetivel egyetemben meg értettem. Elhiggye ngod azt bizonyossan, ha ngod ellen olyat értettem volna, az kiért méltó volna el mennöm, sem lovaimat sem magamat, isten bizonyáságom, nem kimilleném, éel napal ngodhoz elmentem volna, az mint mind Chúty uram mind Rimay uram (által) egynehányszor magamat ajánlottam. — Hogy ő fölségénél és az ő fölsége római hiten való tanácsinál

ngod disgratiában vagyon, azt ngod úgy is ex superabundanti tudja. Az magyar urak közzől ngod nem baráti kik legyenek, ngod mástól nem kérdi. Ezek, hogy az ngod, nem csak ngod, hanem Magyarorszáiban lakozó főurak fejenként veszedelmét romlását és gyalázatját keresik, és az ngtokra ha mit találhatnának, elég tört vetettek, ngod maga itt létiben bőségessen eszébe vette. — Ngodra mit költettek még régen, noha most is ngod nem baráti nyelveket magok között fárasztják, hogy teljességesen minthogy jurata personátul hallottuk és privatum esett, reá keressük, sem üdeje sem módja, mert az az személ fejt is elveszténé, és oly emberekkel lenne dolgunk, a kiknek bírójokot pro tempore föl nem találánánk; az több fő urak szolgálai is tetetik magokat, mintha nem is tudnák, quod differtur non aufertur; lesz ngtoknak még ebben is jó módja. — Az én hívségemben ngod ne kételkedjék, az szükség mutatóván, megbizonyítására minden idővel készen leszek. — Ezekről az itt való állapotokról, mint-hogy Chúty uram és Rimay uram, az hécsiekről kedig Scultéty uram sufficienter informálják ngodat, én nem repetálok; ngod minapi levelemből megértette, hogy az római atyafiak az extrema tentabimus-t nyilván éneklik; sapienti . ! etc. — Király urunk ő felsége Seýfrid Preunert palatinus urunk ő nghoz küldötte; palatinus urunk ő nga az érsekkel csak ketten tegnap délkor Köpcsénbe mentek, ott Preuner urammal szembe lévén, estvére megjöttek; okát vagy az legationak continentiáját még nem tudhatjuk. — Az hatalmas isten legyen maga mediator ilyen súlyos causákban mutasson hamar mind ezekben jó módot, és éltesse ngodat sok esztendeig jó egészségben. — Datum Posoný 2-a Augusti, Anno 1619.

Illustris D. V. humilis et fidelis servitor

(Franciscus Armpruster) mpr.

Külczim: Illrmo Comiti . . . Emerico Thurzo . . . stb. Býcham.

XXII.

1619. aug. 6.

Illustrissime Comes . . . stb.

Humilium servitorum . . . stb. — Ez napokban ngodnak írt leveleimet ngod, reméllem, interim megértette. Frankfurthból azt írják, hogy 20-a Julý az moguntiai Electort, azután az coloniai és trevirensist be várták. Az brandenburgi Elector fia is bekészült atyja képebe menni. Az heidelbergiai és saxoniai Electorok in legatis suis compareálnak. Gróf Möricz egynehány száz fegyveres- és két álgýúval Frankfurthoz három mérföldnyire vigyáz, az ötszáz fegyverest, az kik Coloniából urunk ő felsége

számára jönnek, be nem akarja bocsátani. Frankfurthban ezer gyalog, háromezres lovas vagyon, azok senkit, *justo numero pluribus*, bebocsátanak. Az hostátokban kétezer gyalog hasonlóképpen mindenekre vigyáz. Az város számtalan élést készítettett, hosszú gyűléstől tartnak. Az cseh követek is már föl mentek, urunk ő felsége ellen protestálnak és *pro rege* nem agnoscálják. — Die 22-a Julý királ urunk ő felsége Augustába az bavarai hercegekkel érkezvén, az Fukher urak házánál szállott, az kik költség nélkül tartották és magok gazdálkodtak ő felségének; másnap déljest két órakor megint el és tovább ment. — Az francziai királt egy Tours nevű úr által akarta lőni, megfogattott és eddig talám meg is lett büntetve. — Morvába mi hírek vannak?, Ngod közel lévén inkább érti. Dampier erősen pusztít ott is. Az ifjú Serotýn Walstain uram Jazlowicz nevű várát megvette, két fiát megfogta, és így minden két fél egymásnak minemő kárt tehet, megcselekeszsi. — Ez három nap alatt ngos uram az evangelicus statust, hogy az pápisták megláthatatlan sárba nem vitték, csak az egy isten *praecaveálta*; régen szemekben mondották egynehányszor, hogy az minemő *religionis gravaminákat* beadtak, semmiképpen tollálják, mégis mind csalárdságra nézendő szókkal tartatták magokat, az protestatiót ma be adták, elkészülnek menni; mint lesz és mikor, avagy leszen-e elmenések?, ngod jövendőben megérti. — Isten éltesse ngodat sok esztendeig boldogságos egészségben. — Posoný 6-a Augusti, Anno 1619.

Illustr. D. V. humilis et fidelis servitor.

(Franciscus Armpruster) mpr.

Külczim: Illrmo Comiti ac dno, dno Emerico Thurzo . . . stb. Býcham.

XXIII.

1619. aug. 10.

Illustrissime Comes... stb.

Humilium servitiorum... stb. — Ngod 3-a Augusti költ levelét böcsületesen vévén, meg érttettem. Palatinus uram ő ngának ngod levelét *praesentálván*, hogy ngod Althaimb uramnak liberaliter gazdálkodott, el is késértette, kedvessen értette, és ngodnak maga is íratott, kit ngodnak *includáltam*. — Az Bécsbe szóló leveleket ngod parancsolatja szerint ezen ngod szabadosságtól el nem mertem küldeni, mert Bécsbe soha sem lévén, útját nem tudja, németül sem tud, most kedig külömb embernek is okossan kell járnai, és az tótul vagy morvául szóló emberek igen *suspectusok*, mely okáért más módot kellett keresnöm, és az ngod parancsolatjának megfelelnöm. — Az evangelikus

statusok már annyira elmentek volt, hogy negotium religionis az jövődő gyűlésre halasztották, ilyen okkal, hogy interim senki cuiuscunque status aut conditionis, senkit hitiben ne merjen háborgatni, és ha háborgatna, absque ullo respectu notában ejtessék; erre sem akarván az római atyafiak menni, és az mieink cum solenni protestatione félbe akarván az gyűlést hanni, magok is azt találták, hogy differáltassék az gyűlés, mely okáért az végzések et (?) pro futura necessitate generalis insurrectióról végezvén, haza oszolnak. — Tieffenpach Fridrich Dampier hadát igen meg verte csak fő kapitán és fő személyek sokan sebesedtek sokan veszték, annyira, hogy újabb hadakat keresnek mindenütt. — Pálfi Miklós uram ő nga itt vagyon, az magyarokban is sokan elestek, és az többi között Taródy György, ő nga hadnagya; hallom, hogy ő nga itt táján magyar vitézt kerestet az elvesztek hellébe. — Hornban az evangelikus statusok igen számosan vannak, minek előtte az homagiumot praestálják (az ki igen bizonytalan), Lipold herczeg úr ő fölségéhez fő legatiót expedáltak. — Az Imperiumból most újat bizonyost nem hallottam, talán Scultéty uram informálta ngodat. Ez bizonyos, hogy ott is minden rendek hadakat fogadnak és egymásra igen vigyáznak; az Nagelius írása számtalanszor eszembe jut. — Jövendőben mi jót ad isten, ngodnak magam viszem meg. — Tartsa ő szent Hatalmassága ngodat sok esztendeig boldogságos egészségben. — Posony, 10-a Augusti, Anno 1619.

Illustr. D. V. humilis servitor.

(Franciscus Armpruster) mpr.

P. S. Eszterhás Pált most hozák be kocsin, nem járhat ki, az lábát sebesnek mondja, ki mondja, hogy lóval esett. — Urunk ő fölsége számára négy hajó munitiót hoztak a Dunán, minden négyet az linczi vitézek intercipiálták, igen neheztelnek reájok.

Külczim: Illustrissimo Comiti ac Domino, Domino Emerico Thurzo. . . . stb. Býcham.

Közli: NAGY GYULA.

BETHLEN GÁBOR ÉS IV. KERESZTÉLY DÁN KIRÁLY

(1625 — 1628.)

— Közlemények a koppenhágai kir. levéltárból. —

I.

IV. Keresztély királynak, Bethlen Gáborhoz intézett levelei.

1.

Nienburgi 19. Octobris A. 1625.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime, Gratissima nobis fuere S. V. litterae per Nobilem sincere, grateque nobis dilectum Matthiam Quadt, nobis exhibitae. Intelleximus enim ex eis S. V. singularem erga nos amorem et affectum fovere, quem etiam praedictus Quadt uberius oratione nobis exposuit, additis iis, de quibus a S. V. iussus erat nobiscum tractare. Aperuimus ei super iis animi et consilii nostri sententiam, quam ex ejus relatione S. V. percipere non gravetur, nosque eo amore, quem jam nos (*sic*) testata est, prosecui pergat, et hoc certo sibi persuadeat, nos nullam occasionem praetermissuros, qua parem affectum re ipsa S. V. declarare possimus. Cui prosperam valetudinem et felices successus enixe precamur. Dabantur.

2.

Nienburgi 16. Novembris A. 1625.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Cum hoc tempore S. V. minister, vir nobilis Sigismundus Zaklika huc transiret, quaedam de praesenti rerum statu, cum eo communicauimus, quae is ad S. V. perferenda prompte in se suscepit. Amice itaque a S. V. contendimus, ut ejus narrationi plenam fidem adhibeat, nec aliquid diuersum ab iis, quae ei exponit, per rumores, quae fors hinc inde spargentur, sibi imprimi patiatur. De caetero S. V. prosperrimam valetudinem et felices successus amanter precamur. Dabantur.

3.

Nieburgi 29. Novembris A. 1625.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Ex S. V. litteris, die 5. hujus mensis datis, magna cum voluptate intelleximus, S. V., posteritatis ac famae desiderio tactam, de ea societate contrahenda, quae et diuinae legis auctoritate, et omnium ciuilitate et pie viuientium nationum consensu, ad-propagandum genus humanum recepta est, consilium coepisse. Quae voluptas inde aucta fuit, quod S. V. ex ea familia sociam sibi deligendam putauit, quae arcissima cognatione nobis conjuncta est. Deus O. M., cujus indubitata prouidentia, totum hoc negocium ita directum fuit hactenus, porro etiam eidem benedictione sua adesse velit, ut conjunctio haec in sanctissimi sui nominis honorem, Ecclesiae conseruationem, et totius Reipublicae Christianae bonum vergat. De caetero nihil nobis posset accidere iucundius; quam si S. V. desiderio obsecundare. et ad diem praefinitam solemnitati nuptiarum. coram interesse possemus. Verum, cum propter belli grauissimi, quo hoc tempore impliciti sumus, curam, ab his locis abesse nequeamus, speramus nos haud difficilem excusationem apud S. V. habituros. Nihilominus, ad testandum singularem, quo eandem prosequimur, amorem, per Legatos nostros officium hoc obibimus, si illi per obsessa itinera tuto illuc penetrare poterunt. Interim S. V. prosperum valetudinis usum, et felices omnium rerum successus amice precantes. Dabantur.

4.

Nieburgi 17. Decembris A. 1625.

Ajánló levél Puchaim Miklós Zsigmond báró részére, a ki egy ideig nővérének, a szász választó fejedelem özvegyének szolgálatában állott, és most Bethlennek készül följáánlani szolgálatait.

5.

Rottenburgi 30. Decembris A. 1625.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Fuit apud nos, elapso mense Octobri, vir nobilis, sincere grateque nobis dilectus Matthias Quadt, qui sub auctoritate et nomine S. V., grauissima quaedam negocia, totius Europae bonum

concernentia nobis proposuit. Quo animo ea a nobis accepta fuerint, et quale responsum tum ei dederimus, hoc ipse absque dubio S. V. fideliter explicabit. Nunc alia ex priori nata fuit causa, cur has ad S. V. dandas judicauerimus. Nouit enim ea, jam ab aliquot annis Germaniam, non modo misere turbatam et afflictam, sed penitus ferme oppressam fuisse. Cum autem vicinorum omnium et vel cumprimis nostra intersit, ne status ejus pristinus conuellatur, aut in unius absolutum arbitrium ac dominium transferatur; ea propter, postquam benigniora remedia frustra tentassemus, tandem non modo Ipsi arma cepimus, verum etiam cum aliquot vicinis Principibus deliberandum duximus, quomodo malo huic obuiam iri, et Germaniae sua libertas, si aliter non liceret, armis restitui possit. Conuentus ea de causa habitus fuit Hagae in Hollandia, et foedus inter nos, Regem Magnae Britanniae et Ordines Belgii ita transactum, ut ad supremam ejus ratificationem, dies decima Martii proxime instantis, eodem in loco constitueretur, quod prolixius S. V. ex legato suo intelliget. Ex cujus relatione cum et nos cognouerimus, S. V., eodem quo nos desiderio teneri, in societatem ejus foederis eam inuitandam duximus. Si itaque S. V. placuerit ad dictam diem aliquem ex suis, cum sufficienti mandato, ablegare, et foederi isti se adjungere, faciet rem reipublicae utilem, foederatis omnibus gratissimam, et dignam ea constantia et magnanimitate, quam hactenus in bono publico promouendo praestitit. Idem nobis etiam de Ser. et Christ. Galliae Rege, Republica Veneta et Duce Sabandiae pollicemur. Satisfiet etiam tunc, uti speramus, S. V. desiderio, in omnibus istis capitibus, quae per legatum suum proposuit. Interim nos, hostibus binis exercitibus nos oppugnantibus, per Dei gratiam, ita resistimus, ut non habeant quod de successu glorientur, copias etiam nostras in dies augemus, et firmiores reddimus. Per quam occasionem, cum omnes S. V. ditioni adjacentes Prouinciae omni prorsus praesidio nudatae, et nullus in iis miles sit, oportunitatem S. V. rei bene gerendae et de bono publico optime merendi habet, qua, ut quam celerrime uti velit, nec frustra eam labi patiatur, summopere rogamus. Spondemus etiam nos ab hac parte, tantum negotii hostibus exhibituros, ne se illuc conuertere possint. De coetero S. V. diuturnam firmam valetudinem et foelicem ad arma, quae eam capturam confidimus, successum speramus. Dabantur.

6.

Rottenburgi 30. Januarii A. 1626.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Cum cognouerimus S. V. paratam esse, ut cum valido exer-

citu, sub primi veris iutium, nostram et nostrorum confoederatorum intentionem, de Germania in pristinum statum restituenda, juvare possit; dubitare autem, an a confoederatis auxilia aliquot millium germanorum equitum et peditum, cum suis conjungendorum, et praeterea subsidium aliquot pecuniarum impetrare posset; idcirco S. V. certiore facienda duximus, Comitem Mansfeldicum non spernendas copias jam secum habere, et eas quotidie augere, ita ut intra parvi temporis spatium, ad duodecim ad minimum millia equitum et peditum sub signis habiturus sit, cum quibus Deo bene juvante, in finibus Silesiae se sistet, et cum S. V., dummodo de loco et tempore mature ab ea edoceatur, se conjunget. De subsidio pecuniario nos S. V. promittimus, confoederatos ei non defuturos, apud quos in proximo conuentu, qui ad diem decimam mensis Martii indictus est, nos effecturos recipimus, ut S. V. summa ista, quam a confoederatis per legatum suum postulavit, in singulos menses numeretur. Quae vice versa sedulo operam dabit, ut confoederatis in ea spe, quam, secundum ipsius oblata et promissa, de auxilio, causae communi ab eadem praestando conceperunt, non frustrentur, sed ut cum exercitu vicinas prouincias, nullo praesidio munitas, quam celerrime aggrediatur, ad quod perficiendum, uti et alios conatus et consilia ei prosperam valetudinem et felices successus a Deo O. M. ex animo precamur. Dabuntur.

P. S. Cum audierimus Comitem Schwartzbergicum, nomine Ser. Electoris Brandenburgensis ad S. V. profectum esse, monendam eam duximus, Comitem istum non valde bene affectum esse erga causam communem, et idcirco non inconsultum fore, si S. V., sub specie honoris, eum aliquandiu secum detinere possit, ne in aula Imperatoris, quam eum in reditu inuisere velle audimus, consilia S. V., antequam expediat, diuulgare possit. Dabuntur ut in litteris.

7.

Wolferbyti 30. Maji A. 1626.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Ex binis S. V. litteris, quas vir nobilis, sincere grateque nobis dilectus Matthias Quadt nobis reddidit, intelleximus, ejusdem perseuerantiam in proposito, causam publicam iuvandi. Idem Quadus consilia S. V. hac in re, et quae praeterea in mandatis habuit, fuse et prudenter nobis declaravit. Cui cum vicissim animi nostri sententiam, de omnibus capitibus, quae nobis proposuit, intentionem etiam nostram, circa totum hoc negotium aperuerimus, litteris hisce, quarum commercia hoc tempore parum-

tuta, S. V. amplius non morabimur, sed ejus fidei et dexteritati omnia referenda committentes, S. V. firmam valetudinem et prosperissimos successus in heroicis suis consiliis et conatibus a Deo V. M. serio et peramanter precamur. Dabantur.

8.

Stadae Calendis Martii A. 1627.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Ex diuersis, tam scripto, quam ore factis relationibus satis superque intelleximus, jam dudum ad S. V. aures delatum fuisse rumorem, ac si, positis armis, de pace recuperanda, cum aduersa parte tractatus institueremus. Coelare tamen S. V. non possumus, nos, licet ab honesta, bona et tuta pace alieni non simus, hactenus tamen nondum eo progressos fuisse, ut de ea postliminis reducenda, ultro citroque quidquam adhuc agere decreuerimus. Seculi ac maleuolcrum hominum ista peruersitas est, qui cum famae momenta utrinque magna esse, immo ea sola bella constare sciant, id unice agunt, ut falsa pro veris, inania pro solidis, imprimis vero remotioribus ac longe ab invicem dissitis, falsitatis somnia ac glaucomata objicere queant. Necessarium igitur duximus, hoc S. V. scrupulum eximere, eique non tantum, per nobilem ac grate nobis dilectum ipsius legatum, prolixiorem de mente atque intentione nostra relationem facturum, sed etiam per hasce ipsi consignatas litteras, plenissimam securitatem praestare, nos neque in praesentiarum, neque in posterum ullum de pace tractatum, nedum eius consummationem, citra unanimem atque expressum S. V. ac reliquorum confoederatorum consensum initurum esse; omnino arbitrari S. V. id de inclyto nomine nostro, pro innata ac solita sua prudentia, vel tacentibus nobis, praesumpturam fuisse. Nos sane vanis rumoribus vacuas aures praebere nunquam voluimus, hoc tamen bona fide affirmare possumus, non tantum communi fama, sed et a certis auctoribus, immo a fidedignissimis, saepe ad nos allatum esse, S. V. non tantum de pace cum Imperatore ineunda tractasse, sed etiam jam pridem conclusam ac stabilem omnino consummasse. Qui tamen tantum abest ut fidem adungere voluerimus, ut potius omnia egregia et praeclara de S. V. nobis polliciti fuerimus, nihil de eo certi, nisi missis ab ea legatis, aut litteris saltem ipsius certiorati, statuere volentes. Spes igitur nos fouet certissima, S. V. eadem nobiscum semita incessuram, nullamque, insciis nobis ac reliquis confoederatis, contra initi foederis pacta, pacem amplexuram; aut communi causae remoram aliquam injecturam esse. Quod superest, S. V. faustos rerum omuium successus com-

precantes, studia atque officia nostra, amica atque propensa animi voluntate, eidem deferimus. Reliqua ex ipsius legato cognoscet. Dabantur.

9.

Stadae 7. Aprilis A. 1627.

Megbízó levél »Domino Christiano Guilelmo Primati per Germaniam postulado, Administratori Archiepiscopatus Magdeburgensis, constituto Capitaneo Generali exercitus nostri in Silesia commorantis,« a kit Bethlenhez és a velencei köztársasághoz követtségbe küld.

10.

Lauenburgi 30. Junii A. 1627.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

Non fuimus immemores promissorum nostrorum, quae oratori S. V., de iterata submissione triginta millium tallerorum coram fecimus, et nisi mercatorum opera nos destituisset, jam dudum fidem nostram exsoluissemus. Belgici Ordines testatum id facient, quos vel eo, inter alia, nomine, per nostrum legatum compellauimus; sed quia et ipsi belli Persici difficultates praetexuerunt, eo factum est, ut conatus omnis noster hactenus, quod dolemus, frustra fuerit. Tandem tamen, et elapso fere praestituto tempore, inuentus est is, qui minime putabatur, et utcunque operam hanc suam ingenti aere, satisque aegre, nobis tandem addixerit; gratissimus tamen vel propterea fuit, quod et fidei nostrae et voluntatis vestrae duo charissima nobis pignora salua praestitit. Atque ista quidem, uti omnes promissorum nostrorum partes, secundum Deum, ingenua sinceritate adimplebit, ita de voluntate V. S. eandem quoque fiduciam firmiter concepit. Accipiet itaque S. V. dictam triginta millium promissam summam, nec solum morulam hanc exiguam solutionis excusatam habeat, sed quo fuit hactenus in nos inclinatissimo affectu, eodem deinceps et foederum nostrorum socios, maxime autem incomparabilem istam causam, qua Ecclesiae Christianae, libertatisque Germanicae reliquias recolligere aut asserere conamur, fortiter quoque prosequatur. Ita Silesica quoque arma nostra de subsidiis V. S. tempestivis nihil dubitabunt. Et quantum hocce laudatissimo studio, tantum aeternitati monumentorum nostrorum extruenda impendisse apud posterorum nostrorum nepotes depraedicabimur. Vale. Dabantur.

11.

Nesbargi 5. Octobris 1627.

Ajánló levél János Frigyes szász herczeg részére, a ki Bethlent meglátogatni, és neki szolgálatait felajánlani készül.

12.

Hafniae 6. Februarii A. 1628.

Christianus IV.

Serenissime princeps, amice charissime.

S. V. hisce nostris certiore facimus, nos non solum epistolium ejus manuarium, ac ad proposita responsum litteris consignatum, bene ac decenter, accepisse, sed etiam humilimam fidelis nostri dilecti I. S., (?) ipsius nomine factam, relationem clementissime intellexisse. Cujus sane scopus unicus is fuit, S. m nempe V., ob initam cum Imperatoria Majestate pacem, a conclusa nobiscum aliisque. Regibus ac Principibus confoederatione minime recedere, nec singularem suum, antehac erga causam communem declaratum affectum propterea immutare voluisse; sed pace illa, utpote multis conditionibus limitata, non obstante, summa alacritate adhuc eidem succurrere paratam esse, modo indigitata in litteris ipsius media minime aspernati fuerimus. Celare igitur S. V. non possumus, nos una cum S. Magnae Britanniae Rege, nec non Illnis confoederatorum Belgii Provinciae statibus modis omnibus, ne pacis prope Budam conclusae sollemnis confirmatio effectum sortiatur, annisuros esse. De S. V. in eodem negotio diligentia ac vigilantia nihil omnino dubitantes. Pro stabili autem concordia inter Ser. Galliae ac Britanniae Reges iterum restauranda, tam litteris quam nuntiis, uti nihil intentatum relinquimus, et de prospero brevi restabiliendae ipsius euentu, spem non exiguam concipimus. Quod vero ad arctiorem cum S. Sveciae Rege unionem attinet, ea jam pridem, utriusque Regni bono, felicissimis auspiciis incepta, et in optimis terminis consummata est, sicut dubium omnino nullum sit, praedictum Sveciae Regem ad communis periculi propulsationem summis viribus auxilia nobis subministraturum, ac publicae libertatis orbem, ne nutare possit, ceruicibus quoque suis suffulturum esse. Restat igitur requirenda solum S. V., quatenus apud Ser. Sveciae Regem per legatos, uti et nos fecimus, apud Polonos autem per litteras, prout recepit, inducias ad plusculos annos promouere, coetero autem copias suas ita dispositas ac in propectu habere velit, ut si modo dictus Sveciae Rex ad expeditionem in Silesiam suscipiendam induci possit, S. V. paucos intra

dies secum eo conjungere, ac diuersionem causae communi expedientissimam instituendo, bellicae molis humeris nostris solum incumbentis partem hac ratione auertere, ac junctis viribus deuoluere queat. Quod S. V. hisce literis peramice significandum duximus, cui singulari beneuolentia ac propensa voluntate quouis tempore promptissime addicti manemus. Prosperrimo rerum omnium, ad causae communis subleuationem directam successus ex animo eidem comprecantes, ac simul diuinae protectioni eandem commendantes. Dabantur.

(Mindezen levelek, a királyi leveles-könyvben, a koppenhágai kir. levéltárban.)

II.

1626. Július 6.

Bethlen Gábor IV. Keresztélynek.

Serenissime et Fortissime Rex, Domine Affinis honorande.
Non ita pridem ad Regiam Serenitatem Vestram *secretarium nostrum Hermannum Beckman expediui*mus, qui eandem *de constanti voluntate nostra omnino certam securamque reddat*, et rerum *contra hostes gerendarum ordinem pluribus exponat*. Nunc, pro nostra in rem communem solitudine et vigilantia, intermittere non possumus, quin Regiam Serenitatem Vestram debito modo requiramus, ut nos ulterius de laudato et graui proposito et conatu suo certiores facere, ac num, ob cladem comitis Mansfeldici pristinorum consiliorum seriem mutauerit, significare non grauetur. Interea nulli dubitamus Regiam Serenitatem Vestram, considerata imminentium periculorum magnitudine, non solum Serenissimi Sueciae Regis aduentum in Germaniam serio urgere, sed etiam, pro singulari prudentia sua, constituisse, nonnisi certissima spe victoriae summam rerum tentare, et ut Comes Mansfeldius idem faciat, pro auctoritate sua jubere. Nos in priori declaratione nostra immobiles ac perpetui stamus, et futuro mense Augusto praesentis anni contra hostes uniuersas vires mouebimus, quod summa cum alacritate pridem factum, nisi tam multi et potentes exercitus una progressuri, ipsa rerum gerendarum mole, suaque magnitudine, quodammodo retardati essent. Etenim certissimi sumus Vezirium Budensem jamjam 60,000 militum contra Romanum Imperatorem educturum, quorum 30,000 intra Viennam et Jaurinum, castra metabuntur, et Romanum Imperatorem horrendum in modum affligent, 18,000 sub Bascha Bosnensi Croatiam, Carniolam in potestatem redigent, reliqui sub Illustribus Bassis Agriensi, Temeswariensi et Canisiensi, hostibus prope nouam arcem (sic) Nos cum flore

Nobilitatis Hungariae, liberorum Haidonum et Siculorum, Deo adjuvante, in Silesiam rectum iter pergitur; certo confisi, a Regia Serenitate Vestra, si forsitan Rex Sueciae nobiscum conjungere non posset, progredientibus validam germanici exercitus partem obuiam missum iri, cuius virtute ea quae consequuturi sumus rectius conseruentur. Poloni, qui conatibus nostris soli aliquod impedimenti adferre potuissent, grauissimo nunc bello implicantur, tam ex parte Moscoviae, quam Tartarorum, quorum ipse Cham, cum 80,000 prope arcem Tegene ad fluuium Nester tota aestate et autumno cas'ra metabitur, et alternatim singulis diebus 20,000 in Podoliam mittet, non raro regnum uniuersis viribus inundabit. De caetero firmiter credimus, Romanorum imperatorem vehementissime afflictum iri, si praeter alia funesta bella, Rex Galliae validam expeditionem ab oriente praesens periculum et immensas copias denique in propriis ditionibus fatales maximeque horrendos desperantis vulgi motus altius perpendat. Quae Regiae Serenitati Vestrae communicanda duximus. Cui a Deo Optimo Maximo longam victoriarum seriem et ad vota successus ardentem precamur. Datum in Aula nostra quae est Albae Juliae 6. Iulii styli noni 1626.

Vestrae Serenitatis Regiae

seruitor et affinis studiosus
Gabriel.

Kirül: Serenissimo Principi Domino Christiano Quarto Dei gratia Daniae Norvegiae Svecorum Gotthorum et Vandalorum Regi, Duci Slesvici et Holsatiae, Comiti Stormariae et Duhmariae, Domino in Oldenburgh et Delmenhorst etc. Domino Affini et Cognato nobis honorando.

Egykorú jegyzetel.

Bethlen Gabor ps. im Hauptquartier zu Werumshausen 12. Aug. 1626.

Weil aber die Ciffren erst lang hernach von Berlin expliciert ist est damable nicht gelesen worden.

Gyürü pecsét.

A dült betűkkel szelettek titkos jelekkel, (számok.) Mellékelve a megoldás.

Eredetije a koppenhágai kir. levéltárban.

III.

1627 elején.

Bethlen Gábor követének, Quadt kapitányának IV. Keresztélyhez intézett előterjesztése.

Durchleuchtigster Grossmechtigster König Genedigster Herr.

Auf Euer königlich Maiestät genediget beliben und befell

hab ich solches wasz ich deroselben wegen Irer Fürstlichen Durchlaucht in Siebenbürgen, meines genedigsten Fürsten und Herrn, mündlicht vorbracht, auch schriftlich einzuhendigen unterthenigst nicht underlassen sollen.

Es lassen also I. F. D. E. K. M. ihre gefleissene willigste Dienst und was sie sonsten mehr liebs elr und guts nach euszersten dero Kräften vermögen freundlichst vermelden . . .

(Jó kívánatok. Rég óhajtotta őt követő által üdvözlöni. Az öt éves háború gátolta. Biztosítja »solcher ihrer gutter affection, devotion« felől. Mindig legfőbb törekvése volt a közügynek szolgálni. Most is kész.)

Also dan obzwar auch I. F. D. ietzo in gutter rhu sitzen, und ihre ländler und leuthe friedtlich regiren, auch dem Unheill in etwasz entlegen, . . . so bedencken und betrachten dennoch I. F. D. . . . dasz das Übell und Unheill von tage zu tage mehr und mehr zunimmt, und von gegentheill ein weitausstehendes und zugefährliches werck vorgenommen wirdt, in dem nunmehr durch solches unerhörtes procedere die uhralte deutsche Freiheiten und privilegia aufgehoben, dasz gantze Röm. Reich deutscher nation under einer schändlichen Dienstbarkeit und unleidliche servitus zubringen man sich teglich bemühet, die evangelische wahre religion nicht allein ahn allen orten verhin dern, sondern auch gentzlich auszurotten man sich understehet.

Ennek következtében elhatározá fegyvert ragadni. Mivel pedig értesült, hogy a király hasonló szándékban van, szerencsét kíván neki.

Értesült ugyan utóbb, hogy a király a császárnál menteggette magát, és Tilly közvetítése által béketárgyalásokat kezdett. Kéri »E. M. wollten sich durch vielfeltige promessen und zusagen vor I. K. M. nicht übereilen, sondern vielmehr dero königliche reputation und das gemeine wesen ihr anbefohlen sein lassen.«

Figyelmezteti, hogy az osztrák ház nem nyugszik: »bisz sie entlich allein in Röm. Reich regiren, welches dann es ihnen gelingen solte, haben andere benachbarte potentaten leichtlicht zuerachten, wasfor gefahr ihnen daher entstehen würde. Vermeinen also I. F. D. diesweill das periculum commune, es solten die Königen und Fürsten ihre consilia, vires et opes conjungiren, und eine solche Verbündnisz machen, dadurch sie konnten dieser gefahr befreyet und enthoben sein, und E. K. M. in dem angefangenen werck secundiren.

Wan dan E. Kön. M. neben andern Königen und Fürsten auch I. F. D. meines genedigsten Fürsten und Herrn Hülffe und Beystandt hierinnen zu gebrauchen sich gefallen liessen, also seind I. F. D. nicht ungeneiget, mit nachfolgende conditiones in eine solche Verbündnisz und Union sich einzulassen.

1. Ertzlich dasz solche Union fest und aufrichtig zum Ende solle erhalten werden, inuicem minime sese deserentes, etiamsi infortunium aliquod simul vel divisim incurrendum foret. Dasz keiner auch vor sich selbst, entweder einen anstandt oder frieden, ohne vorwissen und beliben der anderen mit dem feind machen oder eingehen solle, sondern da es zur fridenstractation gerathen würde. solle derselbe unanimi consensu et consilio concludirt werden.

2. Derweill es I. F. D. ahn Fuszvolck manglen thut, vermeinten I. F. D., dasz entweder I. Kön. M. in Schweden sich mit I. F. D. conjungiren thäte, so wölten I. F. D. auch in der person mit 15 tausend ausserlesenen ungarichsen. Rheiter in Schlesien oder Mähren sich zu I. K. M. verfügen. In fall aber I. K. M. selbst nicht kommen konnten, dasz man dennoch I. F. D. 8 oder 9 tausendt zu fusz und 2 tausendt pferde zuschicken thete.

3. Dieweil auch I. F. D. durch den fünfjährigen Krieg sich selbs an geldt entblöset, auf dass sie also non zu solcher Hülffe füglicher gelangen und praestire konten, begern I. F. D. von der Union monatlich 40 tausendt Reichsthaler. Denn sofern I. F. D. die waffen werden an die hand nehmen, werden sie aufs wenigste 40000 man zu veldt halten müssen. Denn erstlich wollen sie ein exercitum bey aich haben, mit welchen sie sich mit einem von der union conjungiren konten. Zum andern wollen I. F. D. ein lager zu Caschau schlagen, das dritte zu Tyrna, und das vierte zu Neuhaus in under Ungarn.

4. In fall I. Kais. M. oder der König von Poln I. F. D. dieser Verbündnisz halber hernechst betetigen (?) und sich an ihn vindiciren wolten, dass alssdan die union verbunden sein solle I. F. D. mit alle Hülffe beyzustehen, biss die Sachen durch einige mitln vergleichen und beigelegt werden möchten. Welches denn auch in casu simili reciproce von I. F. D. praestirt werden solle.

Wann dann I. F. D. über diese conditionen assecurirt oder in der union mit eingenommen werden, versprechen und zusagen sie bey fürstlichen worten, das in ihr kein defect oder verzug gespürt werden solle, sondern wenn und zu welcherzeit es der union gefallen werde, es sey in sommer oder winter, in freülin oder herbst, so wollen I. F. D. mit ihrem exercitum auf und bereit sein.

Es haben auch über diesen I. F. D. ihre gedancken und meinung wie sie es darvorhalten, dass diss werck anzugreifen sey, E. K. M. prudentissimo judicio und censura underwerffen wollen.

Erstlich meinen I. F. D. dass mit allen fleiss dahin zutrachten und zu arbeiten sey, dass I. K. M. in Frankreich und der Hertzog in Savoyen den angefangenen Krieg in Italien fleissig

continuïreten. Dass die Venetianer im Fryul eine diversion machten. Die herren staten in Hollandt gegen Spinolam alle ihre Kräfte anwendeten. E. K. M. neben andere Fürsten im Reiche gegen Tilly und der Pfaltz zugeugen theten. I. K. M. in Schweden, mit deroselben sich I. F. D. sich conjungiren wolte, in Schlesien, Mähren und Böhmeim ihre heill versuchten. Und würde also I. K. M. gezwungen entweder den von Wallstein auss dem Reiche abzufordern oder eine unter (?) armee aufzurichten, welches I. K. M. in solcher kurtze Zeit zu thun unmöglich. Und so keine diversionen in den ländern vorgehen werden, wirdt I. K. M. alles was sie aufbringen kann im Reich schicken, und den sedem belli ganz dort nehmen.

Wan auch I. Kays. M. auss Polen nicht eine geringe ahnzall leichte Phferde haben kan, alsz halten I. F. D. vor hochnötig dass man eine faction darinnen ahnstellen thete, und dieselbe könnte geschehen durch hülffe I. K. M. in Schweden, I. Churf D. zu Brandenburg, und auch durch I. F. D., alsz der viel wollgeaffectionirte Freunde in Polen hatt. Wollte auch sous-ten woll den Tartarn dahin bringen, dasz er einen Einfall thete.

Zum 3. halten I. F. D. auch for rhatsamb, dass der König in Frankreich, der König in Engellandt, die Hollender und Venetianer bey der Ottomanische Porta debito modo ahnhielten, das dieselbe a partibus serenissimae unionis verbleiben wollte. Dann dieweil I. Kays. M. lender den Türcken ahn allen orten zu nachbarn haben, wan dieselbe den nur ihre praeparationen sehen lassen, sind I. Kays. M. auch gleichsamb gezwungen ihre volck ausz dem Reiche abzufordern, oder noch eine andere auf der bene zubringen und dieselbe in der Styrmарck, in Krainten, Östreichn, und an andere ortern zu legen, ihre vires zu zertheilen und unsegliche uncosten anzuwenden, welche ietziger zeit weder die ländern noch I. Kays. M. aufbringen oder erschwingen können. Und hiezu er bieten sich auch I. F. D. allen möglichen Fleisz bey der Porta ahnzuwenden.

Wann aber nun I. F. D. ehe und bevor sie von E. K. M. ein resolution erlangen, und solche union geschlossen werde, nichts feindseliges anfangen können, so er bieten sie sich doch, dass wo in sie underdessen dem gemeinen wesen subleviren und behuelfflich sein können, nicht an ihr ersitzen zu lassen. Als nemlich sie wollen darahn sein, dasz der gemachte friede zu offen vom Türkischen Kayser nicht solle approbirt und ratificirt werden. Den die vezirn haben solches I. F. D. arbitrio et beneplacito heimbgestellet. So wollen auch I. F. D. durch die ihrige auf diesen ungarischen Landtagh derahn sein und sich bemühen, dasz die Kays. M. kein ungarisch kriegsvolck aufbringen könne, welches sie willens gewesen im Reich zuschicken.

Über diesen wellen auch I. F. D. ihre reise nach Caschau so starck anstellen, dasz die Kays. M. ein auge auf ihme haben müsse, und also verursacht werde die consilia de subsidiis in imperium mittendis aufzuschreiben oder woll gentzlich zuverendern.

Diesz ist also was E. K. M. ich wegen meinem gnedigsten Fürsten und Herrn hab vorbringen sollen, und vorüber I. F. D. E. K. M. resolution und meinungh freundligst bitten und erwahrten.

Aláírás nélkül. Quadt gyűrűpecsétjével.

Eredetije a koppenhagai kir. levéltárban.

IV.

1627. február 28.

A IV. Keresztély és Bethlen Gábor között létrejött szövetség oklevele.

Ego Matthias Quad de Wickrod in Zoppenbrugh Serenissimi Principis ac Domini Gabrielis Sacri Romani Imperii et Transsylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini, Siculorum Comitis ac Oppoliae et Ratiboriae Ducis Capitaneus, et pro nunc Serenitatis ejus ad Seremissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum Dominum Christianum Quartum Daniae, Norvegiae, Vandalorum, Gothorumque Regem, Ducem Slesvicii, Holsatiae, Stormariae et Dithmartiae, Comitem Oldenburgi et Delmenhorsti, aliosque Reges, Principes et Status Christianitatis Legatus, fateor hisce praesentibus, me vigore mandati, a dicta Transsylvaniae Principis Serenitate obtenti, cuius tenor hisce adjunctus, nomine Serenitatis ejus, subsequum iniisse foedus. Promitto itaque et spondeo, nomine dicti Seremissimi Principis ac Domini, vigoreque iam allegati mandati, Serenitatem ejus, omnes et singulos in hoc foedere eam adstringentes articulos, ratos, gratos et acceptos habituram, ac bona fide inviolabiliter observaturam. In cujus rei plenariam fidem hasce praesentes meo sigillo, subscriptioneque roborari volui. Actum Stadae 28 Febr. Anni 1627.

(Gyűrűpecsét.) Mathias Quadt de Wichrodt. (saját k.)
Sequitur foedus.

Christianus Quartus sat.

Lásd a szerződés szövegét »Adalékok Bethlen Gábor Szövetkezési történetéhez.« Budapest, 1874. 91 s. köv. II.

Actum Stadae 28. Febr. Anno 1627.

Christianus.

Sequitur Mandatum.

Gabriel Dei Gratia Sacri Romani Imperii Princeps . . .

Uniuersis et singulis, quibus hae praesentes litterae nostrae patentes exhibitae et praesentatae fuerint, pro status et dignitatis conditione, post benevolentiae, studii et favoris nostri commendignam et officiosam testificationem. benevole et benignissime testatum reddimus. Cum nos hoc tempore Serenissimos aliquot Europae Reges, Principes et Status, Hagae Batavorum, per legatos suos eo expeditos conventum iniisse, ac de mediis, quibus afflicta Respublica Christiana, et praesertim misere oppressa Germania in pristinum statum et tranquillitatem redigi posset, maturo consilio, deliberationem suscepisse acceperimus. Nos quoque, pro eo, quo ab initio erga hoc laudabile propositum et commune Reipublicae Christianae commodum ducti summus affectu, huic negotio ex parte nostra minime deesse volentes, Generosum et Nobilem fidelem nobis sincere dilectum Matthiam Quadum ab Wicrott, certorum militum nostrorum Germanorum Capitaneum, nomine nostro legatum eo ablegandum volumus. De cuius singulari fide, prudentia, et rebus agendis dexteritate cum optime persvasi simus, eidem, vigore praesentium, plenam et omnimodam, cum Regibus, Principibus et Statibus praedictis, eorundemque legatis, sufficientem itidem ad id commisionem habentibus, conveniendi, agendi, tractandi, deliberandi et concludendi, de iis omnibus, quae ad praedictum negotium necessaria et idonea esse videbuntur, Confoederationes, item Contractus, aliasque litteras aut instrumenta super iis erigendi, firmandique potestatem permisimus. Promittentes et spondentes in verbo nostro Principali, nos ea omnia, quae praedictus Legatus noster pacto egerit et concluderit, rata, grata et accepta habituros, ac bona fide atque inviolabiliter observaturos. In cujus rei plenariam fidem, hasce praesentes manus nostrae subscriptione et sigilli nostri authentici munimine roboratas, dandas duximus atque concedendas. Datum in Civitate nostra Coronae 18. Aprilis A. 1626.

Gabriel.

Stephanus Kovachoczy
Cancellarius.

Hoc exemplar concordare cum Originali attestor.
Augustus Voigdt mp.

V.

1625. november 9.

IV. Keresztély Bethlenhez küldött követének jelentése.

Ausz meinem vorgehenden Schreiben sub dato Kaschaw den 6-ten hujus, welches Ich nicht zweifel bey E. F. G. zu recht alnkommen sein wirdt, werden Sie die resolution des Fürsten

ausz Transilvania Bethlen Gabors, er auf meine mir anbefohlen Ahnbringen geben, gnedigst vernommen haben, das Er nemlich so baldt Ihme die Assecuration der Confoederation zukommen wirdt, ihm nechst künftigen Aprilis mit seiner besten Macht aufsitzen und wohin mans am nötigsten zu sein erachten wirdt rücken wolte. Auszer deszen so viel verspüren können, wird er swerlich aufzubringen sein. Gestern bei der letzten Audienz alhier hat er mir befohlen hernach zu sreiben, man solte darzu thuen, und Ihme die Assecuration zeitlich zuschicken, wofern man seiner Hülfe andersz begehrte. Auch wo müglich das der König von Schweden oder Jemandts Anders mit Ihme sich conjungire. Ihre Majestät können Ibro resolution wehn nicht eher doch gegen den 17. Januarii da der des Bethlehems Gesandten zue Berlin sein werden dahin schicken. So kann dieselbe mit den Gesandten so die Braut herein begleiten wiederumb hienausz kommen. Denn sonstn die Gefahr überausz grosz ist; wie ich da ebenen maszen kein ander Mittel hienausz zue kommen habe, alsz mit den Gesandten. Wofern Ihre Mayestät die Ungerische Reuterey haben wollen, wie Sie dann sehr nützlich sein, und so hielt ichs vors beste das Sie dem Bethlehem darumb schrieben undt begehrter. Er wölte vor das Ahnritgelldt (?) gut sein so köndte mans Ihnen drauszen geben. Ich bitte ganz gehorsambst Sie geruhen es dahin zu dirigiren das mir die Commission die Ungern zufürn aufgetragen worden, damit ich Ihener hochbeschwerlich und gefehrlich raise ein ergetzlichkait haben möchte. Ich will mein devoir undt redtliche Arbeit thuen das Ihr Mayestät einen genädigsten gefallen dran haben werden. Geben den 9. Novembris styli novi 1625.

Kirül: A treshaut et tres illustre Prince Johan Ernest duc de Saxe Waymar General Monseigneur.

Négy kis gyűrű pecséttel. Egé-zen titkos betű-jegyekkel.
Mellékelve a megoldás.

Eredetije a koppenhágai kir. levéltárban.

VI.

1625. december 19.

IV. Keresztély Bethlenhez küldött követének jelentése.

Durchleuchtig Hochgebohrner Fürst.

Gnedigster Fürst undt Herr. Demnach mir diese gewisse undt sichere Gelegenheit vorgestoszen, hat esz meine Schuldigkeit erfordert, das Euer Fürstlich Gnaden Ich mit diesem Schreiben behellige. Undt zweifel gar nicht Ihr Königlich Maie-

stät sowohl Euer Excellenz werden ausz meinem vorgehenden Schreiben genedigst vernommen haben, wessen sich B. G. resoluiert, darauff beruehet es auch noch, allein er will versichert sein, dasz er künfftig nicht im stich gelassen werde *undt ob Ihme zwar auch die Kröhnung des Kayzers sohn Uhrsach zum Aufbruch geben worden, so verstehe Ich doch so viel das Er nichts thue Er sey den durch die Confoederation versichert. Derhalben wirdt man den sachen zu thuen wissen wofern man seine Hülffe vor nötig erachte.* Auf das übrige *die Ungarische Reuterey betreffndt*, undt wessen ich mich sonst fernier verhalten solle, ist mir noch zur Zeit keine Antwort von E. F. G. zukommen, ob Ich zurückkommen oder allhier weiter verharren solle, denn Ich die Zeit nicht gern vergebens zubringen, undt also keine Beförderung versäuhnen wolte. Bitt derhalben gantz gehorsambst um genedige resolution und verbleibe

Ihr Maiestät

sowohl Euer Excellenz unterthänigster gehorsamste Geben
E. v. Berbistorff.

Caschaw den 19. 29. Decembr. 1625.

A Son Excellence le Prince Johan Ernesto Prince Saxonia Weimar General.

Gyűrűpersét. Eredeti. Az aláhuzottak chiffrek.

Közli: FRANKÓI VILMOS.

REGESTÁK A KÜLFÖLDI LEVÉLTÁRAKBÓL.

A TÖRÖK MAGYAR VISZONYOK TÖRTÉNETÉHEZ
1660—1664 KÖZT.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

1662. Segesvár, jan. 23. Apafi Mihály levele a szamosújvári őrséghez.

Isten győzelmet adott, a magyar és német sereg nagy része Soelos és Kesar közt a török sereg által szétveretett, ágyúikat és »Bagage«-jukat elvettük. Kemény János elmenekült. Adják fel a várat. A hiveknek semmi bántásuk nem lesz, a többi magának tulajdonítsa saját romlását és tán a hazáét is.

P. S. — prioris etiam Principis Domini Joan. Kemény bona intacta reserventur.

1662. Január. Neumann András bécsi követ jelentése Fridrik Vilmos választóhoz.

A császár Rothál grófot, és a magyar kancellárt Felső-Magyarországba küldte, hogy megkísértsék a megyéket arra bírni, hogy a császári katonáknak szállást adjanak »weil sie bisher sich darzu nicht haben verstehen wollen, sondern den allhier gewesen Magnaten hart reprochirt haben, dass Sie ohne einhellige Bewilligung des Landes Kays. Majestät dazu Hoffnung gemacht haben.« Gyökeret vert a magyaroknál a féltékenység és gyanu, azt hiszik, a törökkel már meg van az egység és a beszállásolásnak más a célja. Ezért már rendelkeztek, hogy esetleg Montecuculi seregét Morvaországba, Souchesét pedig Alsó-Ausztriába helyezték át. Új toborzásról nem hallatszik semmi.

Bécs, 1662. márt. 18.

Kolozsvárból írják, hogy Fogarast Abaffi bevette, mi reánk nézve nagy veszteség, aztán Nagybánya felé indult. Féltő, hogy az őrség itt is megadja magát, aztán Bethlen ellen megy mint

hallatszik. »Von Zackmar schreibet man, das die in der lezt entdeckten conspiration interessirte Bürger, worunter auch theils Herrn des Raths mit begriffen sein, noch alle gefangen liegen, ist ein gefährlicher Handel, solte der Türk dafür kommen, wurde es sich nicht lange halten.« A parasztok roszaabbak, mint a rablók. — Rothal betegen jött ide, a magyar rendekkel nem végezett semmit. A nádor átutazott és Montecuculival tanácskozott. Míg nincs magyar katonaság, nem megy a táborba.

P. S. Konstantinápolyi levelek 7-éről értesítenek, hogy a nagyvezér a sereg élére fog állani »tenant la paix rompue par les Garnisons de S. M. Imple. mises aux places de la Transylvanie et a cause de la Forteresse nouvelle du Comte de Zrin et autres causes d'hostilites ouvertes des Ungrois. Nre Resident a Ordre de venir en Adrianopel, avec apprehension d'estre arrêté.«

(Mell.)

Kassa, 1662. febr. 22.

E napokban a törökök Egerben gyülekeztek, Tokaj vidéke nagyon félt. »Turca trans Tybiscum ubique animat plebem ut excutiant Dnos. terrestres, et pendat quaelibet domus loco tributi Turcis in Varad unum Talerum, de reliquo sint liberi, imo si quod fortalitium occupaverint a Hungaris, sit ipsorum, qua pollicitatione allecti tentarunt Siekelyhidam, sed dissoluta glacie non poterant nocere, interim Keminy I. submitit illud praesidium, tentarunt etiam in Szilágyság Arcem Cseh, sed astutia Provisoris vino tamdiu sunt detenti, quousque milites Kemini supervenerunt et illos dissiparunt, interempto eorum Capitaneo, cui Turca jam dederat castellum.«

Bécs, 1662. mart. 15/25. Neumann jelentése.

Abaffi Zاتمár körül van seregével és a polgárok hozzá szitanak, úgy hogy a császáriak sem itt sem egyebütt nem fognak soká maradhatni. A Tisza vidéki magyarok, 5000-en, Kniege ezredes táborában nagy kárt tettek. Nagy az elkeseredés a két nép közt. Alsó-Magyarországnak meg kell egyeznie az udvarral, de a Felsővidéken azt teszik, mit akarnak. Abaffi követét tegnap fogadta Gonzaga, Rothal és a magyar kancellár.

Bécs, 1662. apr. 15/25. Ugyanaz.

A császár május 15-én Pozsonyban akar lenni, noha a rendeknek semmi kedvük a gyűléshez. A nádor 5 nap előtt mondta, hogy nem tud semmit az országgyűlés felől. »Und als

dieser Ihm replicirt, Es wehre derselbe ja ausgeschrieben, und auch bereits eine Brück über die Donaw geschlagen; hat er gemeldet, es mache weder das Ausschreiben noch die Brücke einen Landtag.« E mellett nagyon erősen panaszkodott. A megyesi gyűlésben a váci püspök és Kemény hívei is részt fognak venni. Schneidaw csak Szatmárig jutott. Az erdélyi őrségek Abaffinak nem fognak ellenállhatni. A nádor tegnapelőtt sietve elutazott, mert híre jött, hogy Kanizsáról 20,000 török készül Temesvár ellen. »Wann dergleicher gute Patrioten und tapfere Leute wie der Graf von Serin im Lande viel wehren, möchte noch wol etwas auszurichten sein.«

(Mellékelve: Chiaktornya 1662. márt. 26. Zrínyi segélyre hívja fel a stajer rendeket. Követei: Lásztz János báró, Vitnyédi Istv. és Gurics Miklós.)

Bécs, 1662. jan. 14. A. Neumann jelentése.

Gr. Rothal Felső-Magyarországban nem sokra megy. A gyűlésen többször beszéltek fegyverfogásról, mint segélyadásról. A magyarok nem akarnak részt venni a munkában, hanem lármáznak. Rothaltól hírt vártak, hogy a szerint adhassanak választ a török csausznak. Félnék, hogy a török háborút akar. Melléklet:

(1662. maj. 21. Ali basa barátságos levélben inti Zrínyit, hogy tartson békét.)

Pozsony, 1662. aug. 26. sept. 5. Ugyanaz.

A protestans követeket Gr. Zrínyi és Gr. Csáki követték. Elutazásuk előtt a protestansok ellenmondottak minden leendő határozatnak. A törökök, mint Berényi mondta nekem, rossz szándékkal vannak.

Bécs, 1662. aug. 19/9. Ugyanaz.

A magyar rendek mind jobban ellentállanak. Mit a kath. rendek megszavaztak a sereg élelmezésére, azt is visszavonták, nagyon kevés híve van az udvarnak. Montecuculi írásban védte magát a vádak ellen. A protestansok 6-ik kérvényét is elvetették, mi a gyűlés eloszlását vonhatja maga után. Gr. Batthyani kivont karddal ment el a gyűlésből, mert a kanizsai határon egy Eszterházi lett fővezér. Gr. Forgács mindjárt eleinte elment. Gr. Nicolaus Serini animirt die Evangelischen und remonstrirt, das durch sie dismahlen die Freyheit des Vatterlands könne erhalten werden, weil die katholische von den Pfaffen überstimmt wurden: will sich mit dem Türken durch reichung eines leidlichen tributs vergleichen,» akárhogy járnak aztán Karintia,

Krajna és Stajer. A titkos tanácsosok azt mondják, hogy Porcia az evang. kérvényére tudtuk nélkül felelt.

Bécs, 1662. aug. 30/ sept. 9. Neumann jelentése.

Csütörtökön elutaztam Pozsonyból. Sokan hiszik, hogy néhány hónap múlva új országgyűlés lesz, mi az evang. párt javára szolgálna. Az udvar a katolikusok gravaminait vette tanácskozás alá. Montecuculi ellen is akartak fölvenni egy pontot, de ez tagadta, hogy szerzője a neve alatt megjelent röpiratnak. A nádor meleg fürdőre ment. Azt hiszik Murányba vonul, és abban hagyja az ügyeket. Holmiját elvitette Pozsonyból.

(Melléklet.)

Litterae eujusdam Hungari ad suos de dieta.

Nem csudálom, ha nem tudtak semmit a dieta felől, én sem tudok. »Venio ad domum Regnicolarum, ubi deliberatur ab aliqua parte Regnicolarum, sed pientiore. Clerus enim noster potissimam partem efficit. Reliqui contra spem sperant in suis hospitibus, et rogant gratiam, quam nunquam impetrabunt. Nos Catholici deliberamur Nobiles cum Clero et Magnatibus, et magnam prae nobis ferimus devotionem, in re, quam nec volumus serio, nec possumus velle, risi perire cupientes. Sed hoc cogitamus, non dicimus quia alioquin non maneremus Catholici qui enim non vult, quod Aulae placet, confestim fit haereticus, Status Evangelicus universus varios morbos ex diuturna permutatione in peregrino aere contraxit. Auribus surdastri sunt, nec audiunt preces, minas, promissiones; et nisi quod in hippoperis attulerunt, ad aures non admittunt. Oculis lippiunt non vident Aulam universam, non Clerum magnificentissimum, non magnates illustrissimos quorum alioquin autoritate moverentur miseri, uno plerique famulo stipati. Et quod gravius dolendum, imbrem lacrymarum ex oculis Patriae Patrum (Palatini qui facile plorat) erumpentem vigilantes et videntes non vident, quomodo enim si viderent non moverentur corda ipsorum ad faciendum illud, quod per fidem suam primi in Regno officiales proficuum et salutare esse Regno dicunt; Linguis quoque balbutiunt et vix duo verba profari possunt: Restituantur oblata; Libertas conservetur. Et quia in humidis plerique Casulis quarteria habent sua, ratio ipsorum non minus turbata est, quam sensus externi. Etenim tam formalibus argumentis, ut nec meliora faceret Scotus nec Biel, ipsis est demonstratum, non posse petitioni ipsorum moderno in rerum statu fieri satis; necessarium esse militem germanum in hungaria, non esse necessarium ut Varadinum reciperetur, consentire reliquos Regnicolas omnes, necessitatem tamen

conclusionum non assequuntur, sed ex omnibus nostratium praemissis absurde concludunt: Restituantur oblata, exeat miles, Varadinum a Turcis repetatur, fiat iustitia, serventur iuramenta, haud aliter ut ille Lupus, cui quidquid, dicebatur, semper respondit: ovem. Accedit torpor, vedernus, et manuum pedumque contractura, hinc ad diaetam absolvendam in domum Regnicolarum venire nequeunt, destituti curribus, quos ab Episcopis mutuare possent. Et quia certissimo mortis metu premuntur, nolunt sequentem dietam expectare, in qua dubium nullum de gravaminibus ipsorum posse deliberari, sed de facto morem sibi geri desiderant, ut bona cum pace mundum relinquere possint. Manibus quin et tremulis et contractis et si aliquid ad coemendam pro morbis ipsorum medicina offeratur, nequeunt accipere, nec per alium acceptant, nostris Franciscanis longe religiosiores.

Imprimis autem stomachi debilitatem experiuntur, qui cibos hoc triennio ingestos, et quos quotidie ingerunt, concoquere non potest, hinc crebri vomitus in Episcoparum et Magnatum Tabulam, quasi vero illi coqui essent ciborum difficilioris concoctionis. Ita aulicismum ignorant, homines ab Aulis remotissimi et glandem proferentes medicatis Principum vasis. Piget me et alios cum talibus rem nobis esse, quorum una spes in desperatione. Si spoliatores essent et frequenter interessent conventibus Principum et Magnatum spiritualium et secularium, fortasse mitescerent, emollit enim mores illa conversatio, nec sinit esse ferus, moderna Politica. Recte profecto non A catholici, sed plane infideles dici possunt, quia nihil, quod non vident, credunt, Stupidissimi Mortalium ingeniosam Politicam non capiunt et nihil simulare, nihil dissimulare norunt, longe aliter nostri faciunt, quod nolunt, volunt et aliis persuadent quod ipsi non credunt, digni omnes quod fiant Episcopi, Palatini, iudices curiae, supremi Comites, Tabulae Assessores, quippe qui intelligunt Regnum esse propter Regem, non Regem propter Regnum. Pergant hoc modo Patriam amare, Evangelici nulla profecto subsellia superiora prement, qui ne ad prandium a quoquam invitabuntur, ne mortuis Posonii ubi prohibitus fuit inprimis, campanae pulsus subveniet, nimirum mos gerendus est temporibus, nostri etiam proavi, relictis primis sedibus, alias quaesiverunt. Si non placuerint quondam has Terras habitare, quaeramus alias, tanti enim non debet esse Patria aut Libertas, ut propter eam velimus audiri refractarii, et omnibus fieri ingrati et exosi. Nos prope-ramus ad conclusionem tractationum, quas quidem ignoramus in domo Regnicolarum, sed certi tamen sumus, placituras aulae et effectum brevi experiemur. Valete et me plura domi relaturum expectate, hic enim Posonii non est vacuum hospitium pro veritate.

Posonii 12. Augusti ex hospitio.

A követ hozzá teszi: »der Zustand und Beschaffenheit des Ungarischen Staats und Landtags ist ziemlich repraesentirt.«

Bécs, 1662. sept. 6/16. Neumann jelentése.

Az udvar belátta, hogy Magyarország kész felkelni az idegen katonaság ellen, és azért elfogadta a kath. rendek feltételeit. Így a rendek többet nyernek, mint reméltek nyerhetni rendes országgyűlésen. A katolikusok maguk mondják, hogy ez az evangélikusok állhatatosságának köszönhető, kik minden elpártolást megakadályoztak. Azt hiszik, a felső megyék rendjei együtt vannak Kassán s Abaffi és egy követ is van velük. Az udvar is akar oda küldeni valakit. »Der Palatinus Regni remonstrirt iezunder wie Er trewlich gerhaten Key. Mt. möchten den Landtag dismahln einstellen, bis die verbitterte Gemüther besänfftigt würden. Indem man ihm aber nicht gefolget, wehre es gangen, wie er vorher gesagt hette.

Mellékelve: »Concilium Concionatorum Confessionis. Helveticae: 8 pontban (csupa bibliai idézet) előadják, hogy inkább tűnnek, mint felkelnek.

Bécs, 1662. sept. 13 23. Ugyanaz.

Ma jött a tábornok Magyarországából, az ezredeket is, 9000 ember kivételével, az örökös tartományokba hozzák át. Kevesebb de erősebb ezredeket formálnak. Varasdról írlák 17-ikéről, hogy Gr. Zrínyi Miklós Babócsig nyomult, sok falut elégetett és sok zsákmányon felül 300 embert is hozott. Félnék, hogy ez is kellemetlenséget okoz a törökkel.

(Mell: protestánsok gravaminái, elutazásuk előtt.)

Bécs, 1662. sept. 30 20. Ugyanaz.

Komáromba török aga jött, ki nemsokára idejő, panaszt emelni Zrínyi utolsó portyázása ellen, mint hiszik. A császár a katonai ügyekben meglehetősen engedett. Megintette a felső megyéket, ne bocsátkozzanak rossz alkuba. »Dass man aber den Evangelischen bey wehrendem Landtag in ihren gravaminibus nicht angehört, solches wird nur dem Beichtvatter P. Müller beygemessen.

(Mell: császári felelet a prot. sérelmekre.)

Bécs, 1662. okt. 21/11. Ugyanaz.

»In Siebenbürgen ziele man auf einen neuen Fürsten Gabriel Haller genannt, dessen Vater Nürnbergischer Patricius gewesen. — Man halt auch davon, dass eben dieser G. Haller

den Kemény Jánosch hat umbringen lassen.« Az aga nagyon békésen szól, bizonyos azonban, hogy a török erősen készül. Gr. Zrínyit az udvarhoz citálták és egyuttal írtak Budára s Temesvárra, hogy ne támadják meg Zerinvárt, mert remélik, hogy reáviszik a Grófot, hogy leromboltassa várát.

Kolozsvár, 1662. aug. 9.

»Die zu Kaschaw versamelte Ober-Ungarische Stände verharren noch in ihrer Resolution, verhoffen von Ihr. K. Mt. restitutionen ihrer abgenommenen Kirchen zu bekommen, und wollen den Erzbischoff hujus Regni für einen Kays. Commissarium erkennen, es dürfen — noch seltsame Sach nachfolgen.

Bécs, 1662. okt. 25., nov. 4. Neumann jelentése.

Goys báró egy — 2 hét mulva a portához megy a békealku folytatása miatt. A törökök Győr és Érsekújvár felé portyáznak, különösen Esztergomból. Forgács Gr. 6000 embert gyűjtött. Zatmár, Callo Ungvár és Ugeta megyékben (sic) a nemesség hadi állapotba lépett és tiszteket rendezett a rablók ellen, mint mondja, de tényleg az idegen katonaság ellen. Haller Gábort csak Ali basa akarja fejedelemmé tenni, nem a rendek. A császári őrségek Erdélyben s Felső-Magyarországban nem főgnak megállhatni.

Extract Schreibens aus Ungarn de dato Newstadt, okt. 17. 1662. (Schneidau ezredestől).

A katonaság nagyon sokat szenved, minek Deenbrinck cs. biztos elmaradása az oka. A fejedelem a békét akarja, de a parasztság és a szatmári huszárok folyton zaklatnak. Semmi ut sem biztos.

Extractus literarum de dato 1. nov. 1662. ex Hungaria inferiori emanatarum. (Von einem gewissen man.)

Az erdélyi rendek a császár híveit, Kemény Simont, Kapi Györgyöt, Kornis Gáspárt, Bánffi Dénest, Torma Jánost és Istvánt, Eberi Istvánt, Teleki Mihályt, Alvinczi Istvánt, Domokos Jánost, Bethlen Farkast, Macskási Boldizsárt, Hentes Pált, Tordai Jánost stb. jószágaitól megfosztották. Híre jár, hogy a felső megyék zavarogni készülnek, de ennek nincs biztos alapja.

Bécs, 1662. nov. 11. Neumann jelentése.

A felső magyar megyék gyűlnek, törvényt hoznak, tiszteket neveznek ki, alattvalóikat fegyverzik. Félnék, hogy a török és tatár is beleegyeledik. Goys ez ügyben Temesvárnak veszi útját Stambulba. A magyar kancellár Keyserstein ezredessel

Erdélybe megy s azt hiszik, egy úttal összeköttetésbe lép a felső magyar rendekkel. De az evangélikusok őt, az üldözés egy főokozóját nem szeretik.

Bécs, 1662. nov. 18/8. Ugyanaz.

A váci püspök, kit Váradon elfogtak, Temesváron meghalt okt. 28-án. Mondják, hogy Ali basa Hallert vasra verette, minden arra mutat, hogy a török magának szeretné Erdélyt.

A felső magyar rendek erősen szervezkednek.

(Melléklet: »Quid faciendum«, ha az elszéledő protestánsok nem fogadják el az országgyűlési végzéseket. 16. pont.)

Aus Tokaj 14 nov. 1662. (Schneidau.)

Zólyomit, ki a töröknek Dévát s Hunyad megyét ígérte, Fogarasba vitték fogságba. Haller kiszabadult s Törökországba ment. Megyesen Kucsuk basa az ur.

Kaschau, 16. dito.

Pálffy Tamás egri püspök őrzi várát, mert a nagyváradi basa 50,000 emberrel a magyarok ellen készül. Ujvárnál a polgárok nem eresztik be a katonákat, s a katonák előtt a polgár nem mutathatja magát, mintha ostrom volna. Néhány nap előtt szerződés jött létre, mely szerint mind két részről 12 ember járhat szabadon ki és be.

Bécs, 1662. nov. 29/dec. 9. Neumann jelentése.

Goys báró 24-ikén elutazott. Fagy miatt csak Komáromig jutott hajón, azontúl Temesvárig kocsin kell mennie, mi bajos. Sok posztót visz magával, hogy embereit magyar és dalmát módra öltöztethesse. Erdélyben nagy a zavar, mit a török felhasznál.

Bécs, 1662. dec. 23/13. Ugyanaz.

Apaffi török segélyvel akarja fenntartani magát, de maga török alattvalóvá válik. A Konstantinápolyból nov. 28-án elindult futár azon hírt hozza, hogy csak az Erdélyből kivonulás, Székelyhid átadása és Zerinvár lerontása biztosíthatja a békét.

Tokaj, 1662. dec. 12.

Kucsuk basa Megyesből Vásárhelyre ment téli szállásra. A mi őrségeink nagy hiányt szenvednek élelemben.

Pozsony, 1662. dec. 23. Forgács Gr. a végházak körüli falvakban szemlét tartott, mert Esztergomban 10,000 török áll készen.

Bécs, 1662. dec. 31.

Goys Esztergomon át Budára ment, 23-ikán ment át Pestre, innen Szolnokon át Temesvárra veszi útját. Ali basa zokon veszi Keyserstein küldetését Abafihoz. Abafi Zólyomit s még 2 előkelő embert lefejeztette. Schneidau parancsot kapott a Tiszához menni ezredéhez. Kevés reményt kötnek ahhoz, hogy Goys Ali basánál megy valamire.

Bécs, 1662. dec. 27. Neumann jelentése.

Az ezredek reductiojával abban hagytak, mert Goys küldetése az erdélyi viszonyokon hajótörést fog szenvedni és a francia fegyverkezés is fenyegető. A pápa futár által segélyt kért XIV. Lajos ellen.

Bécs, 1663. jan. 20/10. Neumann jelentése.

Azt mondják, Goys bárót nem is fogadja Ali basa. A legelőkelőbb magyar rendeket ide hívták, de ezek azt akarják, hogy Pozsonyban, per deputatos folyják a tanácskozás. Alsó-Magyarországból 17-én írják:

Az utolsó napokban Abafi nagy veszélyből menekült. Nem bocsátották őt be Görgény várába. A törökök és a Kurdany nevű oláhok szörnyen pusztítanak, mert Abaffi nem fizet. Mondják, Fogarast zálogba adja a szászoknak.

Bécs, 1663. jan. 24/febr. 3. Ugyanaz.

Rosz a béke-kilátás. A magyarok minden kezükbe eső németet leölnek. A császár néhány ezredet a spanyol szolgálatba adott. A török folyton készül a háborúra.

Az új váci püspök, Begedy Ferencz, az uraknál nagyon kedvelt. A pestis F. Magyarországon szünőfélben van.

P. S. Goys bárót nem fogadta Ali basa. Kérdeztette, van-e felhatalmazása a császári hadakat Erdélyből és a Felső megyékből kirendelni és midőn ezt tagadta, visszautasította.

Bécs, jan. 31/febr. 10. Ugyanaz.

Nagy a félelem, hogy a törökök Magyarországot előzőlik.

Pozsonyból febr. 3-ikáról írják. Abbafy Ali basával Váradról Aretánba ment. A nagyvezér megparancsolta neki, hogy szállja meg e véghelyet, mert a szultán magának akarja.

Bécs, 1663. febr. 14. 4. Ugyanaz.

Goys báró írja, hogy Ali basa fogadta őt, de felhatalmazásokat kért tőle, mi iránt utasításért futárt küldött ide. A török csak időt akar nyerni. Itt 20,000 embert akarnak toborzani.

Bécs, 1663. febr. 24/14. Ugyanaz.

Még sem egészen valószínűtlen a béke fenntartása. Székelyhid és Zerinvár képezik a főnehézséget. — A nádor márt. 18-ára összehívta a megyék követeit Beszterczebányára. Az evang. rendek követeket küldtek a nádorhoz várába, tiltakozni a múlt évi határozatok ellen. Ez őket a jövő gyűlésre utasította. De a követek fenntartották a tiltakozást. Mondják, hogy az evang. rendek fegyverkeznek.

Bécs, 1663. febr. 21/mart. 3. Ugyanaz.

Székelyhid ügyét valószínűen úgy döntenek el, hogy a várat lerontják.

Mádról 12-én írták, hogy a hajdu-városok meghódoltak a töröknek, ki minden fegyveresnek havonként 3 ftot ígér. A moldvaiak és erdélyiek parancsot vettek Ali basától, megtámadni a császári őrségeket.

Bécs, 1663. febr. 28/mart. 10. Ugyanaz.

Konstantinápolyból feleletet várnak, a török Erdélyt hajdani állapotjába akarja-e visszahelyezni és Székelyhidát át akarja-e engedni. Zerinvárt lerontanák.

»Agnoscit se Roma ream: miramur Amici.

Dum Gallus cantat, poenituisse Petrum.«

Bécs, 1663. mart. 7/17. Ugyanaz.

A törökök összegyűjtötték europai hadaikat, állítólag Dal-mácia. valószínűen Zerinvár ellen. A magyar főurakat e hó végére ide várják. Szeretnék békíteni őket. Ők azonban, különösen az evangélikusok, sokat követelnek.

Bécs, 1663. mart. 23/13. Ugyanaz.

A törököt úgy akarják kielégíteni, hogy Székelyhidát átadják neki, a hadat Erdélyből visszavonják és Zerinvárnak a Murán túl eső részét lerontják.

Pozsonyból 15-éről írják: Kucsuk basa 6000 törökkel és oláhval egész Erdélyt sarczolja. A rendek tanakodnak, hogyan fizessék az adót, de a békealku vége előtt nehezen történik valami.

Bécs, 1663. mart. 31/21. Ugyanaz.

Az udvar békét szeretne, de a nehéz feltételeknek ellenmondanak a magyar rendek. A nádor Pozsonyban van, csak kevés főúr gyűlt össze, a felső vidékről egy sem. A császár biztosokat küld Pozsonyba. A nádor erősen szólott a török béke ellen.

P. S. Az oláhok, moldvaiak és tatárok Belgrád felé indultak. A török tehát csellel él.

Bécs, 1663. mart. 28 apr. 7. Ugyanaz.

Április 5-én Rothal és Strozzi grófok és Hohenfeld báró, a pozsonyi cs. biztosok visszajöttek.

Előadták, hogy Székelyhidát el kell veszteni és Zeriu várt lerombolni, hogy Erdély előbbi helyzetében maradjon. Pálffy és a többi 4—5 mágnás nem állott reá. A magyarok Sz.-Györgyig követelik az idegen hadak kivonulását, különben maguk végzik. Nemrég újra volt csetepaté. Mondják, hogy Sztrozzi lesz a parancsnok.

Bécs, 1663. apr. 4/14. Neumann jelentése.

Mondják, Velence 12 évi fegyverszünetet kötött a törökkel, tehát nem Dalmatia ellen indul a sereg. A nádor ide jött. »Er hat die proposition wegen Zeckelhied und Serinwaar ad referendum angenommen, Es lassen aber die Stende schlechte lust spüren zusammen zu kommen, und werden ihres theils nicht einwilligen.«

Bécs, 1663. apr. 21 11. Neumann jelentése.

Strozzi csütörtökön F.-Magyarországba ment. Nemsokára 6000 ember követi az örökös tartományokból. A törökök Temesvár körül sereglenek. Ellenük 15,000 németet akarnak kiállítani, mi a magyaroknak nem fog tetszeni. Mondják, Montecuculi is oda megy, kire a nemzet nagyon haragszik.

Veszprém és Fehérvár közt szerencsés csetepaté volt.

Bécs, 1663. máj. 9.

A török három sereget szervez. Egyet Erdélybe a császári őrségek ellen, a másikat Serinvár ellen, a harmadikat Lengyelországba Abafi egy rokonának kiszabadítására.

Bécs, 1663. máj. 19 9. Neumann jelentése.

A török elleni készülődés nyugszik. A nagyvezér 60,000 emberrel Belgrádnál áll és hidat veret a Száván. Személyesen Zeriuvár ellen megy, melyet Zrínyi meg akar oltalmazni, ha 6000 embert küldenek segítségre. Ez ügyben maga járt itt. Varasd körül 8000 császári katona van. Kucsuk basát budai basává nevezték ki. A törökök nagy portyázásra készülnek, de a Felső megyék Strozzi és a nádor felszólítása daczára nem tesznek semmit.

Bécs, 1663. máj. 26¹⁶. Ugyanaz.

Junius 15-ike előtt a törökök nem mennek át a Dunán Julius 1-ére Kanizsába akar érni. Itt még nem mondtak le a béke reményéről, de erőlyesen készülnek. A hó vége felé az alsó magyar megyék követeit várják ide. A külvárosokat lerontják, az előre látható ostrom miatt.

Bécs, 1663. máj. 23 jun. 2. Ugyanaz.

Az alsó-magyarországi rendek szorgalmasan tanácskoznak az esztergomi érseknél. 12,000 embert ígérnek a hadjárat tartamára. Gr. Zrínyi 30,000-et, gr. Leslie szintén néhány ezeret. A felső magyar rendek még zavarognak és nem bíznak a nádorban.

Bécs, 1663. jun. 9 máj. 30. Ugyanaz.

Az alsó magyar rendek tiltakoztak a német katonaság behozása ellen, míg a háború nem tör ki. Maguk akarnak ellenállani, sikerükben azonban nem igen lehet bízni. Zrínyi újra portyázott, 200 törököt ölt le, 300-at nagy zsákmánnyal együtt Csáktornyába hozott. Folytatni akarja a kitöréseket és a török ellen megvédi a várat.

Bécs, jun. 13.

Gr. Zrínyi több sikertelen kísérletet tett a Száva hidja ellen. A basa ellene ment néhány 1000 emberrel, de egy szorosan nagy vereséget szenvedett.

Extract Schreibens aus Presburg 16 Juni 1663.

Ma kaptam a nádor levelét, melyben jelenti, hogy 10-én Kassán ünnepélyesen és szívesen fogadták. Mondta, hogy ő és Strozzi meg vannak bízva ő felségétől, véget vetni a német katonák garázdaságának.

Pozsony, 1663. jun. 22.

10-én a nádor Kassán a határok tábornokává tétetett és 26-ára személyes insurrectiot hirdetett, Pozsony m.-ben jul. 9-én lesz a szemle. A török sereg egy részét visszahívták Ázsiába, tehát a mi részünkről is tétováznak. 3000 esztergomi török meg akarta támadni 800 emberünket, kik Verebélyre mentek. Egy vén asszony elárulta a törökök szándékát. »S. Excell. H. General Gr. Serini hat jungst widerumb ein Heldenthath erwiesen, in dem einer seiner Diener sein Kleid angelegt, und die Türken auf Ihne in Meinung H. Gr. Sereni lebendig gefangen zu nehmen, stark gedrunge, Er auch albereit in ihren Händten gewest. Ist Er H. General selbst in den Hauffen gesetzt, die Türken zer-

treunnet, derselben vil nider gemacht und seine Diener wider befreyet.«

Bécs, 1663. jun. 17/27. Neumann jelentése.

A nagyvezér szándéka volt 18-án új st. szerint Belgrádból elindulni, 28-án, átmenni a Dunán. 20,000 ember előre ment. Gr. Zrinyi el van készülve. A nagyvezérhez futárt küldtek, ki megújítja az ajánlatokat, de többet nem ígér. Így a háború kitörése előre látható. Montecuculi Győrbe megy. Holst M.-Óvárt erősíti. Zrinyinek 20,000 embere van és a szomszéd ezredek is fogják segíteni. Batthiani és Zrinyi Péter grófokat tábornokokká nevezték ki.

Bécs, 1663. jun. 20/30. Ugyanaz.

Nagy a töröktől való félelem. A F. magyar rendek nem akarnak tenni semmit, míg elvett egyházaikat vissza nem adják. Ali basa Eszéken várja a nagyvezért. 2 — vagy 3 sereget indítanak. A császár ajánlja, hogy Erdélyt abbanhagyja, de ott keresztény fejedelem legyen, szintúgy a Tiszántúli megyéket és Székelyhidat, Zeriuvárt lerontatja. A nagyvezér minderre nem fog hallgatni (»ein muhtiger Mann von 32 Jahren.) Győr és Komárom fel van szerelve. M.-Óváron 12-én lesz a császári ezredek találkozója.

Bécs, jul. 14/4. Ugyanaz.

Kissé szűnik a nagy félelem. Az áradások tartóztatják a nagyvezért, a tatárok visszamentek, mert a muszka rájuk ütött, az erdélyiek és oláhok mentegetődznek. Veszprémnél és egyebütt megverték a törököt. M.-Óváron 25,000 német katona lesz együtt, 8—9000-nyi segélyt is várnak Hohenlohe alatt, és Portugal meghódítása, Evora bevétele után a spanyol is adhat pénzt. Ha ez nem volna, nem is mertek volna harczolni a török ellen.

Bécs, 1663. jul. 11/21. Ugyanaz.

Montecuculi itt volt a török ügyről referálni. A m.-óvári tábort eleséggel jól ellátják. A nagyvezér Budán van, 15,000 jancsár és 20,000 spahi a főereje, mindössze 50,000 a jó katonája, a többi nem sokat ér. Győrött, Komáromban és Érsekújvárott 12,000 ember táboroz. Komárom alatt erősített hidat vernek. Sütt szigetére 10,000 magyart küldenek. A birodalmi segélyt 10,000 emberre teszik. A Nyitrától keletre terjedő megyék a pesti és esztergomi törököket tartják szemmel. Nádasi, Batthiani s Eszterházi Győr és Komárom közt 30,000 embert vezetnek. A nádornál Kassa és Tokaj körül 5000 német van. Leslinél Varasd

körül 12,000 ember, közülök 5000 német. Zrínyi több mint 20,000 jó katonának parancsol. Spanyolországból rossz hír jött.

A tatárokat a lengyelek biztosították, hogy nem segítik a császárt.

Bécs, 1663. aug. 5/15. Ugyanaz

Gr. Forgács Érsekujvár alatt nagy vereséget szenvedett. A pozsonyi dandár egészen megsemmisült. Forgács és Pio kölcsönösen okozzák egymást. A török mindjárt Érsekujvárt is bevehetne volna, ha feltételezheti, hogy Forgács oly ügyetlen. Bizonyos, hogy a török főterve Érsekujvár bevételé, a mellett Morvába és Sléziába is betörnek. A tatárokkal az erdélyiek és oláhok is egyesülnek.

(Mell. jelentés a csatáról. Pálfi gr. vitéz volt, a többi nem. 1300 esett el 4000 közül, 12,000 török ellen. A lovasság 15 tisztet és 200 embert, a gyalogság 7 tisztet és 1050 közlegényt veszített, 4 ágyú és 2 mozsár is elveszett.

Bécs, 1663. aug. 18/8. Ugyanaz.

Lobkowitz herczeg Pozsonyban a nádorral tanácskozik. Forgács és Pio ügyét is előveszik. A mieink Óvártól Ers.-Ujvár felé indultak a Dunán át. A törökök már Érsekujvár alatt állnak, de az ostrom még nem kezdődött. A föld népét felhívják, hogy ne fusson előlük. A nagyvezér 15,000 embert küld Veszprém ellen. Hohenlohenek már 8000 gyalog és 4000 lovas katonája van. Zrínyi Kanizsát csellel be akarta venni, de Leslie megtagadta tőle a kívánt 3000 gyalogot. Mondják, hogy Puchheim hajók által elégette az esztergomi hidat és, hogy magyar katonái nagy kárt tettek a törökben.

Kolozsvár ostrom alatt van, felmentésre nincs remény. Rosz idők várhatók, ha nem jó segély.

Győr, 1663. aug. 20.

Az Érsekujvár körüli törökök hiányt szenvednek kenyérben, ezért nagy áldozattal is minden áron be akarják venni a várt.

E hó 13-án 6000 török megrohanta Zrínyi várát, de 200 embert elvesztett. A törökök majdnem meglepték a várat. 14-ikén Zrínyi kitört és a törököket 600-nyi veszteséggel Kanizsára űzte.

Bécs, 1663. aug. 22/12. Neumann jelentése.

Leslievel az udvar nincs megelégedve, mert Zrínyit nem segítette, noha az saját testvérét Péter grófot küldte hozzá. A Pozsonyon át a Vághoz menő sereg csak 15,000-nyi, Strozzi embereivel

együtt. »Obwol die Ungarn versprochen sich mit den Deutschen zu conjungiren und Newheusel helfen zu entsetzen, so kann man sich doch auf dieselben nicht verlassen, sondern muss das Absehen vornemblich auf die Deutschen genommen werden.« Érsekujvárhoz a jancsárok 50,000 lovas által védve közelednek. Az őrség 6000-nyi, jól el van látva, de a török nagyon vitézül küzd, és így néhány hét alatt elveszhet a vár, mi Morvát és Sléziát is nagy veszélylyel fenyegeti. Azt mondják, a török Kremst és Steint meg akarja szállani s a Dunát elzárni. A tatárok F.-Magyarországhban Abaffihoz fognak csatlakozni. A komáromiak terve az esztergomi hid ellen nem sikerült.

Estratto del Campo Turc hesco sotto Strigonio dalli 7. d'Agosto 1663.

Minden hiányzik, csak hus van. Egy ember 50 asper árú kenyérrel sem lakhatik jó. A Duna másik partján többet ígérnek. »Domani passerem tutti, in 3 giorni saremo sotto Neuheusel, si trova uno che promette di cavare l'acqua dalla fossa, perche sà dove si cava.« A tatárok a bányavárosokat s Kassát akarják elfoglalni. »Si dice per tutto, che li Ongari sono disgustati di S. Mta Cesarea.«

P. S. Ma reggel Forgács 5—6000 magyarral és 1000 némettel megtámadta a hidat. Majdnem mind elveszett. Magam több mint 1800 foglyot láttam. A nagyvezér 500-at levágatott. Kár volt nem két nap előtt tenni e kísérletet. — A tatárokkal 6000 lovas kozák is betört.

Bécs, 1663. aug. 15/25. Neumann.

Nádasdi országbíró azon hirt hozta, hogy Érsekujvár nem tarthatja magát és a magyarok megadásra gondolnak. Rothal gr. elkísérte, hogy az összegyűlt magyar rendeket fegyverfogásra bírja. Tegnap kedvező hírek jöttek Érsekujvár felől. A törökök egy roppant ágyúját megsemmisítették. A török 60,000 emberrel készült a mieink ellen, kik Pozsonyban akarnak védő állást foglalni. A lengyelektől segílyt vártak s Lubomirsky hg maga ígért 15,000 embert, de nem történik semmi. A birodalmi készület sem halad. Szeretnék, ha nem Forgács, Pio és de Grave parancsolnának Ujvárott. Zrínyi uj támadást vár. A tatárokat küldik ellene. Ha segítenék, ő másokat is segíthetne. Ezért Leslie 2 német ezredét parancsa alá helyezték. A muszkák közbenjárást kértek a lengyeleknél és pénz- és hadsegélyt ígértek.

Bécs, 1663. aug. 29/19. Neumann jelentése.

Ma, a törökök szerencsenapján, rohamot várnak Érsekujvárra. 24-ikén az őrség megesküdött, hogy az utolsó csepp vérig védi a várat és mindenkit leöl, ki megadásra gondol. Spork egy

kémszemléjénél 100 embert elvesztett. Ellenben Eszterházi Zsigmond Serényi Andrással 700 törököt megtámadott, nagy részüket levágta és roppant zsákmányra tett szert. A Vág mellett naponkint van csetepaté, fontosabb nem történt, »wegen unterschiedlicher competenzien zwischen den Gespanschaften des Adels und den Magnaten«.

Bécs, 1663. sept. 1/aug. 22. Ugyanaz.

Érsekujvár erősen védi magát. Az ágyúzás nem tett kárt. Azt hiszik, hogy még 3—4 hétig egyedül is tarthatja magát a vár. Általános népfelkelést hirdettek, de kevés a jó altiszt. 200 huszár Buda s Belgrád közt 50 török társzekeret elvett. A bosnya basa levelét a nagyvezérhez is elfogták, melyben írja, hogy alattvalói zavarognak s nem küldhet segélyt, sőt szüksége van még néhány 1000 emberre a felkelők ellen. Zrínyi bizonyára fel fogja használni ezt a jó alkalmat.

Bécs, 1663. sept. 5.

A győri huszárok többnyire francia pénzt találtak a törököknél. Mondják, hogy Zrínyi 60,000 emberrel Törökországba tört és több várat vett be. Most Babocsát ostromolják. A tatárok 3-án Sintánál magyar segélylyel átmentek a Vágon és Schack ezredest visszaverték.

Bécs, 1663. sept. 15/5. Neumann jelentése.

A Dunántúli megyékben 12., 13. és 14-ikén volt szemle. Veszprém, Pápa s Tata a gyűlhelyek. Zrínyi horvátjai is oda vonulnak. Strozzi is szeretne oda menni. A tatárok Morvaországban erősen pusztítottak, a Fehér-hegy nem volt elsánczolva. Már visszamentek. Némelyek ajánlkoztak, hogy a Nyitra folyót úgy megáraszttják, hogy elseperje a török tábornok. Puchheim sok kárt tesz a töröknek. »Innerhalb 3 Wochen wird man sehen, wie des Gr. Serini entreprise wird ablaufen, sonst wenn es mislingen sollte, was Gott verhüte, würden die Ungarn nicht die letzten sein, in diese Lande einzubrechen, dessen sich Ihrer viel lengst vernehmen lassen, bey den Streif in Mähren haben sich viel Gräntzhuszaren befunden.« A nagyvezér Nagy-Szombaton akar telelni.

Bécs, 1663. sept. 9/19. Ugyanaz.

Azt mondják, a nagyvezér csak 23-ikáig fogja folytatni az ostromot, ha nem sikerül addig, Stajer felé pusztít s téli szállásra megy. Itt tegnap nagy rémülés volt, hogy 20000 tatár a Fehér-hegyen átment, vak láрма volt, okául az szolgált, hogy Pálfi magyarjai és egy horvát ezred kölcsönösen tatároknak nézték egy-

mást. Félnék, hogy a törökök, ha Érsekújvárral felhagynak, Pozsonyt fogják megrohanni. A morva és osztrák parasztok az erdőkbe szöktek és nem engedelmeskednek. Nagy drágaság várható. Zrínyi felszólítására sem kelnek fel a magyarok, különösen ott, hol német katonaság áll. Nem akarják családjaikat az idegenre bízni. Így az egész ország elvesztése várható. »Es scheint dass es an rechtschaffener anordnung dis ohrts guten theils ermanglen will.«

Bécs, 1663. okt. 4 14. Ugyanaz.

Érsekújvár feladásánál az árulás is működött közre. A pápai nuncius 50,000 koronás aranyat hozott. — Lubomirski 8000 embert hozott a török ellen. Gr. Tököli már 15,000 embert ajánlott volt fel a császárnak, de Érsekújvár eleste hírére e sereg eloszlott. A törökök N.-Szombatot és Csallóközt fenyegetik.

Bécs, 1663. okt. 16.

Azt remélik 20,000 lengyel betör Erdélybe, de nem nagy a bizalom.

Regensburg, 1663. okt. 25/15. Neumann jelentése.

Nyitra minden ellenállás nélkül megadta magát a püspök parancsára, ki az érsek, Nádasdi és Eszterházi mellett a mult országgyűlésen fő ellensége volt a protestansoknak. »Diese sagen, hat der Türk Oberhand, so wollen wir Vns lieber in der Güte ergeben, hat der Keyser den Sieg, so kommen wier umb unsere Freyheit sonderlich in Religionssachen so beym Türken noch eher zu erhalten Ihnen einbilden.« Nyitra és Galgóc ép oly ontosak, mint Ujvár. 160,000 török Morva és Garan közt fog telelni, a nagyvezér 30,000 emberrel átment a jobb partra. Zrínyinek csak 14,000 embere van. Nem fér össze Montecuculival. A császár idejövetelét várják, hogy elintézzzen mindent. Porzia hg. bukófélben van.

(Mell. Érsekújvári diarium.)

Regensburg, 1663. nov. 8. oct. 24. Ugyanaz.

A törökök Galgóczot lerontották, Nyitrát 2000 emberrel megszállották. Pozsonyt erősítik, a polgárok nagy kárt szenvedtek és vallásukat féltik. »Wan man hierin den Ungarn nicht satisfaction gibt, — so wird wider den Türken nichts zu richten sein, wan man auch noch so vil Völcker hireinschickte. Welches der H. Gr. Nicolaus Serini wol begriff und etliche Ewang. Prediger ins Lager beruffen lassen, — denen andere von den Gespan-

schaften nachgefolgt.« Eszterházi és Nádasdi ellenben folytatják a reformatiot.

Regensburg, 1663. nov. 12/22. Ugyanaz.

Souches 8000 gyalogot és ezer lovast vezet Trencsénen át a bányavárosok segélyére. 8000 magyar egyesült vele. Zrinyi elhagyja a Csallóközt, hol Montecuculi ezredei fognak szálászolni.

Most este jó hír, hogy Nógrád és Léva elveszett. Ugy látszik, télen úgy készülnek a törökök, hogy nyáron Bécs ellen mehessenek.

Regensburg, 1663. nov. 19/29. Ugyanaz.

A magyarok nem adnak a császáriaknak semmit, úgy, hogy ezek erővel vesznek mindent. De azért zsarnokságukat nem lehet szépíteni. »Ist ganz Ungarn als verlohren zu schätzen, wofern nicht im Frühjahr eine considerable Macht zusammen gebracht wird.«

Ruckendorff, nov. 1663.

Ha a németek harczolni jöttek volna hozzánk, győzelmet arattunk volna, örök hűtlenségük okozza vesztünket. Midőn a táborból visszajöttem, láttam, hogy a német törökök jószágaimat kifosztották, az egyházat betörték, a nőket gyalázták »und wie bestien gehandelt« Galgócson a török visszaadta az evang. templomot, különben is minden módon kedvez. A nagyvezér 70,000 emberrel Tata és Veszprém ellen megy.

Regensburg, dec. 6/nov. 26. Neumann jelentése.

Békére gondolnak. A török visszaadná Újvárt, ha Abaffit elismerik Erdély és a 7 megye urának. Ugy látszik azonban, a nagyvezér csak ámitni akar.

Ha Abaffit királylyá teszik is, nem várhat más jutalmat, mint minőt Szepesi János és fia vett Szulejmantól.

Regensburg, 1663. dec. 10/20. Ugyanaz.

Nagy lármát csaptak Zrinyi egy csatája felől Pápánál, minden alap nélkül. Gr. Zrinyi Péter újra megjelent. A törökök Zrinyi Szigete ellen készülnek. Rothal tanakodott Nádasdival és a nádorral.

Regensburg, 1663. dec. 31. Ugyanaz.

Székelvíd felől nincs biztos hír. Az alsó magyar városok kétségbeestek, és ha a vizek befagytak, sok közülök és sok magyar nemes meg fog hódolni.

(Mellékelve gunyirat Portia bukásáról). Azonfelül:

„*Apollinis censura, De Consiliariis Regni Portiniae, quam diverso modo ei noceant.* (Chiffre.)

Portia	cunctando.
Lobkovitz	jocando.
Auersberg	intricando.
Gonzaga	connivendo.
Schwarzenberg	dissimulando.
Öttingen	scrupulando.
Lamberg	otiando.
Rotal	negotiendo,
Starenberg	Fabulando.
Leslie	Commessando.
Abensberg	Tergiversando.
Montecuculi	Metuendo.
Nostitz	Argutando.
Sintzendorf (Cammerpräs.)	Mutuando.
Sintzendorf (Hofkantzler).	Ignorando.
Walderndorf (Vice-Kanzler)	Communicando.
Dietrichstein	Ludendo.

Regensburg, 1664. jan. 7/17. Neumann jelentése.

Zrinyi hirdetett győzelme valószínűen nem igen fontos. Belgrádból Reninger tolmácsa jött, ki hirdeti, mennyire készülnek ott. Békealkuról nem hallik semmi.

Most jó hire, hogy Zrinyi nem foglalta el sem Szigetet, sem Pécsét, de elégette az eszéki hidat, úgy, hogy könnyen lehet majd e helyeket és Kanizsát bevenni.

Regensburg, febr. 28/18. 1663. Ugyanaz.

Nagyon örülnek, hogy a franczia király kibékült a pápával. Segélyt remélnek a pápától.

(Mell.): nyomtatás 1 iv 4°. »Extract Ihrer Excellenz Herrn General — Graffen von Hohenloe an den Löbl. Allianz rath zu Regensburg gethanen Schreibens Bettaw feb. 20. 1664. (Zrinyi nagy hadjárata az eszéki hid és Pécs ellen.)

Regensburg, 1664. mart. 6/febr. 25. Ugyanaz.

Montecuculi 8 nap alatt itt lesz. Le akar mondani és udvari hivatalt szánnak neki.

(Mell.): Diarium Zrinyi hadjáratáról jan. 21., febr. 9 Zrinyi a haditanácsnak írta, hogy ha 14,000 gyalogra, 2000 lovasra, és az ostromhoz szükséges szerekre számíthatna, Kanizsát venné ostrom alá.

Regensburg, 1664. mart. 17/27. Ugyanaz.

A török folyton Bécs felé tör. Montecuculi itt van. General lieutenanttá akarják kinevezni. Leslie Rómába megy, helyette Zrinyi lesz varasdi tábornok.

Regensburg, 1664. mart. 31/apr. 10. Ugyanaz.

Kanizsát hír szerint megrohanták. Nehezen van ott meg minden ostromló szer. Montecuculi panaszkodik, hogy már 19 nap óta nem tudja, miért hívták ide. A felső német kerületek katonasága május vége előtt nehezen lesz Magyarországon. A francziák utnak indultak.

Kreutz, 1664. apr. 31.

Zrinyi Kanizsa felé ment kémszemlére, csak a németeket várja, mi készen állunk. Nincs takarmány a nagy szárazság miatt, különben már Törökországban volnánk, hol nagyon félnek.

Regensburg, apr. 21/máj. 1. Neumann jelentése.

Souches 12 nap alatt remélte Nyitra bevételét, az idő elfolyt, hír nem jött. A hely nincs jól felszerelve. Strozzi 2000 emberrel megjelent Kanizsa előtt.

Regensburg, máj. 8/apr. 28. Ugyanaz.

Május 3-án Nyitra oly feltételek alatt adta át magát, mint Érsekújvár a töröknek. A török nagyon ért az ellenaknához. Souches azt mondja, még 3000 emberrel 14 nap alatt Esztergomot is beveszi vagy fejét veszti. Feldmarsall lett.

Zrinyi elfoglalta Kanizsa egy ravelinjét.

Regensburg, máj. 5/15. Ugyanaz.

A császár Linzben fogja elvárni a magyar ügyek fejlődését. Tegnap ért ide a frank kerület 1800 gyalogja. Azt mondják, 400,000 török készül betörni. Mások szerint Ausztriának nem kell félni, mert kevés lesz a tatár és Dunán túl még több várat fognak elfoglalni addig.

Máj. 12/22. Ugyanaz.

A francziák már Philipsburgnál vannak. Konstantinápolyból mart. 30-ikáról írják (tán Brenner, ki aug. 4-én fogságba esett). A drinápolyi táborban nagy a félelem, a nép nagyon elégedetlen a háborúval. Mindössze 300,000 ember készül betörni.

A szultán 2 követet küldött a nagyvezér táborába titokban, megtudni a hangulatot, kik közül az egyik híven leírt minden rosztat. (Sok melléklet Kanizsa ostromáról).

Regensburg, 1664. máj. 26/jún. 5. Ugyanaz.

Tegnap hire járt, hogy Kanizsa múlt hó 28-án megadta magát. Bécsből 31-ikéről írják: Rappach ezredes és Kis Forgács 25-én nagy portyázás után szerencsésen visszajöttek. Sziget és Pécs közt 15,000 török van. 24-én nagy kitörés volt Zrinyi sátra felé, de visszaveretett, úgy hogy csak kevés menekült el. Minden nagyon olcsó, egy font hús 6 krajczár, egy meszely jó bor 12 kr, 1 nagy kenyér 10 kr, egy ökör vagy tehén egy tallér vagy 2 frt, egy ló 3—4—5 frt.

A törökök Érsekujvárt ellátták és visszamentek Esztergomba, Souches lovaskapitánya ezt nem akadályozta meg. Souches Léva ellen fordul, a törökök pedig tán Kanizsa felmentésére.

P. S. A m.-óvári táborból 6000 embert Kanizsa ostromára rendeltek. A megyék 12,000 embert gyűjtenek Pápa és Veszprém körül. Tán a mieink Esztergomot támadják meg, hogy a törököt Szigettől elvonják.

Regensburg, jún. 16/6. Ugyanaz.

Strozzi gróf elesett, miután vitézül visszaverte a török túlnyomó seregét. Sparr, Montecuculi és Spork csatára készülnek. Félnek, hogy az ellenség Grác felé indul.

Regensburg, jún. 19/9. Ugyanaz.

A kanizsai ostrom relatioját magyar írta, ki nemzetének kedvez. Más tudósítások a magyarokat okozzák, hogy gyorsan elmenekültek. A török táborban 30 nagy ágyú volt. Zrinyitől futár jött, hogy a törökök Serinvárt erősen ágyuzzák, ha 3—4 nap alatt nem jó segély, elvesz a vár. A császári katonaság Óvárról nehezen mehetett oly gyorsan oda. Lévát bevették, Rothal írja, hogy Abaffi hozzánk akar pártolni, mi nehezen igaz. Bécsben nagy a zavar.

Jun. 30/jul. 10. Ugyanaz.

Zerinvár jun. 30/20-án 9 órakor délelőtt elveszett. Sok derék ember esett el. Ha a birodalmi hadak megérkeznek, csatára kerül a dolog. »Es ist zu besorgen, dass die Ungarn sich zu desperaten consiliis resolviren dörrften, als die sich beklagen, dass Sie bishero anstat hülff und rettung von der Montecuculischen armée, nichts als Veroedung und Ruin ausgestanden hätten.«

Jul. 7/17. Ugyanaz.

A török sereg nagy része a Duna felé megy. Stajer felé csak portyázni fognak. Zrinyi 11-én Bécsbe jött és az érsekkel tanakodott, hogyan adja elő a császárnak a jelen állapotot. Az udvar békére gondol, mert a török úgy is elérte célját: Zerinvár lerontását.

Jul. 24/14. Ugyanaz.

A magyar ügyek mind rosszabbul mennek. Komárom megadta magát, de a török nem tartotta meg a szerződést. Ha Pápa és Veszprém elvész, a rábaközi hajduk, kik nagyon vitézül harczoltak, el fognak pártolni, a Csallóköz elfoglalása Pozsonyt fenyegeti. Nagy a vágy olcsó béke után.

1664. jun. 2/12. Ugyanaz.

Kanizsa ostromával fel kellett hagyni. »Es ist zu besorgen, dass die Ungarn sich zum Turcken Beklagen dorfften, und das Üble Gesindel alle miteinander ein und durch zu brechen Gelegenheit suchen möchte.« A pápa még nem küldött semmit.

Bécs, 1664. aug. 13/3. Ugyanaz.

Souches panaszkodik, hogy 3 legjobb ezredét Montecuculihoz küldték. Zrinyi elégedetlenül utazott el. Felső-Magyarországban is nagy a zavar.

Bécs, aug. 27/17. Ugyanaz.

Hétfőn a seregnek Sopronból el kellett volna indulnia Péntekre halasztották. A katonák óhajtják a csatát.

Bécs, sept. 6/aug. 27. Ugyanaz.

A törökök Érsekujvárt élelmezték, mit Heister könnyen megakadályozhatott volna. Souches nem bír Montecuculival meggyezni.

Regensburg, 1664. jul. 31/21. Ugyanaz.

Várják nagyon, mit végez gr. Zrinyi Péter. Ez nem rég a Kulpánál 3000 törököt tett semmivé.

Bécs, 1664. sept. 10/aug. 31. Ugyanaz.

Nagy a béke utáni óhaj, mire a spanyol király várható elhunyt nagy befolyással van.

Bécs, oct. 8/sept. 28. Ugyanaz.

A kapigi basát vasárnap fogadta Lobkovitz. A magyarok Kassán gyűlést fognak tartani, mert tudtokon kívül kötöttek békét. Zrinyi Németujvárra ment Batthianihoz. Úgy látszik, a felső megyékkel tartanak, az érsek, a kancellár, Nádasdi és Eszterházi ellen.

Nem akarnak többé sehol sem magyar őrseget. Kérdés, kivihető-e ez?

Okt. 15/5. Ugyanaz.

A magyarok még nem békültek ki a békével. Az országgyűlés, ha összejő, Sopronban lesz. Nem igaz, hogy Zrinyi kibékült a basákkal, sőt nem rég újra nagy kárt okozott nekik.

Okt. 18/8. Ugyanaz.

A magyar rendek nem akarják a békét. Az idegen sereg beszállásolása nem lesz baj nélkül.

Nov. 8/okt. 29. Ugyanaz.

»Den 24/14 nov. ist man der Ungarischen Stände noch gewärtig.« A felső rendek békésebbek, mert Erdély kívánságuk szerinti állapotban van, az alsók mindig az udvarra szorulnak és így nyugalom lesz, ha a vallás reformatiót elhagyják.

Nov. 15/5. Ugyanaz.

»Die Ungarischen Stände werden sich zum Theil gen den 24-ten h. hier einfinden, continuiren Ihre lamentationes wegen Neuheusel noch immerfort.« Beküldök egy új könyvecskét az erdélyi zavarokról. (Ez nincs meg.)

Nov. 9/9.: »Von den Ungarischen Ständen werden ausser denen, so in der höhe sein und vom Hofe dependiren, wol wenig erscheinen.«

Bécs, 1664, dec. 3/nov. 23. Neumann jelentése.

A nádor, az érsek, Nádasdi, Zrinyi Péter és más főurak tegnap tanakodtak, hogyan adják elő panaszukat a béke ellen. Különösen Érsekújvár visszaszerzésétől nem akarnak elállani »wozu es aber schlechtes Ansehen hat.« Porzia hg. Oppelnt és Ratibort akarja megszerezni.

(Mellékelve.) »ein nicht übel gemachtes Sonetto, (Zrinyi halálára.)

Bécs, dec. 6/nov. 26. Ugyanaz.

A magyar urak tanácskozásáról nem hallatszik semmi csak az, hogy előadták nekik a béke okait, és azt, hogy vállalják el az új és a régi várak karban tartását. A Dunántúli kisebb

városok követei jártak itt »welche praeoccupando sich entschuldigen und verwahren zum Fall sie dem Türcken in huldigen genöthigt wären, solches nicht übel auffzunehmen, denn sie sousten bey dem Ihrigen nicht bleiben könnten.«

Bécs, 1664. dec. 10.

A kanizsai, szigeti s pécsi törökök Zrínyi miatt 3 napi ünnepet ülték. A felső megyék Székelyhidat a császár kezébe akarják játszani.

A mágnások nem adták be feleletüket a császári propositiókra. Folyton gyűléseznek még a nádornál és érseknél.

Bécs, 1664. dec. 13.

— »In der newlich denen anwesenden Ungarischen H. Magnatibus eingereichten proposition begehren I. K. M. 1. das alle hostilitäten an denen Gränzen sollen eingestellt werden. 2. Aus diesen 3 orthen, Schinda, Wolfsbrugg oder Gutto eines zu einer Gränzfestung anstadt Newhausel zu denominirn, und dann alle materialien zu beschaffen. 3. Die erbauungs Unkosten solten die Ungarn die Helffte aus Ihrer Cammers und die Helffte Ihr. K. M. beytragen. 4. Eben die Besatzung sollte die Bezahlung halben Theil von I. K. M., halben Theil von den Hungarn verpflaget werden.« Eziránt az urak a megyék véleményét kéri ki.

Bécs, dec. 3/13. Neumann jelentése.

Zatmárból írják, hogy a határon nem tudnak megegyezni. Rothal Kassára ment. Az itteni magyar conferentia sem halad, a nádor 6. 16-án Pozsonyon át a Felsővidékre megy. Igen nagy a veszély, ha Érsekújvár török kézen marad. Nyíltan mondják, hogy így a pozsonyiaknak is meg kell hódolniok, ha szőlőhegyeikbe ki akarnak menni. »Man wird über den geschlossenen Frieden je länger je mehr bestürzt. Bey vergangenen Landtag hat man die Evangelische auch rudement tractirt, so den Türcken ins Land gezogen. Jetz sehen die Pfaffen was sie darmit und den Ragoczy zu strafen ausgerichtet haben, weil sie eben so wol mitleiden müssen.

Bécs, 1664. dec. 13.

A magyarok beadták replikájukat. Előadják a békébe nem egyezésük okait oly módon, »dass I. K. M. in Vernembung derselben nit wenig bestürzt werden, weil man penetriren kann, lassen sich vernehmen, dass zu besorgen, es werde ganz Ungarn sich entpöhren.« Az érsekújvári basa a morva határig akar terjeszkedni. Alig marad valami Alsó-Magyarországból. E mellett kéri még, hogy országgyűlés határozzon a béke ügyében, és

hogy a portához küldendő internuncius Érsekujvár lerontását vagy visszaadását eszközölje ki.

Principis Porciae responsum ad instantiam Ablegatorum comitatum Nitriensis, Trinschiniensis et Barsiensis ratione deditionis apud suam Majestatem datum.

»Comitatum Ablegati unius unciae rationem non habent, vel alii, qui hanc cum Turcis a sua Majestate conclusam pacem improbant: Si ego iudex vester essem absolverem Turcas et vos condemnarem, quia vos illos continue infestatis et irritatis, facileque aliae gentes ad pacem componuntur, Hungari sunt valde durae cervicis et rancorem servant. Quoad deditionem potest in ea esse aliqua conniventia, quia exinde suae Majestati nihil decedit, cum nihil a vobis expectet.«

Közli: DR. MARCZALI HENRIK.

A TELEKIEK LEVÉLTÁRÁBÓL.

Nagy és hatalmas emberek halála után az árván maradt család rendesen nagy és erős megpróbáltatásokon megy keresztül. Így történt ez Teleky Mihály özvegyével Vér Judittal is; de a szegény asszony tudott módot találni abban, hogy a családot fenyegető veszélyeket elfordítsa. De nemcsak őt, a Teleky Mihály által hátrahagyott levéltárt is megtámadták elébb a kuruczok, utóbb a labanczok tudván, hogy a legközelebb mult történetéhez az okmányok ott vannak megőrizve. A levéltár mai állása tanuskodik, hogy az özvegy együtt tudta tartani azt, mit férje összegyűjtött. Érdekesnek tartjuk az alább következő adatokat közzétenni.

1.

1690. sept. 10.

Alázatos szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint jó asszonyomnak.

Sok félelmek, veszedelmek között visszatérő utamban is isten ő felsége megtartván, a mint tőlem lehetett, nem voltam kegyelmed dolgairól feledékeny s akarnám ha mindeneket kegyelmednek megírhatnék, de nem lehet, elég az hogy kegyelmednek nem kell kétségben esni a mlgs fejedelem ő nga kegyelmessége iránt, kivált ha kegyelmed magát az szerint alkalmaztatja, amint én elmémet adtam kegyelmednek. Vaji Mihály úrammal ő kegyelmével együtt mit irtunk volt Petrőczy urumnak ő nagyságának és ő nsga mi választ tett, kegyelmednek elküldöttem. Több becsületes emberek is ígérték kegyelmedhez s árváihoz jó akaratjokat. Hogy kegyelmed jószági ne pusztíttassanak, annál inkább el ne égettessenek, ő nsga keményen megparancsoltatta. Én javallanám Salvaguárdákra lenne gondjok klmed tiszteinek. Vaji uram ő klme nem kételkedik kegyelmed ígirt jó akaratjában, szives se-

gítóje ő kegyelme is klmed dolgainak. Én pedig, ha miben lehetne, tovább is kívánnám meg bizonyítani, hogy nem voltam haszontalan szolgája kegyelmednek. Isten kegyelmedet éltesse, vigasztalja s adjon erőt ritka példája meglátogatásának elviseelésére. Kőhalom mellett. 10 szeptember 1690. Kegyelmed alá-
zatos szolgája

Komáromi János mp.

Külszím: Néhai méltóságos ur Teleki Mihály uram keserves özvegyének tekintetes nemzetes Vér Judit asszonynek jó asszonyomnak.

2.

1690. sept. 11.

Édes asszonyom.

Élek kegyelmed szolgálatjára még eddig. Kárvallásim sokak, de isten mást ad helyében. Javallanám mind Gernyeszegre, mind más házaihoz parancsolna kegyelmed jönének Salvaguardákért, reméllem, hogy adatnának az fejedelem ő nsga kegyelmességéből. Ha mire elégséges leszek mind kegyelmednek, mind szerelmesinek, kész vagyok szolgálni. Isten kegyelmedet éltesse s segélye arra, hogy véletlen megkeseredését viselhesse békeséges szívvel. Lebleki táborrul. 11 Septembris 1690. Kegyelmed engedelmes szolgája

Vay Mihály mp.

3.

1690. sept. 11.

Mint nekem jó asszonyomnak stb.

Istennek hálá békével visszajöttem, az mlgs fejedelem kegyelmes urunk ő nsgának kegyelmed alázatosságát s könyörgését megjelentettem. Ugy látom, mint mások, mindenek előtt, úgy kegyelmed s árvái előtt is könyörületességre nyílnak az ő nsga ajtai, kívált ha kegyelmed azt cselekszi, a mint elmémet kegyelmednek kiadtam, és bizony az ő nsga fejedelmi kegyelmességét nem kevésbé közelíti magához kegyelmed, ha mennél hamarább azokat az régi dolgokat is, melyek Bethlen Gábor fejedelemnek, úgy az öreg Rákóczi György s több fejedelmeknek is idejekben akár hadakozások, akár békeség csinálásokkor estenek, tractákat, leveleket, nevezetesen Bethlen Gábornak az magairásit, egyéb régi írásban lévő dolgokat, más ez elmúlt esztendőkbeli az két császárokkal, francia, lengyel királyokkal lött dolgokat kegyelmed ő nsgának megküldi, melyekről nevezetesen parancsolt is ő nsga, hogy kegyelmednek irjak és minthogy megértette ő nsga, hogy Erdélyben lévő jószági kegyelmeteknek ma-

gok keresménye, mint, kitül, kit miformán keresett kegyelmetek, arrul is írásbeli világos tudositást kíván ő nsga s megérthetőleg valót mindenik jószágá iránt. Erős parancsolatot adott ki ő nsga, hogy kegyelmed jószágit ne égessék, pusztítsák. Úgy látom, sokra veheti kelmed ő nsgát maga alkalmaztatásával s könyörgésével. Azoknak az régi írásoknak s dolgok leirt folyásiknak mi hasznát veszi azonkívül is kegyelmetek, ő nsga sem egyébért kívánja, hanem ez ő nsga előtt levő nagy dolgaiban világositást kíván venni, kívált az Bethlen Gábor dolgaibul, belőlök.

Ezt már magamtul javallom kegyelmednek, hogy annyival is inkább hajthassa magához kegyelmed az ő nsga kegyelmességét, ne késsék kegyelmed valami szép lovakkal, paripákkal kedvét keresni ő nsgának, ha Kővárban vannak is, könnyű azoknak kihozatása, mert klmed emberi jó kisírókkal elhozhatják; hadakozó ember lévén ő nsga, az jó lovak, paripák többet nyomnak ő nsga előtt sok aranyból, ezüstnél. Nagyobb kedvességet is találnak; már Kővárból kimenvén az német praesidium, nem tudom ki tenne akadályt elhozatásokban is. Egyébiránt is adott az isten kegyelmednek elég értelmet maga s szerelmes árvái javok megmaradások munkálódására, kit én szívesen kívánok s vékony tehetségem szerint munkálódom is, de az egy könyörgésnél egyebet nem tehetek és az alkalmatosságoknak kegyelmednek való megjelentésénél.

Az én istenem tanítsa meg kegyelmedet jobban is mind jóvára, vigasztalja s adjon erőt elégségest szomorúságának elviselésére. Leblek mellett, 11 szeptember 1690.

Kegyelmed alázatos rabszolgája

Komáromi János mp.

Külsőim: mint az első levélnél.

4.

1690. sept. 21.

Ajánlom kegyelmednek, mint jó asszonyomnak stb.

Ez előtt két ízben irt leveleim gondolom kegyelmedhez nem mehettek, hogy semmi válaszáat kegyelmednek nem vehettem, melyeket én nem magamtul irtam volt, hanem kegyelmes urunk ő nsga méltóságos parancsolatjából, azért ez elébb megírt dolgokat írom meg kegyelmetekhez való kötelességemből.

Ő nsga az szegény urunk elmulása után, hogy kegyelmedhez kész volt az kegyelmességre, megtapasztalhatta elsőben is a testnek a harczhelyen való felkerestetéséből s kegyelmednek megadatásából; azután kegyelmednek jószágainak fel nem prédáltatásokból és el nem égettetésekéből, és noha egynehányan szorgozták rá, kérték, mindez ideig senkinek nem adásából,

kegyelmed s szerelmesinek abban a helyben való meg nem háborításából, úgy hogy azon az uton, melyet én kegyelmednek mutattam, sokra vehette volna kegyelmed maga, szerelmi s javai megmaraszthatása iránt ő nságát. Immár pedig ennyi kegyelmes-ségének mutatói után nem látván semmi jelt és alkalmaztatást sem kegyelmed, sem szerelmi, sem kegyelmed körülvalók részéről, úgy látom ellenkezőre láttatik változni ő nságában az eddig önkényrűn való várakozás és mutatott kegyelmesség.

Ha kegyelmedet s árváit nem szánnám, nékem ezen dologhoz mi szóm volna? Annyival inkább parancsolatom is lévén azért reá. Javallom édes asszonyom kegyelmednek, tekintse maga s szerelmi jövődöbeli károkat, romlásokat, kezdjenek ő nsga iránt való magok alkalmaztatásokhoz, melyből ő nsga kegyelme-tek engedelmeskedésének tapasztalható jelét érezhesse. Más-ként már ő nsga az egész ország három nemzetből álló Statusi-túl fejedelemmé választatván, úgy látom nemsokára azok ellen, kik magokat elrejtették s ő nsgának ellenében vetették, olyan dolgokat tett fel magában elkövetetni, melyet mind magok s mind maradékjok örökösön megsiratnak és félek kegyelme-tek azon utolsóbb keserűsége is nehezebb ne legyen az elsőnél. Az én istenem tanítsa meg kegyelmedet és az kelmed mellett lévőket édes asszonyom az mi legnagyobb javokra s megmaradásokra való s vigasztalja meg kegyelmedet s szerelmesit szomorúságiban. Rosnyó mellett, Keresztyénsziget között 21 szeptember, 1690.

Kegyelmed alázasos rabszolgája
Komáromi János mp.

Külczim : mint az első levélnél.

5.

1690. sept. 24.

Édes asszonyom!

Nem türhetem, hogy ne panaszoljam kegyelmednek. Eljövetelem után egy néhány embertől értettem minémü mocsokkal illettek némely kegyelmed körül lévő emberek, hogy mi Vayi Mihály urammal az harczon magunk fogattuk el magunkat, hanis emberek vagyunk mind az ketten; engemet, hogy mikor az szegény uram testét oda vittem, ki kémnek, ki követnek mondott és az mi keservesebben esett, még az ur Bánfi Pál uram is lövöldözésre, fővételre sententiazott. Bizony én, hogy az szegény urat s kegyelme-tek annyit szolgáltam, fejemet szegényért utolsó szükségében is halálra vetettem; sőt ha mi Vayi Mihály urammal nem lettünk volna, az testét is szegénynek az égi madarak ették volna meg s ha feltámadhatna, elbiszem szegény hogy

bizony nékem nem áruló, hamis, kém, követ nevezettel, lövöldözéssel, fővétellel fizetett volna; bár féljenek ő kegyelmek az istentől.

Nem tudom van-e kegyelmednek hírével, Szebenben kegyelmednek minden szállását elfoglalták, háromszáz köből buzája is volt kegyelmednek ott, azt is elfoglalták, talán az borait is, eddig még csak azt az házat is, az kiben kegyelmek szoktak volt szállani, kiben Castelli generál szállott. Ugy értem az kővári lovakban is az javaiban hármat vagy négyet elvitetett Nigrelli generál, de ezt csak hallottam. Ezeket édes asszonyom, hogy nem magam írhattam, követem alázatosan kegyelmedet, mert bizony az lépést is csak alig tehetem. 24. Septembris. Keresztény Szigetnél.

Alul Komáromi saját kezűleg ezt írta: Az urnak Szeredai János urnak alázatos szolgálatomat ajánlom. Szóval izentem ő nagyságának Pálfi által kegyelmednek is.

Hátlapján egyfelől ugyan Komáromi írása: Ugy látom Generalné asszonyom a jobb végihez kezdett a dolognak, tegnap küldé ki a két fakő lovát s minden ezüst tálaít pohárszékít urunknak ő nagyságának. Azonkívül másokat, szép órákat.

Másfelől: Mennyi üdőt adott ő nsga a megtérésre az ő nsgával ellenkezőknek, Pálfi uram megmondhatja.

(Mind e levelek eredetije a gróf Teleki család levéltárában. Miss. 882.)

6.

Albac Julia 1700. sept. 13.

Sacrae Cesar. Reg. etc.

Illustr. Comitissa etc. Salutem sat.

Már egy nehányszor requiráltuk kegyelmedet az ő felsége decretuminak tartása szerint in publicis Patriae et Principum tractatibus költ leveleknek az Guberniumnak kezéhez küldése végett, noha kegyelmed mindannyiszori requisitionkat postha-beálván egy átalában látjuk az haza javának és ő felsége intenciójának kíván akadályt szerezni, annál is inkább az békességnek részünkről ratificatioja függvén az erdélyi határnak mind bővítésében, mind szomszéd országoknak határitól való separatiójában egyáltalában sőt legkiváltképen az káránsebesi, lugosi Atná-mét értettük néhai úr Teleki uram kegyelmed férje keze között lett volna, el is hisszük azt ő kegyelme el nem veszthette. Azért kegyelmednek autoritate functionis parancsoljuk, hogy mint oly szükséges leveleket u. m. azon török atná-mét és fejedelmek Liber Regiusit ezen exhibitorunk által késedelem nélkül ide Fejér-

várta küldje, hogy hazájához való szeretetét annál is nagyobb mértékben tapasztalhassuk. Többeket is valamelyek segedelmére lehetnek ezen jelen való dolognak, hogy annak utána mindnyájunk közönséges sérelmünkre haszontalanokká ne tétessenek. Jóllehet ha kegyelmed atyafiságos intésünknek helyt nem ad okvetetlen Generalis uram ő kegyelme egyező tetszéséből is, egész kedvetlenségével is kegyelmednek azoknak a leveleknek kikérését (válaszát vevén kegyelmednek) allaborálni minden kétségkívül el nem mulatjuk, szóval is kegyelmednek Barcsai András atyánkfia által ezen dolog végett izentünk. Cui sic facturae alte memorata Sua Mtas semper benigne propensa manet. Dat. Albae Juliae ex Regio Tranniae Gubernio die 13. Sept. Ao. 1700.

C. G. Bánffi mpr.

C. N. Bethlen.
Michael Olaszy,
secretarius.

Külczim: Illustrissimae Comitissae Judithae Vér illustr. quondam Michaelis Teleki de szék, relictæ Viduæ etc.

7.

1700. sept. 17.

Infra scriptus recognosco per praesentes, quod in anno currenti 1700. 17 Septembris küldvén el engemet az mlgs Gubernium mlgs Teleki Mihályné Vér Judit asszonyhoz, holmi ország szükségére való levelekért. Adott az asszony ő kegyelme kezemhez harminczkilencz török leveleket és három darabot vászonban varva székelység dolgait illető. Fekete bőr táskában és más egy kötésben levő leveleket, melyeket eodem anno et die kezemhez vevén attestor fide mediante.

Barcsai András mp.

Gernyeszeg. (P. H.)

8.

Az mely leveleket vagy irásokat az ur ő kegyelme ír, hogy nálam maradtak, így következnek, azokra való replicák.

1. Az Érsekújvári obsidionak Forgács Ádámtól való leírása.

Rp. Most küldte az ur ő kegyelme az több irásokkal kezemhez sárga bőr táskában.

2. Az Érsekújvári pacificatio.

Rp. Fogarasban oda vittem azon pacificatiót kinyomtatva in quarto az soproni gyűlés végiben, de az ur ő kegyelme most azt vissza nem küldte.

3. Az Bethlen Gábor leveleinek regestrumát is úgy tudom Fogarasba elvittem, az Mihály vajda diplomájába van kötve, melyet az ur vissza nem küldött.

4. 1626. irták, hogy az öreg Rákóczi György és Bethlen István között való veszekedések itt maradt.

Rp. 1626. veszekedés sem volt köztök, mert Bethlen Gábor élt akkor; hanem 1636-ban volt köztök az veszekedés, melyről való írást is az ur az sárga bőr táskában most küldte ide, az többivel jelen van.

5. Az tokaji Conclusum.

Rp. Azt is az sárga bőrtáskában most hozták ide jelen van.

6. Az Pécsi Simon oratioja, Rp. nem az némettel való békesség confirmatiójáról volt az, hanem lengyel király előtt volt, kit is Fogarasban az Mihály vajda diplomájában kötöttem, ott vagyon bizonyosan kötve.

7. 1615. Secretus tractatus Tranniae Mátyás császár subscriptiója és neve alatt.

Rp. Soha azon tractatust maga subscriptiója alatt Mátyás császárnak nem láttam: az paríáját az sárga bőr táskában most hozták ide, mely tractában Huszt, Kövár is benne van.

8. Mátyás császárnak Erdélyt 1620 esztendőben az kereszténység ligájában acceptaló, commissariusi által confirmalt assecuratioja.

Rp. 1620. Nem is volt Mátyás császár, az elébb említett contractusban van hasonló írás, melyet az sárga bőr táskában hoztak ide most.

9. Az akkori palatinus leveli vagy contractusa, Rp. Bátori Gábor idejében Tokajban költ, az sárga bőr táskában most hozták ide.

10. Összve varva, kinek hátára ez van írva könyvben: Holmi jövőndöbeli emlékezetre való dolgok jegyeztettek fel Comes Ladislaus Kendi.

Rp. Bizony most hozták ide az sárga bőr táskában.

11. Paria diplomatis Eperjesini conclusi.

Rp. Mindazelőtt, mind Rákoczi György idejebelit az sárga bőr táskában most hozták ide.

12. Bethlen Gábor apologiája, melyben megmutatta, nem ok nélkül folyamadott az törökhöz.

Rp. Az Mihály vajda diplomájában kötve, az Pécsi és ifj. Rákóczi György temetési oratiojával vittem Fogarasba, bizonyval ott volt kötve.

13. Turoczi Petővel, diakul in folio fejr quantitasban.

Rp. Soha bizony Turoczia az urnak nálam nem volt; Petőt deákot soha sem hallottam, annál inkább nem láttam. Én mikor Petőt láttam, magyarul in quarto láttam.

14. Váradi obsidióról és feladásáról, várbeliek kívánságáról és conditioiról, viszont Ali basa feleletí az várbeliekhez.

Rp. Bizony most hozták az sárga bőr táskában ide, jelen van. Ezeket bona fide írom, különben nincsenek, valamik kezennél voltak, egy czeduláig számot adok rólok, az ur ő kegyelme ne kételkedjék bennem.

9.

(1700.)

Az én boldogtalan árva állapotom szerént becsülettel való szolgálatomat ajánlom kegyelmeteknek, az ur isten kegyelmeiteket sok jókkal áldja meg szívesen kívánom.

Kegyelmetek méltóságos levelét alázatosan vettem, az melyben parancsolja kegyelmeitek, az mi ország javára néző levelek s atnamék volnának nállam, azokat adjam Barcsai András uramnak kezében; az hogy ennek előtte is vettem az kegyelmeitek az iránt való parancsolatját, melynek nem hiszem az méltóságos Gubernium parancsolatjához való engedelmességgel elégettetem. Én megírtam kegyelmeiteknek ugyanaz kegyelmeitek parancsolatja után csak hamar, hogy én nagy szorgalmatossággal kerestettem fiammal az én leveleim között, de én olyant nem tanáltam, mostan is pedig, mihent vettem az méltóságos Gubernium parancsolatját, menten minden leveleimet felkerestem ugyan Barcsai András uram ő kegyelme előtt predikátor Léczfalvi Belénesi urammal és T. Pállal, magam is jelen voltam, minden leveleimet azért hoztam mind ide, hogy ha valamint ezek között tanálatnának olyan levelek; én Istennel bizonyítom, semmi leveleket Barcsai ú kegyelme előtt el nem titkoltam, kikötvén az jószág levelit, és ha tanálatthattak volna, azt nyereségnek tartanám, s dicsekedném véle, hogy az én édes uramnak életében az haza javára való szorgalmatos gondviselése holta után is használ, ugyanis az ilyen rendű embereknek akárkinék is nincsen nagyobb szüksége édes hazája javára, mint nekem gyermekimmal együtt; ha én olyan ember volnék, az minéműnek igen szomorun értem, hogy ítéltettem, méltó volnék az ítültetésre. Az mi török irásokat az én levelem között feltanáltam, ki micsoda én azt nem tudom, mind adtam Barcsai András uram kezében, azon kívül más nagy pecsétet levelet, az mint ennek előtte is meg írtam volt. Ugy emlékezem rá, hogy valami nevezetes levelek az édes uramnál tanálatnának, azokat az néhai ur Betlen Elek uram mind elkérte az édes uramtól, melyet im megbizonyítok magairásával az említett urnak. Immár annak utánna azon irásokat küldötte-é vissza nem-é, bizonynyal nem tudom; de ha visszaküldötte volna, nyilván azok lesznek, az melyeket Absolon uram én túllem nagy fogadással kikért, hogy csak kevés ideig elviszi, azután visszaadja, de hol egy hol más színek alatt nekem vissza nem adta, az melyet az mint írtam, Szász János uram az M. Gubernium előtt megmondott, hogy látott Absolom uramnál. Körtvélyesi nevű szolgája volt Absolon uramnak, megtudja ugy hiszem mondani. T. Mihály fiam által az mél-

tóságos Generalis uramat alázatosan megtanáltattam volt azon kis könyvek felől, úgy emlékezem reá, ű nagysága Bécsben az Absolon uram könyveit és leveleit úgy azon kis könyvek is, ha most jelen nincsenek, oda vadnak az több írásival. Én épen Budára is fírasztottam emberemet azon kis könyvekért Absolonné asszonyomhoz, neki azt mondotta, Szebenben maradtak minden írási; igyekeztem volna kivált azért kezemhez venni, hogy az méltóságos Gubernium parancsolatjának eleget tehettem volna, és hogy azzal is édes hazámnak használhattam volna. Ezeket pedig jó lelkem ismereti szerint írom kegyelmeteknek, hogy vadnak, és hogy én el nem tartottam tudva semmi ország hasznára néző leveleket: de még is kérem kegyelmeteket, cselekedje azt kegyelmetek, minthogy Nagy Pál uram ű kegyelme gyakran volt az édes uramnál, leveleit is elhiszem látta ű kegyelme, parancsoljon ű kegyelmének kegyelmetek; jőjön ide ű kegyelme, ha mely bekötött könyvek közt is ha oly írások tanáltatnának, ha originalban lészen, bizony kiadom, ha párban lészen, had paríálják, azt is kész jó szível így kiadom töstént kegyelmeteknek, ne ítéltessem ilyen gyanuba én meg hazája javát nem szerető vakmerő asszonynak, az mint fenyegetett, melyet igen keserves szível, könyves szemmel szenyvedek.

Az ur Apor István uram kívánta, az mi székelyek dolgait nézők vadnak leveleim között, azokat is adjam ki, az melyeket én fel tanáltam, im azokat is mind elküldöttem kegyelmeteknek úgy mint az méltóságos Guberniumnak; ennekelőtte is parancsolt kegyelmetek holmi ország dolgait néző írások felől nekem, azokat is kegyelmeteknek elküldöttem volt. Sok írásomról kegyelmeteket alázatosan követem, kívánom az ur isten kegyelmedet éltesse sok esztendőig való jó egészségben.

P. S. Minthogy maga írása vagyon az Regestrumon az néhai uramnak, kérem kegyelmeteket, azon kis registrom had jőjön vissza hozzám, minthogy egyéb levelek felől is vagyon emlékezet.

Eredeti fogalmazvány igen nehezen olvasható írással. E 4 utóbbi levél a gr. Teleki család M.-Vásárhelyi levéltárában a lajstromozatlanok közt találhatóik.

Közli: KONCZ JÓZSEF.

CSEREI MIHÁLY VÉGRENDELETE.

Én Miklósvárszéki Nagy-Ajtai Cserei Mihály, jóllehet Istenem ingyen való kegyelmességéből mind testemnek egészségesében, mind elmémnek épségében vagyok, mindazáltal tudván, hogy nekem is egyszer a bűnért meg kell halnom, életem pedig meddig fog terjedni, a bölcs Isten tudja egyedül, azért hogy az én gyermekeim mind lelkök örök üdvességét, mind világi csendességben való életüket jó renddel tudhassák folytatni az ő tanúságokra írtam ez egynehány Regulákat.

1. Az hagyom nektek édes gyermekeim, hogy az Istent féljétek, parancsolatiban képmutatás nélkül járjatok, mert ez az embernek legfőbb java, a mint a bölcs prédikátor írja. Predikát. könyv. 12. v. 15.

2. Az igaz és egyetlen egy idvezithető reformata religióban mind holtig állhatatosan megmaradjatok, világi promotióért, félelemért attól el ne szakadjatok, ha szintén azért vagy bujdosásra, vagy kinos halálra kellene mennetek jó szívvel cselekedjétek, mert Krisztus urunk maga mondja: A ki engem megtagad az emberek előtt, én is megtagadom az én szent atyám előtt. Math. 10. 33. Ha valaki az én gyermekeimet elhitegetné, vagy erővel elhajtaná más reliigióra a reformatió reliigió mellől, szálljon arra s minden maradványára a százkilenczedik zsoltárban megíratott mindenféle átok, ha pedig az én gyermekeim magoktól cselekednék, nem én, hanem magok lesznek örök kárhozatjoknak okai az Isten szent színe előtt. Ha egy ember e világon olvasta, hánytva vetette a szent írást, magam és más reliigióval való írásokat, bizony én voltam egyik, de mindeneket megvizsgálván úgy találtam, hogy nincs több idvességre vezető reliigió a reformata reliigióval.

3. Soha olyan szorgos dolgokat ne legyen, hogy a templomba való menetelt elmulasszatok, vagy ha oly helyt laknátok, hogy reliigiótokon való templom nem volna, legalább minden napon ha többször nem, reggel délben, estve imádkozzatok, mert szent Dávid király volt, sok dolga volt, mégis a mint mondja a

Zsoltár. 120. v. 124. mindennap kétszer imádkozott, annál inkább ti ráérkezhetek el ne mulassátok.

4. Édes anyátokat megbecsüljétek. Szavát fogadjátok, meg ne szomorítsátok, öregségében, betegségében tápláljátok, úgy lesz az Isten áldása is ti rajtatok, a mint az ötödik parancsolat mondja. Mózes 2. könyv. 20. 12.

5. Ha csak két pénzetek leszen, egyikét, ha egy kenyereitek a felét, a szűkölködő szegény koldusoktól meg ne tartsátok, az Isten ezer annyit (ad) helyiben a mint Idvezítőnk mondja. Matth. 10. 42. Ugy szintén a papoknak, scholáknak, templomoknak segéltésére építésére a mit Isten nektek ad, abból alamizsnálkodjatok.

6. Egymást, testvér atyafiak lévén, igazán szeressétek, szépen alkudjatok, egymást szükségében megsegéljétek, egymásra ne irigykedjétek, mert Isten előtt kedves dolog az atyafi szeretet. Zsoltár 133. 1.

7. Minden rendbeli embereket megbecsüljétek, mert a ki mást megbecsül, ötet is megbecsülik mások.

8. Soha törvénytelenül hatalommal senkitől semmit el ne vegyetek, mert minden cselekedetet az Isten ítéletre elé hoz akár jók, akár gonoszok legyenek azok, a mint a bölcs prédikátor mondja. cap. 12. v. 15.

9. Akármi névvel nevezendő ügyötökben is, mindenkor elsőben a békességnek útján kezdjétek el, mert Isten nem viszávonásnak hanem békességnek Istene; ha a nem használ azután nyuljatok a törvényhez, erre int Idvezítőnk is. Matth. 5. 44.

10. A jobbagyotokon ne kegyetlenkedjétek, erejök felett ne szolgáltatassatok, ha vét mindjárt ne verjétek, megemlékezzetek arról, hogy ők is szintén olyan emberek mint ti vagytok, s nektek is van uratok az égben, a ki számot kér tőletek, a mint szent Pál írja. Eph. 6. 9. v.

11. Méltatlan boszuval senkit ne illessetek, ha más boszuval vét s vétékét megismervén bocsánatot kíván, minden haladék nélkül megbocsássatok, mert a mindennapi uri imádság arra tanít.

12. Soha olyan dologért a mihez igazságtok nincsen, ne perlekedjétek senkivel, hanem amihez igaz jussotok vagyon, ha különben el nem érhetitek perelhettek, úgy ha becsületeket valaki méltatlanul megsérti s nem akar benneteket megkövetni, törvénnyel keressétek, mert a ki maga becsületét nem szereti haszontalan ember az olyan.

13. Minden szükségtekben nyomorúságtokban alázatos bizodalommal az Istenhez foljamodjatok, ő szent felségitől segítséget oltalmat kérjétek, semmit ne féljétek, kétségbe sem essetek ha szintén a halált a szemetek előtt látnátok, ha semmiféle

utat módot a kiszabadulásra fel nem találhatnátok is, csak az Istenben vessétek reménségteket, bizony talál ő sz. felsége módot mindjárt mely által a veszedelemből ki menekedjétek, a mint ha meg olvassátok az én írásimat meg látjátok abból az Isten mely csudálatos szabadulásokat cselekedett velem teljes életemben, nektek is azon jó Istenetek leszen. Ezt commendálja a szent Dávid is Soltár könyvében. 37. v. 5. és 50. 15.

14. Takarékosan éljétek, ne tékozzoljatok, mert a tékozlásnak jólakásnak koldustarisznya a vége, csak én életemben hány gazdag embereket értem, a kik a tékozlás miatt utoljára mindekebből ki fogytanak, más ember ajtajára szorultanak. Azért ugy éljétek, jobb hogy holtotok után gonosz akarótokra maradjon a jövotok, mint sem életekben jó akarótok segítségére szoruljatok. Jobb hogy rossz fősvény embernek mondjanak benneteket, mintsem szegény koldusoknak, ugy éljétek, hogy mikor meghaltok is legyen miből főzni, a torotokra, a fősvénység is vétek, azért a fősvénység és tékozlás között a közép utat tartsátok, a mit Isten ád, abból rendetek szerint tisztességesen éljétek, de ne vesztegessetek.

15. A leányaimnak azt hagyom, kegyesen éljenek, embert ne szóljanak, jól gazda Aszszonykodjanak, férjeket szeressék, megbecsüljék, gyermekeket jó idején Isteni félelemre könyörgésre gazda Aszszonyságra szoktassák, a mit az Urok keres, szépen megtakarítsák, alá s fel ne járjanak, otthon üljenek cseléd jobbágy, vagy idegen ember ellen urokat haragra ne indítsák, sőt ha megharagutt is csendesítsék, serények, tiszták, magokat másokkal becsülettel szerettetők, keveset beszéllők, sokat tűrők, s minden jószágos cselekedetekben magokat szentül gyakorlók legyenek.

16. A fiaim erősen és szorgalmatosan tanuljanak ne csak míg a scholákban lesznek, hanem azután is olvassanak szüntelen mikor ráérkeznek, de olyan könyveket, melyekből Isten félelmet, hazájok szokását törvényét, és egyéb magok becsülettel való alkalmaztatására hasznos dolgokat tanulhatnak, ha megmaradnak elég sok szép könyveim, magam számtalan írásaim, maradnak, ha csak azokat olvassák is eleget érthetnek belőle. Én scholában keveset lakhattam, az után olvasásból tanultam a mit tudtam, annak is vettem hasznát, mert ha én pennával nem kerestem volna azt a mim volt s még most vagyon, a mi én reám az atyámról maradt, annál inkább a feleségem atyjától a sok semmi bizony meg vált volna mit csináltam volna, a magam deákságával Isten áldásából való keresményemből eddig az ideig mind ifju legény koromban (mivel mikor Udvarhoz mentem az atyám házából 3 forintot adott annál többet soha nem) mind már huszonegy esztendő házaságomban magamot, fele-

ségemet gyermekimet, cselédimet asztalomat tisztességesen tartottam, azért jó fiaim ti is tanuljátok, mert a tudománynak minden ember hasznát veszi mind Erdélyben mind más országokban. Ha pedig nem tanultok, a paraszt ember gyermekeinél is aláb valók lesztek, és minden ember csufjai kitől Isten kegyelmesen oltalmazzon.

17. Ha a scholát annak idejében elhagyjátok noha azzal ne siessetek legalább husz esztendő korotokig a scholában tanuljátok, az után ha oly értelmes közönséges jóra termett ítélő mester leszen az országban, a mellé menjete a just a haza törvényt tanuljátok, mert rossz nemes ember az Erdélyben a ki a törvényhez nem tud, ha ott magatokot jól viselitek, tanultok is naponként, becsületetek is nevededik. Becsületes emberekkel ismerkedtek, azonban csak leszen fáradtságatok munkátok után aunni jövedelmeitek, hogy magatokat el tarthatjátok.

18. Ha pedig más udvarban mentek meglássátok oly udvart választzatok, a hol idővel valami promotióra mehessetek, mint én is az idevült gróf Apor István Uram ő Nagysága mellett, udvarnál pedig sokat kell tűrni szenvedni, nyughatatlankodni, a ki becsületre akar menni. Azért Uratok a ki lesz annak kedvét keressétek, de jó és szabados dolgokban, parancsolatjában melyek az Isten parancsolatjával nem ellenkeznek, a részegséget eltávoztassátok mint a mirigyet, vajki sok kárt vallottam én az ital miatt tudok másnak is példát mondani, a fajtalan életet eltávoztassátok mert a miatt mind lelkit, mind becsületit veszti az ember, a kevélységnek helyt ne adjatok, mert a kevélységnek bizonyosan szégyen vallás a vége, a henyélést utáljátok, mert bizony üressen marad erszényetek, az udvari hizelkedés hazugság, szitkozódás veszekedés egymást beárulás elvádolás, egymás rágalmazás, feslett erkölcsű szolgálkkal való társalkodás, ezek s hasonló rossz dolgok melyek az udvarokban szoktak uralkodni, édes fiaimat Istenért kérek ne legyen bennetek, hanem Istent félők, kegyes életűek, józanok, igazmondók, alázatosak, mindekhez magatokat jól alkalmaztatók, serények, vigyázók, békeséges tűrők, csendesek leygetek, az Isten megáld udvarnál laktokban is benneteket, és csudalatosan kimutatja promotiotokra való alkalmatosságokat.

19. Ha az udvart becsülettel elhagyjátok és házasságra adjátok elméteket mindenek felett arra vigyázzatok, hogy Reformata Religión levő leányt vegyetek, mert a külön Religiónkon való házások között ha különben jól élnének is egymással lehetetlen, hogy a Religión miatt veszekedés és gyűlölség ne származzék, és hány szomorú példát láttam csak én is, a kiknek más Religión való feleségek volt meghalván az ura minden gyermekeit a Pápista vagy Sociiniana Religióra hajtotta, ha több nem

volna is, elég példa az én atyám háza, hogy az anyám Pápista volt meg az atyám életiben mind a három hugomot, mind az öcsémet Pápistákká csinálá, egyedül maradék meg ez igaz Religióban, én ugyan unitaria leányt vettem volt s elég bajoskodásom is volt tizennyolcz esztendeig, míg Isten szent lelke által a feleségemet megtéríté, de az ilyen ritka példa s nem mindennek adatik, jobb azért az olyan más Religión való házasságot eltávoztatni, ha szintén nagy jószágú gazdag leányt vehetnétek is mert azok elmulandók. Egy peng a legszükségesebb tudniillik a lélek idvesség a mint idvezítőnk mondja Mártának.

20. Reformata Religión levő leánynyal való házasságban is pedig arra vigyázzatok hogy legyen jó igaz régi familiából való, mert szokták ugyan mondani, hogy nem familiával hanem kövér szalonnával főzik a zsiros káposztát, de azfelől csak szép dolog világ szerint, ha becsületes familiában házasodik valaki, a vér vízzé nem válik; ugyancsak ha valami baja leszen, a felesége után való nagy ember atyafiai, ha egészben nem szeretetből, de a magok becsületekért igyekeznek segítséggel lenni vajki sokat használt nekem hogy az anyámról atyánkfia mélt. gróf Apor István, ha nem csordult is mindenkor cseppent az atyafiság után mind az atyámnak mind nekem.

21. Arra vigyázzatok hogy legyen jószága a kit elvesztek, ha mindjárt nem száll is a jószág rá, csak legyen successiója, jó lesz ha magatok el nem éritek is a gyermekeknek, mert a szépség az ifjakot hamar meg csalja, azt tudják abban áll minden boldogság, de ha kenyér nem lesz mellette, vajki izetlen a szerelem, a szerelem a házások között csak esztendeig tart, de a szeretetnek mind holtig kell tartani mert ne csak a személynek szépségit nézzétek a házasságban, hanem a jó erkölcsöt, a Religiót, a familiát, és a jószágban való successiót.

22. Ha jó feleséggel áld meg az Isten benneteket, igazán szeressétek, ne kesergessétek mint Szent Pál tanit arra Coloss. 3. 19. szép szóval tanítsátok, intsétek, ne verjétek, mert a jó aszszonyt kár s véték megverni, a gonosz aszszonyt lejában vered, annál gonoszabb leszen. Feleségtetek mások előtt ne is igen dicsérjétek ha jó is, de ha annál rosszabb is ne gyalázzátok soha, mind az által akármely jó s igaz feleségtetek legyen is, de olyan titkodot, melyben életednek becsületednek veszedelme forog ki ne jelentésed, mert sok férfiak vesztenek el a miatt.

23. Ha Isten gyermekekkel megáld benneteket, eltávoztassatok valamely feslett életű dajkát ne fogadjatok, a ki szoptassa, mert bizony többire a micsodás tejet szop olyan természet is leszen benne mikor felnevelkedik, mind lelkinak mind testinek nagy kárával, szoptassa maga az anyja ha teje lesz, ha nem lesz emberséges józon jámbor aszszonyal kell szoptatni, ha nagy

költséggel lesz is. A gyermekeket pedig még kicsiny korától fogva fenyítékben kell tartani, meg kell erőssen veszszozni, semmi vétkét kicsiny korában el nem kell tűrni, az imádságra mielőtt szólni kezd hozzá kell szoktatni, mert valamely apa anyja gyermekét kényesen neveli akasztófára neveli *Educatio est altera natura*, addig verd addig tanítsad, a míg kicsiny, mert ha felnő s akkor kezded verni ki veszi a pálczát kezedből s a fejedhez sujtja, a mint sok szegény atyákon megtörtént, kik kis korokban gyermekeket kecsegtették, magoknak holtig való bút gyaláztatot szerzettenek. A gyermekeket ne henyéltessétek mikor kicsiny is, valami *distractiot* adjatok neki, jó idején had szokjanak a sérénységhez, gondolhoz, munkához, gondviseléshez, igaz beszédhez, ember becsüléshez, isteni félelemhez s minden jó cselekedetkez.

24. Gyermekeket jó idején iskolában adjatok annak utánna udvarban mert a kinn lakott paraszt ember gyermeke elébb ül az otthon lakott nemes ember gyermekénél, hány István, Pál, Péter, Gergely Deákot láttam én paraszt emberek gyermekiből állókat, kik addig tanultanak míg Deákságok után, vagy Directorok Procatorok, Itélő Mesterek, Tábla fiai lettenek. Gróf, Báró, Ur, főember uram fiai szégyenlettek tanulni, hanem kutya, agár, kopó, karulj (?) paripa, vadászat, ital, táncz s egyéb hijában valóság volt a mulatságok, felnőttek mint a számárok, semmit sem tudtak, senki sem becsülötte, István, Pál, Gergely Deák ajtaján kuczorgottanak, tanácsot azoktól kérdeztettek, azokat süvegelték, aranyaszták ajándékozták, a ti gyermekeitek is úgy jár ha nem tanul.

25. Mikor már ember kort értek házasságtokban ha lehet soha számadó szolgálást, tisztet fel ne vállaljatok, mert sokakat értem én olyanokat, kik a számadó hivatalban pompáson éltek, semmit jövőre nem vigyáztanak, az alatt vagy elrontották a tisztességet kezekből vagy meg holtanak, feleségeket gyermekeket a számadásra rárántották, mindeneket elvették élhel halásra koldulásra jutottak. Jobb otthon száraz kenyeret enni csendesen s a jószágocskából élni a mint lehet.

26. Ha lehet többet is, de kivált az urak közül egy jó Patronust szerezzetek magatoknak, azt udvaroljátok gyakorta kedvit keressétek hogy ha mi bajotok érkezik oda folyamodhassatok Isten után.

27. Mikor vagy ti perletek mást, vagy titeket perelnek, legelsőben is jólelkű igaz Procatort fogadjatok, annak tanácsával éljete, de másokat is consuláljatok, a törvénytevőket jó idején eljárjátok házoknál szállásokon, a causát véle megértésétek s kérjétek azon hogy igazságtokban szóljanak, mert vajki jó s hasznos dolog mikor a törvénytevő előre a dolgot megérti

könnyebben s készebben hozzá szólhat mikor a szék színén elé fordul a dolog.

28. A mi kevés jószág marad rátok el ne adjátok, hanem inkább szaporítsátok, mert a jószágnak a hasznából kell élni nem az árából jobb bocskorban járni s a jószágot megtartani, mert a jószág hasznából idővel karmasin csizmát is vehetni, de ha jószágodat el adod a pénz hamar el kél, utoljára pénzed sem lesz jószágod sem lesz, példa erre ha más nem is csak a feleségem apja, addig adogatá a jószágát, hol egyiket hol másikat, mikor meghala, még a testire is más adott egyetmást a kiben kinyujtótatták, azért édes fiaim efféle példákából tanuljatok, a jószágtokot el ne vesztegessétek.

29. Azon igyekezzetek, hogy az ó búzát ott érje az uj, az ó szalonát az uj szalonna, az ó bort az uj bor, mert a szegény nemes embernek nincs ártalmasabb mikor pénzes búzára szorul, azért a búzát köblönként olcsón el ne vesztegessétek, hanem mikor Pünkösöd tájban legárusabb szokott lenni, akkor vagy kész pénzen, vagy hitelben, vagy kölcsön adjátok ki egy részt, hogy mindenkor tavalyi búzából vethessetek, s az idei buza maradjon más esztendőre, mert gyakran megesik hogy a buza vagy a szárazság, vagy hosszas eső, vagy jégeső miatt oda lesz, olyankor ha tavalyi búzád nem lesz a kiből élj s pénzen kezdsz búzát venni, bizony oda lesz hamar a jószág.

30. A ki uratok fejedelmek lesz annak hűségében ugy károtokkal is mind végig megmaradjatok, mert az árulók mind Isten mind világ előtt gyalázatos gyűlötségben maradnak s jószágoktól életektől priváltatnak.

21. Ha valamelyik székben vármegyében Assessorok lesztek a törvényben igazán voxoljatok, ajándékért, félelemért, atyaiságért gyűlötségért hamis sentenciát ne mondjatok mert Isten ugy parancsolja a szegénynek árvának gyámoltalannak, hogy igaz ügyében elé menjen pártját fogjátok, az erőszaktevőtől a menyire tehetségtek lesz megoltalmazzatok, az Isten is ugy leszen mások ellen a ti oltalmatok. Ha oly homályos és titkos leszen a causa vakmerőképpen s hirtelen senkit meg ne sententiázzatok törvény szerint az után világosságra jövéen dolga ismét törvényre rántatni, de ha az ártatlant megölik, ha azután napfényre jó is ártatlansága, fel nem támaszthatni.

Többet is írhatnék akár egész könyvet gyermekeim tanúságokra, de azonkívül is sok írásim magam munkáim vadnak, azokat olvassák gyakorta, s ha életre valók lesznek a gyermekeim azok szerint folytathatják dolgokat, hanem ide írtam egy-néhány deák és magyar verseket, a melyeket utolsó Testamentum gyanánt hagyok nekik és azokat feljebb becsüljék minden

jószágnál s jóknál, melyek ha Isten megtartja nálam holtom után rájuk maradnának.

A versek ezek.

Coelitas auxilium rebus qui poscis in aretis
 Disce Dei mores, ferre morasqui pati,
 Namque Dei mox est primum mersare profundo
 Et mersam tandem sic revocare salo
 Et mora nota Dei est quod non mala protinus aufert,
 Quando placet nobis, sed sibi quando placet.

Ezeket magyar versekre így fordítottam.

Istentől oltalmat hogyha szükségedben
 Buzgó könyörgéssel kívánsz, legelsőbben
 Tanuld meg az Isten szokását s mindenben
 Isten késedelmit várjad csendességben
 Ugyanis Istennek szokása, elsőben
 Hogy embert merítse veszély tengeriben
 De az elmerültet csudálatosképpen
 Hirtelen felveszi kegyelmes öliben.
 És bizonyos az is hogy ő szokott késni,
 S mikor mi akarjuk akkor szabadulni
 Nem lehet, hanem csak mikor fog tetszeni
 Istenünknek akkor könnyű boldogulni.

A más rendbeli Versek ezek.

Sis animo vultuque humilis prodesse cuivis
 Si licet, et nulli sis nocuisse labor
 Sedulus in propriis, aliet aliena relinqui
 Prudenterque fides cui sit habenda vide
 Multa audi, dic pauca, raroabdita, disce minori
 Parcere majori cedere, ferre parem,
 Sobrius et viget et verax simul esse memento
 Promptus amare bonos et tolerare malos
 Imprimis reverere Deum qui caruit et audit
 Omnia, quem prorsus fallere nemo potest
 Haec faciens poteris peregrinos inter ubique
 Salvus et in media vivere Barbaris.

Ezeket is magyar versekre így fordítottam.

Mind belől mind kívül alázatosságban,
 Igyekezzél élni s akár mi dologban
 Jó szível szolgálni mindennek, azonban
 Senkinek ártani ne kívánj világban.
 Magad dolgaidot serényen forgassad
 Más ember dolgait soha ne vizsgáljad.

Meg lássad okoson kinek higgy szavának
 Töriben ne essél gonosz akaródnak.
 Sokat hallj, keveset szólj, titkos dolgokat
 Titkoson el hallgasd, hozzád hasonlókat
 Békével el szenvedj, kedvezz kisebbeknek
 Engedelmeskedjél a nagyobb rendeknek
 Józon, és vigyázó s igaz beszédidben
 Légy s a jámborokat tartsd becsületben
 Gonosz emberek közt hallgass vesztegletben
 Az Isten félelme legyen a lelkedben.
 Isten tiszteletit soha el ne hagyjad
 Akármi dolgot azért félre rakjad
 Ha jól vagyon dolgoz csak az Istent áldjad
 Ha nyomorúság sért a Istent kiáltásd
 Ha így cselekedsz mindenütt világban
 Ha szintén lagnál is vad pogány országban
 Békességgel élhetsz ámbár bujdosásban
 Isten tetszésiből esnél nyavaljában.

Harmad rendbeli versek.

Noli facere omnia quae potes quia est superbia.
 Ne cselekedd mind meg azt a mit megeselekedhetnél, mert kevélység.
 Noli inquire omnia quae nescis quia est Curiositas.
 Ne tudakozd mind azt a mit nem tudsz mert haszontalan gondosság.
 Noli dicere omnia quae scis quia est stultitia
 Ne mond ki mind azt a mit tudsz, mert nagy bolondság volna.
 Noli dare omnia quae habes, quia est prodigalitas.
 Ne add ki mindenedet a mi vagyon, mert nagy tékozlás volna.
 Noli iudicare omnia quae vidis, quia est temeritas
 Ne tégy ítéletet mindenről a mit látsz, mert nagy vakmerőség.

Végezetre a mit a nagy bölcs római császár egy Cincinatus nevű jó barátjának írt azokat hagyom én is az én gyermekeim tanuságokra.

1. Az elvett jótéteményről mindenkor megemlékezzél, a rajtad esett boszuságról örökké el felelkezzél.

2. A te kicsinyedet soknak, a más ember sokját kicsinynek tartsad.

3. Mindenkor a jámbor emberek társaságokra adjad magadat, a gonosz társaságot pedig elkerüljed.

4. Magadnál nagyobb emberekhez alázatossággal, hozzád hasonlókhöz nyájassággal viseljéd magadot.

5. A jelenvalókkal jól tégy, a távol valókról mindenkor jól emlékezzél.

6. Jovaidnak kárvallását semminek, becsület sérelmét nagyinak állítsad.

7. Egy dolognak megnyeréséért soha több dolgokat, de ellenben, sok bizonytalan dolgoknak megnyeréséért egy bizonyos dolgot el ne hagyd.

8. Csak egy kiváltképpen való igaz barátot tarts, de hogy egy gonosz akaród se legyen azon igyekezzél.

Isten szent lelke által vezéreljen minden jóra édes gyermekeim holtotok után lelketeket vigye szent országában szent fiának érdemiért az én bűnös lelkemmel, feleségem lelkivel, minden hozzám tartozó atyámfiainak távul, közel valóknak és minden örök életre elválasztott hiveknek lelkekkel együtt s adjon boldog s idvességes feltámadást az ítélet napján, s örökké való nyugodalmat örömet a fényes menyországban. Kinek úgy mint az Atya, Fiu, Szent Lélek Szent-Háromság egy igaz Istennek mennyen földön adassék dicséret, dicsőség, tisztesség, hálaadás és bizodalom, mátol fogva mind örökkön örökké Amen.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

II. Rákóczi Ferencz fejedelem udvartartási szabályzata.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.¹⁾

Fegyverhordozó instructiója.

Primo. Tudtára legyen fegyverhordozóinknak, hogy jól lehet minden szolgálai hivatalban levő híveinknek szoros hűségét megkívánjuk: ők mindazáltal arra kiváltképen való módon annyira köteleztetnek, hogy ha ezen hivatalt magokra felvállalni merték, mellettünk és velünk minden veszedelemre és életek le-tételére is magokat minden vonogatás és akármely más consideratio nélkül resolválniok költetik, s azért is szükséges megismér-niek, hogy szolgálatunk kívül soha nem lehetnek. A mint is

Secundo. Legalább egy közülek mindenkor és mindenütt velünk járni tartozván, egymást hetenkint felváltsák, és táborozásunk vagy utazásunk alkalmatosságával házunkban, vagy sátorunkban fegyverünk mellett háljanak; mindazáltal quártélyozásunk alkalmatosságával megengedtetik, hogy az háló házunkban való hálásra a csuhadárokkal is felválthatják magokat úgy, hogy lefekvésünk után legfeljebb egy órával, minden zörgés és kopogás nélkül, mentül nagyobb csendességgel lehet, a nyugovásra ágyokat megvessék, és mindenekben a csinosságot megtartsák. Tovább

Tertio. Főbb hivataljokban lészen, hogy mindenféle fegyverünket jó gondviselés alatt és tisztán tartsák, oly szorgalmatos vigyázással, hogy ha harcokban avagy más alkalmatosságokban azokban megfogyatkozunk, arrúl életekkel is számot adni tartoznak; melyre nézve szükséges, hogy kinek-kinek közülök oly jó elkészült fegyvere és paripája legyen, hogy a magunkéban (kitül isten őrizzen) megfogyatkozván, személyünket azokkal alkalmatossan segíthessék. Melyre nézve

Quarto. Mint személyünknek legközelebb való őrzői, hogy táborozásunk alkalmatosságával annyival inkább harcokban

¹⁾ L. Tört. Tár. 1880. III. f.

mellettünk járjanak, és fegyverünket mindenkor magokon hordozzák, tartozó kötelességekben lészen, a mint is soha azok nélkül lovon velünk ki ne menjenek; sőt ennek felette a ki a rendszerint való hivatalban lészen, főbb instructiójának tartsa, hogy maga fegyveres lovát egy szolgálójával együtt paripáink között oly készen tartassa, hogy minden szempillantásban, legkiváltképpen étszakának idején, velünk együtt lóra ülhessen.

Quinto. A pompák alkalmatosságával azt observálják, hogy távulkán irántunk két felől a fő-fegyverhordozónk buzogányunkot, a vice pedig lovon mentünkben kardunkot hordozzák, és azt hintóban való ülésünkkor is az hátulsó kocsis-lovak irányában hasonló móddal elkövessék; a holott pedig az útnak keskenysége miatt szorulás történik, immediate hintónk, lovunk vagy személyünk után jőjjenek. A vadászatokban pedig az eddig szokott rendhez alkalmaztassák magokat. Utúljára

Sexto. Mindezeknek jobb móddal való véghez vitelére parancsoltatik, hogy minden egyéb rendbéli szolgálók felett oly józan életet éljenek, mely szerint mindenkor magok szoros kötelességekről megemlékezvén, casu in contrario a feljúlirt büntetést elkerülhessék, kik is személyünk után udvari kapitányunktól és hadnagyunktól dependeáljanak, minden parancsolatjuk szerint.

Quártélymester instructiója.

Primo. Az udvari quártély-mester az udvari nyári táborozásunkban és téli quártélyozásunk alkalmatosságával kinek-kinek quártélyát és szállását kiosztassa, mérettesse és rendeltesse, legfőbb hivatalja lésezn. Hogy ezen szolgálatot annál serényebben véghez vihesse: rendeltetik melléje két furér, melyre nézve az udvari kapitány és hoffmesterünk listában néki kiadtván az udvarunknak és minden renden lévő szolgálóknak rendeit, neveit és portiójok számát, s azt két felé repartíálja, úgy t. i. hogy egyik alatta lévő furéri közzül azon udvari rendeknek oszssa az szállást, az kik az udvari kapitány dispositióji alatt vadnak, az másik pedig azoknak, az kiknek dependentiájok az hoffmestertől is vagyon; és jóllehet magának mindezekre legfőbb inspectiójának köll lennie, mivel mindazonáltal mindennek megvizsgálására maga személyében reá nem érkezhetik: az magunk, követek, udvari kapitány, hoffmester és udvari hadnagy, úgy cancellariák szállások osztását, úgy a senatorokét is vagy erdélyi tanácsokét másra ne bízsa, hanem maga megjárván és tekintvén, azon légyen, hogy az helynek alkalmatossága szerint kinek-kinek jó, tiszta szállása légyen, azon igyekezvén, hogy az feljebb említett udvari tisztéken kívül az fő-bejárónknak, innyaadóknak, fegyverhordozóknak és csuhadároknak, udvari káplányoknak, doctorunknak és franczia borbélyunknak mentül

közelebb lehet, lehessen szállások az szolgálatban levő bejárókkal és inasokkal, az feljebb említett követek, főtiszték, cancelláriák, senatorok és tanácsok quártélyjok fogyatkozása nélkül.

Secundo. Akár téli, akár nyári útazásunk alkalmatosságával azért, az midőn indulásunknak napja és velünk menendő udvariaknak száma udvari kapitányunktól és hoffmesterünktől neki kiadattatik: annakelőtte való estve, a parola kiadattatása alkalmatosságával furérjével együtt udvari kapitányunknál bejeleljen, az kívül végére menvén: hol leszen az tábornak megszállása, avagy háló helye? indulásunknak óráját is megtudja, úgy, hogy az készülő megfuvattatása után egy félórával egy furérját zászlócskájával együtt az szállásunk előtt strázsára küldje, és maga a készülő után egy órával oda compareálván, kinek-kinek az udvariak közül előküldendő cselédjét legföljebb egy fertályóráig elvárván, azokkal, a kik jelen lesznek, induljon és senkit maga előtt jární avagy elő menni az udvariak közül maga megarestáltatása s büntetése alatt ne hagyjon; ha kiket pedig már az szálló helyen találna, azokat azonnal arestum alá vettetvén, mindaddig el ne bocsáttassa, míglen felőlek udvari kapitányunk parancsolatját nem veszi.

Tertio. Senkit menetelében oldalt seregéből kimenni ne hagyjon, hanem valakinek szolgálja azt próbálni merészelné, azt seregre hajtsa; ha pedig ez elégséges nem volna, hacsak bot alá való rendű szolgál, azonnal meg is pálcáztathassa, avagy különben arestáltassa udvari kapitányunk dispositiójáig.

Quarto. Hogy pedig mindezeket véghez vihesse, és az magával menők közt jó rendet és fenytéket tarthasson: udvari kapitányunk mindenkor udvari lovas hadunk közül egy strázzamestert, legfeljebb húsz legénynyel melléje rendeltessen, az kik egyedül parancsolatjától függjenek.

Quinto. Az midőn azért táborban leszünk, mivel az táborhely kiválasztása nem az ő tiszti, az udvari hadaink főquártélymesterétől, az ki nélkül táborunkból indulni nem fog, el ne szakadjon, hanem vele együtt járván, az míg az táborhely kinéztetik, az tábori strázsa-seregekkel helyben maradjon mindaddig, míglen az magunk quártély, az feljebb említett udvari hadaink főquártélymesterétől neki ki nem mutatattik. Mely után annak közepére az maga mellé rendeltetett strázsat csuporra állítván, annak harmad részét lovon tartsa, a többi pedig lovárúl leszállhat ugyan és füvelhet, de híre s parancsolatja nélkül elmenni ne méréseljen.

Sexto. Távoztassa ezen fennálló strázsa által az eredhető veszekedéseket és rendetlenségeket, és ha vagy konyhamesterünktől, vagy előremenendő lovászmesterünktől requiráltatik: azon hadak közül az fa, víz, fűhordó szekerek mellé annyi katonát

rendelhet, a mennyit az messze vagy közöl menetelekre nézve elégségesnek ítélni.

Septimo. Maga azalatt udvarunknak helyét az kiadandó delineatióknak szerint kimérvén és mérettetvén, az mely felől az hadak jönnek, az tábori strázsáig előnkben jöjjen; se maga se furérje addig lovokról ne szálljanak, mígnem kiki maga helyét el nem foglalja.

Octavo. Minekutánna a sátorok felverettetnek, újonnan az udvar helyét megjárván, az kinek lovát avagy szekerét az kimérettetett utczákon találja, azokra kezét tegye és elébb lovát vagy szekerét vissza ne adja, míglen minden loért, az mely az utcákra köttetett, egy-egy forintot és szekérért kettőt le nem teszen neki. Melyben udvari kapitányunk (hogy az rend observáltassék) oly szorossan assistáljon néki, hogy az kik le nem akarnák tenni, fizetésekből is defalcáltassék. Ezzel mindazonáltal az quártélymester ne abutáljon, és ezen parancsolatunkat oly szorossan ne értse, hogy az megszállás alkalmatosságával és az kik történetből még az czövekek kiverettetése előtt az utcában hagnak szekereket vagy lovakat, hanem csak az melyek az sátorok felverettetése után ott találtatnak.

Nono. Légyen az quártélymesternek szorgalmatos gondja arra is, hogy valaki az udvariak közzül szolgáját szállást foglalni előre küldi, kinek-kinek veres, félszárú lobogócskája légyen, és valaki közzülek e nélkül menvén szállást foglalnia, szabad légyen neki minden személy és urak caractere válogatása nélkül (az követeken kívül) fegyverét elvételni, és mindaddig ki nem adatni, valameddig ki nem váltatik az urától.

Decimo. Téli quártélyozásunk alkalmatosságával az mellé rendelt strázsákban és előmenetelben hasonló rendet tartván, mind azokat observáltassa és furérje kinek-kinek nevét az szállása ajtajára írván, lobogócskáját is az kapu előtt verettesse le, hacsak királyi városunkban nem lészünk szállva, a hol ezen lobogóknak leverettetése illetlen volna, melyek másként is csak addig legyenek ott, míglen udvarunk beszáll.

Undecimo. A mellette levő strázsákat hasonlóképen szállásunk előtt tartsa és azon alkalmatossággal minden rendetlenségeket eltávoztasson.

A fő- és a vice-szekérmesterek instructiója.

Nem kevés kár és fogyatkozás interveniálván gyakorta a szekeres lovak, béres ökrök és az szekerek, s úgy nemkülömben udvari szolgálaink egész bagazsiája körül, a miatt, hogy azokra senkinek főinspectiója és directiója nem lévén, egyik szekérmester a másikára nézve, afféle defectusoknak annak idejében való correctióját negligálta. Ahhoz való képest, hogy az ilyen

ekkoráig csupán csak az nem jó egymással való értelem és rendetlenség miatt történni szokott fogyatkozások a szép rendtartás által remedeáltassanak: a szekérmesterségnek főinspectióját és directióját feljúlírt lovászmester hívünknek kegyelmesen concedáltunk, oly formán, hogy melléje rendeltetve lévén két vice-szekérmester, azok mindenekben tüle függni és minden rendeléséhez magokat alkalmaztatni tartozzanak. Szükség azért

Primo. Hogy elosztván közöttük bagázsiánk szekereit, azokra oly jó vigyázást tartasson a megemlégett subalternussai által, hogy interveniálván néha a szekereknek vagy elmaradása, vagy némely részről másuha való küldések, mintha mindenütt maga jelen volna mellettük, minden fogyatkozás és kár nélkül készen találtassanak. Amint is

Secundo. Ha mi fogyatkozások esnek az ökrök, lovak, avagy szekerek körül, azokat tempestive jelentsék meg a főinspectornak, melyeket maga is megvizsgálván, késedelem nélkül orvosolni tartozik: hogy valamikint hátramaradás útazásunkban azoknak fogyatkozásával ne causáltassék, tartozván máskiut a gondviséletlenség által interveniált károkról (a ki oka lészen) számot adni.

Tertio. Az udvari kapitányunk, vagy annak nem léte miatt felső tiszteink híre s engedelme nélkül, akár táborban, akár útazásunk alkalmatosságával szekerinket előre küldeni ne merészelje, hanem a parola kiadásakor végére járván, indítsa meg egyszersmind, és nem szakadozva, annak idejében, és szekereit senkinek is előremenni udvari kapitányunk czédulája nélkül meg ne engedje.

Quarto. A készülő megfuvatása után gondja legyen, hogy két órával kinek-kinek marhája szekerében befogva legyen; avagy ha a felülő előbb megfuvattatnék, azt kiki a szerint szorgalmaztassa, de szálló-helyéből ki ne induljon a szekérmesterek parancsolatjok nélkül, az kocsisok és béresek megpálcáztatásának büntetése alatt.

Quinto. Mivel a magunk szekereivel az udvari tiszteink és szolgálaink szekerei is (legfőképen táborban) együtt fognak járni, hogy a szekereknek szoros úton egymás eleiben való rendetlen menetelüktől confusió ne származzék: parancsolatunknak esmérje lenni, hogy magunk saját szekerei után úgy jártassa a többi szekereket, a minémű rendben quártyélmestereknek kiadott instructiónk szerint tartatik kiki udvarunknál, és valamely azon renden kívül akadályoztatja a többinek útját, szabad pré-dára bocsáttassa a szekerét; ha pedig valamely maga rendiben eltörnék, azt a hátul lévők által köz segítséggel csináltassa, és mindaddig meg ne indítsa a többit is, valameddig el nem készül,

hanemha marhája fáradsága miatt nem mehetne, de akkor is csak a szekérmesterek parancsolatjából.

Sexto. A szekerek mellett lévő cselédek mindenkben engedelmességednek emlétett főinspectornak és alatta lévő szekérmestereinknek, a mint is az útazásban dispositiója alá rendeltetnek; különben ha ki megbüntettetik közülek, magának tulajdonítsa; kik ellen is ha valakinek valami praetensiója lehetne, hoffmester hívünket complanatiója eránt requirálja és semmi böcstelen szókkal ne illesse, az edictumban az eránt feltett büntetés alatt.

Septimo. Lármáknak idején senki szekerét előremenni ne engedje, hanem megindulásra parancsolatja lévén, tartsa azon rendben valamint jární szoktak; kik között ha valamely megindulna és nyargalva menne a többieknek útján kívül, a kocsisa azonnal meglövöldeztessék és a szekér prédára hányattassék, az edictum szerint, eo declarato, hogy ha kinek szekere ily alkalmatossággal eltörik, és vagy egy vagy más okból elmarad, az utánnavalók nem tartoznak az után várakozni, hanem szabadosan elkerülhetik, szekérmesterek parancsolatja mellett.

Octavo. Megszállván magunk szekerei, azokat rendben állítsa, és mindenikének végében a lovakat is helyheztesse, strázsát rendelvén melléjek, azon szekereken kívül, a kiknek sátoraink vagyis quártélyunk előtt költetik mindenkor maradni; és úgy ezekben forgolódjon emlétett lovászmester hívünk az directiója alatt levő szekérmesterekkel, hogy más egyéb parancsolatink szerint hoffmesterünkötől dependeálván, mindenkben dispositiójától függjenek és azokban serénységgel és igaz hűséggel eljárjanak.

Lovászmesterek instructiója.

Primo. A lovászmesterség hivataljai közt legfőbb lévén az, hogy lovon vagy hintón akármely felé való fordulásunk, de kiváltképen táborozásunk és szorosabb állapotnak alkalmatosságival oldalunkhoz közel lenni tartozván, mintegy belső testőröknek tartassanak; szükséges azért mindennekefelett, hogy hivataljokat meggondolván, oly józan és mértékletes életet éljenek, hogy nemcsak alattokvalóinak jó példát mutassanak, hanem egyszersmind valamikor parancsolatunkat értendik, szolgáltatunkra oly készen találtassanak, hogy ha az gyakran történhető szorosabb alkalmatosságoknak idején mértékletes életek vagy gondviseletlenségek miatt vagy szolgáltatjokban, vagy lovaink eránt megfogytokozunk: életekkel is tartoznak számot adni; s a mint is

Secundo. Tudtokra légyen, hogy az ütközeteknek s más akármelyféle szorosabb állapotoknak alkalmatosságával minden-

kor három elkészült fegyveres paripánkot oldalunk körül hordoztassák, és hogyha vagy lovunk veszedelme vagy bádgyadtsága miatt, vagy más okokra nézve más paripára lészen szükségünk, magok lovárúl leugrándozni tartoznak, és ha magunk paripáját hirtelen alánk nem adhatják, ugyan a magokét is alánk adni köteleztetnek, életek elvesztésének büntetése alatt; s azért is

Tertio. Oly lovász-szolgákat igyekezzenek számunkra fogadni, a kik hasonló józan életben foglalatoskodjanak, és a kiknek magok becsületes viseléséről már eleve tudósok voltak és igaz hűségekben bizonyosok lehetnek; de kiváltképpen azokat, a kik fegyveres vezeték-lovainkra gondot fognak viselni, hírünk s consensusunk nélkül meg ne fogadják, kiknek is közönségesen conventiójokat kiadattatván, gondviselésekben lészen említett lovászmesterinknek, hogy mindazoknak kifizetését, mind pedig ruházatjoknak kiadattatását udvari commissáriusnál oly vígyázzal vitessék véghez, hogy mivel gyakran körülöttünk forognak és vezetőkeinket környétánk előtt hordozzák, rongyosan vagy romlott csizmákban ne találtassanak. Azonban

Quarto. Hogy azon alattok való szolgák annyival is inkább tudhassák mihez alkalmaztatni magokat oly rendben vegyék őket, hogy a paripák, pajzán és a szekeres-lovak gondviselésére elosztván őket, kinek-kinek állandóképpen kimutatódjék, mi csoda lovakra és más egyéb állapotokra légyen gondja? A mint is jó és szoros instructióbéli parancsolat mellett hivataljokat elintéztvén, magoknak is kötelességekben lészen, hogy nemcsak a főbb lovászokkal vígyáztassanak az alábbvalóknak a lovak körül való magok alkalmaztatására, hanem magok is mindennap gyakorta a lovak tekintésére követtek megfordulván, a fogyatkozásokat megvizsgálják és megorvosolják, az istálókat és szerszámokat csinosan tartassák, a vétkezéseket érdemek szerint büntetessék, és mindenekre oly szorgalmatos gondot viseljenek, hogy ha vagy lovainkban, vagy más egyéb gondviselések alatt lévő állapotokban negligentiájuk miatt kár esik, magokébúl fogják pótolni. Melyre nézve

Quinto. Szükséges, hogy valamint a midőn komornyíunktól bizonyos ezüst, arany s köves-szerszámokat kezekhez vesznek: azoknak kiadásáról s perceptiójárúl contraquietantiákat adjanak, nem különben kötelességekben lészen lovászmestereinknek, hogy a midőn a szolgálatban alternálkodnak, vagy udvarunktól másuha távoznak, egymásnak kézzől kézre recognitio mellett kiadják, és esztendőben legalább kétszer komornyíunkkal számot vessenek. Sőt ennek felette

Sexto. A jó rend magával hozván, hogy a több alábbvaló eszközök is számban tartassanak: hivataljokhoz tartozik az is, hogy minden angariánként azokat is inventáltassák, és kinek-kinek az

alábbvaló szolgák közül kiadván, jó gondviselés alatt tartatását keményen és oly büntetés alatt parancsolják, hogy ha valamely azok közül vagy elromol, vagy elvész gondviseletlenség miatt, fizetésekből defalcáltatik, eo declarato, hogy az elkopott szerszámokat is, ámbár kordí állapot magában, mindazáltal némely rossz consequentiákra nézve magoknak a romladozásnak színe alatt ne tulajdonítsák. Továbbá

Septimo. Nagy kötelességekben fog állani, hogy mind éjjel-nappal, akár helyben, akár táborban lévén, egynehány lovasokat megnyergelve készen tartassák; a mint is a végre szállásunk és sátorunk előtt karabélyos strázsa állván, a strázsálásnak rendi szerint egész készülettel paripánkat kezéhez adassák és successive változtassák, oly observatióval, hogy valamikor a karabélyos a lovat kezéhez veszi a másikatúl: mindannyiszor egy vice-lovaszmester, a ki a lovaknak változására naponként alternatim rendeltetik, puskáinkat és lóra való szerszámokat megtekéntse, és a változó lónak puskatokjában berakja, egyszersmind oly kemény parancsolat alatt, hogy ha avagy strázsa, vagy a lószerszámoknak valamely fogyatkozása miatt annak idejében rövidségünk s megfogyatkozásunk történik, a vétkes fél életét is elveszti.

Octavo. Valamikor valahá vagy hintón; vagy lovon kimegyünk: mindenkor lovaszmestereink közül egyik, két s három vezetőekkel (a mint parancsolatja lészen) velünk járni tartozik, s még akkor is oly készülettel induljon ki, hogy soha a patkolásra való eszközök el ne maradjanak. A mint is

Nono. Szoros gondviselésekben lészen, hogy oly megpróbált jó kovácsokat szerezzenek lovainkhoz, a kik nemcsak a lovak patkolásához, hanem orvoslásához is (a midőn nyavalyájok történik) jól értsenek; melyre nézve azon legyenek, hogy a szükséges patkóknak szögökkel együtt való megszerzésében soha fogyatkozás ne essék.

Decimo. Utazásunk s változásunk alkalmatosságával mindenkor a vicéjek közül egyet több szolgálkkal együtt a statiókra előreküldjenek, hogy minekelőtte lovaink odaérkezniének, fürdül avagy szénárúl és más egyéb szükséges dolgokrúl elégséges provisiót és dispositiókat tehessenek. Utóljára

Undecimo. Magok dependentiáját hoffmesterünktől tartván, minthogy az egész hivataljokbéli casusokat sem nem lehet, sem nem szükséges előszámlálni: valamiben valamikor kérdésre és orvoslásra való szükséges dolgok interveniálnak, azok eránt az említett tiszthez recurrálván, minden parancsolatink szerént dispositiójához alkalmaztassák magokat, és egy szóval egész hivataljokban hitek szerint serény dexteritással és igaz hűséggel eljárjanak.

Komornyik instructiója.

Jóllehet minden renden lévő udvari szolgálkban az hozzáunk való igaz hűségeskedés megkívántatik: mindazáltal kiváltképpen való módon szükséges, hogy valamelyre portékáinkat bizodalommal, pénzünket, kincsünket és egész tárházunkat gondviselése alá bíztuk, ugyan hasonló tökéletes hűséggel folytassa maga hivatalját; melynek jobb rendben való alkalmaztatására nézve observálja:

Primo. Tárházunkat inventálván és keze alatt lévő minden portékáinkat conscribálván, szép rendben elintézve tisztán és csinosan tartassa, és az inventariumnak vagyis conscriptionnak egyik párját magának hagyván, a másikat pro directione introitus kezünkhöz assignálja; a mely portékákat penig magunknál hordoznunk szükséges, azokat külön-külön (a mint illik) ládákban rakatván, oly tisztában vegye, hogy valamikor mire szükségünk leszen, nemcsak az ládák eránt confusio ne legyen, de az ládákban is rend szerint lévén berakva, a portékáinknak hányása és üdömúlatás nélkül előnkben hozattathassék. Továbbá

Secundo. Hogy a pénzbéli jövedelmeink perceptiójában, avagy introitussában, a jövőendő számadásra nézve is confusiók ne történjenek: alkalmas és szükséges rendnek látjuk, hogy valamikor valahonnan parancsolatunkból pénzt részen kezéhez, azt megolvastván, avagy (mely úgy is számadásában fog járni) mások által megolvastatván, magunknak bejelentse, és ha egészen találtatik az olvasás szerint a summa, mind maga introitus-sabéli listájában: mikor, kitől és holott leválta? circumstantiáliter connotálja, mind penig azon listáknak párját kezünknel hagyván, az particularis perceptiók alá maga nevét subscribálja, és azután parancsolatink szerint a hova szükséges, aképen erogálja. A mint is,

Tertio. Senkinek semmit is írásbeli commissiónk nélkül ne adjon; hanem azt kezéhez révén, sine tergiversatione, protelatione temporis et discrimine personarum, annak tenora szerint kit-kit exolváljon, oly móddal, hogy a commissióra irrattassa a quietantiát; holott penig meghitt embereink által szóbeli commissiókat veszi: azoktól recognitiót, amazoktól penig, a kik percipiálják, hasonló móddal quietantiát vegyen. Mindazáltal

Quarto. Más formában lévén conventiós szolgálkunkak dolga: azok eránt nem szükséges, hogy commissiónkat várja; a mint is tudtára legyen, hogy mivel étekfogó-szolgáinkon feljül inclusive (minthogy azon alól valóknak kifizetések udvari commissariusunkra bizattatott) minden egyéb rendbeli szolgálkunknak főbb conventiójok szerint való pénzbéli contentatiójok hivataljában leszen: megkívántatik, hogy cancelláriánkról azonnal

conventiójokat kivéven és azokat listába formálván, minden kantoronkint kifizesse, oly móddal, hogy mind emlétett komornyékunk amazoknak conventiójokban a mint exolvált beírja, mind pedig amazok a mint percipiálták, conventiós listájában cum subscriptione sui connotálják, avagy pedig külön is papíroson (a mint komornyékunknak tetszeni fog.) quietantiájokat kiadják.

Quinto. Szükséges lévén, hogy az mindenkori occurrens particularis expensákra s erogatiókra komornyik-inasunknál bizonyos költségbeli pénz álljon: szorgalmasan vigyázzon, hogy azon cassát erga contraquietantias soha üressen ne hagyja, a ki is legkisebb erogatiókról is tartozik számot adni; mihelyen a költségnek elfogyását bejelenti: azonnal in instanti számot vegyen tüle, ugyanazont observálván akkor is, midőn útozásunk alkalmatosságával maga elmaradván, és a végre nagyobb summa pénzt adván kezéhez, útunkból visszatérendünk. Ennek feletle:

Sexto. Serény gondviseléssel legyen, hogy valaminémi portékák és eszközök vagy magunk ruháink készítésére vagy palotáink tisztességére és más egyéb udvarunk szükségére kívántatnak, azokat, hogy kivált táborozásunkban mindenütt kalmár-bótokat, avagy azokban is olyakat nem kaphatván, fogyasztásunk ne essék, jó eleve külső országokból is meghozattassa; a mely végre szükséges, hogy mindenféle mestereembereket, úgymint szabókat, szűcseket, varrókat azaz hímvarrókat, aranyhímzőket, csizmadiákokt etc. szereztessen udvarunkban és szüntelen tartasson. Kihez képest

Septimo. Minthogy inasaink és némely körülöttünk udvarló szolgálók ruházatja hivataljában lészen: szorgalmasan vigyázzon, hogy méltóságunkhoz képpent azoknak számára rendes és csinos köntöseket készíttessen, és az mennyire lehet, egyszersmind varattatván, ugyan a szerint adattassa ki is nékiek, és egyiket is rongyosan lenni ne szenvedje; s úgy nemkülönbén a bejárók étékfogók és egyéb szolgálók számára (a kiről tudniillik parancsolatja lészen) jó idején a posztót kiadattassa, mely iránt mindazonáltal azt observálja, hogy az kinek pénzbeli fizetése lészen, a ruhának árát computálván, conventiójában imputáltassa.

Octavo. Az midőn táborozásra avagy más hosszas utazásra indulunk, tisztében lészen komornyikunknak, hogy portékáinkat megvizsgáltatván, a melyek vagy superflue vadnak, vagy nem szükségesek, bizonyos bátorságos helyen elhagyja, avagy tárlásunkban küldje és egy szóval: semmi szükségtelen eszközökkel társzekereinket ne terhelje. Item

Nono. Megengedettik komornyikunknak és ugyan fáradságos szolgálatajának jutalmául rendeltetik, hogy valamikor conventiós szolgálóknak fizet, avagy másoknak commissiónk mellett in particulari erogál: minden forintból maga számára egy pénzt

megtarthasson, mindazáltal ide nem értvén, a midőn parancsolatunkból bizonyos szükségekre kézzől kézre valamely nagyobb summa pénzt egyszersmind assignál.

Decimo. Tudtára legyen, hogy minden esztendőnek végén, avagy másszor is, a mikor parancsoljuk, számot adni tartozik; melyhez képest mindenkor oly készen legyen, hogy dolgait jó rendben folytatván, mindenkor a számadásra előállhasson.

Undecimo. Legfőképen arra legyen gondja komornyikunknak, hogy ha mikor pénzbéli cassája fogyatkozásra közelget, tempestive adjon hírt magunknak, hogy szükséges provisiórul disponálhassunk; ha pedig más egyéb állapotokban történik vagy megszűkülése, vagy valaminek megorvoslása kívántatik, békientvén jó idején hofmesterünknek, parancsolatink mellett általa leendő dispositióktól várjon, és hivatalját illető más minden egyébféle állapotokban igaz hűséggel és serénységgel eljárjon.

A vörösvári Rákóczi-Aspremont-Erdödy-leveltárban levő egykorú másolatról, (hét ív, in folio).

K i e g é s z í t é s ü l.

Udvariak eskümintái.

(1704—1705.)

I.

Formula Juramenti Domini Cancellarij.

Én Jánoky Zsigmond, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent Háromság egy bizony örök Isten. Hogy mivel a Méltóságos Fejedelem Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk ő Nagysága engemet Udvari Cancelláriussának denominálni és applicálni méltóztatott: ezen udvari cancelláriusi tisztemben és hivatalomban igaz hűséggel és serénységgel mindennekben forgolódom, és a Magyar Hazának híre s akaratja nélkül, sem directe, sem indirecte, sem most, sem annakutánna, az üdö és tisztem változásával is ki nem jelentem, sőt inkább magamban megtartván, az ellenséggel is semmi módon és szín alatt nem correspondeálok vagy colludálok, ha mi olyast más ellen észrevennék is, el nem titkolom; az instánsokat absque omni respectu personarum et privata interessentia egyaránt meghallgatom s azoknak instantiáit igazán proponálom, magam opinióját a mellé jó lelkiismerettel, az ország törvénye szerint kimondom, és szokott expeditiókat megvizsgálom, Kegyelmes Urunk ő Nagysága resolútiója szerint igazán végben vitetem, és valamit ezen Magyar Ügynek, úgy praetitulált Kegyelmes Urunknak hasznára, javára, oltalmára, és méltóságának

öregbítésére kigondolhatok és tudhatok, a szerint ki is jelentem, és in genere a reám bízott Cancelláriát s annak tiszteit teljes tehetséggel úgy dirigálom, hogy kiki maga hivatalját véghez vívén, a közönséges igazság kiszolgáltassék, és az Haza s Kegyelmes Uram ő Nagysága minden dolgaiban való öregbülése nevedjen. Isten engemet úgy segítjen!

II.

Juramentum Consiliariorum Aulicorum.

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság egy bizony örök Isten, hogy én a Méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk ő Nagysága szolgálatja s a Nemes Ország közönséges, úgy akármely magános személyek előttem forgó dolgaiban Isten, az igazság s országunk törvénye szerint valamit igaznak találok lenni: minden személyválogatás, barátság, kedvezés, kérelem, ajándék, szeretet, harag, félelem meggondolása nélkül, teljes tehetségem szerint arról igaz ítéletet tészek s igazán is pronunciólok; semmi tanácsbeli titkokat ki nem jelentek. Isten engemet úgy segítjen!

III.

Formula Juramenti Aulae Magistrorum.

Én N. esküszöm, etc. hogy Méltóságos Fejedelem Felső-Vadászi Rákóczy Ferencz Kegyelmes Urunk ő Nagysága kegyelmességéből nékem adatott s engedtetett hopensteri hivatalomban és tisztemben igazán, híven, serényen eljárók; valami az ő Nagysága méltóságos személye, élete jobb móddal való conservatiójára, securitássára, vagy Méltóságos Udvarának s dispositióim alatt lévő Udvari Rendeknek, tisztem szerint az jó rend s fenyték által való igazgatására czéloz, mindazt igazán, híven, kötelességem szerint elkövetem; az suspectus s egyébiránt is ismérletlen embereket közel az ő Nagysága Méltóságos Személyéhez s úgy konyhájára bé nem ereszttem, eresztetem. Az ételek, italok tisztán való tartatásában, elkészítetéseikben, az arra alkalmas rendeknek az ő Nagysága méltóságos asztalához való vitetésében is józanon ő Nagysága méltóságára vigyázok; egy szóval, valamit jobban s tisztességesebben és rendesebben el tudok követni, tartozó kötelességemet igaz hűséggel elkövetem. Isten engem úgy segítjen!

IV.

Secretárius Uraimél: Juramentumának Formulája.

Én T. T. esküszöm etc., hogy udvari secretáriusságomban igaz hűséggel és serénységgel mindenekben forgolódom, semminémű titkait Kegyelmes Urunknak és az Magyar Hazának sem directe, sem indirecte,

Kegyelmes Urunk ő Nagysága akarátja nélkül, sem mostani hivatalom ideje alatt, sem annakutánna az idő és tisztem változásával is ki nem jelentem, sőt inkább magamban megtartom; senkivel az ő Nagysága s Haza titkos dolgaiban ő Nagysága akarátja nélkül correspondentiát nem tartok, — annyivalinkább ellenségeivel nem colludállok, sőt ha mi olyat mások iránt észrevehetek, semmiképpen el nem titkolom, hanem vagy ő Nagyságának, vagy Udvari Cancellárius Uramnak megjelentem; az instánsoknak dolgait minden adomány, szeretet, félelem, barátság, gyűlölség, atyafiság színe, személyválogatás nélkül, igazán és híven proponálom; Kegyelmes Urunk vagy Cancellárius Uram által előmben adatandó dolgokat hűségesen expediálom és expediáltatom; valami az Consiliumban végeztetik, minden variatio és fogyatkozás vagy ellenkezés nélkül protocolálom, az protocolatiókat Kegyelmes Urunk előtt, az midőn kívántatik s ideje lészen, igazán referálom; Kegyelmes Urunk és az Nemes Ország, úgy akármely magános személyek dolgait illető kezeimen forgó levelekre szorgalmatosan gondot tartok; az ő Nagysága és Haza dolgaiban Cancellárius Uramtól dependeálok; valahová ő Nagysága kegyelmes dispositiójából küldtettem, az reám biztattandó dolgot igazán és híven igyekezem elvégezni, s mindenekben úgy igyekezem magamat teljes tehetségem szerint forgatni, hogy ezen hivatalomat Kegyelmes Urunk ő Nagysága és az Haza hasznával, lelkem ismérleti megsértődése nélkül viselhessem. Isten engem úgy segéljen!

V.

Formula Juramenti Vice-Secretariorum.

Én T. T. esküszöm etc., hogy vice-secretáriusi hivatalomat a Nemes Ország szolgálatjában igazán, serényen folytatom; valami oeconomicalis dolgokban a Consiliumban végeztetik, azt igazán, minden személyválogatás, barátság, kedvezés, kérelem, ajándék, harag, félelem, szeretet, gyűlölség meggondolása nélkül protocolálom, Kegyelmes Urunknál referálom; valamire ő Nagysága az dolgokat determinálja, s a szerint is expediálom, tisztán és hiba nélkül, és expediáltatom is. A Nemes Ország úgy akármely magános személyek az Cancellárián lévő oeconomicalis leveleire szorgalmatosan gondot tartok; mindenekben, a melyek Kegyelmes Urunk s a Nemes Ország szolgálatját concernálják, Kegyelmes Urunk ő Nagysága után Fő-Secretáriusomtól függök, és semmit is azon oeconomicalis dolgokban ő Kegyelme híre s consensusa nélkül nem expediállok; egyébiránt is akármely levélbeli s egyéb titkokat s consiliumbeli discursusokat s voxokat tudok, azokat senkinek is ki nem jelentem. Isten engem úgy segéljen!

VI.

Juramentum Cancellistarum.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, etc. Hogy én Kegyelmes Urunk ő Nagysága hűségében vérem kiomlásáig, sőt holtomig, az arrúl már szövetségképen letett hitem szerint is, igazán megmaradok; cancellista-hivatalomban Kegyelmes Urunk ő Nagysága, magyarországi és erdélyi két Haza szolgálatjára való dolgokban Cancellárius és Secretárius Uraiméktul dependentiával lészek; valami a két Nen es Országnak vagy Kegyelmes Urunk ő Nagyságának, kárára való dolog lenne, abban magamot se titkon, se nyilván nem elegyitem; Cancellárius, Secretárius, vagy Registrator, Expeditor Uraimék híre s parancsolatja nélkül semmit nem expediálok, és a mit parancsolat szerint expediálok, azt megmutatom, azt tisztán s hiba nélkül expediálok, pecsétekhez titkon nem nyúlok és azokkal nem pecsételek; az levélbeli titkokat senkinek is meg nem mutatom, sem másképen ki nem jelentem, úgy az leveleket is említett tiszteim vagy utánnavalók, nevezet szerint Registrator és Expeditor Uraimék híre nélkül ki nem adom, sem az Archivumból és Cancelláriáról nem distrahálok; se szóbeli, se levélbéli correspondentiát az kívülvalókkal a mostani Magyar Úgy ellen vagy ártalmára nem tartok; egy szóval, valamelyek édes Nemzetünk megmaradására, Kegyelmes Urunk szolgálatjára czélozó dolgok, mindazokat minden késedelem, restség nélkül és igaz hűséggel véghez viszem. Isten engemet úgy segéljen!¹⁾

VII.

Formula Juramenti Generalis Adjutantii.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság egy bizony örök Isten, (Boldogságos Szűz-Máriára és Istennek minden szenteire,²⁾ engemet úgy segéljen s úgy adja lelkem üdvességét, hogy én adjutánsi hivatalomban és kötelességemben igazán és józanon és szorgalmasan, tehetségem szerint eljárók. Mindeneket a Méltóságos Fejedelem Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz etc. Kegyelmes Urunk ő Nagysága, és Udvari Kapitány Uram ő Kegyelme parancsolati szerint cselekeszem. A mely dolgok a Nemes Ország és Kegyelmes Urunk szolgálatjában reám bizatnak, azt senkinek is meg nem jelentem s nem hirdetem; magam nevemmel senkinek is nem

¹⁾ Ezen esküminta 1704-ki eredeti szerkezetéből később, 1705. ősszel számos igazítással alakítottatott át ekképen, hogy a Confoederatio utáni viszonyokra is illjék.

²⁾ E zárjel közti mondat később iktattatott a lap szélére, bizonyára valamely kath. vallású hadsegéd esküvételekor.

parancsolok s disponálok, s abban a mi az Nemes Ország és Kegyelmes Urunk szolgálatja, igyekezzvén ezenkívül is tisztelnem s kötelességemnek eleget tennem. Isten engemet úgy segéljen!

VIII.

Formula Juramenti Commissarij Aulici.

Én T. T. esküszöm, etc. Hogy én Méltóságos Fejedelemtől Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunktól ő Nagyságátúl declaráltván Udvari-Commissáriusnak, igyekezzem teljes tehetséggel ezen functióban igazán és serényen, instructiómnak kiadott punctumi szerint eljárnom, mindenekben említett Kegyelmes Urunk ő Nagysága kárát távoztatnom, hasznát pedig szaporítanom; az udvari népek kinek kinek minden kedvezés, személyválogatás, adomány, haragtartás, vagy más respectusok nélkül, a mennyire kitelhetik, az igaz praebendáját kiadnom; egy szóval mindenekben, a mi tisztemhez illendő dolog, istenesen eljárnom s véghez vinnem, kész lévén annak idejében de perceptis et erogatis számot is adnom. Isten engem úgy segéljen!

IX.

Juramentum Medici.

Ego N. N. juro per Deum vivum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum; Quod in hoc officio meo Medico, statum Suae Serenitatis Principalis valetudinarium, prout aegritudo corporis postulaverit, remota segnitie, diligenter curabo; in experta medicamina, tanto magis nota noxiae infectionis potionum medicatarum suspecta, aliaque curandae aut conservandae valetudinis media, seu per sumptiones intrinsecas, seu extrinsece adhibendos sanandi modos non adhibeo, nec per alios palam vel occulte adhiberi facitabo; imo si quid simile audirem, locis in debitis revelabo; medicamina et quaevis similia media absque ulla infectione fideliter conservabo, nulli in quem suspicio cadere posset, concediturus, omni denique sedulitate ita me fidelem et sedulum monstrabo, ut in curanda Sua Serenitate, nec occasione curae suscipiendae, nec exposit, vel alterationi quidem exinde locus aut minimum vestigium supersit. Sic me Deus adjuvet! ¹⁾

X.

Formula Juramenti Culinae Magistri.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság, egy bizony örök Isten engemet úgy segéljen, hogy én Méltóságos Fejedelem Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyel-

¹⁾ Dr. Lang Ambrús, a fejedelem udv. orvosa, külföldi származású volt, esküformulája azért nem magyar.

mes Urunk ő Nagysága szolgálatjában a konyhamesterségnek tisztit s hivatalját igazán, híven véghezviszem, a konyha körül való szolgálakra szorgalmatos gondot viselek; mindenekben a tisztaságot követem s alattavalóimmal is azt követtetem, s ismeretlen, sőt akármely embereknek hír nélkül a konyhára az étek mellett járni nem engedek. Az étekkészítést, borsolást magam jelenlétemben vitetem véghez, magam megkóstolom, s kóstolatlan fel sem adatom, — egy szóval mindenekben, valami Kegyelmes Urunk ő Nagysága egészséges ételek megmaradásának rendit illeti, mindazt híven, igazán elkövetem, az ellenkező dolgokat minden tehetségem szerént elkerülöm, sőt ha másokban is affélt tapasztalnék: hitem s kötelességem szerént Kegyelmes Urunk ő Nagysága feljebbvaló tiszteinek, ő Nagyságának megjelentem.

XI.

Juramentum Dapiferorum.

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, és Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság, egy bizony örök Isten (boldogságos Szűz-Máriára és Istennek minden szenteire) hogy én a Méltóságos Fejedelem Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk ő Nagysága, úgy más Fő-Rendek eleiben hordandó étek fogásában, Hoffmester, Fő-Asztalnok és Konyhamester Uraimék dispositiója szerint, tisztán, híven és igazán eljárók. Az étekre oly szorgalmatossan vigyázok, hogy azokban semmi tisztátalanság ne elegyedjen, és ha mi olyat észrevennék: mindjárt Hoffmester vagy Fő-Asztalnok Uraimék megjelentem. Kegyelmes Urunk ő Nagysága akármely reám bízandó dolgaiban serényen és minden perpatvar nélkül eljárni igyekezem. Isten engem úgy segítjen!

II. Rákóczi Ferencz fejedelem udvari cancelláriája 1703—1706-iki protocollumból.

Közli: THALY KÁLMÁN.

Portai följegyzések a XVI-ik századból.

A gyula-fehérvári káptalan lymbusában a XVI-ik századra vonatkozó csomagban őriztetik egy igen érdekes regestrum a XVI-ik század végéről, jelesül 1591. végéről s 1592 elejéről. Két iv hosszudag ikrét alakban összefogva úgy, hogy 8 levelet tesz ki az egész. Kétféle írással van írva, melyek egymástól különböznek: de alighanem egy követséghez tartozó emberek írták.

1591. dec. 1-én Szalánczi László küldetett a portára Ferhádnagyvezér üdvözlésére, s kieszközölni, hogy Báthory Zsigmondnak adassék engedély olasz herczegasszonyt venni nőül. Ez épen az ő követsége idejére esik, s a regestrum eleje az 1591.

Szent-Demeternap előtti kapitíha írása. De a 8-ik oldaltól kezdve más kéz írta a feljegyzéseket, valószínűleg a Szent-Demeternap után bejött kapitíha. E följegyzések főbecse abban áll, hogy a portai életről s vásárlásokról olyan részleteket tár fel, melyek nagy mértékben bővítik eddigi tudásunkat.

De térjünk át a regestrumra.

Az követ élését mint szolgáltatják császártól:

Az követek lovainak adtanak abrakot egy napra tíz kilát, mert ötven lóra adják; szénát is ahoz képest, fát hon husz cökit (?) hon csak tizenötöt.

A z k o n y h á r ó l.

2. juhot.

2. tikot.

2. oka nádméz.

2. oka mézet.

2. oka vaját.

2. kila riskásút.

20. oszporára kenyeret.

20. oszporára bort.

és egy nihány dram fűszerszámot. Gyertyát, egyebeket is.

Az ki jü az lovakot számlálni, két tallér és kést, azok adják az árpát.

Az pazargidinek¹⁾ adtonk két tallért, elsőben ez hordja az élést.

Az hagom ogolának²⁾, ki élést hord, adtonk minden hozásban saint 2. enni adtonk.

Embered legyen ottbenn, mikor az pazargidernek élését megadják, mert mind ellopja.

Ha kaftánt ad az basa, adnod kell az kapociának tallér 2. az kaftánosnak.

Mikor haza indoltonk az kapun 3. vagy négy tallért adtam ha ki hány lovat vészen, az basa az levélben írja.

Dunára elől elküldtünk az emeng szolgálíhoz Husaint és az révészekhez; adtonk tallért hatot.

Csaust kérni az basától, ki az kapun kikésér. Ő maga is mit ír és izen uronkuak.

(A levél oldal többi része tiszta.)

Dram³⁾ egy tallérban vagyon tizedfél.

Zsiros fenyőfa fogvájó és egyéb virtusi.

¹⁾ »Vásárra menő«.

²⁾ »Acsem Oglán« azon keresztyén gyermekek kiket tizedbe szedtek, hogy jancsárokká neveljék.

³⁾ »Drahma« »dirhem«, arany és kisebb váltó pénz.

Buda bir günde, geller, gec er: ez is egy nap eljö másnap elmulik.

Muharnak végét vettük két tallér, oszpora 20.

Malozsa szőlőnek okája oszpora 4.

Tengeri szőlő oka 6.

Faolaj oszpora 14.

Veres csömölét végét tallér 4.

Karmazinnak egy-egy tallér.

Egy ló tere százezer oszpora.

Terra sigillatának okája tallér 2.

Farkas maszlag oka oszpora 20.

Petreolom tallér 1.

Casia fistula tall. 1.

Manna oka tallér 10.

Szép aranyas paplan oszpora 1000, most facit tallér 14.

Scofion aranynek muskalját¹⁾ oszpora 19.

Ezüstnek 18.

Selemnek nitra tallér 3.

Nagyobbik kötést 4.

Egy czápa fék²⁾ tallér 1.

Habarnicának okáját oszpora 38.

Nádméznek okáját, ki szürke, kemény, tallér 1.

Borsnak okáját oszpora 90.

Egy veres o (öv) teve szörből oszpora 53.

Egy balta oszpora 80.

Közép gyöngynek muskalját vettük oszpora 345. Egy akkora öregek voltak a gyöngyök, mint egy mezei apró borsó.

Egy szőrös pénzma, mint egy közép dió tallér 2.

Veres kecske béllést egy hosszú mente alá tallér 4. oszpora 32.

Egy girában 82. dram.

Egy tallérban tizedfél dram vagyon.

Egy muskál másfél dram.

Mert az dram magyar nehezéknél kisebb, esmét félnehezéknél nagyobb egy dram, azért nem igazíthatni az dramot az nehezékhez.

Egy kilóban sink 4.

Jóféle patyolatnak végét vettem tallér 6.

Köz patyolat tallér 4.

Alábbvalót tallér 3.

Capragot Harinyainak tallér 13, vala csak alkalmas.

Szekeres lovainat adtam az jobbikat oszpora 1000. az többit mind alább.

¹⁾ »Miskál« mértékem.

²⁾ Halbörrel bevont fék.

(Innen kezdve más kézzel van írva.)

Fűszerszám mint járt Custacinápolyban ez időben.

Ez nem egyaránt, mikor az hajók békével nem járhatnak, akkor drágább; de az tájba vagy on az árra:

Borsnak okája oszpora 100. rosszat, ki üres, poros, olcsóbban is vehetni.

Sáfránnak okája oszpora 345. az jó török sáfránnak; rosszabbat olcsóbban is találsz.

Gyöngvérnek (*gyömbér*) okája oszpora 60.

Székfünek okája oszpora 240.

Fahéjnak okája oszpora 400.

Nádméznek okája tallér 1.

Szerecsen diónak okája oszpora 120.

Malosa és tengeri szőlőt ide hátra megirtunk.

Mag olajt az az olajmagot okáját oszpora 8.

Kapomának, annak is okáját oszpora 10.

Malosát erdéli ejtel oszpora 8.

Narancsban egy oszporán vettem 7. és nyolezat.

Pomagránátban össze garnat (hármat) négyet, télben egyet egy oszporán.

Gesztenye öreg oka oszpora 7 vagy 8.

Az oka két annyi és fél mint az font itt.

Faolajnak okáját vettem oszporán 14.

Vizaikrának okáját veszik oszporán 35.

Temérdek sinoroknak mint egy rabszi dramját oszpora negyedfél.

Szénát harmad ennyit, hogy először itt voltam, egy szekeret, kit két ökör vont oszpora 200 és 25.

Két bial, ki szénaszekeret vont oszpora 200 és 75

Fát, kit két ökör vont, egy aranyon, ki teszen oszpora 100 és 20.

Az tengeren, mikor vettünk hajóról fát, egy lótereh esett oszpora 34.

Hoztak fel egy lóterhet oszpora 3.

Egy tarka kecze olasz szőnyeget vöttem tallér 4, oszpora 25.

Török gyetyatartó oszpora 80.

Kék lasnokot tallér 3.

Egy rézfedőt ónost oszpora 36.

Egy zengeziert, kiben két tyuk megfő, oszpora 80.

Az kék sátozt tallér 68.

Párdocz bőr, jó alkalmas, tallér 20.

Zelenik karacza (*karasia*) az János deák nadrága esett oszpora 200.

Köz zelenik egy nadrág oszpora 130.

Matarat az szebb és nagyobbikat oszp. 200.

Matarat aprót oszpora 45.

Nagy fakó, ki Sófalon hala meg, tallér 100. Ezt is első utamban
vém; három lába szár (t. i. *fejér*) tallér 71.

Kesej roh lovat vettem tallér 80.

Járt akkor az tallér oszpora 80.

Küs pej lovat, kit Boldisár uramnak adék, tallér 60.

A. D. 1592. Januárii.

Pej török lovat, fél lába sárga, második bemenésemben vettem
talléron százon, aranyon 25.

Gyapotnak okáját oszpora 35.

Aranyas ezüst gomb apró, egyik oszpora 3. dolománra szép aprón
sűrűn.

Apró ezüst gomb aranyas, czifrás, dolománra oszpora 3.

Kénesőnek okáját hon száz oszporán, hon száz huszon.

Prém capragra való selem veres kanafos dramját öt-öt oszporán
40. dram, én adék érte oszpora 176.

Eskarlát nyerget, szügyelő, farmatring, posztós, rézesattos, vettem
tallér 11.

Kutnik jóféle tallér 8.

Köz kutnik tallér 4.

Kaftánkát sárga tafotát, dolomány alá töltöt tallér 3. osz-
pora 20.

Gyermeknek arany kutnikból olcsóbb.

Bagazsiának feketének, igen jó félének 160.

Réz serpenyő, behajol az nyele, oszpora 100.

Gombok selyem sinorost egy ruhára oszporán 40.

Másféle szép gombok oszpora 20.

Fékre való boglár kettő, kinek öreg veres kő vagy az közepin,
körül kedig apró törkes, vettem tallér 3. mind az kettő enyim.

Iszák nagy sátorhoz való kettő oszporán 64.

Erszény selyem hosszacska oszpora 48.

Szablya szij selyem tallér 1.

Atlacznak jó félének singit oszporán 120.

Gomb, ezüst fonalas, kinek szára nincsen, szép, tallér 1.

Custacinápoli szép vékony vászonból lén nekem három singből
egy ing; de az vászonnak az singi itt két annyi, mint az mi sengünk.
Az alsó ing is ilyen öreg singből hároomból lön, sengit vémm oszporán 43.

Egy ing másfél talléron esett, keskeny, mint az török vászon.

Kapeza janesár oszpora 36.

Az fél iskárlátnak, kit ők altmiczelenek hinak, sengit vettük osz-
porán 200 és 20.

Egy bagaria szügyelöt, rézboglározt vettünk harmadfél talléron.

Az centum iskárlátnak, az én mentémnek sengit Galatában vet-
tük oszpora 560.

Az fejér selymes keszkenő, oszpora 140.

Az kékes és nagyobb oszpora 200.

Más, több veres benne, vöttem oszpora 120.

Egy rostos, veres, vékony, kékes, egy kék fél hosszára, az szélén két vékony veres kiül belől, oszpora 140.

Az külsőbbik kék fota oszpora 20.

Az nagyobbik fota oszpora 68.

Veres béllés tallér 4.

Czapa szerszám kötőfékestől tallér 4.

Aranyas faczepeljős oszpora 50.

Nadrágnak olasz posztó, sengit tallér 2. oszpora 20.

Tükört oszpora 60.

Puplikános toll, arany 1.

Bagaria turba¹⁾ tallér 1.

Jó kötőfék sain 6. teszen oszporát 50.

Az lánczát oszpora 40.

Eskarlat alá fekete nyul mál béllés oszpora 1000 és 200.

Ször pokrócz oszpora 75.

Kulant vöttem oszpora 20.

Demeczki szablya, aranyyal írott hivelye, oszpora 1000.

Küs szablya vas, tallér 5.

Bárson veres negyedfél seng az nyergün, vettem singit oszpora 200.

Hogy az követ²⁾ bejőve, azután való vásárlás.

Egy czaprag tallér 18.

Másik tallér 25.

Sárga burongok vége oszpora 200.

Burongok feje, oszpora 220.

Puska palaczk Belyen, szép fekete oszpora 80.

Veres apró kaláris olvasó kétszáz 90. szem, oszpora 140.

Utólszor kék szélő keszkenyöt oszpora 96.

Fejér kék szélő keszkenyöt, közt hármát tallér 1.

Selyem sinor nyeregge tallér 4. mérd meg, ha kétes vagy benne, mennyi az selyem és tudd rá az csinálást.

Ezüstös kés tallér 4.

Czérnák zöld, veres, kék, fekete mindenestől oszpora 145.

Lámpás oszpora 40.

Csizmák patkólással egy-egy arany oszpora 120. egyik.

Zabola ezüstös, Erdéli Miklóse, arany 5.

Párducz bőr Erdélyi Miklós uramé kettő, tallér 50.

Nádméznek okája oszpora 60.

Ezüstös fékemplő tallér 3.

¹⁾ Tarisznya, durva pokróczból.

²⁾ T. i. Szalánczy.

- Nagy szépet vettünk tallér 3. és oszpora 10.
 Aranyas paplant vöttünk ezerkétszázon, teszen tallért 15.
 Másik paplant 300.
 Bokor toll, kettő öreg, tallér 12.
 Süvegbe való tollakat kilenczet vettem, tallér 12.
 Lakat öreg tárházra való kettő tallér 3. oszpora 30.
 Bagdái kutinkot, röviden türték össze vettem négyet, tallér 4.
 Piper longum két dram oszpora 1.
 Székfünek okáját oszpora 310.
 Fahéjnak okáját vettem oszpora 250.
 Csákány tok nyereg föbe való oszpora 16.
 Fekete kecskebőrt harmadfél talléron.
 Sárگا bagariát tallér kettő.
 Vereset igen jó félét, kinek az színe el nem megyen tallér 3. oszpora 20.
 Kutinkot samit affélében jót, tallér 5. nadrágnak való.
 Ezüstös fékemlő tallér 3.
 Fejér, selyem erszény oszpora 35.
 Ló lába mikor megvarasodik sártúl, vagy egyéb miatt dagadozni kezd, fekete szőlőt, fokhagymát össze kell törni, meleg mézzel elvegyíteni, pokrócz darabra kell kenni, rá kell kötni, harmad nap rajta kell állani.
 Gentar (*gyantár*) jó féle, kivel az czapa fékeket festik, törökül szandalocz.
 Nyestag olaj, kivel felől megkenik az szandalóczot, megszáraztják, sem víz, sem eső nem árthat neki.
 Az festéke akármi szénő legyen, vagy kék, vagy zöld, vagy sárga, de ezekkel kenik felől meg.
 Az olajnak nehéz szaga vagyon, vélem annak lenni, az kit mi petroliomnak hívunk.
 Kutink foztánkát¹⁾ dolomány alá valót arany 3.
 Fekete tafota dolománkát foztánt arany 2. oszpora 80.
 Iskarlát nyerget bagaria szügyelővel, farmentringvel, kengyel szíjjal, kengyel vassal arany 7.
 Egy lengetek²⁾ szőr pokróczot, ki legalól áll az lovon, olyan mint egy fejér mohar oszpora 40.
 Kallyamizk³⁾ mint egy pénzma úgy élnek vele, de lágy; Szalánczy uram zebetának mondja.
 Gyöngyház puska palaczkot, középszerűt Szalánczy uram (talán: számára) oszpora 190.

¹⁾ Fisztán = ujatlan dolmány.

²⁾ Könnyebb fajta, vékonyabb.

³⁾ A mai hasics.

Boglárokat, fékre valót, ezüstösöket, aranyas és köves szép, arany 2.

Zibetom, leves pésmá :

80
45
38
—
163.

Jaczarnak való posztó, puska tasol oszpora 40.

Csatt, szablya szij végire, ezüst aranyas fékre is jó oszpora 7.

Fékmelőket nem ezüstösöket, de szép bagariák csontosos gombok csattossal tallér 1.

Szerecsen fék, ki nem nyakba vetős, arany 2.

Szablya szijat selmet, szépet kékest és arany fonalast vettem tallér 4.

Szép uj forma szőnyegetek, nagyobbát kevésse, hogysen mint asztalra; adják egyiket tallér 7. másikat adták tallér 5. oszpora 35.

Martii 7. Azután való vásárlás, hogy az basa Ferhát haza menni parancsol; már elment vala Szalánczi.

Az pej holdos gyermeklovat vém tallér 71.

Egy pej paripát tallér 21.

Öszvért vém tallér 54.

Köürek,¹⁾ ki olyan, mint muhar szabású, de jobb és kék és veres színű, egy vég talléron 3.

Muhart talléron 2.

Testszin kurta foztán dolománt az Biszeztembe kutinkból vöttük oszp. 300.

Kaythan fék, selyöm sinorun vagyón, ezüst gombbal fűzték meg, szügyelöstől, kin ezüst csattok vannak oszpora 2070.

Puska palaczkot az gombja gyöngyházzal rakott oszpora 190.

Zomokra²⁾ való apró szeges gombot ötöt ezüstöst, aranyast két karikát oszporán 63.

Közli: BARABÁS SAMU.

Vásárlások Rákóczy György lakadalmához.

Instructio pro egregio Thoma Ovári Claudiiopolitano.

Rákóczi György lakodalmára való köntösök.

1: Sima megszín bársony galléros mentének való lengyel singet № 14. singire adtunk lengyel forintot fl. 18.
facit fl. 252.

¹⁾ Kürek = kikészített bőr.

²⁾ Kard markolat.

- Dolmánnak ugyan ilyen bársony virágos uln. № 10.
singire fl. 15. facit fl. 150.
2. Zöld bársonyt simát galléros mentének valót uln. № 14.
singire fl. 18. facit fl. 252.
- Dolmánnak virágos bársonyt uln. № 10. testszint singire
fl. 18. facit fl. 180.
- Vállban vágott mentének megyszín sima bársonyt uln. 9.
singire fl. 15. facit fl. 135.
- Zöld bársonyt sima ilyen mentének valót uln. 9. facit
fl. 135.
- Testszint simmát ilyen mentének valót uln. 9. facit fl. 135.
- Summa, az sima bársony teszen uln. № 38.
az árrok fl. 684.
- Az virágos bársony teszen . . . uln. 37.
az árra teszen fl. 555.

Kamuka dolmánnak való.

1. Veres virágos kamuka uln. № 10.
2. Tenger szín is ilyen uln. № 10.
3. Ezüst szín is uln. № 10.
-
- Summa uln. № 30.

Hét lengyel forintot computálván singire facit fl. 210.
ha ilyeneket kamukákat nem találna illendőket, vegyen atlaczokat.

Az mátkája számára két palástnak.

- Virágos fekete bársonyt uln. № 24.
singit fl. 14. facit fl. 336.

Rákóczi Zsigmond számára.

1. Egy vállban vágott mentének veres bársonyt uln. № 9
2. Megyszín is ilyen simát uln. № 9.
-
- Summa ulnarum 18.
Az árra teszen fl. 270.
-
- Summa facit polonicales fl. 2175.
hungaricales 1233.
-
- 72.
-
- 1305.

56. sing zöld közönséges kamukát uln. 56.
Az hámokhoz, székekhez, szőnyegekhez veres bársony
kévántatik.

Ha meg hozták az hajszín tar bársonyt, meg kell venni.

Rákóczi Zsigmondnak is két dolmánnak.

Egyik dolmánnak való testszín virágos, másik virágos ten- ger szín atlaczozt	uln. 18.
Husz sing király szín tafotát	uln. 20.
Dolmánnak való megyszín virágos bársonst	uln. 9.
Negyven sing köz veres bársonst	uln. 40.
Bársony székekre veres bársony, magyar singet	uln. 60.
Asztalra való szőnyegeknek	uln. 40.

Fűszerszám.

Bors kívántatik	libr. 1000.
Fahaj	libr. 50.
Gyömbér	libr. 500.
Szerecsen dió virág	libr. 50.
Jó féle nádméz	libr. 1000.
Székfüvet	libr. 50.
<i>Más kézzel:</i> Husz sing fejér sima bársonst	uln. 20.
Harminczöt sing apró virágú zöld bársonst	uln. 35.
Harmincz sing veres dupla tafotát	uln. 30.
Tíz sing veres virágos atlaczozt	uln. 10.
Husz sing zöld dupla tafotát	uln. 20.
Harmincz sing kék dupla tafotát	uln. 30.
Két font arany fonalat	libr. 2.
Egy bál czérnát	1.
Tíz lengyel forint ára vékonyabb czérnát.	

Végire kell menni, az mennél több marczipánokat, közön-
ségeset is mint adják.

Fényes liktariumoknak százát mint adják.

Czukkerleknak is fontját mint adják.

Ez utasítás egy másik egykoru példánya következő címet
viseli: »Anno Dni 1642 die 25 Julii. Velencei vásárlás.« Egy
pár igen jelentéktelen eltérésen kívül abban különbözik az első-
től, hogy az árak tallérba vannak számítva. Csak az első pont-
ban van némi módosítás s az így hangzik:

1. Sima megyszín bársony galléros, mentének való velencei
sing nro 14. Vihetünk singit tallér 5 és $\frac{1}{4}$, mely facit summa
tall. 73 $\frac{1}{2}$.

*A mátkája számára történt vásárlásnál ki van hagyva a
2-ik tétel, mely így hangzik:*

Két font aranyas fonalat nitráját tall. 20
in summa facit tall. 60.

A velenczei vásárlás terjed a Rákóczy Zsigmond számára való vásárlást követő összegezés végéig. A mi azután következik, nincs meg a velenczeiben. Azután következik:

Asszonyunk számára.

Item negyven sing vékony megyszin posztót, az melynek singit tallér. \mathfrak{N}^s 5. teszen in summa . . . tall. \mathfrak{N}^s 200.

Item palástnak való tizenkét fekete materit, az melynek a béllését is hozza szövök, olyan a béllése, mint a bojtos bársony, singit . . . tall. . . 12.

facit in summa tall. \mathfrak{N}^s 144.

Item két bokor bojtos selyem kapczát, az melynek belől legyen az bojtja, bokrát . . . tall. . . 10.

facit tall. . . 20.

Item fejer bársony tizennégy singet . . tall. . . 6.

facit tall. \mathfrak{N}^s 104.

Item veres, zöld, s kék skárlátokat mindenik félét husz-husz singet, kiknek singit . . . tall. . . 5.

facit in summa tall. \mathfrak{N}^s 300.

Omnibus computatis faciunt tall. \mathfrak{N}^s 1473 $\frac{1}{2}$.

Fogalmazványok a gy.-f.-vári kápt. ltár r. a. acták.

b—u.

VEGYES KÖZLÉSEK.

VÉGJEGYZÉK FÁY ISTVÁN LEVELEIRE IRT POLEMIÁHOZ.

A Történelmi tár 1880. évfolyamának 377—397. lapjain közölt Fáy István-féle levelek közt (a 380. lapon) Kajali Pálnak Fáy Istvánhoz Gácson 1704. febr. 5-én kelt levelében utóirat-képen ez áll: »P. S. Bottyán János is bizonyosan kuruczczá lett és már le is tette a hitet a Lévai kapitány előtt Urunk hívségére.« Ezen határozott fogalmazatú utóirat kapcsában egész tárgyilagossággal³⁾ jegyzet alatt azt jegyeztem meg, hogy »ez adat kiigazítja azon tévedést, mely a »Bottyán János Élete« című munka 40. 42. lapján írva van, hogy t. i. Bottyán october 10-én Selmeczre érkezvén, felajánlá kardját a szabadság ügyének.«

Erre Thaly Kálmán nagyérdemű barátom több mint fél-ívnnyi petittel szedett polemiával támad meg ugyanazon évi Történelemi tár 780—788. lapjain, azt igyekeztén (és pedig gúnyos modorban) megmutatni, hogy »nem előbb, hanem csak 1704. octob. 10-én ajánlhatta fel kardját Rákóczinak«, — és fölhív, hogy mutassam ki: »hol volt és mely kurucz hadosztályt vezényelt Bottyán 1704. február elejétől october 10-kéig?« — És hivatkozik Zweig Kristóf naplójára, Kolinovics kéziratára és más levelekre, Kajali Pál levelét pedig mendemonda értékű, ephemer becsűnek bélyegzi; a mi ha állana: akkor igen kár nekünk annyi ephemer becsű mendemondás missilis levelet kiadnunk s azokra hivatkoznunk.

Mellőzve azt is, hogy a kuruczczá létel és hadvezénylettel való megbízatás két külön dolog, és így a két állítás csak értelmezés és felfogás tekintetében jöhet összeütközésbe, én megvaló-lom, történelmi tekintetben sokkal csekélyebb mozzanatúnak tartom Bottyán áttérésének időpontját, hogysem a végett polemiába avatkozzam. Különben is annak, a ki itélni akar és critice kívánja megállapítani a kérdéses apróságokat: ha összeveti Thaly barátom állításait az általa idézett forrásokkal is (megjegyezvén, hogy Zweig naplóját nem a Tudományos Gyűjteményben, hanem

a *Tudománystár* 1835. évi VI. kötetében találandja) én az egész polemiját szó nélkül készségesen ítélete alá terjesztem.

En nem negélyezem a tévedhetlenséget, s ámbár a főkérdés keretén kívül esik Fáy István halálának ideje: a Thaly által közlött két rendbeli, későbbi keletű levél alapján készséggel elhiszem, hogy az az épen nem alap nélkül következtetett időnél később történt. Ebben tehát igaza van. — Kajali Pál halálát illetőleg t. barátom Tornallyai Ferencz által írt és kezei közt lévő eredeti levélre hivatkozik, mely levél szerint »nagy pénteken, szombatra virradó éjszakán« halt meg. Már pedig 1710-ben nagy péntek ápril 18-án, szombat 19-kére esett. Itt a kinek tetszik, (nekem nem) lehet disputálni az óra számlálásról és arról is, hogy a virradat még 18-hoz, vagy 19-hez számítassék-é? Az én azon kori necrologistám 19-kére számította.

Ennyit tartottam végképen és röviden a támadó polemiaira megjegyezni, biztosítván nagyérdemű barátomat, hogy nem reflectalván »hebehurgya« és más efféle czímekkel való megtiszteltetésre, valamint ezen sorokat teljes obiectivitással írtam, úgy a nevezett előbbi megjegyzésnél (valamint soha sem is) »káröröm« nem vezérlé tollamat.

NAGY IVÁN.

DIPLOMATIAI ADAT AZ ANJOUK KÖRÁBÓL.

Az Anjou házból származott magyar királyok élénk összeköttetésben állottak Franciaországgal, melynek követei gyakran fordultak meg a magyar királyi udvarban. Erzsébet királynőnek alább közlendő 1385-iki levele *Fresnel Péter* francia követ itt időzéséről és működéséről szól, kit királya a Ragusában fogva tartott Ludovicus de Montegaudio és Colardus de Calavilla kiszabadításának s az általok Ragusával kötött egyesség megerősítésének kicszközlésére küldött hazánkba. Erzsébet a nevezett követ közbenjárására elfogott híveinek szabadon bocsájtását sürgeti, s felszólítja Raguzát, hogy két hívét hajóval lássa el s mielőbb küldje hozzá.

Ime az oklevél:

Elisabeth dei gratia regina Hungariae, Poloniae, Dalmatiae etc.

Fideles nostri. Accesserunt ad nostrae maiestatis praesentiam egregii et strenui milites domini Ludovicus dominus de Montegaudio et Colardus de Calavilla hactenus in Ragusio captivati, qui in nostri praelatorum ac baronum nostrorum praesentia constituti coram nobis quaedam pacta et conventiones inter ipsos ab una et vos parte ab altera pro tranquilliori pacis foedere inita praesentarunt a nobis instantius ut poterant

postulantes, ut ipsis pactis nostrum praebere dignemur reginalem assensum, offerentes se omnia et singula paratos fore, quae in capitulis vestris per vestros ambassiatores nobis praesentatis continebantur, plenissime adimplere et iuramentis firmis approbare ac pro tutiori dictorum pactorum observantia in animam ipsorum et aliorum consociorum suorum, a quibus hoc faciendi facultatem habebant, prout hoc se facere posse efficaciter in nostri praesentia tandem monstraverunt, iurare, quod omnia et singula in ipsis pactis expressa nobilium more inviolabiliter observarent. Nos igitur requisitiones dictorum militum, ut paedictorum pactorum series confirmaretur, considerantes, et quod plus est intercessionibus ambassiatorum serenissimi fratris nostri domini regis Francorum ac illustris amici nostri domini comitis vestrorum praedictis conventionibus et pactis acquievimus et contentae sumus de eisdem ubi tunc illico praelibati milites domini Lodovicus et Colardus in nostri, praelatorum ac baronum nostrorum et vestrorum ambassiatorum constituti praesentia, suis et consociorum suorum nominibus virtute cuiusdam procuratorii ibidem publice producti supradicta pacta et conventiones inter ipsos et vos alterutrum voluntarie inita per omnia et in omnibus, in toto et in parte iuraverunt et evidens iuramentum deposuerunt plenissime sine fraude et dolo aliquali fideliter observare, nec ullo unquam tempore verbo vel facto eisdem contravenire; iuravit insuper serenissimi principis domini regis Francorum fratris nostri nomine in nostri, praelatorum ac baronum nostrorum praesentia vestrorumque ambassiatorum vir discretus dominus Petrus Fresnel praefati fratris nostri ambassiator pro se et strenuo milite domino Guillelmo Mauvinet, qui dominus Guillelmus certis de causis et de nostro mandato speciali tempore iuramenti absens erat, quique dicto domino Petro in nostri praesentia de praemissis plenam dedit faciendi facultatem sigilli sui attestatione mediante, ex tunc prout ex nunc et ex nunc prout ex nunc (*sic*) et in omnibus fiendis suum per omnia accommodavit assensum. Quibus omnibus in nostri, praelatorum ac baronum nostrorum ac vestrorum ambassiatorum praesentia laudabiliter adimpletis, prout publica instrumenta exinde confecta clarius attestantur: vos rogamus, in quantum gratiam nostram et inclitarum filiarum nostrarum claram habetis, quatenus ipsos milites et ceteros eorum consocios in Ragusio detentos, remotis quibusvis exceptionibus et mora, penitus relaxetis, nam de hiis quae fecerunt contentamur ad plenum, quare et vos contentari debeatis attentis pactis et conventionibus inter ipsos et vos initis et sollempniter iuratis. Et ut a fine res denominetur, quia multum ipsi vos apud nostram maiestatem de bonis et honestis carceribus ac conversatione honorabili commendarunt, quod grato audivimus animo, ob hoc tum praemissorum consideratione tum etiam nostri ac inclitarum filiarum nostrarum ob reverantiam, in eorum recessu eis de navigio securo opportuno provideatis; nam quidquid eisdem benivolentiae et honoris feceritis, nobis reputabimur fore factum. Datum in castro nostro Posega, die VII. mensis Martii, anno etc. LXXX° quinto.

Külszöve: Fidelibus nostris nobilibus viris rectori consilio et communi civitatis nostrae Ragusiensis.

Eredetiye hártján, a ragusai — előbb köztársasági most tartományi — levéltárban.

Közli: DR. FEJÉRPATAKY L.

K É T R É G I I R A T.

I.

Az wr Isten engem az ew felsége temleczjbwl es az mýltaílan foghsaghbwl chýwdakípen ký zabadyta emberý segýchsignelkwí, ew felsige Imar az artatlanokath, felesigemeth, gýermekýmeth, es wchým feleségét, gýermekýt, ne nyómorgassa, merth ew felsige feýedelem lywýn, ezel méltosagath sem ereghbýthý, hogý azzon emberth tarth fogwa, Orzagath sem fygyelmeztety hozaýa, sewth ýnkáb ýdeghenýtý ellensigýth penýgh ew felsigh az ew oth tartassokal nem kewesbýthý, merth ezek azzonyálatok, azok nyómorwssaghawal nem twdom mýth haznal ew felsýghe.

Ezen irat hátlapján következő újabb írás olvasható valószínűleg a múlt század végéről: Felséges Fejedelem ellen irt levél. A betűk alakjára nézve megjegyzem, hogy írójuk a *h* betűt háromféleképp írta, u. m. 1. *h*-nak p. o. *foghshaghbwl* 2. *h*-nak p. o. *chýwdakípen*, *h*-nak p. o. *chýwdakípen*, *h*-nak p. o. *chýwdakípen*, 3. *h*-nak p. o. *merth*, — *ý* *i*, *j*, *y*, helyett áll. A 8-dik sorban *ew felsigh* áll az első sor *ew felsige* helyett.

II.

Mý Bwdai egyhaznak Capituloma. Emlékezetre addgywk ez lewelnek rendeben, ie!entest tewen mindeneknek a kiknek illik, hogy az szerszetbeli Erzsébet asszony Nehaj Kwsali Laszlo leanya, szent Kalara asszony szerzetiből walo, az szerzetbeli, Asszonyoknak Klastormokban, mely wagyon szent Janos Euangelista Calastromanak előtte Buda warossaban foudaltatwa, elwen, mi előnkbe szemelye szerint ielen alwan, twn illyen wallast, hogy ő Inoban (*keresztül van huzva*) damleémaban (?) az ket magyar Choroizloban es olah napradban es wdwarhelyben walo egez fel rezet, ki Zolnok warmegyechen wagyon, minden azokhoz tartozando haznokkal es tartozokkal egyetembe, twdui illyk szanto földekkel, előkkel, és elhetetlenekkel (*keresztül van huzva*), kikis nem eltenek, mezeiwe, szena retywel, legeltető fywewel, erdeyewel, berkywei, hegyeywel, molnaywal es malom helyekkel es kozonseggel minden fele egesz haznokkal egyetembe mellyek hozza tartozandok wolnanak, ertelmes es tekenetes Banyai várossában

lakozó (*keresztül van huzva*) polgaroknak Adamnak es Cristannak es ő wtannok walo minden örökös maradkoknak, örökös keppen es wizza hyhatatlanul birodalmokba es eletekre walo meg tartasra, ezer öt szaz tyzta, igaz es tyzta mertekbeli arany forintert el atta es kezekbe boczatotta volna, sőt hogy nekiek atta es kezekbe boczyatotta legyen, mi előttünk, semmi lwssat, sem semmi wrassaganak twlajdonsagat azokban maganak iöwendő meg maradasra nem hagyot, de minden byrodalmat es wrassaganak twlajdonsagat, az fellyöl meg ielentetet Adamnak es Cristannak es wtannok walo maradkoknak tel-lyes wolta szerint adta legyen. Mely dolognak örök emlekezetire es erősegere ez mi örökseg kepeben walo függő peczyetes lewelwnket attwk. Költ ez lewel kysasszony Napyanak wtanna walo szeredan wr szyletetenek wtanna ezer, negyzaz, hetwen kettődik eztendőben.

Ezen irat hátsó lapjának alsó részén pecsét látszik, melyben egy zászlós bárány alakját vélem látni, *B* és *C* betük körülírásával, tehát »Bwdai Capitulum« (illetőleg Capitulum), mint a hogy az illető szöveg első sorában olvassuk. E szövegben egy néhány jelenleg többé nem használt kifejezés vonja magára figyelmünket, így »elők« és »elhetetlenek«, mely utóbbi kitétel úgy látszik már ez okmány keltekor elavult letett szó volt, mert magyarázata nyomban utána következik »kikis nem eltenek«. Az okmány utolsó előtti sorában feltűnik a régies »szyletete« alak, mely ekkor még használatban volt. A sok töröl szakadt magyar jogi kifejezés kellemesen lepi meg ez irat olvasóját, melyben a *jus* és *molna* szavakon kívül más latin szó nem fordul elő és nem minden érdek nélkül van a »molna« mellett a »malomhelyek« alakot előtalálni, melyben a latin *mola*, későbbi *molina* (olasz »molino«, »mulino«) a jelen magyar alakra már átidomúlt. A betük alakját illetőleg megjegyzem, hogy a *h* betűt e szöveg írója kétféleképp írta, u. m. *h*-nak és *h*-nak, p. o. *hogy* stb.; az *e* alakja a régi *ĕ*; *u*, *v* : *w*-nek iratik. Orthographiai okok s a néhány kitörlés miatt a kezemnél levő okmányt eredetinek nem lehet tartani, azonban e másolat réginek látszik lenni s mert a Budai káptalan pecsétje van rajta, úgy látszik a budai káptalan által kiállított hiteles másolat.

Családi levéltárából

Közli: KUUN GÉZA.

VIZAKNA TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

Mý hamwaj gýewrgý, Haller Peter Zebeň kýral býro, Thamas dyak, chwkas gýewrgý, es Zeremý orban, Ággýwk Emlekezetre mýndeneknek, mýkepen ez el mwlt napokban, Az wýzaknaýak kewzewth, az zer thartas mýath thewrthenth wolth walamý igýenethlensegh, az thanach es az kewssegh kewzeth, Melý dologban mýerthogý Lattýwk Illýen zertelensegeth kewztewk, mý az Thanach es az kewssegh akarátýabol, Illýen zer Thartasth thewtewnk kwztewk, hogý az kewssegh kepeben legien Negýwen walazthoth ember, hwza Magýar, hwza szaaz legien, azt az negýwen emberth penýgh az Thanach es az Býro walaza Az negýwen ember walazthat kewztewk Býroth wagý fonagýoth, Az Býro walazthath keth magýar es keth Szaaz polgarokath melleýe, Az ozton az ewth ember walasthattýa az Thanachoth, Mýkor az warasnak walamý Jeles dolga thewrtenýk, azokath az Negýwen emberth az Thanach be hýwassa, es ew welewke wegezenek, Az Thanach az Negýwen emberel egýetembe walazanak keth polg(art)h, kýk kezében Jarion mýnden Jewedelem, Egýk Magýar masýk szaaz legýen, Ezek az Negýwen ember es az thanach elewth aggyanak zamoth mýkor annak Ideie lezen, Thowaba az waras kýral Býro wramath wagý az ew embereth, az folnagýoth az thanachal egýetembe wgý halgassak mýnth Býraýwkat, Az Býro es az folnagý megh se Bewntethesse fogsághal az olý emberth Az kýnek marhaya wagýon, thewrwen nekewl, hanem ha ký hatalmath mýwelne, azth megh foghassa Megýs bewntethesse Thewrwen zereneth, Az ký penýg ennek ez wegezesnek engedelmes nem lenne, wagý ebben ellen thartho lenne, ewthwen forinth az kewtele, Annak felette ha walaký hasonlasth wagý partholkodasth, wagý hathalmath mýwelne ez waras kewzewth semmýwel megh ne erýe hanem feýewel, Ennek býzonsagara es erewssegere attwk ez mý Lewelewnketh, az mý zokoth pechetewnketh, megh pechetelwen es ewrewsethwen. Datum in oppido praedicto wýzakna feria quarta proxima post festum Beati Valentini Martýris, Anno domini 1559.

(P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi útirában (4540. sz.)

II.

Mw Haller Peter Zebeň es Wýzaknaý Kiralý Biro, es Ifýw Antal zebeň eskýt polgar, Rapoltý Mattias es Bathay Janos Deak zebeben lakozandok. Adgiuk emlekezetre mindeneknek az kiknek illik es züksegh, hogý az ezer ewt: zaz. 66. eztendöben zent Andras napban Vrunck w felsége Magyar orzagnak walaztot masodik Janos Kiralýa, az wdöben az Jambor zemeliek közt, Wýzaknaý folnagý Polgarok es

kösseg közöt esset, es tertent wolt neminemw Igienetlensegh, es ez wezes az folnagytol walo zam wetel felöl. Mely dologbol az az felül megh mondot wdöben, az Wyzaknaý kössegh Vrunkat w felségét ith zobenben megh lettek wolt, w felsége wtan Cancellarius Vramat is, mely zam wetel felöl Vrunck w felsége az kösseghnek preceptoriat adot uolna, az elebelj el wegezet leuelnek tartassa zerent az kösseghnek panazolkodasat az Wyzaknaý folnagý es tanachis megh ertuen ellenek walo panazt es preceptoriat wkis Cancellarius Vram eleýbe Jüttek, es az w Igassagokat megh ielentuen az kössegh ellen mely ket fel közet walo Igienetlenseghnek okaýert, w felsége Chaký Vram altal paranchollia nekem es tanachý altal, hogý en kýmennek Wyzaknara, es az felül megh mondot ket fel közöt ez dologot es igienetlenseget az w kývansagok zerent törüen zerent megh ertenem es megh latnam es le zalitonam io okokbol. En azert ez felül megh irt iambor három zemelieket mellem weuen az 1567. eztendöben wiz kereztt napian oda wyzaknara mentünk, es mind az felül megh mondot ket fel mý elenkbe Jüttenek, es mindenik fel az w igassagokat ele proponaltak, mý elettynk es waros priuilegiom leuelet es az wegezes zerent ualo leuelet is exhibealtak. Mellicket mý megh ertuen Isten zerent es törvený zerent, mind az ket felnek Iouara es bekesegekke, illien bekesssegre es Igiennessegre hoztuk wket, iollehet hogý az kössegh büntetestis erdemel wala, az folnag es Tanach ellen de ismet io okokbol aztis le zalitok közetek :

Az wegezes es Igienssegh penig illien Condicional lett, hogý ez vtan se tanach se kössegh wdö elewt zamot ne kewanianak az folnagytol, es tamadast partolast auagý ellene walo gülestt az folnagý ellen es tanach ellen az kössegh ne mýelien, se az folnagý okot ne wessen a zam adasban az el wegezes zerent az 40. embernek. Ha penig az melyk fel ezt megh zegneýe es megh nem alanaia feýen Jozagan maradgion, es az en kiralýbirosagomnak ereie alat mindgiarast megh büntettessek, es se w felsége gratia leuele se semmi okok ebben senkinek ne haznalhasson. Az folnagýnak penig mikor eztendöie el tellik, az tiztet addig le ne tehesse, migh nem az Gereb elewt, Tanach elewt es az 40. ember elewt az Warosnak minden Jöuedelmeröl zamot tartozek adny es az vtban tehesse le a týzteth. Az folnagý walaztasrol penig vgý wegeztek, mikor magyar birot walaztanak, három few zaz tanach legien az gerebel es az deakal azokal egietembe. Mikor penig zaz folnagýot walaztnak azonkepen három few magyar tanach gerebel es deakal legienek, es azok es az 40. ember azok elewt walazak az folnagiot, az kýre többen zolnak az legien az folnagý. Az folnagý penig walazan ket zaz es ket magyar polgarokat melleýe, az negý zemel az folnagýal egietembe, walazzak az tanachot, az 40. embert penig az egez tanach walazthassa kýk tisztesseghbelj zemelyek legienek. Az Decansagrol penig kit zerzetek uolt köztek uton Jarasnak okaert, azt le zalitottuk, mert az birosagnak týztý ellen wagion, az ký mit wet egýk másik ellen az uton az warosnak biraira wagion, az elewt keresse törüený zerenth Az Biro

es Tanach prouentussarol es Jöuedelmeröl igy wegeztük mind az ket fel akarattiból, mint a zomzedsagban wagian, kÿuel mind az ket fel contentussok lettek, hogy walamikor Jöue Jaro zalo az folnagÿnal zal, az Waros prouentussabol kölcheh az zalora az mint az züksegh mutattia annÿra.

Es ha az Biro es Tanach k mellik az waros dolgaban iar gyülesben auagÿ egie(b)ywe az howa az Waros züksege mutattia, hat az waros (köl)chehen iarÿon az dolognak uolta zerent, es az utnak uo(lta) zerent alkalmas kölchehen iarianak.

Touaba penig valamelik uagÿ biro auagÿ tanachbelj zemely walamenÿ nap az waros dolgaban kÿ iarnak, azoknak mindeniknek nyarban fizetesse es Jargalassa munkaÿokert rendeltünk tÿz tÿz penzt, ha penig telben iarnak hat az ð iargalassok legien nyölez penz. A felet regtöl fogua walamÿ az Birak Jöuedelme uolt tudnÿ illik czegez penz etc. annakis az kösseg mÿ elettünk cedalanak engedenek.

Az ð felsége parancholatia zerent mÿ törwen zerent illien Concor-diaban hoztuk mind az ket felt az mÿ zentenciank zerent ez megh irt okokal es wegezessekel mely mi wegezet Zentenciankat es el wegezet articulossinkat mind az ket fel tudnÿ illik az tavalÿ folnagÿ Nagÿ Lazlo es az Wÿ folnagÿ Istuan biro Tanach beliek etc. es az kösseg kezül tudnÿ illik, Bank Wÿncze, Mezaros Lazlo Mezaros Pall, Benedek deak, Zekel A Hamar Gergel, Zaz Janos, Nagÿ Mathe, Alagozÿ Lajos, Fodor Miklos, Bolgar Lörincz, Santa Janos ielen leuen, mÿ elettünk ezen mÿ megh irth zentenciankat es wegezesünket elöttek kÿ pronuncialtuk, es reaÿa kertük, ha contentussok leznek wele, ha penig mely fel foliassok zerent appellalnÿ akarna, attul sem feggyük megh, de mÿ elöttek egienlő akarattal feÿenket mind az ket fel az mÿ el wegezet zentencziankat acceptalak, laudalak, fel wewek minden Citkeliben, kinek köttelettis wetetek az mas el wegezet leuelnek tartassa zerent, es mÿ telÿnk mind az keth fel kÿuana, hogÿ az el wegezet zentenciankat az egez warosnak erössegere es bekesseges maradasokra leuelünket adnoÿok, mÿ azert az ð keresek es kÿuansagok zerent, egienlő akaratból az mÿ zokot pechetünk alat az mÿ leuelünket megh attuk, touaba walo ereÿsegekre, ez leuel költ Wÿzaknan Wÿz Kerezt Napian. Ezer öttaz hatuan hetedik eztendöben.

(P. H.) (P. H.) (P. H.) (P. H.)

Eredetije a gr. Teleky család m.-vásárhelyi levéltárában (1541. sz.)

EGY RÉGI FÖLJEGYZÉS.

Anno 1609. mense Octobri.

Világosuárat próbálták meg egynehány hajduk ilyen módon. Caspar Janos egy ifu legenÿ, Boros Megyeri, Nagy Abraham, Zentpáli, mely vagyon Aradnal, es Zekel Lörincz de Mezeő Madaras, ezek

harman több tarsokkal, úgy mint tizenhat emberrel, felkelnek hogy Vilagosvarat megvegyék, mintha paraszt emberek voltak, és ökröket kérnek ki, mely ökrököt az előtt való napokban éléssel együtt hajtottak oda be. Gaspar Janos felmegyen az emelchőhöz ott ülnek volt negy fű törökök agák; az többi oda be volt az varba. Gaspar Janosnal volt egy puska feltekerve, hozzá tartja az egyik törökhöz, nem sül ki az puska, szablyával hozzá, ott kettőt levágnak benne. Berohannak az várba hárman, az töb társai mind elfutottak volt, kiket lesbe hagytak volt ide alá. Így Gaspar Janosnak az orrat elvágják, es fején nagy sebet ejtenek, de végre kiverik ez hármat az várból és nem vehetik meg az várat. Volt akkor benne Jurali aga kapitan, kit Huzaim Beg után küldöttek volt be oda etc.

Omittenda. (más kéz.)

AZ IKTÁRI BETHLEN CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ.

Az alább következő levelet iktári Bethlen János írja az atyjának, iktári Bethlen Jánosnak. Ha Nagy Ivánban megnézzük az iktári Bethlen család táblázatát, találunk egy harmadik Jánost s ennek fiául IV. Domokost 1665-ből, kik a fejedelmi ággal közösen III. Domokostól származnak le. Ezen levélben említett János az atya, s a levélírója hasonlólag János a Nagy Iván-féle III. János és IV. Domokos közé iktatandó be. Az sem lehetetlen, hogy a Nagy Iván III. Jánosa még élt 1626-ban s ekkor III. Jánost követné IV. János. Ugy látszik, hogy az iktári Bethlen család ezen tagjai vagy igen jelentéktelen, vagy éppen semmi politikai szerepet nem játsztak a fejedelem idejében.

Post servitiorum meorum oblacionem a Deo teroptimo exopto Vestrae Generositati omnia corporis et animi bona, valetudinem prosperam, et felicem longamque vitam omnibus ad V. G. pertinentibus.

Accepi Vestrae Generositatis literas charissime parens, quas cum perlegissem, partim commoverunt ad tristitiam, partim vero ad letitiam. Tristatus sum valde, cum intellexissem vos summo constringi dolore, non minus doleo avi mei dilecti mortem, cui vitam ex animo exoptassem; modo huc usque donec Deus me reduxisset, vixisset; sed si Deo ita placuit, quod suum erat ademit, nomen eius (*így*) laudetur in aeternum. Quod autem V. G. me paterne monet, ut diligentiam studiis adhiberem, a V. G. tanquam bonus filius non tantum bono animo accipio, sed in totius vitae meae curriculo conabor pro modulo V. G. inservire, et in eo laboro, ut Deo orationi meae annuente, laboribus benedicente, V. G. conceptae de me spei et expectationi, et si non plene, partim satisfaciam; ita quidem est, ut si speciosum valuissem superstruere aedificium hic in Germania, domi maius et fortius fundamentum, attamen in omnibus

rebus meis Deum invocans pro virili operam studiis adhibebo diligentem, meo vero Domino Illustrissimo Comiti totis viribus intendo, quantum penes me est, ut grate inservire possem. Date Francofurti 6 Junij 1626.

Vestrae Generositatis

amantissimus filius

Joannes Bethlen de Iktar V. G. d. patri

dilecto officia sua pollicetur

manu propria.

Cím: Generoso ac Nobilissimo Domino Joanni Bethlen de Iktar Halmagini, parenti meo omni observantia colendo.

Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában (3110. sz.)

Közli: SZABÓ KÁROLY.

KÉT UTAZÁSI LEVÉL A XVII-IK SZÁZADBÓL.

I.

Szolgálatomat ajánlom kinek, mind asszonyomnak, kívánok Istentől kinek jó egészséges hosszú életet, mind asszonyommal hűgőssel együtt.

Isten kegyelmességéből immár ide Hamburgban érkeztünk, az mely nap Berlinben kinek az utolsó levelemet írtam, másod nap mindgyárt megindultunk, és egy Taygermund nevű városig, mely az Albis vizének az partján vagyon, szekereken jöttünk, ott aztán egy estve, úgy mint 16-napján sz. András havának, hajóra rakodtunk és majd Iyfelkoig menvén, valami halászkodnál fák alatt az parthoz az hajót kikötötték, én az hajón hálтам Horvát Jánossal, de viradtig egy néhány izben az eső igen vere. Onnat esméig hajnalba elindulva, napestig és sötétben is ugyan jól mentünk, és ott is egy kis falunál kikötöttünk, az hol had népe nem vala, mert végén Marchia rakván császár hadával, nem mertünk mindenütt kiszállani. Onnat esmét harmadnap úgy mentünk, hogy estvére egy Louburg nevű mezővárosba értünk, az hol az császár hada hajókkal által kötötte, által hidalta az vizet és az generáltól, mely ott parancsol, császár leveleire czedulát kérvén eleresztettek, és semmit nem mulatván azon éjjel, egész viradtig mind jöttünk alá az vizen, és noha arczczal vissza habzott az szél, mind az viz, mindazáltal szinte virradtára az város alá érkeztünk ide Hamburg alá tegnap reggel és beszállván itt az hollandiai vendégfogadóba jó egészségben vagyunk, de bizony dolog, hogy magunk személyecért egy napra négy tallért adunk egyik egyik, csak Ferencztől is 16 garast egy napra; mindazáltal bizony jól tartanak, jó borokkal, és szép étkekkel és halakkal. Innét is Isten engedelmeiből megindulunk, talán csak holnap is, és hollandiai hajóra rakodunk, mert az szárazon semmiképpen el nem járhat senki az hadak miatt sem postán senki, az hajókon bátorságos, és így innét ugyan az Albis vizén

megyünk alá az tengerre, mely ide 18 mélyföld, és az tengeren jól elmehetünk, mert az hajók, minthogy visszamennek Hollandiába, azokkal bátorságos mennünk. Az Isten bizony nagyon utat mutatott mindenütt, ha jó szelünk találkoznék három vagy négy nap és az északával együtt el is érhetnénk Amsterdamba, az mely ide hatvan mélyföld; most Istennek hála itt szepüldő és csendes ég vagyon. Ennek az városnak házi téglából rakott mind régi szentegyház formákra, úgy hogy ritka hely az, hol szekér járna udvarra, mert itt az féle nem igen szükség, minthogy csaknem minden utcákra bejöhethetnek az nagy hajókkal is; az város felette bő népü, igen nagy kereskedéssel él, hajóknak sokasága mindenkor az városban és az város környül. Felette szorgalmatos építésben vadnak, az város köfalain affák fundamentumit faragják az nagy gerendákat, bástyái földből csinált, olyak vadnak, hogy az mi nemüket eddig láttam, kettő vagy három is nem tenne itt valót egyet, igen féltik ők a gondviseletlenségtől magokat. Az hajók az hol bejönnek az városban, az olyan utcák, mélyen vadnak be, hogy az víz bejöhessen; az száraz utcák magasban vadnak, de szorosak. Az házaknak az utcára való oldala inkább mind ablak, hogy üvegházaknak itilhetné majd inkább az kívül néző, mind az által szép házak vadnak. Summa, Hamburg derék és erős bő népü város kereskedésnek helye. Eddig asszonyom kldnek minden derék helyekből irtam talán még Lugdunumig írhatok Amsterdamból. Lugdunumból pedig inkább írhatok, mert onnan sokan mennek haza Erdélybe. Azután aztán nem írhatok egy kevés ideig, az mig Velenceze felé nem kerülünk. Ide is bizony sokat kerültünk, de én nem sokat bánkodom rajta noha Prágából nekünk egyenesen kellett volna más felé mennünk. Secretarius urunk az dolmányomat haza küldötte és az selyem övet. Az szabályam velem vagyon, és az köpenyegem, talán azt is vissza küldöm ezután, jó leszzen szolgámnak. Egyéb dolgokat írni most nem igyekezem, hanem az kik hazamennek, azoktól jobb módom leszzen az írásban, holott azt az levelet is fejedelem levelével együtt postákon viszik el, más az hogy hirt ugyan nem is igyekezem írni, holott Zeller Márton haza megyen és többek is, kld megérthet minden állapotot, vagy talán Bötmás hóba haza jut avagy husvétra jól lehet, ha az alkalom megyen talán hamarébb. Kldnek asszonyom szolgálatomat ajánlom és adja Isten, hogy jó egészségben lássam kldet, mind asszonyommal hugommal. Isten éltesse kldet sokáig. Kült Hamburgban Alsatiának egyik fővárosában 1627. esztendőben 20-ik napján Szent-András hónapnak.

Kldnek asszonyom jó akaró szolgálja, fia

Cseffey László mp.

Küldém: Generosae Dominae Annae Tomori de Kövesd, Gener. Dni Sigism. Hatvani relictæ viduæ, Dnæ mihi et matri observandissimæ et gratiosissimæ in Transsylvania.

Eredeti, a gy.-fehérvári káptalani levéltárban. Papir, viznyomásos, koronás kétféjű sassal.

II.

Szolgalatomat ajánlom kldnek, mint asszonyomnak, kívánok Istentől kldnek jó egészséget, hosszú életet, és adja Isten, hogy lássam kldet jó egészségben!

Valamikor énnekem módom volt, még eddig az írást el nem mulattam, hanem írtam kldnek, asszonyom, mindenről; de mivel hogy bizonytalan vagyok ilyen messze földön, mit vittek meg leveleink, s mit nem, rendszerint meg akarok kldnek asszonyom mindent írni, hol jártam eddig Istennek kegyességéből, mikor egy Gyetrudenburg nevű hollandiai végvárból (ott váltunk el Zeller Mártontól) az urfival megindultunk, Breddaban mentünk, mely az hispaniai királyé Belgiumban; ott nagy becsülettel fogadtak, az császár és fejedelem tekinteti forogván az dologba. Onnan ismét Bergam Opsomba az hollandusok végvárába, mely igen erős. Onnat Antverpiába onnét ismét Meclinia nevű városba és Bruxellába, az hol az infantissa, az mostani hispaniai királynak nénye lakik, jöttünk. Onnét egy néhány városokon által az tenger mellé mentünk; esmét ki Ostendába és feljebb Dunkerkára, az hol hajóra ültünk egy estve és igen jó csendes szelünk lévén más nap 12 órakor tájban Angliának egy Margareta nevű városának portusára szállottunk, és egynéhány nap mulva az király lakó helyére Londinum nevű igen nagy városba mentünk, mely felette igen sok néppel rakva. Az királytul audientiánk volt hatod napján ott való létünknek. Nagy emberséggel látott, igen ifju legény. Ott mulattunk Angliában egy holnapig. Ismét Bötínás havának 22 napján kijöttünk Angliából az tengeren Cales nevű városba, mely az galliai királyé. Ott is az fejedelem hirere nagy becsülettel fogadott annak az helynek Gubernatora, az urfiat megis vendéglette, jeles nyájás ember, sok főemberek laknak ott fizetésen, mint olyan végvárban, hol ott minden nap inkább láthat harezot az tengeren szabadon nézheti az spanyolok és hollandusok egy másra mint lövöldöznek az nagy öreg hajókra, kin husz, huszonöt álgyu taraszka, kin több kin kevesebb; lövik, fogják, súlycsztik egymást, az nagy öreg hajók sok nagy vitorlakkal, mint egy-egy kastély ugy látszik az tengeren hogy fejrlik. Az általjövésen jólhet szelünk oly csendes volt, hogy csak az partig sem jöhetünk, noha közel jöttünk az városhoz Caleshez, hanem az féle hajósok, kik az félével szoktak kereskedni, egy lapátos sajkán, melyet haton vagy heten vontak, előnkbe jöttek az tengerre, egy annyi föld, mint Lozsárd Tötöshöz és azok vittek be minden marhánkkal, az hajónkat az tengeren hagytuk el, mert az szél nélkül nem járhatott. Az tengeren hogy jöttünk is két nagy hadakozó hollandiai hajó egy spanyol donkerki hajót soká kergete, de amaz elszalada. Mi mindazáltal Istennek kegyelmességéből mindenütt bántás nélkül eljöttünk, és most immár Párisban vagyunk, az galliai király lakó helyén, az elmúlt vasárnap volt szemben velünk az király délben tizenegy órakor, az estve ugymint szeredán sötétben az királyné asszonynyal lettünk szemben gyertya világoknál, úgy köztök az szokás;

az infantissánál is úgy voltunk. Az király neve Ludovicus XIII. azaz tizenharmadik, az felesége Anna Mária, az mostani spanyol királyljal egy, az angliai királynak Carolus primusnak az mostaninak az felesége esmét és az galliai király egyek és az király is ifju mint az angliai. Ez 27 esztendő, de igen gyors legény. Immár Isten kegyelmességéből az tengertől bucsut vettünk, eleget is hajókáztunk, mindezt és minden helyeket le nem irhatok kinek asszonyom, hanem immár ha Isten engedi innét egy Kupella nevű erős városhoz megyünk, melyet most ez az király vitat, sok okok miatt kellett keménykedniük, holott ugyan az galliai királyé, könyörgöttek elsőbben az királynak, de az nem fogott, az angliai király tartja segítséggel őket ugyan nyilván, sőt nagy harsz-csal, az sógorság az királyságban nem sokat ér. Ott azért ha Isten engedi mind az hadakat mind a várost meglátjuk és onnat Tolosa felé feljebb és egyenesen Massiliára, onnat aztán alább Olaszország felé és hazafelé fordulunk, és pedig ha Isten engedi, igen hamar megleszen, mert Velenczére költségért sietniünk kell, mivel hogy ott vehetünk fel pénzt szükségünkre. Semmi vidámságom bizony nagyobb nincs, minthogy kldet is egészséggel látlhassam, mert tudom, hogy mind kldet megvigasztalhatom fúságom szerint, mind magamnak nagy örömöm leszen Isten engedelméből, ha kldet asszonyom jó egészségben látom. Egyéb dolgokról mit írjak, semmi igen csudás dolgokat nem láttam, az kit Erdélyben lévő emberek sokan ne láttak volna, hanem Angliában két strucz madarat láttam és egy kazavár nevű indiai szárnyatlan nagy madarat, az indiai tyukokhoz az nyaka hasonlít, fekete, egyenesen ha felhuzalkodik lehet annyi magas, mint én, jól lehet az strucz nál sokkal kisebb. Az strucz az mint az képe szinte olyan. Itt ismét Párisban láttam egy vajított (*igy*) elefántot gyermekdeden, azt is az angliai király küldötte ide. Az föld ez is igen szép és apró hegyekkel, minden faluk inkább az erdőkön vadnak, s az mezőket szántják. Anglia is az szerint az faluk mint az szászok falui, köből rakott és cserepes. Az emberek igen emberség érték. Summa az, hogy az oda haza gondolkodó embernek nagy messzének tetszik, sőt ugyan tudósoknak tartja járni ezt az földet. Az régi fejedelem emberek pedig haddal sem tartották messzének, nemhogy Erdély felé de még Asiára és által menni innét erről az földről, holott az mélyföldekről nem is úgy kell gondolkodni mint mi nálunk, mert itt szinte olyan közönséges egy nap tizennégy mélyföldet elmenni, mit Tötösből Tordára menni, ezt másszorra hagyom. Azt gondolom, hogy ez levelem az míg kldhez érkezik, megfordulunk Olaszországból, addig sőt azután gyakorta irhatok levelet. Ezt egy kolozsvári ifju legénynek küldöttem, ki csak Párisban is két esztendeje hogy lakik, Broser István. Szent János napjára talán haza megyen. Kldnek asszonyom immár semmi bámulása ne legyen, mert az hol félelmesebb helyek voltak, úgy mint az tenger, arról immár elköltünk Isten engedelmevel. Még pénzem vagyon annyi, hogy ha szorulnék, másodmagammal hazamehetnék vele. Az többit inide amoda elköltöttem. Adja Isten hogy lássam kegyelmedet mind hugommal

együtt jó egészségben. Isten sokaig éltesse kegyelmedet. Kelt Párisban Franciaországban 8-ik napján szent György havának 1628 esztendőben.

Kegyelmednek asszonyom, jó akaró szolgálja, fia

Cseffei László m. p.

P. S. kegyelmed arról ne gondolkodjék, hogy az persejem nem magané, mert hogy Calesből eljöttünk, elvesztettem.

Külezim: Generosae Dominae Annae Tomory etc. Generosi Domini Sigismundi Hatvani relictæ viduæ etc. Dominae mihi et Matri observandissimæ et gratiosissimæ in Transsylvania.

Eredeti, a gy.-fehérvári káptalani levéltárban papír, víznyomásos fedeles kancsóval, melyen G. és B. betűk.

Közli: BEKE ANTAL.

A KIS GRÓF UTAZÁSÁHOZ.

A fennebbi két levélhez érdekesnek tartjuk Bethlen Gábor fejedelemnek Bethlen Istók utazása ügyében írt levelét is közölni.

Generosi fideles dilecti.

Berlinből 10. Novembris irott leveleiteket Ferenczfi nekünk megküldte; 14. Febr. hozták Fogarasban, kikből addig való békességes állapototokat értvén, örvendeztünk rajta. Hamburgból 19. Novembr. írt levelét Bornemisza Ferencz hlvüünknek 4. praesentis vöttük ugyan Berlinből írt levelével együtt; azon levelekkel együtt Zellernek Amsterdamból, 16. Decembr. írt levelét vöttük, melyben tudósít Lugdunumban 11. Dec. az isten kglis gondviselése által való békességes érkezések, az grófot egészségben találástok és három hétnek előtte peregrinálásra való meg nem indulhatása felől. Hogy az úristen oda is minden kár nélkül békességben vezérlett szerető híveink, az úristent reátok való kglis gondviseléseért áldjuk, és könyörgünk azon, ezután való utaitokat is kglsen vezérrelje. Hogy nekünk semmit nem írtatok Belgiumból, azon nem kevés busulással csudálkozunk, holott Zellernek alkalmatosság adott az nekünk való írására, ti pedig negligáltatok; ezután hogy semmi alkalmatosságot el ne mulassatok, hanem minden állapotokról tudósítsatok, kglsen parancsoljuk. Hispaniában hogyha az grófnak kedve leszzen bemenni, és ha igen bátorságos bemenések, visszajövések felől assecuráltak s az galliai király ő felsége annuentiája is fog acce-dálni, kglsen megengedtük, mivel császár ő felsége is commendálta az hispaniai királynak ő felségének; reméljük magunk is, bátorságos utatok fog lehetni, csak kívántatik, hogy semmi disputatióra, se egyéb akármí altercatióra ansát ne adjatok senkinek. És ha bementek, meddig késsetek ottbenn s mint költsetek, mint járjatok, grófnak irott levelünk-lől bővebben megértitek, ahoz tartsátok magatokat.

Az kivált ő felségét igen böcsülettel salutáld Bornemisza hívünk, az mi kész és igaz syncera affectiónkat ő felségének offeráljad, az gyermeket ő felsége gratiájában commendáljad; király atyafiaival és udvarnál leendő fejedelmi emberekkel is szembe legyetek, ismerkedtesd és kinek-kinek mi nevünkkel is barátságos szeretetünket denuntiáld. Végeztetre kérj egy saluus passust ő felségétől valamely belső tanácsur által, legyen szabad csak Neapolisból 4 avagy 6 fő lovat hozatnunk; ő felségének data occasione, ha parancsol, mi is nagyobb dologban akarunk szolgálni. Az költséget 1500 arannyal megtöbbitettük, úgy mindazáltal, hogyha Hispaniában való meneteletek leszen; de ha oda nem mentek, rendelt költségetekkel bőségesen megéritek, csak tékozlás-képpen az oda való nemzetek szokása szerint ne éljetez, és imitt-amott heában való heverést ne tegyetek, mint Bécsben, a holott ha mulatnotok kellett, köntöstöket ott megkészíthették volna, és Prágában a miatt nem kellett volna késnetek, heában való expensát tennetek. Annakokáért klglsen parancsoljuk, ezután afféle kelletlen expensát ne tegyetek, az frissen való magatok viseléstől is supersedeáljatok, pompára ne nézzetek, hanem magatokat alkalmazzassátok az peregrinusok állapotjokhoz, hogy a bővön való borsolástok miatt valahol meg ne akadjatok, és költségetek nem létele miatt gyalázatban ne jussatok. Mint és mely tartományokon járjatok, consignáltattuk; ha pedig Siciliában menni nem akartok, mivel talán nincsen is oly memorabile ott, kit látnotok kellene, ha elmenni akartok is, ha nem is, nem bánjuk.

Végeztetre istenre és nekünk tartozó hűségtekre obtestálunk szerető szolgálunk, viseljétek úgy magatokat, mint hű szolgálkhoz illik; egyesek legyetek; egymással ne veszekedjetez; magatok illetlenül való viselésével az ifjunak példát valami erkölcstelenségre ne adjatok, hanem szorgalmatosan vigyázzatok inkább reá, cortesánok után ne vetemedjék; boritalnak magát ne adja; egészségére, életére, mint lelketekre viseljetez gondot, hogy mi is töletek meg nem szomoríttatván, jöhessetek vig orczával előnkben, és fejedelmi klgsségünket árasztthassuk mi is reátok. Horvát János, tanítsad írásra, vagy akarja, vagy nem; utaitokban deákul, franczuzul beszélgetsetek, ne magyarul, és actáitokat, látásokat magával írassátok le mindennap deákul, mely exercitium által szoktassa magát akár csak deákul való szólásra és levélírássra, ha egyebet se tud enni reá való expensák után.

Igen fő musikusokat és cavaleatort ha találtok Velenczében, vigyetez onnét, iktassátok be; Daniel uram által Velenczében boesátjuk emberünket, a ki Septemberben, Oktoberben ott várakozzék reátok, és ha isten oda vezér, minékünk minden addig való járásoknak seriessét historice megírassátok és küldhessétek. Mikor egy jó lovat vehetnétek Hispaniában, 500 aranyat bátor arra költenétek, csak az ló lenne igaz fő ló természetével, öregségével, szépségével, jóságával; velencei portusban vinnétek onnét hajón, avagy szárazon is talán kiküldhetnétek; az árrát ugyan Velenczében ismét megadatnánk és költségetek azzal nem

diminuáltatnék. De egy fő cavallérral kellene megválasztatnotok, és próbáltatnotok.

Magunk és országunk felől irhatjuk, hogy az istennek kgl's gratiája által alta pace és türehető egészségben élünk. Gubernator öcsénk is az váradi kapitánál és több gyermekivel jól vadnak. Ezek után az uristen legyen kgl's gondviselőtök, és engedjen benneteket fejenként kívánatos állapotban láthatnunk. Albae, 7. Martij, 1628.

Gabriel m. p.

Ezen leveleinket duplicáltuk és az bécsi Collegiumban az pater rector-nak küldtük, hogy egyenesen Párisban az ott való pater rector-nak dirigálja.

A fejedelem által irt eredetije a gy.-fejérvári káptalani ltár rendezés alatti részében.

Közli: Sz. S.

RÉGI VÁRAK ÖSSZEIRÁSA.

Az országos levéltár régi limbusában van egy érdekes összeírás az erdélyi fiscus birtokában levő várakról. Ugy látszik, hogy 1618-ban I. Rákóczy György halála után, vagy talán halála előtt kevéssel készült, s azért nevezetes, mert némi rajzot ad arról, hogy mikor kik birták e várakat, s az ahhoz tartozó helységek hogyan szaporodtak vagy fogytak. De lássuk az összeírást.

Görgény Stephano quondam Kakonyi in 1615.

Oppidum: Petelye, Magyar Belkin, Kentes, Orsoua, Szentmiháltelke, Libánfalua, Hodák, Felső Köher, Felső Oroszi, Kasva, Kis Oroszfa.

Portiones: Görgény-Szent-Imre, Hétkük, Kakucz, Radnotfája et Szent Márton.

Az urnál ő Nagyságánál most ezzel több: Alsó Köher, Oláh Bölkén, Saropháza, Adorján, Nagy Oroszfa, Alsó Idecz, Alsó Oroszi, Péterlaka, Oláh Nádas, Oláh Telek, Körtüdfája.

Gyalu V. Kamuti 1616.

Oppidum: Gyalu. Possessiones integrae: Héw Szamos, Hideg Szamos, Szász Fenes, Solyomtelke, Körösfő, Bogártelke, Monostor.

Portiones: Makó, Burianos Buda, Kötelesmező et Dios. Ezek most oda nem biratnak.

Az urnál ő Nagyságánál ezzel több: Jegenye, Bogártelke, Kajántó, Tiburez Monostorhoz.

Deua principissae Susannae Karoli 1614.

Oppidum: Deua. Integrae possessiones: Szántóhalom cum curia, Aszu-Almás, Kozolya, Alsó Baracznak, Felső Baracznak, Stanczest cum

curia, Radulyess, Stregonia, Play, Banyest, Alsó Laposnyak, Mihalyest, Facz, Roszkany, Popest, Puia, Poruk, Kordan, Szeliste, Sesset, Ohaba, Alsó Lapugy, Tey, László Bregyct, Fintoag, Tisza, Puin, Alsó Szadisor, Gerend, Bukurie.

Portiones: Jófü, Felső Laposnyak, Faczat, Felső Lapugy.

Huszt 1648.S. B.

Oppidum: Huszt, Visk, Teczeo, Hosszumező, Sziget.

Possessiones integrae: Iza, Szaldobos, Bustiaháza, Dulfalua, Talaborfalua, item salisfodina Ronensis.

Portiones: Felső Róna, Rakó, Tribussa.

Közli: BARABÁS S.

EGY ADAT AZ 1657-IKI LENGYEL HADJÁRAT TÖRTÉNETÉHEZ.

C ra um, Svevorum Comitem mediante

(Az ív felső szegélye szétfoszladozott, két sor kiszakadozva.)

dno Joanne Kemeny exercituum serenissimi principis generali etc. et illustres ac magn. dnos equestris ordinis ad praesens Praemisliae congregatos atque praesidium ibidem impositum necnon cives et incolas praefatae civitatis Praemisiensis.

1. Praefati illustres et magnifici domini ordinis equestris terrae Praemisiensis, tum et incolae ejusdem civitatis nullam post hac hostilitatem contra ser. principem Transylvaniae atque etiam contra exercitum ser. suae celsitudinis, tum et contra cosacos Valachorumque exercitus ac alios cujuscunque sint nationis sibi adhaerentes clam vel palam per se, vel per subordinatas personas exercebunt. Nullas etiam correspondentias machinationes cum hostibus praefati ser. principis habebunt; nullum etiam praesidium recipient ad cujusvis mandata, neque ipsi insurgent, quinimo existent amici.

2. Omnibus supranominatis exercitibus simul vel divisim transeuntibus, tabellariis etiam, vel a sua celsitudine sive a confoederatis ejusdem ser. principis in ditionibus illustrissimorum et magn. contrahentium transmeantibus (!) liber passus conceditur, sine aggravatione tamen praesentium contrahentium, ac imprimis sine depopulatione bonorum eorumdem pagorum combustione, pecorumque abactione, civitatem etiam ingredi volentibus liberum esto, verum non cum vexillis neque catervatim, sed in eo numero qualem securitas praefatae civitatis admittere permiserit, idque literis testimonialibus ser. principis sive exercituum, tam hungarorum, quam cosacorum atque utriusque Valachiae illustrium generalium vel cancellarii, vel aulae ser. principis magistri, vel pedestrium militum capitaneorum munitis numero etiam in iisdem testimonialibus literis expresso, qui immissi nullam incolis praefatae civitatis inferent molestiam, sed

modeste se gerent; praeterea secunda in domibus spiritualium et nobilium mansio cavetur.

3. Milites in civitate ad praesens existentes, quicumque voluerint sponte ser. principi pro stipendiis paratis militare, libere ex nunc dimittentur, nec ulla ratione a servitiis suae celsitudinis arcebuntur et sua in intentione impediuntur, ad quorum invitationem officiales ser. principis admittuntur. Quo ad reliquos vero, qui ad praesens non acceptaverint servitia ser. principis, illis spatium trium septimanarum a data praesentium Contractus computando ad deliberandum super accommodationes se ad servitia ser. principis quantum non complacuerit officialibus praedicti praesidii, . . . sibi militibus sequi, castra ser. principis libere abeundi quocumque libuerit facultas, generoso d. Nicolao Giza colonello cum bonis suis propriis ac cum privato famulatio, tum et capitaneis communique vicecapitaneis, vexilliferis, quater magistro regiminis, militum tam polonorum, quam germanorum cum bonis similiter propriis et cum privatis famulis conceditur; gregarii autem milites omnino acceptabunt servitia ser. principis interea temporis omnes tam officiales, quam et gregarii ab omni contra ser. principem et exercitum suae celsitudinis abstinebunt hostilitate.

4. Captivi quicumque reperiuntur tam ex hungarico, quam etiam et cosacorum et moldavorum exercitu, tum et ser. regis Sveciae libere dimittentur, nullique sub conscientia detinebuntur; similiter si qui e numero civitati Premysliensi existentium a tempore aggressionis et praefatae civitatis suburbiique ejusdem capti fuerant, dimittentur.

5. Certi legati ad ser. principem gratitudinis ergo tum etiam ad demulcendum suae celsitudinis ex occasione praetensarum injuriarum disgustatum animum expedientur; seorsivi praeterea aderunt civium et judaeorum legati, cum quibus (si inter (?) erit suae Celsitudini) de aliqua summa pecuniaria componatur.

6. Proventus regii ad fiscum pertinentes si qui sunt in suspensio retinebuntur ad exitum belli.

Quae quidem omnia tam illustres ac magnifici supramemorati dñi Praemisliae ad praesens existentes, quam et illius dñus generalis ser. principis inviolabiliter sub bona fide christiana observabunt, ad praesens vero concordiam hanc subscriptione manibus primariorum ex ordine equestri tum praesidii officialium atque de civibus virorum roborant, et ratificant, idque nomine proprio et omnium Praemisliae existentium.

Actum in castris ad Praemysliam die ¹⁾ Martii, anno dñi Millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

Ego Joannes Kemény cels. principis Transylvaniae consiliarius, aulicae militiae uti arcis ac districtus terrae Fogarasiensis capitaneus supremus. Comes comitatus Albensis, supremus regni Transylvaniae

¹⁾ Üres hely.

arendator, universorumque exercituum ejusdem celsitudinis generalis, auctoritate et vigore, expressarum suae celsitudinis literarum plenipotentialis Magister etc. Contrahentibus praesentates literas has contractuales subscribo.

(P. II.)

(*Kemény J. gyűrtű pecsétje.*)
mppria.

Kicűl: Conditiones accordationis inter Rakoczy et equestrem ordinem.

Eredetije a galicziai przemysli városi levéltárban.

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

SZÉKELYHID LEROMBOLÁSA TÖRTÉNETÉHEZ.

Szolgálatomat ajánlom sat.

Kgd levelét Sztepan Ferencz uram megadá, melyből értem az nemes ország az mi kgs urunk mostan miért küldte ki kgdet teljes plenipotentiával, császár ű fge plenipotentiariussához mélt. Rattel uramhoz ő ngához, hogy ez Székelyhid erős végházát az országnak elhánják, mivel az fővezér az békeség conditioiban azt kívánta császár ű fgétül és ő fge is reament, hogy elhányattassék; ezt uram most utolszor kgdtül azelőtt az mi kgs urunktól értettük meg, és megértvén urunktól, mindjárt mind uraméknak ő ngoknak mind az nemes országnak és az tanácsuraknak ő ngoknak irtam, nagy alázatossággal kérvén ű ngokat, hogy az erős véghely igyét vegyék fel és császár ő fge előtt promovealják, megjelentvén ő fgének tanácsival, hogy micsoda erős hitlevelet adott Ali pasa, főszerdárja lévén, képebeli embere hts császáruknak; ezimeres kezeirűse alatt erős pecsétos hitlevelet adott arról, hogy csak Váradot adják meg hts császárnak, minden várak(at), kastélyokat szabadon enged birni hts császár mindennek; ez egy váradi várral, ahoz való szolgáló falukkal, városokkal megelégszik hts császár, immár mostan az fővezér hts császáruknak főszerdárja lévén, előtte való akkori főszerdárja hitit hogy mint bonthatná el, ki annyit teszen, mint hts császár hiti, és ha Ali pasa akkori főszerdárjának hts császárnak most a fővezér Várad megadásáért való erős hitlevelét meg nem állaná és birni Székelyhid várát meg nem engedné, annyit tenne mint hts császár hívje hitlevelét nem hagyná helyben, és maga a fővezér főszerdárja lévén császárnak, ha azt cselekedné utána lévő főszerdárja hts császáruknak az ő hitit s hitlevelét is meg elbontaná és avval hts császár hiti csak homályban hozódnék, erről irtunk az országnak, urunknak ő ngának és a tanácsuraknak ő ngoknak, de még válaszuink nem jött, könyörögvén azon ű ngának, hogy Ali pasa hitlevelének pariaját vagy ha kívántatik originalját is császár ű fgének küldenék fel gróf Rattel uram ő nga

által és kérnék ő fgtét írnia a hts császárnak ü fge, mivel eddig ü fge nem tudta, hogy ilyen erős hitlevelet adott Ali pasa Várad megadásáért, hogy mind kastélt, mind várat szabadon bírni enged hts császár mindennek, csak adják meg Váradot és erre adták meg Váradot, országunknak dicsőségesebbik házáat édes hazánknak, mely Ali pasa hite ellen már képtelen dolog volna, hogy egy ilyen váracskát ne bírhasson ország.

Egész német magyar praesidiom, kik az véghelyben vagyunk, kültük kgdhez Ugrai Gergely uramat, hogy kgd ezbeli igaz ratiókat Székelyhid erős háza megmaradásaért hazánknak kezénél császár ő fge plenipotentiarussa mélt. Rattel uram ő nga előtt promovealja és legyen azon, hogy ő nga értesse jól meg ez dolgot császár ő fgével Székelyhid megmaradása felől és promovealja ő nga igaz rationkat és kívánságinkat; leirattuk és szóval is megízentük kgdnek édes sógor uram, mind magyar német praesidiom, örökké való hirt, emlékezetet most szerezhethet kgd avval magának, ha igaz igyit megértetvén Székelyhid megmaradásának, melyet írva küldtünk, kgd promovealja, elősegíti és azon leszen, hogy plenipotentiarussa által császár ü fgének mélt. Rattel uram ő nga által császár ő fgéhez küldeti. Édes sógor uram az élő istenért kérek az Jézus Krisztusnak szent haláláért vedd fel igyét Székelyhid várának, ki most elhagyatott, mert nem volt ki igyét így tudta volna, mint mostani kívánságunkból kgd megérti, izenetünkben annál inkább; erre isten kgdet azért rendelte, azért állatta elő, hogy igaz igyét forgassad és promoveáljad mind ott és császár ü fgéhez elküldessed kívánságunkra igaz igyünk, hadd vehessünk jó választ ő fgétől, csak irjon egyszer ü fge a vezérnek, hts. császárnak olyan ratiókkal, mint az mi kívánságunk, bizony édes hazájának kgd által nyeri meg Székelyhid várát, örök emlékezetedre, mert soha az az hts nemzetség főszerdárjának, hts császár képét ki viseli, hitit homályban nem engedi menni, mivel még ezután a fővezér után levő főszerdári hts császárnak még elbontanák hitlevelét, hitit, ha az most az Ali pasa hitlevelét elbontaná, mihelt ezt császár írásából megértik, hat ilyen várat is meghagyna inkább, hogy nem akkori főszerdárjának hitit homályban hagyná menni minden királyok császárok előtt, az fővezérnek akkori főszerdárjának, ki annyit teszen, mint hts császár maga hiti.

Ez hallatlan kívánsága az vezérnek azt hisszük el, hogy az Kucsuk pasa és az végbeliek instantiajokra van, de szégyenletiben is a fővezér se hagyja ezt, annál inkább ha császár ő fge ír hts császárunknak így, mint az mi kívánságunk vannak, soha a hts császár a fővezérnek meg nem engedi, hogy az egész világon levő keresztyén nemzetek fejedelme közzé már elfolytatott erős hiti főszerdárjának Ali pasának, melyet Várad megadásáért adott, felhagyná bontani, homályban hozatni, mert osztán hogy hihetne mind ü fge, mind keresztyén fejedelmek hiteknek

hts császár főszerdárjinak és hts császár maga hitinek, mert képebeli főszerdárji hiti annyit teszen, mint maga hts császár hiti.

Ezekután sat. Datum ex confinio Székelyhid die 27 Nov. 1661.
Kgd jóakaró sógora

szolgál
Boldai Márton mp.

Külczim : Gen. duo Michaeli Teleki de Szék sat.

Eredetije a m.-v.-helyi gróf Teleki ltb. nro 3344.

Közli : SZADECZKY LAJOS.

Z R I N Y I I L O N A L E V E L E I B Ő L.

Spectabilis ac Generose Domine etc. observando.

Kegyelmed requisitiójával nekem írta levelét ezen órában illendő böcsülettel vettem; az ecsedi dolgot a mi illeti, hogy kiütvén az várbeliek az méltóságos fejedelem táborabeli vitézlő rendben néhányat elragadtanak, nem egyéb viselte az benvalókat, egyedül csak az reménytelen invasóinak alkalmatossága. Így lévén azért a dolog, az mely igaz devotióval koronás király uramhoz ő felségéhez tartozom, azonnal mind ő felségének s mind penig méltóságos ministerinek az dolgot értésekre adván, mi resolutióm léssen, kegyelmednek akkor eziránt teszsek választ. Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum in arce mea Munkács die 9. Octobris Anno. 1681.

Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae

Affectionata
Helena Zriný mp.

Kiül : Spectabili ac Generoso Domino Michaeli Teleky de Szék, Illustrissimi Principis Transylvaniae Domini Michaelis Apaffy Consiliario, Arciumque et praesidiorum Küvariensis et Husztiensis Supremo Capitaueo Comitatumque Maramaros et de Torda Comiti Supremo etc. Domino observando.

Eredetije a m.-v.-helyi gróf Teleki ltban (3753. sz.)

Közli — r.

S Z O B J E S Z K Y L E V E L E B É C S O S T R O M Á R Ó L.

Az lengyel király levelének párja, melyet irt Bécs alól az királynénak 13 Sept. Anno 1683.

Az örökké imádandó urunk istenünk adott az mi nemzetünknek erőt olyat, az minemű nem hallatott, minden munitióit, és kincseit

kezünkben adta az Isten, az mi ellenségeink porral felvetteten az maga táborhelyét, maga peniglen nagy szegyenvallással szalad, tevéit, szamarait, öszvéreit, ménesit és barmait ma kezdettük az mi táborunkban behajtani, mely marhák és kincsek mellett levő törökök jó fegyveresen s paripáson magok jönnek hozzánk, lött olyan zendülés táborunkban, ma az ellenség megelegyedvén az mieinkkel alig tudhattuk mi lött légyen közöttünk, csak puskaport is hagyván el táborában többet egy millió forint érőnél, egyszóval minden hadi apparatussát elnyertük. Igen nagy szerencsétlenség esett táborunkban, mert tudatlanságból, véletlen számtalan sok port felgyujtván, olyan szörnyű zúgás lött, hogy majd az ítélet napjához hasonlított, de mégis istennek hála, minden kár nélkül. Az vezér olyan szörnyen szalad csak az magán levő köntösben és egy lovon, csak én succedáltam helyette, és minden javait elvöttem, sőt utánna megyek megüzöm. Egy passa is hozzám hódolt, és megmutatta az vezérnek minden kincseit, az melyeket falban, és földben elásatott volt, azokat is mind felvéttem, az fővezérnek is zászlóit, bonesakit, és az Mahumed zászlóját is elnyertem, és azt az Mahumed zászlóját Romába küldtettem Szelenctzi által az pápának, sátorait, szekereit mind elvöttem, egyéb drága kárpitait, köves marháit, több jókat is kiket még meg nem nézhettem, egy néhány fekszeket puzdrástól rubintokkal saphirokkal rakvák és igen drágák, sok ezer aranyokat megérnek. Édes feleségem ha Isten haza viszen, nem fogod mondani, hogy nyereség nélkül megyek haza, mint az mikoron az tatárok nyereség nélkül mennek haza, feleségek azt mondja, be rosszul jártál. Az vezér testvér atyafia is elesett, és sok basák kiknek számokat nem tudják, az táboron mindenek elegendődni vannak, aranyos kardjok, és egyéb tábori eszközök; hogy többet végben nem vihettünk az éjszaka gátolt meg bennünket, az jancsárok mind az harezban maradtanak, és ugyanazon éjjel mind levágtuk őket, mert ez olyan maga elhitt pogányság volt, hogy egyszersmind Bécsét is ostromlatta, velem is harezolt. Az vezérnek volt háromszor háromszáz ezer embere az tatárokon kívül, még annyi sátorát számláltak, de én többet nem mondok százezer sátornál, mi már nem győzzük az sátorokat eltakarítani, hanem az városbeliek is kijöven Bécsből annyit vittének mennyit akartanak, olyan szép török gyermekeket láttam, kiknél szebbet az keresztények között is nem láttam, és mikoron látta volna az vezér, hogy az gyermekeket el nem viheti, maga levágta; volt sátorában egy struczmadár is, de azt is maga megölte. Igen sok szépsége volt az sátorában sőt még virágos kert is volt az sátora mellett, sőt még tengeri macskái, nyulai, s feredőháza voltanak, volt még papája is az az publikánnya, de el nem foghatták, mivel elrepült. Ma voltam benn is Bécsben, már tovább ötöd napnál nem tarthatták volna, soha olyan nagy károkat senki se nem hallott, se nem látott az mineműt tött az török az bécsi falakban az minákkal. Legelsőben magam hadaimmal ütkeztem meg az pogánysággal, ugyanynira rajtam is volt az pogányság, hogy minden hadait reám fordította volt, hogy

az más keresztény hadak alig fértének hozzája, és úgy osztán az electorok, generálok látván szoros dolgomat, újabb erőt küldöttek segítségemre. Annak utánna meglevén az harc, minden electorok, generálok, officerek, hercegek hozzám jövének orczámat, köntösemet csókölták és úgy veneráltak, midőn benn voltam is az városban, hasonlóképpen veneráltak azok is, és úgy kiáltottanak kezeket felemelvén magasan: vivat rex vivat. Nagy keservesen esék hogy az szegény Kálereszky kapitány elesett, mely is igen nagy kárunkra vagon, az német császár is egy mértföldnyire vagon az tábornótól, de szemben nem lehetek vele, mivel az pogányok után megyek azokat üzőm. S több urak is estenek ugyan annyira, hogy megemlékezni is nehéz róllok. Édes feleségem örvendj mivel az fiam nem szívű (*igy*) mert az egész harczon mellöllem el nem távozott, csak mi kevésbé is az veled való fiadnak is örvendj, mert szerencsés, mivel az ő zászlója alatt levő hadak bontották meg elsőbben is az pogányok hadait.

János király mp.

(A gr. Telekics m.-vásárhelyi ltárában levő egykoru fordításról 3769. szám a.)

Közli: LÉNÁRD JÓZSEF.

KOMÁROMY JÁNOS ÉLETÉHEZ.

Nos Michael Apafi Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et siculorum Comes: Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium Dominorum Consiliariorum nostrorum praecipuum humilime propterea Nobis factam intercessionem, tum vero gratiosa recolentes memoria fidelissimorum obsequiorum merita Generosi Joannis Komaromi de Szántó, Qui nimirum, dum in Illustri (suo statu florante) Collegio Reformato Saros Patakino cursus superiores artium humaniorum emeritus, finem studiorum suorum laudabiliter clausisset, in adolescenti sua aetate, omnibus bonis laribusque et propinquis quibuslibet derelictis, annis abhinc quatuor decim effective revolutis praecipuum existimavi: Aulam nostram Principalem salutare, ubi dignus est inter numerum Aulicae Cancellariae nostrae Amanuensium et Dapiferorum Nostrorum non inter ultimos adscisci, nunc vero inter primos teneri, ab ipso servitij sui momento ad artem et Martem compositus, utrique vocationi suae ad optatam Nostri complacentiam alacriter satisfacere nissus: Signanter autem dum Orientis Imperij Dominus Imperator Otthomannus septemtrionalem orbis plagam ejusque incolas igni miserandaque caede vastaret, quo legatum nostrum extraordinarium expedire coacti, ad latus ejusdem constanter et candide, exposit aeternitatis decreto, peccatis nostris ita promerentibus, ut afflictissimum et ad ultimum interitum vergens Hungariae Regnum ejusdemque cives miser,

rime per Austriacos conquassati nostro auxilio aliquod respirium, pacis-libertatisque amissae restaurationem consequi valerent. Anno abhinc octavo ad auxiliandum e Regno nostro egresso Supremo belli Duci Spectabili ac Generoso Michaeli Teleki de Szék, Consiliario Nostro intimo, exercituum Regni Generali, Comitatum Thordensis et Máramatosiensis Comiti, Arcium Huszt et Kővár districtusque ejusdem Capitaneo, ac Decimarum Fiscalium Arendatori ubique Supremo, fideli syncere Nobis dilecto, ad reportandas conservandasque universas expeditiones secretas resque gestas summe necessarias, maxime autem eas magni momenti, quas cum nonnullis Christianis Principibus, signanter Serenissimis ac Potentissimis Dominis, Dominis Ludovico decimo quarto Galliarum ac Joanne III. Poloniarum Regibus, cum ipsa etiam Porta Otthomanica occasione motuum Hungaricarum habebamus, ex benigna nostra dispositione applicatus; Annis autem tertio et proximo praeteritis ac maxime hoc currenti (quo Supremus Vezarius Musztafa Passa cum tota mole orientali adversus occidentem mouerat, Viennamque Austriae per longum tempus obsidione cingere ac in ipsam invelhère, quoad superne ipsi concessum erat, non remittebat), ubi et Nos ex mandato fulgidae Portae Otthomannicae comparere sumus coacti, annis memoratis sanguine turgidis pro locorum et temporum diversitatibus semper sibi similis, non victus vel mutatus, neque vitae suae dispendium reformidans, nobis praesentibus, (ut aemulorum nostrorum per elapsa tempora exortos insultus, quibus Nos evertere machinabantur, molestiasque quam plurimas, inter quae etiam se constantem egit, tacendo praetermittamus,) fidelium suorum servitorum contestata apprimè reddidit argumenta; quem etiam deinceps quae sunt fidelis servi munia constanter et candide in iis nihil remissurum confidimus, Compatientes etiam damnorum et miseriarum ejusdem quibus extortis intra supradictos decem et quatuor annos conflictarij perhibetur. Ut igitur ob enumerata praeclara sua emerita clementiae nostrae vel saltem hac in parte aliquod erga ipsum extare videatur symbolum, reliquamque vitae suae partem in tranquillitate traducere rebusque suis commodius prospicere invigilareque possit et valeat, (si divina ita disponente Maiestate sedem in Regno nostro Transylvaniae figere contingat,) eundem ab omni lustratione et expeditione quarumlibet bellicarum tam generalium quam particularium ingressu vita sua comite (imo ex clementiae Nostrae Principalis erga eundem auctuario bona etiam et jura possessionaria universa, in ditione Nostra acquirenda, ab omni stipendiariorum tam equitum quam peditum statutione, vel pro iis solutione) clementer exinendum et supportandum duximus, prout eximimus et supportamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus, exercituum Regni Generali, item Comitibus, Vice Comitibus Judicibusque Nobilium quorumcunque Comitatum Capitaneis; Judicibus Regijs quorumcunque Sedium Siculicalium, necnon Campi et Belli Ductoribus, Lustratoribus ac Levatoribus gentium cunctis denique, quorum interest vel intererit,

praesentium notitiam habituris, modernis videlicet et futuris, pro quovis tempore constitutis et constituendis, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo deinceps praefatum Joannem Komaromi (uti praemissum est) ad nullam omnino lustrationem et belligationem tam generalem quam particularem, pro se aut bonis suis universis, post hac Deo juvante acquirendis, stipendiariorum equitum et peditum statutionem, vel pro iis solutionem compellere, cogere, vel propterea eundem in persona, rebus et bonis suis quibuslibet impedire turbare, molestare, seu quovismodo damnificare minime praesumatis, vel sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Castris nostris ad Budam penes Danubium positis, die Undecima Mensis Octobris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Tertio.

M. Apafi m. p.

(P. II.) Franciscus Lugasy Secretarius m. p.

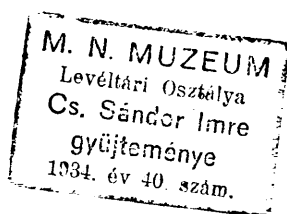
A. 1684. 18 Julij. Praesentes Suae Celsitudinis Exemptionales, ob bene merita praeclaraque facinora introscripti, recta serie et sine fuso descripta, omnibus quorum interest aut intererit omni obsequio observandas, tamquam Privilegium rite et legitime emanatum, humilissime exhibit in Civitate Alba Julia, Exercituum Regni Generalis

Michael Teleki m. p.

Eredetiye a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárban (8071. sz. a.)

Közli: SZABÓ KÁROLY.

8/1906

A D A T O K

A BÉLDI PÁL-FÉLE MOZGALOM TÖRTÉNETÉHEZ.

A Béldi Pál által indított mozgalom részleteit leginkább Csereyből, s Bethlen Miklós »Emlékiratai«-ból ismerjük. A mit én »*Béldi Pál és a bujdosók*« című akadémiai felolvasásomban több, mint másfél tized előtt nyújthattam,¹⁾ hozott néhány új s e két író által elhallgatott részletet napvilágra, sőt ezek egy-két adatait ki is igazította, de még igen sok kétes pontot homályban hagyott.

Akkor még zárva volt a gróf Telekiek marosvásárhelyi levéltára, s abba bejuthatni még gondolatnak is vakmerőségnek tetszett. Azóta megnyílt a levéltár, s ma már elmondhatjuk, hogy e mozgalom történetének hű és részletes megírása nem tartozik a lehetetlenségek közé. Igaz, hogy a másik nagy levéltár a Bethlen Miklósé, mely az ebből hiányzókat kiegészítette volna, teljesen elveszett — de abból is, mi Maros-Vásárhelyt megmaradt, még mindig össze lehet a mozgalom képét állítani. Hisz már akkor Teleki Mihály volt Erdély történetének központja, az események szálait ő tartá kezei közt, s ő gondosan megőrzött minden iratot; a hivatalos iratok és levelek egész csomagokat foglalnak el.

E levéltárban töltött kutatásaim alatt átvizsgáltam ugyan e csomagokat is, de az erre vonatkozó adatokat tüzetesen azért sem tanulmányozhattam át, mert azok nagyon szét vannak szórva. Különben is az hosszú időt kívánna, a missilisek száma oly nagy. Mindössze csak annyira terjeszkedhettem ki, hogy néhány fonto-

¹⁾ L. Vértanuk a magyar történetből. Eredeti tanulmányok. Pest. 1867.

sabb irat és levél másolatát vehettem, melyek leginkább megérdemlik, hogy egész terjedelmökben bemutatassanak az olvasónak. A történetíró, kit e mozgalom érdekel, jó hasznukat fogja venni, ha ezeket Csereivel és Bethlennel összeveti, az igazság kiderítésére. A ki pedig e mozgalom történetét tüzetesen meg akarja írni, e levéltár áttanulmányozását így sem fogja nélkülözhetni.

Többi közt Bethlen Miklós nagyérdekű levelein kívül Bethlen és Béli híres reversalisai, melyekről Cserey annyit tud beszélni, s melyek, mint az okirat igazolja, épen nem voltak olyan rettenetesek, Bethlen Farkasnak és portai követársainak jelentései s végül a raboknak folyamodványai bizonynyal fogják érdekelni az olvasót; ezek összehasonlítása az emlékiratokkal nem lesz haszontalan munka.

I.

1676. máj. 26.

Isten szabadítván mint kedves bizodalmas uramnak kötelesen szolgálók, és Istentől minden áldásokat kívánok uram kegyelmednek kedvesivel együtt.

Soha uram nekem Kővár olyan meszsze nem volt, mint most, és noha az szegény haza határának egynéhány száz mértöldig való terjedését is nem hogy bánnám, de inkább véremmel is ha lehetne öregbitteném, mindazáltal azt akarnám, hogyha csak addig is, míg én az idétlen fogarasi porkolábságot bírom, és attól megválom, kegyelmed is az kővári dispositiót bízna Katona Mihály uramra, és az sz.-péteri buzákat, s az sorostélyi szőlőket látogatná, és néha az mi kegyelmes urunk udvarát is; mert remélnvén, hogy levelem kegyelmedet vagy Sorostélyon vagy Sz.-Péteren találja, minap is irék kegyelmednek, de nem hiszem ott találta volna levelem kegyelmedet, mert semmi hírem sincs felőle, melyen bizony valóban is busúlok.

Mert uram én kegyelmednek mind amaz in anno 1665. (jussom eszébe kegyelmednek Sz.-Miklóson) mind annak utána én hozzám sokszor ígirt és mutatott jó akaratjára nézve, mind valásbeli egységünkre, az hazafiúságra nézve, és végezetre, hogy kegyelmed Istentől sok szép jókkal, szép gyermekekkel, mint ennek az hazának szabadságának az többi között azok számára való megőrizésére is kötelező és kegyelmedet ösztönző annyi zálogokkal vétetett környül, és áldatott meg, mondom ezekre és hasonló több tekintetekre nézve nékem az én szabadulásomba

Isten után kegyelmedhez volt és vagyon legnagyobb bizodalomom, tudván azt, (melyet bona conscientia írok, az mint minap Sz.-Miklósról is megírtam vala), hogy bizony semmi kegyelmed veszedelmére való dologban hires, részes és tanácsos nem vagyok, tudván egyszersmind azt is, hogy senki az én ártatlanságomat ez mostani szerencsétlenségből úgy ki nem hozhatja, mint az kegyelmed urunk ő nagysága előtt való hitele és tekinteti.

Ezen okokra nézve azért (mert realis emberrel szót szaporítani mi haszna) kérem igen bizodalmason Uram kegyelmedet, szabadulásonkat végben vivén kegyelmed, tegyen eleget ennyi részben kegyelmed azoknak az nagy kötelességeknek, melyeknek teljesítésével kegyelmed, mind az Isten előtt, mind reformata religiónk és ecclesiánk előtt, az haza statusi előtt, sőt maga kegyelmed szerelmesi előtt kedvet találhat, és az melylyel kegyelmed engemet felette igen az maga és maradéki szolgálatjára örökösön kötelezhet, és az melylyel kegyelmed ex conscientia tartozik is; mert oh! lelkem uram, ki nagy bűn az büntetésre méltó nagy gonoszot büntetlen eltűnni, de bizony szintén olyan nagy, vagy talán még nagyobb az ártatlant büntetni. Salamon ugyan Prov. 15. v. 17. mindeniket egyarányú utálatosnak mondja az Ur színe előtt. Én pedig Uram, Istent és az magam lelkem ismeretét merem bizonyságul híni, hogy uramra, hazámra és kegyelmedekre közönségesen, és in particulari kegyelmedre nézve oly ártatlan vagyok, mint az kegyelmed legkisebbik gyermeke, ne hagyjak hát itt vesztegelni, ha Istennek tartó lelketek vagyon, büntelen, ne örüljön az ördög és az ő eszközei, hogy ugyan mintha megbűvöltek volna bennünket reformatusokat ebben az hazában, hogy csak mi marjuk egymást; azt mondja pedig Szt.-Pál, Gal. 5. v. 15. hogyha egymást marjátok és eszitek, meglássátok, hogy viszont egymástól meg ne emésztessetek. Hiszen nem vagyok én olyan felettébb való consideratióra és félelemre méltó nagy ember, noha ha az volnék is, ártatlan büntelen itt tartani ugyan csak véték volna; de a *persvasio* az aránt nem bánt, ha mások hírem nélkül, s kedvem ellen olyan *formidabilis* nagy emberré nem téznek.

De hosszszas írással kegyelmedet nem terhelem, az lakatot is most veték fel az audientiás házam ajtajára, mely jele, hogy már le kell fekünni, kérem csak kegyelmedet ezen igen bizodalmason, írásomat roszra ne magyarázza, mert én bizony in omni sinceritate írtam, úgy se gondolkozzék kegyelmed, hogy ne talán fogságomat kegyelmednek tulajdonitom, és azért írok ilyen bővön és fontosan, mert conscientiose írom, nincsen kegyelmedre gyanúságom, és fogságomat kegyelmednek bizony nem tulajdonitom, de szabadulásomat kegyelmednek fogom köszöni, ha kgyed akarja, mert azt tudom, hogy ha kgyed akar, a tehetség-

ben fogyatkozás nem leszen. Kötelezzen hát kegyelmed in perpetuum maga és maradéki szolgálatjára ilyen alkalmatossággal, melynél nagyobbba engemet nem obligálhat; nyugtassa meg elméjét rajta, jótéteményét nem rossz helyre teszi repositumba. Azt pedig elhiszem, tudja kegyelmed, hogy embernek maga és maradékira nézve legállandóbb kincse az isteni félelem, mert annak megfizetése az maradékokban is ígértetik; és második nagy kincses láda az igaz barátoknak szerzése, mert ez amaz vizek mellé elvettetett kenyér, melyet ember idővel megtalál. Ecclesiast. 11. v. 1. 2. Adjá Isten Uram, valósággal mutathassam meg, hogy uramhoz, hazámhoz, kegyelmeitekhez nem az voltam, a kinek gyanított az világ. Kegyelmedet pedig azonban és maradékit Isten oltalmazza ilyen változástól.

Fogaras, 26. Máj. anno 1676.

kegyelmed

köteles rab szolgája
Bethlen Miklós mp.

Külczim: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály uramnak etc.

II.

1677. marc.

Béldi Pál és Bethlen Miklós reversalisai.

1.

Én Béldi Pál adom tudtára mindeneknek, az kiknek (*így*) ez levelemnek rendiben, hogy mivel ennek előtte való üdőkben estem volt az én kegyelmes uramnak nehézségében, mely miatt mind ez ideig rabságot is viseltem, és abból nem különben, hanem az én jó Istenem ő nagysága kegyelmessége és becsületes hiveink törekedések által lehetett szabadulásom, ez levélben feltett conditiók alatt:

1. Hogy sohase az mi kegyelmes urunknak Asszonyunknak ő Nagyságának, ő nagyságok szerelmes mostani ez hazának és ő nagysága híveinek ártalmokra, becstelenségekre, károkra czélozó bosszúálló dolgokkal meg nem bántom, most vagy jövődöben, magam vagy mások által, magokat vagy maradékjokat semmi szín és praetextus alatt, azoknak kikhez gyanakodnám is hogy vádoltak, sem egyszer, sem másszor, romlásokra nem czélozok, se törvénynyel, se semminemű úton módokon.

2. Az mi kegyelmes urunk és az haza előtt senkit semmi kigondolható úton és módon nem vádolok sem magam sem mások által.

3. Ha mit urunk, feljül megírt nagyságos asszonyunk és szerelmes gyermekek ellen, hazánk, ő Nagysága hivei romlásokra, ártalmokra, becstelenségekre értenék, ő Nagysága belsőbb hiveinek értékekre adom.

4. Szolgáimmal, németimmal, jobbágyimmal nem hatalmaskodtatok, sőt hakik fenyegetődzenének is közzülök, comperta rei veritate megbüntetem.

5. Ha mely nemesi személyeket jobbágyokká tétettem volna, azokat *mox et de facto* elbocsáttatom, ha kihez mi praetensióm, törvény útján keresem.

6. Ha kitül valami örökséget, szántó földet, rétet vagy minémű jószágot, *mera et absoluta potentia* mediante elvettem, azokat minden halogatás nélkül visszaadom, az iránt is ha mi praetensióm törvény útján keresem.

7. Ha kik inventálásra, vagy inquisícióknak peragáltatására, vagy inquirálásra, inventálásra, váramban vagy jószágimban valamely dolgok végett tisztül vagy egyébképpen expedíaltattak, azoknak semmi úton és módon ártalmukra, bántódásokra nem czélozok.

8. Pál János Pál bodolai porkolábom félén is bosszút nem üzők semmi szín és praetextus alatt, magam vagy mások által; ha sanczában még mi *restantia* lehetne, azt megadván semmi praetensiómat hozzá nem tartom, illendő terminust tévén néki, meddig is nem persequálok semmiképpen.

9. Ezen reversalisomnak elbontásában, kézhez vételében, sem magam, sem mások által, semmi úton módon nem igyekezem.

10. Egyébiránt való tiszteimben is pedig, úgymint Belső-Szolnok vármegyei főispánságomban és Háromszéki királybíró-ságomban, mindenekben magamat úgy viselem, az mint az előtt való jó rendtartás és haza régi bevett törvénye kívánja. Senki-nek is semmiben megnyomorítására, uram, hazám és az mi kegyelmes Urunk ő Nagysága kicsinytül fogva nagyig akármely hiveinek is ártalmokra, károkra, veszedelmekre nem igyekezem.

11. Hogy az mi igaz reformata religiónknak s istenem dicsőségének mindenekben promotora leszek, s abban az én kegyelmes Urammal és ő Nagysága vallásomon lévő abban egyetértő tanácsival, hiveivel mindenekben egyetértő leszek, és az ügyét is promoteálni teljes tehetségem szerint igyekezem.

Bizonyossá tévén mindezekben az én kegyelmes uramat és méltóságos Apafi Mihály kegyelmes urunkat ő Nagyságát és méltóságos Bornemisza Anna jó kegyelmes Asszonyunkat, ő Nagyságok szerelmes mostani leányokat, fiokat, és ezután leendő gyermekeket, minden rendbéli híveit közönségesen és személy szerint mind azoknak szentül és igazán való megállásárúl, úgy

hogy se most, se jövődőben, se magok se maradékjok magam vagy maradékim vagy akárki által is, directe vagy indirecte, semminémű kigondolható, írható utak és módok alatt, ártalmokra, bectelenségekre, károkra, injuriáltatásokra, bosszú üzésre nem igyekezem, magamat arra nem veszem, affélében nem elegyítem; sőt mindenekben, mint ő Nagyságok igaz hivéhez és az haza igaz tagjaihoz illik, ő Nagyságokhoz és ő Nga minden rendbeli híveihez úgy viselem magamat, melyet ha vagy in tuto vagy in parte, az én kglmes uram méltóságos asszonyom és gyermekei és szerelmesi és háza vagy ő Nga akármi rendbeli híveire nézendő feltett conditiókbeli állapotokból violálnék magam vagy mások által most és jövődőben, magok és maradékjok ellen, akármi szín és praetextus alatt nem obstálván mostani fogságombeli kötése, tehát in amissione honoris et omnium bonorum convinctaltassam. Melyről adom ez keresztyéni igaz hitem szerént kezemírása és pecsétem által megerősített levelemet, esküszöm is ezen levelemnek minden részeiben s betett punctumiban való megállására és teljes szent háromság bizony egy örök istenre, és az mint ezeknek megállója leszek, isten is úgy segéljen én minden dolgaiban.

2.

(1678.) k. n.

Én Bethlen Miklós adom tudására mindeneknek, az kiknek illik ez levemnek rendiben, hogy mivel ennekelőtte való üdőkben estem volt az mi kglmes urunknak ő ngának nehézségiben, mely miatt mind ez ideig rabságot is viseltem, és abból nem különben hanem az ő nga kglmessége által becsületes (*kihúzza*: ide alább említendő) híveinek törekedések által lehetett szabadulásom ez levélben feltett conditiók alatt:

1) Hogy soha az mi kglmes urunk és hazánk és ő nga híveinek ártalmokra, bectelenségekre, károkra czélózó bosszúálló dolgokkal meg nem bántom, most vagy jövődőben, magam vagy mások által, magukat vagy maradékjokat semmi szín és praetextus alatt azoknak, kikhez gyanakodnám, hogy vádoltak se egyszer se másszor romlásokra, bectelenségekre se törvénnel se semminémű kigondolható utakon modokon.

2) Az mi kglmes urunk és ez haza előtt senkit semmi kigondolható úton és módon nem vádlok.

3) Ha mit urunk, hazánk, ő nga hívei romlásokra, ártalmakra értenek ő nga belsőbb hívei értésekre adom.

4) (*Kihúzza*:) Ha kik jószágimban inquisitionnak peragaltatására vagy inventálásra s más egyéb dolgok végett is expe-

diáltatnak azoknak semmi úton és módon ártalmokra, bántódásokra nem czélozok.

5) Ezen reversalisomnak elbontásában, kézhez vételében sem magam sem mások által semmi úton módon nem igyekezem.

6) Az mely tisztemet penig ő nga elvette s másnak conferálta, annak rehabeálásában sem magam sem mások (által) nem munkálkodom uram vagy hazám előtt. In reliquo mint az Béldi uram reversalisa vagyon in omnibus.

3.

(1678.) k. n.

Én Bethlen János stb. *egészen, mint a Bethlen Miklós reversalisa, csak hogy a bevezetésből ki van hagyva: »mely miatt rabságot is viseltem.« Ezenkívül a 6-ik pontban »nem munkál-dom« helyett »sem igyekezem sem munkálkodom« áll.*

V. ö. Bethlen Miklós Önéletírása I. k. 464. l.

(Mindkettőnek fogalmazványa, a Komáromi János írása.)

Jegyzet: A fennebbi reversalisok kiegészítésül érdekesnek tartottam ide csatolni a Páskóét is.

Én székellyhidi Páskó Kristóf esküszöm az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság egy bizony örök isten engem úgy segéljen és úgy adja lelkem idvességét, hogy ez ide alább megirt dolgoknak igazán való megállója leszek. Mivel az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály kglms urunk ő nga, holmi ő nga ellen való vádakért megfogatván, mely fogságból különben kezesség nélkül ki nem szabadulhattam, hanem kívántatott hogy feleségem Szalánczi Krisztina kösse magát érettem és legyen kezes. Kívánván feleségem is Szalánczi Krisztina asszony tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramtúl, hogy ő kglme is assecurálná felségemet, hogy valamely punctumokat feleségem Szalánczi Krisztina tőlem kívánt, annak tehetségem szerént megállója leszek, azért ő kglme bizvást assecurálja. Én is azért ezen levelemnek erejével Teleki Mihály uramat assecurálom, hogy valamely istenes jó dolgokat ő kglme az én szabadulásomnak alkalmatosságában feleségemnek Szalánczi Krisztinának fogad, azoknak mindenkben megállója leszek teljes minden tehetségem szerént. Melynek mégis nagyobb bizonyására és megállására adtam és adom ez kezem írással és pecsétémmel megerősített levelemet feljül megirt hitem szerént. Actum Kővár, die 4 Augusti 1669.

(P. h.) Páskó Christoph mp.

III.

1677. nov. 14.

Édes atyám uram!

Felette szomorúan és busongva kételenítetttem kegyelmedet tudósítani. Irtam volt az napokban kegyelmeteknek, hogy itt az szomszédban mind suttognak, suttognak; de már kitanultam fundamentumosan, melyben semmit sem kell kételkedni. Ezek az emberek azt költötték, hogy Béldi uram másokkal együtt (de neveket ki nem tanulhattam) azt akarja, hogy vagy egy vagy más úton az fejedelmet kivesse, abban pedig ezt az utat akarja követni, hogy most Brassóban Kapi Györgyöt és az két Hallert maga mellé vonja, melyet ha obtineálhat, jó; Kapi ugyan csak vigye be az adót, és az ország nevével praesentálván, Zólyomit kérje ki fejedelemnek, Béldi Pál pedig itt az alatt rebelláljon, vagy mit csináljon; elég az, hogy azt az igyet procurálja. Azonban hogy Bethlen Farkas Gergely Eleket, Kelement, Daczót, Naláczit, kit házoknál, kit utjokban, egyszóval az hol kaphatják, megölesse, breviter az egész országot felgázolja; ha Kapit rá nem veheti, mindent elpróbáljon erővel is. Ez az ördög tojománya. Ezt pedig urunk noha talán még szinte nem tudja, de alig hinném, hogy nem tudná. De ha nem tudná is, hogy Naláczi uram tudja, sőt hiszi is, azt bizonyosan tudom; mert még az elmúlt héten, mikor Szamos-Ujvárott volt Naláczi uram, Nemes János uramat Csicsó-Keresztúrról oda hítták volt. De még akkor csak szele volt az hazugságnak. Mikor Naláczi uram Szamos-Ujvárról jött, útjában találta csötörtökön múlt egy hete Bethlen Farkas szolgáját levéllel, ott az hazugság confirmáltatott; ment haza Naláczi uram Bábolnára szombatou; tegnap egy hete oda ment Bethlen Farkasnak két szolgája. és azonkívül maga Bethlen Gergely, kik vasárnap megindították paripán s hozták ide hétfőn ebédre, indították volt oly dispositióval, melyet mind maga Bethlen Farkas mind Naláczi szolgái szájokból tudok, hogy egyenesen udvarhoz menjen; de megváltoztatta itt Sz.-Miklóson tanácskozáván kedden viradtig s utra ment Bábolnára; de innét írtak udvarhoz, és azt is már bizonyosan tudom, hogy udvartúl commissió ment utána, hogy udvarhoz menjen. Ugy is hiszem, ma vagy holnap megindul, ha tegnap nem indult az udvarfelé. Ezek bizonyosok, semmit kegyelmed benne ne kételkedjék. Kászonyi pater az elmúlt héten beszélett Macskási Boldisárral, azt leirnom haszontalan, sietek is. De az pater beszédei is confirmálják ezeket, az pater pedig Sz.-Miklóson itt volt az elmúlt heti tanácsban, ment Boldisártúl Lázár Istvánhoz, és azt mondotta, hogy neki Csíkban kell menni. Elment az pater addig, hogy Béldi Pál lator, Erdélyben sem némettül sem töröktül nem kell

félni, csak tőle. De udvarnál nagy dolog vagyon fenn. Daczót azért bocsátották el udvartúl, hogy Béldire vigyázzon. Bethlen Farkasék commissót extraháltak az szebeni tisztekre, hogy feleségek securitásban légyen, magok udvarfelé nyomultak etc. Ezek pater szavai; bizony dolog itt majd quotidianus Gergely Kelemen, én bizony magam is félek tőlük. Ma Rédey Ferencz uramhoz megyek, az öcsémet is oda kellene híni, hadd beszéljünk: mit tegyünk ez szörnyű hazug világban. Bizonyos az Farkas és Kelemenék költözése, Rettegre való szándéka is hallatik, mely az pater szavait confirmálja. Az Pekri uram hadát az többivel együtt tegnap múlt egy hete megmustrálták Szamos-Ujvárnál. Ezer lovast megtartott urunk maga számára az javában, megfizettek nekik, Székre szállították. Az magyarországiak erősödnek naponként oda ki, de ők látnak mit csinálnak ott, csak itt az hazugságban belé ne halnánk. Paskó elszökése éppen Béldi uramnak tulajdoníttatik ezektől, arra is ment el, még Vargyason Daniel Istvánt kereste, ott is hált, az bátyja is azt mondotta, hogy nem elszökött, hanem csak Béldi uramhoz ment.

En nem tudom mit kell tenni, úgy boldogítson Isten, semmit az Béldi uram dolgaiban nem tudok; mert velem soha semmit sem közlött, ezeket így lenni nem is hiszem, de mégis szükségesnek itélném, hogy erről kegyelmekeket tudósítaná igen sietve éjjel nappal, hadd tudná ez szörnyű dolgot orvosolni, egyszersmind czirkáltassa meg kegyelmekek, elment-é Kapi az adóval vagy mi ördögöt ül ennyit Brassóban, hadd tudjunk valamit, akkor mikor én oda megyek. De nagy vigyázás, nagy sietség és nagy titok kívántatik ebben; legjobb volna, ha csak ezt az levelet kegyelmed papirosban takarván s bepecsételvén, küldené be hozzá, hadd látná. De vissza kellene tőle hozni ez én leveletem, mert kegyelmed tudom maga sokat nem írhat, mással íratni meg bizony félelmes, embernek az cselédjétől is kell félni.

Adja Isten kegyelmedet találjam jobban reménységemnél. Sz.-Miklós 14 Novembris 1677.

Kegyelmed engedelmes fia

Bethlen Miklós mp.

Az istenért mig én oda megyek, vagy udvarhoz vagy másuva ne írjon.

IV.

1677. nov. 22.

Kötelesen szolgállok édes bátyám és komám uram kegyelmednek etc.

Az estve jövén vissza Zágonból (hol Barabás Péter uramékkal pro. 13. Decembris terminálánk, ha mi jóra vezetőnk alka-

lom szerént az dolgot) 'akarám kegyelmedet ez levelemmel láto-
gatni, és tudósítani, kívánván, hogy levelem örvendetesebb álla-
potba találja kegyelmed házát, mint az napokba vala, melyről
kérem is tudósítson kegyelmed, komám asszony mint gyógyulhat,
mert 17. praesentis irt kegyelmed leveléből semmi örvendetést nem
láthaték az iránt, Isten oltalmazza uram kegyelmedet minden
szomorúságtól.

Ott Zágomban lévén Barabás Péter uram, de ő kegyelmével
későbbben kijött két deák: Bodor Márton és Szentkirályi Balás
uramék, kik 15. praesentis indultak Daczó uramtól Sepsi-Szent-
Györgyről, mondák, hogy az nap ment volna el Paskó uram
Daczó uramtól Béli uramhoz, és hogy Kapi uramnak is avagy
akkor hétfőn vagy kedden lett volna kiindulása Brassóból. Azok
az deákok urunk commissióját hozták vala Kun István uramnak,
Haller Pál uramnak és az vármegyének, hogy Czikmántort
elfoglalván, assignálják azon két emberséges deák kezében. Azon
két emberséges ember beszélé, hogy ők álmélkodnak rajta, mennyi
rettenetes hírt hallottanak ide ki Kőhalom és Segesvár székbén,
melyeknek árnyékát sem látták vagy hallották oda be; a többi
között mondák azt is, hogy Szász-Kézdre érkezvén circa 17. prae-
sentis, az szász polgárokat mind együtt találván, kérdezték, hogy
mi felett tanácskoznak, talám valami törvények vagyon? Mon-
dották: de bizony nem, hanem ihol nem régen mene el innét egy
bojér mentés ifiú legény s azt monda, hogy legyen gondviselé-
sünk, mert tizenhat zászlóalja katona jó ide. Ugyan akkor tájba
Segesvárra is ment egy katona, az mint mondák, az is azt mondta,
hogy rendeljenek quártélyt egynéhány zászlónak, kitől midőn
urunk levelét kívánták volna, elment orca pirulva; Gogányba
is már harmadik hete Szentesi uram Nagy avagy Oláh Balás
nevű hadnagyának egy Komáromi Boldisár nevű katonája része-
gen azt mondotta: Isten úgy segéljen maholnap urat fogunk,
nemes embert fogunk, és midőn kérdezték volna, hogy kicsodát,
mondott reá; de nem megyek már tovább, ezt az ott való schola
mester emberséges jó korbelt majd fél praedicator ember hal-
lotta; számtalan a hazugság, melyek mind valók avagy nem, az
Sátán konkoly hintegetései, hogy confundáljon bennünket.

Haller Pál uram is izente Kun István uramnak, hogy úgy
látja, az emberek valóba suddognak, pusognak, örömost értene
valami hírt, kiváltképen arról, hogy a magyarországi katonák
igen sokan jöttenek bé úgy hallja.

Tegnap mikor Bogács tájékán jöttem volna, mondák, hogy
Bethlen Gergely, Apor István, Székely László, Mikes Kelemen
uramék ott voltak, és posta-lovakat fogtak, s nem tudják hová,
de igen siető utjok volt, onnét jött, a mint ezek mondják Mikes
uramtól hír, mely azt vitte végbe, hogy Bethlen Farkas uram az

estve igen vékonyan vacsorált, csak készült s ez éjjel éjfél tájban elment minden pereputyostól úgy hallok Szebenbe. Mikor én az estve hazajöttem, engem is czirkáltatott, sőt mikor elmentem is az elmúlt szerdán akkor is, sőt Sz.-Iván, Zágonba lételemkor is bizonyosan tudom ő kegyelmek engem czirkáltattak, strázsáltattak. Elég az édes uram, ez az ember az éjjel elmenvén, azt mondta embereinek, legyenek vesztég, egy hét alatt a dolog elválík.

Úgy áldjon meg Isten, se búsulásomat, sem csudálkozásomat meg nem tudom írni; magam is szinte elbolondulok, ha valami vagyon a dologba s én nem költözöm, azt költik reám: de nem félt ő, mert tudta, hogy nem bántják, ha költözöm s megyen a feleségem, noha ők kezdték, de mégis bajba kevernek, hogy én csináltam lármát. Ha feleségemet honn hagyom s úgy megyek valahová paripán, azt mondják, szökik az ilyen s ilyen fia, noha fejek legyen az. Én ugyan azt tettem fel, hogy bolondul ne fussak, lármát ne csináljak, feleségem legyen vesztég itthonn, míg kegyelmetektől s más jóakaró uraimtól értek. Ma újra Macskási Bold. avagy Bánfi uramhoz megyek, míg onnét visszajövök, talán kegyelmedtől is válasz jó.

Szinte mikor ezen busongok vala, jöve Teleki uram levele sub dato 15 praesentis; írja, hogy semmi roszban társ ne legyek, azonba eszemen legyek dolgaiban, ne higgyek semmi idegen híreknek, mert semmi nehézség reám nincsen, hanem legyek szembe ezen az elmúlt héten kegyelmeddel, ezen penig a ki most vagyon legyek Tordán, hadd lehessen szemben velem, melyről tudósít is, csak tudjon hol kerestetni, etc. Én uram, a mint kegyelmednek is megmondottam, úgy boldogítson Isten, semmi-ben részes tanácsos nem vagyok, társ is bizony nem leszek semmiben, valami uram s hazám ellen való dolog lönne, sőt ha calvinista clastrom, ha eremus volna, ott szeretném az Istent mindnyájunkért kérlelni, imádsággal, böjtöléssel engesztelni, hogy csak hírrel sem hallanám édes hazámnak egy néhány hazug ember miatt való nagy confusióját, romlását, mert ez ördög munkája úgy látom tovább ment máris, mint sem az ember csak úgy elmeheessen mellőle. Isten áldja meg Teleki uramat, Isten áldja meg kegyelmedet, ha mind tü volnátok lelkem uram, óh ki jó volna; de vaj be gonoszok az emberek, ki egy ki más tekintetet interest viselvén; megvallom bizony félek, a kása már egyszer megégetvén a számot, ne abutáljanak kegyelmes uram jóságával, ne hitessék el kegyelmeteket is; tavaly uram kegyelmetek úgy tudom jó akaróm volt, bizony ártatlan is voltam, még is sem tü, sem ártatlanságom meg nem oltalmazta. Most is jóakaróim kegyelmetek elhiszem, ártatlan is vagyok bizony, kit Isten s az én lelkem tud, de bizony megkivántatik látom, ha az sok gonosz practica

ellen oltalmaztok. Summa summarum édes uram, Isten ő felsége ha meg nem szán, ez arra való munkája a Sátánnak, hogy mikor sziute menekedni láttatnék a magyar ecclesia, akkor oly konkolyt hintsen Erdélybe, hogy felejtsük amazt, hanem itthon legyen fontányi szöszünk; mert mi az oka, hogy Kászoni mindenütt az suttogásba interessatus, mindenütt, jár kel, futkos, Apor István uram hasonlóképpen. Hunnét van, hogy noha pápisták is, de kivált vallásunkon valók vádoltatnak, és talám nem a legalja; bizony uram tandem-tandem, ha a Bethlen János, Béli Pál, Nemes János, Bethlen Miklós, Pál, Keresztesi Sámuel és többek fején kezdődik az véres tragoedia, melyre az ördög munkálódik, hűtemre a Teleki Mihály s Rédei Ferencz élete sem kedvesebb azok előtt. De erről coram plura. Én uram csak tudjam kegyelmed hullétét, ottan ottan tudósítom, sőt ha lehet, kegyelmedhez megyek minél hamarább. Felette kérem kegyelmedet, ne sajnálja leveletem communicálni Teleki urammal, mert külön mind anynyit nem irhatok, relegáltam is ő kegyelmének tett válaszómba nagy részént kegyelmednek szóló levelemre. Adjon Isten édes bátyám s komám uram öröndetesebb napokat, pirongassa el Isten közülünk az konkolyhintő Sátánt, neve dücsőségére, ecclesiája örömére és mindnyájunk megmaradására. Szent-Miklós 22. Novembris 1677.

Kegyelmed köteles szolgálja s öcsse komja

Bethlen Miklós mp.

Csufos dolog, de bizony a folnagyok mondták, hogy Mikes uramék az hegyeken mind strását tartottak, mind mikor Bogátson mind Kertsén voltak; iszonyú dolog ez, holott mások, valakik Háromszék felől jönnek, mindenütt csendességet mondanak, az aërbe pedig annyi ember el nem jöve.

Az öcsém Bánfi György valóba rosszúl fundált Kelemen-telkén, noha nekem azt mondá, mert Zágonba hivattam vala, hogy ő jó véggel ment oda, assessorokat adhibeálván pro testimonio; de az akár mint legyen, kérem kegyelmedet, boronálja az mennyire lehet dolgát; ne vesszen a goromba ember bolondúl többet annál; mert az mint én kitanultam, bizony Gyulafi uram vétke, és sok vallásunkat gyűlölő embertől fogott kisülni Orlaira nézve, ez pedig csak váz volt a kenderben.

V.

1677. decz. 23.

Méltóságos Úr, nekem bizodalmas jó uram.

Kgs urunk ő nga parancsolatja szerént bejevén uram, szintén közönséges gyűlésében találtam az embereket, mivel Kálnoki

Bálint, Henter Mihály és János Gerébék voltak expedíált követe Háromszékről a végre, hogy mivel ad 5. Dec. hirdetett gyűlésében Csiknak jelen nem voltak az gyergyóiak és akkori confederatiójokat az csikiak és kászoniak adták volt csak magok neve alatt, kit most Gyergyó is confirmalna, mely meg is lőtt, melynek is continentiája nem egyéb, hanem hogy kgl's urunk méltóságát, hazánk és nemzetünk szabadságát minden utakon, módokon együtt oltalmazzuk, ez az színe, de az veleje az, hogy kgd'et uram Naláci uramat, Székely László uramot, mint veszthessük el, mert az bizonyos, hogy kgd' az feltöltött czélit uram bizony valóba szükség volt az bejövetel, mert az sok hamis hírekkel annyira eltöltötték volt az embereket az háromszékiek. hogy egészen elhitették volt szegényekkel az mi kgs urunknak portától való nagy haragját, és ő nga megváltoztatását, Zólyomi megindítását, ő nga portán való embereinek lenyakazását, azt is, hogy kgd' az francia és több idegen hadakkal jó a végre, hogy fegyverrel is felvegye az székelyeket az magyarországi hadakozásra; efféle és több ördög mihelyében koholt hazugságokkal teljességgel eltöltötték volt szegényeket. Igazán írom uram kgd'nek bizony magam is tartottam, aki tугyat (így) míg az emberek elméjét nem experiálám, de istennek hála uram annyira lecsendesítettem mind az embereknek az nagyát, mind az populet, hogy az ő nga hűsége mellett életekig készek megmaradni, itt mind is három négy konkolyos ember találkozott, kik is bizony úgy megijedtek, hogy már arra kényszeritik vala az széket, hogy ha a mi kgs urunk valakit ki akar vitetni közölök, egész székül insuráljanak mellette és fegyverrel se engedjék kivinni, melyre is semmi egyéb válaszok nem volt, hanem az, hogy ők bizony soha urok ellen fegyvert nem fognak, minden ember legyen jámbor, senki nem bántja. Ha kgd'nek tetszenék, ide szükséges volna egy commissio, kiben is ezek az gyakorta való gyűlések arcealtatnának, mert itt ez héten is kétszer volt gyűlés, azonban afféle sok hazugságok elhítelétől intetnének meg, kgs urunkhoz való hűségekről emlékeztetnének, azt pedig az commisiót hozná egy posta be az alcsiki vice-tiszt kezében. Lázár István uram is bejött, az szék gyűlésin is kinn volt, még eddig jó stella alatt volt, ha már nem corumpálódik; ha kgd'nek uram tetszenék, ne nehezeltne egy levelet írni ő kglmének, és mivel minden contentatiója abban áll, úgy látom ő kglmének, ha valamint az kapitanság transferralódnék ő kglmére, nyujtana valami jó reménységet kgd' affelől is ő kglmének, bizony hasznát vesszük uram ugyanis soha bizony az két szín tökéletlen ember szaván mint tud ember jó dolgot kormányozni, de ha szintén most mentése nem lenne is, csak az jó reménységgel tápláltatódnék is, hasznát venné az ember. Én uram kgd' megnyugodjék abban, valamint jobban tudok mind urunk ő

nga méltósága mellett, mind kgd mélt. személye és ebben az ügyben forgó uri személyek mellett minden tehetségemmel szolgálni el nem mulatom, talán nem ártana az tisztekre és nótáriusokra ugy commissiónak jőni, hogy azokat az követésegeket és conclusumokat, reversalisokot, melyeket az háromszékiek és csikiak reciproci adtak, vel in originalibus, vel in veris paribus sub autentico hadd vinnék ki ő ngához, abból is látnák meg mi van a dologban. Az salus passust uram be nem hozák, kire is bizony nagy szükség volna. Éltesse az Ur isten kgdet jó egészségben.

1677. 23. praesentis

(Aláírás nélkül.)

Külczim : Mélt. Urnak tek. nemzetes Teleki Mihály uramnak cum pleno titulo nekem uramnak ő kglmének alázatosan írván.

Kívül még : Ezt más senki ne olvassa.

VI.

1678. január 30.

Michael Apafi sat. Spectabilis sat. salutem et gratiam sat.

Pasko Kristófnak kijövetelitül fogva, mint folytatnak az idevaló dolgok sok szóval declaralnunk nem szükség, elég az mi mind Kapucsi érkezése után, s mind előtte egy néhány rendbeli assecuratiót küldöttünk Háromszéki atyafiainak mind közönségesen s mind személy szerént azoknak, kik véllek egy értelemben voltanak, de sokszori hittel való írásunk, s obtestatióink mind nekünk s mind az uraknak ő kegyelmeknek semmit nem fogván, kételenítettünk volt bizonyos számú hadainkat fellázadott Háromszéki atyánkfiainak lecsendesítésére küldeni; melyre nézve Béldi, Csáki, Domokos Tamás, Apor Lázár, Pasko Kristóf, Kálnoki Farkasék Havasalföldében általmentek, elhiszük Portára igyekeznek, kiknek gonosz szándékoknak megelőzésében váltig munkálkodunk, az Fényes Portára s egyebüvé is mindennüvé írván. Mindazáltal szükségesképpen kívántatván kegyelmetek jelenléte, kegyelmeteknek kegyelmesen és serio parancsoljuk, az dolgokat ott jó dispositióban hagyván, siessen jöni udvarunkban és hozzon fizetésünkre jó kétszáz gyalogokat. Az hadaknak egyrésze az elszaladott személyek után lévén, az többi Bodolyot vették környül. Kegyelmed semmit se késsék, siessen jöni udvarunkban. Secus non facturus etc. Datum in Arce nostra Fogaras die 30. Január. 1678.

M. Apafi mpr.

Külczim : Spectabili et generoso Michaeli Teleki de Szék, Consiliario nostro etc.

VII.

1678. febr. 1.

Kötelesen szolgálók, mint kedves bizodalmas komám uramnak kegyelmednek.

Minthogy tudom, hogy kegyelmed az híreket udvartól és Rédei uramtól is megérti, arról én kegyelmednek most nem írok. Az mit hallottam Rédei uramnak megírtam, hanem az mint udvartól jött szolgálóm beszéli, minthogy azt a desperatus Béldi Pált elijesztették, már engemet és az atyámat is épen belé kevernek. Azért édes komám uram az kegyelmed sokszori és utolszori assicuratiojának hadd lássam hasznát, melyen én legtöbbet építettem eddig, hiszen senki sincs, a ki az én Szebenbe jövő szándékomat és annak okait elébb s jobban tudta volna, mint kegyelmed. Bizony ha uram előtt akartam volna elmenni vagy buni, nem Szebent kerestem volna, de én hogy a suspiciótól magamat őrizhessem, hogy a Bogáthnál is rajtam feladni akaró uraimnak lábok alatt ne legyenek, hogy szegény feleségemnek éjjeli nappali lármája ne legyen olyan állapotjában és egy szóval, hogy igaz keresztyén hazafiúhoz illendő neutralitást tarthassak, urához és hazájához mindenkor hű városba úgy jöttem, itt levén szállásom és pestis is nem levén itt. Kérem azért kegyelmedet igen confidenter, ne késésék hathatós írása által engemet udvarnál az gyanu, veszedelem és félelem alól fölszabadítani. Ki tudja lelkem uram, oly barátját conserválja kegyelmed, hogy jövőndőbe talám mind maga s mind maradéka kegyelmednek hasznát veheti örömmel. Bizony a jó akaró uraimnak ha eszek és Istennek tartó lelkek volna, nem zavarni igyekeznének mégis tovább, hanem inkább azt a zavarokat is csendesíteni. Én uram a kegyelmed jóakarátját, annak meg tapasztalható jó gyümölcseit és levelemre való válaszát várván, kegyelmedet és ez hazának utolsó veszedelméhez siető minden részeit ajánlom Isten kegyelmes oltalmába; az Isten szent fiáért szájon meg mindnyájunkat és emberi reménség felett tartson meg, hogy ne legyen ez az 1678. esztendő utolsó fatális esztendeje ennek az szegény hazának. Szeben, 1. Február 1678.

Kegyelmed köteles szolgálója, komja

Bethlen Miklós mpr.

Az asszony bizodalmason kéreti kegyelmedet ez inclusának megküldésére.

Külczm: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály uramnak sat.

VIII.

1678. febr. 24.

Kötelesen szolgálók édes komám Uram, és Istentől minden áldásokat kívánok kegyelmednek kedvesivel együtt.

Noha 11. 13. és 18. praesentis irtam kegyelmednek, mindazonáltal most is kell kegyelmedet tudósítanom, hogy mű az szegény úr testét sok tekintetekre, de kiváltképpen maga szoros parancsolatjára nézve, sokáig az föld színén nem tarthatjuk, hanem 6. Martii, ha Isten engedi az m.-vásárhelyi templomba maga rendelése szerént eltemetjük. Bizony felette igen akarta volna mind az asszony, mind mű mindnyájan, és kiváltképpen én, ha kegyelmed itt benn lészen vala, avagy bár csak az temetésen lehetne jelen, melyre kérem is bizodalmason kegyelmedet, ha ugyan igen nagy akadályok el nem bontják.

Az mi az haza mostani siralmas állapotját nézi, az én elmém abba belé holt, én arról nem irok, kegyelmedhez való relatiom iratja csak azt, ha mi kegyelmeden áll benne, meglássa kegyelmed az Portára kik mennek, és azt meglássa, megnézzé s ugyan jól megnézzé kegyelmed, mind vallásunkra, mind az magyar igyre, mind maga kegyelmed állapotjára nézve. Kérem azonban kegyelmedet annál is inkább, hogy kegyelmed is távul vagyon, énis az szegény úr temetéséhez való dispositiók miatt az gyűlésen nem lehetek, és igireti szerént protegáljon, Isten éltetvén és alkalmaztossá tévén, én is háladatossággal igyekezem kegyelmednek és maradákinak szolgálni. Ajánlom Isten kegyelmes oltalmába kegyelmedet. Teremiben, 24. Február. Anno 1678.

Kegyelmed köteles szolgálja komja

Bethlen Miklós, mp.

Külszím: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály uramnak etc. nekem kedves bizodalmas komám uramnak adassék.

IX.

1678. márcz. 21.

Én gróf Csáki László esküszöm az élő Istennek, ki atya Fiu, szentlélek, teljes szentháromság egy bizony örök Isten, hogy tekintetes és Nagyságos Zólyomi Miklós Uramnak ő kegyelmének fejem fenn állattáig igaz hű és tökéletes (szolgája?) leszek, barátjának barátja, ellenségeinek ellensége, hazámnak és az egész keresztységnek öröme, megmaradására czélozván fejedelemsége, kinek állandó promotiót kívánok, igaz lélekkel segítem is. Isten

úgy boldogítson, és úgy adja is lelkem üdvösségét. Actum Constantinopoli, 21. Martii. Anno Domini 1678.

Idem qui supra (L. S.)

Literae praescriptae in suis veris paribus ex suo vero indubitato originali sine diminutione, augmento, variationeque prorsus aliquali transsumptae fide mediante per Paulum Kápolnási de eadem.

Coram me Nicol. Zólyomi mpr.

X.

Bethlen Farkas és követársainak jelentései.

1678. apr. 6—28.

1.

Kegyelmes asszonyunk.

Tegnapelőtt reggel az táboron az vezir tihájával, estve itt benn az városban az cancellariussal szemben lévén, azok holmi biztató szokat ugyan mondtak hozzánk, de bizony meg kell valanunk, minekelőtte az nagy emberekkel szemben nem voltunk, Nagyságtok résziről sokkal készebben hittük az dolgokat. Tegnap reggel az fővezérrel szemben lévén, bizony nagyharaggal láta bennünket, mirges kérdési lőnek igen, kire mindazáltal isten segedelméből választ töttünk, többi közt Teleki uram felől is haragos kérdési lőnek, de hála istennek, arra is megfelelénk; elvégződvén, azt parancsolá az vezér, hogy kívánságunkat adjuk írásban, mely is készen lévén nálunk ugyanakkor, beadtuk, alánk sem székét nem tőnek, se kaphtánt nem adának, bizony csak mint Béldiéket úgy excipiálának. Sőt nekik az vezér olyan nehéz szókkal nem is szólott. Az dolgokban mi már tovább menvén, ezt bizonynal irhatjuk nagyságodnak, hogy Béldiék az számtalan ígéretekkkel úgy eltöltötték az embereket és udvarokat, még penig olyformán, hogy amazok jó részit itt adják, mert bizodalmok van sok helyekre, hogy bizony bajosan mehetünk az igazságban is elő ellenek, noha éjjel-nappal mi is fáradozunk teljes erőnkkel. Nagyságtok így értse azért az itt való állapotokat itt adom és ígéret nélkül elő nem megyünk, ha rendes és képes adom s ígéret nem lesz: urunkat változás, az országot bizonynal romlás éri, meg is van mondva az vezért fel ne indítsuk, mert bizony nagyságtok és az haza most romol el. Melyhez képest az nagyságtok akarátját kívánjuk érteni ugyan, de urunk ő nsága parancsolatja lévén arrul, hogy jó módok alatt ígérjünk, elkövetjük addig is úgy mindazonáltal, hogy mi bizony megmondtuk azt, kardéra nem ígérünk sem adunk, hanem ha azoknak az embereknek kívánsá-

gunk szerint való büntetések meg lesz. Egyébiránt az is meg van mondva, ha az ígélet felett megalkhatunk, az kik járják az dolgot, azoknak valamit igirünk, meuten meg kell adnuunk. Az vezirnek penig egy részét kell itt most meg, adni, egy részét elvárja, még mi is Nságtokhoz vissza érkezünk. Így lévén az dolog, Ngtok személyét és hazánk békességét nem veszedelmeztethetjük, hanem igirünk és kölcsön kételen interesre, ha találunk pénzt kérünk fel, az kiből az dolgot jó karban álllithassuk, ugy hogy ezután se Nagyságtok se hazánk az gonosz emberek miatt ne busuljon ha kaphatunk, mert eddig bizony mi csak egy pénzt is nem szerezhettünk két okért: elsőben azért, mert táborban indulnak, másikkért, mert itt bizony urunk személyének változásában és az ország romlásában forogván az dolog, pénzeket kiadni nem akarják az emberek. Az summa penig mennyi légyen, még nem tudjuk, tractánk ezután lesz felőle. Arról Ngtok ne gondolkodjék, hogy mi megijedtünk, azért írtunk, mert isten úgy áldjon meg, oly bátorságban vagyunk, mint otthonu; de az dolgok, Nságtok megmaradása, az közönséges jó és igaz hűségünk azt kívánja, hogy megírjuk Nagyságtoknak, ha most nem költ Nagyságtok, többé se magáért, se országáért nem költ, bizonynyal hidje, mi megírtuk, ne okoztassunk se isten se emberek előtt érette. Micsoda vádat adtak bé, az miknek végére mehettünk, Hoffmester uram levelében csinálva megküldöttük urunknak ő nagyságának, bizony itt az nagyrendek közül is csudálják az dolgot, Béliédek miért nem szánják magokat, hazájokat, maradékjokat. Abban klmes asszonyunk senki se bizzék, hogy most Muszkára indul az Török, nem zavarja fel Erdélt, változást benne nem szerez, mert nem nagy erő kell Erdélyre, az holott Béliédeknek sok pártjok van, melyet Nságtok magok az napokban megtapasztala.

Császár két hét múlva megindul, nekünk azért csak munkálkodnunk kell az dologban, egyébaránt hidje el Nsgtok, haszon talanságra nem szerzünk költést Nagyságtoknak. Az posta, ha utban talál is bennünket, nem lesz rosz, noha siettetni kell, hogy az kiknek illik, irhassuk meg azt, hogy fogatkozás nem lesz az dologban és ígéretekbén. Scerlet uram már teljességgel kételkedik abban, hogy Nságtok neki megfizeti az adósságot, mely az kölcsön kérdésben felette nagy akadály, annál inkább olyan igaz emberét Nságtoknak megbántani minemű veszedelmes légyen, adja isten, Ngtok ne tapasztalja meg, kinek mennyi hasznát vesszük mindennap mi, bizony megírni nem tudjuk, mert magunk is jobban Nagyságtok dolgát forgatni nem tudnók. Nekünk az vezér egy pénzt sem adata praebendóra; itt kívált lovainkat drága pénzen tartjuk, és sokan lévén lovaink, az erdélyi háznál el sem tért, pénzes szállásokon tartjuk, költségünk pedig igen szükön,

bizony meg kell vallanunk. Bóér Sigmond uramékot velünk együtt bocsátják vissza elébb nem.

Éltesse isten Nagyságtokat sat. 1678. 6. April Konstantinápoly.

Bethlen Farkas mpr.

Mikes Kelemen mp.

Bóér Zsigmond.

Minket Béldi uramék szörnyen fenyegetnek, hisszük mind-azáltal Istent, nem ad ő klmek kezére. Urunk, felől rút emlékezettel járnak minden kapukat, de bizony mi sem aluszunk.

2.

1678. apr. 6.

Nekünk jó akaró urunk atyánkfia kedves komám.

1. Apr. és nem elébb érkezhettén be ide Konstantinápolyban az sok árviz és nagy sár miatt, tegnapelőtt tihajával reggel, este az rézzel (kinek tanácsára egyedül jár az vezér) lőnk szemben, azok biztattak ugyan. Tegnap reggel fővezírrrel lőnk szemben, ki bizony haragosan láta, kérdési is csak lőnek, többi között kglmed felől is indulatos két kérdést tőn, melyekre isten kglméből mind megfélegettünk, de netalán propria laus sorderet, arra nézve inkább akarjuk mástul értsen kglmed; elég az csendesedvén az vezér, parancsolá, hogy az mivel mentünk adjuk irásba, mely készen lévén nálunk, be is adtuk. Rettenetes igéreteket, szörnyű vádlásokat tesznek az ellenkező felek, úgy hogy Oláhországnál is alább való lenne Erdély, ha isten megsegítené őket. Urunkat rútul vádolják, sok egyéb punctumok is vadnak kiket beadtak fővezérnek, kik közül az minek végire mehettünk irásba küldtük ő ngának. Az dolgok bizony nagyok, súlyosak, de ha ő ngok az költést magokért országokért nem szánják, képes adom és igérek által jó karban hozhatni az dolgokat, noha mü megmondtuk, hanemha kívánságunk szerént lesznek az dolgok, mü bizony reménységért és csak páráért egy pénzt sem ígérünk annál inkább nem adunk. A szó és dolog sok volna de nincs időnk az írásra. Kglmedet csak kérjük mint jóakaró urunkat és kedves atyánkfiát, alkalmaztassa ugy dolgait lehessen mind magának maradékinak jövődő maradására javára. Írásunkról követjük nagy becsülettel, az igaz atyafiságos kötelességhez illendőnek ítéljük irásunkat, mostan érette nem is neheztelhet, kik bizony igaz sinceritással forgattuk dolgát fővezér előtt mindenek hallatára. Császár két hétre az az hire megindul, úgy értjük münkent is nem fog sokáig tartoztatni. Most vagyunk az dolog derekán, szintén nem is reménség nélkül bizunk istenben. Itt az tilalmasan kaszáló fűvek, babot már hüvelyében újat eleget árul-

nak, sok fejcsalót. Császár személye szerént elmenyen muszkák ellen. Eltesse isten stb. 1678. apr. 6. Konstantinápolyban.

Kgd jóakaró atyafiai komái szolgálai

Bethlen Farkas mp.

Mikes Kelemen mp.

Az más félt is bizony biztatjuk, hidje kgd, segíti is az német residens nem szóval csak, de igen pénzzel.

3.

1678. husvét (apr. 10.)

Mint jóakaró urainknak stb.

Az itt való dolgok sulyosodási kénszerítenek bennünket, hogy urunkat és asszonyunkat mostan is sietve tudósítanók. Itt uram az elfutott emberek számtalan ígérekkel az kapukot el-töltötték, rámenyen ígérek készpénzül kilencszázezer tallerra, az adót esztendőnként 90 ezer arannyal nevelték, Husztot de némely más helyeket is úgy értjük bizonyosan oda ígérték. Mindezekre nézve noha igazságunkat az vezérrel és más nagy emberekkel elhitettük, ám ezeknek is hamisságok kitetszik, mindazáltal az dolog annyira vagyon hogy tegnapi napon az vezér megizente, neki kétszáz erszény pénzt, császárnak százat ígérjünk, és pedig közöttünk öt hat napok alatt a dolog elvégződjék, mivel császár jövő héten ujságon bizonyosan megindul; intimalva van az is, hogy ha re infecta marad az dolog ő nga és az ország bizonyos elromol. Ez szomorú hír mint megepeszté sziveinket, és mely keserves husvétra juttata csak az jó isten tudja, mert egyfelől urunk hazánk veszedelme, másfelől az megadhatatlan summának kívánása fölötte igen szorongat bennünket. Mostani distractiója is császárnak semmi reménységet nem adhat, mert Erdélyben bizony levelekkel is végben viheti könnyen az változást azok alkalmatosságával, kik emezeknek pártjukon vadnak szivesen, az minthogy olyan több lón nem régen és ki is mutaták magokat voltaképen, de ki lenne az ki porta parancsolatjának ellene állana; az ki ellenkezőről álmodnék és biztatná magát, urát, hazáját párához hasonló reménség alatt bizony végső veszedelembé hozná. Mindezek így lévén veszedelmeztetni se ő ngát se hazánkat mi bizony nem merjük; tractaba kell indulnunk és törjük rontjuk a mint lehet, de mire mehetünk mire nem, a jó isten tudja; császár híréen kívül már az dolog nem lehet meg, izente fővezér mert emezek oda is besugatták az dolgot, egyébaránt kívánságunkra hanemha úgy obtineáljuk, hogy jövőendőben is busulásunk ne legyen, de mi bizony nem ígérünk semmit, megmondtuk és mondjuk; mégis va(la)mennyire az alkuvásban jó vége lesz dolgunknak. E szörnyű romlást mind urunkra

hazánkra nézve, kglmeteknek még maradékira nézve is látván következni, klmetek kormányozza az mennyiben lehet úgy az dolgokat az nagyobb gonoszt az készekkel váltsuk meg, mert ha most ez a gonosz meg nem orvoslódik Erdély végképpen elvesz, de bizony ő nguk még elébb. Honnét telhessék ki az miben megalkhatunk, ha isten kiviszen, abban is mutatunk utat alkalmasint; de csak jószágát el se ígérje ő nga senkinek, míg isten ki nem viszen, azon legyen kglmetek, mert ebben az dologban mélyebben kell belétekinteni. Béldi uram minden szolgálait tegnap veresben öltözteté, lovat, fegyvert vásárolnak, kimenetelre készülnek, biztatások bizony nagy, fenyegetőznek igen, de ha megalkhatunk, biznánk istenben jó vége lenne dolgunknak; egyébaránt bizonytalanságra mi bizony se adtunk se adunk se ígérünk. Itt egy pénzt is kölcsön eddig nem kaphatánk, mert urunknak még óránként változását reménlik, s nem ad senki. Skerletnek is az adóságot meg nem hozók, az ki bizony mintha Erdély hazafia volna, úgy forgatja itt urunk és az ország dolgát. Istennel bizonyítjuk, minden utakat követünk tehetségünk szerént, magunk pénziből néhány száz tallérokat elköltöttünk, ő ngnak nevek alatt, immár bizony magunk is megszököltünk szintén, mert itt szörnyű drágaság kivált széna, abrak és hus dolgából, fontja az husnak 15 den. Ha ő ngok és az ország is most nem költ, actum erit; bizony megcsinálának jól az szabadságot kereső becsületes emberek, de bizony azok is kik kiszabadíták az olyan istentelen embert. Mi már az tenger közepiben elég gyötrelemmel vagyunk, végit isten tudja, az ki nem hiszi, jőjjön ide megpróbálja. Ezek most azt is hirdetik, hogy Bánfi Zsigmond uram sokakkal megirta nekik titkon, hogy az ország fegyver alatt lévén kételenített ide köveket és leveleket küldeni tudván hogy én is az több hazugság féle az mint lehetett előztük dolgokat. Ha azért uram most meg-szégyenitené isten őket, nem oly könnyen elegyednének ily istentelen dologba az emberek. Uram istenért ura hazája dolgaiban fáradjon kglmtek, mert bizony, bizony actum erit de principe patria familia atque liberis. Éltesse isten stb. 1678 husvét első napján Konstantinápolyban.

Kglmeteknek atyafiai szolgálai

Bethlen Farkas mp.

Mikes Kelemen mp.

Asszonyom anyámnak szóló levelemet küldje meg kgtek kérem, mert nem írtam én semmit. Mi uram nem alszunk éjjel nappal járjuk az kapukat, nemcsakők, de csak üdőtől kell várunk és az dolgokhoz kell magunkat alkalmaztatnunk. Csáki ma igen cifrán volt templomban, kijövetén onnét, menten az német residents szállására mentek.

Melléklet.

1678.

Puncta, quibus mediantibus proditores Transylvaniae eiusdem Principis iniquas suas accusationes in fulgida Porta Ottomanica impudenter instituerunt.

1. Quod regnum armis extraneis tuetur, Gallicis et Polonicis.

2. Quod Princeps nullius sit valoris et activitatis, sed regnum ab aliis et a Principissa regitur.

3. Quod regni canones et constitutiones omnes labefactae sunt, et per vim ac ad lubitum omnia aguntur.

4. Quod Princeps congestos multos thesauros atque transvectos habet ad fortalitium Huszt, et meditatur prodicionem, et si non poterit, fugam.

5. Quod omnes regnicolae sint pertaesi praesentis violenti regiminis, et cum istis transfugis unanimiter consentiunt, et quod comitia praeteritis diebus celebrata sint vi coacta, et quicumque ad fuerunt, vi sunt compulsi ad consensum factionis et praesentis regiminis Principis.

6. Quod illi, quorum consilio regitur Princeps, sint omnes Rakóczy alumni et sequaces, ac inimici Portae.

7. Quod transfugas istos propterea ad mortem usque persequuntur, quod ad Portam transfugerint, et praesentem regni statum exposuerint et remedia expostulauerint.

8. Quod cum transfugae isti, nam armis se extraneis circumsederi et in arestum abripi ad internecionem viderent, propter fidelitatem ostensam erga Portam, nunc iterum confugerunt ad Portam pro imploranda misericordia et status praesentis correctione.

9. Quod si non quam celerrime applicabuntur remedia depositione Principis et abactione infidelium, uti dicunt, jam jam totum regnum Transylvaniae prodetur; expectant enim, ut Imperator abeat in bellum Moschouiticum et facilius perficere possint propositum suum.

Volphgangus Bethlen. Clemens Mikes. Szilvási Bálint.

(P. H.)

(P. H.)

(P. H.)

Enyedi Gál. Boér Sidmond. Sározi János. Szekhalmi András.

(P. H.)

(P. H.)

(P. H.)

4.

1678. husvét.

Mint jóakaró stb.

Levelünk elvégeződése után érkezék Sáfár uram urunk és kglmetek levelével. Az itt való dolgokat includált levelünkből, melyekhez képest nekünk úgy tetszik se élésért való pénz adás felől, (mely sokképen kivált most rossz volna) se annak megkissébitése után, vagy azoknak mikor való indítása felől ne emlékezzünk, mert az nem az mostani boldogtalan állapotokhoz való, elég ha már megírta ő nga, hogy az mi lehet kedveskedik. Aze-lőtt is többet kértek kevesebbet adtunk, nem volt érette semmi akadály, most is három vagy ad summum négyszáz szekér elébbi szokásként való élés elég lesz. Somlyai almási dolgokra lesz gondunk. Teleki uram elmenetelét értjük, mi nekünk úgy tetszik jobb volna az portai választ és mű dolgainknak elválását várni, mint sem praecipitálni az dolgot mert az urunk és haza dolgai itt úgy lévén az mint includált levelünkből megértheti, tartunk attól igen, hogy ő ngának azzal is galibája ne öregbüljön. Az istenért uram mindent hátra kell tenni, és ő ngokat inducálja arra magokért maradékjukért költeni ne szánják, él az isten elve-szünk. Éltesse stb. 1678. husvét első napján, Konstantinápoly.

Kegyelmednek atyjokfiai szolgálai

Bethlen Farkas mp.

Mikes Kelemen mp.

Édes öcsém Bethlen Gergely uram ! Kgd vásárlására lesz gondom, szép tisztességes gyöngyöket vőnk az árrához képest tegnap bizony kgd számára.

Skerlet pénze felől most sem ír kglmed semmit, hitemre elköltünk a tréfáról.

Rédei uramnak, asszonyom anyámuak szóló levelemet kérem mentél (elébb) küldje meg kglmetek.

Küldzím: Tekintetes nemzetes Naláczai István és Bethlen Gergely uraim nekünk jóakaró stb.

5.

1678. husvét.

Nekem kedves komám uram.

11. Martii Kővárból nekem írott levelét feltett szándékáról való tudósításával együtt vettem és értem. Megvallom én nem jóvallottam volna azt az hirtelen indulatot, úgy hiszem Besse-

nyei uram sollicitatiója által is megnyerődött volna az, így megvallom urunkot és hazánkot félttem igen, kiknek dolgok felette gyengén és nagy bajoskodás közt van, mert az ellenkező felek soha el nem hibető igireti és álnok practicaik, tőlünk vezértől kívánó rendkívül való nagy summa igen igen rettetgetnek és szomorítanak, de mindezekről hogy Rédei uram klmedet bővebben tudósítsa kértem, mivel ő kglmének bővebben irtam, sok írásim miatt kegyelmednek le nem írhattam. Mint forgattuk kgd dolgát, midőn fővezér haragos két kérdést tőn fel kglmed felől arról nem irok, meghallja mástól, mint eddig úgy ezután is rajtunk bizony semmi el nem mulik és ha miben itt s oda ki, ha isten kiviszen, tudok szolgálni, kész leszek kgnek szerelmesinek. Kívánom azomban isten kglmedet boldogítsa, rólam és nyavalyás feleségem dolgairól oda ki ha isten megsegíti kglmedet né feletkezzék, isten is megáldja és megszolgálni igyekezem ha élek. Ha Tököli uramat látja kgd, ajánlom mind ő klmének mind más becsületes urainknak szolgálatomat minden jók kívánásával. Eltesse stb. 1678. husvét első napján Konstantinápolyban.

P. S. Ez héten uram mű dolgaink elválnak hétben kelve ujságon császár elindul füven Dobrosztáni mezőkön ereszt bizonyosan.

Kgnek jóakarója szolgálja

Bethlen Farkas mp.

Tekéntetes úr.

Hogy rólam régi jó akaró szolgáljáról megemlékezett kgnek megszolgálom, de megvallom resolútiója elmeneteléről megszorított, mert most isten után azon állapotra, hogy kglmednek becsületes alkalmatosság adatik vala az sok irigynek szájok bedugódik vala, javallottam volna, de úgy kell lenni mint isten akarja, noha bizony rettenetes súlyosok az dolgok, de még is vagy on istenben reménységünk nem hagy el, hanem ellenségeinket megszegyeníti, sok fáradozás és költés után és kíváncsú választsszal kglmedhez viszen. Én pedig maradok míg élek kegyelmednek

köteles szolgálja

Mikes Kelemen mp.

Külső: Tekintes nemzetes Teleki Mihály uramnak stb.

Konstantinápolyból ugyan ez napról ugyanezen dolgokat Rhédei Ferencznek is megírta Bethlen Farkas.

7.

1678. apr. 26.

Kegyelmeteknek mint jóakaró Urainknak, kedves atyáinkfiainak ajánljuk szolgálatunkat.

Kegyelmetek levelét tudósítását kedvesen vettük, az sok gonosz közt mire mehettünk és Isten mennyire segített bennünket, itt mi karban legyenek az dolgok, Urunknak és Asszonyunknak ő Nagyságoknak írott levelünkből kegyelmetek megértheti. Lássátok lelkem uraim, ha megfeszítetek is, mű tovább nem mehettünk, de hogy ezzel is az következő s szemünk előtt forgó veszedelmet megelőzhetik, Istennek nagy háladatossággal tartozunk mindnyájan; nem hihetik kegyelmetek, mű miben forgánk, és itt mint s mi karban lőnek az dolgok; Isten haza vivén megértheti kegyelmetek. Az gyűlésnek csak meg kell lenni akkorra, mikorra irtuk Urunknak ő Nagyságának. Az élésszekerek felől jó idején mű, István deák és Gyulai Sándortól is irtunk, többet annál most sem írhatunk. Minden udvarnál lévő becsületes embereknek ajánljuk szolgálatunkat. Eltesse Isten és engedje látnunk kegyelmeteket jó egészségben. 1678. 26. Apr. Konstantinápolyban estve.

Teleki uram kimenetele connivendo meg fog engedtetni, de urunk semmiben magát ne elegyitse, bizony elvesz, coram plura. Az erdélyi határban lenni azoknak az hadaknak utolsó veszedelmet hoz, sokszor megírtuk már, még is ott. Kegyelmetek kész szolgálai, atyafiai

Bethlen Farkas mp.

Mikes Kelemen mp.

Szilvási Uram ajánlja szolgálatját kegyelmeteknek mindnyájan. Rhédei Urammal is közölje kegyelmetek az dolgokat, mert külön nem írhattunk sok dolgaink miatt; köszöntsék szónkkal is ő kegyelmét kérjük becsülettel.

Asszonyom Anyámnak szóló levelet kérem menten küldje meg kegyelmetek.

Kivül: Tekéntetes Nemzetes Nalácsi István és Bethlen Gergely uraméknak ő kegyelmeknek (titulus), néküink jóakaró Urainknak kedves atyáinkfiainak adassék.

8.

1678. apr. 28.

Nekem kedves komám uram.

Vettem nem régen Radics Uram által nekem küldött kegyelmed levelét nagy kedvesen, értettem abból feltett igyeke-

zetit, melynek okait is olvastam. Elhiszem, ez mostani világ kegyelmedet is nem kevéssé busonktatta, noha küljebb volt az veszedelemtől és távolyabb mint mű, kik egész Portáig kételeníteténk jöni: mind ezeket mindazonáltal az jó Isten úgy kormányozta az dolgokat, hogy urunk, hazánk ellen az feltett gonosz szándék végben nem mehete. Husztot, Kővárt, Hunyadot, az adónak nevelését, el nem hihető summa pénznek ígretit ezek az elszökött gonosz lelkek mind feltették vala, csak igyekezeteket elkövethessék; ezer mesterséggel vádoltak, az harminczadon bizony dolog rajta lőnk, és el nem hihető habokon hányódánk, valóban megforgata az tenger szele, mindazonáltal Isten megsegíte. 22. Apr. fővezér maga nagy sokaság között császár hadiseriffivel erekes rabságra sententiázá őket, úgy mint az fényes Porta és Erdély árulóit, onnét menten gyalog Jediculában hurczolák, ott egy torony fenekín felette sütét helyen tartják, úgy hogy nappal is gyertya nélkül nem látnak, szoros helyben és állapotban vadnak; de tovább való feltett szándék is van felőlők; mű is egy sátorból néztük az dolgot. Sok volna leírni, nem is lehet, az dolgokat Isten mint igazgatta, sőt ma is állapotjokat mint sulyosítja. Ez soha magyaron és ide szökött embereken nem történt dolgon csodálkozik minden, fél és retteg. Sok bajunkat, dolgunkat le nem írhatom, első követségemben az Portára elég bajom lőn, de áldott Istennek szent neve, reménségen kül terjedt ki Isten áldása mind személyemben mind több itt lévő jóakaró Urainkra is. Holnapra rendelték expeditionkot, kaffányoztatásunkot, az meglévén sietünk haza, Isten velünk lévén. Bizony dolog igazságunk mellett is felette sok és nagy summa ígrettel kelle ez példa nélkült való és semmit soha hozzá nem hasonlítható tüzet megoltanunk; de az veszedelemhez képest, melyet semmi distractio meg nem változtat vala, melyről sok lehetne az irás, csak köszönhető, áldassék érette az Isten. Kegyelmed dolga, ama conniventia megengedetett, legyen is sub rosa kérem; mert itt azt kívánja az nagy hatalmasság; van töllem való izenet is Urunknak. Higyje Kegyelmed, sok kérdések lőnek csak mostan is kegyelmedről, de Isten után, jelen lévő emberek tudják, mind kegyelmednek mind penig az közönséges ügynek segítettünk; de kegyelmed emberinek is arról nem beszélhattünk, meg lévén tiltva, mintha semmit nem is tudánk benne. Kérem, mentsen, az hol és kik előtt illik, nem irlatásomról az szűk állapotok és szoros üdő miatt. Nekem parancsoljon, rólam se feledkezzék, mind kegyelmednek mind szerelmesinek bizony igaz szolgálója vagyok és leszek. Aglar holnapután indul, mű is akkor, de más úton, ha Isten engedi. Az classis is elindúla mind Fejér, Fekete tengerre. Mikes Kelemen Uram kegyelmednek ajánlja szolgálatját minden jók kívánásával, kívánván éltesse

Isten kegyelmedet és engedje látnom is, ha mikor ő szent felségének úgy tetszik, jó egészségben. 1678. 28. Apr. Konstantinápolyban estve.

Levelemet kérem, égesse el menten.

Kegyelmednek szolgálja és jó akaró komja.

Bethlen Farkas mp.

Kivül: Tekéntetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak ő kegyelmének (titulus), nekem kedves komám uramnak adassék.

XI.

1678. ápril 9.

Nos Michael Apafi dei gratia sat.

Damus pro memoria per praesentes quibus expedit universis, hogy böcsületes meghitt belső tanács ur hívünk tekéntetes nemzetes Széki Teleki Mihály uram ő kglme is kezes lévén Béldi Pálért, melyet hogy ő kglmén az kezes levélnek erejével meg ne vetessük, tőlünk azt érdemli ő kglme hozzánk eleitől fogva megmutatott nagy készséggel való tökéletes hűsége, kihez képest assecuraljuk ő kglmét, szerelmesét, és édes gyermekeit sub verbo nostro principali, hogy azon kezességnek úgy mint ezer imperialis talléroknek onussát ő kglmétől nem kívánjuk sem egyszer, sem másszor, sem azoknak nem praestálásáért ő kglmét, szerelmesét és édes gyermekeit nem háborgattatjuk sem háborgatjuk semminemű javokban és jószágokban, melynek nagyobb bizonyására adjuk ezen kezünk írásával és szokott pecsétünkkel megerősítettet levelünket.

Datum in arce nostra Fogaras die nona mensis Aprilis, anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo etc.

Apafi mp. (L S.)

Kivül Teleki kezével: Béldi Pál uramért lött kezességnek poenajának elengedéséről való patense ő ngának.

XII.

1678. apr. 10.

Michael Apafi etc. spectabilis etc. salutem etc.

Szintén ezen órában ez mai szent napon érkezék igen szomorú hírünk, hogy Béldi Pál Zolyomival Havas-Alföldében már beérkezett volna és Zolyomit hoznák fejedelemségre. Török ugyan még nem sok vele, de hadak jönnek utána, már az passusokat tul mind el is fogták. Kegyelmednek azért kegyelmesen és serio parancsoljuk az egész gyalog és lovas minden hadakat fel-

vénén jötttest jöjjön isten segítségéből erre felénk; isten velünk lévén, kövessük azt, a mi esett Gridi Lajoson. Az vármegyéket is penig kegyelmed oda küldött patens levelünk erejével viritim vegye melléje. Hozza isten kegyelmedet. Datum in arce nostra Fogaras, die 10. Aprilis 1678.

M. Apafi mp.

Külsőim: Spectabili et generoso Michaeli Teleki de Szék sat.

XIII.

1678. máj. 1.

Mint uramnak stb. Isten sok jókkal stb.

Már sok üdőtől fogva kegyelmed írását nem látván, elkezdettem magammal hitetni, hogy kegyelmed szegény jóakaró szolgájától meszsze távozván, talán el is feledkezett rólam. Én uram még kegyelmed szolgálatjára sok bajjal, fáradsággal élek. Kegyelmed életét és egészségét, s békességes állapotját hallani kívánom. Az ide beszökött árulóknak állapota itt mibe forgott, én arról nem írok, kegyelmed azonkúl is megértheti; ezek az ebet valóban meg szállák és noha bizony sok adommal teheték szerét, de az ő gonosz szándékokhoz képest mégis semminek tarthatja kegyelmed. Minthogy megvallom, hogy bizony minden levelemben mindent írni nem merek, arra nézve kegyelmednek bátorságosan írok az magyar dolgokról és Teleki uram állapotjáról. Az magyar dolgok itt az Portán még eddig jó karban vadnak, ha ki mi subsidiummal vagyon nekik az végre, hogy az hűségben megmaradjanak kedves dolgot cselekszik az, ha ki peniglen ellenben őket úzi kergeti, avagy némettel megakarja őket békéltetni, és az hűségtől elszakasztani, az bizony ennek az Portának haragját magára vonja, hogy penig Teleki uram elment azt nem bánják, annál inkább ha szerencsésen jár ő kegyelmének nagyobb becsületire szolgál; ha ellenben szerencsétlenül egyéb nem lesz belőle, hanem hogy mostani tekinteti alább száll, de refugiuma Erdélyben bátorságos lehet. Sőt ha vissza vezetettnek bátorságos regressusok lehet oda az hol eddig is volt. Ettől peniglen igen kell oltalmazkodni, hogy Erdélyből zászlóstól, sergestől, csoportostól had ki ne menjen; jó akarátja szerént ha ki szegény legény vagy más is akar menni, kettő, három, négy az meglehet. Az munitio adások is interdicaltattak, egy szóval mindazok, melyek cégéresen való hadi készületek lehetnének az frigynek febontására. Ezt is el kell távoztatni, hogy idegen nemzetből álló hadak az hazában be ne jönének. Szükséghez képest peniglen megkérvántatik, hogy ha valamely királytól, fejedelemtől akár az magyar dolgok végett való solicitatio intimatio akár egyéb végett legyen, hova

hamarább ide az Portára, s másnál előbb ő Nagysága megírja, mivel azzal ő Nagysága hűségét mutatja, ezek is dicsekednek benne, ha az ő birodalmok alatt való fejedelem, más fejedelmektől valami okon solicitáltatik. Az itt való franczia residens honnat vette nem tudom, de olyan hirrel vagyon, hogy az fejedelem s Erdély az magyarokat az némettel megakarja békéltetni; én ugyan nem hiszem, de olyan az Istenért ne legyen, mert bizony ezek azért megharagudnának. Én Teleki uramnak bizonyos okokra nézve írni nem akartam, ha kegyelmed ú kegyelmének ír, kövesse igen szómmal, oka vagyon miért nem irtam, azonban ezeket tisztán megírhatja. Én ezenről urunknak nem irtam, félvén attól, hogy közkézre levelem ne menjen, hanem ő nagyságának kegyelmed jelentse meg, mivel ő Nagyságától hozzáhagyott nem voltam azért nem irtam semmit felőle. Másnak sem irtam senkinek is mivel nem tudom bizony én most az erdélyi sok zűrzavarban, ki mi formában vagyon, kegyelmed ott az kikkkel itilné szükségesnek és hasznosnak communicálhatja. Az mostani franczia residens helyébe más jó, utban vagyon, de mint hallom, derék ember a secretis volt az királynak. Az anglus is vélle összeveszett, vizen nagy hadat indított ellene. Kegyelmedet hosszas írásomról követem, és kegyelmed igaz tökéletes jóakarója maradván, Isten-től kegyelmednek minden jókat kívánok.

Datum Constantinoli 1. Maj. 1678.

Kegyelmed elfelejtett régi jóakarója szolgál

Sárossi János mp.

Külczim: Tekintetes nemzetes Székely László uramnak, etc. nékem bizodalmas jóakaró uramnak adassék.

XIV.

1678. máj. 6.

Illustrissime Princeps Dne, Dne frater et vicine nobis benevole.

Nagyságodnak, mint kedves jóakaró atyánkfíának akarók nagy hirtelen és nagy sietséggel levelünk és emberünk által érté-sére adnunk, hogy aprilisnek 25. napján ó-szám szerint érkezék meg az fényes Portán levő kapikiháinktól egy kolorásunk nekünk írt levelekkel, az mely levelekben azt írják nekünk, hogy minden bizonnnyal ugyan mensis Aprilis 12 napján, mihelt a győzhetetlen császár kiszállott, eléhivatták Béldi Pált az több vele együtt levő urakkal s minden javaikból, ruhájokból megfosztották, mindegyig fogva vitték be őket az Edikulába, ugymint az hét toronyba, mint ország áruló, nyughatatlan embereket, az mit magoknak kerestek, úgy vötték hasznát is, az míg itt lőnek, eleget

intém ököt, hogy ne menjenek be, de szót nem fogadának, úgy gondolom, hogy eddig eszékbe jutott nekik jó tanácsadásunk. Ezzel Isten ő Felsége ezután is minden dolgaiban boldogul Nagyságodat szerencsésen mint jóakaró atyánkfíát tartsa meg szüből kívánjuk. Datum in Bukarest die 6. Maji ao 1678.

Illustrissime dominationis vestrae fratres et vicini benevoli.

(Az oláh fejedelem saját névaláírása.)

Külczim : Illustrissimo Principi Dno Dno Michaeli Apafi dei gratia Principi Transilvaniae sat.

A külczimmel át ellenben kívül e jegyzék: NB. Ezeknek kell írni: Kassai Andrásnak, Salus Passus; Az Havaselyi Vajdának, Boér Györgynek et Caeteris.

Exhibitae 8. Maji ao 1678. in Porumbák.

XV.

1678. oct. 15.

Magnifice Domine. Deus Vestram Magnificentiam omni benedictione benedicat.

Literas Vestrae Magnificentiae 14. Octobris cum tota serie intelligendo accepi et secundum informationem synceram Albam transmissi, oro ut jam semel bene cepta ad optatum finem deducantur, ad emolumentum Christianitatis et meae charissimae patriae. Excellentissime Domine, Principem et Illustrissimum Dominum Residentem salutet quam humilime et indicet, quod pro tante erga me benevolentia me gratum et obsequentissimum reperientur, quam citissima occasione, si Deo ita visum erit, Sacra autem Caesarea Maiestas in mea fidelitate ita acquiescere poterit, quod vel minima quidem injuria a me unquam laesura sit, sed totis meis viribus intendam, ut suae Maiestati humilis et fidelis servus existam, tamquam bonae memoriae Celsissimus defunctus Princeps Dominus meus affinis Johannes Kemeny erat, quae omnia libera ac felici occasione melius uti mos est corroborabuntur. Quo animo etiam primo ego fuerim erga suam Maiestatem, Illustrissimus Dominus Residens testis esse potest; ego credidi, ut nunc quoque sincere credo, quod etiam Sua Maiestas miserrimae meae patriae et gentis meae Hungaricae. suo christianosifico more et subsidio clementia non deerit, quod Deus clementer concedat. Dominus medicus nuncia retulit, de Telekio intellexi, utinam Deus daret ita esset; ille fuit turbator patriae. Jam me et omnia negotia V. M. Syncertatj commendo et Deo commendo. Constantinopoli in Jedicula 15. Octobris 1678.

Servus et Amicus V. M.

Christophorus Pascho m. p.

P. S. Rogo de rebus Vezerj et de rebus nostris scribat, nam aliunde relationem habere non possum.

Interim donec eliberabor rogo transmittat aliquot leones, nam careo, vix jam comedere possumus; si Deus concedet, rependam et gratias agam.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Mauritio Jonaki, Domino et Amico mihi gratissimo.

XVI.

1678. nov. 9.

Édes régi jó uram.

Már az egy élő isten irgalmasságán kívül minden várt reménységemben és emberekhez sokat ajánlott barátimnak atyafiságos igirt reménységekben megfogyatkoztam s megcsalakoztam, nemhogy egyéb segedelmekkel de még csak mellettem való supplicatio beadásra is sem istenkedéssömmel sem könyörgésemmel nem obtineálhatom; mit reméljen hát szegény boldogtalan fejem; bús lelkem már teljességesen elalélt, megnyomorodtam, az én istenemnek úgy tetszvé, az mellik szememnek világa még megmaradt volt, azt a rabságnak keserősége megemészté; a másik jobb szemem az kín elébb az isten látogatása esött vala; most már csak az jobb szemem, a mit láthatok vélle azzal látok, de mint-hogy nincs senki, ki nyavalyámon könyörüljön, úgy szintén nincs is senki, ki rabságomban segétöm lenne az egy élő istennél több. Reménkedem kgdnek most a míg jobban el nem nyomorodom, már nézni eléggé meglakoltam mind én tizedfél holnaptúl fogva, az ő nga nehézségének is elég tétetődhetett volna; már ha szabadulásomban valamit segíthetnének mutassa atyafiságos jóakarátját, az isten is megáldja kgdet érette; most én meg nem szolgálhatom, kiváltképpen ilyen nyomorék voltomban; azonban feleségemnek kelletvén Szöcsre kimenni bizonyos dolgai végett istenért jó szerencséjeért kérem lelke üdvösségére ne nehezeltje vagy két szóval tudósítani, hol lehetne szemben kgddel feleségem, mert bejövetelét is igen hirdetik kgdnek; mert bánnám ha csak elmenne kd mellőle, az isten is úgy áldja meg kgdet érette, szerelmes gyermekivel együtt, ha én velem irgalmasságot cselekszik ilyen nyomorékkal. Jusson eszébe én is voltam régen szolgája, talán jó szolgája. Az én istenem stb. Dévai fogságomban 9. Novembris 1678.

Kegyelmednek nyomorék boldogtalan szolgája

Rab Kapi György mp.

P. S. Lelkem uram nekem isten után csak kgdhez volna reménységem, hogy mostani rabságomból szabadíthatna, úgy látom, a kinek vagyon barátja itt mindjárt szabadúl, de minthogy az

én nagy boldogtalanságom attól engem megfosztott, senki nincs ;
lelkem uram istenért törekedjék mellettem felszabadulásomban
az isten is megfizeti kdmednek.

XVII.

1678. nov. 13.

Szolgálatomat ajánlom stb.

Édes sogor uram kgdet követem, hogy ennyi gondjai között
kgdet búsulási között én is levelemmel terhelem kgdet, de az én
kgdhez való bizodalمام s az kgdnek az én szegény uramhoz
való szereteti viszen reá ; lelkem édes sógor uram még is remén-
kedem kgdnek az nagy isten kedviért, hogy enyhítse kgd az
urunk ő nga nagy haragját, mert talám soha emberre ő nga úgy
nem haragutt, mint az én szegény uramra ; bár édes sógor uram
szabadulása felől kgd szintén most ne törekednék, csak ő ngá-
nak a nagy haragja engesztelődnék ; bizony ha az isten éltet
magam is szolgálója igyekezem kgdnek lenni, mind az én sze-
gény gyermekeim ; az irtalmas istentől pediglen bő áldás száll-
jon kgdre érette mind a kgd maradékira. Ennek a holnapnak
7-ik napján vitték az én szegény uramat ő kglmét Fogarasban,
magam is elmentem addig ő kglmével ; az nap ugyan kapitány
uram Madaras Mátyás uram bebocsátott egy kevés ideig, de
másnap semmiképpen ő kglmétől be nem kéredzhettem, sem ő
kglme audientiát sem ada, hogy magával is szemben lehessek ;
csak egy inassal vagyon szegény uram ő kglme egy kis házban ;
másoknak nem szabad senkinek is feléje menni. Édes sógor uram
maga is irt kglmednek szegény uram ő kglme útjában, melyet
el is küldöttem most kgdnek. Ezzel istennek stb. Szent-Pál 13.
Novembris 1678.

Kglmednek böcsülettel szolgál

Kornis Kata mp.

Külczim : Tek. és nemzetes széki Teleki Mihály uramnak stb.

Teleki kezével : 17 Novembris 1678.

Ehez mellékelve : Édes sógor uram.

Ki nekem valaha tisztársom vala istenéjért jó szerencsé-
jéért törekedjék kgd szabadulásomban, mert engemet mint
halálra való rabot úgy tartanak ; menjen végére kgd dolgaim
mint foltanak mind az törvényekben mind urunk ő nga előtt
végére menvén lehetetlennek tartom, hogy szabadulásomban ne
törekednék kgd. Én már élemedett ember lévén, nem szolgálhat-
nék, ha szabadúlnék is, hanem isten leszen megfizetője kgd
kereszttyén fáradságának. Kicsin jószágomou kapdosnak néme-

lyek, kinek isten áldásából még feleségem él hat gyermekimmal együtt.

Kgdnek rab szolgálja

Haller János mp.

Külczim: Tekint. nemz. Teleki Mihály uramnak etc. jó akaró uram sógoromnak.

XVIII.

1679. aug. 17.

Istentől minden jókot kívánok kgldnek.

Ez kis irásom által kelleték kgdet édes sógor uram megtalálnom bizodalmoson, melyről kgldet követem gondos dolgai között én is bússítom kgldet alkalmatlan rut irásommal, de ugyan magam akartam írni kgdnek édes sógor uram, nem lévén már semmi reménségem szegény rab uram szabadulása felől. Az élő istenért édes apróihoz való szeretetiért kérem kgdet lelkem édes sógor uram essék meg kgdnek szíve az én szegény megesett s elepedett rab uramon, eddig való keserves rabságán s az én sok keserves könyhullatásomon, mert bizony nem tudom már hová kell lennem, végyen az mi kegyelmes urunk előtt oltalma alá, s törekedjék szegény uram szabadulása felől, hogy isten kgdet minden dolgaiban és hozzátartozókkal boldogítsa. Édes sógor uram, én egy kis ajándékot is küldöttem kgdnek, úgy küldöttem szolgálmtól, mintha adós lötem volna kgdnek; ne nézze kgd az ajándék kevés voltát, kérem kgldet édes sógor uram, ne neheztelje kgd el venni, mert bizony jó szível adom, hogy ne keseredjem azzal is meg; mert ha kgld elveszi, minden jó reménséggel leszek ha kgld el nem veszi, semmi jót nem reménelek. Minden bizodalmuunk Isten után kgdben vagyom, tegyen jót kgld velünk is édes sógor uram, mint másokkal is cselekedett, kit az isten fizessen meg kgdnek.

Édes sógor uram az szegény uram inasa kijöven szegény uram mellől, kgdnek izeni szegény uram, kérem kgldet ne nehezteljen szemben lenni vele. Öcsém asszonynak kgd által ajánlom szolgálatomat. Istentől minden jókat s szerencsés betegiséget kívánok ő kgnek. Ezzel ajánlom kgdet istennek kegyelmes gondviselése alá. Réten, 1679. Kisassz. 17.

Kgldnek becsülettel szolgál

Kornis Kata mp.

Külczim: Tekintetes Nemzetes Széki Teleki Mihály uramnak sat. sógor uramnak sat.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

OKLEVELEK

A MAGYARORSZÁGI REFORMATIO KORÁBÓL.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Ismételve hallók az óhajt, vajha megiratnék a hazai reformatio története, melyben az annyira elszórt anyag alapján ama mozgalmas harcznak hű tükrét látnók, a harczét, mely a XVI. évszáz második tizedétől kezdve a szellemeket foglalkoztatá. Egy ily monographiát azonban még most nem lehet megírni, várnunk kell addig, míg a levéltárak porában heverő s a reformatiora vonatkozó anyag publicalva nem lesz.

Midőn az országos levéltár kincstári osztályában tett kutatásaim alkalmával gyűjtött okleveleket ezennel nyilvánosságra bocsátom, reményilem, hogy mások is, kik még nem közölt reformatio-korabeli oklevelekre bukkannak, követendik eljárásomat, hogy annak idején kutatóink a hozzáférhető anyag alapján megkezdhessék a reformatio történetének földolgozását.

Imitt-amott föltűnik talán, hogy e gyűjteményben nem egy olyan darab is akad, melyben a reformatiorúl közvetlenül nincs említés, s néha alig van egyébről szó, minthogy kolostorok javára alamizsnát gyűjtenek, vagy engedélyeznek. Nem kell azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a kolostorok a reformatio történetében főszerepet játszanak, s hogy a barátok és apácák növekedő inségét ugyancsak a reformatio terjedése és megerősödése hévmérőjének tekinthetjük. Nem mellőzhetjük tehát a Felsőséghez intézett folyamodásokat, valamint a kamarához jutott azon kir. leiratokat sem, melyek segedelmet kérnek s adnak, ha a mindinkább hatalmasan terjeszkedő protestantismusnak hű képét akarjuk adni.

Hasonlókép figyelemmel kellett lennünk oly oklevelekre is, melyekben a katolikus egyház intézkedéseket tesz a reformatio magyarhoni terjedésének meggátlására, ilyenmő oklevelek is fölvételre találtak tehát e gyűjteményben. A protestantismusra való vonatkozás nem tűnik ki mindig ez oklevelekből, vagy legalább is nem tisztán, a bűvár azonban fontosságukhoz könnyen hozzávethet, ha a többi oklevelekkel s általán a hazai közállapottal veti össze.

Hogy e gyűjtemény éppen 30 évnvi időközt (1530—1560.) foglal magában, tehát Melanchton halála s az Oláh Miklós szervezte n.-szombati zsinat éveig, annak az a nyitja, mert az 1560. év hazánk egyházi történetében egyáltalán főfontosságú, Melanchton halála a protestantismus, a n.-szombati zsinat pedig a magyar kath. egyház történetében félreismerhetlen záró követ képeznek. Azonfelül sajnálattal kell kijelentenem, hogy jelzett tárgyamra csakis ezen időből találhaték okleveleket; az 1531—1541. terjedő, tehát éppen tíz éves oly fontos szakasz egy oklevéllel sincs képviselve. Van remény azonban, hogy levéltáraink ismeretlen kincsből e korszakra nézve is találhatunk adatokat.

Ezennel történetbűváraink szíves figyelmébe ajánlom az alább következő LIII. darab reformatio-korabeli oklevelet.

I.

1530. sept. 17. Augsburg.

Ferdinánd király, példás büntetés fenyegetése mellett a pozsonyi tanácsra ír hogy a barátokat s apáczákat engedjék visszatérni s ne csípkedjék el a papok jövedelmeit.

Ferdinandus dei gracia Rex Hungarie et Boemie etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Mandaueamus superioribus diebus vobis literis nostris, vt Monachos et Moniales in eorum claustra intromittere et pacifice istic eos viuere sineretis, neque vos in negocia Ecclesiastica intromitteretis. Mandaueramus preterea, ne ciues qui metu Turcarum aufugerant damno vel molestia aliqua afficeretis, sed secundum commissionem nostram cum eis ageretis. Mandaueramus item vt Sebastiano Harber de Buda, Martino Stainger, iusticiam administraretis¹⁾: ac vt prouentus Prepositi Capituli, Rectorum alta-

¹⁾ E két férfiú ügye úgy látszik összefügg a vallásos mozgalmak-

rium, aliorumque Ecclesiasticorum et presbyterorum omnium integre persolueretis commiseramus etiam alia similia. Verum vti ex querelis continuis accepimus, que iam aures obtulerunt nostras, nullam vos habentes mandatorum nostrorum rationem, in hunc diem non intromisistis Moniales, Bona, res, ac prouentus claustrum earundem partim dissipastis partim pro vobis vsurpastis, in dispendium anime vestre et contemptum nostri mandati, ciues fugitiuos diuersis iniurijs molestijs et damnis affecistis, Sebastiani Harber causam nondum determinastis. Martinum Stainger penes literas nostras et in contemptum earundem, in carcere multos dies seruastis neque Ecclesiasticos prouentus reddere curatis, taliaque nonnulla alia contra manifestum nostrum mandatum et voluntatem facere non estis veriti, de qua vestra temeritate mirari satis non possumus, nec eam vlterius tollerare, Quam ob rem fidelitati vestre rursus et ex superabundanti harum serie mandamus firmissime, vt acceptis presentibus, non expectato vlteriori mandato nostro Moniales et etiam Monachos omnes, si nondum intromisistis, restitutis eorum rebus et bonis integre, intromittere, reliqua quoque prefata omnia negocia tali modo expedienda et conficienda curare debeatis. Ne posthac super hys rebus aliqua ad nos veniat querela. Alioquin certisitis, nos grauiter in vos animaduersuros, ita videlicet quod etiam alijs perpetuo manebitis pro exemplo. Alienum enim est a vobis, nullam mandatorum nostrorum apud vos esse rationem. Volumus preterea ne prefatum egenum hominem Martinum Stainger in persona aut rebus suis vel aliter impedire seu damificare audeatis, sed visis presentibus ex fideiussoria cautione liberare ipsum debeatis. Secus in quantum grauem indignacionem nostram euitare cupitis, facere non presumatis. Datum Auguste decima septima die Septembris. Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo.

Ferdinandus mp.

Wylaky.

Czim: Prudentibus et Circumspectis Judici Magistro Ciuium, ceterisque Iuratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis Fidelibus nobis Dilectis.

- (Eredetije, levél alakjában, papiron, a kis kir. pecséttel zárlatán, Pozsony szk. városa levéltárában Lad. 38. fasc. 1. nro 23.)

kal. Budai Harber Sebőnek igaz joga volt Jailsam Borbála pozsonyi örökére, ez örökségben azonban Farstor Márton helyezkedett el, anélkül, hogy a pozsonyi tanács Harber jogos igényeivel törődött volna. Ezért keltek Ferdinánd parancsai, Prage feria VI. prox. ante dominicam palmarum 1530. (Lad. 38. fasc. 1. nro 20a) s Auguste feria IV. prox. ante festum b. Joannis Bapt. 1530. (Lad. 38. fasc. 1. nro 20b.)

II.

1531. jun. 21. Prága.

Ferdinánd király meghagyja a pozsonyi tanácsnak, hogy Haller Jánost a barát-kolostorban pénzverdének berendezett szobáért szorítsa a fizetésre, s egyáltalán kimélje meg a kolostort idegen beszállásolástól.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum Hungarie et Bohemie etc. Rex semper augustus, Infans Hispaniarum et Archidux Austrie etc. Fidelibus nostris Prudentibus et Circumspectis Iudici Magistro Ciuium, ceterisque Iuratis Ciuibz Ciuitatis nostre Posoniensis, Salutem et gratiam. Ex supplicatione religiosi fratris Prioris Monasterij beate Marie Virginis in Ciuitate ista nostra Posoniensi existentis intelleximus, quemadmodum Ioannes Haller a priore prefati Monasterij habitaciones nonnullas pro cussione monete conduxisset, pro quibus mensibus singulis etiam aliquam pecuniam eidem soluere promississet, nunc tamen recusaret, ac solutionem verbis dummodo quibusdam prolongaret. Supplicauit nobis idem prior, ut de solutione eidem graciose providere dignaremur. Fidelitati vestre harum serie firmissime committimus et mandamus, quatinus acceptis presentibus, dum et quotienscunque per priorem aut fratres prefati Monasterij cum presentibus fueritis requisiti, eo tunc ipsum Ioannem Haller ad solutionem eiusmodi per remedia quecunque opportuna cogere et compellere debeatis. Ceterum accepimus displicenter, quod Monasterium prefatum a deuotissimis condam Christianis, sumptibus non exiguis erectum per frequentissimos hospites, qui per vos imponuntur desolaretur. Quare volumus et fidelitati vestre mandamus, ut imposterum prefatum monasterium et fratres immunes ab quibuscunque hospitibus habere, verum etiam defendere et protegere modis omnibus teneamini. Aliud nullo modo facturi. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Prage feria quarta proxima ante festum Natiuitatis beati Ioannis Baptiste. Anno domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo primo.

Ferdinandus mp. (L. S.)

Wylaky.

(Eredetije papiron, zárlatán a nagypecséttel Pozsony sz. k. város levélt.

Lad. 38. fasc. 1. nro 27.)

III.

1531. november 6. Innsbruck.

Ferdinánd helyesli a kamara intézkedését, hogy a pozsonyi apácák részére biztosította az ott lakást, hogy isteni tiszteletet tartsanak, s alapítványaikból éljenek.

Ferdinand von gots gnaden Römischer, zu Hungern und Behaim etc. Khunig etc.

Edler lieben getrewen, Wir haben Ewr schreiben des datum Prespurg den zwainzigisten tag negstuerschinen Monatts Octobris ausgeet. Darinnen Ir ettlich Ewr Hanndlung anzaigt unnd verreren beschaidts darüber begert, nach langs vernommen, Vnnd geben Ew darauf volgennde Anntwurt, Erstlichen — — — — —

Vnnd beschliesslichen, lassen wir unns gefallen, das die Closterfrawen, dauon Ir in Ewrm schreiben meldung thuet, zu Prespurg Ir Wanung nemben, den gotsdiennst verbringen, unnd von den gestifften guettern Ir ennthaltung haben, Schreiben deshalben den Spanen, als nemblichen Johanj Zalay, Gortschacher vnnd Martino Sidonio, ermellten Closssterfrawen Ire guetter vnnd gullten, so Inen von allterheer, als gestifft, zugehört, vollgen zelassen, versehen vnns dem werde von Inen also gehorsamlich volg gethan. — — — — —

Geben In unser Stat Ynnsprugg den VI. tag Novembris Anno etc. XXXI. Vnnsere Reiche des Römischen in Erssten vnnd der anndern Im Sechsten.

Ferdinandus.

Ad mandatum Domini Regis proprium.

Wrasterwery?

B^a Pranndt.

Külczim: Den Edlen unnsern lieben getrewen v. Superintendentem vnd Administratorn vnnserer einkhumben in Hungern vnnsern Rätten.

(Eredetie a m. kir. orsz. lev. kincst. oszt. Benignae resolutiones regiae anni 1531. czimü fasciculusban.)

IV.

1531. dec. 18. Insbruck.

Ferdinánd király megrendeli a kamarának, hogy András hittudornak, esztergomi prépostnak, s Nagy Imre alnádornak adjanak útra való költséget, kik Kassára utaznak, hol a lutheri predicatorok következtében a Ferencz- és Domokos rendieket kiűzéssel fenyegetik.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum Hungarie Boemie etc. Rex, semper augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie etc.

Magnifice ac Egregij, fideles nobis dilecti. Accepimus, ciues Cassouienses ex suggestione quorundam concionatorum dogma Lutheri profitencium male viros Religiosos tractare, fratresque ordinis diuorum Francisci et Dominici de eorum claustris eijcere eos velle. Volentes igitur eorum conatus compescere, iussimus fidelibus nostris Reuerendo Andree doctori preposito Strigoniensi et Egregio Emerico Nagh vicepalatino, ut ad ciues ipsos proficisci debeant, acturi cum illis iuxta nostram Instructionem superinde eisdem datam. Quam ob rem fidelitati vestre mandamus, ut visis presentibus prefatis preposito et vicepalatino ad transigendum huiusmodi prouinciam sumptum itineris suppeditare debeatis, secus ne feceritis. Datum in oppido nostro Insprwk, decima octaua Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo primo.

Ferdinandus.

Wylaky.

Külczim: Magnifico ac Egregijs Stephano Pempfinger ceterisque consiliarijs et prouentuum Regni nostri Hungarici administratoribus, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a m. kir. orsz. lev. kincstári oszt. Benignae resolutiones regiae anni 1531. czímű fasciculusban.)

V.

1541. nov. 6. Brassó.

Brassai Bogner Bertalan levele Stöckel Leonardhoz a reformatio előhaladásáról.

Viro, omni scientiarum genere ornatissimo Leonardo Stöckelio, Scholae Bartphensis moderatori, ac amico suo honorando Bartholomaeus Bognerus Coronensis S. P. D.

Quod Amicitia Vestra et Senatus amplissimae urbis Leuchoviensis adeo honorifice iterato postulat, id quam lubentissime

statim agerem, nisi viarum in hac tempestate impracticabilitas, intestinaque pericula, quibus in tanta animorum dissensione dilaceramur, omnem itinerandi occasionem praecluderent. Interim remittente viarum et temporis rigiditate, nihil antiquius habebimus, quam honorificae adeo vocationi manus conatusque nostros admovere, imploratoque Dei auxilio in vinea Domini solerter laborare, ut repurgatis erroribus, concredito nobis muneri sacro in sensu evangelii satisfacere valeamus. Quod religionis negotium attinet, id in urbe nostra maiores tulisset fructus purioris doctrinae, nisi pertimescendum esset, id male haberi eo loco, unde auxilium omne contra factiosorum technas, Turcarumque tyrannidem speramus, interim tamen spargitur quotidie verbum Dei, et in cordibus hominum virescit jam purior doctrina, qua ut semet per totum orbem diffundat, optamus. Coronae Dominica proxima post festum omnium Sanctorum A. D. 1541.

(Ex manuscriptis Josephi condam Benkő. Gr. Jos. Kemény »Scriptores Rerum Trans. minores, Adjecto Auctario Epistolarum Coaevarum« czimű gyűjteményből. Tom. I. p. 258. Ms. az erdélyi múzeumban.)

VI.

1542. sept. 7. Bécs.

Ferdinánd király megdorgálja a pozsonyi tancsot, mely egy volt papot predikátornak fogadott fel s egy hajadont arra kényszerített, hogy hozzámenjen, Bécsbe ad audiendum maga elé idézi.

Ferdinandus Divina favente Clemencia Romanorum Hungarie Bohemie etc. Rex semper Augustus Infans Hispaniarum Archidux Austrie etc.

Prudentes et Circumspecti fideles dilecti. Ex fidelium nostrorum certa narratione accepimus, vos quendam deserti ordinis monachum, prius deposito habitu tandem vxore ducta, verbi divini predicatorem adduxisse, quod coniugium, eciam virgine illa nolente contigit. Vos enim minis et alijs terculamentis ad actam illi Apostate coniunxistis, quod quam contrarium sit veteri ecclesie instituto, et quam heresim redoleat talis vestra presumpcio, facile quivis iudicare poterit, Nobis autem ex regie celsitudinis munere id non ferendum incubuit, vt quisque sua temeritate ductus, antiquis ecclesie institutis illudat. Proinde vobis sub pena indignacionis nostre firmiter mandamus, vt confestim visis presentibus, rationem temeritatis et facti reddituri, huc ad nos venire debeatis, secus premisse pene sub animadversione non facturi. Datum Vienne Septima die Septembr. Anno domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Secundo.

Ferdinandus mp.

Io. prepositus in Lelez.

Cím: Prudentibus ac Circumspectis Judici ac Juratis ceterisque vniversis civibus Civitatis nostre posoniensis fidelibus dilectis.

(Eredetije, papiron, zárlatán a nagy kir. pecséttel, Pozsony sz. kir. városa levéltárában. Lad. 38. fasc. 1. nro. 87. *A címzés alatt egykorú kézírással a következők olvashatók: presentate in festo Exaltationis sancte Crucis. Ao 42.*)

VII.

1543. jan. 16. Kolozsvár.

Baumgarten (Pomarius) Keresztély, azon alkalmából, hogy a beglerbeg egy levelében arra utalt: Soliman szultán mind azon népek ellen, kik képeket tisztelnek, hadat üzen, inti a beszterczei tanácsot, hogy az eltávolított képeket ne állítsák vissza nagy költséggel.

Vidi exemplar litterarum Bylerbek — — — — — qui arrogantissime scribit Bassis — — — — — Solimannum scitote in procinctu esse, ut veniens veniat sibi subjicere omnes gentes, quae adhuc idola adorant — — — — — Videte domini et amici, quos vocet idololatros, nempe christianos, qui — — — — — contra mandatum Dei tantam reverentiam imaginibus exhibent. Nolite ergo permitttere, ut, ubi — — — idola illa dejecta sunt rursus, cum jactura maximarum expensarum, restituantur. Datae Coloszar 16. Januarii 1543.

Christianus Baumgarten
Notarius Bistriciensis.

(Másolat Reschner Diplomatariumából III. 443. a Br. Bruckenthal-féle könyvtárban.)

VIII.

1545. aug. 1. Bécs.

Ferdinánd a n.-szombati apácák panasza következtében a kamarának s minden adószedőnek meghagyja, hogy azok jobbágyait semmi némű adóval ne zaklassák, hanem igazaikban ápolják.

Ferdinandus etc. Fidelibus nostris, Venerabili et Egregys Consiliarjs Camere nostre Hungarice, necnon dicatoribus et exactoribus quarumcumque taxarum, collectarumque et subsidiorum nostrorum, modernis et futuris, presentes nostras visuris salutem et gratiam. Expositum est Maiestati nostre in personis religiosarum virginum, Sanctimonialium claustris Beate Marie Virginis in Civitate nostra Thyrnaviensi fundati humiliter, quod licet ipse virgines habeant certa privilegia a Divis quondam Hungarie regibus, nostris predecessoribus ipsis data et per nos

confirmata, quibus mediantibus coloni ipsarum tam in prefata civitate nostra Thyrnaviensi quam etiam extra eam vbiuis commorantes, ab omni genere collectarum regiarum penitus exempti et supportati essent. Forent tamen nonnulli ex vobis, qui hanc prerogativam ipsis virginibus sanctimonialibus non observarent in derogamen iurium ipsarum et damnum non mediocre. Supplicantes nobis humiliter, vt ipsis superinde graciose providere dignaremur. Quarum nos himili supplicatione accepta, volentes eas in earum antiquis iuribus et libertatibus conservare et per omnes fideles subditos nostros conservari facere. Fidelitati Vestre harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus acceptis presentibus a modo inposterum populos et colonos supradictarum virginum tam inprescripta Civitate nostra Thyrnaviensi quam alibi extra eam vbiunque commorantibus in dictis eorum iuribus et libertatibus conservare, neque eos ad solutionem quarumcunque taxarum, collectarum et censuum ad Cameram nostram dari solitarum compellere aut eos propterea in personis rebusque et bonis ipsorum quouis modo impedire, turbare aut damnificare presumatis, sed eos in prescriptis iuribus et libertatibus per nos etiam graciose confirmatis omnino conservare debeatis et teneamini. Secus non facturi. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Vienne prima die mensis Augusti Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Octauo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
E. Zagrabiensis.

(Benignae resolutiones regiae 1531—1549. 1 sz. fol. 93. b. orsz. lev. kincst. oszt.)

IX.

1549. jun. 5. Prága.

Ferdinánd helyesli a kamara eljárását, hogy a pozsonyi apácák ügyében, mielőtt intézkedett volna, neki jelentést tett, s meghagyja, hogy a szükölködő apácákon, kiknek ő még a pozsonyi országgyűlés előtt adómentességet ígért, ulót ne vegyen.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum Hungariae ac Boemiae etc. Rex Infans Hispaniarum Archidux Austriae etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregii, fideles dilecti. Accepimus binas literas uestras, decima quinta ac ultima die nuper elapsi mensis Aprilis ad nos scriptas, quibus partim prioribus nostris respondent, partim etiam nos in aliis quibusdam necessariis admonent.

Quod itaque inprimis ad Commissionem monialium Tyrnaviensium per Cancellarium nostrum Hungaricum expeditam attinet, diligentiam vestram et sedulitatem, quam ex in re praestitistis et quod nos, priusquam quicquam statueretis, certiores reddidistis, clementer percepimus et probamus, atque ut idem inposterum etiam faciatis, iubemus et volumus. Verum recordamur, nos ante conventum Poseniensem praedictis monialibus eam ipsam gratiam exemptionis a contributione propter inopiam et summam paupertatem ipsarum fecisse. Quod id ipsum, cum ita se habeat, volumus et committimus vobis, vt cum amplius ab eisdem ea de causa requisiti fueritis, ipsis pro eo ac predicta commissione iussimus, contributionem debitam remittatis.

 Datum in Arce nostra Regia Pragae quinta die mensis Junii Anno etc. quadragesimo nono. Regnorum nostrorum Romani decimo nono, aliorum vero vigesimo tertio.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis
 proprium
 Philipp Breyner mp.
 Melcher von Hoberckh mp.
 S. Sigmar mp.

(Eredetije a m. kir. orsz. levélt. kinest. oszt. Benignae resolutiones regiae anni 1549. czimü fasciculusban.)

X.

1549. jun. 12. Prága.

Ferdinánd a pozsonyi tanácsnak ír, hogy az elpusztúlt templomok és javak ügyében, meghatározandó határidőre, a helytartó s a tanácsosok előtt jelenjen meg s azok utasításait teljesítse.

Ferdinandus diuina fauente clementia Ro. Hungarie, Boemie etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Commisimus per alias literas nostras fidelibus nostris Reuerendissimo, Reuerendis, Spectabilibus et Magnificis ac Egregijs, Locumtenenti alijsque Consiliarijs regiminis nostri Hungarici, ut vobiscum in negotijs destructarum ecclesiarum et capellarum atque etiam rerum et hereditatum earundem nostro nomine tractent. Quare volumus et fidelitati vestre harum serie committimus firmiter, ut ad illum diem, quem prefati Locumtenens et alij Consiliarij nostri vobis significauerint, comparere coram eis, et nostram ab eis commissionem intelligere, ac postea id quod iidem vobis commi-

serint, facere debeatis et teneamini. Aliud nullo modo facturi. Datum Prage duodecima die mensis Junij Anno domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo nono.

Ferdinandus mp.

Nicolaus Olahus.

E. Agriens. mp.

Czím: Prudentibus et Circumspectis Magistro ciuium, Judici et Juratis ciuibz ciuitatis nostre Posoniensis etc. Fidelibus nobis dilectis. (Eredetije papíron, zárlatán a nagy kir. pecséttel, Pozsony sz. k. város levéltárában. Lad. 38. fasc. 1. nro. 106. Czímzet alatt egykoru kézzel: presentate 7. aug. A. D. 49., máskézzel: ratione ecclesiarum destruc-tarum.)

XI.

1550. febr. 8. Pozsony.

A n.-szombati apáczák, Ferdinánd király mentő-leveleire utalván, jobbágyaik adómentességeért esedeznek, mert különben szabadalmaik felett kétségbe kel-lene esniök.

Sacratissima Maiestas Regia Domine Clementissime!

Orationibus nostris assiduís ac deuotís pro salute ac felici rerum successu Maiestatis Vestrae Sacrae Deum opt. Max. nunquam desinimus fatigare tanquam pro pijssimo et iustissimo principe. Nam cum non paruam Maiestas Vestra Sacra pro conseruanda et asserenda vera religione curam gerat, tum vel maxima et non multis communis animi Maiestatis Vestrae Sacratissimae sinceritas in hoc elucet, quod non solum nullis iura sua a Diuis Regibus praedecessoribus Maiestatis Vestrae concessa adimit, sed ea ex innata sua clementia confirmare nunquam dedignatur. Id quod in nostris priuilegijs nobis a diuis Regibus olim concessis facere non est aspernata. Confirmauit quidem Sacratissima Maiestas Vestra libertatem Conuentus nostri super exemptione et immunitate a Dica colonorum nostrorum, qui non multum supra quadragenarium numerum se extendunt, sed ea tamen confirmatio et exemptio dominis Consiliarijs Camerae Hungaricae Maiestatis V. adeo non probabatur, ut neque generali Maiestatis Vestrae S. mandato ea super re dato acquieuisent, nisi ad extremum speciale mandatum a dominis aulicis Camerae Maiestatis Vestre Sacrae Consiliarijs ad eos ipsos datum nobis suffragatum fuisset. Ita enim obstinate vrgebant ad Dicam contribuendam colonos nostros, ut vehementer miraremur Maiestatis Vestrae S.

autoritatem et priuilegiorum nostrorum confirmationem tam exi-
gui momenti apud eos esse potuisse.

Cum autem intelligamus, exigente publica regni necessi-
tate, iterum futuram a colonis exactionem, supplicamus humil-
lime Sacratissimae Maiestati Vestrae, dignetur ob intuitum Bea-
tissimae Mariae virginis et Maiestatis Vestrae super nostris pri-
uilegijs confirmationem datam, quando omni dubio procul, quem-
admodum antea, ita et nunc impetemur et molestabimur a domi-
nis Camerarijs Hungaricis Maiestatis Vestrae S. exactoribusque
Dicarum, ita nostris rebus consulere mandatumque eiusmodi dare,
quo in perpetuum nostri conuentus coloni, ea, qua sunt a Diuis
Regibus donati et per Maiestatem Vestram Sacr. libertate con-
firmata, uti queant et valeant, idque hoc temporis. Nam nisi hoc
nunc Maiestas Vestra fecerit, nostramque libertatem et exemp-
tionem serio mandato in perpetuum valituro tutabitur ac muni-
uerit, nobis vltra nihil restabit, nisi, ut de nostris libertatibus in
vniuersum desperemus. Non enim sumus eius conditionis, ut post
Sacratissimam Maiestatem Vestram in externa Regna curramus,
ibique semel confirmatae libertatis nostrae iterationem impetre-
mus. Imo nisi nos nonnullorum importunitas et iniuriae cogerent,
extra limen egredi nos religio nostra vetaret. Quapropter Sacra-
tissimae Maiestati Vestrae iterum atque iterum cum lachrymis
supplicamus, dignetur clementer committere tale mandatum expe-
diri, quo nos deinceps perpetuo ab eiusmodi Dicarum molestijs
tueri et defendere possimus. Nos pro longaeua vita et foelicitate
Maiestatis Vestrae S. Deum opt. max. dies et noctes exorare
non cessabimus.

Gratosum Maiestatis V. S. responsum expectamus, pro
Sacratissima Maiestate Vestra Deum orantes,

humillimae
Sanctimoniales de
Tyrnauia.

Külrat : Supplicatio Sanctimonialium De Tyrnauia. Azon kívül
más kézzel a kérelem tartalma a határozattal együtt. Exp. Presburg
den 8. Februarij 1550. B. D.

(Eredetije mellékelve a király e h. 10-én kelt leiratához az orsz. levélt-
kinest. oszt.)

XII.

1550. febr. 10. Pozsony.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy a n.-szombati apácáknak, kik szabadalmaik következtében adómentességük épségben tartásaért esedeznek, mint-hogy e kérelmüket a pozsonyi orsz. gyűlés határozata következtében nem teljesítheti, egyszer-mindenkorra szegénységükre való tekintettel 70 magyar forintot fizessen ki.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregij, fideles dilecti. Ex inclusa N. Sanctimonialium de Tyrnauia supplicatione fusius cognoscetis, ipsas a nobis humiliter petere, vt earum conventum in libertatibus et exemptionibus ipsis a Diuis Regibus precessoribus (*sic*) nostris olim concessis clementer conservare dignemur. Cum autem anno superiore quadragesimo octauo in conventu hic celebrato (vti vobis constat) inter alia et hoc quoque conclusum et per Status Regni decretum sit, vt nemo a Dicac contributione, non habita ratione libertatum quarumcunque, liber et immunis esse debeat, quam ob causam dictarum monialium petitioni minime assentire possumus. Verum vt benignam voluntatem nostram experiantur, ipsisque tanquam pauperculis aliqua ex parte subueniatur, consensimus clementer, vt ipsis monialibus loco elemosynae hac vice tantum septuaginta floreni hungaricales ex prouentibus Camerae nostrae Hungaricae vestrae administrationis numerentur et persolvantur. Quapropter fidelitatibus vestris harum serie firmiter committimus et mandamus, vt prefatis monialibus huiusmodi septuaginta florenos hungaricales hac vice tantum loco elemosyne (sicut premissum est) ex proventibus Camerae nostrae Hungaricae vestrae administrationis numerari et persolui curetis efficiatisque. Nec est omnimoda voluntas nostra. Datae in arce nostra regia Posonij die decima Februarij Anno etc. Quinquagesimo, Regrorum nostrorum Romani vigesimo, ceterorum vero vigesimo quarto.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium

Melicher v. Hoberckh

E. von Gera

B^{ia} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae 1549—1550. 2. sz. fol, 179. az orsz.
ltár. kincst. oszt.)

XIII.

1550. febr. 10. Pozsony.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy a pozsonyi, n.-szombati, pápai és beregszászi barátoknak bizonyos sommeikat alamizsnakép osszson ki.

Ferdinandus Diuina fauente clemencia Romanorum Hungarie Bohemie etc. Rex etc.

Reuerende Venerabilis ac Egregij fideles dilecti. Volumus et committimus uobis, ut iuxta clementem concessionem nostram religiosis fratribus monasterij Posoniensis quinquaginta florenos, fratribus Tyrnauiensibus triginta duos flor., fratribus de Papa quinquaginta flor. et fratribus de Berekzaz triginta duos flor. in Elemosinam ex Camerae nostrae Hungaricae vestrae administrationis prouentibus persolui. et enumerari curetis. Nostram in eo expressam et clementem executuri voluntatem. Datae in Arce nostra regia Posonij die decima Februarij Anno etc. (Quinquagesimo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo, caeterorum vero vigesimo quarto.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis
proprium

Philippus Breyner
Melchior v. Hoberckh
S. Sigmar
Bta Dunnant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1549—1550. 2. számu kötet. fol. 234. a m. kir. orsz. levéltár kincs. oszt.)

XIV.

1550. junius 3. Bécs.

Ferdinánd, az immár Pozsonyban tartózkodó ó-budai apácák panasza következtében, kik Várday Pál volt esztergomi érseket vádolják, hogy néhány tizedeket elvonta, a kamarát utasítja: vizsgálja meg a dolgot s tegyen neki jelentést.

Ferdinandus etc.

Reuerendissime, Reuerende et Egregij fideles nobis dilecti. Exposuerunt Maiestati nostre per supplicationem suam Religiosae Mulieres Sanctimoniales Veteris Budenses, nunc in ista Ciuitate nostra Posoniensi degentes, quomodo Reuerendissimus quondam Paulus de Warda alias Archiepiscopus Strigoniensis et Locumtenens noster, quasdam decimas ab ipsis Sanctimonia-

libus occupari fecisset, quas eis non reddidisset et nunc quoque per Prouisorem ipsius Archiepiscopatus Strigoniensis tenerentur. Magno suo damno et preiudicio, supplicantes nobis humiliter, vt eis superinde gracie prouidere dignaremur et non pateremur jura Claustri sui labefactari. Quarum Nos humili supplicatione accepta, fidelitati vestre committimus, quatinus acceptis presentibus, et premissis sic stantibus, vocatis coram vobis dictis sanctimonialibus ac etiam prouisore dicti Archiepiscopatus Strigoniensis priuilegia earundem sanctimonialium videre et prospicere, ac etiam testimonia parcium super decimis ipsis audire et intelligere ac tandem nobis statum dictarum decimarum fideliter perscribere debeatis. Secus non facturi. Datum Vienne tercia mensis Junij Anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
E. Agriensis.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1549—1550. 2. sz. fol. 212. a m. k. orsz. levéltár kincstári osztályában.)

XV.

1550. N.-Szombat.

Az esztergomi egyház chorusának praebendariusai, kiket Várdaj Pál érsek N.-Szombatba tett át, inségben lévén, kéri a Felséget, hogy az érsekkel kötött szerződésük értelmében, adasson nekik bort, bízát.

Sacratissima Maiestas Regia, domine domine clementissime.

Maiestati Vestre Sacratissime Nos miserimi et humili (*így*) prebendarij Almae Ecclesie Strigoniensis pro nunc Thyrnawie Ecclesiam Chorumque die noctuque frequentantes exponimus, quod annis iam praeteritis ex voluntate Reuerendissimi domini pie memoriae Pauli Warday Archiepiscopi Strigoniensis e partibus nostris non cum parua iactura rerum nostrarum huc Thyrnauiam ad ecclesiastica seruicia eramus adducti. Qui nimis multa nobis promiserat, vt non solum solutione annuali, verum etiam victualibus ad vsum nostrum necessaria prouideret. Interim Sua Reuerendissima Dominatio extremum vitae suae finiuit. Nos e uestigio omnino frustrati sumus, nihilominus nos secundum posse nostrum in continuatione diuinorum officiorum satis agiles continuique fuimus diu noctuque. At solutiones exigue fuerunt, quibus nostram indigentiam propulsare potuissemus. Cum etiam aliquae pecuniolae nobis datae sunt propter rerum inopiam ciuitatis, totaliter nobis dilapidare oportuit, quo vero

nos miserimi et undique exhausti diuertamur, penitus ignoramus. Nos tali spe conseruati hic in continuatione diuinorum officiorum astricti sumus, vt Sacratissima Regia Maiestas Vestra tanquam clementissimus et misericordissimus praelatus nos contentos reddere faceret. Iam in tantam deuenimus inopiam miseriamque, vt etiam pro nunc reculas nostras impignorare oportuit, et sic ad Vestram Sacratissimam Maiestatem Regiam venire potuimus. Quapropter Maiestati Vestrae Sac. vti domino nostro clementissimo et pauperum, oppressorumque patri et auxiliatori, dignetur ex innata sua clementia nostri misereri et de nostris seruicijs et aliqua prouidentia videlicet vino et tritico, quemadmodum et ante id tempus Conuentionem habuimus cum Reuerendissimo domino Paulo etc., vt pro salute Maiestatis Vestre Sacrae Deum altissimum perpetuo exorare queamus. Expectamus gratiosam relationem.

Eiusdem Vestrae Sac. Maiestatis humilimi Capellani
Praebendarij Chori Ecclesiae
Strigoniensis.

Hdtirat: Supplicatio prebendariorum Chori Ecclesie Strigoniensis.

(Benignae resolutiones regiae anni 1551. 1. melléklet az 1551. Aprilis 14. kelt királyi leirathoz a m. királyi orsz. levélt. kincst. oszt.)

Közli: FABRITIUS KÁROLY.

ADATOK MAGYAR TUDÓSOK ÉS IRÓK ÉLETÉHEZ.

(A nagy-szombati érseki helynökség levéltárából.)

I.

Illicinus Pétert Bornemissza Pál erdélyi püspök szatmári főesperessé és gyula-fehérvári kanonokká nevezi ki.

Nos Paulus Bornemizza Dei et Apostolice Sedis gratia Epus Ecclesiae Alben. Transilvaniae, memorie commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod Nos inducti meritis et virtutibus Rndi Petri Mengini Illicini Itali Senensis, Juris utriusque Doctoris, quibus ipsum ab altissimo propria nostra experientia preditum et insignitum esse cognovimus, ipsi igitur tamquam persone Benemerite Architum Zathmariensem per liberam et Spontaneam resignationem Rudi Magistri Georgij Fabij, nunc Archidiaconi colosiensis et canonici Albensis ejusdem Archidiaconatus ultimi, veri, legitimi et immediati possessoris in praefata Eccla nostra de Jure et de facto vacante Juris patronatus et ordinari. nostris Authoritatibus eidem Petro Illicino Doctori dedimus et contulimus; immo damus et conferimus praesentium per vigorem, quo circa nobis venerabilibus dominis, fratribus nostris Capitulo ejusdem Eccleie nostre presentibus committimus, et mandamus, ut statim, habite presentium notitia, cum primum requisiti fueritis prefatum Doctorem, Petrum Illicinum in dominium et Realem possessionem dicti Archidiaconatus servatis de jure servandis admittere, introducere investireque debeatis, ac Eidem ratione dicti Archidiaconatus solitum in choro ejusdem eccleie nre stallum assignare debeatis et teneamini. Secus in his nulla ratione facturi, presentibus perlectis exhibendo restituti. Datum Wienne die quarta Junij, Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo Tertio.

Idem Paulus Epus qui supra manu sua.

Az egész ugyanazon kéz írása, mely az aláírást írta. Kis papírral borított piros viaszpecsét; a paizson egy pellikán, fölötte infula, melynek két oldalán P. B. betűk.

(Nagy-szombati érse. helynökségi ltr. Arch. Vet. Fund. Eccl. 15. 2.)

Illicinus ezen föesperestséget mint esztergomi kanonok és a nagyszombati gymnasium igazgatója is birta, s miután Báthori András a neki innen járó quartákat erőszakkal magához ragadta, Illicinus B. ellen az eszterg. szentszék előtt 1563-ban pert indított, melynek folyamában következőképen sorolja fel a quartás helységeket, és azon árenda-összeget, melyet a quarták fejében kapni szokott:

Nomina villarum in Comitatu Szathmariensi ad ipsum Archidiaconatum Szathmariensem pertinentium, ex quibus Spectabilis ac Magnificus Do. Co. And. Bath. quartas anni 1553. violenter percepit. Pro Czenger arenda facit fl. 28. d. 33.

Maythén, Theyg, Szentmyklós Therebes, Wethés, Geolwez, Dob, arenda facit fl. 37. d. 33.

Item Crassó, Naghkolecz, Kysskolecz, Korod, Ombod, Amacz, Pálffalwa, Pettyén, Dobracz, Keres, Piskowkos (?) arenda fl. 33. d. 33.

Item Kyssadán, Naghsadán facit fl. 11. d. 33.

Item Bagos, Wyffalu facit fl. 8. d. 33.

Item willa Owary facit fl. 11. d. 33.

Archidiaconatus Portelek

Item ville Kálmánd, Berwey, Kapplanyan, Pethy predium Bobáld facit fl. 30.

Item ville Zanizló, Bere, Chyomakaz, Thyba predium facit fl. 20.

Item ville Walay, Merk, Szenthmárton, Szoldobágy, Theren, Eczed, Fabyánháza facit fl. 3.

Item ville Onod et Kezege faciunt fl. 2.

Item ville Wassad, Apathy Kywr(t)wéles faciunt fl. 25.

Item ville Wada, Tfen, Czanálos faciunt fl. 17. d. 66.

Item ville Endryd facit fl. 8. d. 33.

Item ville Thengeleg facit fl. 10.

Archidiacon. Zalka

Naghpyrycze, Kispyrycze, Beltheg, Embel, Lwgas, Mokra, Zenyes, Fileph, Bánháza, Penyzleok Pylys, Bath predium, Ericzenz (?) et Zalmad predium fl. 14. d. 33.

Ewr, Waya, Kantho(r)ianosy fl. 24. d. 33.

Wythka, Zalka, Pály Naghdobos fl. 21.

Anni 1554.

Czenger fl. 28. d. 33.

Maythen, Thagy, Zentnyklos, Therebes, Wethés, Pywliws, Dob fl. 37. d. 33.

Zanos, Pattyod, Porezyalma, Wyra, Thwkod, Domahyda fl. 32. d. 33.

Kissadán Naghsadan	fl. 11.
Bagos et Wyfalw	fl. 8. d. 33.
Kálmánd, Berewy, Kaplyan, Peti predium	fl. 30.
Bobál predium	fl. 30.
Zanizló, Bere, Czomakaz, Tyba predium	fl. 20.
Walay, Merk, Zenthmarthon, Zoldobágy, Therem, Fabi- anhaza, Eczeth (Ecsed)	fl. 9.
Owad (Onad)	fl. 2.
Wassad, Apathy, Kewrthweles	fl. 25.
Wada, Tfen, Chynalos	fl. 17. d. 66.
Endryd	fl. 8. d. 33.
Dengheleg	fl. 10. d. 60.
Pebe, Hodáz, Derz, Megyes, Czazar	fl. 25. d. 66.
Ewr, Waya, Kanthorianosy	fl. 24. d. 33.
Czyahol	fl. 1. d. 33.

II.

Petrus Litteratusnak elkobzott könyveiről rendelkezik: Oláh Miklós esztergomi érsek.

Venerabilis in Xto Frater, nobis honorande! Salutem. Abduci feceramus superioribus diebus ex domo Plebani oppidi nostri Sellye libros quosdam haereticos et Lutheranos, ac alios quoque, quos nos in cistam quandam (sive putthon) ¹⁾ sub sigillo includi iussimus, et isthinc Tirnaviae apud Plebanum reliquimus. Superior autem pars ipsius cistae continet libros Petri Litterati, qui nuper apud nos propter haeresim captus detinebatur. Committimus autem tibi, ut tu illam eistam a plebano auferas, ac illam aperias, et libros illos diligenter perscruteris, Lutheranos vero ac alios Haereticos secernas ab aliis et diligenter asserves. Catholici vero, si qui fuerint, et prophani quoque auctores, illos dicto Petro Literato, si te aut ipsemet requisiverit aut per alios requiri curaverit, restituas. Sed Lutheranos (omnes) ut prae-misimus, apud te reserves. Volumus autem, ut hac de re nulli quippiam loquaris, et ab aliis rogatus, respondeas Lutheranos et Haereticos libros fuisse concrematos.

Caeterum cum isthic apud vos essemus, jusseramus in capella (ingredientibus ecclesiam sinistra) fieri capsas libris servandis idoneas; quare nunc quoque committimus, ut diligenter curare debeas, quo capsae illae quam primum perficiantur. Secus non factur. Ex Viennae, 25-a die mensis Marcij Anno Domini 1558.

Strigonien. Ar. manu ppa.

¹⁾ A zárjelbe tett szavak Oláh Miklós sajátkezű pótlásai a más kézzel írt levél szövege vagy sorai közt.

Kivül: Venerabili Mathiae Graeco Vicario Ecclesiae nostrae Metropolitanæ Strigoniensis. et Lectori etc. Fri in Chro nob. honor.

(Nagy-szomb. érs. helynöks. ltr. Archiv. Vet. Intr. 9. 2.)

III.

Illicinus Péter az Oldh Miklós által reá kimondott kiközösítés alúl a bécsi pápai nunciatura előtt feloldatik.

In nomine Domini Amen. Per hoc praesens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, et sit natum, quod Anno a nativitate ejusdem Domini 1567. Indictione decima, die vero 19. mensis Maji, pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Dni nostri D. Pij, Divina providentia Papa quinti Anno secundo Comparuit hora septima matutina coram R^{ssimo} Dno Melchior Biliz prothonotario Apostolico et ad S. Caesaream Majestatem Nuncio Apostolico cum potestate legati De latere Rndus Doctor Petrus Illicinus, Iuris utr. Doctor et prothonotarius Apostolicus in nostra notariorum publicorum testiumque infrascriptorum, ad haec specialiter vocatorum et rogatorum praesentia, qui ad nostram simplicem requisitionem medio suo juramento, tactis per eum corporaliter scripturis sacrosanctis ad sancta Dei evangelia promisit, sponndit atque juravit, se omnia et singula, in infrascriptis Articulis contenta observaturum, si et quatenus Rssimus Do. Nicolaus Olahus Strigoniensis Archiepiscopus, Cancellarius et supremus Locumtenens Regni Hungariae, eosdem Articulos acceptaret observandos. Quorum quidem Articulorum tenor sequitur de verbo ad verbum et est talis videlicet. Quod Rssimus Do. Archiepiscopus Strigoniensis multis justissimis causis motus Causam contra Doctorem Petrum Illicinum per fiscalem Strigoniensem movendam Judicibus Delegatis commiserat, per quos ille fuit citatus et processatus, ac tenore obligationis per dictum Doctorem Petrum Illicinum olim faetae condemnatus extitit: quem ipsi privatum Praepositura S. Thomae cum Canonatu in Ecclesia Strigoniensi et excommunicatum declararunt ac denunciaverunt. Et quamvis dictus Rssimus Dominus Strigoniensis sibi absolutionem praemissis praemittendis et servatis de jure servandis poenitentem nunquam denegasset, nihilominus ad Instantissimam Illustrissimi Dni Cardinalis Delphini et Rssimi Dni Melchioris Bilia Nuncii Apostolici Consilia et requisitionem dictum Illicinum ab Excommunicatione et censuris absolvere benigne paratus est, cum declaratione quod dictus Illicinus se infrascripta servaturum promittat, spondeat juret atque observet.

Primo quod sententiam privationis suorum beneficiorum

nullo unquam tempore impugnabit, ex ejus occasione litem aut negotium tam ipsi Rssimo quam Judicibus dictae sententiae assessoribus, etiam fiscali, aliisque procuratoribus eidem fiscali assidentibus nunquam facesset, movebit et attentabit, et renunciabit omnibus Juribus, quae haberet vel habere posset quocunque modo, Jure, titulo praerogativa ad beneficia quibus est privatus.

Quod de caetero non insidiaturus sit clam vel manifeste Directe vel indirecte, per se vel per alios quovis quaesito colore vel ingenio, uitae, honori dignitati, authoritati et existimationi dicti Rmi Domini Archiepiscopi Strigoniensis, neque causam contra illum aut totum Capitulum Ecclesiae etiam, Sedemque suam Judiciaram suscipiet, sed iuvabit pro posse suo et eidem Rmo suisque Vicariis et Capitulo si requisitus fuerit, aderit consiliis, Studio, Diligentia et fidelitate.

Uicissim idem Rmus D. Strigoniensis ipsum Christiana charitate amplectatur, non impediendo, quominus in hac sua aetate pro sua sustentatione idem Illicinus causas agere (si indultum contra Canones et Concilium Tridentinum a Santiss. D. N. Papa habuerit)¹⁾ et domi consulere possit. Quod ista omnia promittat Doctor Illicinus sub Juramento et clausula, si unquam attentauerit, et quoties contra praemissa a tali iuramento se absolvere praesumserit, toties statim et de facto in excommunicationem reincidat.

Quod idem Rmus Do. Strigoniensis faciet eum denunciare absolutum de loco, ubi fuit excommunicatus, quod de perceptis proventibus nullam faciet mentionem nisi praescriptis promissionibus contrauenire praesumeret.

Quod si S. Majestar aut alius Patronus uoluerit eidem Illicino beneficium conferre, non erit ei contrarius, neque impediet, quatenus in se erit.

Acta fuerunt haec Viennae Austriae in domo solitae habitationis praefati Rmi Do. Nuntii Apostolici, sub anno, indictione, Die, Mense et pontificatu quibus supra praesentibus ibidem Magnificis et Nobilibus Do. Fabricio Uisconte et Sfortia de Vasallis Mediolanensi et Cremonensi, familiaribus praefati Rmi Do. Nuntii Apostolici testibus ad praemissa uocatis atque rogatis.

Iisdem Die, Mense, Indictione et pontificatu quibus supra comparuit hora circiter uesperarum coram praefato Rmo Dno. Strigoniensi Archiepiscopo praedictus Illicinus qui (electis prius praescriptis Articulis) et in Rmorum Do. Episcoporum et aliorum testium necnon Nostrorum duorum Notariorum infrascriptorum

¹⁾ Az eredeti : habuere.

praesentia promisit, ac iuravit, etiam, ut supratactis scripturis sacrosanctis ad Sancto Dei Euangelia, se observaturum omnia et singula in praeinsertis Articulis contenta. Vicissim idem Rmus Do. Strigoniensis Archiepiscopus (dictum Doctorem Illicinum in charitate amplectans) acceptavit se observaturum omnia et singula, quae in praescriptis Articulis continentur, et statim post idem Rmus Do. Strigoniensis Archiepiscopus Commisit Rndo Dno. Laurentio Maggia Rectori Collegii Caesarei Societatis Jesu praesenti ut praedictum dominum Doctorem Illicinum ab excommunicationis sententia, qua innodatus erat, absolueret, prout etiam in Nostrorum omnium praesentia absoluit. Super quibus omnibus et singulis praemissis idem Rmus Do. Strigoniensis Archiepiscopus et Doctor Illicinus sibi a nobis duobus Notarijs infrascriptis unum vel plura publicum vel publica fieri atque confici petierunt, et eorum quilibet petiit Instrumentum et Instrumenta. Acta fuerunt haec Viennae Austriae in domo solitae habitationis praefati Rmi Do. Strigoniensis Archiepiscopi, praesentibus ibidem Rmis Dnis Antonio Agriensi, Paulo Nitt-riensi Episcopis necnon Magco Dno. Michaelae Meray, ac Rndo Do. Laurentio Maggio praedicto testibus ad praemissa, uocatis atque rogatis, humiliterque petenti. Approbo Desiderius Labbe, manu propria.

Et ego Desiderius Labbe Clericus Viridunensis dioecesis publicus Apostolica Auctoritate Notarius, et in Archivis Romanae Curiae descriptus, quia praemissis omnibus et singulis dum sic, ut praemittitur, fierent et agerentur una cum praenominatis testibus praesens fui, et inter fui. Ideo hoc praesens publicum Instrumentum, manu aliena fideliter scriptum subscripsi et publicavi, rogatus atque requisitus.

Et ego Nicolaus Rufinelli, dioecesis Iporegiensis publicus Apostolica Auctoritate Natarius, quia praemissis omnibus et singulis, dum sic ut praemittitur fierent et agerentur, una cum praenominatis testibus praesens fui, et inter fui. Ideo hoc praesens publicum Instrumentum, manu aliena fideliter scriptum subscripsi et publicavi, rogatus atque requisitus.

(Egykorú másolat a nagy-szomb. érs. helynökségi ltrban. Arch. Vet. Intranea 59. 45.)

IV.

Az esztergomi főkáptalannak Illicinus részére kiállított bizonyítványa.

Nos Capitulum Eccliae Strigoniensis memoriae commendamus per praesentes quod vivente bonae memoriae Reverendissimo in Xto Patre et Dno Dno Nicolao Olaho Archieppo et Praelato

nostro Rdus et Nobilis D. Petrus Illicinus J(uris) U(triusque) D(octor) protonotarius Aplicus et Canonicus nunc Olomucensis. Tunc autem existens Praepositus S. Thomae et Canonicus Eccliae nostrae Strigoniensis multos annos Tyrnaviae docuit juventutem et Jus canonicum ac Theologiam professus est et scholae prae-fuerit a Civibus Tyrnaviensibus inceptae, discipulos multos cir-citer quinquaginta alendos et vestiendos suscepit bonae, indolis, et in domo suo nutrit, et ad docendum ac legendum tres Ma-gistros suis stipendiis et victu conduxit Ni casium scilicet Cas-letanum (!) Flandrum unio (!) Philosophiae ac Medicinae doc-torem, Blasium Hungarum, et Joannem Polonum, qui omnes artes in schola profitebantur, et ipsis idem Doctor et stipendium et victum et vestimenta ministravit, donec Abbatiam Zéplak pro illorum ac alumnorum sustentatione a sanctae recordationis Ferdinando, nunc Romanorum Rege impetravit et de tricesima 102 fl. singulis annis. Latine quoque in templo idem Doctor est concinatus et legit publice usque ad annum 1563. quando sunt inducti Patres societatis Jesu. Cum vero quaedam contentio-nes et controversiae inter eundem Doctorem et praefatum Rssmum D. Archieppum essent subortae, incurrit in ejusdem Archieppi inimicitias et odium. Unde Anno 1566. in consiliis Poseniensibus Contra eum, et alios Italos factus est articulus, quod idem Doctor et alii omnes Itali de Ecclis Hungaricis pel-lerentur et amplius nunquam benefecia illis in Regno darentur, quamvis idem articulus non fuit ab Illustrissimo et Excellentis-simo Principe et Domino Domino Carolo Archiduce Austriae confirmatus. Cui articulo praedictus Doctor sese opposuit et pro ejus revocatione in Germaniam ad Comitata Augustana ad Impe-ratorem est profectus, qui dictum articulum abrogari mandavit. Et cum idem Doctor in Eccliam (?) nostram redivisset et Prae-posituram et Canonicatum tenuisset anno sequente Rsmus Archieppus, volens contra eundem Doctorem agere, decem dele-gavit Judices, et coram illis citari fecit, qui comparens, suspec-tos illos sibi esse dixit, et eos recusavit, sed recusationem Judices non susceperunt. Unde idem Doctor ab illis ad Sedem Aposto-licam appellavit et amplius coram illis stare noluit. Unde statim sequente die iidem Judices illum absentem et de Tyrnavia prae-fectum excommunicarunt, et beneficiis omnibus spoliaverunt, deinde etiam in Ecclia excommunicatum denunciaverunt. Post menses autem circiter sex, fuit idem doctor Viennae, ab eodem Rssmo Dno Archieppo absolutus, beneficiis tamen non restitutis, de quibus post illius abitum, usque ad annum et diem infrascriptos idem Doctor cum Rndo Dno Nicolao Monoszlói Canonico Nostro litigavit, et jam concordavit. Facimus autem testimonium, quod idem Doctor non fuit privatus propter aliquod suum facinus,

sed quia noluit coram supradictis delegatis Judicibus comparere, sed contumacem se prebuit. Nam inter nos honeste et laudabiliter uixit et nihil nos scimus de ipsius vel vita vel doctrina improbandum. Unde has litteras ad ejus petitionem eidem dedimus et sigillo nostro roboravimus.

Kivül egykoru kéztől: Copia litterarum a Capitulo Strigoniensi, pro Rd Dno Petro Illicino.

(Nagyszomb. érs. helynökségi ltr. Arch. Vet. Intr. 59. n. 46.)

V.

Náray György¹⁾ esztergomi káptalani kanonok bizonyos tartozások tárgyában magát mentetgeti és a káptalant kéri, hogy vele méltányosan és kegyesen bánják.

Illustrissimi ac Rndissimi Domini, Dni Patroni mihi Gratosissimi.

Illustrissimis ac Rdissimis Dnationibus Vestris jam dudum pro mea obligatione literulis meis inservivissem, sed nimis amaro animo fui ex quo post Majalem commissionem exiguo Proventu Canonicali privatus sum, ad importunas haud dubie, sed illegitimas Creditorum Instantias, cum facto eatenus mei vilipendio (*így*) et despectu, Siquidem ad impossibile nemo tenetur. Ideo nec Tyrnaviae nuper diutius detinere me potui, ne fors cum occasione tali aliqua mihi verba impatientiae mihi excidissent. Rogo itaque humillime Easdem Illustrissimas ac Rdissimas Dominationes Vestras, dignentur curare revideri meas Rationes iam pridem exhibitas, tam de administrato Seminario, quam de erecto aedificio et Si quid difficultatum occurrerit, eas mecum communicare facere, solitasque replicas benigne acceptare, ut pateat, an et quantum ego sim mansurus debitus (*így*) et quantum alij mihi, ne prout inceptum est, necdum auditis, aggravatus et convictus ab Executione incipiam pati iudicium.

Illustrissimae ac Rdissimae D. V^{ae} norunt bene, me nemini velle denegare, quod suum est, immo mea omnia, et me ipsum, si veritatem dicere cogar, alijs impendere. Jam hoc elapso Vere,

¹⁾ Náraytól, mint írótól, a Lyra Coelestis című, Nagyszombatban, 1695-ben megjelent magyar cantionálet birjuk, melyben nem csak az énekek, de azok dallamai is — legalább jó részben — saját szerzeményei levén, öt XVII. századi zeneszerzőink közé is számíthatjuk. Énekei nem közönséges költői tehetséget árulnak el. Kár, hogy magyarsága helyenként hibás.

una cum Taxae praepositalis exsolutione, ultra quingentos florenos in debita exolvenda consumsi ultro et sponte praeter detentam, vt praemissum est, pecuniam, et ex Beneficio S. Catharinae valde Parum adhuc respective accepi; et tunc meus Frater Plus ratione Seminarij Creditoribus exolvenda de meo in Comissis habuit, quam exolutum sit, et forte tali data est pecunia, cui parum aut nihil ego vel Seminarium tenetur, qualis est faber lignarius, eum quo in 40 fl. conveneram, et ipsi plus quam 42 fl. exolvi, qui ideo nec petijt a me ullum unquam debitum, cum saepe mihi intra annum obviu fuerit.

Proinde neque ob meam impossibilitatem, neque ob meam aliqualem malitiam, quod noluissem, eum possem etiam aliena debita propria pecunia exolverem, Quantum quid ego judicarem utut res sit in propria Causa, debebat substitui alter Solutor ex meo proprio; quia nemini unquam mansi debitus uno obello, quantum scire possem, imo plus dare satagebam. Spero in Domino, quod nec de facto mansurus sim alieno aere obstrictus, etiam si multo plus esset, quam de facto sit. A neminem in hac re recurri, sed recurro humillime et instantissime, tamquam ad Matrem et Patrem ad venerabile Capitulum, dignentur absque hoc afflicto et plurimis curis ac laboribus abruto non permittere, plures ejusmodi afflictiones addi, quas inter caeteras pro maximis habeo, eo, quod publicam honestatem, non solum particularis personae meae sed et ipsiusmet Capituli tangere videatur. His meliora spero et me iterato gratiae et Favori recomendo ac maneo Strigonii 22. Junij 1695.

Illmae ac Rdissimae Donationum Vrarum

Servus et Capellanus Humillimus
Georgius Narai mp. C. S.

P. S. Ha Ngtoktúl és kglmetektúl ebben kívánatos válasszom léssen, a mint dësignaltam volt, készen is vagyon márvány kő táblácskát hagyott helyére az épületre feltétem, Ngtok és kgték Neveinek emlékezetére, mert Ngtok és klték Authoritásából, javallásából és segítségével is lett azon épület, és a kivel a seminarium nekem restal, arra és másra nézve nem kérem seminarium Pinzét, hanem csak oly Pinzét, a mely nem lett volna seminariumé különben, ha én nem tettem volna, és több lett és léssen per meam factam industriam azon Seminariumnak jövedelme, hogysen mint a mennyi költ mindenestül számadásom szerint azon épületre.

(Nagyszomb. érs. helynökségi ltár Arch. Vetus. Intr. 60. 136.)

VI.

A m. k. helytartó tanács Damiani Jánosnak váci kanonoknak a szeplőtelen fogantatásról írt és egyházi helybenhagyás nélkül megjelent munkájára vonatkozó intézkedéseiről értesíti Szent-Illonay József nagyszombati ér. helynököt.

Illustrissime ac Reverendissime Dne Episcopo nobis Observendissime!

Intuitu Libri ¹⁾ quem ab hujate Typographo sine revisione et approbatione Ordinarii et respective Vicarii ejusdem potestate fungentis prelo illicite subjectum fuisse die 4^a praeteriti Mensis Martii repraesentaverat Praetitulata Dnatio Vestra, audito praevie eatenus Civico hujate magistratu jam omnes opportuna dispositiones factae habentur, quatenus a modo in posterum Judiciales hoc in merito Regulationes rite et ad amussim observentur, hacque ratione Typographus districtim insstruatur.

Quod ipsum hisce pro statu notitiae proque directione Sua reintimat Consilium hoc Locumtenentiale Regium. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali Posonii die 4. Aprilis Anno 1758. celebrato.

Illustrissimae ac Rudissimae Dnationis Vestrae

Ad officia paratissimi

Comes Josephus Illésházy mp.

Ladislaua Banning mp.

Franciscus Győry mp.

(Nagyszombati ér. helynökségi ltár. Arch. Vet. Publ. Eccl. 19. 8.)

¹⁾ A könyvnek, mely itt érintetik, s mely e levélhez van mellékelve, teljes czime a következő: Maria Dei Genitrix Virgo in primo suae animationis instanti speculum sine macula; hoc est: sine originali macula concepta; quae veritas propugnatur plurimis validissimis argumentis ex duodecim fontibus petitis. 1. Ex Canonicis Scripturis. 2. Auctoritate universalis Ecclesiae. 3. Auctoritate S. Pontificum. 4. Auctoritate SS. Conciliorum. 5. Auctoritate SS. Patrum. 6. Auctoritate Sanctorum et Doctorum Incliti Ordinis Praedicatorum. 7. Testimoniis capitalium hostium Romanae Ecclesiae. 8. Illustribus Miraculis. 9. Authenticis Apparitionibus. 10. Approbatis Revelationibus. 11. Diversis legibus. 12. Inconcussis duodecim rationibus. — Argumenta insuper Adversariorum selectissima ex iisdem duodecim fontibus excerpta referuntur et refelluntur. Accedunt in calce opusculi quinque quaestiones corollariae, scitu dignissimae. Auctore *Ioanne Damiani* Ecclesiae Cathedralis Vaciensis Canonico, Archidiacono. Posonii, Typis Ioannis Michaelis Landerer 1758. — Kis 8. 240. l. — A könyvet a szeplőtelen fogant. Szüznek képe díszíti, ily aláírással: *Seb. Zeller sc. Posonii.*

S Z I G E T V Á R E L S Ő O S T R O M Á H O Z .

Az emlékezetes 1566-iki ostrom előtt tíz évvel Ali budai basa nagy készüléttel, huszonötezer főnyi sereggel, Sziget alá szállott, hogy némi kárpótlást szerezzen Erdélyért, melyet Ferdinándnál, hogy Izabellának visszabocsássa, hasztalan sürgettek. Az ostrom negyven napig tartott jun. 10-ikétől jul. 21-éig. Horváth Márk a szigetvári kapitányságban Zrinyi méltó elődje vitézül védte a várat s a mezei magyar hadak is, a nádor Nádasdi Tamás személyes vezérlete alatt, feladatúl tűzték ki Szigetvár gyors felmentését. Elhatározták azért, hogy egy közeli török várat támadnak meg. Babocsának ostromával csakugyan sikerült is a törököt annyi időre elvonni Szigetvár alól, míg Horváth Márk bámulatos gyorsasággal új erősséget varázsolt' elő a megrongált várból. Mikorra Ali basa fárasztó csatározások után Szigetvár alá visszatérhetett, a várbeliek készen várták s néhány kiütés után visszavonulásra kényszerítették.

I.

1566. jun. 16.

Én, ki vagyok Alÿ pasa az fölségös császárnak hív szolgálja, és Magyarországi uraknak parancsolója.

Megértettem az kegyelmöd levelét. De én az fölségös császár parancsolatjában járok, mert neköm azt parancsolá az fölségös császár hogy ez várat el ne hagyjam, hanem megvegyem. — Azért foktam hozzá, mert ez szigetiek sok pusztétást tettenek az fölségös császár földén, mert mikor neköm adá az fölségös császár budai tiszttartóságot, egy hónapja nem volt, hogy az szigetiek tizönnég hajót vertek föl az Duna mellett és harmincz török asszonyállatnál többet vittek be, mast azok ott sírnak rénak, — és uton való állásokat, az császár jobbágyit pusztétot-

ták, külömb külömb lopásokat pusztaságot tettek az fölséges császár földén. Azok keztek először nem mi. Mert eféle dolgokért még timagatoknak kellene azokat levágnotok; mert oly szükségöt tettek az fölségös császár földén, hogy Budán először négy osporán volt az árpának köbli, mast tizönnégyön vagyon, és mindön drágaság ez mitül vagyon? mind az szigietiekül. Mert az hajókat onnét alól nem bocsátják éléssel, hanem mind fölverik. Tavaly esztendőbe Toygn pasa megszállá az fölségös császár hadával, azkor Toygun pasát fölkötétök alóla, azt mondatok, hogy ti elfogjátok eféle dolgokról az szigietieket; — azért semmiképen el nem fogátok, hanem még kétszannál (igy) nagyobbban cselekötték, — pusztították az fölségös császár földét. Ez az istentül is bűn, mert az ti királtok ha egy szál bint sem cselekedött volna is sem cseleködnék is, még is az szigietiek bineiért cselekedetiért el kell kárhozni, mert ű fölsége nekik fejedelmök, meg kellött volna őket tiltania eféle cselekedetöktül, hogy ne mívelnék, mert ezök immár mind tudására vannak az fölségös császárnak az szigietieknek cselekedetjök. — Azért az ti királytok békeségöt kíván, de semmit nem akar adni és mind azt mondjátok, hogy békeségöt szörözzünk, és az fölségös császárnak semmit nem ígér. De bizonynyal általán fogva kikeletre az fölségös császár kijű, és meglátjátok, ha jobb leszön megalkudnotok és annotok, avagy nem, — mert bizonynyal meghidd, ha meg nem szerződik az fölségös császárral, általán fogván mind Bécsig elpusztétja, sem Komárom nem marad, sem a többi; — ki mind egy holnapig meg leszön.

Ezért jól meglássátok, ha jobb az fölségös császárral megalkudni, avagy nem.

Ez level köt Szigetvár alatt Szent-Iván havának tizönhatod napján A. d. 1556.

Külezim: Ez level adassék vitézlő barátomnak *Pary Jánosnak*, komáromi tiszttartónak kezében.

(Eredeti, finom papiron, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban.)

II.

1556. jun. 16.

Megértöttem az nagyságod levelét mindömben, azért én az fölségös császár parancsolatjában járok, mert neköm azt parancsolá az fgös császár, hogy ez várat el ne hagyjam, hanem megvegyem; — azért én az fgös császár parancsolatjából foktam hozzá.

Im istennek akaratjából kedig az várasát megvettök és beszorétottok az belső várba, istennek akaratjából azt is har-

madnapig megvesszők. Mert azok sok utakat lestek és sokat az fges császár emböribe behoztanak és az fgös császár jobbágyit pusztították, rontották, sokféle külömb külömb lopást, pusztítást és útlelésőket tettek, hogy még timagatoknak kellene azokat levágnotok, — meni rontást tettek az fgös császár földén. Mindazonáltal az fgös császár is kijű bizonynyal kikeletre, mert még az térre (télre) ki akart jünni, hogy Budán teleljön, de én könyörgöttem ú fgének, hogy e télon ki ne jüjjön, mert Budát még meg nem csináltam és hozzá nem készültem. Azért nilván bizonynyal kikeletre kijű ú fge, oztán valamint alkusznak az fgös királylyal, szabadok vele, de énneköm addig abba kell járnom a mit ú fge parancsolt.

Ez levél kött Szigetvár alatt Szent-Iván havának tizünhatod napján A. d. 1556.

En, ki vagyok az fölségös császárnak szolgálja

Aly pasa

és magyarországi uraknak parancsolója mindönben.

Utóiratban majdnem szószerint elrecitálja a Paksi Jánosnak a szigetiek kicsapásairól írottakat.

A Paksynak írott levél s ez egy kéz írása.

Külczim: Ez levél adassék nagyságos Foreya urnak, Bécsben lakozónak kezében.

III.

1556. j unius 29.

Felséges uram szolgálatomat ajállo.

Megérttettem az felségöd levelét, hogy az felségöd levelére választot írnék; azért én ezt írhatom felségednek, hogy ha fgöd hatalmas urunkkal megakarszi békélnye hát az Erdély országot megbocsássad az János király fia kezében, mert az mi felséges urunk egyebet benne nem akar tennie, hanem azt kívánja, hogy fged kezében bocsássa az király fiának, és az benne való várat; és ha fged azt mieli, hát fged nekem egy bizony-levelet külgyen és parancsát az erdélyieknek, kik fgedhez tartnak, az várakat, hogy adják az János király fia kezében és az fged szolgálái onnatjűjjenek ki; és én azt fogadom az én hitemre, hogy békeséget szörzők fölségtek között mindenképpen; — hol kedig tefelséged azt nem akarja, bizonynyal meghigyjed, hogy kikeletre az mi felségös hatalmas császárunk kijű és azt érti te felséged köztek háborúság leszen, mert bizonynyal ez telen Budán akar kitelelni, de én bizonynyal könyörgöttem ő fgének, — most pedig az eleje jű az ő fge erejének, ki most vagyon Sofjában ötezer janicsárral és az több haddal, kit elől küldött ő fge, beglerbéget is.

Azért fged is egy fejedelem, tudom hogy fged tanácscsal él, és sok urak vadnak fged háta megett, fged kérjen tanácsot, ha jobb fgednek az mi kegyelmes hatalmas császárukkal megbékélned és Erdélt oda János király fiának engedned, avagy nem, — mert én csak egy esztelen szegén szolgája vagyok az én felséges uramnak, de én azt mondom, hogy jobb fgednek Erdélt odaengedned és adnod, hogy sem mind háborúság felségtek között lenne, mert micsoda jüedelve vagyon Erdélnék te fgednek, az nem sokat teszen, hanem annál jobb fgednek békével lennie, mert most ugy értse te fged az mi felséges urunk Kuzul basával megbékélt erőssen, kiket én békeltettem meg, és most azt írja és izeni követi által Kuzul basa az mi fges urunknak: én is égyem (igyen?) fgednek egy basád aránt való szolgád vagyok, égymond, azért fged égyen nekem is szolgálatot parancsolj fges uram égyem; — azért most bizonynyal te fgedre vadnak mindketten, ha meg nem alkuszol ő fgével, mert Kuzul basa negyven ezer népet küld az mi fgös urunknak, kik kilömb pusztétást tesznek az fged földén.

Azért lássa te fged, ha illik-e megbékélned, avagy nem, mert meglátja te fged ha meg nem békéllik te fged az mi fges urunkkal és ha János király kezében Erdélyt nem eresztet, bizonynyal ha így nem leszen az mint megírtam, fged bár azután is, ki nem illik ulyanra, hazuttomat mondjad. De én keserőtöm az országot hogy elpusztul, mert nekünk jobb, hogy kijű az mi fges urunk, de csak az ország pusztúl el; — azért te fged engedje oda az János király fiának és nekem küldj egy bizony-levelet és mi az fgös hatalmas császárnak megírom, és felségteket megbékéltetem mindenképpen, — erőssen hogy békével járjanak, legyennek az országok és mind az fged népe és mind az mi fgös urunk népe.

És az *Sziget felől* is azt írhatom fgednek, hogy én az fgös hatalmas császár parancsolatjából jüttem reája, mert rettenetes dolgokat mielte az fges császár földén, kik sok panaszok jüének az fgös urunknak mind tuttára vadnak, minemő dolgokat cselekettenek. Kinek nincs még egy holnapja tizenöt hajókat verének fel, az Duna mellett égy negyven török asszonyokat vittek Szigetben az haramiák és egyébféle asszonyállatokat többet kétszáznál vittek be, azokat köztök mind elosztották, — ki az istentől is bűn, — és minemű pusztétást tettek az fges császár földén, ki rettenetes dolog. — Micsoda haszna vagyon te fgednek az Szigetben, csak egynehány lopó szorólt bele, mind az fged földét pusztétják s mind az fges császáret; dulkan, égetnek, utakat lesnek; — mentül nagyobb bűn, mert fged azoknak fejek, mert isten fgedtül veszen ezekről erős számot, hogy el nám tiltottad őket efféle rettenetes cselekedésekről. — Mert

nám az magyar áros ember az ti hitetöket tartja, még is azokat elmennek megfogják, ölik, drága sok pézen kiadják, az nem bűn-e az istentől, hiszen egy hitöt tartnak. És minemő drágaságot mielte ez országban; előbb négy osporán járt Budán az árpának kilaja, most tizennégyen jár, minden drágár vagyon, az mind attól vagyon az Dunán alól csak egy hajót sem bocsátnak békével, mind felverik, az Dunába meritik. — Meghigyje fged, hogy ha fged tudnája mi dolgokat cselekednek tennemagad is megbüntetnéd, — mert fgednek abból az várból semmi hasznod nincsen csak hogy az országot belölle pusztétják.

Azért az fgös hatalmas császár nekem ugy parancsolta, hogy addig Budára se menjünk, hanem megvegyem.

Azért te fgöd valamit azon ne gondoljon, hogy az fgöd követét hamar nem bocsáttam el, mert hogy az csauz oda volt csak azt vártam, — mihelet az csauz jött azontúl békével bocsáttam te fgödhöz.

Isten te fgedet megtartsa minden jóvával.

Ez levél Sziget alatt költ Szent-Péter-Pál napján 1556.

Ali passa

az hatalmas császárnak képe Budán.

Külczim: Serenissimo principi dno Ferdinando Romanorum, Hungariae, Dalmatiae, Bohemiae regi etc. vicino nobis honorando exhibeantur.

IV.

1556. júl. 25.

Spectabilis ac magnifice dne, sat.

Im az minemű birák oda alá voltanak Budán, Fejérváratt, megjüttenek mai nap Szent-Márton városába és mihelen jutottanak, leg azon órában mindent megértettem bizonynyal tőlök te nagyságod akaratjából, maga (noha) bizony igen megfárattak vala, és ilyen hirt hoztanak, hogy mikor ngod alája ment volt igen megjíjettenek, rémültenek volt, annak felettő meg azt beszélük, hogy ilyen hírt mondanak Sziget felül, hogy az földdel annira feltöltötték Sziget alját, hogy az dárdával egymást talánd elérük az várbeliekkal az törökök és az basa ezt mondta volna, hogy Fejérvárból megirták izenték volt az basának az ngod menetét, hogy ha az királ ú maga az csehekkal és egyébféle [más] népekkel vagy Fejérvárat vagy Budát megszállanája sem hadnája azzig (így) el Szigetvárát, míg nem megveszi, avagy meghal alatta. — Azért még ezt értették, hogy hirdetik köztök, hogy

Berlerkék (igy) hetvenezer emberrel jü és igen várják az ü hadokhoz; — annak felettö az törökök igen félnek, hogy ngod ismeg alámenne reájok.

Ez köztök az hír és még ez e hír köztök, hogy mai nap ustromolják meg Szigetvárát, — és az magyar haddal is ma akartak mai nap az magyar haddal is (!) megitközni az török tábor. Az hír ez keztek továbbá, hogy te ngod megtért volt, — Velicham béknek írtak volt Eztergamba. az ötszáz lovakkal volt Válba, és az budai vajda ismeg négyszáz lóval, meg akartak ngoddal itkezni, ha meg nem tért volna ngod. Ilyen hírt beszélnek bizonynyal, és Válból ük is hátra tértenek hogy ngodnak térését értették. Az basa mastan mind Budára, Esztergamra, Fejérvárba, egyéb végvárokba megírta, izente, hogy készen legyenek vigyázzanak, úrizzenek.

Isten tartsa meg ngodat egésséggel.

Költ Szent-Jakab napján 1556.

Nagyságodnak

hivséges szolgálja
Bekew Gergel etc.

Külszím: Spectabili ac magifico dno dno Gallo Adamo supremo locumtenenti et consiliario ac bellico Regiae M^{tis} in Hungaria etc. dno mihi semper gratiosissimo.

V.

1556. s e p t. 1.

Nagyságos és énnekem mindenben kegyelmes uram, örökké való szolgálatomat ajánlom mint kegyelmes uramnak.

Nagyságod levelét megértettem, kit az ő fölsége levelével hozának énnekem augustusnak utolsó napján, kire ngod énnekem gyorsasággal parancsol, hogy választot tegyek és egyes dolgokról es mit ír nagyságod azt is megértettem, hogy ü fge az mi kegyelmes urunk az ü szerelmes fiát Ferdinandust, Német-országnak herczegét, az mi kegyelmes urunkat nagy haddal eresztette, és hogy mindjárást ide effelé jü. Adja az hatalmas uristen, hogy ü fge bejöjjen és ü fgét szerencséltesse minden dolgába és győzedelmessé tegye az ellenségen és az szegén nyomorodott körösztýennek ü fge által az pogántúl legyen szabaddulása.

Ü fge parancsol énnekem, hogy ü fgének megírfjam, menni adósságok volna az itt való vitézlő uraimnak. Azt én ü fgének meg nem tudom írnya, mert nem tudom az előbbi tisztartók idejében kinek mennivel marattak adóssá. Mikoron ü fgének commissariusi alájünnek, mindenekkel számot vetvén, akkoron

meglátják, kinek mivel adóssok. Ennekelőtte es ű fgének és ngodnak gyakorta megjelentettem az háznak minden szükségét, ki ű fgének és ngodnak nilván vagyon; ngodnak könyörgők, ngod türekednék ű fgénél, viselne kegyelmesen ez helre gondot és az itt való uraimnak fizetésekről, mert az tél rajtok vagyon.

Továbbá ezt jelentettem ngodnak: im ez elmúlt cseterten geresgalyiak jüvének ide és minemű szegénységet széennek és fegyvernek fenyegetése alatt ide ű fge házának építésére fahordásra készeréttetem jünni, azokban elhajtának innéjd, egyet megölének benne; viszontag valami lovagot az pasa ide alá küldött, hogy az szegénységet ide be ne bocsássák, és élést ide be ne hagyjanak hozni, — azok ez elmúlt szombaton ide ű fge háza alá jüttek volt, pécsiekkal és szentlőrincziekkal, azok es az szegénységet utban találván, ohajtották és az uraimnak es egyinhán vajúdt paripját és az vársiaknak es, kiket köbocsáttak volt. Azon szombaton geresgaliak délest ide jövének, sebesültek bennök Ferhatszú basa és károkkal menének el. Az minemő fát akkor az szegénységgel hordattam, mastan napenyiszetrül az két básta közit, kit az ellenség eltörött, és elrontott, azt építöm. — Itt az föld három, négy milföldre az ellenség miá elpusztult, az kik penég távol vannak, kik ide ű fge házához szolgáltak azokat Szél Péter és Morsoló Máté kóborlók, fosztók hozzátartozókkal ide ű fge házához nem eresztik. — Az sziginség nagy inségben vagyon miattok és kegyetlenül sarczoltatták úket; eddég, ha félelmes nem lett volna az ellenség miatt, régen megkeresttem volna őket.

Az kálmáncsehiék felül ír ő fge énnem, hogy nem csak ijesztéssel, és fenyegetéssel készerétsem úket ide ő fge házának szolgáltatására, élés hozásra és mivesek küldésére, hanem más-képpen es. Abban semmit nem tesznek. Minapon külték vala huszonégy mívest és azok es tübbnire gyermekek voltanak, azok es mind szükve mentek el innéjt, egy hétig nem voltak itt. Ír penég énnem az nagyságos Báthory uram, hogy én őket lehetetlen dologra ne készerétsem és úket ne bántsam. Továbbá Miklós deák levelét elkültem, a minemű választot hoznak, ngodnak küldöm, de ű ugyanazon levélben ellébbeli fizetést kíváu, száz aranyat, esmegent ruhát, — énnem annélkül is volt ott emberöm, ki Dervis bégnek asztalnokja, de az immár ki igyekezik jünni, az szállás elétte es mint hetednappal jütt volt hozzám éjjel és mindön dologról szólott velem, — mastan es oda basához volt, írtam ű neki es.

Az eszéki embör megjütt, azt beszéli, hogy szemivel látta, hogy háromszáz ember Budára felment, lovag és gyalog, hol ötven hol mennijen azt mondja, hogy menten mennek. Az hír az, hogy értik az ű fge hadát, hogy úk es gyülekezni akarnak.

Tudja ngod, hogy mikoron mezűn hada nem volt es, űk az hadakozást el nem hatták, de azt mondják, hogy az bátorság nincsen ű nálok mast, mint ennekelütte elmúlt esztendőkbén.

Továbbá ngodnak megszolgálom, hogy ngod az mi embe-rünket az fúradtságtúl megmentette, azokat kiket ű fgéhez küld-tem, hogy ngod az leveleket felküldte ű fgének.

Ezt es jelenthetem ngodnak, hogy napenyészetrül minemű bástát fával fülddel elegyőtte reánk tültütték volt magan (így) kit csak küzel hoztak vala reánk és kinek az fáját julius 19 nap-ján gyujtottok volt — mind ez mai napig az fája föld között ígett, az földhordással ma oltottok meg az szenet.

Az kálmáncsehiekre eleget feddettem, hogy az levelet megkíslelték volt, de űk azt mondják, hogy Pernezy Farkas késlelte volt meg, — ngod parancsolna nekie, hogy mikor ezféle leveleket hozzá vinnének, meg ne késlelné, mert azféle dolog-gal ű fölségének és nagyságtoknak es kárt tehet.

Vestram spectabilem et mag^{cam} Dominationem Deus altis-simus ad vota felicissimam conservet.

Ex regia Zigeſth 1 Septembris 1556.

Vestrae sp. et m. Dom^{nis}

deditissimus servitor
Marcus Horwáth m. p.

Külcsm: Spectabili ac magnifico dno dno Thomae de Nádasd regni Hungariae palatino, et locumtenenti Sacrae Regiae Maiestatis etc. dno mihi gratissimo. . .

VI.

1556. s e p t. 5.

Egregie dne salutem sat.

Jütt vala Ladányi Kristóf uram és Farkas László uram az kgd levelével, azért kgd szavával szolának, hogy ha mi hírt hallanék, kgdnek tudtára adnám. Azért nagy híre vala itt az földén, hogy az budai basa Fejérvárra jün. Erre való levést mi es kültünk vala uramnak egy emberét Palotára, hogy ha bizon, vagy nem az basa eljüvetele. Azért nekem ezt írja az palotai udvarbíró, hogy ű neki az Kunságból jütt egy embere és azt monta, hogy az pasa elindult volt Budáról, de mert, *hogy hallotta az ifjú királyt, hogy jü, mindjárást visszatért Budára és beteggé tette magát.* Ezt is kgdnek bizonyynyal írhatom, hogy az hatvani bék hazament mind népével és az szolonaki es hazament, az simontornai es hazament és az fejérvári es megjütt minden népével, és négy álgýú volt vele ott *Sziget* alatt és azt is meg-

hozta. Ha mit ennekutánna értek kgdnek éjjel nappal tuttára adom, ha mi bizonyt értek. Isten tartsa meg kgdet.

Datum ex Dewecser 5 die Septembris 1556.

Az palotai levelet kedig erről az dologról én uramnak kültem.

Désházy Boldisar m. p.

Külcsm: Egregio dno Emerico Telleksey capitaneo gentium morvaiensium sat.

VII.

1556. sept. 16.

Vitézlő és nömös urunk örökké való hivségös szolgálatunkat írjok, mint kegyelmes és nagyságos urunk képének.

Eznek előtte is izentünk és írtunk te kegyelmednek, hogy mimódon mastansággal az törökök Babolcsát és Görösgalt fölégették és pusztán hordták, — azt immár soha nem értjük és nem tudjuk hova mentenek és mi legyön szándékjok, mert im az féléf uraimat polgárokat, először Tűjártó Bálintot, Böldör Györgyöt, Szabó Istvánt, és ennekelötte küldöttök volt Rácz Mátét az békhez, azt vasba verték és az portára küldötték, és több fé uraimat és elfogdostanak kocsijokkal egyetemben, úgy mint 15 kocsit vittének nagy hatalmasságokkal.

Immár soha nem értjük, mi szándékjok legyön, fölötte igön félünk csalárdságtúl, hogy folyebb nem lehet. — Minek okáért könyörgünk te kgdnek az hatalmas istennek szeretetiért, hogy az nagyságos urak előtt legyen kgd jó gondviselőnk és oltalmazónk, mert ha rövid időn reánk gondot nem viselnek az nagyságos és kegyelmes urak, mind fejenként feleségünkkel és gyermekünkkel rabbá esünk, -- hogy ha mindenöstül fogva el nem vihet es, kit elkaphatnak elvisznek és az várást fölégetik.

Az istenért kérünk, mint kegyelmes urunk képét, hogy viseljön kgd gondot rólunk, mert istennek utánna csak az kegyelmes urakban és királ ú felsége és kegyelmedben vagy on mindön bizodalunk és oltalmat es csak isten után onnet várunk, mint egyetlen reménségünkben.

Erről mindön jó és kegyelmes választ várunk mint kegyelmes urunktól.

Költ Kálmáncsehön septembernek 16 die 1556.

Kálmáncsehen lakozó polgárok
és
mind az több közönségös kösség.

Külsőim: Vitézlő és nőtös urunknak Perneusz Farkasnak a nagyságos Báthori A. jószágának főgubernatorának és praefectussának kezében adassék ez levél.

VIII.

1556. sept. 16.

Te felségednek ajánlom sat.

Az mint te fgl énnekem parancsolt az te fgd szolgálatjára éjjel nappal szorgalmatos vagyok mint fgs uram dolgára. Te fgdnek, mint fgs uramnak ezt írhatom, hogy ez mai napon jöve emberem Budáról, jóllehet az én kiváltképpen emberem otthon nem volt, Tolnára ment volt, de annak az társa izente, hogy az pasának kiváltképpen való akaratja, hogy az had eleiben akar menni. Az én emberem közölek jött ez elmúlt kedden, ezt nyilván mondja, hogy mind szénájokat, szalmájokat szekerekre rakták és elakarnak indólni, — jóllehet az ú szándékjokat ki tudja. De im ez mai nap bocsáttam emberemet, ha mi bizonyos képpen értem hova akarnak menni fgdnek tuttára adom, mint fgs uramnak. Az négy béket Bebekkel vele atta volt az pasa, de semmi nélkül jöttek meg, az mint értem; azt is mondja az én emberem, hogy Zöndöröböl az felesége kirekesztette, nem akarja bebocsátni és az fia is Szádvárában nem bocsátja be. Ilyen hírt beszél az én emberem; mindenfele emberem vagyon. Az veszprémi bék és fejevári megjöttek vala, ¹⁾ de meg elmennek.

Én ki vagyok

Takaró Mihál

te fgdnek alázatosképpen való hív szolgálja.

Az te fgd házában Kölesi Thihanban 16 die Septembris a. d. 1556.

Utóirat más lapon: Ezírt könyörgök fgdnek, mint fgs uramnak, hogy ha történnék, hogy az passa ide Fejérvárra jönne, mert ottan tudjok, hogy rablást akarnak mielni, de te fgd értesen több néppel fgdnek azonnal tuttára adom, mert igen keves nép vagyon, itt az végekben állhassunk ellent, az uristen te fgdet beljebb hozza az ú kegyelmességéből, mert nyilván tudom fgdnek írni, hogy Kőrösszegről és Endrédből régen hordoznak.

Külsőim: Adassék az fgs Ferdinandus herczegnek, istennek kegyelmességéből Bécs országnak herczegének nekem fgs uramnak.

(Nayyon szép írással.)

¹⁾ Sziget alól.

IX.

1556. sept. 17.

Nagyságos és kegyelmes uraink örökké való hívségös szolgálatunkat írjuk mint kegyelmes és ngos urainknak.

Imez Babolcsa dolgát hiszem hogy immár ti ngtok megértötte; de imezt irhatom ti ngtoknak, hogy ennet ez mi városunkból az Dervis bég az ű hatalmasságával tizenöt kocsit és egynehányat mi közzülünk polgárokat, engömet es elvín és hogy im Babolcsát fölgoyták, eleredének mindjárást mind az Dráva mellett, és immár az utban ű maga Dervisbég énnéköm ezt beszéllette, hogy az császár az pasának, béköknek és üneki es azt irta, hogy ett sehol az várakban meg ne maradnának, és sehol az kastélyokban egyet se hadnának, hanem mind fölégetnék és pusztán hadnák.

Továbbá imezt es irom ti ngtoknak, hogy az tatár bég az söllyei mindön marháját Söllyéből kihordatta és Soklyossá költetette, még az pécsiek es, az bék ű maga es mind oda költöztette mindön marháját, — és mint ű maga Dervis bég szájából hallottam, hogy az császár azt parancsolja nekik, hogy sohol meg ne várják egyebütt, hanem csak Soklyosan és ott lenne ű nekik minden gyüleközetjük; ezt hallom szájából. De semmiképpen immár nem tudom bizonynyal ha várják ett es, avagy nem, mert az ű dolgok nem egyéb, hanem csak álnokság.

Mindönöstül fogván kedig ti ngtok ne vélje az mi dolgunkat hogy siketségre vöttök, bizonynyal meghigyje ti ngtok, hogy mindönfelé embörünk vagyon, mindönfelől hírt tudakozunk és ha az Uristen megtartja az szegény várast, bizonynyal meghigyje ngtok hogy meglátja ngod mindön hívséggel akarunk lenni, mig fejünk fön áll.

Az hatalmas Uristen tartsa meg ngtokat mindön jóvában.

És ez költ Kálmáncsehn september 17. napján 1556.

Tűgyártó Bálint
kálmáncsehi.

Külczim: Spectabilibus et magnificis dnis Nicolao Zrini bano Slavoniae et Croaciae regnorum, et dno Francisco de Tah capitaneo Gentium Regiae Maiestatis etc. dnis mihi gratiosissimis etc.

X.

1556. sept. 17.

Nagyságos uram ezekben való szolgálatomat irom ngodnak. Ngodnak azt írhatom, hogy az bégek Sellére alá mentek vala, onnan Dervis bég Soklows fele ment, az Gerecskali bég Darván (igy) ment által, — hattak volt Sellébe valami tizennég tereket, — valami legíneket kilttem vala, és azok is kimentek beléle, azt is pusztán hatták, mast mienkek vannak benne. Azért ngodtól tanóságot várok, mit kell beléle mielenk, — ha megégettessem-e? — Annira megréméltenek azt mondják, hogy Dráván megtolóttak volt, hogy harminczketté egy hajóba sellett (sülyedt) el benne.

Isten tartsa meg ngodat.

Ex Regia Zigeth 17 die Septembris 1556.

Servitor humillimus
Marcus Horvath m. p.

Külczim : Sp. et m. dno dno Thomae de Nadasd palatino regni Hungariae etc. sat.

XI.

1556. oct. 3.

Nagyságos és kegyelmes uram, ajánlom ngodnak örökké való szolgálatomat, mint kegyelmes uramnak.

Továbbá írtam vala ngodnak, ez estve hogy én Kálmáncsehre lóhalálában bocsáttam emberemet, ki ez órában jeve visza, és ezt beszélé, hogy szinte ugy jutott Kálmáncsehre, hogy szinte akkor akar volt ide indulni én hozzám Eötvös Mihál az kálmáncsehi pologár, ki tegnap reggel Szent-Pálnál az basával szembe volt, — az basa azt mondotta neki, hogy felyebb is jű és egyik szállása ott leszen Kálmáncseh mellett. De az Eötvös Mihály fejét kötötte, hogy nyolcz vagy kilencz ezernek felette nincs az török had, és azt mondotta, hogy húsz vagy huszonöt álgyú és taraczk vagyon az basával. — Azt is mondotta hogy az bosznai szancsákot oda várják volt és látta azt is, hogy hol attak helt az bosznai hadnak, hogy hol szálljon. De azt mondotta, hogy fölötte igön félnek és azt várják, hogy ő fölsége és ti nagyságtok felyebb szálljon előttök a haddal. — Azt is mondotta nagy hitire, hogy az mennien vannak, azok is fölötte igön gaz nép.

Ma ismeg igen-reggel mentenek ugyan onnan Kálmáncsehről emberim, — mennél hamarebb valami hírral érkeznek, azonnal ismeg ngodnak megírom. De panaszolkodtak az én embe-

rim az kálmáncsebiek, hogy Szigetben Horváth Márkó uram mind menőben jövőben megkésleli őket; azért ngod irjon mindjárást kegyelmes uram Horváth Márkó uramnak, hogy ne késlelje ott az én emberimet, mert az ott való késedelöm miatt vétők eshetik. Mastan is a miatt löt ez késedelöm, mert én ezeket az híreket idejében írtam volna meg ngodnak. Ezöket mast te ngod ő fölségének bizonynyal megjelentheti.

Ngodnak ajánlom örökké való szolgálatomat.

Quam altissimus feliciter conservet Deus.

Datum ex *Segösd*, sabbato proximo post festum Beati Michaelis Archangeli, 1556.

Te nagyságodnak

szolgája

Perneszy Farkas m. p.

Külczim: Spli ac magco dno dno Thomae de Nádasd palatino regni Hungariae etc. sat. stb.

(A levél mellett latin fordítása.)

XII.

1556. okt. 7.

Vitézlő urunk szolgálatunkat írjuk.

Továbbá adjuk tudására te kgdnek ezt is, hogy ez elmúlt éjjel az basák a Patánál háltanak, és ez mai éjjel ez mi városunkon alól Dopsza között háltnak, de ezt es jól értjük, hogy holdnap éjjel ott Rinya mellett háltnak, és kiváltképpen ez szándékjok, hogy általmennek az Rinyán. De hisszök az istent, hogy szégyent valnak, mert ezek közel sincsenek annyian, mint az ti kgtek hadatok, mert ros, gaz nép ez; továbbá taraczkjok ugyan alkalmasan vanuak mintegy 32, de öreg álgyújok nincsen, hanem vagyon valami könnyű álgyújok, mint kit 24 ökör vonszon. Ezeket az uristen nektök adta, bár bizzék kgd az istenben. Jóllehet értjük, hogy az beglerbég es által költözött az Dráván, de való bizonynyal nem tudhatjuk, és kgdet ebből bizonyossá nem tehetjük, ha sok néppel vagyon-e, avagy mint vagyon, mert ez félelemben mastan mi embörink sem mernek oda járni, onnan sem mernek ede jünni, hogy bizony hírt tudhatnánk. Isten tartsa meg kgdet.

Kelt 7 die Octobris 1556.

Böldör György
kálmán[csehi] főbíró, és
Szabó István eskütt.

Külczm: Egr. dno Volfgango Perneszy sp. ac m. dui Andreae Bathory bonorum praefecto et gubernatori sat.

Jegyzet. E levelet Perneszy Farkas Nádasdy Tamás palatinusnak küldi, s kéri, hogy a »háza mastan is gondot viseljen.«

Eredetiek.

XIII.

1556. ok t. 17.

Ngs, kegyelmes urunk, ti kgteknek írjok és ajánljok erekké való szolgálatunkat. Ezt kgteknek tudására adjok: néminemő jámbor személyek jöttek mi hozzánk csokonai polgárok, kik bizonnal azt mondják, hogy Geresgalt és Sellyét megégették és az kgs uristen oly igen megrettentötte őket, hogy mindenett futnak a várakból, Pécsből, Soklyosból, Pécsütt kevesen vannak, a bulyiak gyalogmennek

Ezt jelenthetjük sat.

Datum ex Babolcsa feria quinta post festum crucis.

Gorwas Simon.

Budacsith János.

Külczm: Magn. dno Nicolao Zerinni et bano (!) ac dno Francisco Thahi sat.

XIV.

1556.

Keszentésemet és erőkké való szolgálatomat írom mint én kegyelmes és nagyságos uramnak.

Továbbá izentem vala te ngodiak az had dolgáról, — de hol azt írta ngod, hogy levelemben is ngodnak megírjam: azt írhatom ngodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy bizonnal az török urak igen forgódnak és erőssen köszülnek, az biller bég júében (= jövőben) vagyon, meg azt is mondják, hogy tatárok is jennének; de azt bizonnal írhatom ngodnak, hogy tatárok az felségös királ népe Babocsa alá szálland, azon órában minden felől indulnak mind biller bég mind az Mehmet pasa, mind az Bali pasa, mind az Kasson pasa és mind az tebb bégök. — Ugy értöm az vajdátúl, — bizonnal nem tudom, de ő úgy mondja —, hogy mint százezer ember lenne, de az ő szavát mondhatom, — ha pediglen nyilván megértem bizonynyal ngodnak hirrē teszem ugyan azon hitre küel (= kívül) az úristennök tartozom.

És az hatalmas úristen legyen nagyságoddal.

Külcím: Magnifico dno Marko Horwat in Sziget dno mihi confidentissimo etc.

XV.

1556.

Szolgálatomot sat. kgdnek.

Továbbá ezt írhatom, hogy az basa felkölt az vár alól és ment az magyar táborra Babocsa alá. És az Szegetvár alól, hogy hirtelenséggel felkölt, az sok török kalmárok és árosok mind el maradtak volt az basától és az uraim az várból kiutettének rejájok és anne számtalan sok marhát, illist vittének az várba, hogy sok ideig megírík velek, — osztán törökeket es sokat vittének be, sokat is vágtanak le. Továbbá az basa is szembe lött az táborral, de nem tehetett semmit, hanem bizon megcsalatott, mert ott is sok níp veszett, fűfű törökek, kiknek nevit nem tudom, mert bosznaiak itt az vígekből kevesen vadnak ott. Az Velicsan bégnek levelet hoztanak az táborból, de senki nem tudja mi legyen benne, hanem csak ű maga.

Tenyérnyi papiroson, datum, aláírás s cím nélkül.

XVI.

1556.

Weli bék potentissimi turcarum [imperatoris]¹⁾ locumtenens Albaregali etc.

Birák, kik az hatalmas császár birtoka alatt lakoztok akar spahiak jobbágyi, akar bék jobbágyi legyetek, mindennek parancsolok ezennel, ha fejeteket szeretitek valamenni szeke közte(te)k vagyon mind behozzátok, — az férfiak fejszékkal jöjjenek, az asszonyállatok lapáttal, kapával, tekniével három napi munkára. Valaki éltét kívánja ebben egyebet ne merjen tenni, — mert kit levágatok, kit rabbá teszek bennetek.

Ez levelet igen hamar hordoztassátok, soholt meg ne késék, hogy senki azzal mentséget ne vehessen.

Ez levél Fejérvárról pénteken költ 1556.

(Oldalt a bég névjegye.)

Továbbá valahol fejérvári ember vagyon köztetek, minden bejöjjen, ha éltét kívánja, — bátor soha ide ne jöjjen ennek utánna, ha siketségre veszi ezt.

(Másolat.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

¹⁾ Egészen elhagyva.

BETHLEN GÁBOR FEJEDELEM

POLITIKAI LEVELEZÉSE.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

*Ostrogski János krakkai várnagy Bethlen Gábornak. Lutowska, 1617.
jun. 22.*

Serenissime Princeps, Domine et Amice obseruandissime. Praemissa obsequiorum nostrorum prompta commendatione.

Ingentes agimus gratias Serenitati Vestrae, quod per familiarem suum, quem Serenitas Vestra ad Sac. Regiam Maiestatem Dominum nostrum clementissimum in negotijs haud exigui momenti ablegauit, me quoque literis suis inuisere graua non est. Ex quibus liquido constat, quam amicum ac beneuolum animum tam erga regnum Poloniae quam etiam erga nos Serenitas Vestra gerat. Quorum vtrumque pergratum nobis accidit, nec non nisi pro summo id beneuolentiae erga nos Serenitatis Vestrae argumento ducimus. Optamusque ex animo dari nobis occasionem, qua vicissim de hoc insigni Serenitatis Vestrae erga nos studio mereri, paremque gratiam referre queamus. Hoc quoque non mediocri laude ac praedicatione dignum censemus, quod Serenitas Vestra firmum se Christiani nominis protectorem agere ostendat. Quamobrem non modo singularem diuini numinis fauorem Serenitas Vestra in omnibus necessitatibus experietur, verum etiam apud vniuersam Christianam Rempublicam sempiternam nominis sui memoriam comparabit. Familiarem Serenitatis Vestrae omni sublata mora expediuius, eidemque ut placidus accessus ad Sac. R. Maiestatem Dominum nostrum clementissimum pateat, studiose procurauimus. Quod reliquum est, Serenitati Vestrae perpetuo bene sit, quaeque optat prospere feliciterque eueniant, ex animo precamur. Datum Lutouisij die 22. Junij Anno a Christo nato 1617.

Serenitatis Vestrae

amicus addictissimus et ad
seruiendum paratissimus
Janusius Dux in Ostrog
Castellanus Craccouiensis.

(Cancellaria Trans.)

III. Zsigmond lengyel király Bethlen Gábornak. Varsó, 1617. jul. 3.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae Liouoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex.

Illustris Princeps, Amice noster charissime. Venit ad Illustritatem Vestram Generosus Stanislaus Zadorski, Secretarius noster, cum quo syncere Illustritas Vestra de ijs negotijs, de quibus nuper? per literas nunciumque suum retulit, conferre poterit. Quicquid Illustritas Vestra cum illo communicauerit, id ille ad nos perferet fideliter. Cupimus Ill. Vestram bene valere. Datum Varsouiae die III. mensis Julij Anno Domini M.DCXVII. Regnorum nostrorum Poloniae XXX. Sueciae vero XXIV.

Sigismundus Rex.

Czím: Illustrissimo Principi domino Gabrieli Bethlen Transsylvaniae Palatino, Siculorum Comiti, Vicino et amico nostro charissimo.

(Cancellaria Trans.)

Diatelevius Ferencz lengyelországi pápai nuncius Bethlen Gábornak. Varsó, 1617. jul. 4.

Illustrissime Princeps Amice in Christo observandissime. Iucundissimae mihi fuerunt literae Ill. Celsitudinis Vestrae, testes memoriae, quam Ill. Cels. Vestra retinet mei, ac meae cupiditatis de illa bene merendi, ut testes suae singularis synceritatis erga Serenissimum Poloniae Regem, ad emolumentum et commodum Christianae Reipublicae vniuersae. Generoso domino Petro Neapolitano paratissimam exhibui operam meam, quacumque in re uideretur esse posse usui, nec eam desiderabit unquam pro virium mearum tenuitate, quicumque iussu Ill. Celsitudinis Vestrae mecum agat. Cui praeclara gratiae diuinae dona ex intimis cordis uisceribus opto et precor. Varsouiae IV. Julij 1617.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

Amicus in Christo addictissimus
ad seruiendum paratissimus

Franciscus Diateleuius

Sancti Angeli Nuncius Apostolicus.

Si Dominus Petrus aperuisset mihi clarius negocium, de quo hic egit cum Serenissimo Rege, ego sine mora operam praestare potuissem non inutilem.

(Cancellaria Trans.)

*Dabrowiczki Firlei Henrik plocki püspök s Lengyelország alcancellárja
Bethlen Gábornak. Varsó, 1617. jul. 4.*

Illustrissime Princeps, Domine obseruandissime.

Acceptis literis Illustrissimae Celsitudinis Vestrae, quibus mihi internuncium suum negotiaque cum Sacr. Regia Maiestate Domino meo clementissimo ab eodem pertractanda commendat, nihil antiquius habui, quam ut Ill. Cels. Vestrae voluntati morem gererem. Itaque omnibus humanitatis officijs internuncium Ill. Cels. Vestrae prosecutus, aditum illi facilem apud Sacr. Maiestatem Regiam praestiti, studiumque Ill. Cels. Vestrae et animi erga Sacr. R. Maiestatem Remque hanc publicam singularem propensionem Sacr. R. Maiestati copiose demonstraui. Quo quidem cum internuncij Ill. Cels. Vestrae tum meo sermone plurimum S. Regia Maiestas delectata est, mutuumque uicissim amorem suum et beneuolentiam Ill. Celsitudini Vestrae defert, quemadmodum ex literis Suae Maiestatis et internuncij Suae Regiae Maiestatis verbis (quem ea de causa ad Ill. Cels. Vestram mittit) copiosius intelliget. Neque dubitat Sacr. R. Maiestas, Ill. Celsitudinem Vestram (id quod benigne ab eadem postulat) in eadem erga se deinceps sincera voluntate permansuram. Quod ut Ill. C. Vestrae ad posteros erit gloriosum, ita totius huius regni atque Christianitatis animos illi adiunget et conciliabit; cum omnibus constiterit boni publici Ill. Celsitudinem Vestram praecipuam ducere rationem. Quod superest, officia et obsequia mea paratissima Ill. Cels. Vestrae defero, eamque bene et feliciter valere desidero. Datae Varsouiae die 4. Mensis Julij 1617.

Illustrissimae Cels. Vestrae

Amicus et seruitor obseruantissimus

Henricus Firlei de Dabro-
uiczia Episcopus Plocensis

Regis Poloniae Vice-Cancellarius.

(Cancellaria Trans.)

*Zolkiewski Szaniszló Lengyelország hadainak fővezére Bethlen Gábornak.
Bár várából 1617. jul. 10.*

Illustrissime Princeps, Domine gratiosissime. Paratissima mea obsequia Illustr. Celsitudini Vestrae defero, eidem fausta ac foelicia omnia a Deo optimo maximo precor.

Quae ab Illustrissima Celsitudine Vestra anno superiore de machinationibus et apparatu Turcarum ad S. Regiam Maiestatem, Dominum meum clementissimum, erant perscripta, com-

municauerat mihi ipsius Regia Maiestas. Factumque est, prout Cels. Vestra praemonuerat, quod Zkender Bassa venit cum exercitu Turcico in Moldauiam. Samuel Korecki, qui cum Alexandro Mohila suo affine, cum aliqua collectitia nostrorum manu, priuato consilio, inscia et inconsulta Regia Maiestate, in Moldauiam ingressus fuerat, nullis praemonitionibus ad sanio rem mentem flecti potuit. Nam cum eadem, quae Cels. Vestra significauerat, multorum nuncijs confirmarentur, vana iuuenili ferocia obcoecatus, cum mature tuto se recipere ad exercitum Regium potuisset, qui tum erat non procul in finibus, non statuendo pertinaciae modum, tandem temeritatis suae poenas luit, hostibus nominis Christiani animos (quod dolendum) addidit. Aucti igitur animis, nouas vires, nouos et maiores exercitus comparant, quibus ditiores Regiae Maiestati subiectas inuadant, prout id Celsitudini Vestrae cognitum et exploratum esse scio. Accepi ante biduum literas S. Regiae Maiestatis, in quibus Maiestas Sua ad me scribit de egregia Cels. Vestrae erga se regnumque suum, atque adeo vniuersam rem Christianam voluntate. Magis aucta sit Cels. Vestra animo, tanto Principe digno, ad diuini numinis gloriam et Christianorum populorum salutem et vtilitatem propagandam. Deus optimus maximus bonorum remunerator iuuabit conatus Cels. Vestrae. Certa sit Illustrissima Vestra Celsitudo, Regiam Maiestatem, Dominum meum clementissimum, non fore immemorem, ac denique vniuersam Rempubicam Regni huius Poloniae omni genere gratitudinis compensaturam tam egregiam et constantem erga se Celsitudinis Vestrae voluntatem; me vero, quantumcumque sum, ad omne genus obsequij et studium bene merendi habet, habebitque semper Cels. Vestra deuinctum et obligatum. Quod vero mandauit mihi Sua Regia Maiestas, ut de rebus, quae iam sunt nunc et erunt in negotio, Illustrissimae Celsitudini Vestrae communicem, sciat Cels. Vestra non contemnuendum esse nostrum exercitum, numero hostilibus exercitibus imparem (nam auditur Chamum Tartarorum in persona affuturum), at uirtute, dabit Deus optimus maximus, superiorem. Habemus fiduciam auxilio diuino freti, quod hostis intelligat et experiatur, non cum imperitis adolescentulis rem sibi futuram. Quid sit consilij Cels. Vestrae, quid de apparatu, viribus, et conatibus hostium cognouerit, vbi nam hoc tempore sit Szkender Bassa, et si quid scire nostra intersit, rogo faciat me Cels. Vestra certiore. De inducijs inter Persarum Regem et Turcas an quidpiam conuenerit, in incerto apud nos est. Adferebatur Constantinopoli, Patriarcham Constantinopolitanum per Muphti et Kezlar Agam eunuchum inducias istas urgere; sed an constitum sit super eo negotio, nec ne, nihildum certi apud nos constat. Cum his Illustrissi-

mam Cels. Vestram quam diutissime bene valere cupio. Datum
ex arce Bar, die X. mensis Julij, Anno Domini M.DC.XVII.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

paratissimus seruitor

Stanislaus Zolkieuski de Zolkieu,
Palatinus Kiouiensis, Exercitus Regni
Poloniae Generalis, ac Barensis, Kamio-
nacensis, Kalusiensis etc. Capitaneus.
manu sua pr.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Rhédei Ferencznek. Maros-Ujvár 1617. jul. 16.

Spectabilis et Magnifice Domine, Affinis nobis honorande.

Kegyelmed levelét az estve felé hozák, melyben több írási között kívánja az én censurámat Kendi Istvánnak való válasz tételére. Látom ez mostani írását is, és az előbbenit is; melyekből én megszokott, avagy magával született, nemzetéről fajzott álnokságnál egyebet nem colligálhatok. Mely írásra én nékem sok írással kellene megfelelnem kegyelmednek, ha mind azokat le akarnám jegyezgetni, a miket az ő mostani intentumában látok, de arra időm sem lévén, csak egynéhány szóval irom mostan kegyelmednek az én ebbéli vékony censurámat. A mi az Kendi ebbeli kívánságát illeti, ha vallásunkon való keresztyén ember volna, ha proscriptus nem volna, kinél ez világon nem lehet rettenetesb gyalázat, a kit igaz törvény szerént urának, nemzetének, hazájának elárulásáért proscribálnak; ha ezzel a házassággal nem kereskednék szokása szerint; ha elméjében csendes, tökéletes volna; mondom, ha ezek az difficultások ez dologban nem volnának, mit kellene Kegyelmednek Ásszonyomhoz való igaz szeretetiért Istentől nagyobb szerencsét kívánni annak az árva gyermeknek ennél? bizonyára semmit nem; mert Kendi nagy és igen régi nemzet, csak hogy negyed izeztől fogva az pelengerek alatt nyakaszták őket; ő maga serény elméjű, okos, jó deák, jó gondviselő, maga viselő. De ha mélyebben gondolkozunk az dologról, könnyen feltalálhatni ezt, hogy ezzel a házassággal csak kereskedik, és ebben nem az gazdaságot keresi, mert azt tudja hogy ott nincsen, nem az felettébb szépséget is keresi, nem is az maga idejéhez illendő állapotot keresi, mert tudja felettébb való gyermeki állapotját; hanem keresi ezzel csak ezt, miképpen az gyermek által maga előbbeni állapotját in integrum restituálhatná, atyafiságunkban férkezhetnék; melyet ha végben vihetne, azután minden ő megszokott mesterséginek exerceálásának continuálásában ezerképpen való alkalmatossági

adatnának és engedtetnének, sok újabb zürzavarnak indításában, praktikáknak forralásiban. De bátor ezeket az opiniókat hátra tegyük, csak ezeket gondoljuk meg ebben: hasonló-e hozzá a gyermek? feltaláljuk hogy nem, sőt sok ideig kellenék még várni, ha keresztýénül való házasságot akarna követni, hollott ez még 13 esztendősnincsen; én pedig bizony nem jóvalom 14 és 15 esztendeinek előtte akarki is gyermekét hogy házasságra adja, egy-néhány okokért; melyre elegendő példákat hozhatnánk cum experientijs. Másodszor ő pápista, mi orthodoxusok lévén, meggondolhatja Kegyelmetek azt, hogy Kendi nemsokára pápistává tenné, elátatná a gyermeket, és arról Kegyelmetek tartoznak számot adni Isten előtt, nem a gyermek. Harmadik, soha oly nagy urasága nem lehet Kendinek ezután, hogy az proscscriptionnak rettenetes gyalázatja rajta nem marad. Azért nekem ilyen okokból bizony nem tetszik ez a házasság: mindazáltal valami Kegyelmednek és Aszszonyomnak ő Kegyelmének legjobbnak ez dologban tetszik, azt kövesse, nem az én vékony értelmemet; mert az gyermek nem enyém, hanem Aszszonyom szülötte, Kegyelmednek is ő Kegyelmiért az gyermekkel minden jót kell cselekedni, gondját kell viselni, mert az igaz keresztýéni indulat, szeretet Kegyelmedtől azt kívánja. Más az, mi legnagyobb, hogy ha az mindenható Istennek elvégezett szent akarátja lészen ez dolognak végben menetele, senki emberek közzül azt meg nem gátolhatja: mert a szent házasságot, fejedelmek inaugurálását, hadak megverését ő Felsége minden rendek között ez hármát legkiváltképpen magának választotta. Istent hija segítségül Kegyelmetek, könyörögvén ő Felségének, hogy ha az ő nevének dicsíretire, az közönséges társaságnak javára, Kegyelmeteknek becsületire tendál ez házasságnak realitása, mutasson módot ő Felsége ennek tisztességesen való végbenmeneteli felől; Kegyelmeteknek, én elhittem, kétség nélkül az Úr Isten módot mutat benne. Kendi Uram a szent szeretetről az házasság állapotjában keveset gondolkodik, a mint eszemben vészem: mert im nem régen Sándorfinét, a nagy vín aszszont, ki volt 50 esztendősnél nagyobb sokkal, kevés gazdaságáért elveszi vala, ha az aszszonnak akarátja lett volna rá: de proscriptus állapotjára nézve nem ment hozzá; Nyári Pálné Aszszonyom sem adta leányát néki. De én ezeket nem azért irom, hogy az Kegyelmetek akarátját ezzel meggátoljam, sem hogy az árva gyermeknek szerencsétjét elveszsem, távol légyen; hanem irtam csak az én elmémet az Kegyelmed kívánságára. Valami Kegyelmeteknek jónak tetszik, ezt cselekedje; én semmit nem ellenkezem a Kegyelmetek ebbéli akarátjával, sem Kegyelmedre azért nem neheztelek, ha neki adja is Kegyelmetek, mikoron magát megtisztíthatná az rút hírből, melyben torkig ül, az országgal deleáltathatná

articulusban inserált proscriptióját, melyet én Medgyesen celebrált első gyűlésünkben végben nem tudék vinni. Ezt ha véghez vihetné, az után avagy ezen közben én velem is elhitethetné, ez után hogy csendesen lenne dolgaiban, nem practicálna, sorsával contentus lenne, jószágát kezéhez vehetné Erdélyben, melyet tulajdon az ő nénye bír, Lónát, Kodort, két Zsukot, talám azután én is különben gondolkoznám a dologról. De így simpliciter ennél egyebet nem mondhatok, én reám méltán nem panaszkodhatik, mert ha bájott volna hozzám assecuratiómra, satisfaciált volna császárral való transactionknak, az articulusnak (Magnificus Stephanus Kendi Principem Transsylvaniae requirat debito more de statu suo), mely azt kívánja, hogy bájójön, ellenem való vétkit megismervén, megkövetvén gratiát impetráljon: eddig külön állapotja lehetett volna. De ez eddig mindenkor csak azt kereste hogy jószágát oda ki birhassa, de magát ne subiciálja az erdélyi fejedelemségnek; ez az oka, hogy jó válasza nem lehetett ez ideig. Ezeket Kegyelmed ha megüzeni, vagy írja neki, nem bánom; értse a barátom okát dolgának. Ez után is valamig be nem jó, debito more nem requirál, soha az én életemben állapotját nem consequálja Erdélyben; különben kellene a dologhoz fogni, ha a mi atyafiságunkban akarna részesülni. Ez egy dologról ezeket akarám Kegyelmednek írni. Et feliciter valeat. Ex Maros Ujvár, die 16-a Julij 1617.

Beneolus Affinis

Gabriel Bethlen.

Kegyelmed meghitt emberivel is közölje ezen irásomat ez dologról, vegye azoknak is censuráját. Én inkább javallanám Király Györgynek.

Cím: Spectabili ac Magnifico Domino Francisco Rhedei stb.

Ex autographo. Az fejedelem maga írása ez a levél.

(Miscellanea Hist. et Diplomatica. Erd. Muzeumban.)

Bethlen Gábor Zolkiewski Szaniszló lengyel fővezérnek. (Gyula-Fejérvár, 1617. augusztus első napjaiban.)

Illustris ac Magnifice Domine Amice.

Cum ad Nos legatus Illustris et Magnificae Dominationis Vestrae Generosus Adamus Duoreczkius 1. die Mensis Augusti circa vesperam aduenisset, huc mane a Nobis audientia eidem praebita literas eiusdem eo quo par fuit honore accepimus, omniaque in eisdem contenta benigne intelleximus.

Quod ad res gestas anni superioris pertinet, intelligimus ex literis eiusdem, Illustrum etiam et Magnificam Dominationem

Vestram pium nostrum Christianoque Principi dignum affectum propensionemque erga res eas vicinas singularem non ignorasse; qua in re hoc certo eidem affirmare possumus, si monitis pijsque adhortationibus nostris Dominus Dux de Korecz parere in animum sibi induxisset, facile funestus ille casus ab eodem praecaveri potuisset. Cum enim de omnibus superuenturis casibus saepius eum iam ante pio affectu ducti praemonuissimus, tantum abest ut infoelix ille nostris monitis salutaribusque consilijs acquievisset, ut eo magis se filium Martis vana quadam iactantia nominando, funestum illum sibi suisque exitum accelerarit. Qui casus, totque optimorum militum iactura, Christianique nominis hominum infoelici illo prelio in manus miserabiles hostis crudelissimi captiuitatemque deuentus, quam acerbis tristisque et nobis et omnibus Christianis fuerit, facile quivis intellexerit; cum minor etiam casus calamitosus iureque omnibus deplorandus videri possit; cum singulis prope diebus oculis ipsis in omnibus ferme Regnis Christianis propter funesta inter se dissidia miserabilis populi iacturam detrimentaue cernere licet. Qua re hostis nominis Christiani quanta laetitia gaudioque, acerbis nostro damno suoque incomparabili emolumento viso, efferatur, paucos arbitramur qui ea non intelligant.

Quoad postulata Illustris et Magn. D. Vestrae, iam antea Sua etiam Maiestas Regia haec eadem a Nobis benigne postulauerat; cuius voluntati nulla in re, quantum per Nos fieri posset, deesse uolentes, licet ante septem dies per nuncium nostrum ad Illustris et Magn. D. V. expeditum de omni rerum statu eandem certiore feceramus, tamen, ut res ipsa requirit, per hunc etiam legatum ad Nos missum et de iisdem, et quae postea occurrerant, quanto syncerius clariusque facere potuimus, de omnibus Illustris et Magn. D. V. edocuimus, quae omnia quin optima fide ab eodem Illustri et M. D. V. referantur, nihil dubitamus.

De nostro vero erga Suam Maiestatem Regiam Inclytamque Rempublicam sincero affectu voluntateque optima tantum abest ut Illustris ac Magnifica Dominatio Vestra vel minimum dubitet, ut quavis occasione oblata Nos promptissima officia nostra erga Suam Maiestatem Regiam, quam etiam erga Illustris ac Magnificas Dominationes Vestras optima vicinitatis iura demonstraturos certo sibi persuadeat. Personae autem Illustris ac M. D. Vestrae omnem amicitiam benevolentiamque nostram benigne deferentes, Eandem foeliciter diutissimeque valere exoptamus. ¹⁾

(Cancellaria Trans.)

¹⁾ Hogy ezen kelet nélkül másolt levél Zolkievski Szaniszlóhoz

Bethlen Gábor a török vezérnek. Mikeszázszai táborból 1617. aug. 3.

Tekintetes és Nagyságos vezér, nekem becsületes Uram, Isten az Nagyságod dolgait hatalmas császáruunk jó egészségében tegye jó szerencsésé, és napjait sokasítsa.

Mivel az fővezér Ő Nagysága hatalmas császáruunk nevével két levelében is parancsolta, hogy mind az lengyel dolgokra, állapotokra szorgalmazatosan vigyázzak, és a fényes Portára, ha mi bizonyost érthetek, megírom: nem hallgattam el ebbéli parancsolatjában Ő Hatalmasságának, sőt arra tartozó hűségem szerént legnagyobb gondom volt. Hogy penig piaczi hamis hírekkel ne kényszerítek az Ő Hatalmassága füleit Nagyságod által terhelnem, sok okoskodó gondolkodásim által, noha nagy költséggel, módot kerestem benne, hogy szintén lengyel királyhoz küldtem vala bizonyos emberemet. Mivelhogy az erdélyi határ az lengyel határral szintén össze érkezik, volt is sok veszekedés az lengyelek és az erdélyi oláhok között, sőt ugyan sok ezer barmokat is hajtogatták egymásnak el hat hét esztendőktől fogva: annak a veszekedésnek színe alatt szerzettem vala ezt a követtséget, mintha tovább immár én sem akarnám szenvedni az lengyelek sok kártételit; kértem mind levelem s mind követem által a királyt, parancsoljon az erdélyi határhoz közel lakó kapitányinak, mind eddig való kártételeket törvény szerint igazítsák el, a szegény népet elégítsék meg, és ez után efféle kabdosástól szüntessék meg alattok valókat; mert tovább immár el nem szenvedjük, hanem mi is gondot viselünk hatalmas császáruunk országának oltalmazására. Az követtségnek formája ez volt, de a mellett üzentem vala királynak, hogy nem jó volna Ő Felségének az kozákok latorságáért hatalmas császáruunkkal való frigyét s békeségét felbontani, gondolja meg hatalmas császáruunknak nagy hatalmát, de főképpen azt, hogy Ő Hatalmassága a lengyel birodalomnak nem vétett, most is ezeket az hadakat, kik az Nagyságos Szkender Passa lészen, nem Ő ellenek hanem a kozákok ellen indította Ő Hatalmassága, kiknek sok latorságokat, tolvajlásokat el Sőt az lengyel követek is, mivel mindenkor azzal mentették magokat hatalmas császáruunk fényes Portáján, hogy nem Ő akaratjokkal, hírekkel cselekedték azt a sok tolvajlást, és hogy nem bírának magok is azokkal az tolvaj-

1617. aug. 1. után egy két nappal volt intézve, kitetszik Bethlen Gábornak Gyula-Fehérvárról 1617. aug. 1-én Rhédei Ferenczhez intézett leveléből, melyben írja »Solkowskinak is, az fő generalisnak, főkapitánya ma be érkezik hozzám.« *Szilágyi Sándor, Bethlen Gábor politikai levelei. 89. l*

jokkal, hatalmas császáruk meg akarná látni, büntetik-é meg a lengyelek a kozákokat azért a sok tolvajlásért, avagy inkább oltalmazni akarják; melyből észében vehesse ő Hatalmassága, ki akaratjából cselekedtek a sok latorságot, hogy jövődőben azokra gondot viselhessen ő Hatalmassága, kik az békesség bontásnak okai találtatnak. Adtam tanácsul nékie, hogy találtassa meg ő Hatalmasságát követje által, büntessék meg ő magok a kozákokat, ne adjanak okot hatalmas császárral való veszekedésre: mert noha sokan vadnak, mind az által ha hatalmas császáruk megfharagítják és ellenségeknek csinálják, meglátják, mely hirtelen hamuá porrá lészen az egész Lengyelország, és akkor veszik észekben, hogy nem kellett volna azoknak az lator tolvajoknak kedvezni s pártjokat fogni, oltalmazni. Az lengyel királynak ezeket megbeszélvén az én követem, mint ha egy álomból serkent volna fel, azt beszéli, igen jó neven vette tőlem azon tanácsadásomat, és azon emberemmel együtt ő is egy emberét küldte vala hozzám, hogy ő is hatalmas császárral nem akar össze veszni, hanem a régtől fogván való békességet akarja oltalmazni; az kozákok a mit cselekedtek, nem ő akaratjából vagyon, sőt azoknak büntetésekre egy Szolkoczki nevű generalisát bizonyos számú hadakkal készítette volt; de ő neki azt vitték bizonyos hírül, hogy Szkender Passát ő Hatalmassága egyenesen Lengyelország rablására bocsátotta volna; mely hírt meghallván, az kozákok büntetésétül azért tartózkodt meg, és a maga fiát, kit a muszka királyságra nagy hadakkal készített volt, azért kellett Podolya tartományára küldeni. De értvén én általam hatalmas császár akarattját, ha az bizonyos dolog lészen, ő is kész hatalmas császárral az jó békességet megtartani; az kozákok kártétele s magok megbüntetése felől is kész jó módokkal bizonyos dolgokat végezni Szkender Passával az ő generalisa által, mivel hogy az ő országa is az tatárok rablása miatt megmondhatatlan károkat vallott. Engemet kéretett azon, hogy én kezdeném el hatalmas császáruk és ő Felsége között annak a veszekedésnek békességre való egyesülését. Akarám azért Nagyságodnak értésére adnom az oda küldött emberemnek követség viselését és onnan való válaszhozását. A dolog bizonyosan eddig abban vagyon; immár mit akarjon hatalmas császáruk, az nem én igazgatásom; valamint ő Hatalmassága parancsol, én ahoz tartom magamot. Az hadak állapotját a mi illeti, bizonyosan írhatom Nagyságodnak, hogy a király fia is eljött volt, de mostan ő magát visszahivatta az király, hanem minden hadak megnevezett Szulkóczki generalis mellett hagyattanak; volt emberem az táborokban, mezőn is látta minden seregeket; ő magok magokat hatvan ezernek mondják, de annyi közel is nincsen; mindazáltal a mint az én emberem megintézhetette őket,

bizonyosan mondja, hogy mind lovas s mind gyalog igen könnyen harminczöt ezer. Az német hadak még el nem érkeztek volt, oda hátrább voltak, de bizonyosan lészen német hadok is nyolcz ezerig való, kiket nem a német császár adott, hanem maga birodalmának egyik része Németország mellett, Prusiának híják, abbúl való nagyobb része az német hadnak, és egy sógora vagyon a királynak, Brandeburgi herczeg, nagy fejedelem, azt mondják, hogy háromezer németet bocsátott melléje. Azok az hadak mostan együtt vadnak immár Bár nevű vár mellett, Kamenyiczhez egy napi járó föld; a Neszter vizéhez hét napi járó földön voltanak akkor, mikor az én emberem onnan eljött. Az hadakat felette igen fényes és szép seregeknek dicsíri, igen fegyveres nép, magok micsodások légyenek, nem tudom. Én úgy értem, hogy ha hatalmas császáruink hadai az Neszteren által nem mennek, ők sem jönnek által, hanem csak vigyáznak országokra: de ha valamit kezd a szerdár, az után amazok is nem engedik könnyen; de én ezt Nagyságodnak nem bizonyosan írhatom, hanem csak a mint hallom; szóval nyelvvel ők azt mondják, de szíveken mi vagyon, ő magok tudják. Talám jó volna a békességet tractálni vélek, ha hatalmas császár derekason a lengyel birodalomra hadait nem akarná bocsátani, próbálnók meg. Azt kellene talám tőlök kívánni, hogy büntessék meg ő magok az kozákokat; melyet ha ugyan mostan megcselekednének és tökéletesen elhítenék, hogy ez után a kozákoknak semmi tolvajlásra való szabadságot nem engednének, azzal bizonyíthatnák meg, hogy nem ő akaratjokból lett eddig való sok háborúság. Ugy itélem, ha igaz a király beszéde, hogy talám nem adnak ők okot az háborúságra, ha hatalmas császárnak is kedve vagyon a békességhöz.

A mi pedig az magam állapotját illeti, hatalmas császár parancsolatja szerént hadaimat régen elkészítettem, ötven naptól fogva készen fentartom, vártam s várok most is csak az ő Hatalmassága kegyelmes akaratjátúl, mivel az előtt az parancsolatban vétek esett volt; mert az kupucziháktúl és az én kapihámától az Fő Vezér ő Nagysága is azt üzente, hogy hadat bocsássak Szkender Passa mellé, hatalmas császár levelében pedig az had adásrúl semmi emlékezet nincsen, hanem, hogy Jenőt adjuk meg, ha módunk lehetne benne. Így a kettő között nem tudván mihez tartani magamot, postán, ez előtt pedig 52 nappal Szkender Passának értésére adtam azon kapucziák által, kik az levelet hozták, az levélnek is mássát kezében küldtem; kértem azon, hogy sietséggel választ hozasson a fényes portárúl, melyiket kell cselekednem, tudjam mihez tartani magamot. Arra nem bízván csak a dolgot, magam szolgáját is postán küldtem az után bé, ki immár 16 naptól fogva ott ben Nagyságod előtt

lehetett, a mint magam számlálom elmenésének napját; az által minden dolgokról búségesen üzentem Nagyságodnak, de ez ideig semmi válaszem nem jöve sem Szkender Passa által, sem oda küldött szolgám által; és így csak tévelygek, nem tudom mihez tartani magamot. Mindazáltal, hogy mi miattunk valami fogyatkozás ne essék, én magam személyem szerint ez mai napon hadaimmal megindultam, és az moldovai határhoz megyek, várom az hatalmas császár parancsolatját; valamit ő Hatalmassága Nagyságod által nekem parancsol elégségest, engedelmesen ahoz akarom magamot tartani. Nagyságodat kérem szeretettel, engemet sietséggel tegyen bizonyossá, mi az hatalmas császár kegyelmes akaratja, tudjam ahoz rendelni magamot: mert az hadaknak fentartásával az ország igen pusztul; Istent hívom bizonyosságul, csak az mostani indulásunk is országostúl könnyen száz ezer tallérra telik. Isten éltesse Nagyságodat etc. Datum ex castris nostris ad Mikeszásza positus, die 3. Augusti 1617.

(Miscellanea Hist. et Diplomatica. Erd. Museum.)

Bethlen Gábor Gáspár János portai oratorának. Mikeszászai táborból aug. 3.

Generose nobis dilecte.

Kegyelmed levelét, melyet 22. irt nekünk, 16. Julij hozá meg maga szolgálja, elég lassan járt, mert 25 napra jött ide. Abbúl az írásábúl az ott ben való állapotokat értjük; a mi penig legnagyobb, Moldovában hogy magamnak is béménésemet kívánják, értem. Mely kívánságokat ha végben kelletik vinnem, bizony könnyen másfél százezer tallérbau telik országostúl: mert Isten tudja, egy rossz gyalognak egy hóra 12, 16, 18 forintot is megadnak az vármegyéken, városokon. Mindazáltal, hogy ebből is az mi igaz hűségünket megismerhesse a fényes Porta, noha tudom hogy semmi köszönet és remuneratio expensarum nostrarum soha nem leszen, et quod maius mind e mellett Magyarországra való vigyázásomért is csak nem olyan tábornok kelletik Váradnál hagyonom, a mineműt elviszek: de az egy Markó vajda tekintetiért im elmegyek magam személye szerint, és úgy megyek s oly haddal, melyhez hasonlót bizony 12 esztendőktúl fogva Erdélyben senki nem látott; csak kívántatnék az császár levele; mert a mely leveleket ir Kegyelmed, hogy Szkender Pasának küldtek a Portáról, ez óráig nem láttam abban egyet is; sem had adásról, sem magam indulásáról, sem egyébről, én csak egy ujnyi levelet sem láttam, nem tudom magamot mihez tar-

tani. Hadaimot éppen felültettem, és országunk fogy sokképpen azoknak fentartásokkal. De hogy ne legyen miattam fogyatkozás, és hogy méltán senki én reám ne panaszkodhassék, csak egy szerencsére in omnem euentum ím megindúltam ez mai napon, és isten velem lévén, okvetetlen 15. huius mensis Bereczknél leszek e végre, hogy ha parancsol ő Hatalmassága, azontúl compareálhassak. És Kegyelmetek bizonyosan megmondhatja a Vezérnek, hogy ha parancsolja hatalmas császár, elmegyek Moldovában, és az Passával szemben leszek, s ha szómat fogadja, kiváltképpen ha az lengyelekkel való békességhez kedvek vagyon, annyit és úgy tudok ő Hatalmasságának szolgálni, hogy talám sok beklerbékje sem tudna annyit abban a dologban szolgálni. Mert csak most is oly dolgoknak mentem végére, melyet ő Nagyságok sok ezer arannyal sem vihettek volna véghez. Én immár alkalmas fundamentumot is vetettem az dolognak, úgy tetszik el tudom kezdeni, és talám úgy is tudom végben vinni, mely ő Hatalmasságának nagy méltóságára, birodalmának békességére fog következni. Mert bizonyos emberemet sub praetextu quodam szintén királyhoz küldtem vala, ki oly hasznoson esett, hogy király is hozzám egy belső secretariusát expedíálta vala, kit 29. Julij expedíáltam én is innét. Milyen credentialissal jött, annak ím párvját in inclusis küldtem. Úgy tetszik, az békességhez kedvek lészen; ha penig azt nem akarja ő Hatalmassága, az hadakozásra is kisen vadnak, a mint a táborról jött emberem mondja: mert vadnak ad minus lengyelek 35 ezeren, német nyolcz ezer. Szolkóczkihoz is minemű praetextussal küldtem volt, ím az ő levelét in specie küldtem bé. Minden hadokat megjárattam, mezon is látta a seregeket, bizony valóban nagy had; keresztyént én együtt soha 42 ezeret nem láttam, az igen fegyveres had penig. Szkender Passának is vagyon azért talám 4 ezer embere, az havasalföldinek másfél ezer, mert ott is az országot immár szintén semmivé tette, az boérokban sokau elfutottak, kiket meg akart öletni, ide is jöttek 12-en, Poharnik Lupul, Ivon Zulcsér és többek, mostan én táplálom szegényeket; az moldovai vajda is lészen 4 ezeren talám, de az valóban neutralis; minden hadak, az míg a Passa az Dunán az mult hétfűig által nem jött, Szmil aránt volt; várná ha valaki menne hozzá; azok bizony a lengyel hadat meg nem verik. Minemű levelet irattam a Vezérnek, párvját Kegyelmednek küldtem, abból mindeneket megérthet, mert az tractatus eddig bizonyosan úgy vagyon. Ha mi akaratja ő Nagyságának az vezérnek, engemet idején tudósítson. Most adom tanácsúl, ha derekason az lengyel birodalom ellen nem akarnak hadakozni, méltán békéljenek meg: mert bizonyos dolog, hogy az egész keresztyénség megsegíti az lengyelt, az egész világon minden fejedelmeket eljáratott, maga országában

is minden rendnek sub amissione capitis et honoris generalis insurrectiót publicáltatott, mely száz esztendőtől fogva nem volt, azt mondják. Mindazáltal én bizonyosan úgy értem, hogy mind addig silentiumban lesznek vigyázzván, valamig a török által nem kezd az Neszteren költözni: de ha valamit kezdenek moliálni, azontúl derekason minden hadak confluálnak, és coniunctis viribus resistálnak, sőt nagyobbat akarnak moliálni. De én tanácsot nem akarok adni, tartozó hűségem szerint én a minemű titkos dolgoknak végére mehettem, azokat ő Nagyságának megírtam; csak hogy az levelet az kivel fordittatják, meghagyják neki, ne vigye ki a piacra, mint Zolfikár hogy Bethlen Istvántól béküldött legnagyobb secretumot 15 aranyért éppen az egész secreta legatiót az német követnek vitte, melyet Erdélyi István sem tudott. Ha az mi hadakozásunkat kívánják, a mint Bornemisza Lászlótól is megírtam, üzentem, az ország adájának egynéhány esztendőig való megengedéséről küldjenek levelet: mert kettő soha nem lehet. Ihon immár én personaliter indultam, megvállik micsoda hálája lészen ilyen hűségemnek is. Örömet elvárnám immár Markó vajdát Moldovában s akar másutt. Kegyelmetek a Vezérnek mindeneket igen serio proponáljanak, állassa hűséges, hasznos, de számtalan költséggel való szolgálatunkat, ne tartson úgy mint egy oláh vajdát, mert nem érdemeljük, nem is viselhetjük sokáig etc. Vegyen mindenekről sietséggel választ, oda bocsátott postánkat bocsássa hamar vissza. Bornemisza is jöjön meg immár, ne késsék. Kegyelmed vigyázzon szorgalmatosan az mi dolgainkra és gonosz akaróinkra, minket értessen gyakorta való hirekkel; felette igen búsulunk azon, hogy ilyen ritkán látjuk az Kegyelmed leveleit. Mi az mi levelünkre választ várunk: de ha ez idő alatt érkezik császár levele, az ő Hatalmassága parancsolatjához tartjuk magunkot; ha írják, azontúl indulunk által, egy nap Moldovában mehetünk Bereczkrül. Minden állapotoknak igyekezzék bizonyosan végére menni Kegyelmed, és minket tudósítson. Bene valeat. Ex castris ad Mikeszásza positis 3-a Augusti 1617.

G. Bethlen.

Czím: Generoso Joanni Gaspár de Zöverd, in fulgidissima Invictissimi Turcarum Imperatoris Porta Continuo Oratori nostro, Fideli nobis sincere dilecto.

Ex Autographo. A fejedelemnek maga keze írása.

(Miscellanea. Hist. et Diplom. Erd. Museum.)

Zolkiewski Szaniszló lengyel főczér Bethlen Gábornak. A Neszter melletti táborból. 1617. sept. 24.

Illustrissime Princeps Domine clementissime. Praemissa officiorum et seruitiorum nostrorum paratissima commendatione.

Binas accepi ab Illustrissima Celsitudine Vestra literas, priores heri vespere reddidit mihi Generosus Dominus Nicolaus Szekely internuncius Cels. Vestrae, alteras sero admodum nocte praeterita altulit Generosus Otthrquinenki Interpres Maiestatis Regiae. Ad utrasque sine mora visum est hac epistola Cels. Vestrae respondere. Quod Cels. Vestra tractationi pacis iuter me et Illustrissimum Zkender Passam compositae auctoritatem suam accomodauit, gratias ago Cels. Vestrae. Satis clare elucescit Cels. Vestrae studium bene merendi erga Sacr. Regiam Maiestatem Dominum meum clementissimum et Rempublicam Regni huius Poloniae. Non dubitet Cels. Vestra, quod illustribus documentis Sacrae Regiae Maiestatis grati animi propensionem quauis occasione Cels. Vestra cognoscet. Quod attinet tabulas pacis in forma conceptas nostra lingua cum subscriptione manuum et impressione sigillorum ad Illustrissimum Zkender Passam, non erat quidem moris, ut Turcica lingua a nobis scriberentur, sed quod ita visum sit Celsitudini Vestrae, auctoritati Cels. Vestrae cedendum existimaui; describuntur iam istae tabulae Turcico idiomate, cras mane transmittentur ad Illustrissimum Zkender Passam. Tubicinum praesertim excellentiorum maxima pars profecta est cum exercitu Serenissimi Principis Vladislai in Moscouiam; sunt et in nostris castris, sed quod exercitus non dimitatur, retinentur a Dominis Rothmagistris: attamen dabo operam quoad eius fieri poterit, ut aliqui seruitijs Cels. Vestrae se addicant. Quod attinet ea, quae oretenus Generosus D. Nicolaus Szekely nomine Cels. Vestrae ad me retulit, ex eodem Cels. Vestra intelliget. Cum his Cels. Vestram quam diutissime bene valere cupio. Datum in Castris ad Nestrum, die 24. Septembris Anno 1617.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

Paratissimus amicus et obsequentissimus
Seruitor Stanislaus Zolkiewski, Palatinus
Kiouiensis, Exercituum Regni Poloniae,
necnon Barenis, Kamionacensis, Kalu-
siensis etc. Praefectus.

Cím: Illustrissimo Principi ac Domino D. Gabrieli Bethlen Principi Transyluaniae, Comiti Siculorum, Domino Amico et Vicino obseruandissimo.

(Miscellanea Hist. et Diplomatica. *Erd. Museum.*)

*Bethlen Gábor Pázmány Péter esztergomi érseknek. Gyula-Fejérvár 1617.
oct. 23.*

Petro Pazman.

Illustrissime ac Reuerendissime Domine nobis obseruandissime. Salute et seruitiorum addictissima commendatione praemissa.

Ab Illustri ac Magnifico Domino Sigismundo Forgacz de Gyemes etc. per seruitorem peculiarem transmissae sunt ad Nos binae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis literae Pragae quarta die Septembris exaratae, quarum alterae Nobis alterae Statibus et Ordinibus Regni nostri directae sunt; iuxta quas cum nullam vel Vestrae Illustrissimae ac Rev. Dominationis vel alterius cuiuspiam, qui proximae transactionis Tyrnauensis arcanorum conscius esset, explanationem vidissemus, equidem tacita nos subire coepit consideratio, imo res ipsa palam ostendere visa est, cum differentiarum eiusmodi ac controuersiarum, et quae in corpore istaram literarum habentur, beneficio posterioris reconciliationis finis fuerit impositus, hanc Suae Maiestatis scriptionem non alio quoquo pertinere debere, quam quod antea per fidelem nostrum Magnificum Simonem Pechyum relatum fuerat ad illa Turcarum literarum obiecta, quibus omne ius suum ex Transsylvania Sacratissimam Caes. Regiamque Maiestatem exemisse, nec abalienationem Lippae aut Jeneo contra pacta cum Sacr. Maiestate inita fore magno supercilio iactitant, iisque maxime argumentis, non contenti Lippae rehabilitatione, Jeneo etiam quotidie urgent, talibus, inquam, eorum obiectis pro reali testimonio hanc Suae Maiestatis exarationem in promptu habere-mus illis apponendam. Quod ut prudentissime consultissimeque deliberatum fuisse arbitramur, ita nunc prosperrima occasione hasce literas Nobis allatas (cum post triduum praecipuum Sultanj Czauzium ad nos legatum excepturi sumus) gaudemus. Verum enimvero cum absque consociorum aliquorum hominum directione tales ad manus nostras literae peruenerint, ni error in tam arduis a Nobis causari possit, nequaquam praetermittere volumus, quin de verbo ad verbum paria earundem hijs nostris includentes, quamprimum censuram ac iudicium Vestrae Illustrissimae ac Reuerendissimae Dominationis requireremus, quem in usum huiusmodi literae acceptandae, et utrum ad tuendas foederis Turcici rationes, aut eius violentias, testimonio earum suo loco et tempore Nobis uti integrum foret, euidenter ostenderet. Quod ut pro sua erga publicam pacem synceritate haud grauatim et absque mora efficere dignetur, rogamus. Interea de foelici Polonicae pacificationis successu, et quod ad diem 11. Nouem-

bris Conuentui Caroliensi praefixum Commissarios nostros able-garemus, iam dudum literas nostras Vestram Illustrissimam ac Reuerendissimam Dominationem accepiisse non dubitamus. Hijs eandem foeliciter valere ex animo desideramus. Datum Albae Juliae die 23. Octobris, Anno Dominj 1617.

(Cancellaria Trans.)

*Bethen Gábor Gáspár János portai oratornak. Szamos-Ujvár, 1617.
nov 22.*

*Fejedelem Bethlen Gábor konstantinápolyi kapitihájának
Gáspár Jánosnak irt levele, melyet maga kezivel irt.*

Generose nobis dilecte.

Immár az csauszokat szintén indítani akarván azonban érkezék a brassai posta leveleitekkel, melyből értvén magunkhoz való kimondhatatlan nagy kedvetlenségét és haragját az kaimekámnek, nem keveset búsulunk rajta: de mivel okot semmire nem adtunk, Isten és a mi igazságunk ettől is megment. És magunkat méltán bűnösnek vallhatjuk, s hogy kapczafótnak tart bennünket, semmivel meg nem különbösít az oláh vajdáktól, s több sok illetlen gyalázatokkal illet, méltan szenvedjük: mert ugyanis hazánk szabadsága és régi törvénye ellen nem kellett volna harmadik ország határáig hadra mennünk, mert nem tartoztunk véle. De ezt egy részént az Kegyelmed sok persvasióinak tulajdoníthatjuk, mivel minden leveledben azt írod vala, hogy úgy látod jobbnak a dolgot, és sok magok ígiretekhez képest úgy remélhetni minden postulatumokra való kívánatos választ. Én is annak híven, két dologért próbáltam és vím végben ezt a szokatlan szolgálatot: egyikért, hogy hazámuak kedvet és nagyobb securitást nyerhessek; másikért, Markó Uram promotiójának reménségiért: de mit nyertünk véle, im az euentusok megmutatják. Mely bizony elég keserves, hogy tökéletes hűségünk mellett ilyen méltatlan indignatiót szenvedünk; de nincs mit tennünk róla; ezt is megpróbáltuk, és nem máson hanem magunkon tanulunk, mely elég boldogtalan. De vegyen reá másszor az hadra való menésre, és hogy azt mondja, hogy tartozom véle, próbálja meg ez után. Most erről többet nem írok, hanem térek a dologra; és mivel temporari est cedendum, Kegyelmednek is szükség azt követni pro statu moderno. Mivel penig ily igen nagy furorral vagyon az Passa, lehetetlennek ítélem, hogy nem más informatiójából, avagy valamely alánk vermet ásó latornak persvasiójából ne cselekedné: mert semmi igaz oka ennek nincsen, egy punctnyi dologban ellenek nem vétettünk, sőt szabadságunk ellen erőnk felett is oly igaz hűséggel szolgáltunk nekik, melynél

soha igazabban nem lehetett; kiért az magad sokszori írásid szerént nem ilyen nagy gyalázatos szókkal való illeteket, hanem valami igen nagy remuneratiót vártunk érdemes szolgálatunkra nézve. Hogy pedig azt hányta, hogy mi embertelenül irattunk levelet neki, mi soha úgy nem irtunk, hanem mindenkor úgy irtunk, mint hatalmas császárnak oly méltóságban helyheztetett igazgató gondviselőjének. Nem vagyunk oly magunk elfelejtett emberek, hogy az embereknek érdemlett méltóságok felül gondolkodni nem tudnánk; nem is emlékezünk csak egy levelünkre is, kiknek páriáit Kegyelmed kezében nem küldtük volna; Bornemisza Lászlótól is az mely leveleket küldtünk, azoknak páriáit vitte; az után a brassai postátul melyet küldtünk, mi úgy tudjuk, hogy annak a párját is elküldtük, azután az magad szolgáljátul küldtünk levelet, melyet az két kapuczihával együtt vitt, azokat magad keziben vitte, tudjuk; az után mi a Portára senki-nek levelet nem irtunk s nem küldtünk, hanem Rhédei Páltól. De mi csak egy embertelen levelet sem irattunk, küldtünk, hanem mindenkor sollicitáltuk csak a választ: mivel soha egy levelekben is egy tökéletes dolgot nem demandáltak, hanem hol Jenő megadását, hol hadra való segítségküldést, hol adó adását; és így nem tudván melyiket kellessék cselekedni, azt akartam megtudni, melyiket cselekedjem és mihez tartsam magamat a sokféle parancsolat között, de nekem soha választ nem akarának iratni. Melyet mikor három holnapig várván látám hogy semmi válaszsom nem jő, azonban pedig értvén bizonyosan az lengyelek derekas hadait, és király fiának is Podolyában való érkezését, ellenben Szkender Passának igen kevés hadát tudván, mert mindeniknek hadokat keresztül kosúl járattam, láttam és érttettem bizonyosan, hogy az lengyel nem jó szándékban, hanem csak szép szókkal való levelek írásával azért tartja Szkender Passát Szulóczi, hogy megtréfálhassa, sokat gondolkoztam magamban, mit cselekedjem. Mert bizonyos válaszsom nem jövéen az Portátul, gondoltam azt, hogy ha hadat küldök, magam nélkül el sem mennek szabadságok ellen; magamnak pedig soha csak egy levelekben sem parancsolták hadra menésemet, melyet ha tagadnak, minden leveleket, valamelyeket in anno praesenti küldenek, Isten velem lévén, fő követemtül Kamuthi Farkas Uramtúl in specie béküldöm és szemekre hányatom; hiszem, akkor elhiszik; valamely leveleket pedig én is oda béküldtem, azoknak is paríá-jokat öszveszedetem és béküldöm; ha én méltósága ellen irtam, piruljon az orczám; akkor az diván ülő vezérek, Kazi Asskerek előtt hozassa elő minden leveleimet, azt kívánd. De talám az ki fordította, az tett vétket az fordításban, mely csak egy szóban is könnyen megtörténhetik. Látván azért, hogy az idő múlton múlik, válaszsom nem jő, féltvén császár hadát valami szerencsétlenség-

túl kevesen létek miatt, gondolván azt is, hogy ne talám csak azért nem akarja resolválni magát az kaimekám, hogy amott a dolog nálam nélkül mehesse utcumque, azaz akár jól akár rosszúl végben, és azután én rajtam calumniáskodhassék, belém veszhessen, azt vetvén okúl, hogy császár parancsolatjának nem engedtem, noha semmi válaszmom nem jött, így azért sokat discurrálván magamban, azt gondolám rajta, az magad írásra nézve is, hogy magam ha elmegyek szép hadakkal, és mostani szükségében császárnak parancsolat nélkül szolgálhatok, azzal én igen nagy gratiát nyerhetek mind magamnak s mind az országnak, és Markó vajdát is promoveáltatom, noha szabadságom ellen lészen, mindazonáltal, mivel nem viadalra hanem békesség szerzésre való hadküldésünket parancsolták, azzal a praetextussal ha magam megyek el, nem vesztsem hazám szabadságát is el, és gratiát is nagyot kaphatok. Ilyen praetextussal azért magam mentem el, és bizony nem keveset fáradtam, szolgáltam, sőt oly argumentumokkal obviáltam, számtalan ratiókkal élvén mind királynál ő Felségénél, hadainak visszafordítása felől, s mind az generalisnál, melyeket ha le akarnék írni, az üdöböl fogynék hamarább ki az dolognak sietsége miatt. De az dolognak eventusa elég bizonyosság az én igaz hasznos szolgálatomra, mely ez: bizonyos, hogy az király fia maga személyében Podolyában az Neszterhez nem messze 40 ezered magával érkezett vala, Szolkóczki előtte három napi járó földön 70 ezeren, azon kívül az latorkodó kozákok 30 vagy 40 ezeren a vizen; kik ha dolgokban elő akartak volna menni, igen könnyen az két oláh provinciát, az Dunán innen lévő egynéhány török várakkal együtt ez elmúlt nyáron, őszen eddig occupálhatták volna; senki arról ne is gondolkodják, hogy az török had az Dunán csak által is jött volna, se tatár. De ezt én obtineáltam sok tanácsadásommal, hogy annak a szándéknak békét hagyjanak, mert a császár velek való frigyét nem akarja felbontani, hanem az kozákok insolentiaját akarja megszüntetni; elkezdhetik, de nem vihetik véghez, jól meggondolják császár hatalmát, kivel soha ez ideig egy s két koronás király sem tött fel, s ha elkezdték is, markokba szakadt; sok több ratiókkal is. Mert ő velek azt hitették volt el plenarie, hogy országokat akarja Szkender által invadálni császár; másikat megint az tatárok sokszori rablását unták volt el, és ők is derekas dolgot akartak indítani: de azt én hagyattam el vélek sok okoskodással. És ennek bizonyossága ez, hogy az derék haddal király fia vissza ment, maradott csak az tractatusra a generalis. Ezek azért így lévén, ítélje meg Isten és minden igaz lelkiismeretű ember, vagyon-e én nékem vétkem valamiben, avagy nincsen; és ha én választ vártam volna, melyet Bornemiszával együtt Ibrahim csausztól küldött Moldovában

való menetelem felül, melylyel immár házamnál Fejérvárt talál-
tak, az ki vétke lett volna, enyém-é, a kinek öt holnapra jó vála-
sza, vagy azé, a kin ilyen nagy dolgok elmúlnak? És ha el nem
mentem volna, mostan mit nem mivelne? holott elmentem és
minden szolgálatban jelen voltam, még is így gyaláz, szidalmaz,
én nem tudom mit nem cselekeszik, kiért fizessen meg Isten neki.

Igy lévén azért a dolog, és noha oly ártatlanok vagyunk
mint az bárányok, de hogy ennek az furornak végére mehessetek,
omnem lapidem mouendo, azaz minden okoskodásokkal azon
legyetek, honnét s kitől vagyon ennek eredeti; melyet ha meg-
érthettek, azon legyetek, hogy igazságunkat állatván igaz ratiók-
kal mindeneket refutáljatok, az Vezérnek kihája által insinuál-
játok, ő Nagysága vegye az mi hasznos szolgálatunkat, valami
rosz ember csácsozását ne vegye elő, ha szintén volna is valami
oly; gondolja meg ő Nagysága, hogy Erdély országa akármely
embernél is egynél többet tud szolgálni ő Nagyságának én velem
együtt. Lám az mi szolgálatunkban semmi véték, fogyzatkozás
nem volt; ha penig levél írásomon indult meg, kívánd elő min-
den leveleimet, és az maga kihája hívasson oly igaz magyarul s
deákül tudó törököt, a ki ott a te praesentiádban olvassa, és
magyarázza, fordítsa igazán meg; és ha méltósága ellen való
dolgot irattam, piruljunk az után méltán; ha penig az fordítás-
ban esett véték, azt ne nekünk hanem annak tribuálja, és reánk
méltatlan ne haragudjék, mert szánt szándékkal ő Nagyságának
semmiben nem akarnék véteni. Ha penig valaki fejedelemségem
ellen practicál ott ben, és azt megtudhatod bizonyoson, hogy cor-
rumpáltatott az vezér, minden félelemnek békét hagyj, és bémenj
eleiben, s megmondd, hogy ő Nagysága Erdély országot szabad-
ságában tartsa meg, ne igyekezzék az ellen valamely magátul
felindult embert nyakunkra küldeni, mert szabadsága mellett
Erdély országa, bizonyoson elhiggye, hogy kész mind egy lábíg
meghalni. Igérd szolgálatunkat néki és jelentsd meg, hogy fő
követemet rövid nap béküldöm és ő Nagyságának méltóságához
illendőképpen akarom kedvét keresni; ne vesse el jó akarattal
való szolgálatomat, a kinek ország lévén kezében, meggondol-
hatja, hogy többet szolgálhat annál, a kinek semmi nincsen kezé-
ben, hanem azt igéri neki, melyet sok ezer ember halálával sem
fogna véghez vihetni, ha elkezdené is. Ha jóakarónkká csinál-
hatod uram, lássad, minden úton próbáld meg, az kihájának
illendőképpen ígervén vagy ajándékot, vagy summát, de úgy, ha
valóságos hasznát bizonyoson vehetjük. Ha penig semmit ott
nem effectuálhattok, Gürcsi Mehmet Passára menj igen titkon,
és Ibrahim csauz avagy Zöldfikár által tolmácsoltatván tégy
igen nagy querelát ott, mindeneket számlálj elejében, mi mint
szolgáltunk és az Vezér még is mint igyekezik gyalázatos vesze-

delmünkre; kérni kell igen, legyen ő Nagysága édes atyánk, vegye fel dolgunkat s gondunkat, oltalmazzon igazságunkban hatalmas császárnál, kiváltképpen ha ellenünk valaki a fejedelemséget kívánná, azt add igen eleiben, illendő-é csak gondolkodni is arról, hogy Erdély országot Szultán Szulimántól adatatott szép szabadságában valamely vezére ő Hatalmasságának megháboríthassa, kiváltképpen ilyen állapotban, a mikor oly szolgálatokat cselekedett az ország, melyhez hasonlót soha senki nem, említse akkor Lippa alatt való sok vérhullások által teljesített szolgálatot, Moldovában való menetelt, és mindent elő forgass. Ezeket pedig ki cselekedte több én nálamnál, ki volt oly fejedelme az országnak, a ki ezt cselekedte volna ha nem ím én? és ha még is én reám akarnak valakit küldeni szabadságunk ellen, lássa meg akarki, igazság-é, nem-é? De ha küldenek is, elhiggye ő Nagysága, hogy bizony mind egy lábbig készek inkább meghalni, hogy sem mint szabadságunk ellen valakit uralni, avagy oly dolgot próbálnak, melyet nem is gondoltak volna. Hogy azért hűségekben megmaradjanak, utolsó veszedelemre ne jussanak, ő Nagyságát kérjük, hatalmas császárnak adja eleiben, mutassa kegyelmességét hozzánk, legyen jutalma igaz szolgálatunknak, tartson meg szabadságunkban; melyet ha ő Nagysága végben viszen, mi is országostól öt ezer forintot küldünk mostan beküldendő követünktől, és ez után is ő Nagyságának esztendőnként illendőképben akarunk kedveskedni. De ezt úgy ígérd uram csak, hogy ha igen bizonyosan megérted valakinek országunk ellen való practicálását, különben ne: mert ha ez az Vezér csak levél írásunkért avagy egyéb aprólék dologért furiálódik, azzal mi is kevesebbet gondolunk. Ha pedig igen súlyosan lenne a dolog, a Keslar Agával is közöld a dolgot, ígervén annak is öt ezer forintokig: de minden dolognak, Istenért kérlek uram, valóban bizonyosan végére menj, és ha minek kell lenni, módjával menj az ígéretekre; imilyen amolyan lágy beszédnek, fenyegetésnek, piaczi hírnék ne higgy: mert ha semmi fundamentumát ellenünk való magyar practicának sem látom sem hallom sehunét, ratiója sincsen; de, a mint szokták mondani, semmi nincs lehetetlen. Így vakmerőképpen mi sem akarunk akarmit is lehetetlennek mondani, és azért írjuk ezt, hogy ha történet szerint ilyen ellenünk való dolog találkozónék, igen vigyázz, sérénkedjél minden dolgoknak titkoknak végére menni, és a minek mint kell obviálni. Azért vagy ott ben mi képünkben szemünk, fülünk, száunk, hogy az dologhoz accommodáld mindenekből magadat. Markó Uram dolgát ha Szkender Passa nem promoveálja, ha így minden fogadása hiában való lészen, s úgy immár reménségében fog teljességgel frustráltatni, és úgy mit kellessék cselekedni, álljon az maga akaratójában; mert én valamit tudtam,

érette megpróbáltam, de ha a szerencse nem szolgált ő Kegyelmenek, Istenünkön erővel nem vehetünk semmit. Ezt a leveletem ő Kegyelmével communicáld uram, és ha kívántatik, Gürcsihez ő is elmenjen estve veled együtt, s ha Rhédei Pált ott ben éri ez az én levelem, vele együtt cselekedjél mindeneket. Német császárhoz mennek az ország követi, azért mentül szebb jakupot találni, kettőt vegyetek, igen igen szépen legyenek; im harminczkét két aranyat küldtünk egyre, de igen igen megválogasd uram; iskárlátbúl csináltak legyenek, és minden czifrái sinórosok, egy szóval megmondva, igen-igen szépek legyenek, császárhoz küldendő lovakra illendő jakupok legyenek. Annak felette két szkofium czafragot, melynek egyikére 150 magyar forintot küldtem, a kettőre 300 forintot; azok ne amaz hosszú czafragok, hanem a kit abajnak hínak olyak legyenek, de igen szépek legyenek. Valami száz türkészt is végy uram szépeket, mentül ujabbakat. Az fő követet mostan kiszítem, vezéreknek való ajándékokért Bécsben küldtem; császárnak két gyertyatartót, annál is nagyobbakat akarok csináltatni, ha ezüstnek szerét tehetem, kiket az előtt küldtem volt; mihelt elkészülnek, mindjárt a követet elküldöm Passának is egy szép bársonyos szekeret, jó lovakkal, háموkkal együtt, az Kezlar Agának két ezer arany forintot, ha jóakarónk lészen. De nekem mindenekrül igen hamar igen bizonyos választ irjon Kegyelmed Gyárfástúl; ott ben, ha lehet, egy hétnél tovább ne késleld. Ibrahim csauzt keresd erdélyi tolmácsnak. Az vezéreknek szőlő leveleket magad vidd meg mindeniknek, és azon légy, hogy fordíttasd magad szállásán meg őket; császárnak szőlő leveletem magad add bé az Kezlar Aga által, az Vezérnek ne add, mert bé nem adja. Magyarúl is vagy on törökül is azon formán; ha aránzod, add a magyar levelet a Vezérnek, a törökül irottat a Kezlar Aga által add bé, de mindenre az ott ben való állapot tanítson. Bene valeas. Ex Szamos-Ujvár, die 22. 9-bris Anno Domini 1617.

G. Bethlen.

Tengeren túl való állapotoknak igyekezzél igazán végére menni és nekem mindeneket megírni.

(Miscellanea Hist. et Diplomatica Erd. Muzeum.)

Bethlen Gábor Frdrík pfalzi fejedelemnek. Gyula-Fejérvár, 1618. jan. 23.

Serenissime Princeps Domine mihi obseruandissime.

Etsi tam Vestrae Serenitatis ad meas literas quam meae ad eiusdem responsiones cum redditione earundem pene anniuersariae reperiantur: tamen cum ab vtraque parte literarum

raritatis et tarditatis excusatio in promptu habeatur, causa communis et animorum Christianus candor ambas ad ardorem potius charitatis officiorum quam tepidam aliquam remissionem merito prouocabunt. Quem cum in literis Vestrae Serenitatis solis instar radiorum resplendescere animaduertam, tam benignum propensumque ipsius affectum et fauorem non possum miris modis non exosculari. Tranquilitati et florentissimo rerum Vestrae Serenitatis statui vehementer gratulor, Deumque ex animo precor, hanc super Vestram Serenitatem suaeque omnia vberem gratiam cum ulteriori incremento faciat seruetque perennem, ac simul nouum etiam hunc annum eidem concedat quam auspicatissimum. Quantum ad res nostras attinet, Deo sit in aeternum gloria, nunc tranquiliore aura feruntur; difficultates, quae in priore cum Imperatoria Maestate transactione studiisque inquietorum emergerant, complanatae sunt, et quasi meliore modo roboratae; cui in praesenti regni Hungariae Diaeta assensus etiam Statuum et Ordinum accedere ac omnino in ordinem publicorum decretorum redigi debebit. Ad quorum omnium ratificationem solennes legatos ad Suam Maestatem et Comitiam Regni Hungariae expeditos habeo. In vicina Hungaria nonnullis iam locis persecutionem religionis orthodoxae, templorum ademptionem, clericorum surrogationem, scio apud Vestram Serenitatem noua non esse. Ego etiam similibus de rebus identidem sollicitor; sua cuique crux et afflictio stare debet, et secundum eam salutaris militia semper praesens. Quod autem reliquum est, me Vestrae Serenitatis dilectioni et amori in Christo plena semper fiducia voueo et consecro. Seruet Deus Vestram Serenitatem diu florentem ac foelicem. Datum in Ciuitate mea Alba Julia, die 23. Januarij Anno Domini 1618.

Eiusdem Serenitatis Vestrae

Seruiitor addictissimus
G. B.

Czm: Srenissimo Principi Domino Friderico Dei gratia Comiti Palatino Rheni, Sacri Romani Imperij Archidapifero, et Electori Duci Bauariae, Domino mihi obseruandissimo.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Paraeus Jánosnak. Gyula-Fejérvár, 1618. jan. 23.

Domino Paraeo etc.

Reuerendissime Domine nobis obseruandissime charissimeque.

Maturae admodum sapientiae et solidae grauitatis Vestrae Reuerendissimae Dominationis literas magno cum gaudio legi-

mus. Vitae eius incolumitati, rerumque, quibus maxima nominis claritate floret atque fruitur, prosperitati ex animo gratulamur. Quam vero in literis sollicitudinem de orthodoxae religionis conseruatione et propagatione contra insultus Antichristi et organorum eiusdem tenere in hac labescentis mundi senecta videtur, facit quidem maxime ex officio, id oneris et muneris, dum has vitae transitoriae exuias gerimus, nobis ac bonis omnibus esse commune, libenter admittimus.

Sed ut in tam arduo acerrimoque pro magnitudine hostis certamine quanto debiliores vires nostras et intentiones agnoscimus, tanto firmiore fidei zelo nos consolari rectum est. Deum omnis aeternitatis, qui vniuersam mundi istius speciosissimi molem cum omni splendore et exercitiis in maxima puritate et innocentia nonnisi ad gloriam nominis sui creauerat, utut Satanae insidijs ac mortalium prauitate miris modis confusus et deprauatus reperiatur, ipsum tamen et nunc et futuris seculis in magnis aequae ac paruulis eam gloriae nominis sui rationem habuisse, et habiturum semper, ut tandem idolis falsisque dogmatibus omnibus tota hac mundi machina expurgatis et explosis, gloriosam ipsius creationem pristinae puritati et synceritati omnino restituat; ouile suum, Sacro Sanctam Ecclesiam, ab omnibus inquinamentis per bonum illum pastorem purget, et non secus ac virginem castam sibi desponsando aeterna felicitate condecoret. Ad cuius tam immensae gloriosaeque beatitudinis perfectionem si vel exiguis laboribus et minimis occasionibus participari possumus, merito nos beatos et participes beatitudinis illius credimus.

Caeterum cum de singulari erga Reuerendissimam V. D. affectione et charitate nostra ullum dubium ullumque naeuum in animo eiusdem versari existimemus, prolixa eius commendatione non indigemus; tantum volumus et optamus, ut nostri memoria inter labores lucubrationesque eius secundum oblatam stipulationem ne excidat, ac interim nostro amore et officijs plena semper fiducia uti non praetermittat. Denique alumnorum alterum Nobilem Casparem Boyti diutius adhuc sua studia illic tractare in animis habemus; de promotione recentis alicuius vbi dispositionem mentis nostrae explicabimus, Vestrae Reuerendissimae Dominationi quam diligentissime commendatum una cum Caspare Boyti cupiemus. Praeterea quos alios etiam Saxonicae nationis ex regno nostro Transsylvaniae eodem profectos, hactenus, ut audimus, in articulis religionis forte in suspitione habitos, uti ab alijs nobis commendati sunt, Vestrae Reu. Dominationi de nota syncerioris ac orthodoxae religionis commendamus. His Vestram Reu. Dominationem foeliciter

valere exoptantes. Datum Albae Juliae die 23. Januarij Anno Domini 1618.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Bojthi Gáspár és Szilvási Márton heidelbergi tanulóknak.
Gy.-Fejérvár, 1618. jan. 27.

Gabriel Bethlen Dei gratia Princeps Transsylvaniae, par-
tium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes etc.

Nobiles Juvenes fideles Nobis syncere dilecti. Salutem et
favorem nostrum. Literas vestras 10. die Mensis Octobris pro-
xime praeteriti ex inclyta Heydelbergensi Academia datas be-
nigne accepimus; ex quibus iter Vestrum prospere confectum
studiorumque vestrorum optatos progressus clementer intelli-
gimus. Qua in re, ut eo magis sedulo incumbere tempusque
maiori cum studiorum fructu commode transigere possitis, ne-
que rerum suptuumque necessitas vos ab hac retardet, benigne
diligenterque curauimus, centumque aureos Reuerendo Joanni
Keserűj Concionatori nostro numerari mandauimus, qui eos
occasione quorundam Juuenum Varadino studiorum causa eo
proficiscentium uobis quamprimum transmissurus est. Quam-
obrem vos quanto maiore cum diligentia aequum est id curare,
omnique conatu in eam rem incumbere, ut benignitati nostrae-
que de vobis conceptae opinionj respondere valeatis, studiaque
vestra ita instituatis, ut nos non inutiles sumptus in uos fecisse
omnibus palam faciatis, patriae demum gentique vestrae cum
fructu prodesse possitis.

Tuam vero Caspar Boythi Panegyrim nobis transmissam
ea qua par est benignitate suscepimus; teque hac de re praemo-
nendum duximus, vt si tibi in animum ulterius disciplinis vacare
studiaque altius promouere induxeris, pro quatuor annis Nos
tibi sumptus suppedituros fore. Volumus igitur, ut Heydelberga
Patauium spatio unius vel medij anni te transferas, indeque
Iutetiam Parisiorum profectus medium annum ibi maneat, et
demum inde digressus ad nos peregrinando redeas. Ut itaque
voluntatis tuae de hac re Nos quamprimum certiores reddas,
mandamus. Quo magis autem animum nostrum in hac re intelli-
gas, illud Nos velle tibi persuadeas, ut non in Theologicis tan-
tum sed in Philosophicis etiam studiorum tuorum fundamenta
diligenter instituas, ut quando ad Nos redire tibi contigerit,
tam in Ecclesia Dei quam etiam in secularibus negotijs externa-
que politia opera tua, si qua in re voluerimus, uti possimus,
Nobisque et genti patriaeque tuae non inutilem te fore animad-
uertamus.

Vobis igitur omnem benignitatem clementiamque nostram deferentes vos bene valere exoptamus. Datum Albae Juliae die 27. Januarij Anno Domini 1618.

Czím : Nobilibus Juuenibus Caspari Boythy er Martino Sziluassij in Inclyta Heidelbergensi Academia honestis studijs operam nauantibus etc. fidelibus nobis sincere dilectis.

(Cancellaria Trans.)

Báró Losenstein Farkas Zsigmond Bethlen Gábornak. Bács. 1618. jun. 30.

Excellentissime et Illustrissime Princeps Domine obseruandissime.

Retulit mihi Sacr. Caesareae Regiaeque Maiestatis Sartor aulicus Jacobus Kayati alias Rosnaji se haereditatis cuiusdam in Transsylvania consequendae causa profectionem eo necessariam habere; quam ut maiore securitate atque feliciore successu conficere posset, summopere me rogauit, quod Ill. Vestram Celsitudinem maiorem in modum officiosissimeque rogem, ut pro sua in me solita et antiqua beneuolentia, cuius non sine gaudio saepe recordor, praefatum Kayati non tantum in conficiendis et maturandis proprijs rebus clementer promouere, uerum etiam permittere dignetur, et suorum ministrorum fide atque opera tantum gratiae mihi exhibere uelit, quo saepe dictus Kaijati sex bonos et formosos equos in usum meum pro curru aequo et tolerabili pretio ijs in locis coemere adque me secure adducere possit. Quam gratiam erga Ill. Vestram Celsitudinem pro ipsius nutu atque voluntate, quoties occasio sese tulerit, omni seruitiorum genere non intermittam demereri. Eidemque a Deo optimo maximo uitam longaeuam et plurimam felicitatem ex animo precor. Datum Viennae die ultima Junij Anno 1618.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

obseruantissimus

Wo. Sigis. L. Baro de Losenstein.

Czím : Excellentissimo et Illustrissimo Principi ac Domino Domino Gabrieli Bethlen Principi Transsylvaniae, Siculorum Comiti, nec non partium regni Hungariae Domino, Principi ac domino suo benignissimo.

(Cancellaria Trans.)

*Lipski András püspök, lengyelországi alcancellár, Bethlen Gábornak. Varsó,
1618. oct. 11.*

Illustrissime Princeps, Domine colendissime.

Transmiserat mihi literas ab Illustritate Vestra piae memoriae Secretarius Illustritatis Vestrae, quem huc tum ad Illustrissimum regni Cancellarium tum ad Sacr. Regiam Maiestatem ablegauerat, quibus illud a me Ill. Vestra postulabat, vt in promouendis eius negotijs operam meam illi sedulo praestarem. Quod auidem pro meo in Ill. Vestram studio libenter diligenter fuissem facturus: sed quia is morte praeuentus ad Regiam Maiestatem non venit, non potui hac vice, vti cupiebam, meam in Ill. Vestram voluntatem certis indicijs contestari. In posterum, si qua in re Ill. Vestra mea uti opera voluerit, promptum me illi paratumque exhibebo. Nunc eas solummodo transmitto literas, quae apud Secretarium Ill. Vestrae defunctum sunt repertae, neque quicquam aliud praeter ea, quae literis Maiestatis Regiae continentur, scribere ad Ill. Vestram habeo. Funus pie defuncti Secretarij Ill. Vestrae ibidem Lublini Senator quidam Regni, Magnus Palatinus Posnaniensis ex pietate Christiana curauit, resque et suppellectilem ab ipso relictam penes se habet, quam ijs, quibus Ill. Vestra negotium eam petendi commiserit, laud illibenter consignabit. Quod reliquum est, optime eam foelicissimeque valere exopto, studia obsequiaque mea Eidem Illustritati Vestrae quam diligentissime defero. Datae Varsouiae die 11. mensis Octobris Anno 1618.

obsequentissimus seruator
Andreas Lipskij Episcopus Luce-
ronensis, Vice Cancellarius Regni
Poloniae.

(Cancellaria Trans.)

*Diatelecius Ferencz lengyelországi pápai nuncius Bethlen Gábornak. Varsó,
1618. oct. 15.*

Illustrissime Princeps, amice in Christo obseruandissime.

Doleo quam maxime obitum hactenus mihi ignotum Generosi Domini Erasmi Adam Secretarij Ill. Cels. Vestrae, tum ob iacturam Ill. Cels. Vestrae familiaris, cuius fidem apud illam satis probatam fuisse conijcio, tum vero, quia ea rescire non potui, quae mihi Ill. Cels. Vestra communicanda statuerat. Ad quorum notitiam acquirendam cum eundem Generosum Dominum Erasmus frustra expectarim, si per alium voluerit Ill.

Cels. Vestra ut ea mihi innotescant, efficiam omnino, pro negotiorum natura et meis viribus, ut nihil officij a me Ill. Cels. Vestra desiderare possit. Interim vero diuturnam illi ac firmissimam valetudinem et diuini spiritus afflatum perennem ex animo precor. Varsouiae 15. Octobris 1618.

Franciscus Diateleuius
Episcopus Sancti Angeli, nuncius Apostolicus.
(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Diateleuius Ferencz lengyelországi pápai nunciusnak. Kolozsvár, 1618. nov. 11.

Illustrissime ac Reuerendissime Domine, Amice nobis obseruandissime. Seruitiorum nostrorum addictissima commendatione praemissa.

Nisi fatorum vi inexorabili noster abreptus fuisset Secretarius, procul dubio vberiore candoris ac synceritatis nostrae in aula Serenissimae Regiae Maestatis uos consecuturos fuisse testificationem crederemus. Sed et labor ipsius salutaris medio cursu concisus, et pacis consilia inopinato sane ac tristissimo rerum euentu in anno praesenti elusa esse cernimus. Sola saltem intentio studiumque bonis omnibus probandum supermansit. Restat vt de futuris salutariora longe et in tempore consilia capessentur. Qua in re quicquid a nobis ex aequo dignoque expectari poterit, peramice et constanter id omne praestatueros et Serenissima Maestas Regia et inclytum ipsius regnum probe experientur. Hijs Vestrae Illustrissimae ac Reuerendissimae Dominationi promtissima nostra studia officiaque diligentissime commendamus. Foeliciter ac perbelle eandem diutissime valere ex animo cupimus. Datum in Ciuitate nostra Colosvar die XI. Nouembris Anno Domini 1618.

Ill. ac. Reu. Dominationis Vestrae

Amicus beneuolus ad seruiendum paratus
Gab. Bettlen.

Czim: Illustrissimo ac Reuerendissimo Domino Francisco Diateleui Episcopo Sancti Angeli et Apostolico Nuncio etc. Domino et amico nobis obseruandissimo.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Lipski János lengyelországi alcancellárnak. Kolozsvár, 1618. nov. 11.

Illustrissime ac Reuerendissime Domine, Amice obserdissime. Salute et seruitiorum paratissima commenda praemissa.

Cum tota ad Illustrissimum Dominum Generalem per Secretarium nostrum instituta legatio non nisi candoris et synceritatis nostrae erga Sacratiss. Regiam Maiestatem regnumque eius inclytum clarissima testificatio fuerit, quamvis miser internuncius, morte satis praematura praereptus, prolixius in aula S. R. Maiestatis explicare nequiverit; optatum tamen finem ipsa legatio magna ex parte consecuta esse ideo videtur, quod fasciculum literarum et iustruccionem apud defunctum repertam Vestra Illustrissima ac Reuerendissima Dominatio integre remittere dignata sit. Quod non nisi a mutuo candore mutuaque synceritate factum profectumque interpretamur. Quo quidem officio, tamquam ex animorum pietate profecto, non tantum ulterius in studio amoreque de S. Regia Maiestate regnoque eius inclijto benemerendi confirmatos, velimus sibi Illustriss. ac Reu. Dominatio Vestra penitus ac modis omnibus persuadeat. Priuatim vero eadem quanto sibi nos amore beneuolentiaeque deuinctos reddiderit, sanius esse ducimus silentio praeterire, quam potius ea attingere. Reliqua, quae statum publicum concernunt, ex literis ad S. Regiam Maiestatem datis Vestra Ill. ac Reu. Dominatio cognoscat. Quam diu foeliciter et optime valere ex animo cupimus. Datum in Ciuitate nostra Colosvar die XI. Nouembris Anno 1618. ¹⁾

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Zadorovskí Szaniszló lengyel királyi titkárnak. Kolozsvár, 1618. nov. 11.

Generose Domine, Amice nobis obseruande. Salutem et amicitiae beneuolam commendationem.

Non tantum beneuolam nostri recordationem sed et promtum paratumque de Nobis benemerendi studium prolixè literis suis oblatum condigno semper in honore habebimus, nec cogitet occasione qualicunque nos ab eadem in tam honesto officiorum certamine gratitudinis palestra vinci passuros. Praestitum antea etiam in aula Regiae Maiestatis erga seruitores nostros officium uberrime nobis relatum est. Pergat bonis omnibus in posterum etiam studijs similibus aut maioribus nos sibi deuincire, certo sibi persuadens, quicquid amoris honestorumque officiorum in nos nostraque expenderit, nihil frustra, nihil quod

¹⁾ Hogy ezen levél Lipsky András lengyel alcancellárhoz szólt, kétségtelenné lesz, ha tartalmát Lipskiének 1618. oct. 11-én kelt s főntebb közlött levelével összevetjük.

unquam poeniteat, facturum. Hijs Generosam D. V. foeliciter valere cupimus. Datum in Ciuitate nostra Colosvar die XI. 9-bris. 1618.

Czím: Generoso Domino Stanislao Zadorousky Serenissimae Regiae Maiestatis inelyti regni Poloniae Secretario intimo, Amico nobis obseruandissimo.

(Cancellaria Trans.)

Sieczkowski Márton krakkai püspök Bethlen Gábornak. Krakkó, 1618. dec. 2.

Illustrissime Princeps, Domine et amice obseruandissime.

Quae sit Illustrissimae Celsitudinis Vestrae erga nationem nostram propensio ac beneuolentia, literae ipsius tam ad Sac. Regiam Maiestatem quam ad Illustrissimum D. Cancellarium saepius datae mihi quoque, utpote in Senatoria regni eius dignitate constituto, et Reipublicae muneribus perfungenti, non ignotae testatum faciunt. Quamobrem iam dudum in uotis habui, qua ratione tam prompta Ill. Cels. Vestrae erga regnum hoc, cuius pars quotacumque, animi propensissime inclinatione excitatus, meique deditissimi affectus aliquod indicium, et ineundae cum Ill. Cels. Vestrae amicitiae studium declararem. Quod quia alijs propensae uoluntatis obsequijs hactenus exequi non licuit, nunc literatorio saltem officio praestandum, hanc meae erga Ill. Cels. Vestram obseruantiae testem epistolam dandam esse putau; et quidem eo maiore fiducia fretus, quo manifestius Ill. Cels. Vestram antecessorum suorum, qui cum Polonis amicitiam constanter coluere, uestigijs insistentem pari studio teneri intellexi. Quemadmodum autem id illis magno semper honori fuit, ita praesens quoque Ill. Cels. Vestrae animi inductio non modo nostrae sed toti Reipublicae Christianae plurimum momenti est allatura. Pergat obsecro Ill. Cels. Vestra, et inceptum gloriae ad posteritatis memoriam transmittendae curriculum ita conficiat, ut haec vicina prouincia ex imis sese obstrictam ipsi cultae constanter amicitiae officijs agnoscat. Maxima iam huius rei Ill. Cels. Vestrae fundamenta iecit, quando postremae ipsius literae ad maturandam oratoris nostri ad Imperatorem Turcarum expeditionem non exiguo nobis fuerunt incitamento; cui quidem oratori fortassis per Translyuaniam ob pestis in Valachia grassantis metum erit transeundum. Indicta quoque generalia ordinum Comitia satis superque testabuntur, quanti faciamus salutaria amicorum Principum consilia. Nec dubito, quin deinceps eadem in nos permansura sit uoluntas Ill. Cels. Vestrae. Cui ego ita innotescere cupio, ut meae quo-

que amicissimae propensionis studia re ipsa probarem. Quod dum facio, diuturnam Ill. Cels. Vestrae incolumitatem et secundos rerum omnium successus a Deo precor. Datae Craccouiae die 2. Decembris 1617.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

addictissimus amicus et seruator
Martinus Szijczkowski Dei gra-
tia Episcopus Cracouiensis Dux
Seueriensis, manu sua pr.

(Cancellaria Trans.)

*Siczkowski Márton krakkai püspök Bethlen Gábornak. Proszowieze,
1618. dec. 13.*

Illustrissime Princeps, Domine et Amice obseruandissime.

Ea est apud nationem nostram nominis Ill. Cels. Vestrae celebritas, ut plerique laudum ipsius fama commoti non solum eminens crebris eas sermonibus usurpent et suspiciant, verum etiam e patrijs sedibus exciti obsequia sua Ill. Cels. Vestrae addicere gestiant. Ex quorum numero est praesentium literarum exhibitor Nobilis adolescens cognomento Przyskowski, clarissimis in Palatinatu Cracouiensi natalibus oriundus. Is cum et natura duce et institutione paterna ad earum rerum, quae homines illustriores reddere consueuerunt, amorem feratur, ad Aulam Ill. Cels. Vestrae, tamquam ad egregiam vitae politioris magistram, se se conferre, meaque potissimum commendatione, utpote quem apud Ill. Cels. Vestram amicitia valere existimaret, adiutum sibi munire constituit. Quo nomine cum me studiose compellauisset, nolui tam illi ad res pulcherrimas aspiranti, quam ipsius parenti, homini amicissimo, id ipsum apprime efflagitanti renuere, quin eam spem, quam de Ill. Cels. Vestrae erga me beneuolentia, tam etsi adhuc nullo officiorum genere notus, concepi, certam esse testarer. Hac itaque fretus, praedictum adolescentem et genere et virtutibus conspicuum Ill. Cels. Vestrae commendo, maiorem in modum ab ea petens, ut ipsum in album suae familiae referre, et quo commodiorem merendi habeat opportunitatem, ad interioris cubiculi seruitia recipere et applicare dignetur. Faciet porro Ill. Cels. Vestra cum mihi iuxta ac parenti ipsius rem gratissimam, tum gentis nostrae erga se studia ita exacuet, ut vel hinc etiam de ipsius erga Regnum hoc propensissima uoluntate opinio apud nostrates re ipsa uehementer sit confirmanda. Id uti futurum confido, ita Ill. Cels. Vestram etiam atque etiam oro, meaque vicissim paratissima obsequia, et quicquid ab animo amicissimo proficisci par est, promptis-

sime offero. Datae Prossouiae in Comitiji Prouincialibus Cracouiensibus, die 13. Decembris 1618.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

addictissimus amicus et seruator
Martinus Szyczkowski Dei gratia
Episcopus Cracouiensis, Dux
Seueriensis, manu sua pr.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor meghatalmazása Hatvani Istvánnak, hogy számára Lengyelországban zenészeket fogadjon. Gy.-Fejérvár. 1619. jan. 1.

Nos Gabriel Bethlen Dei gratia Princeps Transyluaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uniuersis. Quod cum musicos anno praeterito in inclijto Regno Poloniae ad seruitia nostra conductos, post fidelem gratissimamque nobis nauatam operam bene contentatos, in patriam redire cupientes, honeste dimiseramus, dimissisque omni ope et auxilio adfuerimus, uolentes uicissim alios similiter artis musicae peritos in locum ipsorum surrogare, praesentium ostensore fidelem syncere nobis dilectum, Egregium Stephanum Hatuani in praedictum inclytum Poloniae regnum pro conducendis adducendisque in rationem nostram musicis expediuius. Itaque in eo uniuersos et singulos musicos praesentes nostras uisuros, lecturos et audituros, assecurandos, affidandos et certificandos duximus, quod quicumque ipsorum seruitijs nostris se se astringere, ac cum praefato fidele nostro (cui etiam plenam atque omnimodam cum eisdem tractandi, conueniendi et concludendi, facultatem dedimus) in hoc regnum nostrum Transyluaniae ingredi uoluerint, honeste per eundem educentur, educti benigne a nobis recipientur tractabunturque, ac facta cum ipsis conuentione quicquid idem Stephanus Hatuani nostro nomine concluderit et promiserit, de eo plenaria satisfactio impendetur, et donec in aula nostra perseuerauerint, pro meritis ipsorum de conditione satis honesta prouidebitur. Cumque finem anni attigerint, adque sua remeare uoluerint, prout praedicti praedecessores ipsorum musici, pacifice dimittentur, imo dimissis ad fines usque Poloniae tuta etiam comitiua per nos adiungi procurabitur. Prout assecuramus, affidamus et certificamus, harum nostrarum uigore et testimonio mediante. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die prima Januarij, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Nono.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor a franczia követnek. Várad. 1619. mart. 10.

Legato Regis Galliae.

Illustrissime Domine, Amice nobis obseruandissime.

Intellexeramus antea etiam, sed incertorum ore, continuationem sui istius itineris per regnum nostrum Transsylvaniae ditionibusque eidem subiectis Vestram Illustrissimam Dominationem facere constituisse, quod a prima auditione gratanter admodum acceperamus. Nunc vero quod appropinquationem Vestrae I. D. uel fortasse ingressum etiam ex literis ipsius coniectemus, saluo ac foelici ipsius aduentui vehementer gratulamur, ac in partem foelicitatis nostrae numeramus, quod antea nulli ex Transsylvaniae Principibus contigisse memoratur, Serenissimi atque Potentissimi Regis Galliarum aeuo nostro Legatum et Oratorem in his partibus vidisse et conuenisse. Verum hoc nobis graue atque molestum accidit, quod sub adventu vel potius ingressu in regnum nostrum Vestrae Ill. Dominationis, arduis sane de causis, ad visitationem arcis nostrae huius Varadiensis in finibus partium regni nostri Hungariae locatae egressi, nequaquam in occursum V. I. Dominationis, de hospitij ac victualibus procurandis, ea commoditate, qua vel Potentissimi Regis Galliarum Maiestas vel nostra in Vestram Ill. Dominationem beneuolentia requireret, ob locorum distantiam, hospitalitatis officio perfungi posse. Nihilominus eo statim momento, quo literas Vestrae I. D. accepimus, fidelem nostrum Magnificum Dominum Volfgangum Alia de Korotthna, Consiliarum nostrum ac Curiae nostrae Magistrum, Comitemque Comitatus de Kweölleö, necnon Trium Sedium Siculicalium Sepsi, Kezdi et Orbai Capitaneum Supremum, obuiam Vestrae Ill. Dominationi expediimus; nunc vero praesentium exhibitorum cursu magis celebriori, ut ante occursum praefati Domini Magistri Curiae Vestram Ill. Dominationem salutaret nostro nomine, et de rebus ad iter necessarijs omnem curam atque sollicitudinem adhiberet. Nos quoque Deo auspice hic moram ulterius tracturi non sumus; duodecimo Mensis praesentis profectionem suscipientes, recta versus Albam Juliam tendemus. Interea nos quoque Vestram Ill. Dominationem hisce praesentibus nostris peramanter saluantes saluam sospitemque videre ex animo cupimus. Datum in arce nostra Varadiensi die 10. Martij Anno Domini 1619.

(Cancellaria Transsylvanica.)

III. Zsigmond lengyel király valamely osztrák főúrhoz Bethlen Gábor támadása ügyében. Varsó 1619. oct. 24.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae. Magnifice syncere nobis dilecte. Non latet Synceritatem Vestram, quae consilia insperate coeperit Palatinus Transylvaniae, et quas turbas in regno Hungariae intra breue tempus excitauerit. Qua de re cum a nonnullis Dominis Senatoribus nostris crebras acceperimus literas, quibus nos commonefaciebant, ut in tanta uicinitate cauti essemus, et omnia ad defensionem praeparamenta tempestiue prouideremus, scripsimus primum ad Dominos Senatores Palatinatus Cracouiensis, et vniuersales literas misimus ad incolas ac Capitaneos in Vngariae confinio degentes, ut tam quouis armorum genere quam etiam milite se diligenter instruerent. Magnifico praeterea Cancellario et exercituum Generali nostro significauimus, ut partem aliquam exercitus, quam sibi minus necessariam existimaret, versus fines Vngariae conuerteret. Et interim Cubicularium nostrum expediuimus ad eundem Palatinum Transsylvaniae cum literis nostris, ut eum una vice et admoneremus et expiscaremus. Etsi itaque placide et leniter in hoc primo executionis consiliorum suorum limine procedit, ut celeritate, cui maxime confidit, facilius possit effectus dare, ex literis tamen, quas ad nos scripsit, manifeste apparet, vniuersam hanc flammam sciente et volente Caesare Turcico ab ipso excitatam esse. Ut itaque et securitati ab ista parte consulatur, et desiderio Sacr. Caesareae Maiestatis satis fieret, propter mutua pacta nuper in Prespurgensibus Comitijs renouata, ut exercitum Lisouiensem proprio sumtu conducere possit, concessimus; cuius concessionis haec non postrema inter impulsivas fuit causa, ut exercitus iste disciplinae impatiens in extera potius regione stipendia merendo, quam in regno cum oppressione et spoliatione pauperum, hiemem instantem transigeret. Quia tamen omnium horum finis incertus est, et quis effectus ista subsequatur sciri nequit, cogitare et curare oportet, ut solido consilio huic periculo in tempore obuietur. Nam si, quod absit, homo is ambitione plenus Regnum Hungariae occupauerit, animum hinc sumens procul dubio effrenae suae libidini laxabit habenas, et latius fines dominij sui promouere tentabit, in quo dubium non erit, quin ipsi Turcae (siquidem iam Turcicam religionem acceptasse fertur) ipsum sint auxilijs suis promoturi, qui et nunc in successus eius sunt intenti, circa ipsum in castris in numero non exiguo diuersantes. Proinde quomodo hoc ipsius tam periculosum institutum impediri ac dirumpi et tam nociuó ausui occurrí debeat, postulamus a Synceritate Vestra, ut nobis modum per

literas proponat, et consilium super eo, quod in hoc negotio factu consultissimum uideatur, explicet et suppeditet. Caeterum et ex altera parte Silesiae diligens habenda est ratio, quae vnam Bohemis expresse iam et aperte rebellisauit, et quod maximum est, fidei Catholicae iugulum petit, et nominatim ad iuramentum super quosdam impios, nefandos et iniquos articulos cogendo vim facit Ecclesiae cathedrali Vratislaviensi, quae, ut Synceritas Vestra scit, a diuo praedecessore nostro Vladislao fundata protectioni et defensionis nostrae iuxta antiqua pacta subest, et ad iurisdictionem Archiepiscopatus Gnisnensis pertinet; quod Serenissimus Archidux Carolus, qui nunc apud nos est, modernus Episcopus Vratislaviensis agnoscit et fatetur. Sane est hic quod consideretur, et caueatur, ne aut per negligentiam de iuribus antiquioribus nos concernentibus aliquid remittamus, aut per socordiam et praeparationis necessariae defectum damnum aliquod patiamur et periculo inuoluamur. Nam siquidem in tanta vicinia omnes sunt in armis, et exercitus sua vexilla detendunt, verendum est, ne successu temporis aliquid aliud comminisci et artibus aliquibus agere et vti velint. Jam vero et Sacr. Regia Maiestas auxilium nostrum in se postulat, cui etsi iuxta praememorata pacta militem in regno sumtu eius colligere permittere tenemur, oporteret tamen modum aliquem solidiorem ad suppetias ferendas inuenire, et sine mora eum (siquidem in celeritate plurimum momenti positum est) ad effectum deducere. Proposuit et hoc nobis Serenissimus Archidux, ut cum consensu et scitu nostrorum primariorum hominum huius regni, qui suam beneuolentiam et propensionem Serenitati eius ultro offerunt, aliquos pro necessitate sua in Silesiam, siue pro pecunijs suis, siue aliquibus alijs rationibus possit educere. Expectamus de his omnibus sententiam Synceritatis Vestrae, quam bene valere cupimus. Datum Varsouiae 24. Octobris 1619. Regnorum nostrorum Poloniae 32. Sueciae uero 36. (helyesen 26.)

(Cancellaria Trans.)

Gratiano Gáspár moldvai vajda levele valamily lengyel főúrhoz Bethlen Gábor támadása ügyében. Jászvásár, 1619. nov. 4.

Hac ipsa die huc aduenit Cziazuius a Porta Ottomanica ad Sacram Regiam Maiestatem expeditus pro ijs concludendis, quae adhuc cum Tartarorum Chano remanent peragenda. Per hunc Chiauium Supremus Vezarius nobis cum iuramento affirmat de rumoribus a Bethlem Gabor Transyluaniae Principe in Ungariam contra Ferdinandum Regem et Imperatorem excitatis neque sciuisse, neque Ottomanicum Imperatorem praestitisse

consensum; immo pro confœderationis cum utrisque, Caesarea ac Regia Poloni, Maiestatibus initae obseruantia, et Maiestati Suae Regiae ac Imperatori Ferdinando totique Austriacae domui fauere velle. Quam ergo moram Poloni ac Regia Maiestas hinc trahere debent? Insurgant omnes aduersus perfidum istum ac fidefragum hominem, Reipublicae Christianae ac catholicae fidei acerbissimum hostem, ut eo depresso alij exemplo a similibus perpatrandis continescant, ac penitus remoueantur. Nos etiam in dies licentiam expectamus, qua ex parte nostra possimus aliquid etiam tentare. Interim de Chiausio isto an solum ad Sacr. Regiam Maiestatem dirigere, vel alterum ad Tartariam missum cum Chani Tartarorum legato expectare, ut uno et eodem tempore omnia peragantur, debeamus, Dominatio Vestra Illustrissima mentem suam aperire quamprimum non intermittat. Refert nobis ille Chiausius, quod iam ex Porta expediti etiam sunt alij duo Cziausij, alter Viennam ad Serenissimum Archiducem Leopoldum, ut eidem aperiat se nullo modo cum Principe Transyluaniae consensisse, alter vero in Ungariam cum mandato ad Dominum Bettlem, ut retrocedat; adeo quod Sacr. Caes. Regiaeque Maiestas et illius amici bono sint animo oportet, et ad puniendos inimicos toto animo incumbant. His D. Vestram Illustrissimam bene valere optamus. Datum Jassijs die 4. Nouembris 1619.

(Cancellaria Trans.)

Gratiano Gáspár moldvai vajda levele Bethlen Gáborhoz. Jászvásár, 1619. nov. 27.

Serenissime Princeps Domine frater et vicine nobis obseruandissime.

Vti re vera quaeuis in primis maxime praeponderanda sunt, antequam exordiantur, ita et ad selectiora eligenda natura inclinatur, ratio dictat, et intellectus mouetur. Nemo enim ineptam fibulam meliori, nec deteriolem cincturam preciosiori togae praefert. Ingenue ergo nec non sapientissime in amicis discernendis dum Serenitas Vestra studet, facit: amicorum enim fauore nostra sunt nostra, prout e contra inimicorum rancore possessa in alterius transferuntur potestatem. Nos igitur, cum Serenitas Vestra, mediante illius Secretario, dum adhuc in Austria uersaremur, prius amicitiam nostram efflagitasset, eam, quam reuersalibus nostris literis tunc temporis promisimus, postea semper sancte coluimus; et licet in fulgida Porta Ottomanica Serenitati Vestrae obesse potuissemus, tamen malum uertimus in bonum, et auersas mentes omni sollicitudine in rerum suarum

commodum et emolumentum inclinauimus, ergo amicitiae foedera opere praeuenimus. Quibus parum memor Serenitas Vestra, quicquid mediante Generoso Thoma Borsos suo in Porta ordinario residente contra nos molita sit, et Serenitas Vestra et nos scimus, et amicorum literis testificari possumus. Hoc tamen parui pendentes, a constanti nostro animo in Serenitatem Vestram auelli nullo modo potuimus, illud Dei optimi maximi praeceptum sequentes: redde bonum pro malo; nam diuina protectione suffulti nihil timemus, scientes quod Serenitas Vestra non semper tempori est imperatura et amicis aliquando indigebit. De eo tamen ualde mirati sumus, quod Serenitas Vestra nobis objiciat ab obscuritate maiorum nostrorum nos tantum nunc nouiter emersisse, et in mentem non habuisse pulcherrimam illam et auream uere sententiam: nosce te ipsum. Nos enim, non ut quidam nudius tertius creati Nobiles, sed per aliquot annorum centurijs maiorum nostrorum ingenuitatem et Nobilitatem probare possumus. Ergo plurimum fallitur is, qui hoc Serenitati Vestrae persuasit, quam certe nunquam credidissemus nos ita pungere debuisse, cum nec illius subditi simus, nec experimenta amicitiae nostrae erga eandem hoc promeruerint. Sed quia sequitur gloriam inuidia, non miramur aliquos repertos fuisse, qui nos administrationi tantarum rerum insufficientes et Serenitatis Vestrae amicitiae indignos causati sunt. At oppilabit iniquitas os sibi; Serenitas Vestra, et nos etiam, quomodo et quibus meritis ad Principatus dignitatem euecti fuimus, optime scimus, e quibus inimici nostri, si Deus permiserit, remouere non poterunt. Serenitas Vestra igitur suspicionem omnem amoueat, adulatoribus non credat, nosque sincere cum amicis agere sibi certo persuadeat: id enim ex literis nostris ad Saxones et quoscumque alios Serenitatis Vestrae subditos perscriptis agnoscet, praecipue autem ab introclusa copia literarum ad Iudicem Coronensem, ex qua perspiciet nostram intentionem in eo tantum directam esse, quomodo quieti ac securitati prouinciarum consuli posset. Nec etiam Serenitatem Vestram oblitam fuisse arbitramur, a nobis hortatam alias fuisse, quod ad euitanda odia et rancores Oratorem suum ad Schenderium Passa expediret, cui quidem in has partes potentissimi Imperatoris nostri locum retinenti nobis est obediendum. Legatum autem nostrum reuocari curauimus ob causas Serenitati Vestrae expressas, quae non solum solidae sed iustae ab omnibus inueniuntur, qui non propriae uoluntati sed rationi se subdunt. Habemus enim Imperatorem nostrum et illius ministros, ultra quorum uoluntatem nihil nobis est faciendum. Nos igitur non tractatibus illicitis cum Serenitatis Vestrae subditis nec alienis immergimur negotijs, praesertim cum sit ultra

nostrum captum, sed ijs tantum a nostris superioribus nobis commissis. Susurro non credat, contenti etenim sumus et Serenitatis Vestrae amicitia, et nostra, qua fruimur, quiete et tranquillitate; aliena non petimus, diuinitus data conservare efflagitamus. Serenitas autem Vestra quod coepit, sciet; et si nostrum requisivisset consilium, suis laribus, sorte, et bonis fortunae frui ac gaudere debere suasissemus. Pacem deposcimus omnes, quam colendam studemus, quae ut introduceretur, annis plurimis, sudore, ac vigilijs multis elaborauimus, non aliorum infortunio, pauperie, calamitate, uiduarum suppressione, pupillorum deprædatione, et alijs similibus, sed sinceritate et industri uigilantia ac pacifice acquisiuimus. Quam ut Serenitas Vestra firmiter medijs inire, confirmare ac ratificare ualeat, ad maiorem gloriam Potentissimi Ottomanici Imperatoris et Christianorum etiam Regnorum certiolem quietem, ut Serenitas Vestra arbitrat, ex toto animo optamus. Nos autem ex partibus istis Serenitati Vestrae semper amicum nos ostendimus, et sicuti Domino Paulo Redei multique alijs affirmauimus, optima uicinitatis iura omni tempore colemus, nihilque hostile ex uoluntate nostra aduersus Serenitatem Vestram unquam molimur. Aequi bonique igitur consulat, si amariores, quam autumabat, resonent nostrae literae ad Serenitatem Vestram; nil etenim praeter fel nobis suis pungitiuis literis propinauit; tametsi rei fuisset, indecens attamen et minus conueniens fuisset nos taliter uerbis excipi; minime uero cum Serenitatem Vestram nec offenderimus, nec ansam praebuerimus. His eandem bene ualere a Deo precamur. Jassis die 27. Novembris 1619.

Serenitatis Vestrae

Addictissimus seruator et frater
Gaspar Gratianus
Princeps Moldaviae mp.

(Cancellaria Trans.)

Lubomirski Szaniszló sandomiri, székesi stb. főkapitány Rákóczi György felső-magyarországi főkapitányhoz. Krakkó 1619. dec. 12.

Illustrissime Domine Amice et Vicine nobis obseruandissime. Seruitiorum meorum paratissimam commendationem.

Quod serius ad priores literas Illustr. Dominationis Vestrae responderim, in causa est longior mea ab his partibus absentia; haec enim non nisi post redditum meum ex Volhinia, quo praegnantium negotiorum meorum causa discesseram, redditae fuere. Posteriores quod attinet, in quibus Illustr. D. Vestra de statu Hungariae mihi significat, non sine ingenti animi

dolore ea iam ante intelleximus, ac florentissimi istius regni conditionem et dolemus et deploramus, quod seu occulta factorum vi, seu praeposteris quorundam consilijs in eas calamitates deuenerit. Jam pridem enim fama, certisque rumoribus accepimus, quae turbae illic excitae, quae contra legitimum Regem et fas patrata, quomodo uiolata altaria, templa expilata, imagines sanctorum ludibrio habitae, sacerdotes excarnificati, Episcopi suis ecclesijs pulsi, homines religionis Catholicae saeuiter tractati et bonis priuati fuerint; ita ut facile conijcere liceat, Deum talium ultorem ea iam fortassis vindicare incipere, ac maiora etiam atque grauiora ijs, qui horum occasionem praebuere, nisi respiscant, minitari. Quod autem Illustrissima Dominatio Vestra scribit nostros milites iussu Sacrae Regiae Maiestatis eo irrupisse ac magnam regni partem caedibus atque incendijs repleuisse, id nunquam sibi persuadeat, verum certo sciat, eos stipendijs Sacratissimae Caesareae Maiestatis vel Domini Homonnaij esse extra fines regni nostri euocatos. Compertum enim Ill. D. Vestrae credimus, colluuiem illam ac fecem gentium, in qua paucissimi sunt sanguinis Polonici, sine lare, sine foco, caedibus, rapinis, latrocinijs a multo tempore bello Moschoutico assuetam, post pacem ex autoritate Reipublicae et Serenissimi Principis Vladislai interuentu confectam, arma deponere atque a signis discedere coactam, in partes submontaneas se subduxisse, magnoque numero collecto summa celeritate omnia violentijs compleuisse, atque inde in partes Regni Hungariae irrupisse. Copiae Sacrae Regiae Maiestatis, quibus ego ad praesens praesum, Podolia reuocatae, hic in confinijs collocatae, eo sunt animo, ne quaeuis ditionibus Regni nostri ex Hungaria in hac vicinitate loci iniuria afferatur. Nihil de illis metuendum, certo sciat; nisi forte (quod absit) fuissent lacessiti. Ob quam causam egomet ipse iam iam itineri Lubliouiam me accingo, daturus operam, ut pacta et foedera, quae Regno nostro cum Inclyto Regno Hungariae intercedunt, et quae a tot seculis sancte ac inuiolabiliter custodita fuere, etiam nunc sancta et illabata conseruentur. Quod reliquum est, Ill. Dominationem Vestram quam diutissime bene valere cupio. Craccouiae die. 12. Decembris 1619.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus vicinus et seruator paratus
Stanislaus Lubomirski Comes in Visnicz,
Incisor Regni, Sacrae Regiae Maiestatis
Cubicularius, Sandomirensis, Scepusiensis,
Dobcinensis etc. Supremus Capitaneus. m. p.

Czím: Spectabili ac Magnifico Domino Domino Georgio Rakoezi de Felseo Vadasz, Comiti Comitatus Borsodiensis, et partium regni

Hungariae superiorum Generali et Supremo Capitaneo etc. Domino amico et vicino obseruandissimo.

(Cancellaria Trans.)

Cseklenszki Józsefnek, Lubomirszki Szaniszló követének, előadása a magyarországi hadak fővezére Szécsi György táborában lévő rendekhez. Sepsii táborban 1619. dec. 30.

Relatio Josephi Czeklenszki ab Illustrissimo Domino Stanislao Lubomirskij etc. ad Illustrissimum Dominum Georgium Zechij ad castra ad oppidum Zepsi posita ablegati.

Illustrissimus Dominus Sztanislaus Lubomerskij etc. Illustrissimo Domino Georgio Zechij de Rimaszech obsequia sua mutuaque officij genera offert, et foelicissima noui anni incrementa precatur.

Serenissimus Rex Polonorum ac inclyta eorundem Republica Comitatum praetacti Regni Polonici in limitibus regni sitorum et habitorum administrationem praelibato Domino Lubomerzkij concediderunt et commiserunt. Et idcirco, cum hos in Regnum Hungariae motus excitos intellexissent, certum militum numerum eidem assignarunt, ut fines regni eorundem ab irruptionibus Hungarorum tutaretur. Neque hinc existentem Status et Ordines Regni, quod hostilia meditetur praememoratus Dominus Lubomerzkij, imo uetera has inter gentes inita foedera sarta et tecta omnibus viribus conseruare studet et satagit. Et quia certorum relationibus intellexisset, Serenissimum Principem Gabrielem Bethlen etc. serio Comitatibus demandasse, ut arma sumerent, memoratumque Illustrissimum Dominum Georgium Zechy numero exercitu has in partes ablegasset, vniuersoque exercitui praefecisset, ac ut in Regnum Poloniae hostilia tela inferret, praecepisse certo accepisset: his motus Illustrissimus Dominus Lubomerzky rumoribus, Generosum Dominum Josephum Cheklenzky etc. idcirco ad dictum Illustrissimum D. Georgium Zechy ablegasset, ut causam huiusce expeditionis hostilisque animi in Polonos suscepti inuestigarent. Quod si eam assignent causam, quod ductu Homonnaiano in Regnum Hungariae hostiliter, contra antiqua regni foedera, Kozakorum Polonorumque copiae irruerint, id iniussu Reipublicae Regisque actum fuisse credant; et solius Homonnaÿ instinctu, qui expensis Caesareis eas conscripsit et in Hungariam induxit, facta irruptio. Regi enim eorum sine assensu et approbatione Reipublicae nullum in externos bellum gerere aut ducere licet. Vnde manifeste liquet, citra Regis Regnique voluntatem eas Homon-

naium conscripsisse et duxisse thurmas, quando quidem nulla in Comitijs huius expeditionis facta sit mentio. Quare sacrosancta foedera, tot seculis inuiolate culta et obseruata, uiolanda non sunt. Nam annis abhinc perpaucis Haidones pari audacia in Poloniam irruerant, ingentiaque damna regnicolis intulerant; tamen cum Respublica deprehendisset eam Haidones expeditionem contra regnicolarum voluntatem et assensum suscepisse et egisse, pacifice tollerarunt. Caeterum intellexisset etiam Dominus Lubomerzký illud, quod Illustrissimus Dominus Zechý certas militum phalanges in Tredecim Oppida Scepusiensia hibernatum locandas decreuerit, quod omnino iure foederis non est statuendum. Postremo iustis et legitimis causis huius expeditionis intellectis, offerunt se Status et Ordines Dominorum Polonorum, vetera hactenus cum gente Hungarorum sancte obseruata foedera etiam deinceps inuiolabiliter culturos et obseruatuos; quin et ipse Dominus Lubomerzkj etiam sanguinis uinculo Proceribus Hungariae iunctus operam suam ad tollenda omnia hinc pululatura mala pollicetur, praesertim cum et a Statibus Regni Hungariae Posonio literas acceperit, et legatum ad Suam Maiestatem ablegatum intellexerit.

(Cancellaria Trans.)

*Szécsi György a magyarországi hadak fővezére Lubomirski Szaniszlónak.
Sepsii táborban 1619. dec. 31.*

Illustris ac Magnifice Domine amice et vicine obseruandissime. Generosus Dominus Josephus Czeklenzký, Aulae eiusdem familiaris, penultima Decembris in Castra ad Oppidum Zepsi posita accurrens, literas Illustris Dominationis Vestrae credentiales nobis exhibuit, et commissa diligenter retulit, quae nos accurata deliberatione discussimus et ruminauimus. Et licet iustissimae non desint causae, quae diuersum suadeant, nihilominus tamen, cum gentes hae arctissimis foederum vicinitatisque vinculis vinctae sint, pacem et tranquillitatem publicumque bonum priuatis commodis et iniurijs praeferentes, nihilque studiosius curantes, quam ut sacrosancta harum gentium tot iam seculis pie culta et obseruata foedera etiam deinceps sarta et tecta conseruarentur, ad instantiam et requisitionem Illustrissimae Dominationis Vestrae ad ea descendemus media, quae vtrique Reipublicae vtilia et proficua sint futura. Illa vero haec sunt, ut Illustrissima D. Vestra vniuersas copias tam Kozakorum quam Polonorum intra octiduum dimittat et exautoret, arma omnia suspendat, excursions inhibeat, Nobisque hac super armorum

suspensione militumque omnium exauratione et excursionum inhibitione assecutorias transmittat, id ipsum nos facturi, ut hac ratione vniuersae iniuriae Kozakorum exercitus huic Regno illatae, ex assensu vtriusque Reipublicae et Regum, legatorum opera et industria vtrinque componantur et complanentur, veteraque Regni pactata sancte obseruentur, colantur et venerentur. Et haec Illustritati Vestrae ad ea, quae nobis exponi curauit, rescribenda habebamus. Caetera praesentium exhibitori familiari eiusdem referenda concedidimus. Cui ut indubiam habeat fidem, eandem rogamus. De caetero eandem foelicissime valere exoptantes. Datum in Castris ad oppidum Zepsi positis vltima Decembris 1619.

Illustris ac Magnificae Dominationis Vestrae

Amicus addictissimus
Georgius Zechy.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor parancsa a besztercebányai kamara rezének Rosenberg, Sempste, Pozsony, Teschen, Boroszló és Krakkó felé való vármmentes kivitele ügyében. (1619. october havában).

Saluus conductus pro Camera Nouisoliensi.

Nos Gabriel Dei gratia regnorum Hungariae Transsylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. Vniuersis et singulis Regni Hungariae partiumque ei subiectarum fidelibus nobis dilectis, cuiuscunque status, ordinis, conditionis, dignitatis aut praeminentiae existant, signanter autem Tricesimatoribus, Theloniatoribus, Contrascribis, eorumque vices gerentibus, necnon pontium, passuum ac uadum quorumcunque custodibus, ad quos praesentes literae peruenerint, quique eisdem requisiti fuerint, gratiam nostram et omne bonum. Cum hoc tempore praesens cupri quantitas, emptores cupri Neosoliensis concernens, Rosenbergam, Zemptam, Posonium, Tessinium, Vratislauiam, Cracouiam uersus deuehenda sit, saluis tamen et intactis semper in ipsis fodinis fisci prouentibus Regno permanentibus: idcirco omnes hisce regni fideles status gratiose requirimus, exercitui uero firmiter et strictissime committimus et mandamus, quatenus praenominatum cuprum tam per loca vestrae curae commissa, quam etiam alibi, citra exactionem ullius tricesimae, telonij aut cuiuscunque tandem vectigalis, nunc et deinceps iuxta antiquum usum et consuetudinem tuto, libere ac pacifice deuehi traducique permittatis. In quo executuri estis rem publicum bonum huius

regni Hungariae concernentem, a nobis gratia et fauore recognoscendam.¹⁾

(Cancellaria Trans.)

A lengyel király követének beszéde a pozsonyi országgyűlésen (1619. dec. havában.)

Illustres, Reuerendi, Magnifici, Generosi, Nobiles ac Spectabiles Amici et Vicini grate dilecti.

Serenissimus Rex Poloniae et Sueciae Dominus meus clementissimus precatur imprimis Illustritatibus et Generositatibus bonam ualeitudinem, rerum omnium prosperos successus, et post has tempestates, quae in regno hoc vicibus rerum humanarum concitatae sunt, optatam pacem et tranquillitatem, et cum hoc uoto suo constantis amicitiae bonaeque uicinitatis studia atque officia prolixè testatur. Quoniam uero me huc ad Illustr. et Generositates Vestras S. M. Regia miserit, ut eius nomine nonnulla illis proponerem, literas fidei omnia exhibeo. Quibus lectis, reliquam prosequar legationem, in qua non requirent a me, uti ab homine armis potius quam literis dedito, exquisitam Latini sermonis elegantiam, sed eo erunt contentae, si rem ipsam plane et dilucide, sensumque Regiae Maiestatis explicauero.

Tametsi Sacra Regia Maiestas Dominus meus clementissimus non ignoraret perspecturas esse Ill. et Gen. Vestras suam in his motibus animi sententiam, tum ex literis ad Ill. et Gen. Vestras fusius perscriptis, tum ex Generoso Stephano Akkaj: nihilominus, ut testatius apud animos earum relinqueret, quam bonae uicinitatis et quietis studiosissimus sit, me quoque huc ablegandum putauit, qui et ea, quae literis continebantur, coram proponerem, et si quid praeterea a quoquam requiri posse uideretur, uiua uoce efficacius quodam modo docerem et proponerem.

Vt igitur hinc capiam initium, non latere existimo Ill. et Gener. Vestras, Regiam Maiestatem, Dominum meum clementissimum, post felicem ad Regnum Poloniae inaugurationem studiosissimam semper pactorum foederumque fuisse, quod non solum vicinis atque prouincijs, quae Christianam profitentur religionem, sed ipsis etiam paganis testatissimum fecit, ut nihil per decursum trium et triginta annorum, quibus foeliciter Regnum Poloniae gubernat, magis illi propositum esset, quam

¹⁾ Ezen levél kelet nélkül Bethlen Gábornak Tót-Prónán 1619. oct. 5-dikén és Pozsonyban 1619. oct. 20. kelt levelei közt van leírva, és így kelte a legnagyobb valószínűséggel e két nap közötti időre teendő.

pacem tranquillitatemque domi forisque retinere et firmiter stabilire.

Porro cum regnum Hungariae multis etiam foederibus pactisque Regno Poloniae ab antiquissimis temporibus coniunctum esset, non potuit quoque Regia Maiestas nisi singulariter eo ferri, ut inter haec duo Regna pax et amicitia mutua coleretur et conservaretur, eoque magis, quod in inclytam gentem Hungaricam propendeat, eamque beneuolentia praecipua prosequatur. Cuius rei uel illud luculentum indicium est, quod, uti non ignotum est, satellitem quoque suum non ex alia quam hac gente semper habuerit, nuncque habeat, ut eo ipso prae reliquis fidissimam sibi esse manifeste ostendat.

Ac pro hac quidem amicitia propensique animi studio cum nuper inaudisset Principem Transyluaniae cum exercitu in Hungariam inopinato uenisse, resque hoc ipsius aduentu ad magnam spectare perturbationem intelligeret, dedit statim prius quidem ad ipsum Principem Transyluaniae literas, ut a coeptis, quae raro bonum euentum sortiuntur, desisteret, deinde etiam ad eius asseclas, ne ei, qui legitimi Magistratus dignitatem oppugnandam suscepisset, temere adhaererent. Ea uero communitio non aliunde profecta est, nisi ut manifeste omnibus constaret, Regiam Maiestatem optime Regno Hungariae cupere, ab eoque impendentes calamitates et pericula, quae ex his motibus plerumque nascuntur, mature auertere uoluisset.

In eodem proposito nunc quoque Regiam Maiestatem perseuerare, pactaque et foedera, atque auitam cum Regno Hungariae amicitiam sacrosancte colere uelle, firmiter sibi Illustritates et Generositates Vestrae persuadebunt; modo ita quoque se ab altera parte gerant, ne qua ansa per eas ad pacem turbandam dari uideatur.

Porro quicquid nunc tempestatum et turbarum in hoc inclyto Regno concitatum est, id ijs tribuendum, qui praeter omnem opinionem fidem Caesareae Maiestati Regi suo legitime electo et coronato datam frugerunt, permultisque tam ex ecclesiastico quam seculari statu viris primarijs partim occisis, partim pulsis, partim omnibus suis bonis fortunisque exutis, quietem Regni Hungariae violarunt, neque his contenti, Scepusiense territorium, possessionem Regni Poloniae antiquissimum, summo cum totius Reipublicae praeiudicio et contumelia ingressi, militem, commeatum, subuectiones, pecuniam sub poenis grauissimis et comminationibus imperarunt.

Hinc enim imprimis Regiae Maiestati Domino meo clementissimo necessitas quaedam imposita uidebatur, ut securitatis domesticae causa, vicino tumultuante Regno, exercitus Reipublicae e Podolia versus fines Hungariae deduceretur, qui etiam si

ita intra fines Regni suis in statuiis teneatur, ut nullum Regnicolae Hungariae damnum uel incommodum sentiant, nihilominus nonnullam potuit dare ansam alicuius de regno Poloniae suspitionis. Jam uero ea quoque irruptio quorundam militum Polonorum hinc itidem quasi a fonte initium sumpsit: nam cum nonnulli, claris familijs orti, patria sua tanquam extorres puls, bonisque suis spoliati essent, omnibus neruis et se in patriam restitui, et bona sua recuperare conati sunt. Hi cum sese ad partes Caesareae Maiestatis adiunxissent, stipendijs eiusdem certos milites in Polonia conduxerunt, qui cum non essent in illo Reipublicae seruitio, uti homines liberi, datis sibi stipendijs a Caesarea Maiestate facile eo adducti sunt, ut in regnum Hungariae irruptionem facerent. Quae irruptio, cum praeter consilium Regiae Maiestatis facta sit, nemo est, si recte expendatur, qui merito pacta foederaque uiolata esse queri possit. Nam uti quondam in fauorem Stanislai Stadincij Sabati in Poloniam irruerant, multaque et magna damna subditis Regiae Maiestatis intulerant, neque tamen eo nomine, (quia id non auctoritate supremi Magistratus factum erat), de ruptis foederibus ulla fuit a nostratibus querela, ita nunc quoque nulla causa iusta ad rumpenda foedera hac irruptione dari potuit, quae a Caesarea Maiestatis stipendiario milite, sollicitantibus ipsismet ex inclyta gente Hungarica ortis, non auctoritate Regiae Maiestatis facta est.

Quod autem Regia Maiestas Dominus meus clementissimus non potuerit in Regno suo eius militis colligendi conducendique facultatem Caesareae Maiestati denegare, pactis foederibus expressissime id cautum est, ac praecipue ijs, quae Anno 1613. die 23. Martij Posonij cum Serenissimo diuae memoriae Imperatore Matthia eiusque successoribus renouata et confirmata sunt. Quae ut Illust. et Gener. Vestrae clarius accipiant, eorum pactorum verba expressa legam, quae praesenti rei seruire uidebuntur.

Illud Regia Maiestas, D. meus clementissimus, diligenter me iussit Ill. et Gen. Vestris considerandum proponere, dum infelicitate quadam inter legitimum Regem et Ordines inclyti huius Regni Hungariae dimicatur, uix fieri posse, ut ex hisce pactis foederibusque aequalis ad utramque partem fructus utilitasque posset prouenire. Quod enim in fauorem Caesareae Maiestatis cedere possit, id Status Ordinesque incommodare sibi causabuntur, itidemque quod usui possit esse Statibus et Ordinibus, facile est, ut id contra Caesaream Maiestatem fieri putetur. Cuius rei non alia causa est, quam pacta et foedera non solum inter Ordines Regnorum seiunctim, sed inter Ordines et Reges coniunctim, sancita sunt.

Vnum corpus erat inclytum Regnum Hungariae, quod grata omnium membrorum tum inter se tum cum capite suo consensione florescebat. Nunc membra a capite diuisa et diuulsa ad eam deuenere calamitatem, ut in caput suum et contra se armata, visceribus suis manus afferre conentur; quo in tanto dissidio difficile a vicinis potest satis fieri pactis et foederibus, cum quicumque secundum pacta Caesareae Maiestati consulere uoluerit, contra Ordines facere uidebitur, et e contra quicquid Ordinibus ex ui pactorum praestitum fuerit, eo ipso Caesareae Maiestati oppugnari putabitur.

Quem quidem statum inclyti huius regni Regia Maiestas pro studio suo non potest nisi grauissime dolere, ex quo nihil nasci posse, nisi infinitas calamitates, optime intelligit. Proinde etiam atque etiam Ill. et Gen. Vestras hortatur, ne se a Rege suo tamquam membra a capite diuidant, potiusque ad vnionem accedant, ex qua optata pax et felicitas laud dubio efflorescet. Imprimisque obtestatur, ne Ill. et Gen. Vestrae occasionem communi Christianorum hosti prebeant, se patriamque suam et vicina subinde Regna inuadendi: ij enim ipsi, quibus prope autoribus hoc totum incendium concitatum est, quid machinentur, et quanta arte sub libertatis specie Turcicum iugum obtrudere conentur, certarum literarum transumptis docebo.

Ex quibus manifeste patebit, magno in periculo uersari inclijtum hoc regnum, parumque abesse, nisi mature ad pacem redierint, ut summis inuoluantur difficultatibus, et seruitutem Turcicam ultro ceruicibus suis accersant. Cui rei ut mature obuiam eatur, Regia Maiestas Dominus meus clementissimus promptam suam operam offert ad pacificationem, ut amice potius, quicquid est controuersiarum, quam armis, quorum exitum nemo sibi explorare polliceri potest, componatur, neque dubitat Caesaream Maiestatem affinem suum et cognatum charissimum clementer omnes ad se redeuntes recepturam, iisque postulatis, quae abhorrere ab aequitate non uidebuntur, satisfacturam.

Igitur secum accurate perpendant, nelintne potius, cum quiescere possint, tumultuari, et se patriaeque suae reliquias communi Christianorum hosti ultro prodere, an saluis suis priuilegijs et libertatibus, secundum iusiurandum suum, legitimo Regi parere, pacemque atque tranquillitatem sibi patriaeque suae constituere. Quam ita Regia Maiestas, D. meus clementissimus, exoptat, ut de Comitij Generalibus breui iudicendis deliberet, in quibus id unum tractetur, quo pacto post tantas difficultates desiderata pax regnis vicinis restituatur.

Atque haec sunt, quae me Regia Maiestas D. meus clementissimus Illustratibus et Generositatibus Vestris iussit explicare. Quibus perceptis non dubitat, quin me cum suo re-

sponso, quod ad pacem spectare cupit, hinc quam primum sint dimissurae.

(Cancellaria Trans.)

III. Zsigmond lengyel király gr. Althan Adolfnak felkatalmazást ad, hogy II. Ferdinánd magyar és cseh király részére Lengyelországban zsoldosokat toborzhasson. Varsó, (1619. oct. vagy november havában.)

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae etc. Significamus praesentibus literis nostris quorum interest vniuersis et singulis. Quod cum Serenissimus Princeps Dominus Ferdinandus Hungariae et Bohemiae Rex, frater et affinis noster, et pro necessitudine sanguinis et mutuum iure pactorum id a nobis postulasset, ut in ditionibus regni nostri militis sumptibus et impensis Suae Maiestatis colligendi, atque extra illud educendi, Illustri Domino Adolpho Comiti ab Althan hoc tempore, quo ipse a rebellibus subditis oppugnatur, potestatem concederemus: Nos ex Senatorum consilio faciendum id nobis esse censuimus, quod rei aequitas atque necessitas, quod periculi magnitudo, quod arctissimarum propinquitatum vincula, quod denique pactorum publicorum iura interim a nobis poscunt et flagitant.

Quocirca Domino Comiti supradicto hisce literis nostris permittimus, potestatemque facimus, ut tam per se quam per locumtenentes et substitutos suos cuiusvis generis milites, in regno nostro, non tamen intra eius penetralia, sed iuxta confinia duntaxat, nominatim uero in Scepusiensi tractu, ei conscribere et colligere atque extra illud educere liceat. Dummodo idem prospiciat ac praecaueat, ne ab eisdem militibus regnicolae et subditi nostri damnis et iniurijs ullis afficiantur, neque uecturas praestationesque ullas et commeatus, seu cibariorum nomine quicquam in bonis nostris et ecclesiasticis, alijsque Nobilium et quorumlibet priuatorum exigant; neque intra fines regni se congregent, castra stationesque ponant, ordines instruant, aut signa militaria explicant, nec turmatim sed singillatim ad locum lustrationi definitum sine quouis maleficio se sistant, ac ubique in regno et ditionibus nostris modeste et pacate innoxieque se gerant; alioquin hanc nostram concessionem irritam nullamque esse uolumus. Quibus ipsis militibus stipendia Serenissimi Regis Ferdinandi, uti praemissum est, tuto et impune capere eique militare licitum. Quod nominatim ad Palatinorum Castellanos, Capitaneos, Magnatumque et Officialium regni nostri, Dominorumque militiae notitiam deducimus, uolumusque, ut praefatum Comitem ipsiusque locumtenentes et substitutos, quorum nomina et cognomina hic pro expressis haberi uolumus, eo in negotio

non impedian, quin imo ut fauore et auxilio suo illi praesto sint cupimus. In cuius rei fidem praesentes ad arbitrium nostrum duraturas manu nostra subscripsimus, et sigillo regni communiiri mandamus. Datum Varsaviae.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor magyarországi tanácsosainak esküje. Kelet nélkül (1619. végén vagy 1620. elején.)

Forma Juramenti Dominorum Consiliariorum.

Ego N. iuro per Deum uiuum et fidem meam Christianam sanctumque Euangelium, quod cum Sua Serenitas, Serenissimus Hungariae et Transyluaniae Princeps, Dominus meus clementissimus, me in consilium suum adhibere dignatus est, a modo in posterum Suae Serenitati Regnoque Hungariae in omnibus fidelis et obediens ero, et in quacunque re interrogatus fuero, fidele, bonum et utile consilium, Regni Hungariae libertatibus consonum dabo, odio, amore, timore, fauore, alijsque complacentijs et affectis semotis; amicos Suae Serenitatis et Regni pro amicis, inimicos pro inimicis habebo, consilia et secreta Suae Serenitatis et Regni mihi in consilio vel per literas aut aliter qualitercunque commissa nemini pandam, nec euulgabo. Ita me Deus adiuet et fides mea Christiana.

(Cancellaria Trans.)

A magyarországi lelkészek hűségesküje Bethlen Gábor részére. Kelet nélkül (1619. végén vagy 1620. elején.)

Juramentum Pastorum.

Ego T. verbi diuini Ecclesiae oppidi uel possessionis T. Supremus Concionator, iuro per Deum omnipotentem et Sanctam Trinitatem, qui est Pater, Filius, et Spiritus Sanctus, quod Illustrissimo Domino Principi, Domino Gabrieli Bethlen, Dei gratia Transsylvaniae Principi, partium Regni Hungariae Domino et Sicularum Comiti, Domino et Principi meo naturaliter clementissimo, in omnibus et toto vitae meae cursu Suae Illustritati iuxta vires meas omnem fidelitatem praestabo, commoda Suae Ill. Celsitudinis nequaquam celabo, imo ea, quae nocitura esse animaduertero, Suae Ill. Celsitudini in tempore significabo. Praeterea omnia ea, quae muneris mei exequenda iuxta uocationem meam a Deo ordinatam censebuntur, fideliter exequar. Ita me Deus adiuet.

(Cancellaria Trans.)

A lévai vár német kapitányai, katondái és tüzérei folyamodása Bethlen Gáborhoz. Léva, 1620. jan. 16.

Serenissime Princeps, Clementissime Domine. Serenitati Vestrae a summipotente diuturnam incolumitatem prosperumque imperium subiectissima deuotione precamur.

Cum ad Illustrissimi Domini Palatini in nomine domino-
rum Statuum et Procerum Hungariae 2. Januarij datum man-
datum serium, directum ad Illustrem et Magnificum Dominum
D. Joannem ab Althan nostrum praefectum, id indicatum sit,
quomodo in praeteritae diaetae Poseniensis conclusione nostro-
rum fidelium seruitiorum militarium dimissio deliberata fuerit,
nuncque rursus effectuum proponatur et mandetur denuo.
Quod nos singulariter in admirationem et rapit et dolorem
mouet, recolentes in memoria nos non solum a duobus Romano-
rum Imperatoribus et Regibus Hungariae, Rudolpho et Matthia
pia memoriae, acropolim et praesidium introductos ordinatos-
que esse, ubi ultra 20 annos, ex conscientia et certa spe loquen-
tes, Coronae huicque celebratissimo Regno Hungariae, corpori-
bus, opibus et sanguine, uti strenuis militibus competit, laudeque
dignum est, omni tempore et necessitate postulante seruiimus,
atque ad morigerandum promptissimos nos exhibuimus semper,
aeque ac nunc. Quodque attestantes prouocamus omnes et singu-
los in vicinis Comitatibus, quibus certo certius constat, nos
nuncquam vel contra regnum aut minimum regnicolarum hostile
quid contrariumue aut damnosum praestitisse, exhibuisse, verum
modo nostrae fidei commissam Arcem Lewam contra infensissim-
um hostem Christiani nominis Turcam vigilantissima custodia
fidelissime indefessos custodiuisse. Hinc insperatam remotionem
hanc neque commeruimus, neque sperauimus. Vtut tamen cedat,
Triuno disponente, atque Serenitate Vestra cum Dominis Stati-
bus et Proceribus regni procurantibus mandante, neutiquam
contrarij, sed ad obsequendum paratissimi erimus. Potius humi-
liter supplicantes oramus Serenitatem Vestram, pro innata pru-
dentia, diuinitusque multifaria experientia et indulgentia orna-
tam, velit altiore mente fidelia nostra duiturna seruitia huic
laudatissimo regno praestita perpendere; atque ubi nostrorum
officiorum sedulorum porro non indigebunt, quod in Serenitate
Vestra Principe pientissimo et iustissimo summopere laudabile
est, pro more bellico Germanorum, Commissarios conducendos
suadeat et mandet, per quos actis gratijs legitimo modo dimit-
tamur, et residuum stipendij nostri consequamur, quo hinc inde
circum circa honestis regnicolis debentes satisfacere possimus,
et in discessu nostro absque impedimento pergere, neue alijs

incommoditatibus inuoluamur. Interim a Serenitate Vestra clemente humiliter speramus, Serenitatem Vestram cum Dominis Statibus et Proceribus regni vsque ad adventum Commissariorum et solemnem dimissionem stipendia per Tricesimatorem in Selie particularia et usitata hactenus concessuram. Denique Serenitatis Vestrae nos cum uxoribus et liberis clementiam et exoptatissimam resolutionem desiderantes, paternae et Christiano Principi dignae clementiae constantissime commendamus, Serenitatem Vestram, Dominum nostrum clementissimum, cum omnibus et singulis diuinae prouidentiae committentes. Actum Leuae 16. Januarij Anno 1620.

Serenitatis Vestrae

subiectissimi et obedientissimi
Capitanei, milites et ad tormenta
pertinentes Germani Arcis Lewae.

(Cancellaria Trans.)

*Gr. Thurzó Szaniszló dunáninneni generalis, Érsekújvár és a helyeninneni
régvárnak főkapitánya, hűségesküje Bethlen Gábor részére. Scepte, 1620.
jan. 22.*

*Forma iuramenti Spectabilis ac Magnifici D. Comitiss Stanislaui Turzo de Bethlenfalua, perpetui terrae Scepusiensis ac eiusdem Comitatus Supremi Comitiss, Serenissimi Domini D. Gabrielis Dei gratia Hungariae et Transsylvaniae Principis ac Sicnlorum Comitiss Supremi et perpetui Comitiss, Partium Cisdanubianarum Generali ac Praesidij Érsek Vjuariensis et confinio-
rum antemontanorum Supremi Capitanei.*

Ego Comes Stanislaus Turzo etc. Juro per Deum uiuum, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, ac Sanctum eius Euangelium. Quod quia Serenissimus Hungariae et Transsylvaniae Princeps, Dominus meus clementissimus, ex speciali sua gratia, spontaneaue et libera voluntate, me seruitorem suum multis alijs mei ordinis Baronibus et Proceribus praeferens, ad honorem et dignitatem Generalatus Partium Cisdanubianarum et supremi Capitaneatus Praesidij Vjuar ut et reliquorum confinium vniuersorum antemontanorum, cum magna nominis et totius familiae meae exaltatione admittere et promouere dignatus est: ob hoc ego quoque volens affectionem, obseruantiam, obedientiam, fidemque meam erga Serenitatem Suam Statusque et Ordines Regni Hungariae declarare, et Suae Serenitati pro tanto in me collato beneficio ex obligato seruitore obligationem reddere, promitto per fidem meam Christianam, honorem et humanitatem, quod Suae Serenitati et Regno Hungariae in

omnibus fidelis ero, studeboque semper honorem, auctoritatem, dignitatem et omne bonum Suae Serenitatis et Regni fideliter promouere, et omnem aduersitatem omneque malum pro omni posse meo deuitare et propulsare; castrorum finitimorum conseruationem et instaurationem ac defensionem studiosissime semper curare enitar, et omnia ad officium meum pertinentia diligenter exequar; amicis Suae Serenitatis et regni amicus, inimicis inimicus manebo; confiniaque regni mihi credita ad extremum vitae usque halitum contra omnes hostiles impetus defendere et tueri conabor; cum nullo unquam in preiudicium libertatum regni et auctoritatis Suae Serenitatis clam vel palam tractabo, agam, nec concludam: verum dum et quandocunque Sua Serenitas et regnum illa a me recipere voluerit, statim et de facto absque ulla difficultate resignabo. Imo promitto et ad obseruationem executionemque omnium praemissorum me adstringo et obligo fide mea Christiana. Ita me Deus adiuuet et sanctum Euangelium. In Semte die 22. Januarij 1620.

(Cancellaria Trans.)

*Lubomirski Szaniszló Szécsi György magyarországi fővezérnek, Krakkó,
1620. jan. 25.*

Illustrissime Domine Domine Amice et vicine obseruandissime.

Literas Illustrissimae Dominationis Vestrae die 18. Januarij datas hesterna die accepi, simul legatis Ill. Dominationis Vestrae beneuole exceptis, et in omnibus quae retulerunt fide data, mentem Ill. D. Vestrae probe intellexi. Prout prioribus literis meis obtuli, omne studium ac conatus me adhibere velle, ut pacta foedera inter haec florentissima Regna sancte et inuiolabiliter seruentur, ac in arctissimum amicitiae foedus coalescant, nec non tempestas ista inopinate oborta penitus resideat, idem hisce praesentibus sancte polliceor, quemadmodum legatis Ill. D. Vestrae oretenus uberius declarauī. Quod superest, officia mea Ill. D. Vestrae diligentissime commendo. Craccouiae die 25. Januarij 1620.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus et vicinus ad seruendum paratus

Stanislaus Lubomirski Comes in Wisnicz,

Incisor Regni Poloniae, Sendomiriensis, Scopusiensis, Dobycensis etc. etc. Capitaneus m. p.

Czím: Illustrissimo Domino Domino Georgio Sechij de Rymaszechij, Superioris Lindwa, Balogh et Muran Arcium perpetuo Domino, Equiti Aurato, Comiti Comitatus Geomeoriensis, vniuersorum per Hun-

gariam exercituum Generali Capitano etc. Domino Amioo et Vicino obseruandissimo.

(Cancellaria Trans.)

Konieczpolski Szaniszló, a lengyelországi mezői hadak főkapitánya, Szécsi Györgynek. Krakkó, 1620. jan. 26.

Illustrissime domine et amice colende.

Cum hic in vicinia Regni Hungariae Sacrae Regiae Maiestatis, domini mei clementissimi iussu, partim ad comprimendam insolentiam licentiosi militis, partim ad tutandos fines regni ab incursionibus quibuscunque versarer, perlatum est ad me, quosdam Hungaros milites in fines nostros irruptionem fecisse, et pagos quosdam igne et gladio deuastasse, eaque ratione pacta et foedera cum Regno hoc Poloniae et Hungariae nonnihil violasse. Quod etsi, ut par erat, grauiter ferrem, cumque, ut verum fatear, vindictam meditarer, venit interea nuncius Illustrissimae Dominationis Vestrae ad Illustrissimum Dominum Stanislaum Lubomierskj Comitem in Visnic, Incisorem Regni, id urgens et desiderans, ut a mutuis armis abstinenceamus, et ut potius pacem atque foedera inter haec regna sancita colamus. Communicatis itaque consilijs, cum id non ingratum fore Sacrae Regiae Maiestati Domino nostro clementissimo putaremus, assecurationem hanc, quae nobis ab Ill. D. Vestra missa est, accepimus, nostramque reciproce mittimus, nihil dubitando, in hos latrones, qui nuper in nostras partes incursionem fecerant, ab Ill. D. Vestra serio animaduersum iri, tum et id ab Ill. D. Vestra prospectum, ne amplius tale quid eueniat, quod nos aut irritare aut exacerbare posset. Caeterum Ill. D. Vestram cupio valere foelicissime, eique mei animi propensam voluntatem commendo. Datum Krakouiae 26. Januarij Anno 1620.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus et seruator
Stanislaus de Konieczpole Konieczpolskj, Exercituum Regni Poloniae
Dux Campestris Tenebunensis
Taroza et Capitaneus.

Czím : Illustrissimo Domino Georgio Szechi de Rima Szeecz etc.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor levele muzulmán fejedelemhez, (a krími tatár hámhöz). Kassa, 1620. febr. 7.

Felséges hatalmas fejedelem, mi nekünk minden böcsülettel való jó akaró Urunk és barátunk. Az nagy hatalmas Isten, kitől a kerek világ biratik és igazgattatik minden benne lévő hatalmasságokkal, te Felségedet is birja, igazgassa a keresztyén országoknak és fejedelmeknek, kik az muzulmán nemzetnek jót kívánnak, javokra, megmaradásokra. Éljen sokáig jó egészségben, és napjai sokasodjanak.

Felséged méltóságos levele minekünk hozzánk küldetett böcsületes szolgálótól megadatott, ebben a királyi városban, Alsó Magyarországnak metropolissában. Mely levél mi töllünk nagy böcsülettel vétetett és olvastatott, sőt nagy örömrünk adatott azon, hogy te Felségedet birodalmában jó egészséges és békeséges állapotban engedtetett az nagy Istentől hallanunk. Mi róllunk pedig jóakarójáról hogy Felséged el nem feledkezett, hanem ilyen messze földről is minket méltóztatott meglátogatni, azt mi Felségedtől felette nagy böcsülettel és hálaadással vöttük. Igírjük mi is Felségednek arra magunkat, hogy valamire elérkezünk, mind ennyi sok országok által te Felségednek kedveskedő szolgálattunkkal megfogyatkozni nem akarunk. Hogy pedig te Felséged értse a mi mostani ide való állapotunkat, dicsírtessék az nagy Isten minden ő teremtetett állatitól, és éljen az hatalmas császár szerencsés jó egészségben! magunk békeséges és egészséges állapattal élünk. Mostan is az elmúlt napokban, ugy mint ezelőtt hat hónapokkal, az minden jó hírrel névvel tündöklő és minden böcsületre méltó nemes Magyarországtól mostani nímet királyok ellen való szükségekben segítségül hivatattunk vala; kiknek hivataljokra velek való kötelességünk szerint magunk személyében kijöttünk, és minden ellenségink ellen az nagy Isten győzedelmes szerencsével meglátogatván, ellenségink előttünk elfutván, egész Magyarország a nímet birodalma alól Isten által felszabadíttatott, és mostan mi töllünk, Felséged jóakaró barátjától, igazgattatik és biratik. Kévánjuk az felséges Istentől, hogy minden ellenségi hatalmas császárnak éles kardja alá vettesse nek. Felségednek mi is akarván kedveskedni, mint ilyen hertelen utunkban lévén, és a hadakból térvén meg, magunk mellett a minémű óra találtatott, Felséged kívánsága szerint jó szívvel küldöttük; szeretettel kérjük, ne jó neven hanem csak kedvesen vegye. Isten egészségünket adván rövid napok után mi is Felségedet böcsületes emberink által jó egészségében Felséged méltóságához illendő módokkal akarjuk meglátogatni. Szeretettel kérjük Felségedet, hozzánk megmutatott jó akaratját mi hozzánk

tartsa meg, és ha miből a Felséged segítségével élni akarunk. munköt jóakaróit az egész magyar nemzettel együtt abban meg ne fogyatkoztasson; kiért mi is Felségednek igyekezőnk kedveskedni. Ezek után az nagy Ur Isten Felségedet éltesse jó egészségen. Datum in Libera et Regia Ciuitate nostra Cassauiensi die 7. Februarij 1620.

(Cancellaria Trans. erd. Muzeum kéziratárában). — Ugyanott megvan a levél latinul is.

Bethlen Gábor Friderik cseh királynak. Kassa, 1620. febr. 20.

Serenissima Regia Maiestas, Domine mihi obseruandissime.

Soluta inclyti Regni Hungariae Diaeta, meque Posonio proficiscente, omnia, quae commune regnorum negotium spectare uidebantur, per literas atque Dominos Vestrae Maiestatis ablegatos copiose satis eidem declaraueram. Postea aliquot dierum spatio Imperatoria ac Regia Maiestas, eiusque scrupulosiores Consiliarij, nonnullas in induciarum tabulis, vocibus et phrasibus, partim obscuritates, partim difficultates indagando, confirmatio a Sua Maiestate viginti plus minus dierum spatio, quam sperabamus protracta fuerat. Tandem uero sublati quibusuis atque complanatis difficultatibus, Sua Maiestas pro uoto et diplomata confirmauit, et de inducijs cum Bohemis alijsque confoederatis prouincijs paciscendis ut modo debito Sua Maiestas requiratur, ad meam intercessionem literas salui conductus eam adire requirereque uolentibus promisit. Quo autem plenius Vestra Maiestas Suae Imperatoriae ac Regiae Maiestatis super hac re plenius resolutionem intelligat, literas Suae Maiestatis Imperatoriae ac Regiae ad me scriptas in specie eidem transmissi. Videt ex illis iustam Suae Maiestatis querelam contra exercitus Moruos ac Bohemicos luculenter proponi. Quas quidem renouatas utrinque hostilitates et irritamenta uel ideo in Vestra Maiestate suisque exercitibus non approbo, quod Domini ablegati confoederatorum, tempore discessus Posonio, stipulata manu mihi spoponderint, meo ac Hungarorum exemplo Suam Imperatoriam ac Regiam Maiestatem de paciscendis inducijs illico requirendam fore. Ac Nichespurgi quidem oppugnatio et expugnatio offensiue potius magis quam defensiue patrata esse uidetur, quam sub spe qualicunque induciarum perpatrasset non est pacis amantium, sed hostilitates et irritamenta fountium. Sane dolenter nimis inaudio, ex parte altera Suam quoque Maiestatem Imp. ac Regiam externis quibusque auxilijs ad vindicandas eiusmodi iniurias sese armare. Quam ego pro officij mei

ratione serio iterum atque iterum requiro, parcatur Christiano sanguini, parcatur horrendae regnorum vastitati. Cui rei libenter se Sua Maiestas accommodaturam offerret, si vel modum uel uoluntatem requirendi in Bohemis alijsque suis inimicis uideret. Sed quae hactenus patrata sunt, tardiori forsitan quam par erat Suae Maiestatis Imperatoriae ac Regiae resolutioni tribui poterunt. Nunc, cum ad meam requisitionem ac intercessionem Sua Maiestas clementer literas salui conductus eam adire uolentibus promiserit, omnis sane in posterum culpa in eos redundabit, si uel literas salui conductus recipere uel in tractatum cum Sua Maiestate descendere praetermiserint. Vrget autem omnino maxima necessitas in praesentiarum, meo quidem iudicio, partem utramque, uniuersali uidelicet a Turcis Tartarisque imminens Europae periculum; nam cum nulla alia commodiore occasione Turca res suas, quam Regum Regnorumque Christianorum dissensione ac discordia, promouerit, certo certius a Legatis et Oratoribus meis ex Porta scribitur, Imperatorem Turcarum Supremum Vezerium reliquosque ex purpuratis, qui pacis studiosi uidebantur, ab officio remouisse, aliosque loco illorum, qui belli Martisque artibus pollent, suffecisse, in omnibus ditionibus et regnis summam praeparationem ad bellum, in quo se praesentem quoque futurum affirmat, praecepisse, vires Asiaticas etiam primum Adrianopolim usque transmigrare mandasse, ex alijs partibus Supremum Chamum cum omnibus viribus commoueri iussisse. Tantam barbarorum gentium molem in quot quasue Europae partes pro lubitu ac voluntate libera, ubicunque commodior occasio illis affulserit, distribuere ualeat, facile est cogitatione assequi, nullam certe in istis vicinis regnis securitatem, nisi concordēs, aut saltem sub inducijs reperti fuerimus, nobis posse polliceri. Itaque et nostra propria et communis regnorum Christianorum permansio, nunc si alias unquam, requirit et urget, ut Vestra Maiestas quamprimum modum atque rationem quaerat, quibus inducias primo, postea iustis et aequis conditionibus hostilitates atque inimicitias e medio regnorum Christianorum remouendo pacem atque concordiam cum ijs quibus conuenit constituat, foueat et conseruet. Interea, quantum quidem barbaris fidere licet, ad securitatem nostris rebus parandam, uti iam semel promissum extat, cursoresque ideo ad Portam dimisi, de adornatione summorum Legatorum ad Ottomanum Vestra Maiestas Regia cum suis necessum est ut sedulam curam atque diligentiam adhibeat. His Vestram Maiestatem Regiam diu foelicem et florentem regnare cupientes. Datum in Libera ac Regia Ciuitate Cassouiensi die 29. Februarij, Anno Domini 1620.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor II. Ferdinándnak. Kassa, 1620. febr. 20.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine mihi benignissime.

Utraque tam induciarum quam propriae assecurationis meae diplomata, condigne a Maiestate Vestra Caes. Regiaque confirmata, medio fidelis mihi honorandi Cancellarij accepi; quae iuxta binas etiam eiusdem literas, alteras quidem cum planiore diplomatum declaratione, alteras de menstrua armorum suspensione cum Bohemis alijsque prouincijs clementi resolutione.

Quantum ad declarationem diplomatum attinet, non erat cur Vestra Maiestas Caesarea Regiaque, uel ulli alij, difficultates uel ambiguitates in illis ponere debuissent; si quidem palam fuit separatim pro inducijs Bohemis impetrandis me apud Vestram Maiestatem intercedere; quod facere necessum non fuisset, si hasce nostras ipsis communes putauissemus fore inducias. Nec aliter contra Vestram Maiestatem ipsis suppetias ferre tenebimur, nisi forsitan Vestra Maiestas condigne requisita iustissimis et aequis etiam conditionibus (quod nequaquam spero) pacem petentibus omnino denegaret, aut uindictam ad ultimum illorum regnorum et prouinciarum excidium absque ulla gratia et clementiae suae oblatione prosegueretur.

Quod uero in alteris literis suis de rigida hostilitate eorum Vestra Maiestas conqueritur, hac eadem occasione ad illas obiter respondeo, eos vicissim apud me similes de Vestra Maiestate querelas deponere, quantis nunc absque ulla miseratione externis eos militibus Vestra Maiestas obruere contendat, nullumque crudelitatis genus omitti, quod in illos non exerceant ipsius exercitus.

Sane ego in isto casu, cum spes almae pacis corda omnium irradiando emolire potius animos quam ferociores reddere deberet, neutram partem laudare possum; qui tamen priores et uehementiores in irritamentis, illi magis culpandi. Sed causam irritamentorum cogito confirmationis diplomatum procrastinationem, de qua plerumque desperare coeptum fuit, et varij par vulgus noxijque rumores sparsi.

Jam uero peroptime Vestrae Maiestati constare puto, confirmationem diplomatum, pactasque Hungarorum cum Vestra Maiestate inducias, medio Cancellarij mei Bohemis alijsque prouincijs esse promulgatas, quos longe firmioribus nunc rationibus et magis serio ego quoque moneo et adhortor, ut secundum stipulationem mihi factam de menstrua armorum suspensione, quam inducijs paciscendis, Vestram Maiestatem

requirant: occurrit enim nunc, quae et Vestram Maiestatem et illos ad pacem conciliandam merito mouebit, maxime solida ratio.

Quod videlicet Turcarum Imperator, intellecta tanta Regnorum Christianorum dissensione et discordia, amoto ab officio, qui pacis cultor uidebatur, Supremo suo Vezerio, alijsque pacis studiosis Vezerijs dignitate priuatis, alium iuuenilis aetatis bellatorem, qui nunc deuicta classe maritima Regis Hispaniarum victor triumphansque redijt, summae rerum praefecit, bellumque statim contra Polonos in omnibus suis ditionibus, quo in propria persona aderit, maximamque praeparationem praecepit, ita ut vires Asiaticas in Europam transfretare migrareque iusserit; quem a tanto proposito nulla potiore ratione auocari posse arbitror, quam si pactis quantocius cum suis inimicis inducijs Vestra M. Caes. ac Regia quamprimum pacem certam tranquillitatemque omnium regnorum Christianorum in Europa, et ut res Polonorum non armis sed alia via complanentur, cum Vestra quoque Maiestas artissimo tam affinitatis quam confoederationis vinculo Regi Regnoque Poloniae iuncta sit, tam generalem illorum offensionem pati minime posse modis quibusque certioribus insinuauerit. Hactenus ad unas literarum responsio.

Reliqua uero puncta declarationis, nimirum ut fideles Vestrae Maiestatis in bonis suis, prae manibus scilicet nunc habitis, nullo modo turbentur, assensi tunc quoque, et nunc assentio, ut et in eodem, quo nunc sunt statu (saluis tamen publicis regni decretis et constitutionibus nouiter Posonii sancitis) omnia maneant; praeterquam quod in hisce partibus praesidia Polonica in arcibus Homonnaianis relictis, cum excursions faciant intollerabiles, eos ab huiusmodi excursionibus coartare prohibereque absque ulla laesione pactorum, ut expresse positum est, ex officio mihi incumbit.

Ut autem ad futura iam promulgata Comitia libertas quibusuis ueniendi, morandi et redeundi, ultra legum dictamina specialis saluus conductus detur, sane in hoc superfluitatem nonnullam agnosco. Nihilominus ubi de eorum, qui publica constitutione non excluduntur, personis requisitus fuero, in gratiam Vestrae Maiestatis, quicquid possibile fuerit, perlibenter uoluntati eiusdem me accommodare contendam.

Ad meam porro personam quod attinet, clare in ipsis conclusionibus positum est, concessionem Vestrae Maiestatis non nisi consensu Statuum et Ordinum accedente ratas firmasque futuras, posteaque introductionem legitimam subsequendam, sensi et sentio nunc quoque. Atque haec ad declarationem utriusque diplomatis et literas Vestrae Maiestati respondere placuit.

Caeterum dissimulare non possum, in primo statim induciarum limite magnam contra pacta offensionem, imo uiolationem ex parte Maiestatis Vestrae in aures meas afferri: Capitaneum Jauriensem supremum, collecta militum manu et iusto exercitu, arcem Ouariensem obsidione tentasse, petardis alijsque tormentis intercipere occupareque adnixum esse; unde etsi iustam passus repulsam discesserit, quid tamen et qualiter de auctore tanti facinoris pro saluanda fide autoritateque Sua Caesarea et Regia in exemplum aliorum statui debeat, sapienti Vestrae Maiestatis Caes. ac R. iudicio relinquo.

Estque et aliud, quod milites Nadasdianos ex Hungaria contra confoederatos Vestra Maiestas educere statuerit, contra illud, quod omnia in Hungaria in eodem quo nunc sunt statu maneant. Nam etsi in ambitu regni, in illis, quae prae manibus habuit, libera Vestrae Maiestatis gubernatio relinquitur, eductio tamen militum antea quoque Statibus et Ordinibus loco summae iniuriae habita est, nunc uero, roborata cum Bohemis et alijs prouincijs foederatione, multo magis.

De alijs particularibus, quae extra corpus induciarum ac diplomatum a Dominis Vestrae Maiestatis Commissarijs insinuatata sunt, sicut tota hac transactione, non est quod Vestra Maiestas de me quicquam dubitet; dies et rerum euentus testabitur, (modo ex parte quoque Vestrae Maiestatis res simili aequalique studio iuuetur), ita mei spei atque expectationi Vestrae Maiestatis accommodaturum, ut in omnibus, dignis possibilibusque non tantum culpa vacare, sed fauorem promereri reperiar. Conseruet Deus Vestram Maiestatem Caes. ac Regiam diu et foeliciter imperantem. Datum in Libera Regiaque Ciuitate Cassouiensi die 20. Februarij Anno Domini 1620.

(Cancellaria Trans.)

Pécsi Simon cancellár Fridrik cseh királynak. Kassa, 1620. febr. 24.

Serenissima Regia Maiestas, Domine Domine mihi clementissime. Seruitorum meorum in gratiam Maiestatis Vestrae demissam oblationem.

Literas Maiestatis Vestrae ad me missas honore quo decuit obseruantiaque accepi, nuntiataque per Spectabilem ac Magnificum Dominum Christophorum Burggrauium et Baronem a Dobna demisse intelligens, mandata statim eiusdem pro celeri rerum exigentia non tantum apud Serenissimum Principem promoui, sed quia tractatus isti cum Imperatoria ac Regia Maiestate Ferdinando per me sunt conclusi, serio eius Maiestati ac Consiliarijs de toto negotio perscripsi; Sua autem Serenitas in

praesentia praefati domini Vestrae Maiestatis legati heri hora prima post meridiem Magnificum Dominum Stephanum Haller de Hallerkeß, Comitem Comitatus de Kikelleß, Aulae suae familiarum, festino cursu Viennam ad praefatam Imperatoriam Regiamque Maiestatem Ferdinandum expedit, qui literas assecutorias super menstrua armorum suspensione, simul etiam alteras legatis eandem Maiestatem adire volentibus salui conductus impetret. Quae cum utrisque conformes aequalesque fieri debebunt, Vestrae Maiestati Regiae incumbit, quantocius in forma optima literas de suspensione armorum ad manus nominati Suae Serenitatis internuncij assecutorias transmittere, et ex Austria milites externos, hoc est Moravos et Bohemos, educere. Instruxit Sua Serenitas legatum suum, ut apud Maiestatem Imperialem similiter de abductione militum externorum sollicitate instet; ita ut ex Moravia Bohemiaque, praesidiarij quidem loco suo relictis, sed ab omni excursionem prohibitis, reliquos campestris in alias proprias ditiones collocet, Polonos autem omnino in patriam ipsorum remittat. Restabit igitur, ut Vestra Maiestas quoque Regia modis quibusque honestioribus, etiam cum sui (condecens tamen) humiliatione viam pacis cum Sua Maiestate ineundae quaerat atque sequatur. Sin autem Sua Maiestas, toties iam a Sua Serenitate requisita, nequaquam pactis nobiscum initis sese accommodaret, promissasque Bohemis et alijs provincijs inducias facta armorum suspensione omnino denegaret, ac in excidium regnorum confoederatorum totum suum studium converteret: ubi talem Suae Maiestatis resolutionem atque intentionem Serenissimus Princeps et Dominus Dominus meus clementissimus animaduernerit, illico de suppetijs Vestrae Maiestati Regiae eiusque regnis et provincijs ferendis ita providebit, ut non tantum quatuor aut quinque Huszariorum, sed decem aut viginti etiam millia auxiliariorum illico comparebunt, nec interim Polonia etiam a tergo periculo vacabit. Sed quantum ego assequi mentem atque voluntatem Imperatoriae Maiestatis potui, de concessione induciarum plane in praesentiarum nihil dubito; quae cum acceptae semel fuerint, prudentiae Vestrae Maiestatis Regiae fuerit, ita se rebus ac negotijs accommodare, quo et ulteriori sanguinis Christiani effusioni regnorumque ruinae modum tandem posuisse ex sua parte reperitur; neque orbis Christianus et tota Europa ex tanta barbarorum gentium, Turcarum videlicet et Tartarorum, commotione, quae non nisi ob discordiam regnorum Christianorum uix alijs saeculis inauditam se se commouit, maioribus longe ac funestioribus periculis ob Vestras Maiestates inuoluatur. Sed de hijs a praefato Domino legato suo Vestra Maiestas Regia copiosius intelliget. Cuius me fauori Regio quam diligenter commendans, Eidem a

Deo omnem foelicitatem ex animo precor. Datum in Libera Regiaque Ciuitate Cassouiensi die 24. Mensis Februarij Anno Domini 1620.

Czím. Serenissimo Principi Domino Domino Friderico Dei gratia Regi Bohemiae, Comiti Palatino Rheni, Sacri Romani Imperij Principi Electori, Marchioni Morauiae, Lucemburgensi et Silesiae Duci, Lusataeque Marchioni etc. Domino domino mihi clementissimo.

(Cancellaria Trans.)

Bethlen Gábor Radziril János herczegnek. Kassa, 1630. febr. 24.

Illustrissime Princeps Domine Amice nobis obseruandissime et charissime.

Quod prima nobiscum per literas Vestrae Illustrissimae Dominationis iucunda notitia non otiosa, sed cum charitatis officio coniuncta fuerit, magnam sane nobis iucunditatem peperit; si quidem ex tanto terrarum interuallo praeter notitiam singularemque in nos tanti Principis amorem detectio fraudium inimicorum meorum gaudium condignamque delectationem attulit. Est etiam quod de providentia diuina hic miremur. quae technas hostium nostrorum e longinquis et ignotis terrae partibus nobis reuelari facit et procurat; adeo ut uix facile discernere possimus, utrum rei ipsi, hoc est technarum ac dolorum detectioni, uel amoris Vestrae Illustrissimae Dominationis plus gratulari debeamus. Sed quid dicamus? Technas ingratisimi et pestiferi illius vicini nostri dudum sensimus, etsi non tam expresse. Certe officiosum amorem et charitatem Vestrae Illustrissimae Dominationis tanti facimus, ut uitae fortunarumque omnium periculo facile aequiparamus. Nec est, quod Vestra Ill. D. tantum officium ipsius in nos praestitum fraudi usquam eidem fore cogitet. Auertat Deus optimus mentem eiusmodi a nobis, quin si occasio testati candoris istius nobis recompensandi unquam oblata fuerit, in officio verae fraternitatis ne quicquam in nobis desiderari patiemur. Querelas contra suos orthodoxaeque religionis nostrae aduersarios dolenter quidem inaudimus; non defuerunt nobis quoque aliquoties eiusmodi Eliana tempora. Sed quia tribulationes piorum patientiam, patientia autem fructum procreet ad vitam aeternam, cum alioqui etiam uita haec caduca ac fragilis militia variarum luctarum pugnarumque non careat, gloriosissimus triumphus est, coronamque reportat immarcescibilem, qui fideliter et constanter usque ad finem inseruiuerit diuini numinis gloriae, cuius uoluntati qualicunque semper obtemperare aeterna nonnisi beatitudo est. Caeterum de quibus nos in calce litera-

rum suarum admonet, cui fidendum credendumque nobis sit: sat quidem caute fidere procedereque in omnibus contendimus, sed cum fragilitatem humanam ab astu daemonum uix per se tutam esse sciamus: eum nobis vigilem custodemque ac protectorem semper statuimus, qui non dormit, nec unquam dormitat, DEVM Israëlís. Denique Nobilem hunc Vestrae Ill. D. seruitorem nos quoque, ex quo tempore hic apud nos moratus est, non nisi de meliore nota eidem recommendare possumus. Vtinam saluus sospesque, Angelis Domini deducantibus, ad Vestram Ill. D. peruenire possit. Per eum frameam et peltam, dona Vestrae Ill. Dominationis, uti insperato ita gratiosissimo accepimus animo, daturi operam, ut nos quoque Vestram Ill. D. per proprios homines nostros condigne requiri uisitarique facere procuremus; quod quando quauis occasione fiat, oretenus de ea cum internuntio suo egimus Cui nos non tantum amici optimi sed fratris beneuoli officia perlibenter offerentes, ut hunc suum in nos candorem in posterum etiam modo cumulatius conseruet et adaugeat, rogamus. Hijsque Illustrissimae Dominationi Vestrae a Deo omnem prosperitatem cum firma diuturnaue valetudine optamus. Datum in Libera Regiaque Ciuitate Cassouiensi die 24. Februarij, Anno Domini 1620.

Czím: Illustrissimo Principi Domino Janusio Radziuil, Duci Pirzarum, Dubinezki, Schlutz, Kouiensis et Kopilliensis, Sacri Romani Imperij Principi, et Magni Ducatus Lyttuaniae Supremi Pincernae etc. Domino nobis obseruandissimo et charissimo.

(Cancellaria Trans.)

Közli: SZABÓ KÁROLY.

K É T V E R S E S B U C S U Z T A T Ó

A XVIII. SZÁZAD ELEJÉRŐL.

A verses vagy énekes bucsuztatók a régibb időkben — s falu helyen néhol még most is — fontos részét alkották a temetési szertartásoknak. A szegény halott elbucsuztatásában különösen a kántorok tüntették ki magokat s az volt legügyesebb, ki legjobban megtudta zokogtatni a jelenlévőket. Az ily bucsuztatók főérdeme, hogy néha irodalmi sőt költői beccsel is birtak ugyan, de általában becses adatokat szolgáltatnak a családok történetéhez. Ez itt bemutatott verseknek költői becse nem igen van és ilyen volt a bucsuztatók legnagyobb része századok óta s ennyiben e két mű mintegy typusa a közönséges bucsuztatóknak. A több vagy kevesebb költői beccsel bírók csak kivételesen fordulnak elő, a minthogy a régibb időből egyáltalában nem igen számosan maradtak ránk. De e két művet közlendőknek tartjuk egyfelől, mint általános mintákat s mint igen érdekes előszámlálását az ifjan elhalt *Sárossi András* és *Béldi Kelemen* rokonságának.

A Sárossi-család Maros-Széken Szent-Lászlón, Szent-Háromságon s utóbb Nyárad-Gálfalván lakott s valószínűleg e helységek valamelyikében történt András urfi halála is. A bucsuztató kántor eszméi bizony szűk körűek, frázisai ismételten fordulnak elő s bizonyos laposság jellemzi az ének legnagyobb részét, de úgy látszik, a rythmus iránt sok érzékkel birt s jól ismerte a családot és a rokonságot jó bőven számlálta elő (ötvenhárom személyt névszerint említ s ezeken kívül több családot együttesen nevez meg), ez azonban szoros kötelessége is volt, mert a megemlítésre igényt tartó atyafiság, rokonság bármely tagja nagy sérelemnek vette volna, ha neve a bucsuztatóban elő

nem fordul. Minthogy tehát e bucsuztató ének érdekes adatokat tartalmaz Marosszék család fejlődési történetéhez, nem akartuk elvonni a nyilvánosság elől, annyival inkább, hogy egyik utódtól ama szék egyik legrégibb nemes családjától jutott kezeink közé. Eredetijét ugyan is (egy iv hosszudad negyedrért) a torboszlói Bereczki-család leveles ládájából Bereczki László tisztelt uram bátyám volt szíves velem közleni.

A másik bucsuztató a *Béldi-család* egyik ifju sarjáról szól s ez is negyvenöt személyt említ, legtöbbnyire Háromszékről, de az ország más vidékéről is, nyelve virágosabb s közvetlenebb s minthogy rövidebb, tetszetősebb is és bizonynyal hatásosabb is volt. Ezt is a legjobb forrásból nyertem, mert eredetijét (egy iv hosszudad 4-ed rért) Béldi István úr családi levélgyűjteményéből másoltam, miért is e helyen mondok köszönetet. De lássuk magokat a bucsuztatókat:

B u c s u z t a t ó.

*Oda funebris in tristem obitum generosi Andrae Sárosi adoloscentuli
Anno 1724.*

Világ öröme változó,
Elrepül mint sebes ráró,¹⁾
Hízelkedése mulandó,
Mint jég olvadó.²⁾
Példa *Sárosi András* is
Mikor járna tavaszán is
Elhervada virága is
Gyenge élete is.
Oda lön minden vig kedve,
Elhervada rózsá színe,
Megállá selypegő nyelve,
Minden beszéde.
Azért helyette beszédét
Készítvén, egy vagy két versét
Elmondjam s kikérjem testét
Kért engemet.

¹⁾ Sóllyom-madárnak egy táj neve.

²⁾ Tizenegy strófa kibagyatott; ezekbe a négy évszak változásai mondatnak el, ismeretes fordulatokban.

Ad parentes : (a szülőkhez.)

Tekintetes édes atyám,
Sárosi Dániel uram
 Halál mérgétől bádgyadtam,
 Sirban szállottam.
 Indítja Káron hajóját,
 Már felvonta vitorláját,
 Utánnam küldte postáját
 Fogja kormányát.
 Azért hajójába szálllok,
 Majd a szent helyre eljutok,
 Angyali karral vigadok,
 Szentekkel járok.
 Már édes atyám elhagylak
 A nagy Istennek ajánlak,
 Kívánom menyben lássalak
 Ott találjalak.
 Jaj édes éltem-fáklyája
Nemes Bereczky Krisztina,
 Édes anyám hallgass szómrá
 Végső búcsumra.
 Látd-e mint a harmat gyöngye,
 Elhulla éltem gyümölcse,
 Selypegő nyelvem kereke
 Nem fordul többé.
 Hogy engem világra hoztál,
 Velem híven dajkálkodtál,
 Még széltől is oltalmaztál,
 Betakargattál.
 Ezért az Isten megáldjon
 Ez életben boldogitsón,
 Szent országában részt adjon
 Megkoronázzon !

Ad propinquiores (a közel rokonokhoz.)

Tü is *Pista, György* öcsém,
 Velem egy méhből jött ágim
Sárosi kedves virágim
 Eltöltek napim.
 Isten titeket neveljen,
 Helyemben híven éltesse,
 Hoszszu élettel szeressen,
 Szerencséltesse.

Nagy atyám *Bereczki András*
 Szivem hozzád mint adamas ¹⁾
 Kit el nem törhet kemény vas
 Soha nem lesz más.
 Nemzetes nagyatyám uram,
 Halál horgára akadtam,
 Mint rózsza is leszakadtam
 És elhervadtam.
 Tégedet selypegő nyelvem
 Nem vigasztal, sem beszédem,
 Látd-e mely szomorú ügyem
 Emelj fel engem!
Nagyanyám asszony mit mondjak
 Dajkaságodért mit adjak
 Kívánom menyben lássalak
 Ott találjalak.
 Hogy engem híven neveltél
 Kebeledben melengettél,
 Mint szemed-fényét féltettél,
 És úgy őriztél,
 Ezért semmit nem adhatok
 Hanem minden jót kívánok
 Istentől rád áldást várok
 Majd sirba szállok.
 Édes *nagyanyám* elhiszem
 Ellened mint gyermek véttem (vétettem)
 De kérlek megbocsáss nékem
 Ne nézd esetem.
 T- es (Te is) *Bereczki Ferencz* uram
 Ha néked vétetni találtam,
 Megbocsáss jó bátyám uram,
 Tölled megváltam.
 Oh uram *Sárosi Zsigmond*,
 Mivel elfojtott a nagy gond,
 Ez órád néked áldást mond
 Vétkeim elmosd.
Sárosi Krisztina néném,
 Nemzetemből álló diszem,
 Nem látsz többé immár engem
 Csak el kell mennem.

¹⁾ Gyémánt.

Ad remotiores (távolabbi rokonokhoz.)

Sáros-Zsigmond uram raji (rajjai)

Kriska, Maria ujsági

T-es *Zsigó* mint pálma ági

Nőjetei véri (vérei.)

Sárosi Erzsók, György árvák,

Árvaságra maradt ágak,

Legyenek napitok sokak,

Mint fővény olyak.

Néném *Sárosi Zsigmondné*

Mellette *Zsúki Lászlóné*

E lesz öcsétek beszéde

Búcsú vétele.

Hát bátyám *Sárosi János*

Ládd gyenge testem mely dohos

Ne legyen szived bánatos,

Sőt hocsánatos.

Horvát Miklósné aszszonyom

Néném vedd ilyen végső szóm

Élted az Istenre bízom

Neki ajánlom.

Nemes *Horváth famáldák,*

Meszsze elterjedett plánták

Zöldeljetei mint pálma fák

Szép atyafiság.

Szeredai, Ozdi névről,

Kik vagytok vérim ezekről,

Rátok is áldást Istentől

Kivánok menyből.

Nemes *Bagotai* háznak

Judit s *Pál* bátyám uramnak,

Nemzeti szaporodjanak

Virágozzanak.

Néném aszszony *Dégli Judit*

Ügyem téged bura indit,

Pókai Erzsók és *Zsójit*

Arra kényszerit.

Titeket Isten éltesen,

Édes néném e földön

Nagy gondot rátok viselyen

Bútól őrizzen.

Tekintetes ur hű társa,

Daniel Péter csillaga,

Nemes *Sárosi Ilona*

Hallgass búcsumra.

Isten sok jókkal szeressen
Szent országába bevigyen
Ily nagy búra ne léptessen
Se kesergessen.

Nemes *Tolnai György* uram
Gyermeki *János, György* bátyám,
És nemes *Tolnai Annám*,

Utra indultam.

Kérem ez végső órámon
Mind az négy, hogy megbocsásson
Vétkeimből feloldozzon,

Vigan bocsásson.

Hát *Csiszér Ferencz* bátyámnak
Ágyékából jött rajoknak,
János, Adám, Ilonkának

Oh mit kívánjak!

Éltetekre szent székéből
Isten vigyázzon az égből,
Rátok áldást kegyelméből

Szállítson menyből.

Nagyanám aszszony vérsége
Fenesi Mihály vér öcsese
Fenessi Anna, Klára ne

Várjatok többé.

Mind hárman bátyám s néneim
Látjátok el töltek napim,
Megbocsássátok édesim

Minden hibáim.

Czegei Judit néném már
Előtted a halál eljár
Lelkemet várja a szent vár

Bocsánatot vár.

Rettegi György uram raji
Nvét viselő gyermeki
Rettegi György, Borka napi
Anna órái,

Legyenek mint fővény sokak.

Rettegi Miklós bátyámnak
Dolgai mind jól folyanak,
Boldoguljanak.

Váradi Zsigmond sógortól
Búcsuzom szép ágaitól,

Róla származott rajoktól,
 Atyafiaktól.
 Néném *Váradi Krisztina*,
 És nemes *Váradi Zsuzka*
 Éltem fája elhervada
 Többől kiasza.
Váradi Kata aszszony is
 Ez kívánságom tőled is
 Meg bocsáss jó néném tés is (te is)
 Most ez órán is.
Náményi Gerson sógorom
 Gyermekid immár elhagyom,
Annát s Klárát nem vidítom,
 S nem vígasztalom.
 Az Isten őket éltesse,
 Földön nyomosokká tégye
 A jó erkölcsben ékítse
 Te örömödre.

Ad glores (az ángyokhoz.)
 Nemes *Szakmári Zsuzsánna*
 Bátyám *Csiszér Ferencz* társa
 Tés (te is) ángyom *Sáfár Mária*,
Szilágyi Borka.
 Édes ángyaim mind hárman
 Véthettem ti néktek nyilván,
 Megengedjete ez órán
 Kit ügyem kíván.

Ad benecolos vicinos et vicinas (a jó akaró szomszédokhoz.)

Ide gyült édes barátim
 Tü is falusi feleim
 Engem környező szomszédim
 Szomszéd aszszonyim.

Ad totam congregationem (az egész gyülekezethez.)

Minyájan, kik jelen vagytok,
 Kik gyászom körül állatok,
 Urak s nemzetes aszszonyok
 Megbocsássatok.
 Mind felső s mind alsó rendek
 Engem tisztelő személyek
 Istentől áldást végyetek
 Sok jót nyerjete.

Már elkészültem s elmegyek,
 Semmit innét ki nem viszek,
 Csak az egy selyém ¹⁾ vegyétek
 Sírba tegyétek.
 Megmondtam minden beszédem,
 Látjátok immár költözöm,
 Majd koronámat elvészem
 Istent dicsérem.

Amen !

Bucsuztató a XVII. század végéről.

Valedictio dñi splis Clementis Béli de Uzon. 2)

Szemfényvesztő hír és világ dicsősége,
 Mint füst és az pára múlik ékessége,
 Csak úgy kössön frigyét itt minden ő véle,
 Hogy hamar elválík az ember ő töle.

(a bevezetésből 9 verset kihagyva)

Ez előttünk fekvő kised urfiacska,
 Ide plantáltatott szép Béldi ágacska

Neki örvendeznek a menyneyi kertben
 Minden szentek s szűzek az ő szép sergekben
 Hogy nem fertőztetett személye vétekben
 Hanem hozzájok ment ártatlan létében.

Diszes sok sergei azért angyaloknak,
 Eleibe mennek rendszerint uroknak,
 Áldják, magasztalják hálákot is adnak,
 Szent, Szent! zengedezik a bárány Krisztusnak.

De mivel az idő soká nem szenvedí,
 Halaszsa búcsuját, azért a mint rendí
 És ő néma nyelve ezt neki engedi
 A mint következik ime ő elkezdí:

¹⁾ Selye = koporsó.

²⁾ Béldi Pál unokája, ki 1699. decz. 9-én hétfőn viradatkor meghalt, s eltemettetett jan. 12-én Árapatakon.

Értem gyászra jutott édes atyám uram,
Kinek szívét sűrű bánattal megraktam,
Béldi Kelemen úr ki vigságod voltam
Jaj mely véletlenül horogra akadtam.

Szíved édes atyám megvonjad a bútól,
Ne hervaszd orczádat keserű bánattól,
Isten kérem ovjon több eféle sorstól
Értem más áldással áldassál az úrtól.

Jaj aszszonyom anyám szemeid sirásban
Ne usztasd, szivedet ily szörnyű bánatban,
Mértéket szabj kérlek ily busulásodban
Hogy ne talán Istent megbántsad azokban.

Én is Béldi-ágnak egyik plántácskája,
Voltam méheteknek kedves rajocskája,
Ez háznak röpdöső kis galambocskája,
Jó illatot adó majorránnácskája.

De az Isten, a ki líró az egekben
És minden plántákat megvizsgál a földben,
Sok rothadást talál azok gyümölcsében
Mint hatalma látszik én rajtam is ebben ;

Nem akará azért hogy így gyümölcsözzem,
Sok undok vétkekkel földön terheltessem,
Hanem, hogy halálnak mérgétől el essem
És így a menynevei kertbe ültettessem.

Tapsolással azért most oda indultam,
Angyali trombitát mert vigan hallottam,
Azért ha gyermeki vétséggel én volam
Bocsánatot várok mert nagy s hosszú útam.

Kálnoki Sámuel méltóságos úrtól,
Grófi titulussal felséges udvartól
Ajándékoztattál meg, ki a császártól,
Bucsuzom el tőled jó bátyám uramtól.

Iha a mű felséges császáruink grófságot,
Adott egyszersmind Cancelláriusságot,
Ezek helyett Isten nagyobb méltóságot
Holtod után adjon örök boldogságot.

Mig pedig mulatozsz e gyarló életben
*Lázár Erzsébet*tel élj Isten kedvében,
 Az édes ángyommal kívánom szívemben
 Ez után pediglen a szentek sergiben.

Uri szép czimerrel fénylő atyámfia
 Kedves bátyám uram, ki szómat nem hallja
Keresztesi Sámuel kis öcsese kívánja,
 Hogy aszszony ángyommal menyországot járja.

Méltóságos aszszonyt *Kálnoki Zsuzsánnát*
 Mint kedves nénémet nyavalyám szánóját
 Szólitom és kérem érettem bánatját
 Letegye, hogy végyen menyben szép koronát.

Sok búnak teengerén evező főaszszony
 Méltóságos *Béldi Zsuzsánna*¹⁾; ám bizony
 Rád van néném vonva hosszszas gyászos bársony
 Sok sirástól ázott sűrű vastag vászon.

Wesselényi István én bátyám urammal,
 És *Bethlen Lászlóné* vigasztalásokkal,
 Mind pediglen együtt kedves sógorommal
 Bőv áldást kívánok egész házatokkal.

Az méltóságos gróf *Mikes Mihály* urtól,
 Nemes-Háromszéknék fő kapitányától,
 Nemzetünknek egyik erős oszlopától
 Búcsuzom mint kedves jó bátyám uramtól.

Isten kegyelmedre bocsássa áldását,
 Kérem, ne szenvedje megszomorodását,
 Fiak s leányokkal megszaporodását
 Engedje s az után menyinyekben lakását.

Hogy a Béldi házat azért igazgassa,
 És atyafiságát mindenben mutassa,
 Háborgatók mérge, azt meg ne fojthassa
 Tanácsával kérem mindenkor oktassa.

Mikes Mihály urnak kedves házastársa
Bethlen Drusánna s két méhe-rajzása,
 Kiknek fénylik földön grófi titulusa,
 Isten sok örömmre, kívánom, juttassa.

¹⁾ Wesselényi Pálné.

Belléni (?) Zsigmond uram házastársától
Vitéz Anna kedves jó néném asszonytól
 Bocsánatot várok — és egész házától,
 Bőv áldást kívánok az egek urától.

Csáky familia megmaradt ágának
Gróf Csáky István ur mint bátyám uramnak
 Boldogul terjedést kívánok házának,
 Hogy lakója legyen Isten országának.

Kálnoki nagy nemnek egyik csemetéje
Gróf Kálnoky Ádám kívánom elméje
 A bölcsesség tárgyát e földön elérje
 Homályban ne menjen csillagának fénye.

Tekintetes *Kálnoki Farkas* uramnak,
 Menyei áldomást mint sógor uramnak,
 És *Kálnoki Józsefnek* kedves bátyámnak
 Kívánok s *Éva* édes néném asszonyának.

Édes titulussal fénylő urfiakat,
Danjel Mihály s *Ferencz* bátyám uraimat,
Danjel Judit s *Klára* és *Zsuzsánna* asszonyt,
 Istennek ajánlom s asszonyom ágyomot.

Kedves bátyám uram, *Nemes Tamás* hol vagy,
 Mind ágyom asszonyomnyal most tisztességet adj;
 Mert szeretetetök hozzám volt igen nagy,
 Kedves magzatiddal itt áldásban maradj.

Szilvási Jánosnak hü bátyám uramnak,
Boldogfalvi János kedves sógoromnak,
 És *Kálnoki Zsófia* néném asszonyának,
 Örvendetes napot kívánok házoknak.

Lugosi Ferencz és kedves házastársa,
 Tekintetes nemzetes *Kálnoki Anna*,
 Gróf *Kálnoki Borbára*, *Agnes* s *Zsuzsánna*
 Kis atyátokfia áldást vár utánna.

Tekintetes *Danjel Péter* s *István* uram,
 S velek *Vitéz András* kedves bátyám uram,
 Látjátok az halál hálóján akadtam,
 Isten már hozzátok töletek megváltam.

Jaj hol vagy nem látlak kedves atyámfia
László Ferencz velem egy anya magzatja,
Kornis Margit aszszöny tiündöklő gyémántja
 Kis öcséd hozzátok szavát most így nyújtja :

Istennek áldása rajtatok megtessék,
 Magzatok (?) udvartok megékesíttessék,
 Kiknek sok ideig életök tartassék
 Hogy árvák nem vagytok akkor ismertessék.

Hát néktek mit mondjak két kicsiny bátyáim
Béldi Pál és *János* édes vértagjaim,
Borbála nénémmel engem kedvellőim,
 Terhes nyavalyámban mindenkor szánóim.

Kedves szülőimnek Isten örömére,
 Nemzetünk ágának kiterjedésére
 Éltesse s híreket öröm mezejére
 Terjessze, és végre vigyen az egekre.

Nagyhírű Bethlen-ház minden nemzetitől,
 Férfi, aszszonyi s leányi renditől,
 Buesuzom egy szóval nagytól és kicsinytől,
 Mert megváltam én már e földi élettől.

Toldalagi János bátyám Koronkáról,
Kereszturi Mihály és *István* Sámsondról,
 Valakik származtok soha házatokról,
 El ne feledkezzék az úr udvartokról.

Kereszturi János elhagyott árvái,
Horráth Ferencz s *Miklós* mind ketten széplaki,
 Kis *Béldi Kelemen* kedves jó bátyjai,
 Nektek megnyiljanak az egek kapui.

Bágyadt nyelvem szólj már itt körül állóknak,
 Ez tartományunkból ide fáradtaknak,
 Nemes-, nemtelennek és szabadosoknak,
 Kik én testesekémnek tisztességet adnak.

Érettem fáradni a kik nem szántatok
 És hogy magatokat így megaláztátok,
 Tiündöklő sereggel itten jelen vagytok
 Azért Menyországra kívánom jussatok.

Atyai házunknak minden hű szolgálói,
 Jobbágyi s egyszersmind annak szolgálói,
 Parancsolatinak, kérlek megtartói
 Legyetek, azután Isten áldottjai.

Indulj gyenge testem, mert anyám készen vár,
 Jöllehet a lélek menynevei karban jár,
 De ama szép hegyen mély verem tátva már,
 Ki a rothadásra most mindjára bezár.

Fejem felett pedig ilyen írás legyen :
 Itt rothadott testben, kis Béldi Kelemen,
 Hogy az ítéletre vigan felkelhessen
 Erre minden lélek mondja aztat Amen !

Közli: DEÁK FARKAS.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Magyar esketési okmány 1563-ból János Zsigmond rendeletéből.

Serenissime princeps domine domine nobis Clementissime. Post servitiorum nostrorum semper humillimam comendationem. Juxta mandatum vestrae Serenissimae Majestatis, secundo die festi pentecostes accessimus ad possessionem Hidvég, ibique universos testes egregii Valentini Nemes de Kyllyen ut actoris et nobili dominae Krisztinae quondam Francisci Nemes relictæ in eum actum fidem eorum Dei debitam examinavimus et fassiones eorum vestrae s. majestati rescripsimus.

Item primus testis Brassóból Bolgarszegből Varga György megesküvék hiti szerint azt vallá, hogy az Krisztina asszony ő szolgáló leánya volt, hozzá jámborokat küldött tőle megkérlette Nemes Ferencz mint szokott ország törvénye szerint házastársul magának, hogy más feleséget nem veszen, mind holtáig úgy tartja mint jámbornak szokott feleségét tartania és ott kezen megesküvék és sok jámborok előtt áldomást ivának és tisztességgül bocsátam az én házamtól, és nem kapva hozta el az Nemes Ferencz az Chrisztina asszonyt — huic contradixit actor.

Secundus testis, Anthonius Varga de Bolgarszeg juratus est fassus est hogy Nemes Ferencz az Chrisztina asszonyt Varga Györggyel szembe kéri volt, Varga György néki nem adta, azután két embert vón mellé, Csizsér Pétert és Gyárfás Molnárt, azokkal egyetembe kérte meg Chrisztina asszonyt és azok előtt neki adta az Nemes Ferencznek az Chrisztina asszonyt; Csizsér Péter eskette meg kézen őket és nem kapva hozta el — huic contradixit actor.

Tertius testis Margeritha relicto quondam Jacobi Varga de Bolonya jurata est fassa est, hogy Nemes Ferencztől azt hallotta, hogy hitével lelkével választotta magának a Chrisztina asszonyt és annakutána Ferencz doctor eskette meg őket Brassóba és akkoron ezen három leány voltanak, ezeket az palást alá állitják vala és úgy esküttenek meg.

Quartus testis, Anna consors Johannis Bölöny de Bolonya jurata et fassa est, sicut tertius testis.

Quintus testis Christina relicta quondam Jacobi Üstgyártó de Brasso jurata et fassa est, sicut secundus.

Sextus testis Elizabet relicta quondam egregii Valentini Ilyessy de Bölön jurata et fassa est, hogy Nemes Ferencznek soha törvény szerint való feleségét nem tudja, mert az töllem Ilyésy Kozmánét kéri vala ez nem ment hozzá, annak utánna Ferencz doctor Brassóba esketi meg, mind az három leányának akkoron.

Septimus testis Clara relicta quondam egregii Cozme Ilyésy de Bölön jurata et fassa est hogy engemet kért vala az Nemes Ferencz, én azt mondtam neki, hogy én nem megyek mint ilyen feslett erkölcsű emberhez, akkoron azon három leány valának, azután eskette meg Brassóban Ferencz doctor ezeket, huic contradixit in tam actor.

Octavus testis Clara relicta quondam Vincentii Porkoláb de Brasso jurata et fassa est sicut secundus.

Nonus testis Catharina consors Leonardi Takács de Brasso jurata et fassa et sicut secundus.

Decimus testis Anna relicta quondam Cozme Kerekes de Brasso jurata et fassa est sicut tertius.

Undecimus testis Elena relicta quondam Thome Bene de Bölön jurata et fassa est, mikoron az Chrisztina asszony perre megyen volt ezt hallottam szájából, hogy az három leány az hit előttvalók az pap esketésének utánna kik voltak, azok megholtanak. Huic contradixit in tam actor.

Duodecimus testis, Valentinus Sipos de Bolonya juratus et fassus est, hogy hallotta ezt Nemes Ferencznek szájából, hogy Chrisztina asszonynak adta ő hitit, az hit mellől el nem állhatok mert az atyámfiak az vízbe akarják vetni és attól való félelembe jöttem ide hozzád, hogy eskünnék meg; de immár három leányi valának.

Decimus tertius Magdalena, relicta quondam Michaelis Ferencz de Bölön jurata et fassa est, hogy az Nemes Ferencz az Chrisztina asszonyt Földvárt tartja vala pártába, Fazakas András házánál, teljes kebellet vala, mert az Nemes fia kergetik vala azért nem meri vala hon tartani. Huic contradixit in tam actor.

Decimus quartus testis Martha consors Francisci Santha de Brasso jurata et fassa est, hogy nyilván tudja, hogy Chrisztina asszonyt hittetl adták az Nemes Ferencznek, de ez ott nem volt, annakutána esküttenek meg Brassóba, az három leányi voltanak akkoron.

Decimus quintus testis Nicolaus Thörök de Brasso juratus et fassus est, hogy Nemes Ferencz jöve hozzám monda, azon

atyámfiak kergetnek engemet, hogy nemes nemzetet nem veszek feleségül magamnak ennek adtam hitemet szent egyháznál megesküvők de immár valának akkoron három leányi.

Decimus sextus testis Barbara consors Urbani Thatrangy de Brasso jurata et fassa est, hogy ott volt mikoron az pap megeskette az szent egyháznál, de immár akoron vala két leánya.

Decimus septimus testis Georgius Sypos de Brasso juratus et fassus est sicut decimus quartus.

Decimus octavus testis Franciscus Sántha juratus et fassus est, hogy én nálam az Nemes Ferencz esztendeig lakék, az atyafiai kergetik nála; ha Törökországba kell mennem is ezt el nem hagyom, mert hitem vagyon nála. Annak utánna az szent egyháznál mikor megeskvének ez három leány vala.

Decimus nonus Catharina, consors Balthazaris Rákossy de Brasso jurata et fassa est, hogy ez egyebet nem tud, hanem azt hogy az pap megeskette ezeket, és akkoron voltanak az három leányi.

Vigesimus testis, Benedictus Theokeos de Bölön juratus et fassus est: megyek vala Brassóba, elől találok egy leányt hogy jó vala Brassóból egyedül, találok azután Nemes Ferenczet, kérde hogy ha találtunk egy leányt, mondók hogy találánk, ő azt monda hogy nekem az kellene, szolgáló leánnak viszem, annak utánna ott valék Brassóba, hogy megesküvők és ő neki úgy tetszik hogy három leány voltanak, huic contradixit in tam actor.

Vigesimus primus testis Symon Miklos de Földvár juratus et fassus est, hogy ő egyebet nem tud, hanem hogy egyszer elhagyta volt Chrisztina asszony az Nemes Ferenczet egy száz esmet megeskete őket, huic contradixit actor.

Vigesimus secundus, Orbanus Varga de Földvár juratus et fassus est mert nyilván tudja, ott volt mikor megeskütt az Nemes Ferencz az Chrisztina asszonynyal áldomást ittak és nem kapva hozták.

Vigesimus tertius testis Benedictus Balas de Hydvége juratus et fassus est, hogy ezt ő jól tudja, mikoron az Ferencz doctor megeskette akkoron az három leány voltanak itthon az pártában sokáig járt.

Vigesimus quartus testis, Lutia consors Stephani Szakál de Hydvége jurata et fassa est egy reggel hogy fel kelek, hát úgy sajtárral jó ki az vizre fél esztendeig lakék vala, pártába jára addig három leánya lön aztán mene Brassóba ugy esküttek meg, több hitessét nem tudja, hanem, Árapatakon András Geréb leányát, áldomást ittanak volt; huic contradixit in tam actor.

Vigesimus quintus Mathias Kalara de Földvár juratus et

fassus est hogy az Nemes Ferencz eskemni megyen volt Brassóba Chrisztina asszonnyal az ő házától mentek el, akkoron voltak az három leányi; huic contradixit actor.

Vigesimus sextus Lucas Kötelveo, juratus et fassus est, hogy tudja azt mikor az pap megeskette őket Brassóba akkoron voltak az három leányi.

Vigesimus septimus testis Emericus Kis Myhal de Hydvége juratus et fassus est hogy egy papunk vala, egy időben megüünk vala az uton alá monda az pap Nemes Ferencznek: uram add te énnekem az te emberedet én meg érném vele, neked jobb kellene; megszidá az papot, az szitok után az mondá, mi nem paráznaképpen lakom én vele, hanem én meg esküttem neki ő is nekem — annak utána Ferencz doctor Brassóba jöve én is ott valék eléjövenek hogy megesküdjének, monda az Ferencz doctor mi szükség megeskünetek, lám vallást teszték, hogy megesküttek, azután megesketé őket, de akkor immár gyermeki valának.

Vigesimus octavus testis Paulus Szabo de Bölön juratus et fassus est hogy hallotta hogy az pap megeskette őket, de az leányokat tudja hogy voltak — his omniibus qui sequunt huic contradixit in tam actor.

Vigesimus nonus testis Magdalena consors Luce Keothélvere de Brasso jurata et fassa est, hogy Chrisztina asszony lakik volt Thatár Mathénál, egyszer haza jöve az sokadalomból Thatár Mátyásné, kérdezni kezdé hová lett el az ő szolgáló leánya, elveszett mi mondók, hogy gusalyával ment el, azután nem látta.

Trigesimus testis, Stephanus Benkeo de Beolön juratus et fassus est sicut vigesimus . . . Jobagás (*iggy*) Emerici Appor.

Tricesimus primus testis Lucas Vincze de Hydvége juratus et fassus est, hogy tudja hogy Nemes Ferencz lófárán hozta volt Hidvégire az Chrisztina asszonyt.

Tricesimus secundus testis Stephanus Kerekes de Brasso juratus et fassus est, mikor az pap megeskette őket az leányok voltak.

Tricesimus tertius testis Franciskus Damankos de Hydvege juratus et fassus est, hogy mikor elhozá itthon egy ideig pártába jára terébe esék és ugy kezkenősödék bé; mikor megeskvének azon három leányi valának.

Tricesimus quartus testis Ladislaus de Hydvége jobbagio Francisci Myko jurata et fassa est, hogy tudja mikor esküttenek, három leányi voltak akkoron.

Tricesimus quintus testis Anna relicta quondam Luce Beretzk a Hydvége jobbagio Fran. Myko jurata et fassa est, sicut tricesimus quartus.

Tricesimus sextus testis Stephanus Szakál de Hydvége

jobagio Martini András juratus et fassus est, sicut tricesimus tertius.

Tricesimus septimus testis Laurentius Nagy de Szotyor, juratus et fassus est, tudja azt hogy Nemes Ferencz Chrisztina asszonyt lova farán hozta Hidvégre de nem tudja honnan, mikor megesküntenek ezen három leányi voltanak akkoron.

Tricesimus octavus testis Emerichus Nagy de Hydvége jobbagio Emerici Apor juratus est fassus est, tudja mikor az pap megeskette őket ezen három leányi voltanak akkoron.

Tricesimus nonus testis Symon Kerekes de Árapataka jobagio Johannis Geréb juratus et fassus est, tudja, hogy Nemes Ferencz az Chrisztina asszonyt lova farán hozta Hidvégre Thatár Máthé házából Brassóból és mikor megesküntenek voltanak ezen három leányi akkoron.

Quadragesimus testis Sigismundus Katha de Árapataka Jobagio Johannis Geréb juratus et fassus est, sicut tricesimus nonus.

Quadragesimus primus testis Bartholomeus Benkeo de Árapataka jobagio Francisci Myko juratus et fassus est, tudja azt hogy az hit előtt lettenek ezen három leányi Chrisztina asszony-nak az előtt nem volt hitesse.

Quadragesimus secundus testis Stephanus Theoreok de Hydvége jobbagio Francisci Myko juratus et fassus est, sicut quadragesimus primus.

Quadragesimus tertius testis Martynus Kys Myhaly de Hydvége jobagio Emerici Appor juratus et fassus est, sicut quadragesimus primus.

Quadragesimus quartus testis Thomas Borbély de Brasso juratus et fassus est, hogy jöve hozzám egy szombat az Nemes Ferencz; mondok neki: mi dolog uram hogy enni ideig özvegyen maradott monda, vagy holnap vagy azután nekem leányt adnak Varga György házánál Bolgárszegbe, jámborúl lakom vele mint szokott jámbor feleségével lakni.

Feria tertia.

Quadragesimus quintus Petrus Szabó de Hydvége jobagio Emerici Appor juratus et fassus est, hogy az Chrisztina asszony mind addig pártába járt, hogy hamar lött azután az Szylasy Pálné azt is tudja, hogy ezen három leányi az hit előtt valók.

Quadragesimus sextus Petrus Pruthyon de Chykszent György juratus et fassus est, hogy mind az három leány az hit előtt valók.

Quadragesimus septimus Paulus Barabás de Szentkirály juratus et fassus est, hogy ő itt lakott Hidvégén, mikor az Nemes Ferencz megesküött azkoron ez három leánya volt.

Quadragesimus octavus testis Thomas Szabo de Szentkirály juratus et fassus est, hogy mikor az három gyermekivel bément Brassóba eskünni az előtt nem eskütt volt meg vele.

Quadragesimus nonus testis Blasius Brassay de Hidvége jobagio Pauli Szilassy juratus et fassus est, hogy mind az három leánya az hit előtt valók mikor az papnál megesküttek.

Quinquagesimus testis Symon Furkon de Hydvége jobagio Martini Andrassy juratus et fassus est, hogy hit nélkül hozta ki Brassóból itthon is hit nélkül lakott vele mást is tart vala mellette az viz parton gyakorta vontak isteket az ket asszony ember, Nemes Ferencz úgy nézte őket, azután kergetni kezdék az Nemes Ferencz atyafiai úgy mene bé Brassóba mene eskünni; ezen három leányi voltanak akkoron.

Quinquagesimus primus testis Clara relictá quondam Joan-nis Halas de Hydvége jobagio Petri Andrassy jurata et fassa est; azt tudja, hogy éjjel hozták az én atyám házához egy fejér lón; akkor én atyám Nemes Ferencz bírása vala, ezen három leány hit előtt valók.

Quinquagesimus secundus testis Catharina relictá quondam Georgii Kerestély de Hydvége jobagio Ladisl. Thamásfalvi jurata et fassa est tudja, hogy éjjel hozták az Krisztina asszonyt és az anyámat hitta ő maga Nemes Ferencz hozzát, hogy ne sirjon és tolmács legyen, megfizeti jámborúl szolgálátját.

Quinquagesimus tertius Angalit relictá Francisci Oryth de Hidvég jobagio Ladislai Thamásfalvy jurata et fassa est: hogy ő egyebet nem tud, hanem csak azt, hogy hit kívül való ez három leánya.

Quinquagesimus quartus testis Johannes Révész de Hidvége, jobagio Ladislai Thamásfalvy juratus et fassus est: tudja, hogy mindaddig pártába járt az Chrisztina asszony, mig Szilassy Pálné lött ez világra azt is tudja, hogy más kurvát tartott mellette, istökök vontak. Az Nemes Ferencztől hallottam akkor, hogy mondta: az én f végett vonakodnak az kurvák.

Quinquagesimus quintus testis Georgius Keresztély de Hidvége jobagio Ladislai Thamásfalvy juratus et fassus est: tudja, hogy a Krisztina asszony csakhogy nem esztendeig járt pártába, hármat is tartott egyszersmind házánál eféle embert. Azt is tudja, hogy hit kívül valók ez három leányok.

Quinquagesimus sextus testis, Anna relictá quondam Valent. Révész de Hidvége, jobagio Francisci Mikó jurata et fassa est de verbo ad verbum sicut quadragesimus nonus.

Quinquagesimus septimus testis Angalit consors Luce Vincze de Hidvége provisor Curie Emerici Appor jurata et fassa est: tudom, hogy egyszer elűzé az Krisztina asszonyt. Azt mondá, hogy énnekem nem kell mint kurva; mert ő neki ekko-

ron három is vala. Ezt is tudom, hogy Szilasy Pálnéval nem járt keszkenőbe egy hónapig és hit kívül valók ez három leányi.

Quinquagesimus octavus testis Anna consors Blasy Erzsébet de Hidvége jobbagio Emerici Appor jurata et fassa est, sicut Quadragesimus nonus.

Quinquagesimus nonus testis Raduly Volattus de Hidvége jobbagio Martini Andrásy juratus et fassus est de Verbo ad verbum sicut Quadragesimus nonus.

Sexagesimus testis Stephanus Balázs de Hidvége jobbagio Francisci Mikó juratus et fassus est de verbo ad verbum sicut quadragesimus nonus.

Sexagesimus primus testis Joannes Kovacs de Hidvége jobbagio Martini Andrásy juratus et fassus est: hogy mikor bemegyén volt Brassóba, hogy megeskedjék Krisztina asszonyal, akkoron mind az három leányi vala; de ő nem tudja, ha esköttek-e vagy nem.

Sexagesimus secundus testis Paulus Klethner de Földvár juratus et fassus est: hogy két gyermeke volt az Krisztina asszonyna(k) Nemes Ferencztől, mikor megesküntenek.

Sexagesimus tertius testis Dominicus Orban de Földvár juratus et fassus est sicut sexagesimus secundus.

Sexagesimus quartus testis Georgius Bothos de Földvár juratus et fassus est sicut sexagesimus secundus.

Sexagesimus quintus testis Simon Pap de Földvár juratus et fassus est de verbo ad verbum sicut sexagesimus secundus.

Sexagesimus sextus Joannes Varga de Földvár juratus et fassus est de verbo ad verbum sicut sexagesimus secundus.

Sexagesimus septimus testis Jacobus Veres de Földvár juratus et fassus est de verbo ad verbum sicut sexagesimus secundus.

Et post hec Seriem Nostri Examinis vel Executionis cum Nominibus et Cognominibus Vestre Serenissime Matti fide nostre Christiana mediante rescripsimus. Datum in Hidvége feria secunda et tertia proxima post festum sacri Penthecostes Anno Dni 1563.

Servitores Vre S. Mattis
Andreas Illyésy de Bölön
Clemens Béldy de Uzon
Joannes Appor de Althorja
Joannes Geréb de Szentmárya.
fideles.

Kivül: Serenissimo Principi Domino Domino Joanni Secundo Dei Gratia Electo Regi Hungariae Croatiae etc. Domino nobis Clementissimo.

Más oldalán a borítékuk: 1563. Feria tertia post Luce aptlo. per me Ladislaum de Mikess (nem egészen jól olvasható) pro nunc Electi Regiae Mattas protonotar.

Ez igen érdekes nyelvműlék egy családi dráma alapját képezi.

Kilyeni Nemes Bálint, testvére Ferencz halálával pörbe fogja annak özvegyét Krisztinát s ki akarja vetni gyermekeivel együtt férje — illetőleg atyjok örökségéből, azon ürügy alatt, hogy Nemes Ferencztől már a házasság előtt származtak gyermekei s hogy nem Pap, hanem Ferencz doctor eskette őket össze Brassóban.

E végett megy ki János Zsigmond fejedelem — (itt folyton »választott király« — kiküldött bírósága; Bölöni Illésy András, Úzoni Bély Kelemen, Altorjai Apor János és Szentmarjai Geréb János, hogy az esketést megejtsék s azt a fejedelem legfelsőbb bírósága elé fölterjesszék.

Ez okirat tehát két tekintetben lehet érdekes előttünk: először *nyelvi*, másodsor *tartalmi* sajáttságainál fogva.

1. *Nyelvi tekintetben* még a magyar közép nyelv sajátosságait árulják el a következők:

»Mint jámbornak *szokott* feleségét tartania.« Itt a *szokott* még hasonló vonzású a szabad, illik stb. igékkel.

»És *sok jámborok* előtt áldomást ívának« a magyar nyelv szelleme ellenére számnev után többes szám.

»És ott *kézen megeskünek*« kettős rövidség kézenfogva és esküsznek helyett.

»És nem *kapot* hozta el.« E helyett nem rabolva, nem erőszakkal, — szintén érdekes rövidítés.

»Varga Györggyel *szembe kézi volt*« »Szembe« előtt helyett »Kézi volt« elavult alak. »Perre megyen volt« — hasonló az előbbihez.

»Add énnkem az te *emberedet*«; én megégném vele. E helyett add énnkem nődet.

»Hova *lött el* az ő szolgáló leánya?« Hová lett — helyett.

»És úgy *keszkenődék be*« — Úgy tett fejére kendőt, asszonyi viseletet.

»*Honnag*« talán tollhiba honnat, honnan helyett.

»Jöve hozzám egy *szombat*« — Szombaton helyett.

»Az viz parton gyakorta *vontak üstököt* az két asszonyember.« E helyett czibálódtak egymással.

»*Hit kívül valók* ez három leányok.« Az esketés előtt születtek. stb.

2. *Tartalmilag* tekintve ez okmányt, az igen selejtes erkölcsi állapotokra utal.

Nemes Ferencz előkelő, »jó ágyból« született »főember«-féle. Ez nem gátolja, hogy nem is egy, de mint látszik, két vagy három nővel is vad-házasságban éljen. Ezek a tisztelt hölgyek aztán, mint a vallomásokból kisül, a falu gyönyörűségére, sőt a Nemes Ferencz uraméra is, egymást tépik, ütik-verik »a víz partján.« Hogarthnak való idyll.

Később, hogy a társadalmi rend ellen elkövetett hibáját jóvátegye s gyermekeit biztosítsa, Nemes Ferencz beviszi Krisztinát, kitől már 3 leánya van, Brassóba s itt vele megesküszik; némelyek szerint az egyházban Csiszér Péter pap előtt; mások azt állítják, egy Ferencz nevű doctor eskette meg. De hát a pap lehetett doctor is. De az is elég furcsa, hogy épen ez a pap, Csiszér Péter uram, oly formán kéri egy izben tőle szeretőjét, mintha valami kapcsos bibliáról lenne szó.

De Nemes Ferencz, az egyik tanú vallomása szerint többet is tesz: *eddiggi törvénytelen gyermekeit a pap előtt törvényesíti.* És ez által maradt fenn emléke egy ősi szokásnak; mert a harmadik tanú ezen törvényesítést így írja le »És akkoron ezen három leányi voltanak; ezeket az palást alá állatják vala«. Az az a törvényesítés jelvénye az volt, hogy az atya a törvényesítendő gyermekeket *palástja alá vette.*

Ennyi az, mit ez érdekes okmányból tanulhattunk, ha a helyesírási tanulmányt elejtjük.

Közli: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

Brandenburgi Katalin országos kiadásai jegyzéke 1630. júliusból.

Anno domini 1630. die 2. Julii telvén el az szakácsoknak cantorok, mostan egy cantor pénzeket asszonyunk ő felsége ez szerént megadatta.

Az főszakácsnak Vinci Márton mesternek fizetése per annum fl. 100. levén mostani egy cantor pénze teszen fl. 25. d.
 Sárkány Mihálynak . fl. 45. cantora teszen . fl. 11. d. 25.
 Fogarasi Jánosnak . fl. 36. cantora teszen . fl. 9. d.
 Bokor Istóknak . fl. 20. cantora teszen . fl. 5. d.
 Nagy Andrásnak . fl. 16. cantora teszen . fl. 4. d.
 Fogarasi Andrásnak . fl. 16. cantor p. teszen fl. 4. d.
 Kolosvári Györgynek . fl. 16. cantor pénze . fl. 4. d.
 Sáfár Thamásnak . fl. 39. cantora teszen . fl. 9. d. 75.
 Sáfár Andrásnak . fl. 32. cantor pénze . fl. 8. d.
 Drágosi Miklósnak . fl. 16. cantora teszen . fl. 4. d.

Eodem. Gubernator uramnak ő nagyságának eltelvén cantora, fizetése per annum az ő felsége kegyelmes rendelése szerint

fl. 10,000 járván, mostani egy cantor pénzét thesaurarius uram ő naga megadatta fl. 2,500 d.

Az itt Fejérváratt levő alumnusoknak is eltelvén egy cantorok in summa per decursum anni járván nekik fl. 800. d. mostan egy cantor pénzeket thesaurarius uram ő nagysága megadatta fl. 200 d.

Eodem. Török Mihálynak az pohárnoknak eltelvén egy cantora, fizetése per annum fl. 120 levén, mostan egy cantor pénzét leválta fl. 30 d.

Az konyhamesternek Kun Ferencz uramnak die ultima Junii telvén el cantora, fizetése per annum fl. 250 levén, mostan megadott egy cantor pénze teszen fl. 62 d.(50)

Asszonyunk ő felsége Vinczre menvén, adtunk Szegedinek szegények számára való pénzt fl. 1 d.

3. Julii Pethő Lukács nevű Gombos András maga százabeli katonának adatott gubernator uram ő naga thesaurarius uram ő nga által fl. 10 d.

4. Szaraszti Mátyás uramot elküldvén ő felsége elől Megyesre, hogy ott az ő felsége konyhájára provideáljon, adatott neki thesaurarius uram ő naga által fl. 200 d.

Eodem. Az török Zöld Fikár szállására adtam gazdálkodni való pénzt fl. 1 d.

Az Kendervárban lakó Pattantyus Jánosnak die 3. praesentis mensis telvén el cantora, fizetése per annum fl. 60 d. levén, cantor pénzét megadtuk fl. 15 d.

Eodem. Zolyomi uramnak ő nagának noha ultima Julii telnék el második cantora, mindazáltal bizonyos okok interveniálván, thesaurarius uram ő naga egy cantor pénzét megadatta, fizetése per annum fl. 2000 levén, mostani egy cantor pénze teszen fl. 500 d.

Eodem. Maythini Andrásnak is az török deáknak eltelvén első cantora pro anno praesenti fizetése per annum fl. 250 d. levén, mostani egy cantor pénzét asszonyunk ő felsége megadatta fl. 62 d. 50.

Anno, die et loco similiter iisdem. Az Puskás János kapitánsága alatt levő mezei katonáknak egy hópénzt thesaurarius uram ő naga által adatv(án) ő felsége, renddel így következik.

Kapitán.

Puskás János százában az lovas szám .v. 100; maga személy pénze fl. 50, hadnagyjának fl. 12, Herczegh Gergelynek fl. 6; mindegyütt mostani hópénzek fl. 468 d.

Priny János százában az lovas szám .v. 97, magának személyére fl. 12, vicéjének fl. 6, mind együtt mostani hópénzek fl. 406 d.

(Gombos) András százában az lovas szám № 112, maga személy pénze fl. 12, vicéjének fl. 6, mostani egy hópénzek teszen fl. 466 d.

Latera computata constituunt fl. 18,133 d. 00.

Tallérok.

Anno 1630. die 1. Julii. Tholdalagi Mihály uram az portán az országnak szolgálatjában létében maga pénzét költvén el, annak refundálására adott thesaurarius uram ő naga egész imperialis tallérokat № 166/.

18. in Vizakna. Zöld Fikar agának elmúlt szolgálatjában adatott gubernator uram ő naga egész tallérokat № 200/.

Eodem. Musztafa csauszt gubernator uram ő naga postán küldvén az portára, egy cantor pénzét ő naga megadatta, fizetése per annum tallerorum № 200 levén, cantora teszen (tallér: áthúzva) № 50/.

23. Ugron János uramat ő felsége Bécsben (expedi)álván, adatott uti költségére neki egész tallérokat № 30/.

In summa talleri № 446.

Ó-Dutka.

18. Musztafa csauszt ő felsége az portára expediálván, adatott uti költségére tíz pénzes ó-dutkát fl. 32.

Arany.

Az portára készülendő kupák, és egyetmás aranyazására adatott thesaurarius uram ő naga az szebeni ötvösöknek aranyat № 100. d.

Catharina mp.

(A fejedelemlő sajátkezű aláírásával ellátott eredetije a nemzeti muzeum kézirat tárában.)

Közli: BARABÁS SAMU.

XVII. századbéli szakács-könyv.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Az köz étkeknek főzéséről való rövid jegyzés.

Coquus hortulanus et Clauiger Hungarus.

Hogy megértse az olvasó, a kinek kezében akad és olvasni fogja, az étkeknek főzéséről való jegyzésit, ne vélje azt, hogy úgy írtam legyen, mintha valamely fő-szakácsnak tudományából írtam volna; hanem csak

az én állapotom és hivatalom szerint, a mint értekezhettem szakácsoktól, s magam a mint praktikálhattam főzésem által eleitől fogván, azt jegyztettem most újonnan magamnak fel, hogy el ne felelkezne rólla: holott az embereknek elméje hova tovább elfogyatkozik. És ez így lévén, ezt gondolván konyhán költ magyarismussal ték egy néhány jegyzést magamnak. Azért az olvasó könnyen eszébe veheti a benne való fogyatozásokat. Tudom nem is fogja tulajdonítani másnak, hanem csak az én magam vékony értékemnek.

Az káposztás huson kezdem el, úgy mint Magyar- és Horvátország ezimerén.

Vég egy szép velős koncezt, szép darab szelet szalonnát az iziért, forraszd fel a hust, abárod meg, káposztával és szalonnával tedd fel, és főzd jól meg eleven borssal együtt.

Kappannal azonképen, borssal, sáfránnal.

Az káposztáról másutt bővebben fol. 22. et 23.

1. Tehen hust petreselyem gyükerrel, fokhagymával, eleven bors-sal, gyömbérrel, igen szokott éték.

2. Tehen hust fekete lével, mint a ludfiat fol. 8. n. 4.

3. Tehen hust Cukreital. Az tehen hust félig megsütni, és levesen felmetélni, hagymát bőven belé: (némelyek alnát is adnak hozzá.) Sályát, tárkont, bort, eczetet, vizet a mennyi elég: fenyő magot is hozzá adni egy keveset, és jól megfőzni: némelyek borsot, sáfránt vetnek belé.

4. Ezzettel hagymával tehen hust. Főzd meg a hust, azután tégy veres hagymát belé, és eczetet, pergelj kevés lisztet, borsot, sáfránt, gyömbért belé etc.

5. Tehen hust árpa kásával. Minek utánna megabárlottad a hust, tedd fel az árpakásával, egy néhány petreselyem gyükeret bele, eleven borsot, gyömbért.

6. Tehen hust tormával, spináttal, répával, sárga répával, pas-tornakkal.

7. Tehen hust vadalmával. Főzd meg az almát tehen hus lébe, és verd által, ereszd fel a hussal és jó leszén.

8. Tehen hus egressel. Az egress szedd szemenként, főzd meg a tehen hus levébe, vagy verd által a szitán.

9. Tehen hus riskásával. Petreselyem gyükeret, eleven borsot, gyömbért bele, az riskásával együtt főzzék meg jól.

1. Kappant egészen riskásával főzni. Főzd meg egészen, abárod meg, tedd fel riskásával, eleven borsot, gyömbért, petreselyem gyükeret bele, de kevés legyen, főzd meg jól; sáfránt ha akarsz bele tenni meg lehet.

Más módon lásd, a kappant spékeld meg fahéjjal és egész szekfü-vel, minek utánna meg abárlottad, és tedd úgy fel.

2. Kappant egészen tiszta borssal. Az kappant forraszd fel abá-rod meg, azután petreselyem gyükeret metélj hosszára, az kappant spé-

keld meg egész székfűvel, hasogatott fahéjjal. Főzd meg együtt eleven borssal, gyömbérrel.

3. Más módon tiszta borssal. A kappant metéld darabra főzd meg, petreselyem gyökeret, veres hagymát metélj bele. Az németek egy kevés lisztet pergelnek belé, eleven borsot, gyömbért bele.

4. Kappant törött lével. Petreselyem gyökeret, veres hagymát, kenyérbélt főzz meg kappan lébe, verd által a szitán, az kappant abárold meg, ereszd föl a törött lével, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot bele ha vagyon, és igen jó leszén.

5. Kappant laskával. Főzd egészen a kappant, azután csinálj tészta egy néhány tykmonyból, avagy tiszta vízből, metéld szép vékonyon mint annak a módja, forró vízbe forraszd fel, azután szűrd le azt a levet rosta által, mosd ki a szűrőciét (*így*), tedd fel a kappannal, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot bele ha vagyon. Némelyek a metéltet vajba megrántják, és úgy eresztik fel a kappannal.

6. Kappant élés lével. Almát, hagymát aprón vágni, az kappan lében megfőzni, az abárlót kappannal felereszteni, bort, cezetet a menynyi elégséges beletölteni, egy szelet szalonnát is az iziért, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot, a ki akar leömonyat szelj bele.

7. Kappant élés lével más módon. Almát, hagymát apróra vágj és megfőzd borba, cezetbe, lébe mézzel együtt, ereszd fel a kappannal, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot bele. Nádmezét a méz helyett ha vagyon, mert jobb ízű.

8. Kappant kaszás lével. Végy egy néhány tikmonyat, verd egy fazékba, cezetet bele, habard jól meg, és ereszd fel a levével, borsot, tárkont bele a mikor vagyon.

9. Kappant német módon. Főzd meg szépen, azután abárold meg, metélj petreselyem levelet belé; pergelj kevés lisztet, tégy bele borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsendió virágot. Ha savanyón akarod, a leve legyen bor harmad része, és jó izű leszén.

Tikot, tikfiat ezen levekkel megfőzhetni.

1. Tikfiat sóba főve jó melegen, vagy hidegen feladni petreselyem levéllel, cezettel meghinteni.

2. Tikfiat egressel egészen vagy aprón metélni és főzni. Az egress szemenként megszedni, felereszteni és abárlás után egy vékony szelet szalonnát bele az iziért.

3. Más módon egressel. Német módon az egressel felereszteni, egy kevés lisztet bele pergelni, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot, petreselyem levelet bele. — Más módon. Az egress megfőzni, a szitán által verni, s felereszteni.

4. Tikfiat petreselyem gyökérrel savanyón vagy édesen. Az petreselyem gyökeret hasogasd szép vékonyon, bort, levet, a mennyi elég, ereszd fel mézet bele, borsot, sáfránt, gyömbért, egy kis lisztet pergelni bele. Méz nélkül savanyón is jó.

5. Más módon. Tikfiat főzd meg jól, azután metélj aprón petreselyem levelet beléje, borsot, sáfránt, gyömbért, irós vaját, vagy vajba pergelj kevés lisztet. Német módon éték.

6. Tikfiat kaszás lével. fol. 4.

7. Tikfiat. Végy veres hagymát és rántsd meg vajba, tégy bele borsot, sáfránt, gyömbért, eczetet és jó lesz.

1. Galamb fiat tejfellel. Főzd egészen meg a galamb fiat, az tejfelt forraszd fel habarván untalan, borsot, sáfránt, gyömbért bele, és ereszd fel vélle, szerezsen dió virágot is tehetsz bele.

2. Galamb fiat tiszta borssal. Egészen, vagy metéld apróra, főzd meg, petreselyem gyükeret szép vékonyon, kevés veres hagymát ha akarsz, ereszd fel, borsot, gyömbért egy kis irós vaját, vagy zsirt bele.

Malosa lével tikot. Főzd meg a tikot, metélj kenyeret koczka módra, rántsd meg vajba, avagy levbe, tedd a hus közé, borsot, sáfránt, gyömbért bele, az iziért tégy egy szelet szép szalonnát bele. — Galamb fiat, és egyébféle madarat főzhetni egyéb lével.

Madár lev.

1. Bárány hust, kaporral, eczettel, hagymával, nyárba igen jó.

2. Bárány hust sufával. Főzd meg szépen, abárold meg, azután bort, eczetet, tikmonyat verj egy fazékba, borsot, sáfránt, gyömbért, szerezsen dió virágot bele, habard jól meg és forraszd fel, tárkont is vehetsz bele, mikor fel akarod adni, tölts a husra, hogy szép sűrű és habos legyen, mindenkor untalan kell habozni.

3. Bárány hust kaszás lével. Eczetet, tikmonyat egy fazékba jól meghabarni, tárkont bele, felforrasztani, borsot, gyömbért bele a ki akar.

Bárány hust, Űrü hust tiszta borssal fol. 2.

4. Bárány hust német módon. Aprón metélj petreselyem levelet, és lisztet vajba bele pergelni, borsot, sáfránt etc.

5. Bárány hust eczettel hagymával jó.

6. Píritott bárány hus. Főzd meg a hust hogy jó lágy legyen, rakd a rostélyra, píritsd szépen meg, hintsd meg köménnyel, sóval gyengén, csinálj egy kis levet alája. Végy bort, eczetet, forraszd meg, mézzel együtt forraszd meg, borsot, sáfránt, gyömbért, székfűvet bele, egy kis zsirt. Vagy eczetet borssal, egy kis zsirral.

7. Píritott bárány hus vetreczel módjára sütni. Metéld szép szeletekre, főzd be, tölts eczetet reá törött fokhagymával, hadd álljon egy vagy két óráig, azután píritsd meg a rostélyon szép gyengén, rakd egy vas fazékba, tölts feljül reá egy kis levet, eczetet, bort, borsot, gyömbért és főzd meg együtt, telt feljül. — Vetreczen tehen husból, vagy borjúból. Metéld szép vékonyon, sózd be, fokhagymát is törj bele, hadd álljon egy néhány óráig benne, azután rakd a füstre, füstöld meg szép gyen-

gén három óráig, azután pirítsd meg a rostélyon szépen. Csinálj egy leves kenyeret, tehen hus lából alája, és hintsd meg feljül aprón metélt veres hagymával, avagy apró veres hagyma szárral, és jó leszén.

Közli: TOLDY LÁSZLÓ.

II. Rákóczi Ferencz udvari közgazdasági tanácsának utasítása a nagy- és felső-bányai bányák s a munkácsi pénzverő-ház inspectora számára.

— 1710. —

A bányászati és pénzverdei szakra nézve fölöttébb ritkák a magyarul kiadott szabályrendeletek. Egy ilyenre találunk a jelen, művelődés és ipartörténetileg nem csekély érdekű utasításban, mely Rákóczi fejedelem főkamarása és kincstartójának Ér-Körösi *Körössy György*nek irományai között maradt fenn.

Nemcsak részletes bepillantást enged vetnünk ezen ügyirat az akkori bányakezelési, kohászati, ércz-olvasztási, és pénzverési viszonyokra: hanem az azon időben Munkácson vert különféle arany és ezüstpénzek *érczvegyülékét* is pontosan megszabja. Egyszersmind a nagybánya-munkácsi pénzverde 1710-iki példametszőjének nevével is megismertet bennünket, a ki is *Enyedi Dániel* vala. (Elődje Ocsovay Dániel volt.)

Az utasítás bizonyára az Ajtay Mihály halála után kinevezett új inspector: *Lányi Pál* számára szólt.

Kívül: *Instructio az pénzveréshez.*

Belől: *Instructio Perceptoris Officinae Nagy- et Felső-Bányaiensi Fodinariae et Cusoriae ordinato Inspectori.*

1-mo. Tisztiben fog állani, hogy alatta való tisztekre és szolgákra szorgalmatosan vigyázzon: ne legyenek istenkáromlók, szitkosok, részegesek és egyéb czégéres vétkekben gyönyörködők; az mellyeket olykor pro ratione delicti meg is büntessen.

2-do. Azért is leszen autoritássában, ha valamely az tiszték közzül, annyival inkább az köz szolgarend közzül incorrigibilis, szófogatatlan, vagy azon functióra, az melyben helyeztetett, inhabilisnek találtatik: az helyett más, istenfélő és habilis subiectumot, praevia applacitatione Nostra, constituálni, circa tamen omne discrimine religionis.

3-tio. Annectátatik ezen Instructiójához az egész tiszték és szolgarendnek conventionalissa, mely szerint kit-kit, pro recepta

praxi, praevisio computus, angariatum menstruatim exolváltatván, vigyázzon s járjon el minden functiójában. Az mely szolgálk nélkül el lehet olykor az pénzverő-láznál, akár az bányáknál, — azokat abducálja; de olykor ismét, ha látja szükségét, meg is szaporítsa, pro ratione oeconomiae folyhasson indesinenter a munka. Fizetéseket mindazonáltal sub poena non acceptationis, ne anticipálja.

4-to. Tisztiben fog az is állani: mennél gyakrabban az egész officinákat és az keze alatt levő bányákat szorgalmatosan, fundamentaliter és assecurate revideálni, s a minemű defectusokat és reformatióra való dolgokat advertál, azokat reparálni és suppléálni.

5-to. Melyre nézve tartson lonnak (így; *Lohn*-nak) kifizetése alkalmazosságával az tisztekkel conferentiákat; értekezzen, hol mi defectus legyen? és mint kellessék azt orvosolni?

6-to. Vigyázzon és vigyáztasson az bányákban arra: az puskaport, fadgyút, vaseszközöket, bőroket és más materiálakat haszontalanul ne vesztessék. Az érczet és genget (*ingy*) és más, bányákból proveniáló materiát pro conservatione rakásra feletébb ne hordják, ne gyűjtsék, hanem az bányákból kitakarítsák és azt szorgalmasan elaborálják, usque ad integram perfectionem. A bányákban penig, valamikor lehet, éjjel is munkálódasson.

7-mo. Lévén kiváltképen való szüksége officináknak az szénre: minden úton-módon mesterkedjék azon: mindenkor elegendő szene lehessen; úgy, hogy elegendő égetni való materiája lévén, azt szüntelen égettesse és az proventust szaporítsa.

8-vo. Melyre nézve is, minthogy eddig nagy kárával esett, hogy az szénnek fogyatkozása miatt nem mindenkor continuálódott az kohbéli munka, — mesterkedjék benne: miként lehetne az Ferencze vizén, csak a víznek áradásakor is, az erdőkről fát szállítani, és ezen szénnek defectussát suppléálni? Minthogy régi időben is tartatott gereblye, a melynek felállításában munkálódván, a mit arra expendál, acceptáltatik számadásában.

9-no. Ha ezen feltött gereblye succedál s fája бүven lehet: minthogy Nagy-Bányán áros a fa, el is adasson benne, exemplo Novisolensium, oly áron, haszon lehessen belőle.

10-mo. A бүrt, fadgyút, puskaport, és egyéb naturálékat, az mellyek az inventariumban fel vadnak téve (praeter res mobiles) miként és hová erogáltattanak? a kiknek tudniillik mi fog incumbálni, tegyék fel ad rationes, s miként erogáltatnak? adjanak számot. Mellyek hogy annál is rendessebben folyhassanak:

11-mo. Repartiáltassék az tisztek között a munka; kinek tudniillik mit kellessék administrálni? és ahhoz képest kinek miről kellessék számot adni? Ezeknek penig adjon kinek-kinek

pro ratione officii sui instructiókat is, mely szerint járjanak magok hivataljában; reversálist vévén töllök, hogy annak idejében számot aduak, és ha mivel adósok maradnak, azt complanálják; adván arról is cautiót, hogy az ollyatén restantiákat, cum detentione et eorum personarum, non obstante nobilitari praerogativa, megvehesse propria et cum autoritate rajtok.

12-dik. Azért is oly tiszték állittassanak ad functiones, az kiknek residentiájok légyen s jószágok.

13-dik. Az gléth, ólommal és más, bányákból jövő matériákkal maga privátumára való kereskedést se maga ne űzze az inspector, sem az alatta-valóinak meg ne engedje.

14-to. Pergmesternek légyen contraquietantiája vagy documentoma arról: mennyi glétet és mennyi aranyat, ezüstöt percipíál, az midőn grébelyeztetik az gazdag őn? A szerint, az glétből mennyi ólom jű ki? mikor frisseltetik. Az documentumot pedig egy hiteles városi embertől vegye, a ki jelen légyen a mikor tisztelezik (így) az aranyas ezüstöt. Ugyanattúl is documentoma: mennyi arany jött ki, s mennyi ezüst? Gyakorta maga is lászson hozzájuk inspector, a midőn ezek munkában vadnak.

15-to. Experimentaliter comperiáltatott, hogy a midőn az glét ólomra reducáltatik: sokkal több discrescál benne, ha kevesenkint frisselik; praeter casum necessitatis azért ötven s hatvan mázsának alatta ne olvasztassa.

16-to. Az fadgyúnak olvasztásában is sok decrescientia esett eddig, hogy mód nélkül való tüzet adtanak alája, és hogy kicsény volt az üstje. Corigáltassék ez is.

17-mo. Számadásoknak alkalmatosságával a tiszték ezen-től mindenkor vegyenek ab exactoratu, vagy ha az ratiók censuráltatnak, onnét testimoniálist: mi fog in restantia maradni kezeknél? Nemcsak pénzről pedig, hanem materiákról is.

18-ro. A mikor valamit percipíálnak vagy pénzen vesznek: légyen arról contraquietantiájok és documentumok; ellenben a mikor mit erogálnak, quietantiájok. Commissiónk nekül penig senkinek semmit ne adjanak emlétett tiszték.

19-no. A mely egy aranyat szoktanak a tiszték próbának kedvéért minden aranyfelyérésnek alkalmatosságával kivenni s kettémetszeni, admittáltatik: légyen annak medietássa pro accidentia tisztéké; de a másik medietássa in conservatorio maradjon, más próbapénzzel együtt. Tartozik inspector azokról is minden számadásiban emlékezetet tenni: mennyire fog esztendőnkint szaporodni?

20-mo. Ellenben az mely két piseta ezüstöt szoktanak az tiszték minden administratióktúl hasonlóképen próbának kedvéért kivenni, accidensül magok számára fordítani, — ezen accidensek abrogáltatik, hogy annyival nagyobb kedvek lehessen az

administransoknak az aranynak, ezüstnek kereséséhez és számunkra való beadásához.

21-mo. És jöllehet annakelőtte pro mercede separatoria minden arany- s ezüst-gírából csak négy pisetát szoktanak defalcálni: ezentúl öt pisetá defalcáltassék s cedáljon számunkra.

22-do. Pro mercede cusoria penig minden aranynak felvesésétül tíz pénzt vegyenek in locum mercedis.

23-tio. Az aranynak ligáját per omnia conformálják a kör-möczbányai ligához; id est, adják egy gíra aranyhoz ligának, egy pisetának tertialitássát; et per consequens, a mikor tallérokat veret: egy 15 lóttos próbájú egy gíra ezüsthöz 3 pisetá ligát. Item, a midőn máriásokat avagy 17 krajczárosokat veret, egy 15 lottos gíra ezüstöt, 33 pisetá ligát. A midőn 7 krajczárosokat, 24 pisetát. A midőn garasokat avagy 3 krajczárosokat veret: adasson egy 15 lottos gíra ezüsthöz $26\frac{1}{2}$ lat ligát. Item, az midőn polturákat veret: adasson egy 15 lottos gíra ezüsthöz 48 lat ligát. A midőn penig denariusokat veret: adjon egy gíra ezüsthöz $90\frac{1}{2}$ lat ligát.

Veressen pedig egy ilyen ligára, egy gíra arany után aranyat nro $70\frac{2}{3}$. Egy gíra tallérok után flor. Hung. 20.,64. Egy gíra máriások után Hung. flor. 13.,05. Egy gíra 7 krajczárosok után Ungari flor. 10.,45. Egy gíra garasok után Ung. flor. 8.,49. Egy gíra polturák után Ung. flor. 6.,35. Egy gíra denariusok után Ung. flor. 3.,89.

24-to. Az administransoktól 14 és 15 s 16 forintokon felül be ne szedjék az egy gíra tiszta ezüstöt; légyen penig az tisztnek tempore datarum rationum, kitül fogják s mennyiben acceptálni? contraquietantiája.

25-to. Az midőn az administransoktól pagamentbéli aranyat vesznek is: egyikének egy gíra aranyért 68 aranyat, másoknak olykor 70-t szoktanak adni, ex certis circumstantijs. Lehet azért ezentúl is afféle circumstantiákra reflexio; de egy gíra aranyért 69 aranynál többet ne adjanak. Légyen ezenrül is contraquietantiájok, kinek mennyit adnak?

26-to. Minthogy Körmöczön száz marchátul és tizennégy lat ezüsttül pro decrementia többet nem adnak be $7\frac{1}{2}$ pisetumnál, — ezek is ahhoz tartásák magokat.

27-mo. Az aranyak apadására is, a midőn újonnan felolvasztatik és pénzre verettetik, nem admittáltathatik több, hanem annyi, az mennyi az körmöczi bányákon; tudniillik száz gíra arany után kilencz pisetá.¹⁾

¹⁾ Eddig Körössy György sajátkezű írása; innen túl egy udvari íródeáké.

28-vo. Mind az számadásokban való confusiókra, mind az más circumstantiákra nézve, az nagybányai mázsa, sőt mindenféle pondusok reducáltassanak az körmeczbányai pondusokra, — ne álljon ezentúl az mázsa 150 fontból, hanem százhúszból.

29-no. Jóllehet az ólomnak és glétnek ára úgy is accrescál, hogy a mázsa reducáltatik: de minthogy a bányák körül való expensákhoz való képest úgy is feljebb mehet az ára: ezentúl az egy mázsa ólom huszonöt forinton, és egy mázsa glét tizennégyen adatódjék, az mennyiben magunknak nem kívántatnak.

30-mo. Transactiója lévén, az kepelybeli lovakról tartoznak tiszt híveink in futuris rationibus arról s annak árendájáról számot adni. Ha észreveszik mindazonáltal, hogy azon gepelybeli lovak intertentiójából több haszon jühetne be száz forintnál esztendeig, a mint exarendáltatott: igyekezzenek vagy azon, hogy feljebb verjék az árendát, avagy kevesebbet fizessenek egy-egy szekér után, avagy magok administrálják azon gepelybeli lovakat, és adjanak számot föléle.

31-mo. Ezen bányákhoz tartozandó falukból eddig igen csekély hasznót adtak be tiszt híveink; mesterkedjék azért inspector hívünk azon: légyen ott is oeconomiánk, s vettessen zabot; melyben ha mutatja industriáját — a mint tartozik is, — úgy várhatja jövődöben collegáival együtt zabbeli conventióját.

32-do. Igaz ugyan, hogy az midőn a gazdag ón trébelyeztetik, és az által glétnek és aranyos ezüstnek fordittatik, apadni szokott; de eddig az apadásban semmi gradus nem tartatott. Cselekedje azért inspector hívünk azt: légyen — ha csak három vagy négy ízben is — jelen egymásután a trébelezésben, experiálja: mennyi decrescentiája lehet az gazdag ónnak egy mázsa után?

33-tio. Experiáltatott: az felső bányákon conserváltathatik notabiliter az szén az által, ha az trébelyező-házban sisak alatt olvasztják fel az gazdag ónt; sőt az által az trebtőke (így) sem kívántatnék. Cselekedje azért inspector hívünk: csináltasson egy oly sisakot; akár succedáljon, akár ne az intentio, minthogy pro experimento mind is circiter 50 forint kívántatik, acceptáltatik számadásban.

34-to. Minthogy ezentúl az bányászoknak búzával, hússal, borral és más naturálékkal kívánunk succurrálni, tettünk már is oly dispositiót: szállíttassanak oda az feltett naturálék, — arra nézve constituáljon inspector hívünk az felső-bányai házunknál egy oly kulcsárt, a ki a praemissákat administrálja és az említett naturálékat az ottvaló bányászoknak és más szolgarendnek rovásaira erogálja; számot adván ez is mindenekről: miként fogja detrahálni? Az lónjokból (így) pinczét is erigáltasson pro exigentia hujusce oeconomiae.

Ultimo. Ha mit feltalálhat egyebet az praemissákon kívül is pro emolumento Regni, kövesse el is, mindenekben mutassa oly industriáját, mely által érdemessé tehesse magát Előttünk.

Munkácsi.

Az pénzverő-házhoz tartozó conventionalisták specificatiójok.

1. Perceptor seu Felvarter (így) <i>Salamon Füller</i> , (portiones) orales habet dietim, 3 medias vini, 4 libros carnis, duos libones. Menstruatim vero paratam pecuniam	fl. 14. den. 40.
2. Rationista <i>Zacharias Treich</i> , sine praebenda menstruatim	flor. Ung. 25. den. —.
3. Separator <i>Vincelaus</i> , sine praebenda	fl. 9. den. —.
4. Sculptor <i>Daniel Enyedi</i> , sine praebenda menstruatim	fl. 8. den. —.
5. Serarius sine praebenda, menstruatim	fl. 10. den. —.
6. Duo monetarij, sine praebenda, singillatim menstruatim per florenos 8, facit	fl. 16. den. —.
<hr/>	
Latus praemissarum facit	flor. Ung. 82. den. 40.

Carbonario solvitur pro uno corbe magno bene existorum carbonum den. 87., ita tamen, ut ligna isti ad locum devehantur.

Felső-bányai

bergmesternek, in quantum sáfár simul,	fl. 20. den. 77.
Monitium scribának,	fl. 8. den. —.
Fő-huttmannak,	fl. 10. den. —.
Sub-huttmannak	fl. 8. den. —.

Stombeli szolgáknak.

Stomb-sáfár	fl. 9. den. —.
Czimmerman	fl. 10. den. —.
Egy hajdúnak indifferenter, per	fl. 3. den. 60.

Vízvonók.

Fodorban mindeniknek per	fl. 6. den. —.
Leveshen hasonlóképen	fl. 6. den. —.
Somphban	fl. 4. den. 33.
Tömözsben	fl. 4. den. 33.

Kohbéli szolgák.

Koh-sáfár	fl. 10. den. —.
Trébellő mester	fl. 10. den. —.
Trébellő tongár (így)	fl. 6. den. 50.

Közmunkások régi fizetések helyben lesz, e szerint
Felső-Bányán.

Bányász sitvágók, egy sit után per . . .	fl. —. den. 25.
Ércvágóknak 1. pár ércztül	fl. 1. den. —.
Fa-míveseknek egy sit után	fl. —. den. 30.
Hunk-futóknak egy sit után	fl. —. den. 28.
Első kovácsnak egy sit után	fl. —. den. 30 ¹ / ₂ .
Másnak, sit után	fl. —. den. 30.
Gepely-hajtás 1.20; zsákoknak kivonása után	fl. 1. den. 20.
Egy szekér gengnek (?) és más materiáknak kihajtásáért	fl. —. den. 25.
Szemeneseknek (<i>így</i>) sit után	fl. —. den. 40.
Tongeroknak, sit után	fl. —. den. 25.
Egy terh szénnek égetéseért	fl. —. den. 15.
Egy tereh szénnek közelebb való bozátásátul	fl. —. den. 12.
Tovább való vitelétül	fl. —. den. 13.
Annál is messzebb valótul	fl. —. den. 14.
Hámormesternek napjában	fl. —. den. 50.
Gáliczfűző-mesternek egy mázsa gálicztul	fl. 3. den. 30.
Hámorbéli tongárnak napjára	fl. —. den. 30.
Jószág gondviselőjének (menstruatim) .	fl. 11. den. —.
Signatum Munkácsini, die 1. Mensis Junij Anno millesimo sep- tingentesimo 10-mo.	

Ex Consilio Suae Serenitatis Principalis et Ducalis Aulico-Oeco-
nomico.

Caspar Beniczky mp.

(Beniczky Gáspár, az okmányt aláírásával hitelesítő fejedelmi belső-
és udvari titkár, egyszersmind az *országostul* elkülönítve csak 1709-ben
létrejött *udvari közgazdasági tanácsnak* is tagja és első titkára vala.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

LOSONCZY ISTVÁN KÉT MAGYAR LEVELE.

A kegyelt emlékü hős két sajátkezű magyar levelét közlöm az alábbiakban, a bécsi állami levéltárból, hova a czimzettek útján jutottak. Az első igen érdekesen tudósít az erdélyi állapotokról, s egészséges tréfával csúfolódik a megyék »morgó« és »fogcsikorgó« fizetetlen hadi népe fölött. A második a rommá lőtt Temesvárból, nem sokkal a végzetes átadás előtt kelt; ebten férfiasan inti kötelességére (s nem könyörög) a segély dolgában Báthory Endrét; mi sem jellemzőbb a nagyszívű Losonczyra, mint végsora e levelének: »Mi egészségben vagyunk és vígan várjuk az órát, az melyben meg kell fizetnünk az utolsó adósságot.«

1.

Eger. 1550. október 1.

Spectabilis ac magnifice domine, domine et fautor mihi observandissime *sib.* Hogy te kegyelmed levelével meglátogatott, megszolgálom te kegyelmednek; legörömesben hallom az te kegyelmed jó egészségét, kit érték az te kegyelmed szolgájátúl.

Mely nap ide jöttünk, Szolnokba bementenek (*kik??*); annak utána gróf uram ¹⁾ ő kegyelmével menénk ma tized napja az kastély(*t*) látni, ott lakánk ötödnapig; mi állapotban most vagyon, mint akarják csinálni és tartani, erről hiszem, hogy gróf uram ő kegyelme és az több tanácsurak, kik értik, te kegyelmednek böven írnak, kit reájok hagyok; de csak ezt látom, hogy oly helyen vagyon, hogy nyilván árt az törököknek és mind az Tisza- Duna között és Tiszántúl való birodalmoknak; azt is értem, hogy nyilván bánják; de az mindenható isten mint adja az végét, még nem értjük. De néppel eléggel vagyunk; jóllehet azt nem vöttem eszemben, hogy csigorgatnák az fogokat, de ezt látom hogy igen

¹⁾ Báthory Endre. — A szolnoki várkastély akkor épült.

morog az huszad és ötöd ¹⁾ egyen [azon], hogy kitölt az XV nap, más-son azon, hogy hol az király hada, ki mellett feltámadtak? nem 800 lovagjának kellene [és] 400 gyalogjának lenni ő felségének; nem ezt tartja, úgymond az articulus, hogy mindenre ő felsége fejenként felvegyen bennünket, hanem vagy feje mellé vagy derék expedicióra etc.

Az török veszteket nagyon, nem tudom hogy ha elijedett-e, vagy azt várja hogy az dér jobban megstísse ez populost; de én azt hiszem hogy fél, de maga féltiben rájűtt volt Szécsénre, hogy megvegye; az nem lehetett, hanem az szántókat elvitték, úgymint embert 23, egy leányt, egy birót, levágtak lovat 23, ökröt 42 etc. — Azért én itt vagyok és ötöd vagyok, de nem az morgó-féle. Kapitányok Szolnokban: Balassa János, Zai Ferencz.

Az barát ²⁾ dolgáról bővebben irhatok te kegyelmednek. Úgy értem, hogy Petruvittal, miérthogy kincstartó, soha nem volt igen jól, Petruvit formált valami okot császárnál az gróf urammal való szemben lételről Bátorban; más hogy az német törököt fogtak volt hiszem Bécsben valami titokra, miérthogy német volt; kivel úgy értem hogy jártunk mint Budával, bebocsáták az németeket, de nem tarthaták meg; ez is megértette az titkot és elvőtte az ajándékot, de nem tarthatta meg az titkot, kisütötte császárnak és egyebűtt is, a hol látta hogy szükség. Most is kiráhné asszonnál ül, ő sietteti az egyben veszéssel. De miből támadt, arról többet nem írok, azt te kegyelmed jól érti etc.

Bátyámnál ennél főbb ember nincsen, mint az kit ma harmadnapja hozzám küldé; ezt értem hogy kincstartó az szcékelek közzül két főembert vágatott le, az többi kiráhné asszonhoz választott, az főnépek, hogy ő felsége küldjön hadnagyot, zászlót, dobot közikben, készek az barátá támadni; királyné asszon Horváth Ferenczet küldte. Továbbá kincstartó az mely követét beküldte volt Drávai Jánost, császárhoz, levágatta, az ajándékot kit küldött volt, azt királyné asszonnak küldte. Az kiráhné asszon követi Zalánecz János is megjűtt, még bátyám nem érti: mivel? mert igen beteg volt, itt kinn fekűdt, hanem most akar bemenni. Petruvit mondják, hogy ottbenn ráczokkal, sebesiekkal, kikkel, hogy volna 5000; az barát is kiszállott Megyesből táborban, ő is nagyon 3000, de jobb népe nagyon neki. Még ezkédig Petruvit triumphált; ottbenn megadta neki Ilanvay György Vinczet, Branistiát is megvőtték viadallal; ittkin az ráczság ismét elégette Csanádot az várasát, az várat víjják, meg nem vehetnék, ha élések volna, az mint az Perusit szolgálja mondá, kivel teznak (= *tegnap*) beszélék ki onnét belől jűtt. Kincstar-

¹⁾ Ez alatt itt (mint a szövegben alább előforduló »articulus«-ból is következtetni lehet) az 1543. novemberi beszercezbányai t-czikkek szerint való hadi nép értendő. *Huszad* (recte huszonötöd) u. m. minden 100 jobbágy után 4 *lovas* (huszár); *ötöd* = minden 100 jobbágy után húsz *gyalog*, az az minden *ötödik* jobbágy után egy gyalog.

²⁾ Frater György.

tónak emberei egy jü, más megyen éjjel-nappal gróf uramhoz Bátorihoz az Csauád segítségiért. Az szegén kunokat is felvötték az kincstartó uram szolgálái; az szolnoki kastélyt is csináltatják velek ő magok az barát szolgálái. Innét is költözék tebnak az Tiszán által valami vármegye népe, de nem tudom hova; hiszem hogy gróf uram te kegyelmednek bőven írt róla. Köz hírrel beszélgetik vala, hogy elszállottak alóla, de bizonynyal nem tudjuk. Moldovát, Havasalföldét készen mondják hogy vagyon, hogy ha ki megsegíti kincstartót, ök is királné asszont. Azért hiszem hogy te kegyelmed ezeket mind jobban érti; de én is ilyen bizott uramnak evvel be akarék köszönni. Kinek ajánlom örökké szolgálatomat. Eandem Vestram spect. magn. Dominationem felicissime valere desidero. Datum Agriae prima Octobris anno 1550.

Vestrae spect. magn. Dominationis

paratissimus servitor

Stephanus Lossonezy mpria.

Gyűlések (*sic*) királné asszon Szt.-Mihály napjára tétetett; kik vannak rajta, mit végeztek, még nem értjük.

Azért kegyelmed küldene ide fogesikorgókban, mi is innét az morgókban, hadd lenne mixtim az nép, hogy az mit ott nem tudnának, ezek mutatnák meg nekik; amazok ismét ezeknek.

Nem vöttem volt eszben az te kegyelmed levelében hogy az szomszedság felől írja az stridor dentium-ot; de azért én nem kétlem, hogy ha az szomszédok csikorgatják, hogy az kegyelmed népe is az ötöd hogy nem csikorgatná.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino domino comiti Tomae de Nadasd Judici Curiae . . . *sth.*

(Eredeti.)

2.

A romba dőlt Temesvárból. 1552. jul. 12.

Spectabili ac magnifice domine et amice honorande. Salutem *sth.*

Te kegyelmednek nem kellene mind az idegen nemzetség után járni, kegyelmednek nagyobb gondot kellene viselni; egy czédulával hiszem megláttathattatok volna eddig; ezt kedig amaz félékény latorra Aldanára nem kellene bízni csak, mert ő ő magát sem tudja most, hol vagyon. Az törökvel ha volna kinek tractálni, elbeszélhetnétek ¹⁾, én azt hiszem, adóigirissel és engedelmesség ajánlással; ha ez nem kedig, hát vijjatok vele; mert ha ezen csendességben leszen ti kegyelmetek, nyilván elvesztitek mind ez országot, mind minket etc. Tudja kegyelmed urunk minemü tanúsággal bocsátá el, hogy egymást segítsük; mióta én

¹⁾ T. i. Temesvár alól elvonható volna.

Temesvárra jöttem, azóta én kegyelmednek egy vagy két czéduláját láttam, ha az urunk hagyása nem volna is, nagyobbba tartozunk természet szerint is egymásnak, az régi jámbor tisztartók szerint, mint azok fogták egymás dolgát szükségekben. Azért ám lássa kegyelmed ottan. Irjon kegyelmed egészsége felől; mi egészségben vagyunk és vígan várjuk az órát, az melyben meg kell fizetnünk az utolsó adósságot. Valeat Vestra magn. Dominatio felicissime. Datum ex destructo Temesvar, die 12. Julii anno 1552.

Stephanus Lossoneczy mpria.

Kélcím: Spectabili ac magnifico domino Andreae Báthory wai-vodae Transilvaniae etc.

(Eredeti.)

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

BALASSA MENYHÉRT EGY MAGYAR LEVELE.

1562. máj. 7.

Egregie domine, amice *stb.* Az kegyelmed levelét megértettem és úgy vagyok, hogy tegnap az török had teljességével ide jött vala reánk; de istennek kegyelmességéből nem árthatának minekünk semmit, hanem esmét visszatérének az ő táborokban, jóllehet nagy harcok lének köztünk, s mind egy felől s mind másfelől halálok is lének az török között s mi köztünk; de istennek kegyelmességéből az ő felsége szerencsével az mi kegyelmes urunkéval, gyalázatval menének el, noha ők sokan valának s mi kevés számúan valánk ő ellenek. Immár ma hajnalnak előtte, avagy éféltől fogva az török had mind menten ment; de azt nem tudjuk bizonynyal, ha Debreczen felé megyen-e avagy Várad felé? de menten megyen. Azért im kapitán uram ¹⁾ is itt leszen holnap. Azért az istenért kérem kegyelmedet, hogy kegyelmed szóljon Bebek uramnak és mind az uraimnak az kik ott vannak, hogy siessenek, jöjjönek mindjárt ő kegyelmek Kiskvárdra mellé s kapitán uramval ismét megizenjük ő kegyelmeknek Bátor táján hol találunk egybe; mert ha egybegyűlhetnénk, hiszem az úristent, hogy ha nem egyebütt szinte az réven Szent Miklósnál is elérnénk és megverhetnénk őket. Mert ez had igen rémulve megyen, mert hogy ez hadval itt Ecsednél az táborval beástuk vala magunkot s nem árthatának, majd ugyan futó szabásúan megyen ez had. Isten tartsa meg kegyelmedet. Ex castris ad Ecsed positis 7. Maii 1562.

Melchior Balassa mp.

Kapitán uram im egy levelet írt Maximilianus királ uronknak ő felségének és azt írta énnem, hogy éjjel-nappal siettessem az póstán ő

¹⁾ Zay Ferencz felső-magyarországi kapitány.

felségéhez. Azért im oda küldtem kegyelmednek; kegyelmed siettesse, éjjel-nappal, hamar hamarsággal.

Külczm: Egregio domino Francisco Pestiensi administratori proventuum S. caes. reg. Maiestatis . . . *stb.*

(Eredeti a bécsi cs. és k. állami levéltárból.)

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

KOLOZSVÁR TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

1613. jun. 7.

Egregie domine, et fili nobis semper dilectissime. Salutem etc.

Adjon isten Kgdnek kívánsága szerint való jó egészséget és bódog jó szerencsés hosszú életet.

Megadák mi nekünk az Kgd levelét, melyből megértettük, hogy Kgdnek szorgalmatos gondja volt az Kgdre bízottatott suplicatióknak, melyet Kgd-től felette igen kedvesen és szeretettel vöttünk. Arról pedig az sóról való levélnek megírását mi teljességgel az Kgd industriájára bíztuk. Irattunk valamit obiter azon dologról (kit ezen levelünkben includáltunk) Kgd lássa, ha szükségesek lesznek, inserálja Kgd az levélben, ha pedig nem szükségesek lesznek, Kgd posthabeálhatja. Ha érthetők volna, micsoda circumstantiákat akarna Kgd mitőlünk megtudni, Kgdnek azokat is megírtuk volna. Azért hogyha necessario desideráltanak oly dolgok és circumstantiák, az melyekről minékünk kellene Kgdet informálnunk, azokról Kgd minket primo quoque tempore certificáljon, mi Kgdnek rescribáljuk. Éltesse isten Kgdet jó egészségben és boldog jó szerencsés állapotban sokáig. Datum in civitate Kolosvár die 7. Junii, Anno dni 1613.

Ejusdem egregiae dnis vestrae

benevoli patres

Emericus Gellyen primarius et

Stephanus Radnothy regius

judices, caeterique jurati cives

et senatores civitatis Kolosvár

Kívül más kézzel: Mivelhogy az fejedelmek az ő reájok nézendő tisztek és hivatalok között ezt is mindenkor observálták, hogy az ő előttük való fejedelmeknek dicséretes példájokat kövessék; ha pedig ez világi dicséretre nézendő dolgokat, az mely kevés ideig tart örömet követik, menyével inkább illik az üdvességes és örökké megmaradandó dolgokban követni, úgymint az beneficentiában, avagy az szegényeknek és nyomorultaknak való elemosinának conferálásában, mert super aurum et lapí-

dem pretiosum beneficentiae divitias nobis veluti thesaurum recondere oportet, illae namque tum in praesenti vita oblectant spe futurae fruitionis tum in futura dulcedinem afferunt experimento gustuque speratae beatitudinis. Fiducia magna erit (dicit Tobias senior) coram summo deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Praemium bonum sibi thesaurizat in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire tenebras etc.

Külczim: Egregio domino Joanni Bonczidaij de Kolosvár, scribae ac jurato notario cancellariae maioris serenissimi domini principis Transilvaniae etc. filio nobis semper charissimo.

(Eredetije a nemz. muzeum kéziratárában.)

II.

1613. okt. 14.

Tekéntetes és nagos passa, minekünk mindenben böcsületes kedves jóakaró urunk. Isten Nagodat éltesse etc.

Jakab deák uram által való izenetit Nagodnak megértettük, ez mellett az mi odabocsátott atyánkfiainak is beszédekből, az hatalmas győzhetetlen császár után minemű nagy kegyes atyai jó gondviselése legyen reánk Nagodnak, melyet Nagodnak meg igyekezőnk szolgálnia. Az mi nézi az hatalmas császárhoz való hűségünkről levél adásunkat, abban az országnak törvénye szerént nem ellenkezünk, mely ilyen: hogy az fejdelemség választás meglevén, az országgal együtt megegyezvén, készek vagyunk velek együtt megadni, minthogy az győzhetetlen császár kegyelmessége is arra mutat, hogy törvényébe az országot és minden rendeket megtart. Az másodikról azt irhatjuk Nagodnak, hogy az Nagod leveleit teljes tehetségünk szerént minden helyekre azon leszünk, mindjárt bizonyos emberünktől megküldhezziük. Az mellette való írásunkat pedég, nekünk ugy tetszett, hogy nem szükség, mert mintha az Nagod méltóságának ellene láttatunk lenni, melylyel nagyobb kárt tenénk, hogy nem mint hasznót, kit Jakab deák uram szóval Nagodnak bővebben megmond. Az szent isten tartsa meg Nagodat kívánatos jó szerencsékkel megáldván. Költ Kolosvárott, Octobernek 14. napján, Anno 1613.

Nagodnak

engedelmes szolgálói
az kolozsvári fő és királybiraja
eskütt tanácsával egyetemben.

Külczim: Az hatalmas és győzhetetlen császárnak kedves gondviselőjének Erdélyben, ez mostani kétfelől levő hadainak főzederájának,

az tekintetes és ngos vezér Szkender passának, az kanisai beglerbéknek etc. nekünk mindenben jó akaró urunknak.

(Eredetije a nemz. muzeum kéziratárában.)

Közli: BARARÁS SAMU.

EGY ADAT A KANAI APÁTSÁG, ÉS A VESZPRÉMI PÜSPÖKSÉG TÖRTÉNETÉHEZ.

In nomine domini amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto, indictione decima tertia, die vero tredecima mensis junii, hora vesperrarum vel prope, in palacio episcopali veszprimiensi Bude, in vico omnium sanctorum existente, pontificatur autem sanctissime in Christo Patris et Domini Alexandri divina providentia pape sexti anno ejus tercio, in mei notarii publici et testium infrascriptorum presentia. Venerabilis dominus Paulus plebanus ecclesiae beate Marie virginis de castro Budensi, commendatarius Abbas de Kana a Reverendissimo Domino Johanne episcopo Veszprimiensi absolucionis remedium ab excommunicationis sententia, qua propter non comparitionem pretextu dicte abbacie in synodo prefati Reverendissimi Domini Johannis, estate proxima exacta in ecclesia cathedrali vesprimiensi celebrata irretitus, et publici per literas denunciatorias in porticu ejusdem ecclesiae affixas denunciatus extitit, humiliter imploravit et dominus reverendissimus recepta ab eodem dno Paulo, et per cum prestita in aula caucione ad s. dei evangelia, quod de cetero, quemadmodum predecessores sui Abbates de Kana prefata obedienciam fidelitatem et reverenciam debitas ipsi domino Episcopo, et ejus successoribus vicariisque eorundem exhibebit, et episcopum Veszprimiensem pretextu illius Abbacie suum recognoscet ordinarium, et in synodo vesprimiensi comparebit, ipsum Dominum Paulum a dicta excommunicationis sententia per vener. dnum, Casparum de Nogoch canonicum et officialem suum generalem in forma ecclesie consveta absolvi mandavit et fecit, quo absoluto per prefatum Rsmum Dnum Johannem episcopum solenni cum protestacione fui requisitus, ut super omnibus et singulis premissis sibi unum vel plura instrumentum seu instrumenta conficerem et traderem juris sui uberiores ad cautelam, quod et feci officii mei tabellionatus incumbente. Acta sunt hec et facta, anno, indictionis die mense hora loco et pontificatu quibus supra, coexistentibus ibidem honorabilibus dnis Blasio de Rochy canonico, Urbano rectore capelle beatarum Katherine dorothee, et Barbare virginum in ecclesia Veszprimiensi, Casparo de Gyula notariis publicis ac Georgio predicatore b. Marie virginis de castro Budensi, Petro de Transfalva subdiacono, et Matheo de Atha presbyteris testibus fidedignis in Testimonium premisorum vocatis rogatis pariter et requisitis. Et ego Urbanus natus Blasii Dyenel de Chegledh, dioecesis Vacziensis, sacra imperiali auctoritate

notarius publicus, quia premissis videlicet petitioni absolucionis, absolucionis ab excommunicacionis sentenciá, aliisque omnibus et singulis premissis, dum sicut premittitur, fierent, et agerentur, una cum prenotatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi, et audiui, ideo hoc presens publicum instrumentum manupropria scriptum exinde confeci, et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solutis et consvetis consignavi, in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus. (A jelvény egy I. betű, három lépcsős emelvényen, tetején pedig W betű, alól az alapvonalnál e név: Urbanus de Cheglédh.)

(Eredetije pergamenen: A gyulafehérvári káptalani levéltárban)

Közli: BEKE ANTAL.

MAGYAR ÁGYÚK SZEKENBEN.

I.

1684. octob. 7.

Én Milles Mátyás Szeben városában lakó hűtös polgár, recognosco per praesentes quod in anno dni. 1684 die 7. octobr. Az méltóságos ur tekintetes nemzeti székü Teleki Mihály uram ő kegyelme, a mi kegyelmes urunknak ő kegyelmének egyik meghitt tanács ur híve, és minden hadainak főgenerálisa, Torda és Máramaros vármegyéknek főispánja, Kövár és Huszt várainak s bennök levő praesidiumoknak, és vidékinek főkapitánya, és továbbá minden fiscalis dézmáknak fő árendátora, szállítván nemzeti vitézlő Almási Pál uram kegyelmes urunknak ő nagyságának főrenden levő szolgája által ez Szeben városában conservationis gratia három ágyúkat, azokhoz való appertinentiáit úgy mint három csiga öreg köteleket, kilencz tartó köteleket, melyeknek egyike istrang, az többi pedig hosszak, vastagok; három vas kalányt, három penétéket dürrückölőivel; három vas lánczokat, három derékszegeket, egy emelő fabakot, hat fa ékszegeket, három emelő rudakat, és egy öreg tésla vas sikótyujával, megirt uram ő kegyelme dispositiója szerint vitettük és szállítottuk az ő kegyelme fogadott szállására, ezen Szeben városában lakó Vajda Gáspár uramnak itt az nagy piacon levő házához. Melyeket berakattván adom arról ez szokott pecséttemmel és subscriptionmmal corroboráltatott leveletem fide mediante futuro pro testimonio. Datum in civitate Szeben. Ao. et die praenotatis.

Idem qui supra.

Milles Mattyas mp. p. h.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában 386. sz. a.)

II.

1684. octob. 7.

Nos magister civium, regius ac sedis iudices et universitati senatus civitatis cibiniensis; Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis; quod in anno dni. praesenti 1684. die 7. octobr. méltóságos ur tekintetes széki Teleki Mihály uram ő kegyelme, a mi kegyelmes urunknak ő nagyságának egyik meghitt belső tanácsa, és minden hadainak fő generálisa, Torda és Máramaros vármegyéknek főispánja, Kővár és Huszt várainak, benne levő praesidiumoknak, és vidékinek főkapitánya, és továbbá minden fiscalis dézmáknak főárendátora, szállítatván nemzetes vitézlő Almási Pál uram által, a mi kegyelmes urunknak ő Nagyságának főrenden levő szolgálja által városunkban conservationis gratia három ágyukat, melyeknek egyikén cz név vagyon: *Sig. de Periny.* (több írással együtt és egy czimmerrel, melyek ismérhetetlenek) hozzá való négy vasas kerekeivel, négy vas szegeivel tengelyével és öt pengő vas karikáival együtt. Másikon penig vagyon egyfejű sas czimer, és egy bagoly statua, írás semmi nem lévén rajta, velle való négy vasas kerekeivel, tengelyével, hét pengő vas karikáival, és négy tengelyvég vas szegeivel. Harmadik öregbik ágyun vagyon im ez írás: *Rud. II. A. 1601.* azzal együtt való négy vasas kerekeivel, tengelyével, öt pengő vas karikáival és négy tengelyvég vasszegeivel együtt. Melyeket is helyezettettetvén az disznódi alsó bástyára, vettünk gondviselésünk alá sub spe futurae in specie restitutionis. Melyről adjunk ez mi városunk szokott pecsétivel corroboráltatott levelünket futuro pro testimonio. Datum in civitate Szeben. Anno et die praenotatis.

(P. II.)

(Eredetije a gróf Teleki család levéltárában 388. sz. a.)

Közli: LÉNÁRT J.

NEMES JÁNOS KÖVETJELENTÉSE.

Anno 1667. die 7. Junii.

Isten gondviseléséből löttem szemben Drinápolynál az Kajmékámmal követségemnek tenora, szavaimnak folyási így voltak köszöntő szavaim.

Az erdélyi fejedelem ő nagysága, az három nemzetből álló Erdélyországgal s Magyarországnak ahoz tartozó részével együtt, nagyságotat igen szeretettel köszöntetvén kívánják, hogy nagyságot életének napjai esztendeinek számai sok üdökre terjedjenek, hatalmas győzhetetlen császáruk hasznos szolgálatjára, erre az Kajmékám rövid szóval felelvén jó neven vettem.

Ennekutánna a fejedelem ő nagysága, s az ország leveleit praesentálván, s azt tőlem elvévén az Kajmékám kérdé: Mi az oka, hogy most az erdélyi fejedelem s az ország főkövetet küldött ide, holott azelőtt nem volt szokás az adón kívül, hogy főkövet jöjjön ide, lehet annak bizonyos oka, melyre így feleltem.

Az követnek mostan ilyen küldésének oka ez: Nyilván lehet nagyságodnál az elmúlt napokban, egy erdélyi úr fejedelem s ország hire nélkül, jött ide hatalmas győzhetetlen császáruknak fényes kapujára, (lévén holmi veszekedési Erdélyben valami atyafiaival,) ki is elhíszí, az fejedelem ő nagysága, és az ország, hogy igyekezik mind az fejedelemre ő nagyságára, mind az országra hatalmas császárukat nehezíteni, ki ha olyan vádlásokkal élt is, mint az Váradí s Tömösvári pasák előtt, megmutogassam azokat nem igazaknak lenni. Kajmékám kérdi, kiesoda az ur? Felelet: Zolyomi Miklós; kérdés, lehet annak bizonyos oka, hogy az az ur ide jött; mivel várait, faluit elvőtte az fejedelem törvény ellen tölle, hatalmas császár lévén Erdélynek örökös ura, másuvá nem mehetett, hanem ide kellett jöni panasznolni.

Felelet:

Az fejedelem ő nagysága, sem az ország nem vette, hanem maga adta, maga atyafiainak, kirul való levelet is mutatok ha kívántatik.

Kajmékám Resolútiója.

No immár az is itt vagyon, te is itt vagy, álljatok szemben, és beszéljetek előttiünk, az melyiteken lészen az igazság mi megítéljük. Felelet: Magam is azt kívánom, mivel azért is küldtettem ide. Ezek így menvén végben, hatod magammal megkaftánoztatván, eljöttem szál-lásomra.

8-dik. Ismét ebéd után fehivatván az Kajmékám, elsőbben is azt mondá, no azért hivatlak, hogy az mely leveleket ide adtál tegnap, mind az fejedelemét, mind az országét, mind nekem mind az hatalmas császárnak szóllót, megfordítottam s hatalmas császár eleiben adtam, s megolvasta. Abban az vagyon írva, hogy mivel az az ember ide jött, hatalmas császár lábaihoz, az országban az szegénység igen megfélemllett, ugy hogy az adószedésben is akadék lött, azért bännának ugy vele, hogy mások is tanulnának rajta, azért azt ne gondoljátok, hogy ő érette hatalmas császár sem az országot sem az fejedelmet megháborítsa, ezt is elűzhesse, mert az hatalmas császárhoz jön panasznolni, panasza meghalgattatik ugyan, hanem im hatalmas császár is emberét küldi, levelet ír, te is küldj, Zolyomi is küldjön, lássa meg hatalmas császár embere ha mit tölle elvettek, törvéntek s canonotok ellen, megadják-e nem-e? ha megadják s kedve lészen hozzá, menjen haza, ha pedig nem akar ő is elülhet itt, mint hatalmas császár sok ezer szolgálí, de hatalmas császár méltóságához nem illik, hogy elűzze, hatalmas császáré mind az fejedelemség mind az Erdélyországa. Felelet: Az fejedelem ő nagysága,

sem az ország nem vette csak egy talpalatni földet is el Zolyomi uramnak hanem maga adta az hűgának kirül való contractussa jelen vagyron, kimutatván az contractust maga peeséte és kezeirása alatt. Kérdés:

Illetlennek látszik az énnékem, hogy anaž mást beszél, te ismét mást, azért olyat beszélj követ vagy hazugságot ne szőlj, mert két dologban vétetek, egyikben abban hazugságban maradtok, másikkban meg látszik, törvénytelenül vettetek el jószágát.

Felelet.

Ugyanis mast beszéllek én, mert ihon az levele, hogy ő adta az hűgának, maga peesétje s kezeirása alatt, én igazat mondok de ő nem; ehcz képest mentest parancsolá, hogy híják Zolyomit, addig engem is kikülde, hogy üljek le míg Zolyomi feljön. Én azért kimentem ott kiinn várakoztam, míg feljött Zolyomi. Zolyomi feljövén őt is leülteték másuvá, s azonban behívának mindketten, s az Kajmekám eleibe állánk, s azt kérdi Zolyomitul az Kajmekám, miért vették el tölled az két kastélyodat? s felelé: Egyebet nem tudok nagyságos uram, hanem hogy hatalmas császár igaz híve voltam, az mint nem tudom miért fogtak volt meg törvény nélkül, ugy nem tudom azt is miért vették el az jószágomat. Kérdé az Kajmekám, lehet annak valami oka, hogy elvették, kire ujobban is felelé: Nem tudom nagyságos uram. Kérde az Kajmekám engemet, miért vette el az fejedelem ennek az urnak jószágát s hatalmas császár ellenségének magyarországi urnak adta, felelék: nem vette nagyságos uram az fejedelem egy talpalatnyi földet is, hanem maga adta az hűgának Barkóczi Sándornénak, végezés szerént, kinek is az anyjával egy testvér volt, Barkóczi Sigmond nem is hatalmas császár ellensége, mert ez egy nyomorék sánta ember, ő adta annak az hűgát, az jószágot is ő adta az hűgának, az fejedelem nem adta, kirül maga kezeirása peeséte és levele ihon vagyron, kibontván az levelet megmutatám Zolyominak az kezeirását s peesétit, az Kajmekám kérdi Zolyomitul: Ismered-e azt az írást? te íráso-d-e? felelé: enyém. Hát te adtad azt az levelet s az jószágot az hűgodnak? én adtam de kételen voltam véle, mert féltem, hogy megfognak magamat is, s mind elveszik jószágomat. Kajmekám kérdi, mikor attad azt az levelet, Zolyomi felel, tavaly adtam de kételen voltam véle, s külön kérdé, maradott volt-e Zolyominak valami jószága Erdélyben meg? felelet: Maradott annak az várnak jószágának fele, de kételen nem volt véle, hogy oda adja, s végezzen az hűgával, mert azt sem a fejedelem sem az ország nem tudta, mikor Huszton egymással végeztek. Zolyomitul kérdé: Azelőtt Rákóczi és Barcsai idejében birtad-e azt az jószágot? felelé: én birtam addig míg elvették, s külön kérdé az Kajmekám:

Mi dolog, hogy azelőtt az az Barkócziné nem birta azt az jószágot, s most neki adták? felelek: nagyságos uram hajadon leány volt, s nálunk nem adják addig a leánynak kezéhez az jószágot, míg férjhez

nem megyen. Tavaly ment férjhez osztán úgy akarta jószágát keresni törvénnyel, atyafiságosképpen úgy alkudtanak volt meg, de annakutána azt meg nem állván az kötést, ujobban törvénykezni kezdettek, én mondtam ugyan, hogy békéljék meg, mert az maga részét is elveszti, s azután újabban megbékéllettek, kirül való levele is ihol vagyon, mert törvény szerént az maga részét is elvesztette volna. Zólyomi mondá: Kételen voltam vele mert mind elvették volna a többit is. Én mondam Zólyominak mi bizony senkiért lelkünket el nem veszítettük volna. Kajmekám kérdé: olyan Kánonotok vagyon-e nektek? hogy ha valamely ur meghal, hogy annak jószága mind fiát leányát illeti-e vagy csak az fiát? Felelék: az mint az királyok, fejedelmek adták, adják, ha mindkét ágra adják, mindeniket illeti, ha csak az fiu ágra, csak az fiakat.

Kajmekám kér di:

Hát ez az jószág, az ti kánonotok szerént, illetve volna-e az leányt?

Felelék:

Illette volna nagyságos Uram, mert bóldog emlékezetű fejedelem adta volt ifjabbik Bethlen Istvánnak, mind két ágon utánna; ha maradéka nem maradna, Bethlen Péternek, ha neki is nem maradna maradéka Bethlen Kathának, kinek Zólyomi uram fia, s Barkóczzinének az anyja leánya volt, kirül való donatio is itt vagyon, s azt is elémutatom.

Zólyomi mondá:

Nem az Bethlen Gábor pecséti az: igaz de nállunk az káptalanban beszokták aféléket adni, hogy inkább el ne vesszen, s inkább mered-e azt mondani, hamis levél az Káptalanból költ levél; kér di újabban is az Kajmekám Zolyomitúl: Megelégszel-e azzal az jószággal az ki neked maradott volt, vagy mind kívánod? felel: Mind kívánom. Monda az Kajmekám: No immár értem az dolgot menjetek el; kihez képest én eljövök Zolyomi is utánnam, azonban ujonnan utánnam jövőnek, már az lóra is felültem vala, visszahívának, s ujonnan bemenék az Kajmekámhoz; kér di, te ugymond két levelet hoztál fejedelemtül, országtúl, azért fejedelemtül jöttél-e országtúl-e vagy mindkettőtül? felel: mind az fejedelemtül, mind az országtúl!

Mondá az Kajmekám: Mi az oka, hogy ezek atyafiak lévén, az jószág felől veszekedvén felindult az ország ide követet küldött, mert ide akár kijűjön, gye (de) nem mindjárt adnak hitelt neki, akármit mondjon, hanem egyéb okának kell lenni. Felelet: mivel megértette az fejedelem, s az ország, hogy ez az ember hamissan vádaskodik, azért küldtettem én ide, hogy megmutassam, hogy ez az ember hamis, az mint meg is mutattam, azért is kellene megtanítani, hogy hamisan vádaskodott.

A r r a a z K a j m é k á m.

No menj el te is készíts egy embert, én is hatalmas császár embert küldöm, Zólyominak is megparancsolom küldjön ő is, ha mit tőlle elvettek Cănonotok, törvénitek ellen megadják-e nem-e? hatalmas császár embere menjen bizonyoson végére, addig te légy vesztég.

Ezzel jöttem szállásomra.

(A gr. Telekiek m-vásárhelyi ltárában levő eredeti követjelentésről
3335. sz. a.)

Jegyzet: V. ö. Törökmagyarkori Államokmánytár IV. k. 360.

Közli: LÉNÁRT JÓZSEF.

EGY ADAT A BEREGRH MEGYEI OLÁHOK TÖRTÉNETÉHEZ.

Mária királyné a *kereczkei* és *kusniczai* kenézséget *Jánosnak, Sándornak* és *Istvánnak*, néhai *Szaniszló* a királynéi oláhok vajdája fiainak adományozza oly módon, hogy az évenként beszédni szokott ötvened felét tartozzanak minden évben beadni. Kelt Budán, 1383. Február 27-én. ¹⁾

Nos Maria Dei gracia Regina Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit universis, quod nos requirentibus serviciorum meritis Joannis, Sándor et Stefani filiorum condam Stanislai Waywode Olahorum reginalium Keneziatu duarum villarum nempe Kerechkey et Kuchnyche vocatarum in Comitatu de Beregrh existencium eisdem Joanni, Sándor et Stefano perpetuo et irrevocabiler de beneplacita voluntate Serenissime Principis Domine Elisabeth eadem Dei gracia Regine Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. genitricis nostre carissime duximus concedendum eo modo, quod dicti Joannes, Sándor et Stefanus medietatem collatarum quinquagesimarum semper et quolibet anno de dictis duabus villis teneantur dare et — — — — — salvo tamen jure alieno, prout eciam premissum Keneziatum condam Serenissima Princeps Domina Elisabeth eadem Dei gracia Regina Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. Avia nostra charissima felicis memorie eisdem Joanni Sándor et Stefano mediantibus suis literis coram nobis exhibitis modo prelibato duxerat offerendum. Datum Bude feria sexta proxima ante Dominicam Letare Anno Domini M^oCCC^oLXXX^o tercio.

(A leleszi Convent levéltárából (Statutor. Litt. V. Nro 237.)

Közli: PETROVAY GYÖRGY.

¹⁾ Ezen oklevél közölve van már Szirmay Szathmár megye leírása I. 8., magyar fordításban, és innen átvéve Fejér Codex X. I. 87., teljesen elferdítve, ez okból azt hiszem nem felesleges az eredeti szöveget közzé tenni.

A SZENT-GYÖRGYI ÉS BAZÍNI URADALOM TISZTSÉGE.

1626.

Levéltári kutatások alkalmával az a szokás gyökeredzett meg, hogy az ú. n. »gazdaságiak«-at (oeconomicum) meg sem szokás nézni. Teljesen igaz, hogy nem kellemes, a legtöbb esetben még célra sem vezet, ha a lonként heverő számadásokon, jelentéseken a legnagyobb gonddal megyünk is keresztül. Mindamellett az ország anyagi fejlődését búvárló a nemzetgazda előtt nem érdektelen, sőt gyakran kiváló fontossággal bír, megtudni a nagybirtokokon a gazdálkodás módját az egyes időszakokban. A magyar nagybirtokok kezelési módja a Habsburgok óta, kivált az ú. n. németpárti vidékeken, szoros összefüggésben áll az 1514. óta költözködési jogát vesztett jobbágyság állapotával. Kézimunkát a jobbágyság állított ki soraiból; nagybirtokokon lehetetlen volt a földesúr közvetlen felügyelete, az urbariumokban megszabott feltételeknek vajjon eleget tett-e a jobbágy, ellenőrizni kellett, s midőn a hadjáratok mindinkább a határok felé vivattak, a várbeli hadi tisztségekből gazdasági tisztek váltak. Körülbelül a jelen század elejéig, míg Széchenyi »hitele«, a megpenészedésnek indult táblabíróságot s a birtokát pazarló aristokrátiát felrázta: ez a rendszer dívott túlhyomólag nagybirtokainkon. Nem fűzzük tovább e kérdést, messzeható és sokfelé ágazó tárgyakat kellene felölelnünk, az alább következő gazdasági tiszti conventióban, melyet gr. Pálffy István Kövesdy György szent-györgyi és bazíni provisorával (udvarbíró, most tiszttartó) köt, egy nagy-birtok szervezését akarjuk bemutatni. Az ilyennemű *jellemző* adatok gyűjtése is érdeklél, ismétlem a jellemző szót, mert száz, ezer adatot lel a kutató, melynek leírásával csak az időt pazarolja.

*

Instructio egregii Georgii Keowessdij dominiorum Santi Georgii et Bazin provisoris a prima die mensis Julii anni Millesimi sexcentesimalis vigesimalis sexti.

1. Mindenek előtt kívántatik tőle, hogy híven és jámborul ő nga marháját, majorságát, jószágát, mezejét, erdejét minden kártól megóttalmazza, az jövedelmet beszedje igazán urbarium szerint és minden dolgaiban csak az úr és az asszony ő ngok parancsolatjából cselekedjék és senkitől mástól ne függjen és semmit se várjon.

2. Az mikor gabonát vetnek, mely falu mennyit vet azon falubeli bíró jelen legyen, és az kaszárnak bizonyásra vagy rovást adjon, vagy pengig írást.

3. Az majorban mikor építnek és szórnak gabonát, porkoláb legyen mérésnél és mikor mennyit ad be kaszárnak, rovást tartson róla, kinek felét adjon kaszárnak, felét pedig magánál tartsa.

4. Mikor az aratást elvégzik és képekben lesz az gabona, minden falubeli bíró képekről hozzon rovást be az udvarbírónak.

5. Tilalmas erdőket őriztesse, az köz-erdőkből az jövedelmet beszedje az számtartóval, az tilalmas erdőkben ha az jobbágyot favágáson találják, azt az udvarba behozzák az drabantok és az erdő őrzők, az kin osztán az udvarbíró bírságot tizenkét forintot megvegye minden okvetetlen.

6. Fekete víznél való tilalmas erdőt megőriztesse az drabantokkal, és senkinek ne engedjen benne disponálni, sem az arendatariusnak, hanem az jószágban kik bírnak, ha valami majorokat akarnának építeni, arra az udvarbíró adasson fát, azonkívül az jószágból se tilalmas se közönséges hegyből ki ne engedje vinni semmi fáját, sőt az jobbágyot, a ki fát hir nélkül vágna, várba beszoríttassa és büntesse meg ötödik articulus szerint.

7. Az kulesár az ki kasznár is legyen, az jámbor és hív legyen, borokat tisztán és teli tartsa, minden tíz akóra töltelékre egy hétig egy icze bor acceptáltatik neki. Udvarbírótól függjen mindenekben. Az mikor az úr avagy az asszony ő ngok ide jönek, az napját írja föl mikor jön ide és meddig itt legyen, s hányad magával és mindeneket irjon föl, a mit elköltend és magát quietáltassa konyhamesterrel és az úrnak legyen köteles az számadásra, nem másnak.

8. Dézmásokat az mint az camara szokta kiküldeni instructióval, az tisztartó rendelje el, és maga is tekintsen hozzájuk s vigyázásban legyen mindenekben.

9. Mindenekben urbarium szerint procedáljon és cselekedjék az tisztartó. Újesztendő nap után tizenötöd napra számadását tartozzék beadni alatta valókkal együtt.

Leszen fizetése esztendő által az udvarbírónak :

In paratis	150	frt.	Sajt librae	nro	50.
Buza mett.	100.		Kup só	nro	12.
Hús mázsa	4.		Káposzta fő	nro	500.
Bor urnae	nro	15.	Széna öl	nro	4.
Ártány	nro	2.	Borsó mett.	nro	2.
Vaj pint	nro	16.	Lenese mett.	nro	2.
Faggyú librae	nro	50.	Zab mett.	nro	100.

Bazini porkolábnak fizetése leszén :

Kész pénz	40	frt.	Faggyú librae	nro	12.
Buza mett.	nro	40.	Kup só	nro	6.
Bor urnae	nro	6.	Vaj icze	nro	10.
Tehén hús librae . . .	nro	200.	Sajt librae	nro	50.
Egy ártány.					

Szent-györgyi porkolábnak is a szerint, a mint a bazinának.

Kasznár az ki kulesár is leszen annak fizetése:

Kész pénz	40 frt.	Királyfalvai ispánnak	
Búza mett.	40.	búza mett.	nro 20.
Tehén hús librac	250.	zab mett.	nro 20.
Kup só	nro 5.	Bekei ispánnak a sze-	
Vaj pint	nro 6.	rént.	
Bazini penternek kész-		Bazini kertésznek kész	
pénze	40 frt.	pénz	20 frt.
Búza mett.	40.	Búza mett.	nro 20.
Bor urnae	6.	Bor urnae	nro 2.
Hús librac	200.	Szalonna	1 1/2.
Kup só	nro 4.	Hús librac	nro 150.
Szent-györgyi penter-		Vaj pint	nro 6.
nek is a szerint.		Kup só	nro 4.
Senkoviczi ispánnak		Límpaki erdő őrzőnek	
fizetése: Zab mett. . .	35.	kész pénz.	10 frt.
		Rozs mett.	nro 10.

Csalliai erdő-őrzőnek is egynek, az az senkoviczi kettőnek az szerént.

Bazinban continue három drabant legyen s Szentgyörgyben is három, fizetések járjon az mint másutt fizetnek drabantoknak.

Actum in arce Bazin die vigesima nona mensis Junii anno millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Stephanus Pálffy mp. (L. S.)

(Eredetije papíron a mk. orsz. Levéltár kincstári osztálya új Lymbusában.)

Közli: THALLÓCZY LAJOS.

THURZÓ GYÖRGY LEVELE EGY LENGYELORSZÁGI ERETNEK ÜGYÉBEN.

Dno palatino Cracoviensi et dno Jacob Sieniensky etc.

Ill^{me} dne, dne amice sat. Salutem sat.

Quas ill^{ma} dnatio V^{ra} die 17. ¹⁾ currentis mensis Febr. ex arce Cracoviensi ²⁾ ad nos dedit literas per ejusdem ablegatum servitorem recte accepimus, in quibus pro eliberatione Johannis Mossovini, qui contra expressas regni hujus constitutiones, statuta et privilegia in hoc Hungariae regno Christianae religioni ac Sanctae Scripturae contrariis blasphemias et Atheismo Turcico reffectis libellis quibusdam disputationibus veteratoriis ac literis hinc inde missitatis non exiguum scandalum, ac

¹⁾ A nádornak febr. 12-éről keltezett levelére u. ezen válasz.

²⁾ A nádor levele »ex aula civitatis suae Rakoviae« kelt.

novas in ecclesiis regni hujus pacatis turbas dedit, proptereaque a nobis captus et ad juridicam usque revisionem in vinculis detentus est sicuti ill^{rma} dnatio V^{ra} ex antelato servitore suo, qui toti processui juridico interfuit, uberius intelligere dignabitur, diligenter apud nos institit. Etsi autem non abs re vel sine causa hoc in regno idem Johannes Mossovinus captus sit, et ob horrendum suum, quod contra regnum hoc Hungariae, ejusdemque libertates ac privilegia graviter abmisit, facinus ex decretis et constitutionibus regni hujus capitali affecti debuisset poena et supplicio. Tamen habito bonae vicinitatis, multorumque dñorum apud nos propterea factae intercessionis praesertim vero illustrissimae dnationis V^{rae} tanquam amici et vicini nobis antiquo benevolentiae studio commendatissimi et observandissimi respectu, tantum nostra apud dños iudices efficiamus intercessione mitigata ordinaria capitis poena, relegatione tantum seu proscriptione perpetua notatus fuerit, hac expressa cum conditione si vel ipse vel alius quispiam istius haereseos homo in regnum hoc ingressus, talique modo Scandala aut turbas aliquas dare comprehensus fuerit, sine omni juris processu, legibus et statutis regni hujus sic svadentibus promerita eaque capitali officiator poena. Quae omnia planius et plenius ill^{rma} dnatio V^{ra} ex antelato servitore suo cognoscere dignatur. De caetero pietatis studia nostra condigna et bonae vicinitatis officia ill^{rmae} dnationi V^{rae} ad aras usque recommendantes, eandem quam feliciter felicissime valere cupimus. Datum in arce nostra Bytthensi, die 26. mensis Febr. A^o 1616.

(Thurzó György fogalmazványi könyvéből az országos ltárban. Actor. Thurz. Fasc. 2. nro 54.)

Közli: BARARÁS SAMU.

KIBÉKÜLÉSI SZERZŐDÉS MIKES BENEDEK ÉS NEJE KÖZÖTT, VILÁGI UTON.

Anno D. 1641. 15 die Febr. Coram G. Donis Thoma Basa, Nicolao Mikó Paulo Donat et Thoma Jankó.

Conditiones inter Benedictum Mikes et Consortem ejus.

1. Mivel most Mikes Benedek uram ratio nélkül, semmi véték nélkül illetlenül asszonyomat verte, rongálta, ki mia(tt) házánál is meg nem maradhatván: ezután soha így ne legyen, hanem mint böcsületes főember feleségít úgy tartsa és böcsülje.

2. Ha ezután Mikes Benedek uram felől comperiáltatik, hogy faluban szerenszerte házalna; és az elébbi szokása szerint, fajtalan személyekkel conversálkodnék, vagy egygyel, vagy mással: két emberséges ember által megbizonyultatván, mielőttünk felyel (felül) megirt intercessorok előtt, hűtelenségnek nótáján maradjon.

3. Az kovácsot az elébbi lakóhelyébe költöztesse, avagy a hova akarja másova való jószágába; annak feleségével se egyszer, se másszor ne beszélgessen, se titkon, se nyilván.

4. Az mely szolgát asszonyom ő kegyelme neheztelne: udvarában kedve ellen ő kegyelmének ott ne tartsa Mikes Benedek uram; nevezet szerint Kovács Istvánt elbocsássa, vele ne járjon se conversákodjék.

5. Haragjában Mikes Benedek uram asszonyomnak nemzetségit elő ne hozza, gyalázzván ő kegyelmit.

6. Ezután Mikes Benedek uram mint emberséges főember feleségit, maga szabad dispositiojában hagyja; semmitől ne tiltsa jobbágyoknak, szolgáltnak, szolgálónak és jobbágy asszonyoknak való parancsolattól; hanem asszonyommal mindenekben egyetértvén, mint böcsületes ember ért feleségével.

Ezeket vel in toto, vel in parte meg nem állaná: megbizonyultatván, ezer forint vinculomban maradjon és ezen levélnek erejével, mű intercesorok minden törvén nélkül exequálhassunk.

Ez érdekes irat egyidejű másolata a valószínűleg Mikes által is aláírt családi szerződésnek.

A közbenjárók magok is családtagok lehettek; legalább Mikó Miklós, mint látom, Mikes Benedek sógora, annak nővérét Annát tartván nejül; Basa Tamás szintén sógora, Kata nővére után.

Mikes Benedek neje pedig Kemény Zsófi; s hihetőleg a tekintélyes Kemény család kényszeríté Mikest e szerződésre; vagy inkább téteté vele a kísérletet, mely a minden lélektani combinatio szerint a képtelenségek közé tartozik. Az is lehet, hogy a bűnbánó Mikest meg akarták egy kissé fizettetni s ez által büntetni. Ezer forint akkor sok pénz volt. Legalább is huszszoros, vagy harminczszorosa a mainak. (Az 1626-ki linitatio szerint egy tehén 7—8 frt.)

Közli: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

RÉGI KÖNYVFELJEGYZÉSEK.

I.

Bánffy Kristóf jegyzetei Heltai »Magyarok Krónikájá«-ban.

1636. esztendőben Boldogasszony havának 12-ik napján viradóra, úgymint Csetertekre adta az ur isten az én kicsin leánomat *Bánffy Sárdi* az én kedves atyámfiának Bethlen Annának ez világra.

(1640.) Masecer (*igy*) ujabban másik leánkámot adta az uristen Bunonaz én atyámfiának 1640. esztendőben Szent-györgy havának 26. napján *Bánffy Kató*.

(1641.) Harmadikat *Bánffy Borbárát* adta az uristen 1641. esztendőben Almáson levő házamnál Szent-András havának 3. napján az én kedves atyámfiaának Bethlen Annának.

1642. esztendőben Szent-györgy havának 6. napján viradóra vette ki az uristen az én szerelmes kisebbik leányomat, nekem nem kicsin szomorúságomra az atyámfiaával együtt — Bánffy Borkát, temettem el is 13. April.

1648. esztendőben júniusnak 12. napján indúltam meg az hunyadi házomtól az öcsém Bánffy Zsigmond uram kézfogására Czegében, mely kézfogásra jutottunk 15. junii Vida napján. Indúltam meg Czegéből házamhoz, die 17. jutottam házamhoz Ugraj Zsigmond öcsémme 18. Juni.

1648. Szent-györgy havának 3. napján indultam meg, búcsuztam el urunktól ifiabbbik Rákóczi Györgytől ő Nagyságától uraságában Kemény János uram által, és állottam ki az 530 lovasashból (*igy*) az napon Fejérvárott Szent-györgy napi gyűléskor.

1650. esztendőben Septuagesima Vasárnapon adta az uristen az én kedves atyámfiaának Bethlen Annának az én édes kis *Gurkomat*, úgymint februáriusnak 13. napján estve felé 5 és 6 óra között; kereszteltem meg 20. napján ezen hónap, úgymint reminiscere vasárnapon.

1652. esztendőben pünköszt havának 28. napján temették el az urat Fejérvárt Rákóczi Zsigmond uramot ő Nagyságát.

1655. esztendőben Almáson létemben die 19. Aprilis lön nagy hó.

1655. esztendőben júniusnak 11-ik napján isten kegyelmességéből indúltam meg Almásról az mi kegyelmes urunknak parancsolatjából Havasalföldében az szemeniek ellen ifiabbbik Rákóczi György kegyelmes urunkkal. Az nap mentem sógor uramhoz Bethlen János uramhoz Bunra. 12. napján ez hónap Bunról mentünk ebédre az szederjesi rétre, mentünk hálai Benében.

13. napján mentünk ebédre Kaczára, hálai Somborra.

14. napján mentünk által a Rikán, ettünk ebédet Rákoson, hálai mentünk Hidvégre.

15. napján mentünk Veresmartra. 16. napján is ott voltunk. 17. napján Párasmárhoz mentünk. 18. és 19. napjain is ott voltunk. 20. napján mentünk a Bozában. 21. ott voltunk. 22. napján Cserlášhoz Havasalföldében mentünk. 24. Rosnóra.

25. mentünk Szopliához. 26. napján mentünk az kökereszthez, azon az napon jöttek reánk az szemeniek délben, lön az csata az 11 és 12 óra között nap nyugotig.

27. Proesthez mentünk. 28. 29. nap is ott voltunk, 30. nap is ott voltunk.

Juliusnak 1-ő napján vendégelte meg a Fejedelem Istefán vajdát. 2, 3, 4, 5, 6, 7. die ott voltunk.

Ezen hónapban die 8-a Czirgiezéhez.

9. mentünk Fintához. Die 10. ugyan ott voltunk.

Önnét visszafordulván die 11. mentünk Targvistiához. Die 12.

mentünk a Havasban. 13. Tarczvárához. 14. mentünk ebédre Rosnóra, hálni mentünk a hidvégi rétre. 15. mentünk ebédre Rikához, hálni Szent-Péterre. 16. die mentünk ebédre Szék-Kereszturra, hálni Bunra. Die 17. mentem haza szász almási udvarházamhoz.

1659. die 18. Április 8 és 9 óra között estve, *holt meg* az én kedves feleségem, Nemzetes *Bethlen Anna*, eltemettem ugyan anno Supranotato et die 23. április Kolosvárátt az Kasai István uram sirjában.

1659. Istennek rendelése szerint vettem el az én kedves feleségemet *Farkas Margitot* Beszterczén 1659. esztendőben karácson havának 10. napján.

1660. die 29. Maji harczott meg az én kegyelmes uram az erdéli fejedelem Rákóczi György az budai Vezérrel Szász-Fenes és Gyalu között, mely harczon mind az két félben igen sokan estenek el és ugyan magán is az fejedelmen mind 5 vágás és hegyes tör szurás esett, mely miatt megis holt az fejedelem.

1661. esztendőben adott isten az én kedves feleségemnek Farkas Margitnak egy kis leánykát bresztelki házamnál *Bánffy Zuzsánát* böjt más havának 14. napján. — Kereszteltem meg ezen kis leányomat Beszterczén az gyűlés alatt Szent-György havának utolsó napján.

Keresztatyái ezek voltanak:

Ébeni István uram, Sárpataki Márton uram, Hatel Pál uram, Beszterczei notarius János Deák uram, Szabó Mátyás uram, Szabó András uram beszterczei porkoláb.

Keresztanyái:

Sárpatakiné asszonyom, János Deákné asszonyom, Szabó Mátyásné és Szabó Andrásné.

1661. Vette el az isten tőlünk az édes kis *Zsuskámot* Segesvárott hetedfél holnapi korában, mikor Ali pasa bejűve az 1660. esztendőben Szent-Mihály havának 6. napján 9—10 óra között.

1663. esztendőben Szent-györgy havának 15. napján vette ki ez világból az Isten az urat ő Nagyságát gróf Rhédai Lászlót Huszton az várban az szegény édes atyjának, anyjának azután szegény felesége való nagy szomorúságokra *Bánffy Ágnes*. *Felment!*

1663. Adott isten az én kedves atyámfiának *Torkos* Margitnak Vées várában az Maros felül való bolton kívül való házban egy kis fíjat 1663. esztendőben Szent-György nap előtt való pénteken, úgy-mint 20. napján, atyjának anyjának örömére *Bánffy Jánost*.

Kereszteltettem meg pünköst havának 17. napján. Keresztapjai; Sárpataki uram, Rácz György Beszterczén, János Deák uram, Szabó András az porkoláb és Szabó Mátyás uram, Felfalvi Péter Deák uram.

1668. esztendőben Szent-györgy havának 14. napján reggeli 7—8 óra között ada isten egy kis fiacskát az feleségemnek Torkos Mar-

gítnak Bresztelki házomnál az édes kis *Zsigomat* énnékem az anyjának örömére.

1671. die 23. Juli adott isten az én atyámfiának Torkos Margitnak Bresztelki házammal egy kis fiacskát 8 és 9 óra között Bánffy Lászlót és ugyanott Bresztelkén kereszteltem meg az tancsi esperestel, az esperest Baroti István uram, die 7-a Septembris. Keresztapja: Kemény Simon uram, Bodonj uram, keresztanya: Kemény Simonné asszonyom, Bodoniné asszonyom.

1671. Esztendőben, Kisasszony havának második napján délután egy 2 óra után vette ki az isten az én szegén hugomot *Mindszenti Erzsébet* életének 33. esztendejében az maga atyjától maradott házánál Vicében; élt szegény édes hugom az urával, nemzetes *Kapi Gábor* urammal, öcsémrel 18 esztendeig.

Megholt testét indították meg szegénnek Vicéből Kisasszony havának 17. napján és temeték az Mikházi kalostromba 20 napján Kisasszony havának.

1687-en kezdve Bánffy László — Kristófia — jegyzetei vannak.

1687. Felsőleges Leopoldus császár hadaival, armadájával a felsőleges Lotharingiai herczeg Erdélybe bejövén az fortalitiumokat kegyelmes urunk hadaival praesidealta és Erdélyt elfoglalta az ország is elállván az töröktől Leopoldus császár hűségére állott.

1. Generalis comandáns lőtt General *Veterani* (ki nekem igen jó akaróm volt.) Ennek comandánssága alatt jött volt amaz híres Generál *Karaffa*, de ő volt ugyan első, de Veterani is Comendo volt.

2. Generalis comandans *Heisler*, ezt contundálta volt Tököly fejedelem Brassón felül, mikor generalis Teleki Mihály elesett vala.

3. Ugyan Veterani, a ki elsőbben volt.

4. Veteráni elveszése után, hogy ellett Lugosnál, volt *Türen* generál.

5. Princ Valmont.

6. *Rabutin* generál.

7. Kusanyi generál.

8. Krippen generál.

9. Steinville generál.

10. Virmond generál.

11. Kinigsegg generál.

12. Tige generál.

13. Wallis generál ez lőn első praesese a guberiumnak.

Ezeket ismertem jól Krippen kívül, mert ennek idejében bujdosásban voltam. B. László mp.

Ao 1690. 15 Aprilis holt meg az erdélyi mlsgs fejedelem kegyelmes urunk, Apafi Mihály urunk ő nsga délután két s három óra között nemes Erdélyországának nagy szomorúságára és harmadnap mulva kopor-

sóba tétetvén az tornyos szzeget bástyában bezárattatott Fogaras várában, holott magam is jelen voltam.

Ao 1726. 15. Januarii isten segítségéből kezdettem ezen Bonfiniusnak olvasásához, kire hogy isten segiljen továbbra is kérem. Bánffi László. Annyira ugyan el is végeztem Bánffi Hunyadon laktomban azon esztendőben, a melyben elkezdtem, 26 Aprilis végeztem el.

1732. die 12 Juni köttettem be ezen könyvet ujfolag; nem emlékezem üdvözült atyám Bánffi Kristof uramrul semminemű jószágom ennél egyéb maradt volna rám, ezenkívül meg egy ezüstes régi impressum és egy ter... puska kit ifiabb Kakucsai György adott volt az atyámnak.

II.

»De omnibus agriculturae partibus et de plantarum animaliumque natura et utilitate lib. XII. non minus philosophiae et medicinae, quam oeconomiae, agricolationis, passionumque studiosis utiles, Per Petrum Crescentensem principem reipubl. Bononiensis conscripti ad Carolum Siciliae regem, ante An. CXXX. Ad authoris tempore scripta exemplaria denuo collati et emendati. Basiliae 1548. 2r. 1—385 lap«
ezimű könyvhöz kötött tiszta lapokra Kamuthy Balázs következő följegyzéseket írta:

Ezek az harcokon én Kamuthi Balázs mindeniken ott voltam.

1. Thuránál mikor az Beglerbékkel megvittak az magyarok, hogy első hatvan szálásának segítségére jett volt az Beklerbék, melyet isten segítségéből megverték, kik voltak az mint hallottam harminczkétezeren törökök; magyar ki megverte némettel együtt, úgy hallottam hatezer hatszáz negyvenkét ember.

2. Mikor elsőbben az tatár kijött Huszt felől Magyarországra és Palinál megvittak vele Balási Ferencz veszésekor, akkor ott voltam.

3. Mikor török császárral Keresztesnél megvittak az magyarok, akkor ott voltam.

4. Mikor Mihály Vajda Erdélyre jött Szebennél hogy megvittak, mellen ott voltam.

5. Mikor Mihály Vajda Moldovára ment . . Feretina Vajda . . Kátnál (?) megvitt, melyen Moldovában ott voltam.

6. Mikor Mihály Vajdát kiverték ez országból, Miriszlónál vele meg vittak, ott voltam.

7. Mikor Zsigmond fejedelmet megverték Gorozlónál Básta György, ott voltam.

8. Mikor Székel Mojses megverte Brassónál az havasalyi Vajda, ott voltam.

Ezek ott voltam, láttam, kik mind nagy országos harcok voltak.

9. Mikor Báthori Gábort megverte Sorbán Vajda Brassónál anno 1611. die 12. Juli.

10. Dézsnél Mikor Gombost megverték, ekkor én voltam az egész hadak előtt, én vertem meg is.

11. Mikor Bethlen Gábor fejedelem az német császár hadára ment Morvában Hodolinnál, az német sánczban szorult, az sánczot reá szállottuk az magyarok, ezen is mind végig ott voltam Hodolin alatt, minden ott való harcokon...

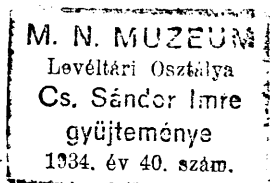
Az németek generalisi Konte Nigron volt, Hodolin Morvában Sampake volt, békeségre ment a dolog akkor.

Én akkor az erdélyi hadnak kapitánya voltam, mind gyalognak, lovasnak az vármegyékről az kik voltak. Emellett hadi bíró is voltam. Ekkor Budára követségben voltam Besztercze-Bányáról mentem el, Kassára jöttem vissza.

Egy néhányat nem irtam ide, mert nem jutott eszembe, más könyvecsken megirtam, az ki eszembe jutott.

Közli: KONCZ JÓZSEF.

8/1906

O K L E V E L E K

A HOMONNAI-FÉLE MOZGALOM TÖRTÉNETÉHEZ

1616-BAN.

Bethlen uralkodásának legválságosabb éve volt az 1616-iki, s rendkívüli eszének, elhatározottságának és mérsékletének soha sem adta több jelét mint ekkor. Nagy-Szombathban 1615-ben II. Mátyás biztosai békét kötöttek vele, de Khlesl hibornok pár hóval a béke megkötése után, már azon munkált, hogyan lehetne Bethlent megbuktatni oly módon, hogy a magyar király arról nyilvánlagosan ne tudjon semmit? Legelőbb ez őszön, épen az ő biztatására, egy pár török basa tett kísérletet másnak szerezni meg a fejedelemséget, Balassa Zsigmondnak vagy Homonnainak. A terv a portán megbukott s Balassát Prágában egyszerűen elcsukatták — de Homonnaival titkos szerződést kötöttek, hogy minő feltételek alatt vegye ő át az erdélyi fejedelemséget. Így kezdett aztán hozzá Homonnai 1616 nyarán a munkához — a bujdosó Radul vajdával egyesülve, ki Nagy-Szombathban a magyar király nyugalpénzén élt.

E mozgalom történetét Fraknói Vilmos »Pázmány Péter és kora« I. kötetében azelőtt nem ismert adatok alapján egészen új világításban tűntette elő, s Horváth Mihály »Magyarország Története« legújabb kiadásában már felhasználta azokat. Fraknói természetesen az erdélyi viszonyokra kiváló gondot nem fordíthatott, miután az nem is tartozott munkája keretébe. A Fraknói által használt források nevezetes részét természetesen át kelle tanulmányoznom, midőn az »Erdélyi Országgyűlési Emlékek« VII-ik kötetében e ponthoz jutottam. De én is tisztán csak az erdélyi viszonyokra lehettem tekintettel. E dolgozás folytán át kelle egy csomó olyan rendkívül érdekes okmányt is vizsgál-

nom, melyekre még hivatkoznom is alig lehetett. Ez okmányok pedig Fraknói munkájának illető fejezeteit igen tanulságosan illusztrálják — kimutatván, hogy mennyi gondnal és lelkiismeretességgel használta azokat. De máskülönben, ön magukban is rendkívül érdekesek s úgy szólva bepillantást engednek a nevezetes mozgalom lefolyásába.

Épen azért érdekesnek tartottam azokat összegyűjtve és összeállítva bemutatni a nagy közönségnek.

I.

1616. máj. 9.

Sacratissima sat.

Fidelium ac perpetuorum etc. Memor officii ac fidelitatis meae, qua Maiestati Vestrae et eiusdem Regno huic Hungariae humilime obstrictus sum, intermittere nec debui nec potui, quin de illis omnibus, quae ad me de statu et salute Regni huius perferuntur, Majestatem Vestram demississime informarem, ne si quod Deus omen clementer obruere dignetur, damnum aliquod aut cladem perniciosissimam Regnum hoc Majestatis Vestrae pateretur, meo id silentio, meaeque incuriae adscribi possit. Rumore antehac nunc vero fidedignis ad me perlatum est literis, Magnificum Dominum Georgium Drugeth de Homonna etc. certo certius collecto exercitu Provinciam Transylvaniae affectare, Hajdonesque in suam sententiam pertractos ad insurrectionem movere, et Kozakis in confinia jam adductis solutionem praebuisse, eaque omnia cum praescitu et consensu Majestatis Vestrae Sacratissimae, consilio et auxilio Magnifici Domini Andreae Dóczy, Majestatis Vestrae capitanei Zattmariensis et assistentia Raduly Waywodae, qui ad igsum Dominum Homonnay sese jam contulisse, et se ipsi conjungere pro certo dicitur, attentare. Cum tamen Majestas Vestra Sacratissima in benignissimis suis literis 4. die Martii exaratis, his a diebus modo per ipsius Domini Radulii hominem mihi exhibitis clementer significare dignetur, eundem Dominum Radulium in Provinciam Walachiae solum, nulla facta mentione Domini Homonnay, assentientibus Turcis reversurum esse. Ego vero, clementissime Domine, sic existimo, imo certo mihi persuadeo Majestatem Vestram Sacratissimam, ipsi Domino Homonnay non tantum non assentiri, sed nequidem de huiusmodi attentionibus periculosissimis et insurrectione funestissima certiore esse factam. Benignissimae enim Majestatis Vestrae literae, quas priores quidem 8 die mensis Februarii, posteriores vero 14. mensis Martii, ad me

clementer dedit, contrarium plane hisce factionibus, eundemque Dominum Homonnay Pragam ad suspicionis tum temporis de se conceptae rationem reddendam citatum esse, manifeste continent. Accedunt et aliquot Illustrissimi Domini Cardinalis, Domini KleSELLII ad me datae literae, in quibus pluribus exponit illam Domini Homonnay molitionem, contra benignam Majestatis Vestrae voluntatem fieri, Majestatemque Vestram Sacratissimam serio eidem et clementer injunxisse, ne quid contra publica Regni statuta et pacta agere sibi praesumat. Quae omnia cum revera ita sese habere intellexissem, ad Comitatus partium Regni huius superiorum diligenter scripsi, ut in officio suo sese contineant, nec quicquam, quod aliam pacem et tranquillitatem turbare possit, attentare ausint; assecuravique illos, Majestatem Vestram pacta illa et transactiones cum Transylvanis omnino sancte et inviolabiliter servare velle, et in voluntatem Domini Homonnay nequam consentire. Verum enim vero moderni isti rumores, et fidedigna hominum informatio, tam dubium me reddunt, ut quid faciendum mihi, quid consilii ineundum sit, non videam. Inter spem haereo et metum, sed quo me vertam ignoro. Sive enim ex Majestatis Vestrae benigno mandato et consensu, de quo vehementer dubito, sive non, quod eo est deterius saepeatus Dominus Homonnay talia attentet, maximum praesentissimo huic Majestatis Vestrae Regno imminere periculum, nisi Dei providentia et paterna Majestatis Vestrae cura tempestive avertatur. Licet enim Turcae Bethlemi ejectionem et Domini Homonnay in Transylvaniam introductionem forte concedant, id tamen non cum Christianorum, sed proprio suo commodo et utilitate facturos, vel inde conjici potest, quod gens illa Turcica inconstans sit et levissima, quae accepta pecunia, in quamvis sese partem flecti facile patitur. Hoc quoniam Transylvano perbelle constat, vel extrema necessitate adductus cum Turcis paciscetur, et tractabit ut ingentem militum manum et copiam in sui auxilium mittant, metuque et desperatione quasi compulsus, potiorum quam possidet Partium Regni superiorum, partem Turcis cedet et assignabit, qui non nisi multorum Christianorum sanguine, magnis sumptibus et deploranda Regni hujus devastatione postmodum inde expelli poterunt. Adde quod Hajdones, gentem belli cupientissimam, ad insurrectionem movere facilimum quidem sit, sedare autem eosdem, opus et labor maximus. Quin nec hoc silentio praetereundum, quod si status et ordines provinciae Transylvaniae ipsum Dominum Homonnay suum constituere et agnoscere velent principem, sua ipsum sponte, ejecto Bethlemo, introducere et inaugurare possent, nec opus esset, ut tanta vi, tanto exercitu, tantoque cum Regni hujus Majestatis Vestrae detrimento et discrimine sese intradat. Vereor autem, et vehementer vereor, ne

si contra voluntatem provincialium sese ingesserit, non modo sibimet ipsi homini alias a Deo optimo Maximo supra coeteros mortales honore et fortuna bonis ampliter ornato, sed toti etiam huic Majestatis Vestrae Regno tantum accersat periculum, tantumque incendium, quod restringere deinceps et difficilimum erit et perniciosissimum. Idque etiam pertendere videtur monstrum illud, quod in ipsis Domini Homonnay alodio in Unghwar praeteritis his diebus foemina quaedam enixa est, sicut Majestas Vestra Sacratissima ex extractu literarum ad me datarum, et in linguam latinam translatarum, clementer intelligere dignabitur.

Quae cum ita sint, Majestatem Vestram Sacratissimam propter Deum et eius misericordiam, omniaque sacra humilime rogo, dignetur pro paterna sua et clementi erga hoc Regnum affectione benigne efficere, ut alma illa pax, quae tantis curis, tantis laboribus, fatigiis et sumtibus inter Majestatem Vestram Sacratissimam et Transylvanos firmata est, sarta, tecta conservetur Regnumque hoc Majestatis Vestrae defatigatum, et continuis conflictibus attritum fere pro sui incremento et respiratione optata quiete et tranquillitate fruatur, neque novis turbis et seditionibus, quae ex Hajdonum insurrectione facilime subsequi possent, ansa probeatur. Indignum enim et profecto miserum est, nationes has, quae ad Christianae ditionis terminos, contra hostem Christiani nominis infensissimum tuendos et ampliandos, vel propter fortitudinem aptissimae, vel propter locorum naturam opportunissimae videntur, suis inter se odiis conteri, suis ipsarum simultatibus infringi et debilitari. Quod si Majestas Vestra Sacratissima ut humilime spero, clementer inhibere dignata fuerit, non difficile fore arbitror, modo natam flammam extinguere: parva enim omnia atque surgentia paululum magnos vehementesque impetus non sustinent: sin differatur et malum vires sumserit, vereor ne cum velimus adhibere incendio remedia, non possimus: gliscit enim in dies labes, fortiorque fit atque robustior, nihil ut magis timendum videatur, quam mora. Et haec ex officio meo et debita fidelitate Majestati Vestrae Sacratissimae humilime significare debui, nihil dubitans, quin Majestas Vestra, benignam suam voluntatem et quid rebus ita constitutis facto opus sit, per literas mihi clementer sit revelatura. Cui de coetero sat. Datum e thermis meis Ragedensibus die 9. Maji Anno 1616.

Comes Georgius Thurzo.

(Egykorú másolata az orsz. ltban Act. Thurz. Fasc. 1. N° 136.)

II.

1616. máj. 14.

Illustrissime ac Magnifice Domine sat.

Isten Nagyságodat sat. Kegyelmes uram akarám Nagyságodnak értésére adnom, hogy az jeneiek, lippaiak, ezen küldték fel követeket Homonnay uram ő nagyságához, könyörögven ő nagyságának, hogy ne hadná őket, mert az ő urok, ő felségének az mi kegyelmes urunknak tött fogadása ellen és azon végházbelieknek is hitlevelet adása ellen az töröknek mind azzal az tartománynyal egyetemben megígérte. Ezek könyörögnek azon, hogy ő felségének is az mi kegyelmes urunknak írnék mellettek, hogy ő felsége találna módot kegyelmesen, ne szakadnának azok az szép végházak el az mi kegyelmes urunktól és az egész kereszténységtől. Bethlen Gábor Kolosvárhoz hirdet generalis insurrectiót. Rédei hadat kiáltat, gyűjtet, ornak tolvajnak kegyelmet, pénzt jószágot ígérven. Ugy halljuk, Raduli vajda Eperjeshez jött el, tudom, ezennel földönk kár nélkül nem léssen. Tegnap az egri szolnoki török az püspök-ladányi határról valami hizlaló barmát az szoboszlai és kabai hajdúknak mintegy más fél százig kapott el, kit el is hajtottak. Ugy értjük az Szkender pasa hadának egy részét igen megverték az lengyelek, Moldovába Bethlen vajda oda is ezer embert küldött segítségre az török és megvert havasali vajda mellé. Egyébről irnom kegyelmednek nem tudok, hanem ez sok indolatban hirben csak óránként ránk várjuk az kárt. Ezek után Nagodnak az én éltemig való alázatos szolgálatom ajánlom, tartsa meg Isten Nagyságodat sat. Ex Kálló 14. Maji. Anno 1616.

Nagodnak mint kegyelmes uramuak

jó szível szolgál mindenben

Lóniaj András m. p.

Külczim: Illustrissimo etc. Georgio Thurzo etc. Domino et Patrono mihi gratiosissimo Byche.

Kivül: Exhibitae in termis Ragecensibus die 20. Maij. Anno 1616.

(Lónyai által írt eredetije az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 35. N° 30.)

III.

Kálló Május 20. 1616.

Lónyay András levele Thurzóhoz.

Könyörgök azért az élő Istenért Nagodnak, mint énnekem eleitől fogva való kegyelmes uramnak, informáljon engemet miben nagyon az

Homonnay uram ő naga dolga császárnál ő felségénél, hogy vagy az uram ő felsége ellen és Nagod ellen, vagy az szegény hazám ellen ne találjak véteti, tudatlanul, mert engem sokszor kéretett Homonnay uram hogy ne tartsak ellent hada fogadásában és ne kergessem az hajdúkat, mert nem használok vele, kin mint szegény legény sokat gondolkoztam, és néha hátrább is hagytam benne. Mind vártam az ő felsége parancsolatját, ki hogy nincs én nálam, nem tudom az ő naga akaratját mint vagon.

Rédey igen erőlködik hadat gyűjteni, kiáltatja mindenütt, de lassan értem, hogy gyűl hada. Egyéb hírt Nagodnak nem írhatok, az mi volt ezelőtt mindeneket Nagodnak megírtam, várom csak alázatosan mind ezekre az Nagod kegyelmes válaszát. Innen s mind egyébünnen eléggé bulesúzik ő felségének mind gyalogja lovassa, ha ő felsége nem fizetett.

(Eredetije az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 38. N° 27.)

IV.

1616. máj. 16.

Alázatos szolgálatomat ajánlom sat.

Kegyelmes uram, kelleték Nagodat ez írásom által tudósitanom arról ennek előtte is két rendbeli levelemmel találtam meg Nagodat valamely dolog felől, mely leveleimre Nagodtól semmi válaszem nem jött. Remélvén, némely nem barátimnak Nagod előtt való vádolásokért, ki miatt talám Nagodnak lehet nehézsége reám. Avagy penig leveleim nem jutottanak Nagodhoz. Mostan annakokáért kellett Nagodat bizonyos ember és levelem által tudósítanom, hogy Haltham uram ő naga talált meg leveleivel, kikben parancsol ő felsége nevével, emlékeztet is arra, mely kötelességem legyen ő felségéhez és micsoda hűséggel tartoznám, hogy az szerént az mely dologban az nagos Radoly vajda megindult, abbeli dolgaiban szolgálnék, kiben ő felségének felette kedves dolgot cselekedném. Én, kegyelmes uram ekkoráig sem Radoly urammal sem mással nem akartam semmi dologban megindulnom, nem is szólottam ő nagával, valamég Nagodnak hírré nem adtam, mert kegyelmes uram noha jóllehet tartozom ő felségének hűséggel és szolgálattal, de minthogy Nagod itt az országban gubernator ő felsége után és énnekem kegyelmes uram, nem akartam Nagod és az ország kedve ellen semmiben megindulnom. Nagodat, mint régi, jóakaró kegyelmes uramat felette igen követem, vagy hogy nehézsége volna reám Nagodnak, vagy hogy leveleim nem jutottak volna Nagodhoz. Mert én tartván Nagodnak alázatos szolgájának magamat, várva választ, nem tudom micsoda vádolások lehettek felőlem. Hírem minemők legyenek, akarám Nagodnak értésére adnom nyilván tudhatja

Nagod, mely dolgain vannak Rákóczy urakkal ; a végre jöven ide által hozának utánam levelet postán, kiben bizonyoson írják, hogy szoboszlai vitézek marhájában három százat elhajtottak az törökök. Ez is bizonyos másfél hét alatt Jenőt, Lippát, török kézben akarja az erdéli vajda adni körülötte való kastélyokkal, városokkal, mi okért, nem tudom. Nagodat kérem alázatosan énnekem parancsoljon és adjon tanuságot, mit kellessék cselekednem. Abaffi uramnak irt Nagod levelét, közölte ő kegyelme velem, hogy ide való dolog és hírekben semmit nem tudna Nagod ; én azért tudván azt, ő felsége tanácsát értvén Nagod minálunknál inkább hogy volna hírével Nagodnak, kérem annakokáért Nagodat mennél hamarébb adjon tanuságot énnekem, mit kellessék cselekednem, mert ő felge nevével felette igen sollicitálnak engemet az emberek. Adja isten lássam Nagodat sokszor jó egészségsben. Tatum in Tokaj 16. Maji A. 1616.

Nagodnak

alázatos szolgálja örömetest szolgál
Fekete Péter,
szoboszlai kapitány.

(Ezen levélhez mellékelve a következő levél másolatban).

Paria, sive versio ex latino ad linguam hungaricam.

Az nekünk küldött leveleidet kedvesen vettük és azokkal együtt kegyelmedhez bocsátott szolgánk Horváth Lőrincz kegyelmed nevével hozzánk való minden tisztességes és hűséges izenetit mindenekről bűségesen megmondotta ; megértettük innét minden engedelmisségedet és hűséges szolgálatodat az mi kegyelmes császárukhöz, ő felségéhez, mely bizonyos hűséget hozzánk eszünkben vettük és mindjárt ezen dolgot bizonyos emberink által ő felségének császáruknak értésére adtuk, melyre mindenek felett kedves választ várunk ő felségétől. Minthogy az nagos Glezel püspök urunk is ezért az dologért és több dolgaiért fel mennék, ő felségénél vagyon, melyet oly bizonyos válasszal és teljes tanusággal rövid nap megjönni várunk, bizonyosak is vagyunk benne, hogy ő felsége az mi követinket teljes értelemmel és minden jó válasszal bocsátja, melyet minden órában várván ugyanezen Horvát Lőrinczet minden jó válasszal vissza bocsátani igyekezzük, melytől minden dolgokat bizonyoson megérthet kegyelmetek. Mert az nagos Radoly fejedelemnek állapítja rövid nap miben leszen, és néminemű bizonyos okokból mire menjen, mi végre kegyelmed azokban bizonyos lehet ; annak okáért kérjük kegyelmeteket, hogy mind az ő naga hozzátok való jó akaratját és mind az mienket megszolgálni igyekezzetek, mert ebben az dologban az mi császáruknak kegyelmességét kívánta és teljességgel immár csak az mi jó akaratunkat várja,

melyről igen rövid nap kegyelmeteket megtanítani igyekezzük.
Datum Viennae 24. mensis Martii Anno Domini 1616.

Vester amicus et benevolus
Adolphus Comes ab Altham.

Külczim: Illustrissimo Comiti Domino D^o Georgio Thurzo de Bettlenfalva stb.

Kivül: Exhibitae in arce Bytse 22. Maj. 1616.

(Az egész, ugy szintén a mellékelt másolat Fekete sajátkezű írása az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 73. N° 37.)

V.

1616. máj. 18.

Mi vezér Ali passa istennek engedelmeiből hatalmas és győzhetetlen császárunknak az tengeren innen levő várainak s hadainak és Bosznán, Thömösváron, Egren, Kanisán s több várain is szerdárjá, gondviselője, és fő helytartója mostan Budán.

Tekéntetes és nagos, nekünk vitézlő becsületes úr barátunk, köszönetünk után minden hozzánk illendő tisztességes dolgokban barátságunkat ajánljuk Nagodnak.

Ezt akarám penig tudtára adnom, hogy ez napokban az erdélyi fejedelemtől levelek jövének mi nekünk küldve, Dóczi András ő naga is az mely levelet neki küldött volt, azt is levele mellett mi nekünk megadták, mely levélből megértettük, hogy ezelőtt való havasalföldi Raduly vajda, felindulván kelvén haddal vajdaságra menvén, és hogy senki eleiben nem állván, az római császár ő fölsége, mi nekünk és többeknek is megparancsolta, és ebből semmi idegenséget ne véljetekek úgymond, mert mind az két császár is megengedte, azt írta.

Jó úr barátom nilván vagon Nagodnál, hogy az Havasalfölde, Moldva és Erdély eleitől fogván hatalmas császárunknak országi és az Sytva torkon is az részről, hogy soha azokhoz az országokhoz ne nyúljanak, úgy végeztetett, és az mostani új végezésben úgy végeztetett utólszor. De lehetetlen az, mert soha az hatalmas császárunk azt meg nem engedte és ezután is semmiképpen nem engedi, hogy Raduly vajda az Erdély országon Havasalföldében bemenjen. Azokáért Nagodnak böcsületes úr barátunknak ezt írom, hogy Raduly vajdának és a mellette való hadaknak megparancsolja ti Nagtok, hogy az békesség ellen hadal felkelvén, el ne menjenek, és a kik reá engedik az szent békességnek elbontására, első okúl azok lesznek.

Es ez is nilván vagon Nagodnál, hogy ez megnevezett országoknak, és az szent békességnek őrizését isten segítségével által

az hatalmas győzhetetlen császáruk mi nekünk megparancsolta, s hogyha ezek Nagtok parancsolatját nem nézvén, felindulnak, tehát mi nekünk is szükséges leszen, hogy az végvárainkban való, hadainkkal felkelvén, isten segítsége által elejét vegyük.

És ezt is halljuk, hogy Homonnay György hadat győjt és Erdélyre akar menni, de erre is hatalmas császáruktól engedelme nincsen és az szent békességnek, végezésnek és köztünk való fogadásnak is ellene vagyon. Tehát úgy az országok Nagtok birodalma alatt közöteknél vannak, mind Radul vajdának s mind Homonnaynak és a mellette való hadainak is vastagon hagyják, parancsolják meg, hogy ez dologtól kezeket megvonják és újobban való tűznek felgerjesztésére okot ne adjanak. — Mert, hogyha ezeknek eleit nem vevén, az parancsolat meg nem tartatik, az szent békesség elrontására okok lesztek és ebből ha valami történendik, az hadaknak indétásával az láb alá tapodtató szegénységnek büne oka lételinek ti rajtatok leszen. Mi pedig mind ez világon s mind az más világon ment emberek leszünk. Ezt is bizonyosan írom Nagodnak, hogy mi ezt el nem szenvedjük, hanem haddal feltámadunk, mert hogyha feltámadásunkkal annak eleit nem veszszük, tehát hlms győzhetetlen császárukknak semmi választ, avagy feleletet nem tehetünk és úgy levén, felette nagy kárt vallanánk.

És ezt is akarám megjelentenem, hogy az felséges római császárnak fő követe isten engedelmeiből már ide jött, lehetetlen dolog az, hogy ő felsége az adott és elvett fogadásnak ellene olyan dolgokra szabadságot adjon s megengedje. Nagodtól azért ez dolgok felől mindjárt választ kívánok. Isten éltesse egészségben Nagodat. Datum Budae 18. die Maji secundum vetus calendarium Ao. 1616.

Nagodnak jóakaró úr barátja

Idem qui supra.

Külczm: Az tekéntetes és nagos vitézlő urnak gróf Thurzó Györgynek, római császár ő fölsége nádorispánjának és tanácsának, gondviselőjének és az kunok birájának etc. nekünk becsületes kedves úr barátunknak adassék.

Kivül: Exhibitae Bitche 10. Junii 1616.

Az 1. számot viselő eredetihez két csatolvány (a, b.) van mellékelve; egyik az Ali passának küldött válasz, másik a császárhoz írt levél paríája.

A 2. szám alatt látható eredeti külső oldalán e megjegyzés áll: Exhibitae in arce Byttchensi 16. Junii 1616. per omnia prioribus 10. Junii exhibitis similes.

E 2. számú eredetihez szintén van egy melléklet: Ali passának szóló levél.

Ez okirat három példánya, melyek közül kettő eredeti és a harmadik egykorú másolat, lényegben teljesen egyező néhány szó kihagyás leszámításával.

(Orsz. lt. kinest. oszt. Act. Thurz. Fasc. 102. Nro. 1. 2.)

VI.

1616. máj. 27.

Illustrissime dne comes etc. Servitiorum etc.

Két rendbeli levelét hozák meg Kgdnek ez mai napon de 22. és 23. Maji, kikből megértettem, mit írjon Kgdnek Glesel uram az Hamonay dolgáról; de énnekem igen nagy csudám vóna azon, hogyha biztatása nem vót vóna Hamonaynak mind udvartól s mind az töröktől, hogy ilyen nagy dolgot magára mert vóna venni, ki miatt ez ideig bizony igen bőven kötnek és örömet fogadnának hadat, de keveset találnak, minthogy jó fundamentumát nem látják, és sem ő fölségének akarátját, sem az töröknek jó szándékát nem értik, hanem csak titkolják, kiből semmi jót nem remélhetnek. Csak ma is három vagy négy rendbeli vármegye követei voltak nálam, tudakozván, mit kellessék cselekedniük, mert ők nagy veszedelemtől félnek; az török mind Bethlent s mind Hamonayt addig biztatja, hogy az magyarokat egymással egybe vitathatja, és halomba rakattatja, és hogy azután ő is könnyebben fér mind Magyarországhoz, mind Erdélyhez, kit hogy eltávoztathatnának, azon igyekeznének; de minthogy sem ő fölségétől, sem Kgdől nem érhetnek semmit, nem tudnak mit művelni; félő, hogy ex desperatione oly dolog ne következék, hogy utolsó romlására leszen édes hazájoknak. Így levén az dolog, az miben mód lehet, bizony jó vóna Kgdnek gondot viselni ez szegény országra, hogy ez sok zűrzavar lecsendesednék és a békeség megmaradhatna, kit ő fölsége nagy atyai gondviseléséből véghez vitt és publicáltatott. Mi haszon békeséget szerzeni, ha másfelől hadat akarnak indítani?

Kgdnek nagy confidenter im az mássát az vezér Aly passa levelének megküldtem, kit az onodiak ma harmadnapja, hogy intercipiáltak, kiből nyilván kitetszik, hogy minden biztatása Amhet tihájának Bécsbe csak csalárdság vót, és csak azért művelte, hogy kibeszélhesse magát Bécsből. Így levén azért az dolog hogy, nemhogy segitené Hamonayt, de sőt meg akarja előzni; jobb vóna ez dolgot tempestive sedálni, kiről irtam ő fölségének, és in originali az Aly bassa levelét, kit Hamonaynak két gyöngyösi ember viszen vót, felküldtem, és megírtam, hogy az török csalárdságát értvén, ő fölsége vegye eleit ez nagy veszedelemnek. Talám, adja az úristen, hogy parancsol ő fölsége

Hamonaynak, hogy veszteg üljön, kit ha ő fölsége nem cselekeszik, bizonyos dolog, hogy ez föld az török kezébe akad az egész keresztyénségnek nagy veszedelmével. Én mindjárt Hamonaynak is megírtam, ki mindenkor azzal biztatá magát, hogy az mit az két császár akar, meg kell annak lenni, hogy látván immár, hogy az török császár nem akarja, az tisztemért találjon módot benne, hogy mentől hamarabb lehet oszlassa el hadait és csendesítse dolgaikat. Az gonosz tanácsok hogy ilyen nagy kárba, gyalázatba hozták ez szegény ifju urat, bizony szánom; de minthogy az ember gyarló és megcsalatkozhatik, mégis azon kellene lennünk, hogy szinte meg ne nyomorodnék. Azért az mi az Kgd jó tetszé(se), értvén ez dolgokat, adja sietséggel értesemre, megszólalom Kgdnek.

Az vármegye követeinek megmondtam, hogy az inquisitiót felküldjék, de azt mondják, hogy az immár haszontalan, mert nyilván megírták Kgdnek, hogy csaknem minden faluba zászlókat raknak ki, és úgy kiáltják az zsódot és fogadják az hadat Hamonay számára; ő fölségének ezt nyilván megírhatja Kgd. Bizony, ha hamar le nem szállítja ez motust ő fölsége és Bethlennek segítségére érkeznek az törökök tatárok, ez földet semmié teszi, és ki tudja, ha az Bocskay formáját nem fogja követni, kiben jobb módja vagyon sokkal, hogy nem mint Bocskaynak vót, országa pénze is elég levén, és az végházak is minden praesidium nélkül puszták levén, csak hajdukkal körzettetvén. Ilyen rútul veszteni ilyen szép országot, az egész keresztyénségnek végtől fogva való paizsát, meghasad az szívem, hogy látom. Többet ugyan nem tudok Kgdnek busultomba írnom. Éltesse isten Kgdet etc. Datum Kassán, 27. Maji, A° 1616.

Ill^{mae} dñis V^{rae}

Servitor et affinis addictissimus
Comes Sigismundus Forgács mp.
de Gimes.

Kivül: Exhibitae Bitchae 1. Junii, 1616. Dn. Sigis. Forgács.

Külszín: Ill^{rmo} comiti dno Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Ered. orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 56. N^{ro} 36.)

VII.

1616. május 29.

Sacratissima sat.

Fidelium etc. Benignissime Majestas Vestra Sacratissima recordari dignabitur, quidnam de summo huic Majestatis Vestrae, aliisque vicinis regnis ac provinciis imminenti periculo ex thermis Ragezensibus die 9. hujus mensis humilime perscrip-

serim, quoque in cardine et ambiguo statu res Hungaricae versentur fideliter detexerim. Jam, quod futurum tum minabar, re ipsa ita sese habere mihi perscribitur. Postquam etenim Magnus Dominus Georgius Drugeth de Homonna etc. non exiguam militum manum et copiam, qua provinciam Transylvaniae sibi subigere velit, collegerit, et in dies magis magisque adhuc colligat: Waywoda Transylvaniae vel metu periculi vel desperatione ductus arces Lippam et Jenő Turcis, quibuscum pro suo commodo et defensione tractat, assignare velle scribitur. Praeterea quomodo Hajdones in suam pertrahere sententiam et partem conentur, patentes ipsius ad Hajdones datae literae manifesto comprobant. Quas etsi Majestati Vestrae Sacratissimae aliunde etiam transmissas esse intelligam, nolui tamen committere, quin per me etiam humilimum servitorem et subditum Majestas Vestra easdem habeat. Hajdones autem in ipsius Waywodae sententiam facile se flecti passuros, vel inde conjici poterit, quod gentem illam inconstantem et levem, largitionibus ac pecunia ad quamvis partem pertrahere non sit difficile. Accedit quod comitatus sine Majestatis Vestrae et meo praescitu insurrectionem cogitare, tantoque et tam periculosissimo malo obviare velle dicuntur. Quin et Aly passam cum maximo exercitu Agriam descendere velle informor, quem autem in finem hoc fiat, scire profecto non possum: circumstantiae et molitiones istae maximum non huic Majestatis Vestrae Regno solum, sed et vicinis provinciis nisi quantocius malo huic succursum fuerit, imminere periculum aperte videntur innuere, seditionemque aliquam inde facile subsequi posse, Majestas Vestra Sacratissima pro divino suo ac sapientissimo judicio facillime judicare ac colligere poterit, praesertim cum Betthlemus etiam in sui defensionem castra jam jam metari comperiatur. Ego vero horum omnium ignarus in hoc tam periculoso statu, cum ad priores meas humilimas literas nullum adhuc a Majestate Vestra habeam responsum, quid mihi faciendum sit, dubius sum valde et anxius animo, vereorque ne Regnum hoc Majestatis Vestrae (quod tamen Deus clementer inhibere dignetur) tantam patiatur cladem, quantam vix antehac sustinisset. Idcirco Majestati Vestrae Sacratissimae iterum humilime suplico, dignetur paterna sua cura et sollicitudine tempestive ac clementer efficere, ut sedatis motibus istis et seditionibus, alma pax et tranquillitas, tantis laboribus, fatigiis et sumtibus parta, sarta tecta stabilisque conservetur, nec hoc tantum Majestatis Vestrae Regnum intestinis his simultatibus infingatur, penitusque devastetur, sed ne vicinis etiam Regnis ac Provinciis insignis aliqua strages acceleretur scintillula enim neglecta in magnum excrescit incendium, quod obvia quaeque absumit, nec nisi summa difficultate et detrimento sese restingui patitur. Quae

omnia in benignissimum Majestatis Vestrae Sacratissimae signum ex officio meo et debita fidelitate humilime effundere volui, ne ac indefessa mea servitia etc. Datum in Arce mea Byttchensi feria secunda Pentecostes. Anno 1616.

Comes Georgius Thurzo.

(Egykorú másolat az orsz. lt. Act. Thurz. ad *Num.* 59. Fasc. 23. §. 14.)

VIII.

1616. maj. 29.

Reverendissime et Illustrissime etc.

Quae Reverendissima et Illustrissima Dominatio Vestra responsorie ad me scripsit, ex literis ejusdem die 14. hujus mensis Viennae exaratis intellexi. Motus istos et turbas in superioribus Regni hujus Suae Majestatis Sacratissimae, Domini Domini nostri clementissimi partibus subortas quod attinet, tantum abest, ut cum benignissimo Suae Majestatis consensu et voluntate illas fieri persuaderi mihi patiar, ut etiam benignissimis Suae Majestatis et Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationis Vestrae suffultus literis, mordicus illud pernegem. Fide tamen dignis ad me perlatum est literis, quendam Petrum Fekete, oblati a domino comite ab Althan literis, quarum etiam paria mihi transmissa sunt, Haydonibus persuaderi conatum fuisse, ut ad insurrectionem sese accingere, et ad primam requisitionem in promptu ac procinctu esse velint. Ego vero haec ita sese habere nullo modo mecum concipere vel credere possum; quin potius fictitias illas esse literas certo mihi polliceor. Aliud enim et plane contrarium supradictae Suae Majestatis Domini mei clementissimi ac Reverendissimae Illustrissimaeque Dominationis Vestrae literae continent, quibus tanquam fundamento infallibili firmiter adhuc inhaereo, donec benignissimum Suae Majestatis ad proximas meas literas responsum habuero; daturus interea operam ut quantum in me fuerit alma pax et tranquillitas in hoc Suae Majestatis Regno constans ac stabilis permaneat. De coeterno Reverendissimam et Illustrissimam Dominationem Vestram bene feliciterque valere exoptans. Datum in Arce mea Byttchensi feria secunda Pentecostes (= máj. 29.) Anno 1616.

Comes Georgius Thurzo.

Kivül: Paria literarum ad Reverendissimum et Illustrissimum Cardinalem Kleselium datarum etc.

(Az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 43. Nro. 46.)

IX.

1616. jun. 3.

Szolgálatomat sat.

Egyéb új híreket Kgdnek nem tudok írnom, hanem Nagy János jöve meg Váraddúl, ő beszélé, hogy az Hajdú-városokból erőssen mennek az jó fizetésre az fejedelemhez; lovasnak öt forintot, gyalognak hármat. Az mely vajdát Moldovából kiűztek, az mellé ad segítséget. Éles Andrásnak száz-lovas hadnagyságot attanak, ugyan Nánáson lakozó Nagy Jakabnak is száz-lovas hadnagyságot adtanak. Az bástyát is felhozták övig az fondamentából. Az fejedelem sem mulat semmit, 4 vagy 5 nap ha ott mulat.

Isten tartsa sat.

Datum in Tokaj 3 die Juni A° 1616.

Kgdnek mindenkoron szolgál

Egri István mp.

Külczim: Generoso dno Nicolao Abafy de Abafalva, s. c. R.
M^{tis} supremo capitaneo Tokajiensi dno obs^{mo}.

X.

1616. jun. 4.

Matthias etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis syncere dilecte. Ternas fidelitatis vestrae de 23. 24 et 29. proxima elapsi mensis Maji recepimus literas, in quibus de militum copiis, quos fidelis noster mag^{cus} Georgius Drugeth de Homonna congregare dicitur, tum et de novis attentatis et molitionibus Sigefridi a Kolonitsch, vestram quoque relationem benigne intelleximus, clementerque superinde satisfactionem habemus, dum pro regni istius nostri statu in pacatiori et tranquilla conditione conservanda stabiliendaque vos studiosi et diligenter attendentes, de eventibus talibus identidem nos submonetis, atque pro officii vestri requisito ad avertenda incommoda et pericula media necessaria adhibere contenditis.

Nos quidem pro suscepti regiminis nostri officio, sollicitaque cura, qua ad regni istius nostri Hungariae emolumentum procurandum et promovendum summo paternoque studio ac affectu semper ferimur nihil eorum quaecunque ad stabilienda, ejus commoda spectare cognoscimus praetermitti volentes, potissimum cum videamus in eo cardine rem pro nunc versari, ut pacis rumpendae et violandae Turca occasionem (super quo Ali passa

budensis per ablegatos sultani nuper Viennae palam et solenniter protestatus fuerat) non sumat, quaevis seditio horum motuum initia, ut sic communis salutis discrimina tollantur. Tam videlicet factiosum Sigismundum Balassa quam etiam Sigefridum a Kolonitsch nova molientem in aresto detineri ferimus, praeparationesque armorum et delectum militum a praedicto Georgio de Homonna continuandum, interdiximus.

Licet vero contra ipsum Bethlemum vel saltem ob patentes literas apud haydones in ditionibus regni nostri commorantes divulgatas, ubi gravia et absque omni fundamento, aut rei veritate, non solum adversum nos, verum etiam ad publicum statum turbandum, et alienandos fidelium meorum regnicolarum animos, factionesque concitandas quaevis spargens, nihil pensi duxit, merito et debite quidem aliis quoque mediis procedendum esset, utpote qui a consuetis practicis non desistendo, non solum, quod metuere se praetendit, insurrectioni Homonnaianae sese opponere velle demonstrat, verum etiam falsis accusationibus non sine mihi et regnicolarum nostrorum praejudicio gravi hoc ipsum stabilire contendit. Benigne tamen considerantes ipsum nonnisi ex factionum studio talia commenta divulgasse. Nos vero animadvertamus pacis conditionem cum Turca stabilitam aliud omnino exigere, quam ut sub initium statim discessus oratoris nostri ad portam ottomanicam militares expeditiones suscipiantur. Id quidem facturi sumus, ut super ausibus suis paulo post responsa habeat. Et nihilominus interim ut motus illi, qui de Homonnayo percubuerunt tollantur, qualiter per nos interdicanter ex praesentibus annexis paribus literarum ad eundem datarum intellecturi estis, vobis incumbet etiam, ut pro officii vestri ratione in omnem partem intendatis et regni quietem procurare non negligatis, ac si quid gravius forte in posterum circa hoc ipsum emergeret, nobis confestim significare debeatis, ut si contra invalescentes rumores in protectionem regni et pacis publicae quippiam suscipiendum foret, tam quoad insurrectionem, quam alia media, id ex benigna nostra voluntate suscipiatur.

In contrarium patentium Bethlemi ad tollenda diffidentiorum et dissidiorum semina, per quae inquietorum hominum studia suscitantur, necessarium rati sumus, ut juxta annexa paria literarum nostrarum ad haydones datarum expeditio fieret. Id quod etiam pro notitia vobis communicavimus. Quibus in reliquo etc. Pragae 4. Junii 1616.

P. S. Dum praemissum scriptum nostrum expeditum fuisset, supervenerunt aliae fidelitatis vestrae per specialem hominem et servitorem vestrum transmissae litterae de dato prima mensis Junii exaratae, eae siquidem non aliud continent, quam negotium, de quo in praemissis nostris ad vos datis literis sufficienter jam

scripseramus, idoneaque ordinatio circa rem praesentem facta fuerat, exhibitas dumtaxat eas fidelitati vestrae intimare volumus.

Kirül: Domino palatino, Pragae, 4. Junii, Anno 1616.

(Másolat orsz. ltár kinest. oszt.)

XI.

1616. jun. 4.

Matthias etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis dilecte. Literas Ali passae ad fidelem nostrum mag^{cum} Georgium Drugeth de Homonna exaratas et ab onodiensibus interceptas, recepimus. Ac quid occasione talium literarum ulterius fieri commiserimus, ex annexis literarum nostrarum ad praedictum Homonnay datarum copiis intellecturus es. Cujus literae ut certo et secure perferantur, fidelitatis tuae ordinationis erit, sicut etiam patentes hasce ad Haydones ultratibiscanos directas, in contrarium patentium Bethlenii illico transferri ordinandum erit, ut tempestive iisdem exhibitae vanam et absque fundamento ipsius Bethlenii divulgationem esse perspiciant; eos vero tu quoque non intermitteres, in devotionis et fidelitatis studio, scriptione hortari et animare, ac de iis, quae imposterum emersura sunt, nos identidem informare. Ea quae pro officio tibi incumbenti gnaviter praestari volumus. Ac in reliquo gratia et clementia nostra tibi benigne propensi manemus. Datum in arce nostra regia Pragensi, die 4. mensis Junii, A° dom. 1616.

Kirül: Comiti Sigismundo Forgach. Prága, 4. Junii, 1616.

(Másolat orsz. ltár kinest. osztály.)

XII.

1616. jun. 4.

Matthias etc.

Magnifice, fidelis nobis dilecte. Conscriptionem militarium copiarum in istius regni nostri Hungariae partibus superioribus per te susceptam fuisse et etiamnum continuari ex diversorum relationibus intelligimus, te nimirum expeditione tali in Transylvaniam adversus Bethlehemum progredi velle constituisse. Ac licet nos benigne recordemur te jam antea ad delationes Gabrielis Bethlem nobis rescripsisse, de iis nimirum quae circa delectum militum suscipere deferebaris immerito culpatum fuisse sufficienterque tunc ostenderis, immunem te esse ab iis, quibus ab eodem Bethlem onerabaris; ad crebros tamen qui nunc rursum circumferri ceperunt rumores, ut si forte ea in parte postmodum

siquid denuo suscipere intendisset, tempestive fidelitatem tuam requisitam et praemonitam esse volumus, ne praeparationes militares in cogendis copiis et exercitu parando, quippiam susciperes per quod videlicet non solum cum ipso Bethlehemo et provincialibus Transsylvaniae, pacta et transactiones nuper Tyrnaviae erectae assecurationesque factae laederentur, verum etiam adversaretur hoc ipsum publicae paci cum sultano nuper conclusae, illamque facile immutari et tolli posse metui debet, sed et alias insciis aut non consentientibus nobis tale quid intentari nolentes, ad praescriptas et alias quoque exinde emergere valentes inconvenientias tollendas utque motus, qui ex eo in regni nostri ditioribus facile concitari possent praecaveantur. Fidelitati tuae harum serie interdictum esse volumus, ne aliqua ratione copiarum militarium delectum, si quem facere destinasses prosequeris. Ne alioquin ex neglectu hujus benignae et seriae nostrae interdictionis, occasio nobis fiat contra fidelitatem tuam procedendi, pacatum siquidem statum regni conservare volumus, pacataque et transactiones de pacis et pacificationibus legibus conclusas et erectas salvas et integras perdurare debere modis omnibus constituimus. Quod sic rite fidelitatem tuam facturam confidimus et volumus, ac in reliquo tibi benigne propensi manemus. Datum in arce nostra regia Pragensi. A° dom. 1616.

Kivül: D° Georgio Homonnay. Praga 4. Junii A° 1616.

(Másolat orsz. ltár kincst. osztály.)

XIII.

1616. június 4.

Mi Vezér Ali Passa sat.

Böcsületes hajdú-városbeli vitézek, kapitányok, hadnagyok és az több renden is és többen való fejenkint mind az kik vagytok, köszönetöm után, minden hozzám illendő dologban hozzátok való jó akaratomat ajánlom. Istentől sok jót kívánok megadatni. És ez felől kölléték Kegyelmeteket megtalálnom mindnyájon ez intő levelem által; im értem, hogy az Homonnay György két császár ellen föltámadott hadaival, de intenem köllött mindnyájotokat, hogy Rédei Ferencz úr barátomat tartsátok és ő vele egyértelemmel legyetek, minden módon és bizonyosan higgyétek, hogy az én egyszer való fogadásomban semmi hibát és fogyatkozást, mint azelőtt hogy nem találtatok bizony mostan is nem találtok, hanem valamiben hozzám biztok s megtaláltok minden jóval akarok lenni, mindnyájotoknak és mindenkoron készen találtok, ha szükség leszen. Azért Rédei mellé menjetekek és mellette minden segítséggel legyetek; és ti Kegyelmetek valami szükséges kelle-

metes legyen, engemet bizvást találjatok meg felőle, nekem adván értésemre, és Isten segítségéből minden kívánságtokat helyére állatom. Ezt is írom penig, hogy ha Kegyelmetek mi tőlünk elszakad, tehát mi immár bűnösök, vétkesek nem leszünk, mert minden jóval ajánljuk magunkat, vagy hófizetést, vagy egyéb dolgot kívántok mi tőlünk. Isten éltesse Kegyelmeteket. Datum Budae 4. Junii secundum vetus calendarium.

Idem qui supra. m p.

(Egykorú másolata az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 47. N. 25. 3.)

XIV.

1616. junius 10.

Mi bethlenfalvai gróf Thurzó etc.

Tekéntetes és nagos vitézlő úr, nekünk böcsületes szomszéd barátunk; köszönetünknek utánna minden hozzánk illendő dolgokban tisztességes barátságunkat ajánljuk Nagodnak és istentől minden jót kívánunk. Az Ngod böcsületes levelét, melyet Budáról az ő calendarium szerént majus havának 18. napján iratott nekünk: vettük; és mit írjon Nagod mind Homonnay György uram ő kglme Erdélre, és Radul vajda ő naga Havasalföldében haddal való igyekezetek és szándékozások felől, megértettük. Jó szomszéd úr barátom Nagod értse meg, hogy ez dolog, kiről Nagod ír nekünk, mi nálunk ez ideiglen nyilván nem volt, nem is értettünk semmi valóságost ez ideig afféle szándékokról. Azért im mindjára mindenképpen megirtuk ő felségének az mi kgl urunknak, császáruunknak, hogy miben forogjon az állapot; tudjuk ő fölsége módot talál benne, hogy az klms császártokkal vetett és megerősejtetett szent békesség szentül megtartassék, kire nekünk is ő felsége után igen szorgalmatos gondunk leszen. Tartsa meg isten Nagodat. Datum in arce nostra Bicsé die 10. Junii Ao 1616.

Nagodnak

jó szomszéd úr barátja.

Kivül: Paria literarum ad Ali passam datarum.

(Másolat. Orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. ad N^{rum} 1.)

XV.

1616. jun. 10.

Sacratissima caesarea regiaeque Majestas etc.

Quecunque ego inde ab initio felicissimi Mattis vestrae sacr^{mae} regiminis ad haec usque tempora, vel in emolumentum

hujus regni Hungariae, vel vero incommodum ejusdem vergere posse deprehendi, de iis omnibus et singulis ex debito fidelitatis meae vestrae sacr. Matti tempestive sincere humiliterque perscripsi hactenus. Idem ut pari fidelitatis studio etiam impraesentiarum praestem continuemque, exitiabile partium regni superiorum periculum, quod illis ex illustris ac magnificorum dñorum Georgii Homonnay et vajvodae Raduly conatibus videtur impendere, religiosa quadam necessitate mihi imponit. Conscripto enim palam in diesque validiore exercitu, hic per provinciam Transsylvaniae transitum parans, postliminio se suae provinciae intendit restitui. Ille ejusdem provinciae Transsylvanicae fasces et gubernacula nescio quonam fato affectare incipit. Uterque benigno vestrae sac. Mattis necnon Turcarum imperatoris consensu abutendo, contra quam vel Mattas vestra sac. superinde forte est informata, vel vero literae Ali passae Buda medio Rimaszombathiensis hominis hodierno die mihi transmissae dictitant. Quarum paria vestrae sac. Matti sub litera *A* mearumque item responsoriarum ad eas Ali passae datarum exemplum sub litera *B* humillime mitto, in specie eas inter alia acta negotium hoc concernentia pro futuris necessitatibus ita reposui, ut dum et quandocunque illarum productione opus fuerit, etiam in originali queant exhiberi. Animadvertet vero clem. Mattas vestra sacr. ex dictis literarum Ali passae paribus, qualiter is neget praetactorum dñorum conatibus Turcarum imperatoris accessisse consensum, qualiter item se restitutum utrique minetur, unde quidnam metuendum occurrat, quam ne turca Bethlema validissimo cum exercitu in defensionem veniendo, non Jeneő et Lyppam saltem, sed et provinciam illam integram sibi subjuget, exindeque extrema regno totique Christianitati perniciēs intentetur, vel denique ingens horrendaque sanguinis Christiani profusio sequatur, aliud non sane video.

Ac proinde Matti vestrae sacr. domino et regi meo naturaliter clementissimo iterum atque iterum humillime supplico, dignetur clementissime in praecavendis istis malis talem invenire modum, quo et Transsylvania in pristino permanere statu et regnum hocce Mattis vestrae, necnon tota Christianitas optata frui tranquillitate valeat, neve denique tot fatigiis, laboribus, sumtibusque confirmata cum turcis pax rumpatur. Ita vestrae sacr. Matti ad ista effectuanda robur, consilium et auxilium praestet ille, qui omnium regum et principum corda solus regere potis est. Is servet Mattem vestram sacram diutissime incolumem et feliciter regnantem. Ex arce mea Byttche die 10. Junii Ao 1616.

Kivül: Literarum ad suam Mattem datarum paria.

(Másolat orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. ad N^{rum} 1.)

XVI.

1616. június 20.

Egregii, Nobiles et strenui viri etc.

Az Kegyelmetek közönségesen nekünk irt levelét vettük, melyből értjük, hogy Kegyelmetek bizonyosodván, az budai és egri passáknak bizonyos számú törökkel Szolnokhoz való szállások felől, vigyázásnak okáért, összegyűlt és kiszállott; írja azt is Kegyelmetek, hogy hittel való kötelessége szerint az vármegyékkel és az egész országgal egyet akar érteni. Hogy Kegyelmetek az országgal egyet akar mindenben érteni, azt Kegyelmetek úgy cselekeszi mint igaz hazánk-fiai és nemzetünk-ből álló vitéz emberek, kiért isten Kegyelmeteket éltesse, de hogy Kegyelmetek táborban szállott, nem várván se az ő fölsége, se az mi parancsolatunktól, azt nem javallhatjuk, mert félő generális uram (ha szintén az töröknek nem volt volna is valami szándéka az ő fölsége birodalmában való beütésére) hogy Kegyelmetek a kiszállással magára ne vonja, az mint az egész vármegyéknek is ez szerint megirtuk. Azért Kegyelmeteket szeretettel intjük szálljon le mindjárt kiki maga lakó helyében és vigyázzon ott. Tudjuk, eddig talám az ő fölsége levele is kezéhez jutott Kegyelmeteknek, kiben ő fölsége is kegyelmesen parancsolja, hogy Kegyelmetek vesztegséggel legyen, semmit ne indéjtsen, mert ő fölsége Kegyelmeteket mind szabadságában és vallásában is szentől meg akarja tartani. Fekete Péter az mely rosszul cselekedett, úgy vegye hasznát, sokszor irtuk meg azt neki, hogy tartsa határán belől magát, és se imide se amoda ne hajladozzon mint az nád, de ha az mi parancsolatunkat megvetvén s másképen cselekedett, megtapasztalhatja ezután is hogy nem használt véle magának. Homonnay uramnak is megparancsolta ő fölsége erősen, hogy mindjárt eloszlassa hadait, és vesztegséggel legyen, mert semmi akarátja nincsen reá ő fölségének, hogy Erdélyre menjen. Hol penig Homonnay uram az ő fölsége parancsolatjának helyt nem adna, módot talál ő fölsége, és az ország benne, mint procedáljanak ő kegyelmével. Kegyelmetek azért immár értvén, mind az ő fölsége parancsolatját, és az mi irásunkot is, alkalmazzassa ahhoz magát, és legyen honjában vigyázásban Kegyelmetek, ne adjon okot reá az töröknek is Kegyelmetek, hogy az békekesség ellen valamit próbáljon. Éltesse Isten etc. Datum in arce nostra Bicensi die 20. Junii. Anno 1616.

Comes Georgius Thurzó.

Kivül: Paria literarum ad Milites haydones datarum.

(Az orsz. lt. Act. Thurz. fasc. 41. Nro 30.)

XVII.

1616. jun. 22.

Mi bethlenfalvai etc.

Ez elmúlt napokban írt vala Nagod mi nekünk Homonnay György urannak és Raduly vajdának igyekezetek felől, mely Nagod levele, mihelt hozzánk jutott, jámbor szolgánkat mindjárást ő fölségéhez az mi kgl's urunkhoz küldöttük, tudván azt, hogy ő fölsége az szép békességet mindenek között szentül meg akarja tartani. Jámbor szolgánk tizenharmad napra megérkezvén, azt írja ő fölsége, hogy keményen megparancsolta Homonnaynak, hogy hadát mindjárást eloszlassa és maga is az Erdélyben való igyekezet nélkül ellegyen, az mint ő fölsége mássát is megküldötte nekünk az parancsolatnak. Sőt az hajdúságnak is meghagyta ő fölsége, hogy ők is csendességben legyenek, és okot semmire ne adjanak, ő fölsége igen böcsülvén az szent békességet. Az hatalmas császár részéről minthogy Nagod is sokat fáradott véghezvitelében, kérjük Nagodat, ne szenvedje senkinek megháborítani, hogy így az hlmas császároknak hitek sérelem nélkül tartassék meg. Továbbá úgy esék értésünkre, hogy Nagod valahova megindult volna, mi végre, minthogy nem tudjuk, kérjük Nagodat jelentse meg Nagod, mi az oka az Nagod kiszállásának, hogy értvén tudhassuk mi is, mi adott okot Nagodnak az kiszállásra. Röviden csak ezt akaránk Nagodnak értésére adnunk, melyről választot is várunk Nagodtól. Datum Bicsé, 22. die Junii Anno 1616.

Kívül: Ali passához küldött levelünknek mássa, mely 22. die Junii irattatott.

(Orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. ad N^{rum} 2.)

XVIII.

1616. jun. 23.

Mi vezér Ali passa etc.

Tekintetes és nagos vitézlő úr sat.

Es röviden csak ezt akarám Nagodnak iratnom s megjelenenem, hogy az Nagod becsületes levele, immár Szolnakhoz érkezünk volt, hogy az gyöngyösi bíráknak kezökből mi nekünk megadatott, melyet böcsülettel vevén mindön voltaképpen szépen megértöttük. Irta Nagod, becsületes úr barátom, hogy Homonnaynak és Raduly vajdának ez mostani állapotjüket nem hallottad volna, mostan az minemű dologban tereködnek és igyekeznek, egyik Erdélyben és az másik Havasalföldében akarván bemenni.

Mely mondáson, Nagod megbocsásson, fölöttébb csodálkozunk, hogy ennyi időtől fogva az szomszédságban még nem hallottad, azt irtad, ezöknek állapotjokat és igyeközetjeiket. Mi azért megbecsülvén mindönképpen az két htls császár között végezte-tött és végben ment szent és jó békösségöt, és holott immár az fegyvert, kardot az szögre fölfüggesztöttük volt, az egyszer végben ment szent békösségnek ellene sömmi gonosz igyeközetünk nem levén, most is haddal néppel itt mi nekünk sömmi járásunk kelésünk egy csöpp is nem volna; de ez két megnevezött fő ember adott okot reá, hogy isten segítsége által elejit vegyük és ellenök álljunk, mert Erdély ország és Havasföldre az htls császárunknak az ő régi eleitől maradott országi mint szintén az többi. Ó htssága ellen azért sömmiképpen meg nem engedjük, hanem ha lecsöndesíti mindjárt őket ti Nagod és Kgtök s eloszlatja jó szóval, jó, mi is csöndességben leszünk és semmit is nem indítunk, mostan békösséget tudván lenni az két császár között; s ha le nem csöndesíti és el nem oszlatja őket, tehát isten segítsége velünk levén, reájok megyünk és az mint isten akarja, az lészön. Ez summája Nagodnak írott levelünknek. És erre éjjel nappal mindjárt bizonyos választ kívánunk. Ezzel isten velünk. Szolnagnál csütörtökön íratott juniusnak 23. napján az új calendarium szerint 1616. esztendőben.

Nagodnak jó akaró úr barátja

Idem qui supra.

Kivül: Exhibitae Bitchae 1. Julii 1616.

Külczim: Tekintetes és nagos urnak gróf Thurzó Györgynek etc.

(Eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. Nro. 4.)

XIX.

1616. junius 29.

Sacratissima sat.

Fidelitatis sat.

In quantum periculum hanc afflictissimam patriam nostram involvere inquieta ingenia Magnifici Georgii Drugeth de Homonna externam nationem Polonicam contra constitutiones Regni publicas introducenti, et Raduly Wajwode, qui a continentijs salvi-conductus Majestatis Vestrae recedendo, eidem Homonnaio se adjunxit, necnon ex mutuo consensu, consilio et auxilio nonnullorum complicum ipsorum, utpote Magnificorum Nicolai Eszterhasi, et Andreae Doczi Zathmariensis, ac Egregii alterius Andreae Loniai Kalloviensis praesidiorum Vestrae Majestatis capitaneorum aliorumque quam plurimorum complicum

et servitorum eorundem, Vestrae Sacratissimae Majestati humilime significandum esse duximus. Quum autem praescripti factiosi non saltem in medio nostri intollerabiles injurias, (quas Vestrae Majestati enumerare longum esset) perpetrauere: verum etiam vicinam confederatam provinciam Transylvanicam hostiliter invadendo, ibique igne et ferro tyrannidem exercendo numerosas quoque copias Turcarum in vicinatem nostram et excidium nostrum ipsorum insolentia contra Majestatis Vestrae dignitatem, publicam Regni constitutionem et tranquillitatem attraxerunt. Unde quid sequetur, in arcano Dei omnipotentis consistit consilio. Quapropter Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestati Vestrae quam humilime supplicamus, dignetur jam jam periclitanti patriae nostrae tempestive et benigne succurrere providereque, ne hoc malum vicina quoque regna et provinciae experiantur. Et tandem in optimam tranquillitatem hunc turbulentum statum perducendo, quam primum statibus et ordinibus huius afflictissimi Regni Hungariae tanquam fidelibus Majestatis Vestrae generalem conventum indicere ubi de ulteriorum permansione nostra et vicinorum Christianorum populorum propter evitandum ex hujusmodi factiosorum conatum aliquid majoris periculi certi quid concludi possit. Quam Vestrae Majestatis in nos gratiam et paternam curam fidelibus et perpetuis servitiis nostris promereri studebimus. Quarum omnium praemissarum ulteriorem informationem Majestati Vestrae oretenus referendam fidei egregii Andreae Keczer nuncii nostri ad Vestram Majestatem expediti concredidimus supplicantes Majestati Vestrae Sacratissimae submissee, dignetur eundem benigne exaudire. Gratosum insuper optatum et clemens a Vestra Majestate responsum humiliter expectamus. Servet Deus Maiestatem Vestram diu salvam et incolumem foeliciterque regnantem. Datae Cassoviae die 29, Junii 1616.

Eiusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae

Humilimi servitores et fideles subditi
Cassoviam ablegati nuntii comitatum
partium Regni Hungariae superiorum.

(Egykorú másolata az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 1. N° 130.)

XX.

1616. jul. 1.

Mi vezér Ali passa sat.

T(ekéntetes és ngos) sat.

Az Nagod becsületes levele, melyet az döbröczeni posta hozott, mi nekünk megadatott, melyet nagy becsülettel vettem;

és abban nekem mit írott legyen, bev beszéddelel írván szépen mind megérttettem. De lám ezelőtt köldett levelemben is megíratam vala Nagodnak, hogy én ide ez néppel semmi gonosz végre nem jöttem, hanem Homonnainak és Radulynak az ő egykezeztöket megértvén, ez két ember adott okot reá, kiváltképpen penig Dóczy András az szakmári kapitány az mely levelet az erdélyi fejedelemlnek köldett volt, kezünkhez köldettetvén és abból megértvén az hol azt irta volt neki levelében, hogy meghagyatott parancsolatott volna, hogy senki azoknak eleiben ne álljon az bebocsátásban; azt értvén úgy kellett osztán fölkelünk, mert mindaddig is meg nem indultunk, míg azt nem láttuk és értettük, mert mi javunk volt volna tudván, hogy az két császár között frigy és szép békesség vagyon. Im értöm azért becsületes ur barátom, hogy az fölséges császár erős parancsolatokat köldett reájok, hogy annak az igyekezetnek békét hagyjanak és eloszljanak és hogy el is oszlatták hadokat és hogy mi is azon szerént cselekednénk. Így lévén azért és ez dolgot értvén immár, im mi is mind eloszlatjuk és elbocsátjuk (m)ellőlünk őket, csak szeke-rekért köldettünk és az magunk ögödre megyünk és onnan visszamegyünk Budára (ő fő)lségének az f. római császárnak főkövete (Bon)homo Péter is ide köldetett volt hoz-zánk egy néhányad s igaz eleget beszélgettünk egymás-sal és immár föl is bo(csatottu)k tőlünk őket.

(Lippa) felől és penig mit írott legyen Nagod, azt is mi megértettük, de mi az végett egy szálnyéra is nem jöttünk és szánd(ékunk) is nem volt, hanem az felől megírt két embör adott okot reá az szent békesség ellen hatalmas császáruunknak egyik eleitől maradott országokban Erdélyben és Havasalföldében bemenni. De holott ők eloszlattanak im mi is el(oszlatjuk és elbo-csátjuk az) mellettünk valókat. Ezeket akaránk Nagodnak ír(nunk) s választúl adni az Nagod nekünk köldett leve-lére s (vegye Nagod) szónkat és írásunkat minden kétség nélkül. Isten tartsa és éltesse jó egészségben Nagodat. Szolnok alatt íra-tott juniusnak 21. napján az ó calendarium szerént pintökön az 1616. esztendőben.

Nagodnak jó akaró úr barátja

Idem qui supra.

Post scripta. Becsületes és ngos szerelmes úr barátom még is térek ez dologra és ismét előhozom, mert ez nem kicsiny dolog és szükséges előhoznom. Mivelhogy azért Nagod nekünk ilyen becsületes levelét köldette, az melyben ugyan hitivel erősítette, hogy Homonnay és Raduly vajda eloszlottanak már az felséges római császárnak meghagyásából parancsolásából, és hogy az vármegyéket is eloszlatjátok. ha mi eloszlatjuk az mi hadunkat.

Mondom azért, hogy ezt látván és értvén, megböcsülvén Nagodnak mind ez Ngod szovának levelének mi hitelt adtunk és (eloszlatjuk) őket s visszamegyünk helyünkre. — De jól meg Nagtok jó úr barátom őket, hogy ennekutánna és csendességben legyenek, se titkon se nyilván többet már, mert mihelt ismét fölülnek és a hatalmas császáruk országaira terekednek, azonnal bizony mi is tisztünk (s) ő hatalmasságától reánk bízott hivatalunk szerint föl(ülünk)? azonnal a kengyelben leszen. De ha veszteg (maradnak s) valamit nem indétnak, mi is mind addig szép bé(kességes)? csendességben leszünk, mi tőlünk semmi ele . . . tek való dolog nem kezdetik, hanem ha ők csendességben maradnak, mi is csendességben maradunk mind addig; de ha nem — bizony mi sem. Ez szóm s ez (?) mondásom mégis jó úr barátom Nagyságodnak. Iterum vale.

Kivül: Paria literarum Ali passae ad illr^{um} dominum comitem Sigismundum Forgach datarum.

(Kiszakadozott másolata orsz. lt. Ujabb lymbus.)

XXI.

1616. jul. 1.

Köszönetömöt és magam ajánlásomat írom tinektek Polgári Kapitány véntől kicsintől fogva nagyiglan adjon az úr isten hosszú életet, mind az vitézekkel öszve.

Továbbá az mostani írásom tinektek Polgári Kapitány csak az, megadák énnekem az ti leveleteket, melyből megértöttem, mit irtál, hogy én ide táborban szállottam, de nem tudok az oka mi legyen, az két császár békessége között ennek az oka, hogy ha megakarod tudni ez, hogy az hatalmas török császár mikor az békességet szörzötte így vagyon az végezés, hogy az ti várastok, még azonkívől valamennyi kastélt csináltottatok az békesség között, mind el bontsunk, úgy vagyon az mint én tenéked meg írtam, most mert engemet az hatalmas török császár azért ide küldött, hogy valakik az békesség elbontására igyekeznek, én bizony mindjárt arra megyek azonnal. Az felől is írhatok én tinektek, hogy ez levelem látván, ha be nem jöttek az én levelemre az szolnoki békhez, az én hitemre, tisztségemre fogadom, hogy ha be nem jöttek, engemet általán fogva harmadnapra oda várjatok, úgy nyissátok föl az szemeteköt, hogy talám hallottátok az én híremet nevemet, Erdélyországban sok apa, anya siratott meg engemet, ti lesztek azok, hogy ha az levelem látván, hozzám nem jöttök, nem is írok én tinektek sok levelet, lássátok, az mit találtok senkire ne vessetek, azt ne mondjátok, hogy csak

levelet sem küldtem ti nektek, ennek mássát várom mindjárt
ti tőletek. Isten tartson mindnyájokat (*így*).

En ki vagyok Eger várában

Magyar Ogli bassa az hatalmas
császár fő bassája.

(Egykorú másolat az orsz. lt. Act. Thur. Fasc. 47. No. 25. 1.)

XXII.

1616. júl. 2.

Mi vezér Ali passa etc.

Tekintetes és nagos nekünk becsületes vitézlő úr barátunk etc.

És ezt akaránk Nagodnak becsületes és szerelmes úr barátom értésére adnunk, hogy az Nagod becsületes levele megadott mi nekünk, melyből megértettük, hogy ezelőtt Nagodnak küldött levelünket szolgáljátúl azonnal császár ő fölségének felküldötte, és hogy ő fsge azonnal erős parancsolatot küldött Homonayra és Raduly vajdára, hogy Erdély és Havasalföldében való igyekezetektől megszűnjenek, annak békét hagyjanak, és hogy eloszoljanak hadokkal egyetemben. Annakfelette az hajduságnak is meghagyatott volna, hogy semmire okot ne adjanak, az szent békességet, az melylyel megháborítanak s az két császárnak hitököt megsértenék.

Fölötte igen jól cselekedte azért Ngod szerelmes úr barátom, hogy bizonyos emberétül fölküldötte levelünket és ez dolgot ő flsgének értésére adta; méltó és Nagodhoz illendő dolgott cselekedett, isten éltesse Nagodat és ő flségét is sokáig éltesse jó egészségben.

Im azért mi is immár csak onnan Nagodtúl várunk még egy bizonyos és valóságos levelet ezön dolog felől s azonnal készek leszünk innet fölkelni és hadunkat eloszlátván, helyünkre visszamenni, mert ő flsgének becsületes követ embere Bonhomo Pétör is ide küldetött egy néhányad magával hozzánk és eleget beszélgettünk s megmondá, hogy meg lézön hagyva, parancsolva császár ő flsgétől Homonnaynak és Radulynak. Az mint mondá, azért mi immár csak onnan Nagodtúl várunk és mihelt kezünkhez küldetik, azonnal fölkelünk.

Valameddig úk csöndességben lesznek, mi is mind addig békével és csöndességben leszünk. De ha nem, bizonyára mi sem, hanem htls császárunk országinak őrizése oltalmazása, mint-hogy reánk bizatott és meg vagyon hagyva parancsolva nekünk, szorgalmatos gondot viselünk reájok.

Kivántatik azért, hogy Homonnay és Raduly vajda békét hagyjanak annak az mit elindítottak volt, se titkon se nyilván az két császár és az szt. békösség és végezés ellen semmit is ne indítsanak. És az hajdúságnak is legyen vastagon meghagyva parancsolva.

Ezön penig ugyan igen kéröm Nagodat, hogy az hajdúság kapitányainak legyen meghagyva parancsolva, hogy az mely faluk ezelőtt is bejártak és hódoltanak s adóztanak, azoknak bejárásokban, adózásokban s az iszpahiáknak az ő jutalmoknak beszolgáltatásában ide Szolnokhoz s azonképpen ögyébüve is sömmi ellent ne tartsanak, hanem bocsássák be őket, mint ezelőtt; sőt inkább ugyan ő magok reá erőltessék őket, az igazság azt kívánja.

Ezöket akaránk azért iratni Nagodnak és ez levelünkre mindjárást-mindjárást jó és kedves választ várunk Nagodtól. Az szent békösségöt isten segítsége által és miképpen egyszer véghez vittük mi Nagtokkal, isten oltalmazzon, hogy az ellen sömmit is mi cselekedjünk csak egymásnak semmi dolgot is. És az alattunk valóknak is soha semmit nem engedünk. Ennekutánna azért mi immár elosztatjuk mellettünk levő hadaiunkat és helyünkre visszamegyünk isten engedelmeiből, hanem csak Nagodtól mindjárást hirt, levelet várunk. Isten éltesse jó egészségben Nagodat. Szolnak alatt táborunkban iratott szombaton juniusnak 22. napján az ó calendarium szerint 1616. esztendőben.

Nagodnak

jó akaró úr barátja
Idem qui supra.

Küül: Exhibitae Bitchae 11. Julii 1616.

Külczim: Tekintetes és nagos urnak gróf Thurzó Györgynek etc.

(Eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. Nro 3.)

XXIII.

1616. jul. 2.

Mi bethlenfalvai gróf Thurzó György etc.

Tekintetes és nagos nekünk jó szomszéd vitézlő úr barátunk etc.

Köszönetünknek és etc. Áldja meg isten etc. Szolnokról csötörtökön tuduillik ez elmúlt hónap huszonharmad napján költ Nagod levelét mi nekünk ez estve hozák meg, melyben minemő dolog felől irjon Nagod búségesen megértettük. Elhigyje azt Nagod jó szomszéd vitézlő ur barátunk, hogy a mint ezelőtt is

megírtuk sem az mi kgl's urunknak ő flsgének az htls római császárnak nem volt akarattjából, sem pedig nekünk tanácsunkból, hogy Homonnay uram hadat gyűjtsön s Erdélyben igyekezzék és Ráduly vajda is fegyverrel szándékozzék bemenni Havaselföldébe, holott ha hírünkkel lett volna, megtalálván az mi kgl's urunkat, idejében elejit vettük volna az dolognak, mert ő flsége minden alattvalójával szentül meg akarja tartatni az békességet. Hogy pedig Nagod azt inkább elhidje, hogy az mi kgl's urunknak sem pedig nekünk nem volt hírünkkel, ebből erősetjük, mihelt az dolog fülünkhöz érkezett, az mi kgl's urunkot császáruunkot nemcsak levelünk, de jámbor szolgánk által is mindjárt megtaláltuk felőle. Ő flsége mint az szép békességnek megtartó kgl's fejedelme megparancsolta mind levele, mind pedig követe által a mint Homonnay uramnak úgy Raduly vajdának is, hogy hadokat mindjárt eloszlassák és magok is vesztettségben legyenek, a minthogy nem is mertek egyebet cselekedni, hanem az ő flsége parancsolatjához alkalmaztatták magokat és hadokat elbocsátták. De megbocsássa Nagod vitézlő szomszéd ur barátunk, ők azzal mentik magokat, hogy erre soha nem indultanak volna, ha Amhát tihaja Nagod akarattjával nem biztatta volna őket; ez így levén s az szent békességnek is arról az pártról Nagod levén legfőbb elvégezője, bizony nem illendő, hogy Nagod minekelőtte jól végére nem ment, mindjárt hadban szállott, mely mint ilyen az hatls császároknak hitekkkel erősített békességhez Nagod magában is föltalálhatja, sőt Nagod nemcsak táborával mezőre szállott, de az mi kgl's urunk híveinek is, úgymint az hajduságnak és az várme gyének maga mellé hitegető leveleket küldözött Nagod, melyen mi ösmervén Nagodat, nem kevésbé csudálkozunk, hogy minden köz híren akárki szavára is ily hamar most hadat indétott és kiszállott Nagod.

Az mi kgl's urunknak mi is hívei vagyunk, szeretjük is hazánkot, de böcsülvén az szent békességet, és az htls császároknak hiteket, ingyen csak házunkból is nem indoltunk meg. Hogy annakokáért az szép egyeség minden részeiben szentül megtartassék, Nagodat kérjük, oszlassa el hadát Nagod, és maga is ajánlása szerént szálljon helére, holott meg sem köllött volna Nagodnak indólni annál inkább, minthogy az mi kgl's urunk akarattja nélkül Nagod nevével Amhat tihaja adott biztatást Homonnay uramnak, és Raduly vajdának.

Rövideden ezt akaránk az Nagod levelére választól adnunk. Isten éltesse etc. Költ az mi Bytchei várunkból, Szent-Jakab havának második napján 1616. esztendőben.

Kirül: Paria literarum ad passam Budensem datarum.

(Másolat orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. ad N^{rum} 4.)

XXIV.

1616. jul. 4.

Illustrissime sat.

Servitiorum meorum addictissimam commendationem. Az Kegyelmed levelét meg hozák énnekem, kiből megérttettem, hogy Kegyelmed oly reménységben volna, hogy az Kegyelmed írására nézve megcsendesednének és leszállának az vármegyék. Adja Isten, hogy leszálljanak, de valamíg Homonnay uram hadait maga mellől el nem bocsátja, és meg nem csendesedik, az mint eszemben veszem, addig ez vármegyék sem szállanak le, reversálist kívánván Homonnay uramtól; mely reversálist immár Homonnay uram meg is adott és én kezemhez küldött; kihez képest hogy Homonnay uram reversálisát előtök meg olvastatván, és hogy megértsek, mire obligálja magát Homonnay uram ad 14. diem praesentis mensis Julii, be hivatom ide Kassára az vármegyék követit, és azon leszek, meg olvastatván előtök Homonnay uram reversálisát, hogy öszvebékéltessem őket, ki külömben nem leszen, hanem ha az vármegye uraim is arról assecurálják Homonnay uramat, hogy sem magának sem szolgáinak bántások és háborgatások túlök nem leszen. Ez alatt, hihető, hogy mind az vezértül Ali passátul, kihez elküldöttünk, s mind peng az erdélyi vajdátul jó válaszungk leszen, és Isten úgy adja, hogy az szép békesség megtartatik; kiktül micsoda válaszungk jó, és itt is Homonnay uram és az vármegye uraim között mit végezhetünk, ezután azt is értésére adom Kegyelmednek. Most semmi oly derekas híreink ide nincsenek, ha mi leszen azt Kegyelmednek éjjel nappal tudására adom. Éltesse Isten Kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben. Datum Cassowiae die 4. mensis Julii 1616.

Illustrissimae D^{nis} Vrae.

Servitor affinis addictissimus
Comes Sigismundus Forgách
de Gyemes m. p.

Forgách kezével: Immár meg írtam vala ez Kegyelmed levelét, hogy érkezék az ecsedi kapitány levele, kiben írja, hogy Bethlen Szilvássit meg fogatá, Kornis Zsigmond bujdosóba esett, Sarmasági Zakmárra szaladott, az kállai kapitány peng azt írja, hogy Rédey igen gyűjti hadát, az hajdúságot igen kerüli, hogy az ő részekre hajthassa. Bethlen is igen gyűjti Erdélybe hadait az havasali vajdát is melléje hivatja, kiből semmi jó nem következhetik.

Erre vonatkozólag így ír Forgács jul. 5-iki levelében. . .
..... Ezen órában hozák meg, hogy Kornis Zsig-

mond és Sarmasági uramék esmét ki futottak volna Erdélyből Bethlen Gábor előtt, Szilvássi Boldizsárt pedig megfogatta volna. Elég kegyetlenséget cselekeszik vélek, könnyen elfogyathatja az erdélyi urakat és fő embereket rövid időn, ha ezt cselekeszi vélek.

Külsőlm: Illustrissimo stb. Georgio Thurzó de Betlenfalva stb.
(Eredetije az orsz. lt. Act. Thur. Fas. 50. No. 42. a második 50. No. 43.)

XXV.

1616. jul. 6.

Magnifici, Generosi, Egregii ac Nobiles Domini Amici nobis observandissimi.

Salutem ac servitiorum meorum commendationem. Az Kegyelmetek követe, Keczer András uram, kit az kassai gyűlésből közönséges akarattól ő fölségéhez császár-urunkhoz expedíált Kegyelmetek, betért vala hozzánk is, és megadá az Kegyelmetek nekünk irt levelét, a mellett szókkal való üzenetét is Kegyelmeteknek megjelentette bőségesen, melyeket megértettünk. Bizony nagy szívünk fájdalomával szenvedjük ezt, hogy Kegyelmetek meg nem gondolja az mi éjjeli és nappali szünhetetlen sok munkánkat, fáradságunkat és hivatalunk szerént Kegyelmetekre való gondviselésünköt, érdemünk kívül méltatlanul ilyen kemény és fogas igékkel írott levelével terhel Kegyelmetek bennünket, mert tudja azt az Isten, hogy ez ideiglen valamelyek az mi tisztünk hivatalját illették, semmit abban hátra nem hagytunk, hanem szorgalmasan véghezvittük s abban laboráltunk s most is fáradozunk, hogy hazánk s nemzetünk békességben és csendes állapotban megmaradhasson. Emlékezzék meg Kegyelmetek arról, mennyiszer irtuk meg Kegyelmeteknek, hogy ű fölségének, az mi kegyelmes urunknak nincsen semmi akarattja abban, hogy Homonnay Erdélyben s Radul vajda Havasalföldében haddal menjenek, kirül levelei vadnak nálunk ű felgének: jóllehet az Radul bemenetelinek consentiált volt ű fölge úgy, hogy ha török császár megengedi, és az Havasalföldiek is acceptálják, de ahhoz nem kellett volna fegyverrel készülni, nem is contineálja azt az ű fölge neki adott salvus-conductus levele. Informáltatván azért ű fölge hadgyűjtésekről, és az országban való zűrzavar szerzésekről mindjárást levele által, kimenjen, megparancsolta ű fölge mind Homonnaynak és Radulnak is, hogy ne procedáljanak, hanem minden hadokat mindjárást eloszlassák és vesztegséggel csendességben legyenek, mert ű fölge az erdélyiekkel való confoederatiót szentül meg akarja tartani. Ez ebben lévő, nem tűrhetők, hanem magunk szolgánkat küldtük ismét Prágában

ű fölgéhez, instálván ű fölségénél, hogy ű fölge találjon mégis más oly módot az dologban, hogy supersedáljanak Homonnay és Raduly, mert ha tovább igyekeznek menni dologban, semmi jót nem várhatunk belőle, holott az török talpon vagyon és csak az occasióra vigyáz, félő hogy nem csak sok keresztyén vér omlik, de az országnak nagyobb detrimentoma is következik. Szüntelen való sollicitálásunkkal azért ű fölgénél azt efficiáltuk, hogy nem elégedett azzal meg, hogy elsőben levél által parancsolt Homonnaynak és Raduly vajdának, hanem ujoglan bizonyos követét Pázmány Pétert, kinek a turóczy praepostságot conferálta ű fölge (minthogy akkor több magyar ű fölge mellett nem volt) bocsátá alá hozzájok, ki által is igen strictissime megparancsolta nekik, hogy mindjárt minden haladék nélkül leszálljanak és népeket eloszlassák, mert általánfogva büntetetlen ű fölge nem szenved; vagyon is penig effectusa az ű fölge parancsolatjának, mert mikor immár az követe Keczer András nálunk volna, azonban érkezék Pázmány Péternek Kassáról irt levele, melyben adja értésünkre, hogy Raduly vajdát nem tudják hova lett, ha Lengyelországba ment-e, vagy másfelé, ám lássa, akárhova menjen, penig ez országból kiment. Az mi pedig Homonnay Györgyöt illeti, az is alább hagyta az dolgot és azt írja felőle, hogy az is semmit nem cselekeszik, hanem csendességben leszen, és semmire okot nem ad. Az mi Aly Passát illeti, azt is megtaláltuk mind emberünk s mind egynehány rendbeli levelünk által, intvén hogy hadát eloszlassa, és az két császárok közt erős hitel confirmált békességet ne turbálja, kitűl válaszungk vagyon s azt írja erős hitre, hogy mostani helyéből meg sem mozdul és semmi ellenkező dolgot nem is akar cselekedni, hanem mihelen Homonnay és Radul vajda eloszlatják hadokat, ű is legottan beszáll helyében és az békességhez alkotmazzatja magát. Mit cselekedhetünk azért mi ennél hasznosb dolgot az Kegyelmetek javára és csendes békességben való megmaradására, az kit cselekedtünk. Talám azt kívánta volna Kegyelmetek, hogy mindjárt hanyatt homlok mentest-menjünk alá, és Kegyelmeteket az ű fölge akarátja ellen generaliter fölültetvén úgy compescáljuk Homonnayt; nem volt abban mód, ha mélyebben gondolkodik Kegyelmetek felőle, mert tudja azt Kegyelmetek, hogy mi nemcsak az országnak, hanem ű fölgének is erős hittel vagyunk kötelesek, olvassa meg Kegyelmetek az posoni utolszori gyűlésben csinált articulusoknak tizenhatszadikját, oda írta ám azt Kegyelmetek országúl, hogy tempore generalis insurrectionis et alterius necessitatis vel periculi Dominus Palatinus Suam Maiestatem superintendentem etiam ante omnia quamprimum informat etc. Hogy ez ellen az ország végezése ellen, mi nem cselekedhetünk magunknak s maradékinknak jövődó

kárunkkal, arrúl Kegyelmetek minket méltán nem reprehendálhat, mert mi ű fölgének szolgálja vagyunk s az ű fölge parancsolatja ellen nem is akarunk semmit is cselekednünk, holott ű fölge egynehány rendbéli leveleiben megtiltotta az insurrectiót, s tudjuk annak a poenáját. Kegyelmeteket azért mint atyánkfiait kérjük szeretettel, meggondolván az mi jámbor szolgálatusunkat, s igaz Kegyelmetekre való gondviselésünket, ha már mind azokért egyéb keszenetet nem érdemeljük Kegyelmetektől, ottan csak efféle boszúval teljes írásával ne carpáljon bennünket, hanem hitesse el azt Kegyelmetek magával, hogy mibennünk is magyar vér vagy, és igazán szeretjük is nemzetünket. Keczer uramat az Kegyelmetek követét tartóztatás kívül mindjárást fölbocsátottuk ű fölgéhez jámbor szolgálunkat adván melléje az Kegyelmetek kívánsága szerint meg irtuk mind ű fölgének, s mind penig egyebeknek kik ű fölge mellett dirigálják az dolgot, hogy ne késleljék, hanem hova-hamarébb absolválja úgy ű fölge magát, hogy Kegyelmetek is lehessen contentus vele, tudjuk sokáig nem tartóztatják. Mindazonáltal Kegyelmeteket mégis azon kérjük, sőt intjük is tisztünk szerint, ne várja azt Kegyelmetek, még az ű fölge resolútiója érkezik, hanem szálljon le Kegyelmetek, mert egy az, hogy magát fogyatja Kegyelmetek, az szegénységet ilyen takarodásnak idején rontja, opprimálja; más az, az török is nem tudja mire vélni az Kegyelmetek táborban való létét, s félő, hogy magára ne vonja Kegyelmetek; harmad hogy ű fölgének is neheztelése következik Kegyelmetekre.

Hiszem Homonnay vagy más, ha mit vétettek, vagy az országnak törvénye, s annak útján procedálhat Kegyelmetek vélek jövődöben. Ezt akarók Kegyelmeteknek levelére válaszul írunk. Eltesse Isten Kegyelmeteket. Datum in arce nostra Bytchensi die 6. mensis Julii, Anno 1616.

Magnificarum Generosarum Egregiarum ac Nobilium Dominationum Vestrarum

Servitor et amicus benevolus.

(Egykorú másolat az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 18. N° 27.)

XXVI.

1616. jul. 11.

Mi bethlenfalvai gróf Thurzó, György, Magyarországnak nádorispánja és az kunoknak bírása, Árvának szabad ura s grófja és vármegyéjének főispánja, az győzhetetlen római császárnak és Magyarországi második Mátyás király urunk ő fölségének főbb tanácsa és helytartója etc.

Tekéntetes nagos vezér, nekünk jó szomszéd vitézlő úr barátunk.

Köszönetünknek és hozzánk illendő barátságunknak ajánlása után áldja meg isten Nagodat szerencsés hosszú élettel. Az Nagod levelét, mely a htls császárnak Szolnoknál levő táborából az elmúlt Szent-Iván havának huszonkettődik napján irattatott nekünk, csak ez mai napon adák meg, melyben mit írjon Nagod, megértettük. Ha Nagod a szent békességet minden részeiben megtartani és egyebekkel is megtartatni igyekezik, igen jól cselekszi Nagod, holott minden fejedelemnek hű szolgálójához és gondviselőjéhez ugyan az is illik, hogy urának hittel erősítetett végezését meg ne sértse, de inkább vastagétssa. Minthogy azért Nagod volt arról a részről az htls császárnak képiben az szent békességnek legfőbb végezője és erősítője, ugyanaz illik Nagodhoz, hogy a maga végezte végezést meg ne bántsa, de inkább háborodatlan megtartsa és utánna valókkal is tartassa Nagod.

Homonnay és Raduly dolgokat a mi illeti, a mint Nagod már megtapasztalhatta az mi irásunkban, úgy aránzuk, hogy soha Nagod meg nem fogyatkozott, noha az minapiban levelei közül egyikében lehetetlennek írta vala Nagod, hogy ez az indulat nekünk hírünkkel nem volna; de elhidd azt jó szomszéd vitézlő úr barátunk, hogy sem a mi kgl's urunknak, az győzhetetlen római császárnak, sem pedig nekünk nem volt hírünkkel, holott a mint ezelőtt is megirtuk, mihelt fülünkhöz érkezett, a mi kgl's urunkot megtaláltuk mindjártást felőle s ő flsge már kétrendbeli parancsolatiban is erősen meghagyta a mint Homonnaynak, úgy Radulynak is, hogy vesztegségben legyenek, sőt ezen dologról ő flsége tulajdon követét is bocsáttá hozzájok az thuróczi praepostot, annak is követsége ugyancsak az, hogy eloszoljanak és csendességben legyenek, a minthogy nálunk levén az követ, láttuk is instructióját.

Ez így levén, Nagodat vitézlő ur barátunk kérjük, alkalmazzassa Nagod is magát az szent békességhez, és se időt, napot és órát nem várván, hadait mindjártást ajánlata szerint osszlassa el és szálljon helére maga is Nagod. De vitézlő jó úr barátunk, hogy Nagod egyfelől az szent békességnek megtartására ajánlja magát s másfelől az hajdúságnak és egyebeknek való irogatástól is meg nem szűnik, azon nem kevésbé csudálkozunk. Legyen el azért Nagod afféle irogatás nélkül is, hogy az emberek között ne legyen gonosz híre Nagodnak, holott mi miolta megösmertük Nagodat, mindenekelőtt jót szözlottunk Nagodról s ne hagyja beszédünket heában Nagod is.

Továbbá minemő falukról tegyen emlékezetet levelében Nagod, nem tudjuk; ha azok az helek, kiket az hajdúság megült, nem kívánhatja Nagod, holott az htls császár engedelmeiből még

a szegény Bocskay fejedelem szállótotta volt oda ökö, azolta mind békességben lakván, Nagod is sem a Zsitva-toroknál, sem most Bécsben ingyen csak emlékezetet is nem tétetett felőlök, sőt inkább az ugyan el is végeztetett, hogy az mi győzhetetlen császárukunk adózásától valaki kivétetett, arról az pártról is mindenben szabados legyen. Nagodat azért vitézlő úr barátunk jó szomszédságosan kérjük, mostan is legyen el Nagod az előbbeni végezésekben ingyen nem is nevezett kívánságok nélkül, holott affélével csak az szép egyességet zavarétja Nagod; mi is megírtuk mindjárt nékiek, hogy vesztegségben legyenek és magokat az szent békességhez alkalmaztassák. Ezt akaránk az Nagod levelére hamarsággal választól adnunk. Éltesse isten Nagyságodat. Költ az Bytchei várunkból tizenegyedik napján Szent-Jakab havának M.D.C.XVI. esztendőben.

Nagodnak

jó szomszéd úr barátja
gróf Thurzó György mp.

Külczim : Tekéntetes Nagos úrnak, vezér Ali pasának etc.

(Eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. ad N^{rum} 3.)

XXVII.

1616. jul. 29.

Spectabilis ac magnifice sat.

Az Kgd leveleit itt herknechti házamnál adák meg, kikbe jelenti Kgd, hogy az mit Kassán végeztek vóna, minden írásokat kezéhez kerítette vóna, és hogy Kgd immár végére ment vóna minden írásoknak, kikben Kgd felől is emlékezet vóna. Kgdnek hitem szerint (*kimaradt*: irom), hogy én előttem Kgd felől semmi emlékezet nem vót. Jelen vótak az camorás urak is, azok is megmondhatják Kgdnek. Titlon magok között mit forraltak s mit végeztek, azt nem tudhatom s bizony most sem tudom, mert én előttem igen titkolták; mindazonáltal én nilván protestáltam előttök, hogy ha hírem nélkül conventiculumot csinálnak és ő fölsége vagy az ő fölsége hivei vagy szolgálai ellen valamit végeznek, annak per totum contradicálok és semmi úton nem consentiálok. Én előttem esküdtek erősen, hogy semmit affélét nem cselekesznek, ők lássák, mint solválják abból magokat, holott afféle conventiculumokat az ország sub nota perpetuae infidelitatis interdícált, ők is eleget protestálának, hogy ő fölsége ellen semmit sem igyekeznek cselekedni, hanem az kik turbatores publicae pacis találattnak, arra gondjok leszen, azt penig sem én, sem Kgd, sem más magára nem veszi. Ha penig Kgdet valami ok nélkül diffamálja, Kgd in fuco honoris requirálhatja őket és in poena

talionis convincálhatja. Kgd azért ha mit Kgdnek becsületi ellen cselekedtek, ez szerént procedálhat ellenek. Az ő sok kiátások tudja Kgd, hogy ő fölsége személye szerént jelen levén is az gyűlésben, megvagyon, ő fölségének azt is mind végig meg kell hallgatni és patienter eltűrni. Ez penig bizonyos, hogyha be nem hitam vóna Kassára őket, és sok ratiókkal és intésekkel nem csendesítettem vóna, bizony valóban conventiculumot tartottak vóna kivől magok között, holott el vót mind hadok s minden igyekezetek rendelve, hogy elsőbe Homonnay uramra, azután Kgdre reámenjenek, és tüzzel-vassal Kgteken legyenek, kiből sok vérontás és nagy rebellio támadt vóna, kit bizony sok haddal költséggel is nehéz vót vóna compescálni.

Ha azért isten által jó szómmal, sok szép intésimmal ez gonoszt eltávoztattam, úgy tetszik én nekem, nem gonoszra, hanem jóra kellene magyarázni és jó néven is kellene venni. Tudja Kgd az intestina seditio mely veszedelmes, minden erősségeket hamar elárulnak és feladnak, akkor ember nem tud kinek hinni, ki hogy meg nem történt, noha bizony könnyen megtörténhetett vóna, kicsin dolognak tartnak az emberek, de ha megtörtént vóna, bizony nagyknak tartanák. Tudjuk azelőtt is nagy hadakkal sem csendesíthették le, hanem adománynyal békességre kelleték, hogy az dolgot, minden injuriákat elfelejtven (*így*). Azt is jelesen megmondtam, hogyha nem succedál ez indulat, hogy nagy veszedelem következik belőle és nagy mutató, ki még ide hátra vagyon, mert az emberek csak irritáltattanak az háborúságra, jó módjával semmit nem cselekedének, penig dato uno inconvenienti plura sequuntur. Ha az Skender pasa híre igaz leszen, tudom megtartóztat sok prattikát és istennek nagy providentiája leszen; de ha úgy nem leszen, félő, hogy Bethlen nagy dolgot ne indítsion, occasiója levén most minden dologhoz; azért Kgd jó vigyázásban legyen. Szakmárt az erdéliek eleitől fogva igen kívánták Erdélyhöz applicálni, ha szerit tehetik, most érte lesznek, kire isten ne segítse. Kgtekkel sokféle gondolatú emberek vannak, jószágokat is féltik, feleségeket és gyermekeket. Hogy tudnám ki vóna áruló köztök én bizony nem tudom, de az bizonyos, hogy magyar magyar ellen nem igen szíve szerint ontja vérét; Kgd azt immár látá s megtapasztalta mind Erdélybe s mind az rebelliókor ez hitván indulat miatt szinte csak nagy gyűlölség szálla az emberek szívébe, kiből egyéb rosz dolognál nem következik, ha ő flge tempestive elejit nem veszi, vagy palatinus uram vagy más fő urak által elébb, hogy sem mint gyűlés lenne, kire bizony gondot is kellene viselni, holott tudják, mért kell ezt az persecutiót sokaknak szenvedni. Mióta Pázmány uram elment, azóta semmi levelét ő flsgének nem láttam; ha csak így maradunk minden ótalom és segítség nélkül, elég periculumba jutunk,

de istenbe bizunk, ő szent felsége nem hagy bennünket, gondunkat viseli. Éltesse isten Kdét jó egészségbe. Datum Kassa, 29. Julii Ao. 1616.

S. M. D. Vrae

Servitor et frater addictissimus
Comes Sigismundus Forgách
de Gimes mp.

(Eredeti Dóczinak írva orsz. ltár kincs. osztály.)

XXVIII.

1616. aug. 14.

Mi vezér Ali passa etc.

Tekintetes és Ngos sat.

Nagodat becsületes ur barátomat ezért kelle ez barátságosan írott levelünkkel megtalálnunk: ennek előtte az két htls császár között hittet és fogadással végeztetött szent békességnek ellene Homonnay és Sorban vajda az hadakat felindítván, htls császárunknak eleitől fogván való országit Erdélt és Havasalföldet elfoglalni akarván, elől ugyan hadakat is küldötenek.

Mi is pedig htls császárunknak paracsolatja szörént az szent békességnek és végbeli országának isten segítsége által oltalmazására őrizésére készen levén, azoknak elejét vételére az szt. békességnek ellene az országban, hogy bemenés ne legyen Nagotoknak leveleinket küldettünk utánna, valamig hadunkkal Szolnokhoz szállottunk volt.

Akkori ottlétünkben pedig Nagodtúl is becsületes barátomtól jött vala levél pecsétí és keze alattvaló írásával, hogy Homonnay lecsendesítetött volna, és hogy hajdui is eloszlott volna, és hogy Homonnay az maga váraiban szorult volna, és hogy annakutánna törvénnyel is megbüntettetnék, és hogy hadunkkal mi is visszajűjünk. Es ennekutánna is vala(mikor) az szent békességnek ellene való dologhoz kezdene, fegyverrel lenétök rajta, és hogy senkit Erdély és Havasalföldére bemenni meg nem engednétök. Mi is azért az Nagtok szovára és becsületes fogadás levelére tekintvén fölkeltünk osztán és hadainkot helyökre küldettük.

Ez ideig pedig az szt. békesség ellen való dologhoz kezdöket és gonosztévöket hogy megbüntessétök, vártuk, de semmi sem tölt benne. Most pedig ugyan bizonyosan ujobban hirt vetünk, hogy Homonnay Sorbán vajdát pénzével és pecsétes menedékivel Lengyelországban hadért küldvén, ő maga is az hajduságnak titkon biztató leveleit küldette.

Hadait megkésztvén htls császárunknak régtől fogván

való országiból Havasalföldét és Erdélyországot elfoglalásért készületben volnának, és ujobban hadakat és háboruságot indítani s az szegények romlására igyekeznének.

Ahoképest mostan Nagodnak ez barátságosan írott leve-
lünket küldöttük. Az mi részünkre fogadással küldött leveletök
szörént az olyan dologhoz kezdőknek idején korán gondját visel-
vén, míg az háboruság meg nem többült, lecsöndesítse Nagtok.
Mert nyilván vagyon Nagodnál, hogy azok mihelt fölindulnak, mi
is osztán meg nem állhatjuk, az hadakat talpra állatván Erdély-
országban és Havasalföldében azokat bemenni, isten segítsége
velünk levén, nem engedjük. És akkor osztán az szegénység rom-
lásának az szt. isten előtt és minden nemzet előtt az kik okúl
lesznek, azok adjanak számot róla. — Mert az mi részünkről,
hiszöm istent, hogy az szt. békességnek ellene való semmi dolog
nem lészön, valamедdig oly dologhoz nem kezdenek.

Ennekelőtte is úk az két htls császárra fogást tevén, hogy
ő htlságoknak engedelmekből kezdőttek az dologhoz azt mond-
ván, az országban is mind széljel úgy hirdették és terjesztötték.
Ez dologban penig az római császárnak ő flsgének semmi hire
nem léteért hozzánk becsületes levele jött, és az képebeli nagos
úr barátunknak is levele jött, hogy ő fölségének engödelme reá
nem volt, úgy adták tudásunkra. Mi is penig Nagotoknak becsü-
letes levelére tekintve, ez dolgokat tudtára adtuk s ahoképest
hamar választ várunk.

Isten éltesse egészségben Nagodat etc.

Datum Budae 14. die Augusti secundum vetus calenda-
rium A° 1616.

Nagodnak jóakaró ur barátja

Idem qui supra.

Külczim: Tek. és nagos urnak gróf Thurzó Györgynek etc.

(Eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 102. N^{ro} 5.)

XXIX.

1616. sept. 7.

Mi bethlentfalvai Thurzó György Magyarországnak nádor-
ispánja etc.

Tekéntetes nagos vezér sat.

Köszönetünknek és hozzánk illendő barátságunknak etc.
Budáról az elmúlt Kisaszszony-havának tizennegyedik napján
költ Nagod böcsületes levelét mi nekünk megadák, melyben
minemő dolog felől mit írjon Nagod, bőségesen megértettük. A
mi Homonnay György és Raduly vajda incselkedéseket illeti,
elhiggye Nagod böcsületes ur barátunk, hogy az szent békesség-

nek őrzésére mi is figyelmezve vagyunk s arról is szorgalmatosan értekezünk, hogy ki volna az, a ki az htls császárok között való szép egyességet valami móddal háborétani akarná, de mi most affélet senkit nem tudunk, sem értettünk, holott a mi kglis urunk és htls császáruk a mint maga sérelem nélkül akarja az szent békességet megtartani, úgy egyebekkel is nem engedi megbántani. Ne higgye azért Nagod, hogy Homonnay a szent békesség ellen ujobban valamit igyekeznék indétani, holott hadait régen mind eloszlatta és maga is várában csendességben vagyon. Raduly vajda pedig ez országban nincsen, hanem már ugyan sok ideje, hogy Lengyelországban ment, ott mit szöröz, azt ű tudja, de abban módja nincsen, hogy az békesség ellen Homonnaynak valamit segíthessen, mert az mi kglis urunk arra senkinek szabadságot nem enged. Más az, a mikor Raduly vajda legelsőbben megindult volna is, nekünk azt irta vala, hogy az htls császárnak engedelméből és Nagodnak jó akaratjából megyen hazájában, de minthogy különben lett az dolog, nem reménljük, hogy semmit is indéthasson s Nagod is efféle híreket mindjárást el ne higgyen, holott az mi főleink is mindenfelé igen résen vannak, sőt csudáljuk is, ki tudja Nagodat ily dolgokról informálni. Isten velünk lévén azon szorgalmatoskodunk, hogy gondviselésünkben efféle háborura néző ok ne indétassék sőt inkább mindeknek magokot a szt. békességhez alkolmaztassák. Isten éltesse etc.

Kivül: Paria literarum ad passam budensem die 7. Septembris A° 1616. datarum.

(Orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. ad 102. N^{um} 5.)

XXX.

1616. sept. 10.

Matthias Dei gratia stb.

Spectabilis ac Magnifice fidelis nobis syncere dilecte. Ex certa fidelium nostrorum relatione ac informatione intelligimus denuo per hostiles incursus partibus Regni istius nostri Hungariae superioribus intendi et imminere pericula Bethlemum nimirum cohortes militiae Transsylvanicae per confinia Regni Hungariae populabundas reducere velle; de cujus hostili animi declaratione Regni nostri ditiones et fideles nostri Regnicolae nihil metuentes, ne ex subito et inopinato assultu periclitentur, nolentes nos nedum paucis eiusmodo turmis, sed et aliis, quibuscunque validioribus impugnationibus sine idoneo praesidio Regnum et Regnicolas exposita relinquere; fidelitati Vestrae benigne committendum duximus, mandantes ut pro idoneo prae-

sidio insubita necessitate ingruente, tempestive mutuum intellectum et correspondentiam cum fideli nostro Spectabili ac Magnifico Comite Sigismundo Forgách de Ghymes, partium Regni nostri Hungariae superioris Generali Capitaneo etc. habeatis, talemque ordinationem etiam apud Comitatus, confinium praesidiarios, aliamque Sacrae Regni Coronae subditam militiam Haydonicam instituatis, ut si per hostilem incursum Regno et Regnicolis periculum intentaretur, data superinde pro benigna resolutione nostra tempestive nobis quoque notitia et informatione, injuriae et hostilitatis eiusmodi propulsari valeant. Quia vero idem Bethlemus etiam minus temperanter de nobis descriptiones divulgaverit, fidelibus Regnicolis nostris non secus ac subditis cum interpositis minis imperitare praesumpserit, plerosque tam alios Regnicolas quam ad Sacram Regni nostri Hungariae Coronae pertinentem Haydonicam militiam ad partem et factionem suam avocando a synceritate et fidelitate nostra et Sacrae Regni nostri Coronae dehortatus fuerit alique inconvenientia peragere non intermiserit, sed neque etiamnum intermitat, talia quidemquae nonnisi hostilis animi indicia manifeste declarare videtur. Fidelitas vestra eam rationem ineat, ut ex ipsomet intelligere possitis numne per huiusmodi facta, apertum se hostem et adversarium Sacrae Regni nostri Coronae fidelium Regnicolarum nostrorum declarare constituit, nolleque se per amplius ullo pacto transactioni Tyrnaviensi novissime erectae stare, ut sic ex variatis ac subinde mutatis actionibus dum videlicet per Hungariae fines, post hanc Moldaunicam expeditionem Regno et fidelibus nostris Regnicolis molestus et infestus esse non desinit aliaque, quae superius commemorata sunt attentet; Nos quoque tempestive eam rationem ineundam ordinemus, ut cognoscat Regnum istud nostrum praedae cuiusvis laudquaquam nos expositum velle. Quod sic per fidelitatem Vestram curari debebit. Quibus nos in reliquo gratia nostra Caesarea et Regia semper benigne propensi manemus. Datum in arce nostra Regia Pragensi die decima mensis Septembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo sexto.

Matthias m. p.

Valentinus Leepes
Episcopus Nitriensis mp.
Laurentius Ferenczffy mp.

Külezim: Spectabili ac Magnifico Comiti Georgio Thurzo de Bethlemfalwa stb.

Kivül: Exhibitae Bitthae 24 Septembris 1616.

(Eredeti je az orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 18. N° 28°.)

XXXI.

1616. oct. 3.

Illustrissime dne dne etc. Servitiorum nostrorum etc. Minden kívánsága szerént való kedves sok jókkal és jó szerencsés egészséggel látogassa meg az úristen Nagodat.

Az Nagod eleitől fogván hozzánk sokképpen megmutatott jó akaratja és maga jó indulatjából való atyai szereteti minket magához minden fiui engedelmességből való szolgálatra kötelezvé, bizonyára méltán kívánja tőlünk azt minden időben, hogy Nagodat mind levelünk s mind bizonyos emberünk által gyakorta meglátogatnók, és az Nagod egészségének nem különben mint az magunkénak örvendeznénk. Melyet hogy immár egy néhány üdőtől fogván nem compleálhattunk innét való eltávozásunk és Nagodnál nyilván levő bizonyos dolgainkban való forgolódásunk miatt, nem az Nagod liberalitásáról és hozzánk való jó igyekezetiről való feledékenységből lött, kiről Nagod ezen jámbor szolgálóktól bőségesen érthet. Nagod mindenekben meghívén szavának, hogy ez ideiglen minden dolgainkban és dignitásunknak előbbi helyében való állatásában való atyai jó indulatját és szeretetét ezután is meg ne vonja tőlünk, Nagodat felette igen kérjük. Hasonlóképen egyéb Nagodtól való kívánságinkról ugyanezen szolgálóktól és secretariasonktól szóval izentünk Nagyságodnak, remélvén, hogy a mint Nagodnak ezekre való kész atyai jó akaratja accedál, úgy auctoritása és facultása is tőlünk nem denegáltatik, kivel viszontag minket is Nagod minden occasiókban való kész szolgálatra és filialis obedienciára mancipál. Ezeknek utánna az úristen Nagodat az keresztyénségnek javára és megmaradására előbbi kedves egészségére fordítván, sokáig éltesse és tartsa meg. Datum Tyrnaviae, die 3. Octobr. Ao 1616.

Ill^rmae dnis vestrae

Servitor et filius addictissimus
Radulius vajvoda
Valachiae Transalpinae.
(Oláh aláírás.)

Külczim: Ill^{rmo} dno dno comiti Georgio Thurzó de Bethlenfalva etc.

(Ered. orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 88. N^{ro} 26.)

XXXII.

1616. oct. 7.

Forgács Zsigmond 1616. oct. 7-én Kassáról írja Thurzó György nádornak: Az Kgd levelét meghozák énnekem, kiből megértettem, hogy Kgdnek az én leveletem megadták. Az idevaló vigyázásba, az mennire lehet semmit hátra nem hagyok, de ha az gonosz emberek valamit akarnak indítani, mivel resistáljak, nem tudom; az végbeliek elégtelenek, az vármegyék kedvetlenek, egyébféle segítségünk messze vagyon. Mit írjon pedig az kállai kapitán, im levelének mássát oda küldtem Kgdnek, kiből elég csuda dolgokat érthet Kgd, kik igen veszedelmesek is, azért minden órába bizonyosbakot várok. Az ő felsége patens mandatum a mellett, ha Kgdnek tetszik, ama rosz Simoni Györgyöt és Túzi Istvánt meg kellene fogatni, hogy mernek ők hadakat fogadni Bethlen pártjára, még az én nevem alatt. Akarám azt is értésére adni Kgdnek, hogy Dóczy uram felmegyen Prágába, hónap indul innen meg; az mint hallom, az kassai generalisságot akarja magának megszerzeni, minthogy én elbucsuztam ő felségtől, látván az ő felsége kedvetlenségét hozzám sok hamis vádolások miatt

Ehez mellékelve Lónyai András kállói kapitány 1616. oct. 4-én Kállóból kelt levelében írja Forgács Zsigmondnak: Hireim ilyen vagyon, hogy énnekem bizonyosan az más pártról meghozták, hogy minekelőtte Jenőt Bethlen megadná az töröknek, annakelőtte Váradban török praesidiumot szállitana; azt oly ember izente, az ki nagy ember, de egy néhány napig nevét meg nem írhatom, mert örömet igazat akarnék írni. Ezt sok szegény legény kiáltja, és az istenre, kényszerítnek, hogy támadjonk melléjek, és föltámadván, ha Ngod parancsolja, Bethlent is megkeresik érette; az Bethlen országbeliek ide sohajtnak és mind várbeliek és vármegyék immár várának segítséget Bethlen ellen. Bethlennek pedig ide vagyon főbizodalma, hogy mind nem hagyják, az mint egyik áruló most már magát kijelentette, és Debreczenben most hadat gyűjt Bethlen számára, ugymint Simoni György, kit én megöletnék (*így*) ha tudnám, hogy ő fölségének kedves dolgot mivelnék, de nem tudom, az dolog miben vagyon, azt mondja mindenik, hogy ő Magyarország, és mindenik akaratjából ugymint Nagtokéből ment volna oda, és gyűjti az hadat; másfelől az debreczeni bíró be nem bocsátá addig, hanem az Bethlen levelét mutatta meg, és az látván, úgy vitték aztán be az bírák

(Az első eredeti, e második másolat orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 52. N^{ro} 40.)

XXXIII.

1616. oct. 12.

Illustrissime due comes etc. Servitiorum etc.

Az Nagod böcsületes levelét 1-a Octobris emanaltattat Bichén nagy alázatosan vöttem. A Nagod nyavalyámon való szánakodását és az maga egészségtelen állapotját az fluxus miatt megértettem; könnyebbitse az úristen Nagodat és tartsa meg sok esztendőkre, és nekem is, (ha ő felségének kellemetes) adjon erőt, hogy szolgálhassak Nagodnak. Az mi illeti Nagos uram, hogy Nagod ezt írja levelében, adná isten, lenne csendes Homonnay uram az én levelemhez képest, és azok az hírek, kik ő kglme felől folynak, hamissak volnának, Nagod előtt sem Homonnay uramot nem mentem feljebb az egy igazuál, sem magamat nem commendáлом, csak az mennyében az dolog ő magában vagyon, azt irom Nagodnak.

Homonnay uramot Nagod vesztég találja, de a miut megírtam Nagodnak, az Tiszántúl fenn a tűz; immár ebből, úgymint a gyümölcséből megesmeri Nagod a fát, és mind a Bethlen írása hogy hamis volt, mind a Radulyra költ levele Homonnay uramnak hogy cigánság volt, mind a Kun István dolga merő practica. Most immár Nagodat én nem arra intem, hogy csak vigyázzon Nagod, hanem ha vagyon módja Nagodnak, hát oltalmazd uram az országot, mert Nagodnak mind isten előtt s mind ember előtt számot kell róla adni.

Az praetextus elsőbben ilyen volt, hogy erről a földről Monaki, Simony György, Somogyi György az erdéli vajdához tisztviselő szolgálatra mennek. Ez alatt futamodván az jenei hír, Várad megadása s az többi, állottak meg Debreczenbe tudván elébbi latorságokat, mert ezek Rákóczi Györgyöt akarták Bocskaiivá csinálni; ehhez képest is kiáltottak Homonnay uramra kigyót-békát, hogy immáron nem succedált, és féltek, hogy ő felsége reá keresi, adták Rédeihez magokat az hajdusággal practicálván titkon, s minthogy azelőtt is Monaki volt vezérek, jó részével melléje állván, amaz éjjel-nappal fogadja az hadat, öt forintra a gyalogot, hét forintra az lovast, és mint az füst, úgy megyen melléje.

Mit bizhassunk pedig mi generalis uramhoz, kire Nagod mutat, azt Nagod nálamnál jobban tudja; annak keze lába kötve, csak Kassáról sem mehet ki. Addig pedig, csak mig ez a levelem Nagodhoz érkezik is, itt minemű időben lehetünk, azt az uristen tudja; mert itt a diffidentia oly nagy s az irigység az emberek között, hogy inkább elvesznek, hogysen valami jóra valót gondoljanak s egyességet. Az nemesség egymás között scis

sióba vagy, egymást semmiben nem értik, az urak szavát semmiben be nem veszik, annak semmi helyt nem adnak. Az végbeliek erőtlenségét jól tudják, és vezérünk vagy generalisunk lágyágát megesmerték. Immár azért Nagod ha segíthet, segítsen, most lássa. Tartsa meg az úristen Nagodat. Datum in arce nostra Szerednye, 12. Octobris 1616.

P. S. Nagodnak megszolgálom, Nagod a postákat fenytse meg, mert Nagod felőlünk nem érthet hirt, s mi sem Nagod felől. Ebben penig oly fogyatkozás eshetik, ki három-négy postames-ternek életénél nagyobbbat teszen.

Ill^{mae} celsitudinis Vrae

devinctissimus filius et servus
Michael Czobor m. p.

Kirül : Exhibitae in arce nostra Bitehe, die 21 Octobr. A^o 1616.

Külczim : Illustrissimo domino comiti duo Georgio Thurzó de Bethlenfalva regni Hungariae palatino etc.

(Ered. orsz. lt. Actor. Thurz. Fasc. 43. N^{ro} 49.)

XXXIV.

1616. oct. 12.

Spectabilis ac magnifice etc. Salutem.

Akarám Kgdnek mint jó akaró uramnak atyámfiának tudtára adnom, hogy én nekem ő fölsége császár urunk azt parancsolja, hogy Bécsbe felmenjek Maximilian herczeg urunkhoz, hogy ott levén az ő flge kglms akaratját megérthessem és tudjam magamot mihöz tartanom. Ez üdő alatt, hogy Dóczy uram legyen itt Kassán én helyembe, Dóczy uram penig immár megindult vót és Eperjeshöz közel volt, hogy az ő fölsége parancsolatja érkezett, hogy itt maradjon; elég nehezen tére meg, de talám isten szegény hazánknak javára adta, kiről nem szükség többet írnom. En azért édes öcsém uram ez jövő héten megindulok, és minthogy Kgdet úgy tartom, mintha egy vónék Kgd-del, nagy biztomba arra kérem, hogy ez üdő alatt legyen azon, hogy érthessen bizonyosb hirt az erdéli vajda szándéka felől, ha kijő-e Váradra és ha Jeneőt ugyan meg akarja-e adni, sőt az mint ide hirdetik Váradot is török praesidiummal akarja firmálni. Simony György mit akar az had fogadással, hogy bizonyost értvén Kgd-től az sok hamis hireket, kivel ő flgét fel akarnák szegény hazánk ellen indítani, nyomhassam el és ő flgét és az szomszéd országokat is csendesithessem és az szegény magyar nemzet felől való sok gonosz opiniókat vehessem ki szivekből,

hogy ne ellenségink, hanem jó akaróink legyenek, csak Kgd bizonyos hirrel tartson hozzá. Kérvén Balog Gáspár uramot és több jó akaróit is, hogy az mit bizonyost érhetnek Kgdnek értésére adják; higgye meg Kgd, hogy hazámnak úgy akarok ez uttal is szolgálnom, hogy megmaradására és csendes békességes állapotjára legyen, csak Kgtek is legyen segítségével és az miben az dolgok vannak, engem igazán informáljon felőle. Minthogy Kgdet meghitt jó akaró uramnak atyámfíának tartom, más dolgot is akarok Kgdnek értésére adnom, csak küldje be hozzám Dóczy Ferencz uramot úgy hogy ez jövő vasárnap itt legyen nálam estvére. Éltesse isten Kgdet jó egészségben. Datum Kassán 12. Octobr. A° 1616.

S. M. D. Vrae

servitor et frater addictissimus
Comes Sigism. Forgách
de Gimes mp.

Hogy penig az Kgd levelei én kezemhöz bizonyosan jussanak, Korlát uramnak irtam, hogy az Kgd levelét az gácsi tisztartóm kezéhez iktassa, bizonyos embertől annak tanulsága leszen tőlem, hogy valahon leszek, igazán meghehozzák, mert az postán eltévelyedhetnek az levelek.

Külczim: Spli ac mag^{co} d. d. Georgio Rákóczy de Felső-Vadász etc.

Kivül: Redditae Onod 14. die Octobr. Ao. 1616.

Alább: Sárospatak aut ubicunque fuerit sua dominatio mag^{ca} dies noctesque.

(Eredetije orsz. ltár kincst. osztály.)

XXXV.

1616. okt. 17.

Mi vezér Ali passa etc.

Tekintetes és ngos nekünk becsületes vitézlő kedves úr barátunk. Az mindenható isten etc.

Somogyi Jánostúl küldött levelét Nagodnak becsülettel elvettük, és mindenképpen megértettük; és azelőtt az mely két levelet küldött volt vagy harmadnappal, egyiket az csatázás felől és másikat az Bakos János felől, azokat is mindönképpen megértettük, és igen nagy becsülettel is vettük, s az illött is penig Nagodhoz, hogy meg legyen hagyva, parancsolva, hogy az két császár között végeztetött szent békösségnek ellene se ő tüle, se mástúl senkitől is afféle dolog ne terténjék. Az két egri töröknek

elbocsátása felől is penig, hogy megparancsolta Nagod az fileki kapitánnak, hogy elbocsássa, igen jó neven vettük, jól cselekedte és méltó dolgot is cselekedött abban is Nagod. Az megnevezett öreg embörnek penig az utas levelet megadtuk az Nagod kívánsága szörént békösséggel való alámenésére atyafiai közé űket megvisitálni etc.

Akaránk penig Nagodat effelől is bizonyossá tönni és tudósítani, hogy szükséges dolgaink végett minekünk innét alá köllött mennünk Nándorfejevárra. Ha azért valami oly dolog felől minekünk ír Nagod ezután, Bekir passának ő nagának küldje, mert helyünkben kajmekámnak űtet hagyjuk, ki egri bassa is, és ű alá szolgáltatja mihozzánk embörétül etc. Ezöket akaránk azért Nagodnak iratni és tudtára adni, hogy mind az három becsületes levelét Nagodnak elvöttük, és continentiait megértöttük etc. Tartsa meg isten Nagodat sokáig jó egészségben etc. Datae sunt Budae, 17. die Octobris Anno 1616.

Nagodnak jó akaró úr barátja

Idem, qui supra.

Külczim: Tekintetes és nagos urnak gróf Thurzó Györgynek etc.
(Eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 76. N^{ro} 32.)

XXXVI.

1616. october 26.

Illustrissime Comes sat.

Akarám Nagodnak értésére adnom, hogy az mely öszvegyült hajduk ott voltak, mivelhogy innét semmi biztatások nem lehetett és nem volt, szintén el akartak oszlani, mikor Simoni az váradi haddal ki jöven reájok, fel akarta őket verni, mivelhogy ő mellé is nem mentek, kik eszekben vévén az dolgot, praeveniáltak, és az mely faluban Simoni hadastól volt, környül fogták és megkiáltották, hogy megadják magokat, kit midőn nem cselekedtek volna, elestek egynehányan, ő magát penig Simonit megfogták, de halálos sebben vagyón. Mondják, hogy valami levelet is találtak volna nála. En mindjárt megizeném, hogy az mint életeket szeretik, mindjárt beküldjék Simonit; micsoda válaszom leszen reá tőlök, Nagodnak mindjárt értésére adom. Most csak sietséggel pro informatione akarám Nagodnak megírnom, magamat és szolgálatomat Nagodnak ajánlván. Eltesse Isten Nagodat sok esztendeig Szatmárt 26. Octobris 1616.

Ill^{mae} D^{nis} V^{rae}

Servitor affinis addictissimus
Andreas Doczy mp.

Külczim: Illustrissimo stb. Georgio Thurzo stb.

Kirül: Exhibitae 7. Novembris 1616. in arce Bitse.

(Dóczy saját kezével írt eredetije orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 60. N° 37.)

XXXVII.

1616. nov. 13.

Mi vezér Aly bassa etc.

Szomszédságbeli vitézlő kapitány ur barátink és nemesség s mind fejenként vitézlő rendek az kik vagytok, köszönetünk után etc.

Levelünk által pedig ezért kelle ti Kglteket megtalálnunk, hogy az erdéli fejedelemtől olyan hireink érkezének, hogy az két hatalmas császár között nagy hittel megerősített szent békesség ellen az nagyságos Homonnay György böcsületes úr barátunk hatalmas császárunk birodalma alatt való országiból Erdélyország elfoglalásáért Kglteket felindította helyetekből, és ujonnan háboruságot akar indítani. Annak az úr barátunknak és tinektek feltámadástok mind az két felől való hadaknak talpra állásokra utat nitott, és az két hatalmas császár birodalma alatt eddig csendességben és nyugalomban levő szegénységnek romlására néz. Barátságosan intvén azért, ez kívánságunk fejenként ti Kgltektől, hogy senki szavát elő ne vegyétek, és az háboruságra okot ne adjatok, hanem szép várostokban és házaikban maradjatok csendességben és nyugalomban, mert ha ti hatalmas császárunknak országira és hiveire gonosz igyekezettel feltámadtok, nilván vagyon nálatok, hogy ez mi részünkről is semmiképen el nem szenvedhető leszen, hanem az mi hadainknak is azonnal talpra kelletik állaniok, és ilyen okkal osztán sok vérontásnak és az szegénységnek is nagy romlásának kelletik lenni. Nilván vagyon ti Kglteknél, hogy ez elmúlt nyáron ezen dolog felől római császár ő fölségétől és az képebeli nagos uraktól, s azon szerént az magyar uraktól és az vármegyéktől is ti Kgltektől is hit pecsétés levelek jöttek, valahogy ennekutánna sem Homonnay ő naga, sem más az végezés ellen és az szent békesség ellen Erdélyországnak elfoglalására nem törekedik, és ha valaki törekednék is, ellentartója leszünk, úgy mond; menedéket adatok volt, mostan ti az megadott menedékeket nem tekintvén, ha valami gonoszra feltámadtok, mi oka nem leszünk, hanem valami indul abból az dologból, mind ez világon s mind az másikon adjon az számot róla, az kitől indul. Ez felől azért ez levelünkre mindjárást jó és kedves választ várunk ti Kgltektől. Ezzel isten velünk. Landorfejérvárban irattuk, 13. Novembr. Anno 1616.

Nos idem, qui supra

Külszím: Szoboszlai, nánási vajda, kabai és az több szomszédság-beli kapitányoknak, vajdáknak és egyéb renden levő vitézeknek minnyájának fejeként etc. nekünk böcsületes vitézlő szomszéd barátinknak adassék.

(Másolata orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 77. N° 43.)

XXXVIII.

1616. nov. 18.

Magnifice domine Amice etc.

Salutem et servitiorum etc.

Az mely levelet Kegyelmed Szatmárból 7. Novembris írt nekünk, megadták, melyet megértettünk. Az mi illeti amaz békesség ellen törekedő tolvaj Gombos András dolgát, ki nem venné azt eszében, hogy merő istentelen practica minden indolatja, holott immár is mind Sarmasági s több erdélyiek vannak mellette, de az úristen országgyűlését adván érnünk, leszen módja mind ő fölségének s mind az országnak mint procedáljanak affélékkel, kik nem gondolván nyomorult nemzetünknek romlásával, titkon való practicájok által azt utolsó veszedelembe akarják hozni. Mikor Simonyit elfogták és fölverték, akkor oztán nem kellett volna ezeket tovább bocsátani az dologban, hanem akkor kellett volna Kegyelmednek mindjáraást őket elosztatni, az mint egynehány levelünkben meg is irtuk Kegyelmednek; mert mondhatja ő az áruló hogy ő fölségének és ez országnak híve, de az maga hasznáért oly tüzet indét és gerjeszt, hogy nehéz leszen aztán megoltani, kiről mind Isten előtt, és az egész ország előtt jóvendőben mint adhassanak számot azok, az kik foveálják őket, ám meglátják. Azért Kegyelmedet intjük sőt tisztünk szerint requiráljuk is Kegyelmedet, meggondolván Kegyelmed országunknak ilyen veszedelemhez közelgető állapotját, értsen együtt generális urammal és mindenképpen legyen azon, hogy azokat az békesség rontó latrokat eloszlassa és compescálja, mert az erdélyi vajdával való nagyszombati végezés is azt efflagitálja. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Datum ex arce nostra Bittse die 18 Novembris 1616.

Dominationis vestrae magnificae

Servitor et affinis benevolentissimus

Comes Georgius Thurzó mp.

Kivül: Magnifico domino Andrea Dóczy de Nagy-Luche.

(Eredetije a m. kir. orsz. ltár. Ujabb lymbus.)

XXXIX.

1616. nov. 19.

Mi Mehemet bassa istennek kegyelméből tömösvári beglerbék, az Dunán innen az hatalmas győzhetetlen császár végvárainak gondja viselője és szomszéd országának vigyázója.

Tekintetes és nagos úr, nekem jó akaró szomszéd úr barátom. Sok jókkal jó szerencsékkel áldja meg isten Nagodat mind az alattad való vitézekkel egyetemben.

Továbbá az erdéli fejedelem Bethlen Gábor urunk ő naga adá értésünkre, hogy oda ki Magyarországra valami kevés hajdúság gyülekezett volna egyben, valami csintalanságot akarnának országában cselekedni, kit, isten segítsége velünk lévén, el akarunk távoztatni. Magam is mentül hamarabb lehet, sietséggel egy nihány ezer tatárral és török vitézekkel Gyulához szállok; onnét mindenfelé nagy vigyázásom leszen. Az vezér Aly passa is ő naga mindjárt Landorfejérvárról mellém jön. Azért intem, kérem is Nagodat, hogy okot semmi veszedelemre ne adj, mert ha valamiképpen azféle okadás találtatik, abban bizonyosok legyetek, az hajdú-városokon egy nihány ezer tatárral és török vitézekkel reájok megyünk, városokat, falujokat az széllal futatom el; magokat szablyára hányatom, feleségeket, gyermekeket rabságra vitetem. Kérem azért Nagodat, azféle mód nélkül való dolognak hagyjatok békét, mert félő, hogy külömben ne járjatok, hogynem mint Forgách bejüvetelekor. Tudja azt Nagod, hogy az győzhetetlen császárnak Bethlen Gábor ő naga mellett sok ezer szablyája jön ki, ki Magyarországot is megemészti. Ha pedig igazak s hívek lesznek, ennekutánna is békességben megmaradhatnak. Ennekelőtte is egy néhány leveletem küldöttem Nagodhoz, melyekre Nagod énnekem semmit nem íra. Az beszermeniek igen elkezdték az latorságot, Nagod fenítse meg őket, mert semmi jó belőle nem következik, sőt nagy veszedelmet vonszanak magokra mind az több városbeli hajdúsággal együtt. Ide az lopást, kapdosást felette elkezdték, melyek az szép szent békeségnek felbontására nem kicsiny okot adnak. Tudja azt Nagod, Bocskay idejében Magyarországnak s Erdélyországnak én menit szolgáltam, ennekutánna is ki tudja, még kellek az én szolgálatom. Tartsa meg isten etc. Datum ex arce Tömösvár, 19. die Nov. 1616.

Servitor, amicus et benevolus.

Kirül más kézzel: Tömösvári passa levelének párija, ad Sp. et mag. d. Andream Dóczy.

(Orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 61. Nro 38. §. 2.)

XL.

1616. november 28.

Mi Nagy Lúitsei Dóczy András etc.

Nagodnak 19. Novembernek nekem Tömösvárról írt levelét 27. napján azon hónap itt Szatmárt megadák. Azért az mi az hajdúk állapotját illeti, minthogy inkább mind lippaiak, aradiak és azféle helyekből valók voltak és az erdéli birodalomban mentek volt be, azok magok indulatjokból cselekedtek és mi tőlünk semmi biztatások nem volt, se arra való tanuságok, minthogy nem is az én botom és hatalmom alatt valók voltak. De palatinus és generalis uraméknak is levelek érkeztén hozzájuk, én is azon szerint intvén, hogy háborúságra okot ne adnának, hanem eloszlanának, sok intésinkre és törekedésinkre kijuttek, és ide be is jüvén hozzám, erős hittel reá feleltek, el akarnak oszlani, és nem fognak semmi háborúságra okot adni, az minthogy abban Nagod bizonyos legyen, hogy oszlanak is és el is oszolnak. De hogy Nagod az hatalmas győzhetetlen római császárnak, az mi kegyelmes urunknak birodalmát azért tűzzel és vassal fenyegetse, az igen méltatlan és hallhatatlan dolog, holott se ő felsége, se az ő felsége alatta való fő gondviselői semmi háborúságra okot nem adtak. Sőt nem is az hatalmas, győzhetetlen török császárá az, ha ki mit vét és cselekszik, ide meg büntetni, hanem az mi keglmes urunké, az hatalmas római császárá az maga birodalmában. Azért Nagod azféle gondolatúl és fenyegetőzéstül üres legyen, Nagodat, az mint illik, kérem és intem is. Ali passának indulatját, és mire legyen parancsolatja, mi is alkalmasint értjük. De még Nagodnak ez levelénél többet nem láttuk, mert ha volt volna, elhigyje Nagod, reá mindenkor meg is feleltünk volna. Írtam az beszerményiek felől is a hova illet, itilem nilván megszűnnek és semmi háborúságra okot nem adnak. Ezeket akarám Nagodnak levelére válaszúl írnom. Tartsa meg Isten Nagodat jó egészségben. Datum ex arce Szathmár 28. die Novembris Anno 1616.

Kirül: Az tömösvári passának írt levélnek párja.

(Orsz. lt. Act. Thurz. Fasc. 61. No. 38. §. 3.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

O K L E V E L E K
A MAGYARORSZÁGI REFORMATIO KORÁBÓL.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

XVI.

1550. N.-Szombat.

A N.-Szombatban élő esztergomi praebendariusok tavalyi kérvényükre való utalással, nagy szükségben lévén, ismételve bor és buza kiutalását kériik.

Sacratissima Maiestas Regia, domine et domine Clementissime.

Maiestati Vestre Sacratissime nos miserimi et humilimi prebendarij Strigonienses, ad presens Tyrnaue ecclesiam et in eadem diuina quotidie continuantes seruicia, indigenciam summamque inopiam exponimus nostram, qualiter anno eciam iam preterito erga Vestram Sacratissimam Regiam Wiennam versus veniendo humiliter supplicantes in eo, quod aliquibus victualibus ad vsum nostrum quotidianum summe necessariis, videlicet vino et tritico Vestra Sacratissima Regia Maiestas prouidere clementissime dignata fuisset, ex quo illis duntaxat pecunijs angarialibus, que nobis in sortem nostrorum seruiciorum tribuuntur, totaliter propter inopinatam civitatis huius caristiam ad esum et potum dilapidare coacti sumus. Olim tempore Reverendissimi domini pie memorie Pauli Warday Archiepiscopi Strigoniensis prebendarij habuerunt esum et potum quotidianum, habuerunt vina, fruges, decimam aliosque quam plurimos proventus. Nos autem miserimi et vndique exhausti nichil penitus preter aridam illam pecuniarum summulam habemus, cum et ille pecunie angariales nobis redduntur non exiguo labore et fatiga, huc illucque pro illis cursitando dabuntur (*így*), et eciam aliquando tercia pars pecuniarum nullius estimacionis est. Ea propter et pro nunc Maiestati Vestre Sacratissime vti domino nostro clementissimo et pauperum oppressorumque patri et auxiliatori humilime supplicamus, dignetur ex innata sua cle-

mencia nostri misereri, et pro nostris seruicijs aliqua prouidencia videlicet vino et tritico clementissime prouidere, vt pro salute Maiestatis Vestre Sacratissime et liberorum eiusdem Sacratissime, Regie Maiestatis deum altissimum perpetue exorare queamus; exspectamus graciosum et quam clementissimum responsum Maiestatis Vestre Sacratissime.

Hátírat: Supplicacio Prebendariorum Strigoniensium erga Sacratissimam Regiam Maiestatem.

(Benignae resolutiones regiae anni 1551. 2 melléklet az 1551. Aprilis 14. kelt királyi leirathoz a m. k. orsz. levélt. kincst. oszt.)

XVII.

1551. apr. 14. Bécs.

Ferdinand meglaggyja a kamarának, hogy a „praebendarii chori Ecclesiae Strigoniensis“-nek kérvényük következtében s a régi szokás szerint a megélhetésükre szükséges bort, buzdít utalja ki.

Ferdinandus etc.

Reverendi, Venerabilis et Egregy, fideles dilecti. Cognoscetis ex presentibus incluso supplici libello, quid prebendarj chori Ecclesie Strigoniensis a nobis humiliter contendant de virtualibus sibi dandis, quae ex vetusta illius Ecclesie Archiepiscoporumque consuetudine deberi sibi affirmant. Cum itaque nulla re consuetudini antequam in iis, quae ad alendos Ecclesie dei ministros spectant, detractum esse velimus, fidelitatibus vestris firmiter committimus, vt cognita hac tota re manifestius omnia his prebendarijs necessaria ad victum secundum priscam consuetudinem suppeditare curetis, ne cultus divinus ulla ratione in illa Ecclesia intermittatur. Secus ne feceritis. Datum Vienne die decima quarta mensis Aprilis Anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
E. Agriensis.

Reverendis Venerabili ac Egregijs Augustino de Sbardelatis Vacienſis ac Francisco Thurzo Nitriensis Ecclesiarum Episcopis, Consiliariis nostris ac praefecto ceterisque Consiliariis Camerae nostrae Hungaricae, fidelibus nobis dilectis.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3 sz. fol. 83b. a m. k. orsz. levéltár. kincst. osztályában.)

XVIII.

1551. Aprilis 27. Bécs.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy a szűkölködő pápai ferenczeseknek adjon 70 magyar forint segédelmet.

Ferdinandus etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregij. fideles dilecti. Significamus vobis, quod nos religiosis fratribus monasterij ordinis Sancti Francisci in Papa ad humilem supplicationem ipsorum respectu inopie, in qua versantur, clementer concessimus, vt ipsis septuaginta floreni Hungaricales in bona moneta, quam possint pro suis necessariis exponere, ex Camerae nostrae vestrae administrationis proventibus, elemosine nomine darentur et numerarentur. Quare iniungimus vobis harum serie, vt eisdem fratribus praedictos septuaginta (*így*) quamprimum sine dilatione ac integre exolvatis et numeretis. Nostram in eo expressam executuri voluntatem. Datum in Civitate nostra Vienna vigesima septima die mensis Aprilis Anno etc. Quinquagesimo primo, regnorum nostrorum Romani XXI, aliorum vero XXV.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium.

Philippus Breyner

Erasmus v. Gera

S. Sigmar

B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551 3. sz. fol. 32 b. a m. k. orsz. levélt. kincst. osztályában.)

XIX.

1551. máj. 29. Bécs.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy a mária-völgyi pálosok segélyezése céljából, templomuk és kolostoruk helyreállításakor a következő három évben mindig 138 frtnyi sommát fizessenek az építőmesternek és munkavezetőnek.

Ferdinandus etc.

Reverende Venerabilis ac Egregij fideles dilecti. Literas Vestras vigesima prima ex Posonio ad nos datas cum consilio sententiae et opinione vestra de suppeditando auxilio fratribus heremitis in Tall commorantibus, vt monasterium illorum in tectis et alijs necessitatibus in tempore restaurare possent, accepimus, clementerque intelleximus. Et licet ista summa satis magna esse videatur, tamen vt mature de tectis Ecclesiae et Claustris illius provideatur, clementer concessimus atque annuimus,

vt iuxta consilium et senteciam vestram isti centum et triginta octo floreni, quae ex decimis istic annuatim colliguntur, per subsequentes tres annos ex Camera nostra vestrae administracionis Magistris Architectis successiue et Curatoribus, qui ligna et cetera aedificiorum necessaria empturi sunt, consignentur et ex commissione vestra ruina illa Ecclesiae per eos restauretur et reformetur. Quod nos ad praedictas latere noluimus. Exequuturi in eo clementem voluntatem nostram. Datum in Civitate nostra Vienna die vigesima nona May, Anno etc. LI. Regnorum nostrorum Romani XXI. aliorum vero XXV.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis
proprium
Philippus Breyner.
Melchior von Hoberckh
Adler
B^{ia} Durant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3. sz. fol. 64. a m. kir. orsz. levéltár kinest. oszt.)

XX.

1551. junius 16. Bécs.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy a szűkölködő pozsonyi ferenczeseknek, előterjesztésükhöz képest évenként az esztergomi érsekség jövedelméből bort, buzdát utaljon ki.

Ferdinandus etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregij fideles dilecti. Interpellarunt nos humiliter N. fratres ordinis Sancti Francisci Monasterij Posoniensis, ne miseros illos, qui penitus victu carent, deserrere, sed ipsis gratiose providere dignemur. Quare iniungimus et committimus vobis, vt dictis fratribus singulis annis deputatum numerum tritici et vini iuxta consilium et opinionem vestram ad eorum sustentationem ex proventibus Archiepiscopatus Strigoniensis consignari curetis atque ordinetis. Executuri in eo clementem voluntatem nostram. Datum in Civitate nostra Viennae decima sexta die mensis Junij Anno etc. quinquagesimo primo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo primo, aliorum vero vigesimo quinto.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium
Philippus Breyner
Melchior v. Hoberckh
Adler.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3. sz. fol. 75b.
a m. királyi orsz. levélt. kincst. oszt.)

XXI.

1551. sept. 11. Trident.

Gregorján Pál zágrábi püspök Péterváradí Baldzs szépesi prépostot és kumaraí tándcsost értesíti a concilium menetéről.

Reverende domine, et Amice observandissime. Salutem et mei Commendacionem. Sit Laus Et honor omnipotentj Deo, nos hic, in Sacro hoc Concilio, agimus ea, que dej Et Ecclesie Catholice sunt. Disputamus Acriter, de veritate ac falsitate illorum Articulorum, in quibus Nouj christianj Lutheranj, a veteris Ecclesie observatione, annis superioribus multipliciter dissentire ceperunt. Et quidem longe prestaret, si illi ipsi Aduersarij, quorum Errores confutantur, hic adessent, Non est enim dubium, rem illo modo, Exactius longe et limpidius discutj Et Examinari posse, si viua illorum vox Audiretur, quare (?) et respondere forte Argumentis, et replicare responsis, vel posset vel niteretur; Nunc in illorum absentia, adsunt Ex multis Nationibus, presertim Italica, Hispanica et Germana multj Excellentes Theologj, qui Articulos iuxta ordinem Sacramentorum Ecclesie sibi per presidentes Concilij propositos Acriter certe in vtramque partem Arguendo discuciunt. Et Id quod veritatis est, concludunt. Adest nomine Sanctissimi D. N. Pape legatus Concilij, Reuerendissimus Sanctissimus Do. Cardinalis Crescentius, Adsunt Collaterales dominj duo Episcopi, Sypontinus et Veronensis, Virj doctj, Adsunt denique alii quoque circiter 50 Episcopi, inter quos Nos Etiam, cum domino Viennensi Nausea, partes agimus, Sacratissime Maiestatis regie, domini nostri clementissimj. Electores Etiam duo, Moguntinos et Renensis, aduenerunt, Et Oratores Maiestatis Cesaree. Gallj, Anglj et Polonj nondum Venerunt, Atque adeo ne venturi quidem creduntur, quum rex Gallorum suis Episcopis et prelatis privatum quoddam in regno suo indixisse fertur conciliabulum, ne dicam Concilium, quod Nomen in illos diuisos Cadere non potest. Nil adhuc post meum huc Aduentum ita est conclusum, vt publicarij possit, postquam deo dante, res ad finem tendere ceperit, quicquid conclusum fuerit, id typisque Excusum, ad Vestram Reueren. D. perveniet. Ad nostrum Reverendissimum do. Nitriensem propterea nil scripsj, quia dubius Eram, An domj, vel in Bello Existat. Per opportunitatem autem, Vestram R. D. illj mea servitia Commendare, Et alijs quoque dominis Camerarijs, Sebastiano, Dessewffy, Seryeny Et toti Collegio. Valet felicit. Tridentj die 11. Sept. 1551.

Hanc Cartulam, Reverenda do. Vestra curet rogo devenire
ad Manus nostrj do. Vernerj.

R. D. V.

fidelis
Zagrabiensis.

Közlés: Reverendo Domino Blasio A. Pether Waragya, preposito
Sepusiensi, Magistro Et Consiliario Camere Regie Maiestatis Vngarice.
Domino atque Amico observando.

(Expositiones Camerales 1551—1553. eredeti melléklet Ad Curiam.
1551. június-december. N^{ro} 17. Orsz. lev. kincst. osztály.)

XXII.

1551. sept. 25. Bécs.

*Ferdinánd rendelése a kamardhoz, hogy Miklós n.-szombati plébános szőlői-
től, a mennyiben újra volnának ültetve, s a templom régi birtokát képeznék,
tizedet ne vegyenek.*

Ferdinandus etc.

Reuerende, Venerabilis et Egregij fideles nobis dilecti.
Declarauit Maiestati nostrae per supplicationem fidelis noster
honorabilis Nicolaus presbiter de Monozlo Plebanus Ecclesie
nostrae Thyrnauiensis ac Canonicus Strigoniensis et Archidiaco-
nus Newgradiensis, quomodo ipse annis superioribus tres deser-
tas vineas ipsius Ecclesiae Thyrnauiensis, ad Plebanatum perti-
nentes, colere cepisset, a quibus nunc Vos decimas velletis exigere,
supplicans nobis humiliter, vt ei in hac re graciose prouidere
dignaremur. Cuius nos humili supplicatione exaudita, fidelitati
Vestrae committimus et mandamus, vt si vinee ille deserte per
ipsum Plebanum coli cepte, ab antiquo pertinuerunt et pertinent
ad ipsam Ecclesiam Tyrnauiensem, de illis nullam decimam exi-
gere debeatis. Secus non facturi. Datum Vienne vigesima quinta
die mensis Septembris Anno Domini etc. Quinquagesimo primo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
E. Agriens.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3. sz. fol. 139. a
m. k. orsz. ltár. kincst. oszt.)

XXIII.

1551. oct. 25. Bécs.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy a hadinép élelménck: elhelyezése tekintetéből kezdjen tárgyalásokat a barátokkal, telkészekkel, sőt apácákkal is, kiknek bedőlt, terjedelmesb épületeik volnaak, melyeket csekély költséggel helyre lehetne állítani.

Ferdinandus etc.

Reuerende, Venerabilis, ac Egregij, fideles dilecti. Cum ad necessitates et intertentionem gentium nostrarum in Hungaria magno commeatu indigeamus et procul dubio imposterum etiam magis indigebimus, statutum nobis est, ea in re in tempore bene providere. Indigemus autem hinc inde locis reseruatiōis eiusmodi commeatus et victualium; de quare, inquisitione habita, etiam ad ciues nostros Posonienses scripsimus et quantum commeatus illic reseruandum sit, intelleximus. Cum autem vltra ista in ciuitate Posoniensi monasteria sint et domus spiritualium, vbi non parum illarum necessitatum collocari possit, vobis iniungimus, ut inquisitione habita, cum istis Monasticis et Spiritualibus nomine nostro de reseruandis victualibus in ipsorum monasterijs et domibus, quoad eius commode et sine ipsorum maximo detrimento, fieri possit, quamprimum tractetis. Iniunximus autem Camerae nostrae Austriacae, vt aliquem Posonium mittat, qui ista omnia perlustret, quem etiam ea de re ad requisitionem suam postea informare poteritis et nos in hijs non tam quid per Vos expeditum, quam etiam quantum commeatus istis in monasterijs commode reseruari possit, certiores reddere debetis.

Caeterum intelleximus, in quodam monasterio Monialium illic in Posonio esse desolatas quasdam ruinas satis ampli spatij, quo in loco non magnis impensis reseruatio magni commeatus praeparari posset. Quare Vobis committimus, inquisitione ea de re habita, quibusue impensis eiusmodi locus praeparari possit, cum istis Monialibus ea de re tractetis et consilio Vestro nos de expeditione, vt iam diximus, quamprimum necnon istum hominem, quem Camera Austriaca, sicuti praefatum est, mittet, certiores reddatis. Executuri in eo nostram expressam uoluntatem. Datum in ciuitate nostra Vienna XXV. Octobr. Anno etc. Quinquagesimo primo, regnorum nostrorum Romani XXI., Hungarici XXV., Bohemici uero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini regis proprium
Philippus Breyner
Melchior v. Hoberckh
S. Sigmar

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3. sz. fol. 151. b. az orsz. levéltár kincst. oszt.)

XXIV.

1551. nov. 4. Bécs.

Ferdinánd ír a kamarának, hogy a galgóczi ferenczeseknek az ottani dézsmából és tizedből tetszése szerint utalványozzon.

Ferdinandus etc.

Reuerende, Venerabilis ac Egregij, fideles dilecti. Cum nos Venerabiles fratres ordinis Sancti Francisci de obseruantia in Galgócz commorantes, pro tritico ac vino, ex decimis nobis illic cedentibus, perquam humillime interpellauerint, vt haberent, vnde se alere possent, committimus et mandamus Vobis, quatenus praefatis fratribus ex dictis decimis aliquid vini et tritici, prout vobis ipsis consultum esse videbitur, quamprimum dari et consignari curetis, efficiatisque. Nostram in eo expressam executuri voluntatem. Datum in ciuitate nostra Vienna quarta die mensis Novembris Anno etc. Quinquagesimo primo, regnorum nostrorum Romani XXI., Hungarici XXV., Bohemici vero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium
Philippus Breyner
Melchior v. Hoberckh
S. Sigmar
B^{ta} Dunnant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1550—1551. 3. sz. fol. 159. az orsz. lev. kincst. oszt.)

XXV.

1552. jan. 20. Prága.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy Bornemisza Pál veszprémi püspöknek, kit ő Erdélybe küldött, adjon 800 frt úti költséget.

Ferdinandus etc.

Reuerende, Venerabilis ac Egregij fideles dilecti. Cum Reuerendissimum fidelem nobis dilectum Paulum Bornemyza Episcopum Vesprimiensem, Consiliarium nostrum, in certis nostris et magni momenti negocijs Transsylvaniam ¹⁾ expeditamus

¹⁾ Bornemisza Pál a sokáig üresedésben volt erdélyi püspökségre volt kizemelve, hol Martinuzzi halálával a catholicismus főtámaszát veszté.

atque omnino necessum sit, vt is ipse eam profectionem quanto fieri potest cicius acceleret, siquidem nostro cum incommodo et detrimento ea differri minime possit, mandamus Vobis serio et omnimodo, quatenus dicto Vesprimiensi Episcopo ad requisitionem suam et in rationem et computum expensarum huiusmodi itineris octingentos flor. quamprimum et sine omni mora aut dilatione numeretis, persoluatisque, vt iussis nostris ea ipsa profectione satisfacere statim possit. Nostram in eo expressam et seriosam executuri uoluntatem. Datum in arce nostra regia Pragae vigesima die mensis Januarij Anno etc. Quinquagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani XXII., Bohemici vero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium
Philippus Breyner
Erasmus v. Gera
S. Sigmar
B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1551 — 1553. Nr. 4. fol. 7. m. k. orsz. lev. kincst. oszt.)

XXVI.

1552. márt. 9.

A n.-szombati minoriták a királytól fentartásukra némi bort és bűzát kérnek.

Sacra Regia Maiestas, Domine Et Domine Clementissime.

Post humilium orationumstrarum in gratiam sacratissime Maiestatis vestre perpetuam commendacionem. Supplicatus Sacre Maiestati Vestre a me fratre Georgio de Wyhel Guardiano et Predicatore Tyrnauisiensi in personis fratrum religiosorum ordinis Minorum Sancti Francisci in Ciuitate Tyrnauisiensi congregatis in eo humilime, dignaretur sacra Maiestas Vestra pro suo erga omnes religiosos fauore et clemencia aliquid vini et frugum dictis fratribus dare facere, quo diuinus cultus a prenotatis fratribus continuari possit, quod Maiestati Vestre Sacratissime praecribis diurnis ac nocturnis pro incolumitate Maiestatis Vestre et Serenissimorum liberorum ad Deum Optimum Maximum fundendo promereri pollicemur, a sacra Maiestate Vestra clemens expectamus responsum.

Kivül: Supplicacio fratrum Minorum Sancti Francisci Tyrnauensium.

Más kézzel: Petunt aliquid Vini et frugum pro sustentatione fratrum. Ad Dominos Camerarios Hungaricos 9. Martij. Ao. etc. 52.

(Eredeti melléklet az 1552. március 10-én kelt királyi leirathoz a Benignae resolutiones regiae-ben a m. k. orsz. lev. kincst. oszt.)

XXVII.

1552. mart. 9. Bécs.

A dominikanusok N.-Szombatban a királytól bort, buzát kérnek.

Sacra Regia Maiestas Domine et domine clementissime.

Miserimi ordinis Predicatorum fratres, Tyrnaue degentes, ex familia diui Dominici, supplicauerant preteritis hisce diebus Vienne Sacratissime Maiestati Vestre, de Sacra clementissima-que Vestre Maiestatis elemosina pro vini frumentique providencia, quibus ad calcem vsque desunt, quoniam Conuentus eorum omni prouentu destitutus est, precibus autem eorum Sacratissima Vestra Maiestas benignas prebuit aures. Quare presencium serie supplicant humiliter, vti dignetur Sacratissima Maiestas Vestra ob intuitum Dei omnipotentis benignam erga eos providenciam Vestre Maiestatis ad saluberimum perducere effectum, Dominisque committere Camerarijs, quid illis prestare Sacratissima Vestra Maiestas velit, ob cuius rei gratiam Nos nostraque omnia diuina officia humiliter commendamus, clementem expectantes relacionem.

Sacratissime Vestre Maiestatis

Humilimi exoratores, fratres ordinis
Predicatorum Tyrnaue existentes.

Kérül: Supplicacio fratrum Predicatorum ordinis Sanctj Dominij Thyrnaue.

Más kézzel: Supplicant sibi vino et frumento providerj. Ad Dominos Camerarios Hungaricos 9. Martij Ao. etc. 52.

(Eredeti melléklete a királyi 1552. mártius 10-én kelt leiratnak (Benignae resolutiones regiae alatt) az orsz. lev. kincst. oszt.)

XXVIII.

1552. mart. 10. Pozsony.

Ferdinánd a n.-szombati minoriták kérésének helyt ad, s utasítja a kamarát, hogy adasson nekik élelmükre bort, buzát.

Ferdinandus etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregij, fideles nobis dilecti. Ex inclusa supplicatione deuotorum fratrum ordinis Minorum Sancti Francisci Tyrnauiæ existentium clarius intelligetis, nos ab ijs humilime interpellari, dignaremur clementer ipsis ordinare, vt in eorum sustentacionem vina ac frumenta ipsis consignarentur. Volumus itaque et committimus vobis, quatenus predictis fratri-

bus pro sustentatione eorum vina et frumenta consignari faciatis, curetisque. Nostram in eo clementem executuri voluntatem. Datum in arce nostra Posoniensi decima die mensis Marcij Anno etc. Quinquagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani XXII, aliorum vero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium

Philippus Breyner

Erasmus v. Gera

Adler

B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1551—1553. 4. sz. fol. 21. a m. k. orsz. levéltár kincstári osztályában.)

XXIX.

1552. martius 10. Pozsony.

Ferdinánd a kamarát megbízta, hogy a n.-szombati Domokos-rendieknek utalványoztasson bort, búzát.

Ferdinandus etc.

Reuerende Venerabilis ac Egregij, fideles dilecti. Ex inclusa supplicatione deuotorum fratrum ordinis predicatorum diui Dominici Tyrnaue existentium clarius intelligetis, nos ab ijs humillime interpellari, dignaremur clementer ordinare, vt ipsis vina et frumenta in eorum sustentationem consignarentur. Volumus itaque et committimus vobis, quatenus predictis fratribus pro sustentatione eorum vina et frumenta consignari faciatis curetisque. Nostram in eo clementem executuri voluntatem. Datum in arce nostra Posoniensi decima die mensis Marcij Anno etc. quinquagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani XXII. aliorum vero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum Domini Regis proprium.

Philippus Breyner

Erasmus v. Gera

Adler

B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1551—1553. 4 sz. fol. 21. b. a m. k. orsz. ltár. kincst. oszt.)

XXX.

1552. Martius Pozsony.¹⁾

Pomarius Keresztély Heltai Gáspárnak: a pozsonyi országgyűlés lefolyását írja meg, különös tekintettel az egyházi ügyekre.

Rogabas quidem si tale quiddam in hisce Comitibus audiri posset, quo turbatae mentes in spem laetiores erigerentur, vel brevibus capitibus tibi scriberem. Ego vero circumspicio et curias Principum visito, et rerum facies tristis apparet; Germanici tumultus videntur praecipue in causa esse, ne praecipua in communem hostem expeditio fiat. Tu itaque negotiorum capita sic accipe. Ubi ad XXIII. Februarii Posonium accessissemus, nondum Rex aderat, qui tandem XXVII. ejusdem mensis ad horam tertiam pomeridianam sine militum copia, satis humiliter ingressus est, natu majores filii duo a tergo manserant, quoniam *Maximilianus* rediens cum uxore ex Hispania in febrem inciderat, quem Ferdinandus officii gratia praecedere noluit, sed aliquandiu expectabat adventum ipsius expectavit, et Martii VII. similiter sub vespere navigio Posonii littora appulerunt. Haec obiter de regum accessione. De *Maximiliano* vero, qui summa difficultate paulo ante cum uxore mare transierat, haec dicuntur. Qui sit Princeps modestissimus, in quo et rerum modernarum summa spes est, navigia quaedam tapetiis, fucis, ac ornamentis muliebribus onerata cum impedimentis praemisit. Elephantem vastam belluam, et selectissimas quinquaginta Hispanicos equites in eandem dedit classem, quae per Regis Galliae ex insidiis erumpentem classem intercepta sunt, ac id quidem fortuna contigit, dum enim in abducendis illis adlaborabant, Maximilianus cum Regina felices transeunt. Bellua cum suo navigio non erat intercepta, quam reliquis rebus omnibus pluris faciunt, quod hoc genus non saepe visum sit in Europa, sperantur et reliqua, ut Principum damna, aliquando reditura.

Scribitur ex Venetiis, Gallum cristam erigere magnamque manum comparare, Helvetiosque multis promissis ad se allicere, *Mauritium Ducem Saxoniae*, ac Proceres Imperii contra Carolum Caesarem inflectere, quasi Religionis praetextu Religionem vindicare. Ne INTERIM illud multis dolis vafre contra pietatem scriptum ipsam Religionem laederet, quod facile effecturus est cum Germaniae Proceres contra Carolum alienatas mentes gerant, qui et Auream Bullam in Hispanias transferre contendat, sed dum haec Germani timent, in eo cupiunt a Gallo tutari,

¹⁾ V. ö. Fraknoi: Magy. országgyűlési emlékek. III. köt. Budapest. 1876. 329. s. köv. 11.

videndum tamen erit ipsis ne juxta commune proverbium: Inter duos litigantes tertius gaudebit, accidat, si victoriam qualemcumque Galli, et Aurea Bulla subsequatur quandoquidem a tempore Caroli Magni, qui primus post Romanos illos ac Constantinopolitanos factus est Caesar, Galli sibi Auream Bullam vendicent et ad se pertinere asseverent. De conscribendo exercitu dicitur quidem, parum autem creditur, cum nulla signa appareant, nec Rex priore anno, antequam in secretos tractatus cum Fratre Georgio descenderet, putabat sibi hanc Tragödiam moveri, cum et a Fratre Carolo Caesare super resumenda cura Regni istius Hungarici disturbati, valde dissuasus (?) ¹⁾ fuisset, certe hoc anno non magnas copias ex Germania accessuras putarim, et si quid fieri debebit, potiore spem in Hungaris collocari, quorum utique accisae vires vix sufficient ad tantum onus, et soli minores videntur, quam ut tanto hosti possint resistere. Turcae apparatus dicitur jam in procinctu esse, et Bassae in Themesii occupationem festinant²⁾, ex arcibus Turcarum praesidia concurrunt, et in arce Zegelediensi a bubulcis conclusos (sicuti ex Bathorii scripseram) juvare possint, et timendum, ne temeraria fex plebis suae temeritatis poenas luant, quoniam hujusmodi victoriae non diu durant, sed Domino commendandus est rerum exitus.

Oratores Transylvan. Nobiles, Siculi et Saxones fidelitatis officia, conjunctimque officia universae Transilvaniae Regi commendarunt. De munerum vero oblatione quaelibet natio³⁾ seorsim exequi voluit, quamvis Nobiles, et Siculi potius voluissent sub una munus praesentationem fieri, quod Saxonum munera essent longe praestantissima. Munus Nobilium et Capituli Alben-sis constabat ex decem poculis in auratis Marcarum pondo quinquaginta, Siculis erant equi sex triennes; cum itaque nos Saxones munera et fidelitatis officia postremo loco obtulissemus, summa animi hilaritate subridens in nos respexit Rex, et stantibus nobis in proscenio, per duos Stationis suae gradus descendit in occursum dicens in haec verba: Ich weiss dass Ihr allezeit mein Getreuen seyd gewesen, und viel schaden von meinewegen verlitten für treuheit habt Ihr versigelt, Ich will euch ein gnädig König seÿn.

Martii VIII. alta voce Prothonotarii convocati, qui universos Hungaros in majorem Regis domum adesse jubebant, ubi essent audituri Regem loquentem, et Conventus istius rationem intellecturi. Ac ingressi Rex statim subsecutus consedebat in

¹⁾ Diffusus. Nemz. Muz.

²⁾ Festinationem properant. Nemz. Muz.

³⁾ Hibásan mindkét másolatban »ratio«.

sedem Regiam adornatam, ac dato silentio *Nicolaus Olachus Cancellarius*, qui priore die forte recipiendorum munerum gratia ad senectam usque reservatam Lythurgiam suam Diis suis absoluerat, magna auctoritate vir elinguis istius Conventus rationem paucis saltem ac Regis mentem explicabat. Orationis autem istius cardo in hoc saltem vertebatur, ut dissidentium animos in concordiam unitatemque revocaret. Discordia namque eorum exitii causa hactenus fuisset, dumque haec brevibus absolvisset et propter herentem balbutientemque et valde blesam linguam plura dicere non posset. Italus quidam nomine *Malatesta*, oratione latina praelonga et eleganti in coetu usus est, eius partes fere tales erant; Reipublicae Christianae Regnoque Hungarico utilissimum fore, si jam tandem sublatis odiis ¹⁾ in unitatem componantur atque communem hereditarium illum hostem totius Christianitatis conjunctis viribus adorianatur et suam libertatem vendicent, et illum extra Regnum Hungariae procul abigant, Regem Catholicum capitibus illis dissidiorum in sacris conatibus suis hactenus plurimum fuisse impeditum, quippe qui denique et verum et hominum jactura ingenti nihil reliquit intentatum, quod ad Regni liberationem pertinuit.

Eo loco dolus et fraus Fratris Georgij detegebatur et proponebatur copiosissime, qui vel ob ultima sua vitia priore anno circa Lippam designata, ubi cum Turcis mutuam intelligentiam habuit (quod ex multis repertis Litteris Turcarum pariter et suis clarum esset), si quo modo Regis exercitus deleri potuisset, jure caesus esset. Deo vero aliud prospiciente ille jam sublatus esset: de his orator satis difuse loquebatur. Fiebat etiam mentio honestissimae *Isabellae* Reginae, et Illustrissimi Filii sui, cui Rex ob Regni pacificationem et commodum Filiam suam natu minorem Sponsalibus Sacri Matrimonii consecrasset, cujus curam tanquam filii carissimi gerere vellet, et ipsam Reginam cum ingenti summa pecuniarum, ac digna conditione expeditisset, nilque residuum esse, nisi ut Hungari, quibus Martis esset ingenium, corporis denique robur haberet, proximis diebus sine cessatione contra hostem instructissimos se praebeant, si quidem pro Regni purgatione Rex animum intendisset, ac sequenti mense Aprili in propria persona secundum Danubium descensurus foret, perpendere denique deberent, quantis belli nervis ad eam expeditionem opus sit, ut ipsi et eorum quilibet ex propriis pro facultate contribuat, ne ut hactenus misella plebecula ad vivum usque tondeatur expileturque: quod Rex deinceps omnino pati nolle, cujus Rei gratia Deus solet regna evertere. Ergo inposterum ne grassentur tam crudeliter Nobiles in suos Colonos, Constare

¹⁾ odiis et internorum dissidiorum materiis, quantocius. Nemz. Muz.

denique omnibus, quantum pecuniarum inde a principio in Regni Hungarorum liberationem etiam in tantis difficultatibus Rex insumserit, quae libentissime fecerit, quo a Tyrannide Turcarum vel saltem pars aliqua Regni immunis esse posset, complices tamen et inimicorum socii toto eo tempore conatum Regis impudierint, at si priorum omnium detur oblivio, meminerit saltem, quid proximo biennio sit insumtum, ubi pro extirpandis grassatoribus haud parvam curam collocaverit, nec tamen ab Hungaris vet teruncium acceperit; in Transilvanicam deinde expeditionem quantum? ubi et nunc justa calculatione in singulos menses centum quinquaginta millia florenorum impendantur. Haec quidem omnia pleno pectore voluere et considerare debeant, ut sine difficultate et ipsi contribuant, et hosti non dormienti pervigiles et celeres quoque occurrant. Dum in hanc sententiam plurima orator dixisset, tamque ad aliud litus applicaturus, orationis suae cymbam vertit, et cum per occupationem praestruxisset, ut vere Malatesta pessimum effudit oleum, non quidem dissimile illi, quod inclusum vasculo Satanam navigantibus objecisse Historia Beati Nicolai Episcopi narrat, ita namque conabatur Malatesta saporem, quem a puero susceperat, omnibus praebere gustandum, et auditorum mentes ¹⁾ oleo illo infernali inflammare, ut totas vires in vocem transmittere, ac vehementius diceret, sed qui Domini erant nequaquam tangebantur eo sapore, nec asperginem foedissimi olei suscipiebant, imo potius firmiores redditi confidentius in communibus coetibus contra sacerdotes Baal et Papae, quorum haud exiguus ex multis Collegiis erat numerus, loquebantur et iniquitates ipsorum objurgabant. Malatesta autem eum locum attingens, ita loquebatur de suscipienda expeditione: Ad tantum opus perficiendum inquit multis precibus ad DEUM Omnipotentem opus est, vt a fonte omnium bonorum benedictio profluat, Qui inprimis placandus est vera Religione, sanctis cerimoniis a Sanctis Patribus in Ecclesia institutis, quae nunc prohi dolor! Ludibrio Satanae per haereticam Sectam Lutheranam foedata jacent. Sacra igitur Majestas Regia hortanda est inprimis, cujus utique destinata voluntas est, ut per totum Regnum ejus erroris perquisiti doctores et homines simul illis attendentes citius pellantur, hi namque sensa sacrae Scripturae depravant, Religionem et Sanctarum Ceremoniarum, a Romana Ecclesia institutarum ritum disturbant, fuerit namque impossibile, veritatis dari posse restitutionem, nisi prius errorum auctores auferantur, siquid vero brevi spatio donec in Consilio Tridentino Apostolica Auctoritate de singulis absolvetur, erit tollerandum, interea nihilominus plebes hortandi, ne aures frivo-

¹⁾ animos. Nemz. Muz.

lis adhibeant doctrinis, solennia potius Missarum pro defunctis, et de Sanctis ubique celebrari instituant, Sanctorum imagines Altariis suis adornent, Jejunia sanctificent, et ciborum prohibitorum usum vitent, Sacerdotes soli utramque speciem Sacramenti accipiant, Laici non item, nemo de hac re amplius quaestionem moveat, quoniam ita statuit Romana Ecclesia, quoniam et Christus solum suis discipulis duodecim, quos in Sacerdotes consecraverat, utramque speciem in coena exhibuit. Ubi autem haeretici Pauli verba urgent, ubi dicit: Qui de hoc pane edit, et de calice bibit, ecce de Sacerdotibus ibi paulum locutum intelligant, si vero ipse Paulus nunc de coelis descenderet, hoc de Rusticis dictum esse velit, utique illi non credendum, auctoritas enim Romanae Ecclesiae major est, quam Pauli, quae calicem Rusticis prohibet, alioquin etiam male audire Paulum a Sanctis Patribus, quem Tertulianus optimus Doctor appellare solitus fuit Apostolum Haereticorum; ideo Haeretici Lutherani illis scriptis libenter utuntur ad stabiliendum errorem suum. Sed Orator dum in hujusmodi neniis, imo blasphemiiis hallucinatur, finem dicendi fecit.

Finita ea oratione, Rex recte latine loqui exorsus, per interpretem Hungaris significavit. Interpres autem erat Michael Bidii Judiciis Tabulae Praefectus. Orationis initium tale erat, audivistis, inquit ex praelectis Propositionibus, quid facto opus sit? non vos latere puto, quanta erga vos, vestramque salutem affectus semper fuerim charitate, ut nihil quod Regni vestraeque liberationis opus attinet, praetermiserim, omnem lapidem in eo moverim, non parvus et laboribus et sumptibus, ac quantum de proprio et aliis ex Regnis meis aliunde simul contractis pecuniis exbursaverim (eo enim vocabulo aliquoties utebatur), non puto latere vos, satis namque partim hoc, et ego partim sentio, hoc omne feci, ut aliqua vobis quies redire possit. Utique animorum vestrorum inconstantia varietateque, et partium inflectionibus statum rerum vestrarum, meorumque conatum processus plurimum impedivistis; ex quo autem Deus Optimus Maximus ita tandem factionum capita sustulerit, primoque tempore optima spes dari possit, si animi singulorum ad liberationem afflictæ Patriae vestrae pie inflammentur. Eundem omnipotentem Deum pro magna sua misericordia aliquid largiturum, ac ex tyrannide grauissima istius hostis liberaturum, priusquam enim, quae externa sunt, recte incipiantur, in bonum ordinem domestica redigantur oportet; necessarium ergo erit, pacificatas mentes vestras sancto operi dare, simultatibus vestris, mutuis deceptionibus, funestis caedibus, quantam fenestram perditionis vestrae aperuistis?

Cum Rex in hanc sententiam, et de infidelitate ipsorum erga Suam Majestatem plurima declamasset, pro instruenda expeditione ad contribuendam pecuniam vice Coronidis adjunxit

adhortationem; ubi iterum atque iterum inculcabat, quantum pro ipsis exbursavisset, nihil tamen recepisset. His finitis super tractatione universorum negotiorum atque articulorum ad publicos coetus dimisit, in quibus pro gentis consuetudine, dum multis diebus haesissent, nec tamen quidquam concludere potuissent, Rex cum admiratione dixit: Bohemos, Silesitas et Moravos, quorum usque adeo cervicibus, atque Hungaris nondum immineat inimicus, super hisce omnibus copiosissime intra biduum et perfecte concludere potuisse. Sed sequenti die eo tandem pervenerunt, si quidem Regia Majestas de singulorum nobilium proprio petat (ne tamen scrinium eorum et proprium lederetur) se hoc modo explicare studuerunt, ut ad futuram expeditionem de singulis colonorum portis a decem unum ad latus suum Nobilis habere, et rursus singuli decem Coloni ex semet ipsis in propriis eorum impensis unum Militem subarmare teneantur. Idem ibidem constitutum, ut praeterea a singulis portis florenos duos Regi reddant, quorum pars media ad festum S. Georgii, reliqua media B. Lucae Evangelistae proxime futurum exigentium manibus administretur; hac via se expediri velint. Rex vero petebat florenos tres; quid autem in eo Rex facturus sit, nunc ignoratur quidem, verum ex universis regnis suis de cujusque substantia integra totidem mille florenos constituentes duodecim florenos exigit. Nobiles vero Hungariae pro regia voluntate susceperunt conditiones haud usitatas in Hungaria, nempe ut milites suis contenti stipendiis, neminem concutiant, nec plebem expilent deglubentque.

De Religionis negotio plura, quam nunc scribi possunt, tractata sunt. Rex urget per omnem modum; sed potius urgent Regem Ministri illi Satanae, operarii iniquitatis, onera terrae, inutiles malae Bestiae, de quibus loquitur Paulus Apostolus: Ventres pigri. Statuebant principio, ut qui non discederent a Doctrina Lutheri, in bonis et capitibus mulctarentur. Eum locum Hungari Partium Superiorum passim veritati adhaerentes varie tractabant, qui ad suprema usque pericula nihil concessuri remissurique, et simul omnes abunde reclamavimus. Sed tandem sic a Magistris Causarum Patronis, qui coguntur esse vulpinae caudae, conclusum, ut Tridentina expectetur determinatio; interea negotia belli potius promoveantur, ex persuasione nihilominus quorundam Dominicanorum clamabatur in factum Colossinorum, qui Monachos exigere voluissent, ut Rex admonitus, quo severiter committeret, ne quid talium amplius fieret.

Summa Conclusionis: Quilibet sibi prospiciat ac caveat, re factum laesae Majestatis, quod impune nemo transit, incurrat. Sed sequenti die in conventu communi facta et interrogatio: Quae hac parte foret intelligenda Laesio Majestatis? ut quilibet posset sibi potius cavere; responsum est: Notum esse, quae lae-

sio Majestatis, cui propter praesentis causae statum et ista modo adduntur; Ne quis ritum Romanae Ecclesiae disturbet, Eucharistiam vilipendat, Icones Sanctorum frangat et ejiciat, Monachos irrideat, contemnat, exque suis Coenobiis pellat, cibos prohibitos tempore incongruo edat. Quicumque in his designaverit Majestatem laesisse adjudicabitur. At eum hujusmodi frivolis mandata amplificarent, auditi quidem sunt, et dies sine fructuosa statutione transibat: clamabatur per plenos Nobilium consessus propalam in faciem Sacerdotum et Monachorum: de his omnibus esse apertam Scripturam Prophetarum et Apostolorum, quae Plebi declarata jam satis esset cognita, ut facile quilibet sibi cavere posset, ne Deus et Rex laedatur. De reliquis Regni negotiis potius fore determinandum.

Ordo Conventus istius multis variis ¹⁾ rumoribus diffunditur, hinc a partibus inferioribus admodum laeta inprimis vehebantur ²⁾, quae inopinata temeritate Bubulci illi Zegedinum occupassent, quo rex Hungariae plurimum ante esse videbantur, Germani in Curia summis laudibus Bubulcos evehebant, et omnes Milites emeritis, stolisque dignos clamabant, Non longo intervallo infelix cornicula contrarium cecinit et strages miseranda Zegedini facta palam fit. Audiuntur in Germania Ducum contra Caesarem et Regem motus, vituperatur Mauritii defectio. Galli et ut vocant Smacaldorum, timent conjurationes, mittitur extemplo Junior Princeps Ferdinandus ad retinendos, ne deficiant, Bohemos, et dum nullus conspicitur in Hungariam adornari exercitus, Hungarorum animi despondentur adeo, ut aperte dicerent, Regem haudquaquam posse Hungariam defendere.

Litterae quoque adductae sunt, quibus scribitur, Philippum Melanctonem vocatum esse Tridentum, sed audita morte Nauseae Episcopi Viennensis, ex itinere Norinbergam retrocessit, foret illi et Ecclesiae consultius, si ad hoc Concilium non iret, quod certo eo Consilio et spiritu est instructum, ut multos optimos viros Evangelicos venenis extinguant. Deus autem sapientior est Satana, qui palam facit consilia impia mirabiliter, sicut factum esse dicitur in Nausea, qui rara quadam doctrina ac eloquentia praeditus in gratiam Carnis multo tempore impietatem Papisticam mordicus defendit; videbat namque ea parte haerere Principem suum, a quo eapropter donatus est Epptu Viennensi, sicut et modernus subsecutor ejus *Joannes*. Et sine dubio inter praecipuos Papae doctores iste Nensea (?) haud infimum locum in Concilio Tridentino obtinuit, ut veritatem oppugnaret, sed misericordia illi contigit, ut Beato Paulo Apostolo eunti Damascum,

¹⁾ Aliis. Nemz. Muz.

²⁾ Videbantur. Nemz. Múz.

acceptis litteris a Sacerdotibus; ut captivos reciperet viros et mulieres, qui essent Sectae Christi; sanae huic Nauseae utique misertus est Dominus; qui ex mediis errorum tenebris ad subitum ereptus in aliquam partem sanctae Confessionis possitus sit. Is in Concilio ab Episcopis sententiam rogatus, super nonnullis, ut ajunt, Lutheranorum Articulis, de quo scilicet nullum foret dubium, qui pro ipsorum mente foret¹⁾ responsurus, in aliqua sancta inque Confessione, quam prius ob odorem Seculi hujus non fuerat ausus publice profiteri, mortuus est, de Regente namque Spiritu Domini illuminatus de Eucharistia juxta Domini nostri institutum porrigenda in utraque specie, et de Uxoribus Sacerdotum retinendis recte respondit, nec ab his se removeri permisit, et forte si vitae spatium datum fuisset, usque in crastinum, de reliquis omnibus recte fuisset responsurus; sed cum imprimis ab Episcopis haud serio agi putaretur, serio nihilominus defendens disuaderet, proxima Coena fratrum Episcoporum, Doctorum Romanae Theologiae toxicam hypotheticam conclusionem perfectam accepit et veneno extinctus est, et Martii 1-a Viennam productus in Aede Divi Stephani e regione pulpiti, unde Denegorias ad Populum solitus erat declamare, in medio templi sepultus est. Supra ejus sepulchro, deducente me *Joanne Schröttero* Doctore Medico Physico quarta Martii, antequam lapide et Epitaphio clauderetur audiens ipsius historiam steti.

Post ubi in Poseniensi Conuentu ex multis rumoribus hominum mentes pene deficerent, assurgens quidam Italus Illicinus nomine, olim Patavini Gymnasii ordinarius Lector, nunc vero secundum eorum, qui ut officia plurima vocantur, consuetudinem, factus Canonicus Tyrnaviensis, Orationem contra Turcas instituerat, ita enim ad Templorum Portas scheda Dominis Hungaris ad horam tertiam pomeridianam in arcem convocatis se peroraturum significaverat. Eo nobis convenientibus, perreverenter in suggestum se recepit, et orationis principium totum in Regis excomion (qui coram assedebat) consumsit et cum variis verbis diffunderet praeter reverentiam, Rex male affectum se esse nutu et vultu significavit, posteriorem orationis partem in duos locos digessit; primum in suscipienda expeditione contra Turcas paucis saltem absolvit, simul atque foedissimis sane vituperiis fratrem Georgium aspersit, nec poterat in hominem²⁾ — — — — —

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

¹⁾ Esset. Nemz. Múz.

²⁾ Hézag mindkét másolatban.

Si Regia Majestas forte seorsim oratores interrogaverit, quibus Primoribus et Officialibus Transylvania provideri modo debeat, modeste respondere poterunt, a morte Joannis Regis Transylvania Locumtenentem habuisse, et pro Judiciis Nobilium Vice-Locumtenentem, denique competenter administrata fuisset; Ideo si Sacra Regia Majestas Locumtenentem et ejus vicegerentem aut Vice-Vaydam appellatum pro Judiciis Nobilium ac Comitem Sicularum constituat, sperandum fore satis commode Regni statum provisum iri.

Si Civitatum status interrogaverit, dicere poterunt; Civitates in Transylvania Saxonicas esse, quae propter multas opressiones inde a principio non potuerint justo modo muniri. Ergo commodum fore, si Civitates potius muniantur, ac contra hostes ad fidelitatem Suae Majestatis conserventur.

Sacram Majestatem Suam admoneant, ut aliquo modo prospicere dignetur monetae minutae, cujus magnus in Transylvania defectus est, et in loco aliquo vel Cibinii moneta cudatur.

Ut S. Majestas Sua Capitaneis, Locumtenentibus, et Vajvodis committere dignetur, ne gentes condescendentes in civitatibus, oppidis aut villis victualia vi accipiant, si quidem Sua Majestas singulis justa sua pendit stipendia, in illis contenti sint, et neminem concutiant, atque depilent, sed rerum et victualium competentia proetia pendant, quoniam durus populus est in Transylvania, qui facile hujusmodi opressionibus movetur ad tumultus, quos tandem Magistratus vix componere, et animos effertos sedare et in ordinem redigere possunt.

Egy, 1773. után vett, másolathól a gróf Teleki-könyvtárban Maros-Vásárhelytől, Collectanea Hungarica. fol. Nr. 1028. alatt. Egy más, de igen hibás másolat a nemzeti Muzcumban Budapestén, Opera historica variorum. V. 582—594. fol. lat. 400 alatt.

Közli: FABRITIUS KÁROLY.

XVI. SZÁZADI MAGYAR TUDÓSOK LEVELEI.

Gr. Bánfi Miklós ő nagyméltósága bonczidai könyvtárából volt szerencsém használni azt a mult század végén vagy a jelen elején másolt nagybecsű codexet, melynek tartalmát nagy részben Gyulafi Lestár lengyelországi követségeire vonatkozó iratok teszik, s melynek mind eddig ki nem nyomozhatott eredetijét hajlandó vagyok a Gyulafi Lestár által Szamosközi István részére átadott s ez által fölhasznált gyűjtemény egy részének tartani. A codex 117 darabjából száznál több a XVI. század két utolsó tizedében, s csak néhány kelt régebben, vagy Bocskai korában 1605-ig.

Ezen levelek közt 25 darabot találtam hazánk tudósaitól írottat vagy hozzájuk intézettet, mind a XVI. század három utolsó tizedéből, melyek közül a Gyulafi Lestár 8 darab levelezését az ő történelmi följegyzéseivel együtt a m. tud. Akadémia legközelebb fogja kiadni, a többiket pedig ezennel közlöm.

Legérdekesebb és legtanulságosabb ezek közt Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem udvari orvosának, a classicus műveltségű s korában nagyhirű latin költőnek, a Trója veszedelméről szóló magyar historiás ének szerzőjének, Hunyadi Ferencznek levelezése (I—VII.). Látjuk Baranyai Decsi Jánoshoz 1596. első felében intézett leveléből, hogy a buzgó catholicus Hunyadi mily szíves baráti részvételt viseltetik a marosvásárhelyi ref. iskola tanára Baranyai Decsi János sorsa iránt, kinek maga tanácsolja, hogy a háborúk vihara által fenyegetett Erdélyből költözzék ki, s vonja magát a nagyműveltségű Szakolyi Miklós felső-magyarországi főúr pártfogása alá, kinek őt már a legszívesebben ajánlotta. Decsinek e levélre adott válasza pedig nemcsak több érdekes adatot szolgáltat életére, hanem azt is kétségtelenné teszi,

hogy az ő mintegy öt év alatt összeírt magyar történelmi munkája, melynek ma csak csekély részét, az 1592—1598. évekről szóló X. és XI. könyvet s ez utóbbit is töredékesen birjuk, 1596-ban, midőn azt Báthori Zsigmond fejedelemnek bemutatta és följajánlotta, érette azonban semmi jutalmazásban sőt elismerésben sem részesült, teljesen készen volt. Látjuk e válaszból, hogy az elkeseredett Decsi, Hunyadi Ferencz tanácsa nyomán, komolyan el volt határozva, hogy Erdélyt elhagyja s Magyarországra költözik, mely szándékát azonban végre nem hajtotta. Az ezen levélre egykorú kézzel írt jegyzetből tanuljuk meg, hogy e jeles tudósunk 1600-ban házasodott meg s már 1601-ben elhalt. Ki kell még emelnem e levelek közül Hunyadi Ferencznek 1594. tavaszán a pápához írt levelét, mely bizonyítja hogy a fejedelem ezen nagy tudományu udvari orvosa a Báthori Zsigmond és Rudolf császár közt a szent szék ösztönzésére folytatott alkudozásokban tevékeny szerepet vitt, s a pápa által megbízatva működött, ki előtt ez igen kényes ügyben igaz hazafiui érzéssel s őszintén nyilatkozott.

Kassai Dávid Zsigmondnak, a gyulafejevári iskola nagy hírű tanárának, Kovacsóczy Farkashoz írt levelei (VIII.—X. sz.) valamint életpályájára úgy gondolkozásmódjára érdekes világot vetnek. Látjuk, hogy ő a tanári pálya terhét megunva, attól félrevonulni, megházasodni s papi pályára lépni készült, s éppen ezért pártfogójától évi segélyt vagy bizonyos állandó jövedelmet kért. E szándékában azonban aligha boldogult; mert, mint az egyik levelére tett egykorú oldaljegyzet bizonyítja, már 1586-ban Gyula-Fejérvártt pestisben elhalt.¹⁾

Laskai Jánosnak Kendi Sándorhoz 1580-ban írt két leveléből (XI. XII. sz.) nemcsak azt a bizodalmas viszonyt ismerjük föl, melyben e tudósunk hatalmas főuri pártfogójához állott,

¹⁾ Kassai Dávid Zsigmondnak Gyulai Pálhoz és Kovacsóczy Farkashoz írt keletnélküli két levelét magyar fordításban közölte Károlyi Árpád „Századok. 1877. 876—879. l., ki tévedve gondolja őt »még eddig ismeretlen« magyar-latin költőnek. Ily című munkája: Consolatio Davidis Sigismundi Cassoviensis, seu Dialogus, quo praesides Transylvaniae suorum morte dolentes conso'atur. Claudiopoli 1584. 4r. megvan a m. v. Teleki-könyvtárban.

hanem azt is megtudjuk, hogy ő 1580-ban a kolozsvári iskola igazgatóságát viselte, az egyik levélre tett egykorú jegyzetből pedig halála idejéről is értesülünk, mely 1599. oct. 28-dikán a Mihály vajda ellen Szeben mellett vívott csatában történt.

A többi levelek is többé-kevésbbé érdekes, eddig ismeretlen adalékokat szolgáltatnak több XVI. századi tudósunk életének s általában azon kor műveltségi viszonyainak ismeretéhez.

Hazai tudományosságunk s műveltségünk történelmének írója e levelekben igen sok fölhasználható adatot fog találni, melyek eddigi tudásunk hézagait pótolják, s XVI. századi több jeles tudósunk gondolkozását, jellemét az eddiginél tisztább világításban tüntetik föl.

I.

Hunyadi Ferencz Decsi Jánosnak. Kelet nélkül. (1596. első felében.)

Franciscus Huniadinus Joanni Decio S.

Quod serius tibi respondeo quam velles, et brevius quam vellem, non oblivione factum est, neque negligentia, neutri enim vitio sum obnoxius; sed illud absentiae meae tribuas velim, hoc occupationibus, quibus privatim et publice sine intermissione distineor. Cum nuper Praga rediens per Hungariam iter facerem, cum Magnifico Domino Nicolao Zokoli frequentem ego et iucundissimam habui consuetudinem. Vir est omni laude maior, natus ad gloriam, universa eius vita, mores et actiones plenae sunt honoris ac virtutum. Ibi cum de Te forte sermo incidisset, partes meas esse putavi officio amicitiae et occasionem non deesse, eaque, quae ad honorem tuum et incrementa studiorum tuorum attinere viderentur, copiose exponere, effecique id, ut ei non modo notus esses, sed etiam charus ex commendatione. Is ut est ingenio et doctrina singulari, humanitate pene incredibili, magno tenetur desiderio videndi te, favetque mirum in modum tuis studiis, ut dubitandum non sit, eum praeclaros conatus tuos et consilio et auxilio adiutum ire. Quid sentiendum et statuendum sit in communi hac rerum calamitate et pernicie, tute ipse ex tempore coniecturam facere potes. Inter Scyllam et Charybdim (ut vides) navigamus, lupumque, ut dici solet, auribus tenemus. Ego, ut breviter et aperte id quod in rem tuam esse mihi videtur exponem, benignam se tibi nunc praebente fortuna minime abutendum esse censeo, quin imo euitendum summopere, ut dum in potestate tua ventos habes, naviges alacriter, si securum et optatum tenere cupis portum, neque committendum, ut sublata vel

neglecta hac occasione, tu tibi ipsi commodisque tuis defuisse videaris.

Quare rebus tuis rite isthic compositis sub exitum aetatis tantillum tibi temporis arripias, oportet, quantum sufficiat ad excurrendum in Hungariam, ut conversatione et colloquio tantorum virorum frui possis, quorum familiaritatem sponte oblatam sperare vix unquam potueris, optare semper debueris. Enitere imprimis omni contentione animi, ut Zokolium hunc Moecenatem studiorum, vere Hungariae Phoenicem, omni genere officiorum et obsequiorum tibi devincias, efförmes te ad eius mores et arbitrium, cuius autoritate, consilio et industria nihil non transactum iri, author ego sum tibi ut persvasum habeas. Dolendum profecto tuo discessu summopere, sed laetandum etiam non mediocriter. Dolendum est privari patriam sive temporum iniquitate, sive iudiciorum pravitate iis hominibus, qui olim et usui et adiumento certo ornamento esse potuerint, laetandum contra te abfuturum ab isto loco, in quo bellorum tumultubus et periculis omnia sunt infesta, cumque iis vitae consuetudinem habiturum, inter quos laeta simul omnia, vitaeque et tranquillitati consultum. Quod ad me privatim attinet, quidquid in me positum est virium, id totum in tua potestate esse puta. Tuum est uti summa cum liberalitate opera mea iis in rebus, quae tui vel amicorum intersunt; meum est in eo ponere omnem industriam et laborem, ne tuam et omnium bonorum de me conceptam opinionem fallam. Dii cogitatus istos et consilia bene coepta secudent, fataque viam invenient, ut tuis virtutibus hominum existimatio gratitudoque respondeat.

II.

Decsi János válasza Hunyadi Ferencznek. M.-Vásárhely. 1596. aug. 16.

Joannes Decius Excellentissimo Domino Francisco Hunniadino Archiatro Serenissimi Principis Transylvaniae, ac Poetae nostrae gentis longe nobilissimo, Domino observandissimo S. P. D.

Accepi tuas literas Excellentissime Domine, ex quibus dici certe non potest quantum voluptatis perceperim. Nam et primae eae sunt, et ita scriptae, ut facile ex iis summam eruditionem atque elegantiam, singularemque tuam erga me affectionem perspicere possim. Iam vero quod me absentem ac pene immeritum tam amanter tam candide Magnifico Domino Zokolio commendaris, ita pro tanto in me officio ago gratias, ut etiam semper ac omni occasione paratissimus sim referre. Quamvis enim tenuior ea spes conditionis adipiscendae videatur amicis propter summam incertitudinem, quam ut tantis expensis laboribusque itinervis emenda sit: mihi tamen omnia consiliorum momenta in utram-

que partem expendenti pluribus nominibus consultius fore videtur, ut hac spe ac occasione magnos illos Hungariae proceres salutem, quam ut in hac ingrata avaraque terra diutius tamquam ad Sireneos scopulos penitus consenescam. Nam sive publicos regni tumultus expendam, sive miseram studiorum rerumque mearum fortunam considerem: nihil est profecto, quod non ad emigrandum magnopere hortetur. Reversus quidem ex Germania totum me ornandae huic provinciae consecraveram, ratus aliquam me hic paulo tranquilliorē studiorum sedem cum meis extorribus habiturum. Hoc studio magnis certe laboribus a me concinnatum Syntagma illud Serenissimo Principi obtuleram.¹⁾

Atqui tantum abest, ut dignum earum lucubrationum praemium adeptus sim, ut ne dimidiam quidem impensarum in eas factarum partem receperim. Non multo post, quum amplis conditionibus ad regimen Gymnasij Patachini vocarer, invitus certe a patronis illis tragice demortuis retentus sum²⁾, ac huic scholae magna cum subsidiorum spe praefectus. Quid vero hic praestiterim omni subsidio ac solito etiam stipendiolo fere privatus, aliorum eruditorum esto iudicium, et quidem certe posteritati, si fata volent, testatum reddere conabor. Hoc sane ausim profiteri, plus me solum in tanta rei familiaris angustia positum praestitisse, quam seni eorum, quos amplissimis stipendiis id facere videmus. Nec his laboribus contentus, ut et alios viros doctos ad similia maioraque excitarem, et principis mihi gratiam subsidiumque conciliarem, praeter alia minutiora industriae meae specimina duo non contemnendi momenti opera Serenissimo Principi nuper obtuli; unum ex iis fuit Salustius lingua patria a me donatus³⁾, quem cum Serenissimo Principi obtulissem, idem mihi accidit, quod Theodoro Gazae, qui cum ingens illud opus artis de historia animalium ex Graeco translatus Julio ni fallor Pontifici obtulisset, tantulum pecuniae ab eo recepit, quantulo elegans libri compactio aestimata fuerat. In hoc tantum Gaza me, ut dignum fuit, felicior exstitit, quod ipse, si non amplius, tamen pretium compacturae receperit, ego vero etiam eo denegato omne oleum operamque perdiderim. Jam vero circiter quin-

¹⁾ Ez: Syntagma Institutionis Iuris Imperialis ac Ungarici 1593. Impressum Claudiopoli Transylvanie, Typis Heltanis. 4r. — Ezen könyvnek a m.-vásárhelyi ref. főiskola könyvtárában lévő példánya előtt áll Decsi fametszetű képe, s egy külön nyomtatott levclen olvasható Decsi elismervénye arról, hogy munkája kiadója, ifj. Heltai Gáspár, neki fáradsága díjául tiszteletpéldányokat adni sziveskedett.

²⁾ Érti az 1594-ben Báthori Zsigmond által kivégeztetett Kovácsóczy Farkast, Kendi Sándort és társait.

³⁾ Az Caivs Crispvs Salvstiusnak két historiaia. . . Szeben. 1596. 8r.

quennii laboribus succissivis retexta a me et pro meo virili concinnata Rerum Hungaricarum Historia quantis mihi sudoribus exstet, Deum testem invoco.¹⁾ Nam censuram hominum iusto iniquiorem comperio. Eas quoque lucubrationes cum Serenissimo Principi obtulissem, et aliquid viatici eo nomine postulassem, nihil eorum impetravi, quae impetrare cupiebam. Quid igitur faciam? An iis devoveam meos labores, a quibus nec expetuntur, nec gratis suscepti agnoscuntur? Amens ego sim, si vel litteram unquam in cuiusquam honorem scripsero.

Haec sunt et plura alia, quibus ad propositum emigrandi ac in eo perseuerandi animum adiecerim. Ut ut igitur cessurum est iter Hungaricum, quamvis et a Claudiopopolitanis vocer ad regendam scholam, et alias praeterea habeam vivendi rationes: nihilominus ego plane statui sub initium Octobris iter illud suscipere, et tam Dominum Zokolium, quam alios magnos viros salutare, eaque occasione explorare, num possimus piam convenientem meorum studiorum stationem nancisci. Idvero ut commodius facere queam, duo nunc ab Excellentia Tua obnixè petenda duxi; unum est, ut pro tua singulari erga me affectione non graveris commendatorias ad Magnificum Dominum Zokolium dare litteras, quibus eum horteris velim, ut quoniam spe patrocini ipsius non dubia iter illud susceperim, faxit, ne labor ille mihi detrimento esse possit; alterum est, ut litteras liberi salvique abitus mihi a Serenissimo Principe digneris impetrare, quarum auctoritate ac honesto testimonio possim inter tot bellicos tumultus cum duobus adolescentibus tuto iter facere. Hoc saltem beneficii, cum alia propter temporum iniquitatem non impetrarim, mihi ab eius serenitate concessum iri spero.

Haec si ab Excellentia Tua impetravero, equidem maximo me beneficio ab ea affectum putabo, meque patrocinio tuo devinctum semper existimabo. Atque haec libuit raptim ac paulo pluribus in sinus quasi Excellentiae Tuae effundere, quae ut Excellentia Tua aequi bonique consulat, et me compotem eorum votorum, si videbitur, facere dignetur, maiorem in modum eam oro. Valeat feliciter Excellentia Tua. Datum Vasarhelyini 16-a Augusti Anno Domini 1596.

Excellentiae Tuae

observantissimus
Joannes Decius.²⁾

¹⁾ Kétségtelen ebből, hogy Decsi magyar historiája, melyen majd nem öt évig (1591—1596) dolgozott, s melynek ma csak töredékét (1592—1598) bírjuk, teljesen készen volt.

²⁾ Decius hic noster 1600. uxorem duxerat, moritur 1601. *Oldaljegyzet.*

III.

Hunyadi Ferencz Decsi Jánosnak. Kelet nélkül (1596. után.)

Franciscus Huniadinus Decio suo S.

Ex quo inter nos amicitia coepta est Decii iucundissime, ea benevolentia fuimus coniuncti, ut utrique nostrum optandum fuerit occasionem sibi dari, familiaritatis officium ac voluntatem aliqua in re significandi. Vellem quidem me officia tua aliquo sedulitatis ac promptitudinis genere antevertere potuisse: verum tempus et occasio ita obtulit, ut ego prius opera tua uti debuerim in re tibi usui et ornamento, mihi summae iucunditati futura.

Cum Gregorio Gyarmatino intercedit mihi diuturna et pene quotidiana non modo consuetudo sed necessitudo. Is, ut est ingenio miti, perurbano et a litteris minime alieno, usus me consultore et monitore, filiolum suum Franciscum aetate quidem puerum, moribus autem et eruditione prope adultum, in tuas scholas mittit instituendum, gratulans mirum in modum, oblata hac occasione bene merendi de Te, tuaque consuetudine perfruenti, de cuius virtutibus et doctrina multa tum ex aliorum sermonibus tum ex mea frequenti conversatione didicerit. Tametsi igitur is, qua est humanitate et elegantia, tibi debeat esse charissimus tuaque amicitia dignissimus: tamen ut amor et benignitati tuae erga istum adolescentulum mea causa aliquid accedat, Te vehementer rogo, imo amicitiae libertate fretus etiam contendo. Non dubito te inter otia iam pridem aliquid parare et meditari, tibi ornamento, patriae usui summo, Principi nostro gratissimum futurum. Perge ut coepisti et Vale.

Si quid hic est, quod possim Tua aut amicorum causa, da operam ut intelligam, et factum puta. Iterum Vale.

IV.

Hunyadi Ferencz a pápának. Kelet nélkül. (1594.)

Sanctissime et Beatissime Pater etc.

Cum in Transylvaniam salvus et incolumis favente Deo pervenissem, binas ibi Sanctitatis Vestrae litteras accepi; ex quibus abunde perspexi paternum ejus erga me animum atque praeclaram de me humillimo ejus servitore opinionem. Summas egi eo nomine divinae bonitati gratias, quod visus fuerim dignus, de quo Sanctitas Vestra ita sentiret, oroque humiliter Deum Optimum Maximum, ut eas mihi vires suppeditet, ut perpetuam meam erga Sanctitatem Vestram et Ecclesiam fidem evidentibus signis approbare et testatam facere possim. Mihi profecto nihil

maiori unquam curae fuit, neque futurum est unquam, quam ut Sanctitati Vestrae et Ecclesiae utilis filius vel saltem fidelis famulus esse queam; qua in re non modo commodis meis et fortunis omnibus, sed ne vitae quidem meae unquam parcam.

Cum Reverendo Domino Cumuleo, viro sane integerrimo et ad Reipublicae Christianae emulomenta nato, frequentem et copiosum sermonem habui. Ex eo et mandatum Sanctitatis Vestrae intellexi, et omnem etiam lapidem movendum duxi, ut postulatis Sanctitatis Vestrae omni ex parte satis fieret. Caeterum et Illustrissimos fratres meos et amplissimum senatum tam egregie animatos et adeo inclinatos inveni ad mandata Sanctitatis Vestrae facienda, ut ab ipsis hac in parte abunde satisfactum iri putaverim. Id quod ex Reverendo domino Alphonso clarius et copiosius Sanctitas Vestra intelligere poterit. Illud pro singulari mea erga Rempublicam Christianam fide, erga patriam pietate, serio proponendum putavi Sanctitati Vestrae, nostrorum hominum animos vehementer esse sollicitos, atque suspensos, quo res ista et consilia bene coepta evadant. Quamquam enim prudentia et auctoritas Sanctitatis Vestrae, quae in rebus gravissimis toties innotuit, maximam ipsis praebeat spem, neque dubitent Caesaream Maiestatem pro ea sinceritate, fide, quam Sanctitati Vestrae et ecclesiae debet, sine defectu omnia tractaturam et transacturam, tamen, quia res haec magni momenti est, seriam et tempestivam videtur requirere consultationem. Nam plerumque casu venire videmus, ut nonnulli tantisper, quoad ipsis opportunum videtur, sincere faciant officium, deinceps vero benefactorum et alienarum virtutum immemores sibi ipsis et tempori serviant, aliena commoda posthabentes. Cuius rei exempla non pauca nostri homines in medium afferebant, non modo externa, sed etiam domestica. Sed et acta illa nuperima et constitutiones Bencienses, quibus Sanctitas Vestra prae-fuit, minime nostris sunt incognitae, ideoque non temere videntur angi, eo satagere, ne forte, quod absit, principio finis minime respondeat. Monitorem quidem hic ego minime ago, neque enim dubito Sanctitatem Vestram pro singulari ipsius sapientia ac paterna providentia diligenter ista introspexisse, et considerasse opinionem nostram multo accuratius: quia tamen res ista multorum interest, cogor ego libere Sanctitati Vestrae ac sincere exponere ea, quae huc spectant. Dubium minime est agi hic de honore Sanctitatis Vestrae, de utilitate Reipublicae Christianae, de fide et existimatione Caesareae Maiestatis, de salute charissimae meae patriae ac meorum, quorum sanguinem si inconsiderate perditum eam, an non merito posteritas queri poterit me in meorum perniciem fuisse natum. Ego quidem de fide et constantia Caesareae Maiestatis certissimam ipsis prae-bui spem, imo fide jussi; scio

enim quantum sit tribuendum prudentissimo Sanctitatis Vestrae iudicio et pietati Caesareae: verum quia res tota a Sanctitatis Vestrae nutu et moderatione dependet, nomine fratrum et amicorum meorum ideo ipsi suplico, ut dispensationem salutis et conservationis nostrae ita suscipiat, et tractet, ut immortalem sui nominis in hac nostra gente relinquat memoriam. Postremo quod ad me privatim pertinet, quia, sicut dixi, nostrorum animos inveni minime difficiles et obstinatos, resque hucusque ex sententia progressa est, ego patre Alphonso Pragae dimisso absque mora Poloniam regressurus sum, officium et operam ibi quoque Serenissimo Regi absenti praestiturus. Interim diutissime ac felicissime valere cupio Sanctitatem Vestram. Deus omnes cogitatus et consilia gubernet ac fortunet, in gloriam sui nominis et incrementum ecclesiae.

V.

Hunyadi Ferencz Szent-György bíbornokának. Kelet nélkül.

Octavus propemodum agitur annus, cum Serenissimus Stephanus pia memoriae Polonorum Rex nobilissimum virum Simonem Giengam, honestissimis praemiis et conditionibus invitatum, et a magno Duce Heturriae impetratum, ex Italia evocaverat, ut in istis regionibus, quae undique hostibus expositae atque admodum indefensae sunt, munitiones et castella excitaret, quibus militum praesidia apte imponerent, quin et alijs rebus, quae usui et ornameto inter homines esse solent, rempublicam exornaret et amplificaret. Qua in re ita se gessit, ut prius quidem in regno Poloniae ob egregias virtutes et praeclara inventa Stephano regi fuerit admodum charus, deinceps autem ab obitu Stephani regis in Transylvania non minori cum laude sese gesserit, utrique populo ob eius industriam et fidem non modo gratus, sed etiam necessarius iudicatus. Quamquam autem a parentibus et amicis in Italiam saepe revocaretur, ob infinitas causas, praecipue vero ob quasdam lites magni momenti, quae illo absente recte tractari et sine defectu non poterant: tamen tantum semper valuit Serenissimi Principis Transylvaniae apud magnum Ducem intercessio et authoritas, ut magnus Dux mandatis ac literis suis Simonem Giengam serio prohibuerit, ne rempublicam eius virtute et consilio indigentem desereret. Ac sane credibile est, diuturnam eius apud externos moram non sine detrimento suarum rerum domi fuisse. Quapropter dignissimum ego illum semper iudicavi, quem magnis viris commendatum facerem, ijs praesertim, cum quibus consuetudinem ac notitiam nondum habuisset. Diligenter quidem ei officium praestitit suum in Italia et Reverendus Dominus Amaltheus, Nuncius Apostolicus, et non ita

pridem Reverendus Pater Alphonsus, authore Serenissimo Principe Transylvaniae: sed quia eius honor et commendatio ad me quoque pertinere videtur, minime negligendum putavi, quin serio illum Celsitudini Vestrae commendarem. Quem etsi ubique propriae virtutes suae satis sint commendaturae, pertinet tamen ad magnanimitatem Celsitudinis Vestrae et splendorem, favere huic optimo et nobilissimo viro omnibus in rebus, in quibus ipsius auxilio et consilio opus habuerit. Quod mihi quidem, et istis hominibus, qui eius meritorum testes sunt, erit admodum gratum, Celsitudini Vestrae autem honorificum et gloriosum. Intellexi duos illi esse fratres in Italia Doctores, quorum alter multis muneribus ecclesiasticis non modo in Italia sed etiam extra egregie functus, adeo ut Vicariatum etiam generale in statu Urbiniensi ob pulchras eius dotes et industriam fuerit adeptus. Si hos quoque in numerum clientum suorum Celsitudo Vestra susceperit, et patrocinio suo exornaverit, erit quo me in aeternum obligatum fatebor; quidquid enim in hos profectum fuerit, in me collatum interpretabor. Diutissime ac felicissime Celsitudinem Vestram valere cupio. ¹⁾

VI.

Aszalai Mátyás Hunyadi Ferenchez. Kelet nélkül.

Praeclarissimo atque Excellentissimo Domino Domino Francisco Hunniadi Medico praestantissimo, Poetae felicissimo et Philosopho Nobilissimo, Domino summe observando.

Salve Pegasidum decus immortalis sororum,

Salve Paeoniae Nobilitatis honos.

Vide quam me sollicitum praestem in pervestigandis tuis scriptis Francisce, unicum Hungarici ingenii decus. Nuper cum ubique gentium illa disquiro, accidit, ut fragmenta quaedam manuscripta elogiorum Divi Stephani Regis obscuro plane in loco repererim. Quae simul atque perlegi, continere me haud potui, quin in hosce versiculos, quos tibi legenda nunc mitto, erumperem. Tu meum in te studium, et observantiam plus quam singularem, ut in eam, quae summis tuis virtutibus consentanea est, interpreteris partem, abs Te maiorem in modum peto et quaeso, ac si quid sit, quod commodo rerum tuarum a me proficisci posse putaveris, arbitrato tuo faciendum mihi quidlibet injunge.

Sic vivam Phoebo, sic vivam gratus Jaccho,

Obsequar ut jussis vir memorande tuis.

Perpetuo valeas vir praestantissime, et Azalovinum in eo-

¹⁾ Et haec et superior epistola a Francisco Hunniadino est exarata.
Egykorú jegyzet.

rum numero pones, qui nominis tui praeclarissimi imprimis studiosissimi sunt.

Mathias Azalaÿ. ¹⁾

VII.

Schlick P. Hunyadi Ferencznek. Kelet nélkül.

Doctori Hunniadio P. Slik S. P. D.

Excellentissime Domine mihi semper et imprimis colende, servitorum meorum promptam oblationem.

Quod ignotus Excellentiam Vestram absterso pudore requirere cogor, partim necessitas praesentissima, partim vero summa eiusdem qua divinitus cumulatissime ornata est virtus me impellit, qua fretus ad Excellentiam Vestram tamquam ad sacram anchoram confugio. Qua importuna petitione si eidem molestiae quidpiam peperero, Vestrae erit pietatis hanc mihi noxam condonare. Habeo filium, quem ad Excellentiam Vestram misi vna cum Domino Petro Eradonio, quocum summa mihi intercedit necessitudo, visum exploratumque morbum brachii, quo iam integro fere quadriennio perditissime torquetur, si iam tandem divina ita disponente providentia medela aliqua inveniri possit. Itaque Excellentiam Vestram oro impense, ne eadem pro solida sua eruditione brachium pueri conspici, et quid facto opus sit, quale medicamentum adhiberi requiratur, dispicere, et me de ratione sanandi in recepta vel signatura breviter certiores reddere gravetur. Spes omnis in Excellentia Vestra de futura curatione fixa est, qua ne fallar, imo voti compos reddar, Excellentiam Vestram oro. Dabo operam, ut Exc. Vestra agnoscat successu temporis hoc officii non in hominem ingratum sed beneficii accepti memorem collatum esse. Exc. etiam Vestra, si quando mea opera aliqua in re uti voluerit, mandet mihi servo obsequentissimo, et quidquid mihi iniunxerit, quantum erit in me, ne eidem desim, pro virili dabo operam. Quod superest, Exc. Vestram felicissime et quam diutissime valere exopto.

VIII.

Kassai Dávid Zsigmond Kovacsóczy Farkasnak. Kelet nélkül.

Legi Hermannum ranam et lacertam succino implicitas celebrantem. ²⁾ Inquit ille satis diligenter tum exteriores tum interiores causas, quarum interventu haec animalcula ad hanc mas-

¹⁾ Azalai noster occubuit cum Székely Mose in conflictu ad Coronam 1603. *Oldaljegyzet.*

²⁾ Simile quid habetur apud Martialem de formica succino impli-

sam lucidam adhaerescere potuerint. Mallem aliud argumentum delegisset. De ranis enim et lacertis ad virum Principem scribere haud scio an satis conveniens sit. Illud vero plane ridiculum, quod equo Regis mortuo Vaiuodam quoque mortuum postea esse scribit. ¹⁾ Applicat eodem naturae miraculum, quasi sub idem tempus rana et lacerta in viscidam illam materiam ingressae sint, quo tempore Princeps Transylvaniae fato concessit?

Sed unde ipsi hoc constare potuit? Fieri certe potest, ut ante annos decem vel amplius Naphte hoc acciderit. Praeterea si natura, ut ait, viri Principis mortem praesagiit, cur ranam potius et lacertam, quam leonem aut aquilam ad eam rem significandam non adhibuit? Nam ex ranarum obitu colligere praesagia de futuris Principum mortibus inauditum est. Sed haec omnia nugae sunt poeticae, quibus si indulgere libet, en habes Domine Magnifice meum quoque iudicium de praesagio ranae et lacertae, quibus longe verisimilius Jesuitas quam Reges et Principes praesentari affirmo.

Summa porro praesagii mei est, quemadmodum ranae in massam liquidam ingressae et ibi deliciatae aliquantisper sunt, donec superventu maris massa indurescens spiritum vitalem eis elisit: ita Jesuitae in has regni Hungariae sedes, quae nunc partim incendio irae divinae ob impietatem hominum exardescente, partim vero fatali Satanae artificio et occultis inspirationibus ac flabellis solutae et liquefactae esse quodammodo videntur, sese quasi postliminio receperunt, allecti desiderio priorum deliciarum, quas olim in hoc regno exercuerunt; sed quemadmodum tunc plerique eorum visco capti et agglutinati referre pedem non potuerunt, ita periculum esse, ne quoquomodo nunc quoque liquidis regni partibus poenitentia et lacrymis piorum subito induratis et consolidatis, in eandem incidant calamitatem. Sed de hoc satis.

Legi alterum quoque librum eiusdem Hermannii, Stephaneidos nimirum libros²⁾, sed videtur in iis mihi adeo infelix poeta,

cita in quodam Epigrammate, cuius initium: »Dum Phacatontem formica vagatur in umbra, Implicuit teneram succina gutta feram.« Ubi notetur adiectivum succina. *Oldaljegyzet.* — Hermann Daniel De rana et lacerta című költeménye megjelent Krakkóban 1583. *Estreicher, Bibliografia Polska* 65. l.

¹⁾ Vonatkozás Báthori Kristóf erd. fejedelem 1581. maj. 27-én történt halálára.

²⁾ *Danielis Hermannii Borussi Stephaneis Moschovitica, Sive, De occasione, causis, initiis, et progressibus belli, a Serenissimo potentissimoque Polonorum Rege, Stephano primo, contra Joannem Basilium Magnum Moschorum Ducem gesti. . . Gedani. 1582. 4. r.* (Erd. Muzeeumban, M.-v. Teleki könyvtárban.)

ut aspero et confragoso carminis genere deformet potius quam illustret fortissimi Regis laudes. Impingit etiam in prosodiam persepe pueriliter. Exprimit alicubi admodum ridicule Hungaricum illud convicium, quo dicimus aliquem bestiae curvae filium, ut ipse interpretatur in clade Velcoluci: Hungarus enim miles ita compellat Moschum quempiam: Bestia curva, via hac morere, hac in strage tuorum. Praestaret nullum carmen scribere, quam tam barbara convicia poemati inserere. Ad Legati Pontificii scriptum alias respondebo, si otium erit fortassis prope diem. Vale Domine Magnifice quam felicissime, et ut coepisti, favore et benevolentia complectere, et haec mea scripta boni consule.

Magnificentiae Vestrae

addictissimus

David Sigismundus Cassouiensis.

IX.

Kassai Dávid Zsigmond Kovacsóczy Farkasnak. Kelet nélkül. (1584.)

Magnifico Domino Volphgango Kovacsocio Praesidi Transylvaniae dignissimo ¹⁾, patrono studiorum et pietatis imprimis benevolo.

Magnifice Domine, Moecenas fidissime S. P.

Et sapit, et mecum facit, et Jove iudicat aequo, ut Horatii verbis utar, Magnifice Domine, quicumque est iste Eubulus Monarchicae Gubernationis oppugnator acerrimus. Oratio tota est elegantissima et argumentis instructa et exemplis illustrata, stilus perspicuus, nitidus, tersus, et ut uno verbo dicam plane Ciceronianus; cogitationes eruditae et minime vulgares. Ad summam, digna oratio est meo iudicio, quae typis mandata ab omnibus legatur.

Versabam quiddam simile in animo meo superioribus diebus, sed scholasticae occupationes, ne dicam aerumnas, omnes eiusmodi privatos labores e manibus mihi excutiunt.

Operae pretium eum facturum arbitrarer, qui revocatis ad colloquium ijsdem personis contrariam gubernationis formam, eam nimirum, quae in plurium dominatu consistit, pari tum argumento tum pondere tum exemplorum luce adhibita defendendam susciperet, alteriusque diei scholam conficeret. Sic enim tandem collatio esset integra, ac contrariorum altero refutato altero confir-

¹⁾ Kovacsóczy Farkas, Kendi Sándorral és Zsombori Lászlóval együtt 1583. mart. 6-tól 1585. maj. 1-ig vitte Erdély kormányzását.

mato consummata ex duobus dialogis de toto hoc negotio emerget sententia. ¹⁾

Ad aureolum quod attinet, ita est omnino Domine Magnifice ut scribis. Liber Regius pene excussit mihi commentatiunculas meas in Possevinum. Toto animo ardeo quam fieri potest brevissimis responsionibus Polonici illius concionatoris sententiam de notis verae ecclesiae refellere. ²⁾ Hoc argumentum futurum est tum mihi longe expeditius, tum alijs longe gratius et acceptius. Fortasse ne Rex quidem ipse legere libellum, si prodierit, dedignabitur. Videtur enim certe insultare quodammodo nobis hoc libello sui concionatoris, quasi tam sint Achilea argumenta, quibus Polonicus iste impostor utatur in defendenda sua impietate, ut a nemine nostrorum hominum possint refutari. Quare, si placet Magnificentiae Vestrae, evellenda est haec opinio ex eius animo. Valere Magnificam Dominationem Vestram toto pectore opto.

Magnificae Dominationis Vestrae

deditissimus

David Sigismundus Cassoviensis. ³⁾

X.

Kassai Dávid Zsigmond Kovácsóczi Farkasnak. Kelet nélkül. (1586. körül.)

Magnifico Domino Volphgango Kovaciocij Cancellario Transylvaniae Regni S. P. D.

Vulgas ut est crassum et temerarium in opinionibus suis Magnifice Domine, non alios existimat maiores esse labores, quam qui corpore sustentur, unde occupationes litterarias otium et ignaviam appellare non veretur. Atqui certe, si rem exacto iudicio perpendamus, incomparabiliter maiores sunt animi quam corporis labores. Primum enim animus semper suos labores, molestias, aerumnas cum corpore communicat, unde anima tristis, inquit Salamon, exsiccat ossa, ac videmus quotidie ob animi curas et sollicitudines alios in morbos incidere, alios intempestiva senectute confici.

Huc respexit etiam Hesiodus poeta sapientissimus, cum dixit homines in malitia consenescere: *αἵψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγίγασονται.*

¹⁾ Kovácsóczinak ez ügyben írt röpirata: Dialogus de administratione Transylvaniae, Claudiopoli. 1584. 4. r. megvan a m.-vásárhelyi Teleki-könyvtárban.

²⁾ Et Possevinus et te Socolovius urgent, Promittis multa, nil Sigismunde facis. *Oldaljegyzet.*

³⁾ Moritur David Sigismundus amicus noster Albae Juliae peste 1586. *Oldaljegyzet.*

At corporis labores adeo non laedunt animum, ut etiam iuuent et recreent. Afferunt enim sanitatem toti corpori, quo recte constituto animum quoque recte habere necesse est. Hinc videmus homines venationibus, agriculturae et alijs exercitijs deditos habitu corporis florido ac vigente ad exactam usque aetatem plerumque pervenire, cum interim sapientiae studiosi e medio vitae cursu tollantur. Huc spectasse videntur etiam veteres poetae, qui fabulis suis cum vellent adumbrare vim et magnitudinem laboris et molestiae, non corporis sed animi dolore Niobem in saxum, Hecubam vero in canem conversam esse finxerunt. Certe tragoediae ipsae non tam corporis quam animorum tormenta nobis proponunt in exemplis illustrium personarum Orestis, Herculis, et aliorum. Taceo Priamum animi dolore potius quam corporis caede miserabilem, nisi forte quis tollerabilius esse dicat coram spectare patriam ultimo incendio deleri, imperium avitum dissipari, coniugem in captivitatem abduci, amicos, affines et cognatos ad caedem rapi, filios denique in conspectu suorum parentum trucidari, quam senem in aetate non solum decrepita, sed etiam tot modis misera spiritum inter ossa vix haerentem caeso corpore exhalare? Quid loquar de affectibus, qui tamquam de fonte ab animo in corpus manant? Quod mare tot fluctibus, quod coelum tot ventis agitur, iactatur, concutitur, quot humanus animus fluctuat affectibus; ex quibus magna ex parte tum morbi tum aliae calamitates animi ac corporis existunt. Certe autem nulla tormenta corporis conferri possunt vel cum unico invidiae affectu, de quo iam olim cecinit Juvenalis: Invidia Siculi non invenerunt Tyranni maius tormentum etc.

Jam vero conscientiae carnificinam quae aerumna, quis cruciatus, quae mors aequare potest? quae assidua domestica quae Furia est in sceleratorum mentibus, ut inquit Cicero, a quae eorum animi noctes diesque punguntur et exeduntur? Certe Philosophi plerique hanc animi pestem tam atrocem esse judicarunt, ut non alios Inferos esse crederent. Sed et Theologi nonnulli impiorum cruciatum in altera vita non tam in corpore quam in animo fore opinantur. Ex quibus omnibus apparet animi labores et dolores infinitis prope partibus majores, nocentiores et intolerabiliore esse corporis laboribus. Quod si vero jam corporis simul et animi sollicitudines ac aerumnae concurrant, ex homine faciunt meram calamitatem. Sed quorsum inquis Domine Magnifice, ista tam alto repetita et exaggerata principio? Huc vero, ut ostendam, me tot annorum laboribus et maximis infinitisque molestiis regendae juventutis, quas tum animo tum corpore capere me toto hoc quadriennio oportuit, ita esse lassatum et pene confectum, ut subsistere ad tot aerumnas in hoc vitae genere diutius plane non possim. Video enim vale-

tudinem meam paulatim debilitari frangique, ac maximarum aegritudinum causas in toto corpore colligi. Quorsum porro attinet intempestivis laboribus et vigiliis aetatis florem ante diem consummere, nec divinis nec humanis legibus eam nobis necessitatem imponentibus, ut majoribus quam vires ferant oneribus nos subjiciamus. An non longe utilius est, moderata industria, quam praestare possis, ecclesiae Dei longius servire, quam violento et immodico labore juventutis nervos ante diem elidere?

Auget rei difficultatem etiam illud, quod ad conjugium animum appuli ante duos ferme annos, de qua re constare arbitrator Magnificentiae tuae, nec ea res differi longius jam potest. Qui itaque fieri posset, ut recte et cum dignitate et Rectoris et mariti personam sustinerem, cum vel alterius officii ratio totum hominem requirat.

Ad haec, quod maximi momenti est, nugarum scholasticarum plane jam me taedet pigetque.

Nec enim eos authores proponere juventuti nostrae potes, quos velis et cupias, quorumque lectione delecteris, sed quorum animi auditorum capaces esse possint; unde saepe nihil aliud reportes praeter bis mille fastidia ac totidem nauseas, et cram-ben odiosissime repetitum, de qua et poeta dixit: Occidit miseros crambe repetita magistros.

His et aliis de causis prorsus abire hoc magistratu et lampadem alteri tradere, quod dicitur, constitui. Quorsum igitur te conferes, dices Magnifice Domine, ad quod genus vitae animum applicabis? Amavi ab ineunte pueritia sacras litteras, a quarum continua lectione me non tam voluntas mea, quam ratio occupatissimae hujus vitae his annis abduxerat. Profanis enim authoribus mundanaeque sapientiae studio dediti coelestem sapientiam negligere saepe in scholis cogimur, ac si quando sacros libellos in manum summimus, obiter percurrendo unam atque alteram pagellam, irritamus magis quam explemus animum rerum coelestium avidum, ut qui sitiens per intervalla guttulas aquarum faucibus instillat, accendit potius quam extingvit sitim.

Quare redire ad sacras litteras, fontes verae beatitudinis, consilium mihi est, ac unius atque alterius anni spatium totum me ponere in meditationibus rerum coelestium, repudiato paulisper omni publico officio, quo maioribus praesidiis instructus aliquando Deo utilius servire possim. Non enim leve scelus est imparatum accedere ad sacri operis administrationem; quod nimium heu nimium licenter fieri hoc nostro tempore a plerisque videmus. Adverte porro Domine Magnifice, quod fretus excellenti vestra pietate, heroicisque virtutibus, a Magnificentissimis Vestris sperare, immo petere atque adeo contendere audeam.

Consilium, ut vides, praeclarum est, quo decrevi omne meum studium, operam, curam, industriam in cognitione divinorum praeceptorum defigere; sed nervi deliberationis pulcherrimae nulli sunt, auxilium nusquam apparet. Voluntas egregia est, facultas nulla est. Proinde, nisi vos succurratis Domini Magnifici, actum erit de hoc meo proposito longe honestissimo. Quomodo, inquires, succurrendum est? Quomodo vero Domine Magnifice, nisi stipendio aliquo honesto et liberali in annuam meam sustentationem ordinato, una cum domo commoda, aut potius certo et durabili beneficio collato, (quod longe esset optatissimum), quo non solum studia mea juvari, sed etiam vitae ac familiae meae ratio constitui commode possit? Obstupuisti credo Domine Magnifice ad audaciam insolentis voti mei, et tecum cogitasti: quomodo huic otioso stipendia solventur? Non essem otiosus, vir sapientissime, pararem me ad futuros ecclesiae usus, perinde ac si in exterarum gentium Academiis versarer, nusquam discederem; quo beneficio me vobis prorsus obligaretis.

Opus habet ecclesia praesertim hoc tempore multis excubitoribus. Magnis sumtibus quaerendi erant, qui ad tuendam veritatem contra juratos Dei hostes operam suam in hoc regno profiterentur. Dolendum est adeo sorduisse pietatem nostris hominibus, ut juvandis ecclesiae rebus nulla certa subsidia constituerint ex reliquiis pontificiorum reddituum. Tot lucrones, tot ventres, tot Ganeones aluntur publicis opibus, ut turpissimum sit honestis et piis ingeniis nulla esse adiumenta relicta ad praeclares actiones, exercitationesque rerum coelestium.

O quam felix esset et beatum hoc regnum, si hanc suae felicitatis partem longe maximam vel non neglexisset, vel neglectam hactenus deinceps excoleret. Sed iam dudum video epistolam longius fluxisse, finem itaque faciam, si te prius Magnifice Domine quanto possum maximo studio rogavero, huic ut meo desiderio quantum potes prolixè et amanter faveas.

Hoc certe et artium optimarum cognitio, qua excellis, et pietatis studium, quo totus ardes, a te exigit, ut taceam generosae naturae tuae bonitatem, perpetuo bene merendi de hominibus litteratis studio celebratam; ut denique non dicam, nihil esse in rebus humanis pulchrius, nihil excellentius, nihil divinius, quam alios juvare et provehere. Deus est mortali juvare mortalem, inquit Plinius, et haec ad aeternam gloriam via. Sed iam desino. Vale feliciter Magnifice Domine, et si fieri potest, τοῦδε μοι ζήνηρον ἐξέδωκε.

Magnificentiae Vestrae

addictissimus

David Sigismundus Cassoviensis
R. S. (Rector Scholae.)

XI.

*Laskai János kolozsvári iskolaigazgató Kendi Sándornak. Kolozsvár. 1580.
martius 24.*

Magnifico Domino Alexandro Kendi Joannes Lascovius
S. P. D.

Etsi in dies nuncio potius Magnificae Dominationis Vestrae famaue redintegratae eiusdem valetudinis magis tenebar, quam quod vel brevi epistoliolo legendo Tuam Amplitudinem offendere cogitarem: tamen quoniam liberale est, cuius insignem erga te amorem animadverteris, eidem quoque plurimum velle et fidere et debere, non sum veritus saltem ad visendam et salutandam Magnificam Dominationem Vestram adolescentulum meum transmittere. Licet enim parum omnino de rebus extraneis adferatur ad nos, qui dies et noctes a reliqua hominum turba semoti in scholis delitescimus: nuper tamen studiose mihi de Vestra Magnificentia sciscitanti respondebatur, vim aegritudinis vestrae iterum invaluisse, quae nihilominus postea ferebatur Dei gratia mitigata plurimum fuisse. Quod si ita est, equidem habeo cuius causa etiam atque etiam gratuler; ut nempe singularem ex graviore affectione Vestrae Magnificae Dominationis capiebam dolorem, eamque molestiam quodammodo meam esse agnoscebam, cum praesertim in Vestra salute omnem felicitatem omnesque fortunas post Deum habeam constitutas; ita Hercle incolumitati eiusdem ut maxime me gratuler, etiam atque etiam par est. Tenues nempe per se et temporum iniuria plurimum afflictæ meae fortunæ in solius Vestrae Amplitudinis illustri gratia liberalique patrocinio optatam quietem sperare atque requirere possunt. Sin vero adhuc Tua Magnificentia eidem imbecillitati valetudinis est obnoxia, ex eius acerbitatis sensu, quam ex malis Vestrae Amplitudinis uberrime capio, venit mihi in mentem cogitare de communi humani generis sorte, inevitabilique fortuna, quæ usque adeo hoc praesertim saeculo suam vim exercere coepit, ut nullus hominum sexus, nulla fere aetas, nullusque locus, aut regio variorum malorum careat cumulo. At vero non solum ex sapientissimis hominum doctissimorum monumentis, verum etiam experientia et longo usu Vestra Magnificentia exploratum habet, vitam hominum non aliter florere, quam lilia agri, vel tam fluxam evanidamque esse, ut bullam imbrium. Qua in re quoniam eadem est prudentia, summaque intelligentia Vestrae Amplitudinis, non dubito quin ipsamet per se sic iudicet, in hac fragilitate sortis humanæ rectissime et florentissime vivere eum, qui bene de alijs merendo proximus esse Deo Optimo Maximo velit, quique et superstes et post cineres utilis rebus patriæ quam maximo usui

praesidioque sit. Id nimirum ille et princeps ingenij et doctrinae Plato, sapientissimique homines literis suis memoriae prodiderunt. Quare si divina voluntas aliquam partem communium generis humani malorum etiam Vestrae Magnificentiae gustandam praebuit, eam fortiter Christianaeque patientiae praesidio ferre oportet; sin vero pristinae saluti restituta est, eidem felicissimas in omni genere fortunas et tempora saluberrima maximeque durabilia in longos annos a Deo immortalī precor. Ut autem hactenus benigniori vultu Magnificentia Vestra suum clientem est intuita, ita eundem ulteriori quoque suae gratiae ubertate attollere humo, et ex scholastico pulvere, quem iam quinquennium tolero, eximere atque elevare, prout Vestrae Amplitudini visum fuerit, ne gravetur. Nunc vero muusculum pauperis quidem et non ingrati clientis Vestra Magn. Dominatio a me benigna facie accipiat, et saluberrima aqua vitae pro confortatione stomachi, si libuerit, utatur mane ieiuno stomacho, vel circa prandium post ovīs sordibilis esum, semel atque iterum ex cocleari hauriendo, aut vero parum infundendo in Malvaticum vel aliud genus vini. Vestra Magnifica Dominatio felicissime valeat. Claudiopoli Anno 1580. 24-a Martij.

Vestrae Amplitudinis

addictissimus cliens
Joannes Laskovius
Rector Scholae.

XII.

Laskai János Kendi Sándornak. Kelet nélkül (1580. mart. 24. után.)

Magnifico Domino Alexandro Kendi Joannes Lascovius
S. P. D.

Immortales Magnificentiae Vestrae ago gratias Patrone colendissime, quod veteris sui erga me favoris memoriam novo argumento tutelae et patrocini liberalissimi voluerit superioribus diebus ad perpetuum meae gratitudinis testificationem reddere confirmatorem. Etsi nullo tempore Vestram Magnificam Dominationem a literatis ad virtutemque natis hominibus abhoruisse certo tenco: tamen cum etiam in gravi lecto et aegrotatione sua Vestra Dominatio non gravatim me meumque adolescentem benigne admittere atque exaudire dignata sit, tantam Hercle ab Amplitudine Vestra magnanimitatem, singularemque eiusdem lenitatem, agnosco, quantum mea quidem mediocritas admirari, satis vero gratiarum pro ea reponere nequaquam potest. Utriusque enim, hoc est faustae et asperioris, fortunae temporibus ubertatem gratiae Vestrae in me redundasse, ex hoc evidentissimo argumento plurimum perspicio, cuius magnitudo tantum

apud me valet, ut iam non dubitem in eandem benignitatem Vestrae Magnificae Dominationis omnes meas fortunas omniaque mea praesidia summa cum fiducia reponere. Quapropter non meae dubitationi aut haesitationi de Vestrae Magnificentiae erga me studio, sed potius fiduciae singulari velim tribuatur, quod non expectato nuncio Vestrae Amplitudinis eandem requirere non sim cunctatus. Cognovi enim valetudini pristinae Vestram Amplitudinem in dies melius meliusque restitui; et alias ea nobis tempora sunt proposita, quorum occasionem, accedente consilio et autoritate Vestrae Magnificae Dominationis, obvijs (ut aiunt) ulnis amplecti oporteat. Primum itaque oro atque obsecro Vestram Magnificam Amplitudinem, ut heroica nobilissimae egregiaeque mentis suae facilitate et nutu ne gravetur intueri in sui clientis animum, ex cuius singulari studio licet pauperrimus, tamen piaie gratitudini consecratus, suum famulum, adiuncto N. pastore domestico nostrae fidei, in conspectum Vestrae Magn. Dominationis exiguis cum munusculis ausus est mittere. Deinde vero si gravioribus curis aliquid otij Vestrae Dominationi suppetiuerit, faciat copiam sui appellandi, coramque salutandi, ne longioris epistolae lectio Vestrae Magnificae Dominationi ullam gravedinem in cognoscendis votis et supplicatione mea afferat. Eandem Dominationem Magnificam Vestram felicissime valere opto.¹⁾

XIII.

Báthori István lengyel király Squarcialupus Marcellnek, az erdélyi fejedelem orvosának. Nepolomicz, 1583. febr. 3.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lytvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque Dominus, nec non Transylvaniae Princeps.

Excellens vir, fidelis nobis dilecte. Exhibita sunt nobis fidelitatis tuae quaedam scripta, ex quibus intelligimus fidelitatis tuae studium et industriam. At quia cum hoc nomine, tum vero etiam, quod Illustrissimo Principi nepoti nostro charissimo operam suam diligenter navet, fidelitas tua nobis est per Consiliarios nostros commendata: ideo fidelitati tuae vetus stipendium centum florenis augendum existimavimus, ita ut in posterum quin-

¹⁾ Perit bonus iste Laskovius in conflictu ad Cibinium superante nostros crudelissimo tyranno Michaeli 1599. 28-a Octobris. Anno enim 1598. contulit se Sigismundus in Opuliam, mense Maio, rediit eodem anno in Septembri. Anno 1599. venit Cardinalis in Transylvaniam mense Martio, victus ac caesus eodem anno est sub exitum autumnii a Michaeli. Tunc perit meus Lascovius. (*Egykorú jegyzet.*)

gentos florenos singulis annis ex thesauro nostro Transylvanico perceptura sit; qua de re nos Consiliarijs nostris certa mandata dedimus. Speramus autem fidelitatem tuam in officio suo deinceps quoque nihil desiderari passuram; de nobis vicissim omnem clementiam sibi fidelitas tua pollicebitur, ac bene valebit. Datum in arce nostra regia Nepolomicensi, tertia die mensis Februarij Anno Domini 1583. Regni vero nostri septimo.

Stephanus Rex m. p.

Czím: Excellenti viro Marcello Squartialupo, Illustrissimi Principis Transylvaniae Medico, fideli nobis dilecto.

XIV.

Gyulai Pál Squarcialupus Marczell fejedelmi orvosnak. Abafája 1590. dec. 19.

Paulus Julianus Marcello Squartialupo S. P. D.

Litterae tuae heri mihi iter in Hungariam paranti domesticisque hybernorum operum rationes explicanti sunt redditae; quibus de causis brevius quam cuperem ad tuas humanissimas et elegantissimas litteras respondebo. Simul atque de tuo adventu cognovi, melius de salute Bornemissae nostri sperare coepi. Cuius in curationem eo tibi maior est opera danda, quod is temeritate quorundam imperitorum nomen medicorum usurpantium videtur in hoc discrimen se ipsum adduxisse; quod ego ita tamen illi vitio verto, ut aliquid etiam hominum ingenio et naturae tribuam, qui nonnunquam certo auxilio destituti ad umbras etiam confugere soleant; quod cum necessario accidit, arbitrari debemus, praestare tamen sero sapere quam nunquam. Id si noster quoque Bornemissa fecerit, tuisque tam praesentis quam absentis praeceptis obtemperaverit, non despero, quin is amissas diuturno morbo vires recuperet, etiam si tardius. Ut autem in alijs rebus, ita nec in curanda valetudine putandum est tarde id fieri, quod bene et cum ratione fieri solet. In tanta temporis brevitate, qua urgeor, perlegere minime potui totos tuos in Paracelsum eiusque sectatores commentarios. Retinui igitur apud me librum eo animo, ut, si per te licuerit, necum abducam, otiumque nactus in itinere diligentius evolvam. Ex paucis tamen capitibus veluti per transennam lectis agnovi, quod dici solet, leonem ex ungribus, ex eaque lectione magnam coepi voluptatem, capturus maiorem, si tu his commentariis liberaveris homines a stulta opinione colendi Paracelsum. Quamvis enim, ut ego arbitror, imbecilles solum animos hic error invaserit, sciamque a doctis et sanis hominibus omne nomen Paracelsisticum non tam odio haberi, quam vel contemni, vel derideri: tamen operae pretium est te

imbecillitate iudicij lapsis opem ferre, eosque a Tartaro Paracelsi eripere, quod Mercurius toties ab illo nominatus facere adhuc quidem aut noluit, aut odore sulphurico gravatus non potuit. Sed an tu Marcelle existimas stulte fecisse Paracelsum, quod tot monstrosis horrendisque vocabulis in aliamque significationem detortis volumina sua referserit; hinc, mihi crede, omnis illius apud imperitos est gloria, hinc apud stultos nominis celebritas. Nam si is voce et ratione ad exprimendas animi cogitationes, quemadmodum natura voluit, usus fuisset, cum sapientibusque virtutem orationis perspicuitatem esse dixisset, non obscuritati denique scientiam omnem ex notioribus nominibus, verbis et enunciationibus gigni solere asseruisset, animadvertibat futurum esse, ut tota doctrinae tam ineptae vanitas repente evanesceret. Nam quis credat eum a vobis medicis intelligi voluisse rationem et vim medicinae suae, qui eius vocabula nec explicavit, nec in recepta a caeteris mortalibus significatione usurpavit? Dent igitur ij se se curandos Paracelsisticis, qui verbis incognitis, re incognita, pharmacisque incognitis se se curari sperant. Ego quidem cupio, ne medicina egeam, si eguero, a vobis auxilium implorabo, qui non a spiritibus tartaricis, ut Paracelsus, sed ab Apolline, Aesculapio, Hipocrate, Galeno, et horum similibus accepta medicina aegrotanti generi humano succurrere soletis. Bene vale, et tantam apud Bornemissam moram trahe, quantam illius morbus postulat. Erit id et nobis omnibus gratum et officio amicitiaeque tuae dignum. Datum Abafaja die 19. Decembris 1590.

XV.

Jordanus János (?) Berzevici Mártonhoz. Bécsből, kelet nélkül. (1575.)

Joannes ¹⁾ Jordanus Berzevicio suo S. P. D.

Ambiguum quod ante dedistis responsum effecit, ut denuo ad vos remitteretur Levinus. Cum causa tibi sit notissima, unice a te peto, si quid hac in parte potes, tuam nobis loces operam. Mittit tibi horologium me authore, cum id tibi fore gratum existimarem, praestantius quid donaturus, si gratius Tibi fore affirmassem. Indignum vestra affinitate non censuerim, et nisi quid aliud impediât, nihil video quod remorari possit, Tu tamen in re, quod aiunt, praesente certius omnia perpendes. Verbosior sum quam debebam, ac si causae diffiderem, vel tuam in dubium vocarem diligentiam. Nosti amorem sollicito refertum timore. Ut ille nulla alia quam patruî (qui fati functus nuper est) hortatione ambire coepit, ita revera ausim affirmare, solam pudicitiam, familiam honestam, et Pannonicarum foeminarum integritatem

¹⁾ Gyanítom, hogy itt a másolatban a Joannes név hibásan áll a helyes Thomas helyett.

illi auctores fuisse, ut generosam amaret virginem, quae sane priores procos nescit cur huic ante tulerit. At recte scribis *ἐν θεῶν γούνασι κειναί*. Nos tamen nobismet deesse minimi oportuit. De meis rebus nescio quid toties Te obtundo. Amicos sic soleo beare, nihil tamen illorum quoque causa non fecerim. Transegistine cum Mercatore. Forte argentum Levino commodè crederetur, vel si id tutius iudicaris, malo a Tirnauiensibus accipere. Nullam occasionem negligas. Terremur quoque Turcicis rumoribus; cura amorque liberorum solícite instigant. Trium sum liberorum parens, et uxoris quartum partum intra mensem exspecto; eos privari bonis avitis non esset aequum. Si quid humanitas mihi eveniret, quid spei illis reliquum foret, quibus ne quidem Transylvania de nomine est nota. Alias quoque memineram cingulorum argento obductorum ornamenta muliebria, e quibus extorqueas quae in meam partem cesserint, et huc cum curru vehantur, Levino tradite perferenda. Vetustas nescio illa quid gratiae habet, et patrius ornatus simplex coniugi meae esset gratius. An acceperis historiam Bohemicam, nondum scio ¹⁾; si domi fuisssem, constitueram opusculum ad te mittere theologicum, sed rejicietur in aliud tempus. Nova nulla sunt, nisi quae vobis iam nota sunt, Rudolphum et Bohemiae et Romanorum Regem destinatum et inauguratum.²⁾

Tu vero mi Martine vale, et splendor aulicus tuus ne tedium veterum amicorum tibi inducat caveto. Viennae etc.

Czím: Splendido auratae militiae Equiti Domino Martino de Berzevicze, Illustrissimi Vaivodae Transylvaniae Consiliario et Secretario, Amico fratris loco charissimo.

XVI.

Thári Pál Balsáratí Vítus János orvosnak. Debreczen. 1568. jul. 22.

Excellentissimo viro Domino Joanni Vito Balsaratio, Doctori M. felicissimo, Domino suo observandissimo S. D.

Quae tuo nomine debuit noster Agricola bona fide mihi retulit. Nec mora, facta collatione cum Domino Sándor, missae sunt litterae. Nunc sumus in expectatione relationis; ubi eam accepero, non longe post (ut spero) viva voce tibi referam: sed danda est opera, ut quod scribitur fiat, iuxta illud: quod scripsi, scripsi. Vale veteris clientis memor. Ex Debreczen 22. Julij 1568
P. Thurius.

¹⁾ II. Rudolf 1575-ben koronáztatott cseh királylyá és római királylyá s így e levél kelte kétségtelenül 1575.

²⁾ A kolozsvári születésű Jordanus Tamás brünni orvos 1575. Baselben adta ki Dubravius Historia Bohemicáját. — A fõntebbi sorokból kitetszik, hogy neje is erdélyi birtokos nemes családból való volt.

D. Georgius Czegledius Te plurima salute impertit. Idem facit D. Petrus Carolius synergus eius.

XVII.

Gr. Salm Gyula az Erdélybe induló Brutus Mihály történetiről Báthori István országbíró szíveségébe ajánlja. Galgóc, 1591. dec. 21.

Spectabilis et Magnifice Domine, Amice et affinis observandissime. Salutem et servitiorum meorum commendationem.

Joanne Michaelae Bruto, Caesaris historico, viro clarissimo, a multis iam annis perfamiliariter utor, eumque propter insignem eruditionem et sapientiam, quo nomine etiam magnis Principibus acceptus est, et plurimi semper feci, et mirifice dilexi. Qui cum isthac in Transylvaniam sit profecturus ¹⁾, putavi eum Spectabili et Magnificae Dominationi Vestrae diligenter commendare oportere. Itaque ab eadem vehementer peto, ut Brutum quantis potest officiis, potest autem et multis et magnis, cum ad ipsam venerit, prosequatur. Quod ut mihi gratum atque iucundum futurum est, ita vicissim ut a me, si qua in re Spectabili et Magnificae Dominationi Vestrae gratificari potuero, compensetur, omnem operam adhibebo. Vale. Galgócij 21-a Decembris Anno 1591.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

affinis et servitor

Julius Comes a Salmis et Neub.

Cím : Spectabili ac Magnifico Domino Stephano de Báthor, Judici Curiae Regiae, ac Comiti Comitatus Simigiensis, Szathmariensis et de Szaboltz, ac Consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis etc. Domino affini et amico mihi observandissimo.

Közli : SZABÓ KÁROLY.

¹⁾ Toldy Ferencz Brutus általa kiadott Magyar historiája bevezetésében kimutatja, hogy Brutus 1591. dec. 16-dikán indult Pozsonyból utolsó erdélyi útjára. *Monum. Hung. Hist. II. oszt. Irók. XVI. köt. LXII. l.* E levélből látjuk, hogy öt nap múlva, decz. 21-én, Galgócra pártfogójánál gr. Salm Gyulánál időzött.

A BÁNYA- ÉS VASIPAR TÖRTÉNETE DOBSINÁN.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

Okmányok.

1.

Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus quam futuris noticiam praesentium habituris. Conuentus Ecclesiae Monasterij Beati Johannis Baptiste de Jazow Salutem in omnium salutis largitore super facto quarundam vrburarum ferri fodinarum, in monte inter fluuios dobsijnapathaka et Gjevlnewzyze existen habitatum nec non quarundam Gasarum seu domorum que uulgariter hamor dicuntur in eodem fluuio Gewlnecz situarum et existentium excepto solum monte Czemberk vocato inter dictos fluuios existene fieri et oriri possunt . . . Anno dom. Millesimo Quadringentesimo octauo.

(Ulászló királynak 1507-ben kelt Verbőczy István, Ellyevölgyi és másoknak szóló kiküldetési leveléből.)

2.

Comes Ladislaus de palocz Judex curie Serenissimi principis domini Mathie dei gracia Regis Hungarie Dalmacie Croac. etc. Nobilibus viris Comiti et vicecomiti et Iudicibus nobilium Comitatus Gemberiensis debitam reverenciam cum honore. Dicitur nobis quomodo circa festum nativitatis domini proxime praeteritum Magnificus Georgius Bebek de pelsewcz et paulus filius Emerici wajwode de Wamos . . . Mathie Huszt in opido Elsva comoranti Brewer Judicis possessionis Alsosajjo et Simonis filii Eiusdem . . . homines et Jobagiones . . . in possessione Dobsijna commoranti super fodinis cupri eorundem exponencium (tudniüllik: dominae Elene relicte condam andreaede Chytuek nec non ladislai Johannis detrici Nicolai pauli et Michaelis filiorum eiusdem) intra veras metas dicte possessionis ipsorum dobsijna in Comitatu Gömöriensi existente laborantes diuersis

minis tribulationibusque et oppressionibus sepe sepius captiuare et captos in uinculis conseruandos quendam locum cusionis ferri Gyvrghsteller hamora vocati in fluuio Gelnecz similiter intra veras metas sepedicte possessionis dobsijna in Jam dicto Comitatu Gömörien adjacentis habitum . . . preter omnem uiam Juris occupassent Datum Bude feria quinta proxima ante festum Beate Margarete virginis Anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto . . .

(Drencheni Miklós gömöri alispánnak Palóczi Lászlóhoz küldött jelentéséből 1466.)

3.

Mathias dei gracia Rex Hungarie Bohemie etc. Fidelibus nostris capitulo ecclesie Agriensis salutem et gratiam. Noueritis dicti possessionis dobsijna ibidem fodinas cupri ipsius actoris (tudniillik: Joannis de Chethnek) quas nunc circumspecti andresmal civis de Jglo et Nikel Czernerman in eadem dobsijna commorantes ex annuencia dicti actoris colerent et laborarent pro se indebite et preter omnem uiam Juris occupari fecisset (t. i. Georgius Bebek de pelsewcz) occupatasque teneret etiam de praesenti In quibus eidem actori quingentorum florenorum auri dampna intulisset. . . . Datum Bude predicto tertio die Quinti decimi diei prenotati Anno domini Millesimo quadringentesimo Septuagesimo quinto.

(Mátyás királynak 1475-ben kelt kiküldő levele az egri káptalanhoz.)

4.

. . . Serenissimo principi domino Mathie dei Gracia Regi Hungarie Bohemie etc. domino dno ipsorum Graciosissimo. Capitulum Ecclesie Budensis orationum suffragia devotarum nostra Nouerit Serenitas nos literas Magistro Michael de Mikla homine vestro Regio de curia vestra Regia per nos Magistrum Laurencium de Themeswar socium . . . duximus destinandum Tandem iidem exinde ad nos reversi nobis conformiter retulerunt Quod ipsi vigesimo die festi Beatj Jakobi apostoli proxima preteriti ad facies dicte possessionis consequenterque Montium inter dictos fluuios dobsijna pathaka et Gewlneczwise adjacentium ac fodinarum cupri contenciosarum accedendi exiissent ad quendam montem a plaga aquilonalj dicte possessionis dobsijna inter dictos fluuios dobsijna pathaka et Gewlneczwise adjacentis in quo varie alie monticulorum elevaciones et ferri fodine tam in sumptitate quam in latere copiose extitissent quem quidem montem ipse procurator (tudniillik: Demeetrius literatus de kozar) ejusdem domini comitis (t. i. Emerici de

Zapolya) Montem Czemberk appellasset, vnde . . . ad plagam occidentalem in decliuitate eiusdem montis quasi per spacium quarte partis vnus Miliaris procedendo in extremitate eiusdem montis peruenissent ad pretactas fodinas cupri contenciosas in quodam planicie infra sumpmitatem Montium similiter inter dictos fluuios dobsjnapathaka et Gwlneczwise adjacencium existentium quas ipse procurator eiusdem domini Comitis similiter ad predictum montem quem videlicet ipse Montem Czemberk appellasset pertinere et monte in eodem existere asseruisset, Demum altero die . . . uenissent ad alium Montem similiter in plaga aquilonalij pretacte possessionis dobsjua consimiliter inter dictos fluuios . . . adjacentem quem procurator ¹⁾ annotati Johannis de Chethnek Montem Czemberk et nullum alium montem inibj illo nomine appellari allegasset in cuius Latere varie fodine antiquitus culte apperuissent fodinas tamen cupri pretactas pro ut ipsi visu considerare et a cultoribus fodinarum ipsarum et Magistris Gazarum vulgo hamor dictarum intelligere potuissent non in monte Czemberk sed intra metas annotate possessionis dobsijna existere fide conspexissent propter moncium saxosam tortuositatem et viarum difficultatem reambulare non valuissent fodinas . . . in longitudine et ex latitudine ad vnum milliare extendere existimassent Datum decimo die Reuisionis Reambulacionis et estimacionis antedictorum anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. . . .

(Ulászló királynak 1507-ben kelt kiküldő leveléből.)

5.

Piltz Gáspár 1584-ig dobsinai lelkésznek 1585-ben írt és Klesch Dániel által Wittenbergában 1671-ben Haken János nyomdájából kiadott művéből:

§. 1. Oppidum Topsischa situm est. . . tribus plus minus milliaribus ab ipso Carpatho versus meridiem disiuncto, nobilioris ferri, chalybis scilicet fodinis et officinis non incelebre . . .

§. 2. . . . immissis plagiariis, qui operarios metallicos, lignatores, carbonarios abducerent, in eas oppidum coniecit angustias ut minis crebris ad tributum Turcis pendendum ad egerint.

6.

A kishonti (gömöri, murányi) ág. ev. esperesség (fraternitás) jegyzőkönyvéből. (Protocollom Rimanovianum.)

¹⁾ T. i. paulus de pelen.

a) A dobsinai ev. egyház jövedelmeinek 1622-ben Peczelius Zsigmond által eszközölt összeírásából:

ASSIGNATIO UNIVERSORUM, PAROCHIAE, DOPSCHESENSIS, PROVENTUUM, PER ME, SIGISMUNDUM PEZELIUM NISSENUM Silesium, Senem Septuagenarium, indegneq agentem ejusdem Ecclesiae 36 annis Pastorem, in usum meorum successorum reposita.

PROVENTUS PAROCHIAE
DOPSCHESENSIS.

1 De decimis

— — — — —
— — — — —

11 De accidentijs.

— — — — Illorum accidentium omnium Calybs est optimum: singulis enim septimanis unum tamen calybeum ex quolibet malleo Calybeo, si vel uno vel altero duntaxat die laboraverint, pondere $\frac{1}{16}$ Centenarij dare fabri obliguntur, hac ratione, ut Pastor Ecclesia illis pro labore aut fatigijs mittat in duabus septimanis pintam Cerevisiae.

Additio notatu digna.

Si contigerit, ut duae vel tres in uno malleo constructae fuerint officinae, tunc ex qualibet detur tamen Calybeum Pastori juxta antiquorum Regulam germanicam :

Wan man mehr als für einem fewer schmiedett, in einem hammer, so gebieret von einem Jedem fewer dem Pfarherr ein Riegel Stoll.

Factum est circa annum Christi 1612. quod Polonus quidam Nicolaus nomine coluerit duos malleos; in uno (ut in copia Calybem cudere potuisset) secundam struxit officinam, et non nisi unum duntaxat ut antea mihi exhibere voluit lamem. Ego vero non contentus cum ipso coram Jure litigans jus optinui, vivis et fide dignis Testibus quorum nomina (piae memoriae) fuerint Tins Paul, Christof Schosz, quibus se sponte adjunxit Leonhardus Andreae, qui fassus est in patris sui Malleo fuisse Anno Christi 1560. vel circiter tres officinas, et ex eodem Pastori cessisse singulis septimanis tria lamina: insuper apperuit, cum supra nominatis fabris senio confectis, adhuc tum temporis fuisse quinque malleos, et in tribus eorum singulis, duas officinas, inde factum est, Ecclesiae Pastorem una quaque septimana ex sex malleis undecim lamina calybea accepisse. Hanc assignaveram additionem, ne successoribus meis, si ipsorum temporibus plures erigerentur officinae in uno malleo, de hoc accidente aliquid defalcari pos-

set, sicuti plurimi exoptavissent, me lites movente cum supra dicto Polono.

— — — — —
— — — — —

Deo triuno sit laus et gloria Amen Anno 1622.

(Pagina : 309 — 310.)

7.

A dobs. ág. evang. egyház 1637-ben eszközölt megvizsgálásának jegyzőkönyvéből:

DOBSCHENSIS Eccla in visitatione visa Ao 1637. die 9. Febr. clarissimo viro Michaelae Lachano — sarco pastore patri-
cio existente, almae Fraternittis consen. dignisso. Judice vero
Simeone Vasserbauchio ; Aedituo Michaelae Wojtko, in qua actio-
nes transactae et causae oblatae discussae hoc ordine et modo :

— — — — —
— — — — —

3. De Ecclesiasticis redditibus inquisitioni factae, Consig-
natione Agror. et Prator. nec non Officinar. Metallicar. Proven-
tum specificator Series est exhibita uti sequitur.

— — — — —
— — — — —

4. Alia accidentia templi Dopschen. Von jedem Eisen
Hammer kombt Järlich zur Kirchen — 2 fl. Jezund sind 7 —
Hammer facit 14 fl.

It. Ein Eysen Hammer auff Ander benachbarten Hattert,
so von der Dobscher Hattert Eisen Stein führet, gibt 1 fl. iezt
seindt solche Hämmer Dreÿe — facit 3 fl.

NB. Item Auss einen ieden Stahlhammer kombt zur Kir-
chen von einen ieden Centner Stahl ein heller.

— — — — —
— — — — —

It. Es seind auch Spatbergwerk zur Kirchen gehörig, wer der-
selben gebrauch will ist schuldig zur Kirchen das gebür zu erlegn.

— — — — —
— — — — —

b) Rectoris scholae salarium.

— — — — —
— — — — —

2. Ex officinis ferreis singulis septim. Unam ferri por-
tionem.

ex Chalÿbeis conflatorÿs, Mass vocatis 50 d. quotiescunq
agitat, et materia cruda Chalÿbis conflatur.

— — — — —
— — — — —

(Pag. 731 et 733.)

8.

g) Testamentum Mariassinum.

In nomine Sanctae et Indiuiduae Trinitatis Amen. Dobschinán negyven öt helyes jobbágy volt az török rablása előtt, kiknek némelyike és nagyobb része esztendeig tiz-tiz pénzt ad, egynehánya tizenkét két pénzt, egy nehánya nyolczad fél pénzt, némelyik csak ötöt, még most is vagyon pusztá mint egy nyolczig.

Ugyan Dobschinán egy malom, attúl adnak az árváim részére hat forintot.

Tiness Pálnak vagyon egy massája, attúl jön esztendeig négy forint.

Peress Hanesznak vagyon aczél hámora, kitül fizetnek négy forintot.

Az Szőcs aczélhámorátúl jön négy forint.

Blesz Csiskó vashámorától az fele adó esztendőnként ez részre hat forint huszonöt pénz.

Jeszel Stephan vashámorától fele adó esztendőnként 12 forint 52 pénz.

Dániel vashámorátúl esztendőnként fizetnek fele adót 6 forintot 25 pénzt.

Jeszel Michel vashámorátúl fizetnek fél adót hat forintot 25 pénzt.

A mely hámort Grosz Mikel bírt, attúl fele adó járna 12 forint 50 pénz. Irattattam Csepán falusi házamban 28. Januarij Anno 1592. Georg Csimani Ord. V. Comes mp. (L. S.) Christophor Soldos de Kunig mp. (L. S.) Andreas Tőke de csépanfalva mp. (L. S.) Andreas Karitenyi mp. (L. S.) Nicolaus Karitanyi mp. (L. S.) Korom György mp. (L. S.) Coram nobis Sigismundo Keczer mp. (L. S.) Joannes Kendy Junior mp. (L. S.) Franciscus Mariassj mp. (L. S.) Nicolaus Monokj mp. (L. S.)

Collatum cum Originali per Legale Testimonium mp.

(A csetneki dominium által Dobsina városa ellen 1770-ben indított perre vonatkozó, a dobsinai levéltárban lévő perkönyvből.)

9.

A dobsinai városi tanács jegyzőkönyvéből.

Ezen jegyzőkönyv reánk maradt része czímlap nélküli folytatás, mely 1595-től kezdődik és jöllehet egyidejűleg »bányakönyv« (lásd alább) is volt, a bányászatra vonatkozó adatokban mégis igen gazdag. Így pl.

a) 1632. pünkösöd kedden »vagyis Juni 6-án« az érdemes, igen bölcs és körültekintő bíró elé lépett Uliana Benedek heje-

lentvén, hogy gölniczvölgyi hámorát összesen 650 frtért eladta Kreutzer Dánielnek, mely adásvétel az érdemes bíróság előtti áldomással lett megerősítve.

b) 1628. jan. 16-án megveszi Stempel György testvéreinek kohó-, hámor- és bányákbeli örökrészét.

c) 1629. február 23-án elismeri Franz Gergely, hogy gölniczbányai lakos ifj. Stark Jánosnak 56 mázsa aczéllal tartozik, kötelezvén hogy magát ezen aczél mennyiséget következő részletekben adja meg: nach dem Faschang vierzehnen Tag sol ich ihm geben Centner 12 vnd abermal nach 14 Centner 12 vnd so fort an bisz die Summa gezahlet wird, die letzte sol fallen auf den vierdten Sonntag nach Ostern. Ezen 56 mázsát maga fogja fuvaroztatni Rozsnyóig, és »jó kohó vasból legyen az aczél!«

d) 1629. oct. 23-án Stubner Illés adósa iglai lakos Kaiser Wenczelnek 326 frttal, ez okból eladja neki egész vasgyárát (seine ganze Handlung als Hamer sampt seinem ganzen zugehörung, die Masz sampt derselbigen zugehörungen, sampt allen Spattbergen so er in händen gehabt hat. Enderberg, Schoszberg, Stubners Matz Berg.) A (szóbeli) adásvétel jegyzőkönyvbe (in das Stadtbuch) iratik és arról vevő városi pecsét alatt kivonatot kap.

e) 1629. oct. 8-án. Stempel György 100 mázsa aczéllal adósa iglói Kaiser Wenczelnek, mely okból eladja neki egész vasgyárát (als Hamer sampt seinen Zugehörungen, die Masz sampt derselbigen zugehörungen, alle Spattbergen so er in Händen gehabt hat.)

f) 1640. dec. 18-án eladja Franz Gergely vasgyárát 600 ft és 18 mázsa aczél vételárárt Szontagh Lajosnak (mass vnd hamer, mit aller zugehörung mit allen seinen Bärgeu.)

g) 1641. jan. 5-én Franz Gergely (»Tököly Zsigmond jobbágya!«) osztályos testvérével Franz Jánossal (»szent-királyi Andrassy Mathiae Unterthan!«) egyességre lép, kötelezvén magát ezen testvéreinek, az átvett kohó- és aczélhámorbeli illetőség fejében, 130 frtot és 3 mázsa aczélt megadni; ha ezen egyezséget felbontaná, 200 frtot fizet büntetésül, mely összeg egészben testvére ügyvédét, Gömörvármegye táblabíráját szent-királyi Andrassy Mátyást és nejét szül. Monoki Annát fogja illetni.

h) 1656. febr. 14-én végleges elintézészt nyer a Janosik András által Lux Kristóf és Szontagh János »Hübelchen« nevű bányatelkében üzőtt dúló művelésből támadt viszály.

Janosik András ugyanis 1654-ben Lux Kristóf bányatelkébe hatolt; utóbbi azért panaszt emelt a bíróság előtt, mire a bányatörvény értelmében (nach Berggerechtigkeit) két esküdt néhány hitelt érdemlő személylyel a helyszíniére küldetett, kik hazaérkezve, a tanácsnak a panasz alapos voltáról jelentést tettek.

Erre Janosik András kénytelen volt Lux Kristóffal kiegyezni, és öt 7 láda (szekér, Hüle) vaskövel kárpótolni. Mindkét fél egy-egy forintért bort vett, mely a bánya járásban résztvevő személyek segítségével költetett el.

Janosik András azonban 1655-ben ezen egyezés daczára ismét Lux Kristóf bányatelkében dolgozott. A dolog ismét bíróság elé került, a bánya mester az esküdtel és néhány hitelt érdemlő emberrel ismét a helyszínére küldetett és miután ezek a panaszt ismét alaposnak találták: Janosik András bilincsekben — — — lakolt.

A szigorú büntetés az erőszakoskodó Janosik Andrást felbőszítette, ki aztán földes urához »szaladt«, a bírót még azzal is — hamisan — vádolván: hogy az ő — Janosik András — bányatelkéből 4 ölet elvett és Szontagh Jánosnak által adatott. Erre a földesurak 1656. febr. 14-ik napjára határidőt tűztek, mely határnapon a helyszínén megjelent kastélybírák (Török István, Pirnig Jakab, Brujnik Dániel és Szűcs Menyhért) rendes ítélőszéket tartottak, a dolgot kinyomozták és a vád alaptalan voltáról meggyőződven, következő ítéletet hoztak: Janosik András az 1654. 1655. 1656-ban volt városi bírákat a kastélybírák előtt nyilvánosan megkövetni (mit Handt vndt Mundt abbitten) köteles, ha pedig még egyszer Lux Kristóf bányatelkébe lábát tenni, abból egy követ kiszedni vagy az ekkép elintézett ügyet felelevíteni merészelné, 24 fírtot fizet büntetésül, melynek fele a földesuraságot, másik fele a városi bírót fogja illetni.

i) 1660. nov. 25-én végrendeletet alkot Lux Kristóf, mely szerint két hámorát, a hámor helyet (in der Gölnitz, welche vor dessen Pakkesz Hannesens gewesen), a fűrészt, a legfelsőbb Szontagh-féle hámort (beim Stohlhämern) és a »Hübelchen« és más bányákat András és Pál nevű két fiának hagyományozza.

k) 1678. jan. 4-én eladja Janosik János 400 fírt vételárért hámorát (oberhalb Topschau und allen Eisenhämern liegend) Stempel Andrásnak.

l) 1689. april 4-én 68 fírt vételáron következő bányákat vesz Szontagh Tóbiás Stempel Andrástól: Erstlich bey der grossen Zech gegen der gilnitz oberhalb Milleters Hamer 2 felder eines obwendig der Zech das andre vnterhalb der Zech 1 feldt. It. auff dem Langenberg gegen der gilnitz 5 Felder vnterhalb Valtens Megess Flecken oberhalb den brunn. Nochmahl auff dem Langenberg Neben Dangel Stempels gegen Elias Antony sein Hamer 4 Felder Item auch neben des Dangel Stempel vnterhalb auch ein Feldt mit Hl. Andreas Lux auch ein Feld mit einander.

m) 1698-ban rétnék használandó területet kér Novák András »oben im Grund wo man auf die Wiesen Kombt beim Schlackhaufen an dem Gelehn.«

n) 1718. oct. 17-én szerződésre lép Lány János Dobsina városával, mely szerint évi 12 tallérért krebseifeni vasgyárához közel fekvő városi erdőkben annyi szenet termelhet, mennyi a kohó-üzemhez szükséges.

10.

A dobsinai bányakönyvből.

Ezen jegyzőkönyvben találjuk a dobsinai bányabíróság határozatait, az általa kiadott kutatási engedélyeket, felkérvényeket és haladékokat, valamint az előtte kötött szerződéseket. Reánk azonban csak 1697-ben kezdett folytatása maradt, de tény, hogy régebben is vezettetett. (lásd fent 27.)

a) 1697-ben megjelenik Kaiser Illés bánya-polgár a bányabíróság előtt és két hámorához tartozó vasbányáit a bányakönyvbe iratja. Ezen bányák a következők:

»Anno 1659. Michäel Keyser, von Jöckel Hancko ein Berg gekauft im Bingarten obwetter der Ross-Pink.

Ao 1659. Michäel Keyser, ober den gekauften Berg ober der Ross-Pink Ein Feldauffgefordnert.

Item: Hat Michäel Keyser, im Bingarten, ober dem Seiffen empfangen zwey Felder.

Ao 1664. Michäel Keyser im Bingarten, unter Paul Sontag auf seinen Sohn Lorentz Keyser Ein Feld empfangen.

Ao 1666. Mich. Keyser im Bingarten, unter Iwanischens gekauft, auch auf sein Sohn Lorentz Keyser zwey Felder.

Anno 1670. Michael Keyser, im Bingarten, ober Tyllangen Netens auch ein gekaufter Berg.

A. 1671. Mich. Keyser, im Bingarten, neben Daniel Gömörer hat auch zwey Felder aufgefördert.

Item: Mich. Keyser im Bingarten bey'm Ilmen neben des Stempelischen Bergs zwey Felder: beneben auch eine überschar.

Item: Mich. Keyser im Bingarten unter der Rosspink untern Weg zwey Felder.

Item: Einen von Tyllangen Neten gekauft, im Bingarten, obwetter den Hollen weg, den man den Stollen nennt.

Ao 1656. Michael Keyser, auf der Scheib zwey Felder empfangen.

Item: Mich. Keyser, auff der Scheib, in diesem Jahr ein überschar aufgefördert, neben dem Schacht.

Item: Auff dieser überschar, sol Andreas Lux sein Feld und die gedachte Überschar zugleich ausgearbeitet werden.

Ao 1664. Hat Michäel Keyser empfangen neben Tobia Krausens zwey Felder. Nach diesem auch des Tobia Krausens gekauft 1 Feld.

Item: nach diesem Hat Elias Keyser von seinen Schwiegervater Andreas Stempel Ein Feld gekauft.

Item: Auff den Massörtern bey den grossen Birn-Baum zwey Felder.

Ao 1668. Mich. Keyser ein Berg auf den Redel empfangen, ist auch gemessen worden.

Ao 1669. Mich. Keyser, am Redel, vorwetter dem Flecken neben des Daniel Gömerers Ein Feld empfangen.

Ao 1672. Mich. Keyser, am Redel, auch neben des Daniel Gömerers, auf sich und auf seinen Sohn zwey Felder empfangen.

Ao 1669. Michäel Keyser am Redel, auf seinen Sohn Lorentz neben Daniel Gömerers Flecken Ein Feld empf.

Item. Lorentz Keyser auf den Altenberg vom Paul Czischko einen Berg gekauft, neben des Sonntags.

Item: Michäel Keyser, auffm Altenberg unterm weg Hinter der Birk ein Feld empfangen.

Item: Michäel Keyser auf dem Altenberg, unterm weg, neben Andreæ Luxens seinen Berg Ein Feld.

Ao 1672. Michäel Keyser, neben des Andreas Stempels und Jacob Remeniks in Haseln zwey Felder.

Item: Ein Feld mit Jacob Remenik mit einander.

Ao 1674. Michäel Keyser, in Haseln, bey Ertzfeldern, zwey Felder empfangen.

Ao 1666. Michael Keyser, auf der Gugel, neben des Jacob Klauszman zwey Felder.

A. 1675. Hat Mich. Keyser, auf der Gugel, wo man den reschen Weg am Hübelchen rauffer kommt 2 Felder empfangen.

Item: beneben diesem Einen gekauft.

Ao 1674. Hat Michäel Keyser, zween Berg aufgefördert und Einen beneben vom Girg Lelko gekauft.

Item: Hat auch Lorentz Keyser vom Andreas vom Andreas (sic) Wasserbauch auf der Gugel Ein Feld gekauft.

A. 1694. Hat Elias Keyser auf der Gugel, hinter Binders Flecken Ein Feld empfangen.

Ao 1669. Michäel Keyser, auf den Langenberg von Andreas Czapnitzij Einen gekauft, und beneben Einen aufgefördert.

Item: Auf den Langenberg Mich. Keyser, vorwetter dem brünnel von Daniel Gömerer gekauft zwey Felder.

Ao 1692. Auff den Beckenberg, wo der Weg auf die Land kommt, Ein Feld.

Item: auf den Beckenberg, obwendig Merten Czischkens Ein Feld.

Item: in Birken, neben Tobias Czischko Ein Feld.

Ao 1644. Gegen die Trencken unter Plohn Michels Jand Ein Feld.

Ao 1647. Unter Fabias Scheüer in Steinseüffen Ein Feld.

Ao. 1653. Auf Fabian Scheüer Ein Feld.

Ao 1668. Auf dem Beckenberg, neben Tobiä Czischko, obwendig der Birk zwey Felder.

* Ao 1669. Im Steinseüffen, obwetter Andreas Janoschik zwey Felder.
 Ao 1670. Im Steinseüffen, obvetter Merten Gygants Ein Feld.
 Ao 1673. Im grossen Wolffseüffen hinter Packes Land zwey Felder.

Ao 1675. Obweter Daniel Stempels land zwey Felder.«

aa) 1697-ben Lux András is bányakönyvbe iratja két hámo-
 rához tartozó következő vashányait, ú. m.:

»Wo der Weg in hintern Bingarten gehet, obwendig Elias Antoný seinen Schacht einen von Thomas Ivanisch, den andern, von Michäel Iwanisch zwey Felder.

Ein Feld in Bingarten, obwendig Gabriels Zech.

Ein Feld obwendig den Schützwenden auf der Scheib.

Ein Feld obwendig den Bingarten, beyn weg, diss seits der Scheib.

Ein Feld auff den Hübelchen, neben Elias Keyßers Schacht sammt der Überschar, mit Michäel Keyßer zusammen gestossen, mit einander zu arbeiten.

Ein Feld neben Gabriel Feld, die Ebent.

Ein Feld rauffwerts obern weg, zwey Felder unter Russnaks Schacht.

Ein Feld obwetter Daniel Abscheins.

Ein Feld von Iwanisch gekauft auf den Hübelchen.

Zwey Felder auf den Hübelchen, eines von Samuel Petschelý, das ander von Merten Czischko gekauft.«

b) 1697-ben Antony Illés is a bányakönyvbe iratja régen felkért réz- és vashányait, ú. m.:

»Auff den Beckenberg den Erbstollen sammt den Haupt-Schachten Zwey felder weiss Kupfer Ertz.

Auff der Silber-Zech zwey felder, den offenen Schacht zwey Felder weiss Kupffer Ertz.

Auff den Gelehn den Stollen und Schacht Kiss Bergwerck zwey Felder.

In Gödernetsch neben der Wiess auff Kupffer Ertz zwey felder empfangen.

In Nickels Hannes Grund, den Erbstollen sammt den Haupt-Schacht auff Kupffer-Ertz.

Auff der Gugel, obwendig Paltzers Flecken, zwey Felder auff Kupfferberg.

Jenthalben Krebsseüffen dreÿ Felder Cinnoberberg.

Oben auff der Gugel dreÿ Felder Eissenberg von Palko Puttradý, und —

— von Paul Sebka gekauft, beneben auch empfangen.

Jenthalben der Gugel, von Tobias Sonntag, mit Herrn Jakob Remenik zusammen gekauft Sechs Felder.

Dissseits den gedachten Bergen, mit Tobias und Steffen Stubner, dreÿ Felder empfangen Eissenberg.

Item : wo man von Hübelchen rauf kömt, rechter Hand beÿm weg, mit Munkas Micheln zweÿ Felder empf. Eissenberg.

Von Benedict Czischko Eissenberg gekauft, auff der Höh beneben Einen empfangen.

Item : gerade gegen den Abend beÿm weg, neben Elias Keÿsers, mit Steffen Stubner Ein Feld empfangen.

Im Binngarten, neben Gabriels Zech, Ein Feld Eissen-Berg, mit Steffen Stubner.

Item : Vorwetter den Stinckenden Brun, beÿm Kreützweg, Zweÿ Felder empfangen.

In obern Haseln, unterm Weg, von Mathias Pollak, Ein Feld Eissenberg gekauft, beneben von Peter Quitko einen halben Berg gekauft.

Untern Hübelchen, neben Paul Luxens, Ein alt Feld Eissenberg.

Zweÿ Felder auff den Beckenberg empfangen, neben Elia Keÿsers.«

c) 1700. sept. 27-én a schwarzenbergi és gapeli bányatársulat nevében újból felkéri és megerősítetteti id. Szontagh Gáspár a már régen felkért 16 bányamértéket. »Das Schurfzeuchen ist XVI.«

d) 1717. decz. 19-én felkér Antony Mihály és Koschik György egy bányamértéket »auf Eissen Stein in Hürntzgründel neben Michael Antonis berck gegen den graben.«

e) 1720. oct. 7-én felkér az illeték lefizetésével Szaler Márton József a város alatti rézolvasztó számára 10 szénhelyet (Stedten) »Hünttern Mass-Ertern, an den Hohen Grodt derselben Leütden und tehll nach Rauff.«

f) 1723. május 24-én bejelenti Petrovits Mihály, hogy a »Birkeln« dülő mélységében kölenre fog kutatni (dass er auf Stein Flachs in die Tiftt wird lassen Suchen auff den birckeln solches ist ihm Erlaubet worden, aber niemand zu Schaden.)

g) 1747. april 24-én felkéri Benigni Gáspár a több mint 100 évig elhagyott neuvegi »tesnyarka« nevű bányát (ober HE. Caspar Szontaghs seiner Kupfer Berg Werk gelegen.)

h) 1751. márt. 6-án következő bányáit haladékolja Szontagh Gáspár: zwei Stollen in Wolffsseüffen, welche unter die Ebene gehen, zwey Schächte in Kräbseüffen auf Ertz undt Zinober, Einen Neü vergewältigten undt zugleich aufgerichteten alten Stollen in Nikls Hannes grundt mit zugegebenen zunahmen Johannj Stolln. Diesse alle auf Hiesigten hattert, Micholover Schacht aber auf Wlachover Territorio gelegen.

i) 1752. sept. 20-án újból felkéri a mai Czemberget. Ezen ma is legjövedelmezőbb dobsinai kékeny-bányára vonatkozó felkérés így hangzik :

»Anno 1752. d. 20-ten Septembris Ist vor mir erschinen Unsser Mithbürger Johannes Beck im Nahmen seiner ubrigen Zemberger Mitgewercken undt Meldet derselbe, wie dass ge-

dachte Gewerckschaft an dem Besagten Zemberg Einen Alten Schacht gewältiget womit sie in Pure alte Zechen gekommen, und so viel erfahren, dass mit diesen Schacht sowohl alls auch mit Obern Stollen ein Zimliche Länge Verhauen seÿe, dass wan Sie auch Ihre Schürffe oder Felder Vermessen solten Sie schwerlichen ein gantz gebürg erreichen dürffen, daher auch Ihre Bissher angewendete Mühe Arbeit und Unkosten Vergebens angewendet worden wären, umb aber dieselben nicht gantz zu verlieren, Bitten dieselben Ihnen den Untern Stollen zu einen Erbstollen Nebst dehrer darzu gehörigen Gerechtigkeit und noch andern 9 Schürffe zu verleichen Wie ehedem auch, Am Heütigen Dato jetzt Besagten Jahres und Tages die in grundt, ober der Stadt, und Vnter dem sogenannten Geleen gelegene Zuschlag Grube, Vor sich und seine Mitgewercken mit denen darzu erforderlichen No 9 Schürffen auf dass Neue Muthet und auss Bittet. Worzu ihnen der liebe Gott Seinen reichen Seegen schencken undt Verleihen wolle gescheln Anno et Die ut supra.«

j) 1757. decz. 8-án következő bányáit haladékolja Dobsina városa: die 2 Stollen in den Gründel, auf der Silberzech 7/16 theil, auf den Gapel 3/8 theil.

k) 1772. april 2-án a dobsinai bányabíróság a hanyatlásnak indult rézbányászat emelése érdekében következő szabályzatot (bányarendet) állapít meg:

»Anno 1772. den 2-ten April ist bey hiesigen Kay. Königl. Topschauer Unter Berg Gericht in Ansehung fernerer Aufnahme derer Kupfer Berg Werke (da solche bis dato in einen ziemlichen Verfall gerathen, und mehrentheils mit Schaden bearbeitet worden) dem Gemeinen Wesen und K. K. hohen Aerario zur Beförderung, um alle diessfalls eingeschlichene Müssbräuche und Abusus ab zu schaffen folgende Verordnung von wegen derer Heuer und ihrer ordentlichen Ordnung gemäss festgesetzt worden. Und zwar

Dass alle unter hiesiger Berg Jurisdiction stehende Heuerschaft Montag des Mittags punct zwölf Uhr auf der Gruben sich einfinden, und alsbald nach verrichteten andächtigen Gebeth auch in die Grube einfahren, unterdessen aber die anderte Kühr das benöthigte Wesen besorgen und anschaffen sollen; so dass jede Schicht 6 Stunden lang dauern und gehalten werden soll, auch nicht ehenter aus der Grube ausfahren erlaubt, als bis die anderte Kühr dieselben ablesen wird, welches durch die gantze Woch hindurch bis Sonnabend Mittags wechsel Weise also gehalten und practiciret werden soll, dass die eine Kühr nach verrichteten 10 Schichten Sonnabend früh, die anderte des Mittags nach Hause abgehen und kommen kan. Folglichen sollen

über die Woche per ein jede Kühr zehen Schichten, sowohl Ruhe als Arbeit jede per 6 Stunden gerechnet gehalten worden. Bey welcher so ehrlich und redlich verrichteten Arbeit, soll der Wochen Lohn des geschwornen Huttmans Ufl 1 d. 98; derer Aeltesten Heüern Ufl 1 d. 79. Derer Lehr Heüern Ufl 1 d. 59 und derer Hundstösser nach proportion ihrer Arbeit aufgesetzt seyn, mit diesem Beding, dass wo jemand dieser Ordnung entweder überhaupt oder nur in einem Theile zu wider handeln sich unterfinge, derselbe soll toties quoties seines halben Wochen Lohnes verlustig, oder nach Beschaffenheit grösserer und mehrerer Versäumniß auch mit einer höherer Strafe geandet werden. Auf welches alles scharfe Aufsicht zu haben, bey jeder Gruben den geschworren Huttman obliegen wird. Für welche getreue Arbeit, wird die Gewerkschaft gehalten seyn, die Heuerschaft Monath vor Monath richtig aus zu zahlen, dochso, dass allezeit ein Monath besserer Richtigkeit wegen, successive ruckständig verbleiben soll.

Welchs sothaner Unserer Berg Gerichtlicher Verordnung eine Schwartzberger, Michlover- und Neuwegner Gewerkschaften, zum Behuf des Gemeinen Bestens auch alsogleich begetreten, dieselbe angenommen und vor Gut befunden haben.«

1) »Von Ihre Röm. Kay. Königl. Apost. Maytt allergnädigst angeordneten auch Kay. Königl. Schmöllnitzer ger Handlungen und Ober Hung. Berg Weesens Ober Berg Gericht! Hat man denen samentlichen Ober Hungarischen Berg Meistern hie mit an zu fügen: Es geruhete Eine Hoch Löbl. Kay. auch Kön. Hof Cammer in Müntz und Berg Weesen sub dto 3-ten et praes. 25-ten May a. c. auf diesseitige Vorstellung gnädig zu verordnen, und zur künftigen Benehmung in Betreff des dem Regali Montano alein zugehörigen und vorbehaltenen Quek Silber Baues den Verbescheid zu ertheilen, dass

1-mo Nach der sub dto 18-ten 8-bris Ao 1748. erlassenen allerhöchsten Endschliessung das dermahlen erzeugende Qvek silber a 36 kr das Pfund fernershin eingelösset und die Gewerken mit äuserste Schärfe, zu desselben Einlieferung sollen angehalten, die Ubertretter hingegen mit Confiscation des Qvek silbers, so sie anderwärtig zu verkaufen den Antrag gehabt bestraftet werden sollen. Dahingegen

2-do der Berg Zinobor in kein grosser Quantität bricht, auch keine Gefahr obwaltet, dass solcher ins Qveksilber werde reduciret werden, weilen solcher als Farb theurer verkaufft wird; so könne ihnen Gewerken der diesfällige freye Verkauf gegen jedes mahliger Anmeldung der Quantitaet bey dem Bergmeister, der es in das Prothocoll zu nehmen hat, verbleiben.

3-io Sollen jene verlegene Gruben in welchen vor zeiten

hauptsächlich Qveksilber gewonnen worden, ausfindig gemacht, und was für einige andere Metallen mit eingebrochen beschreiben so dann aber gleich pro aerario gemuthet und gefristet, solches bey denen Berg Meistern in die Prothocollen eingetragen und hierauf niemanden eine Verleihung gegeben, so dann falls ein jeder Casus specificus diesen Kays. Königl. Ober Berg Gericht erstattet werden.

4-to Müsse bey Befahrung der Gewerkschaftlichen Gruben jedesmahl auch auf dies Metall das Augenmerk genommen, und die Anzeüge ebenfalls an dieses Kays. Königl. Ober Berg Gericht gemacht werden, um so nach in der zeit die gehörige Maassregeln setzen zu können. Endlich aber

5-to Solle in allen Muthungen welche von nun an werden hinausgegeben werden, das Qveksilber ausdrücklich ausgenommen werden. Welches wir demnach zur künftigen Nachachtung, und genauesten Befolgung samentlichen Ober Hungarischen Königl. Unter Berg Gerichten an mit von Ober Berg Gerichtswegen zufertiget haben wyllen. Ans übrigens samt denenselben Göttlicher Obhut empfehlende. Geben Schmölnitz den 1-sten Junii 1776. Dero Röm. Kay. Königl. Apost. Maytt Cammer Her würcklicher Hof Commissions Rath, und Ober Hungarischen Berg Weesens Ober-Inspector Jos. v. Colloredo mp. Gottf. v. Deschau mp. Johann Georg Fröhlich mp.«

11.

A z 1683. évi bányá- és hámorrend.

»Wir Richter Berg Meister und Rath der Löblichen Berg-Stadt Topschau, in Ober-Hungarn in der Geömerischen Spannschafft liegend etc. Thun kund u. zu wissen allen und jeden, denen es daran gelegen, dass vor Unser Ehrbares Stadt-gericht, etliche Älteste Berg- u. Hammerleute, als H. Andreas Stempel, Michael Klein, Jacobus Klausman, und Blasius Hanko zu etlich unterschiedenen malen in Ehrerbietung vorgetreten sind, Unss die Ursach ihrer Ankunfft beýbringende: Wie dass Gott der Herr, Unsere Löbliche Berg-Stadt, nicht nur mit den Eÿsen-Handlungen nebst Göttlichen Berg-Seegen auffkommeu lasset; Sondern auch dieselbe mit Enheimischen Berg- und Hammer-Leuten von Tag zu Tag vermehret. Und weilen eine solche schöne Mänge der Jungen Berg- und Hammer-Arbeiter offtmals auss dem Geschürr schlägt, sich manchem Unfleiss und Nachlässigkeit begiebet, also, dass ihnen auch die Herrn Besteller selbstn solche Übermuth nicht stewren können, vielweniger ein anderer Handlungs-Arbeiter: Wäre demnach kein ander und besser Mittel, alss dass man das junge und freche Volck,

ja auch manchen Alten, durch gewisse gute Ordnung bändige und in feiner Zucht behalte. Derentwegen haben obgedachte Personen, im Nahmen der anderen Berg- und Eysenhandlungs-Arbeiter in tiffester Demuth und Gebür gebetlen und angehalten, ein Wohlweises Stadt-Gericht wolle ihnen eine Ehrbare Brüderschaft auff zu richten vergönnen, auch ihnen, eine Ordnung und Richtschnur fürschieben und schriftlich mittheilen, wornach ein jeglicher von den Ältesten an biss zum Jüngsten, sein Leben anstellen soll? Wann dann solch ihr Begehren auss zuvor darüber gehaltenen Rath, für recht und billich erachtet massen Unssbewust: dass der Geist Gottes durch den Mund dess Königl. Propheten Davids nicht nur eine leibliche oder Naturliche, Sondern vielmehr eine geschlossene Brüderschaft hochrühmet, sprechende: Siehe, wie fein und lieblich ist, wen Brüder einträchtig beÿ einander wohnen; ja dass durch feine und gute Ordnungen alle Lande, Städte und Leüte erhalten werden; in Ermangelung aber derer, gänztlich zu Grunde gehen müssen, ist so wohl auss der Heiligen, alss auss der Weltlichen Schrift zu ersehen. Haben derohalben Wir auss tragender Amptes Pflicht, oben erwehte Berg- und Hammer-Leüte in einem so löblichen Vorhaben nicht hindern, Sondern vielmehr befördern wollen. Ertheilen demnach oft erwehten Berg- und Hammer-Leüten Unserm Ampte nach völlige Krafft und Freÿheit, nicht allein eine Ehrbare Brüderschaft auffzurichten, einen Zunfft-Meister Jährlichen Zuerwehlen, sondern auch das Berg-Wappen Schlägel und Eÿsen in ihrer Brüderschaft, Zum Zeichen der Berg-Freÿheit, Zuführen, nicht anders, als wie es in Unserem Löbl. Berg-Stadt Topschau Anno 1326 auss milder Königlicher Gnaden, des damalig-durchleüchtigsten Hungarischen Königs Caroli erhalten, bekommen, und bisshero mehr als in die Vierthalbhundert Jahr gebraucht haben, und annoch gebrauchen. Beÿnebenst diesen, haben wir ihnen auch gewisse Ordnungen mit Consens u. Einwilligung der H. Besteller fürgeschrieben und geordnet, damit sich allesamt, die sich der Löbl. Brüderschaft einverleiben lassen, darinnen, nicht-anders, als in einem Spiegel beschauen, und dieses alles, was an ihnen greülich, abscheülich, Gott und den Menschen zu wieder scheinen wird, schön abwischen, und aller Tugend sich befeissigen sollen. Wollen auch ernstlich, dass solche vorgeschriebene Ordnungen, in allen Clausulen und Puncten den Verstand und Buchstaben nach, wie sie v. zeichnet sind unversehrt, unverruckt, und unverfälscht sollen bleiben, gehalten, und von einen jedweden Bruder der Brüderschaft recht practiciret werden. Die Spötter und verächter solcher Ordnungen, wird die Stadt-Obrigkeit abstraffen; die Übertreter aber derselben sollen ihr verbrechen beÿ der

Brüderschaft büßen. Der Inhalt vorgeschriebener Ordnung ist in folgender gestalt zu vernehmen:

Zum Ersten.

Alle diejenigen, so dess Zeitlichen u. Ewigen Seegens wollen habhaft werden, müssen ihnen vor allen dingen die Gottseeligkeit und rechte Gottes Furcht ernstlich lassen angelegen seyn; bevorauss, weilen dieselbe, ein sehr köstlich, herrlich u. nützlich Ding ist, wie sie auch der auserwählte Rüstzeig Gottes herrlichen rühmet und preiset, mit folgenden Worten: die Gottseeligkeit ist zu allen dingen nütze, und hat die Verheissung dieses, und des zukünftigen Lebens. Die Gottes Furcht wird auch nicht minder von dem Weisen Haus-Lehrer Sirach in seinem Buche gepriesen. Die Furcht des Herren, spricht er, ist der rechte Gottes Dienst; Wer den Herren fürchtet dem wirds wohl gehen in der letzten Noth und wenn er Trosts bedarff, wird er gesegnet seyn, Gott fürchten ist die Weisheit die da reich machet, und bringet alles guttes mit sich; Gottes furcht erfüllet das gantze Haus mit ihrem gaben und alle Gemach mit ihrem Schatz. Weil nun alle Wohlfart, so wohl der Berg-Herren, der Herren Gewerken oder Bestellern, bey Gold- Sylber- Kupffer-Eysen oder anderen Berg-Werken, und Handlungen; als auch ihrer Arbeiter, einzig und allein nur in dem Glück u. Göttlichen Seegen bestehet, bebühret es ihnen beiderseits höchsten Fleisz an zu wenden, solches Glück und Seegen von Gott zu erlangen: Im Fall sie es nicht überkommen, so ists mit allen ihren Bestellen und Arbeiten gantz umbsonst u. verlohren, denn an Gottes Seegen ist alles gelegen. Das Mittel aber, wodurch sie Glück und Seegen erlangen können, ist die Gottseeligkeit und Gottes Furcht, zu welcher man durch die Predigt u. anhörung desz Göttlichen Wortes unterweisen wird.

Derothalben wollen wir ernstlich, dass sich alle Berg- und Hammerleüte samt denen Kölern in Gemein, der Gottes Furcht recht Christlich und eýfrig befeiszigem, und am heiligen Sabbath oder Sonntag (welcher ein Ruhe Tag von aller arbeit ist) wie auch an andern gebothenen Fest- und Feýer-Tagen in die Christliche Kirche, nach gehörten Glocken-Klang zum Gottes dienst, fein nüchtern einfinden sollen; alldorten ihre Andacht an Tage geben, mit bethen, singen, und fleiszigem Predigt anhören; Gott dem Herren nicht allein mit Mund und Lippen, sondern vielmehr mit dem Hertzen in rechter Andacht dienen. Also wird gesegnet der Mann, der Gott fürchtet; also wird eüch das andere alles zufallen, wo ihr am ersten nach den Reich Gottes trachtet. Das hoch heilige Sacrament des Altars, als das Mittel der Sünden vergebung, und Pfand der ewigen Seeligkeit, sollen

alle gedachte Berg- und Handlungs-arbeiter in tiefester Demuth u. Andacht stets genützen. Welcher diese hochschätzige Mittel muthwillig verachtet, dem wird Gott nicht allein den zeitlichen, sondern auch den Ewigen Seegen entziehen, und zu seiner Handarbeit keinen Glücks-Stern leuchten lassen; Weil er durch hindensetzung solcher Mittel, zur Gottes Furcht nicht kommen kann. Ein solcher Epicurischer Ubertreter, sol auch der Löbl. Brüderschaft Straffe unterworfen seyn.

Zum Andern.

Zu hohen Fest-tagen als Weynachten, Neu-Jahres-Tag Ostern und Pfingsten, sol ein jeglicher Berg und Hammer-Mann zusamt denen Kölern in feiner Zucht zum Opfer gehen, und Gott dem Herren seine Pflicht nach vermögen willig und gerne ablegen, wie jene arme Wittib, so nur zwey Schärfflein geopffert, und dessentwegen von Christo den Herren ein unsterbliches Lob erlangt hat. Hieher gehöret auch ein fein nüchtern, Züchtig und eingezogen Leben: dasz sich alle Berg- und Hammer-Leute, sampt denen Kölern, des Brandwein Sauffens und andere Getränks gantz und gar, unter der Predigt; des Lästerns, Fluchens, ununtzen schwerens, und scheltens aber allezeit enthalten sollen. Wird jemand darwieder Handeln und überweisen werden, sol er ein Pfund wachls zur Straf geben.

Zum Dritten.

Wollen auch ernstlich, dass man hirbey die Geistliche Obrigkeit, als, die für ausere Seele wachet, Pfarrer, Prediger, Kirchen- und Schueldiner allezeit in Ehren halten und die selben in allen gutten nach vermögen befördern. Die solches thuen, die wird Gott hinwiederumb ehren und mit seinem reichen Seegen, in aller ihrer Hand-Arbeit haufig überschütten.

Zum Vierten.

Alle Berg- und Hammer-Leute sampt den Kölern, sollen und müssen die von Gott vorgesetzte Weltliche Obrigkeit, dieser Löblichen Berg-Stadt, alss H. Riechter, Berg-Meister und Rath, mit allem gehorsam, Unterthänigkeit und Ehrerbietung begegnen; und wo etwas in der Löblichen Brüderschaft wichtiges fürfället, sich bey derselben, vor allen dingen aber bey H. Berg Meister Raths erholen. Und also von obgedachter Obrigkeit väterlichen Schutz und Vertheidigung in allen billichen Sachen, alle zeit zugewarten haben. Im Fall aber jemand auss der Löbl. Brüderschaft die Obrigkeit verunehren möchte, der sol Gottes u. der Löbl Brüderschaft Straffe ewig und zeitlich nicht entgehen.

Z u m F ü n f f t e n .

Die weil die Herrn Besteller für ihre Arbeiter stets sorgen müssen, so sollen auch die H. Besteller von allen Berg- und Hammer-Leuten und denen Kölern wie auch von benannter Arbeiter ihren Weibern und Kindern allezeit geliebet und geehret werden, bevorauss weil sie allesamt der Herren Besteller gunst und gnade leben, u. ihr Brodt genießen. Damit ein aufrichtiger Besteller, wann ilme sein gebürliche Ehre entzogen wird, nicht Ursach habe, über solche undankbare Leute zu zäufftzen und zu klagen: Die mein Brod essen, die tretten mich mit Füßen. Psalm 41 10. Wann die Hämmer verfrüren, sollen die Hammer-Leute, dem H. Besteller schön abdanken, daherr werden die H. Besteller veranlasset, denen dankbaren arbeitern weiter gutes zu thun. Welcher diesem nicht nachlebet, soll ernstlich gestraffet werden.

Z u m S e c h s t e n .

Mit Göttlicher Hülffe soll jährlichen eine allgemeine zusammenkunft gehalten, und ein newer Zunfft-Meister in des alten Zunfft-Meister Hause beÿ offener Lade erwehlet werden am heil. Neü-Jahrs-Tage nach der Predigt. Da man auch denselbigen Waals-Tag zu bezeigender dankbarkeit, dem Hl. Berg-Meister, mit einen Neü-Jahrs-geschenk, im Nahmen einer Löblichen Brüderschafft nach vermägen verehren wird. Weigert und wiedert sich jemand dessen soll er von der Löbl. Brüderschafft so lange verstossen bleiben, biss er mit abbietung und Erlegung zweÿer Halben Wein, sein Verbrechen gebüset habe.

Z u m S i e b e n d e n .

Auff dass auch hierbey eine gute und gewisse Ordnung gehalten werde, soll man die Berg- und Hammerleüte sampt denen Kölern in gewisse Sorten und Losungen vertheilen, und muss diese Ordnung allezeit unverruckt bleiben und gehalten werden nemblichen.

1.	{ Berg-Häwer.	2.	{ Hammer-Schmiede.
3.	{ Eÿsenbläser.	4.	{ Heitzer.
5.	{ Zuwarter.	6.	{ Köler.

Die Häuers-Knaben und Stübbereiter aber sollen vorgesetzten allen in Gebür aufwarten. Wird ilme einer für dem andern der ilme vorgesetzt, etwas wollen einbilden, und sich mehr oder höher von ihm schätzen, sol nach Guttdüncken der vorgesetzten Herren Meister gestrafft werden. Nota. Ein diener und Jünger sol fleissig aufwarten; wo nicht, muss er Streiche leyden.

Z u m A c h t e n.

Schändet, schmähet oder schilt einer den andern mit Ehrenrührigen Worten, oder würfft ihm einen alten Fall oder Fehler für, es sey bey der Arbeit, zusammenkunfft, oder an einem andern Ort; und wo es der Verunehrete mit zweyßen Zeugen bestriicken kan, ist der Ehren-abschneider schuldig, dem verleumdeten seine Ehre und redlichen Nahmen bey der Löbl. Bruderschaft öffentlich zuerstattan, und dafür eine unerlässliche Straffe zu ertragen. Geschicht es von einem frembden Arbeiter, oder auch von einem einheimischen, welcher der Löbl. Bruderschaft nicht einverleibet ist, so muss der Beleidigte Schutz suchen bey der Bruderschaft. Wird solche von dem verleümbder verachtet; alss dann bey einem Ehrbaren Stadt-Gerichte. Sonsten wird kein verunehrten in der Bruderschaft geduldet.

Z u m N e ü n d t e n.

Zu Pffingsten, wird auch eine Zusammenkunfft gehalten, aller Berg- und Hammer-Leüte die Köler mit eingeschlossen, da dann auch eben zu der Zeit eine andere Congregation oder vielmehr Recreation die jungen Pursche oder Gesellen, so der Berg- und Hammerarbeit zugethan, halten, und einen gewöhnlichen Berg-Reyßen führen u. tantzen. Es sol ihnen aber zu tantzen nicht eher erlaubt seyn, es sey dann dass sie sich zuvor in Gebür bey Herrn Berg- und Zunfft-Meister angemeldet, und das Berg-Wappen Schlägel u. Eysen von der Löbl. Bruderschaft, zur Bezeigung ihrer Berg-Freyheiten, aussgebethen und bekommen haben. Und dieses auss der Ursach: Weil die Pursch mit keiner schriftlichen Berg-Ordnung begabet sind: Im fall sich aber erwehte junge Gesellen — auss Unbedacht und Frechheit einer Löbl. Bruderschaft widersetzen volten, soll ihnen von der Stadt-Obrigkeit, wie auch von der Löbl. Bruderschaft der Berg-Reyßen gänzlich verhindert werden. Zum Berg-Reyen sollen allezeit auss der Löbl. Bruderschaft zween erfarne Meister abgeordnet seyn, damit sie den Berg-Reyen einer Löbl. Stadt-Obrigkeit anmelden, umb Erlaubniss dessen, zum Überfluss bitten, und eine feine Ordnung anstellen möchten.

Z u m Z e h e n d e n.

Eben zur heil. Pffingst-Zeit wird gewöhnlich das Schüssen der Löbl. Bruderschaft der Schützen gehalten. Und weil viel Schützen auss d. Bruderschaft der Berg- und Hammer-Leüte sind, alss wirds ihnen freystehen, dass schüssen mit denen Schützen zwar zuhalten; doch, sollen sie zuvor Erlaubniss erlangen,

von den Zunfft-Meister der Berg- und Hammer-Leüte. Welche darwieder handeln, sollen der Straff unterworfen seÿen.

Zum Eilfften.

Ausserhalb vorbezeichneten Zusammenkunfft, sol alle Monat ein jeglicher Berg u. Hammer, Mann, sampt denen Kölern (die Berg-Knaben u. Stübbereiter aussgenommen) bey der Zusammenkunfft, u. offenen Bruder-Lade 12 d. erlegen; Thut es einer nicht pro Termino, stehet es ihm freÿ solch auffleg-Geld beÿ einen Quartal auff einmal ab zu geben: Verseümts aber jemand muthwillig, sol er es gedoppelt erstatten, oder gar verworffen werden. Von solchem Gelde, wird etwas zur Beÿstewer fallen, wan ein Armer-Nothdürfftiger Bruder, entweder unversehens im Berge, Hammer oder Kohlung zu schaden kompt; oder, wann einer diese Welt gesegnet, selbigen damit helfen, ehrlich zu beerdigen. Nota. Hatt jemand eine Klage zu führen, sol er es beÿ offener Lade thuen.

Zum Zwölfften.

Im fall einem Bruder auss der Löbl. Brüderschafft der Berg- und Hammer-Leüte, sein Weib oder Kind, oder er selbst mit Tode abgeheth, sol man es den Zunfft-Meister andeuten, mit Freündlicher Bitte, die gantze Brüderschafft, vermittelst ihren Wappen ein zu laden. Doch muss man zuvor ein Seitel Wein für das Wappen erlegen.

Werden also alle Brüder und Gemein verpflichtet, wan sie beÿhändig, vorauss an einem Sonn- oder Feÿer-Tag zur Leüche zugehen, und selbe mit gewöhnlichen Ceremonien, zu ihrem Ruhe-Bettlein Christlich begleiten, und Bestatten helfen. Wer es nicht thuet, muss ein Seitel Wein zur Busse erlegen.

Zum Dreÿzehenden.

Die Berg-Leüte sollen ihren H. Bestellern trew arbeiten, merket der Berg-Mann, dass ein anderer seiner Nachbaren, in seines H. Bestellers Feld arbeite, sol er es offenbaren: Wo nicht, und kompts entlich an Tag, so sol er seiner Untreü halben gestrafft werden.

Zum Vierzehenden.

Die Ladungen sollen denen Herrn Bestellern recht, und ohne Betrug mit guten Eÿsen-Stein in die Hülen geladen werden, also, dass eine Hüle, wie jetzund also auch hinführen die gebrauchliche Maas, von 9 Kübeln behalte, nach der Herrn Besteller selbst eigenen Willen kür und Ordnung, wie sie es einmahl gesetzt haben. Auch sollen die Hülen in Gegenwart beÿder Herren

Berg- und Zunft-Meister, jährlichen wann die Hammer stehen bleiben, abgemässen werden. Umb die Bezahlung sol der Berg-hewer mit H. Bestellern eins werden, ohne beyderseit Schaden.

Zum Funffzehenden.

Alle Arbeit, im Berg, im Hämmer, bey dem Ofen, und in der Kohlung, soll im Namen Gottes, mit einem andächtigen Gebeth angefangen seyn, auff dass Gott zur Arbeit seinem Segen und Gedöyten gebe, laut der ersten Ordnung; auch sol bey der Hammerarbeit gleichförmigen Ordnung gehalten werden, wie oben in der Siebenden Ordnung verzeichnet: der unterste sol alletzeit den Obersten verehren und ihnen folgen, bevoraus wenn er ihn unterweist, und etwas redliches lehret: hingegen sol der Oberste mit dem untersten treu u. brüderlich meinen, weil sie beyde in einer Brüderschaft einverleibet, denselben seiner Unwissenheit oder Ungeschiklichkeit nicht verkleinern, verachten, verlachen oder ausspotten, massen ihm bewusst, dass er auch nicht stracks alles könnte, Sondern zuvor lernen müste. Man sol auch manchen Fehler mit dem Mantel der Brüderlichen Liebe zudecken; Es sey denn, dass es zu grob geschehe, und dem H. Besteller zu Schaden gereiche, So ist ein jeglicher treuer Arbeiter schuldig bey seinen guten Gewissen solches nicht nur seinem Mittgesellen, der gröste den kleinsten, der kleinste dem grösten, für zu halten, und ihn zum bessern fleiss aufzumuntern; Sondern auch dem Herrn Besteller die Hartnäckigkeit seines arbeiters zu offenbahren. Wer solches nicht thuet, ist in gleiche Straffe mit dem Verbrecher und faulen, unachtsamen Arbeiter zu ziehen.

Zum Sechzehenden.

Spüret einer bey dem Hammer an seinen Gesellen einzige Untreu, sol er es dem H. Besteller offenbaren und kund machen; Wo ers nicht thuet, wird ebener massen, mit dem Dieb der Untreu wegen gestraffet. Doch sol ein jeglicher so wohl bey dem Hammer als Ofen seinem Mitbruder u. Mit-Arbeiter vor den H. Besteller heimlich nicht fälschlich beliegen oder verlaugen. Kants der Verleünder auff den angegebenen und beklagten öffentlich nicht darthun u. beweisen, sol er dass Beklagten Straff bey der Brüderschaft von Rechtswegen erdulden.

Zum Siebenzehenden.

Der Hammerman sol und muss bleiben den gantzen Sommer über bey dem Besteller, welchem er im Herbst versprochen und daran Leýkauff getruncket hat. Es sey denn dass er bey dem alten Besteller in der Schuld vertieffet ist. Begiebt er sich muthwillig zu einem andern Besteller, und der erste Besteller beklaget

sich dessentwegen, hat er macht den alten Arbeiter zuruck zu nehmen und ihn zur Arbeit zu zwingen, oder zur Bezahlung. Bezahlet er nicht, und arbeitet seinem Besteller auss Nejd, Trotz und Hartnäckigkeit alssdann mit Schaden, sol Herr Besteller den Schaden an den losen Arbeiter suchen.

Zum Achtzehenden.

Die Montags-Feiertage, und der muthwillige Missiggang der Hammerleute sol ihnen gantzlich verbothen seyn. Sondern sollen allezeit dess Montages in voller frühe anlassen. Welcher der verseümnüss Ursach seyn wird, den wird auff H. Bestellers Anklage die Löbl. Brüderschaft zur Straffe ziehen, im fall ihn eine wichtige Entschuldigung nicht ausschelffen wird.

Zum Neünzehenden.

Wan ein newër Meister, ein Schmied, oder wie er den Nahmen habe, sich für einen Meister anmasset, und eine Arbeit an zu nehmen, dieselbe als ein Meister recht zubefördern sich unterstehet, muss er sich zuvor, bey der Löbl. Brüderschaft anmelden, Erlaubniss erlangen und ein Schmied einen Thaler ein Eysenbläser einen Thaler; ein Heitzer ein halben Thaler; ein Zuwarter einen halben Thaler, ein Stiebbereiter ein Viertel eines Thalers zuvor erlegen. Von diesem Gelde wird man jährlichen zur Kirche auff das hohe Altar 4 Pfundt Wachs verehren.

Zum Zwanzigsten.

Dessentwegen soll auch ein newër Schmied oder ein anderer Arbeiter, wann ihme in dem Hammer oder Ofen etwas wandelbar wird, und er solches allein nicht zu recht bringen kann, Macht haben, ihme zuhülffe ruffen, einen oder auch zweuen andere Meister, auss einer andern Handlung. Seynd sie ihme nicht zu dienste, kann er sie bey der Löbl. Brüderschaft, ihrer Undiensthaftigkeit halben verklagen. Im gegentheil ist man einen frembden, wie auch einen einheimischen Arbeiter, welcher in der Brüderschaft nicht einverleibet, solches zu thuen nich schuldig, es sey den, dass er der Brüderschaft eine halbe Wein zuvor niederlege.

Zum ein und Zwanzigsten.

Wann offtmals die Hammer-Arbeit müsslich, darzu das Glück wandelbar, und man nicht eigentlich wissen kan, wer ursach sey? Die Arbeiter oder die Bereitschaft? sol man nicht in Ungeduld den Arbeiter stracks von der Arbeit wegtreiben. Sondern sol ein Besteller auss Bescheidenheit dem Arbeiter vergönnen und zulassen, ein oder zweymahl auff eine andere Weise

eine Arbeits-Prob zu thun. Also kompt ohne einigen Zwist herauss, wer daran Schuld habe. Oftmals werden gute Arbeiter vertrieben, und schlimmer angenommen.

Zum zwey und Zwauzigsten.

Weil die Sontag-Arbeit, wieder Gott, das Gewissen, und alle Billigkeit lauffet, so soll solche gänztlich eingestellet werden, und niemand frey haben einige Sachen, es sey in Hämmern bey den Oeffen, oder sonsten in Weldern, oder einigen gelegenheden, wie sie auch den Nahmen haben mögen, zu verrichten. Auch so jemand von den Brüder-Leüten ergriffen wird, oder dessen überzeiget, dass er am Heil. Sontag in die Mühlen, oder aus der selben tragen lasset, Holtz hacket, Brodt backet, oder Einige Arbeit verrichten lasset, sol der Brüderschafft in grosse Straff verfallen seyn: ohne, so ein wichtige Ursach oder Nothfall fürfallen möchte. Bey dem Hammer, oder sonsten, so sol solches dem Zunfft-Meister angezeigt werden, und die Sachen nach Billigkeit zugelassen, oder verboten werden.

Zum dreÿ und Zwanzigsten.

Weil die Arbeiter ohnfehlbar am Montag an die Arbeit antreten müssen, so sollen die Herrn Besteller schuldig sein allezeit am Sonnabend nach Mittag den Lohn zu geben, dadurch den willen übel wird gesteuert, und eine gutte Ordnung aufgerichtet werden. Es sey denn, dass der Besteller nicht allezeit mit dem Geldt fertig were, so mag solches am H. Sonn-Tag biss nach der Predig aufgeschoben werden. Und sol keines Wercks niemand frey noch Macht haben, vor der Predig solches zu thun.

Zum vier und Zwanzigsten.

Welcher sich einmal in die Löbl. Brüderschafft Einverleibet, und hernach auss leichtfertigkeit, furwitz, Zang und Zorn, wieder davon lauffet, die Brüderschafft aufsaget, und verschmehet, derselbe sol vor Einem Stadt-Gericht von den Brüdern angeklaget werden: und das Stadt-Gericht sol schuldig seyen, Ihn nach gebühr hart ab zu straffen. Die Brüderschafft aber sol ihn gantz verworffen, und sol auch hinfiro, gedachter Brüderschafft gänztlich untüchtig seÿen.

Zum fünff und Zwanzigsten.

Ein jeder, der da schurffen wil, sol sich zuvor beÿ dem Herren Berg-Meister anmelden, und darauff 14 Tag lang schurffen und bauen. Hernach soll er den Berg gebürlich auffodern und selben aussstecken: Lasset er ihm solchem nicht unter 6

Wochen zuschreiben, und leget die gebür davor ab, so ist solcher Berg wieder freÿ, wie zuvor.

Zum sechs und Zwanzigsten.

Alle Jahr soll Ein jeder Einwohner, seinen Berg nach Michaelis, wann solches acht Tag zuvor wird angezeigt werden, auss zu steckn in die lang, u. in die breit. Wer aber solches unterlässet zu thuen, deme soll seÿn Berg gäntzlich verfallen seÿn, und mag solchen ein anderer aufffordern.

Zum sieben und Zwanzigsten.

Wer einen Berg hat, und Ihme solchem zuschreiben läst, stecket ihn auch allezeit nach gebür aus, lasset aber solchen 3 Jahr ohne auffgebaut liegen, der soll ihm gantz verfallen sein, darumb dass er niemand zu nutzen kompt, Es seÿ den, dass er solchem Berg auff's Neÿe beÿ den Herren Berg-Meister aufffordert, und die gebühr, wie zuvor ableget, so sol er der nöheste darzu seÿen. Widrigenfalss mag ihn der Erste der beste weg-nemen.

Zum acht und Zwanzigsten.

Wil ein Ehrlicher Meister beÿm Hammer oder Ofen, einen Lehr-Jungen auffnemen, sol er sich zuvor der Löbl. Brüderschafft anmelden, und den Lehr-Jung fürstellen. Damit er seine Gebür der Brüderschafft erlege, und alss dan freÿ habe zu lernen. Wer darwieder thut, sol der Straff unterworffen seÿn.

Zum neun und Zwanzigsten.

Wollen auch haben, wann ein strittiger Handel wegen eines Berges fůrfällt, dass man zur entscheidung der Wieder-Parten, durch Erlaubnüss des Herren Berg- und Zunft-Meisters der Brüderschafft, etliche verständige Bergleüte heraus führe, u. den Handel entscheide.

Zum Dreÿsiegsten.

Gefället es einem H. Besteller Frembde Arbeiter, an zuehmen stehet es ihm freÿ. Aber dass der Arbeiter, den Löbl. Brüderschafft zuvor eine Halbe Wein erlege. Weil die Einheimischen Arbeiter beÿ dieser Löbl. Berg-Stadt gutes und Böses aussstehen müssen; Hergegen mag einen frembden Arbeiter ein Besteller kaum sauer an sehen, gehet er mit gespickten Beutel fort, läst alles liegen. Und müssen doch endlich die Einheimischen Arbeiter Zu rechte bringen, wass die frembden versehen haben.

Zum Ein und Dreßsigsten.

Die Köhler sollen diese jetzt gebräuchliche Kohl-Körbe, derer Länge Elen; die höhe Elen; die Breite (*a számok helye üresen van hagyva*) Elen in sich behält, voll laden, und die Bezahlung Zugewarten haben, nach deme sie mit Herrn Bestellern eins werden können, nach beschaffenheit dess Ortes und der Arbeit. Die Schichtenheier Groschen werden der Brüderschaft zur Ergötzlichkeit übergeben, Doch sollen sie auch davon die Kirchen bedencken.

Daniel Stempel Judex
Andreas Lux Pergmeister
Johannes Antoni Altster.

Diese vorgeschriebene Berg- und Hammer-Ordnungen haben Wier niemanden, weder Unserer Gnädigen Erb-Heerschaft noch einer andern Löblichen Berg-Stadt, etwa zu einzi-gen Nachtheil, vielweniger zum praejudicio oder Vorgericht, (dafür Gott behütte) fürgeschrieben; Sondern vielmehr zur Beförderung Christlicher Tugend und Ehrbarkeit, denen Berg- und Hammer-Leütten auff vielfältiges Ersuchen, mit Einstimmiger Bewilligung derer Herrn Bestellern heraus gegeben, und solche Neügeschlossene Löbl. Brüderschaft oft erwehnter Berg- und Hammer-Leüte, mit Unserm Glaubwürdigen Stadt Insigill bekräftiget. Actum am Tage dess Heil. Neüerwehlten Apostels Matthiae, nach der Seeligmachenden Geburt Christi im Tausend-Sechshundert-Dreß und Achtzigsten Jahr in der Löbliche Berg-Stadt Topschau.

12.

Berthoty Ferencz levele.

Edle Ehren Vöste.

Viel- und geehrte Herren; Hiermit habe an meiner pflicht nicht Ermanglen lassen wollen, in namen Meines gnädigsten fürsten undt Herrn HE. Francisci Rakocsy, denenselben an zu deüten, dz sye ihr vorhanden habende und Künftig Erzeugende Walburger gar Ψ (Kupf)er nirgent anderst wohin solche, in dass allhiesige che Pergambt zur Einlösung schaffen solln Ingleichen sich nicht unterfangen Von dehnen Also-Sajó Waldtburgern oder andern leütten, einiges qwekhsilber oder Zinober zur Erhandlen: sondern vielmehr auch diesess, welches zur gedachten Also Sajó auss denselben Hochfürstl. Bergwerkhen Confiscirt; und etwan zur Topschau abgelegt worden, wohl Conserviren, und in gute wohnung nehmben so lang, Bies

ich von Hochgedacht Ihro Hochfürstl. Durchlaucht aus dem lager, wohin ich (wilss gott) morgen fruhe abreise, wieder zu Rückh kombe.

Sonst wolle auch Her. Statt Richter mit einen eltesten Herrn Rathsgeschworenen undt Hen. Pergmaister mit zwey Hern Waldburgern in namen dass löbl. Magistrats und ganzer gemain nach Empfang dieses sich Hieher in gemeltes Hochfürstl. ober Pergamt verfügen und unsern Gnädigst. Durchl. Juramentum fidelitatis abl und praestiren welch , nach zur komben wüssen werden, hin Empfeh göttl. obbacht, verbleibe

Meiner viel und geehrten Herren

dienstwilliger
Berthoti Ferencz s. k.

Schmölnitz den 20. Novembr. Ao 1703.

Külczim: Denen Edlen Ehren Vösten Herren N. N. der Hochfürstl. Berg Statt Topschau Besteller Richter Pergmaister und Rath meinen viel und geehrten Herren zu hand Topschau (P. II.)

(A dobs. levéltárban lévő eredetiről. Megjegyzendő, hogy a kipontozott helyek a papír rothadt (kopott) volta miatt olvashatlanok, hogy a »dinnstwilliger Berthoti Ferencz« feketébb tintával és más erőteljesebb kézzel van írva és hogy a kis gyűrűs pecsét, mely e levelet elzárta (törött levén), immár alig határozható meg.)

13.

Szent-Imrey Samu levele és a reá érkezett válasz:

Post votum Salutis

Dno Judici Dobschinensi per praesentium Exhibitorem hominem meum voce tenus fusius nunciando, exspecto ejusdem benevolentiam, mando Benevolus ad officia paratus

Samuel Szent Imrey
Inclyti Comitatus ordinari.
Notarius.

Otrokotsz die 26. Maji 1707.

Az ezen üzenetre érkezett válasz:

Eandem Salutem cum paratissima servitorum nostrorum commendaone.

Promissis nostris satisfacturi Dnoi Nlissae emittimus 40 Canthos Eandem N. D. humillime rogante laud gravatim nobis

tantum gratiae praestet eoq. allaboret, quo homines nostri, qui ad castra essent ablegandi, a necessitate hac eximantur: siquidem et eos quos ad carpaticum emisimus montem, satis difficulter acquisimus. Alias si ad castra ipsis abeundi necessitas imponetur, officinae ferrariae operis destitutae a solitis feriabunt, laboribus quod sane non sine ingenti Regni foret cum detrimento. Id si Dn. Nobil. fecerit, nos et imposterum in similibus gratificandi occasionibus, pro virium nostrarum tenuitate faciles et promtos experietur. In reliquo etc.

(Egykorú másolat a dobsinai levéltárban.)

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

REGESTÁK
A KÜLFÖLDI LEVÉLTÁRAKBÓL.
A TÖKÖLI-KORSZAK S A TÖRÖK KIÜZÉSÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ.

Berlini levéltárból.

1672. mart. 26/16 Bécs. Neumann András relatiója.

A magyar érsek folytatja az evangélikusok elnyomását. Az ujhelyi püspök Kollonics gróf, az evangélikusok esküdt ellensége, ki nem rég lett a magyar kamara elnöke, mindenkép elősegíti. A panaszt emelőknék nem felelnek írásban, csak azt mondják, hogy ő Felsége parancsából nem történik és a rendes bíróhoz, ki ellenségük, a püspökhöz utasítják őket.

Ugyanannak febr. 6. relatiójához mellékelve.

*A nagy-szombati helvét és ágostai vallású polgárok kérvénye a császárhoz.
(datum nélkül.)*

1672. sept. 9. Melléklet Neumann sept. 10-iki relatiójához. Extract Schreibens aus Presburg. (német.)

Nagy fájdalommal jelentem, hogy tegnap szent-egyházunkat katolikus módra felszentelték és misét olvastak benne. Kollonics gróf fellépett a szószékre, de elsápadt és csak röviden beszélt. »Wie Er aber die Evangelischen durchgelassen und die Jacobsleiter ausgelegt hat, wäre vil davon zw schreiben.« A szónoklat alatt a templom tele volt hajduval, a Mihály és Lőrincz kaput bezárták, a katonák készen álllottak és bejárták az utcákat. A templomon mást nem változtattak, mint hogy az oltár fölé Nádasdi ezüst oltárát tették, ezüst keresztelő medenczénkbe az ő szentelt vizükből öntöttek és az oszlopokra keresztet rajzoltak. A misemondó ruhákat az ima után kivitték: látni innen, milyen jó a lelkiismeretük.

Wien. 11. Januar.

Itt az a hír, mi majdnem hihetetlen, hogy a magyar lázadók jobb garancia nélkül nem akarják elfogadni a bocsánatot. A soproniak nagy bajban vannak, eddig vigasztalták őket, de most

Kolonics nem hallgat biráikra és tanácsosaikra és ő Felsége bilincsre vereti őket. »Man hält gewiss dafür, der Kayser habe bei newlicher Gastierung der Iesuiten vorher sein votum gethun und müsse dem Bapst diese Reformation zu lassen.«

Láng soproni magisternek még nagyobb kellemetlensége lesz, mint Titiusnak, mert még erőszakosabban járt el a győri püspök ellen.

(Ezen boroszlói ujságot a választó fejedelem drezdai követe küldi be neki.)

In Castris juxta Szolos die 4. oct. 1677. Nos Christophorus Palendicus de Boham.

Praefectus Generalis Copiarum auxiliarium Christianissimi Regis, cum intentio eiusdem Chr. Mtis benignissima, unica sit Promotio rerum Hungaricarum eiusdemque libertatis avitae, restitutio, nec quicquam Jurisdictionis, in praementionatum Regnum praetendat.« Tudtára adja mindenkinek, ki vérét élébe nem teszi az idegen uralomnak, hogy nem csak biztosítást, hanem havi pénzt is ad, a kapitányoknak 50 aranyat, a hadnagyoknak 25, az alhadnagyoknak 15, a zászlótartóknak 10 arany havi zsoldot fog szerezni.

Lelesz, 1684. jan. 30. Thököly Imre levele Fridrik Vilmos brandenburgi választóhoz.

A császári udvar általános uralomra törekszik, a szabad magyar nemzetet elnyomja és rágalmazza. A magyarok törvényeik védelmére fogtak fegyvert, kéri a választót, továbbá is maradjon hajlandó ügyükhöz és segítse elő a békét és a nemzet megnyugtatót.

(Mellékelve a bécsi 9. pont 1682. nov. 19.)

1684. august. 30. Extrait d'une lettre de Mons. le Marquis de Bethune à Msr. le Comte de Rebenac du Camp sur le Nestre.

Három hét alatt a Dunáig remél hatolhatni Szobieszki. Várjuk a brandenburgi sereg csatlakozását.

Thököly levelét küldöm a választóhoz. Th. nehéz helyzetben lesz, ha a császár elfoglalja Budát. »Le Roy de Pologne luy est très favorable, et voudroit bien obliger l'Empereur a s'accommoder avec luy a des conditions raisonnables, luy laissant l'autorité et le tittre de Princeps partium Hungariae et huit contés de treize, dont il est presque le Maistre, Sa Majtè Polonoise ne seroit pas fachée, qu'Elle son Altesse Electorale et la Republique de Venise demeuraissent garants de l'accommodement, mais c'est une-pensée que je Vous confie de vous à moy.« Tudja meg, mit gondol a választó ez ügyben.

Rozsnyó, 1684. jul. 29. Thököly levele a választóhoz.

Fegyvereink előmenetele biztosította a protestans vallást, kétségtelen, hogy az osztrákok vallásunk elnyomására fogják felhasználni szerencsájüket. A lengyel király felajánlotta közbenjárását szabadságaink épen tartására. Lépjén Kegyelmed is felvállásunk védelmére. »Si vero res ad honestam et securam compositionem deveniret, Elect. Serenit. Vram meo et Hungarorum mihi unitorum nomine rogo, ut si Politici non urgerent respectus (qui ponderandi tamen sunt et caute evitandum, ne Regnum Hungariae ex statu libero in haereditarium praecipitetur), moveat animum consideratio Religionis, ne (quod Clerus omnino intendit) tandem in Hungaria extremum patiatur naufragium.« A választó és a többi fejedelem interpositiója a lengyel királlyal együtt, nagyon üdvös lesz és örökre biztosítja neki a magyarok háláját.

Cölln an der Spree 1684. oct. 1. Frídrik Vilmos levele Wichert Kristófhöz, követéhez a lengyel udvarnál.

Thököli levelében a lengyel király mediatiójára hivatkozik. Tudja meg, mi igaz benne a kiovi püspöktől vagy más senatoroktól, és értesítsen.

1684. okt. 1. Cölln an der Spree: Frídrik Vilmos levele V. Christian dán királyhoz.

Tököly mellékelt levelére még nem feleltünk és érdekében sem tettünk semmit, kétségtelen, hogy az evangélikusokat nagyon érdekli a dolog. Közölje velem Felséged, miként hiszi legjobban biztosíthatni hitsorsosink jólétét.

1684. okt. 1. Cölln an der Spree. Frídrik Vilmos levele III. János György szász választóhoz.

Rendesen inkább súlyosbitani szokta az elnyomott alattvalók sorsát, ha idegen uralkodók lépnek fel mellettük, mégis kötelességünknek tartjuk a magyar protestansokat a várható elnyomás elől védeni. E célból Kegyelmeddel egy értelemben járhatnánk el.

Rozsnyó, 1684. jul. 28. Thököly Imre levele a kiovi püspökhöz.

Lipóczi Keczer Miklós leveleiből látom, mennyire támogatja ügyemet Excellentiád. A császár és török közt középen, ha idejekorán nincs segély, menthetlenül elvesztünk. A kívánt teljhatalmat még sem adhattam Lipóczinak, oly fontos ügyet nem végezhet egy ember. Mihelyt a király közbenjárása folytán a csá-

szár enged, küldök teljhatalmú követeket. Addig használja fel Excell.-ád befolyását Magyarország vigasztalására.

Rozsnyó, 1684. júl. 28. Thököly I. levele a lengyel királyhoz.

Felségedbe helyezem minden reményemet és noha nagyon súlyos lesz, alávetem magam tanácsának. Lypóczit küldöm követül, őszintén akarom a békét és csak a császári udvar szándékairól akarok meggyőződni, hogy komolyan alkudozik-e velem.

Rozsnyó, 1684. aug. 24. Thököly a lengyel királyhoz.

A Munkácsott elfogott bűnös zsidók büntetését Radziwill herczegnő kérelmére elhalasztottuk.

Buda ostroma nem halad, a németek sokat szenvedtek, átadásról nincs szó. A serdár Mohács körül táboroz, őt követi a nagyvezér. Saitan basa nagyon kitűnően védi magát. — Galga Szultánt néhány nap alatt Egerbe várják. — Pest felé 1000 válogatott lovast küldtem a németeket háborgatni, kik szerencsésen harcoltak idáig. A foglyok leírják a budai táborban uralkodó éhséget.

Pálffy grófot ürügy alatt letették, helyét Szepesben Schultzt tábornok nyerte el.

A budai basa a lothringeni herczeghez. (Dat. nélk.)

Néhányszor már megrohantátok e várat, de siker nélkül. Lehetetlen, hogy csak eszünkbe is jusson a megadás. Ha még egyszer intéztek rohamot, reméljük, hogy Isten, Muhammed próféta tiszteletére, meg fog büntetni. (Ld. Ricaut.)

Budai tábor 1686. júl. 28. Bürner ezredes levele a badeni örgrófhhoz. (Más.)

Győrből 6 40 fontos ágyút, Érsek-Újvárról 4 nehéz ágyút rendeltünk, néhány szállító-kocsi eltörött. A sereg mindössze 92 ágyút hozott magával; 10 tizenkétfontosat, 3 huszfontosat, 49 huszonnégyfontosat, 1 harminczhatfontosat, 7 negyvenfontosat, 3 hatvanfont, 8 százfont, 4 százötvenfont, 7 kétszázfont. Ezek közt júl. 24-ikéig 23. vált használhatatlanná. A fegyvertárakban még 23 van, melyet utána lehet küldeni a seregnek.

A Fenséged által megrótt szükségtelen ágyuzást a tábornokok a vár elfoglalásáig fogják folytatni.

A spanyol tüzér idáig inkább tüzijátékot rendezett, mintsem hogy kárt tett volna. A brandenburgiak tüzes golyói sem használnak.

A ferenczibarátt 25-én és 26-án készített valamit, mivel a palisádokat meg akarja gyujtani, de a törökök nagyon éberek. Tegnap általános roham volt az, első falat elfoglaltuk nagy vesz-

teséggel. Oly keskeny, hogy nem lehet oda ágyúkat helyezni. Épen most jött meg Győrből a 6 ágyú.

Budai tábor 1686. jul. 29. Lajos badeni herczeg a badeni örgrófhöz.

A tegnapelőtti roham a legnagyobb veszélyek közt fényszerűen sikerült. 6 ágyút is foglaltunk el.

Reméljük, holnap egy más részen szinte be fogunk törni és a vár-palotát fel fogjuk gyújtani. A herczeg előtt már csak az árok és egy rozsz fal áll. A külső ellenség felől nem hallik semmi. Buda bevétele nem sokára várható. Idáig 7000 emberünk lett harczképtelen.

A törökök igen vitézül védik magukat. »Das Schlimste aber ist Ihr verfluchtes Pulver welches sie aller Orten auffgehen lassen und in Säcke werfen und damit die Leuthe in desordre bringen. Minen und Fourneaux haben sie auch, auff beiden Seithen springen lassen — wäre nit gut, wenn bey diesen Leithen der Kopf so wohl als der Leib agirte.

Budai tábor 1686. jul. 28. A bajor választó a szász választónak.

A szász sereget eleinte nagyon meglepte a szokatlan ellenség, de most már bánni tudnak vele és a tegnapi ostromnál nagyon kitüntek. 42 ember esett el, 192 sebesült meg közülük.

Budai tábor aug. 4. jul. 25. Christján herczeg a szász választóhoz.

Noha a külső ellenség közeledik, nem hihető, hogy segílyt hozhat a várnak, annyira meg van szállva köröskörül minden. Tegnap ismét volt roham, nagy veszteséggel, haszon nélkül, egy császári őrnagy és 40 ember már a belső falon volt, midőn visszaverték őket. »Ob es nun besser gehen wird, da noch einige Regimenten Infanterie erwartet werden, auch General Nussler mit seinem Truppen so wol General Schaffenberg' mit 6. Regimenten im Lager kommen muss man hoffen und wüntschen, mehr als noch zur Zeit glauben.« A basa, midőn újra felszólították a megadásra, egy más helyet akart átadni, vagy általános békét kötni.

Auss dem Kaiserl. Hauptquartier vor Ofen den 20. Augusti 1686.

Aug. 18. éjjel a belső falon akartunk állást foglalni, de az ellenség nagy tüzek által mindent látott és a szándékot meghiúsította. Az új batteriának ellenben nem ártott. 20-ikán reggel nap felkelte után egy ellenséges csapat a brandenburgi tábornok rohanta meg a Pál völgyében. Egy részük áttört a viziváros felé, a többit Caprara visszaverte. Mindössze csak 150 menekült. »Die Gefangene sagen auss dass gestern Abendts der Grossvezir die armee habe herausrücken und 2000 Janitscharen aussuchen lassen, umb selbige durch die Tartarn in Offen zu bringen, wes-

halb er den Tartarn 40000 Thaler versprochen. Weilen aber Janitscharen protestirt, und angeführt, dass sie allezeit von der Reiterey verlassen worden, daher verlanget, dass Sie auch zu dieser Expedition möchte beritten machen, hette der Grossvezir nicht allein solches verwilligt, und ihnen jedem 30 thr. ein Pferd zu kauffen und solcher gestalt dem succurs zu tentiren geben lassen, sondern gedachten 2000 Janitscharen zur Bedeckung 1200 Reiter gegeben.« Ugyanazon időben a bajorokat is megtámadták, de mindjárt visszavonultak. Scherffenberg gróf érkezése után az ellenséget táborában fogjuk felkeresni.

Bécs, 1686. aug. 15/25.

Ma futár jött Budáról azon hírrel, hogy a szász és bajor csapatok megvetették lábukat a budai várban és 5 nap alatt az egész város elfoglalását remélik.

Au Camp devant Bude ce 11. 21. d'Aoust 1686.

Katonáink már régóta csak félig rothadt kenyeret és vizet kapnak, 15 nap óta éjjel-nappal fegyverben vannak. »Je crains que nous ne ramenions de nos trois Regimens, trois cent hommes, de maniere qu'ils commencent a crever. Les Turcs ne nous ont pas encore attaqué de notre Costé, mais du Costé des Impériaux ils ont malheureusement passé par dessus quelque peu des Troupes et ont fait entrer a ce que l'on dit 200 hommes mas il y en a qui croient, qu'il en soyent entré plus de 500.« A lothringeni hg nagyon levert e miatt, hogy éjjel-nappal ébrenléte se birta ezt megakadályozni. »Si les Turcs ont de l'Esprit ils nous couperont les vivres, ce que je ferois facilement si jetois Turc, il fera par la lever le Siege, ce que nous ne ferons pas, avant que nous serons ruiné a platte couture; Pour avoir Bude: Il y a beaucoup de braves gens, qui sont de mon sentiment que nous ne l'aurons pas, raison, que nous n'avons plus des Canons, pour les battre, nous n'avons point des mineurs qui vaillent quelque chose, par ce que par une de nos mines reussit, et il y en a qui soit bien travaillé, les Turcs nous en derobent la poudre, ce qu'ils ont fait de deux Costés.« Scheftenberg ezredei sem használnak sokat, a lovasokat gyalog nem lehet használni.

Alkudozások Apafi és a brandenb. vál. közt.

Fogaras, 1685. jun. 1.

Apafi követét Balog Lászlót ajánlja a választónak.

Bécs, 1685. júl. 23. Balogh László a választóhoz.

»Dignetur consilium suum dare Domino meo et nostratibus Proceribus, quoniam ut Caesarea Majestas, Rex Poloniae et Rex Galliarum sub diversis praetextibus conantur nostram

patriam ad suas partes trahere.« A császárhoz állnánk — ha biztosítaná vallásunkat.

Freienwalde, 1685. jul. 31. Friderik Vilmos Apafihoz.

Szerettünk volna tanácskozni Baloghgal, de sok az akadály. Mindent megteszünk az üldözött protestansokért.

Freienwalde, 1685. jul. 31. Utasítás Schmiettanhöz.

Az erdélyi ügyben a császári követtel nagy tartózkodással fogunk szólni és megtudni, a császár jobban akar-e bánni a protestansokkal. »Ihn habet dieses Alles mit dem Stratman in Confidentz zu reden und dabey zu begehren, dass es gebührend menagirt werde, gestalt ihr auch in spe anführen könnet, dass wofern Wir denen Evangelischen beständige Zusagen werden thun können, wir nicht allein wie fürsten in Siebenbürgen sondern auch bey dem Thököly Ihrer Kays. Mt. sehr nützliche dienste zu erreißen Gelegen seit hätten.« Minderről tudósítsa az erdélyi követet.

Bécs, 1685. aug. 23. Schmettau B. E. relatiója.

Az erdélyi követ 3 nap előtt elutazott. A mi számára érkezik, azt addig magamnál tartom, míg néhány hét múlva Debreczenből nem jő egy bizalmas embere. »Er besorgt sehr dass der Success von Neuhäusel dem Evangelischen wesen nicht dienlich sein würde, und dass dieses den Frieden mit dem Türcken wol gänzlich zurückhalten dürfte.

Szeben (datum nélkül 1686. elejéről.) Apafi Mihály a választónak.

Köszöni iránta és a vallás iránt mutatott kegyelmét. Inczédy Mihály bécsi követét megbízta, hogy Schmettauval szoros összeköttetésben legyen.

Bécs, 1686. jan. 27. Schmettau relatiója.

Inczédi meglátogatott és pártfogásomat kérte. Mellékletek.

N.-Szeben, 1686. mart. 11.

Apafi Schmettauinak ajánlja követét Inczédi Mihályt.

Bécs, 1686. apr. 7. Schmettau jelentése.

Az erdélyi követ felkérte, hogy támogassa őt a vallás ügyében. Már januariusban Fenséged parancsából szóltam a miniszterekkel, úgy látszik siker nélkül. »Töckely rühmt sich, dass Er durch interposition des Königs von Franckreich auf freien Fuss gestellet und von dennen über Pohlen mit Geld versehen werde.« Scherffenberg tábornokot titkos utasítással Erdélybe küldték.

Potsdam 1686. február 16. *recreditif Kolosvári István részére.*

Kecskemét, 1686. júl. 8. Lenthí János reform. lelkész a brandenburgi választó udvari papjához.

Örömmel hallottuk, hogy a választó szegény hazánkba jött. Beszélje reá, hogy segítsen az üldözött protestans valláson.

(*Nova Puncta foederis exhibita per legatos Transylvaniae 19 pont.*)

Varsó, 1686. aug. 22. A brandenburgi követ jelentése (ch.)

Titokban hallottam, hogy incognito erdélyi követség járt a király táborában, hogy szabadságuk pártfogását keressék. A mág-nások azt hiszik, ez szükségtelen, mert a császár épségben tartja azokat, ha az ország meghódol neki.

1686. jún. 19. Szeben Apaffi levele Scherffenberghez (más.)
Ha nem megy ki, védeni fogja magát az ország.

(Datum nélkül.) *Két ember, köztük egy reform. pap kihallgatása. (Német kérdés és feleletben.)*

Kecskemétre valók, 12 m. mf.-re innen. A kereszténynek és töröknek adóznak. Merci generalist keresik. Levelet hoztak a választó udv. papjának. Neve a papnak Ungvári Gergely. Van lelkészsege, de egyháza elpusztult. Vecsén, Szegednél 7000 török jött át a Tiszán.

1686. aug. 9. Copia Literarum Suae Mts Poloniae ad Dom. Teleky ex Castris.

Moldva meghódolt. »Certi quod non solum universum Poloniae Regnum sed etiam terra haec Moldaviae atque Valachiae jura bonae amicitiae vobiscum colent et servabunt, quae olim cunctae gentes vetus istud et famosum constituebant Daciae Regnum. — Nuper nobis declaratum quod ad iteratam interpositionem nostram tandem Imperator Generali Scherffenberg dederit ordinem, ut quantocius patria vestra excederet.

Fogaras, 1687. mart. 12. Apafi a választóhoz.

Kéri közbenjárását a császárnál, hogy könnyítsen terhein. Országá nyitva áll a töröknek, nem állhat reá mindenne, mit a császár tőle kíván.

Köln, 1687. apr. 28/máj. 8. Utasítás Dankelmann részére.

Járjon közbe a császárnál, hogy szeliden bánjék Apaffival. A mérséklet nagy hasznára lesz. (Apafinak u. azon datum alatt.)

Bécs, 1687. máj. 15/5. Danckelmann jelentése.

»In Ober Ungarn gehn die Executiones immer scharff fort, und scheint dass damit nicht aufgehört werden solle, biss man die Vornehmsten an Seite gebracht.« Egy előkelő kereskedő 200,000 tallért küldött Lübeckbe, személye már el van fogva. Az erdélyi követ már 12 nap előtt várta ügye elintézését, azóta panaszkodik, hogy új feltételt kötnek ki, hogy Erdély 2 fővárába német őrséget fogadjanak be, mi ellenmond a biztosításnak. Caraffa már felszólította Erdélyt, hogy fizesse a contributiót. Az a hír, hogy a török Pécsét ostromolja.

Radnóth, 1687. aug. 14. Apafi a választóhoz.

Fenséged nagy hálára kötelezett az által, hogy követe ügyemet Bécsben előmozdítja. Most Gyulai Ferencz grófot küldöm oda, kit utasítottam, hogy Fenséged követének tanácsával éljen.

Bécs, 1687. sept. 8/18. Ugyanaz.

Gyulai Ferencz gróf Apafi mellékelt levelét hozta. A Lothringeni hggel alkudoznak a téli szállások ügyében. Az ország fagytól és sáskáktól szenvedett. A nagyvezér nem rég írt Apafinak, hogy egy évi adó elengedése mellett élmezze seregét, különben elpusztítja országát. Ennek sem adhattak semmit. A követ biztosított, hogy az erdélyiek nem hívták soha a törököt segítségül. Igaz, legjobban szerették volna a semlegesség fenntartását. A mult évben mégis szívesen csatlakoztak volna a császárhoz, ha Temesvárt, Váradot és Belgrádot elfoglalja. Nem sokára követséget küldenek Fenségedhez és a szász választóhoz, frigyet kötni. A lengyel követ mondta, hogy az erdélyiek királya pártfogását kérték, de nem értek el sokat.

Potsdam, 1687. okt. 5. Utasítás Danckelmann részére. Mozdítsa elő az udvarnál Erdély érdekeit.

Potsdam, 1687. okt. 5. Felelet Apafinak. »Dedimus Residenti Nostro in mandatis, ut desideria Dil.-is V.-ae sibi porro quoque habeat commendatissima eaque omni opere et studio juvare non intermittat. Faxit Deus ut per hosce rerum vices et felices armorum Christianorum successus, Dil.-o quoque Vestra majora et meliora in dies experiatur.«

Potsdam, 1687. november 3. Megbízó levél Nüsler részére Apafihoz.

Bécs, 1687. okt. 26/16. Danckelmann relatiója.

Az erdélyi követ beteg. Tegnap híre jött, hogy a lothringeni hg Apaftól 10,000 köböl búzát, téli szállást, néhány erősséget és ellátást követelt N.-Várad és Temesvár ostroma lefolytaig.

A fejedelem megígérte a gabonát és 300,000 tallért, de a téli szállásra és az erősségek átadására nem akart hajolni. Mindég hive volt a császárnak, míg Temesvár és N.-Várad nincs bevéve, országa a török és tatár kényére van hagyva. A herczeg erre több helyet foglalt el, Kolozsvárt is. A török nem segíthet, így csak a szomszéd hatalmaktól, különösen a protestansoktól várható valami. A követ utasítva van Fenséged, a svéd és a hollandi kormány követeit intercessiora hívni fel. Engem különösen megkért, hogy Apafi lengyel követének, ki utasítva van Berlinbe menni, szerezzek Fenségedtől *salvus conductust*.

1687. nov. 2. *Instruction, wonach sich Unser geheimer Sekretarius Nussler bey der Ihm an den fürsten von Siebenbürgen aufgetragenen Schickung hat zu achten.*

Bécsben beszéljen meg mindent Danckelmannal, külömben pedig titkolja utazását. Ha lehet, Erdélyben is legyen incognito és csak Apafinak és főminiszterének mutassa megbízatását. Köszönjük, hogy épen hozzánk volt oly meglepő bizalma. Nagyön veszélyesnek tartjuk helyzetét »zwischen Thür und Angel.« Nagyön szeretnők, ha a török iga lerázása után keresztény szabadságnak örvendhetne és mindent megteszünk érdekében. Legjobb volna kéz alatt kiegyezni a császárral, ha biztosítja Erdély jogait; mert külömben *jure victoriae* fogná elfoglalni. Tudósítson mindenről, mi a csatatéren és az alkudozásokban történik.

Bécs, 1687. nov. 3/13. *Danckelmann relatiója.*

A pozsonyi országgyűlés elvégezte a gravaminákat. A koronázás 19. vagy 20-án lesz. A főnehézség abban állott, hogy a magyarok elfogadták az örökösödést és József koronázását, de legalább az osztrákház férfi tagjai közt akartak szabad választást. Ez ellen felhozták, hogy a ki Csehországon és Ausztrián képes uralkodni, a m. koronát is viselheti és az ország jobban fog ellenállhatni a töröknek. »Was nun die magnates und Episcopi dabey acquiesciren sollen dieselbe die regnicolas alss Edelleüthe und Städte ob halten dieselbe difficultiret angebracht haben, welche sich hernach darüber beschwehret und sey also aus aemulation die ganze Sache ohne Schwierigkeit zu Endschaft gekommen.« Az erdélyi követ elutazott. Az erdélyi ügyről külömbözön szólnak. A fővélemény, az hogy mert az erdélyiek a szerződés ellenére »nachdem im Vorjahr die Türken mit einer mächtigen Armen heraufkommen, dieselbe diese tractaten nicht haben raticiren wollen, sondern ihre Abgesante desavouirt, seyn also alles in primo statu geblieben, Ihre Kays. Mt. auch als victor befüget mit ihnen nach überwinners gesetz zu handeln.« A fejedelem tán megmarad, de azt hiszik, hogy Erdély birtoka nélkül

Magyarország soha sem lesz békében. A hollandi követtől rossz néven vették, hogy felszólalt Erdély érdekében.

Potsdam, 1687. nov. 8/18. Utasítás Danckelmannhoz.

Elhatároztuk követ küldését Erdélybe, ki Bécsnek veszi útját. Egyuttal beküldjük az utlevelet az ideutazó erdélyi követ részére.

Wienn, 13. november 1687.

A pozsonyi országgyűlésen 17-ére határozták a koronázást. »Es haben nicht allein die katholische und unkatholische weltliche Stände in die declaration freywillig eingestimmt, alss ingegen der geistl. Stand wieder die Kays. postulate gleich anfangs ziemliche oppositiones gemacht, doch etliche, pluralitati votorum herfür confirmiret.« Szombaton Draskovics Miklóst megütötte a guta és nemsokára meghalt. Erdélyben a lothringeni kerczeg megszállotta Szamosvárt és Beszterczét.

Wienn, 13. nov. 1687.

A magyar urak elégedettek, csak néhány panasz hallik Caraffa ellen. »Hermanstadt ist mit 3 Regimenter besetzt. Es ist jedermann frohe, dass die teutschen dahin gekommen, und hoffen Unserige der Orthe gute Quartier zu geniessen.«

Bécs, 1687. dec. 10/nov. 31. Ugyanaz.

Az erdélyi követ már 5 napi járásra volt, midőn parancsot vett visszajönni. A szerződést Caraffa nem tartja meg. N.-Szebenből a lothringeni hg egy szép ágyút elvitetett. Apafinak nem engedik, hogy ott tartózkodjék. A fejedelem borát, gabonáját elveszik, az ország nem viselheti el a nagy adót, 1 millió tallért és ez esetben pusztítással fenyegetik. A rendek és a fejedelem azt kívánja tőlem, hogy Fenségednek elő adjam a lehetetlenséget, reménylik, hogy közbenjárása eredményes lesz. A jezsuitákat több helyre bevitték, a socinianusok egyházait elveszik.

Pozsony, 1687. dec. 27/1688. jan. 7. Danckelmann relatiója.

Rabatta tábornok meghalt. Az erdélyiek félnek, hogy Caraffa náluk is úgy jár el, mint Eperjesen. »Es continuiret, dass der mehrere Theil Türken, so auss Erla gezogen und der Christen Glauben angenommen, die reformirte religion angenommen. A császári katonák mindenütt a Tisza körül elveszik a prot. egyházakat, a papok Erdélybe menekülnek. A magyar reform. követeknek mondtam, hogy Fenségedtől van utasításom mindenben segélyükre lenni, mit nagyon megköszöntek. Az udvari kancellár ebéd közben vigasztalta őket. A miniszterek nem

határoznak annyit, mint a jezsuiták. Az Erdélyben szállásolt lovas tisztek panaszkodnak, hogy a nekik adott gabona nem elegendő. Azt hitték előbb, hogy az erdélyi köből akkora, mint a kassai.

Pozsony, 1688. jan. 1¹/₁₁. Danckelmann relatioja.

Az erdélyi követ fejedelme fia részére megkérte Fenséged leányát. Mondtam, fiatal még nagyon. Kollonics bibornok és egy püspök néhány nap előtt felszólította a császárt, irtsa ki Magyarországból az eretnokséget. A császár azt felelte, hogy jobb alkalomra kell ezt halasztani. A császár Fenségedtől és Szászországtól újra kért segélyt. A tatárok már májusban be fognak törni. A magyar és erdélyi protestans rendek remélik, hogy Fenséged megszánja őket és szerez szabad vallásgyakorlatot.

Caraffa tábornok rossz viszonyban van Lajos bádeni örgróffal. Az eperjesi elitéltek felől már szabadon mondják, hogy nem voltak árulók.

Bécs, 1688. jan. 18. Danckelmann relatiója (ch.)

Noha Nusslernek már rég kellett volna menni Erdélybe, elhalasztották. Man kann aus Siebenbürgischen Discursen abnehmen, wie die Siebenbürger gegen die in Ihren Lande einquartierten Kays. trouppen violente consilia hegen, welche E. C. Dchl. prejudicirlich sein würden, wen sie zum durchbruche kämen, wann sich alsdann in Ihrem Nahmen in selben Orten jemand befinden sollte.« Rémélhető, hogy észre térnek, de Nussler utazását addig elhalasztja, míg az erdélyi követ ide érkezik és Fenséged rendelkezik.

1688., jan. 22. Potsdam. A választó Dankelmannak Bécsbe.

Inczédy Mih. megkérte Apaffynak a választó leányát. Ezt meg kell tagadni, de más jó házasságot lehet neki ajánlani. A bécsi udvar tagadja a protestansok üldözését. Specialis eseteket kell felhozni.

Kolozsvár, 1690. aug. 24.

Apafi Mihály kijelenti, hogy az angol királyt és a brandenburgi választót választotta gyámjaivá »salva mea et integra erga Imp.-em Leopoldum et Regem Joseplum fidelitate.«

Coram nobis

Stephano Naláczki }
Ladislao Székely } Consiliariis intimis.
Georgio Bánffi }

Bécs, 1690. sept. 10.

Bethlen Miklós levelei az angol királyhoz és Fridrik válaszóhoz, melyben őket tudósítja, hogy Apafy őket gyámjainak nevezte ki, és kéri támogatásukat az ország számára.

Bethlen Miklós memorialéja a császárhoz. Bécs, 1690. septemb. 14.

Tempore primae Conferentiae additum est, ut paci vel induciis inter Imp-em et Turcam includatur Transylvania.

Prima vero conferentia facta est 16.7-bre hora 5 pomeridiam in aedibus Comitum Kinszky pro Ministros Dnos.

Carolus Comit. a Waldstein, Comit. a Rosenberg, Theodor Althetum, Neuricum Comit. a Stratman, Comitem a Starenberg, Comitem Kinszky, Comit. Anton Caraffa, et D. Secretarium Ailer.

Cleve, 1690. nov. 8/oct. 29. Fridrik válaszó Dankelmann bécsi körethez.

Bethlen Miklós gróf írta, hogy a kiskorú Apafy Mihály az angol királyt és minket választott gyámokul. A király néhány hét múlva Hollandba jó, ott találkozunk és megbeszéljük eljárásunkat. Tudakozódjék Bethlennél, mit vár tőlünk Erdély. Tartsa titokban az egész ügyet.

Dresdai levéltárból.

Bécs, 1687. apr. 10./mart. 31. Zintzendorff gróf bécsi követ jelentése.

Általános a hit, hogy a császár Caraffa eperjesi működésével nincs megelégedve. »Undt ginge Kays. Maj. Intention in Religion sachen nicht dahin, wohin es, durch unbillichen Antrieb der Clerisey ausbrechen thue.« Dankelmann brandenburgi követ közös fellépést ajánlott.

Bécs, apr. 17/7. Ugyanaz.

A törökök Kanizsa átadását ajánlották a béke béreül. Kasán összeesküvés gyanúja miatt elfogták Szabó Andrást, Pluschel Sándort, Jopp Sámuel, Walle Sámuel, Schneider Gyt, Paltantgy Gyt, Lakatos. alias Rozgoni Jánost, Székely Jánost, Schobert Jánost, Wancsay Balázst, Schwertel Mártont.

Bécs, apr. 10/20. Ugyanaz.

Ha bekövetkezik a háború a muszkák és tatárok közt, jó hadmenet várható Magyarországon.

Bécs, apr. 14/24. Ugyanaz.

Az üldözés Magyarországon oly erős, hogy mint a nádor gr. Eszterházy maga mondta, senki se lesz biztosságban, ha így marad. Jó hadjáratot várnak, a sereg nem fog távozni nagyon a Dunától.

Bécs, apr. 24. maj. 4. Ugyanaz.

Tegnap az erdélyi követ nálam volt. Ura Fenségedhez, a brandenburgi- svéd- és hollandi kormányokhoz egyenlő levelet küldött, hogy követjeiknek itt ajánlják érdekeiket. Fő kívánsága, hogy a császári sereg ne szállja meg Dévát és Kolozsvárt, mert a törököktől is hasonló várható.

Apafji Mihály követét, Donát Jánost, ajánlja Zinzendorffnak. Bécs, jun. 5/15. 1687. Zinzendorff jelentése.

Thüngen pécsi parancsnok Valpót elégette. Heussler a török őrseget kicsalta Egerből és legyőzte. Ellenben Szegeden a törökök egy császári lovasszázadot megsemmisítettek.

Bécs, nov. 2./okt. 23. Ugyanaz.

A Pozsonyba utazó császár és József főherczeg elé Wolffs-thalon az egi érsek (sic) jött sok urral. Pozsonynál magyar katonaság fogadta, »mit ihrer ungarischen Music.« A primás beszédjében a 2 mohácsi csatát említette. A főherczeget és a császárnét nem is említette. A főherczeg feleletében még is megköszönte a szerencsekívánatot. Roppant »vivat« kiáltás. A főherczeg magyar bundát viselt, mi nagyon tetszett. Nagy tömeg tódul a császárhoz kézcsoókra. A hajóhidnál a polgármester latin beszédet tartott. Ezt a császár írásban is elkérte, mi nagyon tetszett. A várkaput 50 német és 50 magyar testőr őrizte. — A protestansoknál lakunk, kik elbeszélték üldözéseiket. »Diesen Tag ist anderweil erfahren worden, dass der Ungarische-Primas grosse Jalousie über der Cardinal Collonitsch démarchen genommen und bey der ersten Erscheinung der Stände in seinem Haus, als die Deputirten umb than ringsumb gestanden. Sie dergestalt angeredet haben soll: Wer sind diese Leute alle, seid Ihr die versammelten Stände? wer sind diese jungen Leute? Woher so wenig? Wo bleiben die alten ansehnlichen, gross bärtichten Männer? — welch über den Landes rechten halten helfen? Aber wenn man den alten ehrlich und rechtschaffenen Leuthen die Köpffe abschlägt, so kan man hernach nur junge Leuthe schicken. — Doch wir vollen — zusammen halten, das an den Königreich verübte Unrecht vorstehen und nach den Befehl fragen, auf dessen Vorwort man bishero dargestalt verfahren.

Csütörtökön Stratmann kérdezte a nádortól, nem volna-e jobb, ha ő Felsége a főkancellárnak adná át az írásbeli proposítiót, ki fejbólintással beleegyezett. Ezt sokan zokon vették, mert a múlt országgyűlésen is a nádor vette át a királyi leiratot. — »Wurde auch gefunden, dass dieser Palatinus sich auch zu seinem Praejudiz dem Hoff ganz ergebe.« A kancellár magyarul adta elő a proposítiót. Azután a császár beszélt latinul. »Weile nun die worte: filium meum dilectissimum primo genitum haereditatem Regem offero, ziemlich zweylautend schienen, reckten die Ungarn die Köpfe ziemlich in die Höh doch wurde nichts mehr gemerckt, zumahl der Schluss so gnädig, das auch diese Expression vergessen worden.« A primás és a nádor egy ideig egymásnak akarták hagyni az elsőséget a kézcsóknál. Az asztalnál az udvarmesterrel szóltam a protestans vallás szabadságáról, ki minden jót ígért: »weilen etliche Magnaten meiner discours Zeugen wahren, welche obwohln katholisch, dennoch den Untergang der Evangelischen wegen alzubarter Extension der Clerisey nicht gerne gestatten.« A főkamrás asztalánál szint ily értelemben szólott, tudva, hogy ez mindig a privilegiumok fenntartását óhajtotta.

Bécs, nov. 6. /okt. 27. Ugyanaz.

A rendek válasza a proposícióra csak 8—10 nap alatt készül el. »So hat auch die Änderung des Ungarischen Postamt viel Zeit weggenommen.« A császári főpostamester hatalma alá akarta keríteni a postát, a kamara ellen áll. — Erdélyben a lothringeni herczeg folyton előre halad.

(Mellékelve: *De quibusdam Regni Hungarici Legibus et cum Rege pactis brevis commentatio*. A »jus resistendi« fejtegetése bő történeti alapon.)

Pozsony, nov. 26. 1687. Ugyanaz.

Épen most érkezett a lothringeni herczeg Erdélyből, Tokaj mellett Tökölyi emberei majdnem elfogták. Eger még tartja magát. — »Die Jesuiten thun auf neue Instanz vor den 5-ten Stand im Königreich aufgenommen zu werden. — Auch wollen die Praemonstratenser Pfaffen so ehemals in Ungarn ausgerottet worden bey dieser Gelegenheit sich wieder einbringen.« Minthogy a nádor a papság híve, félő, hogy mindez megtörténik. — Az udvar nem szeret itt lenni, minden nagyon drága és tönkremegy és az utcák le nem írható piszokja betegségekkel fenyeget. — Remélik, hogy Schallenberg jóvá fogja tenni, mit Carafa elrontott.

Pozsony, dec. 1/11. 1687, Ugyanaz.

A koronázás leírása. A koronázási ebéd nagyon rossz volt, noha 15,000 forintba került. Másnap a király szintén magyar ruhában volt.

Pozsony, 1688. jan. 27/14. Ugyanaz.

Tegnap este futár jött, hogy Munkács megadta magát. Tököli neje Bécsbe jó a szerződési pontok kieszközlése miatt. A vár még 3 havi élelemmel volt ellátva, az őrség egy része császári szolgálatba állott. Eger és Fehérvár feladását várják.

Bécs, jan. 22./febr. 1. Ugyanaz.

Azt mondják, az új török császár béke miatt követséget küld ide. Az udvarnak nem tetszik a pápa bánásmódja a francia király iránt. Kemény.

Bécs, jan. 26./febr. 2. Ugyanaz.

A török összeszedi erejét, ezért itt is iparkodnak a sereg organizálásával és a segédcsoportok gyűjtésével. A békétől sem igen tartózkodnának. A török veszély miatt a császár minden farsangi mulatságot eltiltott.

Bécs, 1688. febr. 14/29. Ugyanaz.

Valpónál a törökök lest vetettek és 1000 lovast levágtak, úgy hogy most Eszéket és Pozsegát fenyegetik.

1689. jan. 3/13. Ugyanaz.

Azt hiszik, ugyan, hogy a francziák minden erejüket Holland és az alsó Rajna ellen fordítják. »Die Türcken sollen gleichwol, weylen es denen Ständten versprochen, diese wochen vorge lassen werden?« A hollandi követ működik érdekükben.

Bécs, jan. 23/13. 1689. Ugyanaz.

A török követeket még sem fogadták. Sziget megadta magát oly feltételekre, mint Fehérvár és Eger. Minthogy Franciaországba betörés van készülöben, azonfelül az oláhok is kérik a háború folytatást nagy ígéretekkel, alig várható a béke helyreállása. Nagy a lármá az adók miatt. — »Was nur immer ein Schein von der Pfaffen interest hat, wirdt alhier zu keinen zeiten neglirt werden.«

Bécs, jan. 17/27. Ugyanaz.

Kanizsa átadása minden nap várható. Ezért is új instrukciót akarnak a török követség részére. Legalább is nagy összeg pénzt, Nagyváradot és az erdélyiek és oláhok biztosítását akarják. Nyilván azonban mindig békeszeretetről beszélnek.

Bécs, 1689. jan. 20/30. Ugyanaz.

»Die Venetianer und Pohlen continuiren den Friden mit den Türcken schwehr zu machen, und ist man in Pohlen sehr wider das Haus Oesterreich erbittert und hat ausdrücklick ad dictaturam im Reichstag kommen lassen, dass woferne der Graf von Stahrnberg nicht von dem Kaiser gestrafft würde, man nicht ruhen wolle, bis der affront gerochen seyn würde.« A franczia párt nagyon felhasználja a császári futárnál talált leveleket.

Bécs, jan. 29/febr. 8. Ugyanaz.

A császár végre ma fogadta a török követséget; kik az új szultán trónralépését és békekívánatát adták elő. Nerwarth báró udvari tanácsos felelt a császár nevében, hogy noha a törökök megszegették a fegyverszünetet és noha azóta folytonos győzelmet arat ő Felsége, mégis kész őket meghallgatni. Erre a török újra felkérte a császárt békeszeretetre.

Bécs, febr. 3/13. 1689. Ugyanaz.

A török követekkel naponként tanácskozás folyik. Sok etikett kérdés is jött szóba. A török azt mondta, hogy békét keresnek ugyan, de nem koldúlnak. A lengyel követet nem is ismeri el. A hollandi követbe nem biznak. A császári követ egyre azt írja Londonból, hogy Vilmos nem tarthatja magát sokáig.

1691. (datum nélkül). *Augustissimae Suae Matti per Advocatum Doctorem propriis suis manibus hocce simili modo scriptum Memoriale humillime porrectum est.*

Brankovics György szerb despota folyamodványa I. Lipót császárhoz, hogy vizsgálják meg, ítéljék el, vagy bocsássák szabadon.

Ifjusága óta mindaddig, míg nem a vénség, hanem a börtön által megöszült, főtörökvése volt a császár szolgálatában a császári sasok alatt a többi vitéz közt kitűnni, és a keleti nép szabadtását és a barbarok elűzését elősegíteni.

1. Midőn a császár követei és Panajotti tolmács voltak a töröknél és az elnyomott keleti népnek szabadságot s birtokot ígértek fegyverfogás jutalmául, kevéssel miután a törökök Ujvárt elfoglalták és midőn a nagyvezér egész seregével a kereszténység ellen készült, barátaim és pártfogóim által reábirtam őt, hogy Felségeddel békét kössön és visszatérjen.

2. Midőn Ujvár eleste után több magyar ur Felséged ellen lázadt és a törökhöz fordult segélyért, én tudósítottam Felséged akkori követét a portánál, Kinszperg Kristófot e cselszövényekről. A követ sajátkezű bizonyítványban ismerte el szolgálataimat.

Ezt 1688-ban (midőn az oláh követséggel Bécsben jártam) Felséged ministereinek, kik a titkos alkudozást vezették, átadtam hűségem tanúsítása gyanánt, de azóta nem kaptam vissza.

3. Erdélyben néhány főúr, Bethlen Gábor példáját követve, Magyarországra akart törni és azt elfoglalni; e végből a töröknek évi adót ígértek. Midőn engem is részvételre akartak bírni, erélyesen ellenállottam és ármányaikat »mediantibus meis correspondentibus« megíusítottam.

4. Midőn a törökök 1683-ban háborúra készültek, én e szándékukat igen korán fedeztem fel Felséged udvarának néhány hívem által. Csáky László grófot és más török foglyokat, nagy költséggel és bajommal, barátim segítségével kiszabadítottam a konstantinápolyi rabságból. A futó török számos keresztényt vitt rabságba, ezek közül a Rasciába, Oláhországba és Tartariába hurczoltak nagy részét nagy költséggel élelmeztem és a barátim segítségével visszavásároltakat csapatonként küldtem haza Erdélyen és Magyarországon át. Ezt Kollonics bibornok élő szóval fogja bizonyítani.

5. Midőn Wallenstein Károly gróf mint Felséged követe járt a lengyel udvarnál, hű információ által elősegítettem a szövetség létrejöttét és sok titkot feltártam Felséged udvara előtt. Ezt a gróf levelének mellékelt másolata bizonyítja. ¹⁾ Sőt jutalmat is ígér ily szavakkal: »Spectabilis Magnifice Domine Georgi Brankovics NB. continuet in caput fideliter suam industriam cum recta rerum informatione, laborum suorum cum quiete acceptabilem recipiet mercedem. Varsaviae 14. Aprilis Anno 1683.«

6. Midőn Felséged 1688-ban követeinek főlebb említett ígérletét helybenhagyta, én e kiáltványát az illyr, oláh és görög tartományokban, görög és illyr nyelven terjesztettem és az egész, a török járom alatt nyögő keleti népet Felséged iránti hűségre lelkesítettem.

7. Azon tájban, midőn a török Ujvár elfoglalására készült, Maxentius patriarcha az Illyriában és Mysiákban lakó szlavoszerbek és rascianusok despotájává választott és ezt Arsenius patriarcha a Buda köré telepedett néppel megerősítette. Felséged midőn 1688-ban (az oláh követséggel) Bécsben tartózkodtam, elismert a rascianusok despotájának a mellékelt diploma szavaival. ²⁾ Hű szolgálataim jutalmául báróságra, majd grófságra emelt és elismerte jogomat elődeim birtokára és czimerére. Sok jelenlevő és történész bizonyít e diploma mellett, rágalmazóim ellen.

¹⁾ Ez nincs meg.

²⁾ Ez is hiányzik.

8. Hogy annál jobban hathassak a keleti keresztény népre, 1688-ban Belgrád bevétele után mondták nekem, hogy a nép feltüzelésére, Felséged nevében nyílt leveleket fognak kiállítani részemre és azokat Erdélybe Veterani tábornokhoz fogják küldeni postán. Midőn Szebenben találkoztam vele, azt mondta, hogy nem kapott semmi olyan levelet, azaz rendeletet.

9. Azután a mondott rendeletért Bécsbe siettem, onnan az oláh vajdához küldtek, hogy közöljem vele Felséged terveit, miben hűségesen el is jártam. A vajda készen nyilatkozott Felségednek meghódolni és a törökök és barbarok beütését Erdélybe és Magyarországra meghiusítani; egész népe Felségedhez hajlott.

10. Az oláhok nagyobb része, az érsekkel, püspökökkel és világi urakkal, az általam Felséged szolgálatára gyűjtött ráczhadakkal Erdély hegyes vidékeiben egyesült. Sovároghva a pogány elleni harc után, a Kladovánál táborozó badeni Lajos parancsát várták. Heisler tábornokkal, leveleiben ez ügyben is utasítást nyerve, egyesültem a badeni örgróffal (»dux«). Jelentettem megérkezésemet; mindjárt őrizet vesz körül, majd eltávolítják kísérrőimet és engem ártatlanságom tudatában, a nemzetek joga ellen fogságba vittek Bécsbe. Ez által elszéledt a despota nélkül hagyott keleti katonaság, mely oly hiven ragaszkodott Felségedhez. Én azóta harmadéve fogságban sinlődöm.

11. A rácz nemzet szabadon bocsátásomért esdeklelt. Az adott feleletben az áll »quod causa adhuc incognita dimitti nequeam, nihilominus tamen processum meum quantocys revindendum fore.« Kitűnik ebből, hogy minden alapos ok nélkül fogtak, üres gyanúsítás után.

Ezért Novell. 30. cap. 9. §. 1° és Leg. 5. ff. 19. de poenis, és Leg. 18. §. 9. ff. de quaest. értelmében kérek igazságot, mert nem lehet bűnömül felróni, hogy 1688-ban a keleti népet Felséged rendelete szerint izgattam, Heisler utasítását követtem és bádeni Lajosnak átadtam magamat. Ha el akartam volna szakadni (ez soha sem volt eszemben), nem siettem volna a táborba.

Igazságot, vagy elítélést vagy becsületes felmentést kérek.

(Aláírva.)

Comes Georgius Brankovics Slavo-Serborum Rascianorumque Orientalis Illyriae et Mysiarum Despotes et a Matte Vra ad pristina Antecessorum meorum jure postliminij restitutus.

Eger, (Csehország) sept. 10. 1705. Brankovics György kérvénye I. Friderik porosz királyhoz. (Latin.)

A sors mostohasága által, ő császári Felségénél roszakarók által rágalmazva, vagy ő Felsége tudtán kívül, 1689. óta börtönben sinlődött. Noha a rác nemzet követeinek több ízben, írásban is megígérték kiszabadítását, 1693-ban az osztrák rendek gyűlése is foglalkozott ügyével és 1699-ben a muszka czár követét is biztosították szabadon bocsátásáról, mai napig, már 16 éven át fogságban van, ki nem hallgatva, meg nem vizsgálva.

Kéri a király közbenjárását a császárnál érdekében, mert nem követett el semmi bűnt sem. Pénzbeli segítséget is kér adóságai kifizetésére és a királyi udvarhoz utazására.

(Aláírva.)

Georgius Brankovich
Primae Iustinianie Patriae ac totius
Slavo-Serborum, Rascianorumque
Illyriae et Mysiarum perpetuo hereditarius Despotes

A) »Die Rätzische National Militz hat einige Deputierte hieher geschücket umb ihre Rachen dahier zu sollicitieren undt haben ihre Kays. Mayt. allergnädigst resolviret den alhier vor einer geraumen Zeit her in Arrest gehaltenen Fürsten in Serbien in die Vorige freyheit zu setzen und dass Commando besagter National Militz demselben wiederumb zu vertrauen.« Ez ellenben megígéri, hogy ezen katonaságot megerősíti a jövő hadjáratig és azzal a császári főserceghez csatlakozik. »Man ist auch willens dieser Mannschaft einige gelder zu ihrer Unterhaltung assigniren zu lassen.

Taliter in Generali Consilio Comitiorum Archiducalium Austriacae Viennensis Civitatis solenniter tractatum et ventillatum fuit.

(Datum nélkül.)

B) A harmadik ponthoz :

A czár ő Felsége iránti tekintetből a szerb patriarcha és nemzete, mint eddig, szabadságnak és biztosságnak fog örövendeni. Remélhető, hogy a czár ő Felsége, a császár iránti testvéri szeretetből, a birodalmában lakó római katolikusok iránt hasonlóan fog eljárni, kiket a császár ezennel pártfogásába ajánl.

»De Despote Georgio Brankovics Sac. Caes. Mattas necesariam sibi informationem dari jubebit, eam postmodum ipsius rationem habitura, ut et hac in parte sua Czarea Mattas re ipsa experiatur, Sac. Caes. Matti nihil magis cordi esse, quam ut suae Czareae Mattis desideriis omnino satisfaciatur.«

»Extractus Romanorum Imperatoriae Mattis resolutionis Moscovitarum Czareae Matti per plenipotentiarium legatum suum Viennae existentem Anno 1699. mense Martio hic formalibus extraditae.«

1705-ből (datum nélkül) *Brankovics János gróf levele, Wartenberg grófhhoz, a porosz király kamarásához és miniszteréhez.*

Előadja, hogy nagybátyja György már 1689. óta börtönben sinlődik, noha több ízben fordultak a császárhoz kegyelemért és több ízben írásban is megigérték elbocsátását. Két év előtt Bécsből Egerbe vitték, azóta nemzete nem segítheti és így legnagyobb nyomornak van kitéve.

Kéri, hogy a királynál használja fel befolyását, hogy az a császárnál közbenjárjon.

Eger, sept. 10. 1705. Brankovics György levele Christian Ernst bayreuthi örgrófhhoz.

Hivatkozik találkozására az örgróffal, ki minap Egerben járt. Ugyanazon kifejezésekben, mint a porosz királytól, kér közbenjárást és pénzbeli segílyt. A mellékletek is ugyanazok.

Baireuth, sept. 13. 1705. Christian Ernst örgróf levele I. Friderik porosz királyhoz. (Rokonához.)

Nem tagadhatta meg Brankovics kérelmét, a teljesítést a királyra bizza. (Brankovics levelében az örgrófhhoz nincs szó arról, hogy az örgróf a porosz királyhoz forduljon. A Wartenberghez intézett levelet legkésőbb irták.)

Közli: DR. MARCZALI HENRIK.

AZ 1279. BUDAI ZSINAT ÖSSZES VÉGZÉSEI.

Hazai történetíróink, a mennyire azokat ismerem, azt tartják, hogy az 1279. budai zsinat végzéseit csak hiányosan, illetve csak addig birjuk, a meddig szerkesztve voltak, midőn IV. László a szentszéki követet, Fülep fermói püspököt, a zsinat elosztatására kényszerítette. E nézet igazoltnak látszik is, ha a *Szalay* (II. 201. l.), *Horváth* (1871. kiadás, II. 104. l.) sat. által felhozott kutforrásokat tekintjük. *Raynald*-nál (Annal. ecclesiast. ad a. 1279. a XXII. k. végén) és *Endlicher*-nél (Monum. 565—602. l.) ugyanis e végzések a csonkán maradt 75. fejezettel, s még pedig egy mondat közepén, végződnek. Ugyanebben a hiányos alakban közlik azokat: *Cossartius* (Mansi, XIV. k. 637—672. l.) *Péterffy* (Sacra concilia 105—125. l.) és *Batthyán* (Leges eccles. regni Hung. II. 433—457. l.) Annál nagyobb volt meglepetésem, midőn *Graetz*-nél (Gesch. d. Juden, VII. 163—4. l.) azt találtam, hogy az 1279. budai zsinat a magyar- s lengyelországi zsidók ellen igen szigorú rendszabályokat hozott, melyek e zsinat határozatainak 113 és 114 (!) fejezetét képezik, mely, a kiadásokban hiányzó, fejezeteket Dr. *Caro*, azóta egyetemi tanár Borszlón, egy pétervári codexből számára lemásolt. Caro tanár ur, kit ez ügyben megkerestem, szives volt értesíteni, hogy a budai zsinat határozatai, épen a szóban forgó pétervári s egy későbbben Varsón felfedezett második codex nyomán, közben *teljesen* kinyomattak, és pedig Romualdus *Hube* által »Antiquissimae constitutiones synodales provinciae Gnesnensis« című okmánygyűjteményében (Pétervár 1856, 8°, 72—130. l.) és ebből *Helcel* lengyel nyelven írott könyvében: »Glarodawne prawa polskiego pomniki« (Varsó 1856, I.) E könyvek, melyek, úgy látszik, hazai történetíróink előtt ismeretlenek maradtak, fővárosi könyvtáraink egyikében sincsenek meg. *Hube* munkáját az egyetemi és az akadémiai könyvtár már hónapok óta megrendelték ugyan, de egész a mai napig nem kapták meg. Ugy értesültem, hogy a könyvkereskedésből kifogyott és a ritkaságok közé tartozik.

Tekintettel arra, hogy a m. t. akadémia a régibb magyar zsinatok történetét tűzte ki pályakérdésül, tán nem fölösleges

munka, a budai zsinatnak a fentemlített kútfőkben *hiányzó* határozatait, melyek e zsinat történetére nézve, de más tekintetekben is, fölötte érdekesek, Hube kiadása után, melyet számomra lemásoltattam, röviden ismertetni.

A budai zsinat 128 fejezetbe foglalt határozatai Raynald-nál s az őt követő kiadókknál, mint már említettett, a 75. fejezet közepén s pedig azzal a csonka mondattal végződnek, hogy az egyház jogait és kiváltságait megcsorbítják és megsemmisítik »ecclesias ipsas aut bona ipsarum occupando, invadendo, vel de facto indebite auferendo, aut in ipsas«

E pont folytatása, mely elég világosan mutatja az okot, a mely IV. Lászlót arra birta, hogy a budai zsinatot, melynek végzéseit »a maga kisebbségére irányzottaknak« tartotta, az eloszlásra kényszerítse, ekkép hangzik:

(Hube 130. l.) . . . »ecclesias et ecclesiasticas personas, seu bona ipsarum, quae subesse non debent legibus et iudiciis laicorum, jura vel magis iniurias statuendo vel iudicando de ipsis, atque quaeque alia in praedictum et gravamen ecclesiarum et personarum ipsarum quaelibet praesumendo. Nos volentes animarum salutem laicorum ipsorum necnon ecclesiarum et personarum ecclesiasticarum privilegiis et immunitatibus contra hujusmodi gravamina et mala salubribus remediis providere, statuta edita, conjura- (131. l.) tionem, conspirationem, confederationem, tacitas vel expressas et alia quaecumque diversorum gravaminum generum his similia, nec non iuramenta, obligationes seu promissiones super executione seu observatione ipsarum a quolibet inita sive praestita, et aliis quibusquumque poenis vallata, cassamus et irritamus, et cassa et irrita nunciamus, decernentes illos ad executionem seu ad observationem talium non teneri. Et ne talium detestanda perversitas transeat impunita, omnes et singulos, qui in praedictis sive praedictorum aliquo hactenus excesserunt, concedendo et statuendo vel ordinando praedicta, nisi infra duos menses, postquam eis denunciatum fuerit per praefatos vel alios quoscumque, statuta edita nec non universa gravamina supradicta revocaverint, deleverint atque cassaverint, vel de cetero talia edere, statuere vel ordinare praesumpserint, aut statuentibus seu ordinantibus consilium, auxilium aut favorem impendere, aut talia observare aut observari facere praesumpserint, excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto, ipsorum et filiorum filios ad obtinendum aliquot beneficium ecclesiasticum in regno et aliis terris nostrae legationis subiectis nisi forte in domibus regalibus, donec victi excedentes omnia praedicta, in quibus excesserint, revocaverint, et ecclesiis et personis ecclesiasticis ad mandatum ecclesiae de omnibus damnis et offensis, quas ecclesiae et ecclesiasticae personae occasione incurrissent praedicta, satisfecerint, inhabiles decernendo; (132. l.) et qui talium filiis vel nepotibus, ante satisfactionem condignam, beneficium ecclesiasticum scienter conferre praesumpserint, seu eorum aliquos ad aliqua beneficia ecclesiastica elegerint,

illorum collatio et electio sit irrita ipso iure; ipsique conferentes et eligentes per sex menses a collatione beneficiorum et jure eligendi ipso facto sint suspensi. Et in praedictis aut praedictorum aliquo excedentes, post satisfactionem condignam a suis dioecesanis, juxta formam ecclesiae, permittimus posse absolvi.«

A következő 76. fej. »*De sepultura*« egyházi átokkal sujtja azokat, a kik halottjaikat másvalahol temetik »quam apud ecclesiam suam parochialem, vel apud ecclesiam, apud quam praedecessores sui sepeliri consueverunt.«

A 77. fej. »*De offensione clericorum et sortilegiis et incendariis et simoniis et etiam furtive ordines recipientibus*« kiátkozza azokat, a kik, erőszakos kézzel nyúlnak egyházi személyekhez, vagy a pápa levelét hamisítják, vagy az egyház szentségeit jóslásra vagy egyéb gonoszságra felhasználják, akik idétlen szülést szereznek, házassági ügyben hamis tanúságot tesznek sat. E végzést a papok gyakrabban hirdették ki a templomokban.

78. fej. »*Ut nullus debeat absolvere excommunicatum.*«

79. fej. »*De violatoribus ecclesiarum et coemeteriorum.*« Az efféle bűnösök rendesen havonként egyszer, vasárnapon vagy ünnepnapon »pulsatis campanis et candelis extinctis publice nuncientur, et ab omnibus evitentur«, mindaddig, míg a kár megtérítése után az egyházi átok alól föl nem oldatnak.

80. fej. »*De testamentis.* Quum ad episcopum spectat officium, ut extremac legitimae voluntates fidelium effectum mancipentur, praecipimus et mandamus, ut tam clerici quam laici, quum sua voluerint condere testamenta vel ultimas voluntates, primum advocent parochiae sacerdotem, et coram ipso et aliis idoneis testibus sua legitime ordinent testamenta vel ultimas voluntates.«

81. fej. »*De ultimis voluntatibus sacerdotum.*« Egyházi személyeknek szigorúan meghagyatik, hogy csak egyházi személyek jelenlétében tegyenek végrendeletet.

82. fej. »*De eleemosynis et ultimis voluntatibus ad Curiam Romanam spectantibus.*« Mivel a szent föld még mindig a pogányok birtokában van, az egyházi személyek »poenitentias injungant et praedicans Verbum Dei, commoveant populum et inducant«, hogy ugy életükben, mint végrendeleteikben a szent föld számára adakozzanak. Az adományok havonként a püspökhöz s ez által minden esztendőben egyszer a pápához küldendők, ki azokat megnyugtázní fogja. A papok ügyeljenek az efféle adományok behajtására. Fizetni vonakodó örökösök egyházi büntetésekkel sujtandók.

83. fej. »*De septem sacramentis.*« A papok a szt.-háromságról »ad minus docere tenentur expresse. . . .« »Et quum fides non subjaceat rationi, non est quaerendum, nec per laicos disputandum de his, quae ad fidem pertinent, quomodo vel quare, sed simpliciter credere debemus.«

84. fej. »*De Incarnatione.*«

85. fej. »*De passione.*«

86. fej. »*De Ascensione et Spiritus Sancti missione.*«

87. fej. »*Ut non quaeratur ratio de articulis fidei.*«

88. fej. Felirás nélkül; tartalma: mit tanítsanak a hét szentségről.

89. fej. »*De baptisate*« . . . »Exorcismi tamen non dicantur. . . Ad elevandum puerum de fonte tres tantum recipiantur patrini.«

90. fej. »*De confirmatione*« . . . »Instruant autem sacerdotes . . . ne pueros portent vel admittant ad episcopos; ad confirmandum per episcopos, sine linteo, quo confirmatus ligetur in fronte, et tertia die, sicut mos est, solvatur linteum et comburatur, et ejus cinis ponatur sub terra.«

91. fej. »*De poenitentia.*«

92. fej. »*De confessione sacerdotum.*«

93. fej. »*Ut clerici confiteantur antequam ordines recipiant.*«

94. fej. »*Ut in Quadragesima confiteantur fideles.*«

95. fej. »*De prudentia confessorum.*«

96. fej. »*De confessione homicidarum et aliorum hominum.*«

97. fej. »*Ut medicina spiritualis praecedat corporalem.*«

98. fej. »*De confessione in articulo mortis.*«

99. fej. »*De sacramento altaris.*«

100. fej. »*De hostia.*«

101. fej. »*Ut sacerdotes abstineant a spuendo post sumptionem Corporis.*«

102. fej. »*De Sanguine Christi elapso super corporale.*«

103. fej. »*Ne pueris hostiae consecratae dentur.*«

104. fej. »*Ut Eucharistiam renoveant sacerdotes.*«

105. fej. »*Qualiter calix conservetur in panno.*«

106. fej. »*Ut sacerdos lavet manus.*«

107. fej. »*Ut sacerdos bis non celebret.*«

108. fej. Felirás nélkül. Az egyik kéziratban a 107. fej. után áll: »Sequuntur praefationes per annum.«

109. fej. »*Ut in fracto altari non celebret sacerdos.*«

110. fej. »*De piscinis.*«

111. fej. »*Ut corporalia et aliae vestes altaris abluantur in tempore.*«

112. fej. »*De linteaminibus attritis ecclesiarum.*«

113. fej. »*De reverentia Corporis Christi.*«

114. fej. »*Pro reverentia Corporis Christi.*«

115. fej. »*De absolutione infirmorum.*«

116. fej. »*De ecclesiasticis sacris observandis.*«

117. fej. »*De Corpore Christi.*«

118. fej. »*De matrimonio.*«

119. fej. »*De matrimonio et benedictione.*«

120. fej. »*De matrimoniis occultis*«

121. fej. »*Ne conjugatus ad ordines recipiatur.*«

122. fej. »*Ne sacerdotes non impendant benedictionem.*«

123. fej. »*De nuptialibus donis et quod presbyteri pro collatione sacramentorum nihil exigant.*«

124. fej. »*De ordinibus.*«

A 125. fej. a zsidókkal foglalkozik, de mivel aránylag igen hosszú, kettéosztatott; a két részt más-más felírással, de ugyanazzal a számmal látták el, úgy hogy a »Caput 125« kétszer fordul elő. E fejezetnek kis előtörténete van. II. (harczkedvelő) Fridrik osztrák herczeg tudvalevőleg 1244-ben a zsidókra nézve igen kedvező törvényt adott ki, melyet, mivel a régibb kánonoknak idevágó rendeleteivel sok tekintetben homlokegyenest ellenkezett, az egyház minden módon ellensúlyozni iparkodott. A Guido bibornok elnöklete alatt 1267-ben Bécsben tartott, valamint az 1274. Szt. Pölteni zsinat egyebek közt a zsidókkal is foglalkoztak, kik ellen több határozatot hoztak, melyeknek nyilvánvaló czéluk az volt, hogy Fridrik zsidó-törvénye kedvezményeit megsemmisítsék. Ugyanennek a törekvésnek köszöni eredetét a budai zsinatnak 125. számú két fejezete, mely IV. Bélának 1251-ben újra megerősített s hiteles másolatokban szétküldött zsidó-törvényét annál inkább akarta ellensúlyozni, mivel IV. Béla példáját, aki Fridrik zsidó-törvényét néhány módosítással Magyarország számára elfogadta, Ottokár 1254-ben Csehországra és 1268-ban Morvaországra, Boleslaus (Pius) pedig 1264-ben Lengyelországra nézve követték. Fermói Fülep pedig nem csak Magyarország, hanem egyebek közt Lengyelország számára is volt szentszéki-követnek kinevezve, s a budai zsinat e határozatait erre is ki akarta terjesztetni, mi éppen e fejezetben világosan ki is mondatik.¹⁾

Ezen, nem csak a magyarországi zsidók történetére, hanem az általános országos viszonyokra nézve is nevezetes fejezetek ekkép hangzanak:

Caput 125. De Signo Judaeorum in pectore. Quia valde periculosum est et sacris canonibus inimicum, quod Judaei, quos pietas christiana receptat et sustinet cohabitationes eorum, a Christianis per aliqua non distinguantur et cognoscantur insignia et signa, quod cum Christianis in familia habitent, vel morentur, vel in curiis ac domibus conversentur, aut Christiani habitent cum eis; praesenti constitutione statuimus: quod omnes et singuli Judaei utriusque sexus, in terris nostrae legationis, portent unum circulum de panno rubeo, pro signo, assutum sive consutum ante pectus, in parte sinistra, in veste superiori, quam communiter et regulariter portant de super vestes suas alias, quum extra domos, sive habitationes exeant, vel incedant, vel publice quocumquo modo appare-

¹⁾ »Judaei . . . in terris nostrae legationis.« V. ö. e határozatok bevezetését, melyben Fülep »in Ungaria, Polonia, Dalmatia etc. Apostolicae Sedis legatus«-nak nevezetik.

ant, aut se exhibeant, et hujusmodi signum. . . ¹⁾ Quod si in hujusmodi signo assumendo infra terminum supradictum, aut etiam de cetero deferendo, prout superius est expressum, Judaei praefati vel eorum aliqui contumaces fuerint rebelles, extunc Christianorum commercium, nec non ignem et aquam sibi noverint interdictam. Christiani vero, qui contra constitutionem hujusmodi praefatis Judaeis in merciis commutare, aut eis ignem vel aquam dare, aut aliquos Judacos in familia retinere, aut ipsis Judaeis familiariter adhaerere, aut cum eis in familia, curia sive domo stare praesumpserint, ipso facto sciant sibi ingressum ecclesiae interdictum; nec prius eis in ecclesiam pateat ingressus, quam ad mandatum episcopi, abbatis, praepositi, archidiaconi seu cujuslibet alterius praelati in cujus dioecesi, dominio vel jurisdictione Christiani hujusmodi commorantur, sufficienti, sub certa poena, cautione praestita, quod ulterius in talibus non excedant, ad ingressum ecclesiae fuerint restituti. Quod autem constitutum est de Judacis, hoc de *Saracenis*, *Ismaelitis* et quibuscumque aliis non colentibus baptismatis sacramentum statuimus inviolabiliter observandum; hoc excepto, quod ubi Judaei portant circulum pro signo rubrum, alii supra dicti *signum croceum teneantur deferre.*»

»*Caput 125. Ne Judaei tributa recipiant.* Praeterea statuimus: quod tributa, vectigalia, telonea seu pedagia vel quaevis alia publica officia *Judaeis*, *Saracenis*, *Ismaelitis*, schismaticis seu quibuscumque aliis, ab unione Fidei Catholicae alienis, nullatenus committantur; *et specialiter praelati ecclesiarum suarum relictis seu prorentis eis vendere non audeant*, vel locare. Quod si quis contra hoc venire praesumpserit, si episcopus fuerit, ab executione pontificalium, inferiores vero praelati seu clerici, cujuscumque sint ordinis, dignitatis ac status, ab executione suorum ordinum per tres menses ipso facto noverint se suspensos. Vel si infra tres menses ipsos non expulerint vel expulsos reassumpserint, excommunicationis sententiam ipso facto incurrant. Laicos autem, cujuscumque honoris, conditionis, dignitatis, praecminentiae, sive status, qui in derogationem constitutionis praesentis hujusmodi officia Judaeis vel prohibitis supradictis quocumque modo commiserint, vel eos retinuerint, aut sustinuerint in officiis supradictis, tam diu volumus, excommunicationis sententiae manere subjectos, donec Judaeis et aliis infidelibus praefatis ab officiis amotis et ejectis supradictis, et praestita sufficienti cautione dioecesanis suis, quod nullos ex praedictis de cetero in aliquo recipient, retinebunt aut habebunt officio, juxta formam ecclesiae fuerint absoluti.»

126. fej. »*De sacerdotibus schismaticis.*» Az ilyeneknek isteni tisztetlet végezni, kápolnákat vagy egyéb szent helyeket építeni, a híveknek pedig ez isteni tisztetletben részt venni, vagy ily kápolnákba bemenni

¹⁾ *Habe* itt ezeket jegyzi meg: »Pro certo habemus, hoc loco Judacis diem quemdam indictam fuisse ad exequenda mandata synodi (ez a következő mondatból is világos); sed haec in codd. partim omissa, partim vitiata, sic ut ex relictis verbis sententia nulla expleri potest.»

nem szabad. Szükség esetében »per seculare brachium a talibus compescantur.«

127. fej. »*De omni populo christiano.*« Minden keresztény, kiváltképen az egyházi személyek, imádkozzanak a pápáért, mint a kereszténység fejeért.

128. fej. »*De malitia hominum.*« Hogy a zsinat határozatai ellen rossz akaratból, vagy tudatlanságból ne cselekedjenek, »mandamus: quod omnia capitula cathedralium ecclesiarum totius nostrae legationis, infra duos menses, ex quo copiam potuerint habere earundem, ipsas conscribi faciant litera grossa, legibili atque distincta; ipsasque ligari faciant in tabulis ad modum libri, et ferrea catena connexas in sacrario sic affigi, quod commode legi possint, nec inde de facili valeant deportari.« Aki e táblákat elviszi, megkárosítja, vagy tartalmukat hamisítja, szigorú büntetés alá esik. E határozatokat az érsek évenként egyszer, a káptalanbeliek évenként négyszer olvassák fel ünnepélyesen.

»Editae et publicatae et approbatae fuerunt supradictae constitutiones per nos legatum praefatum, supradicto approbante concilio, anno, indictione, Pontificatus et loco superius adnotatis, praesentibus: magistro Fidancia plebano sancti Quiriti, Parisiensis diocesis, fratre Johanne monacho, dicto Lombardo, monacho Nicolao de Gwarthine et Octavo de Fraria ¹⁾ notario, et fratre Gerardo de Placentia, monacho de Drondolo Ordinis Cisterciensis. In cuius rei testimonium eas munimine nostri sigilli fecimus roborari, ac etiam infrascriptos notarios publicos eis subscribi, ipsasque eorum sigillis authenticis consignari.«

A »supradicto approbante concilio, anno, indictione, Pontificatus et loco superius adnotatis« szavak világosan a bevezetésben előforduló e mondatra vonatkoznak: . . . »in concilio celebrato in castro Budensi . . . a. D. 1279, Indictione VII . . . quarta decima intrante septembri, in qua videlicet die terminatum fuit concilium supradictum.« De miután e zsinatnak váratlanul vége szakadt, s a fentebb említett nevek közt *egyetlen egy magyar főpapé sem fordul elő*; a zsinati határozatok Raynald s a többiek által közzétett *első* része nyilván az, mely a zsinatban rendesen tárgyalatott, míg a Hube által közölt második rész, úgy látszik, a szentszéki követ eleve készült *fogalmazványa*, melyet, mivel a zsinat elosztatott, *nem bocsáthattak részletes tárgyalás alá, hanem a jelenlevő főpapokkal rövid uton elfogadtattak,*²⁾

¹⁾ Egy kéziratban: *Femia.*

²⁾ E nézet mellett a fentemlített ama körülmény is szól, hogy a zsidójelek felvételére kitűzött határidő mind a codexekben vagy hiányzik, vagy nem olvasható. Fermói Fülep a határidőt a fogalmazványban nem szabta meg, hanem ezt az országos viszonyokat ismerő főpapokra akarta bízni; de miután a zsinat e pontot már tüzetesen nem tárgyal-

és később az előbbi részszel együtt, nyilván nem Budáról, de az aláírások után ítélve, nyilván nem is Magyarországból küldtek szét azokba az országokba, melyek számára Fermói Fülep szentszéki követnek ki volt nevezve, tehát Lengyelországba is. E körülmény megmagyarázza, hogy a budai zsinat összes határozatai, mint a gneseni érsekség konstitúcióihoz tartozók, egy pétervári codexben találatnak, mely Hube szerint 1357-ből való, mikor t. i. Jaroslaus de Bogoria, gneseni érsek, e határozatokat több másokkal együtt Kalischban újból megerősítette, továbbá egy Varsóban levő codexben, valamint több a boroszlói székes-egyházban őrzött codexben is, melyeket Hube (l. a bevezetés III. l.) ott később feltalált.

Közli: DR. KOHN SÁMUEL.

hatta, e hiány vagy megmaradt, vagy később mások által önhatalmulag betöltetett, illetve a helyi viszonyokhoz mérten más-másképen pótoltatott.

BALASSA ZSIGMOND TÁMADÁSA.

A »Történelmi Tár« 1879-iki évfolyama 229—233. lapjain három, Balassa Zsigmond összeesküvésére vonatkozó levél van közölve: Balassának reversalisa Ali budai basához azon esetre, ha terve — Erdély fejedelmévé lenni — sikerül, Thurzó György nádor levele a császárhoz, melyben ezt a Balassa lázadásáról tudósítja és ismét Balassa levele Ali basához. Az alább következő levelek ezeknek mintegy folytatását képezik, s történetünknek ezen eddigelé kevésbé ismert eseményét, t. i. Balassa Zsigmond fölkelési tervét egész lefolyásában mutatják be.

I.

1616. jan. 4.

Illustrissime domine, domine et pater confidentissime.
Salutem et servitii mei etc.

Nagodat ez dologról kelleték levelemmel hamarsággal meg-
találnom. Ez órában érkezék hirem, hogy Balassi Zsigmond
most is még két emberét bocsáttá Budára és csak azt várja, hogy
azok megtérjenek, azonnal az ő gonosz intenciójához hozzá akar
kezdeni. — En azért azokat az embereket mindenütt lesem,
talám kezemhez akadnak. Minthogy pediglen ő felségétől énne-
kem erősen meg vagyok parancsolva, hogy csak egy szempillant-
ást se késsem, hanem az ő felsége parancsolatjában eljárjak,
azért im én megindoltam és sietve megyek, hogy ez gonosznak
minden módon obviáljak és elejít vegyem, valamint lehet. Talám
pediglen ez dolgot az nemes ország úgy nem érti, mint ő fölsége
és Nagod; azért fogja tudni úgy rendelni Nagod az dolgot,
mivelhogy periculum in mora, hogy az nemes országnak ellene
nem leszen, hogy ő felsége omnibus modis prosequálja Balassit
az ő cselekedetiért. Az mint pediglen találok az állapotot,

Nagodnak mindjára tudására adom. Áldja meg isten Nagodat minden kívánta jókkal. Datum in Ujvár 4. Januarii, Anno 1616.

Ill^{mae} Dnis V^{rae}

servitor et filius addictissimus
Rudolphus a Teuffenpach.

Külczim: Illmo comiti et domino, domino Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

Kivül: Exhibita Bittchae die 9. Januarii 1616. Tieffenpach.

(Eredetije orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 5. N° 23.)

II.

1616. jan. 10.

Illustrissime domine dne etc. Servitiorum etc.

Kedvesen és becsülettel vettem az Nagod levelit, melyből, mit írjon, mindeneket megértettem. Öremest is Nagod kívánsága szerint Balassa Zsigmond uram dologáról leveleknek pariaját kezihez küldtem volna Nagodnak, de azoknak mássa énnekem is kezemhez nem jutott; remilem magamban, hogy hirtelenséggel való expeditio az elküldésében akadályt tött. Im azért az minemő hirem ujobban jüttenek felőle, Nagodnak originaliter includálva oda küldtem. Az török is mindenött igen gyülekezett; itiljük magunkban, hogy meg akarta segiteni, de én az ő felsége kglis császárunk parancsolatja szerént az dolognak praeveniáltam és elegendő praesidiumot benn hagytam. Ezután is ha mi bizonyos hireim lesznek, Nagodnak éjjel és nappal értésére adom. Ezzel istennek oltalma és gondviselése alá ajánlom Nagodat. Datum Ujvár, 10. Januarii, Ao 1616.

Ill^{mae} dnis V^{rae}

servitor et filius addictissimus
Rudolphus a Teuffenpach.

P. S. Az minemő szolgáját Balassa Zsigmond uram Budára küldte volt, azt is ide hozattam.

Kivül: Exhib. Bittchae die 14. Jan. 1616. Dni Rudolphi Teuffenpach in negotio Sig. Balassi adincludis literis.

Külczim: Illmo Comiti Georgio Thurzó de Bethlenfalva etc.

(Ered. orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 5. N° 23.)

III.

1616. jan. 11.

Illustrissime domine etc. Salutem sat.

Kivánom, hogy az isten Nagodnak ez új esztendőt idveségesen, egészségesen és jó szerencsésen több sok jó esztendőkkal adja által érni. Továbbá mi állapotban legyen Balassi Zsigmond uramnak dolga, kapitány uram ő naga leveléből Nagod megérte. Az lovászmesterét is, az ki most oda be volt Ali passánál, megfogták és ide hozták, az mit Nagod ez includált levélből megérte. Még most egyebet tőle ki nem vehettünk, hanem hogy Ali passánál az Erdély fejedelemségeért instált és hogy ajánlotta is magát Ali passa, hogy az havasaliakkal és moldvaiakkal beviteti. Az mi hirem leszen ezután is Nagodnak megírom. Áldja meg isten Nagodat minden jókkal. Datum in Ujvár 11. Januarii, A° 1616.

Nagod alázatos szolgálója

Koháry Péter mp.

Külczim: Illmo Comiti ac domino dom Comiti Georgio Turzo de Bethlenfalva etc.

Kivül: Bittchae 14. Jan. 1616.

(Eredetije orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 5. No 23.)

Ehez csatolva:

Köszönetemet és szolgálatonkot írjuk Kgdnek, mint minekönk bizodalmas uronknak; az uristentől ő szent felségétől kívánonk Kgdnek ez ujesztendőben minden kívánta jókat megadatni mind az Kgldehez tartozóval egyetembe.

Továbbá csak ebből kellették Kgdet megtalálni, mint bizodalmas uronkat levelönknek rendiben, hogy mostan ott benn Budán létönkben úgymint ez elmúlt szerdán, úgymint Vízkereszt napján érkezék Budára Balassa Zsigmondnak egy postája leveleket vivén az budai pasának. Az basa azt írhatjuk uraságtoknak, hogy nagy devánt tartott felőle; az törökök igen patkóltatták az lovakat, és igen posonkottak felőle. Ezt is írhatom felőle uraságtoknak, hogy együtt jöttem Budáról Pestté által velek szerdán estve; ők is ott háltak Pesten, én is ott háltam uram Pesten akkor éjjel. Csütörtökön reggel jöttem Pestöt el, ők is akkor jöttek el Pesttől. Azt is írhatjuk uraságtoknak, hogy az ki az levelet vitte Budára 3. paraszt ember, egy katona, de mi azokat nem ismertjük; azt is írhatom uraságtoknak, hogy az kérem uraságtoknak, hogy oly szó valahová ne essék, jól tudja uraságtok, hogy én az hatalmasnak markába lakom, csak az

keresztyénség ria viszen bennünköt. Ezzel isten éltesse uraság-
tok(ot) sok jó esztendeig.

Kgltek jóakaró szegény barátja az patai bíró
Kovács Demeter.

Ez levél költ Patán ma pénteken hajnal előtt.

Külczim: Ez levél adassék az mi böcsületes és tiszteletes uronk-
nak Szécsénbe lakozó vicekapitán uronknak Szüdeny Gergelynek tulaj-
don kezében nagy hamarsággal.

(Eredetije a m. kir. orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 5. N° 23.)

IV.

(K. n.)

Elsőbben kgl's uram az öregbik fiátúl küldött az főember-
nek néhány levelet magában megolvasni, mely levelek arra intet-
ték, hogy Nagoddal szembe lenne, melyre már talán reá is vette
volna magát, ha egy tót levél nem érte volna, az mely levél tiltja
az Nagodhoz való jövését, és hozá Thelekessit elő; ebben tar-
tózott meg.

Azután az maga házában hittá ugyanazon főembert, és
beszélette okát az erdéli utjának; az magyar nemzethez való
szereteti indétotta reá látván, mely veszedelembé forog és hasz-
nára is volt nemzetinek. Ugyanakkor volt Erdélben Memhet
tihája, melylyel sokat disputált s a többi között megbizonyította
azt az articulusból, hogy az magyar nemzetet király urunk ő
felsége arra untatta, hogy had legyen az török ellen, de az ma-
gyar semmiképpen reá nem állott, sőt akik csatáznak is, nem
magyar akarattjából cselekeszik, hanem német engedelmeből.
Memhet tihaja ezzel az portára ment és mindjárt Naszszuff passa
Skender passát küldtő ki Erdélben; levelet is írt s előkérte azt
a nagy levelet ugymint az articulust, meglátván ugyan úgy talál-
ták az végezést. Akkor mondta Skender passa, hogy az magya-
rok soha se higgyék Lippa és Jenő dolgát, hogy az török kívánná,
mert hiszen egész Erdély is kezekben volt és lám kiment szépen
belőle; s akkor mind Skender passa s mind Naszszuff passa
nagy ajánlással voltak Balassi uramhoz és a magyar nemzethez.

Most immár ujjobban jött Skender passának az portárúl
levele, mely tizennegyed napra jött kezéhez az urnak, melyben
írja, az hitetlen eb Bethlen Gábor miatt mazullá estem vala, de
az hatalmas császár ismét beglerbégséget adott; rövid nap had-
dal kimegyek, akkor osztán Nagod lovat keressen.

Ali passa is ír, de azt az levelet kézben nem adta, hanem
maga olvasta. Az mely ajándékot Nagod nekünk küldött, fölöttő
jó néven vettük; de nem minekünk való, hanem nagyobb embert

illet, mi is mindjárt kültön-küldtök az hatalmas császárnak, tudjuk kedves morha leszen. Mast (azt írja) Léván az tracta véghez nem megyen; de ha véghez menne 'is, Nagod eljárjon dolgába. Palatinus ur barátunknak is volt nálunk szolgálja; itéljük és remélnjük, rövid nap az is mi barátunk leszen. Homonnay Györgynek is szolgálja vagy on nálunk.

Azután szolgálja volt ismég ugyan Ali passánál, attúl szóval izent Homonnay felől; kívánt, úgymond, valami gyermekdolgót, de választja vagy on.

Az hajdúk felől is, hogy semmit se féljenek, mert annélkül is mieink azok az vitézek.

Az várait pedig bárcsak úgy hagyja; ha valaki bánatná, csak egy holnapig tarthassák, megsegéteni gondja leszen.

Ugyanazon szolgálja hozott egy lovat; pénzt az Ali passa adott neki rea.

Ugyanazon főembert intette, hogy egyetértsen vele; de az nem akarván, izente neki, ha egy magyar nem lenne is vele, de idegen nemzettel is véghez viszi szándékát.

Kirül más írással: Negotium M. Sigismundi Balassae concernentes litterae. Relationes de rebus Turcicis.

(Másolata orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 75. N° 23.)

V.

1616. jan. 17.

Magnifice domine affinis nobis etc. Salutem etc.

Az Kegyelmed levelét, mely 7 Januarii dataltatott Zakmárból, vöttük és megértettük: azon azért, hogy tudnia illik türhető csendességben vagy on Kegyelmetek oda; az úristennek nagy hála-kot adván, szívünk szerint örülünk, adja Isten, hogy ennekutánna is azont hallhassunk Kegyelmetek felől. A mi pedig az vitézlő nép fizetelenségét nézi, informáltatunk másunnét is affelől s eléggé szánakozunk is rajtok. De mit tehetünk róla, irtunk azért ő fölségének elég diligenter fölöle, akarnánk ha effectusa lehetne irásunknak ő fölségénél. A mi az vitézlő rend fogadását illeti, nem tudjuk honnét vagy on, de minekünk most is azt írják, hogy Tarjáni Demeter ugyan kérkedik véle, hogy ő neki levele vagy on ő fölségétől s azonképpen Homonnay uramtúl arra, hogy ötszáz gyalogot fogadjon, de mi végre, ő maga sem tudja; ki ha úgy vagy on, nem tudjuk mint lehessen az, holott minekünk azt írja ő fölsége, hogy oda Tiszán-tul ugyan megparancsolta volna, hogy senki az ő fölsége patens levele nélkül ne merjen vitézlő népet fogadni, és pedig mint legyen, hogy Tarjáni ugyan kérkedik az ő fölsége levelével s Kegyelmednek az csak hirivel sincsen, nem

tudhatjuk, kiről ő fölségének is irtunk. Azért Kegyelmedet kérjük, értekezzék Kegyelmed felőle és végére menvén, adja mindjárt tudásunkra, jó néven vesszük Kegyelmedtől. Innét mi egyebet nem írhatunk Kegyelmednek, hanem hogy mi is ide hála istennek türehető csendességben vagyunk. Utolszor ezt is akarók értésére adni Kegyelmednek, juthat Kegyelmednek eszébe, az elmúlt télen micsoda practikát indított volt Balassy Zsigmond Erdélyben, mely practicában azt tudtuk mi, hogy hátra hagyott valamit és megszűnt afféle igyekezettől; de nemhogy megszűnt volna, hanem ez elmúlt napokban még nagyobb practicát is indított az törökkel, melyet ha véghez vihetett volna, mind ő fölségének s mind pedig hazánknak és nemzetünknek nem kevés kárára és veszedelmére következett volna; de ő fölsége végére menvén afféle dolgának, minekünk megparancsolta volt, hogy eleit vennük valamiképen neki; mi azért mindjárt az ő fölsége tanácsít és táblája biráit, az kik itt közel laknak, egybelivattuk Thrincsénben s tanácskozni akartunk felőle, de ez idő alatt az míg tudnia illik mi esszegyültünk, Tiffenpach uram kiment Újvárból és együtt az több végbeliekkel vigyázott, hogy ki nem ment volna valamiképpen az országból. Ő is azért Balassy Zsigmond értvén azt, az mint Tiffenpach uram írja minekünk, mindjárt fejét hajtott és az ő fölsége gratiájába adta magát; inkább hiszem, lölkiismeret furdalta és ki menvén afféle erősegből, mint az a Vár kékkő, Újvárba ment az végbeliekkel s ott vagyon immár őrizet alatt. Mit cselekedendő azért ennekutánna ő fölsége véle, az idő megmutatja, minthogy más ember tanácsát és jó intését nem akart megfogadni, immár most senkire, csak magára vesse az dolgot. Ennekutánna is ha mi hirei érkeznek Kegyelmednek, kérjük adja mindjárt tudásunkra Kegyelmed, megszolgáljuk Kegyelmednek. Isten éltesse Kegyelmedet jó egészségben. Datum Bittchae die 17 Januarii Anno Domini 1616.

Mag. Dom. Vestrae

servitor et affinis benevolus
Comes Georgius Thurzó mp.

Külczim: Magnifico Domino Andreae Dóczy de Nagy Luche etc.
Zatthmarinun.

(Orsz. lt. Act. Thurz.)

VI.

1616. febr. 10.

Domino Cleselio.

Reverendissime et illme dne etc. Salutem etc.

Res mira est, et summe deploranda, quod cum illae, quae dudum suctensae audere adhuc flagrareque visae sunt, inimicitiae

et intestinae dissensiones in provincia Transsylvaniae benignissimae suae Mattis sacratissimae dñi domini nostri clementissimi dispositione, dñorumque commissariorum maximo labore ac molestia extinctae sint et pacifice sopitae. Non desint tamen, qui, nescio quo ambitionis desiderio ducti, eandem provinciam novis armorum motibus novisque incendiis excitare sibi subjugare unice studeant, inter quos Sigismundum Balassa, qui illam provinciam in porta per Aly passam budensem sibi promissam habuisse pro certo dicitur antesignanum fuisse facillime conjicere licet, quem imitari fertur magus dñus Georgius Drugeth de Homonna etc. qui ex mera ambitione ac gloriae cupiditate hanc provinciam ab infinitis annis ad regnum hoc suae Mattis sac^{mae} pertinentem ab eodem avellere et cum Poloniae regno conjungere non sine multorum christianorum sanguine satagit, sicuti reverendissima et ill. dnatio vestra ex paribus literarum Gabriellis Bethlen vajvodae Transsylvaniae ad me datarum ac suae Matti humillime transmissarum uberius cognoscere potest. Cum autem iniquum sit et profecto miserum optimam populosissimamque provinciam, quae ad christianae ditionis atque gloriae terminos propagandos propter naturalem loci opportunitatem aptissima videtur, novo aliquo armorum tumultu conteri aut simulatibus infringi et debilitari, tum et illud vehementer timendum, ne si Turcae, quos provincia illa habet finitimos, hanc provinciam a regno hoc suae Mattis alienari aut armis inter se concurrere viderint unanimes atque integri illam adoriantur, et (quod deus omen obruat) magno cum regni hujus ac totius Christianitatis malo et periculo potestati suae indignabundi subigant.

Quocirca Rev^{mam} et ill^{rmam} do. V^{ram} tanquam pacis et tranquillitatis amantissimam etiam atque etiam vehementerque rogo, dignetur ea, quae apud suam Mattem sac^{rmam} pollet gratia et autoritate non granatim efficere, ut dicta provincia Transsylvaniae a perniciosos hujusmodi motibus libera, optatae tranquillitati et quieti restituatur, neque a benefato dño Homonnay vel aliis sive armis sive insidiis impetatur, praesertim cum tantas habeat facultates, tamquam amplissima bona et proventus idem dñus Homonnay, quibus pro status sui et dignitatis conditione sat splendide se sustentare possit. Reverendissimam et ill^{rmam} do. V^{ram} pro conservanda sancta pace et securitate, reipublicaeque Christianae salute hoc benigne apud suam Mattem effecturam nullus dubito. Qua de re cum etiam ad Mattem suam Sac^{rmam} humillime scripsi, hic plura non addam; certus Rev^{mam} et ill^{rmam} do. V^{ram} ex iisdem litteris omnia intellecturam esse. De caetero R^{mae} et ill^{rmac} do. V^{rae} me ac paratissima servitia mea recomendans, eandem quam optime quamquam diutissime valere desidero. Datum in arce mea Byttchensi, die 10. Febr. Ao 1616.

(Eredeti fogalmazvány a magy. kir. országos lvtárban Act. Thurz. Fasc. 2 N° 57.)

VII.

1616. máj. 2.

Illustrissime domine dom. compater fautor et patrone etc.
Salute etc.

Deplorandam nostram cum charissimo dno meo consorte sortem diramque, sed minus promeritam ejusdem captivitatem supervacaneum videtur coram illustrissima Celsitudine vestra recensere, cum ea luce meridiana illustrissimae celsitudini vestrae clarius patere non dubitem. Miserabilior enim fortuna nostra, quae vel cuivis infenso miserationem commovere posset, jam non solum Hungariae sed vicinis etiam regnis ac provinciis innotuit. Quare ad illustrissimam celsitudinem vestram velut primarium justiciarium et inter regnum Hungariae ac suam Mattem regiam mediatorem iterato jam hoc meo humili scripto supplicis confugio, dignetur ex officio suo palatinali, pro innata sua pietate, qua servet, pro amore denique eo, quo erga nationem Hungaricam afficitur, ejusdemque libertatibus ac legibus nefario hoc facto ruptis ac violatis in tanto rerum discrimine ac summa necessitate charissimo dno meo consorti benignissima sua gratia et patrocinio adesse, ac apud suam Mattem caesaream atque regiam se interponere, quo unicum vitae meae solatium pristinae libertati quantocius restituatur. Detur innocentiae locus, nec libertas olim a majoribus nostris sanguine acquisita, per vim tam sede violata extingvatur. Quam gratiam ill^{rmae} Celsitudinis vestrae humilimis ac perpetuis servitiis, una cum charissimo dno meo consorte et dulcissimis liberis studebimus demereri. Quod hucusque ill^{rmam} Celsitudinem vestram ipsamet non convenerim iter ad suam Mattem caesar. Pragense nimium difficile necessario emensum, summeque adversa et plusquam credibilis valetudo, quae invisam et toties exosam hanc vitam invitam sustinet in causa fuere. Recuperata tamen de caetero per dei gratiam quantulacunque valetudine ill^{rmam} Celsit. vestram propediem convenire accelerabo. Quod reliquum est, me ill^{rmae} Cels. vestrae favorabili gratiae humili studio recomendo eandem diu ac feliciter una cum omnibus suis valere exoptando. Datum Posonii loco videlicet mei luctus quo extreme tabesco 2. Maji, Ao 1616.

Ill^{rmae} Cels. V^{rae}

servitrix et commater
humillima atque perpetua
Sboroski erzebet mp.

Külczim: Illmo domino domino comiti Georgio Thurzó de Bethlenfalva etc.

Kivül: Exhibitae in thermis Rajecensibus 16. Maji 1616. De negotio Sigismundi Balassa.

(Eredetije m. k. orsz. ltár kincst. Act. Thurz. 5. N° 23.)

VIII.

1616. máj.

Az esztergomi káptalan II. Mátyás által kosztaniczai Kito-nich János királyi ügy-igazgató részére kiadott »compulsoria« értelmében a Balassa Zsigmond ügyében Szepes, Sáros, Gömör, Thorna, Abaujvár, Zemplén, Ungh, Bereg, Ugocsa, Szabolcs és Szathmár vármegyékben eszközzendő tanuvallatásra a kiküldött »homo regius« Jármay János curiai jegyző mellé kebeléből Zlatinay György nógrádi archidiaconust küldi, kinek esküvel erősített jelentése folytán a megejtett tanuvallatást a következőleg írja le.

Sequuntur articuli interrogatorii. Primo. An sciat, cum anno Millesimo Sexcentesimo decimo quarto in Trannia dnus Sigismundus Balassa fuerit, quos tractatus et practicas cum Mehmet aga primum et postmodum cum Zkender bassa habuerit, et quae contra suam Mattem ibidem moliri non formidaverit, aut etiam dixerit? Secundo. An sciat articulos in particulari Diaeta ex voluntate suae Mattis per dnum comitem palatinum anno praedicto Posonii pro festo d. Margarethae indicta, et suae Matti per delegatos Linczium transmissos, in portam Ottomanicam per dnum Sigismundum Balassa transmissos esse, per hoc Turcico imperatori persvadere conatum fuisse Hungaram nationem nequaquam arma contra Turcarum imperatorem capessere velle, et etiam Decretum regni superinde Turcis ostendisse? Tertio. An sciat Turcas in arcem Kékkő ad dnum Sigismundum Balassa palam vel clancularie adventasse, et munera quoque eidem obtulisse, vel ipsum aliquibus Turcis misisse? Quarto. An literas Aly passae item Skender passae ac Ibrahim passae ad ipsum dnum Sigismundum Balassa sonantes veriderit, et continentiam earundem intellexerit? Quinto. An sciret, quibus conditionibus dnus Sigismundus Balassa Tranniam a Turcarum Sultano impetraverit, et quo modo dixerit regnum quoque Hungariae se eo unire, simulque Transylvanos et Hungaros in libertatibus ipsorum conservare ac defendere velle? Sexto. An sciat pro certo, quos ex nobilibus vel vero Haidonibus, aut alterius cuiusvis conditionis hominibus vel familiaribus, subditisque suis in perniciosissimam hanc conspirationem, publicaeque pacis et interni status regni turbationem, legitimaeque regiae dignitatis diminutio-

nem sibi adsciscere, et in sententiam suam pertrahere voluerit, vel etiam iam pertraxerat quibusve verbis, argumentis et persvasionibus sive rerum apparatu, et quorum auxiliis, quave et cuiusmodi ingressus, quoquo modo, et consequendi finem suum facilitate illos pellicere studuerit? Septimo. An sciat, vel viderit pro certo quos, cum qua instructione, consilio, animo et fine ad Turcas expediverit, quidve per eos literis perscripserit, aut vero verbis quoque nunciaverit? et quid vicissim ex Turcis unus vel alter ipsi hinc vel illinc vel rescripserint, vel verbotenus nunciaverint? Octavo. An sciat vel audiverit pro certo ex ipsomet dno Sigismundo Balassa, quod dixerit foedus pacis cum Turca suam Sacr. caes. et regiam Mattem d. nostrum clementissimum priorem rupisse, ex eoque constitutionem Viennensem aperte violasse? Nonno. An sciat vel audiverit pro certo ex dicto dno Sigismundo Balassa, quod post tres septimanas pro certo tumultus fieri deberet in regno, ac qua re id deberet fieri, ubi, quomodo et per quos? Decimo. An sciat vel audiverit pro certo, quod ex praemissis mag^{cus} dnus Sigismundus Balassa de Giarmath huiusmodi cum hoste et nonnullis dnis regnicolis conspirationem contra Sacr. caes. et regiam Mattem, regnumque hoc suum Hungaricum attentare, moliri et facere voluerit? Undecimo. An denique idem testis sive fatens pro certo sciat, sive audiverit aliquem, vel aliquos in praemissa conspiratione partes ipsius dni Sigismundi Balassa secutos fuisse, vel sequi velle, seque mutuo cum ipso intellexisse et nefarios conatus ipsius adiuvare voluisse, quive sint illi, necessario et distincte referat, oportet? Sequuntur testes examinati, et primo die decima tertia die mensis Maji.

Primus testis nobilis Joannes Egry, olim ad annos decem et octo servitor mag^{ci} dni Sigismundi Balassa de Giarmath in praesidio Zathmariensi et comitatu eodem, in captivitate existens repertus, annorum circiter 28. juratus et examinatus fassus est. Ad primum articulum azt vallja, hogy ő semminemű tractáit és practicáit Szkender passával, Memhet agával nem tudja ő felsége ellen, hanem tudja azt, hogy Balassy Zsigmond uram ő naga szolgája által Szabó Esaiás nevű által Erdélben Kolosváratt Memhet agával egymáshoz izengettek, mit, ő nem tudja, abban az esztendőben, melyben Báthory Gábort megölték és Szkender passa akkor ott sem volt. Ad secundum articulum nihil se scire fassus est. Ad tertium azt vallja, hogy egyéb ajándékot nem tud, hogy Balassy Zsigmond uram ő naga küldött törököknek, hanem egy órája volt asztalán álló ezüstös aranyazott, azt hallotta az feljül megírt Szabó Esaiástól, hogy Balassy uram török császárnak küldötte volna, és úgy hallotta, hogy Memhet aga által Erdéltől Kolosvárról küldötte volna el, és hogy ezeket az szokat hallotta azután, nem adta az órát; de török császár és más

törökek is hogy ajándékot küldöttek volna Balassy uramnak, azt sem nem tudja, sem nem hallotta, ez pedig az Szabó Esaiás minden tanácsosa volt; törököket is hozzá járni nem látott többet, hanem Erdélben Szász-Megyesen mikor gyűlés volt 1614. esztendőben in mense Augusto, akkor voltanak ott török követek, és az fatensnek mondotta az következő szokat Balassa uram: Egry János menj oda az török követek szállására, és mond meg nekik mintegy magadtúl, hogy miért nem mentek az urhoz mégis beszélgetni. Az fatens elmenvén megmondotta. Volt pedig egy az török követek közül, kinek nevét nem tudja, magyar fi volt, Bethlem Gábor uram ő naga szolgálja eleintén, és azután lőtt volt törökké, azt mondotta az fatensnek: eddig is bizon elmentem volna, de minthogy az fejedelemmel sok dolgaink voltanak, még nem érkezhettem; és azután egyszer volt nála s titkon csak ketten magok beszélgettenek, mit, ő nem tudja, ötet az ur ottan hamar Erdélből ide kiküldvén; jártak-é többé hozzá, nem tudja. Ad quantum azt mondja, hogy mikor Balassy Zsigmond uram Erdélben volt volna, küldött az fatenstül kékkői praedicator egy levelet az urnak, de ki levele volt, nem tudja, látta följúl az Balassy uram titulusát rajta, de belől mi volt benne, nem tudja, és azt parancsolta néki, hogyha valaki találná az uton, az levelet mindjárt elszakgassa, szóval is izente tőle, hogy Erdélből ki ne jönné, mert mindjárt megfognák. Az fatens pedig megadván Kolosvárat Erdélyben az levelet Balassy Zsigmond uramnak, s az ízenetet is megmondván, azt mondotta mindjárt az ur, hogy im erővel latrá tésznek, de meghiggyék azt, hogy kimenek, de meg nem köszönik; ezt szájából hallotta. Adott más levelet is ugyanazon kékkői praedicator, ki Balassy uramnak az fiait is tanította, az fatens kezéhez, hogy az urnak Erdélyben bevinné, ő utjában Osgyánban érkezvén Bakos János uramnak megmutatta; látván Bakos uram, mondotta nekie: az pöcsítit sem szerettem az kurvának, küldd vissza néki, úgymint az praedicatornak, és te magad menj el az urhoz, mert nem körösztyén emberek pecsételnek így, az mint ez vagyon. Ő osztán visszaküldötte, egy paraszt embertől Osgyánból az praedicatornak, hogy maga vinné meg az urnak. Jóllehet az urnak volt intitulálva, spanior viaszszal volt pecsételve, ki levele volt, nem tudhatja, azt mint-hogy most is nem tudja; meghagyta volt az praedicator, hogy azt is, ha valami találná, elszakgatná. Harmadik levelet is látott, kit ugyan kékkői porkolábja az urnak, Horváth Mátyás nevő adott kezéhez az fatensnek, annak pedig Kuassóy Raphael akkorbéli praefectussa Kékkőben Balassy uramnak adott vissza kezéhez, mely Memhet agáé volt, mondja, hogy Zabos Andrásnak volt volna intitulálva, és hogy ő neki megadná. Ő Zabost nem találván házánál Checzerben, Nagy-Tárkányban menvén

Paczt Ferenczné asszonyom kezében adta, mivelhogy akkor szolgálja volt Zabos; az levél pedig pecsételve volt, és ez dolog volt 14. Augusti in anno 1614. az levelet pedig Paczotné asszonyom fölszakasztván, biztában elsőbben magában olvasta meg, és azután nyilván ő előtte is, kinek continentiája leginkább csak országunknak fenyegetésében állott, hogy az Sitva-torokon való végezést fölbontották volna és Balassy Zsigmond uramot is commendálja az utoljában, az mint az íatensnek eszében juthatott, hogy az nagos Bethlen Gábor erdéli fejedelem mellett reája találván, felelt volna neki arra, úgymint az agának, hogy az békességet szentől megtartják mind az urak és az nemes rend, és írja az aga, hogyha meg nem tartanák, tengeri habhoz hasonló állapotot megérzenék. Ad quintum articulum fatetur se nihil scire, nec quicquam audivisse. Ad sextum azt vallja, hogy senkit nem tud, hanem hallotta Horváth Mátyásnak az feljül megnevezett porkolábnak szájából, hogy Balassy Zsigmond uram meghagyta volna Kwassóy Rafaelinek, az mint feljül meg van írva praefectusának, hogy titkon szabad legényeket gyűjtene, és maga jószágára osztaná, ott élnének, de mi végre nem hallotta, és az az Horváth Mátyás kékkői porkolábja azt mondotta volna Kwassóy Raphaelnek, hogy megmondottam neki, hogy ellegyen a nélkül, mert szégyent vallana, és mind magát s mind gyermekét elveszti, hogyha ezt cselekeszi, mert most is elegen irégykednek reája, hogy oda be vagyon Erdélyben, és ez az mondás volt kékkői várában anno 1614.; kikkkel pedig közölte dolgát, és kik conspirálkodtanak országunknak ilyen veszedelmes állapotjára Balassy urammal, senkit nem tud, hanem hogy anno 1613. tavasz táján, mikor ötödik Balassy uram rabságban tartotta, Kékkői várában, akkor voltanak nála tizenhárom vármegyéből való főfő emberek ott Kékkői táján valókból, azt látta, és ott vendégeskedtenek; végeztek-e akkor valamit, avagy nem, ő nem tudja; és osztán azon télen karácson után ment be Erdélyben, nevezet szerint pedig hármat tud közölek; Bakó Albertet, Lipthay Imrét és Ztroluczky Menyhértet. Ad septimum nihil et etiam octavum articulos. Ad nonum többet nem mond, hanem mint feljül megvallá, hogy mondotta volna Erdélyben létében Kolosvárott, hogy im erővel latrá tésznek, ki menek, de meg nem köszönik, és azt is mondotta volna, szájából hallotta Erdélyben Megyesen anno 1614. hogy megválnak egy holnapig, ki leszzen igaz magyar. Ad decimum articulum semmit nem tud mondani, hanem ők szolgák levén, egymás között néha tanácskozván mondották, hogy indít valamit, minthogy Erdélyben létében szüntelen udvarhoz járt az mostani fejedelemhez Bethlen Gáborhoz; ehez képest, gondolták magokban, hogy semmi jót nem szerez, konyhájára is az fejedelemtől minden napon hat-hat forintja járt. Ad ultimum

azt vallja, hogy ő senkit nem tud, hanem hogy Erdélyben ottben volt, írt Sárközy Gergeltől maga szolgájától az ur levelet, ki lakik Keszelenben Nógrád vármegyében Bakó Albertnek, Sztrouluczky Menyhártnak és Lipthay Imrének is, de mit írt vagy szóval mit izent, nem tudja; hogy pedig az fatenset Kékkőből 1614. Erdélyben beküldötték volna az urhoz, Kwassóy Raphael beszterczei praefectusa az urnak szóval tőle azt izente, hogy az fatens azt szóval megmondaná, hogy ő ugymint Kwassóy volt annál az embernél Kassán, az kinek izent volt az ur, de ő nem merte a felől semmit is néki szólni, mert félt azon, hogy rosszúl járnak, hanem mond meg az urnak, hogy jöjjen ki onnan, teljeségesen azért az embereknek ne higgyen, minthogy eszes ember. Inter reliqua eszében jutván vallja azt is, hogy látott egy levelet Erdélyben Kolosvárott Róka Miklós nevő inasánál az urnak, kit megöletett ugyan Erdélyben, török formán behajtogatva, spanior viaszszal vastagon bepecsételve, és az az inasa Balassy uramnak mondotta volna az levelet mutogatván: igaz magyar-é ez az bestye lélek kurva fi; más szolgája pedig Balassy uramnak Hollóssy János nevő azt hallván mondotta neki: társ abban többet ki ne végy, mert rosszúl jársz; az inas is osztán eltette zsebében. Ki levele volt, és kinek volt intitulálva, nem tudja, mert osztán az inas nem hagyta látni.

Secundus testis mag^{cus} dnus Michael Károly de eadem, 14. die mensis Maji in castello Károly et comitatu Zathmariensi inventus, annorum circiter 32. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter fassus eet. Ad primum articulum vallja ő naga, hogy semmit nem tud egyebet, hanem in anno 1614. in mense Augusto az erdéli fejedelem ő naga Bethlen Gábor izente ő nagától Forgách Zsigmond uramnak ő nagának oretenus, hogy ő felségének császár urunknak értésére adja generalis uram, hogy az törökkel mind az portán, mind pedig az vezérekkel practicája vagyon Balassy Zsigmond uramnak ő felsége ellen és Magyarország ellen; azután is levelében az erdéli fejedelem ugyanezent írta ő nagának, hogy az practicáját Balassynak most is ugyan affirmálja az portáról az vezér; az practica mi volt legyen, abban ő naga semmit sem tud, mert nem is jelentette az erdéli fejedelem; ezt pedig az fatens meg is írta generalis uramnak ő nagának azonnal; ez dolog pedig akkor volt, mikor az fatenset generalis uram ő naga ő felsége akaratjából beküldötte volt Erdélyben gyűlésre megyesi követségben, ugymint in anno 1614. Az több articulusokra ő naga semmi bizonyost nem tud, hanem hallotta obiter megfogása után hireket Balassy uram felől, kik ha igazak-é, nem-é, nem tudja, hanem hallotta ő naga Paczot Ferenczné asszonyom szolgája szájából ugymint Korchoma Jánoséból ugyanott Károlban, hogy az Balassy Zsigmond

uram követével Aly bassa hamarébb volt szemben, sőt ugyan lovakon vitette fel őket sátorához, az hol táborban volt, hogyszem mint palatinus uram ő naga követivel, mert azokat ezután későre hivatta hozzája. Közönséges birrel ugyan ott Erdélyben ő naga udvarnál hallotta, hogy egy kocsog tollat is küldött volna tömösvári Memhet passának; szájából ő naga Balassy uramnak nem is hallott semmit is, sem leveleit nem látta olyakat, kikben practicált volna.

Tertius testis nobilis Stephanus Baranczy, servitor nobilis Casparis Madachy olim servitori mag^{ci} dni Sigismundi Balassa itidem in castello Károly et comitatu Zathmariensi, in captivitate die 14. mensis Maji anni praesentis inventus, annorum circiter 25. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter, et quidem distincte fassus est, se nihil scire, nec quicquam ex eisdem audivisse.

Quartus testis nobilis Isaac Chanadÿ de Geoncz ad oppidum jam dictum Károly citatus die 15. dicti mensis Maji ibidem comparens, annorum cir. 32. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter se omnium rerum ignarum penitus respondit. solum ex simplici auditu post captivitatem dni Sigismundi Balassa aliquid audivisse dixit, quod ad rem non pertineret.

Quintus testis mag^{cus} dnus Petrus Melyth de Priber decima septima die mensis Maji in oppido Kis-Várda et comitatu de Zabolch inventus, annorum cir. 31. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter tam ex auditu, quam ex scitu se omnium rerum in deuto contentarum prorsus ignarum respondit.

Sextus testis egregius Joannes Putnoky ad praesens servitor spectabilis ac mag^{ci} dni Georgii Drugeth de Homonna, decima nona die mensis Maji in oppido Ungvár et comitatu eodem inventus, annorum cir. 32. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter fassus est. Ad primum articulum azt vallja, hogy közbirrel hallotta volna, hogy tractál Mehmet agával Erdélyben laktában Megyesen, de mit, azt nem tudja, és látta szemével is egy nehánszor, hogy járt az agához, és berekeszkedvén ketten az agával, hallotta bizonyos személyektől, hogy tractáltak, kiknek nevekre nem emlékezik. Ad secundum nihil. Ad tertium etiam nihil. Ad quartum articulum azt vallja, hogy egyéb levelet nem látott, hanem látott egyet, melyet Bethlen Gábornak irt ugyan ott Erdélben laktában maga kezével supplicatio formán, kinek continentiája az mint eszében juthat az fatensnek haec verba formalia voltak: azt véli-é Nagod, hogy én Nagodhoz kételenségből jöttem? nem azért, hanem csak azért jöttem, hogy az édes nemzetemet az német igájából ki akartam venni, Nagoddal egyetértvén, az szegény megholt uramnak, Bocskay Istvánnak állapotját akarván előállatni; minthogy látom, hogy

Nagodtúl semmi állapotom nincsen, vagyon Lengyelországban is oly hivatalom és végezésem, hogy az én állapotomban hátra nem maradok. Ad quintum et sextum articulos, necnon septimum nihil. Itidem et octavum et nonum articulos nihil. Ad decimum et ultimum iterum nihil. De Erdélben ugyan közönséges hirnek mondja hogy volt, hogy ő fölsége ellen akart volna practicálni, ha dolgában előmehegett volna.

Septimus testis egregius Matthaeus Madarászy similiter servitor spectabilis ac mag^{ci} dni Georgii Drugeth de Homonna in oppido Ungvár et comitatu eodem decima nona die mensis Maji anni praesentis inventus annorum circiter 43. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter se ex singulis articulis nihil penitus scire fassus est.

Octavus testis egregius Caspar Balogh de Bir similiter servitor dni Homonnay itidem in oppido Ungvár et comitatu eodem praetacta die decima nona mensis Maji repertus, annorum circiter triginta duorum juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter (*így*). Ad primum et secundum articulos nihil fassus est. Ad tertium azt vallja, hogy mikor Erdélben volt látta, hogy a basákkal egyik is másik is egymáshoz járván, Balassy urammal tractáltak volna, mit, nem tudja, Ad 4. 5. 6. 7. 8. 9. et 10. et ultimum nihil.

Nonus testis egregius Joannes Barankovith similiter servitor dni Homonnay, in dicto oppido et comitatu eodem praetacta decima nona die Maji praesentis anni repertus, annorum circiter 40. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter se nihil quicquam scire vel audivisse fassus est.

Decimus testis egr. Andreas Joboss in possessione Chiczer et comitatu de Ung die vigesima mensis Maji anni suprascripti inventus annorum cir. 60. juratus et examinatus diligenter ad singulos articulos, ad primum, secundum et tertium articulos fassus est se nihil scire. Ad quartum azt mondja, hogy törökektől szóló leveleket, sem pedig Balassy uram leveleit törököknek szólókat nem látott, hanem ő neki egy levelet Erdélyben laktában Balassy uram küldött volt, maga szolgálja által, mikor az fatens Paczot Ferenczné asszonyom szolgálja volt, ő pedig deák-talan ember lévén, másra nem bízta, hanem az asszonyhoz felvitte, az asszon olvasni tudván maga megolvassa és az fatensnek azt felelte, hogy kérte tüle, mit irt Balassy uram: azt nem teneked való tudnod. Ad quintum, sextum et septimum nihil. Ad octavum azt mondja, hogy hallotta maga szájából Balassy Zsigmond uramnak Tárkánban Paczot Ferenczné asszonyom asztalánál akkor, mikor Erdélyben be akart menni, hogy immár jól ittak volna, hogy félő, hogy az bécsi végezés is fül ne bomoljon. Ad nonum azt vallja, hogy hallotta Balassy uram szájából ugyan-

akkor Paczotné asszonyom asztalánál Tárkányban, hogy mon-dotta volna: meglátjátok minden bizonnal, hogy háboruság léssen vagy bécsi végezés miatt, vagy had dolgából, és ezt is ex rancore mondván: én azért eljöttem s Erdélben megyek. Ad decimum et ultimum nihil.

Magnifica autem dna Anna Balassy de Giarmath generosi quondam dni Francisci Paczot relicta vidua vigesima prima die Maji, anni praescripti in castello Nagy-Tárkány et comitatu Zempliniensi existenti reperta, ac per annotatos regium et no-strum capitularem homines juxta mandatum suae Mattis legitime requisita. Mandatum quidem suae Mattis ea, quae par est obedi-entia se recepissee respondit, juramentum tamen praestare noluit asserentem Mag^{cum} dnum Sigismundum Balassa sibi in proxima consangvinitatis linea, fratrem natu majorem esse, et per hoc in judicio coram regno nihil valere posse, nec quidem ipsam aliquid de rebus ipsius scire per hoc in generali Decreto superinde san-citam poenam incurrere non formidantem.

Undecimus testis nobilis Joannes Korchoma eadem prae-tacta vigesima prima die mensis Maji in oppido Lelez et comitatu Zempliniensi personaliter repertus, annorum cir. quinquaginta juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter nihil plane fassus est, solum post captivationem ex communi rumore nonnul-lorum dixit, se audivisse quasdam causas captivationis dni Balassy.

Duodecimus testis generosus dnus Ladislaus Barkóczy vigesima quarta die mensis Maji in oppido Zempliniensi et comi-tatu eodem repertus, annorum circiter quadraginta quinque jura-tus et examinatus ad singulos articulos diligenter penitus se omnium rerum ignarum dixit, praeterquam quod post captivatio-nem obiter nonnullas causas ex ore ill^{rmi} dni generalis intelle-xisse respondit, sed ante nihil quicquam.

Decimus tertius et decimus quartus testes generosi dni Nicolaus Monaky, annorum circiter 38. et Sebastianus similiter Monaky, annorum circiter 22. in dicto oppido Zempliniensi et comitatu eodem vigesima quarta die Maji reperti jurati et dili-genter ad singulos articulos examinati sese omnium rerum peni-tus ignaros fassi sunt.

Decimus quintus testis generosus dnus Joannes Rákóczy eadem praetacta vigesima quarta die mensis Maji in annotato oppido Zempliniensi et comitatu eodem repertus, annorum circi-ter 36. juratus et examinatus ad singulos articulos diligenter azt vallja, hogy egyebet nem tud, hanem post captivationem az mint resolválta magát palatinus uram ő naga Zemlén (*így*) vármegye instantiájára, az Balassy uram fogságáról azt tudja, az melyek most is palatinus uramnak ő nagának constálnak igen jól, me-lyeket Fanchy Ferencz, Rimay János és többek is referáltak ő

nagának, és külömben nem is látta Balassy uramot, hanem csak Bocskay ideiben.

Decimus sextus testis egr. Caspar Balogh procurator mag^{corum} dnorum Rakoczianorum vigesima septima die Maji in libera et regia civitate Cassoviensi et comitatu Abaujvariensi existente repertus annorum circiter quadraginta sex, juratus et examinatus diligenter ad omnes articulos fassus est, se nihil scire, hanem hogy Bakos János uram értvén fülhegyen, hogy ő róla is volna suspicio, ezen dologról találta meg az fatenset, hogy ő ártatlan levén, mit cselekedjék, tüle consultálkodván; hogy ha megtalálja is ő felségét, az fatens tanácsúl neki azt adván, hogy ne cselekedje, hanem az kinek mit vétett, hiszem megtalálja róla tudván ártatlanságát, kin Bakos uram is acquiescalt.

Decimus septimus testis honorabilis magister Laurentius Zskachany alias Tarnóczy canonicus ecclesiae Agriensis prima die mensis Junii in oppido Jászó et comitatu Abaujvariensi existenti repertus, annorum circiter quinquaginta octo ad puritatem conscientiae suae, diligenter ad omnes articulos examinatus se nihil ex eisdem articulis vel scitu, vel ex auditu scire, fassus est.

Unde nos super hujusmodi attestationum testiumque inquisitionibus ad relationem antelatorum regii et nostri hominum fidedignam praesentes literas nostras sub sigillo nostro capitulari et authentico memorato exponenti, jurium suae Mattis et fisci ejusdem suae Mattis regii futuram ad cautelam extradandas esse duximus et concedendas, communi svadente justitia. Datum Sabbato proximo ante festum nativitatis Beati Joannis Baptistae, Anno dni Millesimo sexcentesimo decimo sexto suprascripto.

(Egykoru másolat orsz. Itár Publ. Fasc. 17. Nro 15.)

Nomina eorum, qui vel jam attestati sunt, contra Mag. Sigismundum Balassa de Gyarmath, vel autem adhuc pro testibus adhiberi debent. Ideoque pro Iudicibus haberi non possunt.

Nob. Andreas Zadori.

Nob. Lucas Feffer.

Nob. Paulus Literatus Hettej.

Nob. Michael Literatus.

Mag. D. Petrus Kohari.

Nob. Andreas Bornemisza.

Nob. Joannes Nagiweppi.

Nob. Georgius Thurchani.

Nob. Emericus Liptai.

Nob. Paulus Zobonia.

Nob. Stephanus Zeleseni.

Nob. Melchior Gtürki.

Nob. Joannes Zeöleössi.

Nob. Gregorius Sarkeözi.

Nob. Nicolaus Madach.

Gen. Franciscus Fanchi.

Nob. Ladislaus Palasti.

Nob. Michael Palasti.

Nob. Paulus Palasti.

Nob. Nicolaus Dulo.

Nob. Joannes Rymai.

Nob. Martinus Nagi.

Nob. Paulus Sirokő.

Egr. Franciscus Bako.

Nob. Paulus Pettheő.
 Nob. Andreas Bene.
 Nob. Joannes Vyszazý.
 Str. Georgius Zentmartoni.
 Nob. Michael Horvath.
 Nob. Thomas Pettheő.
 Nob. Andreas Egri.
 Str. Michael Ferenczi.
 Str. Thomas Janko.
 Nob. Georgius Pechi.
 Nob. Thomas Nagi.
 Nob. Ladislaus Ebeczký.
 Nob. Matthias Horvath.
 Pro. Demetrius Gall.
 Pro. Joannes Németh.
 Pro. Paulus Varga.
 Pro. Caspar Nassi.
 Nob. Emericus Paloítaj.
 Nob. Andreas Radai.
 Nob. Paulus Batta.
 Gen. Stephanus Herenczeni.
 Nob. Petrus Czene.
 Nob. Valentinus Priký.
 Splis. D. Georgius Zechý.

Nob. Fridericus Zathureczký.
 Nob. Petrus Huszar.
 Nob. Theodorus Syrmiensis.
 Egr. Joannes David.
 Str. Vrbanus Nagi.
 Egr. Franciscus Strucz.
 Nob. Melchior Stroluczki.
 Egr. Stephanus Litassi.
 Egr. Jeroslaus Zmeskal.
 Mag. D. Michael Karoli.
 Nob. Stephanus Baranczi.
 Nob. Isac Chianadi.
 Mag. D. Petrus Melith.
 Egr. Joannes Putnoký.
 Egr. Matthaeus Madarassý.
 Egr. Caspar Balogh.
 Egr. Joannes Barankouith.
 Egr. Andreas Goboss.
 Nob. Joannes Korchioma.
 Gen. Ladislaus Barkoczý.
 Gen. Nicolaus et Sebastianus Monaký.
 Gen. Joannes Rakoczý.
 Egr. Joannes Sandor.

Similiter, si qui fratres, uel consanguinei eiusdem Sigismundi
 Balassa essent.

(Másolata az országos levéltár Publ. Fas. 23. Nro 12.)

Közli: BARABÁS SAMU.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

XVII. századbeli szakács-könyv.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

1. Ludat törött lével. f. 3. n. 4. Más módon törötlen. Ludnak a máját petreselyem gyükérrel, hagymával megfőzni, s által verni, borsot, sáfránt, gyömbért bele.

2. Ludat kásával.

A lud aprólékját, vagy ő magát darabold el, főzd meg, szedd le a levéről a zsírt, a levibe főzz köles kását szép kövéren, ha a hussal együtt főzöd is, annál jobb, borsot, gyömbért, sáfránt bele.

3. Ludat tiszta borssal. fol. 2. Malaczo.

4. Ludat vagy ludfiat fekete lével. Metéld fel a ludat, főzd meg a vérebe, tölts eczetet, bort, levet, a mennyi elég, vereshagymát, piritott kenyeret, főzd jól meg, azután verd által a szitán, ereszd fel a hussal, borsot, sáfránt, gyömbért, székfűvet bele. Malaczo azonképen fézhetsz.

5. Ludat spékkel. Végy vereshagymát, petreselyem levelet, kenyérbélt levében ásztattat, szalonnakövért a mennyi elég, de meg legyen főve, vágd igen apróra, és ereszd fel a luddal, borsot, gyömbért bele, ha akarod sárgán, sáfránt bele.

6. Ludat leány sarjával. Fokhagymának a szárát, sóskát törj együvé, verd által a szitán, habarj egy néhány tikmonyat eczettel bele, forrald meg, borsot, sáfránt, gyömbért bele. Acetosa.

Más módon leány sarjával. A megynek a magvát hánd ki, borba kenyérbéllel együtt ásztasd be, verd által a szitán, ereszd egy kicsin eczetet beléje egy néhány fokhagymát, és mézet, borsot, gyömbért a ki akar.

1. Borju hust tiszta borssal. fol. 2. n. 4.

Más módon. Német módon. Főzd meg szépen a hust, abárod meg, vess petreselyem gyükért, kevés lisztet pergelj bele vajba, borsot, sáfránt, gyömbért, szerezsen dió virágot bele, a vaj helyett tehetsz írósvajat bele.

2. Borju hus éles lével. Almát, hagymát vágj aprón, főzd meg a levébe, a hust abárod meg, ereszd fel vele, bort, eczetet, a mennyi elég

telts bele, mézet, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot: ha savanyón akarsz, ne tégy mézet bele.

3. Borju hus sufával. Főzd meg a hust, és abárold meg, azután végy jó számosan tikmonyat, verd egy fazékba, bort, eczetet bele a mennyi elég, borsot, sáfránt, gyömbért, mézet, szerecsen dió virágot, habard jól meg, és forraszd fel untalan habarván, tölts a husra, tárkont is tehetsz bele, mikor annak az ideje. Fejér sufát is így csinálhatsz, csak hogy sáfránt ne tégy hozzá.

4. Borju hus spékkel. fol. 8. num. 5.

5. Zömöresök borju husból, kappanból. Vágj pecsenyét petreselyemmel, kenyérbéllel együtt igen aprón, borsot, sáfránt, gyömbért, apró tengeri szőlőt, két vagy három tikmonyat törj bele, keverd jól meg egy kalánnal, azután csinálj apró golyóbisocskát, főzd meg a levbe, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot cseszthetsz, tehen hus lébe főzd meg.

6. Más módon zömöresök.

Végy vereshagymát, petreselyem levelet, kemén tikmonyat, vágd igen apróra, borsot, sáfránt, gyömbért, egy kis liszttel verj egy néhány nyers tikmonyat is beléje, csinálj golyóbisokát, és főzd meg tehenus levbe, borsot, sáfránt bele. Böjt napon tiszta vízbe főzheted, és vajat bele a mennyi elég.

Zömöresöket más módon borju husból. Mikor a borju hus jó fővéskébe vagy, vedd ki, vágd igen apróra, vereshagymát de keveset az iziért, apró tengeri szőlőt, kenyérbélt, petreselyem levelet, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot, egy néhány tikmonyat higan verj bele, csinálj apró golyóbisokát, főzd meg tehen hus lébe.

Zömöresök kappanból meglehet.

Tüdő kása borju májból. Plyuhicze. A tüdőt főzd meg, egy keveség abárold meg, vágd igen apróra, petreselyem levéllel, hagymával de kevéssel. Vagy az vágott hagymát pergeld meg vajba, avagy tehen hus kövéreibe, és úgy tedd hozzá jobb izü leszen, ereszd fel tehen hus kövér levével, apró tengeri szőlőt, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot. Ha édessen akarsz bort, eczetet keveset cseszsz bele és nád-mézet vagy mézet.

1. Disznó hust kaszás lével. Eczet, tikmony, fokhagyma bele, a ki akar, borsot is tehet bele.

2. Disznó orjat káposztával, répával, borsóval, lencsével, éles lével, fekete lével.

3. Disznó hus tormával, a fejet azonképen.

4. Disznó nyulat éles lével. fol. 9. n. 2.

5. Disznó hust eczettel, hagymával, a zsirjába kevés lisztet bele pergelni, borsot, sáfránt, gyömbért. Csak eczettel, hagymával is jó.

6. Disznó hust gyömbéres lével.

Disznó lábot hidegen, vagy oltva. Főzd meg jól, szedd el a kövé-

rit, törj fokhagymát eczettel lével elegyítsd meg, és szüird által a szitán, a hust rakd a tálba szép renddel, töltsd reá a levét, hadd aludjék meg hideg helyen.

Disznó lábot főzd meg, szépen rakd a tálba petreselyem levéllel, eczettel hintsd meg, add fel hidegen vagy melegen, mind jó.

Más módon hidegen a disznó lábot. Főzd meg jól, szedd le a kövérit, a levébe főzz egy vereshagymát igen jól meg, szüird által a levét, eczetet, borsot, sáfránt, gyömbért bele, tölts a husra, forrazd fel együtt, azután rakd egy tálba, hadd aludjék meg. Egy lével is jó, csak eczetet beleeresztetni s fokhagymát.

7. Disznó hust fekete lével. Eczetet, bort, piritott kenyeret, vért forraszsz fel, verd által a szitán, ereszd fel a hussal, almát, hagymát vágj apróra, rántsd meg mézbe, és egy kevés vajba, tégy bele borsot, sáfránt, gyömbért, székfüvet.

8. Vad disznó hust fekete lével, éles lével.

9. Vad disznó főt, a ki akarja jól főzni, veres bort, vizet, sállját, majoránát, vagy fejeér borba, sóba jól megfőzni.

1. Szarvast, vagy őz hust főzni fekete lével. Hogyha szép nyers a hus, mosd eczetbe meg, az eczetet szüird által a szitán, tölts vizet, bort hozzá a mennyi elég, piritott kenyeret beléje, almát, hagymát főzz erősen meg, verd által mézzel együtt ereszd fel a hussal, mandolát, malosa szőlőt, borsot, sáfránt, gyömbért, székfüvet, a mandolát meghasogathatod szép hosszan, és úgy teheted beléje. Ha a hus sós volna, s vér nem volna hozzá, végy főtt szilva bél, által verni a szitán, és ereszd fel véle.

2. Más módon. Végy mézes pogácsát, reszeld meg, csinálj levét belőle, borral, eczettel, mézzel, malosa szőlőt, mandolát, borsot, sáfránt, gyömbért bele, szerencsen dió virágot.

3. Gyömbéres lével szarvas hus. Végy szép czípó bél, főzd meg borba, lébe, verd által, mézet, sáfránt, gyömbért bele, ereszsz egy kis eczetet is bele, és jó izü leszen.

4. Szarvas hus tiszta borssal. fol. 2. n. 2. Szarvas hus eczettel, hagymával jó.

5. Malosa lev. Végy piritott fejeér kenyérbél, borba főzd meg, verd által a szitán mézzel együtt malosa szőlőt, mandolát egy kis borba áztatva, sáfránozva, sült körtvélt vékonyon metéltet, ha mézben az előtt megáztad a körtvélt annál jobb, borsot, sáfránt, gyömbért bőven bele.

1. Székfüves lev. Fogoly madarat székfüves lével. Végy bort, vizet a mennyi elég, piritott kenyeret, főzd meg együtt mézzel, verd által a szitán, tengeri szőlőt, malosa szőlőt, mandolát, borsot, sáfránt, gyömbért, székfüvet bőven beléje.

2. Székfüvel halat. Előszer ha böjt-nap vagy olajban rántsd meg, ha kez-nap vajban, azután ha eleven az hal, hogy vért vehetsz tüle élethen, az torkán üsd be az kést, de az epéjét meg ne sértsed, osztán tölts bort hozzá, eczetet a menit aránzod hogy elég leszen, kenyér-

bélt fekete, meg kell erőssen forralni, azután hogy megfő szitán által kell szűrned, hogy sűrös legyen, almát, hagymát kell vágni aprón, és az almát hagymával mézben meg kell főzni, és úgy az előbbeni lévre töltetni, az kit csináld, tengeri szőlőt, malosza szőlőt vess béven beléje, azután béven székfűvet, borsot, és kis sáfránt, csakhogy szint adjon neki, azután az rántott halra ez megkészült levet töltsd felöl reá, az tállban rakván az rántott halat. Hogyha pedig vérét nem veheted az halnak, tehát dióbélt kell törni, és arra eczetet, hideg vizet tölteni, és az tűz tetejére serpenyőbe tenni, és az vaskalánt belé tenni, avagy az vágó kést, és mindjárt fekete leszen. Annak felette szintén olyan számkokat kell hozzá tenni, az mint felöl előszámláltam.

Hepar frixum. Borju májat rántva. A borju májat metéld szép vékonyon, főzd meg, hadd álljon egy ideig benne, azután vajba, vagy zsírba rántsd meg, csinálj levet alája, bort, eczetet, mézet, apró tengeri szőlőt, borsot, sáfránt, gyömbért, székfűvet, ebbe az levbe az rántott májat forraszd fel. Madár alá is jó ez a lev.

Leëmonyával főzni kappant, tikot, borju hust, avagy ehez a léhez valló illendő hust. Aborlad (*igy*) meg, metéld petreselyem gyökeret bele, veres hagymát, bort, eczetet, leëmonyat, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot. — Malaczozt azonképen fézhetni.

Gerliczét, vad galambot főzni tiszta borssal jó. — Más módon, mint az éles levet méz nélkül csak leëmonyat bele, hogy savanyó legyen.

1. Tehen bélt tiszta borssal, petreselyem gyökeret, vereshagymát bele, egy kevés kövért hozzá adni, borsot, gyömbért.

2. Tehen bélt spekkal. Főzd meg jól, abárold meg, metéld szép apróra, petreselyem levelet, szalonmát, kenyérbélt vágj igen apróra, ereszd fel a levével, borsot, gyömbért bele, ha sárgán akarod, sáfránt bele.

3. Tehen bélt tejfellel. A tejfelt forrald fel, untalan habozván a habozó fával, tégy egy fé vereshagymát egészen az iziért, azután kivethet borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot. Tejjel is azonképen.

4. Tehen bélt vereshagymával. Pergelj kevés lisztet bele, borsot, sáfránt, gyömbért.

Sós soldort tiszta vízben jól megfőzni, petreselyem levéllel, eczettel meghinteni, egészen feladni. — Kaszás lével, éles lével főzni jó, eczettel hagymával.

1. Nyelvet főzni. Főzd meg a nyelvet, alárold meg, hasítsd szépen ketté, tedd a rostélyra, pirítsd meg. Alája való lev. Végy almát, hagymát, vágd apróra, bort, mézet, főzd meg jól, apró tengeri szőlőt bele, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot, kevés vajat, jó.

Gyömbéres lével is jó. fol. 12. n. 3.

Malosa lével is. fol. 13. n. 5.

Végy forralt bort, eezetet, mézet, tengeri szőlőt, borsot, sáfránt, gyömbért, székfűvet össze.

Székfűves lével is jó. fol. 13.

2. Nyelvet tiszta borssal fol. 2. n. 2 et 3.

Nyelvet német módon. Minek utána megfőzted, mételd fel, petreselyem levelet bele, pergelt lisztet, borsot, sáfránt, gyömbért, szerecsen dió virágot. Ha savanyón akarod, ereszd bele annyi bort a mennyi elég.

Szarvas hust fekete lével főzni jó mint a nyulat. — A vér helyett borba főzz piritott kenyeret és verd által; ha vagyon malosa szőlőd és mandolád bele teheted, és jó leszen, mézet bele.

1. Nyul hust fekete lével. Vedd meg a vérit, piritott kenyeret bele, főzd jól meg verd által, almát, hagymát vágj igen apróra, rántsd meg vajba vagy telbe (*igy*) ereszd fel a hust, bort, eezetet, mézet, borsot, sáfránt, gyömbért, székfűvet.

2. Vermevel nyulat. Veres hagymát, kenyeret, borba eezetbe forraszd meg, verd által, borsot, kicsin sáfránt az iziért.

Röstölt lével vagy rántott lével tikot, vagy csukát. Szalonnát, vereshagymát apróra vágni, megrántani együtt s által szűrni a szitán, a főtt hust vagy csukát ereszd fel vele, borsot, sáfránt, gyömbért beléje.

Malacot éles lével f. 3. n. 6.

Malacot leëmonyával f. 13.

Malacot fekete lével, vermével f. 8.

Malacot eezettel, hagymával, főzd meg jól, metélj vereshagymát bele, pergelj kevés lisztet, borsot, sáfránt, gyömbért.

Medulla. Borju velöt rántva. Szelj vékonyan kenyeret, a borju velöt főzd meg azelőtt, borsot, sót, gyömbért bele, keverd el. Kevés vajat is bele, kend a kenyérre, tedd be más szelettel, rántsd meg vajba, vagy pirítsd meg a rostélyon, vajjal csepegesd meg, add fel.

Más módon. A borju velöt vágd apróra, petreselyem levéllel, ereszd fel tehen hus kövérivel, vagy írós vajjal, borsot, gyömbért bele, egy lábasban főzd meg, és jó leszen.

Borju hust tárkonyal. Az abárlás után metélj petreselyem levelet és tárkont bele, bort a menyi elég, borsot, sáfránt, gyömbért egy kis írós vajat.

Borju hust vereshagymával. Az abárlás után, bort, eezetet, vereshagymát aprón metéltet vess bele, írós vajat, borsot, gyömbért, sáfránt etc.

Borju hust éles lével tiszta borssal, pergelt lével édesen, savanyón bort bele.

Sültekről, és azoknak alája való levekről.

1. Tehen hus tarpecsenyét, levesen megsütni, forralt musttal, törött tormával agyon önteni jó.

2. Tehen hus peccsenyét, eczettel, fokhagymával.

3. Tehen hus peccsenyét borsporral, forraszd meg az eczetet, borsot bele, öntsd agyon vele.

4. Tehen hus peccsenyét besózni, törj fokhagymát vedd az eczetbe, só, vagy fenyémagot a fokhagyma helyett, sózd be, hadd álljon egy vagy két nap benne.

Borju peccsenyét megsütni, sállyával megspekkelni, vagy rosmarin-nal, vajjal, vagy szalonna zsirral megöntözni, és levesen add fel.

Borju szegyet, vagy lapoczkát megtölteni. Az teltelékjéhez végy fött tikmonyat, kenyérbélt, petreselyem levelet, egy kevés vereshagymát, vágd igen apróra, borsot, sáfránt, gyömbért, kevés vajat, apró tengeri szőlőt ha vagon tégy bele, töltsd meg az ő módja szerint. Gyümölcs levet alája csinálnyi a ki akar, meglehet. fol. 13.

Alma leves jó alája, úgy mint almát metélj szép aprón hosszára főzd meg borban mézzel, vajjal, tengeri szőlőt ha vagon tégy bele, borsot, sáfránt, gyömbért, fahéjat, a méz helyett, a kinek nádméze vagon jól.

1. Kappant sülvé. Mikor a kappan levesen megsült, spékeld meg fahéjjal, egész székfűvel, vajjal öntözd meg és add fel három vagy négy szelet piritott kenyérrel malosába mártottal, gyömbért meg jó, fedd be.

2. Kappant borsporral. Eczetet, borsot, melegén reá önteni, vagy más levet alája.

3. Kappant sülvé. Mikor feladod, metélj szép vékonyon leëmonyat, rakd a kappanra környös-kernül, fedd be és egy néhány szelet keneret vékonyon alája. — Kappant sülvé gyömbéres lével f. 12. n. 3.

1. Diósasat csinálnyi. Végy dióbélt böven, terd meg jól egy néhány fokhagymával, kenyérbéllal, tiszta vízzel verd által, ereszsز kövér eczetet is bele.

2. Diósasa más módon. Végy annyi dióbélt a mennyit akarsz, hajatlan mondolát felényire, törd erőssen meg kenyérbéllal együtt tiszta vízzel verd által a szítán, forraszd fel, nádmézet bele a mennyi elég, hadd hüljön meg. Némelyek meg sem forrasztják. Jó sürü legyen mikor feladod.

3. Kappant Deszpot lével. Minekutánna a kappan megsült, szakgasd fel, törj fokhagymát, borsot, tehen hus lébe töltsd a kappanra, fedd be más tállal, és add fel borsporral, eczettel, fokhagymával, borssal.

Diósasával kappant. Süsd meg az kappant egészen, és törd meg az czipót dióbéllal együtt, s fokhagymával és eczettel, szita által borral egyetemben ki kell szűrni igen sürün, és mikor szüröd vess nádmézet bele, és az levet mindjárt tedd egy tálba, és mikor feladod az sült kappant tedd felől reá hidegen.

Tikfiat sülvé szép gyengén vajjal öntözni, nyers leëmonyat hozzá metélni jó.

Tikfiat töltve. Végy két, három tikmonyat, ránts meg vajban higan, vágj petreselyem levelet, kenyérbélt, vereshagymát, ha akarsz apróra, borsot, sáfránt, gyömbért, majoránnát, vagy tárkont mikor vagyon, a bőri közt töltsd meg, szép higan legyen a töltelék.

Galambfiat azonképen.

Fogolyadarat megspékelni, sütni és borsolni tiszta borssal is főve jó.

Vagy gyümölcsös levet alája.

Tikfiat pastétomba csinálni jó.

Malacot sütvé szép gyengén.

Malacot töltve. A tüdejét, máját forraszd fel egy kis szalonnával együtt vágd igen apróra, petreselyem levelet is tégy bele, majoránnát, tárkont, egy néhány tikmonnyal keverd meg, borsot, sáfránt, gyömbért, apró tengeri szőlőt ha vagyon, és töltsd meg a malacot, azután süsd meg velle.

Szarvas hus sülvé. Szépen megforrasztani, abárolni és spékelní, sózni, megsütni, borssal meghinteni.

Más módon. Sózd be, eczetet, fenyőmagot törve tégy bele, hadd álljon néhány nap a levibe, jól megnyomtatva kövel feljül, azután spékeld meg és süsd meg, borssal hintsd meg. Vagy csinálj alája gyömbéres levet, vagy malosa levet.

Nyulat sülvé. Az utólját forraszd fel, és az felső vékony hártáját szépen hassagd (*így*) le, spékeld meg, süsd meg, borssal hintsd meg és add fel szép levesen.

Ludat sülvé. Tégy bisalmát beléje, vagy gesztenyét, vagy körtvél, vagy fenyőmagot, sállját mind jó majoránnal.

Zöld sását mint kelljen csinálni. Végy torma levelet, vagy borsfü levelet, petreselyem levelet, spinátat a zöldségéért, törd meg piritott kenyérrel együtt borban ásztottat, egy kevés fokhagymát bele, verd által a szítán, borsot, mézet, a menyí elég.

Szarvas hust besózni vagy erdei disznó hust. Metéld szép hosszúra, a csontossát csontold fel, sőt szép apróra törj, fenyőmagot darabosan törve, eczetet a menyí kelletik, a hust rakd egy edénybe szép renddel, hintsd meg sóval, fenyőmaggal és más renddel reá mind végig, azután töltsd reá az eczetet, nyomtasd meg jól kövel, tedd hűves helyre.

1. Borju májat, és tüdőt főzni. Pulmo cum hepate. Plyuchicze.

Főzd meg jól tiszta vízbe, sóba, azután abárold meg és metéld vékonyon, tedd fel tehen hus lévőbe, metélj petreselyem levelet bele és pergelj egy kevés lisztet bele, borsot, sáfránt, gyömbért bele.

2. Borju májat tiszta borssal jó.

A ki akarja savanyón, tölesön bort bele, és jó izü leszzen.

Bárán májat főzd úgy meg, mint a borju májot. Tiszta borssal is jó.

Eczettel, hagymával, a hagymát vajba megrántani és úgy bele tenni, borsot, sáfránt, gyömbért.

3. Borju hus spináttal. Spinachium, spinaz. A hust főzd meg, abárold meg, azután végy szép spinat levelet, annyit a mennyit akarsz, vedd bele, borsot, sáfránt, gyömbért, egy kevés pergelt lisztet, vagy írósvajat tégy bele. Kappant azonképen.

Caput vituli maxilla separanda. Borju főt egészen szép tisztán főzd meg abárold meg, az állát szakaszd ki a nyelvvel együtt, tedd a tálba, ha szározon akarod adni, hints petreselyem levelet reá, az velejét gyömbérzd meg, borsot a tál szélire tehetsz.

Más módon. A szalonna helyett metélj kenyeret koczka módon, pergeld meg vajba, tölts ecetet reá, borsot, öntsd agyon vele, a velejét hintsd meg gyömbérrel.

Hideg sült pecsenyéből vágott étek. Végy szép husos borju peccenyét, vágd igen apróra petreselyem levéllel, erőszd fel tehen hus lével, bort, ecetet bele a mennyi elég, nyers leemonyat bele metélj a mennyi elég apróra, borsot, sáfránt, gyömbért, írósvajat, vagy tehen hus kövérét bele.

Majoránnát is jó bele tenni.

Más módon.

Vágj almát, hagymát, rántsd meg tehen hus kevéreibe, vagy vajba, és tedd a vágott hushoz, bort, ecetet keveset ereszszt bele, mézet a mennyi elég.

Tehen lábból kocsonya. — Vizát avagy Tokot. — Főzd meg igen erősen a lábot tiszta vízbe sóba, azután rakd a tálba, hadd hűljön meg, ecetet és petreselyem levelet hints reá. Melegen is jó eczettel.

Olasz káposztát főzni. Végy olasz káposztát, metéld hasábosan, forrald fel tiszta vízbe, azután szűrd el azt a levet, ha bárány hussal akarod főzni, a húsát is külön forrald fel, és abárold meg, tedd fel a káposztával együtt, borsot, és szép kövér levet bele, főzd jól meg, a ki akar sáfránt is tehet be, és jó leszen.

Disznó orrával is igen, és szép szalonnával.

Böjt-napon köz vajjal, írósvajjal, borsot bele, olaj is jó.

Fodor kék káposztát, mézet borsot bele.

Orrával, bárány hussal, szalonnával, böjt-napokon vajjal, olajjal jó.

Olla putrida. Olasz káposztát Spanyol módon főzni. Az olasz káposztának a székít forraszd fel jól, és e következőkkel cressz fel, főzd meg jól azokkal, azután sült kappant szaggas bele apró madarakat sülvé, kolbászt, májost, galambfiat, tikfiat sütvé, disznó orjat, lábat, fület főve, bárány hust, tiszta borssal, fejtér répát, sárga répát, sült malacot, karó répát, sült gesztenyét, külön-külön főzd mind a főttet az ő módjok szerint, malacot főve sülvé, eleven borsot, töröttet, gyömbért, sáfránt, szerezzen dió virágot. A kappant spékeld meg szalonnával, székfűvel, fahéjjal, az melyet bele szagatsz.

Savanyó káposztás hus. Sós káposztát főzni. Az káposzta ha sós mosd tiszta vízbe meg, tedd fel tiszta vízbe forrald meg, ha igen sós szüörd el azt a levét, és ha szal (*igy*) koncyczal akarod főzni, abárold meg szépen a hust, egy kis szalonnával ereszd fel a levével egyetembe, főzd jól meg eleven borsot bele, ha akarsz.

Nyers káposztát tehen hussal. Orjával, szalonnával, örü hussal, édesen jó.

Ha savanyón akarod, borkövet tehetsz bele egy kis tiszta ruhába kötve vagy erős eczetet beleereszteni.

Más módon. A káposztát vagy hasáboson, vagy aprón metélve forraszd fel tiszta vízbe, szüörd el azt a levét, és a minemű hussal akarod főzni ereszd fel a val, legyen jó kevér a leve, főzd meg jól.

Nyers káposztát tejfellel, édes tejjel. Apróra vágni vagy metélni, tiszta vízben forraszd fel, szüörd el azt a levét, és a tejjel ereszd fel.

Sós káposzta saákvászonnal (?) Főzd meg a káposztát tiszta vízben, ha sós volna feletébb szüörd el azt a levét, azután ponty ikrát törd meg egy kalánnal, tedd a káposztába, vaját, kevés vereshagymát bele pergelni, borsot, safránt, gyömbért.

Káposztát köles kásával főzni. Végy kását, forraszd meg tiszta vízbe, szüörd el a levét, borsold meg, végy káposzta levelet, tedd bele a kását, más levéllel takard be, rakd szépen renddel a fazékba, tölts annyi vizet reá, a mennyi elég, vajt, főzd meg jól, pergelj egy kis vereshagymát bele.

Brassicát böjt-napon. Főzd meg mint annak a módja, vaját, borsot, söt bele a mennyi elég, add fel tálba, és mustárt tölts feljül reá, fedd be egy tállal s jó leszén. Flandriai éték.

Sárga répát, sült malaczo, karó répát.

Parés hus. Végy szép parét, főzd meg, azután szüörd el a levét, facsard ki jól, vágd apróra, a tehen hus zsirjával vagy kövérivel ereszd fel, a hussal egyetembe főzd meg jól, borsot bele, és gyömbért.

Bárány hussal, szalonnával, disznó orjával azonképen megfészhetni.

Parét tejjel mint az édes káposztát, és egy szép kemény rántottát reá mikor feladod.

1. Spinátát orjával, bárány hussal.

2. Spinátát böjt-napon főzni. Főzd meg tiszta vízbe, szüörd el azt a levét, facsard jól ki, meleg vaját bele, borsot, gyömbért, ha írósvajad vagyon még jobb a val. Apró tengeri szőlőt tehetsz bele.

3. Más módon. Aprón vágni, vaját, apró tengeri szőlőt, borsot, gyömbért bele.

4. Más módon. Szépen el szűrni a levét, vajjal felereszteni, tengeri szőlőt bele, és borsot: a ki meg akarja trágyázni nádmézzel meglehet.

Tököt tejjel főzni. Hámozd meg, a husosát metéld apróra, forraszd fel tiszta vízbe, azután szüörd el a levét rosta által, vágd igen apróra

forralt tejjel ereszd fel, és pergelj egy kis vereshagymát bele, tejjellel, írósvajjal, mind jó.

Borsót orzával, szalonnával, tehen hussal, örü hussal, mind jó.

Borsót tejjellel, édes tejjel.

Borsót hajalni. Csinálj erős lugat, szürd által, a borsót forraszd fel velle, és mikor aránzod, hogy elmenyen az, szürd le az lugat, és egy edénybe a borsót dörgöld erőssen meg, hogy elmenyen mind az haja, tiszta vízben mosd szépen meg egy néhány versbe, azután egy vas fazékba főzd jól meg tiszta vízbe, verd által a szitán, forrald tejjel, vagy tejjellel, vagy tiszta vízzel, ereszszejaját bele a menyire elég. Mikor fel akarod adni, pergelj koczká módon metélt kenyeret mézbe és vajba hints reá.

Vagy csak vajba pergelj kenyeret, és hints reá.

Nyers borsót egészen megfőzni, vajjal, vagy tehen hus lével.

Hüvelyes borsót főzni. Szedd meg szépen, főzd meg tehen hus levébe, borsot, gyömbért bele. Böjt-napon tiszta vízbe főzd meg, vaját, vagy írósvaját bele, borsot.

Bagoly borsót főzni. Estve ásztasd tiszta vízbe, más nap főzd meg, tégy sállya levelet petreselyem gyökeret bele, borsot, gyömbért, sáfránt, vaját a mennyire elég. Írósvajjal is jó vagy tehen hus lével.

Árpakását jól főzni. Mosd meg jól, főzd meg tiszta vízbe jó ideig, szürd le azt a levét a rosta által, mosd ki tiszta vízzel, ereszd fel tehen hus lével, az melybe petreselyem gyökér vagy levél főtt legyen, főzd jól meg ujjonnan, borsot, gyömbért bele.

Árpakását tejjel böjt-napon, vagy vajjal.

Féjér répát bárány hussal, tehen hussal, szalonnával, orzával, borsot bele igen jó. Böjt-napon, vajjal, borssal etc.

Leencsét orzával, szalonnával, vajjal, egészen vagy által verve a szitán.

Tehen hus lével is jó, forraszd fel azelőtt tiszta vízbe, azután szürd le azt a levét és ereszd úgy fel a tehen hus lével, borsot bele.

Articsókát főzni. Főzd először tiszta vízbe, azután végy írósvaját böjt-napon, melegítsd meg, az articsókát rakd renddel egy vas fazékba, vagy serpenyébe, töltsd reá a vaját, borsot bele.

Hus evő nap, tehen hus leves kövérrivel együtt borsot önts reá, azután hadd főjjön a lébe egy ideig.

Kaulirapit, Kauliflorit azonképen, mint az Articsókát főzhütni.

Körtvélt főzni. Hámozd meg a körtvélt, vagy égesd meg a haját, eleven szénen, azután hánd hideg vízbe, mosd ki az égett haját, főzd jól meg, a végi fele tégy anisumot bele, székfüvet, gyömbért, és jó lesz.

Az anisom helyett tehetsz fenykulumat, mézet ha szükség, és mikor feladod, nádmézeld meg.

Alma kását főzni. Hámozd meg az almát, mosd meg tiszta vízbe,

tedd fel egy fazékba, bort, vizet, vajat bele a mennyi elég, főzd meg jól, a vége felé vess romani kömént bele, vagy anisomot, mikor feladod nádmézet feljül reá.

Almát rántani. Hámozd meg az almát, metéld négyfelé, hánd ki a magvát, mártsd hig tésztába tikmonyból csináltba, és forró vajba rántsd meg, rakd egy tálba, nádmézzel hintsd meg.

Virágos lev, gyümölcsös lev, minden féle sült alá. Úgy mint indiai tik alá, lud alá, minden féle madár alá, vad hus alá etc. Végy pirított kenyeret, főzd meg borba, verd által a szítán mézzel együtt, sült körtvélyt metéld az ő módja szerint, malosa szőlőt, apró tengeri szőlőt, fügét lapossan metéltet, mandolát egy kis borba ásztatva sáfrányozva. Némelek sült gesztenét is tesznek bele s almát szép vékonyon szeltet, borsot, safránt, gyömbért, szerezsen dió virágot a mennyi elég. A méz helyett a ki akar nádmézet tehet bele, annál jobb.

Borju hus tárkonnal. Bárány hust azonképen. Főzd meg a hust, abárold meg, azután eresz fel a levével, bort bele a mennyi elég, kevés petreselyem levelet, tárkont eleget bele, pergelj egy kis lisztet bele ha akarsz, borsot, safránt, gyömbért, szerezsen dió virágot.

Egy néhány féle salátát készíteni.

Olasz saláta. Vágj elegyes sok féle fűből. A ki akar miskulantiát csinálni, szedjen igen gyermekded salátát, sállya levelet, menta levelet, pinpinillat, borrágót, petreselyem levelet, kömény levelet, turbolya levelet, és egyébféle fűvet, az mely hozzá illik, olajt, sót, eczetet bele, és borrágó virággal hintsd meg feljül.

Nyers salátát gyermekdedet, sóval, eczettel. Endiviát sóval, eczettel, nádmézzel megrágyázní.

Fejes salátát, öreg tikmonyat, a tál szélire négy részre metszve rakni, igen szokott dolog.

Salátát tikmonyból. Főzd ürege, metéld négy részre, borsot, sót, eczetet, petreselyem levelet reá.

Czikória saláta. Kikeletkor mikor ki költ, gyengén megszedni, nyersen jó, eczetet, olajt, sót reá, a ki akarja megnádmézhezheti.

Más módon főve. Eczettel, olajjal, apró tengeri szőlőt reá hinteni, nádmézelní jó.

Saláta czikória gyökérből. Hámozd avagy vakard szépen meg, azután hasogasd meg, a fassát hánd ki, főzd tiszta vizbe jól meg, szűr el a levét, egy tálba rakd szép rendbe az ő módja szerint olajt, sót, eczetet reá, apró tengeri szőlőt és nádmézet reá vakarní.

Czikória levélből salátát főve, olajjal, sóval, eczettel és nádmézzel jó.

Spárgát azonképen főzni, mint a czikóriát, melegen és hidegen jó.

Kapornok salátát, eczettel, sóval, olajjal, nádmézzel, apró tengeri szőlőt reá hinteni.

Kapornok virágot, avagy szál kapornok azonképen.

Saláta fasióból (*így*), szépen megfőzni, olajt, sôt, eczetet bele.

Nyers ugorkából salátát. Hámozd meg a gyenge ugorkát, metéld szép vékonyon, eczetet, sôt, olajt, és borsot reá.

Nyers káposztából salátát. Metéld szép vékonyon, vagy aprón a káposztát, sôt, eczetet, olajt, és borsot reá. A ki akarja forró vízzel agyon önteni, meg lehet, és megfonnyasztani és kifacsarni belőle.

Böjt-napokra való leves étkek.

Mandola lev. Végy mandolát annyit a mennyi elég, forraszd fel tiszta vízbe, a hajától tisztítsd meg, törd meg egy mosárba, kenyérbéllel együtt, a szítán verd által, tiszta vízzel ereszd fel, nádmézet bele, és rózsavizet, forraszd fel, és mikor fel akarod adni, tégy kevés szerezsen dió virágot bele, fahéjjal meg trágyázhatod a tálba.

Bor lev. Végy tikmonyat a mennyit akarsz, törd egy fazékba, borsot, sáfránt, gyömbért, szerezsen dió virágot bele, a habaró fával habard jól meg, a bort forraszd mézzel fel, ereszd fel a tikmonnyal, ha akarsz egy kis vaját beleereszteni, a te jó akarated. Némelyek egy kevés lisztet is eresztenek bele a tikmonnyal; kinek szükön vagyon tikmonya, a méz helyett nádméz jobb, a kinek vagyon.

Bor lev más módon. Bort, vizet, mézet forraszd fel, vess malosa szőlöt, apró tengeri szőlöt bele, vaját, vagy olajt, borsot, sáfránt, gyömbért.

Bor sufa sült tikmony alá. Végy egy néhány tikmonyat, de többet, hogy sem mint a bor levbe, holott sűrűbbnek kell lenni, borsot, sáfránt, gyömbért, szerezsen dió virágot. Némelyek, a kik ugyan jól akarják ezt a levet csinálni, a tikmonynak csak a székít törik bele, a fejérit hátra vetik. A hort mézzel, és kevés vízzel forraszd fel, a tikmonnyal ereszd fel, habarván untalan. Azután főzz egy néhány tikmonyat öregen, hámozd meg, vond vékony fanyársocskára, és a rostélyon pirtsd meg, rakd a tálba, és a levet öntsd reá, ha meg akarod trágyázni gyömbérrel, vagy nádmézzel, fahéjjal jó leszen.

Topinka. Boros kenyér. Szelj szép fejr kenyeret, egy ujjni temérdekségre, ásztasd be jó édes borba, avagy malosába, azután rántsd meg vajba, rakd egy tálba, trágyázd meg nádmézzel, gyömbérrel, fahéjjal etc.

1. Tikmonyos lev. Forralj tiszta vizet, azután verj egy néhány tikmonyat egy fazékba, eczetet bele, habard jól meg, ereszd fel a vízzel, habarván untalan, vaját bele, borsot, gyömbért a ki akar.

2. Tikmonyos lev német módon. Végy tikmonyat, törd egy fazékba, borsot, sáfránt, gyömbért bele, habard jól meg, ereszd fel a forró vízzel, vaját bele, és szerezsen dió virágot.

3. Tikmonyos tejes lev. A tejet forraszd fel, verj egy néhány tikmonyat egy fazékba, habard jól meg, ereszd fel a forró tejjel, de meg ne habard.

4. Tikmonyos habolt tejes éték. Végy egy néhány tikmonyat, törd

egy tálba, hadd csak úgy egészen, meg ne habarjad, töltsd a forró tejbe, a melybe egy fő vereshagyma fő legyen, azután ki vehetni, vajat bele, borsot, gyömbért. Mikor feladod a tikmonyat, egészen rakd a tálba, azután a levet reá, gyömbért felül.

1. Tejes lev. Forraszd fel a tejet, pergelj lisztet bele vajba, gyömbért, szelj kenyeret alája s add fel.

2. Tejes éték, vagy fehér éték. Végy egy néhány tikmonyat, verd a lisztbe, a vágó késsel vágd igen apróra, azután ereszd fel a forró tejjel, főzd meg a tejbe, de megoltalmazd a kozmától, eressz vajat bele, sőt a mennyi elég.

3. Tejes éték, más módon. Vajban pergelj annyi lisztet, a mennyi elég, ereszd fel forró tejjel, főzd meg, és jó leszén, sőt bele.

4. Tejjel riskását. Kevés vajat bele, vagy írósvajat, fahéjjal, nádmézzel trágyázd meg mikor feladod.

5. Tejes éték metéltből csinált. Csinálj tésztát tikmonynyal, vagy tiszta vízzel, sóval, metéld szépen vékonyon, főzd meg tejjel, vajat bele, és jó leszén.

Köles kását tejjel főzni, vajat bele jó. •

6. Tejes kása más módon. Főzd meg a kását tiszta vízbe sóval, szüird el a levet, töltsd egy tiszta táblára, hadd hüljön meg, azután metéld szép szeletekre, rakd a tálba egy részit, az másik (részit) verd által egy rostélyos, kalánon, vagy vas rostón a tálban rakott kására, tölts tejet reá és jó leszén. Mandola tejjel is jó. Tejfellet is azonképpen. A riskását ugyanezenképpen fészhetni.

Tejből tikmonyból torta. Törj annyi tikmonyat a tejbe, a mennyit akarsz, sőt, nádmézet eleget bele, ha édesen akarsz, habard jól meg habaró fával.

(A gróf Zrinyi Miklós tulajdonát képezett eredetiről Szluha Ferencz által vett másolatból)

Közli: DR. TOLDY LÁSZLÓ.

VEGYES KÖZLÉSEK.

ADALÉK DÉCSI CZIMOR JÁNOS ÉLETÉHEZ.

1597. aug. 26. Székely-Vásárhely.

Mi Köpeczi Thamás és nagyobbik Kötélverő István Marosszékből Zekely-Vásárhelyi lakó nemes személyek, és Pischolti Fabricius Mathias ezen Zekely-Vásárhelyi Praedicator: Adjuk emlékeztetre, az kiknek illik az mi jelen való levelöknök rendiben: Hogy jüvének mi előnkben az tekintetes Kovács Pál ezen Zekely-Vásárhelyi főbíró az egész Zekely-Vásárhely tanács akaratjából és képében, és jelönté mi előttünk, mivel-hogy az böcsületös Deczy János uram ezön Zekely-Vásárhelyi Schola Mestör immár egynehány esztendőül fogván az ő kegmök Scholájában forgolódott és jól szolgált. Erre való tekintetből ő kegmök Kovács Pál uram az Zekely-Vásárhelyi egész tanácssal egyetömben, az mely Schola ház régtől fogva való volt ezen Zekely-Vásárhelyt Marosszékből az Szent-Miklós egyházához fundálva és rendelve, azt az schola házat ex singulari benevolentia eorundem Judicis et juratorum Senatorum udvarával és kertével ő kegmek Deczy János uramnak és ő kegyelmejért mostoha atyjának is Deczy Barbely Péternek mostani maradékával Deczi Dániellel, és az édes anyjának Altal Ersébetnek és posteritasinak és mindön legitimus heresinek, az az vér szerint való atyjafiainak jure perpetuo conferálják ilyen condiciokkal, hogy Deczy János uramnak és öcsesének és egyéb legitimus posteritasinak annak az megnevezett Schola háznak se nobilitatiójára se penig exentiójára kölemben autoritassa ne legyen, hanem vagy ő maga, avagy ő kegmek legitimus heresi és successori, vagy penig valakit benne akar tartani, de az háztól az ő értékök szerint, módja szerint való adót adjanak, és váras közzé való szolgálattól meg ne vonják magukat. Viszontag ő kegme Deczy János uram, avagy posteritási és heresi várasai causakba akármiben városi ember ellen az váras törvényét observálja. Mely condiciókat ha azonképen nem praestálnának, tehát az ház jussátul elmaradjanak, de úgy hogy az váras az házra lött expensat nekik refundálja. Ha penig ő kegmek Deczy János uramnak és ő kegme legitimus heresinek per defectum seminis holta történnek, az megnevezett házat, idegennek ne hagyhassa, hanem az városé

legyön, de úgy hogy az házra lött költséget vagy városnak, vagy valakinek szintén akarják hadni, arra szabadságuk legyön. Ha pedig ezenközben valami okból indittatván János uram, avagy successori az megnevezett házat örök áron el akarnák adni, tehát az város ellen el ne adhassák külömben, hanem az város azt megböcsültetvén jámbor fogott nömös embörökkel és városi embörökkel, az mit János uram avagy successori rajta építettek, azt az város épen tartozzék megadni, és így maradjon az városnak az ház. Ezt hozzá tevén, hogyha János uramnak avagy successorinak másutt is kezdene lakóhelye lenni, ez házat valamöddig akarják birni, pleno jure birhassák, az fölső condiciokhöz tartván magukat. Minthogy pedig az az ház Szentegyházhoz való ház volt régtül fogva, hogyha valami módon oly idő következne, hogy János uramot avagy successorit annak dominiumjában akárkicsoda kezdené háborgatni városi embör, és egyéb legitimus impetitorok tehát az város tartozzék őket az háznak uraságában megoltalmazni, úgy hogy ha meg nem oltalmazná, tartozzék az város az házra lött költséget épen nekik refundálni. Végezetre minthogy az felfelé való létejért az ház nem oly alkalmas haszonra, tehát az mikor János uramnak vagy successorinak oly alkalmatossága leszön, hogy az fő utca szörire való kapu helyet avagy házat vehet, abban a város ellene ne tartson, mölj hely felől az felől is János uram és successori az első condiciokhöz tartsák magukat. Mind addig pedig az pap háza udvarán szabad uta legyön által, mind szekerőknek és ü maguknak. Mely köztük való condiciokat mindönik fél szabad akaratja szörént mi előttünk ugymint köz bírak előtt, mind magukra nézve és posteritásukra és successorira nézve föl vőnek. Kinek bizonságára adjuk az mi jelön való levelünket pecsétünkkel megerősitetvén. Datum ex oppido Zekely-Vásárhely. 26. die Augusti 1597.

A m.-vásárhelyi ref. egyházi ltárból

Közlő: KONCZ JÓZSEF.

LEVÉL BOCSKAYTÓL S HOMONNAI BÁLINTTÓL.

I.

Stephanus, Dei gratia Hungariae, Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Generose, Egregij et Nobiles, fideles nobis syncere dilecti! Salutem et gratiam nostram. Miérthogy oly hosszú hadakozás soha nem lehet, kinek végre békeségre ne kellessék menni. Mi is ez elmúlt időkben hazánk oltalmáért előszer az török nemzetséggel sokáig, annakutánna hitönek és törvényünkben megromlott szabadságinkért császár ö felsége hadai ellen kételenségből erős hadakozásokat viselvén, — annakutánna sokféle tractatusok által mind az török nemzetséggel s mind ö felségekkel külömb-külömb bizonyos okok alatt hazánk megmaradására végeztünk; És

most mind az három részről az követ urak összegyűlvén, jó reménységünk vagy on Isten után, hogy mind az két császár között és mi közöttünk is véghez megyen az szent békesség. Mely meglévén, annakutánna az vitézlő rendnek, mind végbeli és mezei hadainknak állapotjoknak elrendeléseért kell gondunknak lenni, kire eddig hozzánk és hazánkhoz megmutatott jámbor szolgálatotokért mi is hálaadóképpen reá akarunk vigyázni, és meg akarjuk látni, tudni: kinek mint lészen rendelve állapotja, hogy az érdemesek hátra ne maradjanak és jutalmát jámbor szolgálatjoknak el ne vessessék. Holott pedig Kegyelmetek mincünk, mind tisztviselők s mind közröndek ott Zólyomban mint szintén az több végvárokbán hittel kötelesek vadatok: akarók idein-korán meginteni Kegyelmeteket, hagyván és parancsolván, hogy az nekünk hittel tartozó kötelessége szerint, mi hírünk nélkül, és valameddig az mi kezüink írása s pecsétünk alatt arról való levelünket nem látjátok s mitőlönk arra szabadságotok nem lészen: addig senki szavára se az várunkat más embereknek vagy tisztviselőknek kezében ne adjátok, se más hópénzét fel ne vegyétek és magatokat hittel más hívségére ne kötelezzétek, hanem mitőlönk várván, kik az Kegyelmetek és hazánk javára szorgalmatos gondot viselönk, mikor annak az idejét esmérjük és az kegyelmetek állapotjának bátorságossan és jó móddal való helyreállítását meg tapasztaljuk, mi magunk eleiben adjuk Kegyelmeteknek: kinek-kinek mihez kellessék magatokat tartanotok? Secus non facturus. Datum in libera Civitate Nostra Cassoviensi, die 25. Octobris Anno Domini 1606.

Stephanus mp.

Simon Péchy mp.

Külczim: Generoso, Egregijs, Nobilibus ac Strenuis Capitaneo, Vice-Capitano, Ductoribus, Centurionibus, Decurionibus, ac Universitati Militum nostrorum praesidiariorum tam equestris quam pedestris Ordinis in Arce nostra Zoliensi constitutis etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

P. II.

II.

Nos Valentinus Drugett de Homonna, Serenissimi Regnorum Hungariae et Transylvaniae Principis ac Siculorum Comitatus Consiliarius, necnon Inferioris Hungariae Generalis-Capitaneus, Comitatusque Zemplinensis Comes etc.

Adjuk értésére minden tisztviselő vitézlő népeknek, tudniillik kapitányoknak, hadnagyoknak és tizedeseknek, hogy Urunk ő Felsége parancsolatjából, hazánknak jelenvaló nagy szükségében hivatottuk mellénk az Nemzetes Vitézlő Fácsey György urunkat, lovag és gyalog vitézzel egyetemben. Hagyjuk azért és parancsoljuk mindazoknak, valakik vitézi névvel akarnak neveztetni, hogy valakik ez mi levelünket látandják: együtt sietséggel az megnevezett Fácsey György urunkkal, lovon avagy gyalog, hozzánk siessenek. Ha valakik pedig ebben ellentartók avagy rebellisek találatnának: adtunk hatalmat az felül megírott Fácsey

György urunknak, hogy mindgyarást jószágát, fejedelmünk ö Felsege számára elfoglalja, ő magát pedig úgymint engedtelnt és hazájának nem szeretőjét, személyünk eleiben hozza az megbüntetésre. Secus non facturus. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Rima-Szombat, 25. die Julij Anno Domini 1605.

H. Bálint m. k.

P. II.

(A Bodó-család levéltárában levő eredetiekről. Az I. sz. alatti zárt, emez nyíltlevél, mindakettő papírfölzetes ostyapecséttel. Amaz E. nro 60, emez E. nro 58. levéltári jegy alatt.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

ADALÉKOK I. RÁKÓCZI FERENCZ ÉS ZRÍNYI ILONA LAKODALMI ÜNNEPÉLYÉHEZ.

Ezen politikai tekintetben is nagyfontosságú házasság, tudvalevőleg a zborai kastélyban országra szóló fényes ünnepélyek közt tartatott meg. És noha többen és többször irtak már róla: a *meghívottak teljes névsora* tudunk szerint még közölve nem volt; melyet a vörösvári Rákóczi-levéltárban feltalálván, e helyütt kinyomatjuk, az örömanya Báthory Zsófia özvegy fejedelemasszony részéről írt meghívó-levelek egyikének előrebocsátásával.

I.

Generose Domine, Nobis honorande!

Istennek eziránt való rendelkezéséhez, s a közönséges Római Anya-Szentegyháznak szokott folyásához, mind két részről való akaratok meg egyezvén, alkalmaztatta életének folyását az mi elsőszülöttünk, szerelmes fiunk, Rákóczy Ferencz, Erdélynek választott Fejedelme, Magyarország Részeinek Ura, és Székelyek Ispánja etc. kívánván azzal is, hogy nagy- emlékezetű édes eleinek egyetlenegy maradékja s ága lévén, következő hosszú időkre, jó emlékezeteket s nemzeteket Isten áldásából, az házasságbeli kötelesség által terjeszsze. Kire nézve anyai javallásunkból jegyzette el magának, az Méltóságos és Nagyságos Gróf Zrínyi Péter horvátországi bán Uram szerelmes hajadon-leányát Gróf Zrínyi Ilonát, mely lakodalmi solemnitást ez jövődő Martiusnak első napján, zborói kastélyunkban, Makovicza vára alatt, rendeltük meglenni, megírt bán Uram s több jóakaró atyánkfiai tetszésekből. Minekokáért, hogy annál böcsületesebben légyen; Kglmedet kérjük nagy böcsülettel: megírt napon és helyen, mind szerelmessével együtt idején jelen lenni ne nehezeltje Kglmed, kedvessen vesszszük Kgltek jelenlétét, és jó válaszsát böcsület-

tel várván, kívánjuk, Isten hozza és éltesse Kglmeteket sok esztendőig jó egészségben. Datum in Arce Nra Munkács, die 7. Januarij, 1666.

Generosae Dnationis Vrae Benevola

Sofia Bátori mp.

Külczim: Generoso Domino Joanni Segnyey, etc. Domino Nobis honorando.

(Eredeti, s. k. aláírt levél a kir. kamarai levéltárban.)

II.

Anno 1666. 11. Januarij.

Az mi Kegyelmes Urunk Méltóságos Rákóczi Ferencz uram ö Nagysága etc. etc. lakodalmi solennitására invitált Méltóságos Uraknak ö Nagyságoknak és több főrendeknek nevek így következnek:

Imperatorum Romanorum, Imperatrici.
Regi Poloniae et Reginae.

Palatinus uram ö Nagysága.
Érsek uram ö Nagysága.
Cancellarius uram ö Nagysága.

G r ó f f o k :

Forgács Ádám uram.
Bottyáni Christóff uram.
Bottyáni Pál uram.
Kéry Ferencz uram.
Szécsy Péter uram.
Draskovith Miklós uram.
Erdődi Ádám uram.
Eszterhássi Pál uram.
Listius János uram.
Eszterhás Ferencz uram.
Draskovith János uram.
Erdődi Imre uram.
Szécsy György uram.
Illésházy György uram.
Czobor Imre uram.
Tököli István uram.
Balassa Bálint uram.
Pálfi Miklós uram.
Illésházi Gábor uram.

Ep. Rnd. Georgium Bársony.
Ep. Rnd. Eppum Jaurien.

Ep. Rev. Thomam Pálfi.
Ep. Rev. Eppum Vaczien.
Ep. Ill. Eppum Vesprimien.

Spectabiles et Magci Dni.

Révay Ferencz uram.
Pető László uram.
Berényi György uram.
Tököli Miklós uram.
Révay László uram.
Lippay János uram.
Petrőczy István uram.
Amadé Ádám uram.
Révai Sándor uram.
Ostrosith Mátyás uram.
Poson. Camer.
Hedli Mátyás.
Eszterhássy János uram.
Cziráky Ádám uram.
Baranyay Tamás.
Eszterhássy Mihály.
Eszterhássy Farkas.
Sennyey Albert.
Jakussith Imre uram.
Serényi András uram.

Generosi Domini.

Mórocz István.
Nagy Ferencz de Leszenye.
Keresztúry László.

Bársony János.
 Maylátt Miklós.
 Kerekes András.
 Rabbi István.
 Radváni István.
 Majlátt Péter.
 Sárkány János.

Liberae Regiaeque Civi-
tates.

Pozsony.
 Kassa.
 Eperjes.
 Szebin.
 Lőcse.
 Bártfa.
 Körmöcz-Bánya.
 Selmecz-Bánya.
 Besztercze-Bánya.

Incltyi Comitatus.

Bars.
 Trencsin.
 Nyitra.
 Turócz.
 Liptó.
 Bereg.
 Ugocsa.
 Borsod.
 Torna.
 Sáros.
 Zemplén.
 Abaújvár.
 Szepes.
 Ungh.
 Szatthmár.
 Szabolcs.
 Heves.
 Gömör.

Ex Cottu Sárosien.

Sztankay András Vice-Comes.
 Kapi Gábor uram.
 Semsei Ferencz.
 Szemere László.

Dévényi Péter.
 Holló Zsigmond.
 Sennyei János.
 Szinyey Christóff.
 Dobai András Notarius.
 Dobai Zsigmond.

Judlium:

Sárossi Sebestyén.
 Tahi István.
 Dobay Christóff.
 Fejérpataky Ádám.
 Pécsy Ádám.
 Pécsy András.
 Pécsy Gáspár.
 Pécsy Gábor.
 Vér Mihály.
 Soós György.
 Fejérpataki Zsigmond.
 Úsz István.
 Bertóti János.
 Bertóti Sámuel.
 Bertóti Christóff.
 Dessőffi Ferencz.
 Dessőffi György.
 Berzeviczy Zsigmond.
 Ibráni István.

Zemplén vármegye:

Tárkányi István uram.
 Cserney Pál.
 Sigismundus Bárczi.
 Valentinus Csernell.
 Vicarius Ujhélien.
 Abbas Terebesien.
 Georgius Bónis.
 Ladislaus Galambos.
 Petrus Kazinczy.
 Ladislaus Szemere.
 Franciscus Rákóczy, körtvélyesi.
 Barkóczy János.
 Bánffi Nagy-Mihály Ádám.

Aba-Újvármegye:

Georgius Csernell.
 Ladislaus et Stephanus Fáy.
 Praepositus Capituli Agrien. Andr.
 Mokcsay.
 Stephanus Szent-Pétery.
 Figedi Nagy András.
 Petrovay György.
 Komjáthi Zsigmond.

De Cottu Ung.

Orosz Pál, (idősb.)
 Gesőczy László.
 Baranyay Gáspár.
 Komjáti István.
 Palatics Gábor.
 Nagy-Mihályi Ádám et Pongrácz.

Bereghen:

Gulácsi Ambrús.
 Kisfaludy György.
 Lónyay Gábor.

Szatthmárból:

Kende András.
 Kende Gábor.
 Kende Márton.
 Gyulaffi László.
 Szodoray Mihály.
 Sulyok Ferencz.

Relictae Dominae:

Kemény Jánosné asszonyom.
 Homonnainé asszonyom.
 Prinyi Zsigmondné.
 Forgács Istvánné.
 Dessőffi Istvánné.
 Szemere Pálné.
 Forgács Éva.
 Erdődi Gáborné.
 Erdődi Györgyné.
 Szécsy Dienesné.
 Nyáry Lajosné.

Pozsoni kamara:

Praefectus Zicsy uram.
 Camer. Posonien.
 Camer. Scepusien.
 Caplum Scepusien.
 » Agriensem et
 » Leleszien.

Kárqli László uram.
 Peréni Gábor.
 Palocsay István.
 Barkóczy István.
 Barkóczy Sándor.
 Barkóczy György.
 Serédi Benedek.
 Keglevics Miklós.
 Prinyi Ádám.
 Sennyey Ferencz.
 Vesseléni László.
 Prinyi Ferencz.
 Csáki Péter.
 Csáki István.
 Csáki Pál.
 Réday Ferencz.
 Andrászi Miklós.
 Melit Péter.
 Vay Ábrahám.
 Forgács Miklós.

Az Lengyelországból:

Az Marsalk ö Nagysága.
 Princeps Visnyovicius.
 Eppus Craccovien.
 Palatinus Lublyovien.
 Domina Premislen.
 Castellanus Bicsen.
 M. D. Rojowski.
 M. D. Chleviczki.
 Cancellarius Regni.
 Visnyowiczki Herczeg.

Konyhamesterek:

Hedri Boldizár.
 Hedri István.
 Halápi Márton.
 Gergellaki Miklós.

Koháni Péter.
Marin Péter.

Frisnayderek:

Hakker Mihály.
Hakker Christian.
Senlebb Mihály.

Gazda 64 lészen.

Főgazda:

Pető Zsigmond uram ő Nga.
Barkóczy Ferencz uram ő Nga.
Újfalussi Zsigmond uram.
Bárczi Márton uram.
Szent-Iványi Mihály uram.
Vas Márton uram.
Orosz Pál.
Bertóti Gábor.
Luzinszki Sámuel.
Melczér János.
Révész Ádám.
Cserőczy Christóff.
Szegi Péter.
Úsz Ferencz.
Belleváry Miklós.
Kassai két ő Fölsége porkolábja.
Kinisi János.
Pécsey Gábor.
Horváth István az komlóssi.
Bessenyei Mihály.
Dobay Zsigmond.
Csicsery Ferencz.
Berzeviczy Zsigmond.
Kálnácssy Gábor.
Hartyáni András.

Dobay András.
Orosz János.
Sárossi Sebestyén.
Tahi István.
Fejérpataki Ádám.
Dobai Christóff.
Raszlavicz János.
Szendi István.
Palatics Gábor.
Sárossi György.
Bertóti Ádám.
Szegedi János.
Kiss István.
Kaposi János.
Gombos István.
Gombos János.
Földi Zsigmond.
Labsánszki Albert.
Túri Ádám.
Nemessáni István.
Sárossi István.
Bánffy Nagy-Mihályi György.
Iffiabb Uyfalussi Zsigmond.
Rayner János.
Fodor János.
Pető János.
Lucsánszki Boldizsár.
Virginás Lőrincz.
Kálnácssy Sándor.
Bécsey István.
Tivadar Zsigmond.
Sztankay Lajos.
Sztankay Miklós.
Roskováni Christóff.
Korponay Miklós.

(Eredetije a Rákóczi-levéltárban Vörösvártt; egyszerű jegyzék, a közlött
rendben, két íven.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

KÁROLYI SÁNDOR JELENTÉSE A SZENT-GOTTHÁRDI HARCZRÓL.

II. Rákóczi Ferencz hadainak egyik szép diadalma volt a Vasvár-megyei Szent-Gotthárd mellett, b. *Károlyi Sándor* tábornok vezérlete alatt 1704. július 4-kén vívott csata. E győzelemmel a gr. Forgách Simon tábornak által azon évi június 13-kán Heistertől Koronczónál szenvedett vereségért adták vissza csakhamar a kölcsönt a császáriaknak, a bosszúra gerjedett kuruczok. Károlyi itt b. *Rabatta József* cs. tbk hadosztályát egészen tönkretétvén, mintegy 2000 németet vágatott le, köztük jeles főtiszteket, s majd 300-ig való foglyot ejtett, 6 ágyút, 14 zászlót, 24 rézdobot, 20 hordó löport, 1000 puskát, 1200 egyenruhát és az egész szekérvonatot, összes táborszereket zsákmányul elnyeré. De hadd szóljon a sajátmaga által Rákóczi fejedelemnek megküldött tüzetes kimutatás, mely még sehol meg nem jelenvén, érdemesnek tartjuk közzétenni.

Anno 1704. die 4. Julii hét s nyolcz óra között Szent-Gotthárd mellett, az Rábán túl, Nagyfalú mezein Rabatta generálist circiter ezerháromszázad magammal megütvén: Istennek ingyen való kegyelméből megrémülvén, ez alább megírt specificatio szerint confundáltatott. T. i.

<i>Grécziek.</i>	Főstrázsamester	Remer.
	Kapitány	Schall.
	Hadnagy	Fiedler.
	Zászlótartó	Braun.
	Strázsamester	3
	Furier	2
	Fördösök	2
	Tizedesek	4
	Közönségesek	19
	Tömlöcztartó	1
		<hr/> 35
<i>Czuniumgiak.</i>	Tizedes	1
	Közönségesek	4
		<hr/> 5
<i>Osznabrugiak.</i>	Phyfferszoffer	—
	Hadnagyja	1
	Strázsamester	1
	Furier	2
	Tizedesek	6
	Közönségesek	6
		<hr/> 16

<i>Rabattai kapitány</i> Moskon	1
Strázsamester	2
Furier	2
Tizedessek	10
Közönségessek	208
	<hr/>
	223

Sarau dragonyossaiból:

Seregdeák	1
Pattyantús-mester	1

Ezeknek extractussa:

Grécziek	35
Czuniungiak	5
Osznabrugiai	16
Rabattai	223
Saraui	1
Pattyantús-mesterek közül	1
	<hr/>
In toto	281.

Egy halomban már az megírt helyen vagy on heftszáz test, másba actu hordattatik, az is reá telik annyira. Azokon kívül, a kik az úton s falukban hullottak el és ássattanak; sokan pedig Rába vizében is vesztenek.

Generális Rabatta circiter ötvened magával idején megoldván az kereket, Lapta várában szaladott; az generál-adjutant pedig két kapitánynyal, circiter hetven dragonyossal Hochpurghan, magyarul Vörös-várban recipiálván magát, onnad fegyver nélkül accorda szerint Lapta várában késértettnék.

Az vice-colonellus, négy gróf kapitánynyal s egy báróval elveszének.

Zászlójok volt tizennégy, melyeknek tizenegye jelen van, három az katonák között eltévelyedett.

Hat mandárda. (bombárda?)

Rézdobot egy párt	par Nro	1
Gyalog-dobot Nro		24
Álgyúkat Nro		6
Puskaport hordóval Nro		12
Tonnával Nro		8
Muskatér, dragon-puskát Nro		1000
Mundérungot Nro		1200

az rabokon valóval.

Ezekon kívül az parasztság is felyest szedett és hordott széjjel.

Mindezekon följül egész bagázsiaját minden szekereivel és jószágával egyött.

Kiért is die 6. praesentis az körmendi mezőn Istennek szent nevének dicséretire Te Deum Laudamus celebráltatott.

Ennek alkalmazosságával Monyorókerék várát is, benne levő német praesidiummal együtt, kit azelőtt harmad nappal vitt volt bé, Isten kezünkben adta, kiért áldassék szent neve.

Méltóságos Gróff Erdődy Sándor, Hevenyessy János és Niczky Sándor hitetlen pribékekkel (labanczokkal) férecsapván magát, elszaladt; kik úgy hiszem, németektől eddig megfogattattanak, ők lévén okai, ingörlői ezen specificált hadnak (Styriából) kijövetelének.

Ezelőtt való napokon Kraicz névű generális Rábaközre bejövén, kapuvári hídhöz expediált portásimra bizonyos sánczban reáütván, magának lába általlövéttetett; Francz Rassó, lotringiai (Károly) herczegnek utolsó híresse, megölettetett. Tizenkét szekér test, sebesekkel együtt esett, egy ember kárunkkal.

Ugyan die 4. Sopron felé való portásim az ráczokban, horvátokban jól lecsapdoztanak.

Mindezen actiókban részünkről Mihályfi Ferencz és Bodán István nevű hadnagyink négy katonával holtanak meg, s egy ló veszett el. Sebesedtenek pedig két zászlótartó és nyolcz katona.

Károlyi Sándor m. p.

Kívül : Specificatio.

(Eredeti, s. k. aláírással a vörösvári Rákóczi-levéltárban.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

BETHLEN GÁBOR ÉS A PORTA.

Megszokott dolog, hogy a rágalmak a történetben következetesen fenntartják magokat, Attila isten ostora marad a világ végéig. Charpentiert a világ ma is Ramus gyilkosának tartja, akárhogy bebizonyítják az ellenkezőt. Bethlen Gábort nem törökösnek, hanem töröknek írják akárhányan a nyugoti történetírók közül. A critica szörnyű lassan halad az előítéletek kiirtásában, mert a világ e tekintetben conservatív gondolkodású, s ragaszkodik a hagyományokhoz. A calumniari audacter . . . sehol sem oly hatásos, mint a történetírásban.

Mindamellett a régi historia Európa-szerte oly éles critica-nak van kitéve, hogy sok elfogadott tételéből rövid idő alatt mi sem fog maradni. S valószínűleg el fog jőni az idő, hogy Bethlen Gábor törökségét a nyugati írók is a mesék országába fogják sorozni.

S meg fogják azt tenni, mihelyt e hír eredetét komolyan fogják bonczolni. Ez mesterségesen támasztott rágalom volt népszerűtlenné tételére. Khleslnek Ferdinándnak érdekében állott terjeszteni azt a világban, s ők ezt jó hiszeműleg tették — mert magok is többé-kevésbbé hitték. Pedig ha tetteit, életét komolyan vizsgálták volna, meggyőződhettek volna, hogy mind az koholmány és rágalom.

Nincs annak fényesebb czáfolata, mint viszonya a portához. E tekintetben már is sok becses adalékkal rendelkezünk gr. Mikó Történelmi Adataiban, a Két Magyar Diplomatóban, a Török-magyarokori Állam-okmánytárban, s magának a Történelmi-Tárnak korábbi folyamaiban De korántsem elegendővel. Ismereteink e tekintetben nagyon hézagosak s még sok a felderíteni való.

Jelen közlemény Bethlen Gábor portai viszonyaihoz nyújt adalékot, s a már korábban közzétetteket kiegészíti. Nemcsak bővíti eddigi tudásunkat, hanem tisztázza is. Kétségtelenül még sok marad homályban, de azon rendkívüli pusztulások mellett, melyek az erdélyi archivumokat érték, minden újabb adaléknak e rendkívüli fejedelem történetéhez örülnünk kell.

S én ez adalékot, melyhez az országgyűlési emlékek nyomozása közben jutottam, azzal a meggyőződéssel nyújtom át a közönségnek, hogy történetírásunknak vele hasznos szolgálatot tettem.

I.

1613. oct. 15.

Tekintetes és nagos vezér; isten Nagodat sok eszten-deig etc.

Nagodnak erdéli Fejér-Várból, az fejedelmek régi székes helyekből írtam vala egy levelet, melyben minden addig való állapotokat értésire adtam vala Nagodnak; de az útban egy Fogaras nevű várból Báthori emberei reájok ütvén, felverték őket, nem tudjuk, hova löttek. Nagodnak az mostani állapotról bizonyoson irhatom, istennek legyen hála, az egész nemesség, székelység, szászság hatalmas császárnak fejtett hajtottak és az Nagod parancsolatja szerint, ez jövő héten fejedelmet választanak Kolosvárbán. Fogarasban, Szebenben Báthori emberi vadnak, de ezután azokra is gondunk leszen. Báthori ő maga az országból futván szaladott ki és Váradra ment; az mi kevés fizetett népe mellette megmaradt és hajdúk, azokat ott falukra osztotta. Lengyel és magyarországi segítséget várna maga mellé, hogy mihelt az hadak ez országból kiimennek, az passákkal és olá békekkel, ő mindjárt bejöjen reánk ujjobban és ennél is inkább elpusztítsa hatalmas császár országát; de Szkender passa ő naga az zultánnal és az két oláh békkel végezett és hadat bocsátnak ki, kik az Báthori hadát az falukon felverjék, ne hagyják meggyülekezni. Az országbeli nemesség közöl tíz talán véle el nem ment, mind elmaradtak és ő hatalmassága hivei fejenként; eddig is az ország istentől csak azt kívánta, hogy Báthori alól megszabadulhassanak hatalmas császár segítsége által. Nagodnak azon könyörgök, parancsoljon Szkender passának, Magyar Ogli Ali passának az zultánnak és az két oláh béknek és az egész hadnak, hogy a míg dolgunkat véghez nem vihetjük, addig haza ne menjen senki. És az dolgot véghez vivén, két ezer törököt, két ezer lovag oláhot, ezer gyalogot és ezer tatárt s az kövés frenket hagyjanak itt benn mellettünk, kik ittben teleljenek, mert ha had mellettünk nem marad,

Báthori ismét bejő haddal. Immár az isten akaratjával ha Nagod jó szerencsével az országot Báthori kezéből megszabadítottuk, Nagod viseljen gondot reánk, ne essék ismét Báthori kezében az ország, legyen had mellettünk. Nagod az német császárhoz, lengyel királyhoz, palatinushoz Thurzó Györgyhöz bocsásson csau-szokat hatalmas császár és maga leveleivel, parancsoljon azoknak, hadat segítségére Báthorinak ne adjanak, és ha adtanak volna is eddig, mindjárt visszahívassák, ha az hatalmas császárral való frigyet megakarják tartani; Erdélyhez semmi közök önekik nincsen. Ha ezt cselekedti Nagod, így az országot megoltalmazhatja Nagod; csak azoknak irasson kömény szókkal Nagod, mert ha azok hadat Báthorinak nem adnak, ő maga Báthori semmi hadnak szerét nem teheti és az ország békeességben marad. Nagodnak ezt is akarám értésére adnom, hogy az egész országnak nagyobb részét az Magyar Ogli Ali passa hada, az tatárok és havaseli vajda hada mind elégették, húsz ezer rab vagyon kezében. Az istenért, jó szerencséjeért, Nagod parancsoljon az zultánnak, Ali passának és az oláh béknek, az szegény rabokat és marhákat szabadítsák el, ne vigyék ki az országból, mert bizony nagos uram, igazán irom Nagodnak, annyi ember az országban nem maradtott, a mennyit elrablottak, semmi lábos marhájok nem maradtott. Szkender passának ő nagának parancsoljon Nagod, ha el nem akarják a rabokat bocsátani, vegye el erővel is kezekből, ne maradjon pusztán az hatalmas császár országa. Magyar Ogli Ali passa szerdárnak írja és tartja magát, semmi dologban egyet nem ért Szkender passával és így semmi dolgot nem láthat ő naga miatta. Ha Brassónál annyit nem hevert volna, eddig régen minden dolgot véghez vihettünk volna; de az brassaiakon ötezer tallért vött, addig sohva nem akart menni; ha meg nem adták volna, vissza akart menni. Legelőször is Ali passa kezdette az égetést az brassai hostatban s attól való féltőkben kellettett fizetni neki; ő mindenütt pénzért jár az országban; Nagod parancsoljon neki, hallgasson Szkender passától ő nagától, ne vonjon vissza vele; az két oláh békeknek is Nagod parancsoljon, azok is hallgassanak jól hozzája, hogy minden dolgot vihessünk jól, és hamar véghez; ha isten adja, nagos passa, igen hamar az várak dolgát is megláthatjuk és közben adhatjuk, csak Nagod ezekről az dolgokról parancsolatokat küldjen ide. Én Nagod igaz szolgálja leszek, az míg én élek. Datum ex castris ad oppidum Thorda, in campo Keresztes-mezeje positus, die 15. Octobris. Anno dni 1613.

P. S. Az zultán tatár ő naga felől azt írhatom Nagodnak, mindenekben az Szkender passa ő nagával egyet ért, és az hatalmas győzhetetlen császárnak hű és igaz szolgálja.

Nagod igaz szolgálja

Bethlen Gábor mp.

Külczim: Az győzhetetlen hatalmas császár kedves fő gondviselőjének etc. az tekéntetes és nagos Naszuff passának etc.

(Bethlen aláírásával ellátott eredetije a gr. Teleki levéltárban M.-Vásárhelyen 3654. sz. a.)

II.

1613. nov. 5.

Tekéntetes és nagos passa etc. Isten Nagodat az hatalmas császár szolgálatjában kedves jó szerencsékkel megáldja és egy napját sok ezerré tegye.

Kelleték szükségesképpen Nagodnak itt való állapotunk felől írunk. Legyen az uristennek hála, az Báthory Gábor halála után semmi ártalmas ujitást olyat országunkban még eddig nem kezdettünk hallani, az kik erős várakban ő számára valók fizetett népek voltanak, azok is lassan lassan hűségünk alá kezdettenek hajlani; azonképpen vármegyék, városok, kik akkor, mikor az fejedelemségre választattunk, az hadak miatt elő nem jöhettek volt. Magyarország felől is noha sokan sokat mondanak és írnak, hiszszük, hogy oda fel az német birodalomra és azoknak minden igyekezetekre, szándékokra Budáról, Kanisáról, Egerbül vigyáznak és Nagodnak is mindeneket értésére adnak, nem remélhetem talám, hogy ellenünk ide felé gonosz szándékkal igyekeznének, jóllehet alattomban való praktikákkal örömet kapdosnának az Erdély határán; de eddig legyen istennek hála, az szerencse nekik nem szolgált. Azután is nekem arra szorgalmatos vigyázásom, gondviselésem leszen, ha mit olyat értek eléb Nagtoknál, sietséggel értésére adom Nagodnak. Viszontag ha Nagtok ért én nálamnál eléb oly dolgokat, ki nekünk és ennek az ő halga országának ártására lenne, vagy határiban levő váracon kapdosnának, avagy oly haddal készülnének ellenünk, Nagtok is nekem azt értesemre adja, hogy egyenlőszűvel, akarattal vigyázzunk megmaradásunkra. Jóllehet im én mostan oda fel követimet akarom bocsátani, kik által elhitetem velek, hogy császár ő halga ezeket az hadakat nem egyébért küldette volt Erdélyre, hanem csak az Báthori Gábor személyének változtatásáért és fejedelemségből kiűzéséért, mely immár meglevén és immár megöletvén az ő halga hadai is innét kitakarodtanak, az országot nem akarták elfoglalni, és nem is a számára jöttek volt, ha veszik és úk is vesztég ülnék, az jó szomszédságot és a jó békességet mi innen ez részről igen megörizzük, ő halga is minden végekbeli passáival, békeivel megtartatja; Nagod is szükség, hogy onnat Buda felől, Egerből és innét Thömesvárról hasonlóképpen irasson és követségeket küldjön ide; az erdélyi birodalomra semmi gonosz szándékkal és gonosz gondolat-

tal ne legyenek, tartsák meg az egyszer végezett frigyet ő halgával, kit ő halga is meg akar őrezni és tartani. Többi között akarám Nagodat az Erdélhez tartozó végek felől is írással megtalálnom; az jenei kapitán is hozzám bizonyos embereit és leveleit felküldvén, panaszolkodik, mily súlyos és káros rablást töttenek most is ott az tartományban, kire nem mondhatjuk, hogy ők is annakelőtte elég okot nem adtanak volna és az ő halga saját birodalmába kárt, rablást, égetést nem cselekedtenek volna; de azt sem az ország akaratjából, sem magok jó tetszéséből őremest nem cselekedték volna, sőt az szent békességet jó szűvel megőrizték volna, de akkori fejedelmek Báthory Gábor erős parancsolattal kényszerítette reá őket és kételenségből kellett cselekedniük. Immár isten Báthorinak is érdeme szerint megfizetett; ezeknek is az ő halga végbeli vitézi az kölcsönt megadták és ők is Erdély országgal egy értelemre térvén Győrőffy János tanácsunkat köldöttük közikben, hogy az mi hűségünkre kötelezik őket és minden állapotokat kívánságunk szerint elrendelje. Nagodat kérjük, legyen erre oly szorgalmatos gondjaviseléssel és vigyázással, onnan Thömsvár felől, Gyulából és az több végekből ezután immár csatázások, kapdozások ne legyenek, én is ezeket csendes, békességes állapotra hozván, nem engedek afféle dolgot cselekedni, mert ha Nagod a csatázással, rablással vesztegeti őket, most is alattomba az német pártról járják, futják őket, hogy ő hozzájuk hajoljanak és az ő hadokat befogadják; mind pénzzel, éléssel kínálják őket, mely dolog ő halgának sokkal nagyobb kárára esnék, ha megtörténnék, és nekünk is sok akadályunk következne miatta. És ha azután akaratunk szerint elő nem mehetnénk dolgunkba, okot kellene adnunk ő halga előtt, ki miatt esett ezeknek az végeknek elszakadása; de ha az szomszéd végekből az szép, csendes békességhez tartják magokat, hagyja azután az én jó gondviselésemre és vigyásásomra, mint kellessék azokból az végekből nekem ő halgának kedvét keresni. Azért felette szükség, hogy ebből az én írássomat jó entésemet megfogadván, tartsa az békességhez magát, és ők is jobb móddal hozzánk meghajolván kár nélkül és kívánságunk szerint igazíthatnak meg minden dolgok, kire Nagodtól ezen postám, követem és jámbor szolgám által bizonyos választ várok. Tartsa meg isten Nagodat sokáig jó egészségben. Datum in civitate nostra Kolosvár, die 5. mensis Novembris, Anno dni 1613.

Nagodnak igaz jó akarattal

szolgáló fia
Bethlen Gábor mp.

Külszím: Az htlis győzhetetlen császár kedves becsöletes hivinek, az tengeren innen levő minden hadainak és várainak fő gondviselő szer-

dárjának, Budavárának főhelytartójának az tekéntetes és nagos vezér Hazzon passának, nekünk mindenben jó akaró urunknak, kedves apánknek. (Eredetije Bethlen saját névalírásával a m. kir. orsz. ltár ktári osztály Act. Thurz. Fasc. 93. No. 28.)

III.

1615. sept. 5.

Generose dne etc. Servitiorum etc. Isten etc.

Hogy Kgd csak vélekedésképen levelével az fényes portáról meglátogatott, böcsülettel vöttem Kgdtől; most mintegy hétig urunk ő naga mellett találkozáim lenni Fejérváratt. Ő naga innét Dévára mene asszonyunk ő naga három szolgáló leányit akarván megadni, azoknak menyegzejére; nekem ismét Károlyban leszen kimenetelem. Én uram isten után elfoglalt határinkat Husztal, Kővárral egyetemben szegíny hazámnak nagy sok munkámmal és fáradsággal visszahoztam; az keresztyénséggel egy-átalyában csak úgy végeztem, hogy az htls török császárhoz tartozó hűségünk épen fennmaradott. Ők is penig azt nem kívánták, nem is kívánhatták különben, miért hogy ő nekik is minden akaratok és kedvek ő halgával való békességeknek megerősítésére volt és vagyon. Értem azt is, Ali passa mely igen megzavarta mind itt s mind az fényes portán az állapotot, nem semmi dolog is vezértől, egy országot fejedelmével egyetemben olyan hihetetlen és lehetetlen dolgokkal vádolni, a ki soha sem volt, sem leszen; szokták volt mondani az régi magyarok, hogy »Budáról is megjő az hazugság.« Én elhittem, nemsokára az fényes porta láthat és érthet Budáról ment hazugságot, álmában sem látta, sem gondolta azokat az dolgokat oda fel az keresztyénség, sem az mi kglis urunk, a mikkel Ali passa vádolkodott az portán. Az mint látom, ő naga mind német császárt, az erdéli fejedelmet, Magyarországot, Erdélyt, Lengyelországot bevádolta egyszersmind ő halgának; de ha végére mennek, hogy nem igaz leszen az vádlás, csodálnám, ha hasznára következne ő nagának. Szkender passának írtam én is egy levelet; Kgdet kérem sok szolgálatom ajánlása mellett, adja meg ő nagának. Az mint ennekelőtte az portára való menetelben én voltam nevezetben, semmiképpen az károlyi gyűlés nálam nélkül véghez nem mehetne, és egyszersmind az kettőre nem érkezhetvén, elkésnék az követeknek oda való bocsátása; az oda fel való végezésnek is mindenképpen esze veszne. Más az, hogy fél esztendeig enni hosszú út járásokkal mind magam, szolgálaim, lovaim, felette eltörődünk, fáradunk; beteges, erőtlen állapattal ismervén magamat, olyan hosszú utat most semmiképpen el nem birhatnék. Az apánk, Balassi Ferencz uram nem volt Huszt, Kővár felé, sem másodszor

Károlyban; vagyon három holnapja, hogy nyugszik, ő kglme többet is tud az oda való portai dologhoz. Ezután az Kgd levelei ő naga mellett találnak engemet, ha mit ir, szeretettel veszem és szolgálni is igyekezem Kgdnek. Kgdet Balassi uram Seovényfalvi Dániel deákon váltja ki az orátorságból, kelljen el ő is valaha az tréfáról, szolgálatjának fel is vötte jutalmát régen ugyan Seovényfalván szép rész jószágot adván ő naga neki. Adja isten, Kgd jámbor szolgálatjának is jutalmát ő naga kglsen térítse meg, kinek maradéka is örülhessen. Datum Albae Juliae, die 5. Septembr. A° dni 1615.

G. D. V^{rae}.

servitor paratissimus
Simon Pechy mp.

P. S. Uram igaz haza fia Kgd, és az jó reménség igen nagy Kgd felől, melyet ez mult ősszel kelete korán megmutata; hire neve is igen jó ahoz képest hazája és az keresztyénség előtt. Az urunk ő naga maga kezével írt levelét nem egyszer sem kétszer, igen jól megolvassa és megértse. Egyik része és az másik között nagy választást tegyen, ha lehetséges volna annit, mint az élet és halál között *ne temeteodnék hírünk neviünk eoreok gyalázatban az koporsóban az kerestiénség eleot; rajtad áll; halaz mindent az feo keovetre, ha penigh nilván való vezedelmünket látol, meli nem halandna, sem az feo keovetet nem várná ugi éjel nappal irj bizonioszt felölle; titkold igen, mivel megien az feh keovet.*¹⁾ Ebben Kgd lelke üdvössége, hazaszereteti, és az ő nagához tartozó hívsége alatt igen vigyázva hiven viselje maga, szóval való fenyegetés, szidalom, taszigálás, avál semmit ne gondolj; az nagyobb veszedelmeket ha látnád, más dolog, arról ő nagát idején informáljad. Ezeket az ő naga maga írásából Kgd nilvábban megérti, az dolog csak oly isten és ez világ előtt Kgdnek nagy számadásában jár. Csak addig halaszthass az főkövetre, semmi bizonyost ne mondj, váljék azon el, mire adja isten dolgunkat, hogy ő kglmének ne kösdö, se gátold meg útát, hanem lehessen szabados útá akkor innét adandó tanulságának elővitelében jó móddal.

Kivül Thold. kezével: 20. Sept. sunt exhibitae Constantinopoly.

Külczim: Generoso dno Michaeli Tholdalagi etc.

(Ered. a gyfvári kápt. ltár r. a. részében.)

Jegyzet: A titkos írás abc-je:

a=m	d=p	g=s	k=x
b=n	e=q	h=t	l=y
c=o, ö	f=r	i, j=u, v	m=a

¹⁾ A dült betűkkel szedettek titkos írással vannak írva.

n=b	q=e	t=h	z=z
o, ő=c	r=f	u, v=i, j	x=k
p=d	s=g	w=ü	y=l.

IV.

1615. nov. 22.

Magnifice domine etc. Servitiorum etc. Isten etc.

Az Székely István elmeneteli után Zkender passával szembe levén, hoza elő egy levelet, Ali passa levelét, melyet írt volt Báthori Andrásnak. Olvasók is az levelet, kibén Ali passa mégis continuálja az ő naga és szegény hazánk veszedelmére föltött czélját; ő nagának hivatalunk szerént értésére akarók adni, hogy így mind erre, mind egyéb ellenkező dolgokra Kgtek jobb gondot viselhessen. Nem is kell uram ezt csak tréfára venni, mert ki tudja, talám ott Erdélyben is lehetnek olyak, az kik részesek ebben az Ali passa praktikájában. Summája az levélnek ez: hogy elsőbben nagy salutatioja után szerelmes és örökké állandó atyafiuságát, barátságát igéri neki, sőt offerálja magát, hogy valakik az megholt fejedelem halálában részesek, azokon boszut akar állani, általán fogva abba egyéb nem leszen. Azért ő is lássa és parancsoljon, mindenhol költségét, fáradságát soha tölle nem szánja, hanem promoteálni akarja. Kendi Istvánnak is csak ez napokban egy Pataki János szolgálja másad magával itt volt; az mint értjük, nem lött kedves válaszok. Harmadfelől Báthori János (?) is futja, sőt azt halljuk, hogy az havaseli vajda fogta annak pártját és most is nála vagyon.

Mind enni sok gonoszok ellen, az mint lehet, mi sem hallgatunk, hanem erőnk, tehetségünk szerént rontjuk minden hamiságokat; nem is csalatkozunk meg, úgy itiljük, de bizony Lippa megadásával.

Az persák dolga miben legyen, sokképpen beszélik, bizonyoson mondják, hogy véghez fog az békesség menni, némelyek, de ismét azt mondják, hogy császár felette keményen tartja magát ez okon, mert az kazul passa az mely váratok és városokat megvőtt volt, azokban levő török asszonyokat úgymint talám mintegy tizezert házakba rekesztetett és bordély házat szerezvén belőlök öt-öt oszporáért mindenikkel szabad volt vétkezni, mely pénz neki járt. Ezen az rút, gyalázatos kereskedésen nem akar csendesedni az császár, noha az elvőtt váratok megígírte és kolcsát is megküldte. Az oda bocsátott vezér is igen akarná az békességet; de isten tudja mint leszen; hiszem, hogy megértjük. Egyéb oly hírünk mostan nincsen; czután ha mi leszen, ismét mindeneket értésére adok Kgdnek.

Kérem Kgdet felette igen, megígirt jó akaratja szerint ne legyek elfelejtve Kgdnél. Bizony uram költségem is el kezd fogyni, mert csak magam és szolgálaim hitván ruházatjára is többet költöttem száz forintnál; lovakat vöttem 84 forinton, kocsit 36 frton. Az útban és miolta itt vagyunk, költöttem magam, szolgálaim és lovaimra 32 frtot: most is naponként költök. Ő naga az én ide rendelt pénzemet küldené meg, mert félek fogyatkozástól. Itt minden dolog költséggel jár. Én minden dolgomat csak Kgdre bíz-tam. Tartsa meg isten Kgdet. Datum Constantinopoli, die 22. Novembr. 1615.

M. D. V^{rae}

servitor paratus
Daniel Seovényfalvi mp.

Kétszáz forint marada hátra, ő nagától szerezne meg Kgd, hozná meg ide.

Külczim: Magnifico dno Simoni Pechy etc.

(Ered. a gy.-fehérvári kápt. ltár r. a. részében.)

V.

1616. jan. 25.

Illustrissime domine sat. servitorum sat. Ez új esztendőnek sat.

Az közönséges állapotról, melyeket urunk ő naga szükségképpen értésére adott levele által késégesen nekem nem szükség irnom. Felette csudálom, hogy ez kicsin békességet is mely hamar megunták az nyughatatlan emberek; reménlem efféle veszekedéseknek és heában való ügyeközetnek ő felsége és Nagod könnyen elejít veheti, méltó is volna egyebeknek példájára efféle nyughatatlankodókat magok hasznáért az közönséges jó ellen minden ok nélkül ügyeközőket megzaboláznai,

Egyéb állapotokról Nagodnak írhatom, közel másfél hónapja, hogy az portáról semmi levele ő nagának az főkövettől nem jött. Hallatlan kegyetlenségeért Tomsa István vajdát az lengyelek kiverván Moldvából, háromszor is parancsoltak immár az portáról ő nagának, hogy segítséget adjon bemenetelire, de ő naga inkább in contrarium vádoltatta az portán, hogy méltán üzette-tött ki. Most egy fő csausz itt Erdélyen megyen által lengyel királyhoz az Moldua occupálása felől; talán valami tractatus által annak jó vége leszen, mi az új vajdának megmaradását mindnyájan akarnók. Hírül írták, hogy az idevaló tatárookban huszezerig valót császár pénzével megruháznának és fizetésre parancsolná kazul ellen az fő vezér után menni; az Caspium tengert megkerülvén az mellett való nagy havasokon leszen által útok

Parthyára vagy hova, oda fognak kifakadni; olyan expeditiójokat többször nem olvastam az törököknek.

Géczy Györgynek bizonyos compositio által Farnast jó udvarházzal és két faluval kezéhez szerzettem, már jó nemes ember Erdélyben; ő naga nyolczszáz forinton kész pénzen váltotta meg. Ezután is ígírte ő naga kegyelmességét több jószágocskának meglátogatásával. Az más félnek ezt érteni nem kellett, különben soha semmi igazságához nem juthatott volna. Nagod tekintetiért ő naga is jó szívvel fáradott dolgában, tartozik ő nagának Géczy György sok háladással érette. Ennek utánna is dolgaiban ha mi gondviselés én reám háromlik, minden jó akarattal örömet fáradok benne. Annak penig ugyan örülnék igen, ha Nagod parancsolatjára valamiben kedveskedő szolgálatocskámat mutathatnám, és parancsolna. Éltesse az úristen Nagodat sokáig kedves jó egészségben. Datum Albae-Juliae, die 25. Januarii A. d. 1616.

Ejusdem illr^{mae} d. vestrae

servitor devinctissimus et obsequentissimus

Simon Pechy mp.

Külczim: Illr^{mo} domino, domino comiti Georgio Turzo de Bethlenfalva comiti de Arva etc. etc.

A külczim alatt e megjegyzés: Exhibitae Bitchae 10. Febr. 1616. (Eredetije m. orsz. ltár kincst. osztály Act. Thurz. Fasc. 101. ad N^{um} 4.)

VI.

1616. feb.

Mi Skender passa istennek kegyelmességéből az htls győzhetetlen császár kgl's engedelméből Bozna országának fő Beglerbékj és Modova országában levő ellensége ellen rendeltetett elegendő erős hadának bizonyos szerdárja és gondviselője parancsolója isten segítségének általa.

Tekintetes böcsületes ur fejedelem, nekem minden üdőben kedves jóakaró atyámfia; ajánlom Nagodnak minden tisztességes szomszédságos barátságomat, atyafiúságomat; az isten az Nagod só szerencsés előmenetelű életét hosszabítsa naponként és napjait sok ezerekké tegye.

Jó akarattal való kedves szomszéd atyámfia, akarám Nagodnak mostani állapotunkat értésére adnom ez levelem által. Istennek áldott neve dicsértessék, jó egészségben vagyok; Nagod felől is jó egészséget kívánok hallani minden üdőben. Ezt is akarám Nagodnak tudtára adni, az htls győzhetetlen császár kgl's jó akaratjából, engedelméből hozzám jó akarattal való kgl'sséget mutata, az bosnaországi főbeglerbékséget nekem ajánlja oda, és azonkívül értvén ő hatalmassága, hogy Modova országában ellenség volna, mely ellensége ellen kgl's parancsolat-

jából elegendő bizonyos helyekről, országokról hadat indit kése-
delem nélkül, annak az hadainak gondviselésére, szerdárságul
rendelt és küld, mindenféle országokra, helyekre igen sietséggel
postáit, csauszait bocsátotta erős parancsolatjával, hogy minden
helyekről gyűltön-gyűljenek és hadban induljanak, se órát se
napot neki ne várjanak, az ki fejét és tisztességét szereti. Én is
ő hatalmasságának kgl's parancsolatját értvén, mindjárt indulok
Konstantinápolyból, az Duna mellé táborban szállok szerelmes
atyámfia, az hadak pedig honnan rendeltessenek mellénk, leg-
első az magam passasága alá valók egészen az boznai had, máso-
dik az biliczi had, 3. az hercegi sereg, 4. Ezvorniki sereg, 5. az
posogai sereg, 6. az zerémi sereg, 7. az szenderői sereg, 8. az ala-
czahizári sereg, 9. voczotornai (?) sereg, 10. kostendeli sereg, 11.
vidini sereg, 12. nicápoli sereg, 13. Zelisteri sereg, 14. vicezan-
cságsági sereg, 15. Czirmeni sereg, 16. kerlitilicza, 17. benderi
sereg, 18. akkirmani had; azonkívül az Tatárországban levő
főmerzáknak szép kaftányokat küldött az htls császár csauszok
által, hogy mindjáraást elegendő tatár hadat vegyenek melléjek,
mindjáraást induljanak, se órát, se napot ne várjanak; sőt az
egész Duna melyéke mind felkél és velünk együtt leszen úgy
annira, hogy Nagoddal (szemben) létemben az, meni hadunk volt
itélem s bizonyoson tudom, két vagy három anni hadunk leszen.
Szerelmes atyámfia azért Nagod is erre való képest szükség és
kévántatik, hogy országodban levő minden hadaidat mindjáraást
inditson és bizonyos helyre szállitson, kivel megtessék, hogy az
htls császárnak igaz hive vagy, se órát, se napot neki ne várjon
Nagod. Én is innet az hatalmas császár erős hadával indulok,
Nagod pedig bizonyos helyen legyen hadával az havas alatt, ne-
kem postán igen hamarsággal értesemre adjad. Ezt is adom
Nagodnak értesére, az budai vezér Ali passa Nagodat sok mód
nélkül való dolgokkal vádolta az fényes portán úgy, hogy az
német pártot igen jártatná és minden reménségedet azokban
vetetted volna. Ennek az hamis írást isten segítségéből mind
meghamisítottam; Nagod is aval megmutassa, hogy hazug és
hamisság, elegendő hadadat htls császár parancsolatjára, indit-
sad, mert ezt az dolgot az htls császár Nagodra és én reám bizta.
Az Lippa dolgát is Nagod vigye végben, ne halogasd. Nagod-
túl igen sietséggel választ várok. Datum ex Constanczinapol
Anno 1616.

Idem qui supra.

Külczim: Nagos tekintetes urnak, Erdélyországának bizonyos
fejedelmének, Magyarország rész helyeinek bizonyos urának és az szé-
kelyek ispánjának, az nagos Bethlen Gábornak, nekem kedves, meghitt
jóakaró atyámfiának szomszédomnak kezében.

(Eredetije a m. kir. orsz. ltár ktári oszt. Act. Thurz. Fasc. 93. ad Num 33.)

VII.

1616. febr. 21.

Magnifice domine etc. Servitiorum etc.

Aldja meg isten sat.

Nagyobb csodám nincs uram énnekem, hogy Kgd mostan utolszor semmit énnekem nem ira, holott ő naga levelet irt mostan, örömet érteném az okát, ha lehetne. Semmi oly hirt egyebet nem irhatok Kgdnek, hanem Szkender passa boznai passa és fő szerdár az lengyelek ellen egész Kanisától fogva az Duna mellől az Fekete tengerig melléje rendeltettek. Ma is úgy beszélgettünk vele, hogy csak tatáron kívül leszen százezer embere, az kazulokra is elegendendő hada vagyon; senkitől az császár nem fél. Kgdet az istenért kérem uram, hogy az portának igen keresse kedvét Kgltek; az postának gyakran idevaló jövésevel és adománynyal találjuk penig kedveket. Mü penig uram igen megfogyatkoztunk Daniel urammal, ha urunk ő naga költséget nem küld, mindennap többet költök négy száz oszporánál szolgálaimra és lovaimra, mely hat magyar forintot teszen. Nem igen sokad magammal vagyok penig, csak huszonötöd magammal, az mit adnak is, otthonn annin megvehetnök az menivel ide hozatjuk; de immár sem árpát, sem fát nem kezdenek adni, csak szénát is egy nap és egy éjjel huszonöt oszpora érot megennék egy ló, ha neki adnák. Az császár lovainak is pénzen vesznek, az mint értem. En uram Kgdnek csak jó akaratját várom. Tartsa meg isten jó egészségben Kgdet. Datum Constantinopoli die 21. Februarii, Anno 1616.

M. dñis vestrae

Servitor et pater

Franciscus Balassy m. p.

Külczim: Magnifico domino Simoni Pechy de Szent-Erzsébet consiliario ill^{mi} dñi principis Transsylvaniae etc. dño, filio observandissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. ltár ktári oszt. Act. Thurz. Fasc. 93. ad Num 33.)

VIII.

1616. mart. 29.

Magnifice domine etc. Az úristen stb.

Az Kegyelmed levelét énnekem megadá az magam szolgálja, kiből mit írjon Kegyelmed, bőségesen megértettem. Azért uram,

az mi a Lippa dolgát nézi, hogy az mint valóban két tűz között égünk, mesterség kell hozzá, mint maradhassunk meg az miatt, az uram ugyan úgy vagyon, az mint Kegyelmed írja, de az mint ezelőtt is sok uttal immár megirtuk, mind elmentünk arról, késő bizony csak megemliteni is azt, hanem kételen, ha Erdélynek és fejedelmünknek megmaradását akarjuk, meg kell annak lenni. Nekem annyi fejem nincsen, hogy annak akarmi módon való halasztását is csak említeni is merjem, nemhogy sollicitálnom avagy urgeálnom; akarmit írjon Glezel, de hiában, mert meg kell lenni. Igen könnyű Glezel uramnak Prágából irogatni, de mi látván ilyen hatalmas fejedelemnek felőlünk elvégezett bosszúálló haragját Lippa megadásáért, mit tehetünk egyebet, hanem kedvét kell keresni, inter duo mala minus est eligendum, jobb Lippának oda lenni, hogysem fejedelmünknek országunknak semmié és pusztájá lenni. Glezel Prágából nem hiszem, hogy igen nagy oltalommal lehetne, ha mire menne az dolog is. Irja azt is Kegyelmed, hogy Glezel azt mondotta, hogy császár soha különben meg nem békéllik, hanem ha Lippának örökösön békét hagynak. Azért uram ő azt mondhatta, de itt meg azt mondják, hogy a németnek semmi közi, se igazsága nincsen Erdélyben, se Lippában, attól senki ne féljen, mert bizony hatalmas császár meg oltalmazza mindenk ellen, nem is engedi senkinek ott az gubernálást. Az én itt való késedelmem is uram, nem egyéb hanem az, hogy meg legyen Lippa, mert addig bizony innét ki nem megyek; más az, hogy oly gondjok is leszen reá, hogy soha bizony többször nem kéri. Én uram az Kegyelmed írása szerint hazámhoz való szeretetemet constantissime meg akarom mutatni oly módjával, hogy engesztelhetetlen harag miatt veszedelem reánk ne jöjjön, sőt ezekrek hozzánk való kedveket is el ne veszítsem, mert uram isten úgy segéljen engemet, Lippa megadása nélkül itt semmit véghez nem viszünk, sőt fejedelmestől országostól utolsó veszedelmünk most leszen meg. Nagy dolog volt uram csak az ideig való halogatását is mint oltalmaztuk, és mint vöttük eleit, de elhiggye azt Kegyelmed, hogy ha húsét után egy hétre meg nem adják, félek hogy nem kívánják azután, bizony gondjok leszen reá. Az mint Zkender pasa oltalmunkra rendeltetett százezer emberrel bizony ellenségünk leszen mindjárt, ha Lippa meg nem leszen. Én uram omni conatu et facultate rajta voltam, de abba sőt egyéb nem lehet, meg kell lenni. Továbbá uram én az Kegyelmed jó akaratját várom ezután is, nem is kételkedem abban. Im ő nagának is irtunk, hogy ő nagysága se az én jószágomat se a Dániel uramét ne erőltesse a fejevári építésre, kevés árendamot is engedné meg, Kegyelmed is legyen jó törekedő benne; úgy tetszik uram, ilyen sulyos félelmes szolgálatunkra ő nagának ebbeli sőt nagyobb kegyelmét is megérdemeljük, megtalálja a fiam Kegyel-

medet felőle. Hírt Kegyelmednek semmit írni nem tudok, a persa követ még itt vagyon, nagy csendességben vannak, semmit nem értek. Ha mit érthetek, ezután is értésére adom Kegyelmednek, Kegyelmed nekünk parancsoljon, szeretettel szolgálunk Kegyelmednek. Halat ígért vala Kegyelmed, nem tudom ha meg adta, hanem talán nem lenne még késő, megszolgálnám Kegyelmednek. Uram azelőtt is irtunk az erdélyi ház felől, ez jövődő postától ha ő nagysága pénzt nem küld, bizony eldől, a ki nagy kár és gyalázat is. Költségünkről se feledkezzék Kegyelmed, mert uram noha az élés dolga meg vagyon írva és ígérve, de bizony sem nekem sem Dániel uramnak meg nem adják, magunk költségével toldattuk eddig is; ő nagysága nem haszontalan emberekre költ mi reánk. Bizony Dániel uramnak is nem csak salláriomot kellene küldeni, hanem az időhöz, állapothoz képest ő nagysága meg is többletse, mert megérdemli. Azért mi minden dolgunkat csak Kegyelmedre bízuk. Tartsa meg Isten Kegyelmedet. Data Constantinopoli die 29. Martii Anno 1616.

Magnificae Dominationis Vestrae

servitor pater
Franciscus Balassi senior.

Kegyelmetek uram mi felőlünk csak úgy gondolkodjék, hogy mi itt Kegyelmetekért, szegény hazánkért semmi fáradságunkat bizony nem szánjuk, igaz szolgálítok vagyunk, csak Kegyelmetek is ilyen jámbor szolgálatunkért ne fizessen gonosszal.

Külsőim : Magnifico Domino Simoni Pécsi cancellario et consiliario Ill. Principis Transsylvaniae Domino et filio observandissimo.

(Egykorú másolat az országos levéltárban. Actor. Thurz. Fasc. 101. ad num. 8.)

IX.

1616. apr.

Életemig való szolgálatomat sat. Az úristen sat.

Kegyelmes uram az mi szolgálók meghozák minekünk az Nagyságod leveleit die 26. Martii, de még Mustafa csauz hátra volt, azt nem tudjuk, ha Nagyságod tőle írt valamit, vagy nem.

Ertjük kegyelmes uram az Nagyságod írásit, és tegnapi napon az kajmekámmal szemben lévén, és az Nagyságod levelét megadván, szóval is az mint legjobban lehetett, ő nagyságának mindeneket eleiben számláltunk. Azért kegyelmes uram maga sem tagadja az vezér, hogy az Homonnay dolgát nem sollicitálná Ali pasa, mert bizony felettébb is sollicitálta, kit az vezér ezen szókkal kezdi megbeszélgetni. Talám azt tudja az erdélyi fejede-

lem, és ti is azt tudhatjátok, hogy hatalmas császár és én is csak alusznak, de bizonyosan bigyjétek, hogy gondja vagyon reátok hatalmas császárnak, igaz az, hogy Ali pasa azelőtt hatod nappal irt volt hatalmas császárnak, hogy Homonnay György minemű fejedelemségre termett jámbor fő úr legyen, engedje neki hatalmas császár az erdélyi fejedelemséget, tiz esztendei adaját mindjárást megküldi, affelett nem csak Lippát és Jenőt, de Lugast, Karánsebest, Belit, Sarkadot is oda adja hatalmas császárnak, affelett minemű hű és igaz szolgálja leszen, nem olyan, mint Bethlen Gábor, az ki csak halogatással akarja dolgát elmulatni. Hatalmas császár engemet hivata mindjárást, kérdé tőlem, hogy micsoda ember a Homonnay György, mert úgymond Ali pasa felette nagy dicséretet teszen felőle. En mondtam hatalmas császár, Homonnay egy német ember, minden jószága az német között vagyon, soha Erdélyben semmit nem bírt, most sem bír, a mi nagyobb pápista, azért hatalmas császár német embert erdélyi fejedelemségre vinni, Hatalmasságod meg ítélheti, mi következék belőle, azt is tudja Nagyságod, hogy Erdély országának szabadságának is ellene lenne, holott őket az Hatalmasságod boldog emlékezetű elei Szultán Szulimán idejétől fogva az fejedelmek szabad választásában megtartották, Hatalmasságod is ez ideig megtartotta. Császár ezeket meghallván, felette igen haragvék, és maga mindjárást az maga kezével megírá Ali pasának, hogy ezután nem hogy Homonnayt dicsérné és az erdélyi fejedelemségre emelné, de csak meg se említse, mert bizonyos legyen benne, hogyha ezer feje volna is el kell érte esni, attól megszünjék, ha élni akar, mert azután ha mi kicsi hírét csak meghallhatja is, hogy Homonnayval végez, soha tovább nem marad az élete. En is hasonlóképen írtam neki, meglátjátok és meg is halljátok, hogy bizony megbolondúl az Ali pasa feje, mert kételkedik az hatalmas császár kglsségében, csak hatalmas császárnak legyetek hívek, soha senkitől ne féljete, megótalmaz hatalmas császár. Az hatalmas istenért könyörgök Nagyságodnak, ne halogassa, hanem mentől hamarébb immár ígéreti szerént adja kezéhez, mert bizony Nagyságod soha fejedelemségében meg nem marad.

(Egykorú másolat az orsz. lev.-tárban. Actor. Thurz. Fasc. 101. ad num. 8.)

X.

1616. máj. 18.

Generose dne etc. Servitiorum etc. Az úristen etc.

Az urunk ő naga levelével együtt az Kgd levelét, mely 28. Aprilis Fejérváratt az gyűlés alatt költ, die 16. Maji adák meg,

kiből az ő naga és te Kgtek magára, szegény romlott hazánkra való atyai gondviselését, affelett egyéb hasznos intentumit, igyekezetit és szorgalmatos vigyázását bőségesen megértettük. Legelsőbben örülünk azon, hogy az mely hazug hirt itt ő naga felől hirdetnek vala, és Ali passa ugyan bizonyoson izent volt is, tudniillik, hogy egy drabant által, lött-e volna ugyan igaz, és valóba hazug hír volt és csalárdságos gondolat. Másodszor azon, hogy ő naga is immáron maga és szegény hazánk megmaradására egyenesen csak az fényes portát akarja előtte viselni és attól akar függni. Voltanak oly gyenge elméű emberek, az kik efféle sok hamis hírekhez képest ugyan meg is tántorodtak elméjekben, de ő maga császár és az kajmecham semmi afféle heába való gondolatoknak és írásoknak ez ideig semmi helt nilván nem adtanak.

Az mi uram az ő naga ide való maga kezeirását nézi, affeől irhatom Kgdnek, hogy noha azt, az mint Kgd is írja, Kgd nem látta, de azon tenora sensusa vagyon, az mely az Kgd kezeirása alatt küldött levelének, ő naga viseli csak előtte az közönseges megmaradást, mely az mint ezelőtt is megirtuk, mind ő nagának, mind Kgdnek csak úgy lehet meg, ha az portának kedvét keresse Kgtek. Így immár az mint ő naga concipiált felőle és discurrált, ha isten adja, hogy véghez mehet, hirt és nevet ő naga, és Kgtek is ő naga után olyat szerez, az ki mi üdönkbe kevés emberen forgott. Minden árulkodók, fondorkodók igen nagy szégyenbe, gyalázatba maradnak, az ő naga hire neve pedig nöttön-nevekedik és öregbedik, kit engedjen meg az szent isten.

Bizony uram az mint Kgd is írja, én is akarnám, ha az úristen immáron engemet is Kgtek közibe bevinne, sok sulyos szolgálatom és fáradságom után én is nyugodalmat keresnék. Az mint Kgd én bennem ez ideig is megtapasztalhatta, bizony Kgdnek igaz jó akarója vagyok, leszek is; el is hittem, hogy az Kgd dolga szinte úgy vagyon, az mint maga is írja Kgd; de az úristen megsegíti és tartja Kgdet mind azokkal együtt, az kik ő nagának igaz hivei vagyunk. Ha az én istenem beviszen, elhigye azt Kgd, hogy erőm és tehetségem szerént Kgdnek igaz jó akarója akarok lenni; csakhogy uram távollétünkbe, ha mi történik, Kgd is mind én hozzám, mind Daniel uramhoz mutassa igaz jó akaratját.

Tudom én azt, hogy megesik az uraimba és kitudódik minden álnokságok, tökéletlenségek, akkor azért Kgd mutassa jó akaratját, kérjük Kgdet; ne legyünk elfelejtve se ő nagánál se Kgdnél. Erővel itt semmit nem vehetünk, de elhigye azt Kgd, hogy minden erőnkkel, fáradságunkkal azon leszünk, mentől jobb válaszzsal mehessek Kgdhez.

Az mi az persa dolgát nézi, mi nem hallottuk, hogy az

persa ezek ellen még ez ideig semmit cselekedett volna, vagy valamit efficiálhatott volna, hanem sőt mind ezek voltanak győzedelmesek, mert az giurcziák is feltámadtak ellenek, ki ezelőtt nem történt és azok is sokat levágtanak benne. Az Üzbek más felől egy fő lakó helyét Servánt három várával megvötte. Ezen Üzbeknek mostan harmad nap alatt követe érkezett ide császárhoz nem egyébért, hanem hogy császár meg ne békéljék véllek, mert az isten ez esztendőben jó szerencsét ád; érjenek véget immár egyszer benne. Beszéli azt is nagy bizonynnyal, hogy az kazul passa méreggel megholt volna, kinek maradott két fia, azok is az birodalomért egymással megvítanak volna egyik az másikat megölvén; az ki megmaradott és az atyja halála után occupálta az országot, mondják, hogy azt mondotta volna, hogy ő hatalmas császár ellen nem hadakozik, mindenben engedelmes leszen, szabad, hatalmas császár mit cselekedik vélle. Az követe még itt vagyon, de császár semmi uton szembe nem akar vélle lenni.

Az elébbi teftedárra császár reá küldé, minden marhájában sákmánt hányata, maga életét Kezlár aga szerzette meg, kiért adott neki tizezer aranyat, császárnak ő magának nyolczvan ezer aranyat. Baaki passa, az ki Zkender passa előtt bosnai passa volt, az vagyon helyette. Irhatjuk azt is Kgdnek, jötenek volt valami kozákok bizonyos számú hajókkal az Fekete tengerre, a holott sok falukat, városokat felvertének, rablottanak, végre egy Varno nevű városra ütöttek, azok százezer tallért adtanak nekik. Kinek hire érkezőn ide, mindjárt tizenegy igen szép festett gályákat küldének reájok, kikkel egybe találván az kozákok, az bék gályáját mindjárt elnyerték, az kinél szebb és nagyobb nem volt; magát is az béket elfogták. Az tiz gálya ezt látván, megfutamodott és futva szaladott. Ide nagy szégyénnel és gyalázzal megjövén, az rézeket mind megfogdosták, meg akarják őket ölni; most újabb apró hajókat készítenek reájok, az Czigalogli fia leszen szerdár előttök.

Az lengyel követ tegnap jöve be, az mint értjük, az békeséget igen meg akarják tartani. Az német császár hűtlevele is elérkezett, semmit itt attól nem félnek, hogy az dologba valami csalárdság lehetne, noha halogatás vagyon benne. Császár mindennap oda által Ásiában vadász, semmit bizony sem nem fél, sem nem bánkodik. Azt mondják, hogy anni paraszt embert szedett fel vad üzni, hogy vadnak százezeren; nagy havasokat, hegyeket körül vesznek, úgy hajtják az vadat.

Az mely gombok felől Kgd ír, arra énnekem gondom leszen az mikor isten haza felé fordít. Az mely köpenyeg felől Kgd Boér Péternek irt volt, hogy Katarczy Ogli uramnak írnia felőle, énnekem megjelenté Katarczy Ogli uram, magam is szó-

lék neki; meg is veszi, és ugyan magam, ha lehet, kiviszem Kgdnek. Mi uram igen költségtelenek vagyunk, legyen jó törekedő ő nagánál, ne hagyjon költség nélkül; főképpen Daniel uramnak ugyan nincsen, mert ide felette nagy drágaság vagyon, szabott és rendelt élésünket sem adják meg, mert nincsen miből megadni. Tartsa meg isten etc. Datum Constantinopoli, die 18. Maji, 1616.

M. D. V^{rae}

servitores

Franciscus Balassi senior et
Daniel Nagy Seovényfalvi mp.

P. S. Nagy szomorúságos busulással való panaszolkodásonkat irom uram Kgdnek, hogy távollétemben és ilyen súlyos szolgáltatomban otthonn jószágimat háborgatják, perlik és itílik. Ugy tetszik énnekem, hogy itt is elég busulásom lehetne énnekem, gyalázatnak is tartom, hogy némely honn heverő, hivalkodó prókátorok instantiájára jószágomat elitílik. Tudja azt Kgd, hogy mi köztünk az fiammal semmi realis divisióknak nem volt. Kérem Kgdet, holott énnekem Kgdhez vagyon nagyobb bizodalmom, mutassa jó akaratját ebből is, és ha az jövődő terminusra reá nem érkezném, hazamenetelemig lenne haladékbba, az táblának demandálván ő naga. Irtam az fiamnak felőle, hogy Kgdet megtalálják. Énnekem uram bizony nehezen esik, hogy ország szolgálatjában levén, jószágomat elitílik.

Ez postscriptát immáron megirtuk vala uram, az mikor izené az kajmecham, hogy oly készen legyünk, hogy mára császár keze csókolni be kell mennünk. Mikoron azért bementünk volna, annak módja szerint nagy frequentia levén császár udvarában, kafftánokat adának reánk, és a hol szokás ott leülvén és várakozván, nagy véletlenül és szokás kiül megizenék, hogy császár szembe nem leszen velünk, hanem vessük le az kafftánokat. Ezen mint gyalázatos dolgon megszorodánk és szólánk azon, hogy enni szem előtt ne vonják le róllunk, ottan ottkinn levettjük és ha császárral szembe kell lennünk, arra tartjuk. Így jöttünk ki. Mi legyen az oka, nem tudjuk. Tegnap érkezett Ali passának embere, gondolkodunk azon, hogy talám ő árulkodik, mert még most sem szünt meg. Mindazáltal uram végére megyünk isten velünk levén, és mi sem hagyjuk bizony magunkat. Vasárnapra mondják, hogy császár szembe leszen velünk.

Külcím hiányzik, valószínűleg Péchynek íratott Sörényfalvi által.

(Ered. a gy.-fehérvári kápt. ltár r. a részében.)

XI.

1616. sept. 6.

Magnifice domine etc. Az úristen etc.

Az ő naga és Kgd én reám való snlyos nehéz szókkal írt írásit némely emberek hiteles szavára felette keserves elmével olvastam, holott arra énnekem bizonyosságom az én sz. istenem, azután penig Balassi uram ő kglme, vétségem nincsen; de tudván azt, hogy némely magában bizakodó, felfuvalkodott elméjű embernek egyéb dolga soha nincsen, quam ut alios mendaciis injuriis et calumniis praegraverit, nem csudálkozhatom rajta, mert elhittem, hogy mind Kgdnek, mind ő nagának ezt így adták értésére. Bizony uram igen heába viselném az fejér szakált, heába is nevedtem volna fel (absum arrogantia) fejedelmek és urak udvarában, ha én mostani hivatalomot az üdöhhöz és állapothoz nem tudnám szabni, hiszem uram nem vagyok oly sült bolond, hogy azt meg nem tudnám gondolni, miért küldöttek ide. Rest szolga soha bizony nem voltam. Az Balassi uram itt létével semmiből munkám és dolgom sem volt könnyebben, mert mindennap én jártam annak idején az divánt, passákat és egyéb szükséges helyeket; Balassi uram mint főkövet csak úgy viselte magát. Az én fáradságomnak, hivatalomnak, az ő kglme itt léte semmi könnyebbségére bizony nem volt. En abba jártam, az mi én tisztem volt, ő kglme meg az ő tiszti; ha ő nem lőtt volna is, csak enni munkával értem volna meg.

Irja azt is ő naga az Balassi uramnak szóló levelében maga manussával, hogy engemet az törökök sem szeretnek, mert házba rekeszkedő sobrák vagyok. Azért ezt is, ha ő nagának igazán referálták volna, méltán szenvedném, de bizony uram sokkal különben vagyon, mert nem tudom, hogy soha egy törökkel is gyűlölköztem volna, sőt ez ideig, istennek hála, szeretettel alkutam és láttam őket; úgy tudom, egynehány ha töllem ajándék nélkül is elment, kinek késeket, kinek egyéb ajándékokscát adtam. Az mikor üdöm, alkalmatosságom volt reá, mulattam, vigadtam véllek. De Kgd gondolja, az én állapotomhoz illett-e az, hogy részegségben, tobzódásban töltöttem volna üdömet, avagy penig egyéb haszontalan mulatsággal, hivalkodással vesztegettem volna rendemet, állapotomat, holott volt dolog előttünk, volt miről gondolkodnunk, kit Kgtek ezután jobban megérthet. Minden heába való rosz poter törökkel itálnak nem ülhettem, ezután is megnézem, kivel üljek láboslag, az én uramnak ő nagának és szegény hazámnak megmaradása forgott gyakrabban előtttem etc. Nehéz igen uram, méltatlan ezt szenvednem, mindazáltal én csak az ő naga kglsségét, és az Kgd jó akaratját várom;

nem is panaszkodom többet, hagyom akkorra, az mikor az úristen Kgddel szembe juttat. Hiszem, hogy isten kgltségéből az Kgdd jó törökedése után talám én is innét kiszabadulhatok; lenne bizony sok beszédem Kgddel.

Itt való állapotunk uram miben legyen, tudom, Zalai uramtól mindent érthet, de még is én is akarám csak summam Kgddet arról certificálnom. Felettébb keményen viselik az emberek hozánk magokat, félek is rajta, hogy vékony és kedvetlen válaszuk is leszen. Az passa biztat azzal, és erősen persuadeálja, hogy az német semmi közit nem praetendálja országunkhoz; accedál ehhez az pacificatiónak is tenora, mert abban is semmi emlékezetet nem tesznek Erdél felől, sőt magok sem tagadják ezt az követ uraim, hogy Erdélt közte nem hagyták volna úgy, hogy se német, se török ne bántsa, hanem csak azon állapotban maradjon. De azért másfelől alattomban egy pater Gregorius nevű jesuita paptól azt izengetik reánk, és azt persuadeálják, hogy Jenőt soha nem kell megigírni, mert noha Erdély állapotja ilyen veszedelmes is, de ugyan membrum christianitatis vagyon nekik abba módjok, secreta instructiójok, mint és hogy oltalmazhassák Erdélt, mint és hogy agálják dolgát, noha az csak igen gyengén lehet. Nem is cselekeszi azt az török, azt mondják, hogy Jenőt vi extorqueálják, mert fieret statim contra pacta. Ezért is szidogatta meg, az mint értjük, ez az Gratianus Radák Istvánt Nándorfejérvárott, hogy az tracta alatt Lippát sem kellett volna megadni. Efféle privata persvasiókat bőségesen hallván uram, bizony igen jó és hasznos volna az Jenő meg nem adása, mert ugyan absurdum enni földet pogán kezében ingyen adni. De az sok szántalan pártolkodások, árultatások miatt anniba jutott immár állapotunk, hogy se böcsületünk, se hitelünk az töröknél. Az sok egyenetlenség immár ezt is hozta, hogy jól tudják dolgunkat, igen is ismernek bennünket, és félő, hogy csak azt kezdik mondani, hogy: sic volo, sic jubeo. Félő uram, hogy soha az török nem engedi, mert noha az német egyfelől mézet ad, törölget, az mint szokták mondani dependam si potero, non pro te, sed pro me etc. Másfelől az ő módja és szokása szerént ugyan csak abba forgódik, urunkat ő nagát mint vádolhassa, Homonnait pedig mint és hogy promoveálhassa; sőt valami leveleket ő naga nekik irt, mindeneket ezek kezébe ejtették nagy impudenter. Szólják, gyalázzák ő nagát, amazt pedig extollunt usque ad celos, promittunt aureos montes. Most is urgeálván és sollicitálván, hét esztendei adót ígírnék in paratis, százezer forint erő ajándékot, affelett Jenőt, Lugast, Sarkadot. Bizony uram immár ezzel az passa ugyan fenyegetett, is hogy látjátok-e Homonnay mit ígir; de ha hívek lesztek és hatalmas császár parancsolatját teszitek, soha ne féljete. Azt is mondá Ahmat kihaja, hogy egy

tizenhat pecsétű levél vagyon nála, kit az országbeli három nemzet írt Ali passának, hogy immár el nem állhatják az sok inséget, hatalmas császárnak adják értésére. Mert ha elhallgatják isten előtt ők adjanak számot róla. Ő naga törvényekben, szabadságokban megrontotta; soha el nem állhatják immár tovább. Sok egyéb szántalan, hamis vádolásokkal ugyan torkig rakta Amhet kihaja. Erössen tagadja, hogy az leveleket kézbe adja, ő maga sem szól ő nagára, noha sok az panasza. Immár elválik az Balassi uram kimenetelekor.

Három rendbeli adót emlegetnek ismét; az Báthori Gábor idejebelit, az mostani kgl's urunkét és az jövőndőt, ez is most vagyon szinte in foro. Ma az Báthori Gábor idejebelit lerontók, restál az többi. Mire vihetjük, isten tudja. Elég gondos, félelmes, veszedelmes állapotba vagyunk. Immár Balassi uram sem késvén, akkor Kgd mind magától, mind pedig az én írásomból mindenekeket ismét megérthet; mert azon leszek, hogy ezután mindeneket Kgdnek ad unguem értésére adjak.

Tegnapelőtt, azaz die 4. Sept. lőnek szembe az német követek császárral, nagy frequentia is vala pedig ekkor az divánban. Negyvenhárom ember volt kaftános az ki bement az követekkel császárhoz; ajándékot is hozának. Az mint hertelen láthattam, ezek az ajándékok: egy bor hűsítő kadacsika ezüst, egy nagy öreg tükör, aranyas csészék, poharak, gyertyatartók, kalánok, villák, mosdó korsók, medenczék, két öreg aranyas virág nélkül való kupa, két kanna, kilencz üvegkristály pohár igen szépek. Egyéb afféle pohárszékhez való ládák, négy szelindek veres atlatz czaprag rajtok. Tizenkét festett szekeres ló, hata kanczák. Igen is gazdálkodnak nekik; minden napra adnak százhusz tyukot, 30. juhót, 40. galambot, 18. réczét, egy ökröt, 80. vider bort, 10. vider malosát, fűszerszámba kétezer oszporát; riskását egynehány ló teréhel.

Mikor az passával szembe voltak, az is husz kaftánt adott nekik, affelett az többinek egy-egy ruhára való posztót. Ugyanekkor mikor immár császár előtt volnának, hozának úgy mint kétezer kazul fejet, két zászlót, két bokor teve rézdobot, egy lovat, azokkal mind az divánba állottak, még az németek kimenének nagy sűrűséggel. Most is négyezer fejet hoznak és négy eleven főhámokat.

Irhatom ezt is Kgdnek, itt ilyen dolog történék, hogy az velencei követ (némelyek az zsidókat mondják) vádolta be az galatai jesuitákat, hogy az hispaniai király ő általok, ha csak volna az itt való keresztyénekkal, göröggel, zsidóval, hogy holott mostan császárnak is kevés hada lehet, egyenlő akaratból egy bizonyos arra rendelt napon támadjanak az császárra és vágják le az törököt mind. Erre egynehány fegyverrel rakott hajók

voltak készen. Ezt megtudván, bátor az jesuitákban és egy barátot, az ki(t) itt patriarkának hittak, megfogtanak, most is erős fogságban vadnak. Az barátot megölték, vagdalták, darabolták; félő az többinek is dolga. Most egész Galatát esketik felőle. Ezen az törökök ugyan igen megfélemlettek; vigyázásban, nagy tilalomban is vadnak, Galatából Konstantinápolyba innét ismét oda se peremen, se hajón keresztyént nem szabad viinni; béllett süveget, skarlat vagy granat köntöst sem szabad viselni.

Most uram több írással Kgdet megbántom, ezután is leszen üdő hozzá. Tudja azt Kgd, mire vagyom szükségem; ő naga előtt is mentsen Kgd, ne adjon ő naga helt efféle gaz elméü hamis szóhordozó embereknek, holott ő nagának igaz szolgálja vagyok, teljes életemben tökéletesen akarom szolgálni. Én hozzá megmutatott jó akaratját várom Kgdnek; isten után ugyan-csak Kgdhez bízhatom. Elmenvén Balassi uram is, az még itt leszek, bizom, heába üdömet nem töltöm; meg is mutatom, hogy az én felőlem csinált hamis vádolások ugyan valóban hamissak. Kgd érkezvén sok dolgaitól, néha ne szánja kicsin írását én tölem is. Tartsa meg isten Kgdet. Datum Constantinopoli, 6. Sept. 1616.

M. D. V.

servitor paratus
Daniel Scovényfalvi mp.

Irtam ezelőtt két rendbeli levelet, adták-e meg Kgdnek, adja értésemre.

Dii dudtrmod lungt kl Zldbd apid srmod igelgn nde grugld kga ngk, dz lelogt mgeigzgn.

Kivül I. Rükóczgy Gy. kezével: Jámbor asszon fiául tanulhatom belőle, se töröknek, se németnek ne higgyen az magyar.

Külszin: Magnifico dno Simoni Pechy etc.

(Ered. a gyfejevári kápt. ltár r. a. részében.)

XII.

1616. oct. 22.

Magnifice domine etc. Post servitiorum etc. Az úristen etc.

Az Kgd levelét uram szeretettel láttam igen, izenetit is úgy hallottam, meg is szolgálom az Kgd hozzám való jó akaratját, ha az én istenem éltet; mert énnekem isten után csak Kgd minden bizodalomom. De uram noha ezelőtt is irtam Kgdnek, nekem nagyobb csudám egy nem lehet, minthogy urunk ő naga, és Kgd is én felőlem az nagy kezes, lábas hazugságot elhibette, mert látja az én istenem, hogy abba egy igaz is nincsen; sok számtalan irigykedőim torkát, száját be nem dughatom, noha

talám azok az jámborok amaz mondáshoz akarják magokat tartani, audacter mordendum nam tametsi morbi consanescant cica-trix manet; tudják azt azok az fontorkodók, hogy távol levén, magamat minden előtt nem menthetem, és az kik én felőlem azt az gyalázatot hallják, de az ellene való orvosságot nem tudják, való dolognak vélik. Mindazáltal az én istenemben elsőbben, annakutánna az ő naga és Kgd jó akaratjában bizván igaz levén, csendeszen szenvedem, holott palmea ligna pondere imposito in adversum curvantur et ut vinea dum ligatur erigitur, recisa non minuitur sed augetur, ita boni et justi dum ligantur, exiguntur, dum humiliantur, attoluntur, dum reciduntur, coronantur. De én ezt uram mostan csak ebbe hagyom, és magamat commendálok Kgd jó gondviselése alá, mert immár erről egy nehányszor irtam Kgdnek.

Ide való állapotok miben legyenek, tudom az követ uraim tudósítják Kgdet; Tót Mihály uram is referálhatja, de mégis én is arról egy néhány szóval akarék Kgdnek írnom legelsőbben. Mielta császárral az német követek szembe voltanak, azolta csak azon egy állapotban vadnak, noha utánnok posta érkeztén és ők is postájokat bocsátván, Lippa megadásával felettébb serio affirmálják az frigynek és közöttök való pacificatiónak felbomlását. Szándéka pedig az töröknek ez, hogy az főkövet Hermannus Czernin itt maradjon, Caesar Gal Gratianussal együtt felmenjenek Bécsbe, jóllehet Amhat kihaja azt mondá, hogy Caesar Gal sem megyen kiljebb az végeknél, hanem ott leszen, és csak Gratianus megyen fel. Mi lehessen ennek az oka, noha igen secretum, de az török ezt keresse benne, az mint értem, hogy az főkövetnek itt való tartóztatásával securusabbak lehessenek az frigynek helyben maradása felől, holott Lippa megadása is nem kicsin ut lehet annak felbontására. Ezek pedig felette tartnak attól, mert az persával semmi dolgokat el nem végezhettek, hanem az hadnak ez esztendőben is ott kell maradni, sőt immár telelő helyeket is kiadták. — Örülük igen az német és magyar közt való dissensiót.

Mint hogy pedig az németnek Bochkay István idejétől fogva vágyódása semmire úgy nem volt, mint arra, hogy Magyarországbán az várakban német praesidiumot helyeztethessen, azon is volt minden tehetségével, hogy azt utcunque efficiálhassa; véghez pedig nem vihette eddég, mert igen félt ezen Bochkay idejében lött dologtól, hogy ismétlen az magyar az törökkel kötvén, támadást ne tegyen, az mely az elsőnél sokkal nagyobb lenne.

Mostan immár az törököt ezzel animálja, im látom, hogy Magyarország vizsált vonszon, az frigy miatta meg nem állhat; az ujonnan építetett palánkokat sem akarja elhárni az végezés szerént; eleitől fogva visszavonók, az két hatalmas császár között

nyughatatlankodók voltak; most is az szent békességnek hábor-gatói: azért bizd reám őket; én az frigyet ugyan megtartom minden részében, véllek is nolle velle megtartatom, az palánko-kat is erővel elhányatom, hadamot bocsátom reá. etc. De uram latet anguis in herba, mert nem az palánkok elhánytatására, sem az békeesség és frigy megtartására akarja hadát megindítani, hanem hogy az várakba az ő kívánsága szerént hadait beszállit-hassa és azokat megrakhassa.

Az török is látván ezt, és tudván azt, hogy neki is használ, enged neki, mert így az ő frigykötése helyben marad, az kinek felette örül; az persákra rendelt és bocsátott hada is szabadon procedálhat; az palánkok pedig és ellene csinált erősségek is elromolnak. Így isten szent fiáért oltalmazzon, quid faciendum Ungaris? Inter duo mala minus erit eligendum. Nem is lehet egyéb megmaradásra való utjok szegény nemzetünknek, hanem ez, az kire mostan isten ő nagát az mi kgl's urunkat vezérlette, kire segítse isten ő nagát és az egész magyar nemzetség megsza-badítására, oltalmazására, mint Gedeont az Izrael népeire; nevelje, segítse, szerencséltesse és emelje fel. Eléggé akarnák az itt való követek azt persuadeálni, hogy római császár Erdélnek is jó akarója; de én azt nem tudom, mint kell elhinni, mert minden dolgok álnokság, noha magyar formában, magyar ruhá-ban öltöztetnék de internis sunt lupirapaces, és mint az Sodoma helyén termett gyümölcs kívül szép, azt mondják, de ha megilleti ember, hamu, füst lesz. Interiorem favillam, mendaci superficie maturitatis includunt.

Az mi uram Jenő dolgát illeti, itilem és ugyan hiszem is, az mint az passa beszélget, hogy mind arra, mind az ő naga több kívánságira kedves válasszunk leszen az egy adón kívül, mert azt bizony megkívánják.

Költségből uram felette igen megfogyatkoztam; még Ba-lassi uram itt létekor kértem volt ötven aranyat költsön Olasz Bernardtól, azzal is adós vagyok. Kgd szólna ő nagának, ne hagyna költség nélkül; bizony uram, szolgálaim is mind elhagy-nak, mert nincs mivel fizetnem nekik, most is ő naga Huszár uramtól csak egy pénzt sem küldött. Ha miből házam népe Kgdet megtalálja, legyen minden segítséggel, mutassa jó akarat-ját Kgd, ki(t) én is szolgálhassak meg Kgdnek. Eddég is uram magam költségemmel táplálgattam magamat onnét hazul; immár az is elfogyott. Huszár uram sem fog itt késni, tőle is irok min-dent Kgdnek. Tartsá meg isten Kgdet. Datum Constantinopoli die 22. Octobr. 1616.

M. D. V^{rac}

servitor
Daniel Seovényfalvi mp.

Küldés: Magnifico domino Simoni Pechy etc.

(Ered. a gy.-fejérvári kápt. ltár r. a. részében.)

XIII.

1616. dec. 16.

Magnifice domine etc. Servitiorum etc. Az úristen etc.

Az urunk ő naga és az Kgd leveleiből Angyalossy uram meghozván, miben legyen ott mostan az állapot bőségesen megértettük. Ugy vagyon, hogy harmad nappal ezelőtt, úgymint die ultima Novembris estve későn vacsora felett levén, az passa egy csauszát, küldé érettünk hivata igen nagy hamarsággal; oda menvén, kérdé mindjárt, ha hallottunk valamit és jött-e hírünk ő nagától; mondék, hogy nem hallottunk semmit, de minden órában várjuk az ő naga emberét. Immár akkor az havaselföldi idétlen vajda megírta volt igen postán neki, hogy Homonnai megindult ő nagára, szándékát végben akarván vinni, és ő naga ez hír(t) hallván, minden hadával eleiben indult Várad felé. Az passa ugyan maga megolvasá az vajda levelét előttünk. Angyalossi azután harmad nappal elérkezvén, az passának az leveleket megadván, nem annira az vajda írásából, mint az ő naga leveleiből mindeneket megértünk. Kihezképest mint és hogy viseltük magunkat, menni veszekedésünk, perlődésünk volt az passa előtt mind az német követekkel, mind amaz tökéletlen Gratiánussal, sok volna megírni. Bizony dolog, hogy nem csak az passa, hanem maga is császár ez dolgon igen megbusultak vala. De az német követek mentségéhez képest, holott az életeket köték bele, ha ez így vagy; és minthogy sem az végekből, sem Ali passától ez az hír nem ujula, mostan nem igen adnak helt neki, sőt az passa ugyan megmondá, hogy nem igaz ez az hír, csak ravaszság dolgokat, Jenőt és az adót akarnátok elcsiálni velle.

Noha uram ezelőtt is írtam vala mind ő nagának, mind Kgd-nek, hogy az passa maga szájával Jenő dolgából halasztást tön; de mostan ismét mint egy az eszefelejtett közül, mást beszél. Oka mi legyen, így tudom és értem; mert mikor az másik passát mazullá tevék, akkor ez az tébolyodott elméü ember arra kötette magát, hogy ő mind az adót mind Jenőt ő nagával megadatja, affelett császárnak kétszáz ezer aranyat adott az tisztért; ezért sollicitálná mostan Jenőt, holott császár maga is látja, hogy abban mód nincsen. Az muftival is szembe levén, az is mostan csendesebb, jobban is beszél, hogysem ezelőtt. Azért uram ne féljen Kgtek, mert itülem, hogy isten akaratjából Jenőt megmaraszt-hatjuk, az szép szó és az adomány sokat használ. Tartsuk meg uram amaz mondást: Munera, crede mihi, placant hominesque

deosque etc. Ez az értetlen passa azzal is megpirongata, hogy ő naga htls császár rabjának nem írja magát, az országot is magáénak írja, de meghigye az uratok, hogy Tomsa módjára fog járni. Jenő megvételeben penig uram most módjuk nem is lehetne nekik is, mert az frigy, az kinek ők felette örülnek, azonnal felbomlana. Ennekem uram igen tetszenék, hogy ő naga bátor csak egy esztendei adóval mentől hamarébb bocsátaná fő ember követit be, az mellett mindent végezhetnének; el is higye azt Kgd, hogy ezek nem az szükséghez képest sollicitálják az adót, viseli őket leginkább az gloria, ők azzal dicsekednének felette igen az itt való sok keresztyén követek előtt, hogy Erdélyből is contribuálnak neki. Maga mondja az passa, hogy az adó mellett kell Jenő dolgából törekedni.

Hírt olyat nem írhatok Kgdnek; Caesar Gál, Gratianus és Amhatt kihaja 4. Decemb. indulának ki innét; félek uram rajta, hogy az mint német császár itt azt tractálta, hogy ő szabadon disponálhasson Magyarországbán, az kívánsága szerint fogott esni így, hogy Erdélyben szabadon parancsolhasson az török is, ki(t) isten ne engedjen, római császár semmi közit ne mondja Erdélyhez, az török is Magyarországot, ha kívánnák is, meg ne segítse.

Persiában az jancsár aga elveszett sok fő törökkel együtt; császár az boztancsi passának adá tisztit, 29. Nov. által költözék az vezér után sok új csorbacsiákkal, jancsárokkal. Azt halljuk közhírrrel, hogy ez mostani kajmechámot is az Baýran után által küldi, adná isten, lenne úgy. Tegnap császár az maga szabójának fejét vétette, miért, nem tudom. Markó vajda uram velem lakik, házat tisztitattam neki; igen biztatják, hogy rövid nap megadják tisztit. Az mi kevés élésem jár, én közlöm véle.

Ezután három nappal Huszár uram is megindúl, tőle is mindent írok Kgdnek. Hogy Kgdnek az én innét való szabadulásomra gondja vagyon, megszolgálom Kgdnek. Ez estve menék az kajmechámhoz, hogy valami költséget szerezsek Huszár uraméknak, akkor jula három kapuczia, az kik az onnét való meginduláskor tizenketten voltak, de az kilencze hideggel holt meg; azt hozák, hogy Revant az persáktól megvötték, huszezer embere volt benne, azt mind levágták, affelett három ezer tevéket, az melyeken élést, port és golyóbist visznek volt, azt is elnyerték. Most immár az hadakat telelő helyekre osztották.

Az passa uram az adóból is egy esztendőnt monda, hogy elengednek, de az mint ezelőtt is íram, kevés költséggel mindeneiket ő naga véghez vihet, mert az passa is maga tanít arra, hogy az adó mellett törekedjünk.

Azért im Huszár uramék is megindulnak, ő kglmektől bővebben írok Kgdnek minden dolgokról. Ő naga és Kgtek sem-

mit ne féljen, mert bizony jót ad isten, csakhogy ne szánja ő maga kevés költségét.

Az mi az én dolgomat nézi, én azt Kgdre biztam. Vagy tűröm, vagy tagadom, de én is örömet mennék immár ki, mert tizenhatodik holnapja immár, hogy itt lakom. Tudja Kgd az mikor eljöttem, esztendeig való itt lakással jöttem el; feleségem, gyermekem levén, adta volna isten, soha ezt ne értem volna. Kérem Kgdet felette igen, legyen gondja reám, ha elébb nem, az mely török Huszár urammal kimegyen, azzal bejöhetne Gáspár János uram, mehetnék ki én is. Az egy istenre hagyom, ha én itt heába való szolgálta voltam. Se költségem, se ruházatom, se tisztességem, látom, nem leszen, hagyom istenre. Anniba jutottam, hogy egy rossz papucs megvételére elégséges nem vagyok; gyalázatos minden dolgom és állapotom az fogyatkozott érték miatt. De akár lenne, akár ne lenne, csak az én istenem engemet innét szabadítana ki. Az rabnak is étele, itala, ruházata megjár, de nekem bizony csak vesződés minden dolgom. Vagyon száz egész napja, miolta élésemet is igazán meg nem adták, csak vetnek, mint az ebnek. Tartsa meg isten Kgdet. Datum Constantinopoli, 16. Decembr. 1616.

M. D. V^{rae}

servitor

Daniel Scovényfalvi mp.

Valószínűleg Péchjnek írta.

(Ered. a gy.-fejérvári kápt. ltár r. a. részében.)

XIV.

1617. jun. 2.

Paria litterarum invictissimi imperatoris Turcarum ad nationem saxonicalem Transsilvaniensem.

Az Jesus propheta hitin levő böcsületös hívek, és az Mesiás vallásán levő fő fő rőndök, mostan Erdélyben lakozó száz nemzetségnek előttök járói, isten méltóságtokat nevelje. Ez mi hatalmas levelünk megadattatván értéstökre így legyön, hogy eleitől fogva Erdélyországa, az mint az mi több fényes birodalmink kiválképpen való oltalamak alatt lévén annak gondja viselése és oltalmazása az mi hatalmas erőnkhez ugyan kész-tet és kiválképpen az tü nemzetségtökre nagy tekintetünk vagyon, mostan penig az erdélyi fejedelöm az tekintetes és nagyságos Bethlen Gábor hívünknek néminémű dolgokról parancsolatinkat küldöttük, mivelhogy az erdélyi fejedelmek kezdettől fogva mind eddig hűséggel tartoztanak és igazán szolgáltanak, ahoz képöst tü is vele együtt mindenekben egyet értsetök, az mit neki parancsoltunk, azokban ű hozzá hallgassatok és mindenekben mi hatal-

maságuunknak hiven szolgáljatok, kiért az mi kegyelmességünk tü rajtatok megmarad és öregbödik; így legyen értéstökre, ez mi czimeres levelünknek hitelt adjatok.

Datum ex Konstantinopoli első czemacszul hónap 25 napján anno Muhametis prophetai 1026. (= 1617. jun. 2.)

Szultán Amhat
Padissah.

(Eredeti a szász nemzeti ltárban. N. Coll. S. 1509.)

XV.

1618. jan. 6.

Tekintetes és nagos passa, nekünk kedves és becsületes apánk. Az úristen etc.

Az Nagod becsületes követe Ibraim aga barátunk mi hozzáunk, Nagodtól nekünk küldetett levelével és tisztességes ajándékkal elérkezvén, vele másnap reggel szemben voltunk és az Nagod ajándékát nagy böcsülettel és szeretettel vöttük; igirjük mi is Nagodnak fiui szeretettel való jó akaratra és szolgálatra, valamig az úristen lelkünket testünkben megtartja, semmi üdökben Nagodnak való kedveskedő jó akaratunkban megfogytokozni nem akarunk. Mi is itt való házunkhoz csak multságképpen egy néhány magunkkal jöttünk, innét Nagodhoz illendő követséget nem bocsáthatunk, de az uristen egészségünket adván, igen rövid nap Nagodhoz böcsületes fő emberünket akarjuk bocsátani Nagod jó egészségének látogatására. Továbbá elébbeni hatalmas császáruunknak ez világból más világra való költözését és ez mostani hatalmas szultán Musztafa nevű császáruunknak méltóságos székiiben való ülését értjük az Nagod leveléből is, melyet ezelőtt immár 25. nappal értettünk. Az úristen az megholt császáruunk lelkét bódogítsa, testét az földben nyugoszssa az jövendő feltámadásra, és ez mostani új hatalmas császáruunkat tegye jó szerencsésé, minden ellenséGINEK nyakokat adja éles fegyvere alá, éljen sok esztendeig nekünk is békességes megmaradásunkra, szabadságinknak megtartására, régi törvéninknek oltalmazására. Az Nagod intése szerint elhigyje Nagod, hogy hatalmas császáruunk hűségében akarjuk életünket elfogyatni, soha minket hatalmas császáruunkhoz való tökéletes igazságunktól, szolgálatunktól semmi gonosz szerencse el nem idegenit, az jó szomszédtságot nemkülömben akarjuk megőrizni, mint az szemünk fényét. És a hol Nagod panaszt teszen írása által az jenei vitézekre, hogy hatalmas császár országát akarják hódoltatni, az békességhez magokat nem tartják, Nagodnak erre rövid szóval csak ezt feleljük és igazságot írunk, hogy az mi hírünkkel, akaratunkkal nem hogy falukat, városokat hódoltatnának, de csak egy tikmony kárt is

ha'almas császár birodalmában nem tesznek senkinek. Oltalmazzon isten minket hatalmas császár országának pusztításának csak az meggondolásától is, nemhogy az cselekedetétől, mert úgy mi ő hatalmasságának nem igaz hívei volnánk, ha mi akaratunkkal, hírünkkel cselekednék az latrok az tolvajlást. Ez ideig az jeneiek felől ilyen dolgot nem hallottunk, mert soha nagyobb fenyegetéssel és büntetéssel való félelemmel senki őket nem tarthatja, a mint mi őket fenyegetjük és parancsoljuk, hogy az jó szomszédságot úgy őrizzék, mint az magok lelkét, okot semmi háboruságra ne adjanak, mert meghalnak érte. De ha szembe jönnek és állanak, úgy ha tagadják is, de ha reá bizonyítják, és szemekbe mondják, heában tagadják, és az büntetést el nem kerülhetik. És hogy az Nagod levele érkezett, jenei vicekapitán és vicepány is itt találkozána lenni, előhivattuk őket és az Nagod jámbor főemberével szembe juttattuk, reá kérdettük őket mind ezekre az dolgokra, melyekkel Nagod előtt őket az szpaeja barátink vádlották, de erős tagadást tesznek, hogy soha ők senkit nem bántanak, nem is holdoltattak, hanem csak azon állapotban élnek, a minemüben ezelőtt éltenek. Makót, Vásárhelt magunk is tudjuk eleitől fogva, hogy az magyar uraknak is valami kevés ajándékkal kedvet keresték ez okon, hogy az sok csavargó latroktól az szegén népet az magyar urak is oltalmazzák. Nem is Jenőben lakik az vásárhelyieknek az szpaeiájok, hanem magunk udvarában felesége után nagyon igazsága hozzájok. Nyári Páltól, a ki gyulai kapitán vala, attól vötte és cserélte volt még az ifju legén feleségének az apja meg őket az makaiakat, pedig eddig is Jenőből oltalmaztatták magyarországi szpaeiok, hogy ne báborgassák őket, de senki semmire őket nem erőlteti. Becskereket és egyéb falukat soha hírrel sem hallotta senki közülök, hogy hódoltatni akarták volna. Így mentik magokat, melyet hallott az Nagod jámbor szolgálja. Mindazáltal mi fejekre parancsoltuk nekik, hogy se Nagodnak se senkinek ne vétsenek, senkit ne háborgassanak, holdoltassanak, mert bizony meghalnak érte. Hogy pedig az igazság abban kitessék, ha kik az szpaeják közül Nagod előtt panaszkodnak a jeneiekre, szeretettel kérjük Nagodat, bocsássa fel őket hozzánk, mi is azokat, valakikre panasznak, mindjárt előhivatjuk őket, álljanak szembe, és ha megbizonyosodik valamelyikre való vád(lások), szemek előtt halállal büntetjük (meg) őket, bizonyosan elhiggye Nagod, és ígymindeneket, hogy nem mi akaratunkból cselekedik az latorságot. De így semmi dolog el nem igazodik, mert az szpaeják Nagod előtt panasznak, de nevet senkinek nem adnak, mi is nem tudunk kit büntetni, mert mindent tagadnak.

Azért ha Nagod jó akaratj(ában) leszen, kövessünk ilyen utat efféle dologban, és így talám mególtalmazhatjuk mindkét

résről az szent békességet. Végezetre Nagod minket tartson jó akaró, igaz fiának, mi is Nagodat apánk helyett tartván, böcsüljük; valami Nagodnak szükség leszen, mely az mi országunkban megtaláltatik, bizvást parancsoljon, szeretettel akarunk Nagodnak kedveskedni.

Tartsa meg isten Nagodat jó egészségben.

Dugali passa Ahmatt.

Kivül: Die 6. Januarii in oppido Déva passae Tömösvariensi.

(Az aláírás és hátjegyzés kivételével az egész Bethlen Gábor írása Gyula-Fejérvártt kápt. lt.)

XVI.

1618. apr. 10.

Az ajándékoknak elosztásáról való jedzés.

Császárnak kupát	• ^N 20.
Solymokat	• ^N 12.
Kajmekámnak kupát	• ^N 6.

Az szekeret lovakkal együtt.

Solymot	• ^N 2.
Georchy Mehemet passának kupát	• ^N 3.
Solymot	• ^N 2.
Vezér Daut passának kupát	• ^N 3.
Razekadon Ogli vezér Musztafa passának kupát	• ^N 3.
Chygalogli Mamhut passának kupát	• ^N 3.
Cancallariusnak kupát	• ^N 2.
Nihanczi passának kupát	• ^N 2.
Vezér kihajának kupát	• ^N 2.
Chiauz passának kupát	• ^N 1.

Kupák summája •^N kiket innét elvitt Kamuti uram. Ottbenn Gáspár Jánosnál vagyon egy öreg aranyos virágos kupa, azt a vezér Kihajának adják más innét vitt kupával együtt.

Kezlár agának aureos florenos	2000.
Szkender passának dutkát flor.	1000.
Jusszuf csausznak dutkát flor.	150.

Haýdar csausznak kocsit, lovat kettőt hámostól.

Zeoldfikárnak flor.	50.
Sidó Josephnek flor.	20.

Marcus Antoniusnak mester-remekben csinált egy kupát.

Ha pengig fővezér találkoznék az portán lenni, hát így az kajmekámnak rendelt hat kupát és az szekeret a lovakkal együtt adják a fővezérnek.

A kajmekámnak pengig a Geörchi Mehemet passának rendelt három szőlőgereszdes virágos kupát adják.

Geörchi Mehemet passának az utolszor kiadott három egy formájú kupát kell adni.

Datum Albae Juliae die 10. Apr. A° dni 1618.

A fejedelem kezével: Főkövetnek Kamuti Farkas uramnak költsé-
gére florenos 1000.
Borsos Thamásnak esztendeig ott benn való lakására flor 400.
Granatot uln. 10.

Más kézzel: Az egész ezüst minek summája mindenestül

•X Marc. 355.

Mely teszen fl. 6390.

(Ered. a gyfvári kápt. ltár r. a. részében.)

XVII.

1618. jul. 27.

Generose domine etc. Post servitiorum etc. Kévánom az szent istentől, hogy Kgdet asszonyommal ő kglmével és Kgd szerelmes gyermekeivel egyetembe örvendetes, békességes, egészséges állapotba lássam és találjam. Magam állapotom felől Kgdnek egyebet nem szükség írnom, hogy legyen hála az szent istennek, noha ötöd napig az rosz köszvény itt is igen vexála, hogy vesztég feküdtem miatta; egyébképpen türhető egészségben voltam s vagyok excepto, hogy egy ideig bizony nyomorult élethe s lakásba voltam, mi okon penig, Kgdnek most azt meg nem írom; hanem ugyan kérem Kgdet, hogy ez kis materiára nézve kérdeje meg Kgd Gáspár János uramot, hadd beszélje meg. Itt való állapotunk is penig mint forgott legyen ez materiához képest, kérdezze meg Kgd, és Kgd sok szép dolgokat hallhat ő kgtől. De bezzeg uram soha életembe nem találtam vala urra többre, csak Kamuti Farkas uramra; sed de his satis. Kgdnek az Fejérvárról írott levelét meghozták vala, és ha élek megszolgálom Kgdnek, hogy Kgd én róllam el nem feletkezett, noha értem azt, hogy Zelemériné asszonyommal nem mehetett volt véghez az tracta, arról nem tehetek, talám abba is ad isten módot; ha véghez nem ment, mégis kérem Kgdet, Kgd ne szánja ujobban való fáradságát; ha az Kgtek szava nem fog, magához hasonló embereket kellene hozzája szerzeni, mert Gáspár János uram bizonyosan mondja, hogy az ő kglme királybiróságában kiadták volt az kocsissával kinek regestruma ma is extal; de ezt csak Kgdnek írom; én az jó aszszont örömet nem diffamálnám. Az Kgd reám bizott pénzével uram vásárlottam ugyan együtt Gáspár János urammal ötödfél kötés szaffiros skofium aranyat, kiben vagyon 45. nichkal (?) arany fonal, azt én Gáspár János

uram kezébe adtam; ha Kgdnek valami egyéb oly szükséges vásárlása leszen, hamar üdön szolgálmat kiküldöm és Kgdnek akkor is irok és ha mit Kgd parancsol, szeretettel szolgálok Kgdnek. Itt való dolgokról Kgdnek egyebet nem irhatok, hogy úgy vagyon, hogy Persiára ezeknek az fővezérrel valóba nagy hadok vagyon, kinek semmi híre eddig nem jött; azonküül mindenfelé nagy csendességben vadnak; az mi dolgunk, istennek hála, bizony jól volna (az calendarium szerint, hogy jó esztendő volna, ha más planeta meg nem bántaná ezt.) Nálunk is, ha az isten csudát tenne, hogy Jeneő elveszne helyéből, de az mig Erdély kezében leszen, bizony majd oldalfélt vagyunk miatta, kiről tudom, Kgtek az kiknek illik, többet ért, ha isten Kamuti uramot haza viszi. Most pengi azért szinte Kgteknek nem remélem oly bántását, valamint ezután leszen. Több dolgokról Kgd elegyet érthet Gáspár János uramtól. Et feliciter valere vestram gen. dnem desidero. Datum Constantinopoli, 27. die Julii, 1618.

Generosae dnis V^{rae}

servitor et frater benevolus
Thomas Borsos mp.

Külczim: Generoso dno magistro Joanni Augyalos de Kis Egrestő, ill^{mi} dni principis Trammiae prothonotario etc. duo et fratri mihi observandissimo.

(Ered. a gr. Teleki Itárban M.-Vásárhelyen.)

XVIII.

1618. nov. 6.

Generose domine et frater etc. Post servitiorum etc. Az szent isten Kgdet mind az Kgd szép fiával szerencséltesse, éltesse annyi sok esztendőig nagy boldogúl és örvendetességgel, hogy én is Kgteket nagy örvendetes békességbe, egészségbe mind országostúl találhassam. Amen.

Ittbenn való dolgok ez ideig itt mint agitáltattak legyenek, nem lehetett egyéb benne, hanem mind azelőtt való kiment szolgálmtól Boldisár deáktól és mind ez mostanitól (mert én nem győzém bevárni azt, nem is lőn módja, hogy bevárjam, nem tudom is hova lennék ha elvesze-e, mert maig 62 napja, hogy elment innen), az én kgls uramnak valóba bő szókkal kellett írnom, talám ő naga ugyan meg is sokallotta az írásomat, de nem lehetett egyéb abba, ő naga úgy értett meg minden itt való dolgokat. Szükségesnek nem itelem, hogy Kgdnek azokról irjak, mert Kgdet az mi kgls urunk oly állapotbeli szolgáljának ismerem, hogy az portai dolgot Kgdtől nem fogja eltitkolni. Kgd tudom onnat mindent megértett, kihez képest és mind az itt való hírekhez állapo-

tokhoz képest igen szükség úgy provideálni az portára, hogy ez vesztég nem ülhet, hanem ő dolgot keres, valamely felé talál. Mi félünk penig, noha lassan-lassan, de bizony igen kovácsolja az hajdúság és Jeneő ellen való kardot; elunta az rettenetes sok panaszt, kinek pariait is az mi kgl's urunknak kiküldtem, itt az portán mássát vetetvén, ezekbe Kgd eleget tud, bátor én ne mondom is; ez mellett más praktika is felette nagy titkon mint forgott legyen itt, azt is tudom, Kgd-tól nem titkolja el az mi kgl's urunk, felette szükség Kgteknek urát fejedelmét oltalmazni, és az ország békességét követni.

Itt uram most az emberek felette nagy örömben vadnak, mindenfelől jól succedált ez nyári dolgok az mint az hírek kezdenek jöni. Az Fekete tengeri had ezen három nap alatt jöve haza éppen, az Balos jancsár, ki az erdéli házhoz tart, az is oda volt, az is beszélé, de magam is szememmel láttam, hogy igen épen jövének haza; ellenséget az Fekete tengeren nem találtak, úgy mondják, hogy két sajka kozáknál ez nyáron több ki nem jött. Az Fejértengerről is ezen két három nap alatt juta posta, azoknak sem volt sohul semmi harczok; Barbariában Argirum táján fogott az kapitán passa két tolvaj hajót, azt hozzák, de ő maga is megholt az kapitán Ali passa s halva hozzák, ezen két hét alatt bevárják őket. Persia felől ma harmad napja, hogy posta jöve az vezértől; ezt nagy bizonynyal hirdetik, sőt én ő magától Georchi Mehmet passától kérdém meg, hogy mi hírt izen az én kgl's uramnak, hogy ugyan ő naga szavával írom meg; nagy bizonynyal mondá, hogy megírhatom bátor ő naga szavával az uramnak, hogy az vezér felette igen megverte az kazult, csak kevés magával szaladott el; az tatár hám utánna fogott és mindenütt nyomában vagyon; az vezér az ország közepett, az hol az persiai fejedelmek sok testek vagyon, melyet ők főbb helyeknek tartnak, kit Erdebilnek hínak, ott vagyon és azt occupálta, Tebriszt viszsza-vőtte. Felette igen nagy győzedelemnek tartják, s valóba is örülnek neki; ezt több szóval írtam az mi kgl's urunknak; az német ke(övet) immár két-három hét alatt beérkezik, az postájok immár itt vagyon.

Az Szkender passa Ali agája az pécsi tegnapelőtt jöve be Szkender passától. Minthogy azelőtt való itt létembe is igen sok conversatióm volt vele és barátságom most is igen nagy szeretettel conferáltunk egymással; ez is azt beszélé nagy bizonynyal, hogy az tatárt nem tarthatta meg Szkender passa, hanem elmentek volt Lengyelországra, hogy valóba meglássák, hol vagyon hadok, harmadnapig csak igen közel fekvék táborba egymás ellenébe az lengyel tábor és az tatár tábor, egyik is az másikra nézett s nem mert egymásra menni, hanem az tatár felkölt és jó darabot elcsapott ismét az rablással, elmene haza vele, jöllehet

egy csoportját egy erős helyen megszorították volt az lengyelek és alkalmason vesztek benne, egy Merzát is ha elevenen elfogtak, vagy ott veszett, de oda vagyon. Az lengyel generalis találattatta meg Szkender passát, hogy az hadak leszálljanak, mert általában fogva Lengyelország beküldi főkövetét az portára és ujobban akarja confirmálni az régi confoederatiót, hogy az Fekete tengerre az kozák ne járjon; kérték is Szkender passát, hogy megvárja az lengyel követet, és vele együtt jöjjen s ott legyen az tractatusban.

Bék Ali aga szavai igaz-e vagy nem, megválnak hamar; ő maga tulajdon az fő kajmekám mondá énnekem ezt új hírül meg, hogy az muszkák igen megverték az lengyeleket. Ilyen bővösök uram most itt az portán az hírekkel; igazak-e vagy nem, én csak úgy írhatom, az kit hallok s látok, kik ha így lesznek, bizony külföldben kezdenek beszélni mind Jeneő s mind az adó dolga felől hamar üdön; most is bizony hátra nem hagyják.

Hogy uram alamisnára hozzam dolgomnak az végét, én nem írtam sem az kgl's uramnak, sem Bethlen István uramnak, sem cancellarius uramnak ez dolog felől (minthogy csak ez három helyre írtam levelet) Kgdet kérem, ne felejtsem el Kgd több jó akaró uraim előtt is emlékezni, lassan-lassan immár ideje volna ha ott készülne is az ide való új kapitihája, mert bizony nagy kedvem ellen és nehézséggel élek, itt talám megérném, két esztendeig most pokolba laknom, az melyet ő naga az én kgl's uram ne felelkezne el felőlem. Az költségem felől Kemény Boldisár uramnak írtam vala, nem tudom, mennyébe proficiált ő kgl'me. Minthogy ő kgl'me commendatorom, megiszolgálom, ha élek mind Kgdnek s az gyermekidnek is, ő kgl'mek is emlékezzék felőle; bizony főről-főre írnék ő kgl'meknek, nem restelleném, de nem tudhatom soha, ha az én kgl's uramnak ellene cselekedem-e vele, vagy kedve szerint, s ezért nem merek írni; Kgd kövesse mind fejenként ő kgl'meket. Tudom jól, hogy Kgd contentus Angyalosi urammal, Dániel deák urammal; Balassi Mihály uram Kgd fia; ő kgl'meknek fejenként szolgálatomat írom. Az számtalan írásom miatt nem érkezhettem soha, hogy ő kgl'meknek külön-külön írjak, hanem publicálja Kgd ezen leveletem ő kgl'mekkel és Kgtek minden dolgot megérthetnek ez dologból.

Hoc satis valamint s valahogy vadnak ezek az derék hírek, de bizony ez az egész porta igen nagy örömben vagyon, csak ne sirassuk mi azt meg, ha in tempore nem praeveniáljuk; maga ez bizony dolog, hogy az mi kgl's urunk igen felette kedves ember most itt az portán, de azért én látom, hogy bizony csak Jeneőig áll, ha valahogy ő naga azzal kedvet kereshet, bezzeg én is mondok, hogy ő naga mindenik oldalán bátron alhatik innét ez felől, senki nem serkegeti, sed alioquin nem fog békességünk lenni;

ennek az complanatiójáról is írtam ő nagának némely dolgokat, azt hiszem, hogy ő nagának gondja leszen reá.

Ezzel az szent isten Kgteket tartsa meg fejenként nagy és jó egészségbe, örvendetes békességbe fejenként. Írtam az pokolnak egyik kapuján, Konstantinápolyba, 6. die Novembr. 1618.

Generosae dnis V^{rae}

servitor et frater addictissimus
Thomas Borsos sk.

Külcsm: Generoso domino Francisco Balassi seniori de Szent-De-meter, ill^{mi} dni principis Tranniae dni nostri clementissimi consiliario, et decimarum regni Tranniae arendatori etc. dno et fratri mihi observandissimo.

(Ered. M.-Vásárhelyen a gróf Teleki ltárban.)

XIX.

1620. márc. 4.

Generose dne etc. Servitiorum etc.

Szintén induló félben levén Kékedi Zsigmond uram, ugyan megújulék, hogy levelét láthatám Kgdnek, mert közel két hónapja fog lenni, hogy nem láttam vala. Én is Demjén Ferencz által az irásnak munkáját távoztatván mindnyájan Kgteknek csak egy levelet írtam. Olvasván most az Kgd leveléből oda az napkeletre való állapotokat, noha az ifjuságtól igazgattató birodalomnak impetuusnak kell lenni, mindazonáltal Hocza Muffti, Kezlar aga vén emberek levén, moderálhatják az ifjuság elméjét. Most sem látom azért, hogy hasznossat irhassak ezekhez az állapotokhoz képöst, hanem a mint minap írtam, soha oly felé nem indulhat a török császár ereje Európában, ha most egy két esztendőben nem is, de azután consequenter nekünk romlásunkra nem esnék egész magyar nemzetnek. Erre pedig az indulatra semmi nem izgatja annira őket, mint az occasio, látván az körösztén országoknak ilyen hallhatatlan rút, zürzavar veszekedéseket. Noha pedig ottbenn Kgtek előtt Lengyelországot emlegetik, hogy arra mennének, de egy az, hogy csálni akarhat, inkább vigyázatlanul és veszekedésben találja az magyarokat; más az, könnyen változtatván abbeli szándékát, olyan nagy erő oda mehet, a hova akarja, kétség nélkül pedig az ő mesterségek szerint, sőt akárki is azt cselekedné, hogy kevesebb kárával nagyobb hasznót vehessen magának, az erőtlénbik ellenséget fogja keresni, mely ilyen állapotban az magyar leszen. Ezt bizonyosan hozzák ide, hogy az budai passa igen hordatja Pesthez az hidnak való fát, mihelt a Duna tisztul a jégtől, általkötteti, minden rendeket idején való hadra hirdet. Hasonlóképpen a Drávát is Eszék-

nél által köttetik hiddal, mely nyilván Magyarországra való hadaknak utai, és arra való jelek. Most Budán a kincstartóra sold-jokért reá rohanván a fizetetlen nép, megölte, kiért az vezér igen bünteti őket. Ezt azért irom, ha Kgdet ottbenn nem érné ez levelem, megolvassván maga pecséti alatt visszaküldje Tholdalagi uram kezében; értse és tudjon úgy vigyázni, ne biztassatok uram ide ki bizontalan dologgal, idején megtetszhetik az, ha az Fekete tengerre való készületeket kezd látni Konstantinápolyban, mert derék élését olyan nagy had könnyebben viheti a tengeren és terheit. Ide is úgy accommodálhatnók azért magunkat, hogy nagyobb veszedelem ellen idején kellene gondot viselnünk és megerősitenünk magunkat. Ezek arra valók, ha*ugyan az töröknek derekas indulása leszen valamely felé Európában, még menni bizonyoson hogy nem Erdélyre és Magyarországra leszen az, hanem másuva.

De térek az feljül irt propositiómra. Ha istentől adatott okosságából és ő szent felsége áldásából azt efficiálhatná, hogy mostan felhuzott fegyverét a török császárnak kezében megfoghatná, tartóztathatná Kgtek, ésilyen szándékát halasztatná, a' volna legjobb. Melyet nagyobb ratio semmi is nem cselekedik isten után, hanem ha az körösztýenségnak erre az esztendőre közönséges induciája Sz. Mihály napig megvayon mind Lengyel, Cseh, Magyar és Németországokban, kik az sok kész hadakat ez esztendőben ugyan fenntartják, mert fegyver alatt kell tractálniok békességöket. És ha akármely felé ez esztendón ki talál indulni az török ereje, hamarébb meg is békélnek egymással a körösztýén országok, és csak egy hüttel való assecuratióval egyszersmind az törökre fordítván erejeket, végetlen hadakozás jó ki ez indulatból. Ezt penig Kgtek nem színezése képpen bizonyoson asserálhatja, mert az mi induciáink úgy löttek Ferdinánddal, mihelt requiráltatik, tartozzék az cseheknek is megadni. Azt penig mind a két fél úgy kívánja, mint az igen beteg az egészséget, én jól tudom. Ma egy hete, hogy a cseh király főúr komornyikja és főtanácsa innét elmene, ki az intercessiót sollicitálja Ferdinánddal; csak hozzá sem tudtak kezdeni a requiráláshoz és tractához. Innét indítók meg. Már, hogy a mi dolgunkat meg tudók csendesíteni, csak ide futnak, biznak, isten után nem más, hanem ő felsége cselekedhetik jól vélek. Neköm bizony elég gondom, bajom vayon mind egyikkel másikkal, a sok okoskodó írások egyfelé is más felé is, de meglátja Kgd összevábékeltetjük derekason őket; és ha az török el nem áll mostani ügyezetiről, félő, hogy ugyan a leszen vége, hogy conjurálnak ellene. De ha békét hagy idefelé való szándékának, úgy is megbékélnek, de ő ellenek nem conjurálnának.

Summája discursusomnak ez, mind egy innét, másunnat a

fegyvert ha lehetne távoztatni, letetetni kellene Európában, úgy remélhetnők mi is a magyar nemzetnek és Erdélynek békességs megmaradását. De ha ilyen nagy htlis erők fönn és hadakozásban lesznek a szomszédságba, lehetetlen dolog, hogy mi is, kik itt, az Spiczen vagyunk, nyugalomban lehessünk; ha pedig nem nyughatunk, el kell fogynunk mind értékünkbe, szömélyünkben úgy, hogy hamar praeda victoris simus. Nekünk emberi okosság szerént az jobbik részét így kellene forgatnunk megmaradásunkra, ha büneinkért az úristen más heába való szorgalmatosságot, veszeködést, nyughatatlanságot bocsátott reánk, ki állhat ellene az ő szent istensége akaratiának? Kgték a mivel tartozik ő felségének, édes hazájának, nemzetének, sőt az egész kereszténységnek, kövesse azt; qui fecit, quod potuit, legem implevit.

Ezen írásomat Balassi urammal is közölje Kgd, külön nem győztem írni, nem is írhattam egyebet; én sem láttam mostan ő kglmének levelét.

Az mi induciánk után állitván magokat az cselek, Ferdinándnak egy várát, városát Nyélspurgot viadallal vötték meg Morvában, akkor az requisitióhoz nem tartották magokat. Amaz is gyaláznak tartván minden hadait reájok fordította és kozákság is jött reájok Lengyelországból; igen szepegnek most előttök; innét segítséget kérnek, de addig az sem lehet az induciák szerént, míg már az requisitióra, mely Haller István uram által lött, el nem válik, ha megadja császár az induciát nekik avagy nem.

Az lengyelek tumultuálnak királyok ellen, hogy Magyarországgal felbontották a frigyet; az is csak szinmutatás lehet, mert most drágaság vagyon közöttök; mind borral, buzával Magyarországból kell élniek; mi is örömet elnyegjük miattok való kárunkat, mert nincsen módunk az boszúállásban. Ő felsége ez múlt ősszel és télen gyűlést nem celebráltathatott Erdélyben; mostan maga arra nem érközvén Judica vasárnapra ad 5. Apr. promulgált gyűlést Fejérvárra, kiben való praesideálásra engemet fog ő felsége bebocsátani, Bethlen István uramot az locumtenensségre commendálván és ott benn hagyván, mivel ő felsége egész Magyarországot az induciák végéig instar regis et ut rex úgy birja és gubernálja.

Maga állapotjáról való panaszát nem tudom mint esött; nilván rendelni fog ő felsége költséget Kgd kijövetelire, ha nem volt, im most fl. 50. deputált. Az salus conductust megküldöttem Kgdnek; ő felségét nem igen messze, itt Kassán fogja találni. Jobb is, hogy Kgd ő felségéhez kijöjjön és maga referálván szolgálatját, csak olyról gondolkodjék addig, azt hiszem, nem leszen feledékeny ő felsége Kgd fáradságiról. Gratianus, ha változni talál tisztiből, sem árthat, sem szolgálhat Kgdnek, sőt mostani

tisztiből sem; mindazonáltal ugyan jobb az tiszta hűség valami kétséges hasznocskánál és bizonyosnál soknál is. Demjén Ferencz által valami gombokra fl. 40. küldöttem, segíljen megvételében. Azelőtt valami vásárlásimra tudom gondja volt. Egy *zsídó* kalendarium nélkül se hagyjon Kgd, mentül hamarébb maga jöveteli előtt juttassa kezében. Jósefnek az vásárlásiért két aranyat küldtem. Hozza isten jó egészségbn Kgteket fejenként. Cassoviae, die 4. Mart. 1620.

G. D. V.

frater benevolus
Simon Pechy mp.

Küldöm: Generoso dno Thomae Borsos de Marus-Vásárhely etc.

(Ered. a gyfvári kápt. ltár r. a. részében.)

XX.

1620. maj.

Kgdnek Balási uram apám irom ez néhány szót, úgy hogy az ég alatt senki több magánál ne értse, hanem hit alatt ha aránza hasznosnak és szükségesnek lenni, az vezérnek megmondhatja Kglmed. Hogyha az magyar nemzetnek igaz jó akarattal leszen htlms császár, bizonyítsa meg azzal az fővezér ő nga, hogy Kglmedet bocsássa tisztességgel ki az országhoz, ne tétovázzon hogy ezeknek is szép szót s az németeknek is azt adnak; hanem egyáltaljában mondja meg, hogy az magyar nemzettel való frigyet meg akarja tartani, és mellettek akar lenni, htlms császár ne fogjon az német mellett, küldjen egy szép levelet erről Kgmetektől az országnak, melyet ha megcselekedik, én is reá felelek, hogy Váczt az országtól htlms császárnak megszerzem. De ha Ferdinánddal való békességet akarja ő htlmassága megtartani és ennyi sok országokat megvetni egy emberért, úgy Kglmednek nem szükség ezután semmiben törekedni, hanem csak kibúcsúzni, és mi az békességet fogjuk derekasán utolszor ezzel is megpróbálja Kglmed az vezért igen titkon, és ha ugyan valóban mellettünk fogja az dolgot a német ellen, mint Bocskay idejében, bizonyosan reá felelhet Kglmed, hogy Váczt megszerzem az országtól.

Gabriel mp.

Kivül Bethlen kezével: Ezt az czédulát tulajdon csak Balassi Ferencz olvassa meg, egyéb senki ne olvassa.

Toldalagi kezével: Exhibitae Constantinopoli 30. Maji 1620. per dominum Nicolaum Karvasi.

Tholdalagi Mihály.

(Eredetije, mely egészen Bethlen írása, s két kis pecséttel volt lezárva, a gr. Telekiek levéltárában Miss. 196.)

XXI.

1620. maj. 31.

Generose dne amice etc. Servitiorum etc.

Sok üdőtől fogván nem láthatván levelét Kgdnek, idegenségre magyarázom vala. Itt udvarnál kettőt is találván, kiket épen adtak meg, senki föl nem szakasztván, böcsülettel vöttem abbeli szorgalmatosságát. Mivel penig most érköztem ő felsége mellé Erdélyből, melyen az állapotokról sem sok szóval nem írhatok, az porta is igen siet. Ő felsége maga ír Kgdnek bővön mindenekről. Nekem az Kgd discursusa igen tetszik utolsó írásában, mert nemhogy ott olyan nagy birodalmat, de itt is nem hordozhatni sem egyet sem mást az mi akaratumkon. Békességre való útát most sohonnét nem látok. Isten, a ki csendesítheti az felindúlt elméket, itt is mind olyanra tendal az ügyeket inkább. Ferdinandus autoritate caesarea proscibáltatta Fridericust, ha usque ad primum Junii, mely holnap vagyon, ki nem megyen Csehországból, és mindeneket támaszt ellene. Az is a mint lehet, oltalmazza magát, de főbizodalma ő felségéhez és az magyar nemzetséghez vagyon, jóllehet az anglus is és több nemi pápások segítik. A sax állapotja eddig neutralitásban volt, de csak az lengyel ne érköznék az Ferdinánd segítségére, nem nyomhatná annyira el. Ezek most így vadnak, noha az tracta főnnforog Ferdinandus és ő felsége között. A besztércezi gyűlésre most megyünk, ott válnak el a nagyobb dolgok. Ő felsége siet az főkövetöket beküldeni az portára. Ezután jobb alkalmatossággal többet írok Kgdnek. Az én vásárlásimra hogy gondja volt, megszolgálom. Engemet Kgd tartson igaz jó akarójának mindenkor és parancsoljon. Ex Kassa, die ultima Maji 1620.

G. D. V^{rae}

servitor paratissimus
Simon Pechy mp.

Ezen Péchy által sajátkezűleg írt leveléhez mellékelve egy csatolvány a fejedelem által írva:

Postulata:

hogy htls császárunk az nemes Magyarországnak egy szép biztató és bátorító levelet irasson mindjárt ez kiváltképpen való punctumok felől in verbo caesareo.

1. Hogy Magyarországgal való frigyét ő halga szentül megtartja; Ferdinánd tekintetiért az magyar nemzetet meg nem veti, sőt inkább minden ellenségek ellen, ha kívánják az magyarok, elegendőképpen megsegíti, valamikor requirálják.

2. Noha Ferdinándot választották volt királyoknak, de mivel érte immár ő halga, hogy nem contentusok véle, nem tartván meg őket szabadságokban, sem hűtít meg nem állotta, hanem az ellen sokképpen igyekezett veszedelmekre, ő halga azért arra nem néz semmit, hanem valakit magoknak királyoknak választának, ő halga is azzal az országgal való frigyet meg akarja tartani, minthogy ő halgának Magyarországgal és annak királyával vagyon frigye.

3. Hogy az budai vezér mellé ő naga az vezér rendeljen ad minus 20 ezer törököt, kik minden késedelem nélkül gyülekezzenek Budához avagy Kanisához; az vezérnek ő naga parancsoljon, értsen igen egyet velem, és valamely nap megtalálom az vezért, legyen a tevő, a mire requirálom, ne vonjon visszáát velünk és ne kedvezzon az németnek; ha derekason meg kell indítani az némettel való hadakozást, oly bátorságos utat, de oly hasznost mutatok ő nagának az budai vezérnek, hogy ez esztendőben Stiriának nagy részét occupálhatják oly könnyen, hogy meg sem gondolnák. Semmi hadak pedig oda nem lehetnek, kiktől félni kellene, mert minden hadak mi ellenünk lesznek. Ha pedig valami részt az hadból magunk mellé kívánok, az egri passával ő naga az vezér bocsásson mindjárt anni számut, a mennit kívánok. Ha pedig derekas viadalunknak kelleitk valahol lenni vélek, és mellénk való jövését kívánjuk az vezérnek, maga is eljöjjön minden hadával.

4. Szkender passát 16 vagy 20 ezer törökkel és 50 avagy 60 ezer tatárral ő naga minden késedelem nélkül bocsássa be Lengyelországban. Szkender passa szálljon táborban Kamenicznél, ne menjen tovább annál, hanem maga azt az várost szorítsa meg, csak bátor ne vitassa, igen hamar meghajthatja, mert semmi kerítése nincsen az városnak, hanem az természetlől vétetett igen nagy árokkal körül. Az tatár hadat onnét 10 ezerenként bocsássa rablani, kik Iljuóig, Lublinig égessenek, raboljanak; és az rabbal hátra jövé az Neszteren hajókon, ha százezer rabjok leszen is, könnyen alá küldhetik, ez esztendőben nagy részét Lengyelországnak semmivé tehetik; Kameniczet ha megveszik, bátorságosan benne maradhat az passa, és jövendő esztendőben, ha császár avagy az fővezér megindul derekason, fejemre kötöm, hogy az lengyel királyságnak nagy részét elveheti.

Az vízi erőt bocsássák derekason ki Neapolis felé, nem kevés hasznot remélhetni onnét; de ezt nem az postulatumok közé kell számlálni. — Hanem ez punctról ő naga küldjön császár neve alatt assecuratoriát az országnak és mindjárt parancsoljon is Szkendernek, ne késsék, induljon mindjárt. Azonképpen az budai vezér is ő naga az hadakat siettesse maga mellé gyűlni. Ezek így meglevén, valamire adja isten dolgomat, de én is való-

ban nyulok az dologhoz isten segítségéből, és megbizonítom azt, hogy ő halga igaz szolgája vagyok. De ha mellettünk nem akarják fogni az dolgot, úgy én sem ígérhetem semmire magamat az levelében specifikált okokért. Azért kívánom csak azt, hogy ő naga az vezér engemet bizonyossá tegyen késedelem nélkül, mihez tartsam magamat, mert én ő naga híre nélkül nem örömet akarnék semmit cselekedni.

Egy kis papír lapra írva: Mindjárt irasson az vezér ő naga egy kemény levelet az lengyel királynak császár nevével, parancsoljon neki, hadat Magyar- és Cseh-, Slesia országokra ne bocsássanak az lengyelek hadat, holott mi ő nekik semmit nem vétettünk.

Kicül Tholdalagi kezével: Exhibita Constantinopoli 19. die Junii, 1620. Thol. Mihály. Teoreok János hozta levelek.

Külczim: Generoso dno Michaeli Tholdalagi de Gelencze, serenissimi regnorum Hung. et Tranniae principis in fulgida potentissimi turcarum imperatoris porta oratori continuo etc.

(Ered. a gy.-fvári kápt. ltár rend. a. részében.)

XXII.

1620. jun. 18.

Ser^{me} dne due mihi clem^{me}.

Postquam d. Korlath et Balassi hinc discesserunt, non parva fui affectus perturbatione, quod V^{ra} serenitas nec cursorem ad me hucusque expediverit, ego vero statum in quo res nunc versantur minime intelligens praetermittere haud potui, quin proprium cursorem ad V^{ram} Ser^{tem} expediendo de occurrentibus certiore facerem, causam autem, ob quam S. S. hactenus cursorem suum ad me non miserit satis mirari non possum, nam nunquam expeditionem suscipiendam ita necessum fore judicavi, quam nunc, his ita se habitis Caesar Gallus hisce diebus adveniens, summoque honore exceptus sequenti die apud vezerium audientiam habuit, adventum suum nationi Hungariae minime profuturum mihi credat, prout a quibusdam Turcis obiter intelligere potui, quamvis adhuc nihil certi de negotio et legatione ipsius cognoverim.

De statu legatorum Bohemiae, Moraviae, Silesiae, Austriae, an ipsi legati sint venturi nec ne V. S. nihil scribit, cum a d. Balassi satis intelligere potuit, quam asstipulationem et promissionem coram Muffti cum supremo vezerio et Koslar aga inivimus, jam praefixus terminus instat, quod si legati ad illum terminum non comparuerint, credat mihi S. S. omnia nostra negotia in fumum abibunt, praefixus autem terminus est 1^a dies Augusti.

Quod vero ad negotium primi vezerii attinet, is gratia et benevolentia aliqua ex parte sese erga Ser^{tem} Vram ostendit, sed Kaslar aga mendaces nos vocat, imo asserit, mihi que apperte dixit: si in minimo tantum dominus tuus promissa sua praestare neglexerit, te quidem in mari praecipitari, dnum autem tuum dignis poenis puniri faciam.

Intelligere satis non possum dne clem^{me} cum mihi nihil de hoc scribat, an dñus Korlat retulerit, quomodo nimirum cum Muffti et vezerio super eo adstipulaverit ut scilicet Hungaria non minus quam Traussylvania Turcarum imperatori sit futura tributaria, in instructione sua enim nihil tale habuerat cum adveniret, sed tantum de Bohemis. Ideoque dne clem^{me} bene de his secum cogitet, nam si praedicta praestita non fuerint, mori debeo; de his vero tunc primum aliquid certi sibi persvasum habebunt, si modernus Hungariae legatus 50 millia aureorum secum attulerit, ab ipso etiam legato nomine totius regni sub sigillo ejusdem tales reversales seu obligatorias habere nolunt, quod annualim illa 50 millia aureorum Hungariae regnum ad portam ottomanicam fideliter sit missurum, statum vero Hungarorum cum bene compertum habeam, idcirco tempestive V. S^{ui} significandum duxi, ut in quo nunc cardine rerum versetur negotium intelligeret, cum alias Hungari durae cervicis sint, et fortassis etiam d. Korlat statum rei non ita, uti sese habet V. S^{ui} aperuerit. Hoc etiam V. S. certo credat legatos Bohemiae et Hung. hinc non prius dimissuros antequam negotium Vrae Ser^{tis} cum rege Germanorum finem consequatur, hoc enim Vezerius mihi his verbis retulit: legatum regis Germaniae non prius expediam, antequam negotia tui dñi finem sortiantur, vel si expedivero, 40 diebus Landor Albae et Budae totidem detinebo, interim tamen dona mihi promissa transmittantur. Primus iste vezorius multum sibi timet, ne in officio mutetur et maczur fiat; quod si ita contingeret, ad bonum V. S^{tis} non esset, itaque dne clem^{me} omnia sua negotia festine faciat, quia omnis mora periculosa est; Koslar agae autem meliora dona et majoris valoris quam reliquis vezeriis mittat, quia modernus imperator puer est, saltem iste Koslar et vezorios et portam dirigit, et ut animadverti legatis Germaniae regis est optimus et benevolus amicus, Turcas autem ut V. S. mores ipsorum novit, nullo alio medio vel attrahere vel distrahere potest quam donis, ipsi namque et patrem et matrem donariis proderent: itaque dne clem^{me} de omnibus suis negotiis ita secum cogitet, ut et sibi et permansionis regni illiusque utilitati prospiciat.

Quod ad statum Turcicum transmarinum attinet, inde nihil timent, hodie enim octavus dies est, ex quo legatus Persiae

cum multis donariis appulit, 70 cameli sericum et multa alia dona innumerabilia attulerunt.

Caeterum cum vayvoda Moldaviae Gratiano consulerem V^{rae} S^{ti} foedus ineundum esse, nam de omnibus rebus transsylvanicis et hungaricis portam ottomanicam certiozem reddidit, prout in nuperrime scriptis literis V^{rae} S^{ti} significaveram, negotium Saxonum hic per ipsum Gratianum et non alium tractatur, cujus verbis et scriptis tanquam evangelio fides adhibetur, itaque S^{tas} V. de omnibus suis negotiis sollicitate agat. — Hisce sat.

Datum Constantinopolis 18 die m. Junii A^o 1620.

Ser^{tis} V^{rae}

humillimus ac perpetuus servitor
Michael Tholdalaghy.

P. S. Cum hisce me adscriberem venit ad me d. Zöldfíkar interpres, qui mihi retulit Gratianum Georgii Homonnay famulos huc destinasse, quos scio contra V^{ram} Ser^{tem} acturos: itaque dne clem^{me} si aliquem modum invenerit et Germani pacem postulaverint, ne sit alienus a pace, quia Turcarum fraudem timeo. Nova, quae sensim intelligo ante tempus scribenda esse non existimo, valde timeo ne Turca nobis illudat.

Kivül: Ser^{mo} principi ac dno dno Gabrieli dei gr. regn. Hungariae Transylvaniaeque principi et Siculorum comiti etc. dno mihi naturaliter clem^{mo}.

(*Egykorú másolat: a bécsi cs. és k. titkos ltban. Hung.*)

XXIII.

1620. aug. 19.

Generose dne etc. Salutem etc.

Ezen órában érkezék ez ő felsége Kgdnek szóló levele, kit én is ezen órában mindjárt küldtem Kgdnek Brassóba, megparancsolván, hogy ott is ne késlelje az bíró. — Balassi uram ez elmúlt héten érkezék ő felségétől, 20. Sept. Drinápolyban kell lenni mind Balassi uramnak innét s mind túl az követeknek számtalan ajándékkal, beszéli Balassi uram, kinek mássát az ő szeme nem látta, azt mondja. Oda fel az mint értem, nem az békességhez, hanem valóba fegyverhez nyulnak. Itilem, ez elmúlt vasárnap fogták eligálni ő felségét; de addig azért ugyan nem kell azt beszélni, mig nem megleszen, holott multa cadunt inter calicem supremaque labae, de nekem így írják bizonyoson. Oda fel való állapotokról tudom Kgd bőségesben az ő felsége leveléből ért. Gabrillas ő felségéhez indula; ide bizony valóba kedvetlen és váratlan vendég lön. Isten soha ide ne hozta volna, mivel az portán gonosz akaróink minket is érte hamisan vádolhatnának,

de bizony ártatlan. Hallom, hogy kárhoztatják aval, hogy egy részét az adónak elhozta volna, de az mint hallom, erős hűttelel menti magát, hogy egy pinzt sem hozott az hatalmas császárral pinzében el. Én szemben sem lők véle, hogy valami kétséget magunkra véle ne hozzak; attól sem tartóztathattam, hogy ő felségéhez ne menjen; akar esedezni ő felségének, ő felsége az hatalmas császárt futná érte, hogy haragját ne vetné ő hatalmasára, és soha vajdaságot nem kér, csak hogy bántása ne lenne, hanem az mint élhetne, élne ő halga haragja nélkül. Engem kéretett levelében, hogy Kgdnek írnék, hogy az öcscséhez, s mind magához az portán az vezér ő naga előtt lenne jó akaratlan Kgd; de az Kgd jó itéleti, kell-e annak lenni, vagy nem? nem ártunk-e vele magunknak, vagy nem? Oda való állapotokról, kérem Kgd, tudósítson Kgd engem is. — Éltesse etc. Albae, 19. Augusti, 1620.

G. D. V^{rae}

amicus servire paratus
Stephanus Bethlen m. p.

Hallhatta Kgd, hogy 21. Julii Homonnay György meghalt inter 9. et 10. horam; ez bizonyos.

Kívül Thold. kezével: 2. die Septembris sunt exhibitae, 1620.

Külső: Generoso dno Michaeli Toldalagi etc.

(A Bethlen István kezével irt ered. a gyfvári kápt. ltár r. a. acták.)

XXIV.

1620. oct. 5.

Generose domine sat. Seruitiorum sat.

Szent Mihály napján az az vigesima nona die Septembris, jutottam be ide Konstantinápolyba, igen beteges állapottal voltam mind ez ideig, de mégis legyen istennek hála, mostan könnyebben vagyok. Bizony igen akarnám, ha valamit érthetnék országomnak állapotja felől. Én innét azt irhatom Kegyelmednek, hogy még eddig semmi veszedelmünkre való dolgot itt nem értettem, s reméllem is, hogy ezután is nem értek, látom azt hogy minden nap erőssen készülődnek az törökök az hadba, az hír az, hogy ugyan az lengyelekre igyekezik tavasszal menni az császár derekasképpen, mert immár az idén nem mehet. Az német követ igen törekedett azon, hogy az császár ebbeli indulatját hátra hagyná, az lengyelekkel való frigyét megtartaná, de úgy értem hogy immár Skender pasa reá is ment az lengyelekre százötvenöt ezer tatárral, és tizenkétezer törökkel, eddig talám meg is vittak, valamelyiknek succedált, azt még nem értettem, mert az felől ugyan nem is jött még semmi hír. Az mikor ezt az levelet eddig irtam volna, Skender pasának jutta die 4 Octo-

bris postája, mely bizonyosan meghozza, hogy az mely lengyelek az Nesteren általköltöztek Módovába Gratianus mellé, igen megverte Skender pasa; ott volt Gratianus is köztök, de még nem tudhatók, elfogták-e vagy nem, mert az mely postái jöttek Sken-dernek le sem hatta az lórol szállani ökö, hanem menten jött az császárhoz, mihelt vége lőtt az viadalnak.

Itt legyen hála istennek, 4 Octobris lettem szembe az vezérrel. Jó hireink vadnak, az töröktől semmi félelmünk nincs, mindenképpen jól vagyunk nállok, egyebet mostan nem tudok mit írni Kegyelmednek. Ezután is valamit érthetek, Kegyelmednek értésére igyekezem adni. Isten éltesse Kegyelmedet.

Datum Constantinopoli 5 die Octobr. 1620.

G. D. V.

servitor et frater benevolus
Franciscus Balassi
senior m. p.

Külczim: Generoso domino Joanni Angyalos de Kis Egrestő, sacratissimae Hungariae, Croatiae etc. regiae Majestatis per Transilvaniam magistro protonotario etc. Domino mihi et fratri observando.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

XXV.

1620. oct. 27.

Mi vezér Memhet passa etc.

Felséges fejedelem, minekünk szerelmesünk, kívánunk etc. (fejed)elem barátunk, ez mostani levelünk írásának napokban véghelyeinkből egy néhány ... (felsége)d részéről való levágván, az párkániak nevű faluban egy emberre találkoztanak, hozták. Mi is pedig megkérdezzük azt felséged részéről való jószágoknak ispánja volt, és úgy .. (szé)p békességgel vissza kívántatók bocsátanunk felségedhez; s mert tudjuk, hogy efféle felséged és az mi dolgunkban járó igaz embert nem méltó megháborítani ... nyelvyel is mindeneket megbeszélgettünk s megérti felséged tőle is. És az mi amaz közöttünk valót illeti, mely egy akadék volt közöttünk, az egymás között való barátságnak az az akadéket cselekedő immár egyféle lőtt. És ennekutánna akár felségednek böcsületes barátomnak s akár pedig az egész magyar nemzetségnek dolgára barátságosan állottunk vagy az fényes portán, vagy az ide való segítségre kíváztatik; tehát ez barátjának felséged megírja levelében, emberét küldvén, és mi ahoz képest felségedtől, barátunktól magunkat és népünket, hadunkat meg nem tartjuk. És az belőle kiment felséged emberinek csak egyiknek is se magoknak, se marhájoknak semmi kára nem lőtt. Ennekutánna akármely véghelyeidben levő kapitánok

lesznek s akár pedig az egyéb magyar nemzet barátjok lesznek, valameddig azok barátságosok lesznek vél(lek). Az istennek igazságára esküszöm, s fogadom, hogy mi tőlünk semmi károk, sem pedig bántások nem leszén, hanem inkább minden barátságunkat megtapasztalhatják. Az mindenható isten felségedet éltesse egészségben etc. Datum Budae, 27. die mensis Octobr. secundum vetus calendarium A° 1620.

Felségednek

jó akaró barátja

Idem, qui supra.

(Megrongált eredetije a gy.-fejérvári káptalani ltár regisztrálás alatti részében.)

XXVI.

1620. dec. 1.

Generose Dne etc. servitiorum etc. Istentől.

Azt írhatom Kegyelmednek, hogy legyen az úristennek hála immár én ahozképest az minemű beteges állapottal ezelőtt valék jobb egészségem kezdett lenni, kívánom az úristentől, hogy Kegyelmed felől is mindenkor hallhassak jó hirt. Itt való állapotunk felől írhatom Kegyelmednek, hogy immár az vezérekkel mind voltunk szemben, de még semmi derék dologról nem tractáltunk, reméllem, hogy császárral is igen hamar szembe leszünk, kiváltképpen hogy ez az mostani Vácznak véletlenül való megvétele így történt, kin mind az fővezér s mind pedig császár felette igen búsulnak, eskesznek rettenetesen, hogy isten őket úgy segítse, soha sem hírek sem tanácsok nem volt, sem tudtak sem pedig parancsoltak, melynek nagyobb bizonyására minyárast mazullá tévék az budai vezért. Császár főkapuczi passáját küldötte levelével, hogy menten hozzák be fogva, s meg eskütt, hogy megöleti, avval bizonitva meg, hogy nem akaratjából cselekedett. Demjén Ferencz innét császárnak esküvéssel írott levelét viszi urunknak, és Magyarországnak, hogy inkább meg ne idegenedjenek, az dolognak esete miatt. Az budai vezérseget Memhed passának adták, mi úgy értjük. Az mely magyar fi itt ben kaimekám is volt, mostan mazul, ezen is császár megeskütt, hogy még az kik oly főfő emberek voltak is jelen az Vác megvételeben, mind fogva hozatja, és kit megölet, s kit pedig mazullá tetet benne.

Egyéb oly hireink mostan semmi uincsen, uram nem tudok mit írni ezen kívül. Isten tartsa meg Kegyelmedet.

Datum Constantinopoli 1. Decembris 1620.

G. D. V.

servitor paratissimus

Franciscus Balassi senior mp.

Külcsm: Generoso domino Joanni Angialos sat.

(Ered. a gr. Telekiek mvásárlh. ltarában rendezés alatti acták.)

XXVII.

1621. jun. 14.

Generosi domini amici et fratres observandissimi; servitiorum etc. Sok jókat adjon isten Kgteknek szerelmes háza népeivel együtt.

Igen el kezdte Kgtek én rólam feletkezni, főképpen Kgd Angyalos János uram, mi lehessen az oka, nem tudom, holott miolta ide be vagyok, egy levelét sem láttam Kgdnek. Egyébre nem magyarázhatom, mert vétkemet nem tudom, hanem sok occupációi ha meg nem engedik Kgteknek. Mindazáltal uram mégis data occasione ne felejtse így el. Ide való állapotunk felől noha tudom, az oda bement követ uraim tudósíthatták Kgteket eléggé, de még is egy szóval nem akarám, Kgteket hogy ne tudósítsam. Császárral Konstantinápolyból die 29. Aprilis igen nagy pompával és az ő szokások szerént való ceremoniákkal, tevékkel, öszvérekkel, elefántokkal, minden hadi apparatussal megindulván, jutottunk Drinápolyba 19. Maji; azolta itt várakozván és táborba az mezőben az Tunchia vize mellett hevervén, ma az az 14. Junii indula meg császár Jámboli felé; onnét immár semmit nem késvén recta az Duna felé megyen; leszen az Dunáig huszonhét szállása. Az hidat hol vessék által, bizonytalan, némelyek Oroszcsiknál, némelyek alább Braillán alól.

Az mikor császár megindula, Halil passa is az vizi kapitán az nap indula meg az Fekete tengeren az hadakozó gályákkal és az öreg lövő szerszámokkal, mert azokat hajókra rakták vala; immár ő is Tegenyénél szárazra rakatta az álglyukat szépen és kiszállván, maga is az földre az neszterfejérvári Huzain passával együtt készen várják császárt az tatár is ott levén és az hidat is ők csináltatják meg. Császár az töröknek régi szokása kívül véletlenül akarná az lengyeleket megkeresni, mivelhogy talám az az lengyelek is azt gondolnák, hogy ilyen hamar reá nem érkezhetik ilyen nagy had. Egyenesen Kamenicz alá akar menni és ha módját látja, azt megveszi; ha penig késedelmeztetné annak erős volta, népét hagyja ott, maga elébb megy a lengyelre.

Istennek hála, az mi az mi dolgunkat és állapotunkat illeti, semmitül mostan semmi tartásunk nem volna, csak volnánk egycsek, igazak és jámborok, de félek rajta, hogy bella civilia et procerum ac magnatum ambitiosae a regibus et imperatoribus defectio nes multorum itidem dominatus végső és utolsó veszedelmet hozhatnak. Mi vesztette uram el az görög birodalmat egyéb effélénél

és ehez hasonlónál. Bizony szomorú szívvel hallom az Kgtek között történt nagy változásokat, holott immáron még itt is az török előtt utálatos hírünk, nevünk és igen kevés hitelünk kezdene lenni, az melyek procul dubio sunt signa ruituri imperii. Az egy szent úristen lehet csak oltalmunk. Immáron lassan-lassan elébb menvén, Kgteknek gyakrabban fogok írhatni, de kérem Kgteket, az szerént cselekedjék Kgtek is, írjon minden dolgokról, ottbenn való állapotokról.

Értém uram, hogy Tarnóczi uram az ő molnával nagy kárt fogott nekem tenni, kiről az atyámfia Kgteket megtalálván, jó utat is mutatott Kgtek neki. Azért kérem Kteket, ezután is legyen minden segítséggel házam népének mind ebből mind egyéb dologból. Bizony nagy dolog ilyen súlyos, veszedelmes szolgálatjában levén hazámnak és Kteknek, olyan haszontalan, semmit meggondolni nem tudó embertől boszuságokat szenvednem; de ám járjon; csak addég mehet az jámbor elő benne az még isten akarja. Én uram igen beteges és fogyatkozott állapattal is bírok, felette rossz egészségem vagyom, gyakortabb lábom és kezem nem lehet oly, az kinek hasznát vehetném; félek, hogy nem érkezhetem az szolgálatra; mindazáltal hazámért és Kgtekért az életemet is nem szánom elfogyatni, csakhogy mivel éljek, azt sem tudom, holott enni szántalan sokaság között az élés is meg kezd szűkülni, pénzem is nincsen, élésemet penig régen elmetzették, tudja csak az egy isten, menni költséggel értem meg, miolta bejöttem; mert Novembertől fogva ez óráig mind pénzen éltem; ottbenn Konstantinápolyba sem adták meg élésemet, itt annál inkább. Itélje immár Ktek, mivel tartsam magamat; látja az úristen ruháimat adtam el, most is kezesség alatt vagyok az adósság miatt. Én uram ezt tovább nem szaporítom, irtam eléggé mind ő kglmének, mind gubernator uramnak felőle. Kgteket csak kérem, mutassa jó akaratját távollétemben, kiben ugyan nem is kételkedtem ezelőtt is, ezután sem kételkedem. Tartsa meg isten Kgteket jó egészségbe. Datum Adrinopoli, die 14. Jun. 1621.

G. D. Vrarum

servitor et frater
Daniel Seovényfalvi mp.

Kirül: Mag^{co} Joanni (Angyalos protho) notario ac (ju)rato assessori, domino observandissimo.

(Másolat a gr. Teleki ltárban. M.-Vásárhelyen.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

PÁZMÁNY, LIPPAY ÉS ESZTERHÁZY

LEVELEZÉSE

I. RÁRÓCZY GYÖRGYGYEL.

— A gyula-fehérvári káptalani levéltárból. —

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Midőn ezen leveleket a gyula-fehérvári káptalani levéltárból közrebocsátom, nincs más célom, mint ez által is elősegíteni honi történetiróink ama törekvését, melylyel hazánk multját, és nagy férfaiinak életét s működését kifogáson felül álló hiteles forrásokból feltüntetni törekednek.

E levelek sok tekintetben érdekesek, mert nagy eseményekben gazdag kornak történetére vonatkoznak, s oly kitűnő személyektől származnak, kik az eseményekre befolyással voltak s vezérszerepet is vittek.

Részint azon körülmény, hogy e levelek hazai történeti eseményekre vonatkoznak, és magyar nyelven vannak írva, részint azon sajátságok is, hogy kölcsönös levelezés jellegével bírnak, eléggé megfejtí az, miért mutatom be ezeket együtt. Ami a másolást illeti, ezen levelek közrebocsátásában követem a m. tud. akadémia kiadványaiban is elfogadott azon gyakorlatot, mely a szavakat a régi kiejtés szerint ugyan, de a mai helyesírással adja.

Mennyiben a Batthyányi könyvtár segélyével és az újabb időben Pázmány és Lippay, Rákóczy és Eszterházy személyére és korára vonatkozó szakmunkákból meggyőződhettem, e levelek most vannak először kinyomatva.

Az eredeti levelek a gyula-fehérvári káptalani levéltárban vannak, kivéve azokat, melyeknél megjegyeztem, hogy a Batthyá-

nyi-könyvtár kéziratai közül vettem fel, s ezek is bizonyára a levéltárból jutottak ide, a könyvtár kéziratai közé.

Hogy e levelek az eddigi buvárok figyelmét kikerülték, oka abban van, mert a levéltár eddig rendezetlenül állott anyaghalmozásában heverték, honnan a múlt év nyarán történt előleges rendezés folytán kerültek ki.

A levéltárban már több rendezendő levéltári anyag nincsen.

Azért minekelőtte az újabban előlegesen rendezett anyagot fő czimeik szerint megnevezném, nem tartom feleslegesnek a levéltár berendezéséről itt röviden megemlékezni.

A levéltár, a székes-egyház délnyugati szárnyán levő magasabb toronynak földszinti részében van elhelyezve, eléggé tűz- és víz-mentes helyen, erős bolthajtás alatt, oly kettős vas ajtóval, melyekhez csak a templom belsejéből lehet jutni. A mint a vasajtókat megnyitjuk, bemenet, jobb felől és bal felől az emelkedő falak mellett rendben, egymáson felfelé helyezve vannak a fiókok, jobbról 150, és balról is 150, összesen 300 darab, melyekbe a régibb rendezés tárgyai vannak letéve. Minden láda egyenként, tetszés szerint, félig vagy egészen is helyéről kivethető, és a lezárásra alkalmas készülékkel bír.

A ládák cízmiratokkal vannak ellátva, melyek a tartalommal, és a levéltár irodájában készen álló mutatókkal (index) vonatkozásban vannak, s részint a vármegyékről, illetőleg ezek neveiről, (Comitatus Albensis, Bihar etc.) részint a behelyezett könyvek s okmányok minőségéről (libri regii, literae armales, metales, protocolla, articuli diaetales), részint a bennlévő levéltári anyag mennyiségéről vannak véve. (Centuriae A. B. etc.)

Ezen levéltár történetét megírta gr. Kemény József ily című két kötetes munkájában: »Notitia historico diplomatica Archivi et literalium Capituli Albensis Transsylvaniae.« Cibinii 1836.

A levéltár legújabbán előlegesen rendezett része a levéltári helyiség közepén álló szekrény-szerű asztal belsejében van letéve. Ennek mindkét oldala hosszában, kettős ajtócskákkal van ellátva.

A jobb oldalán XXII csomagban el vannak helyezve:

I. Ulászló, II. Lajos és János királyok, János Zsigmond és a Báthoriak oklevelei, és egyéb iratai.

II. Országgyűlési határozatok és töredékek. Az Approbata-Constitutionók kézírata.

III. Bocskay István, Bethlen Gábor, Bethlen István, I. és II. Rákóczy György levelei.

IV. I. Rákóczy György közigazgatási rendeletei és nyílt parancsai; ifj. Rákóczy György levelei. Portai levelek és válaszok. Róthi Orbán levelei.

V. Kassay István és Ibrányi Mihály levelei, és a Bethlen-féle mozgalomra vonatkozó iratok. Pázmány Péter, Lippay György, Vesselényi Ferencz, Bornemisza Pál és János, Eszterházi Miklós levelei.

VI—VII. Portai követek: Bakó Péter, Gyárfás Dénes, Hajdú György, Körösy István, Maurer Mihály, Mikó Ferencz és István, Rácz István, Réthi István, Sebesi Boldisár és Miklós, Seredi István, Szalánczy István, Szentpáli István jelentései és levelei 1631—1654 ig.

VIII. II. Rákóczy György, Rhédey Ferencz, Barcsay Ákos és Kemény János levelei. Kornis Zsigmond és Sebesi Miklós levelei.

IX. I. és II. Apaffy Mihály levelei.

X. Bornemisza Anna levelei.

XI. Cseffei László, Udvarhelyi György és Gávay levelei; a Tököly-féle mozgalom iratai.

XII. Erdélyi némely városok levelei. Bánfi György gubernátor levelei, katonai és vegyes iratok.

XIII. Leopold, III. Károly, M.-Therézia, II. József, Ferencz és Ferdinánd királyok megkeresvényei.

XIV. Erdélyi sóbányák számadásai és jegyzékei.

XV—XVIII. Erdélyi kincstári számadások 1623—1690-ig.

XIX—XXII. Vegyes levelek. 1600—1690-ig.

Az asztal bal oldalán be vannak helyezve Alsó-Fehér-, Hunyad-, Kükküllő-, Torda- és Zaránd megyék, és Aranyos szék 1819—1820. évi (Czirják-féle) Urbárialis Conscriptiói, járasonkint és községenkint rendezve, amint következik:

I. Alsó-Fehér megyéből:

1. *Alvinczi járás*. 14 község; u. m.: 1. Akmár, 2. Alvincz, Borberekkel és Libisánnal, 3. Borsomező, 4. Alsó-Csóra, 5. Kákova, 6. Kápolna, 7. Karna, 8. Láz, 9. Rakató, 10. Sebeshely, 11. Sugág, 12. Szarakszó. 13. Szesztyor, 14. Tartaria.

2. *Balászfalvi járás*. 15 község; u. m.: 1. Balásfalva, 2. Buzás-Bocsárd, 3. Szász-Csanád, 4. Kis-Cserged, 5. Nagy-Cserged, 6. Oláh-Csesztve, 7. Csufud, 8. Farkas-telke, 9. Karácsonfalva, 10. Mihálczfalva, 11. Monora, 12. Obrása, 13. Szászpatak, 14. Tűr, 15. Véza.

3. *Csombordi járás.* 19. község; u. m.: 1. Kis-Akna, 2. O.-Apahida, 3. Asszonynépe, 4. M.-Bagó, 5. M.-Betze, 6. Csombord, 7. Fugad, 8. Gombás, 9. Háporton, 10. M.-Lapád, 11. Lőrincz-réve, 12. Maros-Kapud, 13. Megykerék, 14. Paczalka, 15. Kis-Solymos, 16. Maros-Sz.-Király, 17. Tompa háza, 18. Szászujfalu, 19. Vadverem.

4. *Gyula-fehérvári járás.* 16 község; u. m.: 1. Berve, 2. Borbánd, 3. M.Csüged, 4. Dálya, 5. Demeterpataka, 6. Drombár, 7. Hennig-falva, 8. Oláh-Herepe, 9. Kisfalud, 10. Limba, 11. Poklos, 12. Sósptak, 13. Strázsa és Székás, 14. Táté, 15. Alsó-Maros-Váradja, 16. Felső-Maros-Váradja.

5. *Magyar igeni alsó-járas.* 15 község; u. m.: 1. Benedek, 2. M.-Boros-Bocsárd, 3. O.-Boros-Bocsárd, 4. Csáklya, 5. Czelna, 6. Alsó-Gáld, 7. Gáldtő, 8. Igenpataka, 9. M.-Szent-Imre, 10. Királypataka, 11. Koslárd, 12. Krakkó, 13. Mindszent, 14. Tibor, 15. Vajasd.

6. *Magyar igeni felső-járas.* 16 község; u. m.: 1. Brezest, 2. Felső-Csora, 3. Felső-Gáld, 4. Gaurány, 5. Magyar-Igen, 6. Intragáld, 7. Offenbánya, 8. Ompoitzá, 9. Metesd, 10. Munczel, 11. Pojana, 12. Ponor, 13. Remete, 14. Sárd, 15. Sártos, 16. Tótfalud.

7. *Maros-ujvári járás.* 16 község; u. m.: 1. Csekelaka, 2. M.-Csesztve, 3. Csongva, 4. Csuts, 5. Czintos, 6. Gabud, 7. M.-Gezse, 8. Káptalan, 9. M.-Koppánd, 10. Kutyfalva, 11. Miklóslaka, 12. Nagylak, 13. Oroszi, 14. Szent-Jakab, 15. O.-Szilvás, 16. M.-Ujvár.

8. *Nagy-enyedi járás.* 17 község; u. m.: 1. Béli, 2. Diód, 3. Diómál, 4. Fel-Enyed, 5. Szabaderdő, 6. Fel-Gyógy, 7. Havas-Gyógy, 8. Lapád, 9. Miriszló, 10. Musina, 11. Nyirmező, 12. Fel-Orbó, 13. Közép-Orbó, 14. Magyar-Orbó, 15. Oláh-Rákos, 16. Tövis, 17. Vládháza.

9. *Kis-enyedi járás.* 12 község; u. m.: 1. Buzd, 2. Drassó, 3. Ecsellő, 4. Gergelyfája, 5. O.-Girbó, 6. Kis-Enyed, 7. Koneza, 8. Kutfalva, 9. Maág, 10. Spring, 11. Szetsel, 12. Vingárd.

10. *Pókafalvi járás.* 15 község; u. m.: 1. Alamor, 2. Besenyő, 3. O.-Bogát, 4. Hosszútelke, 5. Holdvilág, 6. Kis-Kerek, 7. Ladamos, 8. Kis-Ludas, 9. Ohába, 10. Örményszékes, 11. Pókafalva, 12. Preszáka, 13. Sorostély, 14. Tóhát, 15. Veresegyház.

11. *Szent-benedeki járás.* 16 község; u. m.: 1. Batizháza, 2. Sz.-Benedek, 3. M.-Bükkös, 4. Elekes, 5. Forró, 6. Gambucz, 7. Hari, 8. M.-Herepe, 9. Ispánlaka, 10. Istvánháza, 11. Lándor, 12. Medvés, 13. Ozd, 14. O.-Péterlaka, 15. Magyar-Sülye, 16. Oláh-Tordos.

12. *Zalathnai alsó járás.* 9 község; u. m.: 1. Abrudfalva, 2. Bucsun, 3. Kerpenyes, 4. Galacz, 5. Fenes, 6. Muska, 7. Petrosán, 8. Preszáka, 9. Zalathna.

13. *Zalathnai felső-járas.* 10 község; u. m.: 1. Albak, 2. Bisztra, 3. Nyágra, 4. Ponorel, 5. Szekatura, 6. Szkerisora, 7. Szohodol, 8. Topánfalva, 9. Alsó-Vidra, 10. Felső-Vidra.

II. Hunyad-megyéből.

1. *Almási járás.* 14 község; u. m.: 1. Kis-Almás, 2. Közép-Almás, 3. Nagy-Almás, 4. Balsa, 5. Cseb, 6. Erdőfalva, 7. Glód, 8. Nadastya, 9. Pojana, 10. Porkura, 11. Tekerő, 12. Valyajepi, 14. Voja.

2. *Borbáti járás.* 15 község; u. m.: 1. Banyitza, 2. Nagy- és Kis-Bar, 3. Borbáthviz, 4. Farkaspataka, 5. Fégyer, 6. Füzesd, 7. Galacz, 8. Krivádia, 9. Mezősor, 10. Petrosz, 11. Ponor, 12. Ponor-Ohába, 13. Puj, 14. Urik, 15. Urik-Hobieza.

3. *Demsusi járás.* 16 község; u. m.: 1. Boicza, 2. Kis-Csula, 3. Nagy-Csula, 4. Demsus, 5. Alsó-Farkadin, 6. Felső-Farkadin, 7. Hacsatzel, 8. Kékesfalva, 9. Kraguis, 10. Nyíresfalva, 11. Rekettyefalva, 12. Alsó-Szilvás, 14. Felső-Szilvás, 15. Styej, 16. Tustya, 17. Valyova.

4. *Dévai járás.* 12 község; u. m.: 1. Száraz-Almás, 2. Boja-Birz, 3. Brettyelin, 4. Déva, 5. Herepe, 6. Kersetz, 7. Kozolya, 8. Lesnyek, 9. Mezősor, 10. Maros-Németi, 11. Vetzél, 12. Vulcsesd.

5. *Guraszádai járás.* 24 község; u. m.: 1. Almás, 2. Alsó-Boj, 3. Felső-Boj, 4. Bradatzel, 5. Brassó, 7. Búrsuk, 7. Cserbia, 8. Danulesd, 9. Glód-Gilesd, 10. Godinesd, 11. Guraszáda, 12. Komarzsinesd, 13. Kimpury, 14. Mikanesd, 15. Paganesd, 16. Petresd, 17. Runksor, 18. Almás, 19. Szelistye, 20. Kimpény-Szurdok, 21. Tamazesd, 22. Tatáresd, 23. Zaám, 24. Vika.

6. *Gyógyi járás.* 15 község; u. m.: 1. Algyógy, 2. Rakonya, 3. Bokaj, 4. Benczenz, 5. Bozes, 6. Bulbuk, 7. Csikmó, 8. Feredő, 9. Gyalmar, 10. Homorod, 11. Kurpíny, 12. Nyirmező-Valeny, 13. Piskincz, 14. Renget, 15. Valya-Maré.

7. *Hosdái járás.* 13 község; u. m.: 1. Batiz, 2. Magyar-Bretye, 3. Hosdát, 4. Kis-Kalán, 5. Puszta-Kalán, 6. Macsó, 7. Alsó-Nádasd, 8. Felső-Nádasd, 9. Nagy-Oklos, 10. Plop, 11. Rus, 12. Szent-Király, 13. Zejkfalva.

8. *Illyei járás.* 23 község; u. m.: 1. Bácsfalva, 2. Báresd, 3. Fújis-Bogára, 4. Booz, 5. Branyitska, 6. Magyar-Brettye, 7. Alsó-Csertés, 8. Dumesd, 9. Furksora, 10. Gothátya, 11. Gyalakuta, 12. Gyalumarc, 13. Illye, 14. Kosa, 14. Kullyes, 16. Lunksova, 17. Szirb, 18. Tirnava, 19. Tirnavicza, 20. Ulyes, 21. Valye-lunge, 22. Vízka, 23. Vortza.

9. *Kéméndi járás.* 14 község; u. m.: 1. Arany, 2. Bábolna, 3. Bánpatak, 4. Berekszó, 5. Bun, 6. Felső-Csertes, 6. Folt, 8. Gyertyános, 9. Hari, 10. Nagyg, 11. Kéménd, 12. Kis-Rápol, 13. Nagy-Rápol, 14. Vormága.

10. *Losádi járás.* 18 község; u. m.: 1. Bucsum, 2. Kis-Denk, 3. Nagy-Denk, 4. Dedács, 5. Kosztiesd, 6. Losád, 7. Ludesd, 8. Magura, 9. Martineso, 10. Petrén, 11. Piska, 12. Tamáspataka, 13. Tompa, 14. Tormás, 15. Toti, 16. Alsó-város-vize, 17. Felső-város-vize.

11. *Kitidi járás.* 17 község; u. m.: 1. Baczalár, 2. Kő-Boldogfalva, 3. Bosoród, 4. O-Brettye, 5. Gontzága, 6. Új-Gredistye, 7. Grid,

8. Jó-Valtsel, 9. Kitid, 10. Kovrágy, 11. Lunkány, 12. Kis-Oklos, 13. Pokol-Valcsel, 14. Sztrigy-Szacsal, 15. Sztrigy-Szent-György-Ohába, 16. Szent-György, 17. Szent-György-Válya.

12. *Klopotivai járás.* 18 község; u. m.: 1. Bauczár, 2. Brazova, 3. Bukova, 4. Gurény, 4. Hobicza-Várhely, 6. Kernyesd, 7. Klopotiva, 8. Malomvíz, 9. Nagy- és Kis-Osztra, 10. Osztrovél, 11. Pauczinesd, 12. Kis-Pestény, 13. Nagy-Pestény, 14. Pojény, 15. Sustény, 16. Uncsukfalva, 17. Válya-Dilsi, 18. Várhely.

13. *Laposnyaki járás.* 29 község; u. m.: 1. Abucsa, 2. Batrina, 3. Bástyá, 4. Bruznyik, 5. Dumbravicza, 6. Fadsaczel, 7. Fintó-ág, 8. Gerend, 9. Gura-Dobra, 10. Holgya, 11. Kosesd, 12. Alsó-Lapugy, 13. Laposnyak, 14. László, 15. Mihalesd, 16. Kis-Muncsel, 17. Nagy-Muncsel, 18. Ohába, 19. Szentsesd-Ohába, 20. Pánk, 21. Radulesd, 22. Roskány, 23. Szakomás, 24. Szelistye, 25. Szteregonya, 26. Felső-Lapugy, 27. Sztrettye, 28. Tyejj, 29. Tisza.

14. *Maczesdi járás.* 14 községben; u. m.: 1. Fejérvíz, 2. Korojesd, 3. Kőalja-Ohába, 4. Malajesd, 5. Maczesd, 6. Nuksora, 7. Ohába-Sibizel, 8. Pestora, 9. Rusor, 10. Serél, 11. Sibisel, 12. Alsó-Szálláspataka, 13. Felső-Szálláspataka, 14. Vajdij.

15. *Maros-solymosi járás.* 15 község; u. m.: 1. Besán, 2. Boholt, 3. Burjánfalva, 4. Farnadia, 5. Füzesd, 6. Gruelács, 7. Kujanel, 8. Kecsedága, 9. Nyavalyásfalva, 10. Maros-Sólymos, 11. Szelistyora, 12. Sztorejásza, 13. Szuliget, 14. Toplicza, 15. Vallisora.

16. *Pestesi járás.* 18 község; u. m.: 1. Keresztény Almás, 2. Árki, 3. Kis-Bartsa, 4. Nagy-Bartsa, 4. Bácsi, 6. Bujtur, 7. Dsoszány, 8. Erdőhát, 9. Keresztur, 10. Nándor, 11. Nándor-Válya, 12. Alsó-Pestes, 13. Fel-Pestes, 14. Popesd, 15. Sárfalva, 16. Szántóhalma, 17. Ulm, 18. Szent-András.

17. *Silyi járás.* 13 község; u. m.: 1. Alsó-Borbátvíz, 2. Felső-Borbátvíz, 3. Farkaspataka, vulgo Lupény, 4. Sily-Hobiczény, 5. Isztrony, 6. Kimpul-Nyág, 7. Korojesd, 8. Livadzel, Sily-Maczesd, 10. Petrilla, 11. Petrosény, 12. Sily-Urik, 13. Sily-Vajdej.

18. *Totesdi járás.* 10 község; u. m.: 1. Balomir, 2. Baresd, 3. O-Boldogfalva, 4. Csopea, 5. Nalác-Vád, 6. Poklisa, 7. Rhea-Totesd, 8. Szatsal, 9. Váralya-Butzum, 10. Szentpéterfalva.

19. *Vajda-hunyadi járás.* 28 község; u. m.: 1. Alun, 2. Aranyos, 3. Bos, 4. Bunyila, 5. Cserbel, 6. Cserna, 7. Cserisor, 8. Csolnokos és Doboka, 9. Feresd, 10. Foles, 11. Gyalár, 12. Hordó, 13. Kérges, 14. Lelesz, 15. Lindsina, 16. Magyarosd, 17. Plop, 18. Pojenitz-Tomi, 19. Pojenitz-Vojni, 20. Rákosd, 21. Ruda, 22. Runk, 23. Szohodol, 24. Szocset, 25. Telek, 26. Vallár, 27. V-Hunyad, 28. Zalasd.

III. Küllő-megyéből.

1. *Bényei járás.* 15 község; u. m.: 1. M-Bénye, 2. Boldogfalva, 3. Bolkács, 4. Faisz, 5. Kis-Iklód, 6. Alsó-Kápolna, 7. Parád, 8. Péter-

falva, 9. Szantsal, 10. Szpiny, 11. B.-Szent-Miklós, 12. Sitve, 13. Szépmező, 14. Szász-Vesszős, 15. Szász-Völgye.

2. *Gálfalvi járás.* 16. község; u. m.: Abosfalva, 2. Ádámos, 3. Alsó-Bajom, 4. Balás-telke, 5. Borzás, 6. Csüdő-telke, 7. Dombó, 8. Gálfalva, 9. Király-falva, 10. Majoshegy, 11. Potsfalva, 12. Pots-telke, 13. M.-Sáros, 14. Szőkefalva, 15. Sövényfalva, 16. Dicső-Sz.-Márton.

3. *Kundi járás.* 18. község; u. m.: 1. Szász-Almás, 2. Bernád, 3. Bonyha, 4. Szász-Csávás, 5. Sz.-Danya, 6. Darlacz, 7. Détsfalva, 8. Gogán, 9. Gyakos, 10. Harangláb, 11. Héderfája, 12. Jövedits, 13. Felső-Kápolna, 14. Kund, 15. Lepend, 16. Mikefalva, 17. Somogyom, 18. Gogán-Váralja.

4. *Radnóti járás.* 13. község; u. m.: 1. Bábahalma, 2. Bord, 3. Csapó, 4. Dég, 5. Kerelő, 6. Kincsi, 7. Kocsárd, 8. Radnóth, 9. O.-Sálya, 10. Széklút, 11. Kerelő-Szent-Pál, 12. Ugra, 13. Vidrátszeg.

5. *Szász-nádosi járás.* 16. község; u. m.: 1. Andrásfalva, 2. Balavására, 3. Bun, 4. Czikmántor, 5. Egrestő, 6. Füle-telke, 7. Hétur, 8. Oláh-hideg-kút, 9. Kis-Kend, 10. Nagy-Kend, 11. Szász-Magyaros, 12. Szász-Nádos, 13. Pipe, 14. Sárd, 15. O.-Zsákod, 16. Szénaverős.

6. *Tatárlaki járás.* 10. község; u. m.: 1. Oláh-Bükkös, 2. Glogovicza, 3. Hosszuasszó, 4. Hosszupatak, 5. Oláh-Karácsonfalva, 6. Keszler, 7. Lodormány, 8. Lunka, 9. Mikeszásza, 10. Tatárlaka.

7. *Teremi járás.* 11. község; u. m.: 1. Buzás-Besenyő, 2. Erdőalja, 3. Kis-Cserged, 4. Nagy-Cserged, 5. Gyulas, 6. Latzkód, 7. Somortelke, 8. Kis-Teremi, 9. Nagy-Teremi, 10. Ujfalu, 11. Vajda-Kuta.

8. *Zágori járás.* 14. község; u. m.: 1. Domald, 2. Szásznye, 3. Hondorf, 4. Korod, 5. Szász-örményes, 6. O.-Solymos, 7. Szász-Szent-Iván, 8. O.-Szent-László, 9. Szász-Szent-László, 10. Korod-Szent-Márton, 11. Széplak, 12. Kis-Szölös, 13. Vámos-Udvarhely, 14. Zágör.

IV. Torda-megyéből.

1. *Aranyosi járás.* 13. község; u. m.: 1. Décse, 2. Alsó-Füged, 3. Felső-Füged, 4. Gerend, 5. Gyéres, 6. Hadrév, 7. Aranyos-Lona, 8. Keresztes, 9. Gerend-Keresztur, 10. Keeze, 11. Gyéres-Szentkirály, 12. Sós-Szent-Márton, 13. Vajdaszeg.

2. *Görgényi járás.* 19. község; u. m.: 1. Adorján, 2. M.-Bölkény, 3. O.-Bölkény, 4. Görgény-Hodák, 5. Kakucs, 6. Karva, 7. Kincses, 8. Felső-Oroszi, 9. Alsó-Oroszi, 10. Libánfalva, 11. Alsó-Köhér, 12. Felső-Köhér, 13. Görgény-Oroszfalu, 14. Orsova, 15. Sarapháza, 16. Görgény-Sóakna, 17. Sós-Szent-Márton, 18. Görgény-Szent-Imre, 19. Szent-Mihály-telke.

3. *Járai járás.* 13. község; u. m.: 1. Gernyeszeg, 2. Körtvélyfája, 3. Héthükk, 4. K.-Illye, 5. Maros-Jára, 6. O.-Nádos, 7. M.-Péterlaka, 8. Sáromberke, 9. N.-Szederjes, 10. Kis-Szederjes, 11. E.-Szengyel, 12. O.-Telek, 13. C.-Csinád.

4. *Lupsai járás.* 20 község; u. m.: 1. Kis-Bánya, 2. Kis-Bánya-Havas, 3. Bikalat, 4. Puszta-Egeres, 5. Ruha-Egres, 6. Hagymás, 7. Alsó Jára, 8. Kakova, 9. Lunka-ujfalu, 10. Lupsa, 11. Magura, 12. Kis-Oklos, 13. Nagy-Oklos, 14. Alsó-Podása, 15. Felső-Podása, 16. Runk, 17. Alsó-Szolesva, 18. Felső-Szolesva, 19. Szurduk, 20. Vidaly.

5. *Maros-bogáti-járas.* 15 község; u. m.: 1. M.-Bogát, 2. Dátos, 3. Magyar-Déllő, 4. Oláh-Déllő, 5. Nagy-Ikland, 6. Mező-Kapus, 7. Maros-Ludas, 8. M.-Lekencze, 9. Orbó, 10. Kis-Ikland, 11. M.-Pete, 12. Sós-Pataka, 13. Szent-Margita, 14. Újfalu, 15. Urass.

6. *Mezőségi járás.* 10 község; u. m.: 1. M.-Bőő, 2. M.-Nagy-Csány, 3. M.-Czikud, 4. Alsó-Detrehem, 5. Felső-Detrehem, 6. Egerbegy, 7. M.-Kóók, 8. Mező-Örke, 9. Szent-Jakab, 10. M.-Tohát.

7. *Pogocsai járás.* 9 község; u. m.: 1. Pogocsa, 2. M.-Keménytelke, 3. Gerebenes, 4. M.-Bodon, 5. M.-Rücs, 6. M.-Sályi, 7. M.-Szakál, 8. M.-Szengyel, 9. Záh.

8. *Régeni járás.* 10 község; u. m.: Abafája, 2. Berest-telke, 3. M.-Fülpesi, 4. Körtvély-Kapus, 5. Radnóthfája, 6. Magyar-Régen, 7. Petele, 8. Szász-Régen, 9. Unoka, 10. Toldalag.

9. *Szent-iványi járás.* 8 község; u. m.: 1. Puszta-Almás, 2. Bala, 3. Boka-Keresztur, 4. Mojós, 5. Poka, 6. Sárpatak, 7. Vajda-Szent-Ivány, 8. Várhegy.

10. *Szent-lászlói járás.* 24 község; u. m.: 1. Asszonyfalva, 2. Bányabükk, 3. P.-Csány, 4. Csűrűlye, 5. Kis-Fenes, 6. Alsó-Füle, 7. Felső-Füle, 8. Herdáth, 9. Komjátszeg, 10. Koppánd, 11. Magy.-Léta, 12. Oláh-Léta, 13. Magyaróság, 14. Oláh-Rákos, 15. Sütmeg, 16. P.-Szent-Király, 17. P.-Szent-László, 18. P.-Szent-Márton, 19. Szelistye, 20. Mikés, 21. Indal, 22. Szelicse, 23. M.-Szilvás, 24. Tur.

11. *Toroczkói járás.* 10 község; u. m.: 1. Bedelő, 2. Berkes, 3. Bóré, 4. Gyertyános, 5. Felső-Peterd, 6. Közép-Peterd, 7. Magyar-Peterd, 8. Szind, 9. Toroczkó, 10. Toroczkó-Szent-György.

12. *Vécsi járás.* 20 község; u. m.: 1. Déda, 2. Disznájó, 3. Felfalu, 4. Füleháza, 5. Holt-Maros, 6. Maros-Hudáka, 7. Alsó-Idecs, 8. Felső-Idecs, 9. Orosz-Idecs, 10. Idecs-pataka, 11. Marosd-Kövesd, 12. Lövét, 13. Lüget, 14. Magyaró, 15. Maroslaka, 16. Mesterháza, 17. Alsó-Répa, 18. Erdő-Szakáll, 19. Toplicza, 20. Vécs.

V. Z a r á n d - m e g y é b ől.

1. *Brádi járás.* 23 község; u. m.: 1. Boicza, 2. Brád, 3. Bukuresd, 4. Czereczel, 5. Herczegán, 6. Kajanel, 7. Kalmanesd, 8. Kracsunyesd, 9. Kristyor, 10. Kuréty, 11. Alsó-Lunkoj, 12. Felső-Lunkoj, 13. Örmingye, 14. Pestyere, 15. Pögyele, 16. Ruda, 17. Szelistye, 18. Szkroffia, 19. Trestia, 20. Tyinlesd, 21. Tirnava, 22. Tirnaviceza, 23. Zdrapsz.

2. *Halmágyi járás.* 31 község; u. m.: 1. Acsucza, 2. Acsuva, 3. Banyesd, 4. Bogyesd, 5. Brusztur, 6. Csucs, 7. Csermura, 8. Czohecsd, 9. Dumbrava, 10. Gros, 11. Guravoj, 12. Kis-Halmágy, 13. Nagy-Halmágy,

14. Juonyesd, 15. Krisztyesd. 16. Lazur, 17. Lungsora, 18. Lyásza, 19. Mermesd, 20. Magolicza, 21. Ocs. 22. Ocsisor, 23. Pleskucza, 24. Pojána, 25. Pojinár, 26. Rosztocs, 27. Szirb, 28. Talács, 29. Tisza, 30. Vidra, 31. Vordocz.

3. *Kőrösbányai járás.* 20 község; u. m.: 1. Baldóvin, 2. Baszarabásza, 3. Birtin, 4. Brotuna, 5. Csurgány, 6. Dobroc, 7. Felvácza, 8. Kárász-tó, 9. Kazanesd, 10. Lunka, 11. Lyántz, 12. Obirsia, 13. Prevalény, 14. Prihogyesd, 15. Riskulicza, 16. Steje, 17. Strimba, 18. Tomest, 19. Tataresd, 20. Alsó-Vácza.

4. *Ribiczei járás.* 21 község; u. m.: 1. Blesény, 2. Bulczesd, 3. Bucszed, 4. Dsunk, 5. Dupa Piatra-Valli-Grohocz, 6. Dupa Piatra Valli-Kornicz, 7. Dupa Piatra Valli-Porkura, 8. Dupa Piatra Valli-Serbaj, 9. Dupa Piatra Valli-Szát, 10. Dupa Piatra Valli-Tarnicza, 11. Urbarest, 12. Vallye-Brád, 13. Váka, 14. Trumatyek, 15. Sztanicza, 16. Ribicze, 17. Ribiczova, 18. Potingány, 19. Mihelény, 20. Mesztákon, 21. Grohot.

VI. Aranyos-Szék ből.

1. *Alsó-aranyosi járás.* 10 község; u. m.: 1. Hidas, 2. Földvár, 3. Harasztos, 4. Inakfalva, 5. Kocsárd, 6. Mohács, 7. Polyán, 8. Veresmart, 9. Dombó, 10. Örményes.

2. *Felső-aranyosi járás.* 11. község u. m. 1. Bágyon, 2. Csákó, 3. Csegez, 4. Keresed, 5. Kövesd, 6. Mészkö, 7. Rákos, 8. Linfalva, 9. Alsó Sz.-Mihályfalva, 10. Felső Sz.-Mihályfalva, 11. Várfalva.

I.

1629. sept. 14.

Pázmány Bethlennek.

Serenissime princeps ac domine dne colendissime.

Szolgálatom ajánlásának utánna kívánok istentől Felségednek minden jókat. Mivel ide különböző veszedelmes híreket hoznak, császár urunk ő felsége, nem akarván azokat eltitkolni Felségedtől, hanem a szent békességnek rendi szerént Felségednek akarta előbb tudtára adni, és az dolognak állapotját érteni. Ezt pedig nem csak az jó confidentialának nevelésére, és az ő felsége békesség szerető igyekezetének ismerésére nézve cselekedte ő felsége, hanem a Felséged kívánságára tekintve is, mivel Felséged sokszor kívánta, hogy ha mi hírek futamodnak, magától Felségedtől értsük voltát a dolognak. Úgy vagyon hogy az Felséged mostani állapotját nézven, majd azt gondolhatnók, hogy békeséget kívánna inkább hogysem veszekedést; mindazáltal vannak nyughatatlan elméjű emberek, kik nem kívánják a csendes állapotot, hanem mint a delfin halak, akkor örvendeznek, mikor háborút

éreznek. Bizony dolog, hogy most igen könnyű (ha szükség lesz) százezer hadakozó népet is az imperiumból ide szegény romlott hazánkban vonni: de abból mi jó ki, csak isten tudja. Én igazán mondom hogy látni nem akarnám utolsó romlását szegény hazámnak, hanem előbb halálotom kívánnám.

Az mi kegyelmes urunk részéről bizonyos, hogy semmi háborúság nem támad, noha arra vigyázás leszen, hogy készületlen ne találjon semmi veszedelem. Kérem Felségedet, rántsa meg ott is a zabolát azok szájában, kik az békeséget nem kedvelik.

Az Felséged levelét, melyet válaszul írt az én levelemre, álmélkodva olvastam. Mert mingyárt megismertem, hogy a prédikátorok tegzéből költ dolog. De (bocsánatot kérek Felségedtől) oly távol jár a derék dologtól, mint az ég a földtől. És valami abban nagyon, úgy tetszik napfénynél világosban meg nagyon fejtve mind az én kis könyvemben, melyet Biharvármegyének irtam, mind a Kalauzban. És akár hova mit mondjunk, de ha Luther és Calvinus előtt üdvözült valaki a pápista hitben, mi is üdvözülhetünk abban. Mert fonákul esnék, ha isten valakit azért a hitért elkárhoztatna, melyben egyebek üdvözültek. Annakfelette az is bizonyos, hogy ha valaki üdvözült a pápista hitben, senki a Luther és Calvinista hitben nem üdvözül, mert azt mondja szent Pál, hogy miképen egy az isten, a ki üdvözít, egy a keresztség, mely által újra születünk, úgy a hit is csak egy, melyben üdvözülünk. Ha azért a predikátorok sem tagadják, hogy Luther és Calvinus előtt sokan üdvözültek, noha pápához hallgattak, minden okosság szerint bátorságosb azt a hitet követni, melyben mi is üdvözülhetünk, hogysen azt, a melyben ujonnan keresik az igazságot.

De ezekről többet nem írok. Mert a hit isten ajándéka, és csak azoknak adatik, akik teljes szüdből kívánják.

Hanem az úristent tiszta szüdből kérem, hogy Felségedet testi lelki jókkal megáldja, és minden üdvösséges jókra vezérelje.

Pozsonyban, 14 september 1629.

Felségednek böcsülettal szolgál

Pazmány Péter esztergami érsek mp.

Külszín: Serenissimo principi ac dno duo Gabrieli, dei gratia S. R. Imp. et Transsylv. principi, partium regni Hungariae dno, necnon Opuliac et Ratiboriae duci ac Siculorum comiti etc. dno colendissimo.

(*Más kézzel:* Archieppi Strigoniensi. Poson. 14. septbr. 1629. 22. octbr. Várad, recepi a m. d. cancellario.)

(Pazmány saját keze írása.)

II.

1629. sept. 20.

Eszterházy Bethlennek.

Serenissime princeps et dne gratiosissime.

Az Felséged szárnya alatt volt Munkácson valami Földvári Imre, ki meghalván e napokban, atyafiainak hagyta kevés javait testamentumba. Az öcsöce Földvári György talált meg bennünket, és az nemes Nográd vármegye is irt mellette, kérvén hogy én is interponáljam magamat Felségednél, adatná meg Földvári Györgynek bátyja javait Felséged. Minthogy pedig constálván az, hogy vagyon atyafia, ha szintén testamentumot nem tett volna is, törvény és igazság szerint, ha mi kevésse volt, az atyafiát illeti. Kérem annakokáért Felségedet, parancsoljon felőle, adjuk meg Földvári Györgynek az mi az bátyától maradott. Felségednek én is megszolgálom. Tartsa meg isten Felségedet.

In Kismarton, 20. Sept. 1620.

Ejusdem Sereniss. D. Vrae

addictissimus servitor
comes N. Eszterházy
de Galantha.

III.

1634. mart. 9.

Puzmány Rákóczynek.

Szolgálók Kegyelmednek, és istentől minden jókat kívánok.

Az Kegyelmed levelét Csernel György uram megadá, melyet nagy szeretettel és böcsülettel vettem. Minemű nagy és multhatatlan okok kényszerítették ő Felségét, hogy most az gyűlés elhaladna, megérti Kld Csernel uramtól. Ha futamatja lehet vala az gyűlésnek, én az mint egyébkor úgy most is örömöst fáradtam volna abban, az mit az Kld böcsületire és csendességére alkalmatosnak ítéltém volna.

Három rendbeli dologról izentem Kegyelmednek Csernel Georgius uram által, tudniillik, az palatinus urammal való controversiáról, az Prepostvári uram jószágának visszabocsátásáról, és az Boncziday Feleségének felszabadításáról. Az miket izentem pedig, azt csak az Kld jó híre nevének és békeség szeretetének terjedésére nézve izentem. Mert magamnak egyikben sincsen semmi interessem.

Kérem Kegyelmedet vegye gondolkodásban azokat az okokat, melyeket Csernel uramtól izentem mind az három dologról.

Az török szándékát Lengyelországra itt is immár Budán

igen nyilván hirdetik az törökök. Tudom Kldk az portáról gyakor és bizonyos hirei vannak. Azért ha valami oly dolog érkeznék, melyet Kld szükségesnek ítél, hogy mi is értsük, Kldet szeretettel kérem tudósítson felőle.

Talán az úristen könyörül az keresztyénségen az ő nagy jó voltából, és ezt az iszonyu vérontást megszünteti. Melyet eddig is úgy hiszem megoltottak volna, ha kebelünkben nem lett volna az kigyó, mely egyebek veszedelmével maga hasznát kereste. De ez az jó isten kezében vagyon, ki ha irgalmason könyörülne rajtunk, úgy hiszem keveset nyerne az török, ha szinte megindulna is.

Tartsa és éltesse isten Kldet asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetemben.

Posonii, 9. die Martii 1634.

Illustrissimae Dnis Vestrae,

amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pazmány.

IV.

1634. mart. 22.

Pázmány Csernel Györgynek.

Generose dne amice nobis observande.

Salute et nostra commendatione praemissa. Áldja meg isten Kldet minden kívánta jókkal. Réz András uram megadta az Kld levelét, és az mellett amit szóval izent Kld, fideliter referálta. Kitől én is szóval izentem választ Kgdnek. Az miben én tudok az fejedelemnek szolgálni, és ezen dologban is az mi módot feltalállok, jó szível akarok én kegyelmének kedveskednem. Tartsa isten Kldet sokáig kedves jó egészségben.

Posonii 22 Martii 1634.

Generosae D. Vestrae

addictissimus
Card. Pázmány.

Külczim: Generoso d. Georgio Csernell illmi principis Tranniae consiliario dno amico nobis observando.

(Saját kézírata. Batthyányi könyvtár N° IV. 6.)

V.

1634. maj. 3.

Pázmány Rákóczyknak.

Illustrissime domine princeps.

Salute ac servitiorum paratissima commendatione praemissa. Isten Kegyelmedet minden kívánta jókkal megáldja. Az Kegyelmed levelét megadta Pathay Sámuel uram, és az Kegyel-

med privatim izent dolgait szóval megbeszéllette. Én is ugyanakkor mindgyárást irtam ő felségének, és ő felsége is mindenekre kegyelmesen resolválta magát, az mint Kldk mindenekre referálhat Pathay uram. Én ennek utánna is, amiben tudhatok, Kegyelmednek örömet igyekezem szolgálni és kedveskedni. Tartsa és éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben és szerencséltesse dolgaiban.

Pozsony, 3 Maji 1634.

Illustrissimae Dnationis Vrae

amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pázmány.

VI.

1634. apr. 15.

Pázmány Rákóczyinak.

Illustrissime etc.

Kivánsága szerint való sok jókkal áldja meg isten Kldet asszonyommal és szerelmes gyermekivel egyetembe.

Ma hogy ide Pöstyénbe érkeztem fájdalmas állapottal, megadá Réz András uram az Kld két rendbeli leveleit, melyeket szeretettel és becsülettel vettem. Az mit szóval mondott, azt is meghallgattam.

Azért Kldnek egyebet most nem is írhatok, hanem hogy ő felsége császár urunk ablegatusa Bercsényi uram Kldnek minden dolgairól bőségesen szól instructiója szerint.

A spahioglanok és jancsárok között való veszekedés a persának processusával egyetembe azt hiszem visszavitte Konstantinápolyba a törököt. És azért ugyan igen kíváncsi az vigyázás.

Az Kld izenetinek két punctjába minemű consideratioim vannak, Kldnek megízentem Réz András uramtól. A több dolgokba örömet fáradok a közönséges jónak oltalmába és a Kld szolgálatjába.

Kiváná Réz András uram, hogy valami czifrát küldjek Kldnek, melylyel secure irhasson gyakorta Kld az állapotokról, bár csak addig, míg az orientalis felhőt meglátjuk hova fordul.

Azért egy deákommal csináltatok czito felfe egyet, melyhez Kld hozza adathatja a mit akar. És Bercsényi uramnak meg vagyon rendelve, hogy a Kld leveleinek ide küldésében bizonyos módot rendeljen Kassán. Kivánom az úristentől, hogy Kldt jó egészségben boldogul megtartsa.

Pöstyénben, 15 Aprilis 1634.

Illmae Dnis Vrae

amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pázmány.

(Eredeti, sajátkezű kézirat, a gy.-fehérvári Batthyányi könyvtárban
N° IV. 4., N° 185.)

VII.

1634. (jul.?)

Rákóczy Pázmánynak.

Cardinal uramnak. Bercsényi Imre által ő felségének resolválván magunkat mindenekre, noha vártuk volna, hogy eddig is érthettük volna az ő fíge kegyelmes akaratját azokról; holott az török készen és alkalmas időtől fogva Drinápolynál lévén, minden órában azt várjuk, csakhogy valamely felé induljon ereje. Kldet azért kérnök, legyen azon, érthessük mentől hamarabb akaratját ő felségének, mert az késedelem igen káros és veszedelmes.

Mi nem jó intentiójok legyen, némely török közül való hiteles helyről, akartuk azt is Kldnek értésére adni, hogy ígérettel ígéré az mik lesznek jók; t. i. török császárnak titkos tanácsában ez forgott, és azt is adta Aham tanácsul, hogy annál nagyobb haszna nem lehet császárnak most, mintha Moldovában és Havaselföldében passákat helyezhet, és erősségeket csináltat ott, derekas praesidiumot helyezhetvén oda. Két derekas erősséget építetvén oda, azok mellé palánkok is építhetnének, melyekből az ország népével birnának. Mely dolog felette szükséges is, mert az török birodalom egy felől sem erőtlenebb mint onnat. Haszna pedig tárházának ez leszen, hogy az két országnak jövedelme évenként megteszen kilencszáz ezer tallért, melyet úgy rendelhetni el, hogy száz ezere fordíttassék az passák jövedelmére, három száz ezere az vitéz rend fizetésére, ötszáz ezere az tárházban éppen be megyen. Mostan pedig ötven ezer tallér jövedelme alig vagyon onnat császárnak. Az is igen nagy haszon, hogy timár szebiak rendeltetnek oda, és sok fogyatkozott török értéket, — őket, s Erdélyt is ezképpen tarthatni félelemben és szolgálatban, úgy látszik ország elfoglalására onnét meg lehet jobb és könnyebb módja.

(Batthyányi könyvtár, egykoru fogalmazványa Rákóczy által javítva és bevégezve. N° IV. 2. N° 169.)

VIII.

1634. aug. 1.

Pázmány Rákóczynak.

Illustrissime princeps, domine observandissime.

Szolgálatom ajánlása után istentől Kldk asszonyommal és szerelmes gyermekével egyetemben minden jókat szívből kívánok.

Noha az Kegyelmed jámbor szolgálja beteg ágyamban és nyomorult állapotban talált, mindazonáltal nagy szeretettel megolvastam mind az nyilván való levelét Kegyelmednek, mind az titkos írást. És ő felségének császár urunknak megjelentettem, az mit Kegyelmed confidenter velem közölt. És ő felségének szorgalmatos gondja volt arra. Irja Kegyelmed, hogy az minemű dolgokkal Bercsényi uram visszajött Kegyelmedtől, azokról hamar való resolutio kívántatnék innen a részről. Én nem egyszer, hanem ennihányszor szorgalmatosan megolvastam az minemű válaszzal bocsátotta Klmed Bercsényi uramat, és amint ő kegyelme mondja, azt ugyan szorúl-szóra Kegyelmed szavai után írta az Kegyelmed íróasztalánál. De én abba semminemű dolgot nem találtam, a melyről valami resolutio kívántatnék ő felségétől. Mert Kegyelmed mindeneket csak függőbe hagyott, és a jövőendő eventusokra mutatván, sem a maga resolutióját ki nem nyilatkoztatta, sem pedig valami kívánságát nem jelentette, melyre császár urunknak resolutiója kívántatnék. És ez volt az oka, hogy én sem tudtam, miről kellessék ő felségének resolutióját kívánni. Noha abba bizonyos vagyok, hogy valami lehetséges a Kegyelmed, és a több keresztyén fejedelmek oltalmára, azt ő felsége el nem mulatja. És noha most a belső hadakozások nem kicsin akadékok szereznek, de istennek neve legyen áldott, nem oly állapotba vagyon ő felsége, hogy minden fogatkozása nélkül tiz vagy tizenkét ezer embert nem adhatna, ha valahová a szükség kívánná. Ezelőtt egy héttel történetből úgy találták a szegény Aldringert löni egy musquetával, hogy mingyárt szörnyű halált holt, noha semmi egyéb kár nem esett hadába, de elég kár ilyen embernek elveszni.

Ide az emberek nagy armát indítottak vala, mintha Budánál ennihány basaság volna. De semmi sem volt a dologba.

A török császár indulatjáról annyi sok különböző vélekedések és hírek vannak, hogy ember nem tud mit hinni. Az úristen zabolazza meg a keresztyénség ellen való gonosz igyekezetit.

Engemet a vénség és a több sok nyavalya teljességgel lenyoma. Most a savanyu vizitalhoz kötelezőnek a doctorok. Ugy legyen minden dolog, amint az úristen akarja.

Tartsa és áldja meg isten Kegyelmedet jó egészségben.
Rudnae 1 Augusti 1634.

Illmae Dnis Vestrae

amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pázmány.

IX.

1634. aug. 2.

Pázmány Rákóczynek.

Illustrissime princeps, domine observandissime.

Istentől Kegyelmednek kívánok minden jókat. Immár megírtuk vala az első levelet, és Klobusiczki által akarók elküldeni Kegyelmednek, mikor érkezék az Kegyelmed levele. Kegyelmednek megszolgálom, hogy jó akarójáról el nem felejtkezik és egészségem felől is tudakozik, melyről egyebet nem írhatok, hanem hogy az én istenem naponként való sok nyavalyákkal szólít, hogy ebből a rossz világból kiköltözzem, kiért az én uramnak nagy hálákat adok, és az ő szent malasztjával igyekezem, hogy készen találtsam a kimúlásra.

Az Kegyelmed leveleire úgy vagyon, nem adtam választ mindenikre. Elsőben az 31 Maj. költ levelére Kegyelmednek azért nem írtam, mert noha abba offerálja Kegyelmed magát, hogy palatinus urammal concordálni akar, és a tiz ezer tallért megadni, de arra halaszt Kegyelmed, hogy meghitt szolgáját küldi ezen dolog felől hozzám. Azért arra váraкоztam, és soha senkinek csak egy jelenséget sem adtam az Kegyelmed ajánlásáról, holott kíváltképpen valami modalitásokat láttatik Kegyelmed kívánni, melyeket ki nem jelent. Azért ebben Kegyelmedtől várok. Azonkívül két rendbeli levelét vettem Kegyelmednek, mindenikben említi Kegyelmed a Bercsényi uram által való punctumokra a resolútiót. Sem szememnek, sem emlékezetemnek nem hittem, hanem kétszer-háromszor is in specie azon írást előhozattam Bercsényi urammal, melyet Kegyelmed a maga asztalán íratott vele. De én, igazat írok Kegyelmednek, semmit azokba nem találtam, a miről ő felségének resolvalni kellene magát. Mert azokba Kegyelmed nem resolválván semmire magát, csak in pendentí hagyott mindeneket, és generalitásba maradt. Én azt kívánnám, hogy Kegyelmed declarálná magát, mire és minemű resolútiót kívánna Kegyelmed ő felségétől. Mert úgy tudnám én is ő felségét informálnom, és sollicitálnom, kit el sem mulatnék. Tudom is bizonyíval, hogy ő felsége tehetségét meg nem rontsa, csak mibe mint és mi móddal kívántatik az ő felsége jó akarója.

Az előbbi Kegyelmed 15 7 19 15 27 4 22 33 27 9 5 42 11 9 11 15 (titkos levelét) ő felségével közlöttem, és a miben én itiltem hogy M 17 33 5 6 7 15 2 40 15 (ő felsége segíthet) megírtam és azt el sem mulatta, hanem 10 36 4 40 6 5 9 29 5 39 (az Kegyelmed) nevét titkolván írt. Igen kérem Kegyelmedet, hogy mikor oly dologról ír Kegyelmed, jelentse meg rövideden 27

29 7 41 5 (mibe) és 18 29 3 29 22 39 32 9 (mi móddal) lehet innen 26 33 40 6 3 15 33 11 6 (segítség) valami én tölem lehetséges, mindent igazsággal megcselekszem. Az mostan küldött 18 7 37 10 33 31 32 4 18 (írásnak) sommáját is megírhatom. De ha megkérde M 29 7 41 40 (ő felsége mibe) és mint kelljen M 26 37 40 33 8 9 4 2 10 9 31 7 (ő felségének resolvalni) 29 32 6 15 32 15 (magát), nem tudok mit mondani. Azért világosság kívántatik, hogy értsék a kívánságot, azonnal is izentem Kegyelmednek Klobusitzkitől. És e mellett kérem az úristent, hogy Kegyelmedre terjeszsze áldását. Arra pedig igen kérem Kegyelmedet, hogy az M 3 31 39 14 9 10 15 7 1 37 27 25 (az ő felsége indulatjára) vigyázzván 7 37 38 21 32 (irjon) és bizonyosan 29 56 4 14 9 39 12 9 (megküldik.)

Rudnán 2. Augusti 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pázmány s. k.

X.

1634. aug. 24.

Rákóczy Pázmánynak.

Eminentissime et rsme dne amice et vicine nobis obser-
vandissime.

Klobusiczky András 2. die hujus mensis Rudnán költ Kld levelét nekünk az elmúlt vasárnap hozá meg, s értjük Kld írásából az Bercsényi uram által tött resolutiokat Kld homályosnak ítélvén lenni, ő flge, hogy azokra választ tegyen, nem itéli Kld is szükségesnek lenni, s maga is Kld nem tudja, mi móddal ő flgét sollicitálni nekünk adandó resolútiója felől, kiből vesszük eszünkben, hogy Bercsényi uram fogyatkozást tött, mert bár az írás által való resolutionokban homályosság találtatnék is, melyet mi akkori állapotok, s az ő klme propositióira alkalmaztatunk volt, mindazáltal szóval úgy informáltuk s magyaráztuk vala meg Bercsényi uramnak az punctumokat, hogy mind világosan megérthette volna Kgld, s mind pedig az mi synceritásságunk s az ő felsége kegyelmességében, s az Kegyelmed igaz magyar keresztyéni indulatjában vetett bizodalunk is kimutatódhatott belőle; levélben, hogy mindent úgy meg nem írhattunk az mint mi is akartuk, vagy talám némely részről az dolog is kívánta volna, azt sok példák halasztatták velünk, s most is elég consideratiok idegeníthetnének el attól. De considerálván mind papi hivatalját, s mind élemedésre jutott böcsületes hírét nevét, hazájához, nemzetéhez, s az egész keresztyénséghez való nagy affectusát Kegyelmednek, im megnyítjuk Kdk szívünket, nem tartva semmit sem az meglett példáktól sem az megtörténendő

dologtól, s megismertetjük Kddel, hogy nekünk azért akár most vagy jövődőben busulásunk kárunk következnie is, nem az magunk privatumjáért, sem haszonkeresésért, boszúság üzésért szenvednénk, hanem az keresztyénséghez és közönséges jóhoz valóért lenne az, holott ha mi most az *töröknek kedvet* tennénk, s parancsolatjához alkalmaztatnánk magunkat, az mi részünkre salva res esset. Kényszerítjük azért Kdet idvözülendő conscienciájára, méltóságos papi hivataljára, éljen keresztyénül az keresztyénséghez való nagy synceritásságunkkal, s mások eleiben is terjeszsze úgy Kegyelmed, onnét is ne forduljon méreggel vissza reánk, s ha Kd nem használhatna is nekünk, ottan csak ne is legyen ártalmunkra, szeme előtt viselvén azt is, mennyi tekintete s bősce volt mielőttünk gyakorlatossággal még új állapotunkban is s azután is az Kld intésének, s tanácsadásának. Már az úristen Kldet naponként utolsó céljára is közelítetvén, hadd holta után is commendálhassuk az Kegyelmed igaz keresztyén affectusát mindenek előtt, s ez a szegény haza is, ki Kegyelmednek szülő atyja, anyja is volt, mondhasson jót Kegyelmed után, és vehesse el azt az háladóságot Kdtől, melylyel minden igaz hazafi tartozik hazájának. Hogy azért sok irásunkkal Kegyelmedet ne terheljük, három dologban foglaljuk csak azt, amit sok szóval kelene kimondanunk, írunk, azt az kiről mi ő felségének, s mind Kegyelmednek jó tanácsát, segítségét, és oltalmazását is seriose és syncere kívánhatjuk. 1. Mivel most az török császár nekünk azt parancsolja, hogy szerdarja mellé menvén országostól, azzal együtt az lengyelekre menjünk, s neki kedve szerint szolgáljunk. Mely szerdarja már az Duna mellett is vagyon, meg is tanált, hogy készen legyünk, és mihentest által költözik az hidon, ki talám eddig is elkészült, mindgyárt emberét küldi hozzánk, és induljunk, ajánlja is igen magát a szerdár, s tanácsolja is igen, ottan hatalmas császárnak engedelemmel legyünk; int is ne higgyünk az német tanácsadásának; példákat is támaszt előnkben; igitnek is amellet császár nevével; Székel Mózes is Rhodusban vagy valahova kívánjuk, oda küldik, holott hirt se halljunk felőlök; fejedelemségünknek változtatásával is fenyeget, ha kívánságának nem obtemperálunk; megmutogatván azt is, hogy hatalmas császár ellen Erdélyt senki meg nem ülheti. Ha azért mi parancsolatját, kívánságát nem cselekeszszük, ő azonban megbékélvén az lengyellel, mi reánk, országunkra akarna fordulni, rajtunk boszuját kitölteni, vagy állapotunktól priválni akarni csalárdságnak színe alatt. 2. Vesszük azt is eszünkben, hogy igen bánja, s orrolja császár ő felségével való békességünket is, sőt még azt is, hogy embereink ő felségéhez és az lengyel királyhoz is jőnek mennek, nagy suspicálkodással is vagyon hozzánk és egyáltaljában azt szitta be elméjében, hogy mi ő töle elhajlot-

tunk. 3. Jenőt is igen forgatja, noha nem aperte, s parancsolás-képen míg eddig, de tréfa és homályosképen szót is tött felőle nem régen is az fővezér kapitihánk előtt, és azt bizonynyal tudjuk, ha módja lött volna, eddig is bele kapott volna Jenőben, mert az portán is meg merik mondani az nagy emberek, hogy az nekiek ígértetett egyszer; az végbeliek panaszsza is mi reánk, s gyűlölségök mind csak azért vagyon.

Ezekből azért Klgd bölcsen általláthatja, hogy az mind az egész keresztyénség javában, megmaradásában jár, forog, nem tulajdon csak az mi személyünkben. Mely kívánságának ha mü az töröknek engedünk, az mint feljebb is iránk, az mi részünkre salva res esset. Valamennyivel azért mi többet akarunk cselekedni az keresztyénség javára, annyival mi is, mind az isten s ez világi igazság szerint többet várhatunk ő felségétől s a keresztyénségtől.

XI.

1634. aug. 9.

Pázmány Rákóczinak.

Illustrissime princeps etc.

Sok jókkal áldja meg isten Kegyelmedet.

Az úristen Ratisbonát király urunk kezébe adta, és az Duna totaliter megszabadult. A hadak is immár tovább mennek, és az ellenséget felkeresik.

Az saxoniai elector a swedusok generalisával Panierral Prágához ment vala. Oda érkezvén az ő felsége hadai, melyeket Ratisbona alól és Sleziából küldöttek, a Fejér-hegyen öt nap vittak, és az ellenségben annyi kár esett, hogy éjjel nagy csendességgel ellopta magát, és Saxoniába ment.

Ezek így lévén, bizonyosan hiheti Kegyelmed, hogy jobb módja és nagyobb alkalmatossága leszen ő felségének, hogyha kívántatik, Magyarország segítésére elegendő népet küldhet. A saxoval való békeség tractáltatik, és nekem felső helyről írják, hogy bizonyosan végbe megyen.

Ide oly hír futamodott, egy török írja Budáról, hogy a török császár Székely Mózesnek fejedelmi kaftánt adott, és török segítséggel Erdélyre akarja küldeni. En azt nem hihetem, mivel a Kegyelmed levelébe semmi afféle félelmes dolgot nem látok. Kérem Kegyelmedet, tudósítson amiről szükségesnek itéli.

Kérem az úristent, hogy Kegyelmedet igazgassa minden dolgaiba, és atyai gondviseléssel oltalmazza.

Turóczba, 9. Aug. 1634.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Cardinalis Pázmány.

XII.

1634. sept. 2.

Rákóczi Pázmánynak.

Eminentissime ac rsme domine etc.

Az Kegyelmed 10. Augusti Turóczból írott levelére már választ irtunk, s el is küldtük vala, mikor Kegyelmednek ugyan Turóczban 12. Augusti írt levele érkezik kezünkbe. Klobusitzki András ifju legény szolgánkat az elmúlt napokban bizonyos dolgok végett császárhoz ő felségéhez küldöttük, megparancsolván neki elsőbben is, hogy Kegyelmeddel legyen szembe. és mindekbe Kegyelmedtől értsen. Annakutána induljon ő felsége után; megértheti Kegyelmed levelünkből, s mind izenésünkből, mily elvégezett dolog legyen minálunk, hogy császárral ő felségével való békességünket szentül igazán akarjuk megtartani s őrzeni, kiről bátorságosan assecuralhatja Kegyelmed mind császár ő felségét, s mind az kiket illik, s mind az kik ellenkező hireket formálnak ellenünk, azoknak is bátran megfelelhet Kegyelmed. Értvén kiváltképen ő felségének hozzánk való klgymes jó akarátját, mind resolutióiból, mind penig Kegyelmed írásiból és izenésiből, megnyugodjék Kegyelmed abban, s másokat is bizvást megnyugosson, hogy az ő felsége kegyelmes jó akarátját hozzánk az jó békességnek megtartásával és egyéb állapotunkhoz illendő cselekezésünkkel is igyekezünk hozzánk fenntartani és foveálni. Az végre küldöttük mostan is fel Klobusitzkit, ő megérkezvén hozzánk, ujjolag ismég irunk ő felségének, és állapotunkról, valamint az szükség kívánja, az szerént voltaképen tudósítjuk ő felségét, csakhogy in confidentia summa írjuk Kegyelmednek, tartunk írásunkban attúl, a ki kiváltképen mostani állapotunkba idegenséget visel hozzánk; eddig is Budára való jártatási annak nem kevés dolgot nyilatkoztatott ki, s talán kiváltképen magyar tanácsra nézendő dolgok nem is lehetnek tőle titokban. Illetlen suspiciora ellenünk okot adni senkinek nem igyekezünk; az mely lovassinkat és gyaloginkat az határ felé vigyázásnak okáért magunk ditionkban tartottunk, azokat is revocálván házokhoz bocsátottuk, akarván némely embereknek azoknak fentartásokról való magyarázatjokat is haszontalanná tenni, mivel palatinus uram és generalis uram is irtak volt leszállítások felől. Az mely három dologról Kegyelmed ír, annak egyikéről ezeket írhatjuk Kegyelmednek, s másokkal is az szerint communicálhatja Kegyelmed, az mi illendő benne. Másik dolog Bethlen Péter ellen való panaszolkodásunk; azt mi általláttuk magunktól, hogy ő felsége Bethlen Péter ellen módjával kezd procedál-

tatni s mi nekünk is attól kell várnunk, de megszigorgalmaztattuk Bethlen Péter és csavargó szolgálai ellen az ő felsége animadversióját (s igért satisfactióját) kiváltképen ez okon, hogy sokan az emberek közül, kiváltképen aemulusink arra igen vigyáztanak, Bethlen István uram és Bethlen Péter ellenünk való cselekedetekre ő felségének micsoda gondviselése leszen, abból akarván az ő felsége favorát vagy egy vagy másfelé magyarázni, mert magunk az ő felsége kegyelmes resolutioján megnyugodtunk. Ennekutánna is, ha ő felségét Bethlen Péter ellen való animadversióra fogjuk sollicitálni, az leszen egyik oka, jöllehet az közönséges békeségnek megoltalmazása is kívánja az békesség bontogatóknak castigatiojokat. Az harmadik dologból is értjük az Kegyelmed jó érzését, több jelenségeket is várván azokhoz, az melyek mostan vannak, egyáltaljában annak idejében ő felségének fogunk felőle jelentést tenni, ha szintén magának írának is valamit felőle, de az Kegyelmed jó érzése és írása szerint, valamit ad az jó isten, az nappal szeretjük nem a holddal.

Úgy vagyon jönnek füleinkben is sokféle suspicálkodásra való hírek, (a melyekről 25. Aug. irtunk Kegyelmednek) ki egyet s ki mászt beszél Bethlen Péterhez, némelyeknek fatora felől s az . . . nagy securitásban volna, de mi azt nem vizsgáljuk tovább, hanem (mindazáltal) megnyugva vagyunk az ő felsége kegyelmes resolutiójában, s a Kegyelmed már egynehány rendbeli biztatásiban; sem ő felsége sem Kegyelmed hitelt azzal ellenkező informátióknak ne adjon, mert az ő felsége hozzánk való kegyelmes jó akaratját, az mint egyszer alázatosan apprehendáltuk, azt teljes erőnk szerint fovealni és megtartani igyekezőnk végiglen.

Követink jövetelök felől óránként várunk bizonyos híreket, ha oly szükséges dolgok érkeznek, tudósítjuk Kegyelmedet felőle ideje korán. Tartsa meg az úristen Kgd.

Hátirat: Anno 1634. circa; aut 2 Septembris Szamos-Ujváriano ad binas 10. et 12. aug. in Turocz emanatas Ementissae Cardinalis literas responsi copia.

XIII.

1634.

Pázmány Rákóczyknak.

Illustrissime domine princeps etc.

Szolgálatom ajánlása után istentől Kegyelmednek minden jókat kívánok. Oly bizodalmom vagyon istenben, hogy az törököt megzabolázza. Mert oly derék erőt nem küldhetett a lengyelekre, a mineműt szokott egyébha. Mivel a perzsa igen sarkalja, és magok között sem igen jól vannak. Itt az a hire, hogy

Mikó Ferenczet küldötte Kegyelmed Murtezánhoz; úgy hiszem, azt is könnyű lekötni, kiváltképen ha megérti, hogy innen is vigyázás vagyon Erdélyre, és kész hadak vannak a végek felé. Más az, hogy vagy a török meg nem békéllik a lengyelrel, és úgy bizonyos, hogy Erdélybe nem csap; vagy megbékéllik, és aboz üdő és tracta kíváztatik. A tél is majd rajtok leszen. Azért úgy hiszünk, hogy Erdélyt nem kellend féltelnünk. Értem, hogy Kegyelmed is jó vigyázásban vagyon, ki bizony kíváztatik is.

En Kegyelmednek jó akarója maradok és ha tudok valamibe örömet kedveskedem is Kegyelmednek.

Illustrissimae Dnationis Vestrae.

amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pazmány.

XIV.

1634. sept. 19.

Rákóczy Pázmánynak.

Az Kegyelmed levelét tegnapi napon küldé meg Cakon generalis uram, de melyet honnét, és mikor irt legyen Kegyelmed, nem tudhattuk, mert se datumja se diese s annusa nincsen megírva. Az Kegyelmed egészségének örülünk s annak öregbedését az úristentől szívből kívánjuk. Az ő felsége kegyelmességit nagy neven vettük. Az úristennek legyen áldott szent neve; míg mi csendességben vagyunk, követeink úgy is az portánál vadnak és lengyel követei ott lévén, tractálják az békességet, mint igazsággal még tized nap megírtuk, s ahozképest Kegyelmedet tudósítani el nem mulatjuk. Most semmiről semmi bizonyost Kegyelmednek nem tudunk írni.

Cum cifris.

Az ő felsége kegyelmes ordinatiója s gondolkodása ne bomoljon el addig, míg már Kegyelmedet tökéletesen nem tudósítjuk a mostani előttünk való állapotról.

Hátirat: 19. Septembr. 1634. ex castris ad Szász-Sebes responsi ad literas domini Cardinalis Pázmány tabellario Szathmariensi dati par. suae celsitudinis minuta.

XV.

1634. sept. 11.

Pázmány Rákóczynak.

Illustrissime dne princeps etc.

Isten Kegyelmednek kívánta jókat adjon. Ennek a holnapnak hatodik napján Norlinga mellett generalis conflictussal

megütközött király urunk az ellenség hadával, mely igen sok felől egybegyülekezett volt, és öt órától fogva tizenegy óráig erős harcok volt. Az úristen kegyelmesen a diadalmat király urunknak adta. Vaimari herczeg halálos sebbel Horonnal és Kraszszal, s több sok főrendekkel rabságba estek. A gyalogok vagy lovasok úgy fogva vitték mindenestől. Kétszáz zászlónál többet nyertek, minden lövő szerszámmal és tábori eszközzel. A kik a lovasok közül elszaladtak, nyolcz ezer lovast küldött utánnok király urunk.

Elég nyomorúság, hogy a keresztyén vér, melyet a pogány ellen kellene tartani, egymással ontatik. De bizonyos, hogy császár ő felsége nem oka ennek, mivel mindenkor a békeségre hajlott. Tovább mit ad isten, az ő szent kezébe vagyon, kitől méltó szent Dáviddal kérnünk: dissipa gentes, quae bella volunt.

Ha a szükség kívánja, immár jobb módja leszen ő felségének az előttünk való dologba.

Igen kérem Kegyelmedet, legyen Forgács, urammal jó correspondentiába, ő kegyelme sem leszen idegen. En is jó neven veszem Kegyelmedtől ha tudósít az török állapotjáról.

Tartsa isten Kegyelmedet egészségben.

Posonii, 11. Septembris 1634.

Illustrissimae Dnis Vestrae

Amicus ad serviendum paratus
Cardinalis Pázmány.

Ad 1634. sept. 11.

Ha elébb jelentette volna Kegyelmed ily világosan (*kívánságát*) (*ő felsége az német gyalog küldésbe nem tett*) volna kése delmet. De most az *hadak messze lévén, az gyalogsággal hertelen odu menni nehéz*, hanem *ő felsége írt királynak*, hogy válogatott *brugot és fegyverest* küldjön. Bizony dolog, hogy most vagyon *impedimentum*, mert az ellenséggel szembe szállott Nordlingánál a király, és úgy tetszik, generalis *ütközet leszen*. De *ő felsége igen jó akarattal vagyon* Kegyelmedhez.

Innen Kegyelmed ne féljen, csak azok legyenek *igazak* Kegyelmedhez *kik kötelesek*. Az I-nak hagyva vagyon *hogy jól correspondáljon* Kegyelmeddel, azért bátran írhat Kegyelmed.

Tudósítson Kegyelmed, hogy tudjam *szorgalmaztatni*, ha *kell és siettetni a németeket*.

Jegyzet: a dült betűkkel szedettek számokkal vannak írva, kulcsát I. Ötvös Agoston. Rejtelmes levelek I. kulcs.

XVI.

1634. nov. 6.

Rákóczy rejtelmes levéltöredéke Pázmányhoz.

...gasságal írt *Kegyelmednek* az *N* jövendőben minden szándéka *Aa* vagyon most a kikeletkor, mely szerint elmegyen egy *X* ellen, armis vagy békesség által, de oda való khám a kozáknak véget vessen, mert az tengeren túl irtózik hadakozni, minden vitézlő népe *S s a* sok pártütési azért történt az askaroktól, s az spahoklánoktól *Aa* való *Ff* magok kínálkodnak szolgálatjokkal. Murtesan passa, igazsággal írják, azt izente, kéret is, preparáljuk magunkat, mert levelét értette *N* az hét vármegyét másnak engedhesse bírni. Bizonyynyal higgyje *Kld*, kárával is megkezd *N* békélni nem sokára. Bizonyynyal higgyje *Kld* az felső országokról is megindultak. *N* még az békességet sem hihetjük, hogy *N* és *F* állandó. Láttam még akarhány (?) felelni *M*-ig érettünk. Adjuk ezeket által érteni *M* *Kegyelmedet* kérjük éljen jól a mi sinceritásságunkkal.

Ez irat kulcsa részben, (a számokat illetőleg) látható Dr. Ötvös: Rákóczy György Rejtelmes Leveli. 1878. pag. 157 No I. alatt. De a betűk kulcsa hiányzik.

XVII.

1635. apr. 5.

Rákóczy György rejtelmes levéltöredéke Pázmányhoz.

Az *S* embere éjjel jött, ki át adta azt az dolgot kiről *Réz Andrással* *Csernel* uram tudósította *Kldet*. Im most is urgeálja, kívánja megbízott emberünket bocsássuk hozzá, melylyel tractálhasson, az dolog valósága ilyen-e, vagy csak azért, hogy ajándékunkat vehesse, az idő meg fogja mutatni. el is kell küldenünk ha ellenséges(?) utat sem találnánk elállásában ez mostani *S* igen akarja a dolgot, valamelyen effectusa sujt (?) ellen vannak vigyázni *Budára*, megértjük kiről *Kldet* tudósítani el nem mulatjuk, kérvén *Kegyelmedet* szeretettel, legyen magánál, bizonyynyal elhiggyje *Kegyelmed*, ha *N* az *X* ellen dolgot akar, békesség s akár fegyver által végezze el, de meg fog ártani az keresztyénségnek.

Hátírat: A. 1635. die 9. Aprilis Albae Juliae párialtatta ezt ő nagysága.

(Azonban ez nem másolat, hanem a fejedelem saját kézírata.)

XVIII.

1635. apr. 25.

*Eszterházy Pázmánynek.**Redszerhez*

Illustrissime princeps etc.

Servitiorum meorum addictissima commendatione prae-missa. Kivánok istentől Kldnek egészséges hosszú élettel minden jókat. Szegény Horváth Gáspár uramnak meghagyatott özvegye Usali Kata asszony mind maga s mind gyermekei képében találja meg, kívánván hogy Kegyelmednél intercedálnék mellettök az ő klmök tasnádi dolgában, mely tudom nyilván vagyon Klmed-nél, hogy bono jure ő klmeket concernálná, nem vétvén szegény Horváth Gáspár uram sem az akkori Erdély fejedelmének, sem penig az provinciálisoknak. Ura hűsége fiáé lévén, minden törvényinek processusa kitől el tőle azon megnevezett jó-szág, s ez mostani napig is idegenek kezénél lévén. Kérem azért nagy szeretettel Kegyelmedet, hogy megtalálván Kldet azon sze-gény Horváth Gáspár uram özvegye és gyermekei, mutassa min-den jó akarátját és kegyességét nekik, kiért ők is isten imádók lesznek Kegyelmedért és szolgálni fognak, s ha mi jót ő kegyel-mekkel az én kedvemért is cselekszik Kegyelmed, megszolgálom. Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben.

. . . . 25. Április 1635.

Illustrissimae D. Vrae

servitor paratissimus
comes N. Eszterházy.

XIX.

1635. april 25.

Eszterházy Kornis Zsigmondnak.

Spectabilis ac magce domine, affinis nobis observandissime.

Salute ac servitiorum nostrorum paratissima commend. Ki-vánok istentől Kldnek egészséget, hosszú élettel minden jókat. Az Kld jámbor szolgája, az ki Prinyi Gábor urammal való con-tractusára nézve suplicálni jött fel ő felségéhez, nem tudom hova lön, kit mind e mai napig várván haza, oka az volt, hogy eddig is választ a Kegyelmed levelére nem írhattam Kldnek, hanem mi-vel im az Kld sógori közül megyen valamelyik be, vagy Hor-váth László vagy Gáspár az tasnádi dologban, ezt vélvén jó alkal-matosságnak, kötelesem vélem ez egynehány szóval való írásra magamat Kdnek. És először az hol panaszkodik Kld, hogy felejt-kezem Kldről, az külső jel ugyan azt mutatja, mivel úgy vagyon az mint Kld írja, hogy ugyan majd alig jut eszemben, az mikor utolsó levelemet írtam Kldnek, de az feledékenységből nem volt,

s annyival inkább idegenségből, hanem az mint magánál is Kldnél nyilván vagyón, s talán mások mint magunk közt való okadásból néminemű idegenség lévén ő klmével az fejedelemmel közünk, hogy valami tovább való suspicióra ő klmének is okot ne adjak, s valamint Kldet is gyanúságba ne hozzam, ez volt oka hallgatásomnak. Egyébaránt az mit mindenkor ez idő alatt is meg nem írtam, és most is, én Kldnek mindenkor jó akaró atyafia voltam és vagyok kívánván szolgálnom és kedveskednem is, kiben ezután is jó alkalmatossággal megfogytokoznom Kldnek nem akarok, elhívén, hogy ő klmének az erdélyi fejedelemnek is sem írásom sem izenetem s egyéb Kld szolgálatjára való igyekezetemnek megmutatása nem leszen ellene, noha bizony ez előtt is bizvást minden én hozzám való gyanúságát letehetette volna ő klme, mert noha im senki kételenségében nem vagyok, s nem is tartoznám talám véle, hogy szabo . . . de igazságot írok Kldnek, hogy az kassai pacificatiótul fogvást egy körömnnyi méltó megbánást sem közjóban, sem azon kívül én tőlem ő klme nem szenvedett, noha azt megvallom, hogy nem minden Klmetek tanácskozása és cselekedete tetszett énnekem, de talám az is attól volt, hogy én nem értettem . . . adja isten, ne lett legyen káros addig is . . . Kltek gyanúsága az közjónak az kit . . . az hol úgy hiszem, az kinek kevés gondja volt akármikor is annak . . . löttek, s hogy ezután semmi idegenségre . . . innét ne adassék, kívánom, mivel . . . hogy az kinek idegenséget egységben . . . venni is, az szerzett az egységből is idegenséget. De oly időben juttatván isten szegény hazánkat és nemzetünket, hogy de summa rei agitur, és ha valaha méltó félelemben volt az mi szegény nemzetünk, most egyszer nem valami gyűlölséget vagy idegenséget kell forralnunk, hanem mennél nagyobb egységet és szivességet tarthatunk, azt tartsuk, s úgy tartatunk magunk is meg. Egyébiránt csaknem küszöbönként utolsó veszedelmünk, de most ezt ebben hagyván, kérem azon Kldet, vigyázzon jól Kltek az török actiójára, az ki énnekem igen suspectus, mert némely erősségeket, és derék passusokat, az kik az gallus kezében voltak, visszavén, ez ő felsége hadai csak szintén az két holnap alatt az treviriensis érseket is megfoglák, az ki egyik elector volt, és adhaerense volt az galliai királynak, s megkezdik a svéciai had is bődulni, és tractában vagyón az saxoniai herczeg is és szinte in ipsa conclusione láttatnak lenni, ki végbe menvén, elhitte azt az galliai király, s talán nem is ok nélkül, hogy honjában is dolgot kezdenek neki adni, az mint Károly császár idejében Ferencz király, hogy mi reánk magyarokra hozza ki a törököt, s talán két vagy három izben is azon tanácsból és példából kezdte, úgy értem bizonyosan az mostani francia király szorgalmazni az törököt, hogy diversiót tegyen ő felségének császár urunknak.

És noha úgy vagyon, nagy készülélt mondják a persára most az töröknek, de az mellett ő is ugyan tractál azért, s ki tudja azt, mire resolválja magát. Bizony csak az isten jóvolta tarta tavaly esztendőben is meg bennünket, annak felette csak az európai haddal is az ki Nándor-Fejérvártól fogvást Boszniaig vagyon, neki lázadjon is, elég veszedelmet causálhat minekünk, ilyen confusióban lévén szegény hazánk. az mint mostan vagyon. Irjon azért KglDET kérem igen szeretettel, ha mi bizonyost ért, s azon kérje ő klmét a fejedelmet is, hogyha mit ért bizonyost ő klme, az török felől azt communicálja velem, megszolgálom ő klmének, én is innét ki bizonyost vehetek tudósitanom el nem mulatom Kglmed, és Kegyelmeteket.

Az tasnádi dolgot nem commendálom Kegyelmednek, . . . tudom eléggé commendatusok Klmednél az szegény Horváth Gáspár uram árvái anélkül is, kiknek én is értem, nagy igazságok vagyon ahhoz, hanem hogy nevemmel is mind ő klménél az fejedelemnél, mind az országnál promoveálja dolgát, kérem Kegyelmeteket, ezek jó ifju legények . . . mind Klmeteknek, mind az ország

Magam most hála istennek türehető egészséggel vagyok, melyet kívánok istentől Klnek is (sok) esztendeig békességesen megadat(ni) Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben sokáig.

In Kismárton 25. April 1635.

Spblis ac Mfcae D. Vrae

servitor affinis paratissimus
comes N. Eszterházy.

XX.

1635. dec. 20.

Eszterházy Rákóczyknak.

Illustrissime princeps etc.

Elvettem az Klmed levelét, melyben Kornis Sigmond uram ő klme mellett intercedál Kld az ő klme Ecsedhez tartozó jószága végett való citatio dolgából. Tekintvén azért mind az Kld becsületes törekedését, mind penig Kornis uramnak is távollétét, nem csak az proclamatióból hagyattuk ki ő klmét, hanem egészen letettük az atyafiakkal együtt az ő klme ellen való pert pro nunc, s nemcsak ebben de egyéb dolgokban is kívánunk ezután is szolgálnunk Kegyelmednek és Kornis uramnak is kedveskednünk. Tartsa meg isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben. Posonii 20 Decemb. 1635.

Illmae D. Vrae

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházy.

XXI.

1636. mart. 25.

Pázmány Kovacsóczy Istvánnak.

Magnifice dne amice observandissime.

Salute, et nostra commendatione praemissa. Ma vagyon egy hete, hogy az erdélyi fejedelemnek leveleivel egy debreczeni ember volt nálam. És mind az fejedelem leveliben az jó békeségre való igaz indulatját mutatta, én is amint azelőtt úgy most is tiszta szível fáradtam abban, hogy az mi kegyelmes urunk is hajoljon az békeségre, melytől, maga fejedelmi szelid indulatiból sem szokott idegen lenni. És az dolog jó karban vala. De azon közben érkezének levelek az rakomazi csatárul, melyen igen megütköztek sokan. Azért Kldt, mint régi jóakaró fiamat, akarom ez levél által tudósítani, hogyha Kegyelmed hazáját és fejedelmét szereti, nemcsak az fejedelmet informálja, de maga is legyen azon, hogy concludáljatok palatinus urammal. Én nem fenyegetődöm, isten oltalmazzon, mert fenyegetéssel és szitokkal nem szoktak hadakozni az okos emberek. De félek attúl, hogy nagy hadakat vonson Kegyelmetek az szegény hazára. Igaz hogy lehet segítség az töröktül, de az segítség veszedelmesb az ellenségnél. Ilyen állapotban lévén az szegény baza, Kld informálja az fejedelmet, és ne halogassa az mit akar, mert postea non erit tempus. Ezt én igaz jó akaratból írom, sőt úgy tetszik, hogy conscientiam obligatiójából. Ment leszek isten előtt minden követendő alkalmatlanságok esetiben.

Tartsa isten Kldet jó egészségben.

Szombatba 25 Martii 1636.

Kld jóakarója

Cardinalis Pázmány.

Külczim: Magnifico dno Stephano Kovacchochy ill. dni principis Tranniae cancellario et ablegato Cassoviensi, amico observandissimo.

(Eredeti sajátkezű irata, a gyfkehérvári Batthyányi könyvtárban. N° IV.

4. (num. 23.)

XXII.

1636. jun. 4.

Eszterházy Rákóczyanak.

Illustrissime princeps etc.

Császár urunk ő felsége akaratjából és parancsolatjából az ez levelünk megadó Knezevith Simon megyen Kldhez, néminemű bizonyos dolgok végett, a kit szóval fog referálni, s onnét szintén

Havasalföldében is be fog menni. Kldet kérjük, mutassa jó akaratját abban, a kivel Kld mind ő felségének kedves dolgot cselekszik, s mind magának securitást csinálhat, és az közjót is segíteni fogja vele. Kldnek én is megszolgálom. Tartsa isten jó egységben Kldet. Datum in Fraknó die 4 Junii 1636.

Illustrissimae D. Vrae

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházy

(Batthyányi-könyvtár. N° IV. 4. num. 32.)

XXIII.

1636. jun. 27.

Eszterházy Rákóczyhoz.

Illustrissime princeps etc.

Az Kld 10 praesentis Fejérvárról irt levelét tegnap estve vöttük, s emlékezem reá, hogy mind magának Kldnek, s mind Csernel uramnak, (kivel szóval is sokat beszélgettem) irtam vala s javallottam is, s töttem oblatiót is az Bethlen István urammal való egyességről, látván minemü veszedelmes dolgok következniének abból. De nem lévén semmi resolutióm Kldtől azokra, s az hallgatást az dologhoz való Kld kedvetlenségének itélvén, s azt is vévén eszemben, hogy Kld hitelével még valami uj felőlem való szók és irások érték Kldet, nem akartam tovább alkalmatlan lennem Kldnek, hanem ex exigentia officii mei elegendő intést és adhortatiót töttem iteratis vicibus Bethlen István uramnak nagy exaggeratiókkal ezekből az dolgokból hazánkra és nemzetünkre következő veszedelmekről, ha nem alkalmaztatná magát; s érteni akarván azt is, ha hatalmában legyen-e az, ott és azok között lévén az hol vagyon, hogy Klddel tökéletes egyességre mehessen. Mely leveleimre úgy irt mindenkor, és izent is, hogy mindenek felett kívánója legyen az jó egyességnek, látván maga is azaránt következő sok alkalmatlanságot és veszedelmet; és hogy semmi ambitio se bemenetelésben se ott létében nem is hordozná, sőt hogyha tisztességesen meglehetett volna, később volt volna koporsójában belépni, hogysem oda menni az hova ment, ha sok rendbeli megbántása után mind magát, s mind fiát szünetlen való rettegéssel, és gyalázatos halállal nem rettetgette volna. Mely declarátiót vévén egy néhány rendbeli leveleiben ő klmének, annál egyebet, az mit ilyen nyilván irt, nem ítélfhettem cselekedeteiből is, ezen dologhoz az töröknek is kedvét jelentvén akkor lenni; és így irtam volt, ezekből vévén okot cum oblatione Kldnek. Azonban se Klmédől, se ő klmé-

től nem lévén semmi notitiám, vagy informátióm, miben marad az dolog Kltek között, alkalmatosságom adatván az vezérnek való írásra, irtam vala Bethlen István uramnak, hogy valami jó véget vet az egymás közt való dologban Kltek, (kit azon legyen, hogy omnimode végben is vigyen) kérem tudósítson róla. Erre azért az egész levelének mássát szórol szóra mit írjon, im oda küldöttem Kldnek, s ebből értettem, miben vagyon az dolog, kire nézve megfoghatja Kglđ, ha méltó volt-e tovább mennem az dologban, avagy ezután is azonban munkálkodnom, kiváltképen hogy már az intercipiált levelekből is, ha valók, és nem szolgálainak való biztatások azok, nyilván érthetné, hogy határánál tovább ment az dolog. Noha én abban az opinióban vagyok, hogy Bethlen István uram instantiája, vagy személyének respectusa is magán csak soha az török császárnak erejét meg nem indítja, s talán abból váró haszon is az mostani distractiókra nézve, ha nem tovább néz annál az török, s az Kldhöz felvött idegensége, s az onnét való tartás, és az francia király ösztöne mozgatja és indítja őket fészkekből ki, ha kiindulnak. Én így értem, Kld többet tudhat benne. Isten az ő jóvoltából tegyen irgalmasságot szegény nemzetünkkel.

Az jó emlékezetű szegény Homonnai György uram, mintha rendetlenül vágyakozott volna az erdélyi fejedelemségre, és az miatt esett volna Lippa az ott való kastélyokkal török kezében, nem elegendő képpen informatus Kld mind ez ideig is, mert soha neki szegénynek az rendetlenül való bemenetelre semmi szándéka nem volt, hanem fáradott inkább abban, hogy kezekbe ne jusson, kiről én is élő bizonsága vagyok szegénynek.

•Bethlen Péter uram micsoda alkalmatlanságokat cselekszik Kld ellen, in particulari nem értem, hanem im szintén most érkezett egy szolgálja ide, ki mit írjon az mostani Husztnál való esetről, im azt is szóról szóra leirtam, és oda küldöttem Kldnek. Tilalma megvagyon innét ő klmének, hogy semmi alkalmatlanságot ne cselekedjék se maga Kld ditiói, se szolgálai ellen, igéri magát hogy azt is cselekszi, de ha miben különbet cselekednék, csak értsem az dolgot, per omnia media igyekezem el fognom tőle, s partialitást semmi uton követni nem is akarok, minthogy azt hivatalom sem engedi. Egyébaránt mind leveleimnek, s mind Csernel György uram által Kldnek tött ígéretemnek kívánok eleget tennem, és szolgálnom is Kldnek. Tartsa meg isten jó egészségben Kldet. In possessione Tartsa ad acidulas 27. Junii 1636.

Illustriss. D. Vrae

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházy.

(Batthyányi könyvtár N° 5. IV. 4. num. 41.)

XXIV.

1636. jul. 2.

Eszterházi Rákóczyknak.

Illustrissime princeps etc.

Az Klmed panaszolkodó levelét, melyet 18. Fejérvárrúl írt, tegnap vöttem. De már azelőtt is értvén másoktól is az Huszt alatt való esetet, azonban maga is mit írt legyen énnekem, verissima pariaját megküldöttem Kgldnek, írván magának is, hogyha maga parancsolatjából cselekedte az a cseléd, azt, mind reversalissa ellen lött az dolog, s mind az én sokszori intésem ellen, hogy veszteg üljön az nád között, és hogyha az ő cselekedeti leszen, nem csak idegenséget veszen tőlem érette, de animadversio alá is vëtetik. Hol pedig nem ő akaratjából és rendeléséből lött az dolog, ha azok az szabad latrok, vagy maga szolgálái is, az kik azt az cselekedetet pátrálták volna, körülötte vadnak, fogassa meg őket, és érdemök szerint büntesse meg érette. Ez az dispositio, s így is értjük az dolgot, bánom, hogy más gyanuságát értem Kldnek leveliben, mert sem maga sem atyja Bethlen Péter urunk én tőlem semmi insolentiára, sem törökkel való társaságra, vagy czimborára soha csak egy babnyi biztatást sem vett, mert tudom én azt mint akár mely magyar, minemű veszedelmes legyen mind az egymás közt való idegenség, s mind pedig az törökkel való czimbora, s talán ha azt mondanám is, hogy másoknál jobban érzem azokat, nem vétenék benne, kinek okát is tudnám adni, de másoknak másképpen tetszven, s úgy látszik Kldnek is, senki elmékedését meg nem foghatom, s ha csak hat magyarja volna is ennek az mi szegény nemzetünknek, és hazánk-nak, azzal az igazsággal, mint én vagyok, nem volna bizony sem ebben az confusióban, sem az egymás között való gyűlölségben sem utolsó veszedelme pítvara küszöbére nem hágott volna. Az ki az közönséges jónak szolgálni akar, gyűlölni is kell annak magát, a mások gyűlölségét is kell viselni. Kld jó tetszése mint itél, de ha úgy ismerne Kld, az mint vagyok, és mostani hazánk állapotja is kívánná, elhítem bizonynyal, mások alkalmatlan cselekedetiben részesnek nem tartana. Én mindazáltal megcsonkitván az elmúlt sopronyi gyűlésben az én hivatalomnak autoritását is magok ismereti után, csak maga magának meg ne fogyatkozzék nemzetem, én ő klmeknek meg nem fogyatkozom, s kívánom szolgálnom Kldnek is, valamivel kívánja Kld és az közjót

nézi, s hivatalom is engedi. Tartsa meg isten jó egészségben Kldet.
In castello Lakompach 2. Julii 1636.

Illustriss. D. Vestrae

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházy.

(Batthyányi könyvtár N° IV. 4. num. 43.)

XXV.

1636. julius 25.

Rákóczy Eszterháznak.

Illustr. due comes etc.

Az Kld 2. Julii Lakompachról írt levelét meghozák, mit írjon Kld bőségesen megértettük Bethlen Péter irruptiója felől. Azt Kld-igen jól s dicséretesen s hivatalja szerint is cselekedte, hogy Bethlen Pétert megfenyítette, és érteni adta, hogy reversalisa ellen cselekedtette Huszt alá az irruptiót, ki az ő felségével való közönséges békességünk ellen is vagyon. Cselekedetinek minemű mentséget keresett, levelének párjából, melyet ezelőtt Kld megküldött vala, értettük. Az ki azt az készüléket, s excursiót jól megvizsgálja, könnyen megítélheti, ha úgy esett-e az dolog, az mint Betlen Péter formálta, mert arra B. P.-nek az előtt egynehány héttel volt készüléte, értettük s megirtuk innen Bornemisza János uramnak, mind szathmári s kállai kapitánoknak, hogy Parducz Lukács B. P. számára hadat gyűjt s Huszt alá akar csapatni. Az Ecsedhez való jószágból s városokból szabados hajdui ott voltak maga fizetett szolgálival együtt. Az gyalogokat is nem tagadhatja, hogy ő szolgálai nem lettek volna. Az predával visszamenvén, máramarosi Bencze Péter nevű nemes embert rabúl vittek Ecsedben, kit annakutánna maga B. P. bocsátott el onnét. Azoknak egyik része az ecsedi jószágban telepedett meg, minthogy oda valók is-voltanak. Nagy dolog, ha mindazok B. P. hire nélkül löttek volna, s bizony az is nagy dolog, ha ennyi ember lévén részes abban az dologban, végére nem mehetni, ki akaratjából ülhetett fel másfélszáz vagy kétszáz lovas, kik most is Szathmár és Ecsed, s Kálló körül szabadosan járnak. Az mely katonákat felvertek, azok között régen látott hallott katonák voltak, némelyek közülök hitre adták meg magokat, némelyeket közülök tiz s tizenkét mérföldnyire fogva vitenek. Azok eleget beszéltetek velok, s ismerték kik voltak, melyik volt B. P. hada s melyik Párducz Lukács hada s hova valók voltak, káptalan előtt hitek szerint referálták neveket, kiket írva küldtünk Kldnek is. Azért Kld az B. P. kérését, s mentségét az katonák hit szerint való relatióikkal egyben vetvén, magán az dolgot is considerálván, könnyen ítéletet tehet

Kld, ha B. P. akaratja nélkül, és csak casu esett az irruptio. Lehet Kldnek értésére, az mult napokban találtattuk volt meg ő felségét B. P. irruptiója ellen panaszolkodván ő felségének, ő flge nekünk klmesen resolválta magát, csak láthatunk vala annak valami effectusát azok által az kiknek incumbált. Lehet két egész hete, hogy Linczből alá jött ifju legény szolgánk az ő flge parancsolatit generalis uramra, s a vármegyékre, melyeket hozott és az kamarások kezében adta Kassán, az óta még csak hallgatásban volt generalis uram. Semmit az ő flge resolútiójának effectualásában nem mozdított. B. P. is penig csak azon előbbeni szabados állapotjában vagyon. Ugy halljuk, újabb hadat gyűjt ugyan azon Párducz Lukács egyik hadnagya; oly emberek is halljuk hogy segítik, s hadat fogadnak számára, kiknek dissipálni kellene inkább, az kiket titkon együtt is másutt is magához kötelezett, ki kellene kerestetni. De úgy látjuk, az Kld szép intésének és fenytésének kevés foganatja vagyon nála. Szilágyban az magyarországi határ felé vadnak valami lovasink, kik nem egyébre, hanem csak B. P. csavargóinak irruptiójára vigyáznak. Az magunk ditiójában talán azokat akarja felferetni, avagy ujolag Huszt alá készül. Mi azokat az hadakat ott nem tartanók ilyen derék takarodásnak idején, az szegénységet velők nem terhelnök, ha B. P. az ő flge klmes resolútiója szerint compescáltatnék, csavargó hadai dissipáltatnának. Az ő flge részéről az ő flge diplomája, és mostani resolútiója elegendő securitásunk volt. Generalis uram s az több kapitányok miért pártolják ezeket, nem tudhatjuk. Irtunk generális uramnak, s kívánjuk, hogy ő klme declarálja magát, várhatunk-e az ő flge klmes resolútiója szerint B. P. ellen gondviselést, és effectuatiót avagy mit gondoljon ő klme, mert B. P. azalatt minden ellenzés nélkül szabadon dologhoz lát, senkitől semmi akadályja nincsen. Elég dolog nekem, hogy míg eddig isten kegyelméből egyfelől is semmi invasio nem történt, az ő flge ditiójából vagyon háborgatásunk. Az ő flge klmes resolútiójából elhittük változás nem lehet, és ő flgére nézve bizony igen bátorságosok vagyunk, de az főtiszteknek az ő flge resolútiójának executiójában való halogatását károsnak láttuk. Kld hivataljának felel meg, és nemzetünk békességes állapotjára visel gondot, midőn B. P.-t megfenyíti, és az ő flge tisztviselőit is ő flge dispositiói effectuálására serkenteti. Tudom azt, hogy Kld igaz magyarnak tartja magát és az magyar nemzetnek megmaradását szívből kívánja, s akár Magyarország akár Erdély legyen, az hová az magyar nemzetség szorult, annak romlásától irtózik, melyre nézve el nem hihetjük Kld felől, hogy Kld az B. István uram tanácsát, indulatját s török császár hadai ellenünk s Erdély ellen incitálását nemzetünknek s hazánknek megmaradására való jó és istenes útnak tartotta volna valaha lenni, kire nézve illendő

volt mind az magyar nemzetnek szeretetihez, s mind főhivataljához, mikor Kld sok rendben Bethlen István uramat dehortálván eleibe vött veszedelmes útjának continuálásától az velünk való megegyesedésre inté. Abból magának bizodalmat nem kellett volna venni Bethlen István uramnak, sem az törököt ellenünk biztatni. Oly kételen állapot alá vetette magát Bethlen István uram szabad akarátja szerint, hogy akárki üdvösséges tanácsát is talám úgy nem követheti, amint maga is kívánná Bethlen István uram. Azért ilyen állapotban lévén, hogy az Kld intésénél nem békességre hajolhat, hanem mind magát s mind az törököt biztatja vele, Kld jó ítéleti, ha Bethlen Istvánnak Kldhez, s Kldnek B. Istvánhoz való írási közönséges békességet szerezhetnek-e. B. P. még az ő flge ditiojában lakik, minden ellenzés nélkül újabb hadat fogad, szolgálai és hadnagyi szolgálaitól elpraedált lovakon szabadosan járnak, köntösöket viselik, s Klteknak is ő flge után hivatalja szerint lévén jurisdictioja rajta, fenyítse őket meg Kld serio. Párducz Lukácsot s több csavargó praedálóit az Kld parancsolatja szerint fogtassa s büntesse meg, kiket most is mellette tart. Elvárjuk Bethlen Pétert az ő flge klmes parancsolatjához is mint alkalmaztatja magát, ő flge után Kldnek úgy mint főtisztviselőinek leszen dicsőretére, kiváltképpen ha az ő flge mostani távollétében Magyarországnak minden részeit szép csendességben tartja, és ha kik valami veszekedést akarnának is indítani, ideje korán compescálja azokat is, kiből az is következhetnék, hogy az mely idegen nemzetek Bethlen István izgatására ellenünk igyekeznek, eszkebe vévén, hogy az ő indulatok senkitől nem foveáltatik, inkább megtartoznának, s nekünk is könnyebb volna csak egyféle ellenségre vigyáznunk. Jóllehet mi az törököt ellenségünknek nem tartjuk, mert ellenek semmi- ben sem vétettünk. Az ország adaját esztendőnként török császárnak beküldöttük, ajándékinkkal valamint az fényes portának régi szokás szerint tartoztunk, éppen praestáltuk, kiért oltalmát várjuk inkább mint háborgatását, noha Bethlen István uram mást hirdet felőlünk, igen méltatlan vádlásával ingerelvén őket ellenünk. Talám azt gondolja Bethlen István uram, hogy az porta meg nem gondolja vádlásinak mivoltát, hanem mind elhiszi, nem vigyáztatván semmit az országnak csendes állapotjára, hiszen császárnak s az vezéreknek jönnek mennek csauzi, látják, ha az ő vádlása szerint vagyon Erdélyben az állapot. Mi uram, az mivel az török császárnak tartozunk, meg adjuk, az országot békességben akarjuk tartani, s magunkra vigyázunk, az többit istennek gondviselésére bizzuk. Tartsa meg isten etc. Datum Albae Juliae die 25 Julii 1636.

(Batthyányi-könyvtár N° IV. num. 46.)

Közl: BEKE ANTAL.

OKLEVELEK

A MAGYARORSZÁGI REFORMATIÓ KORÁBOL.

HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

XXXI.

1552. apr. 7. Bécs.

Ferdinand megparancsolja a kolosváriaknak, kik a domokos-rendiek kolos-torát megtámadták s kirabolták, hogy az okozott kárt térítsék meg, a barátokat fogadják vissza, egyébként a bűnösök meglüntetését fenntartja magának.

Ferdinantis divina favente clementia Romanorum Hungariae Boh. etc. Rex semper Augustus etc. fidelibus nostris prudentibus et circumspectis judici et juratis, caeterisque civibus et incolis civitatis nostrae Colosvár salutem et gratiam. Exponitur Majestati nostrae in personis religiosorum Fratrum Ordinis Praedicatorum, quomodo vos superioribus diebus nescitur unde moti in monasterium ipsorum, quod isthic in Colosvar constructum habent, violenter irruentes omnia quaecunque in ipso monasterio, domibusque et cellulis ipsorum fratrum invenissetis in praedam convertissetis, librariamque in qua multi et optimi libri fuisse dicuntur, penitus despoliassetis, domosque et earum ostia fenestrasque hostilem in morem effregissetis, ac tandem ipsos fratres, qui ibidem commorabantur, multis contumelijs affectos e monasterio, et e medio vestri penitus ejecissetis in contemptum dei, ejusque Ecclesiae, damnumque ipsorum exponentium non mediocre. Quamvis igitur intelleximus ex litteris fidelium nostrorum Spectabilium et Magnificorum Joannis Bapt. Castaldi etc. ac Andreae Báthori etc. vos ad ipsorum admonitionem certam concordiam cum praefatis Fratribus inijsse super violentijs injurijs, et damnis ipsis modo praemisso illatis, cum tamen nos Fratres ipsos, caeterosque ecclesiastici ordinis homines et ministros sacrorum summi dei in speciali ubique protectione habeamus, ac proinde impune per quempiam ipsis ullam injuriam aut damnum inferri nolumus, fidelitatibus vestris harum serie firmiter et sub gravis-

simae indignationis nostrae poena comittimus et mandamus, ut acceptis praesentibus, ac praemissis sic, ut praefertur, stantibus et se habentibus, universa damna per vos modo praemisso dictis Fratribus in invasione, direptioneque monasterij ac rerum eorundem, confractioneque domorum et rerum in ipsis ad usum ornamentumque paratarum quovis modo illata, ipsis Fratribus absque ulla mora juxta concordiam jam cum eis factam integre refundere, ac resarcire, librosque e libraria asportatos in locum suum restituere, et omnia denique in pristinum statum reponere, Fratresque civitatis rursus in eorum monasterium intromittere, eosque ibi pacifice permanere permittere debeatis, neque eos in posterum ullis injurijs, damnis, aut molestijs afficere, aut per quempiam affici sinere praesumatis, vel sitis ausi modo aliquali. Nos autem, quod ad poenam attinet, in quam propter violentias hujusmodi in locum sacrum, inque ministros Ecclesiae dei temere illatas jure optimo incurristis, quid ulterius vobiscum facere velimus, suo tempore statuemus. Secus igitur nullo modo feceritis. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Viennae die 7. mensis April. Anno Domini 1552.

Ferdinandus

Nicolaus Olahus
E. Agr.

(Caroli Wagner: *Analecta Diplomatica* Vol. I. pag. 359—361. 4° lat. 1281. a M. N. Múzeumban, eredetije valószínűleg a leleszi káptalan lev.)

XXXII.

1552. aug. 20. Bécs.

Ferdinand utasítja a kamarát, hogy a segesdi convent szerzeteseinek, kik neki 50⁰/₁₀ mellett 1000 frtot kölcsönöztek, ennek kamatját évenként Szt-János napján jó pénzben fizesse ki.

Ferdinandus. etc.

Reverende, Venerabilis ac Egregij, fideles dilecti. Cum nobis venerabiles devoti fideles nostri dilecti, minister caeterique fratres provinciae Hungariae Sanctae Mariae conventus Segusdiensis ad graciosam requisitionem nostram summam mille florenorum hungaricalium, quemlibet florenum pro septuaginta quinque cruciferis computando in auro et talleris erga quinque florenos interesse de quibuslibet centum florenis in paratis pecunijs mutuo dederint et enumerauerint, nosque eam summam plenarie receperimus; idcirco iniungimus et committimus vobis, quatenus praedictis fratribus ac omnibus eorum successoribus nominatum interesse quinque florenorum de tota capitali summa

annuatim et singulis annis ad festum Sancti Joannis Baptistae in bonis monetis, quibus facta est depositio, ex prouentibus camerae nostrae Hungaricae totaliter et sine defectu persoluat et enumeretis. Executuri in eo expressam voluntatem nostram. Datum in ciuitate nostra Vienna vigesima Augusti Anno etc. Quinquagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani XXII, aliorum uero XXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis
proprium.

Philippus Breyner
Melchior v. Hoberckh
B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1551—1553, 4. sz. fol. 88. b.
mk. orsz. levéltár. kinest. oszt.)

XXXIII.

1552. sept. 6. Bécs.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy Miklós n.-szombati plébánosnak plébániájabeli három szöllején a tizedet ne vegyék meg, hanem alanizsna-kép számolják el.

Ferdinandus etc.

Reverende, Venerabilis et Egregij, fideles nobis dilecti. Honorabilis Nicolaus presbiter plebanus Ecclesie Tyrnauensis per supplicem suum libellum humillime nobis supplicauit, vt decimas vini de quibusdam tribus vineis sui plebanatus in promontoria Thotdyos existentibus ad mensam Archiepiscopatus Strigoniensis exigi solitas, eidem in elemosinam relaxaremus graciose, cuius humillimis petitionibus clementer annuentes, committimus vobis tenore presentium, quatenus pro presenti hoc anno praefatas decimas memoratarum trium vinearum ab eodem Nicolao presbiteroplebano exigi non faciatis, sed eidem prout ipse a nobis pecijt, in elemosinam dare et concedere debeat. — — —

Datum Viennę sexta mensis Septembris Anno Domini 1552.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
E. Agriensis.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1551—1553, 4. sz. fol. 96 a. a
mk. orsz. levéltár kinest. oszt.)

XXXIV.

1553. jun. 24. Bécs.

Ferdinánd értesíti a kamarát, hogy a pozsonyi apáczáknak hetenként 2 frtot m. értékben utalványozott, s erről a pozsonyi harminczadost majd tudósítani fogja.

Ferdinandus.

Reuerende, Venerabilis ac Egregij, fideles dilecti. Intelleximus certas ad supplicationes vobis per supremum cancellarium regni nostri Hungariae porrectas consilium et opinionem vestram super quas haec nostra sequitur resolutio.

Sanctimonialibus Posonij residentibus nos ad humillimam interpellationem earum singulis septimanis duos florenos hungaricales ad sustentationem earum ex speciali gratia ordinamus et tricesimatori nostro Posonij ea de re mandata dabimus.

Datum in ciuitate nostra Vienna vigesimo quarto mensis Junij Anno etc. LIII., regnorum nostrorum Romani XXIII, reliquorum vero XXVII.

Ferdinandus.

ad mandatum domini Regis proprium

Philippus Breyner

Erasmus von Gera Adler.

B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae anni 1553. a m. k. orsz. ltár kincst. oszt.)

XXXV.

1554. apr. Pozsony.

A kamara nézete a pozsonyi ferenczesek egy kérvényét illetőleg, melyben ezek tekintve, hogy a lutheránusok miatt sok szerzetes jön hozzájuk, segílyt kérnek.

Monachi Franciscani Posonienses dicunt sui ordinis fratres plurimos hic confluisse propter penuriam et Lutheranos, petunt subleuarj,

videtur vt d. s. mag(nificencia) et locumtenens mittant istos prebito viatico ad Cassouiam, Lewchouiam et ad alia loca superiora, ubj claustra parata habent; poterunt omnino eis de victu prouidere ex decimis eorum.

Ad Maiestatem Regiam ut loquatur cum dominis.

(Expeditiones Camerales 1554—1559. és pedig a »Supplicationes in Dieta Posoniensi ad Cameram missae, Mense Aprili 1554.« czimű 20-dik számú csomóban 15. l. a mk. orsz. levélt. kincst. oszt.)

XXXVI.

1554. apr. Pozsony.

A kamara nézete a n.-szombati ferencesek egy kérvényéről, melyben ezek kólostoruk és templomuk helyreállítására segílyt kérnek.

Fratres Franciscani de Tyrnaua suplicant pro tectura templi et claustris sui et cellarum, quia propter pluuiam fratres perseuerare in cellis suis non possent.

Stat in gracia Regie Maiestatis, tamen domini prelati istis deberent compati, presertim quod exercitum non alunt, et de decimis eorum possent aliquid ad hoc decidere.

Más kéz: Prelatus dedit aliquid quidem, et Reg. Maiestas dedit fl. 40.

(Expeditiones Camerales 1554—1559. és pedig a »Supplicationes in Dieta Posoniensi ad Cameram missae, Mense Aprili 1554.« czimű, 20-dik számú csomóban 23. l. a mk. orsz. levéltár kincst. oszt.)

XXXVII.

1554. maj. 5. Pozsony.

Kamarai vélemény a szt.-mártoni apát s a barátok eltartását illetőleg.

5-ta die May in consilio Regie Majestatis 1554.

In Zenthmarton collocetur prouisor ad prouentum administrationem. Et ex his interteneatur abbas cum fratribus et familia necessaria, reliqua convertantur ad presidij solutionem.

(Expeditiones Camerales 1554—1559. és pedig a »Supplicationes in Dieta Posoniensi ad Cameram missae, Mense Aprili 1554.« czimű, 20-dik számú csomóban, 52. l. a mk. orsz. lev. kincstári oszt.)

XXXVIII.

1554. maj. 20. Bécs.

Ferdinánd rendelkezése a kamarához, hogy a n.-szombati ferenceseknek templomuk tetőzetének s kólostoruk javítására 40 frtig, a pozsonyi ferenceseknek pedig 100 frtig való segílyt jfizesse ki; ügyeljen egyúttal, hogy a pénz más célra ne fordíttassék.

Ferdinandus etc.

Reuerendi et Egregij fideles dilecti. Quoniam nonnulli fideles nostri cum in dieta Posoniensi proxime preterita tum etiam

postea hic Viennę supplices libellos nobis humiliter obtulerunt, volumus circa eos et maxime quę cameram nostram Vestrae administrationis concernere videntur, vos de graciōsa voluntate nostra clementer informare.

Instanter petunt fratres diui Francisci de Tyrnauiā subsidium ad tecturam templi et claustrī renouandam. Igitur placet nobis, vt per tricesimatores nostros eiusdem loci curetis successiue dari predictis fratribus vsque ad florenos quadraginta, ita tamen, vt tricesimatores aduertant, ne ista pecunia ad alios vsus quam ad tegendi claustrī necessitates conuertatur.

Preterea quum interior tectura templi fratrum ordinis diui Francisci Posonij degentium dicatur vetustate ita absumpta, vt ruinae vicina sit, ad humillimam fratrum ipsorum petitionem graciōse admittimus, vt ad eius tecti reparationem de prouentibus nostris flor. centum vna vice numeretis, prouidentes diligenter, ne hec pecunia in alios vsus conuertatur. Nostram in his omnibus seriam executuri uoluntatem. Datum Viennę vigesima die mensis Maij Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Ferdinandus.

ad mandatum domini Regis proprium
Philippus Breyner
M. v. Hoberckh Adler
B^{ta} Dunant.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1553—1554. 5. sz. fol. 24—38
a mk. orsz. levélt. kincst. oszt.)

XXXIX.

1554. sept. 7. Bécs.

*Miksa főherczeg a kamarával az erdélyi püspök egy leveléből kivonatot közöl
s az erd. tizedről szóló egy törvényczikket illetőleg nézetét kéri be.*

Maximilianus dei gratia Rex Bohemię, Archidux Austrię etc.

Reuerende ac Egregij, fideles dilecti. Transmittimus vobis hisce inclusum extractum ¹⁾ ex literis Episcopi Albensis, vayuodae

¹⁾ Hiányzik.

Transsylvaniae, nuperrime ad nos allatis. Et quum super huiusmodi de decimis articulo consilium et opinionem vestram necessaris intelligere cupiamus, idcirco vobis autoritate domini et genitoris nostri colendissimi comittimus, vt huiusmodi articulum cum contentis in eo diligenter perpendere et considerare ac consilium et opinionem vestram nobis primo quoque tempore perscribere velitis. In quo nostram bene gratam exequimini voluntatem nostra erga vos gratia recognoscendam. Datum Vienne die VII. mensis Septembris Anno Domini MDLIII, Regni nostri Bohemiae sexto.

Maximilianus.

Külczim: Reuerendo ac egregijs N. praefecto et consiliarijs camerę sacrae regiae Maiestatis in Hungaria, nobisque fidelibus dilectis.

(Benignae resolutiones regiae anni 1554. Orsz. levélt. kincst. oszt.)

XL.

1554. september 13-a előtt.

A sopronyi ferenczesek szegénységükben kéri a királyt, hogy segítse őket kivált ruhával, és ételmi szerrel.

Serenissime Rex, Domine Domine Graciosissime.

Vestre Serenissime Maiestatis humiles deuoti ac fideles capellani fratres ordinis sancti Francisci prouincię Hungarię in ciuitate Soproniensi deo famulantes nullum prorsus terrenorum prouentuum adminiculum habentes, sed solis Christi fidelium largicionibus et elemosinis sese sustentantes vitam pauperem ducendo, Vestre Serenissime M. humiliter supplicant, quatenus pro diuina charitate dignetur Maiestas Vestra S. eisdem fratribus predicti monasterij pijs elemosinis subuenire et precipue prouideri facere de vestiendis fratribus, qua plurimum indigent pro hyeme iam presenti, ac eciam de victualibus, vnde vtcunque sustentari queant et in dei laudibus deuocius et quiecuis occupari valeant, qui pro Vestre Serenissime M. vita prospera et incolumi ac omnium bonorum continuum successum et principatus gubernacionem felicem deum omnipotentem iugis precacionibus postulantes non cessabimus, clemens a Vestra S. Maiestate expectamus responsum.

Külczim: Supplicacio fratrum Sancti Francisci conuentus Soproniensis.

(Eredeti Maximiliánnak Bécsben 1552. september 13-án kelt leiratához mellékelve az orsz. lev. kincst. oszt.)

XLI.

1554. sept. 13. Bécs.

Miksa főherczeg meghagyja a kamarának, hogy a sopronyi ferenczseknek a kért segélyt adja meg.

Maximilianus dei gratia Rex Bohemie, Archidux Austrię, Dux Burgundię etc.

Reuerendi, Magnifice et Egregij nobis dilecti. Ex inclusa presentibus supplicatione fratrum Franciscanorum de Sopronio cognoscetis, quid iidem nobis supplicent. Hortamur itaque Vos, et nihilominus auctoritatem S. Maiestatis regie, domini et genitoris nostri obseruandissimi qua fungimur Vobis committimus ut de danda ipsis fratribus elemosina aliqua, quam petunt, provideatis. Secus non facturi. Datum Viennę tredecimo die Septembr. Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto

Maximilianus.

Joan. Listhius.

(Benignae resolutiones regiae anni 1554. a m. kir. orsz. lt. kincst. oszt.)

XLII.

1554. dec. 20. Bécs.

Miksa főherczeg a kamarát utasítja, hogy a szepességi, ledniczi panaszkodó karthausiak felségfolyamodását vizsgálja meg s tegyen jelentést.

Maximilianus dei gratia Rex Bohemiae, Archidux Austriae etc.

Reuerendi ac Egregij fideles dilecti. Quid religiosi Prior, caeterique fratres Chartusienses in claustro Sancti Anthonij prope Lechnitz in terra Scepus fundato degentes s. r. Maiestati, domino ac parenti nostro charissimo conquerantur, fidelitates Vestrae ex supplicatione hisce annexa, ¹⁾ simul et literis originalibus per suam r. Maiestatem de exemptione tricesimarum eisdem corroboratis cognoscent. Quapropter fidelitatibus Vestris suae r. Maiestatis nomine clementer committimus, ut suae r. Maiestati praedicta supplicatione reuisa, desuper informationem, consilium ac opinionem Vestram perscribatis. In eo facturi estis suae r. Maiestatis ac vostram clementem uoluntatem. Datum

¹⁾ Hiányzik.

in ciuitate Vienna uigesima die Decembris Anno quinquagesimo quarto, regni nostri Bohemiae sexto.

Maximilianus.

Ad mandatum domini Regis proprium
Philippus Breyner
Melcher von Hoberckh
S. v. Pieschen.

Külczim: Reuerendis ac egregijs Francisco Thurzoni de Bethlehenfalwa Episcopo Nitriensi, sacrae r. Maiestatis praefecto caeterisque suae r. Maiestatis camerae Hungaricae consiliarijs fidelibus nobis dilectis.

(Benignae resolutiones regiae anni 1554. a m. k. orsz. ltár kincst. oszt.)

XLIII.

1555. aprilis 27. Pozsony.

A kamara véleménye egri beadványokat illetőleg, melyek a reformatióval összefüggő tényeket érintenek.

Scribit Zarkandi de Nobilibus, qui domos in ciuitate Agriensi habent: An sit census ab eis exigendus

Opinio
Concordetur cum ciuibus vel
ferant onus.

Ludi magister petit vas vini dari antiquitus consuetum,
vt detur eciam si consuetudo
non esset, quo studia promo-
veantur.

Scribit capitulum de Joanne Fygedy, quod concionatorem Sacramentarium induxit in arcem et quod cum Zarkandy male agat, cujus prouisorem verberauit, contrascribam regium vituperijs affecit,

Ad d. prefectum mittendę literę
in speciali, vt ipsum Fygedy
quo a talibus abstineat, Maies-
tas Regia admonere dignetur,
ne malum in maius crescat.

Zarkady scribit de abdicando se ab officio prouisoratus,
de verberato viceprouisore,

Ad Fygedy scribendum de eius
insolencijs.

(Expeditiones Camerales 1554—1559. és pedig a »Memoriale 1555. Ianuarius—October« című füzetben az orsz. ltárban kincst. oszt.)

XLIV.

1555. jan.—oct. Pozsony.

Kamarai vélemény murányi lakosok kérvényéről, mely reformatiót illető tényeket érint.

Colonj de villa Murano constructa petunt seruari libertatem concessam exustis in 12 annos in omnibus, per dominum groff Mikola

	placet,
de restituenda eis Ecclesia, vt audiant verbum dej,	reddatur,
de reddendis terris colonorum et Ecclesie, vt inde viuant,	Iustum
de campana item restituenda,	Item.

— — — — —

(Expeditiones Camerales 1554—1559. és pedig a »Memoriale 1555, Januarius—October« czímű füzetben, a m. k. orsz. lev. kincst. oszt.)

XLV.

1556. jan. 27. Pozsony.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy az Oldh Miklós alapította újra szerzett n.-szombati iskolában tanuló szegény ifjak részére hetenként 2 forintot fizessen ki.

Ferdinandus etc.

Fidelibus nostris Reuerendis Magnifico et Egregijs Francisco Thurzo de Bethlehemfalwa, Episcopo Nitriensi, Prefecto ceterisque consiliarijs camerę nostrę Hungaricę presentibus et futuris salutem et gratiam. Cum intelligamus, scolam Tyrnauiensem per fidelem nostrum reuerendissimum in Christo patrem dominum Nicolaum Olahum Archiepiscopum ecclesie metropolitane Strigoniensis locique eiusdem comitem perpetuum, Primate Hungarie Apostolicae sedis legatum natum, summum et secretarium, cancellarium ac consiliarium et compatrem nostrum reformatam frequentiam pauperum Scolasticorum iam habere et in dies augeri, vt igitur eorum pios et honestos conatus nos quoque munificencia nostra promoueamus, eorumque inopię succurramus, statuimus et decreuimus, vt scolasticis in eadem scola habitantibus et in dies aduenientibus singulis ebdomadis duo flor. ex tricesima ista nostra Thyrnauiensis dari ac numerari debeant. Idcirco Fidelitatibus Vestris harum serie firmiter com-

mittimus et mandamus, vt a modo deinceps singulis semper ebdomadis duos flor. in vsum pauperum predictorum scolasticorum dare et numerare debeatis, vt hac munificencia nostra adiuti in dies magis ac magis augeri possint in promocionem religionis Christiane, ecclesiarum dei ornamentum atque ministeria. Aliud igitur nullo modo facere presumatis. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Posonij vigesima septima Ianuarij Anno domini 1556.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1555—1557., 6. sz. fol. 82 a. a m. k. orsz. levéltár kincst. oszt.)

XLVI.

1556. sept. 18. Bécs.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy Boly György kifosztott leleszi prépostnak segélykép 100 frtot fizessen ki.

Ferdinandus etc.

Reuerende, Magnifici et Egregij, fideles nobis dilecti. Habentes rationem paupertatis et despoliationis fidelis nostri venerabilis Georgii Body prepositi Leleziensis centum florenos Hungar. in monetis ipsum iuuare evoluimus, propterea fidelitati Vestre harum serie committimus, vt predictos centum florenos hung. prefato preposito dare et numerare debeatis. Secus non facturi. Datum Viennae decimo octauo die Septembris Anno Domini MDLVI.

Ferdinandus

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Georgius Draskowyth
prepositus Posoniensis.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1555—1557. 6. sz. fol. 113. az orsz. levéltár kincst. oszt.)

XLVII.

1557. máj. vagy jun. Pozsony.

A kamara nézete János, kolozsmonostori apátot illetőleg, kit apátságából elűzték, s most a maga s társai részére segélyért esedezik.

Circa supplicationes Viennae Maiestati regiae porrectas camerae Hungaricae opiniones.

In Mense Mayo 1557. In Junio Posonii.

Frater Joannes Abbas de Kolosmonosthra dicit se ab eo tempore, quo per rebelles ex Abbacia expulsus est, in incertis sedibus wagari, neque iam habere, quo se cum orphanis suis sustentare et vestire possit, orat sibi aliquam prouisionem clementer constitui.

Quia religiosus est, videtur nobis humiliter, vt Thyrnauię claustrum ingrediatur. Nam et antea ibi concionatorem egit, et nunc fungatur eodem officio, vbi per Maiestatem Vestram vestitura prouideri poterit. Stat tamen in graciosa Maiestatis Vestre deliberacione.

Más, vagy a király, vagy a korbátnok kezével: dentur fl. 40.

(Expeditiones Camerales 1554—1559. a m. k. orsz. ltár kincst. oszt.)

XLVIII.

1557. jul. 20. Bécs.

Ferdinánd beleegyezik a csallóközi apácákkal jószágokat illetőleg kötött szerződésbe, s bizonyos feltételek mellett azt Korláth Mihályra ruházza.

Ferdinandus etc.

Reuerende, ac Egregij fideles dilecti. Intelleximus ex literis vestris ea, que simul cum Reuerendissimo Nicolao Olaho, Archiepiscopo Strigoniensi, consiliario nostro etc. cum fratre Casparo predicatore Tyrnauisiensi et Francisco literato de Zakalas, officiali bonorum Sanctimonialium, in Challokez ratione eorum bonorum tractastis, et quod dictae virgines Sanctimonialles ad clementem requisitionem nostram bona illa in nostras aut cuius manus vellemus per integri anni spacium sub illa pensione, qua antehac dicto Archiepiscopo Strigoniensi arendassent, dare contenti (*így*) essent, cum certis tamen conditionibus, in eisdem literis vestris expressis. Quam diligentem tractationem vestram nos clementer approbamus, vobisque mandamus, vt iuxta priorem clementem concessionem nostram eadem bona egregio fideli nobis dilecto Michaeli Korlath attentis tamen et reseruatis conditionibus praelibatis ac prout suadetis, ne scilicet ipse bona illa desolet, uerum colonorum consuetis et ordinariis censibus et seruitiis contentus sit, nec ultra id ipsos cogat, ac Franciscum Literatum officialem et cursorem quendam exemptos, ac in ipsa libertate, qua hactenus fuerunt, conseruet, assignetis, nec non super ijs literas et quae necessaria uidebuntur, expediatis. In eo

facturi estis clementem uoluntatem nostram. Haec sunt quae nobis clementer respondere uoluimus. Datum in ciuitate nostra Vienna die uigesima mensis July Anno quinquagesimo septimo, Regnorum nostrorum Romani uigesimo septimo, aliorum uero tricesimo primo.

Ferdinandus.

Ad mandatum domini Regis proprium
Melcher von Hoberckh,
Lien. Puchler a Weittenegg.
S. v. Pieschen.
B^{ta} Dunant.

Külczim: Reuerendo et egregijs praefecto caeterisque camerae nostrae Hungaricae consiliarijs, fidelibus nobis dilectis. Presspurg.

(Benignae resolutiones regiae anni 1557. az orsz. ltár kincst. oszt.)

XLIX.

1558. sept. 18. Bécs.

Ferdinánd utasítja a kamarát, hogy a pozsonyi ferenccseknek évenként 25 frtos részletekben 100 frtot fizessen ki.

Ferdinandus etc.

Reuerende Magnifice ac Egregij, fideles nobis dilecti. Sciat is nos pro nostra in Religionem pietate ac respectu paupertatis religiosorum fratrum ordinis Sancti Francisci in ciuitate nostra Poseniensi degentium prouisionem illam, quam antea in camera ista nostra a nobis habuerunt, aliqua in parte adauxisse, ita uidelicet, vt in posterum in singulos annos, durante nostro beneplacito, centum illis flor. hungar. numerentur et exoluantur, ita scilicet, vt ad singulas angarias viginti quinque flor. hungar. sine aliqua difficultate eis dentur. Fidelitati itaque Vestre harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus a modo imposterum singulis annis, quoad a nobis aliud non habueritis in mandatis, prefatis fratribus centum flor. hungar. ex camera ista nostra modo premissis exoluere et assignare debeatis. Presentibus perfectis exhibenti restitutis. Datum Viennę decima octaua Septembris. Anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo.

Ferdinandus.

Georgius Draskouith
E. Quineecclesiens.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1558—1560. 7. sz. fol. 27. b. a m. k. orsz. levéltár kincst. oszt.)

L.

1559. sept. 26. Bécs.

Ferdinánd felhívja a kamarát, hogy az apáczá-szakálosi lakosok panaszát, kik a nyulak szigetébeli apáczákhoz tartoznak s kik most feltételeesen Korláth Mihályt uralják, vizsgálta meg s tegyen jelentést.

Ferdinandus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Reuerende, Magnifice ac Egregij fideles nobis dilecti. Ex inclusa praesentibus supplicatione ¹⁾ cognoscetis, quid nobis conquestum sit in personis vniversorum incolarum possessionis Apáczá-zakalos, ad Moniales de insula leporum pertinentis. Quum autem nos possessionem illam, sicuti et alia earundem monialium bona egregio Michaeli Korlath inter alias conditiones eo pacto tenendam tradiderimus, ne colonos ad seruitia uel census maiores, quam Monialibus ipsis ab antiquo praestare consueti fuerunt compellat, volentes super praedictis eorundem colonorum quaerelis nobis oblati per inquisitionem fieri certiores. Fidelitati Vestrae harum serie committimus et mandamus, ut ex camera ista nostra certum mittatis hominem, qui cum testimonio capituli Posoniensis (cui ut ad requisitionem uestram proficiscatur per alias literas nostras mandauimus) de praedictorum colonorum quaerelis et grauaminibus diligentem faciat inquisitionem: qua quidem peracta nos postmodum de ea faciatis certiores. Secus non facituri. Datum Viennae vigesima sexta Septembris Anno domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo nono.

Ferdinandus

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joan. Listhius.

Külczim: Reuerendo, magnifico, egregijs Joanni Dessewffy de Czernek, curiae magistro et praefecto, caeterisque consiliarijs camerae nostrae Hungaricae etc. fidelibus nobis dilectis.

(Benignae resolutiones regiae anno 1559. a mk. orsz. lvt. kincst. oszt.)

¹⁾ A kérvény hiányzik.

LI.

1559. nov. 18. Bécs.

Ferdinánd felhívja a kamarát, hogy azt a taksát, melyet Korláth Mihály ellenében a nyulak-szigetébéli apácák a pozsonyi káptalannál letettek, s melyet azok jobbággyai szegénységből visszatéríteni nem tudnak, fizesse meg a káptalannak.

Ferdinandus etc.

Reuerende, Magnifice ac Egregij Fideles nobis dilecti. Expositum est Maiestati nostrae in personis religiosarum Dominarum virginum Sanctimonialium de insula leporum, quomodo haberent quasdam fassionales literas contra egregium Michaellem Korlath istic in Capitulo Poseniensi repositas, quas coloni ipsarum ob nimiam paupertatem redimere non possent, supplicantes nostrae propterea Maiestati, vti nos eas illinc redimi faceremus. Quarum nos supplicatione clementer exaudita, Fidelitatibus vestris harum serie committimus et mandamus, quatinus praedictarum fassionum precium Capitulo Poseniensi soluere, praesentes autem pro rationumstrarum expeditione reseruare debeatis. Secus non facturi. Datum Viennae die decimo octauo Novembris Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo nono.

Ferdinandus.

Franciscus Forgach

E. Varadiensis

Külczim: Reuerendo, magnifico ac egregijs praefecto caeterisque camerae nostrae Hungaricae consiliarijs Fidelibus nobis dilectis.

(Benignae resolutiones regiae anni 1559. az orsz. levéltár kincst. oszt.)

LII.

1560. martius 18. Bécs.

Ferdinánd meghagyja a kamarának, hogy azt a 100 frtot, melyet a nyulak-szigetébéli apácáknak az ő, de általa (a király) Korláth Mihálynak adományozott javakért rendeletére fizettek, most, minthogy az apácák visszakapták jöszágaikat, Korláth Mihálynak magának fizessék.

Ferdinandus.

Fidelibus nostris Magistro et Egregijs Joanni Desewffy Praefecto, nec non Magistro Curiae et Consiliario nostro, caeterisque Consiliarijs Camerae nostrae Hungaricae Salutem et gratiam. Certo vobis constat, nos sacris uirginibus de insula leporum ratione certarum possessionum suarum, quas nos ad beneplacitum nostrum Nobili Michaeli Korlath dederamus, centum flor.

ex ista Camera nostra singulis annis soluendos constituisse, verum postquam praefatae Sacrae Virgines nobis de restitutione illarum crebro supplicassent, memoratas possessiones eisdem Virginibus restitui commisimus, ac habita ratione fidelium servitiorum praedicti Michaelis Korlath, praefatam summam centum floren., quae ipsis sanctimonialibus soluebatur, deinceps ipsi Michaeli Korlath, durante beneplacito nostro, clementer dandam et solvendam annuimus. Ideo fidelitati vestrae harum serie committimus et mandamus, quatinus acceptis presentibus, ratam portionem dictorum centum floren. vsque ad diem emanacionis presentium pro presenti anno cedentem supradictis sacris Virginibus, quod reliquum autem est, a die datarum presentium ipsi Michaeli Korlath, ac deinceps etiam singulis annis eosdem centum floren. eidem, beneplacito nostro durante, plenarie dare et persolvere debeatis et teneamini. Secus non facturi. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Viennae decimo octauo die Martij Anno domini 1560.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis
Franciscus Forgach
E. Waradiensis.

(Benignae resolutiones regiae annorum 1558—1560. 8. sz. fol. 146. a. a mk. orsz. levéltár. kinest. oszt.)

Közli: FABRITIUS KÁROLY.

XVI. SZÁZADI TÖRÖK-MAGYAR LEVELEK

PÁLFFY MIKLÓSHOZ.

(A gr. Pálffy-család levéltárából.)

I. 1588. Esztergom.

Ozman esztergomi zancsákbég szemrehányó levelet ír Pálffy Miklós komáromi kapitánynak egy inas váltságdíjja ügyében. Sürgeti: irjon oda föl ő felségének a herezegnek, hogy elégítesse meg Kilman Andrással »mert -- írja a bég — az hová minket igazgat Kilman, az nekünk nem elég, mi az mienket várjuk.« Fenyegeti, hogy ez egyetlen rabért a komáromi, ujbári és lévai foglyokat megtartják.

II. 1589. febr. 11. Buda.

Ferhát budai basa tudatja Pálffyval, hogy bár nem az ő idejében történt Budán valami németeknek elfogatása és letartóztatása lovaikkal együtt, irt az esztergomi bégnek, hogy a lovakat adja vissza. A négy lovat kiadták; de a mely lóról ezeken felül emlékezik, azt nem a törökök, hanem »ő magok adták el — 40 frton — és ő magok vötték fel az árát; az kötyavetyésnek áldomást adtak három forintot«, ezt méltatlan kívánja.

III. 1589. márcz. 19. Buda.

Mi Ferhát passa, az hatalmas istennek jó akaratjából török császárnak főhelytartója Budán és gondviselője Magyarország.

Tekintetes és nagos ur etc. Köszönetünk etc.

»Meghozák minékünk az Nagod leveleit, melyekből mindenöket megérténk. Irja Nagod, hogy az rab bégöket immár kétszer vitték Nagod kezében; először pedig, hogy Nagod kezében vitték, akkor vas nem volt az lábokon, és úgy tartotta Nagod mint főurakot szoktak tartani, kit jól cselekedött Nagod, kit mi is jó névön vöttünk; annakutánna, hogy onnan elvitték volt

őket, úgy verték az vasat az lábokra, de Nagod minden jóval volt hozzájuk. Főképpen pedig az Haszon bég sarczában immár kétszer is egy néhány ezer forint ára marhát engedött Nagtok, mostan még azonképpen az mi levelünk látván, ezer forint ára marhát engedött; azért köszönjük Nagodnak az mi jót szegényöknek cselekedött, de az mint ennekelőtte is megirtuk Nagodnak, hogy ezöknek csak az nevük vagyon szancsiog bég neve, de tehetségök nincsen, mert sehol simmijök nincsen. Haszon bég pedig egy . . . fi volt, az hatalmas császár az urak könyörgése által jó kedvéből, hogy szancságot adott vala kezében, de az féle itt, mint egy keszkenő, hogy ki ma egyik kezében vagyon, holnap még más kezébe kerül. Akartunk töreködni érötte, de az ő szabadulása felől semmi reménség nincsen az minemű sarczot Nagtok ő tőle kíván; ezekért én közömet sem akarom ártani hozzája.»

Ezután biztosítja Pálffy a követek szabad menés-jövéséről, s erről hitlevelet állít ki.

A datum után (Budae 19. Martii anno dni 1589.) *így folytatja:* »Ezöknek utánna az Nagod rabjai dolgát az mi illeti, kik az szökött rabok dolgában járnak az Nagod kívánsága szerint parancsolatot adtunk kezökbe, hogy valahol melyiket megtalálják, mindenütt kezökbe adják és fogva hozhassák, vagy ő magát avagy sarczát kezökbe adják. Azért értjük, hogy Nagod ez ideig sem kinzatta, sem fölöttébb meg nem nyomorgattatta az szegény kezes rabokat érettök, azután is Nagod meg ne nyomorgattassa, mert mi senki rabját nem engedjük megtartóztatni, sőt az elmúlt napokban is az egierek azonképpen azféle szökött rab után az kezesökben . . . bocsáttak volt, azoknak is parancsolatot adván kezökben, megkeresték, megtalálták és ide hozták, és mi innen kiküldöttük; azokban is, az kiket megtalálnak, vagy sarczának, vagy ő magoknak meg kell lenni. Az szegény Haszán bégnek, ha kívánja Nagtok, hogy szabadulása legyen, töreködjék Nagod úgy az Ngod fejedelménél, hogy sarcza képös szerint végeztessék, mert bizony soha annak megadására nem elég, sem senki pedig ő hozzája nem fog, ha képös szerint való sarczát nem végezi Nagtok.«

IV. 1589. mar t. 20.

Mi Memy bég stb. Köszönetünknek utánna sat.

Annakutánna az felől költék irnonk Nagodnak, mivel-hogy látjuk az szegény jobbágyoknak minden inségüket, és azon köllenék igyeköznünk, hogy az miképpen jobban tudnájuk őket ótalmazni és építeni az földet, és az miképpen hamarabb és jobban pénzt foghatnának szegények, hogy uraiknak mind ide alan s oda fel inkább igazat mondhatnának. Meghigyje pedig te Na-

god, hogy míg az isten itt az Kgltek szomszédságában tart, azon igyekezőnk, hogy az földnek épületére legyönk és . . . jó szomszédságos barátsággal élhessönk, hogy mikor az szomszédságból kimegyünk, annakutánna is mindönök jót mondhassanak utánnonk, az miképpen egyéb helyben létönkben is mind horvát és olasz urakkal mindön jó szomszédságos barátsággal laktonk; és hiszem, hogy mostanában is nöm mondanak gonoszt utánnonk.

Mindazáltal im mi ezt gondoltuk, hogy az földnek épületére így leszen jobb, hogy itt Kakaton mindön héten vásár legyen, és ismét főszakadalmak is legyenek, kire mindönfelől bizvást jühesse-
senek és mehessenek, és az miből pénzt terömhethetnek (?) mindönöket áruljanak és vegyenek. Annakokáért im az több nagos uraknak is irtonk az dolog felől; és ti Nagtok gondolja el, az sokadalmak mily alkalmatos napokon legyenek esztendő által, és az heti vásárok is mely napon legyenek. Ezt ti Nagtok elgondolván és minekönk megírván, im mi ezt fogadjuk az mi hitönkre, tisztességünkre, emberségünkre, hogy az sokadalmakra és az vásárookra ide Kakatra mind hódolt és hódolatlanok bizvást jühetnek és mehetnek, senkitül semmi bántások nem leszen, sem utukban, sem az vásár helyen akár Lévából, Ujvárból, Komáromból, Szombatból, Posenból, Bécsből, Prágából akár honnét jüjjenek, semmit ne féljenek, hanem bizvást jühetnek és mehetnek minden marhájukkal, és áruljanak, vegyenek, az mint sokadalmakban szoktanak, az ki mit akar, . . fogadjuk ezön mi hitönkre, hogy az kinek csak egy . . . marháját valaki el . . . hatalommal, tizet adonk helyében. Mely mi fogadásunknak és hitönknek megerősítésére adtuk az mi pecsétünkkel megerősítettett levelönket bizonyságúl. Isten velünk s veletek. . . Datae ad mensis die 10. Marcii, az ó szerént anno dⁿⁱ 1589.

Külczim: Az nagos Palphy Miklósnak, vörösküi szabad urnak, posoni és komáromi főkapitánnak és római császár ü felsége komornikjának, és ispánjának adassék ez levél, nekönk szomszéd ur barátunknak.

V. 1589. apr. 13. Buda.

Mi Ferhát bassa etc. Tekéntetes és nagos etc. Köszönetünk és magunk ajánlása után. Jüvén mielőnkben egy zsidó Jakab nevű szegény jobbágyunk, panaszkodék, hogy mivel Trombitás Jánosnak még Maroson létében adott volt borsot, gyömbért és mocha (?) . . . úgymint tizenhárom száz forint érőt, kiért fogadott volt száz mázsa rezet adni, kiről pecsétös adós levelét is adta; azonközben ment el Marusról, és mind ez ideig is az szegény zsidót meg nem elégétötte, mely dolog isten ellen való dolog. Mely dolog hogy eligazittatnék, értöttük, hogy ez megnevezött zsidónak fölmenetelire Nagod hitlevelet küldött

le; azt értvén mi is az Nagod kívánsága szerint mi az zsidót fölbocsáttuk; hogy penig ez szomszédságban minden azféle dolog mind innen s mind onnan eligazodjék, és semmi méltatlan tartás sem innen sem onnan ne legyön, kérjük mi is Nagodat, mint vitézlő szomszéd barátunkat, ez szegény zsidót, minthogy igazsága vagyon ez dologban, igaz törvény szerint elégetesse meg Nagod, ennekutánná többé az mi fejünket se fájlalja, kiért viszontag valamiben Nagod minket megtalál, minden tisztességes barátságval akarunk Nagodnak lenni. Isten velünk. Datum Budae, 13. Apr. anno dni 1589.

VI. 1589. a pr. 18.

Memy bég esztergomi helytartó biztosítja Pálffy Miklóst a Kazap Huzein rabváltságának hátralékáról; a martalócz Haszán aga is kifogja elégíteni hitelezőit: Szücs Pált, Verebély Lászlót és Eötves Pált. Kéri egyszersmind Pálffyt, hogy Hachy Cziaffer Buliug basának a Bogár Pálért fizetendő sarczról gondoskodjék s Szentkirályi Miklós hitlevelét váltassa ki.

VII. 1589. a pr. 18. Buda.

Mi Ferhat bassa etc. Tekéntetes etc. Köszönetünk etc.

»Meghozá minékünk Vincze vajda az Nagod levelét, melyből értünk, hogy mivel az felségök követe az tisztességes ajándékval Komáromban volna, ezokáért kíváná Nagod, hogy az elébbi szokás szerint megparancsolnánk, hogy az sajkák fölmennének érötte, melyet az Nagod kívánsága szerint mi fölküldöttünk.« Pálffy kívánatára a követtel — szokás szerint — lejövä komáromiak részére hitlevelet ad s hitére és tisztességére fogadja, hogy sem lejövetelökben, sem visszamenetelökben semmi bántódásuk nem leszen.

VIII. 1589. a pr. 28.

Memy esztergomi bég hitére fogadja Pálffynak, hogy a Budára küldendő követeket »tisztességes ajándék mellett« visszabocsátja házukhoz, sőt kíséretet is ad melléjek s viszont kéri, hogy a felbocsáttandó sajkákat békességgel ereszsze alá Pálffy is.

IX. 1589. j u n. 6. Buda.

Mi Ferhát bassa etc. Tiszteletes és nagos úr etc. Köszönetünknek etc. Jüve mi hozzánk az Nagod levele Vincze vajda az Nagtok követe által, melyből értök azt, hogy király ő fölsége szomszédságban való tisztet Nagtoknak adta volna; de mikor hogy az

Nagod jó hírét-nevét hallók, igen akarók, hogy Nagod az szomszédságban jüne, és kívánjuk istentül Nagodnak ez új tisztszen minden tisztességes előmenetelit.

Az hol továbbá ír Nagod ez elmúlt napokban történt dolgokról, ugymint Ostrogomból (*így*) lőtt faluknak megbüntetésekül, mely dolog felől panaszkodik Nagtok; de ezen dolog mi tülünk elvégzett szándék szerént nem lőtt, hanem Dobó Ferencz miatt történt. Minthogy az Nagtok fejedelme király ő fölsége az mi hatalmas császárunknak szokott esztendőül-esztendőre való tisztességes ajándékot követivel együtt ide Budára elérkeztetvén, Dobó Ferencz azonban, még az Nagtok követi itt levén, minden hozzá tartozó népével felkelvén, Nógrád alól egy néhány száz barmot és johot elhajtott; mely dolog még az hatalmas császár ez földet szabályájával megvette, nem történt vala. Ez dolgon mi is felindittatván, kényszerítették arra, hogy valahol Dobó Ferencznek jószágát, avagy jobbágyit tudnók vagy találnók, mi es ez kártétel ellen semmi jó végre ne igyekeznék; de az olyan falukra vagy városokra, kik mind az hatalmas császárnak s mind az Nagtok fejedelmének igaz adófizető jobbágyi volnának, vagy rablásokra vagy egyéb romlásokra semmi módon arra okot nem adunk, kitől isten ő fölsége ótalmazzon es. De viszontag az kik az mi hatalmas császárunknak kediglen adót szoktak adnija, és mostan viszont magokat megvonták, kik közül egyik Szikszó és ugyanott környüle levő egynehán faluk, kik az hatalmas császártúl elszakadván, nem fizetnek, az illetéeknek azért Nagtok megparancsolja, hogy bejüvén az hatalmas császárnak mint azelőtt, igaz adófizető jobbágyi legyenek; kit hogyha meg nem cselekedendek és ünön magokat vetendik, azután ha mi rajtok esik, bünösök mi ne legyünk.

Es mint mind (?) itt az végekben levő uraknak, kapitányoknak Nagtok megparancsolja, hogy vesztegségben legyenek, és hogy valami háboruság miattok ne következék, és . . . ez ilyen elhajlott falukat, városokat be kényszerítsék jüni. Mely dolgok ha így (nem?) leendenek, azután ha mi miattunk valami oly méltatlan dolog következendik, mi ne legyünk okai.

Az holott Nagtok Haszán bék felől emlékezik, hogy ugymint ötezer frt érő marhát engedett volna el neki Nagtok mi érettünk, melyet nagtoktól, mint szomszéd urunktúl, barátunktúl szintén olyan jó néven vettünk, mintha nekünk ajándékon küldte volna Nagtok. De noha császár ú fölsége szancsák békje volt, de nem aranyáért, kénceért adták az tisztet neki, hanem hív szolgálataért. Higyje azokáért nagod éntülem, hogy oly szegénységvel volt, hogy az hatalmas császár kénstartója minden marháját, az mi találkozott (mikor foglyá esett), császár számára foglalván és eladván, mindenestül és minden marhája tett ugymint

4000 frtot; enni kéncsnek azért nem tudom, hogy hogy és holott tegye szerit, mivelhogy ennek sehul istennél több gyámola és bizodalma senki nincsen; ha kedig Nagtok azt vélné, hogy kudulásával szabaduljon, az igen reméntelen dolog, miérthogy az irgalmasság és könyörületesség mind mi közöttünk és mind Nagtok között ugyannira elfogyott, hogy egyik az másikon semmi módon nem kezdé könyörülni. Kiből Nagtok eszébe veheti, mikor Sinan passa Ali béket Nagtok közül kihozatta, mely Ali bék Sinan passának atyja volt, ünnön maga fűfü emberit adta melléje, azokkal együtt Buda és Temesvár tartományát felkudulva, több másfél ezer frtnál kezekben nem akadt. Továbbá tudja azt es Nagtok, hogy még ez ideiglen az mely békek foglyá estek, és Nagtok közül így sommával (?) jüttenek, . . . soha még egyik es harmincz ezer frtnál többet nem adott; sőt ha isten parancsolatját tekintjük, egy embernek dija nem több, úgymint negyven ezer oszpora, azaz ezer frt, de mi Nagtoknak enné felett igirtünk. Azokáért ha Nagtok az harmincz ezer frtban el se bocsátja, küldje Nagtok mi kezünkben, vagy hitlevelünket, avagy kedig zálogot kíván Nagod, beküldjük és sarczát mi túlünk várja; hiszen jobb, hogy az mit Nagtoknak adhat, azt vegyétek jó néven, hogynem mint ott haljon meg, de ennek es befizetése ki kész pénz legyen, ki rab és egyébféle marha, az mineműnek szerit teheti. De hogyha ez mi írásunk szerint Nagtok nem akarja az dolgot, el se bocsássátok, hogy azután minket egyszer-másszor es leveletek által ne búsítsatok, hogy mi fogadásunknak, avagy írásunknak nem volnánk ura.

Mi Bosna országában létünkben, mikor az osporgar fia mi kezünkben akadt, ki ilyen nyolcz avagy tiz béknek es megadására elégséges lehetett volna, de mi mégis arra nem néztünk, hanem isten szerént cselekedtünk, és úgymint harmincz ezer frtba bocsátottuk vala el, de annak es befizetése mindenestül es alig tött husz ezer frtot, mivelhogy mind marhát es rabot küldött érette.

Továbbá az mely lú felől írt Nagtok, hogy küldenénk, mostan Nagodnak való oly lovaink nincsenek, mivelhogy immár az ifjuságból kiköltünk, nekünk csak lépő lú kell; hanem irtam herczeg uramnak, hogy emberemet akarná(m) küldeni oda az királyhoz, addig ha oly Nagtoknak való lovat ejthetünk valahol, Nagodnak készek vagyunk megküldeni. Isten velünk. Datum Budaë, 6. die Junij, anno dⁿⁱ 1589.

X. 1589. jun. 11. Buda.

Vasywelly török Pálffy Miklós komáromi praefectusának Trombitás Jánosnak Jowan török fogoly ügyében. A négyszáz ötven báránybör váltságdíjból kéri, hogy az ötvent engedje el. Bocsássa egy holnapra alá, hogy sarczát kieszközölhesse.

XI. 1589. jul. 13. Székes-Fejérvár.

Huszayk (?) fejérvári vajda Recziep szpahia rab váltságdíjában tehén bőröket ígér Trombitás János komáromi praefectusnak. Recziep lókitvelre engedélyt kér a budai basától, mit ez felakasztatás terhe alatt megtilt neki. András vajda, hitlével mellett, kiadja Esze (?) szpahianak egy rabját, kit Pálffy szabadon ereszt, mely miatt ez panaszt emel a budai basa előtt és letartóztatja a Recziep által Pálffy Miklósnak fizetendő váltság hátralevő részét. A basa ítéletet mond: Recziep fizessen Esze (?) szpahianak, és az elbocsátott magyar rab fizessen azoknak, kiknek Recziep szpahia adóssa.

XII. 1589. aug. 5. Buda.

Ferhát budai basa igazságszolgáltatást kér Pálffytól egy Ábrahám nevű zsidó részére, ki egy rabot — »kinek sarcza volt egy lú fékestül, nyergestül« — kezességén kiváltott Tatai Mátétül, megadván neki a sarczot, mit Tatai kétszer visszaküldött. A harmadik lovat szintén sem el nem fogadta, sem vissza vinni nem engedte, hanem három holnapig járt rajta Győrbe, Posenba, Bécsbe. Ali basa oda ítélte a lovat Tatainak, ki e mellett aztán a zsidónak még háromszáz huszonhárom frt érő portékáját erő hatalommal elvette. Ha a dolog el nem igazittatik, vagy rabot, vagy keresztyén kereskedőt kénytelenek fogva tartani addig, míg a zsidó meg nem elégittetik.

XIII. 1589. sept. 4. Esztergom.

Mi nagos Memy bég, Esztergom szanchiokságnak főhelytartója és gondviselője isten kegyelmességéből.

Köszönetönknek utánna ajánlom az szomszédságban Ngodnak hozzánk illendő tisztösséges dologban barátságomat.

Annakutánna azfelől kölléték irnunk Nagodnak mivelhogy hallottuk az szönyeknek elpusztulását, és hogy menni kárt valottanak volna; mi annak az ő elpusztulásuknak okát nem tudjuk mi legyen, hanem Nagod hivassa hozzád őket, és kérdezze meg tőlük, mi okáért pusztultanak legyen el, és minekünk írja mög Nagod, hogy tudjunk . . . gondot viselni felőlök. Hol penig ha ismét haza akarnak menni az falura, Nagod küldje haza őket, épüljenek (?) meg, és im mi azt fogadjuk az mi hitönkre, tisztességünkre, hogy sem . . . senkinek meg nem hagyjuk őket nyomorétani, hanem ótalmazójok leszünk; mört mi azért jöttünk az szanchiokságban, hogy az füldet ne hagyjuk pusztulni s ott mindönöknek ótalmazói akaronk lenni. Isten velünk. In Iztergom, die 4. Septembris, anno 89. az . . kalendarium szerént.

Külczim: Az vitézlő szomszéd urnak, Palphy Miklósnak, komáromi főkapitánnak adassék ez levél.

XIV. 1589. okt. 2. Esztergom.

Omer esztergomi aga köszöni Pálffynek közbenjárását Forgács Istvánnál, hogy az egy Hachy nevű török rab váltságául küldött lovakat elfogadta. Az el nem vett lovak helyében másokat küld valaminth pénzt is, csak hogy Pálffy küldjön három vagy négy vitézre szóló hitlevelet, kik a sarch hátralevő részét felviszik.

XV. 1589. okt. 5. Esztergom.

Memy esztergomi szancsákbég tudósítja Pálffy Miklóst, hogy a Kazap Huzain adóssága fejében szabadon ereszti Nagy Lőrincz komáromi katonát. Andre odabasa meghalt, kinek rácz rabja esküvel erősíti, hogy az ötszáz forint váltságdíjat megfizette a basának; kérdezi Memy bég, hogy mit fizetett Andre odabasa és mivel maradt adóssá, hogy felküldhesse. Omer aga Forgács Istvánnak egy Hachy nevű rabjáért öcsét hagyta kezesül, kit ki akar váltani, de a tolvajok miatt polgároktól nem merészeli küldeni a váltságdíjat. Kéri Memy bég Pálffy, hogy három, vagy négy olyan legényt küldjön, kiktől a váltság pénzt bátran felküldhesse.

XVI. 1589. okt. 12. Esztergom.

Mehemet esztergomi zancsákbég tudósítja Pálffy Miklóst, hogy Mankucz nevű rab elszökött ugyan, de öcsét fölhozatta Esztergomba, honnan a budai basához küldötte, ki fogva tartja, de vagy magát, vagy váltságdíjját felküldi neki, mert mint Ozmany bégnek írta »2000 öreg bört ad érötte.« Kéri, hogy a nála levő rabokat ne nyomorgattassa.

XVII. 1589. okt. 17. Esztergom.

Mehemet esztergomi zancsákbég köszönetét írja Pálffyhoz az iszpayák nevében a jobbágyokra való gondviselésért, s kéri, hogy Omer agának egy megnyomorodott rab helyett zálogul hagyott öcsét Forgách Istvántól, ki Újvárból Komjátira vitette, vegye magához, mert »nem úgy adta föl öcsését zálogul, hogy széllal várról-varra hordozná, hanem úgy, hogy Újvárnál följebb ne . . . hanem ott tartsák addég, míg egy pénzről másra mögelégitti Forgách Istvánt«. Figyelmezteti Pálffy, hogy a követnek és zálognak semmi bünök nincsen, ezért nem illik őket nyomorgatni.

XVIII. 1589. Esztergom.

Köszönetömnek utánna etc.

»Nagodnak ezfelöl költék irnom, mivel az Zeonýek épülésében annira töreködöm és forgolódom én iunét, hogy még ez

esztendőben 80. házra elkészéttetöm. Annakokáért kéröm Nagodat, hogy onnét Nagod es legyön épületükre és otalmazójok, hol lehet. Ez elmúlt napokban szegényök elég kárt vallának valami más embör miatt: marhájokat elhajtották, melyek közül 40. darabot nagy nehezen visszaszerzett, a többiért írt a portára. Többen vannak, kik a falu építését gátolják; kéri Pálffyt, ezeket fenytse meg. »Továbbá ennekelőtte is kértem vala Nagodat, hogy szörzene Nagod énnéköm 1. urnak való duffla panczélt kezüstül fűvezir passának valót és jó aranyos, csillagos mordály puskákat, 1. tokban 2-két puska levén.« Kéri azoknak elküldését. Igéri, hogy a rá bizott lovat mentől hamarabb megszerzi s felküldi. Esztergom, 1589.

Kapitán (?) Adu Rahmany aga.

XIX. 1590. mar t. 1. V á c z.

Mi szegény megnyomorodott keresztyén rabok, kikenél lehetetlen dolog, hogy egész Konstantinápolytól fogvást Ujvárig se török rabok, se keresztyén rabok nagyobb inségben és kinlódóbb nyomorúságban lehessenek nálunknál az elfutott Zalai Tamás mia, kinek Nagod eddig régen, ha akarta volna, elejit vehette volna. Nyolcz egész hónaptól fogvást menni méltatlan való vereségeket és kinzásokat rajtunk cselekedtek érette, kikről Nagodnak gyakorta mind bizonyos embörök által és mind titkon való írásink által megtaláltunk. Im mostan viszontak ujjobban elkezdtek rajtunk az napi vereségeket, minden vasárnap verten-vernek bennünket, mind lábaink elszáradnak, és mind alfeleink kirothadnak az nagy vereségek mia, melyek talám Ngodnál enni végre tudván nincsenek, melyben bizonyosok vagyunk, hogy Thuri Márton urunknál mind mi nyomorúságink nilván tudván vadnak, de az kinek nem fáj, annak nem serzik (?)

Az minemő levelet Nagod az mi rabtársinktól az bégnek küldött volt, és a hol azt írja Nagod, hogy méltatlan ne sauyargassanak bennünket, mert ott kiint (?) is bégek, agák, vajdák vadnak, és el nem szenvedí Nagod, csak nevetik és azt mondják (Nagod megbocsássa) az eb, úgy mond, megmernéje inkább próbálni, hogy csak ruhájokat is azoknak a végre illetné; és mikor vernek is bennünket, mindenkor ezzel vernek: az bégek, az agák és az vajdák megmentnek, úgy mond, benneteket. Mindazáltal alázatosan könyörgünk te Nagodnak mint kglis urunknak az egy élő megfeszült Jésus Christusért, ne hagyjon Nagod bennünket, ne szenvedje Nagod ez mi méltatlan való nyomorúságinkat, hiszem Nagodnak kelle esedeznünk, ha Nagod mellettünk nem fog, kinek esedezzünk, hogy az más világon az mi vérünk Nagod után ne kiáltson, mert immár az nagy sok kinzások és vereségek mia kételenek vagyunk az sarczát reánk vennünk, ki

mia mi nekünk soha szabadulásunk nem lehet; Nagod fogja meg utunkat, az ki megszabadulhatna is. . . . mert nem akar Nagod megótalmazni igazságunkban. Tekéntse meg az istent Nagod és az Nagod tisztit, az kiben vagyon Nagod, efféle szegény gyámoltalan megnyomorodtakon kenyőrljön Nagod, kik az Nagod keze alól veszünk el; vagy szabadulhatunk, vagy nem, csak Nagod ezt vegye el rólunk, ne sanyargassanak érte bennünket, mely sanyaruságunkat mástól is megértheti Nagod. Isten tartsa meg Nagodat mind az te Nagodhoz tartozókkal egyetemben. Irattatott Váczon, 1. Martii, 1590.

Nagod szegény megnyomorodott alázatos
rabszolgái mind fejenként
Oszman bég rabjai.

XX. 1590. m a r t. 25. B u d a.

Halil budai kihaja tudósítja Pálffyt, hogy Ferhát passa a Farkas Pál által váltságdíjúl adott posztót, páncczelt és kést nem fogadta el, mert »sarcza ön és kés volt.« Ibrahim aga könyörgött a passának, hogy a Farkas Pál sarczát neki (Pálffynak) adják érte, mit a passa több urak és agák könyörgésére meg is engedett, miután többször megdorgálta és megparancsolta, hogy Ibrahimot többé elébe se bocsássák. Kéri, fogadja el a Farkas sarczát, ne szegje kedvét a basának. »Továbbá értöm, hogy mivelhogy Nagod megtaglatta az rabokat ez dologért, kin ű naga igen megharagutt, mivelhogy ez itt levő rabokat senki csak egy újjal sem üti. Ha kezességért meg kellett volna az rabokat taglatni, az Farkas Pál kezesit egynehányszor megtaglathattuk volna, de annak semmi hasznát nem látjuk, abban Nagodnak is semmi haszna nincsen, sőt inkább átok; azért kéröm Nagodat, mint vitéz szomszéd nagos urat, az szegény rabokat Nagod meg ne nyomorgattassa, mert ű naga azon megesküött, hogyha azonképpen töbe (?) tagolják az rabokat, valamenni rab bejű, az vasat levágatja az lábáról, és szabadon bocsátja, akár felmenjenek s akár alá; az itt való rabokban is kedig egyet is ki nem bocsát. Azért jobb, hogy Nagod ű nagával megbarátkozzék, és ismerkődjék; ha Nagod ű nagával megismerkődhetik, higgye Nagod, gonosz szomszédja Nagodnak nem leszön. Isten éltesse Nagodat, választ várok Nagodtól. Datum Budae, die Annuntiationis Mariae, anno dni 1590.

XXI. 1590. m a r t. 25. B u d a.

Tekintetös és vitézlő nagos úr. Köszönetömet etc.

Ezt akarom Nagodnak tudtára adnom, hogy az én rabomat, Lukácsot bocsáttam volt ki Szabó Vinczéhez feje szabadulásá-

nak gondviselésére, kit értöttem, hogy Nagod akaratjából vite-tött volt ki, kinek volt sarcza tizenkét vég karasia és hét reff tafeta (*így*), mely posztó itt kész pénzt tött volna kétszáz frtot, az tafeta penig tött volna huszonöt forintot. Mely rabot az nagos passa, hogy megértött volt ő naga, azt parancsolá, hogy azt az Nagod rabja Ibrahim aga sarczába hajtánám; azért az ő naga parancsolatja szerént azt oda Nagodnak hajtottam, ki felől irtam Szabó Vinczének is; azért Nagod azt az én rabom sarczát Szabó Vinczétől várja, mert engömet itt megelégttöttek, és én immár Szabó Vinczétől semmit nem várok. Isten éltesse Nagodat. Datum Budae, die Annunciationis Mariae, anno dni 1590.

Piry szpagia az hatalmas török császárnak Budán.

XXII. 1591. júl. 25. Buda.

Szinán budai basa igazságszolgáltatást kér Pálffytól egy Hagým nevű zsidó részére, kinek adóssai vannak. Az ígért hitlevelet a zsidó felmenetelére küldje le, mert ő Pálffy kívánsága szerint felküldötte Esztergomba a zsidót. Már ő (Szinán) is adott Pálffy kérésére egy prágai zsidónak hitlevelet a lejöhetésre. A szombati bírák küldöttek már hitlevelet a zsidó számára.

XXIII. 1592. jan. 16. Buda.

Szinán budai basa Pálffynak irt levelében különösnek tartja, hogy valaki egy rabot kiváltson hitlevélén a nélkül, hogy sarczának felét, vagy csak egy részét is beküldené s azután a rabot vissza akarja adni, midőn már a váltság lefizetésének ideje lejárt. Kinyilvánítja, hogy nem engedi meg, hogy e tekintetben »az végekben új törvény keljen«, hanem Nagy Ferencz ha kivitte rabját, tegyen vele szabad akaratja szerént, megölje vagy rabságban tartsa, de Halut (?) agát elégítse meg, különben szabadságot ad Halutnak, bárkinek is rabját bárhol találja, megtartóztathassa.

XXIV. 1592. jan. 16. Buda.

Amhát budai író bég Pálffy Miklósnak. Kéri, hogy Mehemet csauzt, kinek Pétör deák bizonyos summa pénzével elment Pestről, elégítse ki, mert a király főkövete is megígérte azt. A Pálffy adta hitlevélre felküldötte hozzá a csauzt, hogy szemtől-szemben végezdhessenek a dologról mentől hamarabb, mert neki (Amhátnak) a portára van utja s Mehemetnek is vele kell menni, »minthogy Mehemet csauz is melletttem az iratás dologból kilencez szancsákságban volt gondviselő« — írja a bég. Biztosítja Pálffyt jó akaratáról, ha e kérésének eleget teszen.

XXV. 1592. jun. 22. Buda.

Mehemet budai csausz Pálffy levelére, melyben ez a számára vásárolt lovat sürgeti, írja, »hogy egy kék lovat olyat vöttem, hogy meg nem kissebbödtem volna Nagod előtt vele«; de a basa, mivel Nádasdy hitlevélre sem bocsátotta szabadon Kaszó bég fiát, megtiltotta, hogy a végekből sehonnán egy lovat sem marhát senki ki ne merészeljen bocsátani. Ezért néhány napi várakozásra kéri. Figyelmezteti, hogy az ígért szelindeket szerezzze meg s küldje el. Esedezik, hogy egy világtalan asszony egyetlen fiát azon sarczért, melyen megvette, bocsássa szabadon; senkije és semmije sincsen egy hitván háznál egyéb, mely a benne valóval együtt sem ér 40 frtot, »ha az uton tiz esztendeig ott fekszik is.«

XXVI. 1592. Esztergom.

Abduramhan aga kérdést intéz Pálffyhoz, hogy a kért fenyőfákat megkapja-e a basa, vagy nem? tudósítsa. »Valami aranyas apró puskákat« kért előbbi levelében; kéri, ne hagyja a nélkül; barátai sürgetik Konstantinápolyból, hogy »afféle német puskákat« szerzene nekik. Ha ajándékon kívánná is »nem sokat tönne Nagodnak« — írja, de nem úgy kívánja.

XXVII. 1594. jan. 30. Buda.

Mehemet budai passa válaszol Pálffynak, hogy itt (Budán) levő hét-nyolcz rabjáról nem tudott semmit; parancsolatot küldött mindenfelé, hogy bárhol felkeressék azokat, s vagy magukat, vagy sarczukat felküldi. Ramadan szubasiért a fele sarczot — hatezer frtot — küldi; a másfelének megszerzésére bocsássa szabadon. Nem azért nem küldi az egészet, mintha nem volna, »mert istennek hála, menni rab magyarok kezében vagyon, az mi magunk kéncsével mind megvehetnénk«; a felét is csak a szubasiért és a Pálffy barátságáért küldte fel. Mehemet csausz még sarczát nem szerezte meg, mert rövid volt az idő; kéri, hogy ezért »meg ne nyomorgattassa.«

XXVIII. 1594. febr. 18. Ujvár.

Mi Pálffy Miklós etc.

Tekéntetes és nagos úr etc. Köszönetünk etc.

Nagod mi nekünk bekötvén levelében más levelet is küldött, melyben azt írja Nagod, hogy az mi kgl's urunknak, császárunknak, (?) ezen csudálkozik Nagod, hogy enni országnak királya levén, az Nagod császáranak képe és fővezér bassája itt levén,

az végeknek dolgát reá bizván az Nagod császára, és hogy az mi kgl's urunk császáruk mind az fővezér basát, mind pedig Nagodat semminek tudott s más országon és az tengeren kildette emberét, hogy megbékélték az Nagod császárával. De meddig az Nagod császáranak fővezír bassájának kedve nem leszen, hogy lehessen addig az békesség? Az melyre Nagodnak azt irhatjuk, hogy Nagod se ne gondolja, se el ne higgye, hogy az mi kgl's urunk és császáruk sem tengeren, sem egyébképpen kildett volna az Nagod császárához, hogy békesség legyen, sőt tudja ő felsége az mi kgl's urunk, az mint sok tractatus által eszében vette, hogy efféle dolognak az feje vezír bassa által kell meglenni eszében veheti Nagod, hogy ő folsége az mi kgl's császáruk nem terekedik ebben az dologban, mert ha terekedni akart volna, tehát az Nagod atyjának és az Nagod hírével kellett volna meglenni. Sőt mi nem tudjuk, hogy mi módon az békességről csak emlékezünk is az mi kgl's urunknak császáruk, látván, ez dolog mi állapotban legyen; mert az mi kgl's urunk, császáruk és fejedelmünk mindenkor azon volt, hogy az frigyét, melynek megtartására mind az mi császáruk, mind az Nagod császára erős hittel megeskütt, sőt pecsétekkel megerősítettek, hogy megtartják, az mint az mi kgl's urunk és fejedelmünk meg is tartotta az frigyét, de az mint és hogy tartotta meg az Nagod császára, és az alatta valói, azt az igaz isten, ki mindeneket bir, jól látja és Nagod is tudja. Mert ezelőtt két esztendővel Hazon basa Tótországban az frigy ellen, és az terek császárnak hiti ellen, semmi okot innen neki nem adván, beített és egy néhány várat megvén, Zyszeket megszállá; az mely dolog felől az mi kgl's urunk fejedelmünk megtalálta az Nagod császárárt és az Nagod atyját, mint fővezírt és az több vezír basákat, sőt az nagod atyjának és Nagodnak sok ajándékot adtak, és kérette és intette ő felsége, hogy ez dologot ne szenvedjék el az boznai basának, holott az frigy ellen ilyen nilván való dologt cselekeszik, hanem hogy viszszaadatná az frigy ellen megvett házakat, és hogy az Hazon basát másnak példájára megbüntetné. De soha ebben az Nagod császára és Nagod atyja semmit meg nem cselekedtek, hanem még ismég Haszon basa Zyszeket megszállá, az melyet az hatalmas és igazságszerető isten miképpen elveszte és semmivé tévén minden erejével az basát csak kevés népe előtt az mi császáruk, Nagodnál nilván vagyon, mint az igazságnak istene mindenkoron az ő igaz ítéletiből meg szokta azokat verni és elszokott veszteni, az kik az ő hitek ellen cselekesznek, és például másoknak meg szokta szégyeníteni.

De ez dolog meglevén, és az Hazon passát megvervén az isten, ismég az mi kgl's császáruk eremest az frigyhez tartotta volna magát, és ajánlotta is magát, sőt két esztendei aján-

dékját kevetivel egyetemben Konstantinápolban kildte; de nem-hogy az frigyhez tartotta volna magát Nagod császára, de mind-járást Nagodat kiküldvén, Nagod Zyszeket és az Nagod atyja Palotát és Bezperymet megvevétek, és az mellett nyakon kötve az szegény kevetet, kihozván temleczben tevén és tartván mind halálig minden népeknek tervénye ellen. Hogy az keveteket, az kik császároknak és királyoknak hitire lemennek, ilyen módon nyomorgassanak és szegyenítsenek, az mint az Nagod atyja cselekedék az mi kevetünkkel, az minemő dolgot az földkerekségében még ekkedig ugyan senki nem hallott, hanem csak mostan, az kit az hatalmas, mindeneket bíró úristen bizony el nem szenved, hanem igaz boszúját megállja érette. Lám az mikor zultán Zulyman személye szerint feljött volt is Zygeth alá, akkor is tudjuk, hogy az kevetet meg nem fogatta, hanem be . . . de semmi bán-tások nem volt; de mostan másképpen cselekedtetek az mostani szegény kevettel.

Azért ezek így levén, ne higgye Nagod azt, hogy ő felsége az mi kgl's császáruk még ennekfelette frigyért, avagy békességért terekednék, sőt az hatalmas igaz istent segítségel vevén, . . . hogy meg akarja torlani az sok méltatlan rajta tett boszuságot és károkat, az mint feljel megirtuk.

Az hol pedig Nagod azt írja, hogy ha az mi kgl's császáruk az igazán kedve vagyon az békességre, előszer illik, hogy az magyaroktól kezét elvonja, hogy az úristennek akaratjából az magyaroknak bintettetésének ideje eljött, mert az terek császár és az mi kgl's császáruk kezett való frigy ellen sok gonoszságot cselekedtek az végbeli magyar urak, kiknek el nem szenvedik, vagy az, hogy azoknak országokat kezekből kiveszik, vagy az, hogy közetek egy királt válasznak, hogy mint Erdélyország, azok is az császárnak rabjai lesznek. Erre azért Nagodnak azt írhatjuk, hogy az lehetetlen dolog, hogy ő felsége az mi kgl's császáruk kezét elvonja az magyaroktól, mert tudja nagod, hogy császár ő felsége magyarországi koronás király, sőt mint istenfő fejedelemhez illik, hogy az magyarokat nemcsak ótalmazza, hanem hogy visszavegye azt is, az mit az Nagod császári erével az magyaroktól elvettének.

Az hol pedig Nagod az terek császárnak nagy ereje és hatalmasága felől ír, mi Nagodnak arra azt írhatjuk, . . . hogy jól tudjuk mi azt, hogy elég nagy ereje vagyon az Nagod császáranak, de az hatalmas úristen, a kit mi segítségre hiunk, és neki kenyergünk s hozzája bizunk és minden reménységünket feléje (?) vetjük mint igaz istenben, annak nagyobb ereje és hatalmasága vagyon, és mind semmivé teheti mind az Nagod császára erejét, mind pedig az Nagod írta vasarját; sőt az ki sokaságában szokott bízni,

gyakorta meg szokta látnia, hogy nem az sokaságban áll az hadnak megverése, hanem az istennek hatalmában.

Nagodnak azért ezt revideden választól akaránk irnunk, és Nagodnak tudtára adnunk, hogy mi ezt az dolgot ő felségével semmiképpen nem merjük tractálni. Isten velünk. Ujvárott, 18. Febr. 1594.

Külcsm hiányzik (Pálffy valamelyik beglerbéghez.)

XXIX. 1594. decz. 8. Buda.

Mehemet passa, Szinán szerdár passa fia, Mehemet csausz elbocsátását kéri Pálffytól, mert már sarczának jó részét megfizette; Pálffy mégis tartja hite ellenére. Bocsássa alá hozzá, hadd lássa, »miben álljon dolga.« Szabadítsa meg őt attól a kellemetlenségtől, hogy a csausz felesége és gyermekei sirva-riva nála alkalmatlankodjanak. Fogadja, hogy a kívánt napra vagy őt magát, vagy sarczát megküldi. »Ha penig idő közben holta történék, az régi végbeli vitézlő végbeli (*igy*) szokás szerint az testét kiküldjük.«

XXX. k. n. Esztergom.

Huzain aga méltatlankodik, miszerint egy éve már, hogy egy rabját visszatartják Pálffy akaratjából másért. Irja — »azért választotta az isten, mind az királ Nagodat az fejedelemségre, hogy mindennek igazat tenne«. Kéri, hogy az igazság szolgáltatást ne késleltesse.

XXXI. k. n. Esztergom.

Omer esztergomi aga tudósítja Pálffy Miklóst, hogy Czeoreog János rabja Ozman, Konstantinápolyból, hol sarcza megszerzéseért volt, megjött. Nem találta meg, a mely rabot Czeoreog számára keresett, hanem elhozta Ebecskey András magyar rabot, kit a Kékkő alatti táborból Gyarmaton fogtak el a törökök. Megtalálta az elszökött Zefert Konstantinápolyban s elhozta; hova küldje: Veszprémbe-e vagy Ujvárba? Kéri Pálffyt, küldje alá Czeoreog Jánost Ujvárba, ő azonnal felküldi a rabokat. Üdvözlí mint a Dunán-túl kapitányát.

XXXII. k. n. Pest.

Ozman aga elismerését fejezi ki Pálffynak azon nagy lelküségért, hogy egy öreg rabot szabadon bocsátott sarcza megszerzésére. Kéri, hogy a sarczból »egyik loat engedje el.«

Közlí: JEDLICKA PÁL.

A THURZÓK LEVÉLTÁRÁJÁBÓL.

A) Adalék Thurzó Imre lengyelországi viszonyához.

I. 1618. auguszt. 13.

Spectabilis sat.

Salute sat.

Bytcséről ez jelen való augusztus havának 6. napján Kglmed nekünk írt levelét vettük, melyben írja Kegyelmed, hogy az Komorowsky az megfogott Kegyelmed jobbágyit el nem bocsáttá volna, sőt többeket is megfogatván, kívánná azt, hogy Magyarországon mennyi jobbágyi volnának, vissza adatná Kegyelmed, ki igen képtelen kívánság a Komorowskytól. Kegyelmed satis solenniter protestált az egész ország előtt erről az injuriáról, mindenképpen igyekeztén mind a Komorowskyval való szomszédságának, s mind pedig a két ország között való conföderációnak megtartására, de hogy ily mód nélkül való cselekedetektől meg nem szűnik a hitvány ember, most is protestál Kegyelmed, hogy valamint lehet, mindenképpen szabadságát és jószágát oltalmazni, és injuriáit vindicálni kéntelen leszen Kegyelmed. De minemő dolog következhetik abból, ha Kegyelmed is olyan módon fog procedálni ellene, Kegyelmed maga is könnyön meggondolhatja, holott ha Kegyelmed par pari referre voluerit, ő is hasonlóképpen oly dolgot, és talán nagyobbat is cselekeszik, honnét az két ország közt régi szép conföderációnak fölbomlására való ok és matéria könnyön adathatik. Hogy azért efféle inconvenientiák eltávoztassanak, minekünk ebben az dologban ez tetszenék inkább, hogy Kegyelmed találná meg még egyszer lengyel királyt ő fölségét, törekedvén azon, hogy a Komorowskynak ennyi insolentiaját jam tandem compescálná, az mint mi is már azelőtt és im most is irtunk ő fölségének Kegyelmed mellett; ő fölsége értvén nilván való injuriáit Kegyelmednek, lehetetlen dolog, hogy az egy szomszédságnak megtartásáért is, abban az dologban valami módot ne találjon. Jobb ha ők magok tesznek eleget Kegyelmednek arról, hogysem mint maga propria autho-

ritate cselekedjék valamit, kiből nem csak több károk következhetnek, sőt sok ember-halál is történhet. Ha az király ennyiszor való panaszra nem téssen eleget Kegyelmednek, ennekutánna ha szintén cselekedik is valamit Kegyelmed, méltó és elegendő mentsége lehet Kegyelmednek, hogy kételenség vitte Kegyelmedet reá. Ezt akaránk csak Kegyelmednek levelére válaszul írunk. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egészségben sok esztendeig. Datum ex castello nostro Komjathi die 13. Augusti 1618.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae
servitor et affinis paratissimus
comes Sigismundus Forgách
de Gyemes mp.

Külsőim: Spectabili stb. Emerico Thurzo de Bethlenfalva stb.

B) Thurzó Szaniszló leveles tárczájából.

II. 1620. márc. 17.

Illustrissime due comes etc. Salute etc.

Az Kglđ levelét vöttem, és hogy az úristen Kldet egészségben megtartja, azon igen szívből örülök. Veszem eszemben, hogy Kglđ peregrinus est in Izrael, és nem tudja az megtörtént dolgokat. Azért úgy értse Kglđ, hogy valamit Kglđ rumore accepit, mind igaz. Induciát kértünk uram Bethlennél Szent-Mihály napig, addig egész Magyarországot mind, valamint birta, úgy engedék neki. És noha az egész ecclesiasticus statust minden jószágátul megfosztotta, személyeket ex ordine statuum kirekesztötte, és csaknem funditus az egész catholica religiót letörlötte, de ezekről semmi emlékezet nem lött az induciákban. Én egy talpalatni földet, egy pinz jövedelmet septembertől fogva nem birok; Kglđet és engemet proscibáltak. Eszterházi uramnak fejét keresvén, az gyűlésre, (mely Beszterczebányán leszen) citálják. Csaknem sirva kiáltottam, hogy jobb móddal legyen az dolog, de addig gyötögeté palatinus az embereket, hogy mindenne reá ment.

Itt vagyok egynehány püspökkel együtt; soha bizony, miolta itt vagyunk, senkiuek közülünk egy falat kenyeret (nem-hogy egyebet) senki sem adott. Én is, minthogy csak úgy jöttem vala ide, hogy Poson oltalmára segítséget kérjek, nem is hittem, hogy Posony oly könnyen elveszessék, mindenömet oda vesztöttem. Mégis szolgálmat megtartottam addig, míg az induciákat elvégezék, melyeket elvégezvén, elbocsáttam szolgálmat, kevés magammal megvontam magamot; nem tudom, meddig vonhatom.

Minekeltötte az Kglđ szolgálai érkeztek volna is, bizony eleget szólottam és írást is adtam az Kglđ várai felől. Szintén akkor, mikor azt az induciákat végezzék, itt volt Eszterház uram és egyebek is; eleget törödtünk, szólottunk, irtunk, panaszkodtunk, de az palatinus szava, ez az németeket illeti, ugyancsak praevalet. Ám meglátják, mit nyernek vele, mind religiönkat, mind ecclesiánkat, mind magunkat elég nagy veszedelemben hoztak. Isten előtt adjon számot érette, valakinek vétké van a dologban. Ha Kglđ látná, minemő confoederatiót töttek a magyarok az csehekkal, minemő articulusokat irtak, elálmélkodnék rajta. Bezzeg uram, ha Kgltek közel levén Erdélyhez, idején megérzette volna az dolgot, ennek mind eleit veheti vala ő fölsége. En réám minthogy nulla exterior administratio bizatott volt, nem vigyáztam, és nem is circáltam az más ember tiszti után. Ám az szeginy Dóczy uram megadá az árát az béna lónak. Isten legyen irgalmas szeginynek.

Az szeginy Radul vajdát is tegnap temették el; Nádasdy uramat ez jövő csötörtökön temetik Kúszegben.

Az idevaló állapotról Kglđnek bőségesen tudnak relatiót adni az Kglđ szolgálai. Népünk elég ugyan, attúl nem félek, hogy az csehek és magyarok ő fölségét meggyőzzék, de elég, ha az lassu processus miatt az dolog tentalódik. Mind igaz ígygyel, mind erővel hatalmasb az mi kglđ urunk, és elhittem, hogy az isten meg is segíti az nagy szent, jámbor fejedelmet. Csak az török ne jöjjen derék erővel, salua sunt omnia; ha penig derék erővel jó, előbb jut azoknak, az kik oltalmára jött, és talám az leszen eleje az békességnek, ha az török ugyan derekas haddal jó.

Tegnap mene el innen Haller István az erdéli vajda követe; ő fölsége is emberét küldötte vele. Az Kglđ várai felől elég instructiójok vagyon. Az mint Bethlen hozzá kezdett, az inducia nem sokáig tart, mert az cseheknek segítséget akar adni, melyet ha ad, az inducia mindjárt fölbomlik. Igen jó volna, ha Kglđnek embere levén az ő fölsége commissariusával, és megértené, ha ugyan akar-e segítséget adni Bethlen az cseheknek, mivel ha segítséget ad, azzal az inducia fölbomol.

Az mely levelet Kglđ Eszterhass uramnak írt, elküldtem ő kglmének; választ várok, ha elérkezik, Kglđnek megküldöm. Az minémő ujságokat innen küldhettem, im Kglđnek egy fasciculusban megküldtem. Az tractálásról kellene Kglđnek írnom, de nem merem pennára biznom. Az lengyelek igen kedvesek, jól viselik magokat; kár, hogy ellövék az hadnagyokat; nem derék harczon esett, hanem egy rosz csatán harmad magával veszett; mást választottak helyében. Az úristen vigasztaljon bennün-

ket, és adja látnom KglDET jó egészségben. Bécsben, 17. Martii, 1620.

KglDnek szeretettel szolgál

Archiepiscopus Strigoniensis mp.

Külszim : Hiányzik.

III. 1620. m a j. 10.

Illustrissime spectabilis etc. Salutem et amorem cum promptissima officiorum meorum promptitudine praemitto.

Illustrissimae spectabilis et mag^{cae} V^{rae} dnis literas accepi, atque ex iis tum de mittendis 700. militibus hungaricis, tum de ordinandis commissariis, tum etiam de communicandis, quae occurrunt novis, intellexi.

Ill^{mae} spect. et mag^{cae} V^{rae} e contra iudicare libuit, quod milites, qui antehac confoederatis in subsidium missi, commissariis ad id ordinatis excepti, et ad castra deducti sunt, quos procul dubio iam omnes in castra venisse spero.

Et quia, uti certis relationibus quotidie affertur, polonos milites in dies magis magisque limitibus Moraviae et Silesiae appropinquare adeo, ut singulis momentis horum irruptio sit timenda, quam ob rem mille mei equites cum 600 peditibus ad fines Poloniae in oppidum, quod vocatur Pollnischen Ostra, ablegavi.

Ill^{rmam} spect. et mag^{cam} Vestram dnem idcirco officiose rogatam volo, ut praedictos 700. milites versus Trentschinium et Hungaricam Brodam proficisci mandet, ibidem enim locorum in confinio iam certi a me commissarii designati sunt, qui milites praefatos adventantes excipiant, de comaeatu ipsis prospiciant, et ad confinia inque ciuitatem praenominatam Pollnischen Ostra deducant, militibusque meis adjungant.

Commissarii vero ut ad ill^{rmam} spect. et mag^{cam} Vestram dnem excipiendis militibus ablegem, tum supervacaneum, tum praeter morem hujus Marchionatus et satis esse censui, si milites a commissariis in finibus Moravicis excipiantur. Ideoque ill^{rmam} spect. et mag^{cam} Vram dnem amice rogo, ne illud in malam interpretetur partem.

De novis, quae occurrunt, illud scribo, quod confoederatorum castra penes oppidum, quod vocatur Eggenburg, posita sint, et quod generalis dux exercitus ab Anhalti iam sese in castra receperit.

Hostem vero hisce diebus ex oppido, quod vocatur Drossdorf in partes Znoymenses irruptione facta, oppidum aliud, quod vocatur Slabing occupare tentasse. Sed re infecta discessisse, et in iisdem partibus circa Znoymam igni et gladio maximum

fecisse damnum. Similiter paucis elapsis diebus oppidum, quod vocatur Marchegg ut et arx Anger ab hostibus capta et obsessa sunt. Si quid praeterea acciderit, ill^{ram} spect. et mag^{cam} Vestram d^{nem} ac tutum certiorum reddere nullatenus intermittam.

Quam etiam officiose rogo, si quid ejusmodi apud eandem ill^{ram} spect. et mag^{cam} d^{nem} praeterierit, illud et mihi significare dignetur, quibus nos simul divinae protectioni commendo. Dabantur Treboviae, 19. Maji anno 1620.

Ill^{mae} spect. et mag^{cae} V^{rae} dnis

servitor et amicus paratissimus

Ladislav Welen, baro de
Zierothin et Promarchio.

* *Külczim*: Illmo spect. ac mageo comiti dno dno Stanislao Thurzo de Bethlenfalva etc.

IV. 1620. máj.

Illustris, mag^{co} dne comes etc.

Quae ill^{ris} dnatio V^{ra} ad generosum d. magnificum Marchionatus moravicae praefectum provincialem dnum Ladislaum Welen baronem Zerotinum a Lumpenburg responsionis vice perscribi curavit, ea a praefato dno praefecto provinciali ad nos in copia transmissa perlegimus. Ac quia officii nostri censemus, fidis ac charissimis vicinis et confoederatis nostris dominis Moravis in hac urgente necessitate omnibus modis opitulari: libenter concedemus, ut cum bona gratia ill^{ris} V^{rae} dnis ex prioribus subsidiis hungaricis (illis tamen non inclusis, qui iter suum ad castra nostra jam sunt ingressi) equites numeru septingenti (ac quam citissime) ad ipsos transmittantur. Cumque ill^{ri} dni V^{rae} jam ante sit notissimum, quam exacte et praecise laudatissima Hungarorum natio ordinaria stipendia menstrua quanquam (quod fatendum) non nimis sumptuosa soleat urgere et exigere, quandoque etiam illis deficientibus ad impatientiam et rebellionem, non sine aliqua ducum macula facile flectatur, ut incommodo huic mature prospiciatur, cum exercitus hungarici dux militum suorumque nomine, absque hoc de solutione menstrua nos compellarit. Officii curaeque nostrae esse duximus ea de re ad ill^{rem} d^{nem} V^{ram} referre, ut de statu totius negotii, quae distribuendi commeatus ratio quantumque ipsis promittere debeamus, ab ill^{ri} dne V^{ra} mature edoceamus, tantum ne confederationis articulis, quos undiquaque salvos et inviolabiles esse volumus, ulla ex parte contraveniatur. Cumque pro supplemento exercitum nostrorum aliquot centenis equitibus opus habeamus, speramus ill^{rem} d^{nem} V^{ram} pari facilitate petitioni nostrae locum relicturum, ut in regno Hungariae iidem conscribi, ac quam

commodissime ad nos deduci possint. Faciet in hic ill^{ris} sua dominatio rem confoederatis omnibus gratissimam, quam nos quoque mutuis officiis vicissim demereri modis omnibus studebimus. Deum orantes, ut actiones omnes et consilia ill^{ris} V^{rae} d^{nis} ad nominis sui gloriam, ac confoederatorum regnorum et provinciarum prosperitatem et incrementa clementer deducat. Dabamus ex stativis nostris Egenburgi die . . Maji anno 1620.

Illustri dni V^{rae}

addictissimus
Christianus princeps
Anhaltinus.

Kirül: Exhibitae 30. Maji, 1620.

Külsím: Spect. ac. mag^{co} dno comiti Stanislao Thurzo de Bethlenfalva et.

V. 1623. j a n. 5.

Ill^{me} comes etc. Salute ac servitiorum etc. Sok jókkal áldja meg isten Kgl^{det}.

Tegnap érkezék ide hozzám az erdéli fejedelem szolgája Gávay Péter, és minthogy az Kgl^{ddel} való confidentiát meg akarom tartani, mind az fejedelem levelét, melyet énnekem írt, in specie s mind pedig a minemű választ (én) írtam, ez levelemben includálva oda küldöttem (Kgl^{dne})k. Beszéli ez az szolgája, minemő iszonyú nagy (pestis) volt, és még most is vagy on Erdélyben úgy anni(ra, hogy) Kolosváratt felénél több az embereknek elholt; . . . az havasok alá Csikban ment volt az pestis . . . fejedelem, de mindennek beszédéből s mind maga leveléből érthetni, hogy ide kijövő szándéka vagy(on. Kgl^{det}) kérem, hogy az erdéli fejedelem levelét (megol)vasván, megént ezen levél vivő emberem (által k)üldje meg Kgl^d; és az mely motust Rimaszombat táján csörgetnek lenni, ha Kgl^{dnek} azután bizonyosb hirei érkeztenek felőle, adja Kgl^d értésemre. Ezzel isten sokáig éltesse Kgl^{det} jó egészségben. Datum Sellyae, 5. die Januar. anno 1623.

Ill^{mi} d^{nis} V^{rae}

addictissimus servus
Archiepiscopus Strigoniensis.

Külsím: Illmo comiti dno Stanislao Thurzó de Bethlenfalva etc.

VI. 1623. febr. 14.

Ill^{me} dne comes, dne amice observandissime. Isten Kgl^{dnek} kívánsága szerint való sok jókat adjon.

Az mely levelet Kgl^d írt 13. ma adák meg délután egy óra tájban. Az Kgl^d hozzám való confidentiáját Kgl^{dtől} igen nagy

néven vettem. Hogy Kgld közölni akarta velem az Bossáni uramnak adandó instructiót, az én vékony itiletem szerint igen okosan és jó módjával vagyon rendelve. Holott pedig Kgld ily confidenter kívánja az én opiniómat, bűnnek tartanám, ha viszontag az mi cszemben ütközik, azt Kgldnek meg nem jelenteném; az Kgld okos itileti rajta, ha Kgldnek úgy fog tetszeni, félre tegye Kgld.

Nekem azért uram három dolog occurrál, melyet Kgldnek insinuáljak. 1. A hol Kgld azt írja in paragrapho (Hogy pedig) hogy Kassai István referálta az fejedelemnek az nikelspurgi tractát, talám nem ártana inserálni, hogy Frater István inkább mind feküdt az tractának vége felé; mert az fejedelem ő véle is iratott, noha ő szegény mind betegeskedék akkor, és ritkán jött közünkben. 2. In paragrapho (Megjelenteti) ha Kgldnek úgy fog tetszeni, talám nem kellene ad particularia descendálni, és mentéseket keresni. Nem tartozik Kgld számot adni az maga cselekedetiről az fejedelemnek, nem is kell okot adni holmi akadémikodásokra. 3. Egy órája vagyon, hogy hozák Sennyei István uram levelét, kit ő felsége az mi kgls urunk az cancellarius uram betegeskedése miatt elvitt volt magával. Mit írjon Bécsből, im Kgldnek in specie oda küldtem levelét.

Én bizony semmi járásban semmit nem tudok; minthogy pedig azt írja, hogy Kgldhez és én hozzám jó, és jelenti, hogy Profosz urammal vagyon dolga, azt hiszem bizonyosan, hogy moneta dolga leszen, az miben jár. Mindazonáltal talám Kgldnek hoz valamit, és nekem is ő felsége parancsolatját, és az oda fel való dolgokat alkolmason megérthetjük tőle. Nekem igen tetszenék, ha Kgld Bossáni uramat addig tartóztatná, látnók, mit hoz és értenők ugyan fundamentombúl az oda fel való dolgokat is, és úgy bocsátaná el Kgld Bossáni uramot.

Ezeket Kgldnek confidenter és syncere akarám communicálni, istentől Kgldnek asszonyommal és az Kgld szerelmes gyermekivel egyetemben minden jókat kívánván. Tirnaviae, 14. Febr. 1623.

Kgldnek szeretettel szolgál

Archiepiscopus Strigoniensis.

Külcím: Illmo duo comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva, regni Hung. palatino, judici Cumanorum, perpetuo terrae Scepusiensis ac comitatus ejusdem supremo comiti sacr. caes. regiaeque Mattis consiliario, ac per Hungariam locumtenenti, duo amico observandissimo.

(Az egész Pázmány saját kezével van írva.)

VII. 1623. aug. 5.

Ill^{me} comes etc. Servitiorum etc.

Mit irjanak legyen Bujákból és Gyöngyösről, im az páriát leiratván oda küldöttem Kgl^dnek. Kérem annakokáért Kgl^det szeretettel, mint az országban fő és első személt, hogy tegyen oly rendölést, és legyen szorgalmatos vigyázás, hogy készőletlen ne találattassunk, mert bizonyára igen félelmes hertelen reánk követközendő szerencsétlenségtől dolgunk. Ez mellett im most is csak ez jelen való órában bocsáték ki kétszáz lovast, az török csak ide nem messzi jött. Kgl^det azért mégis kérem, legyen szorgalmatos gondviseléssel az közönséges jónkra s megmaradásunkra. Tartsa isten Kgl^det etc. Datum in Ujvár, die 5. Aug. anno 1623.

Eszterházy saját kezével: P. S. Károli uramnak ismég ujobbán jüve embere hozzám; ír maga kezével az fejedelem is tőle, kinek summája csak fenyegetőzés és Kgl^dre való nehőztelés nilván írván, hogy . . ő kijün Kassára, és ha az ő kívánságit effectuálja ő fölsége, azokkal az hadakkal, az kikkel jün, ő fölségének szolgál, s ha nem, más utat keres maga böcsületinek megkeresésére. Az legén ma egy hete, hogy kiindult Fejérvárból, mindenütt készen mondja hadait lenni; egy azont írja Károli uram is.

Ill^{mae} d. V^{rae}

servitor et affinis addictissimus
comes N. Eszterházi mp.

Külczm: Illmo comiti d^{no} Stanislao Thurzo etc.

VIII. 1623. aug. 5.

Ill^{me} comes etc. Servitiorum etc.

Az Nagtok és ő kigyelmek deliberatiójának ő felsége inkább minden részeinek subscribálván siettetvén is az dolgot, mivel Récsey Bálint uram noha bizonyos curir által kerestetvén nem találattott, ő felsége úgy parancsolá, hogy az fejedelemnek szóló intimatoriát Nagod kezében küldjem, úgy hogy Nagod Eszterházy uram kezéhez küldje, hogy mindjárt bizonyos főember által expediálja; és noha úgy itilte volna, hogy Nagod neve alatt vitetett volna az levél, de mivel az fejedelem idegensége Nagodhoz mostan nevedekdni láttatik, alkalmatosbnak itilé ő felsége, hogy ő kgl^{me} küldje el Nagod informatiója szerént.

Az commissariusoknak való intimatoriumot is Nagodnak megküldtük, az instructiót cum requisitis holnap expediáltatom. Ő felsége az Nagod atyai gondviselését felette nagy neven vette, kiről most sokat nem írhatok.

Az estve érkezének ő felségéhez az felföldről levelek, minden szándékát és apparatusát az fejedelemnek detegálják, melyet az jó isten Nagtok gondviseléséből praeveniáljon, és az jó fejedelemnek is enyhitse szándékát.

Tegnap ő felsége ebéd felett levén, hozák, hogy isten az ő felsége hadának szép diadalmat adott volna az halberstadi herczeg ellen; ha mi bizonyos leszen, Nagodnak értésére adom. Ő felsége bizonyosan promittálta, hogy semmi fogyatkozás ne legyen az banderium dolgából, az kik az Nagod requisitióját várják, vesztég levén in confinibus vicinarum provinciarum. Én Nagod jó akaró szolgálja vagyok, Nagod parancsoljon, igaz szízzel igyekezem szolgálni. Éltesse isten Nagodat etc. Vienne, 5. Augusti, 1623.

III^{mae} d. V.

servitor capellanus devotissimus
Stephanus Sennyey m. p.

Külczim: III^{mo} comiti dno dno Stanislao Turzo etc.

IX. 1623. aug. 30.

IIIme comes dne et affinis confidentissime. Servitiorum etc.

Az Alagi uram szolgáljának hireit nem biszem; jobban látta azt az én szolgálám, az ki együtt volt az fejedelemmel; s egész Magyarországot mind fölverné, sem tudná anni kopiásnak szerét tenni. Tudjuk, az székelség is mennit tehet, és az hajduság is hasonlóképpen. Igen secretus emberektől végére ment az kurtánok dolgának is; ő annakokáért így beszéli, hogy az hajdusággal is kopiákat akar fölvetetni, s az mint maga az fejedelem vetegette, hétezer kopiákat dicsekedve mondotta, hogy fog lehetni, de még abban csak három ezer is alig volt; hanem az többit az kopiáknak szekereken akarta kihozatni. Gyalogja kétezer leszen vele, hanemha itt kin fogad többet; kurtiánja is vagyon mintegy kétezerig való, ott az erdéli határban volt, de még 20. hujus benn nem voltak Erdélyben; hanem az hajduságot ha már fölveszi melléje, az fogja hadát szaporétani.

Az török felől mit írának mindenfelől, im mind in specie oda küldtem Kgl^dnek. Ezek bizony dolog készölnek, valamint adja isten, kik ha megindolnak egyenlő értelemmel, soha én meg nem foghatom, mint tudjuk ellenük magunkat megoltalmazni; Füleket s ezt az helyt féltem leginkább, kire nézve nekem az fölötte igen kicsinek, hogy az minemő gyalogot az bányákról adnak, azokat rendelnénk Füleken pro interim még más gondviselésünk lehet reája, mert főképpen az török mind csak arra vágyakodik most. Kgl^det kérem, írjon Kgl^d is nekik, tartsák az én rendelésemhöz magokat.

Az nemes vármegyék mit végeztenek, Nitra és Posony, értem, de evel az országot bizony meg nem oltalmazzuk, ha más-képpen nem fogunk az dologhoz, mint mi oda föl.

Az német hírek bizony igen csufosak, csudáлом, honnét tudnak efféle híreket költeni. Tili az harc után is irt ő fölségének s mégis ő rabol. De ez így szokott lenni, kifogyván az igazságból, effélével gyámolétják dolgokat.

Az mi oratorunknak 1. Sept. kölyött volna megindolni, de im ezen órában érkezék levele, az kiben írja, hogy még haladni kölle valahány napra indulatjának, s az több okok között teszi okól az maga betegségét is; de talám ez mostani állapotokra nézvé nem káros ez az mostani késedelem, mert három holnapja leszen már annak, hogy securitást kívánunk, hogy sem török, sem tatár nem jün Magyarországbán ez esztendőben, de mind ez ideig sem obtineálhatták, kiből alkalmasint kilátszik cigányságok. Fölötte igen jó azért mindenfélől az vigyázás. KglDET kérem, gyakorta irassou nekem, megszolgálom KglDnek, és én is viszont cselekeszem. Tartsa meg isten etc. Datum raptim 30. Aug. 1623. in Ujvár.

Ill^{mae} D. V^{rac}

servitor addictissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha. m. p.

Kívül: P. S. In summa confidentia az Bosniák uram leveleit is oda küldtem KglDnek; KglDET kérem, küldje vissza is még ököet megolvassván.

Ha németekkel magunkot az végházakban meg nem segítjük, bizony bár bucsunkot vegyük hazánktól, mert látom én, hogy az mezőnek oltalmazására késő ez az mi segedelmünk s ha az várakat is elhagyjuk veszni, ha eljün ezután is, nehezen veri bizony vissza az ellenséget, kezében levén az erősségek; mindenekelőtt az végeket köllylene azért néppel muniálni.

Külső: Illmo dno palatino etc. dno et affini confidentissimo.

(Az egész Eszterházy saját kezével van írva.)

X. 1623. okt. 6.

Ill^{me} dne comes etc. Servitiorum etc.

Az KglD levelét elvettem, melyet megérttettem. Akarnám azért, ha az nemes vármegyék kicsin idővel ezelőtt lett állapotokat szemek eleiben vennék, és édes hazájoknak oltalmához nyulnának, mert félek bizony rajta amaz magyar példabeszédként, hogyha csak az mások szájával eszünk és idegenekre támaszko-

dunk, éhel halunk meg. Ezeket a dolgokat uram én, nilván lehet Kglđnél, régen jövendölöm, és mind tanácsban s tanács kivől talám ugyan magam gyűlöltetésével is urgeáltam, de mind ez ideig sem látám semminemő fogamatját, ki mind attól volt, hogy ezeket nem akartuk hinní, az kiket im most szemeinkkel látunk. Ez az erdéli fejedelem ki legyen, nálamnál jobban ösmerheté Kglđ, noha bizony én is igen megösmertem s elhiggye felőle Kglđ, hogyha előmehet dolgában, hitemre mind rabbá teszi az embe-
reket s először is az öregéhez nyul, nincs már ő nála sem isteni félelem, sem az körösztýén vérnek szánakodása, sem édes hazájához való nemzetéhez könyöröletessége, hanem per fas et nefas mindeneket subjugálni igyekezik és ront, vesz, sülyeszt sursum deorsumque, valamit kezével elér. Emlékezhetik Kglđ az maga leveléről is, kit egy bizott emberének irt s én olvasám Kglđnek az tanácsban, ott igen nilván beszél és minden intentomát kimutatja s aperte mondja az ország felől, hogy urok volt s meg nem tudták böcsülni, s elég várták, hogy kiadhassanak rajta, kit elszenvedhetetlen gyaláztatnak tartott, de akkor még nem merte mondani, hanem már fegyvert vevén az kezében meg meri mondani, és hogy azt is akarja, hogy ott üljenek mások, a hol ő akarja; nilván jelenti, kiket, mind im látjuk, cselekedetben is vett, és ha isten nem könyörül rajtunk összeadván az pogánsággal magát az szent egyház (?) helyett bizony az Matiauellus scholájában viszen bennünköt, s végre megtagadtatja az istent is az emberekkel. Ily veszedelmes fegyvert azért és tüzet jóni látván szegény hazánkra, hogy ily szép végházát országunknak az mi kgl's urunk és koronás királyunk oltalma alá hogy adtam ez helt, nem gondolnám, hogy semmit vele se hazámnak, se nemzetemnek vétettem volna, sőt azt reménlettem s reménlem is, hogy ezt az cselekedetemet jövendőben is hálaadással fogja venni az én hazám tőlem, melyet bizony uram várok vala Kglđtől is; de az Kglđ protestatiója látom, hogy nem javolja cselekedetemet, noha ha jól jut eszemben, az utolsó nagy-szombati consiliumban Kglđ is consensust adott vala erre, sőt azon maga javallásáról irt volt is ő fölségének, kire nézvén reménlem vala, hogy ennekelőtte tett Kglđ protestatiója abban maradjon; de ha más tetszik Kglđnek, azon az Kglđ böles itéleti. De azt semmiképpen meg nem foghatom, hogy amaz törökkel, kurtáunyal tüzzel-vassal jön arczczal az mi kgl's urunkra s hieveire, országára, minekünk még se legyen szabad körösztýén oltalomhoz ragaszkodnunk s olyanhoz, az kit az magunk ura, koronás királya küld, ki nélkül oly nilván való dolog, mind az napfény, hogy ez helt enni pogánsággal el elegyedett, eszeveszett nép ellen meg sem oltalmazhatunk volna; elveszteni penig, vagy az ő kezekben ejteni, hogy violentiájokot neveljük vele, és ugyan nilván vonván-vonjuk utolsó veszedel-

münket magunkra, nem látom, ki javallhatja. KglDET azért fölötte igen kérem, ez nagy habok köziben jutott szegény hazára, az mint jobban lehet, igyekezzék vigyázni, s az segítségben se gyanakodjék KglD, mert bizony eljön, s talám annyi, az kiket nehezen fog szegény hazánk viselhetni, és az ellenség nem is reménlené. Isten KglDET tartsa meg hazánkkal együtt. Datum in Ujvár, die 6. Oct. 1623.

III^{rmae} d. V.

servitor et affinis paratissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim : III^{rmo} dno comiti Stanislaó Thurzo etc.

XI. 1623. nov. 24.

III^{rme} comes etc. Servitiorum etc.

Hogy isten KglDET az erdéli fejedelem táborából békével és egészségben meghozta, örömet hallom, s értem azt is, hogy az honnét tovább nem mehetett az fejedelem, onnét örömet megtért, és az mit nem birt s nem is birhatott, azt örömet nekünk engedte, ki úgy cselekedett mint eszes, mert az mire mind az töröknek mellőle való eljüvetele s mind az üdőnek mivolta és netalám más okok is készeretették volna, annak ő igen szép praetextust csinála, és az mit talám gyalázattal kölle vala megcselekedni, böcsölettel vivé végben. De ezekben én talám igen jó néven vagyok s nem értem jól az dolgot, hanem kívánom, hogy mind szegény hazánknak s mind nemzetünknek legyen jóvára ez az inducia, kitől igen sok tekéntetekre nézvén igen félek, hogy különben leszen. Mindazáltal csalatkozhatom ebben is, kiről, az minthogy KglD is hív magához, örömet beszélgetnék is KglDdel, de most nem kívánom ablakból nézнем azokat az köröszttyén atyánkfiait rabságra elvivő pogányságot s kíválképpen, hogy azokat az mi utolsó veszedelmének indult magyarrink adták testestől lölköstől nekik. Más az, az még confirmálva nincsenek ő fölségétől császár urunktól is ezek az induciák, talám nem alkalmas nekem ez helyből kin járnom az hadak is szintén most oszolván.

Prainer uram dolgát penig az mi nézi, ő kglme mind az belső s mind az külső dologban ahoz alkalmaztatja magát, az mit én jóvallok az ő fölsége az mi kglis urunk szolgálatjára, s még ez ideig nem is akartam, hogy semminemő directióban avassa magát, s talám ezután sem köll arra szoktatni őket. Egyébaránt ő kglme elég szorgalmatos az maga szolgálati körül való dolgokban és vigyázásokban. Mindazonáltal megsszolgáljuk

az Kglđ jó akaratját és stabilitáltatván az induciák, készek vagyunk egy jó alkalmatossággal az Kglđ szolgálatjára oda mennünk. Tartsa meg isten etc. Datum raptim 24. Nov. 1623.

III^{rmae} d. V.

servitor et affinis paratissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: III^{rmo} dno comiti Stanislao Thurzo etc.

XII. 1623. decz. 7.

III^{rme} dne comes etc. Servitiorum etc.

Császár urunk ő fölsége Kglđnek szóló levele csak ez estve érkezék ide hozzám, melyet im Kglđnek késedelem nélkül megküldöttem. Az mi penig az induciákat illeti, én nekem ő fölsége arról is írt, hogy megtartassék, és holmi ellenséges dolgot ne mutassunk az erdéli fejedelem vitézihez; mely urunk kglđ parancsolatját az Kglđ intimatiója szerént is megtartunk, csak az más részről arra ok ne adassék, de az bizony dolog, ezek az környölünk levő fejedelem vitézi az szegénységen nagy kiméletlen dolgokat cselekesznek, dűlják, fosztják, kinozzák és az utolsó megmaradt falatjokat is kivonszák szájokból úgy annira, hogy hallhatatlan, az menni siránkozással való panaszt tesznek előttem az szegény együgyő emberek. Kérem azért Kglđet szeretettel, hogy szóljon az fejedelemnek, ha elindúlt vigye el hadait, ne rontassa ennél is jobban el ez darab részecskéjét hazánknak, mert nekünk is élnünk köll ezután is, hogy avval is ne adassék ok holmi ellenséges dologra, mert az képtelen való dolgot mi sem fogjuk elszenevedni, az magunk megmaradását viselvén előttünk, mert eléggé elpusztította immár is, bár megelégedjék vele. Isten éltesse Kglđet. Datum in Ujvár, die 7. Dec. anno dni 1623.

III^{rmae} d. V^{rae}

servitor et affinis paratissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: III^{rmo} dno comiti Stanislao Thurzo etc.

XIII. 1623. dec. 8.

III^{rme} dne comes palatine etc. Servitiorum etc.

Az Kglđ levelét elvettem, melyből értem, hogy az erdéli fejedelem békével akarja az szegény pogányoktól elszabadított rabokat elbocsátani, ki noha nem igen nagy irtalmasság, mindazonáltal jobb cselekedet annál, hogy nekik adta volt; tizenhárom százig valót bocsátunk immár innét el, és nagyon még csak

itt is négy vagy ötszáz Szögyénben, Suráuban és Komjátiban is ugyan felesen vannak; ehezképest megindétom már azokat is, az kiknek módjok leszen az elmenetelben, de sok sebes is vagyon szegények között, az kiket akkor vagdaltanak, az mikor láták, hogy immár el nem vihetik; s ezeken kívül olyanok is felesen vannak, az kiknek szegényeknek sem apjok, sem semmi ösmerő-jök, igen aprócskák és sohoval nem tunnak menni. Én ugyan sokat tartok benne, isten panasznál ne vegye, s ha asszonyomot ő kglmét meg nem bántanám vele, valami tizet vagy tizenkettőt oda is küldenék benne, isten im úgy meggazdagított fiakkal, leányokkal, hogy el sem tarthatom őket, noha ha jószágomhoz közelebb volnék, bizon dolog, kész volnék mindnyájoknak gondokat viselnem és két-három százat is kitananom benne, mindazáltal a mit cselekedhetem, ugyan cselekeszem azért is.

Az mi az mostani végezését illeti Kgldec, minthogy minnyájunknak hazájában jár, igen akarnám, ha érthetném, miben maradott és az ő fölsége limitatiojában mit neheztel az erdéli fejedelem, kit ha jól ösmerek, mind az törökre nézve, hogy azok előtt dicsekedhessék nekik tett szolgálatjával, mind az maga fősvénységére nézvéen elhittem, leginkább az bányákat sajnálja; de az hatalmas istenért kérem Kgldec, arra ne menjen, és ad par-tem is írjon ő fölségének császár urunknak fölöle, mert ha azt neki engedik, sok számtalan inconvenientiák következnek belőle és az török is inkább neki édesedik az ötet segítségének. Azokat az vármegyéket is, az kikben Fülel és Nógrád vagyon, föltötte igen akadékos neki egedni, mert szintén úgy járunk vélek, mint Zenderövel.

Az mi pedig abbeli fenyegetőzését illeti, ha senki ellene nem áll, sőt segéti erejét, elmehet Prágáig és rabolhat, de ha mind törökje, tatárja, magyarja együtt levén is, azt végben nem viheti, bizony inkább nem vinné most végben, holott él az isten, hogy hét-nyőcz ezer embert minden épességével (?) sem tudna most öszve vőnni; tudom mit beszélnek hadai és mely kedvetlenek ez ő dolgaihoz, de hogy nem látnak senkit ellenkezni véle, ők is követik másokkal egyött parancsolatját. Igen könnyő volna uram még ötezer magyarnak szerét tennünk, csak akarnánk egyaránt az dolgot, mert az ki most csak ide mellénk készölt volt is az Dunántúl csak az Győrhöz tartozó végházakból, közel volt ezer lovas s fogadott magyar lovasa is vagyon ő fölségének ezer, Bánffy uram is hozhatna az ő végeiből ezeret, s Tót és Horvátországból is hozhatna ezeret s többet is bán uram; ehez nem köl- lenék több, hanem csak valami jó kétezer fegyveres lovas és ezer drago s bár lábomná(1) fogva köttessön az én uram föl, ha szintén Kassáig is el nem kísértém, nemhogy Prágáig rablana; de a mint szavait senki nem ügyekezék megtorkolni, így cselekedeti

is szabados. Én igen kicsin ember vagyok s talám nem értem az dolgokat, de ezt tudom minden bizonnyal, hogy ott állott az erdéli fejedelem meg az ő dolgaiban, az hűl tovább nem mehetett. Én velem ő fölsége az én kgl's uram ezekben az tractákban semmit nem közlött, kire nézve hozzá sem szólhatok; de ha Kgl'd által érteném az difficultásokat, akarnám meg is szolgálnom Kgl'dnek. Tartsa isten Kgl'det. Datum in Ujvár, die 8. Decembr. 1623.

Ill^{me} d. V.

servitor et affinis addictissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: Illmo dno comiti Stanislao Thurzo etc.

XIV. 1623. decz. 16.

Ill^{me} comes palatine etc. Salutem etc.

Öcsém Eszterházi Pál uram kér Kgl'dtől valami jószágot per defectum seminis, kinek magam is másoktól végére mentem, nem derekas dolog, de mivel Nógrádhoz közel vagyok, lenne valami kis commoditással benne. Kgl'det én is kérem, conferálja neki, ő is meg szolgálja Kgl'dnek és én is hasonlóképen, kiről maga is irt Kegyelmednek levelet és supplicatiót is, melyet im oda küldöttem Kgl'dnek.

Az mi pediglen az én Kgl'ddel való szembenlételemet illeti, bizony dolog, hogy egyszer magam sem kívántam jobban az Kgl'ddel való szembenlételemet, mint ez elmúlt napokban; de minthogy ez az erdéli fejedelem mind itt lézeng, nem volt énnekem tutum innet kimennem, de minthogy immár innet eligyeközik, jó alkalmatossággal szeretettel szemben leszek Kgl'ddel és akkor beszélgethetünk egymással szegény hazánk romlott állapotjáról. Tartsa meg isten Kgl'det etc. Datum Ujvarini, die 16. Dec. anno 1623.

Eszterházi kezével: Az fejedelem mint hagyta Szombatot és népében másutt hagyott-é Szombaton kívül, s Ózobor uram is ha megérkezik-e, kérem Kgl'det, tudósítson felőle, meg szolgálom Kgl'dnek.

Ill^{mae} d^{nis} V^{rae}

servitor et affinis paratissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: Illmo comiti dno Stanislao Thurzo etc.

XV. 1624. febr. 23.

Serenissime princeps stb. Salutem stb.

Czobor Imre úram ő kglme írja nekem, hogy Felséged császár urunknak ő flgének kglmes resoluciojához accomodálván magát, követeit az szent békességnek tractájára Bécsben felindította volna; mely jó igyekezetért Felségedet az úristen megáldja és éltesse. El is hittem, hogy császár urunk ő felsége mindezeket kglmesen perpendálván, és Felségednek ebbeli synceritását meggondolván, az szent békességnek tractájában nagyobb kegyelmességgel és jóakarattal fogja magát Felségedhez declarálni és az szent békességet szerencsésen véghezvitetni, melyet engedjen az úristen az ő szent nevének dicsiretíre és az egész keresztyénségnek főképpen szegény megromlott hazánknek s nemzetünknek megmaradására. Ezzel stb. Datum in arce Sempte die 23. Febr. anno 1624.

Serenitatis V^{rae}

servitor

comes Stanislaus Thurzo mp.

Külczim: Serenissimo principi ac domino Gabrieli dei gratia stb.

(Eredetije a gyulafehérvári káptalanban rendezés alatti acták.)

XVI. 1624. apr. 15.

Ill^{me} comes etc. Servitiorum etc.

Az Nagod 11. hujus nekem irt levelét vevém; ő felségének proponáltam az dolgot, az minthogy az Nagod ő felségének irt levelére is választ parancsolt írni, de mivel az több dolgokra is, melyeket Nagod itt hagyott volt, kegyelmesen resolválta magát, Nagodnak pro interim akarám értésére adnom.

Az mi illeti az amnistiának conceptusát, úgy itilem, az mint Nagod maga is eszében vehette, hogy a sensu illo nem alienus conceptus, az mint véllek beszélettünk, ha az szóban vagyon valami keménség, melyet az ő princípálisokra akarnak vonni, noha uis illa verborum nem azt mutatná; az nem igen nagy dolog, ha csak abban lenne az difficultas.

Az mi pedig illeti az induciáknak prolongálását, vagy tovább való tractát, ő felsége oly itiletben vagyon, hogyha az erdéli fejedelem az békességet szüből akarja, nem kíván sok vontatást; mely ha történnék és valami véletlen akadékokat találna, mivel Nagodnál fog előbb nilván lenni, Nagod maga opiniojával ő felségét informálván, az mi legjobb, azt kell cselekedni.

Ide mi nálunk interim olyan hírek vadnak, hogy Nógrádot általán fogva megszállja az török, és hogy az fejedelem is az tatárokért küldött; tudom Nagodnál bizonyosban vadnak.

Itt én csak magam fogok immár maradni, esztergomi érsek uram is holnap fog elmenni. Igyekezem azért magam is szegény Homonay uram temetésére alá menni. Azon leszek, hogy az Nagodnak szóló levelet expedíáltassa holnap. Az szombatiak igen vonják magokra az haragot. Nagod ő felségét minden dolgokról informálja gyakorta, és énnekem is parancsoljon. Az Nagod jámbor szolgáját nem tartóztathatom sokáig; ha mi újságunk leszen, Nagodnak értésére adom. Éltesse isten Nagodat etc. Viennae, 15. Apr. 1624.

Ill^{mae} d. V.

servitor capellanus addictissimus
Stephanus Sennyei electus
episcopus Vaciensis.

Külcsm: Illmo comiti dno dno Stanislae Thurzo etc.

XVII. 1624. máj. 9.

Ill^{me} dne dne patrone gratiosissime Servitiorum etc.

Az Nagod szolgáját ő felsége kglsen hagyta es két nap várakozni, hogy Nagod bizonyosan informáltathassék, miben maradt az békesség állapotja. Azért isten akaratjából tegnapi napon minden módon véghez mene; adja isten, legyen állandó. Opuliának és Ratiboriának titulusát megengedte ő felsége, és az végekben való segítségre 30 ezer pénzt, Ecsedben való jus regiumot és Nagy-Bányában saluis manentibus regni statutis, ezt penig az Nagod instantiáiért is, és az országra való képest; in reliquo mindenek úgy maradtak, mint azelőtt végezte Nagtok. Megparancsolta ő felsége, hogy Nagodnak megküldjük az articulusokat; azért ma és holnap egyben rendelvén, minek utánna ő felsége meghallotta volna, Nagodnak mindjárt aláküldjük. De ő felsége itthonn nincsen, holnap fog megjöni és azért nem tartóztathatám az Nagod jámbor szolgáját. Remélem, hogy az fejedelem követe hétfőn el fog indulni. Ő felsége akaratja az volna, hogy az commissarius urak vagy együtt járnának, vagy mindjárt utánnok mennének, lenne vége minden dolognak, és azután látna más dologhoz Nagtok. Nagodnak pro informatione akarám csak ezt értésére adnom, isten holnap meghozván ő felségét, minden szükséges dolgokat Nagodnak expedíálni igyekszem. Éltesse isten Nagodat etc. Viennae, 9. Maji, 1624.

Ill^{mae} d^{nis} V^{rae}

servitor capellanus devotissimus
Stephanus Sennyei
el. episcopus Vaciensis.

Külcsm: Illmo dno dno comiti Stanislae Thurzo etc.

XVIII. 1624. m a j. 10.

Illmo dne comes et amice etc. Salute etc. Isten sok jókkal áldja meg Kgl^det.

Noha ő fölsége is iratott Kgl^dnek, és az commissarius urak instructiója is mihelt elkészül, mindjárt alá küldik, de mindazáltal én is ezen órában érkezvén ide Bécsből, akarám Kgl^dnek tudtára adni, hogy az minemő differentiák még az békesség tractájában hátra maradtak vala, azokra ő fölsége magát resolválván, az békességet finaliter concludálá, kiért legyen áldott istennek neve és engedje ő szent felsége, hogy állandó és megmaradandó legyen. Jó volna Kgl^dnek az commissarius urakat: Dávid Pál uramat, Ostrosith uramat idején certificálni, hogy ő kgl^mek idején készülgetvén, mihelt az instructio elérkezik, mindjárt indulhassanak, mivel efféle dologban nocuit differre paratis. Én az költség felől emlékeztem, és hogy abban defectus ne legyen, gondot viseltet ő fölsége reá. Ez mellett azon is kérem Kgl^medet, hogy az tavali dézmában hátra maradt kevés restantiát adassa Kgl^d Szilágý uram kezében, kire bizony nagyszükségem vagyon. Ezzel isten sokáig éltesse Kgl^det etc. Datum Posonii, 10. die May, anno 1624.

Ill^{mae} d. V.

ad serviendum paratus
Archiepiscopus Strigoniensis.

Külszím: Illmo dno comiti Stanislao Thurzo etc.

XIX. 1624. j u n. 21.

Illustrissime comes palatine etc. Servitorum etc.

Én isten segítségéből ugyan tegnap jöttem Ujvárbán paripákon, nem akarván az szegénységet tovább terhelni. Megjövén, találtam az többi között Reöty Orbán levelét, melyet az füleki vicekapitánnak ír, kinek mássát im oda küldtem Kgl^dnek, megérti Kgl^d belőle, hol járjan mégis azoknak az embereknek elméje. Ezt az ujheli dolgot is és az cardinál felől, kiről Kgl^dnek ott létemben béven beszélettem, fölöttébb igen hirdetik oda, és noha nem kicsin esett volt szegényeken, de szókkal nagyobbban beszélük; jó volna azért Kgl^dnek, nilván levén Kgl^dnél ennek az hirnek hamis volta, az fejdelmet informálni róla, mert ő neki oly csuda humorja vagyon, most is az minemű gyűléseknek kellett volna lenni, oly propositiókat adott az regnicoláknak, kiből kitetszik, hogy kevés kedve vagyon az békével való maradáshoz. Ez mellett ennek az Reöetinek is jó volna Kgl^dnek írnia, hogy

noha az restitutio confiniorum még meg nem lett, mindazonáltal mennének ki immár az végekből, rettenetes, mely nagy inségben vagyon az szegénység miattok, az restitutiót is sollicitálni kellenék ott alatt, Kgldek vagyon hatalma reá, hogy ezeket kiküldhetné immár az végekből. In specie az Reöty levelét fölküldtem ő fölségének. Tartsa meg isten Kgldek etc. Datae Ujvarini, 21 die Junii, anno 1624.

Ill^{mae} dnaonis V^{rac}

servitor et affinis
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: Illmo comiti dno Stanislao Thurzo etc.

XX. 1624. október 10.

Ill^{me} comes dne etc. Servitiorum etc.

Az Kglde parancsolatja szerint én által rándultam volt Komáromban az commissariusokhoz, egy dologról is, s másról is conferáltam velek s bizony dolog, hogy valami álnokságot, s lator-ságot akar végben vinni az török, minthogy az oratort nem bocsátja ki s mig peng ő ki nem jön, addig semmi dologhoz nem kezdhetünk, mert ő fölségétől is meg vagyon parancsolva, hogy őtet megvárjuk.

Azon instál az török Bethlen fejedelemnél, hogy ő is maga személye szerint jelen legyen az tractán és így akarnak mind szavával s mind cselekedetivel ő fölsége ellen vele szolgálatni, nem tudom, ha obtineálhatják-e vala.

Az verebéli palánk megcsináltatását, az kire Kglde annuált, az vármegyéknél efficiáltam, s azon leszünk istennek segítségéből egyenlő akarattal, hogy az közönséges jóért véghez vihessük. Kgldek kérem, hogy annak véghezvitelében bátorságosabbak lehessünk, az maga szolgálait is, bárcsak száz lovast és még annyi gyalogot küldjen Kglde ez jövő hétfőre Komjátihoz, hogy azok is legyenek ott, mert bizony dolog, hogy az török fenyegetőzik, és noha igen titkoltam előttök ezt az dolgot, de nem tudom, mint esett, hogy hírekké vagyon s nem jó volna, ha megtréfálatnánk valahogy magunkat, és az szegénységet is uer-feliere (*így*) vetnénk.

Én innend német gyalogot is akarok kivinnem, és azon leszek, hogy ezer emberrel, úgymint ötszáz lovassal s ötszáz gyaloggal örözhessem annak végben vitelét, mert az végházakból sem merem igen kivinni az népet, mivel a nélkül is ily fogyatkozott álla-

pattal vadnak. Isten tartsa meg Kgl-det etc. Datae in Ujvár, 10. die Oct. anno 1624.

Ill^{mae} dnaonis V^{rae}

servitor et affinis addictissimus
comes N. Eszterházi
de Galantha mp.

Külczim: Illmo comiti dno Stanislao Thurzo etc.

XXI. 1624. dec. 30.

Ill^{mae} dne comes etc. Salute etc.

Mínthogy eddiglen mindenekről, kíválképpen a melyek nézték az előttünk levő törökökkel levő tractának állapotját, Kgl-det bizonyosétani el nem mulattam, akarám most is megjeleníteni, én ismég Komáromban által futamodtam vala s az vezérhez magam szolgálait bocsátottam minemő instructióval, im paríáját Kgl-dnek oda küldöttem. Én uram minden okkal s móddal azon volnék, hogy minden rendek közt az szent békesség szentül megtartatnék, és mindenektől meg is böcsöltetnék úgy, a mint legjobb. Ezzel ajánlván Kgdnek szolgálatomot. Éltesse isten etc. Datum in Ujvár, 30. Dec. anno 1624.

Ill^{mae} d. V.

servitor et affinis addictissimus
comes N. Eszterházy mp.

Eszterházy kezével: P. S. Csak ez az vármegye népének cioszlása is nem kevés szívet adott az töröknek, addig mind őrzé Vácot is, de csak már is kevesebbet kezdi gondolni velünk, és ha erre az mostani hívásunkra sem bocsátja commissariusit az vezér ki, nem lehet igen nagy suspicio nélkül az dolog, mert bizonyosan végére mentünk, hogy az erdéli fejedelem is mind arra tanácsolja az törököt, hogy sz. György napig ne végezzen megvárván, micsoda kimenetele leszen az Asiában küldött hadainak, kit maga tudja az az jó fejedelem, mi végre cselekeszik, de nekünk ez elég veszedelmes és káros.

Külczim: Illmo comiti dno Stanislao Thurzo etc.

XXII. 1625. mar t. 22.

Ill^{mae} comes domine etc. Servitorum etc.

Tudom, Nagodnál mindenek nyilván vadnak, miképpen bocsátott legyen ő felsége az minapiban ő felségéhez az erdéli fejedelemhez, és noha magam is szükségképpen alá mentemben Nagodhoz betértem volna, de értvén az Nagod felettébb való beteges állapotját, sőt hogy ugyan nem is lehetni Nagoddal szemben,

kelleték elsietnem szegény istenben elnyugott anyámnak is temetésének napja előttem levén. Mostan penig az iszonyú árvizek kénszerítenek, hogy minden akaratom és csaknem fogadásom ellen az féelmes vizen kellették alá jönnöm. Találván penig ő felségének kgl's parancsolatját, hogy az menniben lehet, felsiessek, kénszeríttem, isten holnapot adván érnem, felsietnem, mivel az hitván szekereim mind elromoltak, ma is csak azért kell késnem, és ugyan így is kértem volna az atyafiaktól egy kocsit, és kimentem volna Nagodhoz, de Szikszai uram adá értésemre, hogy ma Nagod otthonn nem lenne, hanemha estvére. Tudom mindazonáltal, hogy isten felvívén, ő felsége az mi olyos dolog leszen, Nagoddal mindjárt communicálja. Noha az én oda be való járásomnak oka szármozott leginkább az magam szegény asszonyom anyám temetésére való kívánságából, és így ő felsége kgl'sen parancsolta, hogy az minemű ajándékot ő felségének készített volt, praesentáljam, melyet felette igen kedvesen is vött és az ő felsége méltósága szerént mind magamhoz és hozzám tartozókhoz nagy böcsületet, szeretetet mutatott úgy annira, hogy maga is az mi kgl's urunk többet nem kívánhatott volna ilyen nyomorúlt méltatlan szolgáljához, hogy mutatódjék. Ez mellett számtalan sok obligatiókkal igirvén és kötelezvén magát, hogy sem az sok istentelen sollicitansoknak instantiájokra sem egyéb tekintetből ő felsége az mi kgl's urunk ellen nem törekedik. Az privata personáknak penig, kiknek instantiájok volt, inkább mindeniknek türhető válaszok volt, kinek egyképpen, kinek más módon. Tudom, azokat is ő felsége Nagodnak által küldi. Interim Nagod énnekem parancsoljon, igyekezem Nagodnak minden időben szolgálni. Kévénnám, hogy isten Nagodat megadott jó egészségében sokáig megtartsa. Datum Tyrnaviae, 22. Martii, 1625.

Ill^{mae} dnis V^{rae}

servitor capellanus devotissimus
Stephanus Sennyei electus
episcopus Vaciensis mp.

Küldzím: Ill^{rno} comiti dno dno Stanislaó Thurzo etc.

(E levelek eredetijei a XV. számú kivételével az országos levéltárban a Thurzó-féle acták közt vannak.)

Közli: BARABÁS SAMU.

BÁNFY DÉNES
TRAGÓEDIÁJA TÖRTÉNETÉHEZ.

I. 1671. sept. 20.

Édes öcsém uram.

Kegyelmed levelét vöttem, melyből értem Kegyelmed az pagocσαι határjárás miatt ki nem jutott Somlyóra. Csudás dolognak látszik édes Gyerőfi uram nekem ez Kegyelmed írása; holott az pagocσαι Kegyelmed dolgát összevetvén az somlyai mostani állapottal, úgy tetszik ez előbbvaló, s többet nyomó állapot; egyébiránt Pagocsán én is patronusnak tartom magam; de ezt többre böcsülöm, s megvallom uram ezt én cavillumnak ismerem csak. Mindazáltal im én irtam Teleki uramnak, halaszsa azt az határjárást, s egyáltalában tudom ő kegyelme elhalasztja. Melyre nézve Kegyelmedet kérem, ne vegye tréfára az somlyai állapotot, mert azt elhiggye Kegyelmed, bizony contractussa szerint hozzányulok, az Kegyelmed pénzét penig letenni kész vagyok (kiről Kegyelmed certificatumi már ott van), de mint ilyen nagy summában járó dologban gyermeki módra nem procedálhatok. Kegyelmednek az vármegye tisztei rendesen bocsáták kezéhez, s inventarium szerint, ahhoz képest nekem is úgy kell kézhez vennem Kegyelmedtől. Különben édes Gyerőfi uram, ha Kegyelmed contractussa ellen velem izetlenkedik, s alkalmatlanságot maga keres magának, én oka ne legyen; ut supra az jószághoz bizony az contractus szerint hozzányulok, de bizony Kegyelmed bajt szerez magának; egyébiránt is, ha az jóért bosszúsággal illet, itt jó barátjával vész vissza (?). Azért Kegyelmedet ki várom hova hamarébb; ha penig ugyan nem jű, úgy is tudósítását Kegyelmednek elvárom. Istennek ajánlom Kegyelmedet. 20. Septembris, 1671. Bonczida.

Kegyelmed jóakaró atyjafia szolgája

Bánffy Dienes m. k.

Tudja Kegyelmed jövendőben én túllem is ha kiváltják, mit fognak kívánni; azért nekem is meg kell az jó rendet tartanom. Ordo est anima rerum.

Külszím: Tekintetes nemzetes Gyerőfi György urnak (tit.), nekem kedves öcsém uramnak adassék.

(Eredetije Keresztési Pap Miklósnál.)

II. 1673. die 10. Julii.

Töttem ez vas ládába isten kegyelméből tizenkétezer szép aranyakat, mely van nyolcz zacskóban, négyében két-két ezer. Van poltura és garas itt három ezer forint. Istén dicsőség legyen teneked érette.

B. Dienes m. k.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

III. 1674. novemb. 20.

Szolgálunk Kgteknek.

Az mű kgl's urunk ő naga mint parancsoljon Kgteknek, ez commissióból megláthatja, legyen azért az tévő Kgytek. Azonban az magyarországi urak és signanter Kende Márton urannak szóló leveleket Kgd küldjön meg, de jó hátra kerüljenek ki az Szilágy felé, hogy az Bánfi emberei el ne fogják. Mivel penig most a siettség miatt Husztba, Máramarosba levél talám nem mehetett, Kgd az magának Kgdnek szóló urunk levelét in specie küldje által Husztba és Máramarosba, hogy lássák és magokat tudják alkalmaztatni. Parancsolt egyébaránt ő naga széllyel az országba mindenüvé, hogy Bánfit megfogják, valahol kaphatják. Istennek ajánljuk Kegyemedet (*sic*) Ex castris ad Nagylak. 20 Novembris, 1674.

Kegytek szolgáló baráti az mű kgylnes urunk és ország előtt járó rész hadainak igazgatói

Gr Csáki László m. k.

Kornis Gáspár m. k.

Bethlen Miklós m. k.

(Egészben Csáki kezeirása.)

Kivül: Nemzetes vitézlő Katona Mihály urannak etc. nekünk jó akaró barátunknak ő kgmének adassék.

(Katona Elek ur birtokában.)

IV. 1674. novemb. 21.

Szolgálók Kgldnek.

Kglmed levelét vettem, tudósítását Kk meg szolgálom, tovább is kérem, Kgl'd tudósítson. Eddig elhiszem a mű kgl's urunk ő naga parancsolatját elvette, Kgl'd azért mindenkben a szerint alkalmaztassa az dolgát, abból Kgl'd megértheti, mit kellessék cselekedni. Kgl'd azért mind nemeseket puskásokat vegye fel¹⁾, de maga mellett is hadjon Kgl'd, és vigyáztasson szorgalmatosan.

¹⁾ *Teleki M. kezével pótlékkép:* Tartsa csoportban, ha kívántatik, lovasokat küldjön az urak mellé egyik hadnagygyal.

A mi kgl's urunk ő naga, s az ország és Bánfi Dienes uram között történt dolgot illeti, a sokáig nem tart. Azt a mi kgl's urunk kegyes keresztyéni kegyelmessége szerint lecsendesíti; a Kglmed dolga csak a vigyázás. Kgl'd gyakorlatossággal tudósítson. Isten Kgd'del. Fejérvár, 21. Novembr. a. 1674.

Kglmed szolgáló komia

Teleki Mihály m. k.

Az várában Kglmed éjjel-nappal benn legyen, vigyázzon. Ha így itélik jobbnak, az én szállásomnak helyén.

Kiül: Nemzetes Katona Mihály küvári kapitány kedves komám uramnak adassék.

(Katona Elek ur birtokában.)

V. 1674. nov. 29.

Kegyelmednek mint uramnak, öcsémnek szolgálok.

Jó egészséges életet kívánok.

Ide jövő utamban is érkezék az mi kegyelmes urunk ő nagysága parancsolatja; azonban már azokról concludáltunk, a mikről sonál; hanem édes öcsém uram, úgy hiszem, ma Gyerőfi György bement, azért a mit beszélgeténk, az 96¹⁾ szállásán való árnyékszék alkalmatosságáról, Vista nevű faluban lakó Gyalai kolcsárt parancsolja behivatni Gyerőfi uram, s azokat a rejteket kerestesse meg a fundamento, lássuk, miket találnak; de ha nem találnának semmit is, az strázsa az Bánfi uram szállásán kettő-kettő meg ne szünjék elvitele után is. Isten akaratjából én is holnap Enyedre megyek, háta lovai ²⁾ 96 ott maradjanak; azt is inventálják; semmiképpen elvinni ne engedje Kegyelmed, hanem tegyen oly dispositiót, maradjanak ott; bátorságosabb az a hely, ha úgy kívántatnék is. Parancsoljon Kegyelmed nékem. Ajánlom istennek Kegyelmedet. Ajton, 29 Novembris, 1674.

Kegyelmednek jóakaró atyjafiai

Béldi Pál m. k.

Idegen (tán Gyerőfi György) *keztől:* Anno 1674. die 15. Novembris Bánfi Dienes megindulván Kolozsvárról nagy pompával ebédet Ajtonban evék Vitéz Ferenczhez menvén Koppánba az fia keresztelőjére; ott mene reájok Kornis Gáspár kapitány és Csáki László, Macskási Boldizsár és Keresz(tesi S.) 16—17 vitézzel..... az hadai ott benn 18 vagy 19.

Külszim: Tekintetes nagyságos Kornis Gáspár urnak (titulus) jóakaró uramnak öcsémnek ő kegyelmének adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

1) A 96-os szám Bánfy Dénest jelenti.

2) Itt e két szó »Bánfi uramnak« szorgalmasan ki van huzva.

VI. 1674. nov. 29.

Szolgálok Kegyelmednek mind jóakaró uramnak, s kedves atyámfiaának, és istentől sok jókat kívánok.

Kegyelmed levelét vöttem, irását értem. Az inventáláshoz hogy Kegyelmetek hozzá kezdett, jól vagyon. Mindeneket Kegyelmetek inventálván, hagyja jó gondviselés alatt; spanyorviaszt küldtem. Az praefectus azt mondja hitivel is, hogy behoza, s beadta, de hová tötték, ő azt nem tudja. Szorgalmasan Kegyelmed vigye véghez az inventálást, s pecsételje be, s hagyja úgy jó alkatossággal, s tudósítson az miről illik. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egészségben. Datum in Kolosvár, die 29. Novembris, 1674.

Kegyelmed jóakaró atyjafia

Béldi Pál m. k.

Béldi kezével: Kisség uram vad lovakon küldötted be az ur hintáját, már el is nem vihetik ma, hanem az két rendbeli más lovaít küldd be, már jó reggel kell megindítani Kornis uramékkal.

Külczim: Nemzetes Gyerőfi György uramnak jóakaró öcsém uramnak adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

VII.

A Bánffy Dénes ellen emelt vádpontok. Datum Albae die 5 Mensis Decembris Anno 1674. Egykoru másolat.

VIII.

Bethlen válasza a vádpontokra. Bethlen 7. Decembris Anno 1674. Egykorú másolat.

Jegyzet. Ezen két okmány összefoglaltatott, úgy hogy minden vádpont után hozzáíratott a replica is. Ilyen alakban számos példányban fenmaradt, s ki is adatott a Magyar Akadémiai Értesítő 1859-iki folyamában.

IX. 1674. decz. 10.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose, ac egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az fogoly urnak levelei között levén az Bánfi familiának örökes jussokról, jószágokról való nagyobb rész oklevelei, melyről böcsületes tanácsúr hívünk tekintetes nemzetes Bánfi

Zsigmond uram által megtaláltatván több atyafiakkal együtt, úgy tetszvé a nemes országnak is, annunáltunk kegyelmesen, hogy ezen Bánfi familiának feltaláltatható minden okleveleit mint nagyobbik atyafinak megnevezett Bánfi Zsigmond uramnak kezéhez assignáltatnók az decretum tartása szerént. Minekokáért vévén ez levelünket, és több írásunkat nem is várván Hűségtek, kegyelmesen és igen serio parancsoljuk, hogy az feljebb megirt fogoly urnak levelei között az Bánfi familiának feltaláltatható ós, örökös jó igazságokról (?) való mindennemű okleveleit cum requisitis mind egy czéduláig mox et de facto kezében adni, és assignálni bizonyos érette küldött emberének, el ne mulassa Hűségtek, távoztatván azon levelek continentíáinak meritumok vizsgálását. Nec secus facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 10 mensis Decembris, anno 1674.

M. Apafi m. k.

Külczim: Generoso, et egregiis Georgio Gycrőfi de Gycrő-Vásárhely, ac conventus Beatae Mariae Virginis de Kolos-Monostor requisitoribus etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

X. 1674. decz. 20.

Szolgálók Kegyelmednek, mint jóakaró barátomnak.

Istentől jó egészségét kívánok.

Kegyelmed levelét ez estve elvettem; tudósítását értem. Az mely erdélyi nemes ember ezüst tálból eszik rátottát, hamar megcsömörlik tőle. Egyébiránt istenért kérlek, igen szorgalmatoskodjál; valóban emlegetik a monetát; se papra, se barátra egy cseppet se hajt; senkire sem hajtván semmit is ebben, ládát valamennyit kaphat, csak vegye kezéhez Kegyelmed. Innét kőmives nem ment, de hiszem vagyon ott kőmives. Az mint szokták mondani, mitte sapientem et nihil ipsi dicas, az alkalmatosság mindenekre megtanítja Kegyelmedet. A mi a lovak dolgát illeti, én ellenem nincsen elvitetések; egyébiránt Teleki uram adott volt oda kettőt maga paripáiban, csak azok ne legyenek. Nem árt az sirban levőket is kibocsátani a világra, csak papok, esperest hírével legyen a dolog. Tegnap is írák Kegyelmednek, Bánfi Farkast, feleségét, szolgálait el ne hagyja. Az kik eddig a Bánfi uram szolgálai függőben voltak Bonczidán, már ki hova akar menni, elmehet, tegyen dispositiot köztök. Kegyelmednek szolgálni, az mennyire az alkalmatosság bocsát, el nem mulatom, parancsolván Kegyelmed nekem. Ajánlom ezzel istennek Kegyelmedet. Datum Alba Julia, 20. Decembris, 1674.

Kegyelmed jóakaró atyjafia, szolgája

Béldi Pál m. k.

P. S. Rhédai István itt vagyon; constál, hogy Bánfi Farkasnál vagyon Bánfi uram pénzének egy része.

Külsőim: Nemzetes Gyerőfi György uramnak, jóakaró barátomnak ő kegyelmének adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XI. 1674. decz. 21.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Kende Gábor uram információjából értjük, hogy néhai Bánfi Dienes javai gyanánt ő kegyelmének is holmi ládáit, és javait elpecsételte volna. Minekokáért parancsoljuk Kegyelmednek kegyelmesen, az mikről ő kegyelme jurál, azokat bocsássa dispositiója alá ő kegyelmének, ne akadályoztassa. Nec secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, 21. Decembris, 1674.

M. Apafi m. k.

Külsőim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerővásárhely etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XII. 1674. decz. 21.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Úgy informáltattunk, hogy némelyek Kolosváratt holmi szűn és okokra nézve az Bánfi Dienes uram javai felől nem akarnának megeskünni; parancsoljuk azért Kegyelmednek igen serio, eleiben adatott instructiónk szerint, személyválogatás nélkül az olyanok ellen procedálni el ne mulassa, valakik magokat attól vonogatnák. Neque secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 21. Decembris, Anno 1674.

M. Apafi m. k.

Külsőim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely, fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XIII. 1674. decz. 23.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generosi, egregii et nobiles, fideles nobis dilecti. Salutem

et gratiam nostram. Mivel magunk mindenekre nem érkezhettünk, azért ez commissiónkat vevén, kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmeteknek, mind a végbeli dolgok igazgatásában, s mind penig a Bánfi Dienes bonuminak dispositióiban mindenképpen tekintetes nemzetes Béli Pál bcsületes tanácsur hívünket rendeltük arra, hogy Kegyelmetek ő kegyelmétől dependáljon. Secus non facturi gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 23. Decembris, anno 1674.

M. Apafi m. k.

Külczim: Generosis Stephano Kun de Osdola comiti Comitatus de Küiküllő supremo, ac tabulae nostrae judicariae jurato assessori, nec non capitaneo substituto civitatis nostrae Kolosvár, et Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XIV. 1674. decz. 23.

Kegyelmednek mint jóakaró uramnak atyámfjának szolgállok, jó egészséget kívánok.

Kegyelmed levelét becsülettel vettem; választ reá eddig nem tehettem, arról Kegyelmed megbocsásson. Ugy értem, Kegyelmednek szüretje jó vagyon, valamig tart. Im most értem Toldalagi János öcsémétől új nyereségét, kihez képest az mi kegyelmes urunk ő nagysága Kegyelmednek és Kun István uramnak szóló commissióját küldék kezemhez, hogy mindjárt küldeném Kegyelmeteknek, melyet én el is küldtem, ő nagysága tudja. Mit parancsoljon ő nagysága, én azt ugyan nem tudom, mindazáltal a dolog siető, látom. Azért ha mi ad praesens Kegyelmed kezénél vagyon a monétában vagy hiteles emberektől küldje el, Stenczel Ferencz, vagy mások által menten küldje el, s tudósítson engemet is hova hamarébb. Postátúl küldtem a levelet hamarébb voltáért, nem Hajdu Györgytől. Azonban kérem a commissiot, ha megolvassa küldje vissza, hadd lássam, ha szükség még visszaküldöm Kegyelmednek, parancsolván Kegyelmed is nékem. Ajánlom ezzel istennek Kegyelmedet. Datum Alba Julia 23. Decembris, 1674.

Kegyelmednek jóakaró atyjafia

Béli Pál m. k.

P. S. Úgyhiszem urunk ő nagysága fog olyan formába committálni, hogy az Bánfi György praeceptorát Kegyelmed visszabocsássa az gyermek mellé; de Kegyelmed addig el ne bocsássa, míg az nála levő pénzt és jókat Kegyelmed kezéhez nem veszi; ezt urunk ő nagysága is így érti, s ő nagysága hírével vagyon. Teleki uramnak két paripáját a vércsét, és az barnát, és

az karvasát adassa Vér Mihály kezébe Kegyelmed. Az kis derest penig az gyermeknek kell adni, az mely kedves paripája volt az apjának.

Külső: Nemzetes Gyerőfi György uramnak, jóakaró uramnak atyámfiaának adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XV. 1674. dec. 23.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.

Ezen commissionkat vévén Hűséged, kegyelmesen és serio parancsoljuk az asszony Bánfi Dienesné asszonyom ő kegyelme Ilyefalvi Ferencz nevű praefectusát bocsássa kötelessége mellé; azonban a mit az asszony ő kegyelme onnét házbeli egyetmásokat, és portékákat, élést és egyebet is maga szükségére ki akar vinni, vagy vitetni, abban ne impediálja. Neque secus facturi. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die 23. Decembris, anno 1674.

M. Apafi.

Az mely ezüst-marhája Bánfi Dienesnek ott vagyon, ki ne adja senkinek, légyenek ott helyben; kár ne legyen benne, mert azok mienk.

(Egykorú másolat Keresztesi Pap Miklósnál.)

XVI. 1674. dec. 24.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Ezen commissionkat vévén Kegyelmed, Kegyelmednek parancsoljuk kegyelmesen és serio, minden javairól Bánfi Dienes uramnak, valamik feltaláltattak, a registrumának párját küldje kezünkbe mentől hamarébb. Azonban úgy értjük, hogy Kegyelmed az asszony ő kegyelme arany-műves ládáját megtalálta volna, mivel azért az a feleségünkkel köz, mindjárt minden kár nélkül Inczédi Mátyás szolgánkknak adja kezében, hozza udvarunkba. Az Bánfi György praeceptorát is Kegyelmed tovább való haladé nélkül bocsáttassa el, mehessen hivatalja mellé.¹⁾ Az Bánfi Farkas uram botját is az pecsét alól szabadítsa fel, és kár nélkül bocsássa szabados dispositiója alá ő kegyelmének, mivel

¹⁾ *Apafi kezétől:* ha előadta az egyetmást.

nemesi szabadságának praejudiciumára vagyon eddig szabados dispositiójától való elrekesztése is. Neque secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 24. Decembris, anno 1674.

Apafi kezétől: P. S. Eddig Kegyelmetek megláthatta, ha volt valami ott.

M. Apafi m. k.

Külczim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztési Pap Miklósnál.)

XVII. 1674. dec. 29.

Michael Apafi dei gratia etc. Nemzetes Gyerőffi György uramot rendeltük Bánfi Dienes jóvainak ha hol mit találhatna, vagy gyanakodnék lenni, mindenütt, de kiváltképpen Szamos-Ujvártt és Gyaluban szorgalmatossággal keresné és kerestetné fel, s reá találván valahol, ott venné kezéhez és vinné az többihez. Minekokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Hűségteknek, az dolgot így értvén, engedjen mindenütt való keresésre és jóvainak felcincálására szabadosságot ő kglmének, sőt ha ő kglme valamiképpen magától reá nem igazodnék is, tudván Hűségtek, hol legyenek aféle bonumok, pénze és egyéb res mobilisi Bánfi Dienesnek hol legyenek letéve, megmutatván és reá igazétván ő kglmét, adja és assignálja kezében fogyasztás nélkül a legkisebbikig; egyébaránt különben cselekedvén, busulás fogja követui érette Hűségteket. Nec secus facturi praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia die vigesima nona mensis Decembris, anno dni Millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto.

Apafi.

(P. H.)

(Eredetije gyűjteményemben.)

XVIII. 1674. dec. 30.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az szamosujvári kapitányok jövedelmiből, melyet Bánfi Dienes Hűséged kezénél hagyott volt, úgymint két száz negyven forintokat, f. 240., melyeket több bonumival együtt nemzetes Gyerőffi György atyánkfjának parancsoltuk percipiálni: Hűséged azért ez commissiónkat látván, minden halogatás nélkül maga, vagy arra rendeltetett emberének adja kezében, nem várván erről több pa-

rancsolatunkat. Nec secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 30. Decembris, anno 1674.

(Aláírás és czim nélkül, Keresztesi Pap Miklósnál.)

XIX. 1675. j a n. 1.

Kegyelmednek mint jóakaró uramnak szolgálók.

Urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjából akarám Kegyelmedet tudósítani, hogy az mely török lova Petróczi uramnak Kende Gábor uram nevezeti alatt ott vagyon Gyaluban, ez levélem megadó emberének mindjárt assignálja, s adja kezében Kegyelmed, parancsolván Kegyelmed nékem. Ajánlom ezzel istennek oltalmába Kegyelmedet. Alba Julia, 1. Januarii, 1675.

Kegyelmednek jóakaró atyjafia

Béldi Pál m. k.

Külsőim: Nemzetes Gyerőfi György uramnak, jóakaró uramnak atyámfiaának adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XX. 1675. j a n. 1.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Néhai Szentpáliné asszonyom tiszteletes Tophaeus uramnak hagyott testamentumban száz aranyokat, és Bánfi Dienesnek a lelkére is kötötte, hogy megadja ő kegyelmének, de az mint ő kegyelme relatiójából értjük. meg nem adta. Annakokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmednek, ez commissiónkat vévén, azon száz aranyokat ő kegyelme számára Bánfi Dienes pénzből kivévén, és megtartván, a mikor (ő) kegyelmétől requiráltatni fog felőle, adja meg ő kegyelmének. Ez commissiónkat pedig futuro pro testimonio tartsa magánál. Nec secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 1. Januarii, anno 1675.

M. Apafi m. k.

P. S. Kegyelmed ő kegyelmének késedelem nélkül küldje meg bizonyos embertől, ha szintén ő kegyelme embere által nem requiráltatja is felőle.

Kivül Gyerőfi kezétől: Anno 1675. 14. Januarii praesentatae sunt pro reverendo domino N. Topheo aureos No 100.

Külsőim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXI. 1675. j a n. 1.

Kegyelmednek uram szolgálók, jó egészséget kívánok.

Urunk ő nagysága commissióját küldém Kegyelmednek, miről szóljon, Kegyelmed meglátja; kihez képest Kegyelmednek én is intimálom, hogy mindjárt két katonától Kegyelmednél levő pénzben küldje kezemhez, vapy penig kolozsvári két becsületes embertől, katonát is adván melléje, valahol engemet találunk, hozzák oda; Kegyelmed maga becsületének consulál vele. Kérem igen, el ne mulassa, parancsolván Kegyelmed nékem is. Ajánlom Istennek Kegyelmedet. Datum Alba Julia, 1. Januarii. 1675.

Kegyelmednek jó akarattal szolgál

Béldi Pál m. k.

Kívül Gyerőfi kezétől: Exhibitae sunt hae literae 14. Januarii 1675.

És: Francisco Olosz aureos 50.

Külsőim: Nemzetes Gyerőfi György uramnak, jóakaró uramnak atyámfiaának, ő kegyelmének adassék.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXII. 1675. j a n. 3.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Ferencz kapitány hívünkhöz akarván az ő hűségért kegyelmességünket mutatnunk, ahoz képest, mivel ő kegyelmét mostan ujlag ismét az előbbi somlyai kapitányságnak tisztiben akarjuk beállítani, kifogyatkozott állapottal lévén, conferáltunk az Bánfi Dienes pénzből Kegyelmed által folyó pénzül száz imperiális tallérokát adatni. Minekokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmednek, requiráltatván ő kegyelmétől, adjon az ott Kolosvárott kezéhez jutott Bánfi Dienes pénzből Ferencz kapitánynak száz tallérokát folyó pénzül, ez commissióunkat megtartván, annak idejében acceptáltatjuk. Nec secus facturus. Datum in possessione Mikeszásza, die 3. Januarii, anno 1675.

M. Apafi m. k.

Bialis Olosz Ferencz kezétől: Anno 1675. die 18. Januarii. Ego infrascriptus confiteor recepisse a generoso domino Georgio Gyerőfi aureos quinquaginta, quod faciunt imperiales centum, juxta commissionem suprascriptam suae Celsitudinis, anno, et die suprascripto emanata in Kolozsvár; die et anno suprascripto.

Franciscus Olosz mp.

Külsőim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely, fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXIII. 1675. j a n. 3.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Mishti Istvánnak alázasos jelentéséből értjük, Bánfi Dienes számára vásárolván Bécsben bizonyos summa pénz árú marhákat, melyeknek az árokban noha megadott ugyan, mindazonáltal maradott volna még adóssá száz tizenegyed fél tallérral, ki hogy kárban maradjon, nem akarjuk; annakokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmednek, requiráltatván megírt Mishti István hívüinktől, adja meg nekie azon Bánfi Dienesnél maradott száz tizenegyed fél tallér adósságát az Kolosvárott lelt. és kezéhez vett Bánfi Dienes pénze-féle poltura pénzből; ezen commissionkat megtartván, acceptáltatjuk annak idejében. Nec secus facturus. Datum in possessione Mikeszása, die 3. Januarii, anno 1675.

M. Apafi m. k.

Külszim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXIV. 1675. j a n. 3.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Becsületes tanács ur hívünket tekintetes nagyságos Kapi György uramat rendeltük több becsületes hiveinkkel együtt a végbeli tiszteknek béállatása, és az ott való akadályos dolgoknak eligazítására. Mivel penig Váradról is ki fognak jöni azon alkalmatossággal a törökök, és azokkal is léssen bajoskodások ő kegyelmeknek, melyet pénz nélkül ő vélek nem gyakorta vihet az ember végben. — annakokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmednek, ez commissionkat vévén, adjon Kapi uram ő kegyelme kezében Bánfi Dienes pénzéből azon szükségre ötszáz tallérokat; ha tallér nem leune, akár aranyúl; ha különben nem, folyó pénzül is megszerezze Kegyelmed. Azonkívül a kupák közül két virágos kupát, hat tersényi puskát a szépiben. Mindezeket annak idejében acceptáltatjuk Kegyelmedtől, nem is rossz helyre költvén, hanem az haza szükségére őket Neque secus facturus. Datum in possessione Mikeszása, die tertia mensis Januarii, anno 1675.

M. Apafi m. k.

Apafi kezétől: P. S. Ha több kívántatik, többet is adjon Kegyelmed.

Kivül Gyerőfi kezétől: Exhibitae et praesentatae sunt anno 1675. 14. Januarii. És: Spectabili ac magnifico domino Georgio Kapi aureos 250.

Külsőim: Generoso Georgio Gyerőfi, de Gyerő-Vásárhely etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXV. 1675. jan. 18.

Szolgálók Kegyelmednek, és istentől sok jókat kívánok.

Ez elmúlt napokban az fejedelem-asszony ő nagysága íra az atyámfának, legyünk vesztegség, és ha megtaláltatik szegény Bánfi uramnál lévő arany-mévínk, ő nagyságok megadatják, sőt Bánfi Dienesné asszonyom böcsületes szolgálai által is requiráltattott, legyek vesztegség, s meglészen.

Negyed- vagy ötöd napja ugyan Bánfi Dienesné asszonyom ír az atyámfának ujabbán egy levelet, hogy ne is gondolkodjunk az arany portékárú, mert ő kegyelme se azt, se több javait sem tudja hova lett; sőt egy talléra, vagy aranya is nincsen, s csak egynehány forintot is mindennapi költségire az fejedelem-asszony ő nagysága adatott, mert semminek sem asszonya, sem bírója, Kegyelmedre mutat, Kegyelmed kezénél vagyon az mi van.

Erre nézve im ujabbán kelletik Kegyelmedet busitanom; kérem uram Kegyelmedet, mutassa jó akaratját, s ne nehezteljen utat mutatni, hol és kitől keressem én az enyimet, kitől várjam, tovább mit csináljak?; ennek a sok előbb-előbb való muto-gatásoknak, haszontalan halogatásoknak, úgy látom, semmi haszna.

Isten, s igazság szerint többről többre ily mód nélkül, s minden ok kivül ennyi kárt nem vallhatok; hiszen az ki szegény Bánfi uram javait birja, s keziben van, — noha azt sem tudom, az fejedelem ő nagyságánál-e, másnál vannak-e javai? — ott kell supplicálnom, s kérnem az enyimet. Hogy volna uram az, hogy csak valamire is nem akadott volna eddig is Kegyelmed? Datum Barcsa, die 18. Januarii, 1675.

Kegyelmednek szolgáló barátja

gróf Balassi Imre m. k.

Külsőim: Tekéntetes nemzetes Gyerőfi György uramnak etc. jóakaró uramnak, barátomnak, Szamosfalva.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXVI. 1675. a pr. 30.

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmednek, és istentől sok jókat kívánok.

Im most is irék az asszonynak Bánfi Dienesné asszonyomnak ő kegyelminek ez levelem megadó szolgám által. Ez alkalmatossággal Kegyelmedet is akarám megtalálnom, s kérnem bizodalmasan, úgy most is, az mint immár sok ízben. Jóakaró uram hol keressem én tizezer tallér érő portékámat?; ha Kegyelmeteknél, mint inventatoroknál nincsen, s nem is volt, se nem tudja, hol van?, — másutt nem tudom keresni, hanem az asszonynál Bánfi Dienesné asszonyomnál ő kegyelminél; hiszen három rendbeli kötés-levelem van énnekem feljebb megírt portékámról a szegény urral, aképpen az asszonynyal ő kegyelmével, az mely levelekben mind háromban színtén úgy mindenütt ott van írva az asszony neve, valamint a szegény úré, következik tehát, hogy az asszony ő kegyelme is tartozik előadni, mivel szegény ur nincs; mert az ki mint köt, úgy oldoz.

Kérem azért Kegyelmedet jó tanácsával, s tetszésével mit tud, és értett Kegyelmed ennyi portékámról, — tudósítani ne nehezteljen. Isten, s az igazság velem lévén, nincs mód benne többről többre ennyi kárt valljak; Magyarországon is több négy százezer tallér érő javaimnál oda semmiért; ez is nem alkalmas üdőben történék rajtam. Datum Gyógy-Hévizben, die 30 Aprilis, 1675.

Kegyelmed szolgáló barátja

Gróf Balassi Imre m. k.

Küldzim: Tekéntetes nemzeti Gyerőfi György uramnak, Dobokavármegyének egyik főispánjának etc. jóakaró uramnak, Szamosfalva.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXVII. 1675. máj. 3.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Az mely két sátorokat Kegyelmed elvitetett, annak egyikét Naláczi uram hozta volt az portárul; ő kegyelme Teleki uramnak küldvén, ő kegyelme adta volt Bánfi Dienesnek. Az másikat pedig postamester hívünk hozta volt. Parancsoljuk azért Kegyelmednek kegyelmesen, ez levelünket vévén mind az kettőt adja az Teleki uram szolgája kezébe; Teleki uram contentálja az asszonyt ő kegyelmét rólok. Nec secus factururus. Datum in arce nostra Fogaras, 3. Maji, 1675.

M. Apafi m. k.

Kicül Gyerőji kezdtől: Exhibitae et praesentatae sunt 13. Maji. 1675.

Külczim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely, comitatus Dobocensis supremo comiti etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztési Pap Miklósnál.)

XXVIII. 1675. máj. 12.

Szolgálok Kegyelmednek.

Urunk ő nagysága Kegyelmednek mit parancsoljon, az ő nagysága kegyelmes parancsolatjából Kegyelmed megértheti. Kegyelmedet azért kérem, ha az én szolgálatommal, s atyafisággal élni kíván, azoknak az sátoroknak kezemhez vételében ne akadályoskodjék. Kegyelmed is nekem parancsolván, minden alkalmatossággal igyekezem Kegyelmednek szolgálni. Eltesse isten Kegyelmedet. Szent-Péter, 12. Mai, anno 1675.

Kegyelmed szolgálja

Teleki Mihály m. k.

Teleki kezétől: Árnyékszék sátora is a kit posta-mester uram hozott.

Külczim: Tekintetes nemzetes Gyerőfi György urannak ő kegyelmének adassék.

(Eredetije Keresztési Pap Miklósnál.)

XXIX. 1675. jún. 17.

Anno 1675. 17. mensis Junii Gyerőfi György uram adott kezünkben szegény nénémasszony ő kegyelme egyetmásiban az nemes országnak végezése szerint holmi egyet-másokat ez szerint:

Egy pár rubintos arany pereczet	1.
Két nyakravalót, melyeknek egyike rubintos, van rubint benne huszonhét	27. két
végecskéje zománczos.	
Másikja gyöngyös, van gyöngyszem rajta	30.
Egy fél gyöngyös fülbenvalót fityegőjével együtt tiz szem gyöngy benne	10.
Egy kis fél fülbenvalót, két öreg gyöngy rajta, s apró hat szem	6.
Két kis gyűrűt, egyike gyémántos, másikján halál fő van.	

Datum Albae, die et anno ut supra.

A. Bornemissza. m. k.

(Eredetije Keresztési Pap Miklósnál.)

XXX. 1675. j u n. 18.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Bánfi Dienesné aszszonyom supplicációja által találván meg a nemes országot néhai urának halálával Kegyelmed kezéhez vitétt mindenféle jóknak, res mobiliseknek, lábos marháknak restituuáltatása felől, minémű deliberatum adattatott ő kegyelme supplicációjára. Kegyelmednél nyilván vagyon. Mivel azért a nemes ország feleségünk kezében decernálta adatni, küldötte mind azoknak kezében hozatására nemzetes vitézlő Madarász Mátyás, és Inczédi György szolgálínkat. Minekokáért Kegyelmednek kegyelmesen, és igen serio parancsoljuk, minden ide s tova való mutogatást, tergiversatiót, és akármí névvel nevezhető maga mentségét, kigondolható utakat s módokat félretévén, valamimémű jókat, akármí névvel nevezendőket Kegyelmed kezéhez vett volt, s Kolosvárott Stenczel Ferenc házánál, másutt is letétetett, s egyebütt is akár hulott lésznek, — mox et de facto restituálni, és igazán, minden kár nélkül megirt szolgálínk kezében adni el ne mulassa. Neque secus facturur. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 18. Junii, 1675.

M. Apafi m. k.

Gyerőfi kezétől: Exhibitae et praesentatae per Stephanum Viczei alterum requisitorem ecclesiae Beatae Mariae de Kolos-Monostro 25 Junii, 1675.

Külczim: Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely, comitatus Dobocensis supremo comiti etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXXI. 1675. j u n. 27.

Az mi kegyelmes asszonyunk méltóságos Bornemisza Anna erdélyi fejedelem-asszony ő nagysága küldvén minket néhai tekintetes nagyságos Bánfi Dienes uram ő nagysága tekintetes nemzetes Gyerőfi György uram kezénél levő javainak az nemes országnak mostan Fejérvárott beadott supplicációjára tekintetes nagyságos Bornemisza Kata aszszony-nak néhai úr ő nagysága özvegyének adatott válasz szerint való kezünkhöz vételére, — in hoc anno 1675, die vero 25 mensis Junii Kolosvárott Stenczel Ferencz uram házánál ezeket percipiáltuk:

Falra való divány szőnyeget, öreget ujakat négyet . . .	4.
Egy nagy falra való viseltes divány szőnyeget . . .	1.
Más egy kisebb divány szőnyeget viseltest, a közepe felé lyukos egyet . . .	1.

Más egy hasonló kisebb divány szőnyeget, de jobbat egyet	1.
Két ugyan kisebb divány szőnyeget	2.
Egy divány szőnyeget ezeken kívül	1.
summa n ^{ro}	10.

Egy szoknyának való hét szél vont arany materiát, elfejtve egymástól.

Egy virágos vont arany mente alá való bélést, mely azelőtt is mente alatt volt.

Egy zöld félszer dupla bársony török mentét.

Egy barackvirágszín angolai nadrágot, kepezástól.

Egy sima veres bársony nyári mentét kaftámmal béllettet, arany fonalból szőtt gombszáraz rajta.

Egy megyszín hiuz mállal béllett skárlát posztó-mentét, ezüst fonalból szőtt hamu szín selyemmel együtt levő gombszárazakkal.

Egy barackvirágszín nyusztal béllett angolai süveget, tarka materiával béllett.

Egy virágos hajszin bársony fejér szkofium gombokkal való dolmányt.

Egy égszín virágos bársony dolmányt, arany fonalból való gombok rajta.

Egy veres sima bársony nyári dolmányt, könyökben vágott ujja, makkos ezüst gombok rajta, tarka materiával béllett.

Egy barackvirágszín angolai dolmányt, tekert szkofium gombok rajta.

Egy darab munkában való virágos veres atlaczo.

Egy montli eleiben való királysín bojtos bársonyt.

Két darab barackvirágszín angolai posztót mint egymás fél singet.

Holmi hulladék keskeny s szélesebb skárlát posztó-darabocskákat.

Ezek vannak egy bőrös hintóládában, egy hitvány abroszba takarva.

Falra való velencei bőrkárpitot, nyomtatottakat tizenhatot; ezek vannak egy fejér öszveszegzett ládában.

Egy törkeses aranyos paizst kápástól; egynehány törkes kihullott belőle.

Egy merő páncél csillagos inget, három boglár rajta.

Két különböző színű jakubot.

Elegyes selyem materiából való, falra csinált hét darab kárpitokat.

Egy kisebb, ajtó mellé való hasonló materiájú kárpitot.

Két superlát eleiben való hasonló materiájú kárpitot.

Tíz skárlát szőnyeget, kettő fejér benne, ketteinek szakadozott a közepi.

Egy üres fias ládát, melyben arany műveket tartottak. Ezek vannak egy öreg ládában.

26. Junii maga házánál Szamosfalván ezeket adta ő kegyelme kezünkhöz:

Egy ezüst ládát. Három ezüst fazakot. Egy ezüst lábost. Egy ezüst lévszűrőt.

Két, veres bársonyos hüvelyjű ezüstös aranyos portai kardot.

Rostélyos széles portai aranyos lóra való szerszámot, egyet.

Más egy portai aranyos rovátkos szerszámot.

Egy zöld skárlát szkofiummal varrott czafragot.

Öt hiuz hátat, s két egész hiuzt.

Egy portai ezüst s aranyfonállal szőtt czafragot.

Egy hiuz mállal béllett hajszín skárlát mentét, széles ezüst fonatból szőtt gombok száraztól rajta.

Egy testszín nyuszt lábbal béllett angliai mentét, arany fonalból szőtt gombszáraz, s gombok rajta.

Egy világos baráczkszín nyusztal béllett angliai mentét, nyolcz rubintos arany gombok rajta.

Egy ezüst fonallal elegy-elegy testszín selyemmel szőtt sinor övet majecz nélkül, fejér szkofiummal gombozva.

Egy narancsszín ezüst fonallal elegyes zománczos övecséket.

Egy melyrevalót zöld sima bársonyból, nyesttel béllettet.

Egy darab zöld sima bársonyt. Egy darab virágos királyszín mintegy harmadfél sing bársonyt. Egy pár portai hintóvánkossnak való materiát.

Egy pár ezüst kápájú pisztolyt.

Egy viseltes veres lodingot, ezüst koles s palaczk rajta.

Tíz pár sárga karmazsin béllett száru eszimat.

Veres bagariával béllett egy párduez bőrt, veres sinor rajta.

Egy ágyra való teveszőr kecsét.

Ezek vannak egy bőrös hintóládában, egy lepedőbe vagy abroszba takarva.

Négy uj skárlát szőnyeget.

Háromszáz kilenczvenhat aranyot, öt tizes bennck.

Egy pár puskatokat, felének egész fedele bársony, felének bársonynyal karmazsinnal elegyes fedele, mindenik rojtos.

27. Junii.

Hajtatott ő kegyelme ötven ökröket előnkbe, melyeknek hatja bélyegzetlen, a többi bélyeges.

Melyekről megemléttet Gyerőfi György uramnak futura pro cautela fide nostra mediante adtuk ezen testimoniálisunkat.

Datum in Szamosfalva, 27. Junii, 1675.

Madarász Mátyás m. k.

és

Inczédi György m. k.

(P. h.)

(P. h.)

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

XXXII. 1675. — 23.

Michael Apafi d. partium regni Hu.
 Generose fidelis nobis dil. Néhai nagyságos Bánfi Dénes
 asszony alázatos suplicatio. az mely arany
 s ezüst ma. szerszámokat, köntösöket.
 tékákat Gyalubúl, Kolos. tetett, és maga kezéhez
 v. ösrül való jók, ném. rúl, anyárúl
 atyafi. keresményiből álló j. Bánfi
 Györgyöt il. csoljuk, és igen serio,
 az ezüst marháka. tösöket, derekasabb.
 kezénél volna, igaz. uram gondviselése alá a.
 . . szággal együtt rendel. ezen szolgálk kezében.
 nem engedjük; vérs. holmi aprólékos.
 ruhákat, por. Bánfi Dén.
 penig azon kiv. kokot, lovakot,
 szekereket maga. tovább való halogatás
 (a)dja meg, kegyelmesen paran.
 in arce nostra Fogaras, 23-a.

M. Apafi m. k.

Külczm: (Generoso Georgio Gyer)öfi de Gyerövásárhely (comi-
 tatus) Dobocensis supremo (comiti etc. fidelis nobis) dilecto.

Idelen kéztől: Bánfi Dénes dolga.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

XXXIII. 1675.

Recognoscimus per praesentes, quod in hoc anno praesenti
 1675 az mi kegyelmes asszonyunk ő nagysága parancsolatjából
 jöven el tekintetes nemzetes Gyeröfi György uramhoz, hogy az
 néhai nagyságos Bánfi Dienes uram halála után az mi holmi
 bonumok ő kegyelme keze és gondviselése alá jutottak volt, ő
 kegyelmétől percipiálnók; azért megirt Gyeröfi György uram-
 tól percipiáltuk ezeket: egy viseltes kétfelé cresztös hintót, egy
 aranyos tollas botot, egy pár pisztolyt, egy asztalra való aranyos
 órát, egy pár réz tokot, tiz réz kondért, egy fakó meztlen lovat.
 Melyről ő kegyelmét quietáljuk. Datum in Szamosfalva die 19. (?)
 anno ut supra.

Komáromi István m. k.

és

Gyulai Sándor m. k.

(P. H.)

(P. H.)

az mi kegyelmes asszonyunk ő nagysága udvari szolgálái.

(Eredetije Keresztesi Pap Miklósnál.)

Közli; TORMA KÁROLY.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Az egri vár hadi szereinek és más szerszámainak összeírása. 1562-ből.

*Inventarium de vniuersis rebus, de armis bellicis et ceteris Instrumentis tam
in Arce quam extra Arcem a Domino Clemente Reeghi datus Valentino Pij-
linij ad 15. diem Maij. Anno 1562.*

Az végső kápolnába, ki az töltéshez vagy on ra-
gasztva, vagy on por három rendbe.

Egyik rendbe vagy on álgú por apró tonnákba . . .	72.
Az 2. rendbe azonféle por egy aránt való tonnákba . . .	84.
Az 3. rendbe vagy on	68.
Ugyan ottan puskaapor 2 hordóban vagy on félig félig.	
Az egyikbe vagy on mása 3 font 76.	
Az másikba vagy on mindenestől font	307.
Ismég álgupor vagy on öreg hordókba	5.
Kiknek az egyikbe vagy on mindenestől fogva mása . . .	9.
Ezeknek felette töltöttek belé apró tonnákka	2.
Az másik hordóban vagy on szám szerént mása	—
Az harmadikba mása	—
Az negyedikbe mása	—
Az ötödikbe mása ¹⁾	—

Ugyan azon kápolna mellett való új házba.

Prágai öreg szakálos vagy on	49.
Törött szakálos vagy on	1.
Hogy bemennének az ajtón, balkéz felől ugymint öt fontos	
1. Vas glóbisok vannak első rakásba	130.
2. Az másik rakásba egy-egy fontos vas glóbisok vannak	1366.
3. Az harmadik rakásban olyanok	702.
4. Az negyedik rakásba másfél fontos	236.
5. Az ötödikbe három három fontos	196.

¹⁾ A mázsák száma nincs bejegyezve.

6. Az hatodikba négy fontos	96.
7. Az hetedikbe annál öregbek	544.
8. Az nyolczadikba kő glóbisok	66.
9. Az kilenczedikbe vas glóbisok	342.
10. Az tizedikbe vas glóbisok	396.
11. Az tizenegyedikbe	1082.
12. Az tizenkettődikbe	1218.
13. Az tizenharmadikba	172.
14. Az tizennegyedikbe	125.
15. Az tizenötödikbe	795.
Ismég egy kis hordóban ón glóbisok vanuak	129.
Új öreg kötél	2.
Azoknál kissebbek	1.
Ó kötelek	4.
Egy csiga kötelestől	1.
Öreg fa csigák	2.
Öreg réz csiga	1.
Kissebb réz csigák	2.
Öreg lánczok	5.
Apróbbak	2.
Hítván puskapalaczkok egynéhán.	
Kő felemelő öreg olló szabás vas	1.
Horgas vasak, ágyú felemeléshez valók	3.
Hosszú nyelű vas villa	1.
Vas nélkül való kopják	10.
Kötő fejszék	8.
Színlő bárd	2.
Kútra való réz karika	1.
Egy nagy darab ón az ajtófélen	1.

A z m á s i k h á z b a n u g y a n o t t a n .

Kit Reeghy Kelemen vött, ón öreg darabok vannak	12.
Tábla ónok	132.
Karika ónok	3.
Apró darabokban való ónok	4.
Bádok darabokban valók	27 ¹ / ₂ .
Apró fa tekenők, kit Reghi Kelemen vött	195.
Fekete viasz, kit Reghi Kelemen vött, hordókban kik vannak	4
Egy nagy fa mása mérték.	

A z t o r o n y m e l l e t t v a l ó b o l d b a .

Zeleméritől maradtott volt álgúpor tonnával	170.
Ezekből Arlóba adtanak	3.
Maradtott benne	167.

Szerzött hozzájók Reghy Kelemen az ő kapitányságában	31.
Találatott azért mindenestől ott az boldba por tonnákba	198.
Ismég egy hordóba mása	1.
Vagyon ismég öt egész tele hordó por.	
Kénkő vagyon tonnával	1.
Ki teszen mását 3.	
Salótrom vagyon tonnával	1

Azon torom alatt való boldban.

Vagyon tonnákba por	3
Fél szakálos vagyon	89
Puskák	153
Gyeplő egy rakásba kötésekkel	111
Pornak való üres bőrszakok	5
Kikben por vagyon	2
Kita kender vagyon	42
Álgyú szekérhez való löcsők egy kötéssel.	
Malomköben való likas vas gúzszaal, talp szabásó . . .	1.

Az kovács szenes házba.

Taliga	10.
Saraglya	13.
Hitván fúvók öregek	2.
1. Helyben öreg glóbisok	2688.
2. Rakásban	213.
3. Rakásban	135.
4. Rakásban	1383.
Ujonnan kiket találtak	62.
Egy megromlott száraz malom, szerszámával.	
Kesefa, álgyúhoz szükség	13.
Hátló rúd	17.
Szífja istrangostól	13.
Istrang nélkül való	4.
Vasas, álgyúhoz való hitván kerekek	5.
Vas nélkül való hitván kerekek	18.
Egy rosta, főven szítáló	1.
Egy nagy vas ajtó	1.
Vasas álgyú szekérhez való rudak	7.

Az palota garádicsa alatt való boldba,

Tüzes kalácsok Zeleméritől maradtak volt	48.
Reghy Kelemen ideiben csináltak hozzá	10.
Teszen mindenestől	58.
Tüzes lapták, ujak	6.

Apróbbak	3.
Dárdán való tüzes szerszám	1.
Apró cserepek, tüzes szerszámmal kik rakvák	500.
Üres cserepek, annak valók	1300.
Tüzes apró furkó	142.
Kopján való tüzes szigon	1.
Vas lámpás, rakott	14.
Üres vas lámpások	44.
Gyeplő kötéssel	8.
Istrangok	28.
Egy réz medencze, pornak való	1.
Lenmag olaj, tonnával	1.
Kita kender	27.
Hítván bőr zsákok	32.
Apró szigon vasok	100.
Öregbek	100.
Azoknál is öregbek	24.

Az palota alatt való boldba.

Spanyor puska vagon	296.
Azokhoz való puska palaczkok	281.
Fél szakálosok	106.
Ezeknek egyik Zelmérinél.	
Golóbis öttő vas kalánok	9.
Forma	1.
Magyar puskák	196.
Ezekhez való puska palaczkok	194.
Ugyan ezekhez való palaczkok számtalan.	
Az fél szakálosokhoz való golóbis	12000.
Ezekből Figidinek adtak	200.
Próbálásra költ benne	50.
Réz öreg focskandó	5.
Az ötvösnél vagon	1.
Új, pornak való bőr zsákok	28.

Az pintér házba.

Abroneshoz való kötő vessző, avagy pánt vagon kötés- sel	139.
Nagy fenék fűrész	4.
Kézvonó	1.
Horgoló	1.
Hosszú vas	1.
Czirkalom	1.
Üres általag	3.
Olajos üres tonna	2.

Hordó szája fúrnivaló öreg fúró	1.
Gyertyamártó szerszám fábúl	1.
Öreg föld fazék	3.
Fekete öreg korsó	1.
Egy rakásba essőlék öreg dongák	2.
Készületlen veder, kútra való	2.
Gyalu, hordóhoz való, vasastúl	2.

A z Gy ö r g y m e s t e r h á z á b a n .

Új kerekek, taraczk alá valók	3.
Seregfontó agy	1.
Álgyú álgyinak való deszka	2.
Porszárazsztó	1.
Üres kas, búzának való nagy	1.
Öreg fúró, álgyú agyhoz való	1.
Közép fúró	2.
Színlő öreg bárd	2.
Véső	8.
Hosszú, fában szögezött véső	1.
Fűrész, öreg	1.
Rámás fűrész	2.
Köszörő kő, kicsin	1.
Reszelő	1.

A z Gy ö r g y m e s t e r h á z a e l ő t t v a l ó b o l d b a , a z p a -
l o t a a l a t t .

Kő hasogató vas ékek	158.
Kis csákánok, kiket Reghy Kelemen csináltatott	34.
Új vas lapátok	7.
Hitván lapátok és régiek	6.
Horgas vas véső, nagy	1.
Szénvonó szabásó vas	1.
Két felől való öreg csákán	1.
Ugyan olyan formájú kissébb	2.
Kopott csákányok egy hegyűek	2.
Kömies csákány	1.
Hegyes fokó kapa, új	1.
Más olyan formájú, kopott	1.
Törött csákán darabok	3.
Hitván kapák, fokosak	4.
Taraczk golóbisok három rakásba	687.
Három hordóba fekete viasz, mása	10.
Két hordóba faggyú, mása	13.
Réz pléhek, egészek	7.
Darabokban valók	4.

Puskához való formák	78.
Hitván puska formák	169.
Szakálos formák, fában rezek	63.
Apró hitván puska palaczkok	60.
Három kicsin üst Job mesternél	3.
Egy darab fenyő viasz.	
Valami hitván darab vasak.	
Ismék fekete viasz, kit Reeghy Kelemen vött, nem szín- tén tele hordóba	3.
Vas szigonyok	60.
Vas villák	96.
Egy fűrész csuda forma.	
Kerekagy fúró hitván	1.
Hosszú szakállós	1.
Uj ágyban, kiben hét puska vagyon	1.
Más, uj ágyban, öt puskás	1.
Portörő malomhoz való rezek	6.
Kiket Reeghy Kelemen vött.	
Álgyú kerekékre való vas karikák	6.
Pánt vasak	4.

Az csaplár-házban.

Vagyon kád	1.
Fa kanoth	1.
Iteze	2.
Meszel	1.

Ezen ház felött, az ur szabója házában.

Vagyon asztal	2.
Szék	1.
Széles háló szék	1.

Az szentegyházban.

Vékon kender kötél	2.
Réz csiga, egy kerekű	1.

Az toromban.

Vagyon taraczk	2.
--------------------------	----

Az prefectus háza alatt való bódiban.

Öreg szakállósok és fél szakállósok	132
Fában kötött szakállósok	18.
Ágy nélkül való szakállósok	8.
Megromlott semmire kellők	3.
Sótörő vas	1.

Kőhasogató fűrész	3.
kinek az egyik semmire kellő.	
Álgyú metéllő fűrész	2.
Hallamparth	52.
Apró táskák és puska formák	191.
Kötő fejszék	15.
Színlő bárdok	2.
Favágó fejsze	1.
Búbos szekereze	5.
Kerékgyártó széles fejsze	4.
Fűrő	4.
Taraczk forma nyél nélkül való, réz	6.
Véső	6.
Fában való forma	1.
Vas formák	4.
Sarfatin forma	3.
Quatirs-lanch forma	1.
Taraczkhoz való hosszú vas szög, karikás	1.
Öreg derék szögek	2.
Csigához való hosszú vas, karikás, öreg	1.
1. Glóbis rakásokba, az egyikben	950.
2. Rakásban szakálosnak való	11700.
3. Rakásban taraczkhoz való	1020.
4. Rakásban szakáloshoz való	12500.
5. Rakásban szakáloshoz való	1500.
Tüzes kalácsához való apró puskák egy ládában	1740.
Másik ládában azonféle	1933.
Pléhmételő olló	1.
Álgyú kerékhez való pántok	7.
Öreg, kapura való pántvas	2.
Apró töredék vasak.	—
Egy serpenyő szabásó rostélyos nagy vas	—

Az prefectus házában az pinceze fölött.

Asztal	2.
Azokhoz padszék	2.
Az pitvarban öreg asztal	1.
Azhoz két szék	2.
Az tárházban almáriom	1.
Egy kis asztal	1.
Az udvaron álgyú glóbis	5.
Az balkéz fölül való szobában asztal	1.
Az ház héján, szolgáló embernek való kopják	30.
Spanyol kopja	6.
Egy szekér tapló	1.

Öreg ón tálak	5.
Közép tálak	2.
Öreg tányérok	8.
Kissebkek	3.
Két két pintes ón kannák	2.

Az Péchy János házába.

Asztal	1.
Azhoz való székek	2.

Az Hopmester házába.

Gyalu vas	9.
Faragó szekereze	21.
Asztal	2.
Szék	2.
Kötő fejsze	3.
Véső	9.
Furó	8.
Fába csinált két kis fűrész	2.
Fába csinált szötös szerszám	1.
Öreg fűrész	7.
Réz mosdó, hitván	2.
Egy öreg jeles pléh	1.
Hitván réz gyertyatartó	1.

Az számtartó házbán.

Asztal	2.
Az kilső szobában hitván asztal	1.
Egymásban szögezett székek az asztal környül	2.

Az vice udvarbiró deszkaházában.

Asztal vagyon	1.
Azon asztalhoz való ón palaczk	1.
Egy rosz kanna, kit mustafának línak	1.
Fa karth	1.
Két öreg föld korsó	2.
Ó réz mosdó	1.
Vas gyertyatartó	1.
Lámpás	1.
Üveg ablak	2.
Vas karika	1.
Üres táltok	1.

Az királ konyháján.

Öreg és apró vas fazekak	16.
Serpenyő	1.
Vas rostél	2.

Öreg réz fedő	2.
Szűrő réz rosta	1.
Só szelencze, fából csinált	1.
Húsvágó bárd	1.
Más bárd, halvágó	1.
Tőke vonó	2.
Vágó kés	2.
Merítő kalán	2.
Rostás kalán	2.
Fa kalán	5.
Föld fazék	5.
Szító vas	2.
Öreg nyáss	1.
Apró nyáss	2.
Fa mozsár, törőjével	1.
Vágó deszka	2.
Egy húsvágó deszka avagy tőke	1.
Egy asztal	1.
Egy fejsze	1.

A z czipóosztó házban.

Régi harang ütője	2.
Kőfalban való vas, kapunak való	1.
Vas glóbis	3.
Vas veder, nagy	1.
Hítván kádak	3.
Régi asztal	1.
Szuszek	3.
Búzának való kas, öreg	2.
Hordó	2.
Fürdő kád	1.
Szek	2.

A z s ü t ő házban.

Öreg süítő tekenő, hitván	2.
Sziták	4.
Szitáló fa	1.
Vizhordó cseber	1.
Nagy désa	1.
Czipószakasztó deszkák	3.
Ugyan ahhoz való asztal	1.
Fejsze	1.
Egy nagy vasas fertál	1.

A z s á f á r h á z á b a n .

Só vagyon	322.
Sajt	4.
Túró	33.
Közép sing vas	62.
Kicsin sing vas	22.
Akasztani való láncz	4.
Uj marokvas	27.
Álgyúhoz való sing vas	3.
Vederre való lánczvég vas karikákkal egyetembe	4.
Bódban való karikák rudnak való vas	4.
Álgyúhoz való vas felhérczhez való	2.
Kötő fejsze	2
Egy új désa, kiben árpakása vagyon.	
Metélő kaszák, ujak	2.
Lécszeg	3000.
Az ur szerkérvetetőinél metélő kasza ládástól vagyon	2.
Kapu sarkára való vas	1.
Pócznak való deszka	16.
Fenyű hordó	4.
Kinek az hármában félig-félig lencse vagyon, az negye- dikbe félig borsó.	
Gyertyatartó láda	2.
Gyertyatartó tekenő	3.
Gyártott bárán bőr, portáskának való vagyon	9.

A z k ö z é p s ő b ó d b a .

Egy tonna heréng	1.
Egy egész tonna méz	1.
Más kezdett tonna méz	1.
Üres herénges tonna	2.
Hordó kettő, egyikbe egy negyed borsó	2.
Egy kis általag	1.

A z h a r m a d i k b ó d b a .

Faggyú darabokba	33.
Tavalyi háj egy hordóba, félignél feljebb.	
Uj háj két hordóban, egyik tele, másik félig.	
Olvasztott faggyú egy hordóval.	
Egy üres általag.	
Egy kád.	
Egy fél hordó, üres.	
Deszka	4.
Uj szita	6.

Resták, ujak	2.
Sütő tekenő	1.
Vanna vaj	10.
Egy kis tekenő.	
Kútra való láncz	2.
Harminczöt ölek.	
Bárán faggyú, gyíkin szapárba	4.
Azon féle faggyú egy kis általagban.	
Egy hordó félig kenderrel.	
Üres vannák, vajnak való	5.
Két hordó üres, gönczi, fél.	
Két fazék olvasztott bárán faggyú.	
Öreg föld korsó	4.
Egy kerekded fileetlen dása.	
Köles fertálylyal	32.
Száras saru	3.
Az sáfár házon egy nagy lakat	1.

Az Vid mester házában.

Egy kis mozsár pattantyú.	
Egy lakatgyártónak való sotós szorító vas.	
Egy szarvas ülő.	
Egy öreg por törni való réz mozsár törőivel.	
Egy kútra való láncz.	
Taraczk golóbis	14.
Öreg golóbis	17.
Kis kapura való pánt	2.
Taraczk és álgyú golóbishoz való mérő karika vasak .	15.

Az nagy búzás ház felött.

Magyar paisok vannak	53.
Fegyverderekak szerszámmal	49.
Német merő kopják	660.
Gyalognak való irott kopják	76.
Sisakok mindenestől	500.
Szakálos agyának való hásfá, kit Reghy Kelemen hordatott, deszkául vagyon	20.
Kifaragva vagyon	10.
Puska agynak való jávor fa darabokban vagyon	25.
Gyalognak való fejtér kopja vagyon	47.
Pornak való rosta vagyon	2.
Öreg hás deszkák, kiket Réghy Kelemen szerzőtt, vagyon	26.
Fenyő deszka	2.
Tavalyi szalonna	142.
Sódar	28.

Kerek kivő, álgýú kerekhez való	68.
Sindel	80.
Kapanyelek	152.

Az nagy kapuközbe.

Öreg prágai szakállós	11.
Fába szögezött	10.
Dárda	4.
Pais	1.
Gyalog zászló	1.
Számszerigy	1.
Szalonna	83.
Öreg álgýú glóbis	2.

Azon kapu felött.

Prágai szakállós vagyon	7.
Durab szakálos	1.
Rakott lámpás	1.

Az Gergel deák bástyája felött.

Prágai szakállós vagyon	5.
Taraczk	1.
Öreg álgýú alá való kerekék	4.
Tengelfa	24.
Álgýú agyának való deszka	2.
Álgýú felvonó csiga, szerszámával	2.
Álgýú alá való kész vasas tengel, rúdastúl	2.
Egy fában ütött szakállós.	

Az Jó b mester töltésén.

Egy kö golóbishoz való mozsár pattantyú.
 Egy taraczk minden szerszámával kereken, készen, Oláh Miklósé.
 Egy öreg murányi álgýú készen, kereken, szerszámával.
 Egy közép álgýú, Quartirslangh.
 Két vasas törött álgýúkerék.
 Két kicsin üst.

Az nagy töltésen, kit az sanctuariomból csináltak.

Egy álgýú, Perini Péteré, készen, minden szerszámával, kereken.
 Egy taraczk.
 Egy vas taraczk.
 Egy taraczk, kinek az végén vas karika vagyon.
 Egy álgýú, Frangapán érseké.
 Egy csiga, álgýú emelni való.
 Egy álgýúkerék, vasatlan.

Az Kántor Péter szállásán.

Vagyon prágai szakálos	12.
Egy rakott lámpás	1.
Bőr táska, pornak való	2.

Az palota végében az temlecz bástyája felött.

Az fokon egy réz taraczk kereken, készen szerszámával.

Az tömlöcz bástyájában.

Kész rakott lámpások	2.
Taraczk készen, kereken	1.

Az Dobó bástyájában.

Egy kicsin réz taraczk készen	1.
Prágai szakálos	6.

Az Ghémes háza mellett.

Prágai szakálos vagyon	4.
----------------------------------	----

Az váras felől való nagy töltésen.

Egy öreg álgú, somosköi, készen, kereken szerszámával.
Két uj álgú, kiket Reghő Kelemen csináltatott, készen.
Egy kis taraczk kerekeken.

Az számtartó ház felött.

Uj szalonna vagyon	32.
Sódor	13.
Régi ó szalonna, még várszállástól maradott	25.
Egy néhán régi semmire kellő tehén bőrök, ugymint	40.
Két egész kürtő.	
Kemencze kályhák, sisak módúak	20.
Kemencze tetejére való gombok	12.
Aszalt hitván báránok.	
Sulyom egy rakásban.	
Asszú vad alma.	
Tapló két rakással.	
Bárány bőr ez idei, ködmennek való	272.

Az cipóosztó ház alatt való pinczében.

Három hordó káposzta, telék	3.
Üres káposztának való hordók	20.
Ezeknek egyik elomlott.	
Az ajtajára való lakat, nagy	1.

Az búzás ház mellett.

Egy öreg álgúy agy, vasas, készen, kinek az ágyúja eltörött.
Egy fél szekér, taraczk alá való, vasas rudastúl.

Az misemondó kápolna mellett.

Az ur czimere, márván kőből ki ki vagyon faragva.

Az kovács mihelbe.

Két nagy üllő	2.
Öreg verő	2.
Közép verő	2.
Fogó	2.
Fuvó	2.
Szító vas	3.
Uj vas lapát	1.
Fogó szorítani való vasak	4.

Az sáfár ház mellett való földházba, ki az ezintere-
remhez volt ragasztva.

Egy kézen forgató portörő	1.
Hitván abroncsok.	

Az kilső várban.

Az árokba való kúton, egyiken.

Vagyon két vasas veder lánczostúl.

Az Csongrádi Ferencz vártáján.

Vagyon prágai szakállos	4.
Ezekhez való golóbis.	
Egy zsák por.	

Az ó kapú bástyáján.

Uj prágai szakállos	11.
Azon bástyán fen taraczk, vas	1.
Egy rakott lámpás készen.	
Az Kanna Péter házánál egy üres lámpás.	

Az Tályai Jakab szállásán.

Prágai szakállos	2.
Egy zsák por, golyóbis	20.

Az Dersi Jakab szállásán.

Prágai szakállos	2.
Egy por zsák, és golyóbis	20.

Az Bebek bástyáján.

Egy kis réz taraczk.

Egy vas mozsár pattantyú.

Prágai szakállos 4.

Egy táska por.

Az Gergel deák másik bástyájában, az szegleten.

Prágai szakállos 6.

Egy zsák por.

Az Sárkándi bástyájában.

Egy réz taraczk szerszámával.

Prágai szakállos 5.

Egy zsák por.

Az közép sindeles házban asztal 1.

Az vár piacán.

Egy vas mozsár pattantyú, kinek az agya eltörött.

Az várban az királ számára valók.

Két vasas öreg szekér, minden szerszámával.

Azokhoz tartanak lovakat 7.

Ugyan azokhoz lánczot 2.

Egy nagy disznó 1.

Pardák 25.

Egy olasz száraz malom, minden szerszámával.

Ismég az palota végében való házban, az deszkásban,
melyben az lengyel lakik, asztal 1.

Szék is 1.

Az kilsőben asztal 1.

Nyoszolya is 1.

Szék is 1.

Az Alfonsus házában asztal 1.

Az alatta való házban is asztal 1.

kiben az olasz molnár lakott.

Városban.

Az Almagyari kapun.

Egy seregbontó, kiben vagyon puska 6.

Prágai szakállos 2.

Egy zsák por.

Az Szent Miklós kapuján.

Egy seregbontó, kiben vagyon puska 6.

Prágai szakállos 2.

Por zsákok, kiben por, kiben golóbis 4.

Az Tályai Albert szállásán.

Prágai szakállos	2.
Két por zsák, porral egyetembe	2.

Az Debrei György szállásán.

Prágai szakállos	2.
Egy por zsák	1.

Az Szent Mihál tornyába.

Prágai szakállos	2.
Egy zsák por.	

Az hosszszúlczaik kapun

Prágai szakállos	1.
Egy zsákban kevés por.	

Az váras piaczán.

Két réz taraczk, négy négy kerekű, vasasokon	2.
Egy zsák por.	
Azokhoz való golóbis	30.
Két vas lánczok	2.
Két vasas kesefa	2.
Egy kötés kanóth.	

Az vár alatt az kúton, az hol mielnek.

Az mészégetőknel

Vagyon láncz	3.
Vitéz Jánosnál	1.

Az majorban.

Császár számára vagyon barom	60.
Ezekbe fejős	14.
Borjú	14.
Tinú	2.
Pispök számára, harmadba kijutott, öreg tehén	54.
Ezekben fias	7.
Ez idei borjú 7, tinó	1.
Öreg lúd	51.
Apró lúdfiak	22.
Öreg tükök	60.
Apró tükfi	3.
Désa	3.
Fejő sítár	2.

Egy köpüllő.

Tejő fazék, föld	2.
----------------------------	----

Öt föld fazék, másnak való.

Gyártatlan barombör, sarunak való	103.
---	------

Ez idei bőr, ködmekneknek való	12.
Tehén bőr	15.
Tinó bőr	12.
Öreg disznó	2.
Süldő	3.
Téli malacz	2.
Faggyú vagyon fonttal	57.
Disznók, kiket Kürtrül hajtottak be, vannak öregek	65.
Ez idei malaczok	43.
Öreg juhok, fejősek és meddők	537.
Ez idei bárányok.	272.

Az kertésznél

Széles kapa	3.
Vas gereble	1.
Ásó	1.
Méh, kassal	3.
Raj	1.

Az hé víz mellett való malomba.

Kin két kerek forog.	
Egy szuszék.	
Hitván falban omlott hordó	2.
Az udvaron egy malomkö.	

Az portörőben.

Kit Reghy Kelemen csináltatott minden szerszámával.	
Vagyon nagy rosta	2.
Szita	2.
Egy öreg porszáraztó.	
Más kisebb.	
Egy tonna, pornak való.	
Egy hordó, kibén pornak való szén vagyon.	
Egy mérő serpenyő	1.
Vas lapát	2.
Vas golóbis	5.
Egy hitván ajtó	1.

Ugyanazon portörő mellett való malomban.

Kit Reghy Kelemen csináltatott, kin csak egy kerek forog.	
Vagyon az malomban egy öreg szuszék	1.

(Következik latinúl a borok összeírása hordó számra. I. A várban.
A Hosszú-ágban új bor 37 hordó, 1559-diki ó-bor 10 hordó. — Az
Olasz-ágban új bor 10 hordó. — Az Egyenes-ágban 17 hordó. — Az
Új-ágban új bor 4, 1560-diki ó-bor 12 hordó. — A Gomba-ágban új bor
4 hordó. — A Belső kereszt-ágban ó-bor 5, új bor 4 hordó. — Külső

Kereszt-ágban 7 hordó. — Hárs-ágban 3 hordó. — Kút-ágban 14 hordó. — Tok-ágban ürmös bor 7 hordó. — Összesen 134 egész és 7 megkezdett hordóban $4177\frac{1}{2}$ köből és $5\frac{1}{2}$ pint. — II. A városban. A barátok pinczejében 4 hordó. — A Szurdok pinczejében 4 hordó. — A Borbély Fábján pinczejében 13 hordó. — Zacharias pinczejében 18 hordó. — Lantos pinczejében 14 hordó. — Zeleméri pinczejében 8 hordó. — Összesen 62 hordóban $1919\frac{1}{2}$ köből, 1 pint. — III. Borok Hecyzén (Héczen, Abaujban) 24 hordóban 319 köből, $6\frac{1}{2}$ pint. — IV. Az egri püspökség jószágaiba s a Nagy-Kúnságba és Jászságba kiadott s fizetetlen borok összeírása, 33 hordóban $681\frac{1}{2}$ köből, 5 pint.)

Eredetije az erd. Muzéum kéziratárdában (Gr. Mikó Imre adományából)

Közli: SZABÓ KÁROLY.

Egy magyar fejedelmi kincstár.

Régi fejedelmi, egyháznagyi és főuri kincstárak leírása mindig különös érdekléssel bír. Ha azokat jól szemügyre vesszük, kitűnik, hogy az nemcsak *régi magyar szótár*, hanem *egy darab miveltség-történet is*, sőt sorakozik ehhez egy kis családi és politikai történet is.

Mert első kérdés gyanánt merül föl a vizsgáló előtt, honnan gyűlt össze e tetemes kincstár?

Es erre már a család története felel. A Kemény-család már maga is igen tehetős volt. Eredeti fészkeből: a Kis-Szamos és Kőrös völgyéből hamar kiterjeszkedett s a Mezőségen és a szép Maros völgyén értékes jószágokat szerzett. De legtöbb jószág és kincs birtokába kétségkívül házasság útján jutott. Már a fejedelem anyja: Tornyai Zsófia sokkal gazdagítá a családot; Kemény kétszer nősült: Kállay Zsuzsánnát és a híres aranyos-medgyesi vár gazdag tulajdonosnőjét Lónyay Annát révén el; fia Simon egy dúsgazdag Allia-leányt (Máriát) s majd Perényi Katát birja nőül, — és így öt dúsgazdag menyasszony hozománya társul az ősi vagyonnal a kincstár összeírásáig; s így könnyen érthetővé válik a kincstár gazdagsága oly korban, midőn törvény szerint is a leányok fítestvéreiktől készpénzben vagy ékszerben elégítették ki.

Hozzájárul ezekhez, hogy kivált Kemény János, szemben a Barcsai családdal, a legnagyobb erőszakkal járt s úgy ezek, mint hiveik felkelhetőit kincstárába vonta.

Egy kis politikai történetet az oldaljegyzetekből olvastunk ki. Több helyütt látjuk fölírva: »Adósságban adtam Bethlen uraméknak.« Ez az adósság onnan keletkezett, hogy midőn Kemény János, mint II-ik Rákóczy György tábornoka, a szerencsétlen lengyel trónkövetelési háboruban tatárabságra jutott,

neje és rokonai szedték össze a váltság-összeget s ezek között a két Bethlenné szerepelt leginkább. Ezt kellett fiának Simonnak törlesztgetni még kincstárából is. Szomorú emlék a »Veres ládában Barcsay Ákosné pecsétnyomója« is, kinek férjét s ennek testvéreit Kemény János kivégeztette.

De még egyéb is kitűnik az oldalgjegyzetekből. Nem egy helyütt olvastuk »Veretésre küldtem Bányára,« t. i. egy pár ezüst kupát vagy más ékszert. Tehát a pénzsűk világban, a medgyesi és más uradalmak birtokosa s ily gazdag kincstár tulajdonosa *reádszorult*, hogy az ősi edényekből, ékszerekből egy pár aranyat, vagy néhány tallért veressen! Hány becses ékszer és műtárgy semmisülhetett meg ezen szokás mellett! Azt sem érdektelen tudni, hogy mindezen kincsek, a használat ünnepélyes alkalmait kivéve, mindig ládába, málhákba rakva állottak, hogy a villongós, háborús időkben, a »leveles ládával« együtt erős fedezet alatt biztos helyre legyenek szállíthatók.

A mi már a kincstár névsorának *nyelvi érdekességét* illeti, előzetesen is meg kell jegyeznünk, hogy régi szöveink, ékszereink, butoraink nomenclaturájából igen sok név tárgya örök feledségbe ment, mert a szó, a név megvan ugyan még, de nem ismerjük a *tárgyat*, melynek megfelel. Annyival nagyobb becstű, ha valamely még ma is használt tárgynak régi magyar nevét helyre tudjuk állítani; és igen jó lenne, ha ily tárgyakkal foglalkozó íróink vállvetve állapítnák meg a nomenclatura *valódi értelmét*; mert minél tovább haladunk az időben, — annál nehezebb lesz ez. Talán az Eszterházy-féle fraknói gyűjtemény igazíthatna még el legtöbbet; miután itt a tárgyak még meg vannak, hacsak, — mint valószínű — itt meg a tárgysorozat nem latin vagy német.

Az itt közölt egész tárgysorozatban csak néhány név van, melynek értelmét b. Radvánszky Béla urral s másokkal is közölve nem tudtuk megfejtetni.

Egyik az ékszerek között előjövő *Bezovár* vagy *Bezován* (»Három Bezován, egyik öreg, kettei apró«) *Bezoár* = kő, melynek csodahatást tulajdonítottak.

Másik a fegyverek között előjövő »*Két kilim* Kilinn-e vagy Kilim? — nem lehet keresni, — inkább *Kilim*.

A vegyes tartalmú ládában jó elő a harmadik megfejtetlen név és pedig éppen a madarász eszközök között: »*Két Jakubok*«. Nem lehetetlen, hogy a solymok lánczát vagy fegyverzetét hívták így. A nyergek közül a Murat- és Kármán-nyereg; az utóbbi mint Kármán-kengyel is. A cserkesz-kazul nyereg nincsenek említve.

Ellenben megfejtve állanak előttünk a következő szavak:

»Remek« valamely lánczczá alakított ékszer egy-egy művészien alkotott *tagozata*. Például azt mondja »2-ik aranylánczban 75 Remek mind apróival együtt« stb. 3-ik aranylánczban

»negyven Remek, húsa gyöngyös, húsa rubintos« stb. A »boglár« a Remeknek alsóbb faja, mely virágszerűen csoportosított ékköveket jelent, többnyire kimagasló középpel. A »rózsa« e virág idomát követi.

Nyakra való = collier.

Bokor = pár.

Forgács láncz = a lánczoknak azon gyakori neme, mely szélesen, mint a gyalu-forgács és egyszerű összecsavarásokkal használtatott.

Paraszt = közönséges, sima. »Három bokor *paraszt* arany perecz.«

Pántlika-rózsa = Pántlikára felfűzhető (broche) násfa; megjegyzem, hogy a »násfa« szó az egész sorozatban nem jó elő.

Az »öreghe« szó itt is, mint máshol *aránylag nagyobb* jelent.

Lepeje, lepejke, lepegecske = lapocska, leppentyű, az ékszer mozgó, ingó része.

Maiczos = bőrrel szegett vagy kivarrottat jelent, — (nem pedig zománcz!) »Nadrágba való majcz.« Maicz lekötő-szijjak stb. A szijjak ezüst vagy ércz szíjvéggel voltak ellátva.

Czapás = czápás, halbőrös, vagy olyanformára diszitett (kard, pohár.)

Fékagy = kantár.

Czafragh, czapragh = czafrang, csabrag, csábrág. Nyereg-takaró. »Egy merőn szkófiummal varrott czafragh, kit Jancsiknak is hívnak.«

Szkófiu = sodrott aranyszál, mellyel domboruan vartak; az aranyfonallal simán.

Palaczk = löportartó. Lóding = Ladung = tölténytáska.

Üstöknyomtató = tolldiszitmény rendesen ezüstbe foglalva a ló fején.

Kornéta v. kornyéta = lovassági zászlócska.

A terczenella = könnyebb selyemszövet b. Radvánszky szerint; ugyancsak ő szerinte a publikán szín = világos zöld.

Superlat = ágyfüggöny és boriték.

»Egy öreg pohár, kit Bánffy-pohárnak hívnak.« Valószínűleg kiváló nagyságáért. »A Bánffy-hajnal« még most is szójárás a Királyhágón túl és épen késő időt jelent. »Alszik Bánffy-hajnalig« mondják a tunyáról, ki későn kel fel.

Ami már e névsorozat *műtörténelmi részét illeti*: a pusztaleírás után csak általánosságokra szorítkozhatunk.

Meglepő, hogy az egész névsorozatban alig találunk tárgyat, mely *művészileg ne lenne feldolgozva és ékítve*.

Az ékszerek remekekkel, boglárokkal ékesek s többnyire zománczosak; alig jön elő egy pár »paraszt« aranyperecz. A

poharak iratosak, czápásak; a kardok fényesen ékitettek, kirakottak, csattosak; a bőr és szíj-félék maiczosak, szkofumosak; a szövetek kivarrottak. Mindezek a fejlett kézi- és háziipar tulajdonságai.

Az ékszereknél csaknem kizárólag a nemzeti színeket látjuk alkalmazva. A gyémánt, keleti gyöngy, rubint és smaragd szerepelnek; türkisek fegyvereknél ritkábban. A rubintra nézve megjegyzem, hogy a nemes granát (dalmatin) atyáinknál szintén »rubint« számban járta.

Különben legfényesebben vannak képviselve a női ékszerek, melyek mesés gazdagsággal vannak kiállítva: »Egy gyémánt pántlika-rózsa 62 gyémánt benne; más gyémántos pántlika-rózsa 71 gyémánt benne stb.«

A fegyverek és szövetek között igen sok a »*portai*«, mi a Törökországgal való folytonos összeköttetésre utal. Vannak talán dolgok is, melyeket Kemény János Krimiából hozhatott magával.

A fegyverek között ritkaságképpen több »vért« is fordul elő, ezek egyike »Egy türkises, rubintos, arany-vért« (aranyozott). A nyíl is szerepel még. »Egy veres bársony varrott tegez (nyiltartó) igen szép kézijestől (Armbrust) idegestől és buritékjával együtt«.

Van egy pálcza is, mint ritkaság: »Egy Hebenunfa (ébenfa) pálcza, ezüstös aranyos, az tetejében termés rubint«. Talán hadvezéri jelvény.

A lószerszámok aránytalan mennyiségben vannak képviselve (70—80). Az öltözetek válogatott színűek és kiváló izléssel ékitettek. A színek neveinek egy része magyarul ma alig fordul elő. Például: bűdösköszín, publikánszín, hajszín, szederjes, hamuszín, testszín, seprőszín, lángszín, tengerszín, meggyszín, királyszín, baraczkvirágszín stb.

A szövetek: bársony, kamuka, fajlandis, angliai posztó, terczenella, atlacz, kanavász, tafota stb.

A prémek: nyuszt (nyest), hiuz, aranyprém.

Az ezüst asztalneműek kevésbé vannak képviselve; talán mert a nagyobb rész használatban volt (»kinn járt«). Az egybejáró poharak divatoznak; ezek is czápások voltak néha.

A fegyverek, nyergek szintén fényesen vannak képviselve. Az »egyet mások« (holmik) között van már »Compastrom« és »egy csont perspectiva« is.

Szellemi kincs csak egy van a »kalapos bőrládában«: »egy deák biblia ezüstös aranyos táblájú, öreg Rákóczy György fejedelem-féle.«

A gyűjtemény gazdagságára nézve elég megjegyeznünk, hogy csak női ékszerdarab 180 fordul elő: ezek között 16 láncz, 8 nyakravaló, 9 pántlika-rózsa, 89 boglár, 7 párta stb., melyek

a gyémántok, rubinok, smaragdok és gyöngyök százaival vannak rakva. Fegyver mintegy 100 darab a legváltozatosabb és ékesebb összeállításban. Lószerszám 60 és 70 között. Férfi diszruha 32 a vértéken kívül (5). Női diszruha darab 30—40 között. Ezüst-kupa 34. Szőnyeg 71 stb.

Utolsó kérdésül marad fenn: mi van meg mindezekből?

A mennyire a tisztelt család ismert tagjai által értesültem: meg van még két (egy jobb és egy baloldali) vörös bársony pallos; egyik b. Kemény István, másik gróf Mikes János (már néhai) birtokában. Egy álló óra b. Kemény Kálmán birtokában; egy nyereg és egy »fékemlő« a m. nemzeti muzeumban. A regestrumban a 10. számú nyereg leírásának felel meg.

A többi ugy ment szét, mint jött.

Registrum universorum bonorum mobilium spectabilis ac magnifici domini Simonis Kemény de Gyerőmonostor, conscriptum anno domini 1662.

2. Decembris in A-Meggyses.

Aranymivek, ahoz való ládában.

Öt köves arany láncz nro 5. Az egyikben negyven boglár, az tize gyöngyös, mindenikben négy-négy szem gyöngy, huszonhatában egy-egy rubint, négyében egy-egy gyémánt.

Második arany lánczban 75 remek, mind apróival együtt 189 rubint benne in summa. Az öreg remekjeiben öt-öt rubint, középszemeiben három-három, az kisebbekben egy-egy rubint.

Harmadik arany lánczban negyven remek: husza gyöngyös, husza rubintos. Az egyik husz remekben két-két szem gyöngy, az másik husz remekekben két-két rubint.

Negyedik aranylánczban harminczhat remek, tizennyolcza gyöngyös, két-két szem gyöngy benne. Az tizennyolczában egy-egy gyémánt és egy-egy rubint.

Otödik lánczban harminczkét remek: tizenhatában két-két szem gyöngy, tizennigében két-két gyémánt, kettejéből kiesett.

Egy gyémántos nyakravaló, kiben vagyon huszonhárom remek, tizenegyében öt-öt gyémánt, tizenkettőben egy-egy az lepelyében tizenegy szem gyöngy.

Második nyakravalóban vagyon remek tizenegy, melyekben huszonhárom gyémánt, középszerű gyöngyök az foglalóban.

Harmadik nyakravalónak tizenöt remekje: hatában egy-egy szem gyöngy, kilenczében egy-egy rubint, az egyikében négy gyémánt, az lepegőjében tizenöt rubint.

Negyedik nyakravalónak harminczegy remekje: tizenötében öt rubint, tizenhatban két-két rubint, minden remek közt két-két szem gyöngy füzve.

Egy bokor arany rubintos pereczben harmincz remek: mindenikben egy-egy rubint egy gyönggyel, arany szemmel fűzött láncz tizenöt arany szem benne, tizenhat gyöngy remek arany gyűrőjében csinálva, hét-hét rend gyöngy minden remekben.

Két nyakravaló gyöngy öreg. Egyik nyolcz rend egy-egy szem apró közte, a másik tiz rend.

Harmincz csomó apró gyöngy nyolcz rend.

Más nyakravaló, tizenkét aranszem benne, tizenhárom szem kláris, huszonhat szem gyöngy közepiben fűzve.

Egy hajszin czüvel (?) fűzve nyakravaló, öreg gyöngy foglalója.

Másik csipke fekete gyönggyel fűzött, öreg gyöngy foglalója.

Egy rend öreg kláris nyakravaló, harminczhat szem öreg kláris benne.

Egy apró klárisból csinált ő (öv) tiz renddel.

Három kis darab arany láncz tizenhat remekje két-két gránátkő minden remekben. 1663. 18. maj. *Bányára felveretni küldtem.*¹⁾

Más zománczos arany-láncz fekete fehér zománczos negyvenkilencz remek benne.

Harmadik apró aranyláncz négy szál, mely nyolcz rendet teszen.

Negyedik apró aranyláncz, hat szál, mely tizenkét rendet teszen.

Ötödik apró aranyláncz negyedfél sing.

Hatodik apró aranyláncz három sing.

Egy forgács aranyláncz ő két sing az hossza, három darabban vagyon.

Más egy öreg aranyláncz ő négy sing az hossza. Harmadik aranyláncz ő tizenkét aranszem benne, közötté apró aranyláncz három-három renddel, az hossza két sing.

Három bokor paraszt aranyperecz.

Egy gyémántos pántlika-rózsa, hatvankét gyémánt benne.

Más gyémántos pántlika-rózsa, hetvenegy gyémánt benne.

Harmadik gyémántos függő, ötvenegy gyémánt benne.

Negyedik gyémántos függő, harminczkét gyémánt benne és hét szem gyöngy.

Ötödik gyémántos függő, nyolcz gyémánt benne.

Egy gyémántos virág tizennégy gyémánt benne. *Bánffy Dénes ur fiacskájának adtam.*

Hatodik kis függő, négy gyémánt, két rubint benne.

¹⁾ A dült betűk a tulajdonos oldaljegyzete.

Hetedik függő, két gyémánt, három rubint benne és három szem gyöngy.

Nyolczadik függő, három gyémánt egy rubint, egy zaphir és háromszem gyöngy benne.

Kilenczedik függő, három gyémánt, hét rubint, két szem gyöngy benne.

Tizedik függő, husz = 20 rubint és egy gyémánt benne.

Egy kis rubintos pántlika-rózsa, huszonnégy rubint benne; egy kiesett.

Egy rubintos aranytő negyvenkét rubint benne.

Második rubintos pántlika-rózsa ötvenkilencz rubint benne.

Harmadik rubintos pántlika-rózsa, negyvenegy rubint benne.

Egy rubintos arany-virág, huszonkilencz rubint benne.

Második rubintos arany virág hat rubint, hat smaragd benne.

Egy kis gyöngyös smaragdos függő, tiz szem gyöngy, hét smaragd benne.

Egy bokr gyémántos fülbevaló egyikben-egyikben kilencz gyémánt. Az egy párban Nro 18.

Második bokr gyémántos fülbevaló, husz gyémánt benne, egyikben-egyikben tiz-tiz.

Harmadik bokr rubintos fülbevaló hét-hét rubint egyikben-egyikben, egy-egy gyémánt, de az egyikből az gyémánt kiesett és két rubint.

Negyedik bokr fülbevaló egy-egy rubin három-három szem gyöngy. benne.

Ötödik bokr fülbevaló, huszonhat rubint benne. Egyikben-egyikben tizenhárom, item két szem gyöngy.

Két bokr arany karika, egyik bokorban két rubint, az másikkban egy-egy rubint, egy-egy smaragd.

NB. Egy kis rubintos aranykereszt, öt rubint benne; egyik pedig kiesett.

NB. Egy smaragdos pántlika-rózsa, tizenegy smaragd benne.

Hét gyöngyös főkötő öreg gyöngygyel, fehér, fekete, kék, zöld klárrissal csinálva.

Egy köves gyöngyös párta, hetvenkét gyémánt benne, tizenöt szem öreg gyöngy, mellette két renddel középszerű gyöngy.

Második köves gyöngyös rózsás párta, öt boglár benne, az hármában öt-öt gyémánt, az kettejében egy-egy öreg gyöngygyel csinálva.

Harmadik csipke formára való párta öreg gyöngygyel, kilencz boglár benne, egy-egy rubint az boglárokban.

Negyedik rózsapárta öreg gyöngygyel csinálva, hét boglár benne, egy-egy rubint az boglárokban.

Ötödik pártá öreg gyönggyel csinálva, hatvan gyémánt benne, mert egyik kiesett.

Hatodik pártá csipke formára csinálva, öreg gyönggyel csinált, hét boglár benne, négyében egy-egy gyémánt, két-két szem gyöngy, hármában egy-egy rubint.

Hetedik pártá huszonegy közönséges boglár rajta, egynehány szem gyöngy.

Tíz arany gomb, két tizes arany.

Egy kis arany békácska.

Két gyémántos boglár; egy-egy gyémánt benne, pántlikára való.

Egy papiroson nyolcz köves boglár, négye rubintos, tizenegy egy rubint benne, az ötödikben kilencz és egy smaragd, az hatodikban nyolcz rubint, az egy smaragd kiesett ebből, ketteiben tizennégy smaragd, kettő kiesett, két rubint.

Tíz rubintos nyakravaló boglárok, kilenczében egy-egy rubint, az egyikben négy.

Egy gyémántos boglár.

Két boglár, kiből az kő kiesett.

13 apró boglárok egy formára, egy-egy szem gyöngy rajta.

Hét más egyféle boglár, egy-egy szem gyöngy benne.

21 zöld zománczsal csinált apró boglár.

Nyakravalóba való egy boglár, az köve kiesett.

Három kis zománczos remek.

10 csipkeforma zománcz nélkül való boglár.

Másféle boglár egy.

Kilencz arany gyűrű: az egyikben kilencz gyémánt, az másokban is annyi és egy rubint, az harmadikban szív módra metszett egy gyémánt, az negyedikben is egy gyémánt, az ötödikben is egy gyémánt, az hatodikban is egy gyémánt, az hetedikben négy gyémánt egy rubint, az nyolczadikban egy tábla rubint, az kilenczedikben is egy tábla rubint.

Egy öreg nagy arany gyűrű, jáspis benne.

Tíz kő, kik egyetmásokból kiestek, 3 gyémánt, többi rubint.

Egy arany szű vég.

Két kis pántlikára való lepegecske, egy-egy gyémánt benne.

Két ezüst fűző.

Egy darab arany perecz, kiben vagyon tizenhét gyémánt.

Egy hiuz-köröm.

Egy apró gyönggyel csinált hajfonó, négy apró boglárocška benne.

Három *bezovar* (?) egyik öreg, kettei apró.

9 zománczos boglárok, egyikében egy gyöngy, másikkban kettő.

Egy gyöngyös gallér, nyolcz csipke, mindeniken egy-egy boglár, mindenik boglárban egy-egy rubint.

Zöld ládában fegyverek.

Alól az fenekén két kilin (?) öt portai veres bársonyos ezüstös aranyas kardok, *egyike maiczos, ezüst csattok. Adósságban adtam Betlen uraméknak.*

6-ik. Türkéses veres bársonyos kard.

7-dik. Finum ezüsttel burított zománczos kard.

8-dik. Arany kard.

9-dik, 10-dik czapás ezüstös aranyos kard.

NB. 11-dik czapás ezüstös kard. NB.

NB. 12. *Veres bársonyos portai kard ezüst boglárok, csattok rajta. Adósságba adtam Betlen uraméknak.*

NB. 13-dik. Egy türkéses veres bársonyos kard. NB.

1. egy veres bársonyos ezüstös aranyos pallos.

2-dik. Türkéses veres bársonyos aranyos pallos.

3-dik. Finum ezüsttel burított aranyos pallos.

NB. 4-dik. Veres bársonyos portai aranyos pallos.

NB. 5., 6-dik fekete czapás ezüstös aranyos pallosok.

Két merőn ezüsttel burított hegyes török. (Nro 2.)

NB. 3-dik, 4-dik fekete czapás ezüstös töredezett hegyes török. *Ezeknek egyikét adósságban adtam Betlen uraméknak.*

Két ezüstös aranyos simafejű botok. *Ennek egyikét Bánfi ur fiának adtam keresztségekor.*

Egy tollas, ezüstös-aranyos bot.

NB. 4-dik, 5-dik türkéses aranyos botok.

NB. 6-dik öreg tollas bot. *Adósságban adtam Betlen uraméknak.*

Lórávaló szerszámok.

Első türkéses jáspisos fékagy sügyellőstől.

2-dik. Széles ezüstös fékagy sügyellőstől.

3-dik. Zománczczal vert ezüstös aranyos fékagy sügyellőstől.

4-dik. Annál keskemb ezüstös aranyos fékagy sügyellőstől.

5-dik. *Széles réghi forma fékagy sügyellőstől. Adósságban adtam Betlen uraméknak.*

6-dik. Keskeny ezüstös aranyos fékagy sügyellőstől.

7-dik. Annál is keskemb fékagy sügyellőstől.

8-dik. Ahoz hasonló.

NB. 9 dik. Türkéses rubintos fékagy sügyellőstől.

10-dik. Hasonló keskemb fékagy sügyellőstől.

NB. 11-dik. Annál is keskemb türkéses szerszám, sügyellőstől.

NB. 12-dik, 13-dik. Egymáshoz hasonló keskeny portai fékagyok.

Adósságban adtam Betlen Uraméknak.

14-dik. Ezüstös aranyos töredezett fékagy sügyellő nélkül.

NB. 15-dik. Széles fékagy sügyellőstől, némely boglári veres és zöld kövel rakvák. *Adósságban adtam Betlen uraméknak.*

NB. 16. Annál valamivel keskemb ezüstös aranyos fékagy sügyellőstől, az agyán ezüst pillangók vadnak.

NB. 17. Egy sügyellő, fékagy nélkül *adósságban adtam Bt.*

NB. 18. Ezüstös, aranyos keskeny fékagy sügyellőstől.

19. 20-dik. Keskeny ezüstös aranyas fékagyak sügyellőstől.

Nyolcz ezüstös aranyas orrára valók *adósságban adtam egyet ezek közül.*

NB. 9. 10-dik rubintos orrára valók.

NB. 11. öreg türkéses orrára való.

NB. 12-dik. Paraszt ezüstös orrára való.

Egy türkéses rubintos arany vért.

2-dik, 3-dik. Türkéses aranyos vérték. *Ennek egyikét adósságban adtam.*

NB. 4-dik. Aranyos vért.

1663. Ezek közül *újfolag 18. máj. felveretésre küldtem Bányára két keskeny fékagyat sügyellőstől, egy orrára valót.*

NB. Egy ló nyakára való ezüst láncz, ezüst gombok rajta. Második hasonló hozzá. *Mindeniket adósságban adtam.*

Egy hebenum (ében) fa pálcza, ezüstös aranyos, az tetejében termés rubint.

NB. Egy ezüstös aranyos kantár sügyellőstől, készen maicz fékemleje.

NB. 2-dik ezüstös aranyas kantár sügyellőstől, majcz fékemleje.

NB. 3-dik Klarisós türkéses maicz-kantár sügyellőstől.

4., 5-ik Paraszt ezüstös kantárok sügyellőstől.

Egy merőn szkofiummal varrott czafrag, kit Jancziknak is hínak.

NB. 2-ik Merő czafrag.

3-ik Fekete bársony fejer matériával, elegyes szkofium arannyal varrott portai czafrag.

4-ik Veres bársony szkofium arannyal varrott czafrag.

NB. 5-ik Hasonló veres bársony virágos czafrag.

6-ik Hajszín posztó öreg virágú szkofiumos czafrag.

7-dik Szkofiummal varrott veres skárlát czafrag, öreg virágú.

NB. 8-dik Más veres skárlát ezüst fonallal varrott czafrag.

NB. 9-dik Veres skárlát czafrag hasonló 7-ikhez.

10-ik rongyos veres skárlát szkofiummal varrott czafrag.

- NB. 11-ik sujtásos veres bársony czafrag.
 NB. 12. Vánkos héj forma veres bársony czafrag.
 13. Merőn töltött czafragh, arany virágok rajta.
 NB. 14. Szederjes granátvirágos czafrag.
 NB. 15. veres angliai czafrag.
 16. Közönséges portai czafrag.
 NB. 17. Vánkos héj forma veres bársony czafrag.
 NB. 18. Kármány nyereg alá való veres bársony czafrag.
 NB. 19. Szederjes bársony töltött virágos czafrag.
 20. Teveször czafrag.
 Egy veres bársony varrott lóding, puska kolcsostól palack-
 kostól.
 NB. 2-ik is veres bársony varrott lóding, kolcs palack nélkül.
 3-ik zöld bársony varrott lóding minden készségével.
 NB. Egy ezüst, hosszú puskához való palack maicostól
 kolcsostól.
 5. maicz lekötő szijjak.
 NB. 3 lekötő szijjak szkófumosok.
 NB. Egy bokor ezüst aranyos katona-kengyel.
 Más bokor ezüst aranyas katona-kengyel.
 Harmadik bokor ezüst tatár-kengyelek.
 2. maicz-fékemlők, kettő.
 NB. Item négy maicz fékemlők.
 NB. 6 Kármán zabolák.
 Item más Kármán-zabola.
 Egy katona nyeregben való maicz-heveder.
 Két pár maicz-heveder felrántóival együtt, ezüst szíjvégek,
 csattok rajta.
 NB. Két bokor karvas keztyűjével.
 Egy veres bársony varrott tegez, igen szép kézijestül, ide-
 gestül és buritékjával együtt.
 Egy zászlóban való vad lófark.
 Két lengyel sipok.
 Egy ezüst palack lódingra való.
 Egy szarú palack.
 Egy bottartó.
 Egy üstöknyomtató.
 Két uj csujtár.
 Két iratos oldalbőr.

Veres ládában köntösök.

- Egy hiuz-mállal béllet setétszínű zöld skárlát mente.
 2. Hiuzmállal béllet szederjes bársony diván mente.
 3. Veres bársony galléros nyuszt háttal béllet sárkány-
 mente. (?) (Talán ujjatlant jelent.)

NB. 4. Veres bársony galléros hosszú ujjú, nuszttal béllett mente.

5. Testszín selyem posztó nuszttal béllett galléros mente.

NB. 6. Büdösköszin angliai csipkés nuszttal béllett galléros mente.

NB. 7. Meggy szín angliai nuszttal lábbal béllett szorító mente.

NB. 8. Hajszín skarlát nuszttal lábbal béllett szorító mente.

9. Kék skarlát mente az két elei nuszttal prémezett az galléra is nuszttal.

NB. Egy nusztláb béllett.

NB. 10. Hajszín angliai hiúz lábbal béllett galléros mente.

NB. 11. Veres skarlát hosszú ujjú hiúz lábbal béllett galléros mente.

NB. 12. Hajszín angliai csipkés szorító mente hiúz lábbal béllett.

NB. 13. Testszín angliai hiúz lábbal béllett szorító mente.

14. Hiúz háttal béllett hamuszín angliai Diván-mente.

NB. 15. Veres angliai hosszú újjú mente, az egyik eleje nesttel béllett.

NB. 16. Kék skarlát nyári mente, galléros, kaftánnal béllett.

17. Veres skarlát nyári mente galléros kaftánnal béllett.

NB. 18. Veres bársony hosszú újjú galléros mente aranyos matériával béllett.

19. Zöld bársony fejér atlással béllett asszonyembernek való boér-mente gombok nélkül.

Másfélpár nuszttal.

D o l m á n y o k.

1. Szederjes kamuka dolmány.

2. Veres bársony dolmány.

3. Zöld bársony dolmány.

NB. 4. Lángszín atlaczként dolmány.

NB. 5. Büdösköszin kanaváczként dolmány.

NB. 6. Veres bársony dolmány.

NB. 7. Item. Veres bársony dolmány.

NB. 8. Testszín angliai dolmány.

NB. 9. Seprőszín angliai dolmány.

NB. 10. Veres kamuka dolmány.

NB. Hajszín angliai nadrág kapocs nélkül.

2. Veres angliai nadrág ezüst kapcsos.

NB. 3. Meggy szín angliai nadrág.

1. Veres skarlát köpenyeg ezüst gombok rajta.

1. Veres bársony nuszttal béllett süveg.

1. Dolmánynak való veres bársony.

Más egy dolmánynak való szederjes bársony.

1. Dolmánynak való sárga virágos kamuka.

1. Darab szederjes gránát posztó.

Egy hamúszín hálós ő (öv).

2. karmasinszín hasonló háló ő.

NB. 3. Testszín selyem sinor ő.

NB. 4. Karmasinszín selyem sinór ő.

5. Karmasin selyem hálós ő.

Egy asztalra való veres angliai szőnyeg két végén ezüst fonalból csinált rojt.

Két asztalra való kaftány szőnyeg, az széli veres bársonyos.

Egy kaftány.

Egy kamuka-kornéta Bethlen Gábor-féle.

5. Szekérben való vánkoshajak.¹⁾

NB. 6-todik is vánkoshéj szekérben való.

Baraczk virágszín atlacz, ágyba való matraccz.

Két bokor, régi forma, ezüsből csinált száras gombok.

10. Egyes ezüst aranyos gombok, két fekete bőrsapkák.

3. Bokor karmasin csizma, egyikén ezüst sarkantyú.

4. Bokor papucs kapczástól.

Egy terra sigillato csésze. Egy kamuka dohánytartó táska varrott, veres egy türkés benne.

Egy nadrágban való maicz, szíjvég és ezüst csatt rajta.

Egy bokor nyári bőrkeztyű. Egy madárnak való török keztyű.

Egy csiga-pohár, két asztalra való nyomtatott bőrök, egyik hosszú asztalra való másik egyesre. Deszka között strucztoznak. Egy öreg Compasztrom. Egy eczet, vagy tobáktartó, egy csont fűső, egy csont perspectíva. Egy zacskóban terra sigillata. Egy szaru csésze. Barcsay Ákosné pecsétnyomója, és valami csont-fülvájók.

Kalapos bőrládában:

Egy fertályos asztalra való óra.

2-dik harangos asztalra való óra.

3-dik falra való lapos öreg óra.

4-dik. Annál kisebb falra való óra.

5-dik. Tornyos, asztalra való óra.

Egy zacskóban madarász háló kettő.

Két Jakubok.

Egy veres karmasin.

Egy deák biblia ezüstös aranyas táblájú öreg Rákóczy György fejedelme-féle.

¹⁾ *Oldalt*: Ezek közül kettőt magam hintájára kivettem.

Egy kalács viasz, egy kaftány, egy bokor kengyelszif. Egy bagaria fékemplő, egy kék maicz heveder, két darab maicz kengyelszifak, két kék selyem hasi kötőfék, egy darab persiai kárpit, egy kék modvai kantár, egy darab veres bagaria, két darab veres fajlandis szekérre való posztó, publikánszín sima atlaczczal béllett.

Egy mente alá való fekete virágos kamuka, egy rosával töltött vánkös.

Tarka ládában asszonyemberi öltözetek.

1. Zöld tercenella szoknya, ahoz való két vállak, ezüst kapcsok rajta; előkötője nincs.

2. Narancsszín, alyában szótt szoknya váll nélkül, előkötőjével együtt, ki hasonló hozzá.

3. Tengerszín habos ezüstös kanavác szoknya, váll nélkül, ahoz való előkötővel együtt.

4. Tengerszín tercenella szoknya előkötőjével, vállával együtt, az álla kapocs nélkül.

5. Veres virágos bársony szoknya, gazdagon prémezett váll és előkötők nélkül.

6. Megyszín virágos bársony szoknya vállával és előkötőjével együtt, álla kapocs nélkül.

7. Barackvirágszín sima atlacz szoknya, egy rend arany-csipke rajta, váll és előkötő nélkül.

8. Hajszín sima bársony szoknya, ahhoz való két vállával; mindeniken ezüst kapocs és előkötőjével együtt.

9. Testszín sima bársony szoknya, arany prémmel prémezett, hozzá való vállával, előkötőjével együtt.

10. Királysín sima bársony szoknya, vállával és előkötőjével.

11. Királysín virágos atlacz szoknya keskeny préme rajta, hozzá való vállak és fűzővel.

12. Narancs szín tercenella szoknya, váll és előkötő nélkül.

13. Megyszín tercenella szoknya, váll és előkötő nélkül.

Ezekén kívül egy fekete bársony váll, ezüst kapcsok rajta.

Más királysín bársony csipkés váll, ezüst kapcsok rajta.

Egy barack virágszín tercenella előkötő.

Más királysín varrott előkötő.

3-ik kék előkötő.

Egy testszín tafota kis ing, varrott.

7 darab kamuka superlát.

Azon láda fiában:

Egy varrott nyári keztyű asszonyembernek való.

2-ik fekete bojtos bársonnyal béllett varrott keztyű.

3-ik veres bojtos bársonnyal béllett varrott keztyű.

Egy kis papirosban tekerve 12 motring arany fonál.

• Egy vég veres sinor. Egy darab zöld tercenella.

4 darabban ezüst prémek. Egy pár kék selyem strimlik.

2 darab veres vont ezüst. Egy csomóban tekerve királysín sima és hajszín virágos atlaczok. Egy darab fekete tafota, egy kis darab narancsszín kanavác, 6 darab vont ezüst, egy bokor veres gyapott strimli, három arany bogláros gallérok, kettei gyöngyös.

Fejér hosszú ládában:

1. Vont ezüst szoknya, váll és előkötő nélkül.

2-ik Tengerszín tercenella szoknya vállával együtt. *Ennek vállát Szentpáliné asszonyomnak adtam.*

3-ik veres tercenella szoknya.

4-ik kék tercenella szoknya.

5-ik is hasonló kék tercenella szoknya.

6-ik veres sima bársony szoknya, keskeny prémek rajta.

7-ik Szederjes sima bársony szoknya vállával együtt.

Egy fekete virágos bársony palást ezüst aranyas csipkés, az elei fekete bojtos bársonnyal, dereka tafotával béllett.

2-ik Fekete virágos palást, hasonló az másikhoz, egy rend ezüst csipke rajta.

3-ik Fekete virágos bársony nyári palást, egy rend arany csipke rajta.

4-dik Fekete virágos bársony, fekete bojtos bársonnyal béllett palást ezüsttel prémzett néhány renddel.

5-ik Fekete bársony testszín bojtos bársonnyal béllett palást.

6-ik Fekete virágos bársony palást testszín bojtos bársonnyal béllett, sok renddel prémzett.

7-ik virágos megyszín bársony arany csipkés kis suba fekete bojtos bársonnyal béllett.

8-ik Megyszín sima bársony szkofiummal varrott, megyszín bojtos bársonnyal béllett kis suba.

Két darab veres és kék török kamuka superlát.

Egy kaftánból csinált vánkös héj.

Egy néhány darab testszín bojtos bársony csomóban kötve.

Papirosban takarva arany prémek.

Kisebb fejér lapos ládában:

1. Fekete virágos bársony téli palást az elei nuszt háttal béllett, közepi nesttel, egy rend ezüst csipke rajta.

2. Fekete virágos bársony palást, nuszt lábbal béllett az dereka, az elei nuszt háttal, sok renddel arany csipke rajta.

3-dik Fekete virágos bársony palást egy renddel arany csipkés, az elei nuszt lábbal béllett, derekában semmi nincs.

4-dik Egy viselt nesttel béllett bársony palást arany galanos.

Egy tengerszín virágos kamuka nesttel béllett asszonyembernek való mente.

Egy publicánszín varrott paplan az szélei kék atlaczczaal prémmzettek.

Egy dolmánnak, mentének való angliai posztó.

Két kötés hajszín sodrott selyem, önek való.

Egy nyeregben való narancsszín bársony vánkös.

Két strucztoll asszonyembernek való legyezö.

Tarka, festett ládában:

18 krakkai abroszok, ki egy asztalra, ki kettöre, ki háromra való.

3 varrott gyolcs abrosz egyiknek aranyas him az közepiben, az másiknak recze, az harmadiknak közönséges him.

3 alsó abrosz arannyal, sok színű selyemmel varrva, másik zöld selyemmel, 3-ik tábla reczével.

Két vászon abrosz. Facit Nro 26.

7. Aranyas kendő.

Egy reczés kendő.

9. 10. 11-ik himes kendők.

Hat fejéreses kendők.

Három Crátás kendők. Facit Nro 20.

Három asztalkörülvaló; kettei aranyas, 3-dik selymes. Nro 3.

10 aranyas lepedő, hata szkofiumos, négye arany fonalas.

Két szörselyem reczés lepedő.

Két himes lepedő.

Egy fejéreses lepedő.

Egy reczés. Facit Nro 18.

Tizenöt aranyas vánkös héj, nyolcza szkofium aranyos, az többi arany fonalas.

Husz szél fejéres selyemmel varrottak.

Két lepedőben való vastag fejéreses.

Négy lepedőben való aranyas himes.

Egy fél vánkoshéj aranyos.

Két lepedőben való fejtös him.

Egy fél szél fejtös him.

Három darab lengyel recze, egy darab közönséges recze.

Egy darab recze csipke két tányér keszkenő.

Felső ingváll.

Fátyol kettő, Nro 2. Öt patyolat Nro 5.

Öt kis ing varrottak, hatodik csinálatlan szkofium arannyal varrott.

Ot kis darab fátyol. Egy hosszú abroszban való aranyas hím.

Öt fátyol előkötő, öt csipkés. Sum. Nro 10.

Hét bokor tászli, ezüsttel arannyal varrott.

Egy hosszú fátyol csipkés, két darab fekete csipke közte.

Négy kis keszkenő, négy bokor nyári keztyű, egy főre való fekete fátyol csipke, más keresztül szabott fátyol. Ugyan egy főre való fátyol csipkés. Három bokor közönséges tászli csipkés, két darab kézrevaló szövés. Öt gallér, egy darab fekete tafota, egy háló fékötő varrott. Egy bokor strimfli gyapott, hét darab hintóra való zöld tafota.

Egy végben tányérkeszkenőnek való 28. Két kendő végében fejtérletlen.

Tatárországi ingek, lábravalók egy csomóban.

Köntösök közé való paraszt abrosz. Nro 3. Lepedő similiter 3.

Tafota címer egy. Allia Mária asszonyé.

Papiros címer egy; Kemény Ferencz úramé.

Más hosszú fehér lapos ládában:

Tizenhárom ezüst-aranyas virágos fedeles kupák.¹⁾

Három ezüst gyertyatartó, kettei köpűjével.

Egy ezüst hamma vevő.

Egy pogány pénzes ezüst aranyas kauna.

Három ezüst sima aranyas pohárok.

Egy gyöngyház palaczk.

Egy csigaforma pohár.

Egy elefánt csontból csinált pohár.

Tizenkilencz egész ezüst kalánok, húsz ezüst villák. Nro 20.

Három ezüst sőtartók aranyasak.

Két törött kalánok.

Kilencz ezüst aranyas csészék. Nro 9.

NB. Tizenkét egyben járó czapa pohárok aranyasak Nro 12.

NB. Tizenkét aranyas csészék Nro 12.

NB. Egy aranyas sőtartó.

NB. Egy mosdó medencze.

Tizenkét ezüst tálak Nro 12.

Tizenkét ezüst tányérok Nro 12.

NB. Kilencz ezüst kalánok Nro 9.

NB. Tizenegy ezüst villák Nro 11.

NB. Egy ezüst gyertyatartó hammavéöstől köpüstül.

¹⁾ Oldalt: Ezekből veretésre 1663. 18. maj. küldtem Bányára két virágos kupákat; Bethlen uraméknak adósságba azelőtt egyet; az paternek ajándékon egyet.

NB. Egy liliumforma gyertyatartó.

NB. Egy ezüst ivó palaczk.

NB. Egy ezüst ivó csésze.

Egy ezüst tetczke (*így*).

NB. Egy öreg mosdó medencze korsóstól.

NB. Tizenkét öreg egybejáró czapa pohárok.

NB. két egybejáró sima pohárok.

NB. Egy öreg pohár, kit Bánfi pohárnak hínak.

M á l h á k b a n :

Egy diván szőnyegben kötve új skarlát szőnyegek huszonkettő Nro 22.

Más diván szőnyegben kötve tizennégy közönséges fejér szőnyeg Nro 14. És hét viseltes szőnyeg Nro 7. Summa 22.

Harmadik diván szőnyegben hat darab vadász kárpit, öt darab csómórle (*így*) kárpit és két paplan.

Negyedik diván szőnyegben öt diván szőnyeg.

Ötödik diván szőnyegben nyolcz darab selyem kárpit és tíz szőrpokrócz.

Kinlevő egyetmások. Nyergek, Puskák, Vasfazakak etc.:

Három csontos tatár nyergek, negyedik ezüstös, kettein ezüst kengyelek és ennek egyikén selyem hevederek felrántók, ezüst szíjvégek és csattok. Ketteihez veres hajtott nemezek.

Ötödik megszín bársony katona nyereg türkéses, öt türkés héjja, maicz hevederek rajta ezüst csattokkal, de kengyel nincsen.

Hatodik szederjes gránát varrott nyereg, vas kengyelek rajta és minden készség.

Hetedik szederjes gránát katona nyereg, vas kengyelei etc.

Nyolczadik veres skarlát katona nyereg ezüst kengyelek rajta és minden készség.

Kilencedik veres bársony ezüstös katona nyereg, ezüst aranyas kengyelek rajta, ezüst peczkei, boglári, szíjvégek is, és minden készség.

Tizedik veres bársony szkofiummal varrott, kazdagon ezüstös aranyas kármán nyereg, kármán kengyelekkel és minden készséggel.

Tizenegyedik szederjes gránát kármán nyereg varrott, minden készséggel.

Tizenkettődik veres bársonyos katona nyereg vas kengyelei, maicz hevederei ezüst csattal és minden készséggel. Farmatring héjja.

Tizenharmadik veres bársony varrott kármán nyereg vas kengyelei egyéb készsége is farmotringon kiül.

Tizennegyedik veres bagaria varrott Murat nyereg, készen.

Tizenötödik veres bársony kármán nyereg vas kengyelei és egyéb készsége.

Tizenhatodik megyszín gránát varrott kármán-nyereg, vas kengyelei és készsége.

Egy veres bársony Murat nyereg alá való varrott czafrag.

Ugyan Murat nyereg alá való négy posztó czafrag.

Egy kék matracz viselt.

Tizenkét skárlát szőnyeg.

Egy hiúz. NB. *Felbélleltetem az bőr mentémre, kinek buát is vallottam.*

Tizenkét vas fazék.

Tizenkét ón tál.

Egy réz borhűtő.

Egy réz gyertyatartó.

Egy köves pánczél.

Két pánczél és egy pánczél sisak.

Két üveg palaczk, egy bokor játszó kártya.

Kilencz pár pistoly.

Három pár pulhákok (*így*) rövidek.

Egy pár közönséges karabély.

Egy ezüstös tisztességes karabély.

Egy pár csonttal rakott aranyas stuczok.

Egy gyöngyházás tessenyi puska.

Egy hosszú pulhák ezüstös.

Négy tessenyi puska hárma rezes, egy gyöngyházás.

Egy jancsár puska. Egy karabély szíj.

Kin járó három ezüstös hegyes tör.

Két bokor selyem lekötő szíj egyik szokfiumos.

Egy szederjes gránát katona nyereg, ezüstös aranyas kengyelek rajta.

Egy ezüstös aranyos fékagy sügyellőstől, orra valóval együtt, kin járó.

Hét pár puska tokok egyik szokfiummal varrott.

(Eredetije br. Kemény István birtokában.)

Közli: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

VEGYES KÖZLÉSEK.

MÉG EGY MAGYAR LEVÉL BALASSA MENYHÉRTTŐL 1560-BÓL.

Szathmár, 1560. augusztus 2.

Szolgalatom ajánlásának utána megszolgálom kegyelmednek, mint bizott uramnak, hogy kegyelmed megírta ez frigynek állapotját. Az új hírekbe is a kit Miklós uramnak irt volt be kegyelmednek, azokba is részeltetett ő kegyelme. Toábbá ír be kegyelmed az helyek és erősségek felől is, minémők volnának én kezembe? azt te kegyelmed szinte úgy érti s mind Miklós uram mint igaz én, avagy jobban, mert te kegyelmed sok esztendeig lakott itt s minden fundamentomát érti kegyelmed ez földnek. Erdélybe is a mi én kezembe vagyok, jól tudja kegyelmed; ez okáért nem akarám te kegyelmedet sok írással bántanom erről. Az álgyük azok vannak én kezembe a ki a jova öte, ¹⁾ ki arra való volna ugyan nincs több ennél; vannak valamit taraczkok is. Az keresztyénségnek való szolgálatról nem tudok mit írni, mert az jövendő történeteket csak a hatalmas isten tudja mint lesznek; mikor az lenne is, hogy én a kegyelmes istennek engedelmességéből a keresztyénségnek szolgálhatnék is jelesben, ha török császár véget tett Kazul basa által az fia dolgába, meggondolhatja kegyelmed, hogy igaz elég dolgok történhetnek, de isten segejtségével. Miért hogy meg kell halnónk, bizony örömesben halnék azokon meg, hogy nem mint így vesznénk egymás miatt, mint ez falkába mennyi sok jámbor hulla el.

Toábbá a segejtség felől tudom hogy irt kegyelmednek Miklós uram; miért pedig hogy most jüttek meg az követek, nem tudok kegyelmednek arról én mit írnom, hanem im mi is mindenfelé vigyázunk, azon leszünk Miklós urammal, hogy értsünk s halljunk s tudom, hogy ha mi ujságink lesznek, te kegyelmednek Miklós uram hírré térsi.

Ez frigyhez képest pedig még nem tudom, ha énnekem Erdélybe be kelletik-e mennem avagy nem. De ha be kelletik mennem s az úris-ten engem veszedelemtől megtart Erdélybe, meglátja kegyelmed hogy én mind számmal s miut egyéb törekedésemmel azon leszek, hogy az én

¹⁾ Öt jóra való ágyú.

uram engedjen a császár ő felsége kívánságának; mert mind ez világ látja azt, hogy isten után csak császárnak ő felségének vagyon ahoz módja, hogy minket ez szegin darab országocskát avagy földet pogán kéztől megtartsa; ha pedig az uristennek az akarata hogy elfogyjunk is, hűsz esztendővel vagy harminczkettővel is kisebbben fogynánk el császár birodalma alatt. Mert a minemő fundamentommal most vagyunk, igen veszedelmes. Kelt Szattmártt, 12. napján augusztusnak 1560.

Melchior Balassa mp.

Külsőim: Spectabili et magnifico domino comiti Andreae de Bathor, Judici Curiae s. caes. regiaeque Maiestatis stb.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

FORGÁCS FERENCZ, A TÖRTÉNETÍRÓ ANTWERPENBEN.

Az 1562-dik év azok közé tartozik, melyekben Forgács Ferencznek nyomát nem találják életrőir. Nem érdektelen tehát a következő levél tőle, mely azt mondja nekünk, hogy ez esztendőnek legalább második felét a németalföldi út vette igénybe, melyre Forgács pártfogó ura I. Ferdinánd megbízásából Keglevics Péter társaságában vállalkozott. Mi célú volt küldetése? nem tudni; későbbi lelet tán erre is rá fog vezetni. Az ellentét, melyet az Olaszországgal ismerős Forgács az olasz s a németalföldi élet közt tapasztalt, fogékony lelkére kellemes hatású lehetett, mert azt írja, hogy az utazás alatt »valóban bámulatra méltó és gyönyörűséges dolgokat« volt alkalma látni, s ennek »megmérhetetlen (szellemi) haszna« nem maradhat el. — Ime a levél:

Antwerpen, 1562. december 28.

Sacratissima caesarea Maiestas . . . stb. Vigesima tertia die praesentis mensis huc Antverpian una cum magnifico domino Petro Keglowyth veni. Ita enim peregrinationem meam institui ut quam citissime huc (hinc?) me expediam et nihilominus loca quae rerum aliquarum nota commendari possunt, non praeterirem. Nam talis occasio quae mihi ex clementia s. Maiestatis Vestrae data est, vix semel in vita homini contingit. Accedit quod rerum admirabilium novitas, urbium frequentia et populorum multitudo ad ea etiam videndi invitant, quae homo minime cogitasset.

Peregrinatio sane quae rerum admirandarum et iucundissimarum est plenissima fructu incomparabili carere non potest. Hic propter Natalis Domini festa quatuor dies mansimus, cras Deo duce hinc Gaudanum¹⁾

¹⁾ Gent.

versus et Bruges proficiscemur, unde tandem ad s. Maiestatem Vestram sine omni mora contendere festinabimus. Rationem itineris nostri Maiestati Vestrae s. his reddere volumus, supplicamusque humillime, dignetur Maiestas Vestra s. nostram absentiam clementissimo accipere animo. . .
stb. Datae Antwerpiae, 28. Decembris anno domini 1562.¹⁾

Sacr. Maiestatis Vestrae

humilimus et minimus subditus
 ac capellanus
 Varadiensis mp.

Külczim : Sacratissimae Romanorum caesareae ac Germaniae Hungariae *stb.* regiae Maiestati *stb.*

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

BÉKÉS GÁSPÁR KÉT MAGYAR LEVELE 1576.

Békés Gáspárnak e két sajátkezű levele Dudith András volt pécsi püspökhöz, ez időben Miksa magyar király s német császár lengyelországi követéhez azon időből való, mikor — az 1575. decemberi kettős választás után — Lengyelországban a koronáért Miksa s az erdélyi fejedelem Báthory István versengtek. Miksa Báthoryt bizonyos engedmények árán vélte a koronáról lemondásra bírni, de Dudith azt hitte s vele mások is, hogy leghasznosb lesz a bujdosó Békés Gáspárt — e kifacsart ezitromot — vonni a combinatióba s egy általa Erdély ellen intézendő támadással sakkban tartani Báthoryt. Békés persze kapvakapott volna az alkalmon, (amint hogy az eszme is tán tőle származott), ha Miksa rá hallgat vala. Miksa azonban tudni sem akart róla, s így beteljesültek Békés jóslatai, a kit nemsokára aztán Báthoryval kibékülve találunk, miként egy e füzetek előbbi folyamában általam közlött szép magyar levele Békésnek mutatja.

E most közlöttek eredetijei is a bécsi államlevéltárban vannak.

I.

Hranov nicsa, 1576. január 2.

Nagyságos és énnekem bizodalmas uram. Éltedig való szolgálatom ajánlása után kívánok az felséges mindenható úristentől te kegyelmednek asszonyommal és minden hozzátartozóival ez új esztendőben minden jókat

¹⁾ A következő év január hava elejéről van még egy, különben érdektelen levél Forgácsról, melyben igen röviden jelenti a császárnak hazaindulását.

és jó egészséget. Továbbá bizodalmas uram, megadá énneknek az én szolgám az te kegyelmed levelét, kiből immár bizonynyal értem, miben legyen az dolog. kirül az mindenható úristennek nagy hálát adtam, hogy ő szent felsége ebben meghallgatta könyörgésünket, hogy császárt ő felségét választották királylyá. Hiszem hogy az vajda ¹⁾ kétség nélkül az mit mivelhet nem fogja magát hátra hagyni, mert sokat törekedék érte, sokat is költött; az török is neki biztatja, miérthogy ez ellene vagyon az töröknek, hogy császárt ő felségét választották; az pártosok is ²⁾ hiszem hogy az mit mivelhetnek, érte lesznek és mindennel biztatni fogják az erdélyi vajdát; de ha ő felsége hertelen cselekednék, az úristen ezt minden jó véghűz vinné; mert mostan téli üdűben az török nem mivelhet semmi derék dolgot; engem pedig ha reá bocsátna ő felsége, nyilván gondot adnék az vajdának, hogy ellefejténé az királyságot. Én az te kegyelmed levelét megküldtem vala mindjára Ruber ³⁾ uramnak, az melyet énneknek is írt vala kegyelmed, azt is neki küldtem vala, mely leveket mindjára tulajdon secretariusus által postán felküldött ő felségének és onnat vár. Azt is várják, hogy az vajda mit felel; de jegyezze meg kegyelmed az én szómat, hogy így járnak az vajdával Báthoryval, hogy addig valami szót nyújt ide fel ő felségének, az míg a töröktől válasza jő, avagy érkezik; mert ezt az vajda mindjára mient érteni adták Varsóviából miben vagyon az dolog, azonnal az portára hiszem hogy küldött; nyilván hiszem, hogy az török neki is indítja. Azért bizodalmas uram erről gyorsan kellene cselekedni, mert meglátja kegyelmed, hogy ha késik evvel is ő felsége, nagy kárára és gondjára leszen; látom pedig uram, hogy igen késedelmezik minden dologgal, azért igen jó volna ha te kegyelmed ő felségét sollicitálná. Ezt pedig se ő felsége se te kegyelmed bátor ne vélje, hogy én az én hasznomért avagy előmenetelemért írom te kegyelmednek, hanem isten látja, hogy ha mit tudnék nyilván mindenben legelőször az ő felsége javát keresném; azért írom ezt kegyelmednek, hogy nyilván senki ennek inkább eszét nem veszthetné az vajda dolgának, mint én veszthetném; talám pedig az felséges isten Erdélyt is megadná és annyival az ő felsége dolga mind erősb volna; mindazonáltal mind úgy legyen, valamint ő felségének tetszik; de meglátja kegyelmed, hogy az mint feljül is íram kegyelmednek, az vajda szót ad ő felségének az még ő is neki indulhat; most kellene annak eleit venni. Te kegyelmedet én kérem, mint énneknek felette igen bizodalmas uramat, az mint te kegyelmed énneknek ajánlotta magát, most mutassa meg és az mit segíthet kegyelmed, mostan segítsen: mert mostan az úristen te kegyelmednek jó módot adott, hogy nagyot segíthet ő felségénél, valamit pedig te kegyelmed énvelem mivel, azt mint azelőtt is mondtam, magával és gyermekivel mivel te kegyelmed. Szóval is izentem kegyelmednek az én

¹⁾ Báthory István.

²⁾ Báthory-párti lengyelek.

³⁾ Ruber János felső magyarországi főkapitány. Békés jó embere.

bizott szolgálmtúl Kopácsy Ferencztül, kérem bizott uramat kegyelmedet, higgye meg szavát kegyelmed és bocsássa gyorsasággal kegyelmed hozzám. Ezek után te kegyelmednek mégis szolgálatomat ajánlom . . .
stb. Irtam Ranovicsán 2. die Januarii 1576.

Te kegyelmed szolgálja és

igaz szegény atyjafia
 Békés Gáspár mpria.

Ruber uram levelét is küldtem te kegyelmednek, te kegyelmedet kérem ötet is ingassa ¹⁾ levele által kegyelmed, hogy szorgalmaztassa ő felségét; én rólam is irjon kegyelmed neki; sőt te kegyelmednek igen jó módja volna, hogy ő felségén[ek] is eleiben adná, hogy ne higgyen az vajda szavának, hanem venné idején eleit, melyben én szolgálhatnék ő felségének.

Külczim: Az én bizodalmas uramnak az nagyságos Dudith Andrásnak császár ő felsége tanácsának és fő oratorának Lengyelországban etc. énnekem mindenkoron bizodalmas uramnak adassék.

II.

K é z s m á r k 1576. j a n u á r 26.

Nagyságos és énnekem bizodalmas uram *stb.* Ez órában jutta Ruber uram levele kibén kérettet, hogy az ő levelét igen gyorsan te kegyelmednek küldjem. Megérti te kegyelmed az Ruber uram leveléből miben legyen Erdélyben az dolog; addig várja ő felsége hogy tractatussal vigye véghöz az dolgot, hogy innmár szintén megesmeri az vajdának minden csalárdságát. Az hatalmas istenért kérem kegyelmedet: ne hagyj bizony uram most, most irjon kegyelmed ő felségének bocsásson reá ő ő felsége, eleit veszem minden dolgának; mert ha most reá nem bocsát ő felsége, minden kétség nélkül megbánja ő felsége és fohászkodással emlékezik meg ez mostani jó occasióról. Te kegyelmed pedig ebben ő felségének szolgál legelőször, azután minekiünk, te kegyelmed szegény nyomorúlt szolgálinak és atyjafainak nagyot használ és ugyan úgy tartjuk, mintha te kegyelmed istennek utána két kezével tenne Erdélyben bennünket. Az élő istenért ne hagyj uram; mert nem tudom az lengyel királyságban mennyi haszna leszen te kegyelmednek; de ha az felséges isten reánk tekint, elhiggye kegyelmed, az én hitemre, hogy te kegyelmednek nyilván olyan hasznára akarom hogy legyen, mint az egyetlenegy atyámfának az kivel egy vagyok. Mégis az élő istenért kérem kegyelmedet, ne hagyjon kegyelmed; mert most, most vagyon kegyelmednek ideje, hogy jót tegyen kegyelmed velünk és magával. Az frigyet ²⁾ se féltse pedig ő fölsége, mert hiszem én megyek reá, nám az

¹⁾ *Nógassa* értelemben.

²⁾ A törökkel kötött békét kell érteni.

török is erősen szorgalmaztat, hogy reá menjek; az követeknek is írjon kegyelmed; ne hagyjon kegyelmed, az istenért kérem kegyelmedet. Bornemisza Boldizsár uram is ez órában jutta ide hozzám az több nyomorult atyáinkfiaival egyetembe, kik te kegyelmednek fejenként örökké való szolgálatjokat ajánlják és velem egyetembe istennek utána minden bizodalnokokat csak te kegyelmedben helyhez tették, kik mind éltig te kegyelmednek hálaadó szolgálai lesznek az kegyelmed jótétérül. Tartsa meg az uristen stb. Ex Kesmark 26. Januarii 1576.

Te nagyságod szolgálja és igaz atyafia

[Békés Gáspár.]

Ruber uram is szüntelen szorgalmaztatja ő felségét és neki jó reminsége vagyon és ugyanazt irta most is, hogy ha engem gyorsan reá nem bocsát ő felsége, revid napon meglánja ő felsége, mert az vajda dolgának innét vehetjük jól eleit hogy mind pártjainak esze vész és mind ő magának; mihent meghallja, hogy reá indultam, nyilván uram azonnal mást fognának gondolni. Kegyelmed is bizott uram semmivel inkább inkább nem persuadeálhatja inkább [ő felségét] mint evvel az okkal, ki igaz ok, mert nyilván azonnal eszek veszne az ott való pártosoknak, mient értenék, ide mint vagyon az dolog, hogy én reá mentem. Istenre és te kegyelmedre támasztottam uram.

Külczim mint előbb.

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

TANUVALLATÁS A XVI-İK SZÁZADBÓL.

Hűséges szolgálatunkat ajánljuk Nagodnak mint kgl's urunknak. Hozzá minékünk az vitézlő Bozzasy Ferencz az Ngod parancsolatját az bátyja képebe, Bozzasy Miklós képebe Reminiscere előtt való pénteken Erkedre; azért mi elmenénk megtisztelvén az Ngod parancsolatját, engedelmesek levén, hivatá mi előnkbe azon napon ugyanazon parancsolattal Kolosvármegyébe lakozandó két viceszolgabirákat, tudniillik Porkoláb Pétert Szász-Filpesrül és Gáspár Deákot Széplakrül, hogy mi azok vallásokat bevennők és beirnők az ő hűtök szerént; ezen dolog Szent-Gál napján lön 1. 5. 7. 4.

Első valló Porkoláb Péter az hűti szerént ezt vallja, hogy ütet sem fogarasi tisztartó, sem tekeiek sem ítélőmester nem hitta őket, hanem Bozzasy Ferencz hívatta az bátyja képebe Bozzasy Miklós képebe, minket kiküldének az határra, hogy mi megnizzük, ki mit cselekedik; azért mi elmenénk, látók hogy az tekeiek, ítélőmester uram és Apafy István uram, Molnár bíró uram tekeiekkel egyetembe fegyveres kézzel az borkút felett megállának és kérdé ítélőmester uram az tekeiektől, micsoda hely ez; pokol megýnek nevezék az tekeiek, ott is contradícala Dobay György Bozzassy Miklós képebe, mint az vaskúttól fogva

az borkútig, ott volt az Miklós uram embere is Benedek bíró; onnaton menének az syolymosy erdő szélébe, ott is contradíáltata Bozzasy Miklós Dobay Györggyel és az ő emberével; onnét elindulának az Syolmosy tilalmas erdő szilbe, mint az farkasveremig ott is megállának, ott is contradíáltata Dobay György és az ő embere Bozzasy Miklós képébe, mint az vaskúttól fogva az borkútig; onnét is elindulának az bécezen el az erdőben, jutának az Békes uram felhánta határra, ott füképpen contradíaltata Bozzasy Miklós Dobay Györggyel és az ő emberével, mint az vaskúttól fogva az borkútig. Ezeknek utánna Apafy István uram reá hivatta Bozzasy Miklóst tizenötöd napra.

Második valló Gáspár Deák Széplakrúl az ő hűti szerint ugyanazont vallja, mint az feljül megirt személy Porkoláb Péter.

Ez levél költ Erkedeu az feljül megirt napon Reminiscere vasárnap előtt való pénteken 1. 5. 7. 5.

Nagodnak hűséges szolgálai: Galaczy János és Pestessy János Galacson lakozók, és mi írjuk az mi hitünk szerint Nagodnak pecsétünkkel megerősítvén.

Külczim: Magnifico dno dno Stephano Batory de Somlio vajvode Transilvanie et Siculorum comiti nobis semper clementissimō.

Más kézzel: 1575. Aperta per Emericum Suliok protonotarium.

(Eredetije a gr. Lázárok megyesfalvi ltárában.)

Közli: —i—r.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

- Ábrahám ibn-Ezra 23. 24.
 Absolon (Dániel) 146. 147.
 Ádám Erasmus 309.
 Ahmet szultán 5.
 Ajton 729.
 Alba Julia 305. 307. 308. 314.
 315. 599. 602. 623. 636. 674.
 731. 732. 733. 734. 735. 736.
 737. 741. 742.
 Aldana Bernárd 58. 380.
 Alia Farkas 315.
 Almásy Pál 385. 386.
 Althan Adolf 329. 406.
 Amsterdam 197.
 Andrásy család 36.
 Angyalosi János 626. 639.
 Antony Illés 29. 501. 504.
 Apaffy Mihály (I.) 213. 215. 235.
 236. 398. 529. 530. 531. 533.
 730. 731. 732. 734. 735. 736.
 737. 738. 740. 742. 745.
 Apor István 147. 151. 152. 218.
 220.
 Apor János 363. 364.
 Aranyas 2.
 Armpruster Ferencz 92. 93. 95. 97.
 Atlac (barackvirág szín) 775.
 776. (kék) 778.
 Atlac (király szín) 776.
 Atlac (lángszín) 774.
 Atlac (tenger szín) 182.
 Atlac (testszín) 182.
 Atlac (veres virágos) 182. 743.
 Austria 68. 72. 88. 133. 318. 341.
 633. 680. 682.
 Babocsa 119. 129. 268. 276. 278.
 281. 282.
 Bakó Albert 562. 563.
 Bakos János 78. 444. 561. 567.
 Balassa Bálint (II.) 586.
 Balassa György 85.
 Balassa János 379.
 Balassa Menyhért 381. 783.
 Balassa Zsigmond 401. 415. 551.
 552. 553. 554. 556. 559.
 560. 561. 562. 563. 564. 565.
 566.
 Balássi Ferencz 9. 10. 11. 399.
 598. 599. 604. 606. 610. 611.
 612. 615. 616. 630. 633. 635.
 637. 638.
 Balassi Imre 739. 740.
 Balassi Mihály 627.
 Balog Gáspár 565. 566.
 Balsaráti Vitus János 492.
 Bánffy Dénes 120. 219. 727. 728.
 729. 730. 731. 732. 733. 734.
 735. 736. 737. 738. 739. 740.
 742. 745. 768. 771.
 Báufi Dénesné (Bornemissza Kata)
 734. 739. 740. 742.
 Bánffy Kristóf 395. 398. 399.
 Bánfy Pál 143.
 Barabás Péter 217. 218.
 Barczaság 2.

- Barcsay András 144. 146.
 Barcsay Ákosné 764.
 Barkóczy, László 85. 566.
 Bársony (égszín) 743.
 Bársony (fejér) 183. 743.
 Bársony (király szín) 743. 776.
 Bársony (megyszín) 180. 181. 182. 776. 777.
 Bársony (szederjes) 775. 777.
 Bársony (testszín) 181. 182. 776.
 Bársony (veres) 181. 182. 772. 773. 774. 776.
 Bársony (zöld) 181. 182. 744. 774.
 Basa Tamás 394. 395.
 Basta György 37. 299.
 Báthori András 378. 675.
 Báthory Gábor 2. 3. 4. 145. 399. 594. 595. 596. 597. 612.
 Báthory István 489. 490. 784. 785.
 Báthory Zsigmond 173. 399. 470. 471.
 Báthori Zsófia 585. 586.
 Baumgarten Keresztély 249.
 Bebek Detre 35.
 Bebek Fülöp 35.
 Bebek György 494. 495.
 Bebek Máté 35.
 Bebek Miklós 35.
 Becse (Török) 61. 63. 64. 69.
 Becskerek (Nagy) 61. 63. 64. 69. 73. 621.
 Bécs 18. 23. 91. 94. 131. 134. 135. 304. 367. 410. 434. 443. 539. 693. 697. 709. 712. 721. 723.
 Beghner Imre 2.
 Békés Gáspár 784-786. 287. 788.
 Béli Kelemen 344. 351. 352. 355. 356.
 Béli Pál 209. 210. 212. 216. 217. 220. 222. 223. 225. 226. 229. 235. 729. 730. 731. 733. 736. 737.
 Béli Zsuzsanna 353.
 Belgrád 74. 126. 129. 530.
 Beniczky Gáspár 377.
 Bercsenyi Imre 653. 654. 655. 656. 657.
 Berthóti Ferencz 36. 520.
 Berzeviczi Márton 491. 492.
 Bethlen 114. 730.
 Bethlen Drusiána 353.
 Bethlen Farkas 120. 210. 216. 217. 218. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 235.
 Bethlen Gábor 1. 2. 3. 7. 36. 78. 103. 104. 106. 110. 111. 112. 140. 141. 145. 289. 296. 304. 305. 310. 314. 317. 324. 330. 400. 401. 403. 405. 410. 415. 416. 417. 419. 429. 430. 435. 438. 441. 442. 448. 554. 557. 561. 562. 563. 564. 593. 594. 595. 597. 607. 619. 630. 707. 708. 724.
 Bethlen István 1. 4. 145. 296. 389. 626. 629. 636. 661. 669. 670. 673. 674.
 Bethlen János 193. 215. 220. 396.
 Bethlen Kata 389.
 Bethlen Lászlóné 353.
 Bethlen Miklós 209. 210. 212. 214. 215. 217. 220. 223. 224. 534. 728. 730.
 Bethlen Péter 660. 661. 671. 672. 673. 674.
 Bicsé 94. 413. 419. 420. 421. 428. 432. 434. 447. 556. 706.
 Bilia Menyhért 261.
 Bocskay István 434. 442. 583. 584. 615. 643.
 Bogody Ferencz 92.
 Bolgárország 13. 23.
 Bonczida 727. 731.
 Bonhomo Péter 424. 426.
 Bornemissza Anna 213. 741. 742.
 Bornemissza Ferencz 197. 198.

- Bornemissza László 296. 300. 301.
 Bornemissza Pál 258. 457.
 Bors gróf 35.
 Borsod megye 41.
 Borsos Tamás 319. 624. 627.
 Bosnyákország 16.
 Boynychyth György 56.
 Boyti Gáspár 306. 307.
 Bozzasy Miklós 787. 788.
 Brandenburg 109.
 Brankovics György 539. 540. 541.
 542.
 Brassó 4. 111. 216. 217. 248.
 359. 360. 361. 362. 363. 365.
 398. 399. 595. 635.
 Breyner Fülöp 251. 254. 255.
 452. 453. 456. 457. 460. 677.
 680. 683.
 Bruna Izrael 18.
 Brutus János Mihály 493.
 Buda 5. 13. 14. 15. 16. 18. 104.
 126. 129. 270. 272. 273. 274.
 275. 277. 408. 409. 418. 424.
 437. 445. 495. 523. 553. 596.
 598. 628. 632. 634. 638. 659.
 660. 691. 694. 695. 696. 700.
 701.
 Budun 13. 14. 15.
 Buják 83. 713.
 Bujuk Csekmeze 5.
 Bukarest 4. 238.
 Caesar Gál 615. 618. 633.
 Castaldo Baptista János 57. 63.
 64. 70. 675.
 Coburg Gotha herczeg 46.
 Czeplédi György 493.
 Czernin Hermann 615.
 Czigalogli 609. 622.
 Czilivrija 5. 6.
 Czobor Imre 79. 721.
 Czobor János 85.
 Czobor Mihály 443.
 Csáky László 224. 229. 539. 728.
 729.
 Csáktornya 116. 125.
 Csanád 64. 66. 73. 379.
 Cseffey László 194. 197.
 Csehország 23. 27. 88. 89.
 Cserey Mihály 148. 209. 210.
 Csernel György 651. 669. 670.
 Csernevada 4.
 Csicsó Keresztur 216.
 Csukás György 189.
 Csúthy Gáspár 90. 94. 95.
 Dabroviczky Firlei Henrik 285.
 Dajka János (Keserői) 307.
 Dálnok 4.
 Dampierre 89. 96. 97.
 Dánia 110.
 Dávid János 93.
 Deák Mehemet 3. 4. 7. 9.
 Décsi Czimor János 470. 471.
 472. 473. 474. 475. 476.
 582. 583.
 Delmenhorst 110.
 Demiani Mihály 31.
 Demjén Ferencz 627. 630. 638.
 Derekeoj 4.
 Desőfy Ferencz 84.
 Déva 55. 58. 121. 199. 239.
 Diatelevius Ferencz 284. 310.
 Dobay György 787. 788.
 Dobay Vilmos 46. 47.
 Dobó Ferencz 695.
 Dóczy András 402. 408. 422.
 424. 441. 443. 445. 449.
 Dobruľ 4.
 Dobsina 29. 30. 31. 32. 34. 35.
 36. 37. 38. 45. 494. 497. 499.
 506. 509.
 Domonkos bán 35.
 Domokos Tamás 222.
 Draskovith György 685. 687.
 Draskovith János 586.
 Draskovith Miklós 586.
 Drinápoly 6. 386. 635. 639. 640.
 654.
 Dudith András 784.

- Duló Miklós 567.
 Dulovits András 33.
 Duoreczky Szaniszló 289.
- F**
 Fcsed 85. 381. 667. 672. 722.
 Eger 115. 408. 426. 535. 536.
 596.
 Egri János 560. 561.
 Eliézer ben Jiczchák 23.
 Enyedi Dániel 371. 376.
 Eperjes 64. 145. 405. 443. 532.
 Erdély 2. 5. 7. 9. 120. 121. 123.
 136. 151. 194. 226. 227. 268.
 271. 302. 303. 383. 387. 399.
 408. 418. 420. 421. 424. 428.
 430. 435. 437. 448. 530. 531.
 532. 536. 595. 596. 597. 598.
 601. 607. 612. 616. 618. 628.
 629. 631. 659. 662. 673. 704.
 708. 714. 785. 786.
 Erdélyi István 1. 4. 296.
 Erdélyi Miklós 179.
 Érsekújvár 120. 121. 126. 127.
 128. 130. 133. 136. 137. 138.
 525. 552. 553. 699. 705. 713.
 715. 717. 718. 720. 724. 725.
 Eszki Polosz 4.
 Esztergom 121. 122. 133. 134.
 266. 273. 695. 697. 699.
 Eszterházi Miklós 422. 651. 667.
 669. 672. 707. 708. 713. 715.
 717. 718. 720. 724. 725.
 Eszterházy Pál 97. 586. 720.
 Eszterházy Zsigmond 129.
- F**
 Fabritzius Mátyás (Piskolti) 582.
 Faki 4.
 Fáncsi Ferencz 567.
 » György 584.
 Fejérpataki Ádám 587. 589.
 Fejérvár (Gyula) 2. 299. 302.
 366. 396. 471. 594. 598. 607.
 623. 629. 669. 671. 742.
 Fejérvár (Lándor, Nándor) 7. 445.
 446. 448. 634. 667.
- Fejérvár (Székes) 272. 275. 277.
 282.
 Fekete Péter 407. 413. 420.
 Fellak 64.
 Felső-Vadász 84.
 Fenessi Anna 349.
 » Klára 349.,
 » Mihály 349.
 Ferdinánd (I.) 243. 244. 245.
 246. 247. 248. 249. 250. 251.
 252. 254. 255. 256. 268. 451.
 452. 453. 455. 456. 457. 458.
 459. 460. 675. 678. 679. 685.
 686. 687. 688. 689. 780.
 Ferdinánd (II.) 78. 317. 340. 341.
 628. 629. 630. 631. 632.
 Ferhát basa 173. 180. 691. 693.
 694. 697. 700.
 Ferhatszu basa 274.
 Fermói Fülep 547. 550.
 Figedy János 683.
 Fogaras 114. 121. 122. 144. 145.
 197. 212. 222. 235. 236. 594.
 740.
 Forgács Ádám 145. 586.
 Forgách Ferencz 689. 690. 783.
 684.
 Forgács Miklós 588.
 Forgács Zsigmond 411. 429. 436.
 439. 441. 444. 448. 563. 707.
 Földes János 80.
 Franciaország 19. 21.
 Frankfurt 89. 95. 96.
 Frater György 52. 53. 54. 55. 56.
 62. 65. 70. 71. 72. 379. 462.
 463.
 Frater István 712.
 Fresnel Péter 185.
 Füle 714. 719.
- G**
 Galád 64.
 Galata 614.
 Galgócz 130. 131. 493.
 Gallia 100. 104. 106. 315.
 Gáspár János 619. 622. 623.

Gáway Péter 711.
 Géczí András 3.
 Genga Simon 478.
 Gerai Erasmus 452. 458. 460.
 680.
 Germania 100. 101. 105. 634.
 688.
 Gernyeszeg 140. 144.
 Girgio (Gyurgyevo) 4.
 Gombos András 366. 367. 399.
 447.
 Göllnitz vize 35. 494. 495.
 Gömör megye 37. 41. 494. 495.
 Gömöry Simon 32. 43.
 Görgény 122. 199.
 Görösgal 276. 279. 281.
 Götz János 37.
 Granada 25.
 Gratianus Gáspár 612. 615. 617.
 618. 629. 635. 637.
 Gratz 63. 89. 134.
 Güresi Memhed 8. 9. 302. 304.
 622. 623. 625.
 Gyalu 199. 735. 736.
 Gyeröfi György 727. 729. 735.
 737. 741. 742. 745.
 Gyula 447. 597.
 Gyulaffy László 588.
 Gyulafi Lestár 470. 471.
 Gyulai Pál 490.
 Gyürki Menyhért 567.

Hága 100.

Hajnóczy József 79.
 • Haller Gábor 119. 120. 121.
 Haller István 341. 629. 708.
 Haller János 241. 245.
 Haller Pál 218.
 Haller Péter 189.
 Hamburg 194. 197.
 Hamvay György 189. 379.
 Hancko Balázs 42. 508.
 Haramiderezi 7.
 Harber Sebestyén 243. 244.

Háromszék 4. 221. 345.
 Hatvani István 314.
 Havasalfölde 408. 418. 421. 422.
 424. 426. 428. 436. 437. 654.
 669.
 Hazkeő 11.
 Heltai Gáspár krónikája 395.
 Herencsényi István 568.
 Herrich János Detrik 29. 30.
 Hoberckh Menyhért 251. 251.
 255. 453. 456. 457. 677. 680.
 683. 687.
 Hodolin 89. 400.
 Holama bég 66. 73.
 Hollandia 100. 194.
 Homonnay Bálint 584.
 Homonnay (Drugeth) György 85.
 321. 322. 401. 402. 403. 404.
 405. 406. 409. 410. 411. 412.
 414. 415. 416. 417. 418. 419.
 420. 421. 422. 424. 426. 427.
 428. 429. 430. 431. 432. 433.
 436. 437. 438. 442. 446.
 555. 557. 564. 565. 607. 612.
 617. 635. 636. 670. 722.
 Horn 88. 97.
 Horváth Gáspár 665. 667.
 Horváth János 193.
 Horváth Márk 268. 275. 279.
 280.
 Horvátország 16.
 Hungaria 66. 67. 75. 76. 80. 81.
 83. 84. 206. 249. 250. 251.
 256. 264. 307. 314. 315. 316.
 321. 322. 323. 324. 325. 326.
 327. 328. 332. 393. 402. 423.
 438. 439. 456. 463. 472. 473.
 678. 681. 688.
 Hunyadi Ferencz 470. 471. 472.
 473. 476. 478. 480.
 Hunyadi Mátyás 494. 495.
 Huszár Péter 568.
 Huszt 200. 207. 228. 230. 234.
 385. 386. 388. 670. 671. 672.
 728.

- Ifju Antal 189.
 Igló 38.
 Illicimus Péter 258. 261. 262.
 263. 264.
 Isabella királyné 58. 268. 463.
 Iszerlein Izrael 18.
 Iszerlesz Mózes 13. 14. 16.
 Izsák ben Ábrahám 19. 21.

 Janina 5.
 Jánoky Zsigmond 168.
 Jaslovicz 96.
 Jehúdah ben Jiczchák 23.
 Jehúdah ha Kóhen 22.
 Jenő 298. 407. 419. 441. 443.
 607. 612. 617. 618. 621. 626.
 659.
 Jófő 56. 60.
 Jordán János 491.

 Kadizade Ali 5.
 Kaiser Illés 29. 30. 502. 503.
 Kaiser Mihály 502. 503.
 Kálmáncseh 276. 278. 279.
 Kálló (Nagy) 405. 672.
 Kálnoki Bálint 220.
 Kálnoky Sámuel 352.
 Kálnoky Zsuzsánna 353. 354.
 Kamuka (ezüst szín) 181.
 Kamuka (tenger szín) 181.
 Kamuka (veres virágos) 181.
 Kamuti Farkas 622. 623. 624.
 Kanizsa 116. 125. 127. 132.
 133. 134. 135. 408. 596. 604.
 632.
 Kapi György 216. 217. 218. 239.
 738.
 Karánsebes 607.
 Károly Mihály 563. 568.
 Károlyi Péter 493.
 Károlyi Sándor 590. 592.
 Kassa 36. 38. 108. 110. 111.
 119. 125. 126. 128. 136. 336.
 337. 340. 342. 343. 411. 423.
 429. 434. 435. 436. 442.
444. 629. 630. 631. 673.
 713.
 Kassai Dávid Zsigmond 471. 482.
 483. 486.
 Kassai István 712.
 Katarczy Ogli 609.
 Kazinczy Péter 587.
 Keczer András 423. 430. 431.
 432.
 Keglevich Miklós 588.
 Kékedi Zsigmond 627.
 Kékkő 556. 561. 563. 705.
 Kemény János 114. 115. 116.
 120. 200. 201. 238. 763. 764.
 766.
 Kemény Simon 120. 398. 763.
 764. 767.
 Kende Gábor 36. 732. 736.
 Kende Márton 728.
 Kendi István 287. 288. 289. 600.
 Kendi László 145.
 Kendi Sándor 471. 474. 487.
 488.
 Kerekes András 587.
 Keresztély Anhalti herczeg 88. 89.
 709. 711.
 Keresztyénsziget 142. 143.
 Kenyérmező 54.
 Khlesl bibornok 401. 403. 407.
 410. 593. 605.
 Kismarton 651. 667.
 Kinissy János 589.
 Kirk Kilicse 5.
 Kis-Szamos 2. 763.
 Kis-Várda 84. 381.
 Klausner Ábrahám 18.
 Klobusiczky (András) 656. 657.
 660.
 Koháry Péter 553. 567.
 Kollonich Siegfried 414. 415. 539.
 Kolosmonostor 2. 686.
 Kolosvár 2. 3. 127. 249. 310.
 311. 312. 382. 383. 405. 488.
 563. 594. 597. 675. 711. 729.
 730. 732. 737. 738. 742.

- Komárom 119. 121. 126. 135.
 269. 693. 724. 725.
 Komáromy János 140. 141. 142.
 143. 206. 208.
 Komjáti 707. 719. 724.
 Konieczpolski Szaniszló 334.
 Konstantinápoly 1. 4. 5. 6. 7. 121.
 123. 133. 225. 227. 228. 229.
 231. 232. 233. 235. 237. 601.
 603. 604. 606. 610. 614. 616.
 619. 620. 624. 627. 628. 636.
 638. 639. 640. 699.
 Kordova 22. 24.
 Korecky Sámuel 286. 290.
 Korláth Mihály 686. 688. 689.
 690.
 Kornis Gáspár 120. 728. 729.
 730.
 Kornis Kata 240. 241.
 Kornis Margit 355.
 Kornis Zsigmond 667.
 Kovacsóczy Farkas 471. 474. 482.
 483.
 Kozári Demeter 495.
 Köpcsén 95.
 Köpeczi Tamás 582.
 Kötélverő István 582.
 Kővár 210. 215. 231. 234. 385.
 386. 598.
 Köztemer 5.
 Kucsuk Csekmeze 5.
 Kun István 218. 442. 733.
 Kusali László 187.
 Kvassay Raphael 561. 562.

 Labbe Dezső 263.
 Ladáni Gergely 3.
 Ladányi Kristóf 275.
 XIV. Lajos francia király 122.
 Lányi Pál 31. 371.
 Laskai János 471. 487. 488.
 Lauenburg 103.
 Lengyelország 292. 438. 598.
 627. 628. 632.
 Lépes Bálint 439.
 Léva 693.
 Lippa 7. 8. 9. 10. 52. 53. 58. 62.
 64. 65. 66. 70. 71. 72. 73.
 298. 303. 407. 419. 600. 603.
 605. 607. 612. 615. 670.
 Lipski András 309.
 Lisztý János 116. 682. 685. 688.
 Lónyai András 405. 422. 441.
 Lorántfy Mária 84.
 Lorántfy Mihály 84.
 Losontzi István 58. 378. 380. 381.
 Ló (festett) 613.
 Löcse 38.
 Lubomirsky Szaniszló 321. 322.
 323. 333. 334.
 Lugas 607. 612.
 Lux Kristóff 500. 501.

 Macskási Boldizsár 216. 219. 729.
 Madács Miklós 567.
 Maggio Lőrincz 263.
 Magyar Balázs 264.
 Magyar Oghli Ali 2. 426. 594. 595.
 Magyarország 12. 13. 16. 17. 18.
 19. 20. 21. 22. 23. 26. 27. 87.
 95. 410. 432. 437. 448. 615.
 629. 631. 673. 707. 714. 715.
 Magyar Óvár 126.
 Mahamut császár 66.
 Makó 64. 72. 77. 85. 621.
 Malaga 24.
 Malatesta bibornok 463. 464.
 Malvieux bankár 33.
 Mansfeld (Ernö) 89. 105.
 Maros-Vásárhely 121. 209. 582.
 583.
 Mátyás (II.) 78. 432.
 Medgyes 4. 121. 564.
 Mehmet passa 54. 554.
 Melyt György 84.
 Melyt Péter 564. 568. 588.
 Memhed szultán 5.
 Memy bég 692. 694. 697. 698.
 Merne Huzain passa 8.
 Mezőség 2.

Mikes Benedek 394. 395.
 Mikes Kelemen 218. 227. 228.
 229. 230. 231. 232. 233. 234.
 Mikes Mihály 353.
 Mikeszása 294. 296. 737. 738.
 Mikó Ferencz 360. 361. 362. 662.
 Mikó Miklós 394. 395.
 Miksa (I.) 680. 681. 682. 683.
 784.
 Miksa-féle bányarendelet 35. 39.
 40.
 Milles Mátyás 385.
 Mohila Sándor 286.
 Moldova 405. 408. 414. 429. 601.
 602. 637. 653.
 Monaki Miklós 442. 499. 566. 568.
 Monoszlói Miklós 264. 455.
 Montecuculi 114. 115. 116. 117.
 126. 131. 133. 134. 135.
 Morsoló Máté 274.
 Mossovinus János 393. 394.
 Munkács 204. 371. 377. 525. 558.
 Murány 117.
 Murat szultán 5.
 Murtezan passa 662. 664.

 Nádasdy Katalin 85.
 Nádasdy Tamás 58. 59. 70. 268.
 708.
 Nagybánya 114. 768. 772.
 Nagy Brittanía 100. 104.
 Nagy Gergely 3.
 Nagylak 64.
 Nagy-Szlabos 32.
 Nagy-Szombat 401. 668. 693. 720.
 Nálácsi István 216. 221.
 Náray György 266.
 Nazuf passa 7. 8. 9. 554.
 Nemes Bálint 357.
 Nemes Ferencz 357. 358. 359.
 360. 361. 362. 364. 365.
 Nemes János 220.
 Németujvár 136.
 Nester 106. 296. 297. 301. 632.
 637.

Nieburg 98. 99.
 Nikolsburg 629.
 Norvégia 110.
 Nyáry Pál 85. 621.

 Oldenburg 110.
 Oláh Miklós 243. 250. 252. 256.
 261. 263. 451. 455. 463. 676.
 677. 684. 685. 686. 688. 690.
 Oláhpatak 36.
 Oroszcsik 4-
 Oroszország 23.
 Ostrogski János 283.
 Ökürz Memhed passa 8.

 Paczot Ferenczné 562. 563. 564.
 565.
 Pajazet szultán 5. 6.
 Palásti László 567.
 Palásti Mihály 567.
 Pálélése 64.
 Pálffy Miklós 89. 67. 691. 694.
 696. 697. 698. 699. 700. 701.
 702. 705.
 Pálffy Tamás 121.
 Palóczy László 494.
 Panajott török tolmács 538.
 Paplan (publicán szín) 778.
 Párducz Lukács 672. 673. 674.
 Párizs 23.
 Páskó Kristóf 215. 217. 222. 238.
 Pathay Sámuel 652. 653.
 Pázmány Péter 431. 435. 641.
 650. 652. 653. 655. 657. 659.
 662. 663. 668. 709. 711. 712.
 723.
 Pécsi Ádám 587.
 Pécsi András 587.
 Pécsi Gábor 587. 589.
 Pécsi Gáspár 587.
 Pécsi György 568.
 Pécsi Simon 145. 584. 599. 602.
 630. 631.
 Perényi Zsigmond 386.
 Pernyeszi Farkas 275. 280.

- Persia 618. 625. 634.
 Petran József 40.
 Péterfalva 52. 53.
 Pető Gergely krónikája 145.
 Petrovics Mihály 31.
 Petrovyth Péter 57. 379.
 Petrőczy István 586.
 Plivna (Plevna) 13. 14.
 Pókai Erzsók 348.
 Pókai Zsófi 348.
 Polonia 283. 284. 297. 314. 325.
 326. 327. 334. 341. 557.
 Porkoláb Péter 787.
 Posztó (publicán szín) 776.
 Pozsony 78. 81. 83. 88. 92. 93. 94.
 95. 96. 97. 115. 117. 118. 121.
 123. 125. 127. 137. 254. 255.
 267. 460. 650. 652. 663. 667.
 678. 685. 693. 697. 707. 723.
 Prága 76. 78. 80. 194. 245. 251.
 252. 298. 401. 415. 416. 417.
 430. 439. 458. 472. 659. 693.
 719.
 Preuner Seyfried 95.
 Provins 23.
 Puchaim Miklós Zsigmond 99. 127.
 Putnok János 568.
 Quadt Mátyás 98. 99. 101. 110.
 111.
 Rabatta József 590. 591.
 Rádai András 568.
 Rákóczy Ferencz (körtvélyesi) 587.
 Rákóczy Ferencz (II.) 36. 168. 169.
 171. 172. 173.
 Rákóczy György (I.) 1. 84. 140.
 199. 396. 442. 641. 766.
 Rákóczy György (II.) 396. 397.
 763.
 Rákóczy János 85. 566. 568.
 Rákóczy Zsigmond 182. 183. 396.
 Ramern 19.
 Rápolty Mátyás 189.
 Ratibor 110. 722.
 Rhédey Ferencz 417. 429. 442.
 Regensburg 18. 23.
 Reghi Kelemen 746. 747. 748.
 750. 751. 756. 758. 762.
 Réthey Péter 84.
 Retteg 217.
 Rettegi Anna 349.
 Rettegi Borka 349.
 Rettegi György 349.
 Rettegi Miklós 349.
 Révay Ferencz 586.
 Révay László 586.
 Révay Sándor 586.
 Réz András 652. 653. 664.
 Rimai János 90. 91. 93. 94. 95.
 567.
 Rimaszombat 38. 585. 711.
 Rottenburg 100.
 Rozgonyi János 534.
 Rozsnyó 38. 396. 500.
 Róty Orbán 723. 724.
 Ruber János 785. 786. 787.
 Rudna 655. 657.
 Rufinelli Miklós 263.
 Rusztan passa 65. 74. 76.
 Sahim Gira szultán 2. 3.
 Saler József Márton 29. 505.
 Saragossa 25.
 Sarkad 607. 612.
 Sarmasághy Zsigmond 429. 430.
 447.
 Sárosi András 344. 345.
 Sárosi Dániel 346.
 Sárosi Krisztina 347.
 Sárosi Zsigmond 347.
 Sborosky Erzsébet 558.
 Segesvár 5. 218.
 Seló moh Juzcháki 21. 22. 25.
 Sempte 94. 721.
 Sennyei István 712. 714. 722.
 726.
 Serédi Benedek 588.
 Silesia 101. 103. 106. 128. 317.
 659.

- Skarlát (hajszín) 774.
 Skarlát (kék) 777.
 Skarlát (veres) 772. 774.
 Skarlát (zöld) 744.
 Sieczkowszky Márton 313. 314.
 Sieniensky Jakab 393.
 Simoni György 441. 442. 443, 445.
 Soklyos (Siklós!) 278. 279. 281.
 Sophia 15. 270.
 Sorban Raduly 401. 402. 405. 406. 707. 408. 409. 418. 419. 421. 422. 424. 426. 427. 428. 430. 431. 433. 436. 437. 438. 440. 442. 708.
 Sorostély 210.
 Sövényfalvi Dániel 599. 601. 604. 610. 614. 616. 619. 626. 640.
 Spanyolország 16. 19. 23. 127.
 Squarcialupus Marczel 490. 491.
 Stempel András 42. 501. 508.
 Stöckel Lénárd 247.
 Strasoldo Károly 37.
 Stubner István 29. 30.
 Sumla 4.
 Svécia 104. 105. 106.
 Szabács 63.
 Szabó Vincze 700. 701.
 Szádvár 277.
 Szakolyi Miklós 470. 472. 473. 475.
 Szalay János 246. 612.
 Szalánczy János 379.
 Szalánczy Krisztina 215.
 Szalánczy László 173. 179.
 Szamosfalva 2. 744. 745.
 Szamosközy István 470.
 Szamosújvár 216. 217. 304. 532. 735.
 Szász-Fenes 199. 397.
 Szász János 146.
 Szászváros 55. 58.
 Szathmár 115. 116. 120. 137. 429. 435. 445. 447. 449. 555. 561. 563. 672. 782.
 Szeben (Nagy) 3. 4. 147. 219. 223. 385. 386. 399. 594.
 Szécsi György 322. 323. 324. 568.
 Szeged 61. 72.
 Székelyhid 115. 121. 123. 124. 131. 137. 202. 203. 204.
 Székely László 218. 220. 221.
 Székely Mózes 658. 659.
 Szelim szultán 5. 6.
 Szemere László 587.
 Szemere Pálné 588.
 Szentiványi Gáspár 85.
 Szentmiklós (Bethlen) 210. 211. 216. 217.
 Szepessy Pál 36.
 Szerény Orbán 189.
 Szerémi Tivadar 568.
 Szigetvár 132. 134. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 275. 279. 280. 282. 704.
 Szilágy-Somlyó 727.
 Szilasi János 3. 4.
 Szilvási Boldizsár 3. 429. 430.
 Szinán bassa 696. 700. 701. 705.
 Szigetvár 703. 704.
 Szekender passa 2. 3. 7. 8. 9. 286. 291. 292. 193. 294. 295. 297. 300. 301. 319. 405. 435. 554. 594. 595. 598. 600. 602. 604. 605. 609. 622. 625. 626. 632. 636. 637.
 Szmedova 4.
 Szobieszky János 206. 523.
 Szokoly György 85.
 Szolnok 420. 421. 422. 424. 427. 433.
 Szolnok vármegye (belső) 187. 213.
 Szomolnok 30. 33. 36. 42.
 Szontagh Gáspár 30. 505.
 Szontagh János 500. 501.
 Sztroluczky Menyhért 562. 563.
 Suhay Mátyás 36.
 Szulejmán szultán 5. 14. 16. 303. 607. 704.

- Tafota (kék szín) 182.
 Tafota (király szín) 182.
 Tafota (testszín) 786.
 Tafota (veres) 182.
 Tafota (zöld) 182.
 Tám ibn Jáchja 17.
 Tarjáni Demeter 555.
 Taródy György 97.
 Tatár Cselebi 9.
 Teleki Mihály 36. 120. 139. 144.
 207. 209. 215. 219. 220. 225.
 235. 236. 237. 385. 386. 398.
 727. 729. 731. 733. 740.
 Temesvár 7. 58. 116. 120. 121.
 378. 381. 448. 449. 530. 531.
 696.
 Terczenella szoknya (barackkvirág-
 szín) 776.
 Terczenella szoknya (kék) 777.
 Terczenella szoknya (megyszín)
 776.
 Terczenella szoknya (zöld) 777.
 Terguistia 4.
 Teufenbach Rudolf 552. 556.
 Tilly 107. 715.
 Tokaj 82. 115. 126. 407. 414.
 418.
 Toldalagi János 355.
 Toldalagi Mihály 1. 367. 628. 630.
 635.
 Tolnai Anna 349.
 Tolnai György 349.
 Tolnay János 349.
 Tomsa István 2. 601. 618.
 Tophaeus Mihály 736.
 Torda 2. 3. 385. 595.
 Torma István 120.
 Torma János 120.
 Tököly Imre 523. 524. 528.
 Tököly István 586.
 Tököly Miklós 586.
 Törökország 14. 16. 17. 18. 19.
 21. 129.
 Transsilvania 54. 59. 65. 66. 70.
 71. 74. 110. 112. 115. 207.
 258. 298. 306. 307. 308. 315.
 316. 317. 324. 326. 327. 332.
 402. 403. 417. 419. 457. 462.
 469. 482. 483. 634. 732. 734.
 736.
 Trombitás János 693. 696. 697.
 Turn Mátyás 88.
 Turóc 659. 660.
 Turóczy krónikája 145.
 Thúri Pál 492.
 Thurzó Ferencz 451. 684.
 Thurzó György 81. 404. 413.
 427. 432. 434. 437. 441. 447.
 551. 556. 595.
 Thurzó Szaniszló 332. 721.
 Tügyártó Bálint 276. 278.
 Ujhelyi György 458.
 Ung megye 82.
 Várad (Nagy) 2. 3. 8. 52. 115.
 117. 118. 121. 123. 202. 294.
 307. 315. 414. 441. 442. 443.
 530. 531. 594. 617. 738.
 Varasd 119. 126.
 Várday Katalin 85.
 Várday Pál 450.
 Varsó 284. 285. 309. 310. 317.
 330. 785.
 Vaskapu 2.
 Vay Ábrahám 588.
 Vay Mihály 139. 142.
 Verebély 125.
 Vér Judith 139. 144.
 Vér Mihály 734.
 Viczmándy Kristóf 80. 86.
 Viddin 14. 15.
 Vienna 59. 61. 69. 75. 76. 77.
 207. 248. 250. 256. 258. 264.
 308. 408. 450. 451. 452. 453.
 456. 676. 677. 678. 680. 681.
 682. 683. 685. 687. 688. 689.
 690. 714. 722.
 Vittnyédi István 116.
 Vizakna 189. 191.

Waldstein Serotyn 96.

Wolferbyt 101.

Zádori András 567.

Zadorsky Szaniszló 284.

Zágon 217. 218. 219. 220.

Zaklika Zsigmond 98.

Zarai 5.

Zari Csehemem Ibraim aga 10.

Zathureczky Frigyes 568.

Zeller Márton 194. 195. 197.

Zemplén megye 79. 80. 81. 82. 85.

Zerinvár 120. 121. 123. 124. 134.

135.

Zolkiensky Szaniszló 287. 297.

Zólyomi Miklós 121. 122. 216.

221. 224. 235. 366. 387. 388.

389. 390.

Zrinyi Ilona 204. 585.

Zrinyi (Miklós II.) 115. 116. 119.

120. 121. 125. 126. 127. 129.

130. 132. 134. 135. 136. 137.

581.

Zrinyi Péter 127. 131. 135. 136.

585.

Zülfikár aga 9. 296. 302. 366.

367. 622.

Zsitva-torok 81. 562.

80
7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1881-diki ÉVFOLYAM.

ELSŐ FÜZET. (JANUÁR—MARTIUS.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1881.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

KNOLL KÁROLY AKAD. KÖNYVÁRÚSNÁL.

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
Tholdalagi Mihály évkönyve 1613—15-ből. Közli: Szilágyi Sándor	1
Héber kútforrások és adatok Magyarország történetéhez. Hatodik közlemény. Közli: Dr. Kohn Sámuel	12
A bányá és vas-ipar története Dobsinán. Második közlemény. Közli: Mikulik József	28
Fráter György levelezése és egyéb őt illető iratok. Hetedik közlemény. Közli Károlyi Árpád	51
Követi utasítás az 1617. évi országgyűlésre. Közli: Nagy Iván	78
Adalékok az 1619. évi pozsonyi országgyűlés történetéhez. Harmadik közlemény. Közli: Nagy Gyula	87
Bethlen Gábor és IV. Keresztély dán király 1625—1628. Közli: Fraknoi Vilmos	98
Regesták a külföldi levéltárakból 1660—1664. Második közlemény. Közli: Marczali Henrik	114
A Telekiek levéltárából. Közli: Koncz József	139
Cserei Mihály végrendelete. Közli: Abafy Lajos	148

Művelődéstörténeti adatok.

II. Rákóczi Ferencz udvartartási szabályzata. Harmadik közlemény. Közli: Thaly Kálmán	158
Portai följegyzések a XVI. századból. Közli Barabás Samu	173
Vásárlások Rákóczy György lakadalmához. Közli: b—u	180

Vegyes közlések.

Végjegyzék Fáy István leveleire irt polemiahoz. Nagy Iván	184
Diplomatiái adat az Anjouk korából. Közli: Dr. Fejérpataky L.	185
Két régi irat. Közli: Kuun Géza	187
Vízakna történetéhez. Közli: Szabó Károly	190
Egy régi följegyzés. » » »	191
Az iktári Bethlen-család történetéhez. Közli: Szabó Károly	192
Két utazási levél a XVII. századból. Közli: Beke Antal	193
A kis gróf utazásához. Közli: Sz. S.	197
Régi várak összeírása. Közli: Barabás S.	199
Egy adat az 1657-iki lengyel hadjárat történetéhez. Közli: Szádeczky Lajos	200
Székelyhid lerombolása történetéhez. Közli: Szádeczky Lajos	202
Zrínyi Ilona leveleiből. Közli: —r.	204
Szobieszky levele Bécs ostromáról. Közli: Lénárt József	204
Komáromy János életéhez. Közli: Szabó Károly	206

A „Történelmi Tár“-ra előfizettek:

(1880. dec. végeig.)

1881. évre: Frank Antal, Dobóczky Ignác, Budapest. — A kir. jogakadémia, Pozsony. — A főgymn. könyvtár, Trencsén. — A ref. főgymn. könyvtár, Kőrös. — Szántó Menyhért, Kalocsa. — A ref. collegium, M.-Vásárhely. — Iszterházy János, Kolozsvár. — A főreáltanoda, Szeged. — Horváth Bálint, Győr. — A kir. főreáltanoda, Lőcse. — A jogakadémia, Győr. — A premontrei szerzetesség, Csorna. — Lombardini Sándor, Drahotuszy Ferencz, Zsolna. — Kövessy László, Kecskemét. — Gergelyi Tamás, Déva. — Imets F. Jákó, Csik-Somlyó. — Lajos, Deregnő. — Rómer Flóris, Nagy-Várad. — A kath. gym., Komárom. — Bay Ilona, Debreczen. — Hudra János, Temesvár.

1880. évre: Szentmarjay Dezső, Budapest. — Máriássy Tiborcz, Szatmárnémeti. — Iványi István, Szabadka. — Kopácsy József, Veszprém. — Csáky János, Nyitra. — Frank Antal, Horváth Emil, Zsilinszky Mihály, Csáky Placid, Emich Gusztáv, Csányi György, Sebestyén Pál, Hajnik Imre, Andrási Árpád, Hidassy Cornél, dr. Fejerpataky László, dr. Cherven Flóris, Kammerer Ernő, Bánai Árpád, Budapest. — Polgár József, T.-Bő. — Berzay Elek, Dankó József, N.-Kanizsa. — Ludaics Miksa, Rác-Keve. — Villányi Szaniszló, Novák Antal, Győr. — Görömbei Péter, Nagy-Kálló. — Fankovics Sándor, Munkács. — A kir. kath. főgymn. Selmecz-Bánya. — Az evang. collegium Eperjes. — A kir. főreáltanoda, Déva. — A főreáltanoda, Szeged. — Kövessy Kálmán, Hornyik János, Kecskemét. — Danielik János, Eger. — Ballay Valér, Pannonhalmi könyvtár, Pannonhalmi. — Dobóczky János, Szendrő. — Csányi Ferencz, N.-Szeben. — Molnár Károly, Hajmáskér. — Venter Gerő, Arad. — Futó Mihály, H.-M.-Vásárhely. — Graven Lajos, Deregnő. — Trauschenfels Jenő, Bécs. — Ulrich Sándor, Vác. — R. F. (örög Gyula, Budapest. — A főreáltanoda, Kőrmöcz-Bánya. — Szilády Áron, Hala. — Károly János, Tétény. — Az apátság, Zirc. — Hg. Odescalchi Arthúr, Szék. — Danielik János 3 frtot. Eger.

79. évre: Frank Antal, Hindy Árpád, Kerékgyártó Árpád, Budapest. —

A „TÖRTÉNELMI TÁR“

minden évfolyamához díszes bekötőablák bőrhát és vászonnal borítva rendelhető meg, díszes aranyozással ellátva 80 kr. — Ily táblák külföldön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközölheti. Megrendelések postautalvány vagy utánvétel mellett csakis alulírottaknál történhetnek.

Hirhäger. Károly

könyvkötőnél (Budapest Akadémia-bérlőház).

A »Történelmi Tár« előfizetési ára 2 frt 80 kr., a penzek Balthazar Béla, társulati pénztárnok úrhoz (V. Főút 18) küldendők.

A magyar történetírás érdekében.

Több mint 120 éve telt el annak, hogy történetíró Pray György megkezdte örökké emlékezetes működését az új irányt — melyet az főbb elveiben ma is követő pályájának eredményét tekintve, utódai közül nagyszámú senki sem tud felmutatni nálánál: oly sok irányban s annyi egyikök sem tett. S ha mai történetírásunkat azzal, mint ő hagyta azt, midőn az élők közül ki okunk elégedetlenkedni az eredménnyel. Szélesre rá sok hasonlíthatatlanul nagyobb összege s a sa nevezetes emeltyük. S vegyük még hozzá, hogy in nyelven szólnak a nemzethez, míg akkor deák nyelven sok korlátolt körének. És mégis, ha azt kérdezzük: úgyténénetírásunk a nemzet vérébe, mint az övé, oly fontos műveltségünknek, mint az volt — a válasz aligha fog in Kivált ha a kérdésre viszonylagos feleletet adunk.

Az a közönség, melynek számára Pray és iskolai akkori tudás színvonalán állt. De tegyük csak párvonalat diákos emberek kis körét, s a mai nemzedéket: ki fog sül történetírásunk akkora közönséggel távolról sem di mint mekkorát az a kör ama viszonyokhoz arányosítva k számítva, hogy ma a történeti munkáknak nincs kelete, is nyomják annyi példányban mint egy század előtt a ket: vegyük csak a történelmi társulat viszonyait v A magyar olvasó közönség számát lehet 25—30 ezerre ténénelmi társulatnak van 1750 tagja, s a Történelmi Tá fizetője. Ez bizony nem kedvező arány.

De hát 30 ezer olvasó ember közül 1700-nál töl lödnék hazájának multja s nemzetének régi viszontag csak ennyi törődik azzal, hogy mit tettek ősei? Alig.

A jelen a multnak folytatása, az új élet a régi Az érdeklődés, melyet a M. Történelmi Társulat orszá tött bizonyítja, hogy a nemzet bír is annak tudat hivatkozom a nemzetre — kérve, hogy tömegesebber hozzá s nyújtson módot, hogy céljait elérhesse.

A Társulat tagja lehet minden hazafi vagy hon pítvány egyszer-mindenkorra 100 frt, a tagsági díj éve évdíjas tagok kötelezettsége 3 évig tart. Kapják a S tiz havi füzetben; s a tagok az évenként 50 íven 4 jelenő Történelmi Tárt 2 frt 80 krért.

A ki tag akar lenni, forduljon a titkári hiv pest, Egyetemi könyvtár) hol a bővebb felvilágos hatja.

Budapest, 1880. dec. 20.

Szil